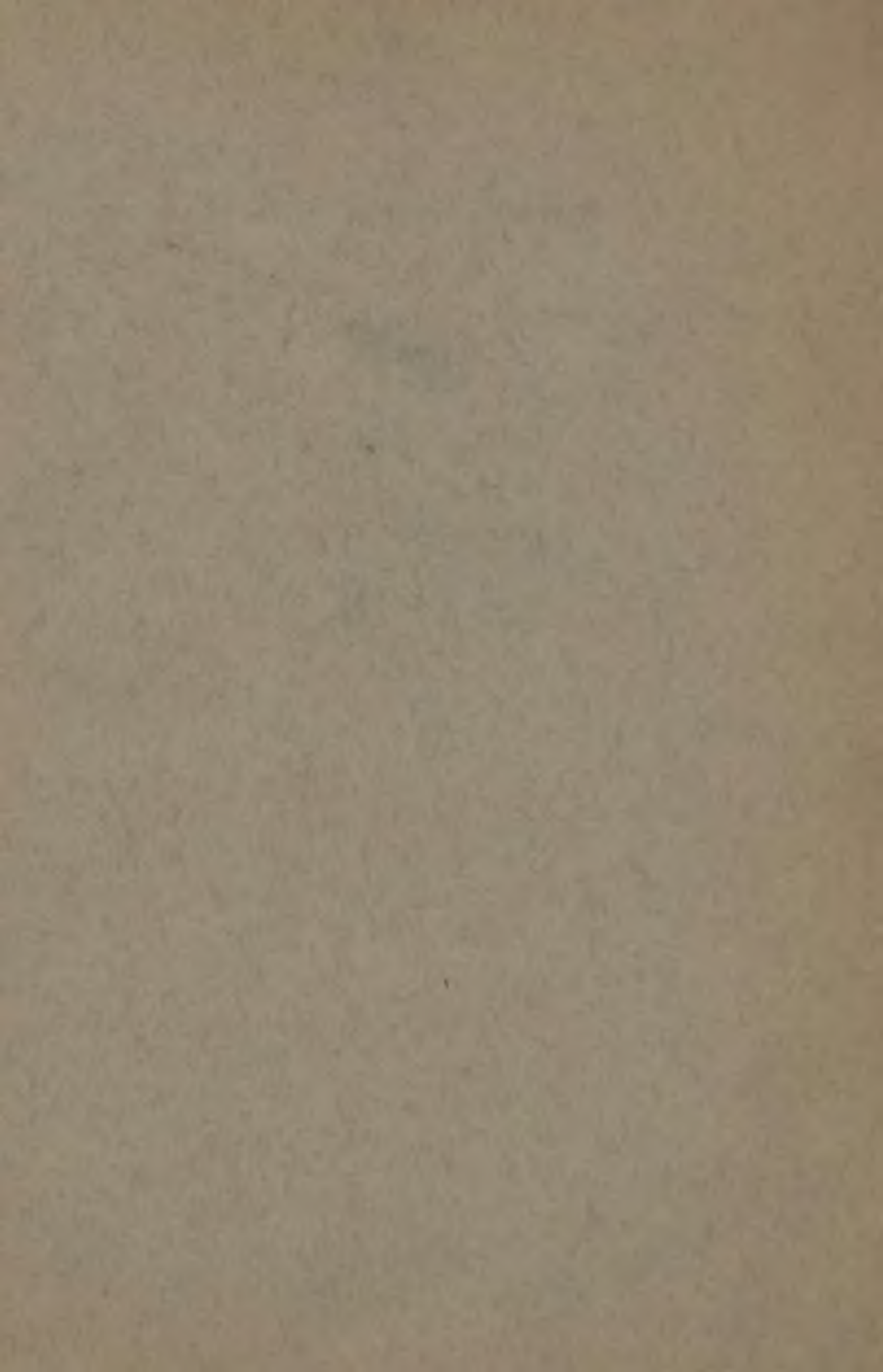
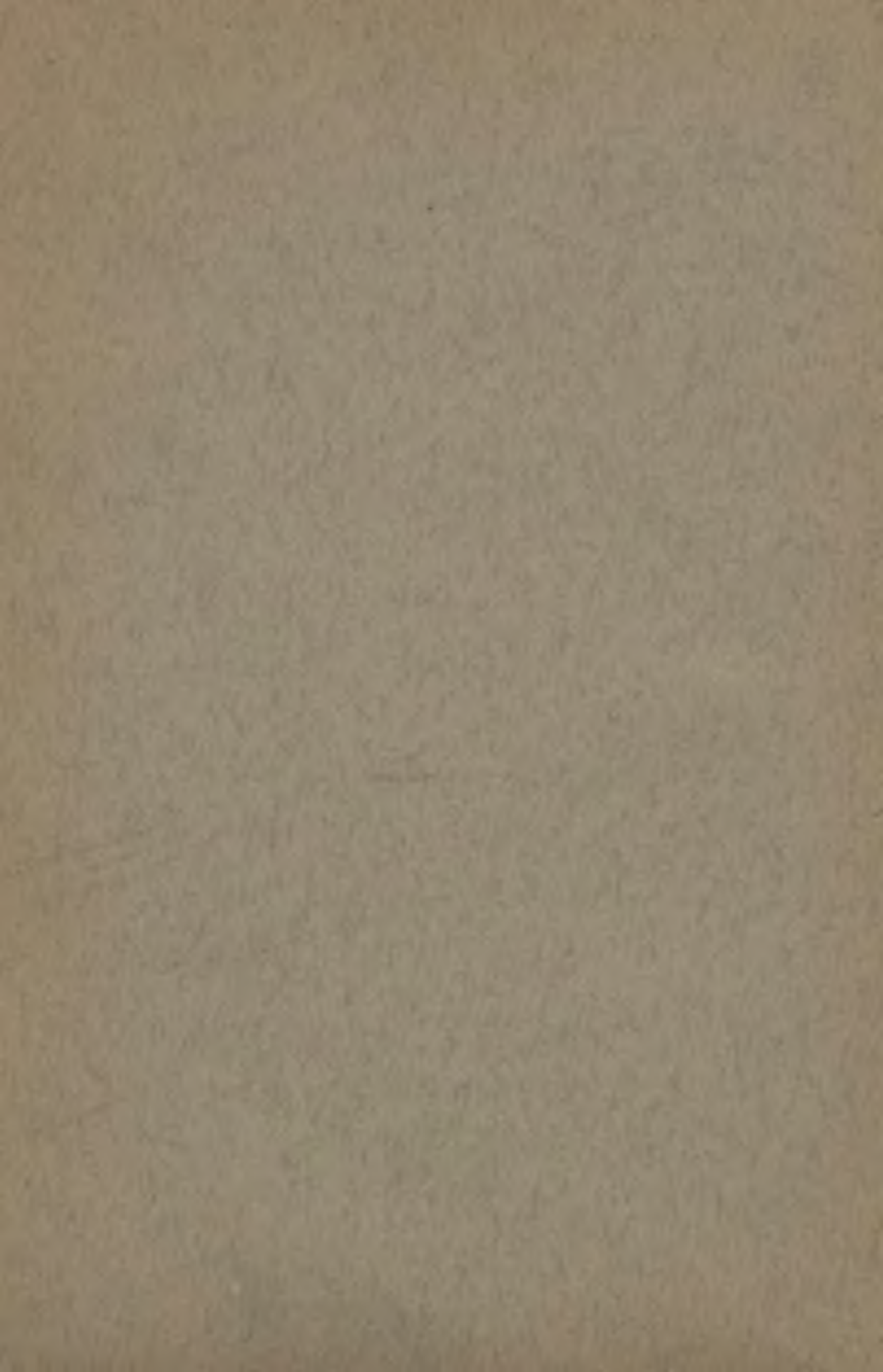

V
B J
C

ESTREICHER

BIBLIOGRAFIA POLSKA

Tom XXXIII Lit.: Wil—Y

W KRAKOWIE 1939
NAKŁADEM POLSKIEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNIACH GEBETHNERA i WOLFFA
WARSZAWA — KRAKÓW — ŁÓDŹ — POZNAŃ — WILNO — ZAKOPANE

ESTREICHER KAROL Bibliografia polska. 120.000 druków. **Część I.** Stulecie XIX. Katalog 50.000 druków polskich lub Polski dotyczących od roku 1800, ułożony abecadłowo według autorów i przedmiotów, z wyrażeniem cen księgarskich. **Lit. A—F** (*wyczerpany*).
— Tom II. Stulecie XIX. **Lit. G—L** (*wyczerpany*).
— Tom III. Stulecie XIX. **Lit. Ł—Q** (*wyczerpany*).
— Tom IV. Stulecie XIX. **Lit. R—U** (*wyczerpany*).
— Tom V. Stulecie XIX. **Lit. W—Z** (*wyczerpany*).
— Tom VI. Stulecie XIX. Dopełnienia. **Lit A—O** (*wyczerpany*).
— Tom VII. Stulecie XIX. Dopełnienia. **Lit. P—Ż** (*wyczerpany*).
— Tom VIII. Chronologiczne zestawienie 73.000 druków polskich lub Polski dotyczących od r. 1455 do 1799 włącznie (*wyczerpany*).
— Tom IX. Zeszyt I—II. Stulecie XVIII i dopełnienia do wieku XV—XVII, str. 1—288. . . . . 5·—
— Tom IX. Zeszyt III i IV, str. 289—576. . . . . 5·—
— Tom IX. Zeszyt V—VII, str. X i 577—803. Dodatek III i IV do tomu VIII i IX. Dzieła z XV do XVIII wieku, str. CCII—CCCXLIV. . . . . 5·—
— Tom X. Zeszyt I—II. Stulecie XIX. 1800—1870, str. 1—296. . 7·50
— Tom X. Zeszyt III—IV. Stulecie XIX. 1800—1870, str. VIII i 297—489. — Dodatek, str. I—CCVII. . . . . 7·50
— Tom XI. Zeszyt I—III. Stulecie XIX. 1871—1889, str. 1—372. 7·50
— Tom XI. Zeszyt IV—V. Stulecie XIX. 1871—1889, str. VI i 373—400. — Dopełnienia i sprostowania do tomów VIII—XI, str. 1—187. . . . . 7·50
— Tom XII. Zeszyt 1—3. Stulecie XV—XVIII w układzie abecadłowym **Lit. A—Beb.**, str. XIX i 424. . . . . 10·—
— Tom XII. Zeszyt 4. **Lit. Beb.—Bez.**, str. 425—532. — Dodatki i sprostowania do t. XII, str. I—XII . . . . 10·—
— Tom XIII. Zeszyt 1—2. **Lit. Bi.—Bor.**, str. 1—272. . . . . . 10·—
— Tom XIII. Zeszyt 3—4. **Lit. Bor.—Bz.**, str. VIII i 273—502. — Dodatki i sprostowania do tomów XII i XIII, str. I—VIII. . . 10·—
— Tom XIV. Zeszyt 1—3. **Lit. C—Con.**, str. 1—384. . . . . . . 10·—

BIBLIOGRAFIA POLSKA

CZĘŚĆ III

(Obejmująca druki stuleci XV—XVIII
w układzie abecadłowym)

CZĘŚCI III TOM XXII: LITERA Wil—Y

KRAKÓW
CZCIONKAMI DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządem Józefa Filipowskiego
1939

BIBLIOGRAFIA POLSKA

KAROLA ESTREICHERA

OGÓLNEGO ZBIORU TOM XXXIII

Wydał STANISŁAW ESTREICHER

Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności

12

KRAKÓW
CZCIONKAMI DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządem Józefa Filipowskiego
1939

Zbliżająca się do kresu bibliografia druków polskich i dotyczących Polski z okresu XV—XVIII stulecia obejmie razem tomów dwadzieścia trzy (liczących przeszło 12.000 stron druku w wielkiej ósemce), z których pierwszych dwanaście tomów opracował mój Ojciec, ja zaś końcowych jedenaście. Jeśli nic nie stanie na przeszkodzie mimo zbierających się groźnych chmur, to druk ostatniego tomu rozpocznie się z końcem roku bieżącego lub początkiem przyszłego, a w ten sposób rozległe rozmiarami swymi dzieło dobiegnie wreszcie do końca. Pozostanie tylko wydać jego uzupełnienia i sprostowania, do czego spory materiał przez trzydzieści lat zgromadziłem.

To nagromadzenie się licznego materiału uzupełnień i sprostowań tłumaczy się trzema przyczynami. Jedną z nich jest to, że podniosła się skala wymagań naukowych przez te pół wieku, które dzielić będą tom ostatni (litera **Z**) od tomów ogarniających druki na litery początkowe. Opisy czy to zewnętrznej strony druków czy to rzeczowe, w treść dzieła wchodzące, jakie wystarczały przed pół wiekiem, dziś się wydają niedostatecznymi. Powinno to być po ukończeniu całości do pewnego przynajmniej stopnia wyrównane.

Drugą przyczyną jest istniejąca obecnie możność zapoznania się z licznymi księgozbiorami, które poprzednio były niedostępne lub nieuporządkowane, a z których w drugiej połowie dzieła mogłem choćby częściowo korzystać. Czytelnik, wyzyskujący ostatnie tomy, zauważy z pewnością, jak znacznie wzrosła liczba bibliotek pod koniec dzieła cytowanych. Trzecią wreszcie przyczyną są znaczne postępy nauki polskiej w zakresie dziejów naszej kultury. Sprostowała ona dużo błędów i opuszczeń »Bibliografii«, a dzięki temu każdy tom następny wykazuje ich mniej w stosunku do poprzedniego. Wydaje się jednak rzeczą konieczną zrewidować i uzupełnić pod tym względem także tomy początkowe.

Informacje i opisy bibliograficzne dostarczone w tomie niniejszym starałem się podać w sposób możliwie dokładny. Prawie nie ma dzieła ważniejszego, do któregobym nie dotarł i do pracowni nie sprowadził, a następnie nie przestudiował i opisu na autopsji nie oparł. Wielką pomocą dla mnie było, że dyrektor biblioteki Polskiej Akademii Umiejętności dr Karol Piotrowicz z wielką gorliwością potrzebne mi dzieła odszukuje i do Akademii sprowadza.

Z ważniejszych autorów polskich opracowałem w tomie niniejszym bibliografię pism niedocenionego dotąd dla dziejów odrodzenia narodowego pijara Antoniego Wiśniewskiego, jezuity Karola Wyrwicza, neohumanisty Ignacego Włodka, poety-biskupa Jana Pawła Woronicza, Jakuba Wujka,

Andrzeja Wolana, Józefa Wybickiego. Wszystkich ich można nazwać pisarzami na swój czas pierwszorzędnymi. O każdym z nich przynosi niniejszy tom obfite informacje, po części nowe, opisując nie tylko znane dotąd ale i nie znane ich dzieła. Ale i dzieła wielu drugorzędnych pisarzy uprzystępnia lub wskrzesza. Między nimi są indywidualności tak dla swej epoki charakterystyczne jak Janusz Wiśniowiecki, grafoman magnat, Stanisław Witkowski, grafoman szlachcic oraz Adam Władysławiusz, grafoman mieszczanin — Ignacy Witoszyński, demagog wobec Stan. Augusta a nikczemny pochlebca względem Katarzyny — Tom. Stanisław Wolski, awanturniczy poszukiwacz kosmopolitycznych przygód i europejskiego rozgłosu — wreszcie ks. Walenty Wróbel, jeden z przedhozjuszowych bojowników o odrodzenie naszego kościoła w w. XVI.

Historyk kultury religijnej znajdzie w tym tomie ciekawy materiał (poza dziełami tak znakomitych pisarzy, jak Wróbel, Wujek lub Wolan) także i w pracach mniejszą na siebie zwracających dotąd uwagę: jak np. w opisie nieznanego dotąd dzieła Vergeriusa, wydanego w r. 1560 po polsku (str. 442), a także w opisie dzieł Kaspra Wilkowskiego, Andrzeja i Benedykta Wiszowatych, Aleksandra Vitrelina, Stan. Wiśniowskiego itp.

Z prac profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego zawarł tom niniejszy opis dzieł Michała z Wiślicy, Jakuba Vitelliusa i Michała Wrocławczyka. Działalność naukowa tego ostatniego (znana dotąd tylko z prac popularyzujących ówczesną wiedzę w zakresie teologii, astronomii i logiki) pomnaża się obecnie przez opis tak ciekawych, a dostatecznie nie uwzględnionych dzieł, jak »Expositio hymnorum« i »Prosarum dilucidatio«.

Z pomiędzy polskich mówców i teoretyków wymowy wyróżniają się w niniejszym tomie Jan Kazimierz Wojsznarowicz (autor »Oratora politycznego« 1648), a zwłaszcza Samuel Wysocki (»Orator Polonus« 1740, »Tractatus de formandis epistolis« 1743), którego dzieła są kopalnią wiadomości także dla dziejów politycznych i kulturalnych w. XVIII. Opis tutaj podany powinienby ułatwić wyzyskiwanie tej zasypanej piaskiem i gruzami kopalni.

Dla dziejów politycznych w. XVI przytaczam przykładowo traktat (J. D. Solikowskiego?) z r. 1596 (Votum); dla w. XVII »Historię« Wydżgi; dla czasów Stan. Augusta broszury Mikołaja Wolskiego, opisane na str. 500—2; dla dziejów insurrekcji dzieło Karola Wojdy, mające być kontynuacją (ale i odpowiedzią) na pamflet Kołłątaja, Dmochowskiego i Ignacego Potockiego o ustanowieniu konstytucji 3 maja. Oczywiście wymieniam tylko kilka druków jako szczególnie ważne, bo mniej doniosły materiał jest rozsypany niemal po każdej stronicy tomu. — Z dzieł prawniczych wskazuję tutaj na opracowanie »Voluminów Legum« (str. 321—5), wyjaśniające różne szczegóły odnoszące się do tego monumentalnego wydawnictwa.

Dla dziejów ekspansji kultury i języka polskiego w Prusiech, w Gdańsku i na Śląsku przynosi niniejszy tom ważne przyczynki przy opisie prac Daniela Vogla, Mich. Volckmara i wielokrotnie przedrukowywanego »Wokabularza«.

Dużo stosunkowo miejsca zajęło opracowanie przyczynków bibliograficznych do stosunków kulturalnych polsko-włoskich, a więc podróży do Włoch, znajomości języka włoskiego i literatury, pobytu Włochów w Polsce (str. 169—70 i 180—3). — Z pośród francuskich pisarzy pragnę wskazać na wyczerpującą bibliografię pism Voltaire'a, który nie tylko że sam o Polsce pisał, ale przede wszystkim niesłychanie silnie na ruch umysłowy w Polsce oddziałał. — Z głosów obcych o Polsce wskazuję na dwie charakterystyczne,

nieznane dotąd relacje angielskie (Williams, Wraxall) i na ciekawy a bezimiennie wydany opis Polski Carraciolego (Voyage 1784) — ob. str. 350.

Opisy tych wszystkich — a tak samo i wielu innych dzieł — wykraczają celowo poza opis zewnętrznej strony danego druku, bo wchodzą w treść, w kwestię autorstwa i czasu powstania dzieła — nawet w kwestię znaczenia i wpływu, jaki ono wywarło. Wyczerpać i bez reszty rozstrzygnąć wszystkich postawionych problemów nie miałem zamiaru, byłoby to niepodobieństwem; ale już samo postawienie i zestawienie nasuwających się pytań, i ogólna charakterystyka dzieła lub pisarza powinny mieć swoją wartość, posuwając naprzód znajomość rozwoju naszej kultury i jej twórców.

Tak rozległe rozmiarami dzieło, ogarniające nie jedną i nie kilka ale wszystkie strony naszej kultury i to na przestrzeni nie jednego ale kilku stuleci, nie zwraca się oczywiście do szerszej publiczności, lecz tylko do nielicznej stosunkowo garstki źródłowych badaczy. Ale i dla nich korzystanie z niego przedstawia sporą trudność. Dzieło jest obszerne, a więc kosztowne i niedostępne. Aby z niego móc korzystać, trzeba się tego nauczyć — w szczególności spoufalić z systemem odsyłaczy, haseł i zestawień chronologicznych. Trudności te nie jednego odstraszają — i zbyt często ukazują się dzieła autorów, którzy tych trudności nie potrafili opanować. W ostatnich tomach położyłem duży nacisk na opracowanie ekskursów, mogących dać autorom korzystającym z dzieła pewną ogólną orientację w danym przedmiocie. Wskazuję tu np. na orientacyjne informacje podane w niniejszym tomie pod »Włościanie«, »Wolność polska«, »Wolność religijna«, »Wolność obywatelska«, »Wolnomularstwo« itp. Żywię ambitną nadzieję, że po ukończeniu dzieła, liczba badaczy korzystających umiejętnie z tych kilkudziesięciu tomów »Bibliografii« będzie w szybkim tempie wzrastać i że nie będzie ono służyć li tylko antykwariuszom księgarskim do poszukiwania druków »Estreicherowi nieznanych«, celem kilkakrotnego podniesienia ceny dzieła w wypadku nie znalezienia.

Kończę spełniając obowiązek podziękowania tym wszystkim, którzy czy to życzliwą krytyką czy to czynną pomocą ułatwiają mi żmudną pracę rejestrowania polskiego dorobku kulturalnego przechowanego na kartach druków polskich. Niestety, nie ma już między przyjaciółmi »Bibliografii« śp. Aleksandra Brücknera, który przez pół wieku każdy ukazujący się tom gorliwie studiował, z każdego przed światem naukowym polskim i niemieckim zdawał sprawę, dostrzeżone błędy wskazywał i dopełnienia dorzucał. Mimo wskazania tu i ówdzie myłek czy opuszczeń kończył nieraz konkluzją, że tak szeroko pojętej Bibliografii nie posiada ani literatura naukowa niemiecka ani też żadna inna. Wśród licznych hołdów, złożonych pamięci tego znakomitego uczonego, niechaj wolno będzie i na tym miejscu wyrazić podziw i wdzięczność dla tego fenomenu wiedzy i talentu badawczego.

Do wdzięczności zobowiązały mnie zarządy polskich księgozbiorów przesyłających mi bez trudności ważniejsze dzieła celem ich opisu w »Bibliografii«. Obok bibliotek krakowskich korzystałem dużo z biblioteki Kórnickiej, Zamojskich, Raczyńskich, Krasińskich, Ossolińskich, Baworowskich, J. Tarnowskiego w Suchej, uniwersyteckiej w Wilnie, Lwowie, Warszawie. Szczególną wdzięczność winienem wyrazić dla dyr. Bernackiego, który mi stale udziela wiadomości o rzadkich drukach, a także przesyła katalogi nieznanych mi bibliotek; dzięki temu mogłem się zapoznać z katalogiem księgozbioru Józefa Przyborowskiego (zbiór dziś rozproszony); z katalogiem bibl. Cieńskich zdeponowanej w Ossolineum; z katalogiem bibl. Czarneckiego

i Ignacego Łosia (wcielonej do bibl. Potockich w Raju). Ze zbioru Aleks. Hussarzewskiego otrzymałem dzięki dyr. Bernackiemu oryginały 160 druków ulotnych z końca w. XVIII do opisu i wyzyskania.

Z biblioteki Raczyńskich nadesłano mi z łaski dyr. Wojtkowskiego odpisy kart katalogowych, obejmujące nie tylko druki na ostatnie litery alfabetu, ale i wcześniejsze, o ile nie były dotąd znane »Estreicherowi«. — Tak samo zarząd biblioteki uniw. Wileńskiego (p. Mikołaj Dzikowski) nadesłał mi bardzo obfity zbiór skrótów tytułów takich druków, które albo nie były zarejestrowane w Bibliografii, albo wykazywały pewne szczegóły odmienne. Dzięki temu mogłem wymienić i w poprzednim i w tym i w następnym tomie wiele druków, których od czasu Jochera nikt nie oglądał, lub których nawet i Jocher nie zanotował. Składam za to kierownictwu bibl. uniw. Wileńskiej serdeczne podziękowanie.

Również i od p. dyr. Kotuli (bibl. Baworowskich) doznałem w ostatnich latach kilkakrotnie pomocy; między innymi przez zwrócenie mej uwagi na nieznane mi druki jak np. na unikat Władysławiusza »Pielgrzym z więźniem«.

Do bibliografii Andrzeja Wolana dorzucił prof. Kot kilka cennych informacji ze swoich notat, dzięki czemu mogłem tego pisarza wyczerpująco, jak mi się wydaje, opracować. Kilka wskazówek bibliograficznych otrzymałem od prof. Pigonia i dyr. Serugi. Ksiądz kanonik Edmund Majkowski z Kopanicy przesłał mi spis rozporządzeń z czasu Prus połudn., jakie znalazły się w archiwum paraf. w Kopanicy, a także kilka notat o innych znanych mu drukach. Wszystkim składam na tym miejscu podziękowanie za okazaną dla Bibliografii życzliwość.

Do szczególniejszej wdzięczności zobowiązał mnie p. Michał Marczak, który z wielką skrupulatnością i dokładnością porównuje już od kilku lat podane przez Bibliografię opisy dzieł, głównie z wieku XVI, z zasobami biblioteki w Dzikowie. Rezultatem tego jest kilkadziesiąt sporządzonych przez niego opisów bibliograficznych, bądź to prostujących szczegóły zanotowane w Bibliografii, bądź to odnoszących się do odbić i wydań Bibliografii nieznanych. Już w poprzednim i w niniejszym tomie mogłem niektóre z nich zużytkować; z reszty skorzystam, z wielkim pożytkiem dla dzieła, drukując uzupełnienia do całości Bibliografii w. XV—XVIII.

Wreszcie miła niespodzianka! Hr. Marian Broel Plater z Wilna nadesłał mi przed rokiem spis swojej biblioteki nikomu nieznanej, znajdującej się obecnie w Wilnie (a przed wojną w Wieprzach, powiat wiłkomierski), wśród której odnalazło się kilka unikatów zgoła dotąd nieopisanych (porównaj uzupełnienia do niniejszego tomu); a obok nich spora liczba białych kruków, znanych ale rzadkich. Unikaty opisał sam z wzorową dokładnością i dzięki temu będą mogły wejść do rejestru polskiej literatury. Wśród rzadkości nie brak takich jak Biblia z r. 1561, Orzechowskiego Quincunx 1564, Goryńskiego Statuta Masoviae 1541, Statuta prov. Gnesnensis 1528, Kuczborskiego Katechizm 1568, Baki Comitia honorum 1736 itp.

Kraków, 25 sierpnia 1939 r. *Stanisław Estreicher.*

WILAMOWSKI Julian. Nayiaśniejszy królu Panie móy miłościwy Nayiaśnieysze Rzeczypospolitey skonfed: stany. [Prośba o obdarowanie królewszczyzną] (około 1790). fol., k. 4 nlb. Jagiell.

WILANT Florian. [Brat Florian Wilant zakonu braci mniejszych ś. Franciszka regular. obserw. etc., przyjmuje sławetn. Franciszka Morowicza, obywatela miasta Poznania, w bractwo tegoż zakonu]. Dan w Konwencie naszym Poznańskim, d. 5 paźdz. 1773. fol. Raczyń.

Wilant Hrehory ob. Lucinius Joan. (1599).

(Wilbikowic). Sprawa WW. JPP. Agaty z Horniczow Matki, Róży, Katarzyny, Salomei, Izabelli, Wiktoryi, Giertrudy, Anny i Tekli Córek, Kazimierza i Ignacego Synow, Wilbikow Podstol: Lidzkich in assistentia Opiekunow czyniących przeciwko WW. JPP. Józefowi i Julii z Mysleckich Laskowiczom Pisarstwu Grodź: Pttu Lidz: Tekli Piaseckiey i Annie Szaniawskiey z dokładem ich Mężow. (1799). fol., k. 3 nlb.

Dopis. Benedykt Puciłowski.

Uniw. Wileń.

— Odpowiedz WW. JPP. Agaty z Horniczow Matki, Róży, Katarzyny, Salomei, Izabelli, Wiktoryi, Gertrudy, Anny, Tekli, Córek, Kazimierza, Ignacego, Synow Wilbikow Podstol: Przeciwko WW. Laskowiczom, Pisarstwu Grodowym Lidzkim Piaseckiey i Szaniawskiey, z dokładem Mężow. (1799). fol., k. 11 nlb. Uniw. Wileń.

— ob. Laskowiczowic (1799).

WILCKENS (Wilkens) H. D. Etwas aus der polnischen Gelehrtengeschichte. Ein historischer Versuch, durch zwey Fragen in Herrn Hofrathes Kästner zweyter Saml. geometr. Abhandl. veranlast. Von H. D. Wilckens A. M. Helmstedt im Verlage bey K. G. Fleckeisen 1792. w 8ce.

— Ueber eine portugiesische Handschrift der Wolfenbuetteler Bibliothek und noch einige Worte ueber den polnischen Mathematiker Johann Broscius. Ein zweyter historischer Versuch. Von D. H. D. Wilckens. Wolfenbuettel bey H. G. Albrecht 1793. w 8ce.

Są tu dwa artykuły Wilckensa i Kästnera o dziele Brożka Apologia pro Aristotele (1652, 1699).

Franke Jan Brożek 1884 str. 294.

Czartor. (?)

WILCKI Walerian. Hydra ábo Wiara Heretycka, Z kąd początki y przyczyny swoie ma, iáko szkodliwa iest w káżdey Rzeczypospolitey. Przy tym Avthoritates Pisma z ktorego dokumentá przećiwko Herezyom wźięły się, ná swym mieyscu index pokaże: tákże Kápitulá ktore w tey Xiążce są. Nápisána. Przez Waleriana Wilckiego, przećiwko błędom Heretyckim: w Roku 1626. Cum licentia Superiorum. W Warszawie. W Drukárni Janá Rossowskiego, J. K. M. Typographá, Roku Páńskiego, 1627. [Tytuł w podwójnych liniach]. fol., k. tyt. i k. 6 nlb., str. 120.

Na odwr. k. tyt. herb arcybiskupa Wężyka i 8-wiersz polski, podp. przez Wilckiego. — Dedykacja Wężykowi, dat. w Sobieniach dnia 4 stycznia 1626, po czym na osobnej karcie licencja Mik. Rnszczyckiego i aprob.

F. Birkowskiego. — Na dalszej karcie: Imiona Anthorów (między którymi: Annales Polskie, Gasp. Wilkowski, Hosius, Skarga, liber juris polonici czyli Herburt), oraz indeks rozdziałów.

Na początku podaje argument na „hydrę". Luter, Kalwin, Zwinglik (sic), Bucer chcieli rozumem wieżę babil. budować, stąd herezje. Podaje rycinę tych 4 heretyków klęczących przed bestią, w której zamyka się wiara heret., i opatruje to wierszem: Do Oyców Jezuitów. Wam to jest dane z bestią walczyć; obiecuje im niebieską nagrodę.

Rzecz sama składa się z 9 rozdziałów: O przyczynach herezji (pycha, łakomstwo, obżarstwo, luksuria, gniew, lenistwo). Kto jest początkiem i głową wiary heretyckiej? Chrystus oddał regiment wiary Kościołowi rzymskiemu. Herezja przynosi ateizm i zniszczenie monarchii. Broni nauk Kościoła o obrzędach, sakramentach, postach itp. Znaki synagog heretyckich i znaki Kościoła. Wykład Pisma św. nie zawisł na literach, lecz na wyrozumieniu podanym od Kościoła.

Twierdzenia swoje opiera na autorytetach dawnych pisarzy kościelnych; zaś z późniejszych cytuje bezustannie Ozoriusza, Longoliusza i Hozjusza (tego najwięcej). Wedle Hozjusza powołuje się na Lutra, Melantona (sic) i Erazma oraz Brencjusza, których zwalcza. Cytaty z Hozjusza tłumaczy na polski język. Własnych argumentów nie dodaje, pism i doktryn polskich różnowierców nie omawia, o socynianach milczy. Czasem cytuje anegdoty obelżywe o ministrach heretyckich (str. 38). Na str. 24 powołuje się na Gasp. Wilkowskiego (przeciw nowochrzczeńcom). O odstępstwie Orzechowskiego i Przyłuskiego cytuje M. Bielskiego (str. 48).

Birkowski w swojej aprobacie zwie tę książkę clava Herculea, qua hydram interficit.

Jocher 3211. — Maciejowski Piśmien. III 713. — Wiszniewski IX 133.

Jagiell. — Ossol.

— Schizma albo błąd Grecki. Warszawa, 1632. w 4ce.

Wątpliwe, czy wyszło?

Wilcy (Wilzi) ob. Acta societ. Jablon. (1773) — Slavi — Wendowie.

Wilczek Aleksander ob. Choynowski (Luctus 1640).

Wilczek Benedykt ob. Madterni Dom. (Obeliscus 1673) — Zimorowicz Bart. (Leopolis 1693).

Wilczek Bernardyn, archiep. Leopol. ob. Cervus Jan (Epitome 1532) — Samboritanus (Alexis 1566).

WILCZEK Daniel, rektor szkoły płockiej, prof. Akad. Disputatio philosophica de multitudine formarum unius viventis. Quam Dei opt. max. auxilio, sub felicibus auspiciis adm. R. P. ac magnifici Domini M. Basilii Golenii, Sacrae Theol. doct. ac professoris, canonici Cracovien. theol. facultatis decani, universitatis Crac. generalis rectoris, in alma Academia Cracovien. discutiendam publice proponit... Artium liberalium & Philosophiae magister Permissu M. D. Rectoris. Cracoviae, in officina typographica Francisci Cesarij Anno Domini 1623. w 4ce, k. 8 nlb.

Dedyk. Stanislao Starezewski, episcopo Lacedaemonensi, suffraganeo Plocensi.

Czartor. — Jagiell.

— Evchapodosis, Serenissimi Sigismvndi III. Regis Poloniae, Sveciae, Gotthorvm. Vand. &c. &c. Ipsis ferijs Divi Sigismvndi Regis Bvrgvndiae Martyris ad reliquias eiusdem Płocii. A Magistro Daniele Wilczek, Art: & Philosophiae Doctore, Scholae Cathedr: Płocen. Rectore conscripta. Anno salutis, M.DC XIIX. (1618). Dauid Rex Poeta Dei Psal: CXV. [Tu wiersz jeden czcionkami hebrajskimi, a drugi greckimi:] Tas euchas mou to Kyrio apodoso, enantion pantos tou laou autou. Vota mea Domino reddam; coram omni populo eius. [Tu ozdobnik]. Cracoviae, In Officina Typogr. Matthiae Andreouien. (1618). w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb. (sygn. C_4).

Na odwr. k. tyt. Orzeł z herbem króla; nad nim korona trzymana przez dwa aniołki dookoła herby ziem.

Rozpoczynają wiersze: Dedicatorium, Divus Sigismundus... ad regem Poloniae, Ad divos. Po czym poemat pt. Euchapodosis, opisujący przybycie króla Zygmunta do Płocka i przyjęcie go przez mieszczan i duchowieństwo. Pełne reminiscencji klasycznych.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Panegyricus. Ad Illvstrissimvm Et Reverendissimvm Patrem Ac Dominvm. D. Andream Prochnicki, Archiepiscopvm Leopoliensem &c. Danielis Wilczek. Artium liberalium & Philosophię in Academia Cracouiensi Baccalaurei. [Tu ozdobnik]. Cracoviae In

Officina Lobij. Anno Domini, 1614. w 4ce, k. tyt., str. 26.

Na odwr. k. tyt. herb i wierszyk. W panegiryku głosi potrzebę pobożności, wychwala Bol. Chrobrego (za kult dla św. Wojciecha), potem przechodzi do pochwał Próchnickiego. Wspomina jego poselstwo do Neapolu; o jego dbałości o kościoły w diecezji kamienieckiej. O jego pobycie w Belgii (Justus Lipsius). O radości Lwowa z jego nominacji. Jagiell. — Ossol.

— Panegyricus Illustrissimo ac Reuerendiss: Domino, D. Stanislao Grochowski A Grochowce, Dei, & Apostolicae Sedis gratiâ, Archiepiscopo Leopoliensi, Abbatiae Sieciechovien. Perpetuo Administratori. Domino, & Mecoenati amplissimo, In primo Celsitud. Suae ad Sedem Archiep: ingressu, A M. Daniele Wilczek, Philosophiae, & Iuris V. in Acad: Crac: Doctore oblatus. Cracoviae. In Officina Francisci Caesarij, Anno Domini 1635. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i wierszyk podp. D. W. Zaczyna od wychwalania rodu Grochowskich. O podróżach Grochowskiego w latach młodych. O czasie pobytu na dworze (jako sekr. króla). O stosunku do Zygmunta i Władysława IV. Na końcu wymienia różnych Grochowskich (Achacego, Felicjana, Rafała); przemilcza o Stanisławie poecie.
Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Panegyricus Nuptialis Nobilium Conjugum Ioannis Franczkowic, et Agnetis Lodwikowna; A M. Daniele Artium et Philosophiae in Academia Cracov. Profes. conscriptus. Cracoviae, In officina Typogr. Francisci Cesarij Anno Dom. 1623. w 4ce, k. 5.

Jabłonowski Musaeum pol. str. 274 nazywa go Wilczewski. Ossol.

— Xenivm. Maiorum natalibus clariss. & spectabili Viro, Domino Antonio Franckovicio Leopolitae. Reipubl. Cracouiensis Senatori vigilantiss. &c. &c. Domino, ac Maecenati clementiss. Amoris. & observantiae ergó. A Daniele Wilczek Crosnense, Studioso almę Academię Cracouien. Dicatum. Cracoviae, Anno Domini M.DC.XII. (1612). w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 22.

Na odwr. herb Frankowicza (lew) i dwa wiersze. Po czym dedykacja i poemat pt. Epinikion. Zwraca się w nim do króla Zygmunta opiewając zwycięstwo nad Moskwą. Wśród zwrotów frazeol. naśladowanych z Wergiliusza wspomina Żółkiewskiego, Kamienieckiego, Chodkiewicza, Wejera itp. Treści historycznej nie ma. Kończy: Interea ducunt captivos pectore męstos Sviscius hic cum fratre suo, Seinusque repinctus.
Na egz. Jagiell. przypis ręką autora: Exc. viro D. Sebastiano Igolomio, coll. min. et professori... Jagiell.

Wilczek Dominik ob. Zimorowicz Barth. (Leopolis 1693).

Ob. Łoziński Patrycjat 1892 str. 470.

Wilczek Jan (I) ob. Frencelius (Livonia 1599) — Zaleski Konstanty (Wiersze żałobne 1603).

Wilczek Jan Anzelm (II) ob. Choynowski (Luctus 1640) — Gawianowski W. (Strzała 1640) — Woyniłowicz M. (1666).

Wilczek Jan (III) ob. Kasparowicz G. (1746).

WILCZEK Ignacy (I), Soc. Jesu (ur. 1728 † po r. 1788), Słowak, prof. w Krośnie, Kaliszu, Ostrogu i Poznaniu. Ignatii Wilczek Nuper E Societate Jesu Sacerdotis Provinciae Majoris Poloniae De Deo Uno Carmen. [Tu ozdobnik]. Superiorum Permissu. [Tu ozdobnik]. Posnaniae MDCCLXXVII. (1777). [Tytuł w prostokątnej ramce]. w 8ce, k. tyt. i str. 53.

Na odwr. k. tyt. cytat z Sapientia XIII. — Poemat „Deus Unus“, liczący przeszło 1000 wierszy heksam., zaczyna się: Caelorum terraeque tutor, Rex Maxime Regum...
Przedruk (z drobną zmianą) w „Carmina“ (1785) cz. 1 str. 1—48.
Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— De Coloribus Et Sono Carmen. [Na karcie drugiej:] Ignatii Wilczek Nuper E Societate Jesu Sacerdotis Provinciae Majoris Poloniae, De Coloribus Et Sono Carmen. Superiorum Permissu. [Tu winietka]. Posnaniae MDCCLXXVII. (1777). w 4ce, k. tyt. 2 i str. 56.

Oba wiersze przedrukował w „Carmina“ (rok 1785).
Na egz. Bibl. Wil. pieczątka: Coll: Pol: S. J.
Bawor. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Jgnatii Wilczek Nuper E Societate Jesu Sacerdotis Provinciae Majoris Poloniae De Divina Providentia Et Virtute Carmen. Superiorum Per-

missu. Varsaviae Typis Colle: Praefecto: Publ: Jnstitu: MDCCLXXXV. (1785). w 4ce, k. tyt. i str. 51 i 1 str. (Menda).

W pierwszym z zawartych tu poematów mówi o dobroci Boga i o ograniczonej mocy myśli ludzkiej. Nostra non sufficiens natura est fons malorum. Czy Bóg przeznaczył człowieka na zgubę? Deus te felicem reddere malit. Dlatego już w tym życiu karze zbrodnie (choć nie wszystkie). — Wiersz ten przedrukował w „Carmina" 1785 i 1788.

W poemacie „Virtus" (str. 31—81) mówi o cnocie. Jej warunkiem jest amor Numinis. Nie wystarcza sama „probitas sophorum" (Deistae sunt meri et veri sophistae). Przedstawia obraz Naeviusa, który miłuje bliźnich sympatycznych sobie, ale nie Boga: non diligit ullum. — Poemat ten przedrukował w „Carmina" 1785 i 1788.

Na egz. Ossol. jest kilka poprawek atramentem, jak gdyby ręką autora.

Ossol.

— Ignatii Wilczek Carmina. [Na drugiej k. tyt.:] Ignatii Wilczek Carmina. Nova Editio Altera Sui Parte Auctior Et Emendatior. Superiorum Permissu. [Tu ozdobnik]. Calissii, Typis Suae Celsitudinis Primitialis Archi-Episc: Gnesnensis. M.DCC.LXXXV. (1785). — Pars Prima. w 8ce, k. 3, str. 1—48, str. XXVIII, str. 160. — Pars Secunda. I. De Coloribus. II. De Sono. III. De Prognosticis. IV. De Figura Terrae. [Tu ozdobnik]. w 8ce, k. tyt. i str. 93, k. 3 nlb.

Zbiorek składa się więc z dwóch części.

Na karcie następnej po tytule głównym idzie tytuł pierwszej części zbiorku: Ignatii Wilczek Carminum Pars Prima. I. De Deo Uno. II. De Divina Providentia. III. De anima Immortali. IV. De Religione. V. De virtute.

„Deus Unus" zajmuje str. 1—48 (sygn. A—F_4).

„Divina Providentia" str. I—XXVIII (sygn. a—d_2).

„Anima immortalis", „Religio" i „Virtus" zajmują str. 49—160 (sygn. G—U_4).

Jak z tego widać, autor dodrukował wiersz „Divina Prov." później niż cały tom, dał mu numerację cyframi rzymskimi i kazał go wprawić do już gotowego tomiku, tak że teraz tworzy wtręt inaczej numerowany i sygnaturowany.

Po stronie 160 idzie tytuł dla drugiej części zbioru: ...Carminum Pars Secunda. I. De Coloribus. II. De Sono. III. De Prognosticis. IV. De figura terrae. — Część ta ma paginację 1—93 (sygn. A—M_3); nadto na 3 nlb. kartkach: Errata.

Poematy objęte pierwszą częścią zbiorku mają treść religijno-filozoficzną (istota Boga i religii), a zaczynają się od zwalczania Epikura i Lukrecjusza. Wiersze tego ostatniego włącza w jednym miejscu w swój poemat. Polemizuje ze stoikami. Uderza też ostro na Mahometa (cz. I str. 135) i Lutra, wreszcie na deistów. Umyślnie nie używa argumentów z Pisma św. i dogmatów tylko z rozumu. Jest on zwolennikiem filozofii scholast. (św. Tomasz), ale stoi pod silnym wpływem filozofii oświecenia.

Inny charakter mają poematy w części drugiej. Są wierszowaniem teorii przyrodniczych: de coloribus, de sono, de pregn., de figura terrae. Widocznie interesował się badaniami nad przyrodą. Cytuje nazwiska i streszcza teorie Passamonta, Keplera, Newtona (str. 6), Torricellego (str. 53) i stara się im przeciwstawić swoją teorię fizyczną o barwach i o dźwięku. Na str. 46 obszerny ustęp o echu. Dużo o astrologii i o jej podstawach. — Wielka ilość błędów druk. w tym kaliskim bardzo niedbałym druku wywołała jego „Elegię", o której zaraz niżej.

Treść zawartych tu poematów omówił obszernie Sinko (j. n.) oraz w Dziejach liter. pięknej w Polsce (Encykl. Polska Akad.) I (1935) str. 139.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. (z datą 1786) — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Jgnatii Wilczek Carmina De Deo Uno. De Providentia Divina. De Scientia & Gratia. De Virtute. Ab Authore locupletata, & recognita in hac postrema editione. [Tu winieta: kwiaty i owoce]. Cracoviae A. D. 1788. Typis Scholae Principis Universitatis Cracoviensis. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 79.

Na odwrocie siedmiowiersz Ad Lectorem, gdzie narzeka na klęskę błędów druku.

Potem Judicium censoris (Alb. Domaszewskiego) pełne pochwał dla dziełka: stylum ligatum demirari satis non potui. — Wreszcie Imprimatur Olechowskiego. Dat. Crac. 20 7bris 1787.

Dedykacja: Ignatio Skarbek Woyczyński, canonico cath. crac., który otaczał opieką autora i teraz, i jeszcze wówczas, gdy był w zakonie.

W zbiorku tym są zawarte następujące jego utwory:

1) Deus unus (str. 1—33). Obacz w poprz. wydaniu „Carmina" 1785.
2) Divina providentia (str. 34—53). Jest to przedruk utworu wydanego już poprzednio w r. 1785 i zamieszczonego w „Carmina" 1785.

3) Divina scientia et gratia (str. 54—65). Tu wydane po raz pierwszy. Powołuje się tutaj na celeberrimam quaestionem inter doctores (scholastyków): quaenam decreto aeterno afferat divina scientia lucem? Czy Bóg przewidział i zarządził wszystko przedwiecznie, czy też istnieje wolna wola? Oświadcza się zgodnie z Kościołem za drugim rozstrzygnięciem. Powołuje się na św. Pawła, ale przyznaje, że i on tego nie rozwiązał: cur Deus e tenebris mortales transferat non omnes in lucem fidei. Abdita sunt decreta Dei sed sancta. Jak inne jego poematy tak i ten jest wierszowanym traktatem teologicznym.

4) Virtus (str. 66—79). Poprzednio wydane razem z „Divina Providentia" (1785) i w „Carmina" 1785.

5) Mały wierszyk na ostatniej stronie: Epigramma. (Christus ad Hom. et Homo ad Christum).

Wydanie to nie pokrywa się przeto z edycją kaliską z r. 1785. Nie przedrukował tutaj wierszy: De anima immortali; De religione; De coloribus; De sono; De progn.; De fig. terrae. — Ale za to ogłosił tutaj Divina scientia et gratia, czego nie zawierała edycja kaliska. Widocznie zostały napisane i wydrukowane zaraz po ogłoszeniu kaliskiego zbioru.

Brown j. n. str. 424 podaje z mylnym tytułem i z mylną datą (dwa wydania), a za nim powtarzają to inni.

Dzików — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Carmen Illustrissimo Reverendissimo Domino Josepho Olechowski, Dei Et Apostolicae Sedis Gratia, Episcopo Uranopolitano, Suffraganeo Cracoviensi Recens Consecrato, Archidiacono Cathedrali, Judici Generali Curiae Dicatum. A Deditissima, Et Insignibus Ejus Beneficiis Ipsi Devinctissima Domo Emeritorum Sacerdotum Nuper Soc. Jesu. In Perenne Grati Animi Pro Ejusdem Paterna Benevolentia Monimentum. Anno Aerae Vulgaris MDCCLXXXVI. (1786). Mense Augusto. [Tu ozdobnik]. Cracoviae Typis Scholae Principis Regni Universitatis Cracoviensis. w 4ce, k. tyt. i k. 18 nlb. (sygn. E_3).

Druk staranny, piękną kursywą.

Na końcu: Judicium Censoris (Adalberti Domaszewski z 2 czerwca 1786) i Imprimatur Kar. Lochmana. — Domaszewski wyraża się o Wilczku: „S. Theol. professor, vir tam severioribus quam humanioribus literis excultissimus et pluribus opusculis poeticis in lucem editis, conspicuus... tersa et nitida latinitate conscriptis, et ad omnes poeticae artis regulas exactis.."

Wychwala Olechowskiego. Wprowadza przemawiającą Fidem i Themidem. Wspomina Kaj. Sołtyka i Fr. Potkańskiego, Stan. Augusta, Krz. Szembeka. W końcu Pluto wysyła z piekieł Erynię przeciwko Olechowskiemu (aluzja do sporów z Sołtykiem). Kończą życzenia dla nowego sufragana.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Gemitus libelli recens editi mendosam editionem deplorantis. 1785. w 8ce, k. 2.

Jest to elegia do Józefa Płochockiego (dat. 25 czerwca 1785), w której autor narzeka na niezliczone błędy drukarskie popełnione przez drukarnię kaliską przy druku jego „Carmina". — Streszcza ją dokładnie Sinko Polski Antilukr. 1911 str. 395—8.

Jagiell.

— Lehrsatz von der Lage der Erde, mit vielen Kupfern. 1772.

Egzemplarza nie odnalazłem. Jeśli to się odnosi do tego samego Wilczka, który pisał poprzednie utwory, to świadczyłoby, iż po kasacie zakonu odbywał studia przyrodnicze? i to w Wiedniu lub w Niemczech?

— ob. Putanowicz J. A. (1780).

W zbiorze kazań na cześć Jana Kantego jest na 3 kartach wiersz Wilczka po polsku i po łacinie. — Jedyny to jego utwór polski.

Janocki Lexic. II 103. — Brown Biblioteka 424. — Żebrawski Bibliogr. 456. — Bednarski Upadek i odrodzenie szkół (1935) str. 513.

Obszerną analizę zapatrywań filoz. relig. Wilczka dał Sinko w rozprawie pt. Polski Antilukrecjusz 1911 (w Rozpr. filolog. Akad. tom 49), na str. 330—98). — Nie dotarł tylko do wydania „Carmina" z r. 1788. — Z niego czerpie Korbut [2] II 97.

Analogię do tych łacińskich poezji Słowaka Wilczka tworzy polski poemat Adama Kempskiego Myśli o Bogu (1756 str. 323), w którym Kempski opisuje przymioty Boga i polemizuje zarówno z epikurejczykami jak deistami.

WILCZEK Ignacy (II). S. M. reg. Pol. medici et consil. Phil. Doct. Casus peculiaris. Historia. Vilnae, typ. S. R. M. 1783. w 8ce, k. 8, tabl. 2.

Gazety Wileńs. 1783 w nrze VI podają: „Opisanie z kopersztychami ciekawe o nadzwyczaynym przypadku na pewney osobie niedawno zeszłey przy exenteracyi przez J. P. Wilczka Doktora medycyny i Konsyliarza J. K. Mci doświadczonego. Wilno

w drukarni J. K. Mci przy Akademii Wileńskiey, 1783".
Chreptow. — Krasiń. — Uniw. Wileń.

Wilczek Kazimierz ob. Zimorowicz B. (Leopolis 1693).

Wilczek (de) (Welczek, Welschek), poseł cesarski w r. 1733 ob. Welczek.

WILCZEK Michał, dominikanin. Fundament metropolii Xięstwa Ruskiego kapitalnego miasta Lwowa albo Kazanie w czasie rocznicy Koronacyi obrazu Maryi P. we Lwowie miane (1752).

Obacz: Hasło słowa bożego (1752).
Celem rozszerzenia nabożeństwa różańcowego miał napisać książkę pt. Korona Maryi (ozdobioną rycinami na miedzi rytymi przez J. Filipowicza).
Bałącz Dzieje II 278—9.

Wilczek Władysław ob. Wojniłowicz Michał (Trop sprzęgłego 1666).

(Wilczewscy). Uwagi w sprawie z Wilczewskimi. Warszawa, P. Dufour, 1777.

Jest to ulotka wydrukowana przez Tom. Kaj. Węgierskiego (ob. tom XXXII str. 298). Wydrukowanych było 30 egzemplarzy, które Węgierski miał rozdawać. Egzemplarze znalezione w drukarni zostały potargane i spalone, a Węgierskiemu nałożoną została kara tygodnia wieży marsz., zaś Dufourowi kara dwóch tygodni.

— ob. Węgierski Kajetan.

WILCZEWSKI Aleksander, student bruns. Floricomus de Helicone Hymen Jllustribus Illustrium Taedis, Jllustriss. Et Magnifici Domini D. Stanislai Dzialynski Palatinidae Culmen. Tolkmiten. &c. &c. Capitanei, Et Illustriss. & Lectissimae Virginis Mariannae Zalensciae Palatinidis Pomeraniensis. Illvstriss. Et Magnifici Domini. D. Samvelis Zalenski Palatinidi Pomeranien: Skarszevien. &c. &c. Capitanei Filiae, Ab Alexandro VVilczevvski, In almo Brunorico Collegio S. I. Stud. Eloq. Sacratvs. Anno reparatae salutis M.DC XXI. (1621). Brvnsbergae Typis Schönfelsianis. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Na początku dwa starannie rytowane herby nowożeńców i wierszyki pol. Po czym dedyk. łac. Działyńskiemu i wiersz łac. Rozpoczyna dłuższy poemat polski pt.: May Wesołokwitny (na cześć obu domów). W ten poemat wpleciony jest śpiew, w którym m. i. powiedziano: Tyś pomięszał lutrom szyki, Przywróciłeś katoliki... Stanisław się o to starał, że ich banitią pokarał. — Po wierszach łac. kończy wiersz polski: Orpheus z nymphami Działynskiemi nową wita Panią... i kilka epigr. łacińskich.
Juszyński II 322.
Ossol. — Uniw. Wileń.

WILCZEWSKI Franciszek (I), S. J. (ur. 1715 † 27 marca 1756). Oratio die sacra S. Stanislai Kostka in templo Colleg. Leopol. S. J. dicta a P. Franc. Wilczewski S. J. 1747. Leopoli typ. SS. Trinit. w 12ce, str. 20.

Jocher 8625. Zaś pod nrem 5467 podaje toż samo pod Wilkowskim. — Janocki Lexic. II 108 zwie go Wilczewski. — Brown str. 424. Bawor.

WILCZEWSKI Franciszek (II). List Fr. Wilczewskiego Podkomorzego y posła Ziemi Wiskiey do N. I. K. Mci, z Warszawy 15. Januarij 1764. względem znieważenia osoby swoiey przez Magistrat Gdański. w 4ce, k. 2.

Por. niżej: Decretum Tribunalis. Ossol.

— Mowa... 3 kwietnia 1772. w 4ce.
Akad.

— Mowa JW. Jmci Pana Franciszka Wilczewskiego Podkomorzego y Posła Ziemi Wizkiey, na Delegacyi, na podane Koncilium Permanens Dnia 16° Kwiet. 1774 r. miana. w 4ce, k. 2 nlb.

Konopczyński Geneza Rady Nieust. str. 420.
Akad. — Ossol.

— Mowa JW. Imci Pana Wilczewskiego podkomorzego y posła ziemi Wizkiey na Delegacyi d. 19 7^bris^ 1774 r. w 4ce, k. 2.

— Mowa JW. Imci Pana Wilczewskiego Podkomorzego y posła ziemi Wizkiey. — Mowa o ewakuacyą woyska cudzoziemskiego y o determinacyą Seymu Pacificationis, na Delegacyi 23 7^bris^ 1774 r. w 4ce, k. 2. Raczyń.

— Mowa na delegacji 28. Nov. 1774. w 4ce. Raczyń.

— Mowa Iaśnie Wielmożnego Imci Pana Wilczewskiego Podkomorzego y Posła ziemi Wizkiey na Delegacyi dnia drugiego Grudnia 1774 roku. w 4ce, k. 2. Jagiell. — Raczyń.

— Mowa Jaśnie Wielmożnego JMCI Pana Wilczewskiego, Podkomorzego

y Posła Ziemi Wizkiey, Na Delegacyi dnia 24. Grudnia 1774. Z przyczyny podanego Proiektu; ażeby wyznaczony Continens siedmiu millionów dla J. K. Mci mógł się zacząć do wypłacania Rathami à 1ma Martii Roku przyszłego; na który Proiekt dopraszano się o Turnum. w 4ce, k. 2.

T. P. N. w Poznaniu.

— Mowa.. 1 febr. 1775. w 4ce. Akad. — Czartor.

— Mowa Jasnie Wielmoznego IMCI Pana Wilczewskiego Podkomorzego y Posła Ziemi Wiskiey W materyi Dyssydentow na podane na Pismie ultimatum od J. W. Jmci Pana Barona de Sztachelberk Ministra pełnomocnego Dworu Rossyiskiego, ktore excypuie Dyssydentow y Grekow Nieunitow od Stanu Senatorskiego & a Ministeriis, ażeby tylko mogli być Posłami z każdey Prowincyi po iednemu, y ut gaudeant Libertatibus, do wszelakich Funkcyi y urzędow tak iak wszyscy Katolicy Rzymscy. Y to się tylko sciągać ma, do samych Indyenow y Possessionatow w Polszcze, dając do wybierania, albo przyiąć te Punkta na modyfikacyą Traktatu 6 8ri, albo żeby tenże został in suo robore, ktory Nayiasnieysza Imperatorowa Jeymość tą mocą, ktorą iey Bog użyczył, z naywiększym wigorem onegoż utrzymać, y do exekucyi przyprowadzić deklaruie. Na Delegacyi die 27. Februarii 1775. fol., k. 2 nlb.

Na końcu protestuje, że nijakim sposobem woli swojej nie daje i części żadnych w tych punktach mieć nie chce.

Akad. — Jagiell. — Czartor.

— Mowa... na seymie, przy czytaniu czynności y praw ustanowionych przez Delegacyą 3. kwietnia 1775. w 4ce.

Czartor. — Dzików — Krasiń.

(Wilczewski Franciszek). Inter Illustres Magnificos Wilczewski conjuges succamerarios S. R. M. et ex palatinatu Marienburgensi deputatos ad tribunal regni ex una et inter praenobilem Magistratum Gedanensem parte ab altera, Decretum. Lublini 1763. fol., k. 8 nlb.

Ob. wyżej: List.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Krasiń.

— Civitatem Gedanensem decreto tribunalitio Lublini lato non teneri (1761)... ob. tom XVII 73.

Por. o tej sprawie Lengnich (Quaedam jura defensa 1764)... oraz Gdańsk (Dowód bezprawnych postępków 1764).

Omawia tę sprawę Schmitt Dzieje Polski (1864) I 209—14.

— ob. Wilczewscy (sprawa z Węgierskim).

K. Estreicher w wydaniu „Poezji" Węgierskiego 1882 str. XXXVII.

O Uwagach Franciszka Wilczewskiego, dotyczących Rady Nieust. z r. 1774, ob. Konopczyński w Arch. Kom. hist. XII 1919 str. 5. — Tenże Geneza i ustanow. Rady Nieustającej 1917 str. 288—9 i passim.

Wilczewski Hektor ob. Jonson Jan (1643).

Wilczewski Jan i Jerzy ob Exercitatio litter. (1772).

Wilczewski Jan, chorąży ob. Amor Dolorum (1727).

Wilczkowa Zuzanna ob. Gawianowski Wawrzyniec (Strzała 1640).

Wilczkówna ob. Soldadini.

Wilczkówna Marianna ob. Liebmann Franc. (1770).

Wilczkowski ob. Ślaski Szymon (Pamiątka albo columny 1605).

Wilczkowski Marcjan ob. Grodzki Hiac. (Wyprawa 1644).

Wilczogórski Sebastian ob. Monteluppi — Smieszkowic W. (Epithalamium 1616).

Wilczogórski (Monteluppi) Walerian ob. Bielecz Marcin (Flos candidus 1638) — Cynerski Jan (Mnemos. 1633) — Grabiecki Franc. (1653) — Michoński (Acroama 1633) — Musae (1631) — Otrebusz Daniel (1634).

Finkel Bibl. III 1892.

WILCZOPOLSKI Józef Konstanty. Wiersz na dzień 3 Maja R. 1792. w 4ce.

Dzików.

Wilczyńska Małgorzata ob. Pisarski (Mówca 1676 II).

Wilczyński Kazim. ob. Collet Petrus (1766).

WILCZYŃSKI Maksymilian, protoarchimandryta. List pasterski Maxymiljana Wilczyńskiego doktora S. Theol.

protoarchimandryty obrządku unickiego (1792). w 8ce, k. 7. Krasiń.

— ob. Laskarys Jerzy (Głos 1784).

(Wilczyński Marc.). Accessoryum Ze strony W. JP. Marcina Wilczyńskiego Regenta Województwa Smoleńskiego. Przeciwko: PP. Maryawitkom Wileńskim czyli raczey przeciwko niewłaściwey pod Ich Imieniem cytacyi i konwikcyi w Trybunale z Regestru Taktowego, a ztąd o zły przewod Prawa i o Peny Ewokacyine (1790). fol., k. 4 nlb. Uniw. Wileń.

WILCZYŃSKI Michał. Prodroma Philosophica seu logica in conclusiones resoluta, praeside M. Stephano Barwinkiewicz Ph. Dct. Pr. in Collegio Lubransc. acad. Posnan. publicae velitationi exposita a M. Mich. Wilczyński Ph. audit. 1688 mense Dec. Posnaniae typis Alberti Laktański. w 4ce, 1$^1/_2$ ark.

WILCZYŃSKI Stefan, ksiądz. Herbowna chorągiew Jaśnie Wielmożnych Steckich przy deportacyi w grób ś. p. JW. JMP. Kazimierza Stanisława na Stec Steckiego kasztelana Kijowskiego, Starosty Dymitrskiego, Romanowskiego, pułkownika JKM. y Rzpltey w tryumfującym kościele postawiona. Zaś przy solenney dedykacyi Jaśnie Wielmożney JMP. Antoninie z Kossakowskich Steckiey żonie... in lucem publicam exponowana rękami Franciszka Zakonu reg. Obs. przez X. Stefana Wilczyńskiego kaznodzieię Sokal. roku 1749 dnia 17. Czerwca. Z pozwoleniem Starszych. W drukarni Soc. J. Coll. Leopol. fol., k. 29 nlb.

Na odwr. str. tyt herb Ślepowron, a pod nim 12 w. pol. Przypis żonie zmarłego. Czartor. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wil.

— Sława W. JMći Pana Antoniego Ciesielskiego Czesnika Grabowieckiego w Smiertelnych popiołach Nie Wygasła. Kazaniem przy pogrzebie Jego, W Kościele Sokalskim W: W: OO. Bernardynów Oswiadczona Przez X. Stefana Wilczyńskiego Tegoż Zakonu Ordynaryusza Kaznodzieię dnia 29. Stycznia 1751. Za pozwoleniem Starszych Na potomną pamiątkę Drukiem wyjawiona w Drukarni J. K. Mci Lwowskiey Societatis Jesu. fol., k. tyt. i k. 15 nlb.

Na odwr. k. tyt. imprimatur J. Barszczewskiego. Wywodzi ród zmarłego z Brytanii i z Galii (Zadorowie, Płomieńczycy) i wychwala różnych Ciesielskich. Ossol.

(Wilczyński Szymon). Wiersz przyjacielski w dzień zaślubienia W. Jmci Pana Szymona Wilczyńskiego, Regenta Kommissyi Wojskowey z Jmć. Panną Anną Kurowską. (179...). w 8ce, k. 2 nlb. Jagiell.

WILD Jan Krzysztof. Als Der... Samuel, Frey-Herr von Schlichting, Buckowitz... Nach dem unerforschlichen Rath und Willen Gottes... Anno 1701. den 29. Januarii in Bresslau Dieses Zeitliche gesegnet; Unterstand sich Bey Seines... Beerdigung... mit Seiner Presse Das Leyd-klagende Schlichtingsheim Wehmüttig auszudrücken... In der Frey-Herrl. Stadt Schlichtingsheim, gedruckt mit Wildischen Schrifften. fol., k. 4. Wrocław. miej.

WILD Karol. Nouveau Catalogue des livres françois et italiens, qui se trouvait à la librairie de... Nr. 1—3. Leopol 1797. w 8ce, str. 12.

— Catalogue de quelques livres pretieux et recherchés, qu'on vend... a la librairie de... à Leopol au Mois de Mars 1798. fol., k. 1. Czartor.

Wilda ob. Wilno.

(Wildefeuer J.). Epithalamia... nuptiarum... Johannis Christophori Wildefeur... consecrata a nonnullis in Gym. Docentibus. Thorunii, Mich. Karnall (1663). w 4ce, str. 8. Gdańska miej.

— Syncharmata gamika... Joh. Christophori Wildefeur... congesserunt amici. Thorunii, Mich. Karnall (1663). w 4ce, str. 8. Gdańska miej.

— Votum nuptiale dicatum nuptiis... Johannis Christophori Wildefeueri... Thorunii, Mich. Karnall (1663). w 4ce, kart 2. Gdańska miej.

WILDEGANS Zachariasz. Zeugnüss Büchlein Darinnen 100. Zeugnüsse von wunderbaren Krankheiten und deroselben glücklichen Curen etc. etc.... Welche durch meine Panaceam Solarem nechst Gott zu vollkommener Ge-

sundheit ohne eintzig andere Artzney Mittel restituiret worden, diese Panacea bekommt man bey mir Zacharias Wildegans von der Feuerstadt etc. etc.... Auff begehren begieriger liebhabenden Hertzen in den Druck gegeben 1674. Cölln an der Spree, Drukkts Georg Schultze, Churfürstl. Brandeb. Buchdr. w 4ce, k. 10 i k. 3 (sygn. A—I_3).

Miał tytuł lekarza Jana Kazimierza i Mich. Wiśniowieckiego, o czym świadectwa przed tekstem. Wrocław. miej.

WILDEN J. Neue Reisenbeschreibung eines gefangenen Christen von 1604—7 von den Türken und Arabern, von der Stadt Jerusalem und endlich wie er durch Polen wider inn Teutschland kommen. Nürnberg 1613. w 4ce.

WILDENBERG (Aurimontanus a Ferimontanis, z Goldbergu) Hieronim, rektor szkoły chełmińskiej († 1566). Pro culmensis gimnasii instauratione... oratio (1531)... ob. tom XII 303.

— Perhorrendae pestilentiae ephemeris... (1530)... ob. tom XII 303.

— Moralis Philosophiae epitome: ethices, politices, et oeconomices principia lucullentissime enarrans. In regia Poloniae urbe Cracovia: apud viduam Hieronymi Vietoris. Anno Christi nati MDXLIX (1549) mense Februario. w 8ce.

Przypis D. Tidemanno (Gisemu) eccl. varmiens. design. episcopo.

Janociana I 302. Przedrukowane w dziele: Totius phil. humanae (ob. niżej).

— Hieronymi Wildenbergii Aurimontani Totius Naturalis Philosophiae, in Phisicam Aristotelis epitome. Illustriss. simul atque clarissimis junioribus Silesiae Principibus et Dominis Friderico ac Georgio fratribus germanis Legnicen. Bregen. Opolien. etc. dominis et haeredibus sacrata. Anno a nato Servatore Christo MDXLVIII. (1548). Cracoviae apud viduam Hieronymi Vietoris. w 8ce.

Janociana I 301. — Żebrawski Bibl. matem. str. 173.

— Totius Philosophiae Hvmanae in tres partes, nempe in Rationalem, Naturalem, & Moralem, digestio: earundemq; partium luculentiss. descriptio, Libris tribus primarijs consummatam noticiam complectens: Multis in locis & auctior quàm antea, & emendatior nunc edita: Hieronymo VVildenbergio Aurimontano dissertore. Accessit quoque rerum & uerborum in his memorabilium copiosus Index. Basileae, Per Ioannem Oporinum. [Na końcu:] Basileae, Ex Officina Ioannis Oporini, Anno Salutis humanae M.D.LVIII. (1558). Mense Iunio. w 8ce, k. tyt., str. 382 i k. 19 nlb. (errata i indeks).

Rozpoczyna: Tidemani (Gise) Culmensis episcopi... judicium, dat. 16 Aug. 1546, i list Wildenberga do tegoż. Biskup wychwala to dzieło jako podręcznik filozofii Arystotelesa.

Po czym dedykacja temuż Tidemanowi in universa Prussia eruditissimo.

Cały ten podręcznik podzielony jest na 3 części: pierwsza poświęcona dialektyce, druga filozofii natury; trzecia filozofii moralnej — wszystkie trzy są oparte na Arystotelesie.

Dialektyka zajmuje str. 1—112. Poprzedza ją wstęp, w którym omawia, co to jest filozofia i dialektyka. Potem idą po kolei: Liber I. De praedicabilibus. — II. De praedicamentis. — III. De definitione. — IV. De enunciatione. — V. De argumentatione — VI. De demonstratione. — VII. De invent. locorum (Topica). — VIII. De sophisticis. Wykład jest zwięzły, przez pytania i odpowiedzi, całkiem szkolny.

Pisząc ten element. podręcznik korzystał także — jak twierdzi — z kilku nowszych pisarzy, jak G. Valla, F. Melanchton, R. Agricola, J. Caesarius, J. Willichius, Er. Sarcerinus.

Część II dzieła ma tytuł: Totius Naturalis Philosophiae in Physicam Aristotelis Epitome (str. 113—392). Rozpoczyna ją dedykacja Silesiae principibus Frederico et Georgio, datow. Tornnii 1542. — Epitome obejmuje elementarny wykład filozofii natury Arystotelesa, a więc: fizykę, de coelo et mundo, de generatione et corruptione, libri meteororum, de anima.

Część III ma tytuł: Moralis Philosophiae Epitome: Ethices, Politices et Oeconomices principia luculentissime enarrans. Tu mówi najprzód o polityce, potem o ekonomii (zarząd własnego gospodarstwa).

Rozpoczyna dedykacja bisk. Tidemanowi. Po czym wstęp treści ogólnej. Między innymi na str. 270—300 podaje alfabetyczny spis używanych wyrażeń (z zakresu życia społecznego) i ich definicje (np. co to jest civis, civitas, haereticus, jus, oeconomia, tyrannus itp.). — Od str. 301 idzie: Isocratis ad Demonicum paraenesis (a Rod. Agricola in latinum traducta) —

Od str. 312: Lucii Senecae de morum urbanitate. — Wreszcie od str. 321—92 idzie obszerny traktat pt.: De optimo cive atque morum civilitate ac Reip. gubernatione, Politia, huic Epitome merito adjecta.

Traktat ten jest to zdaje się traktat Wildenberga, który mówi o nim: Hunc libellum de optimo cive, qui libris Politicorum multum affinis est, condidi, quod de regimine civitatum et populi adolescentes, qui sunt rerum publicarum futuri cives, discant prudentiam et harum rerum civilium non sint ignari.

Przechodzi tu po kolei nast. kwestie: o znaczeniu religii dla życia społ.; ne nimia charitate civium respublica a tyrannis opprimatur; adulatores et delatores vitandi; quis civium primum locum obtineat; respubl. felix, quam sapientes regunt; prudentia in consiliis; cives ad rempublicam qui eligendi (tu wspomina Andrz. Guncera, sekr. toruń.); magistratus munus; o przekupstwie, skąpstwie, męstwie obywateli; unius an multorum sit naturalis gubernatio; tempore seditionis quid faciendum. — Jest to więc „zwierciadło" dobrego obywatela (tak jak inni pisali „zwierciadła" króla, senatora, posła, szlachcica itp.). Opiera je głównie na Arystotelesie, ale czasami cytuje i rzymskich pisarzy (Cicerona, Verg., Horacego).

Od str. 280: De Oeconomia adnexum. Jest to skrót z ekonomiki Arystotelesa: o obowiązkach małżonków, o niewolnikach, dzieciach. — Ekonomia oznacza tu, jak w greckiej i całej średniowiecznej literaturze, sztukę prowadzenia gospodarstwa domowego.

Struwe Hist. logiki 1911 str. 166. — Wierzbowski III 2330.

Jagiell. — Krasiń. (defekt) — Pawlik. — Semin. Pozn. — Uniw. Warsz.

— Totius Philosophiae Hvmanae In tres partes, nempe in Rationalem, Naturalem, & Moralem, digestio: eorundemq; partium luculentissima descriptio, Libris tribus primarijs consummatam noticiam complectens: Multis in locis & auctior quam antea & emendatior nunc edita: Hieronymo Wildenbergio Aurimontano dissertore. Accessit quoq; rerum & uerborum in his memorabilium copiosus Index. Basileae, Per Ioannem Oporinum. [Na końcu:] Basileae, Ex Officina Ioannis Oporini, Anno Salutis humanae M.D.LXII. (1562). w 8ce, k. tyt., str. 392 i k. 19 nlb. (indeks).

Wierzbowski III 2420. Ossol.

— Toż:... [Na końcu:] Basileae, Ex Officina Ioannis Oporini, Anno Salutis Humanae MDLXVI. (1566). w 8ce, k. tyt., str. 429 i k. 20 nlb.

Czartor. — Ossol.

— Toż:... Basileae, Ex Officina Oporiniana Anno Salutis Humanae MDLXXI. (1571). w 8ce, str. 429 i k. 20 nlb.

Ossol.

— Toż:... [Na końcu:] Lugduni Excudebat Symphorianus Barbier. w 8ce, str. 3, 336 i k. 8 nlb.

Na czele: Tidemani episcopi culmensis... iudicium. Ex arce nostra Lubomensi XVII augusti anno domini XLVI. (1546). Po czym dedykacja autora. Ossol.

(Wildenberg Hier.). Clarissimo viro D. H. Wildenbergio Goldbergensi... Physico Thorunen... filius et generi grati benigno patri (1566). w 4ce.

— ob. Aurimontanus Hier.

Łukaszewicz Hist. szkół III 380—2. — Działalność jego omawia Bauch w Zeit. Ver. Gesch. Schl. 1895. Pozostawał on w stosunkach z Dantyszkiem i Tid. Gizem.

Vildenius Gratianus Gymnicus (pseud.). ob. Rościszewski W. (1587).

VILELA (de) Joannes Baptista S. J. Praxis Jvvandi Aegros Ad Bene Moriendvm, Nec non sanos ad benè viuendum, ex ijs, quae occurrunt & fieri debent in hora mortis. Composita. Per Ioan: Baptistam de Vilela Societatis Iesv. Ex lingua Italica in Latinam traducta, & in lucem edita, postmodum ob defectum exemplarium recusa. Casimiriae ad Cracov: Apud Balthasarem Smieszkowicz Typographum, 1664. [Tytuł w ramce z gwiazdek]. w 12ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 330.

Dedyk. M. Cas. Tretero, salis fodinarum Georgii Lubomirski administratori... przez drukarza Śmieszkowica. — Potem przedmowa tegoż drukarza do czytelnika.

Omawia tu, co należy powiedzieć choremu o testamencie (m. i. ut relinqueret Christum haeredem); o spowiedzi, o pociechach w chorobie, o wiatyku. Akty i modlitwy. Kończy o pomocy dla leżących w agonii.

Jocher 4382—3.

Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

Wileński, Wileńska ob. Wilno.

Vilentas Bartł. ob. Villent B.

(Wilga Joachim). Marsz patryotyczny dla chorągwi I. W. Imci Pana Ioachima

Wilgi woiewodzica czerniechowskiego, rotmistrza kawaleryi narodowey. (1789). w 4ce, str. 1. Bibl. w Suchej.

— Oda do J. W. JMci Pana Joachima Wilgi rotmistrza kawaleryi narodowey, Kommissarza cywilno-woyskowego, z powiatu Włodzimirskiego, w dzień imienin jego. Roku 1790. w 8ce, k. 2. Czartor.

WILGA Ludwik. Mowa IW. Imci Pana L. Wilgi przy odebraniu laski od prześwietnego Ziemstwa Lubelskiego. (1785). fol., k. 1. Krasiń.

— ob. Doświadczenie (1780) — Ordinatio (1785) — Wilżyna.

WILGIENSKI Paweł. Decretum adjudicatae infulae pro parte Antonii Sebastiani a Dębowa Gura Dębowski episcopi Plocens. secundissimo ad cathedr. suam ingressu comparentis ex instantiis meritorum latum per copias Sanguinis, Virtutis et Honoris ex actis votivi applausus cathedrae Plocensis suo desideratissimo Antistiti extractum a Paulo Wilgieński archipresb. Ploc. et Secret. Capituli. Varsaviae, Soc. Jesu 1737. fol., ark. 22. Krasiń.

Wilgocki Konstanty ob. Lipnicki L. (Sprawa 1799).

WILGOCKI Stanisław. Epithalamion in nuptias Illustris ac Magnifici Domini D. Ioannis Daniłovicii De Żurow in Olesko, Structoris Regni, Bełzen. Korsunen. Praefecti et Lectissimae ac Pudicissimae Virginis Sophiae Illustriss: ac Fortissimi Herois, Domini D. Stanislai Zołkiewski à Zołkiew: Exercituum Regni Ductoris Campestris Rubieszouien. Kalusien. Kamionacen. Rohatinen. Praefecti filiae. Scriptum a Stanislao Vilgocki Anno Domini DC.VI supra M. (1606). Zamosci, Martinus Lenscius Acad. Typogr. excudebat. w 4ce, k. 12.

Na końcu czworowiersz Jana Żółkiewskiego. Juszyński Dykcjon. II 322 (ma miejsce druku: Cracoviae, Mart. Lenscius). Jagiell.

— Threny na pogrzeb Jezusa Pana, którymi Jego Mść Pan Jan Zółkiewski okrutną śmierć Syna Bożego w Wielki Piątek z dworem swoim, nabożnie opłakiwał przez Stanisława Wilgockiego pedagoga jego uczynione. We Lwowie Roku Pańskiego 1602. w 4ce, k. 18 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Herburtów i na pochwałę tegoż 14 wierszy polskich. — Przypisał prozą polską autor Reginie Żółkiewskiej z Fulsztyna, kasztelance lwowskiej, hetmanowej. — Mówi, iż będąc rozrzewniony kazaniem mianym przez ks. Wojciecha Samborczyka, kaznodzieję klasztoru oo. franciszkanów, w dzień wielkopiątkowy, postanowił napisać owe treny, które swej dobrodziejce ofiaruje.
Maciejowski Piśmien. III 472.
Uniw. Warsz.

Wilgocki Wojciech S. J. ob. Wieruszewski Kaz. (Laurea 1726).

(Wilgoszewscy). Replika ze strony WW. Wilgoszewskich, i małoletniey Elzbiety Bykowskiey w Assystencyi Opiekunow procedującey, przeciwko WJP. Giertrudzie z Zmijowskich Bykowskiey Woyskiey Smoleńskiey, oraz dalszym Stronom w pozwach i Aktoratach wyrażonym. (1796). fol., k. 15 nlb. Uniw. Wileń.

Wilgowski ob. Wilkowski.

Wilhelm Oxoniensis ob. Philaletes (w tomie XXIV 219) — Mikołajewski (Krzusky) D. (Vindiciae 1593).

Wilhelm III król ang. ob. Małachowski Jacek (1699).

Wilhelm ks. neoburski ob. Filip Wilh. — Neoburski ks.

Wilhelm ks. bawarski ob. Sokołowski St. (Ad Wirtembergenses 1585).
Finkel III str. 1862

Wilhelm palatyn reński ob. Possewin (Epistola 1583).

Wilhelm Fryderyk ks. nassauski ob. Siemienowicz (Grand art d'Artillerie 1651).

Wilhelm król pruski (1713—1740) ob. Fryderyk Wilhelm I (w t. XVI i w Dopełn.).

WILHELMI Aug. (pseud. Meyera Wilh.?). Der Polnische Gil Blas oder Johann Lapunzky's lustige und seltsame Begebenheiten; von August Wilhelmi. Erster Band. Mit einem Titelkupfer. Leipzig, in der Sommerschen Buchhandlung 1798. w 16ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 190, k. 1 nlb., 1 sztych. — Zweyter Band. Leipzig, in der Sommer-

schen Buchhandlung 1800. w 16ce, k. tyt., str. 246, k. 1 nlb.

Bohater tego romansu (naśladowanego z jakiejś powieści franc.) pochodzić miał z przodków polskich, ale ci już za Jana Kaz. wywędrowali z Ukrainy do Nantes. O Polsce nie ma też w romansie mowy. — Dlaczego położono na tytule „Der polnische G. B.“, trudno zrozumieć.

Istnieje też „Niemiecki Idzi Blas“ przez Adolfa Kniggego, który w r. 1798 wydano po polsku w Krakowie (ob. tom XIX 344). Może jest jaki związek między obu tymi romansami?

Wspomniał o tym romansie Arnold Gesch. der Polenliter. 1900. Jagiell.

WILHELMI Bartholomeus. Oratio De Vita Et Obitv Amplissimi ac Nobiliss. viri, Dn. Alexandri Gisii Jnclytae Reipvb. Thorvniensis Senatoris Et Scholarchae Dignissimi; Qvi Cvm Flagrantissimo singulorum eiusdem Reipub. Ordinum; Maritae, Sobolisq; dilectissimae; atq; adeò omnium verè Piorum, Ciuiumq; bonorum desiderio, in vera Christi agnitione, constanti eius confessione, & ardenti invocatione, Anno Salutis humanae 1606. die 1. Aprilis Warssoviae in pręteritis Comitijs Regni generalibus, animam suam placidè efflauit: Thorvnii verò Die 29. eiusdem Mensis solenniter humo demandatus est. Scripta et Recitata Publicè Die 27. Junij Anno eodem a M. Bartholomaeo Wilhelmi Gymnasii ibidem Coll: & Visitatore [Tu ozdobnik]. Thorunij Borussorum Imprimebat Andreas Cotenivs. (1606). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 64.

Na odwr. tyt. herb zmarłego i wiersze. Dedykacja Johanni Lockae, capit. regio oraz Arnoldo ab Holden et Henr. Mochingero.

Rozpoczyna mowa na pogrzebie Gisjusa. W niej ustęp o jego pobyciu w Krakowie, dokąd udał się na studia dla wyuczenia się polskiego języka. Wychwalona tu Akademia oraz tribunal vel curia (chodzi o sąd sejmowy). Opisuje urzędy przy boku króla. Potem dostał się Gisius na dwór J. Krz. Radziwiłła. Brał udział w wyprawie mosk. Batorego. Później odbył podróż do Pragi i Wiednia (opisuje, co tam ujrzał). Wreszcie powrócił do Torunia. Dużo o jego poglądach relig.

Następują wiersze różnych poetów toruńskich na jego cześć (A. Freitag, Nizolius, Tamnitius Jan itp. — między nimi Andreas Orłowski nobilis Borussus). Całe dziełko stanowi ważny przyczynek do stosunków polsko-toruńskich w końcu w. XVI, które układały się przyjaźnie. Czartor.

— Triumphus Poeticus Scholasticus, Hoc est Orationes Duae Quarum Altera Caii Grachi Actoris, Aulum Licinium Archiam Poetam In Iudicio Romano Ob jus Civitatis reum agentis; Altera vero M. Tullii Ciceronis Archiae Poëtae, Rei, partes defendentis, caussam continet: ad Veteris fori Romani consuetudinem tunc temporis ab Aurelio Cotta Praetore tribus Iudicum ordinibus, coram quibus a Tullio Oratio pro Archia dicta est. constitutam: Una cum Interpellationibus, Suffragiis Oratiunculisque Praetoris, Senatorum, Equitum ac Tribunorum aerarii contrariis accomodatae: et Actu Publico Studiosae Iuventutis Exercendae gratia in Schola Cathedrali, quae est in insula Mariana a nobilibus et aliis discipulis memoriter recitatae et feliciter exhibitae: Directore et Moderatore M. Bartholomaeo Wilhelmi P. C. et ejusdem Scholae Rectore. Quibus sub finem addicta est Decas Odarum quibus laudes Poeseos decantandae veniunt. Dantisci Typis Martini Rhodi. 1610. w 4ce, sygn. M_3.

Wrocław. miej.

Wilkaniec Tomasz ob. Puciłowski Tad. (1799).

Wilkau Krzysztof ob. Wilkow.

WILKE Christ. Fridericus. Leichenrede auf Johannes Glosemeyer und Johannes Meier. Danzig 1700. fol.

WILKE Christian Heinrich. Hr. Christian Heinrich Wilke aus Leipzig Abhandlung über die Fürstl. Jablonowskische Preisaufgabe aus der Erdmesskunst „einen unzugänglichen und undurchsichtigen Wald oder Morast auf die beste Weise auszumessen u. s. w.“ welcher das Accessit in der geometrischen Classe von der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig den 19 Merz 1766 ertheilet worden. Arte & Labore. Danzig, bey Daniel Ludewig Wedel 1767. w 4ce, k. tyt., str. 32 i 1 tabl.

Po głównej karcie tyt. następuje 2ª k. tyt.: Die Vermessung der Grundstücken in der Ferne... Danzig... 1767.
Jest w zbiorze Sammlung über d. Jabłonows. Aufgaben.
Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

Wilkens ob. Wilckens (1792).

Wilki ob. Sposób wygubienia (1750).

Wilkirz abo prawo dóbr y wsiów Oliwskich 28 list. 1616. fol., k. 3.
Ob. t. XXIII 327.
Archiwum w Pelplinie.

Wilkierze dla chłopów ob. Brzostowski J. W. (szawelski 1689) — Oliwa (abo prawo 1616) — Porządek (dla prow. litewskiey, wyd. w Królewcu 1754) — Powinności radzkiego (1779) — Przebendowski Ignacy (dla star. puckiego 1767) — Putzig — Radziwiłł Albrycht (dla star. tucholskiego 1749).

Wilkierze miejskie ob. Elbląg — Gdańsk (1732, 61. 83) — Ordnung (gdańskie, toruńskie) — Plebiscit (wileński 1620) — Puck — Schieff (Dissertatio 1686) — Toruń — Willkühr — Wilno.

Wilkina Saga ob. Peringskiöld (1715).

WILKINOWICZ (Wilkinowitz) Ignacy S. J. († 1757). Violenta Vinolenta Bacchi sacra, inter convivales ludos... proposita (1731)... ob. Violenta.

— Tractatus theologicus de Deo Uno et Trino olim scholastica cura in usus discipulorum privatos elaboratus nunc vero sub auspiciis Ill. Magn. D. D. Theodori Mostowski Castellani Sierpsecensis... in lucem datus a R. P. Ignatio Wilkinowicz S. J. S. Th. Doct. pro tunc Collegii Pinscensis Rectore. An. S. MDCCXXXIX. (1739). typis Acad. Vilnen. S. J. w 4ce, k. 9, str. 254 i rejestr.
Ded. Teodorowi Mostowskiemu.
Jocher 3708. — Brown Bibl. 424. — Janozki Pol. lit. 82. — Janozki Lexic. I 174. — Bieliński Uniw. Wil. I—III.
Uniw. Wileń.

WILKINS J. Vertheidigung Copernicus oder curioser und gründlicher Beweiss der Copernicanischen Grundsätze v. J. Wilkins. Leipzig (1713). Tom I. w 4ce, str. 112, nlb. 10 i ryc. 1 tabl. — Tom II str. 108 i k. 4.
Raczyń. — Tor. Kop.

Wilkońska Krystyna ob. Torcowski J. (Dolor 1720).

Wilkońscy ob. Cieński K. (Ode 1796).

Wilkońscy Franciszek i Otylia ob. Gniewasz A. (1751).

WILKOŃSKI Kazimierz Bened., stud. Akad. Concha Virtutum Jn Mari Mariano Praestantissima, D. Maria Magdalena De Pazzis, Annuo suae Festivitatis recurrente Die, in Basilica Celeberrimi Conventus Cracoviensis Majoris, Perantiquae Regularis Observantiae P. P. Carmelitarum, Devotâ Panegyri, In Frequentissima Illustrium & Magnorum Hospitum Corona, A Casimiro Benedicto Odrowąż à Wilkonice Wilkonski, Dapiferida Podoliensi, Eloquentiae in Alma Academia Cracoviensi Auditore, Demonstrata. Annô, quô Concha pretiosissima rore Spiritus Sanctissimi feta, Gemmam Caelestem in pretium salutis humanae edidit. M.DCC.XII. (1712). Die verò 29. Maij. Cracoviae, Typis Francisci Cezary, S. R. M. ac Illustrissimi & Reverendissimi Dńi Episcopi Cracoviensis, Ducis Severiae; necnon Scholarum Novodvorsc. Ord: Chalcographi. fol., k. tyt. i k. 7 nlb.
Na odwr. k. tyt. herb i wiersze. — Dedyk. Angelo Stoiński, przeorowi na Piasku. — Po czym Oratio.
Bawor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. Fidelis (Zebranie 1729).

WILKOSTOWSKI Stefan. Gratulatio Illustri ac Magnifico Domino D. Michaeli de Magna Kończyce Mniszek, Perillustris ac Magnifici Domini D. Praefecti Culinae Regni Poloniae, Osiecensis etc. capitanei filio. Cum post triennalem Philosophiae cursum in academia Vilnensi Societatis Jesu anno 1640. XI Kalend. August. suprema magisterii laurea insigniretur. Per Stephanum de Grabia Wilkostowski, Philosophum in eadem Academia. Vilnae, typ. Acad. Soc. Jesu. (1640). w 4ce, k. 4 nlb.
Kraszewski Wilno IV (zwie go Wilgostowski). — Juszyński Dykc. II 322.
Czartor. — Uniw. Wileń.

— Rany Jaśnie Wielmożnym Rodzicom Jego Mości P. Konstantemu

Połubińskiemu Woiewodzie Parnawskiemu etc. etc. Iaśnie Wielmożney Jey Mości Paniey Zophiey Sapieżance Połubińskiey Woiewodziney Parnawskiey etc. etc. przez utratę miłego potomstvva zadane. a teraz przez śmierć Wielmozney Jey Mości Paniey Katharzyny Połubińskiey, Alexandrowey Oginskiey Chorążyney W. X. L. Starościney Rochaczeskiey etc. ponovvione nadzieia y wieczność leczy. Co piorem i drukiem wyraziwszy, PP. swoim miłosciwym przy żałosnym akcie. ofiaruie Stefan z Grabia Wilkostowski audit: philosoph; w Akad. Wilenskiey Societatis Jesu. w 4ce, k. 16 nlb.

Na czele dedykacya do Konst. Połubińskiego, do Aleks. Ogińskiego Wiersze wcale udatne. Mieszczą Nagrobki Katarz. Połubińskiej, Hier. Połubińskiemu, Gabrielowi Połubińskiemu, Konstancji Połubińskiej i Pieśni żałobne.

Tyszk. w Czerw. Dworze.

Wilkoszewicz Stefan ob. Frankowicz A. J. (Colossus 1659).

Wilkoszewscy ob. Wilgoszewscy.

WILKOSZOWSKI Antoni Franciszek. Navigium Classium Navodvorscianarum Ad Metas Rastro Gentilitio Celsissimi Principis Illvstrissimi & Reverendissimi Domini D. Joannis Comitis in Lipe Lipski. Dei & Apostolicae Sedis Gratiâ Episcopi Cracoviensis, Ducis Severiae, Supremi Regni Poloniae Procancellarii, Vniversitatis Cracovień: Cancellarij Et Protectoris Faventissimi, Circa suum solennem Ingressum Ab Academica Juventute Operâ M. Antonij Francisci de Wilkoszowice Wilkoszowski, Ph: Doct: Dialectices in Classibus Novodvorscianis Professoris Contubernij Philosophorum Senioris Expeditum. Anno quo CrVX est eX aLtIs mVndo Data Meta SaLVtis (1736). Die 12. Ianuarij. Typis Collegij Majoris Universitatis Cracoviensis. fol., k. tyt. i k. 37 nlb. (sygn. A—N i A—F).

Na odwr. k. tyt lichy drzeworyt przedstawiający czółno na rzece, w nim żeglarz, po rzece pływają też odznaki władzy duch. (klucze, infuły, łańcuchy, pastorał), na niebie świeci słońce, a anioły dmuchają z nieba na czółno. Autor tego tworu ani rytownik nie podpisany. Pod dedykacją podpis: Professores Novodv. — Od ark. A—N idzie panegiryk prozą; po czym znowu od A—F_2 idzie część druga, która ma tytuł: Programma. Joannes a Lipe Lipski. ... Są to wiersze (anagramy i epigramy) podpisane przez wychowanków szkoły jak Ant. Cieński, Stan. Kotkowski, Romiszowscy, Zyg. Łubieński, Sołłohub, F. i J. Otwinowski, St. Ankwicz, Aleks. i Fr. Remer, Stan. Dąmbski, Adam i J. Czerny, R. Wittan, Marcin Oraczewski, Aleks. Ożarowski, Adam Sierakowski, Piotr Konarski, J. Starowiejski, Michał i Kanty Gołuchowski, K. Petriczin, Stan. i Józ. Lubomirski, M. Tągoborski, Jan Łętowski, Wł. Waxman itp. Na końcu misterny kwadrat z liter INICECINI.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— In Nomine Domini, Amen. Quaestio Jvridica De Duellis, ex. c. 1. & 2 de Clericis pugnan. in duello & c. 2. & 3. de Purgat. vulgar. junct. 1. Cruenta spectacula. C. de Gladiatoribus. Pro Loco In Collegio CC. DD. Jure Consultorum, Studii Generalis Almae Universitatis Cracoviensis obtinendo, Sub Prosperrimo Regimine, Magnifici, Perillustris & Admodùm Reverendi Domini, D. M. Casimiri Pałaszowski, S. Th. Professoris, Collegae Majoris, Ecclesiarum Collegiatarum; S. Floriani Clepardiae ad Cracov. Canonici. Cureloviensis Decani, Parochialium; S.Stephani Cracov. Praepositi, in Czerniechow Cvrati, Studii Generalis Vniversitatis Cracoviensis Vigilantissimi Rectoris, per me M. Antonium Franciscum De Wilkoszowice Wilkoszowski, Philosophiae Doctorem, U. J. Professorem, Collegam Juridicum Vocatum Ecclesiarum; Collegiatae Sanctorum Omnium Canonicum, Parochialis in Circulo Crac: B. V. Mariae Poenitentiarium Radyminscianum, Contubernii Regio Jagelloniani Seniorem. In Lectorio Ejusdem Collegii Juridici, Disputationi publicae Proposita, Annô DVeLLantIs eX praefIXIone pro saLVte hVMana saLVatoris. (1744). Die 23 Mensis Novembris. Cracoviae Typîs Collegii Majoris Universitatis. fol, k. tyt. i k. 6 nlb.

Jest to dysputacja doktorska na temat pojedynku. Rozpoczyna się od tezy: czy pojedynek, to znaczy walka z oznaczeniem miejsca i czasu pomiędzy dwiema osobami, jest dopuszczalny i może być dozwolony

przez panującego, czy też nie? i jakim karom podlega.

Autor zwykłym scholastycznym sposobem dzieli tę tezę na kilka konkluzji, z których pierwsza omawia pojęcie pojedynku i stara się odróżnić go od zwykłej bójki oraz od walki podczas wojny prowadzonej. — W konkluzji drugiej rozbiera kwestię, czy i kiedy mogą monarchowie a względnie nawet sędziowie pozwalać na pojedynek. Odpowiedź brzmi, że tylko wtedy, gdy pojedynek ma bronić boskiej czci, religii, dobra państwowego, a także, gdy pojedynek jest nieunikniony w obronie własnej rzeczy albo życia.

W konkluzji trzeciej wywodzi autor, że we wszystkich innych wypadkach pojedynek jest zakazany przez prawo kanoniczne. Zaś w konkluzji czwartej zastanawia się nad karami przepisanymi przez to prawo i prawa krajowe. Uczestnicy pojedynku podlegają interdyktowi, a zabitym należy odmówić pogrzebu. Co do prawa polskiego, powołuje się na ustawy z roku 1588, zawarte w zbiorze Zalaszowskiego, które grożą karą więzienia przez pół roku i karą 60 grzywien.

Twierdzenia popiera autor — obok przepisów kośc. — cytatami z literatury kanonistycznej średniowiecznej i nowszej. Obficie cytuje kardynała Turrecrematę i Valentię, a oprócz konstytucji papieskich powołuje się także często na uchwały soboru trydenckiego.

Jagiell. — Ossol.

— Quaestio Juridica de Immunitate Ecclesiarum, Coemeterii, & rerum ad eas pertinentium, ex c. Cùm Ecclesia c. Inter alia. De Immunit. Eccles. & c. Decet. eod. in 6to. can. Si quis. 17. q. 4. juncta 1. Praesenti. C. De his, qui ad Eccles. confug. Deprompta, & cùm sub Protectione Celsissimi, Illmi & Rñmi D. Dñi Cajetani Sołtyk. Episcopi Cracov: Ducis Severiae Equitis Aquilae Albae, Universitatis Cracovien: faventissimi Cancellarii à Magnifico, Perillustri & Rñdmo D. M. Stanislao Mamczynski, U. J. D. Professore, Ecclesiarum Cathedralîs Cracov: Canonico, Collegiatae S. Michaêlis in Arce Crac: Decano, Parochialîs in Smarżowice Curato, Collegii Juridici Seniore Patre, Contubernii Jurisperitorum Provisore, Librorum per Dioecesim Crac: Censore, Canonizationis B. Joannis Cantii Procuratore, Studii Generalis Universitatis Crac: Pro-Cancellario & vigilantissimo Rectore in frequentissima Magnorum Hospitum Corona, M. Antonius Sarius De Wilkoszowice Wilkoszowski, U. J. Professor, Ecclesiarum, Collegiatae SS. OO. Crac: Canonicus, Parochialium S. Nicolai extra muros Crac: Praepositus, in Modlnica Curatus, Licentiatus in Utroque Jure Ritu Solemni renuntiaretur ab eodem quo suprà Professore publicê ad disputandum in Lectorio CC. DD. ICtorum Proposita. Anno Immunitatis Naturae Humanae 1739. Die 15 Julii. Cracoviae Typis Collegii Majoris. w 8ce, k. tyt. i k. 64 nlb.

Tendencją rozprawy pisanej metodą scholastyczną (quaestio, conclusiones, corollaria itp.) jest wykazać, że immunitet kościołów pokrywa się z z pojęciem bibl. azylu, a rozciąga się nie tylko na kościoły, lecz i na rzeczy i osoby kościelne, obejmując także wolność ab ordinariis et extraordinariis tributis. Argumenta czerpane z Biblii i z C. Juris Can. Cytuje bulle późniejsze i dużo literatury kościelnej (Borbosa. Turrecremata, Fagnanus, Reiffenstuel). Non gaudent jure asyli milites haereticorum. — Na końcu: Appendix de immunitate eccl. ac rerum eccl. ex jure nostro Regni Poloniae. Wylicza tu za Herburtem przywileje i konstytucje dotyczące „immunitetu" (bardzo dowolnie je interpretując), udowadniając, że dobra kościelne i duchowni są wolni w Polsce od wszelkich poborów.

Takie tezy o immunitas eccles. były w w. XVII—XVIII w Akademii częste; obacz np. tom XXI str. 49 (Łańcucki) lub Najmanowicz Krz. (Quaestio de immunitate 1634). Bawor. — Jagiell. — Ossol.

— In Nomine Domini. Amen Quaestio Juridica De Testamentis & ultimis voluntatibus ex. c. Quia Nos. et c. Relatum de Testam: & ult: volunt: 1. Quanquam omnium C. qui Test: fac. pos: juncta 1. hâc consultissimâ C. de Testamen. Desumpta. Et cùm sub Faventissima Protectione Celsissimi Illustrissimi & Reverendissimi Domini D. Cajetani Sołtyk, Episcopi Crac: Ducis Severiae Aquilae Albae Equitis, Universitatis Crac: Cancellarii Faventissimi. à Magnifico Perillustri & Reverendissimo Domino M. Stanislao Mamczynski, U. J. D & Professore Ejusdemq; Facultatis Decano, Ecclesiarum Cathedralis Cracov: Canonico Collegiatae S. Mi-

chaelis in Arce Crac: Decano, Parochialis in Smarżowice Curato, Collegii Juridici Seniore Patre, Contubernii Jurisperitorum Provisore. Librorum per Diaecesim Crac: Censore, Canonizationis B. Joannis Cantii Procuratore, Illustrissimi Consistorii Crac: Surrogato Judice Studii Generalis Universitatis Crac: Procancellario ac vigilantissimo Rectore. In amaenissima Magnorum Hospitum Corona, M. Antonius Franciscus Sarius De Wilkoszowice Wilkoszowski, U. J. Licentiatus, Eccl: Coll: SS. OO. Canonicus, Parochialium S. Nicolai Vesoloviae Praepositus, in Modlnica Curatus. Ritu Solemni Utriusq; Juris Doctor renuntiaretur. ab eodem Professore Licentiato publicè ad disputandum in Lectorio CC. DD. Jure-Consultorum Proposita. Annô quô Testator ChrIstVs MVnDo Legata relInqVens Gratis eXtraXIt XenIa qVaeqVae bona. Die verò 28. Mensis Januarii. Cracoviae Typis Collegii Maioris (1740). w 4ce, k. tyt. i k. 78 nlb. (sygn. A—S).

Na odwr. k. tyt. herb Łetowianae domus i dedykacja podkomorzemu krak. Stan. Łętowskiemu (na 8 k.).

Rozprawa sama ułożona w zwykłej formie rozpraw scholastycznych i tylko obszernością swoją różni się od innych jej podobnych. A więc rozpoczyna ją quaestio: Utrum testamentum... possit ab omnibus condi et an aliquibus modis variari, irritari et alterari queat nec non?

Rozbiwszy tę kwestię na 4 konkluzje, a te znów na corollaria, udowadnia, że testament wymaga pewnych uroczystych form tam de jure civili quam canonico, że testament może sporządzić każdy, qui jure aliquo non prohibetur — że testamenty mogą de jure revocari, irritari, alterari, variari. Opiera się na gęsto cytowanym prawie rzymskim i kościelnym oraz na glosatorach i kilku nowszych kanonistach. Z pisarzy polskich cytuje Zalaszowskiego i Przyłuskiego, ale przepisów prawa polsk. nie rozpatruje tylko rzymsko-kanoniczne. Cały traktat ma bowiem na oku sądy kościelne.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow

(Wilkoszowski Ant.). Philippica Lubransciana Tullii, erga Antonium, seu Liber Votivus, Perillustri, Clarissimo, & Admodum Reverendo Domino, M. Sario de Wilkoszowice Wilkoszowski, Utriusque Juris Professori, Collegae Juridico, Ecclesiarum Colleg: Craco: S. Annae Custodi, SS. OO. Canonico, Illustrissimi Consistorii Posnaniensis Assessori, Ordinandorum Examinatori, Librorum per Dioecesim Posnaniensem Synodali Censori, Academiae Posnaniensis Rectori, Redeunte DD. Ejus Tutelaris Festivitate, in vim aeternae Gratitudinis. A Schola Rhetorica & Dialectica Academiae Posnaniensis, cum profundissimo cultu Porrectus. Anno quo in Libro Vitae Digito Patris, descriptum est Verbum Aeternum 1749 no. Die 13. Junii. [Tu ozdobna linia]. Posnaniae, Typis Academicis. fol., k. 3 nlb.

Jest to utwór pisany stylem nakamiennym jako podziękowanie w dniu imienin. Wywodzi jego pochodzenie z rodu Koźlerogi, z czasów Krakusa, Ziemowita itp. O Florianie Koźlerogi (Sariuszu) za Łokietka (z powołaniem na Paprockiego). Być może, że to pisał Wojc. Foltański, bo w tekście on wymieniony jako najbliższy kolega solenizanta w szkole Lubrańskiego.

Jagiell. — Ossol.

— ob. Bętkowski Józef (1740) — Choynacki Ant. (Kaz. pogrzeb. 1756) — Foltański Wojc. (Processus... 1760) — Gruszecki Hier. (1747) — Mamczyński Stan. (1759) — Śleczkowski Andrzej (Testimoniales 1762) — Zawadzki Stan. (Argo 1724).

WILKOSZOWSKI Józef. Propositiones Theologicae ex S. Ecclesiae historiae seculi primi desumptae. Cracoviae 1778. w 4ce, k. 4.

Oppon. M. et Ildeph. Konopka Ord. S. Bernardi, Respondente Jos. Wilkoszowski Ph. D. et hist. eccles. audit.

Jocher 8123. Ossol.

— Propositiones theologicae scholastico-dogmaticae ad mentem SS. Patrum rei praesertim S. Thomae Aquinatis Angelici Ecclesiae Doctoris in Collegio majori Almae Universitatis Cracoviensis ad opugnandum expositae. Anno Incarnati Verbi. MDCCLXXX. Mense Julio. (Na końcu:) Disputabuntur A° 1779 mense Julio, defendente M. Josepho Wilkoszowski, Ph. Dre, ejusd. lect. auditore, sub assistentia M. Stanislai Patelski, S. Th. Prof. Oppugnabunt Patres Scholar. Piarum. Caroduni,

typis Collegii Majoris Universitatis Cracov. (1780). w 4ce, k. 4.

Obejmuje same tezy. Jagiell.

— ob. Mąsiorski Franc. (1771) — Propositiones teol. (1780, w t. XXV str. 298) — Rydulski Piotr (1772).

Wilkoszowski Tomasz ob. Brzostowski M. (1798).

Wilkow (z) Jan ob. Orationes (in Arg. Acad. 1594).

WILKOW (Wilkaw, Wilkowski) Krzysztof, poeta i notariusz królewski (1598 † 1647). Preussischer Nachwunsch Als der Durchläuchtige, Hochgeborne Fürst und Herr Herr Iacobus in Liefland, Churland und Semigallen Hertzog etc. Die Durchläuchtigste, Hochgeborne Fürstin Loysam Charlottam Marggräfinn zu Brandenburg, in Preussen, Gülich, Cleve, Bergen, zu Stetin, Pommern, Cassuben und Wenden, auch in der Schlesien, Crossen und Jägerndorff Hertzoginn: Nach gehaltenem Fürstlichen Beylager zu Königsberg in Preussen den 11 Octob: Anno 1645. mit Fürstlichem Comitat nacher Churland den 20 Octob. begleitet heimführete. Gedruckt bey Paschen Mense. (1645). w 4ce, k. 2.

Podpisany pod wierszem: Christophorus Wilkan, S. R. M. in Pohlen und Schweden notarius. Wrocław. miej.

— Auf Christ. Schrödern und Elis. Korschin Hochzeit. (Wrocław). w 4ce.

— Hochzeit-Lied... Zu Ehren dem Petro Rosenhirch. Mit 6 Stimmen gesetzet von Joh. Stobaeo. Dantzigk, Georg Rhet 26. Nov. 1635. w 4ce.

— Hochzeit-Lied... zu Ehren Martin von Enden mit 8 Stimmen componiret durch Joh. Stobaeum. Dantzigk, G. Rhet... 7. Jan. 1636. w 4ce.

— Hochzeit-Lied... zu Ehren dem Eberhard von Dühren. Mit 5 Stimmen durch J. Stobaeum. Dantzigk, G. Rhet 16. Jan. 1636. w 4ce.

(Wilkow Krzysztof). Auff den Hochzeitlichen Ehren-Tag Hn. Christophori Wilkawen Königl. Maytt. in Pohlen und Schweden notarii Publici... 1643. Gedruckt zu Königsberg bey Paschen Mense. w 4ce. k. nlb. 4.

Będzie to zapewne wiersz pióra Dacha. Bibl. Muz. w Sybinie.

— ob. Dach Szymon.

Pozostawał w życzliwym stosunku do Polski, podobnie jak współcześni mu poeci pruscy Thilo Wal., Dach, Adersbach, Rotger zum Bergen. — Obacz o nim Goedeke Lit. Gesch. III 131.

Wilkowiec ob. Pawłowic Jan (Żał. opisanie 1589).

WILKOWIECKA (z) Mikołaj, przeor paulinów w Częstochowie. Deus in † nomine tuo. Flores Sermonvm in Evangelia Dominicalia Post Festvm Sanctissimae Trinitatis, Ecclesiae Catholicae vsurpata. [Tu ozdobnik]. Ex Patribus reliquisq; priscis & neotericis Orthodoxis scriptoribus, in eorum qui librorum copia destituuntur gratiam, magno studio & sumptu elaborati. [Tu ozdobnik]. Per Fratrem Nicolaum Wilkovviecko. Ord. Eremitarum D. Pauli primi Eremitae, Monasterij Czestochouien Priorem. Cracoviae, Impressum per Mat: Gariuoliu. (1579). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., k. 355 lb., k. 16 nlb. (sygn. Zz).

Tytuł w ramie z ornamentów, druk. czarno i czerwono. — Na odwr. cytaty i napis: Prima Pars.

Dedyk. Petro Myszkowski, episcopo crac., datow. II oct. Anno Gratiae 1579 in Monasterio Czestochouiensi. Podpisany: Frater Nicolaus Wilkowiecko (sic), professione Eremita, Mon. Czest. prior. — Mówi, że zebrał tę książkę ex scriptis sanctorum patrum.

Następuje przedmowa Pio lectori oraz wiersze Valentini Vartensis i Math. Zebrovii (razem 5 str.). — Wreszcie Catalogus patrum et scriptorum ex quibus opus exscriptum est. (M. i. Jacobus de Voragine, Jac. de Valentia, Nicolaus Blony, Perlbartus de Temesvar). A więc sami pisarze średniowieczni.

Rozpoczyna: Dominica prima post festum SS. Trinit... Kończy: Dominica quinta post festum SS. Trin. — Dzieło obejmuje przeto aparat pomocniczy do kazań na 5 niedziel, zapewne w dalszych częściach miał objąć niedziele z pozostałych 11 miesięcy. Z tego widać, że Pars I tu zawarta jest tylko drobnym fragmentem.

Przy każdej z tych 5 niedziel cytuje tekst przepisanej na ten dzień ewangelii, obszernie go rozbiera i objaśnia; i tak na przykład: przy ewangelii na I niedzielę (Homo quidem erat dives qui induebatur

purpura et bysso) objaśnia, co znaczą te wyrazy, mówi o grzesznym odziewaniu się, o zbytkowych ucztach, o poszanowaniu dla ubogich, o mękach potępieńców, o miłosierdziu bożym itp. Wiąże więc z tekstem ewangelii różne kwestie, mogące być przedmiotem nauk kaznodziejskich. Dzieje się to nieraz dość mechanicznie, bo wewnętrznego związku z tekstem nie ma.

Na końcu dwa indeksy (rerum memor. oraz scripturae), wreszcie Castigationes erratorum i index chartarum. — Na ost. stronie rycina św. Pawła (eremity) i dwuwiersz łaciński.

Chłędowski Spis (1818) str. 124—5. — Jocher 4440. — Bandtkie Hist. druk. I 291. — Kotula Właśc. rękopis. 1929. — Tad. Grabowski Skarga 1913 str. 402.

Bawor. (Czarn.) — Czartor. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Historya o chwalebnym zmartwychwstániu Pańskim. [Gwiazdka]. Ze czterech S. Ewángelistow zebrána, á wirszykami spisana. Przez ksiedzá Mikołáia z Wilkowiecká, Zakonnika Czestochowskiego. [Ozdoba]. w 8ce, k. 45 nlb.

Tytuł w drzeworycie: Św. Paweł i św. Piotr; Bóg Ojciec i Duch święty. Na dole Chrystus (któremu Żyd wręcza trzcinę).

Bez miejsca druku i roku (Kraków, Szarffenberg? około 1580?). — Druk gocki.

Na odwrocie wskazane źródła z ewangelii i psalmów, oraz „wyrozumienie liter" (skróty cytat) — pod tym mały drzeworyt (Chrystus zmartwychwstający).

Na pierwszej karcie: Persony rozmawiające (w liczbie 34) oraz: Do tego, któryby sprawował tę historyą. (Są to wskazówki dla grających aktorów).

Pisana wierszem (razem 1392 wierszy) składa się Historya z prologu i 6 części. Przeplatane śpiewami i cytatami z ewang. prozą. Obejmuje zmartwychwstanie Chrystusa, jego zejście do piekieł, odwalenie kamienia z grobu, ukazanie się Marii Magdalenie jako ogrodnika, objawienie się uczniom.

Jest to widowisko pasyjne, przeznaczone dla ludu, toteż tekst ten jest rzadkim okazem tego rodzaju. — Kwestia oryginalności utworu jest sporna; doszukują się obcych wpływów Nehring i Windakiewicz, przeczy temu bardzo stanowczo Brückner (obacz niżej). Nie jest też dotąd jasnym, czy Mikołaj Wilkowiecki utworzył rzecz oryginalną, czy też opracował tylko jakiś starszy tekst polski.

Uprzystępnił Historyę wedle tekstu z r. 1580 przedruk Stanisława Windakiewicza (w Bibliotece Pisarzy Polskich Akad. Um. w r. 1893). Wydawca ogłosił wydanie najstarsze, a nie uwzględnił rękopisów i przedruków późniejszych.

Te dalsze wydania opisane są niżej.

Inny tekst posiadało widowisko pt.: „Dyalog dominikański" z r. 1533(?) streszczony przez Juszyńskiego Dykc. II 403.

Przeróbkę tej Historyi zawierał nieznany dziś tzw. rękopis Tańskiego (znany Wójcickiemu) rzekomo z w. XVI — oraz rękopis Krasiń. (tzw. chełmiński).

W Bibl. Uniw. Warsz. był rękopiśmienny tekst (nr 227).

Juszyński II 408. — Maciejowski Piśm. III 297. — Wiszniewski Hist. Liter. VIII 167. — Wójcicki Teatr I 339. — Wizer. i roztrząsania Wilno 1840 t. 54 (III) str. 114 i nast. — Chomętowski Dzieje teatru 1870 str. 84 (o tekście rękopisu w. XVII z rękopisu chełmińskiego). — Nehring Początki poezji dramat. w Roczn. Pozn. T. P. N. XV (1887) str. 214. Nehring odszukał rękopis „chełmiński" dziś Krasiń. i obszernie a wierniej od Wójcickiego opisał go na str. 223—31. — Chmielowski Nasza liter. dram. I str. 10. — Brückner Początki teatru w Bibl. Warsz. 1894 III 93—102. — Tenże Apokryfy średn. (w Rozprawach AU wydz. filolog. t. XL 1904 str. 291). — Windakiewicz Dramat liturgiczny w Rozprawach AU filolog. t. XXXIV 1903. — Tenże Teatr ludowy w dawnej Polsce 1902 str. 7—15. — Brückner w Pamiętniku Literackim 1902 str. 542 (polemizuje z twierdzeniem Windakiewicza, że Mikołaj z Wilk. był tylko wydawcą starszego tekstu). — Tenże Dzieje literat. I 161. — Hahn Literatura dram. w Polsce XVI w. 1908 str. 12 (tu bibliografia). — Tenże w Encykl. polsk. (Akad. Um.) t. XXII (Literatura piękna 1918 str. 8). — Radliński w „Bibliot. Nauk." II 1905 str. 94. — Dobrzycki Humor (w „Ludzie" XI 125). — Machniewicz w Pamiętn. Liter. 1914 zeszyt 2 str. 179. — Vydra České drama w Polsku (w Časop. pro moder. filolog. XIV 1928). — Piekarski Katalog kórn. nr 1567. — Korbut [2] II 41, 387, 444.

Kórnik.

— Historya o zmartwychwstaniu Pańskim. (Brak k. tyt.). Kraków? około 1630? w 8ce, sygn. C_3.

Obacz t. XVIII 222. — Druk gocki. Górą stron napis: Historya o zmartw. Pańskim. — Z k. A_2 został strzęp, na którym są wymienione: Persony Historyi rozmawiające. — Od k. A_3 Prologus. — Na k. A_4 verso: Część 1. — Na k. A_8: Wtora część. — Na k. D_5 Część szosta. — Kończy się śpiewaniem: Surrexit Christus hodie.

Wydanie niniejsze jest przeróbką historii Mikołaja z Wilkowiecka, jednakże tak gruntowną, że właściwie tworzy nową pracę. Autor przeróbki trzyma się wprawdzie tekstu swojego poprzednika, ale tylko co do treści. Nie wprowadza do niej no-

wych pomysłów i nie opuszcza żadnego z ustępów, które były w oryginalnym tekście. Ale za to przerabia każde zdanie i każdy wiersz, gdyż widocznie tekst pierwodruku raził go swoją prostotą i niedołęstwem formy. Autor przeróbki zmienia rymy, poprawia język. Dla porównania podaję początek części pierwszej, który w tekście dawniejszym brzmiał: Pokłona nasza staroście Najwyższemu w tym tu mieście, Piłatowi ślachetnemu, A nam panu łaskawemu, Danemu z państwa rzymskiego Do tego miasta sławnego.

A w tekście niniejszym brzmi: Pokłon oddawszy staroście zacnemu i w Jeruzalem wielkiemu sędziemu Tobie Piłacie od Rzymianów dany Przedniemu w mieście tu między żydami.

Zdarzają się wprawdzie niektóre ustępy, które autor przeróbki zatrzymuje ze swojego pierwowzoru, ale są one stosunkowo rzadkie. Przeważnie posługuje się autor przeróbki wierszem jedenastozgłoskowym, ale od czasu do czasu używa także ośmiozgłoskowego.

Przeróbka ta pochodzi niewątpliwie z pierwszych dziesiątków wieku XVII, bo na to wskazuje charakter druku. Autorem jej jest — jak sądzę — Jan Dachnowski, ponieważ dochowała się o nim wiadomość, że wydał dziełko pt. Historia o zmartwychwstaniu w r. 1631 w drukarni Filipowskiego w Krakowie. (Cytuje egzemplarz z jego nazwiskiem katalog Kajetana Jabłońskiego).

A zresztą charakter tej przeróbki (nie świadczący wcale o wyższym talencie autora) pozwala również przypuszczać, że autorem jej był Dachnowski. Akad.

— Historya o Panskim chwalebnym zmartwychwstaniu na sławnym Dyalogu prout vulgo dicitur Częstochowskim uczyniona. Ab authore septies exhibita placuit semper. Siedmkroć się tam wyprawiała Zawsze wszem się spodobała. Drukowano Roku Panskiego 1757. w 4ce, k. 4 i str. 46.

Nakład bibliopoli Słowińskiego w Warszawie, więc i druk warsz.

Obacz t. XVIII 222—3 pod Historya.

Tu streszczono przedmowę (dedykacja „całemu światu“), podpisaną przez „najniższych podnóżków et scabella pedum vulgo lizistopków“. Przedmowa ta ma charakter szyderczy z paulinów. Podobno na jednym z egzemplarzy Dyalogu, który był niegdyś własnością Jana Tarnowskiego, miał być dopisek Tad. Czackiego, że to „Małachowski kanclerz rozgniewawszy się na Paulinów to pismo pod ich imieniem wydrukował. Paulini je wykupywali i jest bardzo rzadkie“. Podaję to na wiarę Wójcickiego Teatr II oraz idącego za nim Bełcikowskiego (j. n.), bo sam takiego egzemplarza nie znam. W każdym razie Małachowski mógł dodać tylko szyderczą dedykację, ale sam Dyalog nie jest pisany jako szyderstwo.

Tekst tu zawarty wykazuje znaczne różnice w stosunku do tekstu z w. XVI. Jest skrócony i wygładzony. Są też dodatki z w. XVII (np. o piciu tabaki) — jak bliżej stwierdził Brückner (ob. zaraz niżej).

Na końcu Dyalogu jest dodany „Epilog“... oraz na ostatnich dwóch kartach: „Dyalog na Kwietną Niedzielę“ (występują w nim Dworska Panna, Chłop i Szlachcic — (chłop chce się z panną żenić, szlachcic go szablą odpędza). Wreszcie kończy rzecz scena, w której studenci o dziwacznych nazwiskach (Migawka, Figmąka, Nadmiwąż etc.) cieszą się ze zbliżającej się W. Nocy, drwią sobie z kobiet, wreszcie przepraszają, jeśli w czym pobłądzili.

Tekst ten bliżej streścił (nie wiedząc, że chodzi o utwór Mikołaja z Wilkowiecka) Bełcikowski w Ateneum 1886 t. III 259—85. Ale słusznie uznał to za utwór w. XVI, a nie za parodię w. XVIII. — Nehring (j. w. str. 213) omawia stosunek do tekstu Juszyńskiego oraz do t. zw. rękopisu Tańskiego (znanego Wójcickiemu, o czym wyżej), wreszcie do tekstów czeskich i niemieckich. — Brückner w Bibl. Warsz. 1894 III 99 a zwłaszcza w „Apokryfy“ (w Rozprawach filolog. AU t. XL 1904 str. 291 i n.).

Chrept. — Czartor. — Jagiell. — Tor. Kop.

— Dyalog częstochowski czyli Historya o zmartwychwstaniu Pańskim. Septies ab authore exhibita semper placuit. (B. m. i r.). w 4ce.

Zdaje się, że to jest wydanie warszawskie Mizlera, o którym mówi Piotrowski w jednej ze swoich satyr. Nazywa to „niestrawnym konceptem“, „głupstwem“, „sprośną ohydą“ (Satyra przeciw zdaniom i zgorsz. wieku naszego 1773). Mówi, że ukazało się trzeci rok temu, a więc r. 1770.

Urywki z tego wydania cytuje Juszyński II 408. (Sądząc z nich są w stosunku do edycji z r. 1757 różnice. Tak samo i w stosunku do pierwodruku). — Na początku jest „Napomnienie do tego, który dyalog wyprawia“, przedrukowane u Juszyńskiego II 408.

Egzemplarza nie odszukałem.

— Pánie Boże w imię twoie. O Mszey swiętey opisanie. Y o táiemnicách, przednieyszych Ceremonij, ku niey należących. Też z pięknymi náukámi z pismá S. zebráne y spisáne. [Tu ozdobnik]. Przez Księdzá Mikołáiá z Wilkowiecká,

Zakonniká Páwłá S. Pustelniká pierwszego, á Profesá Klasztorá Częstochowskiego. Łuk. 22. Tho czyńcie ná moię pámiątkę. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krákowie w Drukárni Stánisłáwá Szárffenbergá: Roku Páńskiego. 1586. w 8ce, k. tyt. i k. 46 nlb.

Tytuł w ramce. Druk gocki.

Opisuje: Co to jest Msza, jej powstanie (mamy ją od Chrystusa i apostołów). Czemu tak często bywa. Śpiewanie i granie przy służbie bożej. Ubiór kapłański. Ołtarz. Podział mszy. — Potem przechodzi po kolei i tłumaczy cały przebieg mszy.

Osiński Skarga str. 79. — Maciejowski Piśm. III 297. Czartor.

— Pánie Boże w Jmię twoie. Historya, O Swiętey Annie: Pánny Máryey, Mátki Páná JEzusowey, Mátce: á Páná Christusowey Stárce. Przez Księdzá Mikołáiá z Wilkowiecká: Zakonniká Páwlá S. Pustelniká pierwszego: á Profesá Klasztorá Częstochowskiego. Z własnym dozwolenim Przełożonego swoie°: Polskim ięzykiem według Historiy Láćińskich nápisána. [Tu ozdobnik]. Cum Gratia et Priuilegio. S. R. M. Drukowano, w Krákowie v Stánisłáwá Szárffenbergá. Roku, 1577. w 8ce, k. 20.

U góry tytułu krzyżyk czerwony.

Na odwrocie rycinka (św. Anna, Jezus i M. B.).

Żywot opowiada legendę o matce św. Anny (Emmerencji), o ojcu i siostrze, o wychowaniu i małżeństwie świętej, o niepłodności Joachima. Modlitwy i narzekania św. Anny. Pocieszenie jej, Narodzenie M. B. — Drugie i trzecie wdowstwo św. Anny.

Pierwowzoru z którego tłumaczy, nie podaje, ale był on, zdaje się, pochodzenia niemieckiego, bo wymienia legendę o św. Maternusie, co drugi raz ożył i posłany w strony niemieckie Kościołem trewerskim i kolneńskim rządził.

Korzystał z tej historii autor rękopiśm. sztuki pt. Joachim i Anna (ob. Atheneum, Wilno 1841 II).

Wierzbowski III 2634. — Jocher 8324. — Lelewel Bibliogr. ks. I 146. Bawor. (Czarn.).

— ob. Długosz Jan (Hist. o św. Stanisławie 1585).

Siarczyński Obraz II 309. — Osiński Życie Czackiego 214. — Finkel Bibl. III str. 1892.

Wilkowisko ob. Casali (1749).

Wilkowski ob. Frydrychowicz Dom. (Tractatus 1692) — Ostrowski Danejkowicz (Swada I 110).

WILKOWSKI Franciscus. Problemata natalitia Illmo et Rev. D. Alberto Pelchowicz Episcopo Hipponensi Suffraganeo et Canonico Varmiensi... oblata ab humili cliente Francisco Wilkowski Polono Auditore Eloquentiae in Collegio Brunsbergensi Soc. Iesu Anno 1649. Brunsbergae typis Caspari Weingärtneri. w 4ce. ark. sygn. B.

WILKOWSKI Kasper lekarz Krzyszt. Radziwiłła. Desiderosvs Abo Scieszka Do Milosci Bozey Y Do Doskonalosci Zywota Chrzescianskiego. Dialog dźiwnie nabożny y vćieszny: z Hiszpáńskiego ná Włoski, Fráncuski, Niemiecki, Niderlandzki y Láćiński ięzyk; á teraz na Polski nowo przełożony. Przez Gaspara Wilkowskiego, Mediká J. X. M. Páná Mikołáiá Chrystofá Rádźiwiłá. &c. &c. Psalm XXXIII. Smákuyćie y spátrzayćie iáko słodki iest Pan. W Krakowie, W Drukarni Andrzeia Piotrkowczyká. M.D.LXXXIX. (1589). w 8ce, k. tyt. i k. 17 nlb., k. 128 lb., k. 8 nlb. (Regestr przednieyszych rzeczy).

Na odwr. k. tyt. cytata z listu do Rzymian.

Dedyk. M. Chrz. Radziwiłłowi. Pisze, że otrzymał tę książkę z koleg. Nieświeskiego S. J. Jak Grzegorz XIII miłował Radziwiłła. O budowie kolegium. Jak się tam młodzieńcy uczą. O peregrynacji Radz. Wychwala księżnę i jej matkę Wiśniowiecką. W końcu donosi, że pisze „Historię wieku naszego“, gdzie dużo opowie o Radziwiłłach, a także o nieprzyjaciołach Kościoła „aby się gryźli i pukali z ogłoszenia“.

Potem przedmowa Wilkowskiego: Zakonnikom i zakonniczkom... i Do chrześc. czytelnika ten, ktory te książki po łacinie wydał. — Następuje: Nauka o nabyciu miłości bożej, która w sobie ma argument albo summę tych książek (na 5 str.), i Modlitwa św. August. — Kończy: Summa rozdziałów.

Dzieło ma nast. treść: Desiderosus szukając miłości bożej trafia na puszczy do klasztoru. Tam toczy różne rozmowy z Pokorą, Pożądliwością, Pychą, Gnuśnością itp. Odchodzi z tego klasztoru do drugiego (Miłości bożej). Tam je owoc widzenia Boga, rozważa usłyszane tam nauki, czyta historię Apostaty mnicha Sobiedobrskiego (Lutra, str. 75), uczy się wiele od nie-

jakiego Deidesideriusa. Ten ostatni każe mu śpiewać i na arfie grać. Opisanie arfy, która jest prawdziwa miłość samego siebie. Zapalenie się jego miłością ku Bogu. Dobrze już wyćwiczony prosi o zbawienie duszy. Cała książka nastraja na ton żarliwej nabożności.

Autor oryginału hiszp. nie jest znany. Nosi ta książka po hiszp. tytuł: Espejo de relig. (Burgos 1548). Na łacinę tłumaczyli to Surius oraz Arnold Van der Meer, a Wilkowski przekładał z łaciny.

Z polskiego przełożono to dzieło na język rosyjski, o czym Jabłonowski Akad. Kij. mobil. str. 123.

Ossoliński Wiadom. IV 512, 520. — Wierzbowski II 1712. — Maciejowski Piśm. III 333. — Jocher 8799. — Osiński Skarga 79. — J. Krzyżanowski w „Dziejach liter. pięknej" (Akad. Um.) II 521.

Akad. — Bawor. — Czapski (M. N.) — Czartor. — Dzików — Kórnik — Ossol. — Pawlik. — Zamoj.

— Desiderosus abo Scieszka do Miłosci Bożey y do Doskonałosci żywota chczescianskiego. Dialog dziwnie nabożny y vcieszny: z Hiszpańskiego na Włoski, Francuski, Niemiecki, Niderlandzki y Łaciński ięzyk; a teraz na Polski nowo przełożony. Przez Gaspra Wilkowskiego, Medika I. X. M. pana Mikołaia Chrystopha Radziwiła etc. etc. Psalm. XXXII. Smakuycie y spatrzaycie iako słodki iest pan. W Krakowie w Drukarni Andrzeia Piotrkowczyka MDXCIIII. (1594). w 8ce, k. 10 nlb., lb. 128, nlb. 8.

Dedyk. Mikoł. Krzyszt. Radziwiłłowi wojewodzie trockiemu.

Czartor. — Krasiń.

— Toż:... W Krakowie, w Drukarni Andrzeia Piotrkowczyka M.D.XCIX (1599). w 8ce, k. 10 nlb., k. lb 128, nlb. 4 i 4 (reg.).

Wierzbowski Bibl. I 679.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż:... a potym y na Polski przełożony. Przez Gaspara Wilgowskiego (sic). Teraz znowu do druku podany przez O. Kasyana Sakowicza Zakonnika Religiey Greckiey. Smakuycie y spatrzaycie iako iest słodki Pan. Psalm 33. Cum gratia et Priuilegio S. R. M. w Krakowie w drukarni Andrzeja Piotrkowczyka Typ. I. K. M. Roku Pańskiego 1625. w 8ce, k. 246 i rej. k. 4.

Dedyk. Aleks. z Ostroga Zasławskiemu wojewodzie bracławskiemu, dat. z Krakowa 1625. Kasjan Sakowicz. Ossol.

— Toż:... a teraz na polski nowo przełożony. Przez Gaspra Wilkowskiego Medika I. X. M. Pana Mikołaja Chrystofa Radziwiła etc. Teraz nakładem Kapłana iednego tak, iako dawno znaydował się przedrukowany. w Krakowie w Drukarni Akadem. R. P. 1734. w 8ce, str. 217 i k. 18 nlb.

Jocher 5799 b. — Bandtkie Hist. druk. II 311.
Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Teraz zaś dobroczynnym sumptem tąż samą z Dezyderozym drogą idącey z Nayiaśnieyszych Krolow J. Oswieconey pierwszey w Polsce Xiężney Przedrukowany. Roku 1747 we Lwowie w drukarni Pawła Jozefa Golczewskiego. w 8ce, str. 299 i k. 9 (rejestr)

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Na Antidotum Kalwińskie odpowiedź y z Nowokrzczeńcami rozprawa z strony Przyczyn nawrócenia Gaspra Wilkowskiego (1584)... ob. Campianus.

— Przyczyny Nawrocenia do wiáry Powszeczney od Sekt Nowokrzczeńcow Sámosáteńskich. Káspárá Wilkowskiego, Medyká Lubelskiego. [Tu winietka: ornament linearny]. Hierem. 4. Jeśli się náwrácasz Jzráelu, do mniesz się, mowi Pan, náwrać. [Tu winietka: ornament linearny]. W Wilnie. Nakłádem y pracą samego K. W. Roku 1583. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb., str. 156 (mylnie 155). — Księgi Wtore. w 4ce, str. 96 (mylnie 95), k. 2 nlb. (indeks).

Druk niedbały, niewyraźny, czcionki nader liche (gockie), błędów sporo. Na końcu przedmowy uprzedza czytelnika o tych błędach. Drukarz nigdzie nie wymieniony.

Dedykacja (po łacinie) Stefanowi Batoremu, w której prosi, aby go otoczył opieką, gdyż posiada potężnych przeciwników.

Rozpoczyna: List do Jana Kiszki (na 2 k.) oraz Przedmowa do zborów nowokrzczeńskich (na 8 k. nlb.). Wyrzuca im, że nienawidzą papieżników, że przyjęli to ze szkoły niemieckiej (od Lutra i Kalwina), że gwałcą Pismo św., że się kłócą na swych zjazdach itp. Nie dla bogactw od nich odstąpił ale z przekonania. Wystrzega się słów ostrych przeciw nim, choć oni używają plugawych i potwarczych słów

przeciw drugim (cytuje na dowód polemiki J. Niemojewskiego i Czechowicza).

Następuje potem tekst dzieła, podzielonego na dwie części. W I cz. zwalcza „nowokrzczeńców"; w II tłumaczy, dlaczego odstąpiwszy od nich nie przystąpił do lutrów ani kalwinów, ale do Kościoła katol. jako jedynie prawdziwego. Cały ton dzieła polemiczny, ostry; dużo cytat z pism przeciwników głównie z M. Czechowica, Budnego, Niemojewskiego (str. 143), mniej z Krowickiego, Grz. Pawła i Wolana (kalwina). — Polemizuje z obu ówczesnymi odcieniami „nowokrzczeńców", z których jednych, tj. unitariuszy, nazywa samosatenami (lub ebionitami). Uderza, że nie polemizuje ostrzej z Socynem (raz tylko wymienia go jako Turpiona). W innych wypadkach zamilcza jego nazwisko. Polemizując z nimi, rzadko powołuje się na pisarzy katolickich, np. na ks. G. Sadecinsa (str. 62), na Assertiones z r. 1582 (str. 115), na Hozjusza (cz. II 90) i na St. Sokołowskiego (tamże). Widocznie niechce być posądzany, że pisząc ulegał apologetom Kościoła kat., lecz chce wywołać wrażenie samodzielności.

Notuje ważniejsze rzeczy z cz. I: O swoim wychowaniu w luterstwie, a potem w ariaństwie. O podróży do Włoch (za powodem Sz. Ronenberka aptek. krak.) i o początku swego nawrócenia (dokonał tego Zach. Pikarski), o wątpliwościach i ich rozwiązaniu (str. 7), o błędach w dziełach Budnego i Czechowica (tego nazywa na str. 33 papieżem nowochrzczeńskim). O dowolnościach w tłumaczeniu Pisma św. (str. 51), np. co do początku ewangelii św Jana bardzo kłopotliwego dla nich (str. 59 i 90). Dużo mówi o obcym pochodzeniu ministrów z Czech, Francji, Włoch, Niemiec (str. 88), skąd przynieśli swe nauki. Ostro uderza zwłaszcza na Franc. Dawidowica „którego Budny zacnym mężem zowie i o śmierć niewinnie przyprawionym być powiada" (str. 136). Zestawia obszernie jego „bluźnierstwa" i zbija je (str. 137—47). O rozdźwiękach między szlachtą bogatą a ubogimi ministrami „którzy wielu szlachectwa połupili i prostymi chłopy poczynili" (str. 148 i nast.). O różnicach w zapatrywaniach na ponurzanie (to bardzo ciekawy ustęp, str. 150) Teraz przedniejsi ministrowie pomarli (Krowiccy, Kościeńscy, Kalinowscy) lub do Żydostwa przystąpili (ma na myśli tzw. judaizantów). Gdzie wasz Ochin? gdzie Blandrata, gdzie Stankar, gdzie Turpio (str. 154)?

W cz. II zwalcza ewangelików tj. lutrów i kalwinów. Erasmus był lichy teolog, Beza fałszerz (str. 11). Ewangelicy nie dążą do tolerancji, np. Wolan (str. 192). Odrzucają oni chrzest dziatek i wynaleźli nowe obrzędy. Opisanie i wymalowanie wodzów ewangelickich (powołuje się na dzieło Sebastiana Castelliona, ucznia Kalwina, i obszernie je streszcza, str. 25). Cytuje też Hieronima Bolseki żywot Kalwina napisany francuskim, łacińskim i polskim językiem (str. 35). Luter nie był od Boga posłany (str. 58). Jak Erazm odmalował skutki jego działalności (str 50). Jakie są znaki prawdziwego Kościoła (str. 66) i że tylko Kościół kat. te znaki posiada (str. 85). Na str. 81 szydzi z przekładu pieśni „dworzanina Reya oraz sprośnego Jakubka (tj. Lubelczyka), który opiwszy się przekłada" (str. 83).

Powołują się później na to dzieło apologeci katoliccy, jak gdyby stamtąd dopiero czerpali znajomość dzieł ariańskich (ob. Wujek O bóstwie 1590, Reszka, Wilcki Hydra 1627). — Odpisywał na to dzieło Czechowic, ale (jak twierdzi) sam Wilkowski postarał się, aby do druku odpowiedzi nie dopuszczono. — Natomiast istnieją odpowiedzi:

1) Grzegorza z Żarnowca Antidotum albo lekarstwo (1583). (Odpowiedź ta bywa mylnie przypisywana Janowi Niemojewskiemu, ob. tom XXIII 123 i XVII 442).
2) Jana Niemojewskiego Ukazanie iż Kościół rzymski (1583). Ten zarzuca Wilkowskiemu, iż swe „dowody" przepisał ze St. Sokołowskiego.

Grzegorzowi z Żarnowca replikował na jego Antidotum Kasper Wilkowski na końcu swego tłumaczenia dzieła Campiana (Dziesięć mocnych dowodów 1584), o czym ob. t. XIII 34.

Nie całą tę polemikę, ale same tylko „Przyczyny" obszerniej omawia Brückner Różnowiercy 1905 str. 220—234. Przytoczył liczne ustępy z dzieła.

Piekarski Katalog kórn. 1929 nr 1568; jego zdaniem druk nie jest jednolity, lecz był składany w dwóch drukarniach (gdzie indziej k. nlb. 1—4 i tekstu str. 1—25 oraz indeks; gdzie indziej reszta). Istotnie są pewne różnice w czcionkach, ale to nie jest jeszcze dowodem, że dzieło było składane w dwóch różnych drukarniach.

Osiński Skarga str. 78. — Bandtkie Hist. druk. II 310—12. — Jocher 9833. — Abramowicz Cztery wieki 1925 str. 50. — Chłędowski Spis 116. — Wiszniewski Hist. lit. IX 82, 213. — Maciejowski Piśm. III 332. — Ossoliński Wiadomości hist. IV 512—20 (zwie go Witkowski). — Kraszewski Wilno IV 123. — Wierzbowski II 1608 — Załęski Jezuici w Polsce t. IV cz. 1 str. 340 (o uroczystości jezuickiej z powodu tej książki). — Grabowski Literatura arian. str. 246 i n. — Tenże Skarga str. 334—7. — Brückner w Pamiętniku Liter. III 132. — Górski Grzegorz Paweł (1929) str. 277. — Płokarz w „Reform. w Polsce" II 92. —

Kormanowa Bracia polscy 1929 str. 79. — Kot Ideologia braci pol. 1932 str. 34 i n. (uznaje niektóre zarzuty Wilk. za przesadne).

Bawor. (Czarn.) — Bibl. w Suchej — J. Borkow. — Czartor. — Dzied. — Dzików — Kórnik — Krasiń. — Ossol. — Pawlik. — Wilanow. — Zamoj.

— ob. Bolseka (Hist. żyw. Kalwina 1583; to zapewne on tłumaczył, podobnie jak Campiana) — Campianus — Grzegorz z Żarn. — Niemojewski Jan — Pisecki Tomasz (1619).

Siarczyński Obraz II 300. — Grabowski Staroż. histor. I 485-92. — Encyklop. Orgelbr. XXVII 60. — Merezyng w Przegl. Histor. XVI 198. — Giedroyć Źródła 1911. — Korbut[2] I 352. — Finkel Bibl. III 1892. Bock 1 1005 (mówi o socynianie Samuelu i Janie Jakubie Wilkowskich).

WILKOWSKI Krzysztof, doktor filoz. († 1647). Disputatio tertia de ente mobili ad ubi, sub auspic. Petri de Bnin Opaliński succam. Calis. capitanei Odolanov. praeside Christoph. Wilkowski... a Christoph. Grzymułtowski... ob. Grzymułtowski Krz.

— Mundus peripateticus a Studio Philosophico in acad. Posnan. eleboratus; sub auspic. Henrici a Dąbrowica Firley episc. Posnan. defendente Christoph. Hilario (1635)... ob. Hilarius (t. XVIII 192).

— Navis Opalinsciana entium mobilium contra inscitiam instructa Christophori Sremensis et Lucae Pobiedziscensis Capitaneorum de Bnin Opalinsciorum (1636)... ob. Falbosius (t. XVI 161).

— D. O. M. A. Qvaestio De Efficientia Cavsarvm Secvndarvm. A M. Christophoro Wilkowski, Philos: Doct: in Alma Acad: Crac: publice ad disputandum. In Augusto Iagellonianae Domus DD. Theologorum Lectorio proposita. Anno Dni, M.DC.XXXIX. (1639). Mensis Ianuarij Die IIII. Hora XIIII. Cracoviae, In Officina Typograph: Martini Philipowski, Anno Domini, 1639. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. herb i dwuwiersz. Dedykacja Nicolao de Skrzynno Dunin, abbati Obrensi, avunculo et patrono.

Teza brzmi: Causae efficientes secundae in Actu primo ab authore naturae constitutae non aliter in actum secundum... exeant, quam a causa Prima praemotae. — Na końcu sub auspiciis Alb. Borovii.

Jagiell. — Ossol.

— Veritates theologicae de Sacramentis in genere, ad mentem D. Thomae Doctoris Angelici sub Praesidio Clariss. Viri D. M. Christophori Wilkowski in Inclyta Academia Zamoscensi, publici Theol. Moralis Profess. delineatae (1640)... ob. Opiatowicz Aleks.

— ob. Dąbrowski Jan (1637) — Foltynowicz (Symb. 1644) — Hopstocius Ch. (1637) — Jaklewic (Theoremata (1637) — Lauba Elias (1636) — Ressius J. (1638) — Sagittarius (1636) — Wąglikowski And. (1636) — Wierszycki Mar. (Ens 1637) — Żelechowski Ben. (Questio 1644).

WILKOWSKI Michał Jozef z Wilkowa. Divina Vocatione abbas in Hebdow Brestensis, ordinis Praemonstratensis, Primi Capituli Generalis Congregationis Polono Benedictinae, sub titulo Sanctae Crucis feliciter erectae praesidens... (1710). fol., k. 5.

Jest to dat. in Conventu Hebdoviensi 1710.

Uniw. Warsz.

(Wilkowski Michał Józef) Triumphus Virtutis, Sapientiae & Gloriae, In Illvstrissimo, Reverendissimo Ac Amplissimo Domino, D. Michaele Josepho De Wilkow Wilkowski, Sacri & Canonici Ordinis Praemonstratensis In Hebdow Patre, Abbate Brestensi, Prosperante sibi omnem Victoriam, Clypeato Tutelari, D. Michaele Archan: Celebratvs, & recurrente sacrâ annuae Festivitatis ejus Die, Clientalis obsequij & gratulationis ergò devotissimè Eidem Illustrissimo Domino, Quodam Fre ejusdem Conventûs Hebdovien: Professo, Dedicatvs. Anno Triumphantis a Cruce Christi 1694. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie tytułu herb opata; sam panegiryk prozą nakamienną.

Bawor. — Ossol.

— ob. Celejowicz (Deus 1703. Quaestio 1703) — Mitulski Norbert (Candor 1723).

Wilkszycki ob. Wilxycki.

Wilkühr ob. Willkühr.

WILL Jerzy Andrzej, prof. w Altdorfie. Erläuterung der Lebens- und Geschlechts-Geschichte des Pohlnischen oder Böhmischen Grafen Johann von Rosdraszaw, der Königin in Frankreich Elisabeth Oberhofmeisters, [tu ozdobnik] bey Gelegenheit einer sehr seltnen und noch nirgends beschriebenen Medaille, so wie beym Antritt seines neuen historischen Lehramtes verfasset von Georg Andreas Will, Kaiserlichen Hof- und Pfalzgrafen, der Weltweisheit, Dichtkunst und Geschichte ordentl. öffentl. Lehrer zu Altdorf. [Tu rycina: w ozdobnej ramie po stronie prawej w kole herb Rozrażewskich Doliwa, z niewiastą w klejnocie, trzymającą się rogów. Po stronie lewej medal z otokowym napisem: Iohan. Graf V. Rosdraszaw Sei: Alter 29]. Altdorf, aus der Hesselischen Presse, 1766. w 4ce, k. tyt., str. 16.

Opisuje polskie pochodzenie rodu Rozrażewskich. Pierwszy Stanisław emigrował z Polski do Czech (um. w Wiedniu 1564). Był to ojciec Jana. — Cytuje Starowolskiego i Balbina Miscell. histor. (1679). — Jan urodził się w r. 1539. Jego rola na dworze Maksymiliana; był oberhofmeistrem jego córki Elżbiety, królowej franc. Jego żoną była Jadwiga z Lobkowiców. Następuje tablica geneal. potomków Jana. Opis medalu wyobrażonego na tytule, bitego w Niemczech. — Po czym mowa autora na temat: Hist. est metropolis Philosophiae.

O pracy wydanej przez Jana i Stan. Rozrażewskich nic autorowi nie było wiadomo (ob. tom XXVI 410).

Bawor. — Jagiell.

VILLA Dei (de) Gallus (Gallicus) Aleksander. Prima pars Doctrinalis Alexandri cum sententiis notabilibus et vocabulorum locis expositione nonnulisque annexis argumentis... Preterea omnium vocabulorum indicem, quae in prima parte continentur, theutonice et polonice exposita secundum ordinem alphabeti antea nunquam impressum. Impressum Lipsiae A. D. 1525. w 4ce, kart 120.

Bliższy opis pod Aleksander w tomie XII 110—11.

Obacz t. XVII 182, gdzie mylnie pomieszczono pod Głogowczykiem.

Zawarte tu wyrazy polskie omówił Brückner w Archiv für slav. Philologie XIV str. 466 oraz Łoś Przegląd zabytków (1915) str. 131. — Łoś w „Języku polskim" I 218.

Jocher 903. — Bandtkie Hist. druk. krak. 71—2. Jagiell.

— Secunda pars Doctrinalis de artificiosa dictionum construccione ordine et regimine (Lipsk 1500)... ob. w tomie XVII str. 173 pod Głogowczykiem (on był wydawcą).

Wiszniewski III 302. Jagiell.

— Exercitium secundae partis Alexandri (1504, 1510, 1517, 1518)... ob. Głogowczyk Jan (t. XVII 177—8).

— ob. Regulae gram. (1515, 1522, 1525).

Do niego odnoszą się słowa Kochanowskiego: Aleksander ufrasował żaki.

Aleksander de Villa Dei w swym „Doctrinale" jest bowiem przedstawicielem średniowiecznego kierunku w nauczaniu gramatyki. Komentatorowie jego, jak m. i. Głogowczyk, skrzywili jego metodę uczenia do reszty, wciągając do nauki spekulację scholastyczną. Zwalczają go też humaniści jak Perotti i Heinrichman. — Obacz Reichling Das Doctrinale des Alexander, Berlin 1893.

O używaniu jego gramatyki w Krakowie ob. uwagi w Pilata-Kossowskiego Hist. liter. 1926 t. I cz. 2 str. 41—2, 87—8, 163—4. — Morawski Hist. uniw. I 209; II 218—20. — Barycz Hist uniw. (1935) str. 17—18. — Wisłocki Incunabula 1900 (pod Gallus).

Willamowicz And. ob. Freznekier S. A. (nexus 1680).

WILLAMOVIUS Jan Gottlieb, prof. w Toruniu (1736 † 1777). Thornische Nachrichten von gelehrten Sachen. I. Band von den Jahren 1762 und 1763. — II Band von den Jahren 1764 und 1765. — III Band 1766. Thorn, gedruckt bey Paul Marcus Bergmann. w 8ce.

Obacz Bibl. XXIII 12 (gdzie błędnie odesłano pod Geret S., gdyż Geret nie redagował tego pisma). — Jest to bowiem inne pismo jak Thorn. Wöch. Nachrichten z lat 1760—77, redagowane przez Gereta.

Pismo to redagował Willamovius. Było ono organem Towarzystwa Naukowego, zawiązanego w Toruniu w r. 1752. Współpracowali w nim Kries, Centner, Netsker, J. D. Hoffman, Pisanski, Hube. — Zamieszczało recenzje z prac zagranicznych i polskich. — Bliższe szczegóły podaje Mocarski Książka w Toruniu 1934. str. 113. Tor. Kop.

— Sämmtliche poetische Schriften. 1779. w 8ce.

Tu pomieszczono jego dytyramb: Auf das Geburtsfest der Monarchin von Rußland, welches von den Konföderirten Dißidenten in Thorn den 21. April 1767 gefeiert wurde.

Villano (Il) Marchese Dramma giocoso per Musica. Da rappresentarsi nel Regio Teatro di S. M. il Re di Polonia. In Varsavia M.DCC.LXVI. (1766). w 8ce, k. 3, str. 61.

Aktorowie wymienieni na k. 1: Catterina Ristorini, Lucie Clavareau, Michele dal Zanea, Domenico Poggi, Domenico Ochilupi, Giambattista Ristorini. — La musica del Baldassar Galuppi detto Boranello. — Na dalszej karcie po polsku: Rzecz opery (1 kartka).

Bernacki Teatr II 315. — Por. t. XXII 138. Jagiell. — Krasiń.

Villanova (Willeoński) Albert ob. Szymak (Żywot 1752).

Villanova (de) Arnold (pisarz w. XII) ob. Mymer Franc. (Regimen sanitatis 1532, 1543, 1575) — Schola salern. (1607, 1621) — Sędziwój (1718, 1766) — Szkoła salernitańska (1637, 1640, 1648, 1684).

On jest autorem tego zbiorku wierszowanych przepisów lekarskich, a może tylko jego redaktorem.

Ob. Wisłocki Incunabula 1900 (pod Novovillanus). — Wisłocki Katalog ręk. 1877 nr 566 i passim (o jego rękop. w Polsce średn.).

(Villanova Tomasz). Krótka relacya albo opisanie Kościoła S. Piotra w Rzymie podczas Kanonizacyi S. Tomasza di Villanova Arcybiskupa Walenckiego Zakonu Pustelników Augustyna S., która się odprawowała d. 1. listopada w Roku P. 1658. W Rzymie naprzód wydana po Włosku, a potym przedrukowana we Florencyi, naostatku z Włoskiego na polskie przetłumaczona y wydrukowana. Za pozwoleniem Starszych. W Warszawie, w drukarni u wdowy y dziedziców Piotra Elerta K. J. M. typogr. 1659. w 4ce, k. 5.

Jocher 8651.

Bibl. w Suchej — Ossol. — Uniw. Warsz.

— ob. Bieżanowski Stan. (1658, 1663) — Dryjacki Fulgenty (1661).

Willanowicz Bartłomiej ob. Szydłowski M. (Gemmae 1687).

VILLAR D., prof. botaniki. Flora Delphinalis Sive; Elenchus Generum Et Specierum Plantarum Indigenarum Notulis adjectis diagnosticis rariorum nuperque inventarum & locis natalibus omnium: secundum numeros systematis plantarum Europae a J. E. Gilibert, editum. Opera & studio D. Villar D. Med. nec non Botanices proffessoris Gratianopolitani. [Tu w liniach:] Nec verò terrae omnes omnia possunt; Fluminibus salices, crassisque paludibus alni Nascuntur; steriles saxosis montibus orni. Virg. Georg. [Tu winieta: flakon kwiatów]. 1785. w 8ce, k. tyt., str. VII i 127.

Z przedmową Giliberta, w której chwali pracę i zdolności Villara. Ossol.

Villaregius sekr. Henryka IV ob. Węgierski And. (Commendacia Raf. Leszcz. 1636) — Villeroy.

WILLEBRANDT Jan Piotr. Hansische Chronick aus beglaubten Nachrichten zusammengetragen von Johann Peter Willebrandt. Lübeck gedruckt auf Kosten des Autoris 1748. fol., k. 5, str. 294 i 178, k. 12 nlb.

Przed tytułem jest portret Willebranda. — Część I i II ma osobny tytuł: Vorbereitung zu der Hansischen Chronik. Zu Lübeck 1747. — Część III: Privilegia, Abscheide, Verordnungen, Brieffe.

Wiele tu materiału do Hanzy w Rosji i Polsce, np. podróże po Rosji ambasady hanzeatyckiej. W rejestrze notowane materiały pod: Danzig, Grosfürst von Moscau, Moscoviter, Narva, Pollnischer Legatus, Preussen und Liefland, Sigismundus III.

VILLEDIEU. Miłostki dawnych filozofow y dawnych bohatyrow starożytnych. W Supraślu R. 1788. (2 tomy). w 8ce, str. 203 i 164.

Ob. t. XXII 392.

Gubrynowicz Romans w Polsce za Stan. Aug. 1902 str. 22.

VILLEGAS y Pinatelli Manuel. Historia di Moscovia y Vida de... Czares... 1736.

Ma tu być i o Polsce?

VILLEGAS (Vigliegos) Bernard S. J. (ur. 1592 † 1653). Soliloquia animae cum Deo ad excitandum in se amorem Dei... primum a Bernardo Vigliegos Soc. J. in lingua hispanica... adornata, in italicam dein et ex hac in latinam versa

a P. Casimiro Moll O. S. P. B. Premisliae 1760. w 8ce.

Brown Bibliot. pisarzy S. J. str. 493.

— Soliloquia animae cum Deo ad excitandum in se Dei amorem ad renovandam divinam ejus praesentiam primum a P. Bernardo di Vigliegos S. J. in lingua Hispanica magno devotionis spiritu adornata; in italica dein et ex hac in latinam versa a P. Casimiro Moll O. S. P. Benedicti. Reimpressa Praemisliae A. D. 1765 typis S. R. M. in Coll. S. J. w 8ce, str. 228 i Elenchus.

Jocher 5984. — O autorze ob. Jöcher Lexic. IV 1621.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

VILLEGAS (Quevedo) Franciszek († 1647). Polityka Boża. Rządy Chrystusowe. Przez Franciszka z Quevedu Willegas Káwálerá z Zakonu S. Iákubá, Páná ná Dzierżawie, názwáney de la Torre de Iuan Abad. Przypisána P. Gasparowi z Guzmanu, Hrábi, Xiążęćiu, Wielkiemu Kanclerzowi, Pánu Moiemu. [Tu ozdobnik]. Z Hiszpánskiego ná Polski język przełożona, Przez Ianvsza Iberskiego z Andáluzyey. Roku Páńskiego, 1633. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 15 nlb., str. 160, k. 1 nlb.

Rozpoczyna dedykacja autora do Wielkiego Kanclerza, po czym następuje szereg różnych aprobat i ocen, wydanych przez duchownych hiszpańskich — wszystko nadzwyczaj pochlebne (rok 1626). W jednej z nich powiedziano, że istnieją wprawdzie książeczki ręką pisane autora „z bogatych dyskursów do zabawek i do śmiechów", ale ta jest poważna i pełna zacności. W liście do Villegasa pisanym przez Lorenca van der Hamen y Leon nawołuje ten ostatni, aby nie czytywać ksiąg pogańskich, gdyż autorowie chrześcijańscy zastępują ich wszystkich — jak np. Possewin i Bellarmin, „opuścić bagniska a brać się do zdroju żywego".

Kończy aprobata Seb. Nuceryna dat. 3 grudnia 1632, w której nazywa to dzieło „wielce potrzebnym politykom światowym" z heretykami idącym.

Dzieło składa się z 24 rozdziałów, w których autor opierając się na życiu Chrystusa (wedle 4 ewangelii) daje moralne rady królowi, jak żyć powinien. Ma być miłosierny, nie ma dopuszczać ze sobą osobnictwa, nie ma zaniedbywać swych sług, jako ma dawać audiencje itp. Poza moralizowanie nigdzie nie wychodzi, kwestii politycznych nie dotyka. Innych powag jak Nowy Testam. prawie nie powołuje.

Nazwisko polskiego tłumacza „Iberski" jest oczywiście pseudonimem. Z tego, co przytoczyłem w tomie XXVIII 314, wynika, że tłumaczem jest M. Śmiglecki S. J., co zresztą dobrze odpowiada tendencji dzieła.

Za poprzednie dzieła swe był autor (Quevedo) w Hiszpanii więziony jako za zbyt wolnomyślne (ob. Jöcher III str. 1837).

Bardzo podobnym pod względem ujęcia tematu jest dzieło Bellarmina De officio principis.

Siarczyński Obraz I 193. — Maciejowski Piśmienn. III 139. — Jocher 4232 (w notach dwa wyjątki z dzieła) i 5840.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchej — Chreptow. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Powsz. Warsz. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

WILLENBERG Samuel Fryderyk z Brzegu, prof. Ateneum gdańsk. († 1748). De advocatis pauperum. Gedani 1705. w 4ce.

— De arbitris et mediatoribus belligerantium. Gedani 1706. w 4ce.

— Erbetener Beitrag zu... Buchdruckerkunst. Danzig (1740)... ob. Hanow.

Zamieszczone w dziele Hanowa Denkmahl der Danz. Buchdruckereien (1741).

— De compulsione testium ad dicendum testimonium. Gedani 1724. w 4ce.

— De consensu parentum supplendo per magistratum in nuptiis liberorum... Gedani 1709. w 4ce.

— Consideratio inculpata Decreti Tribunalis Petricoviensis in Polonia (1715)... ob. tom XXXII 471.

Autorem tego pisemka potępiającego jego rozprawy o poligamii jest zapewne Willenberg, ale wydane zostało pod pseud. Wiernowskiego.

— De delictis maritimis... Gedani 1724. w 4ce.

— Discursus juris in selectas ejus materias ad exercenda juvenum ingenia instituti et juxta ordinem Institutionum Imperialium propositi. Gedani 1729. w 4ce, str. 368 i 8 nlb.

Uniw. Warsz.

— Dissertatio juris publ. polonici de Unionis, qua Poloniae jungitur Prussia indole (1727)... ob. Dilger (w tomie XV 208).

Willenberg w liście zamieszczonym na końcu stwierdza, że właściwym autorem jest

Dilger, a on dostał gotową rozprawę do wyrażenia opinii. — Bywa autorstwo przyznawane Lengnichowi.

Ob. Schultz (Hist. interregni).

— Dissertatio de auctoritate iuris Romani in terris Borussiae. w 4ce.

— Dissertatio de Prussorum Comitiis 1720. w 4ce.

Ob. Amelung. Tor. Kop.

— De periculosa definiendi ratione jure civili... Gedani 1710. w 4ce.

— De divina ad officia civitatis secularia vocatione... Gedani 1730. w 4ce.

— De dubiis juramentorum formulis... Gedani 1702. w 4ce.

— De efficaci intercessione mulierum... Gedani 1703.

— De efficta seu pseudo-injuria.. Gedani 1731. w 4ce.

— De exhereditatione bona mente facta. Gedani 1710. w 4ce.

— De exuberantia amoris erga proximum.. Gedani 1702. w 4ce.

— Q. D. B. V. De finibus Polygamiae licitae, Schediasma ex Lectionibus Publicis collectum, Sub praesidio Domini Samuelis Frider. Willenberg, D. et Profess. in Auditorio Athenaei ordinario D. XXII April. MDCCXII hora X examinabunt Respondens Nicolaus Torner, Gedan. et Opponentes Fridericus Reyger, Car. Ernestus Pegelau, Gedanenses. Gedani, typis Joh. Zachar. Stolii, Senatus et Athenaei typographi. 1712. w 4ce, k. 3.

Ta mała rozprawka wywołała prawdziwą burzę zarówno w świecie protestanckim (Weickmann, dwaj Schelgwigowie), jak katolickim (Verus Lucius, Decretum Tribun. 1715). Składa się ona z 10 tez. Willenberg rozróżnia polygamiam successivam (quae nullo jure prohibita est), gdy wdowiec powtórnie się żeni, od poligamii równoczesnej. I ta nie jest prawem natury zakazana: praktykowali ją Izraelici, Prusacy dawni, orientalne ludy. Ale choć jej Biblia nie zakazała, jednak „in christiano populo recte reiciatur ob multa incommoda". Kara śmierci za poligamię taką (wedle Const. Cr. Car.) jest za surowa. Co innego jest poliandria, ta powinna być zakazana, quia omnem matrimonii finem evertit.

O ile wiem, to pierwsze wydanie się nie dochowało (u nas było wyrokiem tryb. zniszczone). Znam treść tylko z przedruku w broszurze „Vindiciae" (o której niżej).

Należy objaśnić, że spór o poligamię wybuchł już w w. XVI. Podniósł go pierwszy Ochinus; zwalczał zaś pogląd Ochina Beszka. Bronił jej w w. XVII Lyserus, a przeciw niemu wydał w r. 1677 dekret Chrystian V duński. Tak samo elektor saski. Stąd przeniósł się ten spór do Gdańska i do Polski z końcem w. XVII i z początkiem w. XVIII. Po polsku wydał pierwszy „Kwestię o poligamii" Gdacjusz w r. 1684.

— De foemina criminis laesae majestatis rea. Gedani 1732. w 4ce.

— De licita innocentium caede. Gedani 1708. w 4ce.

— De exceptione doli in cambiis cessante. 1708. w 4ce.

— De insufficientia paternae educationis ad vitam civilem. Gedani 1726. w 4ce.

— De insultante fiducia magistratus. Gedani 1721. w 4ce.

— De juramento Athaei. Gedani 1708. w 4ce.

— De jure amoenitatis. Gedani 1718. w 4ce.

— De jure ultimi gentis suae. Gedani 1746. w 4ce.

— De jure personarum Ducatus Oppoliensis et Ratiboriensis. Francofurti 1700. w 4ce.

— De jure nobilium Ducatus Oppol. et Ratibor. Francofurti 1700.

— De jure principi negato circa territorium suum. Gedani 1701. w 4ce.

— De jurisdictione legati in comites suos... Gedani 1705. w 4ce.

— Jus conviviorum. Gedani 1701. w 4ce.

— Jus ultimi gentis suae. Gedani 1733. w 4ce.

— De fraudulosa liberalitate. Gedani 1714. w 4ce.

— De litium incommodis... Gedani 1703. w 4ce.

— De mandatario mandatum excedente. Gedani 1728. w 4ce.

— De matre incerta. Gedani 1720. w 4ce.

— De matrimonio per errorem contracto... Gedani 1720. w 4ce.

— De matrimonio imparium... Gedani 1717. w 4ce.

— De matrimonio conscientiae (Mariage de Conscience). Gedani 1719. w 4ce.

— De Metu Reverentiali, Germ. Ehrfurcht. Gedani et Lipsiae. Impensis Jo. Mart. Burgkmanni. In Collegio Paulino MDCCXII. (1712). w 4ce, str. 82. Wrocław. miej.

— De militia auxiliaria. Gedani 1715. w 4ce.

— De muneris Thesaurarii in Prussia occid. antiquitate, juribus et praerogativa. Gedani 1721. w 4ce.

Ob. Lilienthal Erl. Preussen V str. 35. Tor. Kop.

— Nahmens Opffer, mit welchem Joachim Hoppe an seinem Nahmens Tage verehret ward. Danzig 1683. fol.

— De oblatione ad jurandum facta. Gedani 1707. w 4ce.

— De obligatione alternativa. Gedani 1731. w 4ce.

— De observanda lenitate in poenis irrogandis. Gedani 1725. w 4ce.

— Observationes juridicae selectiores. Gedani 1705. w 4ce.

— De oneribus matrimonii. Gedani 1702.

— De pactis ante-nuptialibus. Gedani 1727. w 4ce.

— De patrinorum erga susceptos munere. Gedani 1724. w 4ce.

— De perjurio veniali. Gedani 1712. w 4ce.

— Sam. Friderici Willenbergii D. & Prof. Praesidia Juris Divini Qvibvs Tvetvr Thesin In Schediasmate Svo De Finibvs Poligamiae Licitae Contra Imbelles Conatvs Quos Post litem bis depulsam, quam superiore anno contra illam moverant Dvo Theologi Gedanenses In Vindiciis Scripturae Sacrae a Pseudhermenia Patronorum Polygamias &c. De Novo Ostendit Theologvs Anonymvs. Francofvrti ad Viadrvm Apvd Jeremiam Schrey M.DCC.XIII. (1713). w 4ce. k. tyt., str. 40.

Wyjaśnia tutaj, że już podczas dysputaty odbytej nad jego tezami w r. 1712 (ob.: De finibus polig.) występowali przeciw tym tezom J. Weickhman i Sam. Schelguig, a nawet ex cathedra retraxerunt respondentem; po czym wnieśli na niego skargę do burmistrza gdańskiego. Obecnie jakiś bezimienny teolog napisał przeciw niemu broszurę: Vindiciae (ob. o tej broszurze, którą pisał również Weickhman, zaraz poniżej). W XXXIII artykułach zwalcza Willenberg zapatrywania owego bezimiennego teologa. Powołuje się na Seckendorfa i Brücknera, iż wedle nich Luter i Melanchton nie byli poligamii przeciwni, a także jakaś facultas theol. uznała ją za nie zakazaną prawem (na zapytanie landgr. Filipa). Filip assensu religiosissimorum theologorum polygamus factus est. Wreszcie omawia deklarację respondensa Tornera, o której obacz pod Vindiciae.

Praesidia wyszły w dwóch wydaniach: gdańskim i frankf. (gdańskiego nie znam). Weickhman odpowiadając niebawem obszernym dziełem na te „Praesidia" zaznacza, że w wyd. gdańskim opuścił Willenberg niektóre ostre wyrażenia i zastąpił je łagodnymi (np. na str. 25). Bibl. w Suchej.

— Iterata praesidia Juris divini pro defensione thesium suarum de Polygamia simultanea... Joachimi Weickmanni... justitiae causae ut vocat, qua illas ulterius impugnatum ivit opposita. Francofurti et Lipsiae 1714. w 4ce.

Ob. niżej: Decretum.
O odpowiedzi Weickhmana na to pismo polemiczne ob. tom XXXII 318.

— De Retorsione iuris ad illustrandum statutum Gedanense de A. 1723. d. 23. Julii commentatio. Gedani, Typis et sumptibus Thomae Joh. Schreiberi, Senatus et Athenaei Typographi. 1736. w 4ce, str. 30. Jagiell. — Tor. Kop.

— Selecta Juris Matrimonialis hoc est fundamentorum Decidendi causas Matrimoniales, variorumque Matrimoniorum maxime irregularium expositio. Adjectus est rerum Index. Halae Magdeburgicae. Prostat in officina libraria Rengeriana 1720. w 4ce, k. 8, str. 465 oraz indeks k. 10. Krasiń.

— De signis victoriarum belli. Gedani 1713. w 4ce.

— Sicilimenta juris. 1709. w 4ce.

Już tu w kwestii XV poruszył sprawę poligamii, którą potem rozwinął w dalszych swoich pracach.

— Tractatus de officio vocantis et vocati ad ministerium ecclesiasticum. Jenae 1732. w 4ce.

— Tractatus De Eo Quod Justum Est Circa Excursiones Maritimas. Vom Recht der Caperey, etc. Gedani, Typis Joh. Zachariae Stollii Athen. Typogr. MDCCXI. (1711). w 4ce, str. 102.

Wrocław. miej.

— De advitalitio... Gedani 1701. w 4ce.

(Willenberg Samuel Fryderyk). Decretum Tribunalis Regni Poloniarum contra Samuelem Fridericum Willenberg auctorem libri, cui titulus: De finibus polygamiae licitae Schediasma, ex lectionibus publicis collectum Sub Praesidio Domini Sam. Frid. Willenberg D. et Prof. in Auditorio Atheneo ordinario die 22 April. 1712 hora X examinabunt: Respondens Nicolaus Torner Ged. et opponentes Fridericus Reyger, Car. Ernestus Pegelau Gedanenses. Gedani Typis Joh. Zach. Stollii. Senatus et Athenaei typographi. Ac denuo Francofurti et Lipsiae reimpressi sub titulo: Samuelis Frid. Willenberg D. et Professoris Iterata Praesidia, juris divini pro defensione thesium suarum de Polygamia simultanea viri summe reverendi et excell. D. Joachimi Weichmanni S. Th. Dr. et Pastoris ad Aedes B. Mariae ac Reverendi Ministerii apud Gedanenses senioris, justitiae causae ut vocat, qua illas ulterius impugnatum ivit opposita etc. Francoforti et Lipsiae. A. 1714. Per quod decretum author cum suo libro condemnatur, A. D. 1715. Actum Petricoviae. fol., k. 4 nlb.

Pod wyrokiem Trybunału podpisani: Modzelewski i Aleks. Mycielski, judex sirad.

Dekret Trybunału (wydany na delację instygatora Jana Wolskiego) uwalnia księgarza warsz. Raroga od uczestnictwa w przestępstwie, a zasądza autora książki Willenberga i jego uczniów biorących udział w dyspucie. Wedle dekretu Will. wyraża zdanie bluźniercze, iż poligamia nie jest prawem boskim zakazaną i że chrześcijanie mogą ją praktykować. Książka ma być przez kata na stosie przy dźwięku trąby spalona. Autor i jego pomocnicy mogą być przez każdego chwytani i do najbliższego sądu dostawieni, aby ich śmiercią ukarał. Nazywa ich dekret „perditisimus professor et nequissimi discipuli". Magistrat gdański winien pilnować, by nadal takich książek nie drukowano.

Omawia ten wyrok Kraushar Sprawa Unruga I, str. 111; a na str. 255—65 przedrukowuje w całości. — Bentkowski Hist. liter. II 273.

Krasiń.

— Vindiciae Scripturae Sacrae à Pseudhermenia quae passim in scriptis patronorum Polygamias, inprimis JCti Gedanensis, viri Excellentissimi et Consultissimi Dn. Samuelis Frider. Willenbergs, D. et Professoris, Schediasmate De finibus Polygamiae licitae, committitur. Adjectum est in fine ipsum Schediasma Willenbergianum. Lipsiae, sumptibus haeredum Lanckisianorum. Anno MDCCXIII. (1713). w 4ce, str. 40.

Autor — którym jest niewątpliwie Weickhman — rozbiera obszernie teksty Pisma św., na których oparł swoje tezy Willenberg, i wykazuje, że je Will. błędnie rozumie. Polemika jest w tonie poważnym i spokojnym. Od str. 35 przedrukowuje tezy Willenberga, aby je każdy mógł rozważyć i porównać z jego dowodami. Na końcu donosi autor polemiki, że respondens Willenberga (Tornerus) oświadczył, iż nie podziela zdań swego professora (hypothesi est alienissimus).

Na to odpowiedział Will. rozprawą: Praesidia juris Divini (1713), utrzymaną w tonie rozdrażnionym. — To znowu wywołało dalszą odpowiedź Weickhmana pt. Justitia causae in controversia de polyg. simult. (1714). — Po czym Willenberg ogłosił dalszą odpowiedź pt. Iterata Praesidia; a Weickhman replikował dziełem Apologia (1715).

Do sporu wmieszali się nadto Gottlieb Schelguig (ob. pod Willenus Georg) oraz starzec Samuel Schelguig (De polygamia ab universa Christi ecclesia 1714). — Spór zamknął teolog jezuicki Verus Lucius (1715) i dekret Trybunału Piotrkowskiego, o którym wyżej.

Na dekret Tryb. Piotrk. reagował Willenberg pismem „Consideratio inculpata" — ob. o nim t. XXXII 471.

Bibl. w Suchej.

— ob. Ammelung (1720) — Broen Jan (to są tezy Willenberga pod nazwiskiem ucznia) — Ferber J. (1721) — Gross Godfryd (1747) — Lengnich (Programma ad exequias 1747) — Rosenberg S. A. (1703) — Rosenberg Jan Jerzy (1701) — Schelguig Gottlob (Villenus) — Schelguig Samuel (1715) — Weickhman Joachim (1713, 1715) — Verus Lucius (Equus effrenis 1715) — Wiernowsky Konstanty (Consideratio 1715) — Villenus G. (Monogamia 1713).

Gelährtes Preussen I 235, II str. 103—31. — Praetorius Athenae 159. — Praetorius Danz. Lehrer Ged. 56. — Lilienthal Erläut. Preuss. V 55—6. — Finkel Bibl. III 1892.

Zapewne nie udało mi się wyczerpać całej działalności naukowej tego płodnego i ruchliwego pisarza. Wielka ilość wymienionych powyżej jego pisemek, znajduje się w Bibl. miej. Gdańskiej, choć tego powyżej przy każdym osobno nie zaznaczono.

Willenbrand J. G. ob. Wendius M. (De nummis 1702).

Villensis Michał ob. Callixtus Mart. (De incunabulis 1691).

WILLENT (Wilentas, Willencius) Bartłomiej, kaznodzieja w Królewcu (od r. 1550—87). Euangalias, bei Epistolas Nedeliu ir Schwentuju dienosu skaitomosias Baszniczosu Chrikszczonischkosu pilnai ir wiernai perguldítas ant Lietuwischka Szodzia per Baltramieju Willenta, Plebona Karalauczui ant Schteindama. Priegtam ant gala priedeta jra, Historia apie muka ir smerti Wieschpaties musu Jesaus Christaus pagal kieturiu Euangelistu. Ischspaustas Karalauczui per Jurgi Osterbergera, Metu M.D.LXXIX. (1579). w 4ce, str. 8 nlb. i 216.

Druk gocki.

Przedruk wydał Bechtel w r. 1882 (w Bezzenbergera Lit. Drucke). — Opis zamieścił Stankiewicz w Bibl. Lit. II str. 8 i nast. Bibl. Uniw. w Królewcu.

— Evangelias, bei Epistolas Nedelju ir Schwentuiu dienosu skaitomasias, Baszniczosu Criksschczonischkosu pilnai ir wiernai perguldítas ant Lietuwischka Szodzia per Baltramieju Willenta, Plebona Karalouczui ant Schteindama. Priegtam, ant gala priedeta ira, Historia apie muka ir smerti Wieschpaties musu Jesaus Christaus, pagal kieturiu Evangelistu. A Nu Diewuj ant garbes, bei Crikschczonims ant naudos, per Lazaru Sengstack, Lietuwos Plebona Karaliauczios atnaugintos. Ischpaustas Karalauczuie per Jona Fabriciu, Metu MDCXII. (1612). w 4ce, str. 14 nlb. i 222.

Jest to przedruk z małymi zmianami wydania z r. 1579. Oprócz powtórzonej dedykacji Willenta jest druga dedykacja do Jana Zygmunta, margrabiego brandenburskiego, podpisana przez Sengstocka d. 8 novemb. 1612; za nią następuje odezwa do duchowieństwa litewskiego w Prusach, d. 18 septemb. 1612.

Stankiewicz Bibl. lit. II 33. — Bezzenberger Beitr. 1877.

Bibl. Uniw. w Król. — Bibl. Wallenroda w Król.

— ob. Ewangelie polskie y litewskie — Luter Marcin (Enchiridion 1579) — Sengstock Ł. (Giesmes 1612).

Stankiewicz l. c. pisze: Willent był krewnym Marcina Mosvidiusa, frater patruelis. Studya odbywał w Uniwersytecie królewieckim jako stypendysta książęcy; w r. 1550 został mianowany kaznodzieją litewskim przy kościele św. Elżbiety w Królewcu; umarł na tej posadzie w październiku 1587 roku.

Lilienthal Erläut. Preussen V 792—3. — Dzienn. Wileński 1824 I 830. — Ewangel. Gemeindeblatt. Königsb. 1864 nr 33. — Bezzenberger Litauiische und lett. Drücke des XVI Jahrh. (1882). — Bezzenberger w Kultur der Gegenwart I Th., IX str. 358. — Szliupas Rasztai 1890. — Rozwadowski w Encykl. pol. III (Język II) str. 317.

WILLENUS Georg. Frieder. Monogamiam statum esse perfectiorem quam polygamiam, Positiones è Principiis sanae rationis deductae, quas sub praesidio Gottlieb Schelguigii, Prof. Publ. et Bibliothecarii in ordinario Auditorio Ad D. IV. Aug. MDCCXIII. Hora IX. defendet Georg. Frieder. Willenus, Gedan. Nobiliss. Dicast. Alumnus, oppositurìs Jacobo Vierhuff et Benj. Schweickert, Gedanensibus. Gedani, Typis Joh. Zachariae Stolii. (1713). w 4ce, str. 9.

Jest to jedno z wielu pism wywołanych tezami Willenberga o poligamii (ob.). Autorem jest zapewne G. Schelgnig.

Rozbiera rodzaje poligamii (poliginii i poliandrii). Poligamia źle odpowiada celowi małżeństwa, więc nie da się zgodzić z prawem natury. Powołuje się na Puffendorfa De J. Nat. i na Henelinsa Otia vratisl. Bibl. w Suchej.

Willeoniéński Albert ob. Szymak Grz. (Żywot 1752) — Villanova (de) Albertus.

WILLER Daniel, kanonik warszaws. Exhorta na pogrzebie ks. Mikoł. Żachniewicza Proboszcza Farn. Warsz. miana d. 9. Kwiet. 1734 w Kośc. P. M. Warszawa 1735. fol., k. 4 nlb. Krasiń.

— Zegar Kaznodzieyski z Swiętych Pańskich Godzin złożony przy Nay-

stárożytnieyszey Bázylice Matki Boskiey y Nowo erygowaney Kaplicy Barbary Swiętey, Lokowany, á z Ambony do publiczney wiadomośći Przeniesiony. na wiekopomney wdźięczności głosnieyszy memoryał ku Fundatorskim Dobroczynnosciom Szlachetnego Jego Mośći Páná, P. Kazimierza Głębockiego, Lantwoyta y Raycy Miasta J. K. M. Nowey Warszawy, y Jey Mći Páni, Katarzyny Głębockiey, od głębszey niepámięći schroniony y Unieśiony, y Onymże Ofiarowany. Przez X. Daniela Willera S. J. Ordynaryinego Kaznodźiei w tymże Kośćiele Maryi Panny. Roku Mityczncgo Zegara serc naszych 1735. Dnia Miesiąca Zá Dozwoleniem Starszych. Christus Horologium est cordium Nostrorum S. Henricus Soso Ord: Praedicator: [Tu ozdobna linia]. Typis Collegij Varsaviensis Societatis Jesu. fol., k. tyt. i k. 18 nlb.

Dedykacja na 3 kartach, po czym idą Kazania: 1) Kazanie na fest S. Barbary P. i M. w kościele farskim N. Warszawy d. 24 Grudnia 1733 r. — 2) Kazanie na dzień S. Kazimierza patrona Kor. P. i W. X. L. wtymże kościele 1734 r. — 3) Kazanie na fest S. Róży Limańskiej miane w kościele WWOO. Dominikanów Nowomiejskich wWarszawie d. 30 Sierpnia 1734 r. — 4) Exhorta na pogrzebie ś. p. X. Mikołaja Zachniewicza prob. farnego kościoła miana d. 9 kwietnia 1734. r.

Na końcu imprimatur Gwilh. Robertsona. Kazania bez ważniejszej treści.

Bawor. — Krasiń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

(Willer Henryk). Schuldige Reime auf die... Heyraht welche der... Henrich Willer... vollenzog... Thorn, Joh. Coepselius 1669. w 4ce.

— Auff Herr Henrich Willer... Hochgestlichen Ehren Tag. Thorn, Joh. Coepselius. 1669. w 4ce, str. 4.

WILLER Tomasz. Dissertatio Exegetica Polemica De Fileeuxia Seu Pacis Studio Christianis Necessario Sub Clypeo Dn. Samuelis Schelguigii... A. C. MDCCVII. (1707). d. 1. Decembr. Gedani, Typis Joh. Zachariae Stollii. w 4ce, str. 28.

Wrocław. miej.

— Letzte Schuldigkeit, welche dem Johann Gorau offerieren wollten gute Freunde. Danzig 1708. fol.

Villeroy ob. Matheus Piotr (1640) — Prechac (1734) — Villa Regia (de).

WILLIAMS John (ur. 1751 † 1814). The Rise, Progress and present State of the Northern Governements viz. the United Provinces. Denmark, Sweden, Russia and Poland; or Observations on the Nature, Constitution, Religion Laws, Policy, Customs and Commerce of each Government, the manners and dispositions of the People etc. The whole digested from the most authentic records and Histories, and from the reflections and remarks made during a Tour of five years through these nations. London 1777 (4 tomy). w 4ce.

— Histoire des Gouvernemens Du Nord, Ou De l'Origine & des Progrès du Gouvernement des Provinces-Unies, du Danemark, de la Suède, de la Russie & de la Pologne, jusqu'en 1777. Ouvrage traduit de l'Anglois de M. Williams, dans lequel on développe les ressources & l'état actuel des Gouvernemens du Nord. Tom Premier. [Tu winieta: wśród złożonych gałązek otwarta księga]. Amsterdam, M.DCC.LXXX. (1780). w 8ce, k. 2 tyt., str. XII i 647. — Tome Second. w 8ce, k. 2 tyt. i str. 502. — Tome Troisième. w 8ce, k. 2 tyt. i str. 576, k. 1 nlb. — Tome Quatrième. w 8ce, k. 2 tyt. i str. 575, k. 1 nlb.

Pierwszy tom zawiera dzieje Holandii i Danii. — Tom II dzieje Szwecji i początek dziejów Rosji. — Tom III obszerne dzieje Rosji po r. 1777 oraz rozdziały o jej ustroju, obyczajach, ekonomicznym stanie, dochodach, wojsku. — Tom IV poświęcony jest Polsce.

W przedmowie do I tomu zawiadamia tłumacz francuski, że musiał dużo w oryginale zmienić. Historia wojny turecko-ros. oraz dzieje zamieszek i rozbioru Polski „sont absolumente neufs". — Tłumaczem, jak twierdzi Quérard (La Fr. litt.), był Nic. Deumenier.

We wstępie do I tomu czytamy informacje autora o powstaniu dzieła. Pisze, że interesuje się nie tylko dziejami polit. ale i stanem ekonom. społecznym. Wyznaje się być zwolennikiem monarchii ograniczonej. — Polemizuje z poglądami Woltera na dzieje Rosji, chwali Norberga (hist. duńskiego). Wymienia swoje źródła

archiwalne i biblioteczne; był w Moskwie i Polsce dla badań na miejscu. Pracował w bibl. publ. Warsz. Czytał pisma Sarnickiego, Krasińskiego, Karnkowskiego, Owalkowskiego (sic), Kochowskiego, Pawła Potockiego, Fredrę, dzieła Załuskich. Korzystał z informacji od familii Potockich i z kół protestanckich.

Nas obchodzi tom IV, zawierający dzieje Polski. Rozpoczyna go krótki opis geograf., po czym historia wedle następstwa królów. Na str. 340 rozpoczyna się panowanie Stan. Augusta. — Na str. 360 sprawa dysydentów i o ich ucisku. Rrzecz tę traktuje bardzo obszernie. — Na str. 404 o konfederacji barskiej i o zniszczeniach przez walki spowodowanych. O porwaniu króla (str. 449). Układy trzech mocarstw o rozbiór. Rola carowej i Fryderyka. Jego polityka wobec Gdańska (str. 487) i znaczenie Gdańska dla Anglii (str. 491). Ratyfikacja traktatów podziałowych (rok 1775). Opowiadanie o tych właśnie wypadkach zostało przerobione przez tłumacza.

Po czym rozdział „de la forme de gouvernement en Pologne“ (str. 525—43). Tłumaczy, co to są konfederacje, starostwa, liberum veto, pacta conventa itp. Gani surowość praw wobec ludu i niedoskonałość trybunałów. Mówi o ustroju, qu'il conserve le plus des anciennes formes celtiques et gothiques (myśl tę rozwija dalej na str. 567). — Od str. 544: Des moeurs et des usages: wolność szlachecka, wpływy kleru, niski stan kupców i handlu, ciemnota chłopa, opłakany poziom manufaktur, o handlu gdańskim, zdanie Monteskiusza o Polsce (str. 555). Polska nie może mieć kultury, bo chłop jest zbytnio uciskany. — Od str. 560: Des revenus et de ses forces militaires. La pospolite. Zbytek i przepych w wojsku a jego słabość i nikłość. — Na str. 569 wywodzi, że Polska jest rządzona przez „une aristocratie la plus tyrannique de toutes les administrations“. Le despotisme est un abominable gouvernement — ale rządy złej arystokracji są jeszcze gorsze. Wywołują niezadowolenie i zamieszki. Polska, w tym stanie jak jest, nie może się bronić.

Książka jest pisana raczej obiektywnie, nawet życzliwie, aniżeli niechętnie dla Polski. Wagę jej podnosi, że autor znał Polskę z czasu pobytu swego, a więc ma sąd własny. Źródeł swych w tekście nie cytuje. Błędów w nazwach i nazwiskach polskich prawie że nie popełnia. Patrzy czarno na dalszy los państwa i przewiduje dalsze rozbiory — ale czyż sam jeden? O Stan. Aug. wyraża się przychylnie; postępowanie Fryd. i Kat. nazywa gwałtem (violence).

Quérard La France litteraire II (1828) str. 470. — Finkel III str. 1892.

Akad. — Czetwert. — Krasiń. — Ossol. — Przezdz.

— Herrn F. Williams, Esq. Ursprung Wachsthum und gegenwärtiger Zustand der Nordischen Reiche, nämlich der Vereinigten Niederlande, Dännemarks, Schwedens, Russlands und Pohlens. Aus glaubwürdigen Urkunden und Geschichtsbüchern, wie auch aus eigenen Bemerkungen gesammlet. Aus dem Englischen übersetzt. Herausgegeben und berichtiget von Iohann Christoph Adelung Herzogl. Sachsen-Gothaischen-Rathe. Mit Chursächsischer Freiheit. Leipzig, in der Weygandschen Buchhandlung 1779. Tom I. w 8ce, str. 738 i k. 1. — Toż, tom II. 1780.

Jagiell. — Petersb. Publ.

WILLICH (Wilcke, Wild) Jodocus (Josse), prof. w Frankfurcie, z Reszla w Warmii (1501 † 1552). Arithmeticae libri tres. Argentorati M.D.XL. (1540). Cum gratia & Privilegio. w 8ce, str. 125.

Na końcu: Argentorati ex officina Cratonis Mylii mense Sept. Anno M.D.XL.

Dedyk. Heurico à Pack Praesidi Cothusiano.

Jagiell.

— Ars magirica, hoc est coquinaria, de cibariis, ferculis, alimentis et potibus diversis parandis, eorumque facultatibus. Tiguri 1563. w 8ce.

— Commentaria in artem poeticam Horatii Authore Iodoco Vuillichio Resselliano. M.D.XXXIX. (1539). Cum gratia & Priuilegio Imp. w 8ce, str. 187.

Na końcu: Argentorati apud Cratonem Mylium mense Mart. M.D.XXXIX.

Dedyk. Philipo Buchanero Med. Dri.

Jocher 258 a. Jagiell.

— Toż:... Editio II... Argentorati 1545. w 8ce.

Jocher 258 b.

— Commentaria D. Iodici Vvillichij in utramq; ad Timotheum Pauli Epistolam. Anno M.D.XLII. (1542). w 8ce, k. 8 nlb., str. 232.

Na końcu: Argentorati apud Cratonem Mylium An. M.D.LXII. Mense Septembri.

Dedyk. Alberto Marchioni Brandenburgensi.

Jagiell.

— Commentarius anatomicus in quo est omnium partium corporis humani diligens enumeratio. Item de Locustis

dialogus, Philosophis, Medicis, & Theologis non parum utilis. Authore D. Iodoco Vuillichio Reselliano. Cum gratia & Priuilegio Imp. M.D XLIIII. (1544). (Na końcu:) Argentorati apud Cratonem Mylium An. M.D.XLIIII. Mense Martio. w 8ce, str. 357.

Dedyk. Godtfrido à Kanitz. Jagiell.

— In epistolam Pauli ad Timotheum priorem Commentarius. dictatus in Schola Vuitenbergensi, per Doctorem Casparum Crucigerum. Item brevis et familiaris in epistolam Pauli ad Titum expositio. Autore D. Iodoco Vuillichio. Argentorati M.D.XLII. (1542). w 8ce, k. 8 nlb., str. 319.

Na końcu: Argentorati apud Cratonem Mylium anno M.D.XLII. mense Januario.
Dedyk. Henrico Stromero Auerbacchio Medico Lipsiae Caspar Cruciger. Jagiell.

— Iodoci Vvillichii Reselliani hominis doctissimi libri tres, Erotematum Dialectices. Multo, quam antehac emendatiores in lucem edidit. In praefatione Autoris, ostenditur disserendi rationis usus, in utroq; genere quaestionum, simplici minorum, & coniuncto themate. Cum epistola Ioannis Sturmij & Valentij Rutilij Tiliani. Argentorati Paulus Machaeropoeus imprimebat M.D.LXI. (1561). w 8ce, k. 20 nlb., str. 255.

Na końcu: Argentorati in officina Pauli Machaeropoei anno M.D.LXI. Dodane 2 tablice w 4ce.
Dedykacja Adolescenti Melchiori VVinsio. Dalej Joannes Sturmius Carolo Mejo. Argentorati M.D.XL (1540). Jagiell.

— Iodoci Villichii Reseliani Erotematum Dialectices Libri III. Quibus accessit Davidis Chytraei de Studio Dialectices recte instituendo libellus. Basileae, per Thomam Guarinum 1568. w 8ce.

— Exegesis doctrinae principiorum naturalium secundum Philosophos optimos, tradita à Iodoco Vvillichio... Francofordiae Marchionum. Excudebat Andreas Eichhorn, Anno cIɔIɔXXCVI. (1586). Cum gratia & Priuilegio Imperiali. w 8ce, k. 8 nlb., str. 172 i Errata k. 1 oraz Epigramma str. 1.

Dedyk. Academiae Regiomontanae Borussorum Professoribus. Jagiell.

— Iodoci Willichii Philosophiae et Medicinae doctoris celleberrimi, Libellus philosophicus summam totius Philosophiae naturalis continens quo perfecte cognito facillime mentem aliorum philosophorum lector percipiet. Secunda editio. Francofordiae... Paulus Brachfeld 1597. w 8ce.

— De methodo omnium artium et disciplinarum informanda libelius, una cum multis utilibus et necessariis exemplis. Authore D. Iodoco Vuillich Reselliano. — Paradoxorum Ciceronis per methodum tam demonstratiuam quàm dialecticam explicatio. Eodem autore. Excudebat Iohannes Eichorn Francofordij ad Viadrum, Anno M.D.L. (1550). w 8ce, k. 8 nlb. i k. 106 lb.

Dedyk. Johanni a Borcken Bremensi anno 1550. Jagiell.

— Observationes in libellum Lactantii Firmiani qui de Opificio Dei inscribitur. Item Hipocratis libellus De genitura interprete Jodoco Willichio. Argentorati 1542. w 8ce.

— Ortographiae institutiones, Iodoco Willichio autore. Excusum Argentinae, in aedibus Iacobi Iucundi, Anno M.D.XXXVII. (1537). w 8ce.

Dedyk.: Adolescenti Raphaeli de Conopat. Jagiell.

— Orthographiae institutionis, item de Prosodia latina libellus cui nonnulla de modulatione oratoria accesserunt. Basileae per Ioannem Oporinum 1551. w 8ce.

— Possintne veneficae et incantatrices revera sese in catos, feles, canos vertere atque hirco inequitare, autore Iodoco Willichio Reselliano. Francofurti ad Oderam, Wolrab 1547. w 8ce.

— Problemata de ebriorum affectionibus et moribus. Francof. ad Oderam. 1543. w 8ce.

— Scholia posteriora in P. Virgilii Maronis Bucolica. Item commentarii doctissimi in ejusdem P. Virgilii opuscula, de re hortensi et epigrammata ethica nunc primum in lucem editi. In P. Virgilii Maronis epigrammata ethica explanationes doctissimae autore

Iodoco Vuillichio Reseliano. Basileae, 1548. w 8ce.

— De formando studio in quolibet artium et sacrarum et prophanarum genere consilium. Autore D. Iodoco Vuillich Reselliano. Francoforti ad Viadrum in officina Ioannis Eichorn. Anno M.D.L. (1550). w 8ce, k. 8, str. 188 i k. 1.

Na ark. A nadpis: Prior commentarius de verborum copia comparanda.

Dedyk.: Jacobo Zitunitz Philippi Ducis Cancellario. Jagiell.

— In Cornelii Taciti Equitis Romani Germaniam commentaria, auctore D. Jodoco Vuillichio Reselliano. Francofurti ad Viadrum per Johannem Eichorn Anno MDLI (1551). w 8ce.

Tu wspomina o handlu Wilna prowadzonym futrami. — Ob. Wizerunki i roztrząsania nauk. 1843, t. 60 str. 71—2.

— In omnes Terentii fabulas compendiosa commentaria denuo edita. Quibus per singulas scenas ratio inuentionis, dispositionis & eloquutionis iuxta cum quorundam locorum obscuriorum explanatione ostensa, additis, singulis scenis, thesib. ethicis, studiosis auditoribus primarum artium proponitur. Autore D. Iodoco Vuillichio Reselliano. Adiectum est exemplar Terentij ceteris multo castigatius. Franc. ad Viadrum in officina Ioan. Eichorn. Anno M.D.LV. (1555). w 8ce, str. 976.

Dedykacja: Adolescentulo Vuillichio iuniori sui fratris filio... Gregorius Vuagnerus Resellianus. Jagiell.

— De Salinis Cracovianis Observatio. Avtore Iodoco Willichio Reseliano. [Tu ozdobna tarcza z godłem Bonerów tj. lilią francuską]. [Na końcu:] Cracouię per Hieronymum Vietorem. Anno salutis, M.D.XLIII. (1543). w 8ce, k. tyt. i k. 12 nlb.

Dedyk.: Praestant. Severino Bonero a Balitz praesidi Biccensi (sic), salinarum praefecto, datowana feriis D. Georgij M.D.LXIII Cracoviae. (Data ta jest myłką druku, zamiast M.D.XLIII).

Mówi o znaczeniu soli (w wyżywieniu, w chorobach, dla bydła). Zwiedzał kopalnię w towarzystwie Georgii praesulis Lubusiani, Gotfr. Kanitza i legatów z Marchii. Cytuje Vadiana i Decjusza, także Anz. Eforyna (tego bardzo wychwala jako domownika Bonerów). Podkreśla wrażenie trwogi i przygnębienia, jakie zwiedzanie kopalni aż do samego dna wywołuje. Sól wielicką uważa za ciemniejszą od bocheńskiej.

Sam opis kopalni, pełen humanistycznych reminiscencji i malowniczych zwrotów, daje mimo swej literackiej maniery nieco informacji o sposobie wydobywania soli, o różnicy od soli bocheńskiej, o przesądach z górnictwem związanych (in Viliscanis salinis spectra oberrent et Protei in varias formas se commutant... quoddam Daemoniorum genus).

Rzączyński przytacza „Epistola ad Bonerum", co identyczne. — Mitzler De salinis 1761. — Janociana I 308 i II 390. — Staszyc w Dziełach t. X 222 (o solach) zwie go mylnie Janem. — Bentkowski II 390. — Roczniki Tow. Przyj. Nauk VII 184. — Wiszniewski VII 544 (tu streszczenie) i IX 552. — Arnold De monum. str. 36. — Kronika wiadom. 1859 str. 137. — Łabęcki Górnictwo II. — Piestrzak w Czasop. Techn. 1904 str. 195 i nast. Chrept. — Jagiell.

— De Salinis Cracovianis Observatio, Avtore Iodoco Willichio, Reselliano. Edita Cracoviae Anno 1543. nunc verò iterum recusa Dantisci apud Georgium Forsterum. Anno 1645. Cum Privilegio S. R. M. w 8ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Dedyk. Brosciusa Władysławowi IV. W niej mówi, że pożar kopalni z r. 1644 dnia 16 grudnia jest mu pobudką do przedruku pracy Willichiusa. Nabył ten druk od rodziny Willicha w czasie swej podróży pruskiej (in opido Resel), gdy zwiedzał najwybitniejsze biblioteki za powagą królewską. Dat. in Międzyrzecz 20 marca 1645

Po czym na 12 stronach przedmowa lectori benevolo. Tu przypomina nazwisko Vitelliona (autora Optyki) oraz opisy salin wielickich i boch. przez Schroetera, Vadiana, Decjusza i Kmitę. Ustęp z Vadiana o Polsce (Sarmatia) przytacza. Mówi o siarce i nafcie znajdującej się blisko Bochni, która to nafta często się zapala. Mówi też, że Willich miał zostawić pracę „Dialogi salinares". Dziś ona nieznana. Następuje potem przedruk Willicha.

Dziełko Willicha przedrukował też Mitzler Hist. pol. scriptores I 798—806.

Franke J. Brożek 1884 str. 150

Czartor. — Dzików — Gdańska miej. — Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— ob. Górski Jak. (De periodis 1558).

Ruchliwy ten humanista rodem z Warmii, gramatyk, przyrodnik i medyk, dłużej bawił w Krakowie w r. 1543, a z Polakami łączyło go dużo stosunków. Stąd bywa nieraz zaliczany do Polaków, co niesłuszne. Zamieszczam tu ważniejsze jego pisma,

choć tylko niektóre z nich mają z nami styczność.

Biografię jego wydał Hostius De Vita Vill. 1607.

Braun De script. polonicis 1739 str. 213. — Encykl. Orgelbr. XXVII 65. — Lachs w Archiwum do dziejów liter. XIII 412. — Miaskowski w Kwart. Histor. 1930 str. 82. — Hosii Epist. II 116. — Jöcher Gel. Lex. IV 1996.

VILLIFRANCHI Jan Cosima, lekarz w Pizie. Raccolta di Opuscoli. Firenze appresso Giuseppe Manni 1737. w 8ce.

Tu zamieszczony: Panegirico in ottava rima alla Maestà di Giovanni III Re di Polonia.

Brahmer w Przegl. Współcz. 1933 str. 339.

WILLIG Karol Gottlieb. Kort doch grundelighet Bewis at Jesus af Nasareth är then ene och sanne Messias, i betrachtande af the Kanne-Teku, och prophetien som uti thet gamla testamentet om Messia äro til finnande hwilcke alla på Jesu af Nas. intraffa sammansattat, och med Theologiska facultetens concession i Gripswald utfardat af Carl Gottlieb Willig bördig af Sendomir i mindre Pohlen och d. 24 Maji 1727, i Gripswald och St Nicolai Kyrkio döpt af D. Jacob Henr. Balthasar Mennu på Swenske Tungomälet öfwersatt och utfardat af Leopold Eliäs Lichtfang. Stockholm tryckt åhr 1734. w 4ce, k. 16. Jagiell.

Villinger Jakub ob. Cuspinianus Jan (1515).

WILLISCH C. G. Schriften bei der Erbauung der S. Nicolai Kirchen... [Tu między innymi:] Von den Nicolaiten, auch von Art der Kindertaufe in den pohlnischen Gränzen. Freyberg 1750—52. w 4ce.

Kat. Rosenthala 1910.

WILLIUS Jan Bern. Ehrengedächtnis für Arnold Bauer. Danzig 1653. w 4ce.

— Christliches Andenken an Barbara Eskinn, Eduard Rüdigern Wittwe. Danzig 1653. w 4ce.

— Trauer-Gedicht... Adelgunde Concordia Proenen. Danzig 1633. w 4ce.

Willkühr, Wildkühren ob. Elbląg — Gdańsk (1732, 1761, 1783 i z innych lat) — Toruń — Wilkierz (Wilkirz).

Willmanstrand (L'affaire de) ob. Höpken von A. J. (1741) — Response (1741) — Swar af en Wän (1741).

Willontz (Willatz) sztycharz ob. Andrzejkiewicz Jan (Memoryał 1666) — Giedroyć Wład. (Skarbiec 1666) — Jurewicz Jan (1667) — Obrona (1673) — Ohilewicz Pachomiusz (1671).

WILLRICUS Daniel. Ad Orgia Hymenaeia Nobilissimi Et Strenui Viri, Genere Antiquo, Propria Virtute et Pietate conspicui, Dn. Wenceslai Dirsanowsky a Dirsanow, in Schreibersdorff et Taschenbergk etc. Secundo Sponsi Et Nobilissimae, Vera Pietate Et Virtute Ornatissimae Matronae Dn. Euae, ex antiqua et bene nobili Posadowiorum familia prognatae etc. Nobilissimi Pariter Et Strenui Viri, Dn. Wolfgangi Odiersky ab Odiersowia, in Lindenaw et Taschenbergk, Beatae memoriae etc. Relictae viduae, tertio iam Sponsae etc. Feliciter XV. Ianuarii, Anno Christiano M.D.XCVI. Taschenbergae celebrata. Honoris et observantiae ergo sic canebat M. Daniel Willricus Brigensis Anno M.D.XCVI (1596). w 4ce, k. 4.

Bibl. Muz. w Sybinie — Wrocław. miej.

— Elegia Funebris... 1596. w 4ce.

Ob. Sprawozdanie z poszuk. na Węgrzech, pod nrem 160.

WILMANN (Wildemann) Jan. Oratio ad inclytum Regni Poloniae Senatum a Dno Joh. Wilmanno Jllustr. ac Cels. Principis in Livonia, Curlandiae et Semgalliae Ducis Mandatario, habita Warsaviae 15 Jul. 1632. w 4ce, ark. 2.

Z odpowiedzią Stanów.

Chłędowski Spis. — Recke u. Napierski IV 518. — Gadebusch Livl. Bibl. III 312. — Hoppe De scriptor. 54. Bawor.

WILMERDING W. A. Verzeichniss der Akademien u. gelehrten Gesellschaften in Spanien, Portugal, Italien, Grossbritanien, der Schweiz, Schweden, Dänemark, Preussen, Polen, Russland und den Vereinigten Niederlanden, nebst einer kurzen Uebersicht des Zustandes der Gelehrsamkeit in diesen Ländern. Leipzig, Schwickert 1795. w 8ce.

WILMOWICZ Jakub, bernardyn. Kazania przygodne na niedziele adwentu

i niektore święta. Za pozwoleniem Zwierzchnosci do druku podane. W Poznaniu Roku Pańsk. 1794. w 8ce, k. 2, str. 144. Uniw. Warsz.

(Wilmson). Auf den todtlichen Hintritt des H. George Wilmson vornehmen Rathsverwandten der Stadt Elbing. w 4ce, k. 4. Czartor.

(Wilner). Kwestya weselna na weselu zacney pary Michała Wilnera z panną Elżbietą Duhramowną; zadana Pannie Młodey y z Torunia przesłana od obowiązanego domowi Duhramowemu G. S. Ch (Czy klasztor? czy łożnica?). Elbląg, 1673. fol., str. 1. Krasiń.

Vilnensis Basilius Hyacinthius ob. Hyacintus Bazyli — Viridarium (1583; tu jego wiersz na cześć Stefana).

(Wilno). Gründlicher und umständlicher Bericht, wie es den 3. Dec. mit der Uebergabe des Königl. Schlosses zu Wilda zugegangen. w 4ce, 1/2 ark.

— Głosy apellacyjne do Króla z Prześwietną Nieustającą radą Magistratu M. Wilna. fol., k. 6. Czapski (M. N.).

— Informacya od kościołów zruynowanych diecezyi Wileńskiey Stanom Rzpltey i W. X. L. na Seym w r. 1695 podana. fol.
Ob. t. XVIII 573.

— Literae executoriales trium conformium sententiarum Romae latarum in causa inter Parochos et universos Regulares dioecesis Vilnensis ab A° 1729 agitata et A° 1751 terminata, occasione praetensae portionis canonicae. w 4ce, str. 68.

— Memoryał w Sprawie Opactwa Wileńskiego Ritus Greci Uniti. (1778). fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

— Nowiny pewne o nieszczęsnym pożarze Wileńskim, który się stał w roku 1645... ob. tom XXII 197.

— Odpowiedź na zarzuty uczynione miastu Wilnowi przez obywatela autora listu do I. Oś. Xięcia Imci Sapiehy marszałka sejmowego i konfed. W. X. L. Jaśnie Wielmożnym posłom ziemskim województwa wileńskiego kommunikowana roku 1789 maja 15 dnia. Wilno 1789. w 8ce. Bibl. w Suchej

— Produkt od Szlach. Magistratu Miasta I. K. Mci Stołecznego Prowincyi Litewskiey Wilna przeciw W. I. P. Goreckiemu... (Wilno 1786). fol., ark. sygn. A—O.
Chodzi o folwarki miejskie. Jagiell.

— Plebiscit abo Wilkierz miasta Wilna od Zyg. Aug. 1551 nadany a od Zyg. III. 1620 potwierdzony... ob. t. XXIV 356. Bawor.

— Processya wileńska (1627, 1633)... ob. t. XXV 255.

— Proiekt Do Konstytucyi Obwarowanie Praw I Przywileiów Miasta J. K. M. Wilna. fol., k. 2. T. P. N. w Poznaniu.

— Prośba miasta Wilna do Króla i seymujących stanów o potwierdzenie przywileiów temuż miastu różnemi czasy nadanych. (1791). fol., k. 1. Krasiń.

— Replika Całego Gminu Miasta I. K. Mci Wilna przeciwko Szlachetnemu I. P. Bazylemu Sokołowskiemu bywszemu Burmistrzowi Wileńskiemu. (1788). fol., ark. sygn. A—G. Jagiell.

— Replika od Gminu żydów wileńskich na wydaną plenipotencyą na Chaskiela Leybowicza i Abela Mena sowicza procedującego z kahałem Żydów wileńskich oraz z Samuelem Wigdorowiczem i z jego Adherentami chcącemi gmin reprezentować na sądzie. (1785). fol., str. 16. Jagiell.

— Replika od szlachetnego Magistratu miasta stołecznego I. K. Mci Wilna przeciw W. I. Panu Goreckiemu podstaroście i skarbnikowi powiatu Lidzkiego (około 1786?). fol., k. 11 nlb. Jagiell. — Zieliń.

— Sprawa Szlachetnego Magistratu Miasta I. K. Mci Wilna i wszystkich Stanów tegoż Miasta, z WP. Franciszkiem Ryxem Starostą Piaseczyńskim (1789). fol., k. 2.
Chodzi o widowiska sceniczne. Jagiell.

— Uwaga Nad Proiektem względem arędowania Biskupstwa Wileńskiego na lat szesnaście. fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

— Uwiadomienie Scisłego Związku Y Pokrewienstwa Między Osobami Magistratu Wilenskiego, Ktorzy Corocznie sami siebie obieraią. fol., arkusz.

Dookoła tego tytułu ugrupowano 16 nazwisk różnych osobistości wileńskich, przy każdej osobie dodając jej parantele. Wynika z tego, że wszystkie te osoby są spokrewnione lub powinowate. W ich to ręku jest rząd Wilna.

Wymieniono tu: Piotra Dubińskiego burmistrza, Jana Dub. jego brata, Ant. Lachowicza, Baz. Sokołowskiego, Benedykta Jochera (impossesionatus, a mimo to został rajcą, bo ma za żonę Lachowiczównę), Ign. Minkiewicza, Leonarda i Daniela Paszkiewiczów, Jana Krupskiego, Fr Przemienieckiego itp. — Rzecz pochodzi z lat 1770—80. Akad.

— Vilna sedes Ducum metropolis Lithuaniae, arx literarum, a Gedymino M. Duce M. D. Lith condita anno 1321, cujus felices ortus ludis metagimnasticis in scena exhibiti, ibidem anno 1683. a Perillustri ac Nobili Juventute Academica. Vilnae typis Academiae Soc. J. w 4ce, k. 2 nlb.

Ob. Narmund Wacław.

Baliński Dawna Akad. Wileń. str. 173

— Wilna (z) 7. Augusta. w 4ce, k 2. Krasiń.

— ob. Administracya (dyecezya 1789) — Antokol — Benedykt XIV (seminarium 1753) — Białobłocki B. (1799) — Bildzinkiewicz (1610: tu sztychy Wilna) — Braun (Civitates; tu widok) — Brief (1775) — Brzostowski K. K. (diec. 1695. biskupstwo 1706) — Bułhakow (1798) — Cellarius (1659; tu widok) — Chodkiewicz (1642) — Chytreus (1599) — Copey (1576, 1586) — Directorium (dioecesis 1744, 1790; ob. tom XV 211 i 221) — Doliwski M. (ewangelicy 1641) — Dowgiałło Aleks. (1706; o spaleniu Wilna) — Dowód (szkoły 1791—9) — Dubiński P. (Zbiór praw Wilnu nadanych 1788) — Dubrawski K. (Ostra brama 1799) — Eljaszewicz (1799) — Exoche (wiersz 1639) — Eysymont J. (Trenodia o zgorzeniu 1610) — Ferreriusz (Vita Casimiri 1521; tu opis Wilna) — Feyerabend (Wanderungen 1797) — Forster Jerzy (1786) — Franck Jak. Filip (Kirchen Process 1733) — Frisel Jan (gubernia 1797) — Gazeta Narodowa wileńska (1794; w tomie XXII 52) — Gazety wileńskie (1761—89) — Gorecki (Głos 1786) — Grzybowski Ant. (Franciszkanie wil. 1778) — Gumpenberg W. (1672; o cud. obrazach) — Habspert Hilarion (Ostra brama 1761) — Hyacinthus Baz. (Panegiricus 1580) — Jachimowicz Bazyli (Relacya 1748; O straszliwym upadku 1748; Światło okropne w przeraźl. przeniknieniu 1749; Postać rzewna 1753) — Kahał (Dodatki do t. XXIV) — Karmelici bosi (Ostra brama) — Karpowicz M. (Kazanie 1794, Mowa 1796) — Kausch J. J. (opis 1793) — Kiewlicze (kamienica 1790) — Knorring (1794) — Kojałowicz Kaz. (1669) — Kojałowicz Woje. (episcopatus 1650) — Komissya do sprawy Coll. Nobilium — Kopia listu (diecezja 1695) — Kopia odpowiedzi (ratusz) — Kostrowicki G. (magistrat i sądy 1682) — Krajewski Jan (pożar 1610) — Krassowski Tytus (1799) — Krasuski Dom. (1634) — Kronn (Wegweiser 1597) — Krzewski Abr. (Sigismundo III, 1589) — Krzyżanowski Jan (1671) — Kulczyński Mar. (Obrona... klasztory 1702) — Kuryer litewski (1759—99) — Lafontaine (Chirurg. Koll. 1792) — Laura Giac. (1642) — Littau (dioecesis 1798) — Litterae exec. (dioec. 1751) — Ludolf (1731; o zburzeniu kościoła luter.) — Magistrat (uniwersał do mieszkańców z r. 1794) — Malina J. (Lament 1656) — Mercurius (1651) — Miasta polskie — Minkiewicz Ign. (Mowa 1767) — Mizler (Brief 1775; o teatrze) — Nakcjanowicz (Kościół św. Jana 1794) — Narmund Wacław (sedes ducum 1683) — Nova (Wilda 1602) — Objaśnienie — Obrona (Monastyr 1772) — Obryński (Paneg. 1634) — Obwieszczenie (do obywateli 1794, magistratu 1797, radnych, administracji duchownej 1794) — Pac Mikołaj Stef. (1682) — Paprocki F. (Kalendarzyk 1767 - 71) — Paraeus D. (Franci di Franco 1618) — Paszkowski Jacek (1794) — Perlius Jan (1657) — Phocylides (1536) — Pinabel de Ver-

riere (1799) — Pismo (Zydzi 1785) — Plebiscit (1620) — Pogrecki Mateusz (1733) — Ponikwicki J. (diecezja 1751) — Porządek (Coll. 1762) — Propozycye (1700) — Recueil (Extrait d'une lettre 1792) — Replika (1790) — Respons (1789) — Rosołecki Łuk. — Sapieha Kaz. (Enucleatio 1695) — Sapieha Jan (Dyaryusz, Odpowiedź 1735) — Sloxoin (1641) — Śmiglecki M. (Dysput. 1599) — Sokołowski (Sprawa 1788) — Stagg (Huldigung Cath. 1794) — Supplikacya (ewangelicki zbór) — Synody wileńskie — Szamotulski Grz. (cathedra 1532) — Tawelski (Kolenda 1615) — Tectander (Iter persicum 1609; tu opis) — Theatrum (1650, 1710; tu widok) — Tomaszewicz Bog. (Ustawa ekonomii) — Trophaeum (sexennali 1754; tu wizerunek obrazu z Ostrej Bramy) — Truchonowicz Fr. (Uwaga 1739) — Urządzenie kwatiergeltu (1790) — Valegio F. (1580) — Wegweiser (ob. Kronn 1597) — Wendland (1632; tu opis rozruchu) — Verhael (1701) — Werner L. (Gesamlete 1755; tu opis) — Wichert Jan (szkoły, dowód 1790) — Woyna B. (Const. synod. 1613; ob. Synody) — Zażalenie (1790) — Żebrowski Jan. (Decreta) — Zjazd (1700) — Zygmunt August (przywileje) — Zygmunt III (1589).

Zbiór rycin wil. ob. pod Wilczyński w t. V 79 (z r. 1857).

Przepisy konst. sejm. odnoszące się do miasta Wilna zestawia Inwentarz Vol. Leg. (1860) I 290 i II 85.

Słownik geogr. (pod Wilno). — Encykl. kośc. XXXI 203—332. — Finkel Bibl. III 2020 (tu zestawiona literatura do dziejów Wilna).

(Wileńska Akad.). Universitas Et Academia Vilnensis Olim A Valeriano Protasewicz Vilnensium Antistite Condita: A Gregorio XIII. P. M. A Stephano Bathoreo, Aliisque Poloniae Regibus Atque Ab Universis Regni Ordinibus Probata Et Confirmata, Nunc Ab Amplissimo Collegio Praefectorum Institutioni Publicae Instaurata, Ac Nomine Scholae Principis Insignita. Anno Domini 1781. [Tu ozdobna linia]. Vilnae Typis Sacrae Regiae Majestatis Penes Academiam. fol., k. tyt. i k. 25 nlb.

Na czele, przed „Oratio" Poczobuta, winieta przedstawiająca gmachy Akademii (Collegium physicum, Coll. medicum, Schola) — w środku tej winiety Pogoń i cyfra króla.

Mowa Poczobuta, wypow. 8 Kal. Decemb. 1781 przy objęciu rektoratu omawia dzieje Akademii, wspomina Sarbiewskiego, oraz donosi o dokonanej reformie szkoły (stabilita ratio studiorum, libri conscripti, hortus botanicus itp.). — Następuje potem oratio secr. Casimiri Naruszewicz oraz Prospectus lectionum czyli układ lekcji (po pol. i po łac.).

W układzie tym wymieniono nazwiska wszystkich profesorów, tytuły ich wykładów, godziny lekcji i obszerne streszczenie czyli program wykładu. Tak np. streszczenie wykładu fizyki Józefa Mickiewicza zajmuje 5 szpalt półstronnicowych, wskazani są nawet uczeni, na których się opiera (Newton, Muschembröck).

Wykłady były następujące:

Tad. Kundzicz Matematyka stosowana. — J. Mickiewicz Fizyka. — A. Strzecki Astronomia. — St. Bizio Teoria lekarska. — Jan Gilibert Historia naturalna. — Mik. Regnier Cyrulictwo i położn. — J. Briotet Anatomia. — Mich. Olechnowicz Prawo ojczyste. — B. Siruć Prawo rzymskie. — K. Rogowski Język łac. i grecki.

Katedry są więc nieliczne, obsadzone ludźmi nie wybitnymi. Zapowiedziano na końcu obsadzenie lekcji teolog., historii kośc., pisma św., medycyny praktycznej, matematyki wyższej i chemii. Z tego widać, na jakie trudności natrafiało przekształcenie szkoły jez. na „schola princeps". — Wykazy wykładów w latach 1782—99 były ogłaszane jako „Prospectus" (ob.).

Obacz Poczobut w t. XXIV 390. — Jocher nr 1841. — Bieliński (j. n.). — Łukaszewicz (j. n.).

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— A. D. MDCCLXXXIII die XXVIII mensis Novembris horis pomerid. in Alma Universitate et Academia Vilnensi nuper Scholae Principe M. D. Lit. nomine insignita celebrabitur Actus publicus Instaurationis Studiorum id quod D. O. M. eidem Almae Universitati ac Universae Reipublicae literariae bene ac feliciter evenire jubeat (1783). fol., ark.

Obwieszczenie rektora. Uniw. Wileń.

— ob. Akademia (w t. XII 83) — Alpha mateseos (1733) — Apis (1714) — Apologia (1738) — Argumenta disput. (1769) — Argumentum Achileum (1717) — Arias Ant. — Arnaud (Oratio

in parlamento parisiensi 1594; tu ostrzeżenie senatu miej. wileń. o skutkach, jakie wywoła oddanie Akad. jezuitom) — Artemis (1760) — Assertiones theologicae (1577) — Augier (Sztuka położna 1789) — Balet (1754) — Balthasar (1695) — Barszcz Jan (Funebris laudatio 1595) — Bartoszewicz A. (1759) — Batory St. (Gratul. 1579) — Benisławski Jan (cultura ingenii 1774) — Berzański M. (1723) — Bernowicz P. (Theses 1704) — Białkowski M. (1644) — Białozór (1615) — Bielski Kaz. (1677) — Billewicz Ferd. (1680) — Bisio Stef. prof. medyc. (1773) — Blumnau Jerzy (1648) — Bobrowski Michał — Bogusławski Konst. (De utilitate studii teol. 1789) — Bojer Laur. (Carolomachia, Pompa 1604) — Bosgrave Jak. — Briotet (przemowa o chirurgii 1788) — Bromirski M. (De honoribus acad. 1754) — Brutus (1753) — Brzeski W. (1626) — Brzostowski Tad. (1770) — Burzyński Stan. (tu dużo materiałów do sporów z Pijarami 1738) — Butkiewicz — Capelli — Capua (1690) — Chodani — Chodkiewicz Jerzy (Parentalia 1595) — Cnogler (1597) — Conspectus praelectionum (1741) — Constantinus Minor (1679) — Corona (1751) — Czempiński Jan (1789) — Dąbkowski Wal. (Theses 1587, Grat. 1587) — Dambkowski G. (1615) — Dekret (1753) — Dicius M. (Conclusiones 1584) — Dilger Sz. (1659) — Dobszewicz Ben. (Prael. logicae 1761) — Dowód postępku (1764) — Dybliński W. (1639) — Ecclipsis (lunae observatorium 1765) — Eucholcius (1594) — Experyment rocznego ćwiczenia (1756—61) — Exul (1713) — Faściszewski St. (1675) — Faunteus A. (1582) — Forster J. (1786) — Gilibert Jan prof. bot. — Golański — Grabowski Adam (studium mat. 1762) — Grącki Jędrzej (Theor. philos. 1602) — Gralewski (1688) — Grodzicki Stan. — Husarzewski Tom., prof. hist. (1783) — Hylzen Józ. (1749) — Janozki (Lexicon II; tu wykaz profesorów) — Januszewicz K. (1701, 1704) — Jędrzejewski K. (1628) — Iłowski T. (Theses 1587) — Inferiae (1722) — Jonathas (program teatr. 1753) — Juchnowicz (Conc. canon. 1682) — Juniewicz Mich. (1753) — Juraha Jan (Controversia 1739) — Jurgiewicz And. (De pio 1586; theses) — Justitia (dialog 1754) — Kaczyński Kaz. (1640) — Karpowicz M. (Mowa 1783) — Karwosiecki Wal. (Catoprocaustica 1636) — Katalog ksiąg (1780) — Klage Tomasz — Kłągiewicz — Kmita L. (Threni part. sodal. 1594) — Klemens XII (1733; spór z pijarami) — Kojałowicz Kaz. — Kojałowicz Wojc. (Gratiae 1640, Miscellanea 1650) — Komparski (1593) — Konarski Stan. (Na skrypt 1738, Summarium 1738) — Korsak J. — Koryciński F. (1750) — Krueger Zyg. (Theses 1704) — Krzewski Abr. (1580) — Lafontaine (1792) — Łopaciński (1753) — Łosiewski Kaz. (1717) — Luna (gram. graeca 1753) — Mackiewicz Tadeusz (1778) — Maczuba F. (1774) — Malczewski (Mowa 1778) — Malejewski B. (1697) — Mars D. (1637) — Martini G. (1617) — Marquart And. (1647) — Massalski Ign. (1762) — Memoriał (1764) — Mickiewicz Józef — Mignoni Ubaldus (1752) — Misztołt Ant. (1724) — Mitzler (Catalogus prof. w Acta liter. 1756) — Mniszech Michał (Univ. philosophia 1640) — Mohl (Theses ex arte milit. 1762) — Mowy egzerc. się młodzi (1734) — Moygis (Theses 1690) — Myślkowski St. (Calend. romanum 1637) — Nakcyanowicz J. (Praelect. mathem. 1759) — Naruszewicz Kaz. (1760) — Narwoysz Franc. — Olechowski Michał — Olizarowski Aron — Olszewski J. (Triumf 1634) — Pilchowski Dawid — Pismo (1738) — Poczobut Marcin (rektor) — Podciński (Concl. de ethica 1644) — Porządek i ustawy (1762) — Preuschhof (1707; tu hist. Akad. i przywileje jej nadane) — Procesja wileńska (1633) — Propositiones (1762 i inne) — Prospectus lectionum (1781—99) — Protasawicz Wal. (Epicedia 1580) — Quaestiones — Regestrum — Replika (1738) — Respons (1738) — Rogowski K. (Gnomae

1792, Oratio adv. quaerelas stud. 1762) — Rosenwald (Viginti laureae 1640) — Rosołecki Ł. (Quaestiones) — Rostowski (Hist. prov. lith. 1768; tu dużo wiadomości o dziejach Akad.) — Rudomina J. (1633) — Rywocki (Monumentum 1639) — Saluzzo (observatorium 1787) — Sapieha Leon Kaz. (fundacja 1689) — Sarbiewski Kazim., prof. poetyki — Schauer J., prof. prawa (ob. Marquart 1647) — Siruć (Syruć) B. — Skorulski Ant. — Śmiglecki Marcin — Soxo Bened., prof. prawa (Claves juris 1648) — Strojnowski Wal. (prawo przyrodzone 1790) — Strzecki (1776) — Strzelecki And. — Summa (1631) — Summarjusz (spory z pijarami 1738) — Supplika (1767) — Święcicki (Theatrum 1604; tu liczne nazwiska studentów) — Szenrat (Conclusiones canon. 1652; tezy prawne) — Szyrwid — Szymanowski N. (Threni in obitum 1594) — Truchnowicz (1738) — Twardowski Jan (1594) — Tylkowski W. (1674) — Tyrannis (1610) — Tyszkiewicz (Skuminowicz) Teodor (De jure personarum 1663) — Tyszkiewicz Ant. (1738) — Tyzenhaus J. G. (1720) — Ugniewski Sz. (Mors Jesu 1615) — Ustawy — Wartenberg (Assertiones 1577) — Wazgird (1731) — Wdziękoński Sz. (1639) — Vega (1585—6) — Wichert (1754) — Wierzbicki (Prolusio 1734) — Władysław IV (Icon votorum 1637; opis bibliot.) — Wojciechowski Maksym. — Wojniłowicz Fl. (Propositiones 1776) — Wojsznarowicz J. K. — Wujek Jakub — Wybicki J. (Mowa wizyt. 1777) — Zagórski Ant. (1761) — Zbiór (1738) — Żebrowski Tomasz — Zienkowicz J. (1762) — Życki (Dowód roczn. postępku 1790) — Zygmunt III (Gratulatio 1589).

Oprócz dzieł Łukaszewicza (Historya szkół IV 1851 str. 1—47); Balińskiego (Dawna Akad. Wileń. 1862); ks. Załeskiego (Jezuici w Polsce, 1900—6); wreszcie Bielińskiego (Uniwersytet Wileń. 3 tomy 1900) — obacz: rozprawy w „Księdze pamiątkowej ku uczczeniu 350-letniej rocznicy założenia i wskrzesz. Uniw. Wil." (2 tomy) 1929. — Tu zwłaszcza rozprawa ks. Bednarskiego o genezie Akad.

Nieco wiadomości do jej dziejów zgromadził Jocher Obraz I str. 350 i nast. — Panegiryki i inne pisma okolicznościowe wydane pod imieniem wil. Akademii przez jezuitów wymienia Brown Bibl. script.

L. Janowski Historiografia Uniw. Wileń. 1921. — Barycz w Przegl. Współczesnym 1931 list. str. 240. — Tenże w Hist. Uniw. Jag. (1935) str. 490 — Tync w „Kulturze staropolskiej" 1932. — Kot Hist. wychowania I (1934) str. 264. — Konopczyński Stan. Konarski 1926 str. 88. — Brückner Encykl. starop. 1937 str. 17.

Finkel Bibl. hist. II 928 (tu podana dość dokł. bibliografia dawniejsza) oraz Finkel-Maleczyński Bibl. I (1931) 116, 117, 120 (nr 3296 i nast.).

WILNOWIEC Jan Pawłowic (pseud.). Załosne opisanie o vpadku Krolá Hiszpáńskiego, kthory ná morzu y ná landzie podiął. Nie iedno nieprzyiacielom Korony Polskiey potrzebne iest wiedzieć, ale też y swoim rozruch czyniącym y niespokoynym sąsiadom, dla vhámowania złego przedsięwzięcia, barzo potrzebno iest na pamięci mieć. [Tu rycina: oblężenie twierdzy położonej nad morzem]. Z niemieckiego ná Polski ięzyk przez Janá Páwłowicá Wilnowcá iest przełożone, w Roku Páńskim, 1589. w 4ce, k. tyt. i k. 20 (sygn. A—E_4).

Na odwr. stronie tytułu tarcza z herbem Jelita i Batorego (wilcze zęby i pół orła polskiego). Jest to herb „Pskowczyk" nadany w r. 1581 Pachołowieckiemu, jak pisze Paprocki str. 211.

W unikacie Czart. brak kart A_2, A_3, A_4 oraz B_2 i B_3. Na tych kartach musiała być dedykacja, zapewne Pachołowieckiemu?

Druk gocki. Drukarz nie podany. — Na pierwszej stronie u góry: Hist. o Niderl. zyemi... i ten napis powtarza się ponad stronami.

Zaczyna od potępienia ks. Alby i Johana de Ustria (sic). Wychwala wytrwałość Niderlandczyków w wierze, co im już Pan Bóg wynagrodził... O wysłaniu armady do Anglii. Królowa angielska nakazuje poddanym modły. Teksty modlitw nakazanych o odparcie nieprzyjaciół. Franciszek Drakon dowódcą floty. Walki Angielczyków i Zejlandów z flotą hiszpańską. Zwycięstwo.

Cała ta broszurka ma na celu propagandę antyhiszpańską (i antyhabsburską) i nie darmo musiała być wydana w rok po bitwie pod Byczyną.

Broszura ta zamieszczona jest także pod Pawłowic (w t. XXIV). — Ani Pawłowic ani Wilnowiec (z Wilna?) nie są zapewne

nazwiskami, lecz tylko pseudonimami użytymi dla zakrycia istotnego nazwiska tłumacza.

Wierzbowski III 2867. Czartor.

Wilski Krzysztof ob. Piskorski Krz. (1702) — Sulikowski Mikołaj (Applausus Pieridum 1633; Harmonia Lyrica 1634).

Wilski Wawrzyniec Tadeusz ob. Czetwertyński Janusz (1787) — Dziennik handlowy (1787).

WILSON Henryk, kapitan okr. Opisanie Wysp Pelew. w Części Zachodniey Oceanu Spokoynego Leżących. Ułożone z Dziennikow i podania Kapitana Henryka Wilson i ludzi iego, ktorzy się rozbił. na Okręcie Kompanii Indyi Wschodnich nazwanym Antelope w Miesiącu Sierpniu 1783 Nayprzod z Angielskiego na Francuski, a teraz na Polski Język Tłomaczone. Przez X. Remigiusza Ładowskiego S. P. Tom I. [Tu winietka: paw]. w Warszawie u P. Dufour Konsyliarza Nadwornego J. K. Mci. Dyrektora Drukarni Korpusu Kadetow. M.DCC.XCII. (1792). [Na drugiej k. tyt.:] Opisanie Wysp Pelew. w 8ce, k. 2 tyt., k. 4 nlb, str. XIX i 305. — Tom II. k. tyt. i k. 3 nlb., str. 302.

Obszerny ten opis podróży i rozbicia okrętu oraz przygód doświadczonych przez rozbitków — wraz z opisaniem krajowców i ich kultury — przetłumaczony jest językiem wprawnym i czystym. Na końcu: Słownik języka pelewskiego z przekładem wyrazów pelewskich na polskie.

Takie opisy ludów natury były w okresie Roussa i Diderota modne i poczytne.

Krasiń. — Ossol.

(Wilxycki Baltazar), biskup sufr. Decus infularum fascia Illustriss. Domini D. Balthasaris Wilxycki, episcopi Eucarpiensis suffraganei, cum vittis praesuleis connexa annectentibus, in primo infulati honoris ingressu obligatos beneficentissimo nomini cultus Posnaniensi et Petricoviensi Soc. Jesu collegiis, anno ab initiato fasciis infantibus sacerdote summo 1728. Typis Clari Coll. Posnaniensis Soc. Jesu. fol., k. 2 nlb., ark H_2.

Na k. 2 ded. prozą. Rzecz prozą poprzedzona ustępem wiersz.

Jagiell. — Uniw. Kijow.

— ob. Krzanowski Ant. M. (Kawaler 1727) — Starzyński Jan (Pewna ojczyzny obrona 1727).

(Wilżyna). W dzień Imienin JW. Jeymci Pani Maryanny z hrabiów Potockich Wilżyney starościny Grabowieckiey. w 8ce, k. 2, wiersz.

Była żoną Ludwika Wilgi (ob.), który w roku 1784 został wojewodą Czerniechowskim.

WILŻYŃSKI Piotr. Propositiones Theologicae. 1773. w 4ce. Czartor.

VIMINA de Ceneda Albert. Historia Delle Gverre Civili Di Polonia Diuisa in cinque Libri Progressi Dell' Armi Moscovite Contro Polacchi. Relatione Della Moscovia, E Svetia, E loro Gouerni. Di Don Alberto Vimina Belivnese. Dedicata All' Illustrissimo & Eccellentissimo Signor Caualier Michel Morosini, Per la Serenissima Repvblica Di Venetia Ambasciatore Ordinario Appresso la Santita di Nostro Signore Papa Clemente X. Con le Annotationi in Margine di Don Gio. Battista Casotti Dottor di Legge. [Tu winieta: ornament roślinny]. In Venetia. M.DC.LXXI. (1671). Appresso Gio. Pietro Pinelli. Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 368.

Dedykację podpisał Casotti; po czym: Al lettore i cenzura Contariniego. — Na nast. stronie wiersz łac.: In obitu Alberti Vimina ad Moscos et Scythas Antonius Pera... pangebat. Wreszcie Epitaphium ejusdem.

Książka składa się z 4 utworów Viminy:

I) Historia delle guerre civili di Polonia (do nru 284). Obejmuje w 5 księgach czas od 1648—51 (Beresteczko).

II) Breve racconto dei profitti dell' armi de Moscoviti (str. 275—84).

III) Relatione della Moscovia... descritta dal medesimo autore (str. 285—314).

IV) La Suetia o sia epitome del governo, forza, entrate... (str. 325—68).

Wszystkie te prace mają charakter kompilacyjny. W rozprawie pierwszej stara się wyjaśnić, skąd się wzięli i co to są Kozacy — pisze też sporo o Tatarach i o Wołoszy. Źródeł swoich nie cytuje.

O przekładzie jego relacji na język rosyjski ob. Bibliogr. t. V 96.

Gryphius Apparatus de script. 524. — Hoppe 83. — Ciampi Bibl. 124. — Encykl. Org. XXVI. — Finkel nr 8302 i III str. 1889.

Akad. — Chrept. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń.

— Toż:... Venetia 1678(?). w 4ce.

WIMPFFEN Franc. Ludwik, generał wirt. (ur. 1732). Memoires De François Louis Baron De Wimpffen, Chambellan actuel, ancien Général, Chef du Département Militaire & d'un Régiment d'Infanterie de son nom au service de Würtemberg, Chevalier de l'ordre royal & militaire de Saint Louis, écrits par lui même. Livre Premier contenant sa vie privée & militaire. Un écrit clandestin n'est pas d'un honnête homme; Quand j'accuse quelqu'un, je le dois, & me nomme [Tu ozdobnik]. A Varsovie, De l'Imprimerie de P. Dufour, Conseiller Aulique de S. M. le Roi de Pologne, & Directeur de l'Imprimerie du Corps Royal des Cadets. M.DCC.LXXXVI. (1786). w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb, str. 161, k. 3 nlb, po str. 68 tablica.

Dedyk. Stanisławowi Aug.

Opisuje tu swe życie aż po r. 1786. — Jenerałem w służbie ks. wirt. został 1770. Porzuciwszy tę służbę przybył w grudniu 1785 do Polski i tu ciężko zachorował. Od str. 126 zamieszcza list pisany 4 stycznia 1786 do swoich dzieci, zawierający jego rady i przestrogi na całe życie. Na tym się rzecz urywa; dalsze części miały zawierać jego poglądy w zakresie wojskowości i stanu Rzeszy. Z Polską — poza dedyk. Stan. Aug. — nie mają więc te pamiętniki związku. Zdaje się, że służby w Polsce nie znalazł. Uniw. Warsz.

Wina sowita ob. Rutski Józef Welamin (1621).

Vinand Cornelius ob. Rysiński Salomon (1618).

Winarski Karol (Altum Euripi 1728)... ob. Winiarski K.

Vincenciani ob. Tarło M. B. (1711) — Wincenty à Paulo.

Vincentius Beatus ord. praed. ob. Daniel (1527).

Vincentius Bellovacensis ob. Bellovacensis.

Vincentius Bruno ob. Daniecki Jan (1611).

Vincentius à Christo ob. Florianus a Scto Adriano (1723).

Vincentius Piotr ob. Winter Krzysztof.

Bauch Petrus Vincentius w Mitth. der Ges. für Erz. und Schulgesch. 1909. — Ogrodziński we wstępie do przedruku Wintera Descriptio (1937).

Wincenty Ferrerius ob. Ferrerius (tom XVI 198—200).

Wincenty Francuz ob. Liryneński Winc.

Wincenty z Kielc, dominikanin (z wieku XIII)... ob. t. XIX 9.

Jego Vita (t. zw. major) św. Stanisława, oparta na nieco dawniejszej Vita minor, była podstawą dla żywota św. Stan. napisanego przez Długosza. Wydał ją poprawnie w Monum. Pol. Hist. IV 319 Wojciech Kętrzyński, polemizując w przedmowie z hipotezami T. Wojciechowskiego, dotyczącymi Wincentego „z Kielc" i jego prac. Wedle niego można tylko to powiedzieć, że Vita jest autorem jakiegoś Wincentego.

Wedle hipotezy postawionej również przez Tadeusza Wojciechowskiego (w rozprawie: O życiu i pismach Winc. z Kielc w Pamiętniku Akad. hist. fil. V 1885) on ma być autorem kroniki anonima zwanego „Dzierzwą" albo „Mierzwą". Jest to jednak tylko hipoteza.

Wreszcie bywa mu przypisywane officium rymowane na cześć św. Stanisława. Tak np. ks. Gładysz w Pam. Liter. 1933 str. 316 sądzi, że Wincenty z Kielc jest autorem zarówno żywota św. Stan. jak i rymowanego officium na jego cześć (oba z II poł. wieku XIII).

Zeissberg Dziejop. I 115. — Korbut [2] I 4. — Pilat Hist. literat. I 148. — Finkel-Maleczyński (1935) nr 9418.

Wincenty Lirinensis (de Lorins) ob. Liryneński Winc. (O dawności 1563, Pro cath. fidei 1539, Adversus prophanas 1605. Za dawnością 1780).

Wincenty od opieki św. Józefa ob. Szylarski W. (Kazanie 1768).

Wincenty a Pace ob. Pius VI (1776).

(Wincenty à Paulo) (urodz. 1576 † 1660). Abregé de la vie et des vertus du Bienheureux Vincent de Paul instituteur de la Congregation de la Mission et des filles de la Charité. Suivant la Copie imprimé a Paris reimprimé à Varsavie chez les PP. Scholarum Piarum 1729. w 8ce, k. 149.

Z portretem św. Wincent. sztychowanym przez J. F. Myliusa w Warszawie.

Autorem jest misj. Noiret (ob. t. XXIII 169). — Przekład polski ob. niżej pod Zebranie. Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Beatyfikacya Wielkiego Sługi Bożego, Wincentego à Pavlo Instytvtora Kongregácyi Missionis, y Zgromádzenia Siostr Miłośierdźia, Ná Gorze

Wáwell, w Prześwietney Bázylice Kátedry Krakowskiey Kaznodzieiow Mową Wysławiona; A Jáśnie Oświeconemu Xiążęciv Jmci, Konstantynowi Felicyanowi, Ná Szaniawach Szaniawskiemu, Biskvpowi Krakowskiemv, Xiążęciv Siewierskiemv, Fundatorowi y Dobrodźieiowi swemu Miłośćiwemu, rázem cum Relatione Actorum in Solennijs ejusdem Beatificationis, Przez Xięży teyże Kongregácyi Missionis, Seminarij Dioecesani Cracoviensis in Arce, przy podaniu do Druku zá Trybut powinney wdzięczności, Oddana. Roku ktorego przyszedł Błogosławiony w Imie Pańskie 1731. Z Dozwoleniem Zwierzchnośći Duchowney. [Ozdobna linia poprzeczna]. W Krakowie, w Drukárni Jakuba Matyaszkiewicza, J. K. M. y J. O. Jmći X. Biskupá Krákowskiego, Xiążęćiá Siewierskiego, Ordynaryinego Typografa. 1731. fol., k. nlb. 4 i 67.

Dedykacja podpisana: Kápłáni Kongregacyi Missionis Cracoviensis in Arce.

Mieści kazania: 1) ks. Marc. Waleszyńskiego kanon. katedr., 2) ks. Jana Stan. Pieszyckiego alumna 1730 5 czerwca, 3) ks. Stefana od św. Wojciecha S. P. kaznod. katedr. zamk., 4) ks. Marc. Dziewulskiego franciszk., 5) ks. Kazim. Gawlikiewicza Ord. Canon. Regul., 6) ks. Sebastiana od św. Stanisława S. P. teol. prof., 7) ks. Ant. Józ. Rozmarynowskiego, plebana gośleckiego., 8) Relatio Actorum in Solemniis beatificationis z herbem, ryt. Strahowski Vratislaviae.

Jocher 8668.

Bawor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Muz. Nar. (Wolań.) — Ossol. — Un. Wil.

— Canonisatio B. Vincentii a Paulo fundatoris presbiterorum Secularium congregationis Missionis, et Societatis Puellarum, quae charitatis nuncupantur. Varsaviae in typographia S. R. M. et Reipublicae in Collegio Scholarum Piarum A. D. 1738. w 4ce, str. 24.

Jest tu cały akt kanonizacji wydrukowany. Na końcu przydane dwie bulle Klemensa XII papieża. Uniw. Warsz.

— Toż:... Cracoviae, typ. Universitatis, 1738. w 4ce, str. 30.

Na końcu opuszczone są bulle Klemensa papieża, natomiast przydane dwie aprobaty, warszawska i krakowska na wydanie tej kanonizacji.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Lwow.

— Toż:... Vilnae typis S. R. M. Academicis Soc. Jesu Anno D. 1739. w 8ce. str. 42.

Przedrukowana z polecenia ks. Michała Zienkowicza biskupa wileńskiego.

Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Decretum Parisiense beatificationis et canonisationis Venerabilis servi Dei Vincentii a Paulo, Congregationis Missionis, nec non Puellarum de charitate nuncupatarum institutoris. (1729). w 4ce, k. 13.

— Ingres do Nieba Wincentego a Paulo Fundatora S Congreg. Mission. w Poczet SS. od Naywyższego Militantis Ecclesiae Wodza Klemensa XII na ziemi ingrosowany Swiata Kongressem Niezwyciężony. Naypierwszemu pierwszych w Zwycięstwie Sarmatow wodzowi y JO. Xiążęciu Teodorowi Iędrzejowi na Złotym Potoku Potockiemu Dei gratia Archi-Metropolicie Gnieznieńskiemu S. Stolicy Apostolskiey urodzonemu Legatowi Polskiego Krolestwa y W. X. Litew. Prymasowi. Przy Panskim S. Patrona Genetliaku za benedykcyą herbowną zwycięzkich Krzyżów odprawiony. Przez WW. OO. Karmelitow bosych Collegium Warszawskiego w obowiązanym upominku prezentowany. Roku którego author zwycięstw niezwyciężony przez Krzyż nieśmiertelne Tropheum całemu pozyskał Swiatu 1738. W Warszawie, w drukarni I. K. M. y Rzeczypospolitey in Colleg. Schol. Piar. 1738. fol., k. 2, str. 21. Ossol.

— Instrumentum publicum actorum in solemniis beatificationis B. Vincentii a Paulo Congregationis Missionis et puellarum charitatis fundatoris in Sacrosancta S. Petri Basilica celebratis d. 21 Augusti 1729. fol., str. 11.

Druk w Warszawie u Pijarów. Krasiń.

— List S. Wincentego à Paulo do przełożonych Domów Zgromadzenia pisany 16 stycznia 1650. Z franc. przetłomaczony... (B. r.). w 4ce, k. 2.

Uniw. Wileń.

— Litanie do błog. Wincentego a Paulo... ob. tom XXI 350.

— Krótkie Nabożeństwo do Błogosławionego Wincentego a Paulo funda-

tora Wielebnych XX. Missionarzów y Siostr Miłosierdzia osobliwego patrona y opiekuna w utrapieniu tak duszy iako y ciała doświadczonego z przydatkiem Uwag chrześciańskich powtórnie Roku Pańskiego 1732 w Krakowie do druku podane. w Drukarni Jak. Matyaszkiewicza J. Kr. M. y J. O. Bisk. Krak. y Siew. Ordyn. typ. (1732). w 8ce, ark. nlb. F_8.

Z port. B. Wincentego (Strachowsky sc. Vratisl.)

Jocher 6902. Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Krótkie Nabożeństwo do Ś. Wincentego a Paulo Fundatora Wielebnych Księży Missyonarzy y Siostr Miłosierdzia, osobliwego patrona y opiekuna w utrapieniu tak duszy jako y ciała doświadczonego. Pod wielkim imieniem JJ. WW. JM. Panien Teofili, Ludowiki, Wiktoryi Potockich Wojewodzianek Kijowskich wydane. Z przydaniem na początku życia a na końcu uwag, axiomatów y powinności Chrześciańskich. We Lwowie, w druk. Soc. Jesu. w 8ce, str. 201 (?).

Ob. Nabożeństwo skuteczne.

Uniw. Warsz.

— Toż:... Pod wielkim imieniem Wgo JMci P. Ant. na Gołąbkach Jezierskiego Stoln. y Podstarosty Grodz. Województwa Lubel. Pana y Dobr. Wydane. Z przydatkiem na początku życia a na końcu uwag, axiomatów y powinności chrześcijańskich R. P. 1770. W Lublinie, w dr. J. K. M. Soc. Jesu. w 8ce, k. 4, str. 230. Jagiell.

— Krotkie Nabożeństwo do S. Wincentego a Paulo Fundatora Wieleb. Xięży Missyonarzów. w Wilnie w Drukarni Akad. S. Jesu. w 12ce.

Jocher 6902 b.

— Nowenna do św. Wincentego a Paulo Congregationis Missionis i siostr miłosierdzia fundatora dla pobożnego obchodzenia uroczystości Jego i uproszenia od Boga za przyczyną tego Świętego, jakiey łaski szczególnéy. Z francuskiego języka na polski przetłumaczona. W Warszawie w drukarni XX. Missyonarzy R. P. 1781. w 12ce, str. 96.

— Officium S. Vincentii a Paulo (Vilnae 1741)... ob. tom XXIII 284.

— Krotkie Zebranie żywota y cnót Błogosławionego Wincentego a Paulo Fundatora Kongregacyi Missionis y Zgromadzenia siostr miłosierdzia z francuskiego na polski język przełożone. w Warszawie w Drukarni Koll. Schol. Piarum. 1729. w 8ce, str. 152.

Jest to to samo, co zamieszczone w tomie XXIII 169. — Tłumaczył ks. Hiac. Śliwicki. Ob. wyżej: Abrege (1729).

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— ob. Abelly Ludw. (Żywot 1688, 1782) — Camai Ant. (Theatrum 1730) — Ciechanowski Adalb. (Lilium virtutum 1720) — Gobillon (Życie 1776) — Lipiński Augustyn (Kazanie na urocz. 1789) — Obadowski Krzyszt. (Kazanie 1789) — Rozmarynowski Ant. (1731) — Sienieński Stan. (Mater 1738) — Staniewski Stefan (Kazanie 1731) — Tarło Michał (Fastigium 1711, Kazanie 1715) — Vincenciani.

Encykl. kośc. XXXI 411.

(Wincenty święty). Rosa et Lilium divinissimus Vincentius hic patientiae hic integritatis prodigium in hoc mortalis maculae spinis nunquam compunctus in altero odoriferô integritatis candore ab utero Fragrans, inter solemnes Philosophici certaminis applausus in celeberrimô Andreoviensi Monasterio S. ac E. O. Cisterciensis a juventute scholastica panegyrice veneratus. Annô a partu Virginis 1772. Diebûs verô 15 et 16 Junij. w 4ce, k. 8.

Jagiell.

Vinceslaus Tragoedia sub Serenissimis auspiciis Friderici Christiani Principis Regni Poloniae et Electoralis Saxoniae acta ab Equestri Juventute Collegii Varsaviensis Cleric. Regul. Theatinorum Feriis Bacchanalibus Anni 1749. Typis S. R. M. & Reipublicae in Coll: Varsavien: Soc. Jesu. w 4ce, sygn. b_2 i str. 56. Jagiell.

Winckelmann J. J. ob. Potocki Stanisław — Titius J. D. (Nachricht 1763) — Uhlich (1792).

Swoje „Gedanken über die Nachahmung der Griech. Werke" (1756) dedykował: Herrn

Fr. Augusto, König in Pohlen — ale poza tym nic ma to nic z Polską wspólnego.

WINCKELMANN J. Disputatio confirmans divinitatem filii Dei 1612.

Przeciw socynianom.

Winckler ob. Winkler.

WINCKLER Daniel, lekarz w Brzegu († 1658). Piastischer Ehren-Waldt, Dessen Erster Theil, helt in sich Die Verwandtnis dess Uhralten Fürstlichen Hauses Liegnitz und Brieg Mit den Keyserlichen Heusern in Orient und Occident Zusammengetragen Durch D. Danielem Wincklerum Fürstl. Briegischen Rabt und Leib Medicum. In der Fürstlichen Residentz-Stadt Brieg druckts Christoff Tschorn (1657). fol.

Są tu genealogie Piastów.

Wrocław. miej.

WINCKLER Paweł. Statua Triumphatrici Fortissimorum Viennensium Constantiae A Paulo Wincklero Sereniss: Elect. Brandenb. Consiliario posita. Lignitii, Literis Christoph. Waetzoldi 1683. fol., k. 2. Wrocław. miej.

— Statua Triumphatrici Fortissimorum Viennensium Constantiae A Paulo Wincklero, Sereniss: Elect. Brandeb. Consiliario, posita. Vratislaviae, In Haeredum Baumannianorum Typographia, exprimebat Iohannes Güntherus Roererus, Factor. 1684. fol., k. 2.

Wrocław. miej.

(Winckler Dorota). Naeniae Exequiales Ad Tumulum Matronae Pietatis et Virtutum Dotibus Insignis Dorotheae Winckleriae Viri Nobilis, Amplissimi et Consultissimi Domini Ioannis Lauterbachii, Haereditarii in Beichaw et Schlon, Icti et Practici Celeberrimi Conjugis Desideratissimae Quarto Cal. Februarii Anni cIↄIↄCXLIX. Beate Denatae Cum Luctu et Lacrumis Decantatae ab Acroatero Wschovensi, Non. Februar. Anni dicti. (1649). w 4ce, sygn. B_3.

Wrocław. miej.

— ob. Hayn Joh. (1649).

Winckler Stefan ob. Alvar Emanuel (Grammaticarum).

Vincula Hipocratis ob. Szamotulski Grz. (1536).

Vinculum ob. Bieżanowski S. J. (Wielopolski 1678) — Burzyński (Mielecki 1601) — Columna J. (Martis 1685) — Kruszewski (animorum 1687).

(Wincza Józef). Wiersz na Jmieniny W. J. Pana Jozefa Winczy Skarbnika Wdztwa Mińskiego Jmieniem Colleg. Wileń. S. Piarum dnia 19 Marca R. 1779. w Wilnie. fol., k. 1.

Notata Jochera.

— ob. Wykowski Felic. (Oświadczenie 1778).

Vindenia sanguinis (1731) ob. Komajewski Jakub.

Windenbach Eberhard ob. Responsio (1583).

Vindex Gladivs Illvstrissimi Tribvnalis Petricoviensis & Patriae infestatae et Innocentiae oppressae Defensor, Reverendissimis Illvstrissimis Regni Tribunalis Petricoviensis Depvtatis Jvdicibvs Sub Schematibus Poeticis Per Obligatam suo Nomini Scholarvm Piarvm Collegii Petricouiensis Poesim Porrectvs Anno Vindicati Mundi 1682. w 4ce, str. 4 nlb.

Muz. Nar. (Wolański).

— Christianitas seu Heraclius Romanus Jmperator Dominicae crucis apud Chosroam Persarum Regem Annis quatuordecem captivae Vindicator, Jllustrissimo ac Excellentissimo Domino D. Benedicto Paulo in Cereia et Wysokie Sapieha Supremo Thesaurario et Notario Terrestri M. D. L. Rostaviensi, Retaviensi, Olkinensi etc. etc. Capitaneo, per Perillustrem et Magnificam juventutem Rhetoricam Regii Vladislai IV Scholarum Piarum Varsaviensis Collegii dedicatus Anno vindicantis orbem in Cruce Christi 1686. Varsaviae typis Scholarum Piarum. fol., k. 4.

Program dialogu. Uniw. Warsz.

— patriae adversus hostilia Aquilonis et Orientis Castra Sarmaticus Macedo Alexander rex Poloniae... triumphans ... Nomini Ioan. in Bratoszewice & Goslubiie Bratoszewski tribuni et Notar terrae Gostiniensis Per Iuventutem Rhetoricam... Theatrali Actu militans. Varsaviae (1724). fol., k. 4.

Wydało Collegium Lovicense S. P. — Program dialogu. — Na odwr. tyt. herb.

Muz. Nar. (Czapski).

— ob. Arteński R. K. (elegus 1674) — Hacki J. F. (veritatis 1688) — Kraszowski Zen. (theolog. verit. 1679) — Krobski Fr. J. (libertatis 1698).

Vindicatio ob. Dreier Chr. (Sanctitatis 1654) — Komeniusz A. (famae 1659) — Neomarius J. (incarnationis 1613) — Zaborowski Jak. (dissertationis 1616).

Vindiciae quibus Guilhelmi Philaletae ad Ministromachiam Rescij responsio... vindicatur (1598).

Autorem tego polemicznego pisma wydanego pod pseudonimem J. Krzuckiego jest Daniel Mikołajewski (ob. Dopełnienia). Jest ono skierowane przeciwko M. Żydowskiemu a pośrednio przeciw Reszce. Treścią jest obrona ewangelików przed zarzutami ciągłych wewnętrznych niesnasek.

— Pacis, Seu Confoederationis Inter Dissidentes De Religione In Regno Poloniae. Iura breviter asserta, Adversus Rationes aliquot, quibus Pax Non Pax audit, nec ullo modo eam veram esse pacem, quidam conatus est ostendere. Paulus ad Rom: 12:12. v: 18. Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus in pace viventes. Heb: 12. V: 14. Pacem sectimi cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Cic: 7. ad Att: Epist: 14. Equidem ad pacem hortari non desino, quae vel injusta utilior est, quam justissimum bellum. Et 6. ad Famil: Epist: 6. Vel iniquissimam pacem justissimo bello anteferrem. Idem Philipp: 2. Mihi omnis pax cum civibus bello civili utilior videbatur. [Tu winieta: ornament linearny]. Anno MDCXV. (1615). w 4ce, k. tyt., str. 38.

Drukarnia nie oznaczona (Toruń?).

Jest to polemika z dziełem Jezuity Bembusa Pax non pax (1615), o którym ob. t. XII 458.

Broni zasady tolerancji i zgody między wyznaniami. Nietolerancja prowadzi do zaburzeń i morderstw. Jezuici zachęcają do mordowania książąt (str. 25). Non sumus nos heretici. Błędnym jest stanowisko soboru tryd. wobec t. zw. heretyków. Omawia konfed. warsz. z r. 1573 (str. 25), którą zaprzysiągł i Henryk Walezy i Batory. W Anglii i Holandii nie prześladują katolików (romanenses). O stanowisku wobec katolików w Rydze, Gdańsku i Toruniu. W senacie polskim jakiś czas przeważali nostrates (protestanci), a nikogo nie prześladowali. Scarga tuus de conf. scribens verum nobis concedit evangelium, erga praelatos eccl. salva religione nobis pacem confed. concedere posse.

Broszura wyszła widocznie z kół zbliżonych do J. Turnowskiego. Dużo faktów i argumentów tych samych lub podobnych jak w jego pracach polemicznych.

Na tę broszurę odpowiedział Bembus dziełem: Pacatus impacatus (1616).

Uniw. Warsz.

— Justae Vindiciae & Summa Armorum Justitia Ex Parte Sacrae Regiae Maiestatis Poloniarum, juxta obligationem Pactorum Conventorum, praestitumq; Reipublicae Iuramentum, contra Serenissimum Regem & Coronam Sveciae, ratione ruptae toties Pacis Perpetuae, violatorum Pactorum Olivensium, necnon novissimae exagitationis & offensionis Serenissimi Regis Daniae & Norvegiae, Perpetui Faederati Regni Poloniae; ac Copiarum Regiarum aggressionis Manifestantur. Anno Vindicatae Salutis Aeternae MDCC. (1700). fol., k. tyt. i k. 30 nlb. (sygn. P_2).

Jest to rozprawa (memoriał) ogłoszona niewątpliwie przez kancelarię polską z powodu wypowiedzenia wojny Polsce przez Karola XII. Obejmuje ona oprócz wstępu (donoszącego, że Szwedzi złamali pokój oliwski) i oprócz wezwania skierowanego do gwarantów traktatu szczegółową polemikę przeciwko Szwecji, polegającą na wykazaniu, w jakich punktach naruszono traktat. W tym celu przedrukowane zostały wszystkie artykuły traktatu oliwskiego w dosłownym tekście, a przy każdym z nich wskazano, na czym polega naruszenie przez Szwecję. Faktów takich przytoczono kilkadziesiąt, głównie z czasów panowania Jana III, który zajęty wojnami z Turcją nie mógł się o te naruszenia z dostateczną energią upomnieć. Memoriał omawia prześladowania szlachty w Inflantach, niedopuszczenie towarzystwa angielskiego do handlu na Bałtyku, zamachy na port w Połądze otwarty na podstawie uchwały sejmowej z roku 1690, niewypłacenie Toruniowi i Elblągowi przyrzeczonego przez traktat odszkodowania, niedopuszczenie do handlu z Rygą na rzece Dźwinie, fałszowanie monety polskiej w r. 1667 i zalanie Litwy tą fałszywą monetą, napaść na króla Danii sprzymierzonego z Polską itp. Król August wstąpiwszy na tron wysłał swego posła do Sztokholmu, aby załagodzić spory, ale daremnie. Zwracał się on też do sprzy-

mierzeńców, a mianowicie elektora brandenburskiego i króla francuskiego, ale to nie odniosło skutku.

Przymierze Augusta z carem Piotrem nie jest tu nigdzie wspomniane.

Ob. Rettung — Reflexions (1700).

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Raczyń.— Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Toż:... w 4ce, str. 24 (?).

Druk w Hadze?

— ob. Crelius J. (Bruti 1637) — Czapski Fr. (libertatis 1720) — Gengell G. (Marianae 1725, 1746, 1766) — Hunnius Stef. (loci apost. 1685) — Kozielski Sew. (quibus adversarii 1729) — Lubieniecki St. (pro relig. libert. 1650) — Lubievius P. (contra Turcos 1668) — Malta (Melitenses 1731) — Martini J. (ecclesiae 1631) — Neufeld Conr. (manualis 1652) — Olszowski And. (polonae 1656) — Poiret (veritatis 1721) — Praeclaides Joz. Przecławowicz (in academicos 1613, St. Zakrzewski 1623) — Sahar J. C. (succinctae 1652) — Słowikowski Mik. (pro Tacito 1638) — Szydłowski Jan (quaestionum 1643) — Toruń (1737) — Tyszkiewicz J. (doctrinae 1616) — Wieruszewski Kazim. (1737) — Wolski Cas. (S. Augustini 1695) — Zieleński Jan (pro deformitate 1644).

(Windisch Jan) rektor szkoły w Lewoczy, potem w Lesznie. Gamelia in honorem dn. M. Ioh. Windisch, rectoris gymnasii Leutschoviensis, sacrum nuptiale parantis cum Susanna.. dni Petri Zabeleri, ecclesiae Leutschoviensis pastoris et liberarum civitatum superintendentis, filia dilecta. Anno 1640 d. 4. Nov. scripta ab amicis. Leutschoviae. w 4ce.

— Acclamationes votivae in nuptias.. Susannam Zablerianam... a pube Aonia. 1640. w 4ce.

Z wierszami J. Sinapiusa.

Ob. o nim Wotschke w Aus Posens kirchl. Verg. 1912 str. 45.

Vindobonensis schola ob. Wiedeński Uniw.

Vinea Christi Sive Ivra & Privilegia Antiqvitvs Gora Nunc verò Neoierorosoilimitana (sic), Ex actis Castrensibus descripta: Et hic ordine suo connotata, Anno Domini 1678. Die 1. Ianuarij. Vineam de Aegypto transtulisti; eiecisti gentes & plantasti eam. Psal. 79. Devs virtvtvm conuertere respice, de Caelo & vide, & visita vineam istam & perfice eam, quam plantauit dextera tua. Psalmo 79. Varsaviae, Excudebat Carolus Schreiber, Anno Domini 1680. fol., k. tyt. i k. 126 nlb.

Tytuł w owalnej winiecie przyozdobionej górą krzyżem, dołem po prawej stronie herb Jastrzębiec z tą odmianą, że w klejnocie zamiast jastrzębia korona; nad herbem paliusz kardynalski. Dołem z lewej strony koronowany orzeł z głową zwróconą w stronę prawą.

Na odwr. k. tyt. cytaty z Biblii.

Jest to zbiór nadań i innych dokumentów odnoszących się do kościoła w Gorze w ziemi czerskiej (zwanej teraz „Nowa Jerozolima"). Zbiór ten wydał swym kosztem biskup pozn. Stefan Wierzbowski (obacz).

Rozpoczynają: Prawa Gorskie. Są to oblaty (in arce Cernensi) dokumentów z lat 1598—1676. A więc podział włości Gory między braci Gorskich, podziały tych dóbr, rezygnacja z nich na rzecz biskupa Wierzbowskiego (r. 1666), donacja dóbr na rzecz ojców zakonu Filipa Nereusza, indulgencje nadane przez papieża Innoc. XI itp. — Od k. 31: Index praw Moczydłowa, Łubney y Żerdzi (z lat 1672—80).

Po czym od k. 48: Index erectionum, visitationum, dispositionum, privilegiorum, indulg., transactionum Congreg. S. Philippi in Gora.

Rozpoczyna akt „erekcji" kościoła w Gorze (nadanie dziesięcin) z r. 1252 (Ego Boguphalus Dei Gr. episcopus posn.... Ego Bascho thesaurarius Domini ep. Posn. his interfui et conscripsi). — Dokument ten nie jest znany ani wydawcy Kodeksu Wkopol. (Zakrzewski) ani Kodeksu Maz. (Kochanowski).

Potem idzie akt wizytacji z r. 1598 i dalsze akty odnoszące się do kościoła.

Od k. 51: Privilegia, confirmationes, indulgentiae Calvarienses. Są to akty odnoszące się do fundacji Kalwarii w N. Jeroz. (1673).

Od k. 64: Dispositiones super Pęcław.

Od k. 82: idzie nowy tytuł w podobnej owalnej winiecie jak tytuł główny: Operarii In Vineam Christi Zelo et Charitati conducti Ad propagandam gloriam Sanctissimae et Individuae Trinitatis... recollectionem; Sanctissimae et Immac. Dei parae... Laudem... Varsaviae, C. Schrei[illegible] 1680.

Na k. 83 i nast. idzie obszerny tekst fun[illegible] Wierzbowskiego; Erectio Dominic[illegible]

Congregationis (1677); Erectio congr. S. Philippi Nerii; Erectio Monialium in Monte Sion; Erectio Patrum Piarum Scholarum; Prawa na Chrynow; Kontrakt między biskupem a Niemirą (1682)... i inne dodatkowe nadania i układy w sprawach N. Jerozolimy (z lat 1682—6).

Jak z tego wynika, główny zrąb dzieła (tj. karty 1—100) został wydrukowany w r. 1680. W kilka lat później polecił Wierzbowski dodrukować dalsze karty od 100—26 (znaczone sygn. A—C_2, potem gwiazdkami, zerami, krzyżykami). A może nawet nie kazał dodrukować ich naraz, ale zwolna, w miarę jak napływały nowe dokumenty. Cały ten dodatek jest tłoczony innymi czcionkami jak zrąb główny.

Jocher 8833, 8834. — Janozki Nachricht I 80. — Przyborowski w Bibl. Warsz. 1887 I 329 (opisuje dwa egzemplarze). Krasiń. — Uniw. Warsz. (?)

Vinea ob. Keler Paweł (1712).

Wingler ob. Winckler — Winkler.

WINGLER Andrzej, Wrocławczyk. Propheta Sophonias Carmine Heroico Redditvs, In Honorem Reverendissimi In Christo Patris Ac Domini, D. Martini Białobrzeski, Dei Gratia Episcopi Laodicensis, Svffraganei Cracoviensis, Abbatis Mogiliensis, et caet. Domini S. Observandissimi; ab Andreę VVingleri Filio WRATislauiensi, Artium et Philosophię MAgistro, I. VQ. Baccalaureo, Aūtte (sic) Caes. et Pontif. Notar. Publ. [Tu ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Stanislai Scharffenbergii. Anno Domini, M.D.LXVIII. (1568). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. B_4).

Na odwrocie karty tytułowej jest zamieszczona dedykacja Marcinowi Białobrzeskiemu, w której autor mówi, że przybył do Krakowa z Wiednia i dłużej tu bawi, niźli miał zamiar.

Poemat sam składa się z trzech rozdziałów, w których autor przewierszował pisma proroka Sofoniasza w sposób właściwy pisarzom humanistycznym. Zamiast Jehowy występuje rector Olympi; wspomina też nimfy na Syjonie.

W egzemplarzu Biblioteki Kórnickiej brak karty drugiej i trzeciej.

Barycz Hist. U. J. (1935) str. 390 (omawia przyczyny, dla których opuścił Wiedeń i przybył do Krak.).

Wierzbowski II 1449. — Piekarski Kat. kórn. nr 1572. Kórnik — Wilanów.

— ob. Matzler (1552) — Moibanus

WINGLER Apollo, brat Andrzeja. Carmen Elegiacvm Graecolatinvm In Natalem Iesv Christi Domini Ac Dei Nostri, Scriptum ad sacram & Sernissimam (sic) Dominam. Dominam Catharinam, Dei gratia Reginam Polonię, Archiducem Austriae etc. Magnam ducem Lituaniae, Russiae, Prussiae, Mazouiae, Samogithiae etc. Sacrae Caesareae Maiestatis, Romanorum inclytam Filiam, studiosorum hominum fautricem clementissimam. Avtore Magistro Apolline VVinglero Vratislaviense. (1553). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Zaczyna na odwr. k. tyt.: Elegia Dedicatoria. Wysławia tu królową i ces. Ferdynanda: accipiant Musae per te solamen egentes. — Po czym idzie wiersz grecki: Etereia Charisteria pros ton Kyrion... (na 3 stronach).

Barycz Hist. U. J. (1935) str. 389—90. Jagiell.

— Carminum sacrorum liber primus. De Spiritu Sancto. Ad nobilitate generis, et multis praeclaris virtutibus praestantissimum virum Dominum Simonem Lugonium Praepositum Mechouiensem etc. Musarum patronum liberalissimum. Cui etiam alia Carmina sacra addita sunt. Cracoviae, ex Officina typographica Mathiae Wirzbięta Anno Domini 1568. w 4ce, k. 31.

Wierzbowski III 2526.
Jagiell. (?) — Petersb. publ.

— ob. Górski Jak. (De generibus 1559).

(Winhold Korneliusz). Arae votivae in nuptiarum honorum in solennitatem, Eruditi ac Spectatissimi Iuvenis, Dn. Cornelii Winholdi Sponsi, et virgineis ornamentis eximiae puellae Catharinae, amplissimi et spectabilis viri, Domini Iacobi Gibel Consulis Vilnensis filiae sponsae, Vilnae positae, a Gymnasio Coetus Orth. Vilnen. Anno 1622. w 4ce.

Wiersze łac. i polskie.

— ob. Łabęcki Baltazar (Memoria 1635, Nadzieja 1638).

Powyższe druki przeszły z bibl. Birgiela do Bawor.

WINIARSKI Jan Maciej, stud. Akademii. Dyament w pierścieniu, abo May wesoły... 1650. w 4ce.

Jest to wiersz na ślub Szymona Winiarskiego rajcy kazimier. i Anny Zalewskiej. Maluje w nim cztery pory roku, a na końcu wprowadza mówiącą Wenerę.

Drobne wyjątki (4 wiersze o lecie i przemowę Wenery) przytacza Juszyński Dykc. II 324. — Tygodnik dla Dzieci III 47.

WINIARSKI Karol, podkancl. Akad. Mariańskiej. Altum Eurippi Et Honoris ab omni Murice Purpurei, infra Navim Fortunaé, Palatinatibus; Velleris aurei, Nobilitatis Principi; favente Aura Populari, sine malo Bajulam: Jllustrissimi Excellentissimi Domini D. Francisci De Bniu Radzewski, Succamerarii Posnaniensis &c. a Posnaniensi Societatis Jesu Aristotele, ad publicam Disputationem. Inter Prima Philosophiae Principia Conclusum. Anno. Quo Visitavit Nos Oriens ex Alto. 1728. fol. k. tyt. i k. 14 nlb.

Na odwr. tyt. Łódź Radzewskich, po czym obszerna dedykacja do Fr. Radzewskiego ze zwykłymi w takich razach pochwałami. Podpis: Eurippus Posnaniensis Soc. Jesu. — Na ostatnich 4 kartach (sygn. A i B): Conclusiones ex Universa Philosophia. Są to tezy z logiki, fizyki i metafizyki — wszystkie oparte na Arystotelesie (in sensu peripathetico). Żadnej znajomości ani cytat ze współczesnej literatury.

Na końcu: Defendentur publice in Aula Coll. posn. S. J. a Carolo Winarski Marianae Acad. pro cancellario Anno D. 1728 mense junis.

Bederski Druki poznańskie 1929.

Jagiell. — Krasiń. — Raczyń. — Un. Kijow. — Zamoj.

Winiarski Seb. ob. Poniatowski St. Aug. (Powitanie 1787).

Winiawski ob. Wieniawski.

Viniola (Vignola) Barocy Jakub ob. Barocci Jak. (Pięć porządków 1791).

Winkler Andrzej ob. Wingler.

Winkler Apollo ob. Wingler.

Winkler Daniel ob. Winckler D.

Winkler Dominik Ignacy ob. Łącki Tomasz (Iskierki 1726) — Tylkowski Wojciech ks. (Listy i rozmowy 1691) — Zawadzki Bened. (Kazanie 1693).

Winkler Florian ob. Pilawski Ignacy (Nomen 1792).

Winkler Jan ob. Allenstein (1613) — Boczyłowicz Jakub (Polityk 1694) — Santhoff Kasper (Lachrymae 1603).

Winkler Jan Krzysztof ob. Koronacya (1765).

Winkler Kasper ob. Hanicki Jan (1692) — Staciewski Kasper (Róża 1658).

WINKLER Marcin († 8 sierpnia 1700). In solenni actu promotionis, trium Sac. Th. Doctorum, in Vniuersitate Crac: PP. & AA. RR. Iacobi Baltazarowic Canonici Crac: & Vniuers: Gener. Rectoris, Ioannis Michalski, Praepos: S. Floriani, Francisci Przewoski, Decani S. Annae raro exemplo & incomparabili Regiae dignationis & beneuolentiae argumento, summum Actui decus & coronamentum dante Augusta & coronatâ praesentiâ, Serenissimi, &, invictissimi regis Ioannis III. D. D. Clementissimi; magnóq; totius Aulae caeterorumq; suis Titulis spectatissimorum Hospitum, concursu & frequentiâ; post decifas à singulis Magistraliter, & disputatas anté, Quaestiones Theologicas, tam ratione Licentiaturae, quam ratione Doctoratûs, quas Vesperias vocant, expeditamq; publicè Professionem Fidei Catholicae: Insignium Doctoralium per Promotorem A. R. Martinum Winkler eiusdem Facultatis Doctorem &, Professorem, linguâ &. calamo publicata collatio; in Ecclesia S. Annae, Anno Dni 1684 Die 27 Mensis Ianuarij. w 4ce, k. 4.

Jagiell. — Ossol.

— Hymen abo Prognostyk Szczęścia przy Poważnym Weselnym Akcie nowym Małżonkom Jego Mosci P. Jacyntowi Łopackiemu, Filozofiey y Medycyny Doktorowi, y Jey Mosci Pannie Elzbiecie Winklerownie, Pannie Cnotą y Urodą godney, Pełnym życzliwości affektem przez Marcina Winklera w Sławney Akademiey Krakowskiey Filozofiey Auditora prezentowany. W Krakowie w drukarni Waleryana Piątkowskiego, Roku 1650. w 4ce, k. 8.

Maciejowski Piśmiennictwo III 870.

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Mare Aqvinaticvm Sev Oratio De D. Thoma Aqvinate Doctore Angelico, Debiti honoris et venerationis ergò, anniuersaria Festi eius die ad Aedes S. Dominici Ordin: Praedic:

Posn: A M. Martino Winkler Cracouień: Philosoph: Doctore, in Collegio Lubransciano Acad. Posnań. Eloquentiae Professore. Habita. Anno a Partu Virginis 1658. Mens. Mart. Die 7. E: Sumptibus eiusdem Collegij edita. Posnaniae, Jn Officina Viduae & Haeredum Alberti Regvli. (1658). w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i wiersz. Dedykacja Alberto Tholibowski, episc. posnan. (podpisał ją Józ. Formankowicz); po czym Oratio. Barycz Szkice z dziejów Uniw. J. (1934) str. 157. — Jocher 3502

Jagiell. — Ossol.

— Oratio Fvnebris. In Pvblicis Exeqviis Aeternae memoriae manibusq; D. Lvdovicae Mariae Gonzagae Poloniae & Sveciae Reginae Per Inclytam Vniuersitatem Studij Cracouiensis Ad aedes Diuae Annae Instauratis Dicta A M. Martino Winkler Eiusdem Ecclesiae Canonico, Regio & Tyliciano Eloquentiae Professore. Craco: In Officina Haeredum Francisci Cezarij. S. R. M. Typ. (1667). fol., k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. tyt. orzeł polski ze Snopkiem. Oratio podaje ogólnikowe pochwały. Na końcu berła Akad. oraz: Impensis ex fund. Nowodw.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow.

— Panegyricvs Serenissimo Principi Michaeli Dei Gratia Regi Poloniae Magno Duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Liuoniae, Smolensciae, Czernihouiaeq; &c. &c. In primo aditu Maiestatis Sacro solenniq; Regalis inaugurationis die A M. Martino Winkler, Scholastico Sanctae Annae, Collega Maiore, Tyliciano Eloquentiae Professore. Publicae laetitiae & officiosi cultus gratiâ Consecratvs Anno Regis Regum nati MDCLXIX. (1669). Die 30. Septem: [Tu ozdobna linia]. Cracoviae, Typis Novodvorscianis. fol., k. tyt. i k. 16 nlb.

Na odwrocie herb Wiśn. — Po czym idą pochwały paneg. dla Wiśniowieckich (Jeremi „Polonus Hercules"), Zamojskich, Marii Ludwiki („Sarmatica Semiramis") — ale najwięcej pochwał dla nowoobranego króla.

Bawor. — Bibl. pow. warsz. — Chrept. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Panegyricvs Illustrissimo Et Excellentissimo Domino, Domino, Ioanni Sobieski, Magno Regni Poloniae Mareschalco Et Svpremo Exercitvvm Dvci, &c. &c. A M. Martino Winkler Crac. Scholastico S. Annae, Tyliciano in Vniuersitate Cracoviensi Eloquentiae Professore, Consecratvs. Anno Domini, MDCLXXIV. (1674). [Tu ozdobna linia]. Impensis Generosi Bartholomaei Nowodworski Equitis Melitensis. fol., k. tyt. i k. 21 nlb.

Na odwrocie k. tyt. wiersz (Scazon) do Sobieskiego. Po czym rozpoczyna się Panegyricus prozą. Wspomina bunt Chmielnickiego, Batów (i śmierć Marka Sob.), Podhajce i inne walki z młodych lat Sobieskiego, wreszcie Chocim. Po czym mówi o Jakubie Sob. i Stan. Żółkiewskim, M. Pacu, Dym. Wiśn. i Mich. Radziwille. Konkretnych szczegółów podaje mało, raczej ozdobne deklamacje.

Bawor. — Bibl. pow. warsz. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Wilanów.

— Panegyricvs Serenissimo Et Invictissimo Ioanni III. Regi Poloniae, Magno Duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Liuoniae, Smolensciae, Kijouiae, Wołhyniae, Podoliae, Podlachiae, Seueriae, Czerniechouiaeq; &c. &c. Jn primo ad Regni Metropolim ingressu, Cum Coronam Fascesq; Regios, Solennia Imperij capesseret. A M. Martino Winkler Crac: Scholastico S. Annae Collega Maiore, Tyliciano in Vniuersitate Cracouiensi Eloquentiae Professore. è voto publicae laetitiae Consecratvs. Anno Domini, M.DC.LXXVI. (1676). Cracoviae, Typis Vniuersitatis. Impensis Nowodworscianis. fol., k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwrocie k. tyt. herby Polski i Litwy na ozdobnej tarczy. Jak inne jego panegiryki tak i ten odznacza się retoryka i stylem, ale treść ogólnikowa.

K. M. Górski Pisma I 83.

Akad. — Bawor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Qvaestio Metaphysica, De Potentia Obedientiali, Sub Felicissimis Auspicijs, Perillustris, Magnifici, & Admodum Rndi Domini, D. Andreae Kvcharski, Sacrae Theologiae Doctoris, & Professoris, Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis Canonici. Collegiatae Ec-

clesiae SS. Omnivm Praepositi. Contubernij Hierosolymitani Provisoris. Almae Academiae Cracoviensis Generalis Rectoris. A M. Martino Winkler, Philosophiae Doctore. Publice ad disputandum proposita. In Peraugusto DD. Theologorum Lectorio. Anno Salutis, 1663. Die 19. Mens. Nouembr. Cracoviae, Apud Schedelios, S. R. M. Typographos. fol., k. 2 nlb.

Tesa: Quaestio obedientialis rebus creatis congenita supernaturalis... per se sola sit sufficiens ad producendos effectos praeter vel supranaturales? Odpowiada negatywnie.
Jagiell. — Ossol.

— Quaestio physica de prima causa primo movente et praedeterminante causas secundas ad agendum. Sub felicissimis Auspiciis, Magnifici, Perillustris, et admodum Reverendi Domini, D. Stanislai Jurkowski, Sacrae Theol. Doctoris et Professoris, Ecclesiarum Collegiatarum, S. Floriani Praepositi, Sancti Georgij in Arce Cracoviensi et Opatoviensis Custodis, Prothonotarii Apostolici, Scholarum Vladislavianarum Provisoris. Studii Universitatis Cracoviensis Procancellarii, et Generalis Rectoris. A M. Martino Winkler, Collega Minore. In peraugusto DD. Theol. Lectorio, publice ad disputandum proposita. Cracoviae, apud haeredes et succes. Lucae Kupisz, S. R. M. Typ. 1665. fol., k. 2.
Jagiell.

— In Nomine Domini, Amen. Qvaestio Theologica, De Voluntate Dei, Ex Prima Parte Angelici Doctoris Q. 19 A. 2. &c. desumpta. Pro Loco inter S. Th: Doctores, in Alma Vniuersitate Studij Generalis Cracouien: obtinendo Publicae Disputationi A M. Martino Winkler S. Th: Doctore, Collega Maiore, Praeposito Sandomiriensi, ad S. Florianum Custode, Cancellario Łanciciensi, In D. Iagellonis Collegio nuncupato Maiori, Lectorio DD. Theologorum Proposita. Anno Incarnatae Sapientiae 1683. Mensis Nouemb: Die 9. [Tu ozdobna linia]. Cracoviae, Typis Vniuersitatis. fol., k. 2 nlb.

Tytuł w ozdobnej ramce. — Teza brzmi: Utrum voluntatis divinae liberae et semper efficacis objectum formale et adaequatum sit sola ejus bonitas increata. — Na końcu berła i sub. ausp. J. Baltazarowic rect.
Jagiell. — Ossol.

— Uwaga polityczna na skrypt Jegomości Pana Posła Francuskiego wydany pod tytułem responsu na List ImCi X. Biskupa Kujawskiego. w Warszawie w Collegium Scholarum Piarum Roku 1697 15 Januarii. fol.

Wydane przeciw Polignaca Copia epistolae... (1696; ob. t. XXIV 447), gdzie poseł franc. doradzał osadzenie Contiego na tronie. — Wyszły i inne odpowiedzi ze strony polskiej Polignacowi (t. XXIV 448).

Handelsman Studia histor. 1911 str. 7 („Zamach stanu Aug. II"). — Barycz Szkice z dziejów Uniw. Jag. 1934 str. 165 (tu rozbiór broszury).
Akad. (w ręk. 1089).

— ob. Arteński (1683) — Bellina (Adaequatio 1698) — Bieżanowski St. (Gratiae 1676, Medulla 1683, Monumentum 1671, Splendor 1684) — Brocki M. (Gloria 1683) — Daszczyński S. (Manipulus 1700) — Fidetowicz Marcin (1698) — Frąckiewicz J. (Speculum 1688) — Gidzielski Wal. (1687) — Haur (Oekonomia 1673) — Jurkiewicz St. (1673) — Kolczycki W. (1675) — Kruszewski Woje. (Vinculum 1687) — Lizniewicz (Aquila acad. 1652) — Lochman J. M. (1666) — Łopuszański J. (1698) — Lutkiewicz Paul. (1689) — Ośliński M. (Suada 1683) — Piskorski Seb. (1696) — Podgurski J. S. (Definitio 1698, Cognitio 1700) — Politowicz Waw. (Triumphale 1698) — Popiołek Franc. — Profecki Gabr. (1695) — Radłowski Józ. (Pegasus 1695) — Sarnecki Jakub (Laurus 1700) — Słowakowicz Stan. (Corona 1698) — Straszyński Kazim. (Conclusiones) — Szalewic Ambroży (Trygetos 1664) — Uwaga na napis (1760) — Waleszyński M. (Medela 1702; tu jego pochwały).

Jego „Apostrophe ad princ. Europae"... ob. wśród utworów Gawińskiego w Archiwum do dziej. liter. II 55. (Jest to wyjątek wypisany z jego jednego panegiryku).

Bandtkie H. druk. krak. 438. — Juszyński II 325. — Muczkowski Statuta 1849 str. 324. — Maciejowski Piśmienn. III 870. — Kochowski Climac. III pod r. 1667. — Załuski Epistolae fam. I 1,2. — Barycz Szkice (jak wyżej).

(Winkler Mich.). Klag Worte... über Michael Winklern.. Thorn, Joh. Coepselius. (1668). w 4ce, str. 4.

Gdańska miej.

Winklerowa Elżbieta (I) ob. Santhoff Kasper (Łzy smutne 1616).

Winklerowa Elżb. (II) ob. Winkler Marcin (Hymen 1650).

Winklerówna ob. Łopacki.

WINKO Antoni, prof. w Łowiczu. Lyncevs Thomidivinvs Lvstrans Divinam Essentiam In Ordine Ad Intellectvm Creatvm. Contemplationi omnium expositus. Ad Sacras Aedes Praedicatorias Lvblini. Dicatas D. Stanislao Sub diem (dopis. 28) Mensis Ianuarij Anni 1635. A R. P. F. Antonio Winko S. T. L. et in Conuentu Ianoviensi pro tunc Philosophiae Professore. Supra sorte Lecturae triennalis. [Tu winieta: ornament linearny]. Lvblini, Ex Officina Typographica Pavli Conradi. [Tytuł w prostokątnej ramce]. (1635). w 4ce, k. tyt. i str. 10.

Na odwr. k. tyt. drzeworyt z wizerunkiem św. Tomasza.

Dedykacja członkom czterech konwentów dominik.: krak., pozn., lubel., wileń.

Jest to dziesięć konkluzji i korolariów, objaśniających niektóre ustępy z ewang. św. Jana, z listu do Korynt., z psalmów, z Joba i Jerem.

Jocher 5842. Ossol.

Winnica Chrystusa P. ob. Marchantius Jak. (1648) — Piotrkowczyk (1638, 1724) — Wojsznarowicz (Krwawa 1647).

Winnica trojaka ob. Łącki Kasper (1667).

Winnicka Katarzyna z Sołtyków ob. Popielewicz Donat (Ulga w żalach 1762).

(Winnicki dziekan). List dziekana Winnickiego do JWP. Stanisława Szczęsnego Potockiego... ob. Potocki Szczęsny (tom XXIV 2 i XXV 170).

Winnicki Jerzy ob. Bahrynowski Urban (Kaz. pogrzeb. 1701).

WINNICKI Innocenty Jan Sas († 1700). Ustawy Rządu Duchownego. In Ritv Graeco Unito, Dioecesii Przemyskiey, Na Congregacij Soborney Vchwalone. [Tu winieta: w ozdobnej ramie ręka wyłaniająca się z chmur podtrzymuje kulę ziemską; u góry jej wstęga z napisem: Nil Sine Deo]. Impressum Cracoviae, Typis Nicolai Alexandri Schedel, S. R. M. Ordinarij Typographi. Anno Dńi 1694. fol., k. tyt. i str. 20.

Ustawy powyższe są wynikiem przystąpienia biskupa przemyskiego Winnickiego do unii brzeskiej, które się odbyło w r. 1692. W przemowie do czytelnika, zamieszczonej na odwrocie karty tytułowej, donosi biskup, że odbyła się generalna kongregacja, na której przystąpiono do naprawy stosunków duchownych w diecezji przemyskiej. Przez rozdwojenie jej na unicką i dyzunicką różne zwyczaje wypadły z kluby, a także kapituła cerkwi katedralnej przemyskiej całkiem upadła. Powołuje się na Cypriana Żochowskiego, metropolitę kijowskiego, który przez list z 21 września 1693 uchwały powyższe osądził jako godne pochwały i zalecił, aby je drukiem ogłosić. Zostają przeto ogłoszone dla samej diecezji przemyskiej, a innym dla zbudowania.

Ustawy są szczegółowe, a spisane zostały dobrym polskim językiem. Zaczynają się od zawiadomienia, że ihumenowie otrzymali naznaczonego spomiędzy siebie superintendenta w osobie Martyniana Winnickiego, zaś namiestnicy otrzymali namiestnika generalnego ad normam oficjała; przeto dla tych obojga urzędów spisuje się powinności.

Potem idą przepisy o monasterach, o klauzurze i o nowicjuszach. Ustawy wspominają, że ihumenowie monasterów zostali poddani zwierzchnictwu biskupa na sejmie warszawskim 1681 przy pośrednictwie biskupa Stanisława Witwickiego, wojewody Stanisława Jabłonowskiego i nuncjusza Pallaviciniego.

Od strony 6. idą powinności oficjała; mówią więc ustawy o wizycie cerkwi, o sposobie odbywania sądów, o reformie dotyczącej uczenia dziatek i odbywania kazań (pokazuje się, że było dużo kaznodziejów, którzy Pisma świętego nie rozumiawszy brali się do przepowiadania słowa bożego); wreszcie o synach kapłańskich, którzy powinni być aplikowani do nauk wyzwolonych.

Po czym idzie: Wyznanie prawosławnej wiary, które zostało wprawdzie przełożone z łaciny na słowiańskie, ale ponieważ słowiańskie terminy są bardzo niejasne „przeto ich sama Ruś interpretować nie zawsze może i dlatego zostały tutaj podane polskim dialektem". Powyższe wyznanie wiary składa się z 27 artykułów, jakie wyznaje święta rzymska cerkiew.

Kończą przepisy o bractwach (jak wiadomo najoporniejszych unii) i zapowiedź, że dalsze kongregacje będą się odbywać co trzy lata.

Podpisali te ustawy wszyscy ihumeni i liczni „namiestnicy", między którymi są nazwiska Strzelbickich, Komarnickich, Wolańskich, Wisłockich, Komanieckich, Janowskich itp. Ustawy powyższe nie były znane ks. Likowskiemu Dzieje Kość unickiego 1906. Natomiast znał i przedrukował w anneksach (z rękopisu) analogiczne ustawy kongregacji diecezji lwowskiej, odbytej w r. 1694 (podające przebieg kongregacji) pod przewodnictwem bisk. Józefa Szumlańskiego.

Jocher 7513. — Wiszniewski H. lit. VIII 403. Ossol.

— ob. Bahrynowski Urban (Kaz. pogrzeb. 1701) — Kiszka Leon (1693) — Narolski Jan (1681) — Rutka Teofil (Orator 1692).

O Innoc. Winnickim ogłosił kilka studiów Prochaska w Przeglądzie Powsz. 1918 — 22. — Bartoszewicz w Święckiego Hist. pam. II 534.

Winnicki Józef ob. Popielewicz Donat (1762).

WINNOWICZ Jakub. Kazania przygodne na niedziele adwentu i niektóre Święta. Przez X. Jakóba Winnowicza Bernardyna w Konwencie Poznańskim Aktualnego Kaznodzieję. Poznań, 1794. w 8ce, str. 144.

Dedyk. ks. Maciejowi Sierzhulskiemu.

Raczyń. — Uniw. Warsz.

Wino (i winnice) ob. Bacchus (1664) — Bachus (kilka odsyłaczy) — Balde (Somnium prod., Sen dziwny 1647 — liczne wydania z tłumaczeniem Libickiego) — Bebelius (Opuscula 1514; de laudibus Bacchi) — Bohomolec (Kurdesz nad kurdeszami) — Cichocki K. (1615) — Compendium medicum (1704) — Czosnowski M. (Rhytmus in laudem vini 1677) — Dantyszek (Laus vini) — Encomium (1532; ob. Lang) — Gazius (vinum et cerev. 1540) — Jaenichius (Meletemata; tu opis winnic węgierskich) — Jezierski Franc. (Niektóre wyrazy 1790 str. 115, 128, 229 — o składach wina w Krakowie) — Klonowicz (Vict. Deorum 1595; wymienia znane u nas gatunki win) — Kluk Krz. (1781) — Kochanowski Jan (Fraszki) — Kochowski Wesp. (kilka fraszek na temat wina) — Krasicki Ign. (wino i woda, spór między miodem a winem 1780) — Krzycki And. (pochwały wina i piwa w jego „Carmina" 1888 str. 260—2) — Lang Jan (Encomium vini et cerevisiae 1532, 1533) — Libicki J. (Bachus miraculosus 1655; Sen dziwny, wino i woda 1647 — ob. Balde J.) — Maeror in Mero (1715) — Miechowita (Conserv. sanit. 1522, 1535) — Malczewski Fr. (1717) — Memoryał od Konw. Karmelit. (1764) — Morsztyn Andrzej (w Wirydarzu Trembeckiego wiersz do Stan. Morsztyna o różnych rodzajach win — i inne wiersze) — Myśli moje przy butelce (1791) — Niebylski Nikodem (1615) — Niepróżniak (ob. Theses 1780) — Opposita (po r. 1700) — Peszkar (1791) — Poswarek wina z wodą (tom XXV 118) — Potocki Wacł. (liczne fraszki na temat wina) — Sierakowski Wacław (1800) — Spór rymotwórski między miodem a winem (ob. Krasicki 1780, 89) — Starowolski Sz. (Reformacja 1650; o handlu winem) — Taxa Krakowska (1633; tu jak i w innych taksach ceny win) — Theses ex vinosophia (tu humor. promocja dokt. z nauki o pijaństwie 1760, 1780) — Tylkowski (De re agraria 1681; o fabrykacji win) — Tyszka Adrian (?) (1655) — Urcaeus (Hymni 1528) — Urzędowa (z) Marcin (Herbarz 1595; o zaprawianiu i o rodzajach win) — Ustawa przedawania rzeczy (1623; tu rodzaje win i ceny) — Wanier (Folwark 1780) — Zbylitowski P. (w „Schadce ziemiań.").

Hymn z łacińskiego Bachowi poświęcony (o winie) ob. w przekładzie Gawińskiego w Archiwum do dziejów liter. II (1882) str. 241—6; (tamże inne Bachica dla dobrych towarzyszów).

Nieco materiału zebrał Tuwim Polski słownik pijacki i antologia bachiczna 1935. Tu na początku bibliogr. do dziejów pijaństwa w Polsce.

Gawarecki w Kalendarzu Gałęzowskiego nar. 1834 (o winnicach). — Skowroński Przemysł winiarski w Polsce, Poznań 1937. — Rybarski Handel i polit. handl. Polski w XVI stul. 1928 I 118—23 (tu o handlu i przywozie). — Finkel Bibl. histor. str. 882, 909, 1627.

Winobrancy Drammа Wesołe Z Muzyką Reprezentowane Na Publicznym Teatrze Warszawskim W Dzień 7.

Września 1785. Anniwersarzu Elekcyi Jego Krolewskiey MCI. Podczas Dyrekcyi J. O. Xiążęcia Jmci Jerzego Marcina Lubomirskiego G. L. Woysk Koron: Kawalera Orderu S. Huberta, &c. [Tu winietka: gałązka winogradu]. W Warszawie 1785. w 8ce, k. tyt. i k. 64 nlb. (sygn. H_8).

Obok drugi tytuł po włosku: La Vendemmia dramma giocoso per musica... In Varsovia 1785. — Cały tekst drukowany synoptycznie po włosku i po polsku

Na nast. karcie: Osoby... Muzyka sławnego Kapelmaystra Pana Gazaniga.

Czyj tekst, nigdzie nie zaznaczono (Bertoti?). Występowali w sztuce włoscy śpiewacy i śpiewaczki (w liczbie siedmiu osób): Franciszka Boccarelli, Jan Brocchi, Michał Lazzerini, dwie Scanavini, Lamperi, Antonioli.

Rzecz dzieje się na wsi. Bohaterką jest pasterka Agatyna.

Bernacki Teatr za Stan. Aug. II 313.

Jagiell. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

Winogrocka Magdalena Roża ob. Świątkowski Andrzej (Gordyjski węzeł 1691).

WINOGRODCKI Wincenty ksiądz. Informacya prawdziwa w sprawie Konwentu Lubelskiego S. Stanisława Oyców Dominikanów z Jego Mością Panem Stanisławem Witowskim Podkomorzym Łęczyckim. Z strony depositu który Jego Mość Pan Woyciech Niemiera Woiewodzic Podlaski Podkomorzy Drohicki A. D. 1637. zawziął, na obronę niewinności Konwentu Lubelsk., y obiaśnienie tych którzy o tey sprawie wiadomości niemaią przez X. Wincentego Winogrodckiego A. D. 1640 die 23. Maii uczyniona. w 4ce, k. 4.

Maciejowski Piśmienn. III 827. Ossol.

Vinolenta (Violenta) Bacchi sacra, Inter convivales ludos, vinaq. praelis elisa falernis Praelia pro Christo subeunti Christiana Maxentio Juveni In odium Fidei a truce Licinio Rege Thraciae Instaurata. Ad Martyris gloriam & Bacchi odium a Celsissima, Perillustri, Illustri, ac Magnifica Studiosa Juventute, Collegii Nowogrodensis Societatis Jesu sub convivales Lydeiferias Antecinerali Dramate Proposita. Anno quo IVstIs nostra DabVnt aLIos hoDIe ConVIVIa LVDos. (1717). fol., k. 2 nlb.

Program teatru szkolnego. — Treścią sztuki jest męczeństwo Maksencjusza z Tracji za czasów Konstantyna W.

Notata ks. Bednarskiego.

Bibl. Jezuitów w Rzymie.

— Toż:.. dramate proposita. Anno 1731. fol., k. 1.

Jako autora podaje egzemplarz Bibl. Uniw. Wileń. ks. Wilkinowicza Ignacego (obacz).

Vinosophia ob. Theses (1760—80).

Winsemius Pierius, prof w Franekerze ob. Castiglione (1643).

Winszowanie ob. Misczyński M. (życzliwe 1625) — Myszyński Zach. (Gembickiemu 1643) — Rogalski (godowe 1643) — Ryjeński Bart. (na kolędę 1647) — Skorowiec Wojc. (Chodkiewiczowej 1598).

WINTER Hieronim. Strena E Dvplici Contexta Lilio Nazaraei Et Triznani Viridarii Illvstri Ac Magnifico Domino D. Petro Triznae Capitaneo Bobroiscensi. &c. Ab Hieronymo Winter In Alma Academia Vilnen: Philosophię Auditore oblata Ad Calendi Ianvar. Anni A Christo Nato. LILIa CoLLVCent TrIznae terrena, poLarI FLori IVnCta, nitet DItior inDe nitor. (1621). [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwrocie strony tytułowej jest herb Piotra Tryzny i wierszyk łaciński; po czym idzie dedykacja na jednej karcie i wiersze łacińskie, z których pierwszy nosi tytuł: Obsequium Liliorum. Dalej szereg krótszych epigramatów i emblematów, a kończy oda złożona ze strof czterowierszowych; to wszystko sławi Tryznę.

Zarówno tytuł jak i strony są ujęte w ozdobne ramki.

W egzemplarzu Ossol. pełno współczesnych dopisków.

Bawor. — Czetwert. — Ossol. — Un. Wileń.

WINTER J. Refutatio sententiae F. Socini. Lipsiae 1614. w 4ce.

WINTER Krzysztof (z Żegania). Christ. Winteri Saganensis Ferri officinarum fodinarumque Silesiacarum Descriptio et Denotatio brevis. Francofurti 1556. w 4ce.

— Toż:.. Vratislaviae, J. Scharfenberg 1582. w 4ce.

Wydał Melchior Severus i poprzedził swoim carmen commendaticium.

W r. 1704 znowu przedrukował M. J. Fibiger w Silesiographia renovata Heneliusa (bez wstępu Severusa).

W r. 1937 ogłosił Winc. Ogrodzieński tekst łaciński z przekładem polskim (Alfr. Kowalkowskiego), ze wstępem i komentarzem. Wedle niego Winter znał i korzystał z poematu Schroetera Salinarum Vielic. (1553).

Bibl. miej. wrocł.

Winter Marcin ob. Lehmann Joh. (1681) — Schön Mich. (1681).

(Winter Walenty). Leichenceremonien, bey des Obersten Valentin von Winters Tode gebraucht (1675). w 4ce. — Leichengepräng, welches bey Valentin von Winter Beisetzung gehalten und vollzogen worden. Danzig, 1671. w 4ce.

Winterburger Jan ob. Crosnensis Paulus (1509).

Wintzler Krzysztof (Tractatus de jurisdictione Episcoporum)... ob. Piasecki Paweł (Praxis 1665, 1687).

Vinum ob. Gazius Ant. (Aerarium 1546) — Wino.

VIO (de) Tomasz Kajetan tj. z Gaety, kardynał (1496 † 1534). Reverendissimi Domini D. Thomae de Vio Caietani, Cardinalis Sancti Xysti, aduersus Lutheranos Opuscula: uidelicet, De fide & operibus. Fol. 3. De communione: 39. De confessione. 47. De satisfactione. 51. De inuocatione sanctorum. 53. Eivsdem Responsiones ad XVII. quaesita, in vsum lectorum, etiamnum addidimus, quód sané bonam Theologiae partem complecti viderentur. Fol. 59. Cracouiae. Apvd Vidvam Floriani Vnglerii. M.D.XXXXIIII. (1544). w 8ce, k. tyt., k. 1 nlb. i str. 78.

Druk kursywą prócz tytułu i dedyk. (ant.).
Na odwr. tyt. 16 wierszy łac. na pochwałę dzieła.
Przypis pap. Klemensowi VIII.
W liczbow. są mylki (str. 32 i 33 opuszczone, str. 53—4 dwukrotnie dana, str. 61 opuszczona).
Jöcher Lexicon IV 2637—8. — Ciampi Bibl. I 56. — Jocher 3143. — Wierzbowski I 88 oraz II 1215. — Kopera Spis nr 179. — Bederski Druki w pozn. T. P. N. — Piekarski Katalog kórn. 1929 nr 1573. — Wisłocki Katalog ręk. Jag. 1877 nr 2472—4.
Bibl. Bodlej. — Czapski (Muz. Nar.) — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Krasiń. — Ossol. — Pawlik. — Racsyń. — Szembek — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warss. — Zamoj.

(Vio Jan Antoni). Nuntius purpurae Vaticanae honor, clarissimis virtutum et monitorii legationibus fulgens, atque ad Illustr. D. Joannem Antonium de Vio a Varsaviensi Collegio ablegatus. Varsaviae. 1696. fol.

Violae ob. Rusiecki Wojc. (1653) — Zagajewski Amb. (1684).

VIOLANTY Teofil. Katechizm Dla Amantow, Czyli Nauka Miłosci, Z ktorey się dowiedzieć można istotnych Bóstwa tego taiemnic i prawdziwych obowiązków Amanta; z przydatkiem Modlitwy arcy-skuteczney dla Panienek, które żądaią być należycie opatrzonemi Sakramentem Małżeństwa. Nauka ta całemu światu służy, za Przywileiem nikogo nie wyłączaiącym: Ite et multiplicamini. Przez Wielebnego JXiędza Teofila Violantego Ordinis Praedicatorum, czyli Zakonu Kaznodzieyskiego Swiętey Teologii, Doktora Jubilata, Spłodzona. Na Jasney Gorze drukowana Roku 1760. w 8ce, k. tyt., str. 16.

Na odwrocie wierszyk.
Rzecz ułożona w formie pytań i odpowiedzi. O znakach amantów, o rzeczach potrzebnych do osiągnięcia kochania przez amantkę, o modlitwie do Miłości, w jakim wieku można kochać, jakie są błogosławieństwa Miłości, grzechy przeciw Miłości, modlitwy i akty strzeliste. Całe pisemko w duchu erotyzmu osłoniętego niby to dowcipem. Na końcu aprobacja „Kleofasza Zszupaczkiewicza, biskupa grenlandzkiego, pekińskiego, stambulskiego... in partibus, bo tam jeszcze SS. Apostołowie nie byli". Dan w Częstochowie 30 lutego 1694. Poświadcza on, że dzieło było rzekomo w r. 1594 wydrukowane, a z czasem zaginione.
Druk warszawski około r. 1790. Wyszło widocznie z kół „libertynów". Robi wrażenie przekładu. Nazwisko Violanty urobione od violare.

Akad. — Uniw. Warsz.

Violenta vinolenta ob. Vinolenta.

Violetum ob. Czeski M. (Arenense 1679) — Jurkiewicz St. (academicum 1673).

Viomenil ob. Caraccioli (La Pologne 1775).

Charakterystykę jego bardzo pochlebną podaje Domouriez w swych pamiętnikach. O jego „Journal du siège de Cracovie", ważnym dla dziejów konfed. barskiej ob. Bibliografia t. V 99. Tu także o przekła-

dzie Jabłonowskiego (z r. 1863). — Konopczyński w Kwart. Hist. 1934 str. 553. — Tenże w zbiorze pt. „Konfederacja barska" (w Bibl. Narod. 1928 nr 102). — Finkel nr 1470, 1479.

Wiosna ob. Kramski Mal. (niebieska 1704) — Rybiński Jan (1599) — Skowroński Bartł. (wierna 1685).

Vir dolorum.. ob. Abrek And. (1649).

(Wira). O jedinoj istynnoj prawosławnoj wirie i światoj sobornoj apostolskoj cerkwi odkudu naczało pryjała i kako powsiuda rasprostresia. Napieczetano w Ostrozie 1583 goda. w 8ce.

Ob. Sbornik (1588). Data 1583 jest zdaje się mylna.

Jocher 3046. — Sopikow Opis nr 570. — Karatajew w Sborniku otd. rusk. jazyka Imp. Akad. N. XXXIV (1884) nr 107. Tu podana liter. rosyjska.

Wircburgensis (Herbipolensis) Academia ob. Altstedt J. Casp. — Aschenborn (1607) — Bochwic Sam. (1622) — Chełmski Stef. — Domaradzki (1697) — Drohojowski (1619) — Koryciński K. (1596) — Krzystanowicz (Disp. juridica 1601; tu wymieniono kilku uczniów) — Mierowski Alb. (1611) — Mirowski And. (Theoria ventorum 1596) — Piscator J. (1614) — Rychlicki And. (Divus Paulus 1591) — Sislovius (1597) — Świniarski A. (1594) — Thyraeus — Wacławowicz J. (Disput. 1593) — Wedzicki Szymon (De sponsalibus 1602, Calendarium 1602) — Voitus (1661) — Zajączkowic Stan. (1619) — Żychliński Hier. (1608).

VIRCHO Daniel. Gründliche Erörterung, wer die Belaw und Kaldau zu graben, zu reinigen und deren Damm zu unterhalten schuldig ist. Danzig 1733. w 4ce.

— I. N. J. Jvs Locationis. Die Miethsgerechtigkeit, wie dieselbe denen Cölmischen Gütern im Polnischen Preussen, denen schlechten Zinsgütern in Sachsen, und in andern Ländern, in Essentialibus; denen Erbzinz-Lehn- und andern dergleichen Gütern, in einigen; der gemeinen Miethe aber in wenigen Fällen gleiche; hat aus denen Handfesten der Kreuzherren, E. Hochedlen und Hochweisen Raths, und der Löblichen Functionum der Stadt Danzig, allen Liebhabern der Wahrheit zu gute erörtert und erwiesen Daniel Vircho, Falcob. Neo-March. Eines Hochedlen und Hochweisen Raths Instigator, und Jur. Pr. [Tu linia]. Königsberg, 1755. gedruckt bey Johann Driest, Königl. Preuss. priv. Buchdrucker. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 224, k. 12 nlb.

Na odwr. aprobata fakultetu prawa w Królewcu. Dedykacja burmistrzowi gdańskiemu, radcom i ławnikom.

Omawia tu jus locationis perpetuum liberum et haered., czyli prawo przyznane mieszkańcom kraju przez Krzyżaków, przy zastrzeżeniu rocznego czynszu (stąd nazywa się to Mietsgerechtigkeit). Trzy rodzaje dóbr czynszowych (chełmińskie czyli alodialne, emfiteutyczne, lenne). O podziale dóbr czynszowych na kość. i świeckie. O dobrach zastrzeżonych Zakonowi. Natura czynszu. O osobach mogących posiadać własność na pr. chełm. O ich dziedziczeniu. Ustawa Wład. IV z r. 1467 urządzająca „libros fundorum" w Gdańsku (księgi gruntowe). O zasługach Krzyżaków w urządzeniu własności w Prusach. Zalety przyjętego przez nich systemu. O sporach między czynszobiorcą a czynszodawcami i o środkach prawnych. Jak uprawnienie czynszowe może zgasnąć. Kończy indeks i Additamentum.

Cały traktat, oparty na ogromnej erudycji prawniczej, usiłuje podporządkować kwestię pod kategorię des gemeinen Rechtes i związać z literaturą odnoszącą się do modernus usus Pandectarum (Coccejus, Slevogt, Struvius itp.). Zmysłu hist. oczywiście autor nie ma i nie próbuje nawet komentowania historycznego. Jagiell.

— Jus locationis wie solches nach Anweisung der Culmischen Handveste die Kreuzherrn venditione donatione und jure locationis perpetuo, libere et haereditarie denen Landleuten in Polen und Preussen abgestanden. Danzig, 1764. w 4ce.

— Die Teich- und Schlick Rechte der drey hiesigen Werder, des Danziger-Elbing- und Marienburgischen, wie sie die Kreutzherren gestiftet, die Könige confirmirt und die Stände approbirt haben; aus Urkunden von Daniel Vircho Falcob. Neo-March., des Werderschen Amts Instigator und Jur. Prof. Danzig bei Bartels 1764. w 4ce, str. 256. Ossol.

VIRDUNG Jan z Hasfurtu (Johannes bacc. Cracoviensis, mag. Joh. de Hasfurt, † około 1550). Practica... von Leiptzig... Meister Johansen von Hassfurt XC. (1490). w 4ce.

Hain nr 8371. Kórnik (?)

— Practica Baccalaurij Johānis Cracouiensis de hasfurt. [Tu Jupiter z berłem trzyma tablicę konstelacji. Na końcu:] ...Exactū lipczk āno dm̄ 1491. currēnte: quinto ydus octobris etc. w 4ce, k. 8 nlb.

Są tu przepowiednie dla Polski.

Ob. opis w tomie XVIII 53 (pod Hasfurt). — Wisłocki Incunabula (1900) str. 552 (opisuje dwa egzempl., z tych jeden fragm.). — Piekarski w Ex Libris V 27 (tu reprodukcja k. tyt.).

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Practica auf das Jahr 1493. Deutsch Practica meyster Johanssen vierdung von Hassfurt. Gemacht zu eren des Durchleuchtigsten Fursten Phylipssen Pfalzgrauen beym Rhein. (1492). w 4ce, k. 8.

Hain nr 8374. — Grässe Trésor VII 230 (z datą 1529).

— Toż:... 1493. w 4ce.

— Practica super a. 1495. [Na karcie recto:] Practica cracouiensis super anno M.CCCC.CXV. (sic) Magistri Johannis Uirdung de Hasfurth. Calculata pro Magnifico Principe Philippo Comite Palatino Rheni etc. [Tu drzeworyt z napisem:] Ein planet genāt Mars ist ein regirer diss iars 1495. [Na k. 1 verso:] Illustrissimo principi Comiti Palatino Rheni etc. Mgī Johānes virdūg ex hasfurt S. p. [Na k. 2 recto:] Et ut dicta hujus prognostici intelligi faciliter possint Placuit hoc ipsum in aliquod Capitula distinguere. [Na k. 8 verso:] Impressum lipzick per Cunradum Kuhelofen. (1494). w 4ce, k. 8.

Na stronie po 34 wierszy.

Ob. t. XVIII 52.

Hain nr 8373. — Wiszniewski Hist. lit. IV 175. — Piekarski (jak n.) str. 24.

— Prognosticon anni 1492. (Lipsk). w 4ce, k. 8.

Z dodanym: Judicium Lipsense Johannis W. Cracouiensis. Autorstwo Vierdunga nie jest pewne, ale możliwe.

Obacz t. XVIII 53. — Hain nr 5799.

— Prognosticon anni 1493. Judicium lipczense. w 4ce.

Hain nr 8373.

— Pronosticon. Super nouis stupendis et prius non visis Planetarum coniunctionibus magnis Anno dni. M.DXXII. futuris, In honorem Domini mundi diui Caroli Cesaris et romanorum Imperatoris Jnuictiss. semper augusti &c. ac nonnullorum principum electorum: sub quorum alis protectionis: Et pręcipue illustrissimi principis Ludouici Comitis Palatini Rheni electoris Imperii &c. &c. Ipse auctor magister Joannes Virdingus Hasfurdensis Mathematicus clementissime fouetur. editum Anno Do. 1521. Durabitq̃; hoc Pronosticon ad Annos vsq̃; domini. 1560. aut ad 1563. annos fere. Ioannes Rullus ad Candidum Lectorem Horrenda & stupenda simul praedicitur aetas, Aetas ab nimium, lector amande grauis. Quam sexcenta boni dij concomitanda feruntur. Nulli quaeq̃; prius cognita nempe, mala. Id quod Virdungi, res est non ficta, libellus Ad prime hic doctus splendidulusq̃; probat. (1522) w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. B_4).

Druk. w Krakowie u Wietora, nakładem Szarfenberga.

Połowa tytułu drukiem goc., druga połowa i tekst dziełka antykwą.

Na odwrocie k. tyt. „Figura coeli" a. 1524. (Ale na egz. Jag. ręką współczesną dopisano, że ten rysunek jest błędny). Po czym na nast. karcie dedykacja: Severino Bonar... Marcus bibliopola Crac., dat. 17 Kalend. Octob. 1522. Tu mówi, że ten prognostyk znakomitego Virdunga matematyka przywieziono z Niemiec, ale tylko w kilku egzemplarzach; dlatego go przedrukowuje.

Następuje wiersz pochwalny (in flor. studio Heydebergensi 1521) i dedykacja autora Adae Wernherio.

Prognostyk zawiera ogólnikowe przepowiednie o Żydach i sektach, o Turkach, o niektórych państwach europejskich (o Polsce milczy). Nie różni się od typu prognostyków produkowanych w Krakowie. Ale widocznie Virdung cieszył się w Krakowie dużą powagą, skoro Szarfenberg zaryzykował przedruk.

Na egzemplarzu Czart. naklejono na k. tyt. na dacie M.DXXII karteczkę z napisem MDXXIV (taka sama karteczka była

niegdyś i na egz. Jag., gdyż dziś jest widoczna plama z kleju).

Prognostyk powyższy stoi w związku ze sporem, jaki się toczył w Niemczech o groźne przepowiednie dwóch niemieckich astrologów (Stöfflera i Pflauma). Obacz o tym sporze Hellman Beiträge zur Gesch. der Meteorologie 1914 (cytuje to dzieło Piekarski j. n. str. 54). Także kilku polskich astrologów wzięło w tym sporze udział.

Żebrawski Bibl. matem. str. 102. — Bandtkie Hist. druk. krak. 181. — Wiszniewski Hist. lit. IV 175.

Czartor. — Jagiell.

— Prognosticon super novis stupendis et prius non visis Planetarum coniunctionibus magnis, Anno dni MDXXIIII futuris. In honorem domini mundi diui Caroli caesaris et Romanorum imperatoris inuictiss: semper Augusti etc. ac nonnullorum principum electorum sub quorum alis protectionis: et pręcipue illustrissimi principis Ludovici comitis palatini Rheni, electoris imperii etc. ipse autor magister Ioannes Virdungus Hasfurdensis mathematicus clementissime fouetur. aeditum an: do: 1521. Durabitque hoc Prognosticon ad annos usque domini 1560 aut ad 1563 annos fere. (Na końcu:) Cracouię in officina Hieronymi Vietoris. Anno Domini M.D.XXIII. Janu: 10. w 4ce, k. 8 nlb.

Czcionki te same co i w wydaniu pierwszym; a że i wydanie niniejsze jest z drukarni Wietora, dowodzą ozdoby tytułowe, których używał tylko Wietor. Jest to ramka suta, składająca się z bocznych słupów, górnego sklepienia, czterech herbów umieszczonych w kątach ramki i tarczy herbowej, ale białej, niby progu bramy. Herby u góry Polski i Litwy, u dołu Akademii i Krakowa. — Dedykacja jak w wydaniu pierwszym do Sew. Bonara przez Szarffenberga.

Piekarski w Ex libris V 26. — Tenże Katalog kórn. nr 1574. — Bibl. Estr. XVIII 53.

Kórnik — Ossol. (?)

— Nova Medicinae Methodvs curandi morbos. ex Mathematica scientia deprompta, nunc denuo reuisa, et exactissime emendata. Iohanne Hasfurto Virdungo. Medico et Astrologo doctissimo Authore. Cum Gratia et Privilegio Imp. Haganoae Excusum. Anno M.D.XXXIII. Val. Kob. (Na końcu:) Excusum Haganoae per Valentinum Kobian Anno Millesimo Quingentesimo Tricesimotertio. Mense Martio. (1533). w 4ce, k. 4, 98 i 1.

Wątpliwe, czy słusznie wciągnął to Wierzbowski do polskiej bibliografii?

Zamoj.

— Tabulae resolutae de supputandis siderum motibus ex quibus omnes siderum motus ad futura quantum vis longa tempora calculari posunt. Norimbergae, 1542. w 4ce.

Tu w przedmowie wspomina o swoim pobycie w Polsce. — Z drzeworytami

Grässe Trésor VII 230.

— ob. Bartholomaeus Jan (1571) — Deliciae (1612; tu jego epitaphium).

Wiszniewski H. lit. IV 175. — Hain t. II część I str. 7. — Panzer Deutsche Annal. I 285. — Grässe Allg. Liter. Gesch. II 829. — Grässe Trésor VII 230. — Encykl. Org. XV 897. — Sobieszczański w Enc. Org. XVI 204 (wywodzi go z Wierzynków!). — Żebrawski Bibl. matem. 60, 65. — Pauli Album studiosorum 1887 I 265. — Muczkowski Statuta 97. — Wisłocki Katal. ręk. nr 560 (o jego przybyciu do Krakowa). — Piłat-Kossowski Hist. liter. (1926) I cz. 2, str. 289. — Piekarski w Ex Libris V (1924) str. 23 wskazuje, że był uczniem W. Brudzewskiego i że bawił w Krakowie od r. 1484 –8.

Virdung Paweł ob. Stupanus Nic. (1597).

Wirecka Paweł ob. Zawadzki Joz. Stan. (Argo 1724).

Virens laureatum ob. Piskorski Seb.

Viretum Jesu et Mariae quindecem floribus Narcisi confectum. Cracoviae in officina Christoph. Schedelij S. R. M. Typographi 1647. w 24ce, k. 13 (kalendarz) i str. 731.

Flos I obejmuje Officium B. Mariae V.; Flos II Officium parvum SS. Trinitatis; Flos III Officium parvum S. Spiritus; Flos IV Officium parvum SS. Nominis Jesu. I tak dalej.

Jocher 6816. — Jocher pod nr 8215 ma rok 1697, co widocznie mylne.

— literarium ob. Grymecki Jac. (1705).

Virgilius Maro Publius ob. Vergilius.

Virgine (De) Deipara ob. Langus J. (1511).

Virgo Carmelitana ob. Grodziński Nicolaus (1669).

Virgulae ob. Czarniecki M. (1644).

Viri probi et Galliae amantis... ob. Solikowski J. D. (1575).

— Leopolienses ob. Zimorowicz Bartł.

Viribus (De) herbarum ob. Macer F.

Viridaria regia ob. Pauli Sz. (1650).

Viridariolum Spiritualium Deliciarum continens preces lectissimas ex approbatis catholicis authoribus... ex integro fere decerptas... Editio altera priore locupletior et castigatior. Calissii, Typis Alberti Gedelii 1632. w 16ce, k. 5, str. 275. Uniw. Wars.

— Marianum ob. Cezary Fr.

Viridarium florum septingentorum quinquaginta. Wirydarz kwiatków ktorych jest siedemset pięndziesiąt. Vilnae 1601.

Dedykowane Danielowi Korsakowi.

Z podpisem: I. L. N., co mogłoby odpowiadać pierwszym literom Jana Namysłowskiego Liciniusa (ob. t. XXI 266)?

Bibl. zboru ewang. wileń.

Viridarivm Poetarvm Tum Latino, tum Graeco, tum Vulgari eloquio scribentium. In laudes Serenissimi, Atqve Potentissimi D. D. Stephani Regis Poloniae, Magni Ducis Lituaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Kiiouiae, Liboniaeq; Domini, ac Principis Transilvaniae. In duos Libros diuisum. [Tu w owalu portret z napisem po bokach:] Stephanvs Rex Poloniae, &c. Venetiis, ad Signum Hyppogriphi. 1583. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 13—173 (sygn. A—L_7).

Po czym z osobnym tytułem:

Del Giardino De' Poeti, In lode del Serenissimo Re di Polonia, Gran Duca di Littuania, Russia, Prussia, Samogitia, e Chiouia, Signor di Libonia, & Principe Di Transilvania, Libro Secondo. [Tu portret w owalu z napisem po bokach:] Stefano Battore Re Di Polonia, &c. In Venetia, Appresso i Guerra, fratelli. 1583. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 15—62 (sygn. A—D_8).

Dedykacja Stephano Regi Poloniae. Podpisany pod nią Hipolit Zuconellus, dat. Venetiis Idus Julii 1583. Opowiada, że on i jego bracia są klientami domu Batorych; jego brat Daniel, lekarz Krzysztofa Bat., opowiadał mu o Stefanie i przysyłał mu jego odezwy (rodzina Zucon. pochodzi z Bellunum z pogranicza Tyrolu). Wspomina też zwycięstwa króla (Wieliż, Uświata, W. Łuki) i mówi o jego pobożności.

Na k. 5 verso: Auctorum Catalogus (niedokładny), po czym rozpoczyna się zbiór poezji; na 3 pierwszych stronach zamieszczona winieta z koroną. Są też winiety na kilku dalszych kartach.

Zbiór składa się z dwóch części. Pierwsza druk. antykwą zawiera poezje łacińskie i kilka wierszyków greckich; druga (druk. kursywą) poezje włoskie. Wszystkie te wiersze mają charakter panegiryczny.

W części I zamieścili wiersze m. i. Honorius Doionus, Bern. Parthenius, Gervasius Gervasis (De elect. in Pol. regem, dłuższy poemat), Basilius Hyacinthus Vilnensis (a więc Polak — 4 epigramy, m. i. de rege venante), Valconius de Valconiis, Al. Curtius, Floravans a Foro (jest to sielanka pt. Florus et Zucchon Bellanenses ac Lascon Polonus pastores), Aldus Manutius, Petrus Monedulatus Lascovius (a więc ten sam Polak, który przedtem nazwany był Lascon), Fabius Paulinus (ad J. Strasoldum), Kl. Ankauterus Lotaringus, Al. Curtius (ci piszą po grecku).

Wreszcie idzie bardzo obszerny poemat epiczny Franc. Hunniadina opisujący żywot Stefana (Genethlia, Paedia, Basilia). Pisze o jego młodości, o walkach toczonych za młodu, o wyborze na króla, o wojnie z Gdańskiem i Moskwą — wszystko zabarwione manierą humanistyczną. Występują jako sprężyny Jowisz i Merkury, Mars i Bellona. Są mimo to liczne szczegóły o oblężeniu Gdańska i o barbarzyństwie oraz klęskach Moskwy. — Kończą ten cały zbiór dwa epigramaty Caesaris Calderini.

W drugim tomiku (druk. kursywą), mieszczącym wiersze włoskie, pisali m. i.: Hip. Zucconello, Fed. Frangipane, Bonaw. Meresio, Giac. Zabarella, Al. Corte (zapewne ten sam co Curtius), L. Grotto, Fr. Lippo, Gelato acad. eletto, Battista Vandali, Latt. Persicino, Domen. Fortunio acad. rinovato, Moderata Fonte (kilka wierszy), un Peregrino (sonet). Wszyscy ci poeci należeli widocznie do jakiejś „akademii".

Na k. tyt. egz. Jag. napisano współcześnie: Ad usum Hermolai Theupoli. — Egzemplarz pozn. T. P. N. pochodzi z bibl. Hozjusza, później przeszedł do ks. Albani a w r. 1857 został nabyty przez ks. Koźmiana za 2 skudy.

O zamieszczonym na k. tyt. wizerunku Batorego pisze Komornicki w dziele zbior. „Etienne Batory" 1935 nr 510. — Poza tą wzmianką nie uwzględniono tego zbioru w powyższym dziele.

Ciampi II 125. — Wierzbowski II 1602. — Szabó III 722.
Chreptow. — Czartor. — Czetwert. — Gniezn. kap. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Przezdz. — T. P. N. w Poznaniu — Wenecka Marc.

Viridarium ob. Błonie N. (Sermones 1495) — Bythner J. (Epigrammata 1643) — Erndtel (Varsaviense 1730) — Fontanus (Trinitatis 1637) — Jakielski Fr. (Cracii 1713) — Pawłowski Joz. (Virtutum 1748) — Rader M. (Sanctorum 1604, 1614) — Sienkiewicz P. (academicum 1684) — Wolicki Mat. (Heliconis 1645).

Virilius Musaeus ob. Trzecieski And.

Viris theologis amplissimis, celeberrimis Stanislao Patelski M. Antonio Czerchawski M. Andreae Szopiarski M. Casimiro Czerwiński M. Andreae Śleczkowski applaudit M. A. C. Sub rectoratu Ant. Żołędziowski 1780. w 4ce, kart 4.

Dedykacja ma kart 3, a wiersz kartę 1. Ob. tom XXIV 131. Jagiell.

Viritius Andreas ob. Lipsius J. (Bestendigkeit 1599).

WIRMSER Roch. Produkt w sprawie szl: Rocha Wirmser Ławnika y Kupca miasta Wilna z Szl: Xawerym Stefanim Kupcem Wileńskim y Jerzym Bauhofferem Kupcem Warszawskim rownemi spolnikami handlu (1787) fol., sygn. G_2. Jagiell.

— Replika ze strony szlachetnego Rocha Wirmzer. Przeciwko Szlach: Bauhofferowi y Stephaniemu spolnym Kompanistom handlu. (1788). fol., sygn. E_1. Jagiell.

— Replika od Szlachetnych Bauhofera Warszawskiego, Stephaniego Wileńskiego Kupców y Obywatelów. Przeciwko Szlachetnemu Rochowi Wirumser (sic) Kupcowi y obywatelowi Wilna. (1787). fol., sygn. F_2 (brak końca). Jagiell.

— Sprawa Szlachetnych JJ. PP. Bauhofferow Warszawskich, Stephanich Wileńskich obywatelow y kupcow, z Szlachetnym Rochem Wirmserem, Ławnikiem i Kupcem Wileń: oraz z dalszemi stronami składaiącemi proceder podług aktoratow, y poniższey treści. (1788). fol., k. 7. Jagiell.

WIROBOSKI Jan Walenty. Niezwyczayny Tryumf baranka Pipanowskiego z ogromnego cnych Bellich Lwa szczęśliwie odniesiony, a na przezacnym akcie weselnym nowych oblubieńców, P. And. Bellego y Panny Magd. Pipanowny na widok przezac. znamienitych gości zgromadzeniu przez Walentego Jana Wiroboskiego wystawiony. R. 1659 dnia 16 Lutego. Kraków 1659. w 4ce.

Juszyński Dykc. II 325. Dzików.

— ob. Drzewiecki W. (Inclyt. decus 1661) — Tortowski Sebast. (Comes 1702).

Viror a vigore ob. Szopiarski A. (1765).

Virorum illustrium carmina.. ob. Wapowski B. (1515).

— opuscula ob. Próchnicki J. A. (1632).

WIROWSKI Jan. Positiones universae logicae a Joanne Wirowski pro renovatione studiorum in Academia Zamoscensi ad disputandum propositae, praeside Nicolao Czarnosz. Zamosci 1639. w 4ce. Zamoj. (?)

Wirpkowicz Jan ob. Rubricellae (1639).

(Wirpsza Stan.). Wielmożnemu w Bogu Nayprzewielebnieyszemu J. Mci Xiędzu Stan. Wirpszy w dzień installacyi Jego w Wilenskiey katedrze dnia 17 Kwietnia roku 1774. w 4ce.

Uniw. Wilen.

Virsibinsky (Wierzbieński) Stanisław, opat paradyski ob. Curaeus Ach. (Paradisus 1564. De origine 1568).

Wirsing (Wierzynek) ob. Miechowita Maciej (1518).

Wirsung Krzysztof ob. Ochinus.

Wirsze s tragedii Grigoria Bohosłowa wo swiatyi Welikij Pietok, i na den Woskresienia Christowa. Wo Lwowie 1630. w 4ce.

Po białorusku.
Jocher 2551. — Karatajew w Sborniku otd. russk. jazyka t. XXXIV 418.

WIRTEMBERG Arfwed. Conditiones et articuli inter R. R. M^tis Regnique Sveciae Senatorem & campimarschal

lum, illustrissimum dominum comitem Wirtenbergium... & gubernatorem arcis ac urbis Cracoviensis, illustrissimum dominum castellanum Kyoviensem (St. Czarniecki) circa deditionem dictae arcis & urbis initi die 7. Octobris anno 1655. una cum confirmatione S^ae R^ae M^tis Sueciae. w 4ce, k. nlb. 4.

Istnieje też wydanie bez dodanej konfirmacji. Czartor. — Jagiell.

— ob. Accord (1656) — Agenda (1715) — Articulen (1656) — Copey (1656) — Cracau — Czarniecki St. — Kraków (Übergab 1655) — Puffendorf (Sieben Bücher 1697) — Relation (1655).

Wirtemberg Elisabetha ob. Schmidt Elżbieta (1784).

WIRTEMBERG Krzysztof książę. Briefwechsel Herzog Christophs zu Würtemberg mit dem König Sigmund August in Pohlen u. den Fürsten von Radzivil von den Iahren 1552 bis 1565 zur Erläuterung des Religions-Zustands in Pohlen u. der Sitten jener Zeit Aus Archival - Abschriften. [Zamieszczone w Neues patriot. Archiv für Deutschland 1794, od str. 1—74].

— ob. Brentius J. (Apologia 1556) — Vergerius P. (Confessio 1556).

(Wirtemberg Fryderyk Eugeniusz). Mowa pasterska w czasie uroczystych exekwii za duszę ś. p. udzielnego Xiążęcia Wirtemberg Studgard Fryderyka Eugeniusza w Kościele Katedralnym Zytomirskim d. 6 Februar. 1798 miana. w 4ce, k. 4 nlb.

Ob. Cieciszowski Kasper (Mowa 1798). Krasiń.

Wirtemberg ks. Maksymilian Emanuel († 1708). (Des weyland Printzen Reisen und Campagnen 1709; Memoires 1740)... ob. Bardili.

Bardili jest właściwym autorem tych „pamiętników", spisanych po śmierci księcia. Opisał w nich kampanię Karola XII w Polsce i podał dużo ważnych szczegółów do dziejów wojny i do kultury w Polsce. Finkel Bibl. hist. nr 4556, 8869—71.

Wirtemberg Paweł ob. Białkowski Mikołaj (Zbiór rymów 1782).

Wirtemberg Sylwiusz Fryderyk ob. Bojanowski Ad J. (1672) — Wende G. (1682).

Wirtembergska Maria z Czartoryskich (ur. 1768 † 1854), córka ks. Adama ob. Białkowski (Zbiór 1782) — Czartoryska Maria — Floryan (Oyciec dobry 1781) — Kniaźnin (ody o „Amarylli" 1787) — Schmidt Elżb. (1784).

Kleiner Studia z zakresu lit. 1925 (o Malwinie). — Chmielowski Autorki polskie 1885 str. 1—42. — Grabowski Kryt. liter. 1918. — Bernacki Teatr za Stan. Aug. II 441. — Finkel Bibl. III str. 1892. — Korbut² 370. — Bibl. Estr. V 101.

WIRTEMBERGSKI książę Ludwik, generał porucznik wojsk kor. Mowa Jaśnie Oświeconego Xiążęcia Iegomości Ludwika de Wüttemberg generała porucznika woysk polskich kommenderującego dywizyą małopolską, orderów polskich kawalera przy uśmierzeniu rozhukanego pospólstwa w domie nazwanym Pociejowskim, żydów attakującego, i dom tenże burzącego dnia 15 maja 1790 r. miana. fol., str. 1. Jagiell.

— Ludwika Xiążęcia Wirtemberskiego, O Poprawie Stanu Kawaleryi Polskiey. [Tu w wieńcu urna przybrana festonami]. w Warszawie, 1791. w Drukarni Uprzyw. Michała Grölla, Księg. Nadw. J. K. Mci. w 4ce, k. tyt., str. 28.

Dedyk.: Naj. Panie! Naj. Stany! Wyraża w niej swą wdzięczność i hołd swej gorliwości. Na k. A_2: Wstęp. Tu mówi, że od roku otrzymał indygenat i godność generalską oraz komendę nad dywizją małop. O potrzebie sztuki wojennej. O powiększeniu i ulepszeniu wojska. Etat i płaca jednej brygady (dokładne obliczenie). Liczba głów składających brygadę kawalerii. O porządku szykowania brygady. Wedle jego obliczeń po zaprowadzeniu oszczędności jedna brygada winna kosztować rocznie 961.115 złotych.

Bawor. — Czartor. — Dzików — Jagiell — Krasin

(Wirtembergski Ludwik). Do I. O. X. Wirtemberskiego na oboz pod Gołembiem 1792. w 4ce.

Ob. Kniaźnin. Zieliń.

— Indygenat dla Xcia Ludwika Würtemberga. (Actum etc. d. 9 Novembr. 1789 r.). fol., k. 1. Krasiń.

— ob. Addytament — Kniaźnin (Wirt. księstwo) — Zaleski Mich. (Przymówienie 1789).

M. Wolski w t. zw. „Obronie Stan. Aug." w Roczniku Tow. hist. liter. w Paryżu 1867 str. 194 (oraz w „Zdaniu" 1792). — Askenazy Przym. polsko-pruskie (1919) str. 276. — Finkel Bibl. hist. III str. 1892.

(Wirtembergenses theologi). Acta et scripta theologorum Wirtembergensium et Patriarchae Constantinopolitani Hieremiae, quae utrique ab a. 1576 usque ad a. 1581 inter se miserunt. Graece et Latine ab iisdem theologis edita. 1584. fol.

Głównym autorem był Crusius Marc. (ob.). Należy o tyle do polskiej bibliografii, że polemika ta stoi w bliskim związku z pracą Stan Sokołowskiego Censura (1582). — Na dzieło powyższe napisał Sokołowski replikę: Ad Wirt. theologorum invectivam (1584). (Ob. t. XXIX str. 9).

Pisał także w tej sprawie Jakub Górski (Animadversio sive Crusius, 1586). — Ob. t. XVII 187.

— Wahrhafftiger Bericht auff die unverschämten Lügen... Georgii Scherers. Tubingen, Hock, 1584. w 4ce.

— Deren Würtembergischen Theologen wahrhafftiger Bericht... Tubingen, 1585. w 4ce.

Obie broszury odpowiadają bezpośrednio Schererowi S. J., ale stoją też w bliskim związku z pracami Stan. Sokołowskiego o liście patr. Jeremiasza.

Streszczenie i ocenę całej tej polemiki podaje Cichowski Stan. Sokołowski a kościół wschodni 1929 str. 145 i d.

— ob. Crusius — Eucherius Joannes (1584) — Fickler — Górski Jakub — Hieremias — Lindanus — Natalis Racusanus — Scherer (1584) — Sokołowski St. (1585) — Sunobbigius — Zeitung.

WIRTH Franciscus. Apobateria Melchiori Laubano ad Bregensis Gymnasii rectoratum contendenti. Dantisci 1614. w 4ce.

— Syn Theo De Principio Venarum, Diatribe Anatomica in Gymnasio Dantiscano publice Instituenda Praeside Ioachimo Olhafio D. Respondente Francisco Wirth Preslar. Sil. Die XXI Iunii Horis Matutinis. Dantisci Typis Hünefeldianis, Anno 1614. w 4ce, k. 6.

Wrocław. miej.

Virtuosa (La) bizarrra... (1792) ob. Zini.

Muzyka Guglielmiego, tekst Ziniego.

Virtvs Amore et Timore Fortior Sive Titus Tragoedia. Auspicijs Serenissimi Francisci Xaverii Regii Poloniae et Saxoniae Principis Acta In Regio Collegio Varsaviensis Societatis Jesu, Ludis Metagymnasticis Anno 1750. [Tu linia]. Varsaviae, Typis S. R. M. ac Reipublicae Collegii Societatis Jesu. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Dedykacja Franciszkowi Ksaweremu, synowi Augusta III, podpisana przez młodzież studiującą w kolegium warszawskim Jezuitów.

Po czym następuje argument sztuki. Dzieje się ona w Japonii, gdzie król Bungi próbuje szlachcica chrześcijańskiego Tytusa odwrócić od religii chrześcijańskiej; ale Tytus trwa w wierze i znosi z poddaniem woli bożej najcięższe groźby, a mianowicie zapowiedź, że jego dzieci i żona zginą. Sztuka osnuta jest na dziele Józefa Juventiusa (str. 650).

Składa się ona z trzech aktów, napisanych po łacinie i podzielonych na krótkie sceny. Autorem jest oczywiście jakiś jezuita polski lub zagraniczny, którego nazwisko nie zostało nigdzie wymienione. Na jednym egzemplarzu dopisano jako autora Stefana Łuskinę (ob.).

Na tym samym motywie osnuta jest sztuka polska J. Bielskiego (1748).

Chreptow. — Ossol.

Virtus ob. Abrek (et honori 1639) — Bennet J. (In virtute 1674) — Bolski Seb. (Actus virtutum 1741) — Brocki M. (fructus 1670) — Bruno (Pronuba Lipski) — Cezary Fr. (post fata 1650) — Chcianowski Krzysz. (posthuma 1661) — Chociszewski St. (polona in ecclesiam 1691) — Cognitio vitiorum (1763) — Crebiscius Chr. (Seriniana 1660) — Dantyszek (et fortunae 1510) — Eleonora Mar. (post fata 1698) — Fatowicz (non expectans 1634) — Grymecki J. (et gloriae 1712) — Jurkowski St. (et laboris 1634) — Kalinowski S. G. (honorata 1633) — Kroczkowski (honorata G. Królikowski 1647) — Kuczewicz Joan. (togata 1661) — Lubomirski St. (ac meritis) — Polikowski Anioł (cineri 1628) — Pruski Mich. (et Sapientia 1712) — Ryło Maks. (episcopalis) — Sobecki J. (regia 1674) — Stankiewicz A. (cineri 1615) — Tutkowski S. (et laboris 1654) — Zadzik (sacra adorea 1635) — Zieliński Conr. (coronata 1669).

Virtutes ob. Downarowicz Eliasz (1664) — Dunin P. (honoratae 1687) — Dziedzicki Mik. (Dissert. 1773) — Kukliński (Oborski 1663) — Łącki F. (De fundamentalibus 1687) — Lanciciensis M. (1641) — Ligęza G. (Sigismundi 1628) — Mniszech An. (magnarum splendor 1645) — Pastorius Joachim (1664, 1679) — Potocka Chr. (viva imago 1699) — Tylkowski Wojc. (De arte 1721).

Virtuti et eruditioni ob. Żołędziowski Ant. (1771).

Wirtz Paweł, gen. szwedzki (1657) ob. Würtz.

Virum (Ad) nobilem de cultu Confutii... ob. Confutius (1702).

— (Ad) magnificum J. Czimmermanum... ob. Zoelner J. G. (1707).

Wirydarz Krolowy Nieba y Ziemi w Karmelu Zaszczepiony albo Trzeci Zakon Braci y siostr Nayświętszey Maryi Panny z Gory Karmelu z Regułą, Przywileiami Stolicy Apostolskiey, y powinnośćiami swymi, tudziesz z przydatkiem rożnego Nabożeństwa na zbawienną pobożnęmu Chrześćiańskiemu pociechę przez WW. OO. Karmelitow śćisleyszey Obserwancyi Konwentu Gdańskiego Polskiemu Swiatu Drukiem ogłoszony Za dozwoleniem Przełożonych Roku Pańskiego 1752. [Tu ozdobna linia]. W Gdańsku, W Drukarni Godofryda Hartmanna. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 178 (brak końca).

Na odwr. k. tyt. rycinka M. B. i dedykacja Matce Bos. Potem aprobaty.

Mieści rzecz o trzecim zakonie (przyjmowanie, obłóczyny) — reguła bractwa — modlitwy, psalmy, lekcje, pieśni (np. Pieśń o M. B. Szkaplerznej: Witaj Pani, my poddani... itd.). Uniw. Warsz.

— ob. Bonawentura (liliowy duchowny 1696) — Lubelczyk Jak. (Krześciański 1558) — Pontanus I. (albo kwiatki rymów, Fr. Grochowski 1607) — Rudkowski Lud. (duchowny 1677) — Schoenflissius And. (duszny 1648) — Szopowicz Stef. (flory sławy 1687) — Viridarium (1601) — Zacharzewski (bogaty 1705).

Wirydarze cztery ob. Arnold Zyg. (1624).

Wirydarzyk ob. Sarnowski Archanioł (1716).

WIRZBICKI Alfons Andrzej. Antistes Carmeliticvs Hoc Est Beatissimvs Andreas Corsinvs, Episcopvs Fesvlanvs Ordinis Carmelitarvm; In Solennè suae festiuitatis obseruatione, Oratoriè celebratus. Per Fr. Andream Alphonsvm Wirzbicki eiusdem Sacri Ordinis, Philosophiae Auditorem. Cum licentia Superiorum. Cracoviae, In Officina Valeriani Piątkowski, Anno 1651. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwrocie herb i wierszyk. — Dedykacja Albertowi Lipnickiemu, bisk. laodyc. — Potem panegiryk na cześć świętego. Bawor. — Jagiell.

Wirzbicki Jan ob. Wiśniowiecki Mich. (1668).

Wirzbowicz Angelus (Memoriale Philosophiae 1702) ob. Wierzbowicz Anioł.

Wirzburska Akad. ob. Wircburgensis.

WISAEUS Augustinus. Auf des Arnold von Holten und Florentina Preutten hochzeitliches Freudenfest. Danzig, 1644. folio. Gdańs. miej.

— Auf des Ernst Kerssensteins und Adelgundae, Israel Köhnes Tochter Hochzeitfest. Danzig, 1644. w 4ce.

— Auf des David Krusen und Catharina, Hans Schumachers Tochter Hochzeitfest, Danzig 1645. w 4ce.

— Auf Hans Rebeschken und Catharina, David Brawers Tochter. Danzig 1645. w 4ce.

— Auf des Israel Köhnes gen. Jaschky Töchterlein Anna Cordula angestellte Tauff-Solemnität. Danzig, 1644. w 4ce.

— Exequiae virginis Catharinae Gethkin, Andreae Gethken relictae filiae. Dantisci, 1642. w 4ce.

— Glückwunsch dem Heinrich Schmallenberg auff seinem Geburthstage. Danzig 1649. fol.

— Lessus Paramytheticus, Magnifico, Strenuo, Nobilissimoque Viro, Domino Iohanni a Nimptsch et Refersdorff, Domino in Falckenheim et Ölse, in Ducatu Schvidnicio-Iaurano Silesiorum, Iudicii superioris Assessori, Seniorique dignissimo, lugenti Filium obe-

dientissimum, adeoque carissimum Ernestum a Nimptsch, modo iter in Daniam, jussu patrio, ingressurum, Sed, supremo omnium Parente jubente, supremam communemque omnibus mortis viam, Gedani 20. Octobr. Anno 1640. ingressum; pompaque solenniore, terrae omnium Parenti 14. Decembr. redditum; cum solatii tum observantiae causa insinuatus ab Augustino Visaeo Habelsschverda Silesio. Gedani. E typographeo Rhetiano. w 4ce, kart 4.

Wrocław. miej.

— Reimgedicht für das hochzeitliche Freudenfest des Daniel Friedrich und Cordula von der Linde. Danzig 1643. fol.

— Trauer-Gedicht... Johann Borbeck. Danzig 1643. w 4ce.

— Tröstliche Ansprache der Seele des Johann Borckmann. Danzig 1644. w 4ce.

— Trauer-Gedicht... Sigmund Kerssenstein. Danzig 1644. w 4ce.

— Trauer-Gedicht... Dorothea Schumann, Egbert von Kempens Wittwe. Danzig 1644. w 4ce.

— Trauer-Gedicht... Bernhard Schult. Danzig 1649. w 4ce.

(Wisaeus Augustinus). Testimonium debitum Augustino Wisaeo. Dantisci 1652. fol.

VISCARDO Giov. Andrea. La coronatione d'Henrico duca d'Angiò a re di Polonia... con la sua partita in Francia l'anno 1575 dell' ecc^no^ giurecons. il sig. Gio. Andrea Viscardo. Con licenza d'Superiori. In Bergamo, per Comino Ventura 1592. w 8ce, k. 2 nlb., str. 19.

Dedyk.: Sig. Pietro et Sig. Cintio Aldobrandini. Czartor.

VISCHER Jan Jerzy, szambelan króla pols. († 1662?). Summaria demonstratio Curlandiae et Semgalliae Ducatum Livoniae partem, et Ordinem Equestrem ejusdem Ducatus beneficiorum ac dignitatum in Regno Poloniae ac Magno Ducatu Litthuaniae capacem esse. (1648). folio.

Petersb. publ.

— Oratio in comitiis electionis per... habita Varsaviae die 30 Aug. 1648 cum duplici responso Regis et Reipublicae Poloniae. Varsaviae 1648. fol.

Recke i Napiersky IV 449. — Finkel III 1885.

— Status causae praeliminaris pro Jo. Geo. Vischer contra Eberh. Christoph. Phil. Hahn, haereditarium bonorum Postenden, Kalitzen et aliorum. fol.

Petersb. publ.

Vischling Jozafat ob. Nakcyanowicz Jak. (Exercitationes) — Powilewicz Józ. (Exercitationes 1758) — Sieberg J. (Exercitationes 1758).

VISCONTI (Vicecomes) Antoni Eugeniusz, arcyb. efeski, nuncjusz (ur. 28 grudnia 1718). Epistola, dat. Varsaviae 12 m. Decembr. 1760. fol., str. 1.

Krasiń.

— Mowa Antoniego Eugeniusza Wice-komesa Arcybiskupa Efezkiego świętey Apostolskiey Stolice posła do Nayiaśnieyszego y Naypotężnieyszego polskiego króla Stanisława Augusta y przezacnych Stanów na seym królestwa uroczyście zgromadzonych miana w Warszawie 12 listopada 1766. fol., str. 7.

Po polsku i po łacinie.
Bibl. w Suchej — Krasiń. — Ossol. — Raczyń.

— Mowa... od stolice apostolskiey do Nay. Stanisława Augusta króla pols. y do Nayiasnieyszey Rzeczypospolitey Nuncyusza na Seymie ordynarynym Warszawskim r. 1766. dnia 12 Listop. z łacińsk. przetłumaczona. Warszawa 1766. fol., k. 4 nlb.

Taż mowa przeciw dysydentom jest zamieszczona w dziele: Dowody gorliwości polskiey o wiarę S. katolicką (ob. Sołtyk)... oraz w „Mowy wyborne".
Jocher 9693. — Ciampi Bibl. crit. II 108.
Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Un. Wileń.

— Decisio Rotae Romanae, coram Audit. Vicecomite. Cracovien. Cappellaniae. Pro r. Michaele Baranski contra r. Casimirum Palaszowski (ratione capellaniae in paroch. ecclesia Czerniechoviensi). Facti. (Romae) typis Bernabo, 1749. fol., k. 4. Ossol.

— Antonii Eugenii Vicecomitis Archiepiscopi Ephesini Sanctae Apostolicae Sedis Legati Ad Serenissimum Et Potentissimum Poloniae Regem Stanislaum Augustum Et Inclytos Ordines In

Regni Comitiis Solemniter Congregatos Oratio Habita Varsaviae Pridie Idus Novembris Anno MDCCLXVI (1766). (B. m. dr.). fol., k. tyt. i k. 3.

Uderza ostro na dysydentów i żąda ich ograniczenia. Induite armaturam Dei. Przeciw równouprawnieniu ich. Przypomina, że uchwały sejmików są przeciw dysydentom. Ob. Protestacja (1767).

Akad. — Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń.

— Oratio Jllustrissimi, Excellentissimi, & Rmi Domini Antonii Eugenii ex Marchionibus de Vice-Comitibus Archi Episcopi Ephesini, SSmi Dni Clementis Papae XIII. & Sedis Apostolicae Nuntii habita in generalibus Electionis Comitiis III. Non: Septembris A. M.DCCLXIV (1764). fol., ark. 1 dr.

Krasiń. — Ossol.

(Visconti Antoni). Polonia Romanae Urbi super adventu Illustrissimi Excellentissimi ac Reverendissimi Domini, Domini Antonii Vicecomitis Archiepiscopi Ephesini, Sedis apostolicae nuntii et legati a latere recens ad se Missi. Animum suum... (1760). fol., k. 2.

Na drugiej karcie jest wiersz pt. Societas Jesu in Polonia super adventu Ill. et Rev. Nuntii. Uniw. Warsz.

— ob. Barański M. (Capell. 1749) — Documenta judeos (concern. 1763) — Dowody (1766) — Ghigiotti — Mowy wyborne (1784) — Rudzki Jędrzej (1768) — Sołtyk Kaj. (Dowody).

Kurier polski 1760 str. 25. — Przezdziecki Wiadomość bibl. str. 78. — Encykl. Org. XXVI 232. — Ciampi Bibl. III 108. — Fabisz Wiad. o legatach 1864, str. 313. — Encyklopedia kośc. XXX 132. — Ks. Bednarski w Księdze referatów na Zjazd Kras. 1936 str. 5. — Loret Życie polskie w Rzymie (1930) str. 90, 103. (Tu o jego interwencji w sprawie żyd.). — Finkel III 1885.

Visconti Ignacy (Ratio studii philosophici 1753, Ratio studii theologici 1753) ob. Elenchus (1755, 1775) — Juniewicz Mich.

Ks. Bednarski Upadek i odrodz. szkół 1933 str. 314 omawia wydane przezeń instrukcje dla nauczania jezuickiego, odstępujące od dotychczasowych przepisów i starające się to nauczanie unowożytnić.

VISCONTI Józef. Funerale del serenissimo Vladislao IV, re di Polonia e Svetia. Con la coronatione del nuovo rè Gio. Casimiro re di Polonia e Svetia, gran duca di Lithuania, Russia, Prussia, Masovia, Volhynia, Samogizia, Livonia, Smolenscho, Zernichovia. Cavata da una lettera scritta di Cracovia 'al signor Gasparo Visconti li 19. Febraro 1649. In Roma, nella stamperia di Lodovico Grignani. w 4ce, k. 4 nlb. Czartor.

VISCONTI (Vicecomes) Kamil Honory, arcyb. larys., legat w Polsce († 1645). Oratio Ab Jllustrissimo, ac Reuerendissimo Domino, D. Comite Honorato Vicecomite, Archiepiscopo Larisseno. Et in Amplissimis, Jnclyti Regni Poloniae, ac Magni Ducatus Lituaniae, Ditionibus, A SSmo Domino N. Vrbano VIII. cum facultatibus Legati à latere Nvncio Apostolico. Habita Die XII. Mensis Octobris, Anni M DC.XXXII. Ad Senatum, Equitesq; Polonos, ac Lituanos in Castris, prope Varsauiam, congregatos ad nouum sibi Regem eligendum. Post fata Pientissimi, Inuictissimi, omnibusque titulis gloriosissimi, ac ter maximi Sigismvndi III. Poloniae, ac Sueciae Regis. Varsaviae. Jn Officina Ioannis Rossowski, S. R. M. Typographi, Anno Domini, 1632. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Jest to mowa wypowiedziana na zjeździe elekcyjnym do Senatu i Rycerstwa. Zawiera pochwały zmarłego Zygmunta III; podnosi zwłaszcza wysoko jego wierność kościołowi katolickiemu. Powołuje się między innymi na Vergiliusza wiersze o Sybilli. Wychwala połączenie greckiego i rzymskiego wyznania, jakie się dokonało za Zygmunta III. Chwali jego poszanowanie dla wolności kościoła i dla jego przywilejów. Przypomina Piasta, który przyjął w gościnę apostołów Jana i Pawła. Mówi o waleczności Polaków i o ich hojności dla kościołów i klasztorów. Występuje przeciw „Polyticorum regulis“ (aluzja do stronnictwa polityków we Francji). Wzywa do opieki nad duchowieństwem. Kończy życzeniem dla nowowybranego króla Piasta, bo urodzonego w Królestwie polskim, i błogosławi go imieniem Stolicy Apostolskiej.

Jocher 7377. — Lünig Litt. Procer. Europ. I 991.

Akad. — Bibl. w Suchej — Chrept. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— ob. Ostrowski (Swada 1747, fol. II str. 20—2; elogium... Nicolai Sapieha) — Siri Vittorio (1652) — Urban VIII.

Radziwiłł Albr. Pamiętniki I 1839 (passim). — Rykaczewski Relacje nunc. II (tu jego obszerna relacja). — Fabisz Wiadom. o leg. 1864 str. 240. — Theiner Monumenta III 387 i 418. — Załęski Jezuici w Polsce II (1901). — Czermak Plany wojny tureckiej w Rozpr. Akad. hist. fil. XXXI (1895). — Encykl. kośc. XXX 132. — Bartosz. w Encykl. Orgelbr. XXVI 225. — Finkel Bibl. III 1885.

Viscovich ob. Dolci Fr.

VISE (de) Paulus. Depositio cornuti Zu Lob vnd Ehren Der Edlen Hochlöblichen vnd Weitberühmbten Freyen Kunst Buchdruckerey In kurtze Reimen verfasset Durch Paulum de Vise Gedanensem Typothetam. (Berlin). 1621. w 8ce, k. 8.

Wiseberg Mik. ob. Wisemberg M.

Wiseman Baltazar ob. Tralles Joh. (Vota 1647).

Wisemberg Adam i Andrzej in Czajowice ob. Słowakowicz Stan. (Eclips. 1668) — Tainer Ludwik (Titan Sarmaticus 1667).

Wisemberg Jan († 1661) ob. Bieżanowski Stan. Józ. (Fama posth. 1661) — Kantelowski Jerzy (Hymen 1611) — Makowski Adam (Wizerunek panny 1635) — Malski Andrzej (Psałterzyk 1624) — Wierowski Wawrz. (Cyprys 1637, Nobilis 1636) — Wisemberg Mikołaj (Triumphus 1634) — Zasłona Joan. (Xenium 1645) — Żarski Franc. (Theoremata 1649).

WISEMBERG (Weissenberg, Wizembergier) Mikołaj (I), stud. w Insbrucku. Magnificis, Generosis Atque Nobilissimis, Antiquâ Pietate, Doctrinae Soliditate, judicij dexteritate, prudentiâ, multarum usu et experientia praestantissimis viris, Dn. Johanni Wizemberg Fratri, Dn. Christophoro Falencky Affini, Dn. Conrado Fiaser Affini, Dn. Stanislao Chodovvicz Affini, Patronis suis summè observandis, Hanc Meditatiuncvlam De Vitae Humanae Miseria, Carmine Heroico Descriptam, Jn felix novi anni auspicium, studiorum testimonium, observantiae monumentum, gratitudinis tesseram exhibet, dicat consecrat Nicolavs Wizemberg In Academia Norica, Anno 1611. mense Decembri. Typis Abrahami VVagenmanni. (1612). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie karty tytułowej jest wotum życzące szczęśliwego Nowego Roku ujęte w 8-wierszu łacińskim. Po czym idzie krótka elegia dedykacyjna i 7 stron rozmyślań ujętych w heksametr nad nędzą ludzkiego życia. Wykazuje, że życie ludzkie jest trudem, bajką, snem, jedną chwilą, cieniem itp. Autor wzywa Boga i Chrystusa, aby się nad nędznym człowiekiem zlitowali i przebaczyli mu jego grzechy. Kończy na jednej karcie wiersz do brata Jana z powodu imienin przypadłych na koniec roku. Ossol.

(Wisemberg Mikołaj). Epithalamivm Ná Wesele Zacnie urodzonego Pana Ie. M. P. Mikołaia Wizembergiera. Y Iey M. Panny Katarzyny: Ie. M. P. Stanisławva Amandy Olbornika K. I. M. Corki. [Tu ornament linearny]. W Krakowie Roku Pánskiego, 1614. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie karty tytułowej sześciowiersz z pochwałą cnotliwej i bogobojnej żony.

Na następnej karcie wiersz do pana Mikołaja Wizembergera, w którym autor zapowiada, że będzie słynąć z domem swoim przez długie lata.

Od następnej karty idzie długie epitalamium wierszem polskim, w którym pochwalono piękność oraz obyczaje panny młodej. Kończy: Pieśń parnaskich bogiń na cześć nowych małżonków, która ma być śpiewana przez muzę Clio.

Maciejowski Piśm. III 86. Ossol.

WISEMBERG (Wizemberg) Mikołaj (II). Trzy jabłka złote. Kraków, 1640. w 4ce.

Juszyński Dykc. II 325.

— Paramythia Ad Almam Matrem Acad. In Obitv, Eximiae virtutis & ingenui Adolescentis, Georgii Biderman. Prudentissimi Viri, D. Georgii Biderman, Olim Consulis Crac. diligentiss. A Nicolao Wisemberk, In Signum Amoris Fraterni & Doloris Facta. Anno a Partu Virginis. 1639. (Na końcu:) Cracoviae in officina Martini Philipowski Anno D.M.DCXXXIX. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Dziełko składa się z kilku wierszy napisanych na cześć zmarłego przez jego przy-

jaciół. Najobszerniejsze napisał Wisemberg. Inne mniejsze (epigramaty i epitafia) pisali: Franciszek Szembeg, Aleksander Pisarski, Marcin Sławecki, Gabriel Szembeg, Jan Szembeg i Jakub Ludwik (zdaje się brat zmarłego).

W egzemplarzu Biblioteki Jagiellońskiej poprawiono pisownię Szembeg na Szembek.

Juszyński II 325 podaje rok 1629.

Jagiell. — Ossol.

— Trivmphvs Hvmani Generis, Dvm Sacrosanctas Natalitiorum horas Magnus Magni Dei Filius renouaret. Per Nicolavm Wisemberk, In Alma Acad: Crac: Studiosum Pòëseos, singularis voti ergò Decantatvs. Anno Domini, M.DC.XXXIX. (1639). Cracoviae. In Officinâ Typographica Martini Filipowski. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie herb siedmiopolowy i wiersze „In ornamentum Wisemberscianae Domus" (podpisane M. K.).

Rozpoczyna dedykacja Joanni Wisemberg salinarum Wielic. et olborarum Ilkus. Administratori ac patruo suo. — Dalej idzie dłuższa Ode Dicolos Tetrastrophos. w której wychwalony ród Wizemberków (ogólniki).

Juszyński Dykc. II 325 (podaje rok 1634).

Dzików — Ossol.

— Wieniec Amaranthowy Ná Hibleyskich polách od Bogin uwity. Przy Weselnym Akćie Jego Mći P. Zygmvnta Porębskiego, Jey Mći Pannie Annie Wisemberkownie Przez Mikołaiá Wisemberka, Stud: Eloq: sławney Akád: Krák. Ná Oświádczenie Bráterskiey miłośći Ofiárovvány. W Krák: W Drukárniey Andrzeiá Piotrkowczyká, Typográphá I. K. M. Roku 1641. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwrotnej stronie tytułu rycina wieńca ofiarowanego „siestrze kochanej stryjecznej", przy jej weselnym akcie. Po czym dziewosłąb wierszem, na który się składają: Apollo wzywający Muz, okrzyk Muz i przemowy trzech Muz. Wreszcie Zefir niesie wotum na potomstwo szczęśliwe.

Kończy wiersz do Zoila, wzywający go, aby nie psuł sobie zębów, bo chleba jeść nie będzie i musi jeść otręby.

Wiersze są gładkie, ale pełne reminiscencji klasycznych, i większego talentu poetyckiego nie wykazują. Ossol.

— ob. Biderman Jan (Francisco Zalaszowski 1640) — Bieżanowski Stan. Józ. (1661).

Maciej. Piśm. III 831. — Święcki Hist. pam. II 292. — Siarczyński Obraz II 310.

Wisemberkówna Anna ob. Bidermann Joan. (1640) — Wardziński (Echo parnaskiej harmonii 1640) — Wisemberg Mikołaj (Wieniec amarantowy 1641).

Wisemberkówna Barbara ob. Chodowicz G. (1632).

Wisener Henryk ob. Hossmann Salom. (Opusculum 1637).

Visimirus Lechici Imperii Svccessor Gloriosissimvs: Qvi Augustijs Soli Poloni non contentus Daniae Regnum Nauali praelio lacessit, Vbi Ad felices fauentis sibi Bellonae Successus Dvm Sivardvm Daniarvm Regem Ejusq; Filium Iarmericvm captivos ducit, Perennitatem Nominis sui cum theatrali plausu meretur: Sub Secundis Magnifici ac Generosi Domini, D. De Boiemie & Mvchnice Michaelis Bojemski. Pincernae Terrae Livensis Commilitonis Cataphractae Cohortis Illvstrissimi Domini Ensiferi Regni Avspiciis; Per Magnificam Rethorices Łouiciensis Collegij Szamoviani Scholarvm Piarvm Ivventvtem In decursu annui laboris Scenico apparatu Prodvctvs Anno Aeterni in carne humana Triumphatoris 1686. Die 14. Julij. Varsaviae, Typis Collegij Scholarum Piarum 1686. fol., str. 8 nlb.

Program, po łac. i po polsku; na końcu długi spis aktorów.

Obacz: Wizymir. Wolański (Muz. Nar.).

— ob. Sienkiewicz Bern. (Patres 1718).

Visio ob. Gładysz M. S. (optica 1653).

Visio Tundali ob. Tundal.

Visio visionis ob. Godzimirski W. (1616).

Visio, Visiones ob. Brygida św. — Komeniusz (Lux in tenebris 1656; K. Poniatowska, Drabicz, Kotter) — Melisch Steph. (nocturnae 1659) — Poniatowska Krystyna — Revelationes — Solpha Bened. (1545) — Widzenia — Wieszczby — Wizje — Wróżby.

Visitatio Canonica Ecclesiae Parochialis pro an.... fol., k. 15 nlb

Krasiń.

— ob. Belloto J. A. (apostol. 1611) — Minocki Franc. Jos. (1763) — Schen

king (Constitutiones 1611) — Tecnow J. (eccles. 1613).

Wisła (Vistula, Istula, Weichsel) ob. Af-beeldinghe (1624) — Bericht (Kurtzer von der Brücke bei Nogat 1726) — Beweise (cło 1771, 73) — Bielski Joach. (Istula convivium 1576) — Boehm 1706; de lapillis) — Briefe über die Streit. (1784) — Celtes (1502; tu oda do Wisły) — Chądzyński Antoni (1718) — Cluverius (Germ. 1663) — Contrafactur (Fisch 1624) — Copia (1734) — Danzig (Unp. Bemerk. 1783) — Declaration (1781) — Deductio juris (Borussiae rex 1718, 1734; ob. Duncker) — Delineatio (pons Nogato impositus 1718) — Demonstratio (1723) — Dohm (Schiffarth 1784) — Dorman (1591) — Dreschreiber (plan ujścia) — Duncker (Deductio juris deducendi in Vistulam 1718, 1734) — Dunczewski St. (Kalendarz 1767) — Durich (1795) — Endersch J. F. (mapa) — Exposé — Expositio jurium insulanorum (1766) — Francisco Fenix (monstro 1624) — Gadebusch J. (Enc. 1621) — Gdańsk (ordynacja dla szyprów i flisaków) — Geret Sam. (Belehrende Nachricht 1795; tu mapa od Płocka do Grudziądza) — Hammards (1787; kanał) — Jaski A. (1674) — Jurkowski J. (Chorągiew wandalinowa 1607) — Klonowicz (Flis) — Konarski St. (De emend. 1741; str. 250, tu napis na moście warsz.) — Mannert Konr (1795) — Mariaeburg (Nogat 1738) — Morsztyn And. (prolog do Cyda Kornela) — Nogat — Oblaith (Schreiben 1784) — Observations sur l'exposé (1783) — Oraczewski Fel. (Zdanie 1782) — Ossoliński Mikołaj (alluvio 1621) — Poniński Ant. (Sarm. 1741; descr. naufragii) — Preuves du Roi (1773) — Pufendorf (Hist. 1690; tu Weichselmünde i Nogat) — Remarques (1773) — Resolutio (1629) — Rozkaz noty (1778) — Rudnicki Dom. (1741) — Saracinelli (Wybawienie 1629; w prologu Jagodyńskiego) — Schrenck J. (nuptialis) — Schröter (De fluvio Memel 1553) — Schurtzfleisch (1701) — Slachcinius (De felici 1587) — Strackwitz G. (mindische Tiefe 1655, 1674) — Titius J. P. (exundans 1674) — Titius J. D. (vestigia 1760) — Uniwersał Kom skarbu (most 1776) — Uhl (Schreiben eines Elbingers 1784; tu dużo dokumentów z lat 1378—1780 o handlu Wisłą) — Uphagen (Parerga 1782) — Uwaga na słowa ewang. (1770) — Wernicke (Danz. Seezölle).

Borowy Wisła w poezji polskiej (w „Kamiennych rękawiczkach" 1931). — Finkel Bibl. III 2021.

VISLAVIUS Johannes. Iusta exequialia in obitum Florentinae von Becken, Christophori ab Houwaldt conjugis. Dantisci 1647. w 4ce.

Wiślica ob. Przeniesienie sądów — Skarga Piotr (Na artykuł zjazdu 1606).

WIŚLICY (z) Jan (Vislicius, Visliciensis) (ur. ok. 1490). Bellum Prutenum. Noscere si quis amas pruteni fata duelli Huc ades et vultu perlege scripta pio. Que canit exiguo madefactus corda furore At tamen Aoniis Sarmatha notus suis. [Na końcu:] Cracovie impensis famati domini Ioannis Haller ciuis cracoviensis MDXVI. (1516). w 4ce, k. 30 nlb.

Tytuł i przypiski po bokach dr. gockim.

Tytuł w drzeworycie: kolumny po bokach, a na wierzchu orzeł z literą S.

Na odwr. k. tyt.: Carmen exhortatorium Ioannis Vislic. ad musam M. Pauli Rutheni, laudibus eius refertum ad condendum epigramma in libellos de pruteno bello conscriptos. — Elegia M. Pauli Crosnen. ad Ioannem Vislicien. — Potem prozą: Magistro Paulo de Crosna studij cracovien. collegiato poetae praeceptorique dignissimo Ioannes Vislicien. — Po czym idzie: Carmen Val. Eckii Philiripolitani (sic).

Wreszcie tekst poematu Jana z Wiślicy (poprzedzają go Argumenta libellorum i Ode Tricolos tetrastrophos). Poemat dzieli się na 3 księgi.

Na końcu: Ode tric. tetr. ad Sigismundum regem super suum cum Scythis duellum (z r. 1514). — Dalej wiersz ad Petr. Tomiczki. — Wreszcie: Elegia ad deiparam Virg. Mariam pro sedanda peste. — Kończy epigramma ad invidum (Zoile cur spectas...).

Przedruk wyszedł w wydanych przez B. Kruczkiewicza pismach Pawła z Krosna i Jana z Wiślicy (Carmina 1887, wyd. Akad. Um.). — Jan z Wiślicy był uczniem i naśladowcą Pawła z Krosna.

Tłumaczył ten poemat o zwycięstwie Jagiełły nad Krzyżakami Mecherzyński w Rozprawach filolog. Akad. Um. VIII 1880. — Przedrukował przekład częściowo Kłosowski w r. 1910. Inny przekład (Smereki) wyszedł we Lwowie r. 1932.

Wiszniewski Hist lit. VI 225. — Encykl. Orgelbr. XXVII 210. — Wierzbowski III 2082. — Zeissberg Dziejopisarstwo I 244. — Kruczkiewicz w Rozpr. Akad. filolog XII (1887) str. 111 i nast. — Jezienicki w Muzeum 1888 (Uwagi krytyczne nad edycją Kruczk.) oraz w Rozprawach filolog. Akad. 1890 (o wpływie klass. poetów). — Saenger Kritics. zamietki 1897. — Sinko w Encykl. pol. Akad. Um. 1935 (Dzieje lit. pięknej I 82). — Hahn Grunwald w poezji pol. 1910. — Witkowski Jan z Wiślicy (monografia w Przewodniku Nauk i Liter. 1891, XIX str. 29). — Tenże w Muzeum 1892 (VIII). — Pilat Liter. pol. II cz 1 str. 71 i 74. — Finkel-Maleczyński Bibl. hist.[2] nr 9892—3. — Korbut[2] I 124.

Czarn. (Bawor.) — Jagiell.

WIŚLICY (z) Michał (Wiśliczka), prof. Uniw. († 1575). Diarium cum Electionibus pro anno 1539. folio tablicowe.

Druk Mac. Scharffenbergera w Krakowie. — Z drzeworytami scen biblijnych i zodiaku. Formanowicz Kat. bibl. kap. gnieźn. 1930. — Przewodnik bibliograficzny Wisłockiego 1886 str. 78.

Bibl. kapit. gnieźn. — Jagiell.

— Ephemeris cum Electionibus pro A. D. 1532 qui est bissextilis et embolismalis per magistrum Michaelem a Vislicza in celebri studio Cracoviensi diligenter confecta. Cracoviae... (1531). folio tablicowe. Jagiell.

— Judicium Astrologicum In celebri studio Cracoviensi: per Magistrum Michaelem a Vislicza editum: Pro anno domini 1537. Lune Eclipsis... (1536). w 4ce(?).

Zachowała się tylko karta tytułowa, którą J. Seruga w Przewodniku bibliograf. 1913 maj opisuje, jak następuje: Na k. tyt. wyobrażenia planet w kształcie dwóch twarzy ludzkich, a poniżej napis: Mercurius Dominus Anni, Venus particeps. Nadto na pierwszej stronicy czytamy: Valentini Polidami Epigramma ad Lectorem z ośmiu wierszy opiewających, co zsyłają poszczególne planety, z uwagą końcową, że nad wszystkimi przeznaczeniami gwiazd czuwa przecież Bóg. Drugą stronicę wypełnia długa dedykacja autora do Erazma Eustachego z Krakowa, kanonika wileńskiego, sekretarza królewskiego etc. etc. mecenasa nauk — z sierpnia 1537 roku. Nie ulega wątpliwości, że jet to druk krakowski, lecz z czyjej drukarni, nie wiadomo.

— Judicium de Cometa Mense Septembri. Anni 1532. Viso, per Magistrum Michaelem a Vislicza elaboratum Ad Lectorem. Syderis horrendi crinis: Si nosse laboras Quid ferat: hic doctus te docet Astrologus. Dura ne miscebit violentus prelia Mauors: Exiguos ne ferent: torrida prata cibos An quia spicifere crinis spectatus in oris Erigones: pestem sparget Apollo feram An ne aliud quicquam: neq enim frustraq nihilq Portendens nocui: flamma comata micat Ast hoc quicquid erit rabidos auertat in hostes Omnia qui nutu voluit ubiq suo. Martinus Cromerus. (Tu rycina komety z ogonem). [Na przedostatniej karcie:] Impressum Cracouiae per Mathiam Scharffenberg. Anno Dni Millesimo quingentesimo tricesimo Secundo. (1532). w 8ce. k. 12

Rozpoczyna dedykacja: Reverendissimo in Christo Patri et Domino, D. Joanni (Karnkowski) Episcopo Premislien. — Z przedmowy do czytelnika widać, iż wydał Prognostyk na rok przyszły, to jest 1533. Wykłada dalej przyczyny, dla których w teraźniejszym pisemku o komecie różni się w przepowiadaniach od tego, co napisał w Prognostyku — W samym piśmie mówi De causis et origine Cometarum, De locis quibus Cometes portendit et de tempore euentuum, De Genere et qualitate euentuum. Na ostatniej karcie 12 w. Mathiae Franconii.

O tejże komecie pisał Adam Tussynius z Tarnowa. Czartor.

— Lasztafel auff das Jar M.D.XXXVI. durch Magistrum Michaelem von der Weiszlicz mittsampt den erwelungen fleissig auszgesaczt... [Na końcu:] Gedruckett yn der Königlichen stat Cracaw durch Hieronymum Vietorem. (1535). w 12ce, k. 16 nlb.

Na odwr. k. tyt. rozpoczynają się objaśnienia dotyczące złotej liczby i skrótów: Wie man den Almanach sol Verstehen — na oznaczenie gut erczeney nemen, gut baden vnd schrepffen (stawiać bańki), purgiren durch tranck, purgiren durch pillule, gut Kinder entwenen etc. To wyjaśnienia ciągną się do połowy następnej stronicy, gdzie w dalszym ciągu następują

znaki planet pt. Die Czeichen. Od stronicy czwartej rozpoczynają się miesiące w ten sposób, że na jedną stronę wypada pół miesiąca, a na następną drugie pół miesiąca, górą zaś biegnie szwabachą czerwony napis miesięcy: Jenner, Hornung, Mercz, April, May, Brachmon, Heromon, Augstmon, Herbstmon, Weinmon, Wintermon, Christmon hat tage 31, 29 etc. Imiona świętych po łacinie italiką, a tylko przy każdej niedzieli zaznaczona treść ewangelii szwabachą. Niedziele i święta czerwonym atramentem znaczone, święto św. Stanisława nie zaznaczone. Po miesiącach następuje wyliczenie zaćmień słońca i księżyca: Finsternuss der Sonnen und des Mones; na przedostatniej kartce: Ein Vnderweysung an Vberlassen mit flied, na odwrocie pouczenie: Erczney zunemen.

Tak opisuje znany mu egzemplarz J. Seruga w Przewodn. bibliogr. maj 1913 (nie podając, gdzie go znalazł). Zapewne w oprawie w Archiw. Miej. Krak.

— Practica Auff das Jahr 1536. Durch Magistrum Michaelem von [Wiss]slicz zů Krockaw fleyssig auszgesaczt. Finsternis. Der Sonnen. Des Mondes. [Tu dwie małe rycinki słońca i księżyca w zaćmieniu]. Die Son ein herr dysz iares. Mercurius mythelffer... [Na str. 3 od końca:] Gedruckt in der Königlichen Stadt Crackaw durch Matheam Scharffenberg 1536. w 8ce. k. 32.

Na odwrocie tyt. zaczyna się praktyka: von reg. planeten, krankheit, vom stande der secten, von dem kon. tzu Polen..., von den Jouialischen... Także przepowiednie o wojnach, o pożarach, dla Mazurów i Żydów, Turków i Tatarów. Na przedost. stronie popiersie Zygm. I (w kapeluszu, z mycką na głowie).

Fragment tego druku odszukał ks. Rokoszny w bibl. paraf. w Słupi (dziś jest w bibl. diec. Sandom.) — i opisał w Bibliotece Warsz. 1902 I 164.

— Prognosticon et Significatio Crinite stelle in mense Julio. Anni 1533. uise. Per Magistrum Michaelem a Vislicza confectum. Reuerendissimi in Christo Patris et dñi Domini Joannis Episcopi Vladislauien. Jnsigne. [Tu herb Junosza, a pod nim wiersze:] Agnus ad Spectatores. Sum specie insigni, Sum cunctis utilis Agnus Atq; meum numen qui tueatur erit. Filius e tenero natus qui virginis aluo, Non turpe est ratus, nomen habere meum. Jnq; meam formam est mutatus Juppiter Ammon, Qua nimio tellus sole perusta viget. Additur his, Praesul quod me sibi uendicat ille Qui uere est patriae gloria magna suae. M. Benedictus faciebat. (Na końcu:) Impressum Cracouiae per Mathiam Scharffenberg. Anno domini Millesimo quingentesimo trigesimo tertio. w 4ce, k. 6 nlb.

Druk gocki.

Dedyk. do bisk. kujaw. (Karnkowskiego), dat. Cracoviae, pridie nonas Augusti, Anno 1533. — Na końcu 4-wiersz do czytelnika Georgii Albinii Cosmin. i 12 w. Mathiae Franconii Hegitmanni.

Jagiell.

— Usus almanach seu Ephemeridum interpretatio (1532)... ob. Usus (w t. XXXII str. 101).

Jeśliby on był, jak przypuszczam, autorem, to byłoby to najważniejsze z jego dzieł.

— ob. Tuszyna (z) Adam z Tarnowa (w t. XXXI 424).

Starowolski Monumenta 173. — Muczkowski Statuta 171, 177. — Wisłocki Kat. rękopisów Jag. nr 579 i nast. — Tenże Incunabula (1900) str. 552 (o księgach ofiarowanych Uniw.). — Tenże Liber diligent. str. 523. — Stan. Estreicher Acta rect. II 379. — Barycz Conclus. Uniw. 1934 str. 491. — Wiszniewski Hist. lit. IV 497 i VII 378. — Żebrawski Bibl. matem. 108—9. — Łętowski Katalog IV 229. — Łukaszewicz Hist. szkół I 49. — Morawski Hist. Uniw. II. — Barycz Hist. Uniw. Jag. (1935) str. 272 (tu dwie notatki ręk. o nim z Bibl. Jag. i Ossol.).

Visliensis Hilarius ob. Trzecieski Andrzej (Epigrammatum 1565).

Wisłocki Kilian ob. Chodykiewicz Klemens (1764).

Wisłocki Michał ob. Idzellewicz Mich. (Kazanie 1780).

Wisłocki Teodozy bazylianin († 1801) ob. Bulle, brevia (1799).

Encykl. kośc. XXI 486. — Pelesz Gesch. der Union II (1880).

Wisłouch ob. Wysłouch.

Vismar Christianus ob. Calovius Abr. (De satifactione 1640).

Visnaeus Joannes ob. Górski Jakub (1560).

WISNER Daniel, doktor filozofii, kandydat prawa, były wiceekonom starostwa malborskiego. Tractatvs Brevis De Extra Magis Lamiis, Veneficis Aliis-

qve Malefactoribus à Consociis suis in quaestionibus seu torturis nominatis inculpatisq; et vtrum cognitio horum criminum spectat ad Forum Spirituale, an Seculare an Mixtum; Et quomodo Ivdex secundum Ivra praescripta contra eosdem easdemve; et non de facto procedere debeat. Ex Mente Et Calcvlo. PraeClarissimorum Iuris Consultorum eorumq; Conclusionibus ad salvandas innocentium animas et conservanda corpora innoxie inculpatorum decerptus depromptusq; ne injustae imperiti judicis confestim de facto capturae, detentioniq; eius praecipitanter subijciantur et executionem Contra DEum, conscientiam et Iura patiantur. Lvcvbratione. Danielis Wisneri artium ac Philosophiae Doctoris I. Vq; Candidati, S R. Mtis Olim Oeconomiae Mariaebvrgensis Viceoeconomi. Anno Reparatae Salvtis Nostrae. WLaDIsLao Rege QVarto. qVIs MaIor? non SenatVs, non potentIa: at benIgnItas et gratIa eIVs. (1639). Posnaniae In Officina Alberti Regvli. Excudebat Pavlvs Böttcher. 1639. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 30, k. 1 nlb.

Na odwr. k. tyt. Stemma Opalinianorum.

Dedyk. Christophoro palat. posn. et Lucae a Bnin Opaliński, dominis gratiosissimis. Tu pochwały rodu (może więc z ekonomii malb. przeniósł się do służby u Opalińskich?). Dat. Posnaniae 6 maja 1638.

W przedmowie Lectori powiada, że po mniejszych miastach w Polsce torturuje się czarownice (opisuje te tortury i różne magiczne zabiegi). — Dzieje się to „ultra juris formam“ w myśl zasady „ja pan, ja prawo“. Powołuje się na Bartola i na Wesenleciusa komentarz do pr. rzymskiego. — Na końcu: Cum licentia superiorum (ale nie wymienia, jaka to zwierzchność zgodziła się na wydanie tak śmiałej książki).

Dziełko składa się z dwóch części: 1) traktat o sąd. nad czarownicami; 2) dwie quaestiones coronidis loco.

Przedmiotem traktatu (str. 1—23) jest wywód, że sądem właściwym dla spraw o czary jest albo sąd duchowny, albo judicium mixtum. (Widocznie chodzi o to, aby sprawy te odebrać kompetencji sądów miejskich i wiejskich, pławiących i torturujących czarownice). Powołuje się na Spec. Sax. i glosę do Zwierciadła, na prawo kanon. i na pr. polskie (konst. 1543). Po miasteczkach i wsiach plebani powinni te sprawy ująć w ręce. — Kiedy wolno ścigać czarownice? Gdy są należyte poszlaki (o tym wywód naukowy). — Kiedy i jakie wolno w śledztwie stosować tortury? (powołuje się na przepisy Const. Carolina i na ówczesną naukę). Na ogół chce utrudnić i ściganie czarownic i używanie tortur. Przytacza pisma licznych jurystów dawnych i współczesnych na poparcie swojego tłumaczenia ustaw.

W dwóch dodanych do traktatu kwestiach omawia: 1) czy słusznie brak płaczu u czarownic torturowanych uważa Bodinus (w Daemonomania) za domniemanie contra sagas? 2) czy sędzia może karać za pomocą t. zw. poena ordinaria zabójcę po dokonaniu przez niego ugody z rodziną zabitego? (Cytuje włoskich, hiszp., niem. prawników, a także ortyle ławników lipskich — oświadcza się za tym, że ugoda jest ważna, a przestępca nie może być już karany karą zwykłą, tj. karą śmierci, tylko karą złagodzoną).

Na końcu odezwa Ad Zoilum... oraz objaśnienie: Finitum eodem anno aere Christianae XXV. Die Junii. Legem IIX (sic) Tabularum... (i data 1639 w chronostychu).

Szajnocha Szkice III 303. — Bederski Druki pozn. 1929 nr 62. — Koranyi w „Pamiętniku 30-lecia przem. Dąbkowskiego“ 1927 (omawia i zestawia z „Czarownicą powołaną“). Ossol. — Raczyń.

— Czarownica powołana, abo krotka nauka y przestroga z strony czarownic zebrana z rozmaitych doktorow tak w prawie Bozym iako y w świeckim biegłych... W Poznaniu R. P. 1639. obacz tom XIV str. 531—2 (edycje dalsze z lat 1680, 1714).

Znakomite to dzieło (na które zwrócił w sposób naukowy uwagę Rosenblatt Czarownica powołana 1883) wyszło anonimowo. O autorze mówi drukarz Regulus tylko tyle, że pisał je jego przyjaciel, który zabawiał swe dojrzałe lata honesto otio przy innych skryptach. Ale autorem mógł być w ówczesnej Polsce tylko Wisner. Argumenta są następujące: 1) oba dzieła drukowały się równocześnie u Regulusa, jedno dat. w kwietniu 1639, drugie w czerwcu 1639 — 2) Oba mają tę samą tendencję: odebrać sprawy o czary sądom miejskim i wiejskim, a przyznać duchownym. — 3) Autor jednego i drugiego jest prawnikiem, znającym tych samych „doktorów, tak kościelnych jak świeckich w oboim prawie biegłych“. — 4) Pewne argumenty i fakta podane są tu i tam np. opis indagowania obwinionych o czary przez karmienie ich opłatkami i gołąbkami, sadzanie na stole pomazanym olejem, torturowanie przez płaty zanurzone w gorzałce i zapalone itp.

Różnice polegają tylko na tym, że „Czarownica“ pisana jest po polsku (ale Wisner po polsku umiał) swobodnie i popularnie, z przeznaczeniem dla mieszczan — a „Tractatus“ jest pisany metodą naukową, pedantycznie, językiem łacińskim. W ten sposób obie prace się dopełniają. Autorstwo Wisnera nie ulega wątpliwości.

Podobieństwa między oba dziełami zestawił Koranyi l. c. (Zwrócił też uwagę, że za wzorem Wisnera wystąpił niebawem przeciw procesom o czary w sądach chłopskich i miejskich Krz. Opaliński Satyry 1650). — Berwiński Studia o liter. ludow. I 84. — Ad. Krzyżanowski Polska I 234. — Maciejowski Polska I 254.

— ob. Wodka z elixirem (1729; tu ekskurs o czarach, napisany pod jego wpływem).

Wisni (Wyssnia) (z) Stan. ob. Byliński St. (1531).

Wisniewca (z) Zofia Anna ob. Surowski Wojciech (Ochotna myśl 1614).

WIŚNIEWSKI Antoni, pijar (Jakub od św. Samuela, ur. 1718 † 1774). Constitutiones Clericorum Regularium Scholarum Piarum. I. Constitutiones cum notis. II. Regulae et ritus communes. III. Compendium privilegiorum. IV. Directorium capitulorum. V. Directorium visitationis prov. et Poenae canonicae. Varsoviae MDCCLXVIII (1768). w 4ce, str. 168.

Jest to zbiór konstytucji i przywilejów pijarskich wydanych dla całego zakonu w latach 1622—1767.

Na początku zatwierdzenie Grzegorza XV dla tego ogólnego zbioru ustaw pijarskich z roku 1622. Zbiór ten zajmuje str. 1—83 i składa się z 3 części. Do każdego postanowienia zawartego w tym zbiorze (z r. 1622) dodane są „notae“, które przynoszą materiał z lat późniejszych, i to zarówno z XVII jak nawet XVIII wieku. Między innymi reguluje także ten zbiór (jeszcze raz zaznaczam: zbiór ogólny, a nie polski prowincjonalny) ustrój szkół pijarskich (str. 38—51: De gymnasiis seu scholis). Od str. 52 idą przepisy o naczelnych władzach zakonu.

W dalszym ciągu dodane są do tego zbioru:
1) Regulae et ritus communes (z r. 1659). — Tu znowu ustęp de scholis oraz de libris authorum explicandis.
2) Compendium privilegiorum et bullarum religionem Sch. P. respicientium. — Zaczyna erectio Pawła V (z r. 1617), potem przywileje dalszych papieży aż do Klem. XIII.
3) Directorium capituli localis... i Directorium capituli provincialis... Wreszcie: Directorium Visitationis provincialis... i Canones de poenis in capit. generali 1686.

Jest to więc zbiór obejmujący jus commune zakonu pijarskiego — w przeciwstawieniu do nieco wcześniejszego zbioru Komorowskiego i Konarskiego (Ordinationes visit. 1755), który ogarnął prawo polskiej prowincji; a także różny od zbioru Madejskiego Privilegia seu Const. apost. (1736), daleko mniej starannie ułożonego, ale za to przynoszącego kilka cennych dokumentów do dziejów pijarów polskich (listy Wład. IV, spory z jezuitami, założenie kol. rzeszowsk.). — O jeszcze późniejszym zbiorze ustaw kapit. pijarskich (z r. 1780) ob. t. XV 110 (Jarmańskiego).

Czy Wiśniewski (ówczesny prowincjał) układał sam cały zbiór, czy też tylko przedrukował jakiś zbiór zagran., nie umiem wyjaśnić. Raczej to ostatnie?

Jocher 7754 b.

Jagiell. (brak tyt.) — Uniw. Warsz.

— Epistola ad auctorem Apologiae pro arte disputandi Peripateticorum. 1755. w 4ce, k. 8.

Pismo to skierowane przeciw „Logice“ Stęplowskiego (obacz t. XXIX 291) miał wydać pod pseud. Carpophori Philaletae rzekomo w Weronie, istotnie w Elblągu, kosztem biskupa warm. Adama Grabowskiego. Biskup Grabowski był zwolennikiem nowszej filozofii, jak świadczą Vigiliae Ubalda Mignoniego (1751) — choć się z Mignonim w sprawie duszy zwierzęcej nie zgadzał i nawet w dwóch pisemkach z nim polemizował (Lettre, Replique 1752).

Epistola Philaletae Carpophori stanowi jedno z ogniw sporu, jaki się toczył z dużą zaciętością w tych latach między zwolennikami starej (arystotelesowskiej) i nowszej (przyrodniczo-matematycznej) filozofii. Spór zaczął się od ogłoszenia licznych „Propositiones“ (obacz zaraz niżej), w których uczniowie pijarscy pod kierunkiem swych profesorów, i to głównie Wiśniewskiego, bronili nowszej filozofii. Replikowali na to profesorowie jezuiccy (Rudzki, Kowalski, Żakiewicz, Malczewski; obacz o tym niżej), a także przedstawiciel Akad. krak. Stęplowski (Logica 1753). Temu właśnie odpowiada Carpophorus w powyższej Epistola.

Egzemplarz tej „Epistolae“ nie dochował się. Treść jej można jednak odtworzyć z obu wyżej wspomnianych pisemek Stęplowskiego (Amicus, Discipulus), a także z gwałtownej repliki Klemensa Herki pt. Responsum Carpophoro Philaletae (1755). Walka toczyła się o obronę filozofii Arystotelesa i metod scholast. oraz przeciw

zastąpieniu ich przez Kartezjusza, Wolffa i innych.

Wedle informacji, jaką otrzymałem od prof. Chmaja, przygotowującego monografię o Wiśniewskim, odszukał on tekst rękopiśmienny tej „Epistolae".

Zanotował współcześnie tę polemikę Janoski Lexicon II 138, 191. — Friese Journal. — Mitzler Warsch. Bibl. 1754 str. 171. — Bielski Vita 1812 str. 101.

Smoleński Przewrót umysłowy (1891) str. 42—4. — Tokarz Kom. Eduk. a Uniw. Jag. 1924 str. 22. — Struve Logica 1911. — Ks. Bednarski Upadek i odrodzenie szkół jez. 1933 str. 306.

— Etat general de la Republique de Pologne. (Na końcu:) Dedié à S. E. le comte d'Ocieszno Brühl Grand Maitre d'Artillerie de la Couronne, Premier Ministre du Roy, etc le jour de sa Fête 12. Juillet 1759. par A. Wisniewski Prêtre de la Congr: des Ecoles Pieuses folio tablicowe.

Jest to tablica, mieszcząca wykaz województw Rzeczp., posłów na sejm, deputatów do trybunału. — Zapewne miała służyć celom nauczania w szkołach pijarskich.

Akad. — Bibl. Ks. Misjon. — Jagiell.

— Grammatica Gallica Brevis et Facilis. [Tu winieta: na tle chmury podtrzymywanej przez 4 aniołki monogramy Matki Boskiej]. Varsaviae Typis S. R. M. et Reipublicae, in Collegio Scholarum Piarum. [Tu ozdobna linia]. M.DCC.XLIII. (1743). w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 111 i 1 nlb. (errata).

Na odwrocie k. tyt. sześciowiersz łaciński: Ad lectorem. — Dedykacja Ludovico Pociey praef. caunensi, palat. trocensis filio. (Pociej był niegdyś uczniem warsz. kolegium pijarskiego). Mówi Wiśn. o znaczeniu jezyka franc., który dziś jest tym, czym dawniej greka. Przypomina też kilku innych Pociejów, między innymi ojca i matkę Ludwika Pocieja.

Gramatyka jest zwięzła i łatwa, podzielona na 5 rozdziałów. — Od str. 59 idzie: Instructio ultima de modo facile discendi linguam gallicam. Tu wyjaśnia stosunek łaciny i francuskiego; podaje formułki rozmów (coś na kształt Ollendorfa); zamieszcza 221 krótkich opowiadań franc. celem nauczenia się ich na pamięć (dla ćwiczenia w mówieniu).

Są 2 różne odbicia z tego samego roku.
Ossol. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Varsaviae, typis Coll. Schol. Piarum. w 8ce, k. 2, str. 111 i 1.

Dedyk. Joanni Woliński, dapif. nurensi.
Jagiell.

— Toż:... Varsaviae, typis Coll. Sch. P. w 8ce, str. 116.

Bez wyr. roku. Ossol.

— Toż:... Varsaviae, typis Scholarum Piarum, 1753. w 8ce. Jagiell.

— Toż:... editio tertia correctior. Varsaviae 1758 Typis S. R. M. et Reipubl. in Coll. Scholar. Piar. w 8ce, str. 116.

Na odwrocie tytułu sześciowiersz A. Wiśniewskiego. Ossol.

— Toż:... Varsaviae in Coll. Schol. Piar. 1763. w 8ce, str. 115.

— Toż:... Varsaviae, Typis S. R. M. et Reipubl. in Coll. Schol. Piarum, 1770. w 8ce, str. 116.

Na odwrocie tytułu sześciowiersz Wiśniewskiego. Jagiell. — Uniw. Lwow.

— Toż:... 1771. w 8ce.
Drohob. — Ossol.

— Toż:... Varsaviae, Sch. P., 1775. w 8ce, str. 115.

Bielski Vita str. 108 pisze, że Wiśniewski wydał Gram. lat. gallica ad usum scholast. juventutis Vars. 1763—70. w 8ce. — Zaś na str. 85 mówi, iż pijar Stanisław Dąbrowski wydał Gram. polono-gallicam. (Ob. o gram. Dąbrowskiego tom XVI 6). — Obie te gramatyki pijarskie mają inny układ i treść; Dąbrowskiego jest obszerniejsza.

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— Kolęda Warszawska na rok 1753 [oraz na lata 1754 i następne]... ob tom XIX str. 414—16.

Wydawcami tego kalendarza byli pijarzy warsz., a między nimi Ant. Wiśniewski. (Tak przynajmniej informuje Kitowicz). Kalendarze te zrywały z prognostykarstwem i astrologią, a podawały informacje praktyczne: o panujących europ., o prowincjach składających państwa europ., o dniach zjazdów na sejmiki, o posłach na sejm, o obsadzie dygnitarstw, o ciekawościach fizycznych, o wynalazkach i fabrykach nowopowstałych, o teorii Kopernika, o elektryczności itp., nekrologi i bitwy, o ustawach z ubiegłego roku, o orderach. Od r. 1766 był wydawcą ks. Rzążewski, od r. 1769 ks. Bystrzycki.

Smoleński Pisma hist. II 67. — Brückner w Encyklopedii staropol. 1937 str. 507.

— [Oratio — Academicae Exercitationes]. (1742). fol., k. 22 nlb. (sygn. A—E_2 i A—F_2).

W egzemplarzu Jagiell. brak k. tytułowej; zaczyna się od dedykacji: Principi ac praesuli bonarum artium vindici ac maecenati Adamo Stan. in Grabowo Grabowski.

Bielski Vita str. 101 daje temu tytuł: Praeconium, inni: Lucubrationes.

Na odwrocie dedykacji herb Grabowskiego, po czym „Canzone" po włosku. — Potem następuje panegiryczna i pusta „Oratio" imieniem domu kleryków regular. w Warszawie (pijarów). Wreszcie „Exercitationes academicae". Są to wiersze na cześć biskupa Grabowskiego, pisane w kilku językach, niby to przez wychowanków pijarskich: Andrzej Rzeczycki, Wiktor Cieszkowski, Piotr Dönhoff, Adalb. Grabieński, Jan, Mik. i Stefan Dębowski, Teodor Wessel, Michał Horain piszą wiersze łacińskie. Ale są także wiersze włoskie (Teod. Wessla, Stef. Dębowskiego, M. Horaina, Mich. i Adama Podoskiego, Jana Hussarzewskiego, Wojc. Grabieńskiego, W. Cieszkowskiego, P. Dönhoffa) oraz francuskie (W. Cieszkowskiego) i niemieckie (M. Podoskiego, Ign. Podoskiego). Wiersze są bardzo poprawne i niesposób, aby je układali młodzi konwiktorowie uczący się dopiero języka.

Zamieszczam to ze względu na Bielskiego (j. w.) pod Wiśniewskim, choć co najwyżej mógł on być tylko autorem Oracji.

Jagiell.

— Oratio De Vtilitate Ex Varsaviensi Bonarvm Artivm Et Scientiarvm Academia In Poloniam Redvndatvra Ad Novos Academicos In Ipsis Academiae Avspiciis A. D. VII Decembr. A. C. CIↃIↃCCLIII (1753). Dicta A P. Antonio Wisniewski E Clericis Regvlaribvs Scholarvm Piarvm In Varsaviensi Nobilivm Collegio Philosophiae Et Matheseos Professore. (1754). w 4ce, k. tyt. i str. XV.

Jocher nr 2149 podaje to raz z miejscem druku Lipsiae (idąc za Janozkim), raz zaś Varsaviae (idąc za Bielskim). Zaś pod nr 931 pisze: De laudibus litter. Lipsiae 1755. — Sądzę, że to oznacza jedno i to samo wydanie, które ukazało się w Lipsku, w r. 1754, zapewne kosztem Załuskiego.

Mowa ta wypowiedzianą była na Akademii Mariańskiej, urządzonej na wzór włoski przez referend. kor. Załuskiego (Załuski chciał ją uczynić inauguracyjnym zebraniem planowanego towarzystwa naukowego, które się jednakże nie udało). O zebraniu tym ob. Smoleński Pisma hist. II 11—14 (na podstawie wiadomości Kuriera Polsk. i Janozkiego). Czytano na nim — po wysłuchaniu mowy Wiśn. — rymy w różnych językach.

Wiśniewski po wychwaleniu M. Bos. i po przywitaniu cudzoziemców podnosi zasługi akademii włoskich (wylicza je na str. XIV), oraz sławi uczonych i artystów włoskich (Galileusza, Torricellego, Michała Anioła, Tassa, Palladiusa itp.). Wspomina też Akad. Lond., Berl., Gettyngską i Petersburgską. Cytuje Woltera (Saeculum Lud. XIV) i wykazuje dawne barbarzyństwo niby to we Francji. Potępia fabulas typis impressas o demonach i upiorach, a stosunki naukowe charakteryzuje tak: nulla in eloquentia puritas, nullla in poesi gratia, veritas nulla in historia, in philosophia nulla utilitas. Regnum ex opibus exhaustum, discordiis agitatum... itd. Mówi to śmiało niby to o Francji przed Ludwikiem XIV, w rzeczywistości ma widocznie na myśli Polskę. Kończy życzeniem, aby Akademia podniosła poziom umysłowości w Polsce. Na końcu jeszcze raz podkreśla, iż chce pracować sub auspiciis Deiparae. Zapewne ma to sparaliżować możliwe zarzuty niereligijności.

Mowa ta zrobiła za granicą duże wrażenie. Była przedrukowaną w Nouvelle Bibl. germanique XV cz. I str. 118 oraz w Neue Zeitungen von gelehrten Sachen 1754.

Jocher 2149 (noty) cytuje wiadomość z „Kritische Nachr." (Dähnerta) 1754 o tej Akad. — Janozki Lexicon II 45 i 139. — Litwiński w Roczn. Tow. Nauk. Krak. 1817 str 25. — Smoleński (jak wyżej). — Pilat Literat. III 272. — Janik w Pamiętniku Liter. IX 28. — Kurdybacha Stosunki kult. polsko-gdańskie 1937 str. 60.

Czartor. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Propositiones philosophicae ex Physica Recentiorum, quas sub auspiciis... A. S. Załuski... in Coll. Nobilium... propugnandas suscepit... Ignatius Pac... (1746). fol., k. 4.

Bliższy opis na podstawie egz. Ossol. podałem w tomie XXIV str. 4.

— Propositiones Philosophicae ex Physica Recentiorum in Aedibus Zaluscianis celeberrimo coram Regni conuentu ab Antonio a S. Samuele Wisniewski Schol. Piarum propugnatae. Varsaviae 1746. fol., k. 10.

Ded. Andrzejowi Stan. Załuskiemu, bisk. krak.

Janozki Polonia lit. (1750) I 83 wymienia te propozycje, jednakże egzemplarz z takim tytułem nie jest mi znany. Sądząc po liczbie kart nie jest to identyczne z propozycjami ogłoszonymi pod nazwiskiem Paca.

Przeciwko tym i innym propozycjom, w których Wiśniewski zalecał „philosophos recentiores", wystąpili, jak już wyżej wspomniałem:

1) Rudzki (Obrębski, Rojowski): Philosophia ortodoxa 1747; oraz tegoż Aristotelica Phil. (bez roku) — ob. t. XXVI 475.

2) Kowalski Jan: Philosophia peripatetica (1749, 1750) — ob. t. XX 177.
3) Żakiewicz (Schlegel Ludw.): Vindiciae accidentium peripateticorum (1752) — ob. w tomie XXVII 205.
4) Adam Malczewski 1752 — ob. t. XXII 83; (rzecz nie puszczona w obieg).

To byli jezuici i dominikanie. — Ale przeciw Wiśniowskiemu wystąpił także imieniem Akademii Krakowskiej Kaz. Stęplowski w obszernej pracy Logica incipientium (1753) oraz potem w piśmie Amicus ad amicum (1755) i Discipulus Authoris Apologiae (1755) — o których obacz w tomie XXIX 290—2.

Pisma Stęplowskiego (a zwłaszcza jego „Apologia pro arte disputandi peripateticorum", zamieszczona na czele Logiki z r. 1753) — stały się powodem dla Wiśniewskiego do napisania i ogłoszenia pisma: Carpophori Philaletae Epistola ad autorem Apologiae (rzekomo z datą 1754). Ob. wyżej str. 72 pod Epistola.

Ob. Bednarski Upadek i odrodz. 1933 str. 306.

— Propositiones philosophicae ex illustrioribus veterum recentiorumque philosophorum placitis (1752)... ob. tom XXV 290.

Może i w poprzednich latach (1747—51) wydawał takie „Propozycje", ale te nie są mi znane.

— Propositiones phil. ex illustrioribus veterum recentiorumque phil. placitis (1753)... ob. tom XXV 290.

— Propositiones philosophicae, quas Illmo J. Małachowski... propugnandas exponunt Joan. Poniński, Cas. Tarło... (1754)... ob. tom XXV 55 oraz 291.

Janozki Lex. I 162, 174, 183—4. — Journal litter. de Pologne 1754 str. 252.

— Propositiones, Ex Geometriae Elementis Selectas, quas sub Auspiciis Celsissimi et Reverendissimi Principis Adami Stanislai Grabowski, Episcopi Varmiensis, evolvendas demonstrandasque suscipiunt, ad Mathesin accessuri, Convictores Collegii Nobilium Varsaviensis Scholarum Piarum. Mense Septembri MDCCLIV (1754). w 4ce, k. 4 (z 5 miedziorytami).

Dedykacja Grabowskiemu z podkreśleniem jego zainteresowania dla rozwoju nauk.

Janozki Lexicon II 139. — Obacz opis w tomie XXV 287. Jagiell.

— Propositiones philosophicae... Franc. Sal. Potocki (1761)... ob. tom XXV 155. Krasiń.

— Propositiones Philosophicae. Ex Veterum Ac Recentiorum Philosophorum Placitis Delectae. Quas Defendendas Studiosi Philosophiae in Collegio Regio Scholarum Piarum suscipiunt. Varsaviae Anno 1769. mediis Julii. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Jest ich razem 41. Druga z nich akceptuje dubium Arist. vel Carthesianum, a odrzuca Pyrrhonicum. — W innych odrzuca się rationem sufficientem quam Leibnitzius ac Wolfius sustinebant. — Animam non esse substantiam Dei ut Spinoza. — Mentes non sunt omnes simul creatae ut Wolfius censuit. — Non dantur ideae innatae contra Cartesii opinionem. W ten sposób odgranicza się od racjonalistów w. XVII i XVIII (recentiores). Zwalcza też Epikura.

Jest to widoczne odparcie czynionych mu zarzutów o bezbożnictwo. Akad.

— Rozmowa Filozoficzna O Boskich procz Iestnośći Przymiotach Przeciw niegodziwie sobie przywłaszczaiącym nazwisko Deistow, Przez Filozofiy uczących się Kawalerow In Varsaviensi Nobilium Collegio Scholarum Piarum Miana Roku MDCCLVIII. (1758). [Tu ozdobnik]. w Warszawie w Drukarni J. K. Mći y Rzpltey u XX. Schol: Piar. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 113, k. 1 nlb.

Dedyk. Wiśniewskiego arcyb. Komorowskiemu. Mówi, że po wielu krajach rozmnożyli się mędrkowie, którzy w nic nie wierzą, swawolnie żyją a prześladują duchownych.

Przeciwko tym mędrkom polemizuje. Mówi najprzód, że „ateuszy" nigdy nie było — są tylko deiści. Deistami byli Protagoras, Demokryt, Epikur, Spinoza, Baille, u nas Łyszczyński. I teraz tak zwane „mocne rozumy", jak Hobbes, Montesquieu, Voltaire, przez zbytnie szperanie i zbyt wysoką subtelność rozumu popadają w deism i nie uznają najistotniejszych przymiotów boskich, a zwłaszcza najwyższej mądrości Boga. Walczy więc z nimi, a zwłaszcza z Lukrecjuszem, wykazując, że świat nie powstał i nie jest rządzony trafunkiem. Boga oprócz mądrości cechuje dobroć i miłość. Szczupłość naszego rozumu sprawia, że nie zawsze możemy Boga zrozumieć. Poczciwym bez religii być nie można. Religia jest zaś oparta na Piśmie świętym, a Pismo święte — to objawienie prawa natury. Pismo św. okazuje, że Chrystus był Bogiem. Nawet Wirgiliusz, choć poganin, uznał to w IV eklodze (tę eklogę kilkakrotnie cytuje).

Powołuje się wciąż na dawnych pisarzy kościelnych ale także i na starożytnych. Horacego i Werg. przytacza w swoich rymowanych przekładach, bardzo zręcznych (np. Integer vitae na str. 60). Z nowszych pisarzy przytaczany jest Polignac (Antilukrecjusz) oraz Desbareaux. Na końcu przedrukowana po franc. „Satyre contre les déistes“.

Traktat ten, jak inne „rozmowy“ pijarskie, nie ma wcale formy rozmowy. Podzielony jest na rozdziały czyli na „zdania“. Ale na końcu dodane jest wyjaśnienie (na 1 k.) że każde „zdanie“ było wygłoszone (na jakimś zebraniu) przez innego ucznia autora. Brali w tym wygłaszaniu zdań udział: Joachim Morsztyn, Hier. Sanguszko, Józef i Michał Mniszech, Piotr Wilkoński, Ksawery Borzysławski, Ignacy Błeszyński, Leon Kochanowski. Dodany na końcu wiersz franc. deklamował książę Grzegorz Wołkoński. — Wydał ten wiersz w przekładzie polskim w r. 1766 Minasowicz (ob. t. XXII 397).

Ob. Rozmowa (w t. XXVI 415).

Przedruk w zbiorowym wydaniu „Rozmów“ (1760), o którym niżej.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Rozmowa Filozoficzna z Ethyki O Uszczęśliwieniu Człowieka w życiu Przez Filozofiy uczących się Konwiktorow Collegij Nobilium Schol: Piar. Miana Roku P. MDCCLVII. 1757. w Marcu. [Tu winietka: kosz kwiatów a nad nim pochylają się dwa ptaszki]. w Warszawie w Druk: J. K. M. y Rzpltey, u XX. Schol: Piar: w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 58.

Dedykacja (podpisana A. W. S. P.) do Xieżny Jeymości Sanguszkowy Marsz. Wielkiey W. X. L. — Tłumaczy, że dla młodych jest wielką zachętą, jeśli mogą materie polityczne i filozoficzne publicznie przed gośćmi traktować. Dla tego powinno się to odbywać po polsku, nie po łacinie. Tylko teksty łac. autorów przytaczane są po łacinie, ale wraz z przekładem.

Rozmowa ta, podobnie jak wszystkie inne, podzielona jest na „zdania“. Na marginesie wydrukowano, że każde z tych „zdań“ wygłaszał inny konwiktor (Aleks. Borzęcki, Ant. Konarski, And. Tarło, Stef. Wróblewski, Hier. Sanguszko, Jan Dąbski, St. Kossowski, Joach. Morsztyn, Woj. Jaruzelski, St. Przerębski, On. Ożarowski, Aleks. Borzęcki). — Nie była to więc dysputa, lecz szereg mów wygłaszanych przez uczniów na pamięć a pisanych przez profesora.

Treść następująca: Uszczęśliwienie nie zawisło na dobrach ciała, tylko duszy (nauka i mądrość). Równie na prawdziwej przyjaźni. Ale najwięcej na szczęśliwości własnej ojczyzny. W zupełności człowiek nigdy nie bywa ze swego losu kontent. Cytuje Wielopolskiego (przekład Boecjusza), Kempskiego, Wacł. Potockiego, Chruścińskiego. Na str. 48 przekład własny z Horacego Beatus ille. — Dochodzi do konkluzji, że w doczesnym życiu nie ma szczęścia, ale może być uzyskane w przyszłym.

Mitzler Acta 1756 str. 302. — Smoleński Przewrót umysł. (1891) str. 44.

Przedruk w zbiorowym wydaniu „Rozmów“, o którym ob. niżej.

Porównaj pracę o podobnym tytule, ale znacznie obszerniejszą: Uwagi o uszczęśliwieniu w tym życiu doczesnym (t. XXVI 152 i XXXII 121). Ossol.

— Rozmowa, na czym dobro i szczęście Rzeczypospolitey zaległo?... (1757)... ob. tom XXVI 415.

Przedrukowane w zbiorowym wydaniu „Rozmów“ pijarskich (ob. niżej) pt. Rozmowa II. O uszczęśliwieniu własney oyczyzny.

W pierwodruku pod dedykacją podpisany jest F. S., co oznacza zapewne Fab. Sakowicza, prof. retoryki. Ale w przedruku zmieniono podpis na „Collegium nobilium“; widocznie więc Sakowicz nie był autorem lecz dedykował tylko jako przedstawiciel Kolegium.

Jako na autora wskazałem w t. XXVI 415 na Wiśniewskiego, dodając „zapewne“. Istotnie, zewnętrzny układ, podział na zdania, przekład ody Horacego przypomina pióro Wiśniewskiego. Ale przeciwko temu świadczy, że nie położył swych cyfr, co zwykle czynił. A co więcej: Wiśniewski, opracowując łacińską edycję napisanych przez siebie „Rozmów“ (pt. De vera felicitate 1775 — o czym niżej), nie dał tej rozprawy, ale całkiem odmienną, gdy przychodzi mu mówić, na czym dobro Rzeczp. zawisło.

Podobieństwo do dzieł Konarskiego (O skutecznym rad 1760) pozwala przypuszczać, że on mógł być autorem; toteż umieszczam to pod Konarskim i tam na razie odsyłam.

Pragnę jeszcze zauważyć, że „rozmowy“ pijarskie układali i inni członkowie zakonu, i to na podobny wzór (Kaliszewski, Tupalski, Chruścikowski); więc samo zewnętrzne podobieństwo w układzie nie jest jeszcze dowodem za autorstwem Ant. Wiśniewskiego.

— O Niesmiertelności Duszy Ludzkiey. [Na drugiej k. tyt.:] Rozmowa Filozoficzna O Nieśmiertelności Duszy ludzkiey, Przez Uczących się Filozofiy Kawalerow In Collegio Nobil: Vars: Schol: Piar. Miana. [Tu winietka: ga-

łązki krzewu]. Roku Pań: MDCCLXI. (1761). w Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. 2 i k. 2 nlb., str. 102.

Dedyk. do Kaj. Sołtyka, po czym „materia zdań" (spis treści) i dozwolenie duch. zwierzchności (podp. Piotr Śliwicki i Fel. Turski).

W traktacie, podz. na 8 zdań, wylicza racje za nieśmiertelnością; dusza jest rozumną i wolną; człowiek czuje się jednak nieszczęśliwy, o ile nie wierzy w życie pozagrobowe; po śmierci pokazują się duchy; tradycja poświadcza wieczność dusz ludzkich.

Powołuje się na pisarzy kościelnych i starożytnych (Platona, Horacego, Cycerona itp.). Z nowszych autorów cytuje, Polignaca, Locke'a, Hobbesa, Boultera, Addissona (poeta Anglus), Leibniza, Wolfa, Spinozę, Kempskiego (Myśli), Konarskiego (Epaminondas). Najwięcej polemizuje z Lukrecjuszem (na podstawie Polignaca Antilukr.). Dwie ody Horacego cytuje własnym własnym przekładzie (Diffugere nives, Aequam memento).

Przedruk w zbiorowym wydaniu „Rozmów" w tomie III (ob. niżej).

Rozbiór podany w Thornische Nachrichten 1764.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— Rozmowy W Ciekawych Y Potrzebnych w Filozoficznych Y Politycznych Materyach. W Kollegium Nobilium Wárszawskim Scholarum Piarum Miane. Tom I. [Tu winietka: ornament linearny]. w Warszawie w Drukarni J. K. M y Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. MDCCLX. (1760). w 8ce, k. 2 tyt. i k. 8 nlb., str. 336.

Dedyk. (bez podpisu): Antoniemu Lubomirskiemu, woj. lubelsk. Antoni Wiśniewski Schol. Piarum. Tłumaczy w niej pożytek z dysertacji zarówno dla wymowy, jak dla przyzwyczajenia szlacheckich synów do wysokich sentymentów.

Po czym na 4 k. nlb. spis treści, zatytułowany: Materye Rozmów i zdań w tomie I. (Podane tu jest dokładne streszczenie każdej rozmowy, z podziałem na „zdania". Każda rozmowa zaczyna się od „przemowy", a kończy „konkluzją").

Tom obejmuje 4 rozmowy: I. O uszczęśliwieniu człowieka w życiu (Wiśniewskiego). — II. O uszczęśliwieniu własney oyczyzny (zdaje się Konarskiego?). — III. O boskich przymiotach przeciwko deistom (Wiśniewsk.). — IV. O naypierwszym Edukacyi celu (przez ks. Kaliszewskiego Sch. P.).

Rozmowę I—III omówiłem powyżej, opisując osobne ich wydania. Rozmowy IV opis — ob. pod Kaliszewski (Rozmowa o celu y najp. eduk. końcu) w tomie XIX 64. Zachodzi ta różnica, że osobne wydanie dedykowane było ks. Lubomirskiej; tutaj zaś jest dedykacja do ordynatowej Zamojskiej. Tam były podane nazwiska „kawalerów" rozmawiających (L. Kochanowski, And. Tarło itd.), tu zaś nazwisk nie wymieniono.

Wysławia tu Kaliszewski zdobycze fizyki eksperymentalnej (str. 283), geometrii Kartezjusza (str. 285), filozofii Wolfa, prawa przyrodzonego (str. 306); podnosi znaczenie Voluminów Legum i cytuje Konarskiego De viro honesto (str. 326). Poza tym na autorów polskich się nie powołuje. Kończy oda Horacego (Justum ac tenacem) w polskim przekładzie. — Imprimatur Karola Kreni.

Być może, że istnieje inne odbicie tego tomu z datą również 1760, ale liczące str. 337; bo tak podają niektóre katalogi bibliot.

Toż:.. tom II. MDCCLXI. (1761). w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 388.

Dedykacja: Zofii z Krasińskich Lubomirski woj. lub.... Antoni Wiśniewski Sch. P. — Tu wychwala jej zamiłowanie w czytaniu poważnych książek. Są one w bibliotekach i sklepach z książkami często zagrzebane, ani ich dostać.

Tom ten zawiera 3 rozmowy: I. O poprawie obyczajów polskich prawa Boskiego tyczących się. — II. O poprawie obyczajów polskich prawa ojczystego tyczących się. — III. O powinnościach człowieka.

W dedykacji I rozmowy do M. Wodzickiego uzasadnia Wiśniewski wielką wagę wychowania młodzi i powołuje się na „pożyteczne dzieło, za panowania Jana Kaz. przed 120 laty pierwszy raz od autora do druku podane, którego ta młódź nasza w wolniejsze nauczyła się godziny". Ma więc na myśli widocznie Starowolskiego Reformację (z roku około 1650). Istotnie cała ta „rozmowa" jest przeróbką Star., ale po nazwisku nigdzie go nie wymienia.

W XII zdaniach omawia potrzebę bojaźni Bożej, mierności, zwalczania zbytków i pijaństwa, o biesiadach bezbronnych, o zdzierstwie, o dobrach duchownych egzakcjami obciążonych. Cytuje (wraz z Starowol.) z polskich autorów: Modrzewskiego, Jak. Górskiego, Goślickiego, Wolana, Reszkę, Bzowskiego, St. Orzechowskiego — obacz t. XXIX 204.

Podobny ma charakter rozmowa II: O poprawie obyczajów polskich prawa ojczystego tyczących się.

Dedykowana Janowi Wielopolskiego, wojew. sendomirskiemu, z podpisem A. W., jest przeróbką dalszej części Reformacji. Nazwisko Sz. Starowolskiego i tu jest zatajone —

trudno wytłumaczyć dlaczego. Na końcu oda z Sarbiewskiego „Przeciw zepsutym obyczajom polskim“.

Rozmowa III „O powinnościach człowieka... miana Roku P. MCCCLXI w Warszawie“ jest dedykowana ks. Annie Jabłonowski (sic). Pod dedykacją podpis: ks. Chruścikowski. Pod jego imieniem trzykrotnie też potem wyszła, o czym ob. tom XIV 214.

Mówi o powinnościach względem Boga i duszy oraz ciała; o powinnościach względem rodziców i ojczyzny; o powinnościach sędziów, magistratów, panów, sług, poddanych; o pow. względem społeczności i przyjaciół.... (Na str. 305—12 przemawia przeciw pojedynkom). Dużo cytuje z Cicerona i Seneki, i na nich głównie swe moralizatorskie wywody opiera. Stosunków polskich prawie całkiem nie uwzględnia.

Na ten sam temat zamieścił też rozprawę po łacinie w swoim zbiorze De vera felicitate (o którym niżej) Antoni Wiśniewski. Podobieństwo idzie tak daleko, że bez bliższej analizy trudno rozstrzygnąć, który z dwóch pijarów: Wiśniewski czy Chruścikowski jest właściwym autorem.

Na końcu powyższej rozprawy Chruścikowskiego (?) przekład ody Sarbiewskiego i imprimatur podp. przez F. P. Turskiego.

Powyższy tom II był z tą samą datą dwa razy drukowany. Pozornie wyglądają oba druki jednakowo. Jednak nad przemową: O poprawie obyczajów (tj. Starowolskiego Reformacja) jest ozdóbka drukarska odmienna. Zaś Rozmowa III ma tytuł: O powinnościach człowieka przez X. Samuela Chruścikowskiego Schol. Piarum professora filozofyi. Przedruk rozciąglejszy, druk większy i dochodzi do str. 395.

Oba różne odbicia są w Bibl. Jag.

O dziele tym pisze Janozki Excerpta (1764) str. 10: Ingenti undique plausu sunt excepta. Etiam mulieres illustres, geminae praesertim heroinae Mniszechiae, frequenter legunt ac vix e manibus dimittunt.

Smoleński Przewrót umysł. (1891) str. 45 cytuje głosy współczesnych pism donoszących o czytaniu tych „Rozmów“ na publ. zebraniach. Na str. 46—53 omawia przewodnie myśli tych „Rozmów“.

Kot Hist. wych. I 382. — Konopczyński Stan. Konarski (1926) str. 180 i nast.

Bawor. — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Rozmowy o poprawie obyczajów polskich przez kawalerów uczących się in Collegio Nobilium Schol. Piar. miane R. P. 1760/1 w Warszawie. w 8ce, str. 388.

Jest to II tom powyżej opisany, puszczony w obieg z osobnym tytułem i bez zaznaczenia, że stanowi całość z I tomem.

Jagiell. — Raczyń.

√ — Rozmowy W Ciekawych Y Potrzebnych w Filozoficznych Y Politycznych Materyach, w Kollegium Nobilium Piarum Miane. Tom III. [Tu winietka: ornament linearny, inny jak w tomie I i II] w Warszawie w Drukarni J. M. y Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. MDCC.LXII. (1762). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 1—102, k. 3 nlb., str. 103—294.

Dedykacja na 2 kartach nlb. Józefie z Grabińskich Tarłowej, kaszt. lubels. przez Antoniego Wiśniowskiego, w której wychwala znaczenie „przywiązania do książek“. — Potem na 3 kartach: Materye rozmów y zdań w tomie III (jest to spis treści dwóch zawartych w tym tomie „Rozmów“, z których każda, jak zwykle, podzielona jest na zdania i zakończona przekładem jakiejś ody).

Rozmowa I z osobnym tytułem: „O nieśmiertelności duszy ludzkiej“ jest przedrukiem rozmowy wydanej osobno w r. 1761 (ob. wyżej str. 76) z dedykacją do Kaj. Sołtyka. Ta sama dedykacja jest i tutaj, ale tym razem podpisał ją Ant. Wiśn. Zajmuje tutaj ta Rozmowa str. 1—102.

Po czym idą 3 karty nlb., na pierwszej: Rozmowa II y III z Uwag nad Przyczynami Wielkości y Upadku Rzeczp. Rzymskiey ...przez kawalerów... Roku P. MDCCLXII w Warszawie... (stron 103—294).

Po powyższym tytule idzie dedykacja do Ad. Czartoryskiego, gen. ziem podol., podpisana przez Ant. Wiśniewskiego; tłumaczy tu, że gdzie idzie o całość kraju, tam zgodnie i odważnie należy wszystkie sakryfikować prywaty, ani się obawiać uszczerbku osobistych swobód.

Rozmowy powyższe są przeróbką „Uwag“ Monteskiusza, aczkolwiek jego nazwisko nie zostało wymienione. Równocześnie wyszły one w osobnym wydaniu (k. 3 i str. 260), o którym obacz t. XXII 542. Tłumaczyli (a raczej przerabiali z franc.) podobno Ant. Wiśniewski i Glic. J. Baxter.

Na końcu oda Horacego (Altera jam teritur) w doskonałym przekładzie (zapewne Wiśniewskiego) oraz imprimatur J. Turskiego.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Toż:... w 8ce, str. 356 i k. 3.

— [Toż pt.:] Rozmowy w ciekawych y potrzebnych filozoficznych y politycznych materyach. Warszawa. druk Sch. Piarum 1791. w 8ce, str. 394.

Egzemplarzy tych przedruków nie odszukałem.

— De Vera Felicitate Cum Privata Hominum Tum Publica Regnorum Disceptationes Philosophicae Antonii

Wisniewski è Scholis Piis Contra Incredulos nostri temporis Tomus I. [Tu w liniach:] Quot Capita tot Sententiae. [Tu winietka: na tle dalekiego krajobrazu dwa drzewa]. Varsaviae MDCCLXXV. (1775). Typis S. R. M. Reipublicae in Collegio Scholar. Piarum. w 8ce, k. tyt. i k. 8 nlb., str. 323. — Tom II. w 8ce, k. tyt., str. 207 i str. 3 nlb.

Rozpoczyna przedmowa: Ad principes Christianos (na 6 kartach). Tu uderza na epikureizm i na deizm (teizm) i wykazuje, że są one zgubne także i dla państw. Chrześcijaństwo jest unica virtutis schola. Nikt nie dochowa księciu wiary, kto nie dochował Bogu. Quid exterminando Deismo non aequius et facilius? (Nie zdaje się, by tę przedmowę pisał jeszcze Wiśniewski).

W przedmowie ad lectorem (od wydawców) wyliczeni są deiści, których tu się zwalcza: Schartsburi (sic), Bolingbroke, Boulainvilliers, Bayle, Hobbes, Tindal, Midleton, Voltaire, Rousseau itp. oraz tytuły ważniejszych dzieł deistycznych (Catechismus honesti hominis, Miles phil., Systema Naturae, Disc. vicarii sabaudiensis). Jako przeciwnicy deistów wymienieni są Grotius (Veritas relig. christ.), Huet, Paschal (sic), La Bruyere itp. Jak z tego widać, pisał przedmowę ktoś nie dobrze obeznany z ruchem umysłowym za granicą.

Dzieło pośmiertne Wiśniewskiego składa się z 5 rozpraw (disceptatio, quaestio academ.) tworzących pewną zaokrągloną całość, a zatytułowanych:

1) De beatitudine hominis in hac vita (I str. 1—64).
2) De vera Dei Optimi Maximi felicitatisque nostrae notione (str. 65—195).
3) De immortalitate animae humanae (str. 196—321).
4) De praecipua regnorum felicitate (tom II str. 1—120).
5) De officiis hominis in quovis vitae statu (str. 121—207).

Tytuły trzech pierwszych rozpraw są zgodne z wydanymi przez niego w latach 1757—61 „Rozmowami", zebranymi potem w r. 1760 w trzytomową całość (ob. str. 77). I treść także pokrywa się dosyć wiernie z treścią powyższych „Rozmów". Ale tylko w głównych rysach. Dużo bowiem ustępów autor tutaj rozszerzył, wiele cytatów dodał (np. z Plauta, Platona, Isokratesa — tych nie ma w tekście polskim), za to niektóre wywody tutaj skrócił. Stało się to dlatego, ponieważ „Rozmowy" miały na oku względy dydaktyczne; autor zwracał się do młodzieży, tutaj zwraca się do publiczności dojrzałej, filozoficznie wykształconej (nazywa ją „amici philosophi" lub „scientiae amatores") i ujmuje mówiąc do niej inaczej kwestie. Pisząc zaś po łacinie liczy na publiczność także i zagraniczną, i dlatego stosunków polskich nie uwzględnia. Rzadko tylko cytuje pisarzy i poetów polskich, których w „Rozmowach" cytował tak obficie (z wyjątkiem Konarskiego, którego nazywa „noster Pericles Polonus").

Dwie ostatnie rozprawy, zawarte w t. II, nie mają odpowiedników w „Rozmowach", a mianowicie De regn. felicitate i De officiis hominis. (Pierwsza z nich pokrywa się co do tytułu, ale nie co do treści, z „Rozmową", której autorem jest najprawdopodobniej Konarski). Wobec tego charakteryzuję poniżej treść tych dwóch rozpraw Wiśniewskiego:

Rozprawa: De praecipua regnorum felicitate ma treść następującą: O pożytku, jaki filozofia przynosi państwom (charakterystyczne wywody dla epoki oświecenia). Ale nie epikurejska, epikurejczyków wypędzano z państw starożytnych. Deiści nie cenią cnoty. Bojaźń Boga uczy szanować prawa. Do tego trzeba wychowywać obywateli tj. młodzież (cytuje odę Konarskiego). Gani zdanie Rousseau'a (w Emilu) „id docere pueros, quod ipsimet scire velint". O konieczności posiadania wojska i o niebezpieczeństwach stąd mogących wyniknąć. O nierównościach społecznych i ucisku ludu. O ekonomii publicznej i prywatnej. (Na str. 64 powołuje się na Stan. Leszczyńskiego, jak dbał o zdrowie ludności włościańskiej w Lotaryngii, zakładając dla niej nosocomia publ.). O zadaniach sądownictwa. Qualis debet esse princeps, ejus ministri et consultores. O religii i stanie kapłańskim. Polemika z Lukrecjuszem o znaczeniu Boga. Zarzuty deistów przeciw kapłanom. — Jak wszędzie w tym tomie, tak i w tej rozprawce, stosunków polskich nie porusza.

W ostatniej rozprawie „De officiis hominis in quovis vitae statu" omawia potrzebę religii odczuwaną u wszystkich ludów. A jednak patrzymy otiosi violari religionem. Zadania duchowieństwa i obowiązki. Błąd popełniony przez duchownego nie zaprzecza znaczenia stanu. O znajomości samego siebie (trzy systemy: perypatetyków, Wolfa i Kartezjusza). O potrzebie mądrości i o mądrości prawdziwej (chrześcijańskiej). Lex conservandae vitae (tu diatryba przeciw pojedynkom z powołaniem się na długi wywód Osoriusza). O obżarstwie i pijaństwie. O stosunku męża i żony. O pięknym postępku Klementyny Sobieskiej, co nie chciała opuścić męża (str. 204; przytacza o tym jej wiersz). Pochwała puditiae. — O podobieństwie z rozprawą Chruścikowskiego obacz wyżej str. 78.

Erudycję w zakresie literatury starożytnej okazuje wszędzie dużą; popiera swe wy-

wody głównie cytatami ze starożytnych i kościelnych pisarzy. Nowszych rzadko cytuje (Kornela, Owena), a z nich najczęściej Konarskiego, Bern. Guilhelmina i Polignaca (zna jego Antilukr., zapewne za pośrednictwem bisk. Załuskiego, który żył z Polign. w przyjaźni i jego książkę propagował w Polsce). Zwalczanych przez siebie filozofów-deistów nader rzadko cytuje i wprost nie zwalcza; zapatrywań ich nie streszcza; polemika jego ma charakter ogólnikowy. Stąd wyniknęła potrzeba wymienienia (niedokładnego) ich nazwisk i dzieł w przedmowie.

Na końcu censura Bog. Horocha, facultas Ludw. Gorskiego i aprobata Pawła Fischera S. P. cenzora ksiąg, dat. 29 Dec. 1775. Bawor. — Ossol.

— I. Table Chronologique Des Rois De Pologne. — II. Table... Presenté Au Roy l'Anné 1760. Par A. Wisniewski Prêtre Reg: de la Congr: des Ecoles Pieuses Theologien de S. M. fol., dwie karty tablicowe.

Każda z tych kart podzielona na rubryki, zawierające: imiona książąt i królów, daty panowania, ważniejsze zdarzenia za ich rządów oraz „Observations sur la Pologne". Obserwacje te, to w krótkim zarysie opis ustroju Polski, daty statystyczne, stan armii, kościoła itp. W opisie zdarzeń dochodzi do r. 1758.

Pomieszczone w rękopisie Akad. 1138, w którym równocześnie znajdują się oprawione dwie obszerne rozprawy rękop. o stanie i ustroju Polski (z tegoż samego czasu), jedna po angielsku, druga po francusku.

Załuski Bibl. histor. 65 pisze: „Antoni Wiśniewski, moj kochany przyjaciel, co teraz rządzi polską prowincyą Xięży Pijarów, wydał w polskim rownie i francuskim języku życia królów naszych in tabellis, dziwnie pięknie zebrane na jedney tablicy. W tych tabellach masz całą polską historyą zebraną, niemniej także i geografją".

Smoleński Przewrót (1891) str. 144 (podaje mylny tytuł i datę; zdaje się, że nie miał tego w ręku). — Tenże Pisma III 327. Akad. — Jagiell.

— Tableau de la diète de la Republique de Pologne... Dedié à S. E. Mgr. le Comte de Ocieszno Brühl Grand Maître d'Artillerie de la Couronne, Premier Ministre du Roy, & le jour de sa Fête 12. Juillet 1760. par A. Wiśniewski Prêtre de la Congr: des Ecoles Pieuses. (1760). fol. tablic. Jagiell.

— Tableau De La Republique De Pologne. [Na końcu:] Dedié a S. E. Mgr. le Comte d'Ocieszno Brühl Grand Maitre d'Artillerie de Couronne, Premier Ministre du Roy, &c. le jour de sa Fête 12. Juillet 1760. par A. Wisniewski Prêtre de la Congr: des Ecoles Pieuses. fol. tablicowe.

Wylicza senatorów oraz podaje skład izby poselskiej z oznaczeniem, gdzie którzy posłowie zasiadali. Także kolejność głosowania. — Jak inne tablice franc. Wiśniewskiego, zapewne i ta służyła celom nauczania w szkołach pijarskich. Mieści się w ręk. Akad. 1138. Akad.

— ob. Bakster Glicery (Monteskiusza Uwagi 1762) — Castera du Perron (bronił go przed zarzutem kacerstwa) — Horatius (1773; tu jego przekłady) — Kowalski Jan (1750 i 1746; tu polemika o filozofię) — Malczewski Adam (Eloq. 1751, Theophrastus 1758; tu ciągła polemika z phil. recent.) — Mitzler (Warsch. Bibl. str. 171) — Monteskiusz — Ordinationes (1755) — Pac Ignacy (Propos. 1746) — Rudzki And. (Phil. ortodoxa 1747; Aristotel. 1750) — Sarbiewski M. (Opera 1769 str. 294; Oda 1769) — Schlegel (Szlegel) (Vindiciae peripateticorum 1752) — Żakiewicz C. (Vindiciae 1752).

Jego wiersz do czytelnika na pochwałę Józ. Załuskiego ref. kor jest umieszczony w Zbiorze rytmów III 489.

Załuski Bibl. 90 pisze: „Transtulit etiam alias tragedias Gallicas, collata cum suis sodalibus opera tersissimo metro, mox edendas".

O jego dwóch rozpoczętych ale nie wykonanych pracach filoz. wspomina Bielski Vita (j. n.).

Janozki Polonia litt. str. 83 (r. 1750) mówi, 1) że pisał panegiryki dla rodzin Zamojskich i Poniatowskich; 2) że pisze Compendium scientiarum mathem. in usum juvenum; 3) oraz Geographiam tam generalem quam specialem methodo mathematica. — Tenże Excerpt. str. 116, 171. — Tenże Lexicon I 171—5 (tu jego życiorys, podróże, stosunki z uczonymi zagr., charakterystyka usposobienia i wyglądu zewn.) oraz II 15, 138—40, 191. — Załuski Bibl. poet. 19. — Bentkowski Hist. lit. II 44, 733. — Bielski Vita 1812 str. 101—7 (tu jego biografia) i str. 229 (o jego wyborze na prowincjała 1765—8). — Horanyi Scriptores piarum II 834—45. — Chodynicki III 322. — Dziennik Wileński 1816 III 261. — Gołębiowski O dziejopis. 226. —

Rocznik Tow. Nauk. Warsz. I 96; IV 16; X 251; XII 199. — Łukaszewicz Hist. szkół II 418. — Ks. Krupiński w Schweglera Hist. filozofii str. 414. — Struve Hist. logiki 1911 str. 200—1. — Smoleński Przewrót umysł. 1891 (passim). — Ks. Załęski Jezuici w Polsce III 1039. — Konopczyński St. Konarski 1926 str. 111. — Chmaj Kartezjusz w Polsce (Sprawozd. Akad. Um. 1937 grudzień). — Korbut [2] II 29.

WIŚNIEWSKI Emanuel a S. Ioanne Baptista Schol. Piar. (1688 † 2 lipca 1742). Sanctuarium increatae sapientiae Divus Thomas Aquinas angelicus doctor ecclesiae e Varęzensibus exedris oratoria facultate promulgatus ad aram honoris Perillustris ac admodum Rndi DD. Georgii Jabłoński, praepositi varęzensis ac protectoris sodalitatis oratorii Mariani scholarum varęzensium praesentatus. Per P. Emmanuelem a Sancto Joanne Baptista Scholarum Piarum, perorante M. D. Martino Święcicki eloquentiae auditore. Anno ingressus ad sancta sanctorum humanati Dei 1722. Leopoli typis Confraternitatis SSS. Trinitatis. fol., sygn. A—E_2.

Mowe poprzedza wiersz.
Horanyi Scriptores Piar. II 845. — Bielski Vita Piar. 37. Jagiell.

WIŚNIEWSKI Jan. Mowa.. do J. O. Xiążęcia Imci Prymasa Władysława Łubieńskiego. 1762. w 4ce.
Uniw. Wileń.

Wiśniewski Józef, starosta hniewczycki ob. Ostrowski (Swada polska f. I 6 str. 91—3).

Tu mowa na pogrzebie ojca.

WIŚNIOWIECCY (Wiszniowieccy). Odpowiedź od Sukcessorów Wiszniowieckich Na Projekt OO. Xiążąt Woronieckich y Czetwertyńskich. fol., k. 1.

Ob. Woronieccy (Odpowiedź).
T. P. N. w Poznaniu.

— Inscriptio ad ecclesiam Patrum Carmelitarum in Wiśniowiec... ob. Ostrowski Danejk. (Suada lat. Inscript. 1747 f. II 56).

— ob. Cauler Szym. (Rhetoricorum 1648) — Dubiński K. (1683) — Jabłonowski J. A. (Ustawy 1741; genealog. tablice 1748) — Kuszewicz Sam. (1645) — Luder (Elogia 1738) — Neunachbar (1669) — Pastorius Joach. — Sierakowski Wacław (Majus Szemb. 1720) — Szemiot (genealogia 1669) — Zaykiewicz (Lilietum 1740).

Genealogię opracował Boniecki Poczet rodów 1887; a jeszcze gruntowniej J. Wolff Kniaziowie i książęta 1895; poprawił Wolffa i uzupełnił Wł. Tomkiewicz Jeremi Wiśn. 1933.
Finkel III str. 1893.

Wiśniowiecka Anna (I) ob. Fatowicz M. (1637).

Wiśniowiecka Anna (II) ob. Jabłonowski J. A. (1722) — Ogiński Józef (Słońce 1721).

Wiśniowiecka Elżbieta, żona Michała Zamojskiego, córka Mich. Serw. († 1770) ob. Zamojska Elżbieta.

Wiśniowiecka Elżbieta Konstancja ob. Wolski Franciszek (Mons pietatis 1670).

Wiśniowiecka Eugenia Katarzyna (z Tyszkiewiczów) ob. Bielski Marcin (Consultacya 1639) — Czarliński S. B. (1637) — Dubowicz Al. (Wyprawienie osoby 1642) — Giżycki Stefan (1637).

Wiśniowiecka Franciszka ob. Majkiewicz Stanisław (Olympus 1725) — Radziwiłł Mich. (Odgłos 1725, Nidus 1725).

Wiśniowiecka Gryzelda, z domu Zamojska, żona Jeremiego († 1673) ob. Balde (Sen 1647; ob. Libicki Jan) — Bęklewski M. (1632) — Bieżanowski St. (Echo) — Charzewicz M. (Lylya 1671) — Dilger N. (Die polnische 1669) — Tainer (Virtus, Dolor 1663) — Temberski St. (Kazanie 1669) — Wolski Fr. (Mons 1670) — Żegocki (Pełnia 1672).

Tomkiewicz Jeremi Wiśn. (1933) str. 116 i passim. — Finkel Bibl. nr 8465.

Wiśniowiecka Helena ob. Sobieski Jakub (Oddawanie).

Wiśniowiecka Irena ob. Ewangelie (1619).

Wiśniowiecka Katarzyna ob. Chodkiewiczowa.

Wiśniowiecka Katarzyna Eugenia ob. Giżycki Stef. (Mitra 1637).

Wiśniowiecka Katarzyna z Dolskich żona Janusza ob. Arciechowski Daniel (Strzała 1701) — Pontanus Ludwik

(Sposób 1728; tu jej genealogia) — Wąsowski Jan (Strzała sarmacka) — Wiśniowiecki Janusz (Odgłos).

Wiśniowiecka Michajłowa ob. Stawrowiecki Trankwill (Ewangelie).

(Wiśniowiecka Tekla z Radziwiłłów). Veritable Etat de l'affaire touchant l'Achat de Borcklo: entre Son Altesse mad. la Princesse Wisniowieska, nee princesse de Radzivil, ci-devant epouse de son excell. Mgr le Comte de Flemming, feld-marechal de Saxe, et son excell. M[r] le Comte de Flodroff Wartensleben, reduit en ordre par un des gens d'affaires de son alt. Mgr le prince Wisniowieski, grand-chancelier et commandant general de l'armee de Lithuanie. A Warsovie 1731. fol., str. 62 (sygn. Q).

Czerw. Dwór.

— ob. Bieykowski Ant. (Ostatnia usługa 1746) — Hilarion à SS[mo] Sacramento (1739) — Rosołecki Łukasz (1744) — Turczynowicz Stefan (Jezus Maria Józef 1745).

(Wiśniowiecka Tekla) żona Michała Serwacego. Południe Honoru na przyzwoite obiektum Niebocelney zrzenice Xiążęcego Orła JO, JW. Xiężney Jmci Tekli z Xiążąt Radziwiłłow Wiszniowieckiey Woiewodziney Wileńskiey... przy tryumfalnym na Naywyższą w Senatorskim Wielkiego X. Litew. Zodyaku Statywę Xiążęcych luminarzów ascensie licznemi... splendorami iaśnieiące od obligowaney fundatorskim imionom Akademii Wileńskiey poetycką Umbrą adumbrowane. W Wilnie w druk. Akad. S. J. 1736. fol., k. 6. Uniw. Wileń. (?)

— Wdzięczność za fundatorskie łaski J. O. Xiężney Jmci Tekli z Xiążąt Radziwiłłow Wisniowiecki Woiewodzinie Wileńskiey, Hetmanowey W. W. X. L. przy solennych Akcu pogrzebowego ceremoniach J. O. Xiążęcia Jmci Michała Serwacyusza Korybuta Wiśniowieckiego przy oddaniu panegiryku łacińskim y greckim wyrażona od Prowincyi Polskiey szkół Pobożnych. R. P. 1745 w mies. Wrześniu. w Warszawie w drukarni Coll. Schol. Piarum. fol.

Bawor. — ks. Polkowski (miał niegdyś) — Uniw. Wileń.

Wiśniowiecka Teofila (I) żona Dymitra ob. Wiśniowiecki Dymitr (Zaćm. Xiężyc 1682, Nova Constell. 1671).

(Wiśniowiecka Teofila) (II), żona Janusza, z domu Leszczyńska. Dyaryusz obłoczyn IO. Xney I. Mci Kasztelanowy Krakowskiey in Supplementum pierwszego na Pocztę do druku podany. (1753). fol., k. 2.

Teofila z Leszczyńskich Wiśniowiecka wstąpiła we Lwowie do dominikanek.

Ossol.

— ob. Bobiński Rem. (1740) — Brygida św. (1735) — Gostyńska góra (1726) — Kmicianka Marc. (1735) — Kozłowski Sz. (Tron 1752) — Polikowski Anioł (1753) — Prospekt wesoły (1726).

Wiśniowiecka Teresa, zak. bened. ob. Grymosz M. (Święta droga 1756).

(Wiśniowiecka Urszula Teresa) z Mniszchów, żona Konstantego. Zacmienie Słonca Przy Śmierci, Iezvsowey, Smiertelnymi zágászone ćieniámi, Iáśnie Oświeconey Księżnie, Orszvli Korybvtowey Księznie Wisniowieckiey z Wielkich Kończyc. Do osobliwego Męki Chrystusowey rozmyślánia. W Kośćiele Krosnienskim Soc. Iesv, dźien Wielkopiątkowy żałobnie ná theatrum wydáne y ofiárowane. Roku Słońca Chrystusowego 1661. Dniá 15. Kwietniá. W Krakowie, W Drukárni Wdowy y Dźiedźico Frán: Cezarego, I. K. M. Typ. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Rozpoczyna: Prefacya... podpisana: Retorowie Coll. Crosn. S. J., po czym herb księżnej.

Jest to program widowiska złożonego z antyprologu, 3 aktów i epilogu.

Występuje „Jaśnie Oświecony Apollo" i muzy, Anioł hamuje krew Chrystusa, Hierozolima bije się w piersi, Dionizjusz Areopagita. — Na końcu wymienieni aktorowie (było ich 27). Grali Jan Błoński, Stan. Cebulski, Adam Wierzbięta, Kas. Oświecim, Aleks. Remer itp. Ossol.

— ob. Bieżanowski St. (Divi Thomae 1663) — Rychłowski Franc. (Kazanie 1667) — Wolski Franc. (Inscriptie 1662).

(Wiśniowiecki Dymitr), syn Janusza, hetman w. kor. (ur. 1631 † 1682). Nova Constellatio Illvstrissimorvm Sidervm

Regni Poloniae, In Auspicatissimo Connubio Jllvstrissimi Dvcis Demetrii Koribvt In Wiszniowiec Et Zbaraz Wiszniowiecki, Palatini Bełzensis, Exercituum Regni Poloniae Ducis, &c. &c. &c. Et Jllvstrissimae Theophilae Dvcis In Ostrog Et Zasław, Comitis In Tarnow, Palatinidis Cracouiensis, &c. &c. Observata. Et ad publicae Felicitatis Prognosticon in Lucem data A Collegio Varsaviensi Societatis Jesv. Anno Domini MDCLXXI. (1671). Sexto Idus Maias. [Tu linia z gwiazdek]. Varsaviae, Typis Elertianis. fol., k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. k. tyt. Epigramma.. (16 wierszy). Po panegirycznej przedmowie i prognostyku idzie wierszem: Faustum Poloniae Apollinis oraculum (na 4 k.) i Votum ex nexu siderum. — Kończy Progn. et orac. primus nexus. Ossol.

— Posiłki żałobne w okropnych śmierci cieniach gasnącemu Xiężycowi JO. Xiążęcia JWPana Dymitra Jerzego Korybuta na Wiśniowcu y Zbarażu Wiśniowieckiego Kasztelana krak. Hetmana W. Kor., starosty Białocerkiewskiego, Drabinskiego, Lubomlskiego, Soleckiego etc. na odsiecz idącey za śmiercią niepamięci przy pogrzebie zmarłego JO. X. Mości ciała zgotowane od Collegium Krakowskiego Soc. J. przy bazylice SS. Apost. Piotra y Pawła, Roku od posiłkowanego Słowem świata 1682. w Krakowie w drukarni Schedlow JKM. ordyn. typografów. fol., k. 9 nlb.

Przypisało kolegium Teofili Korybutowej Wiśniowieckiej, żonie zmarłego. Uniw. Warsz.

— Zaćmiony śmiertelnością Xiężyc w Iaśnie Oświeconym ná Wiśniowcu y Zbárázu, Xiążęciu Dimitrze Ierzym Korybucie Wiśniowieckim J. Wielmożnym Kasztelanie Krakowskim, Wielkim Hetmanie Koronnym, etc. bez szkody, wrodzoney iásności w ćieniách śmierći zostaiący wiecznośćią nieśmiertelney sławy y czynow oświecony, przy akćie pogrzebowym od Collegium Krákowskiego Soc. Jesu, prezentowany. R. utáionego w śmiertelney náturze Boga 1682. W Krák: w Drukárni Schedlow I. K. M. ordyn. typ. fol., k. 2 nlb. i ark. C_2.

Ded. Teofili Wiśniowieckiej, żonie zmarłego. Ob. Mleczko (w t. XXII 448). Jagiell. — Ossol.

— ob. Bieżanowski St. J. (Augustale 1682) — Brocki M. (Splendor 1676) — Cauler Sim. (Rhetoricorum 1648) — Dziedzic Jan (Horizon 1665) — Gąsiewski J. (Auspicium 1648) — Gorczyn J. Aleks. (Sposób arytm. 1647) — Heroicum (1676) — Kusiewicz Sam. (Narratio 1645) — Leszczynowic Marc. (Conclusiones 1648) — Manifestum (1656) — Mleczko G. (Radii sepulchr. 1682, Zaćmiony Xiężyc 1682) — Pufendorff (1695) — Sierakowski Fab. (Trybunał 1665) — Skowronkowicz A. S. (1647) — Ślachetka (1666) — Temberski Stan. (Chronologia 1669) — Twardowski Samuel (Wiśniowiecki Janusz 1646, Pobudka do cnoty 1635) — Wiśniowiecki Mich. (Parentalis 1676) — Wojewódzki Paw. (Panegyricus 1682).

Święcki Hist. pam. II 301. — Encykl. Orgelbr. XXVII 245—50. — Chrapowicki Pamiętn. I 17—9. — Grabowski A. Ojczyste spominki II 135. — Korzon Dzieje wojen III 436. — Przyboś Konfed. gołąbska 1936 str. 104 i nast. — Finkel Bibl. hist. III 1893.

Wiśniowiecki Janusz, syn Konstantego (ur. 1599 † 1636) ob. Czerliński B. (Wizerunek 1637) — Fatowicz M. (1638) — Giżycki St. (1637) — Poradowski K. (1630) — Twardowski Sam. (Daphnis 1638, Xże Wiśn. 1646).

Korzon Dzieje wojen II. — Finkel Bibl. III 1893.

WIŚNIOWIECKI Janusz Antoni Korybut (pseud. Ig. Olszowski, Gabriel Bogdański, i anagr. Jurasinus Thyburok de Wiecsiwno, ur. 1678 † 1741). Swiętego Filipa Nereusza nicktore Akty strzeliste bez litery R od Łukasza Ignacego z Olszowy Olszewskiego Schol. Kiiowskiego, Proboszcza Białokamienieckiego, Elegiami dziesięc krotkiemi bez teyże litery R od tegoż ogłoszone. (1740). w 4ce, k. 24.

Dedykacja Karpiowi, bisk. żmudzkiemu, proboszczowi trockiemu. Z odezwy do czytelnika dowiadujemy się, że właśnie gdy

do druku Akty strzeliste iść miały, umarł biskup d. 10 Xbris 1739.

W końcu Aktu strzelistego idą wiersze.
Krasiń. — Ossol.

— List księcia Janusza Korybuta Wiszniowieckiego kasztelana krakowskiego do J. O. Xięcia Teodora Potockiego... ob. Potocki T. (Kopie 1735).

— Lutnia wesoła Orfeusza górnego na powitanie Wielmożnego Jegomości Xiędza Łukasza Ignacego Olszowskiego kanonika Kijowskiego, Gorlickiego, Białokamienieckiego etc. proboszcza przez jego osobliwego kultora na Gorlickim Parnassie nastroiona. Zacne urodzenie, godność, cnoty świątobliwość w całym życiu iego brzmiąca Roku Pańskiego 1734. dnia... we Lwowie w drukarni Brackiey Troycy SSS. z przywilejami Jego Król. Mci. fol., 5 arkuszy.

Na odwr. str. tyt. krótka przemowa prozą do Olszowskiego jako swego mecenasa. Podpisał się tak: Po Michale w szeregu wtory anioł pański, Początek mam od Boga koniec w ziemi Dański.

Sam panegiryk wierszem ułożony. W nim pisze, że Olszowski był synem łowczego łomżyńskiego i matki z domu Skrzewskiej.
Uniw. Warsz.

— Mowa J. O. Xiążęcia Wiszniowieckiego Janusza Korybuta Kasztelana Krakowskiego przy oddaniu Jaśnie Wielmożney Jevmości Panny Antoniny Potockiey Straznikowny Koronney Jaśnie Wielmożnemu Jegomości Panu Sewerynowi Rzewuskiemu Podczaszemu Koronnemu, Chełmskiemu Lubomskiemu. &c. Staroscie Na weselnym Akcie we Lwowie dnia 22. Wrzesnia Roku. Miana A od pewnego, tak Pańskiey, Xiążęcey Wymowy, iako y zacnych Domow Aestymatora, publiczney wiadomości Podana. [Tu linia]. W Lublinie w Drukarni Collegium Societatis Jesu Roku Pańskiego 1731. fol., k. tyt. i k. 7 nlb.

Rozpoczyna przedmowa do czytelnika, w której jakiś sługa księcia, niby to wydawca, supresso suo nomine wychwala tę mowę.

W mowie zwykłe panegiryczne i makaroniczne pochwały obu rodzin; nie usprawiedliwia ona niczym oddanych jej pochwał.

Przedruk w Swadzie Ostrow. Danejk.
Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Mowa na reassumpcyi Rady Warszawskiey 1736... ob. Ostrowski Danejk. (Swada polska 1745, f. I 1, 6)

Są tam i inne jego mowy (w t. I cz. 2 str. 6—11).

— Odgłos żałości nad śmiercią w Bogu Przewielebnego JX. Waleryana Michałowskiego, Gwardyana Lwowskiego, od Jgnacego Olszewskiego, Kanonika Kiiowskiego wydany. [Na końcu:] Labore et impensis, qui anagrammatice Jurasinus Thyburok de Wiecsiwno 1733 die 21 9bris (Kraków). w 4ce, ark. 3.

Jussyń II 326. Dzików.

— Odgłos Prawdziwey Załosci Nád Smiercią w Bogu Przewielebnego Jmći Xiędza Waleryana Michałowskiego, Gwardyana Lwowskiego Od Ignácego Olszowskiego, Kánonika Kijowskiego, ná widok Polskiemu Swiátu wydany. Do Czytelnika... (około 1734) w 4ce, k. tyt. i k. 27 nlb.

Po przedmowie do czytelnika, zaczynającej się już na stronie tytułowej, idzie „Przestroga do czytelnika". W niej powiada autor operis, iż był malkontent z edycji krakowskiej, gdyż w niej wiele opuszczono. Zatem poprawiwszy errata daje pracę swą na nowo prasie drukarskiej.

Sama rzecz składa się z 99 czterowierszy napisanych na cześć zmarłego Michałowskiego, a także jego przodków (był spokrewniony z Wiśniowieckimi). Wiersze są liche, ale treść o tyle ciekawa, że daje obraz obyczajów zmarłego kanonika. Nie pijał (tu pochwały trzeźwości), ale innych chętnie tokajem częstował. Stąd urobiono mu anagramat z imienia i nazwiska: Łysinę ma, kocha liwar. Żył lat 70. Opisuje jego przyjaciół (Szkot Elbing, Towiański, Wierzbięta). Na końcu tego czterowiersza pochwała (prozą) Ignacego Łukasza Olszowskiego, rzekomego autora.

Od k. E idzie wiersz pt. Korona Chwały, napisany przez „pierwszą senatorkę w Polsce" na cześć Olszowskiego (tu dużo danych o jego życiu). (Za pierwszego senatora mógł się uważać kasztelan krak., a więc on sam?).

Wreszcie dwa listy dziękujące za przesłane niby to od Olszewskiego (w rzeczywistości od Wiśniowieckiego) skrypta. Oba listy wychwalają jego rozum i talent.

Od karty E_4 idą cztery elegie „tegoż Ignacego Łukasza Olszowskiego". Pierwsza jest przeróbką „Krzyża" Wacława Potockiego, druga z Tobiasza pióra Stan. Lubomirskiego (Mirobulli Thasalini) z do-

datkiem własnych (rzekomo) wierszy Olszowskiego, trzecia również z Tobiasza; czwarta z „Zabawy" J. St. Jabłonowskiego. Dlaczegóż Olszowski (czyli Wiśniowiecki) przerabiał z obcych motywów te 4 elegie? Dlatego, że w przeróbce nie zachodzi litera *r*, której Olszowski nie wymawiał. Wszystkie przeróbki dokonane są czterowierszami, talentu poetyckiego jednak nie okazują.

Na egz. nalepiony piękny ex libris J. F. Sapiehy z datą 1736. Uniw. Warsz.

— Ignacego Łukasza Olszowskiego kanonika Kijowskiego Gorlickiego proboszcza o Nayświętszey Pannie Jasielskiey statuy Informacya krótka roku 1734. w 4ce, k. 16 nlb.

Podaje historię obrazu, następnie erekcję kościoła jasielskiego, spis cudów przy tym obrazie doznanych, a na końcu Elegia na pochwałę statui Najśw. M. P. w Jaśle. Wreszcie przestroga, że prawdziwy autor tego pisma jest senator jakiś: Jurasinus Thiburok de Wiecsiwno. (Janussius Koributh Dux Wiśniowiecki Castell. Crac.). Jocher 8843.

— Ignacego Łukasza Olszowskiego Scholastyka Kijowskiego w ciężkiey artrytyce do Nayświętszey P. Chełmskiey westchnienie bez litery R krótkie. w 4ce, k. 2 nlb.

Całą tę pieśń przedrukował Wójcicki w Tygodniku Ilustr. w r. 1862 t. V str. 18.

— Sermones terni Ex quibus Perillustris ac Reverendus Dominus Ignatius Lucas Olszowski, Canonicus Kijoviensis, Gorlicensis et Albi-Lapidensis Praepositus, primum detentus adversa valetudine habere voluit in Exequiis Serenissimi Augusti II. quas Zytomiriae in Ecclesia sua Cathedrali Illustrissimus ac Excellentissimus Dominus Ozga Samuel Episcopus Kijoviae suo sumptu die 13 9bris. Anno 1733. Huic Magno Heroi persolvebat, et quoniam Is specificatus Canonicus difficulter literam R. pronunciat, ideo studuit ut absque hac hunc suum perageret Sermonem. (1734). w 4ce, k. 8.

Tytuł zajmuje obie strony k. tyt.

Od k. 4 idą: Sermones subsecutivi bini, quos insimul habuit praenominatus... Canonicus Kijov. quando die 12 Augusti, idque ex ratione Natalis diei... Aug. II faciebat exequias in ecclesia Białocamenecensi... plus quam 100 conductis sacerdotibus... primum omnia verba habenda litera R. impleta et postea sine hac. ...

Na końcu: Labore et impensis qui anagrammatice Jurasinus Thiburok de Wiecsiwno. Jest to więc żart pióra Wiśniowieckiego. Ks. Wł. Knapiński w Encykl. kośc. XVII 284 (mylnie podaje, jakoby nieznane Estreicherowi).

— Sermo quem habere voluit detentus adversa valetudine Perillustris et Admodum Reverendus Dominus Ignatius Olszewski, Canonicus... [itd. jak wyżej]... hunc suum perageret sermonem. w 4ce, k. 4.

Na końcu: Prima evulgatio typi maximis erroribus et stylo non concinno abundabat, altera vice hunc laborem suum author Typographiae tradere voluit. Labore et impensis... [itd.].

Imprimatur M. Kalewskiego.

Ks. Knapiński l. c. Ossol.

— Sposób krótki łacny y pewny do zbawienia, nazwany: Myśl dobra z francuzkiego na Polski ięzyk przełożony. W Poznaniu, w drukarni S. Jesu 1728... ob. Pontanus Ludwik (w t. XXV 61; tu opis).

Przyp. Katarzynie Wiśniowieckiej z Dolskich.

— Żałosna Valeta Wielmożnemu J. Mści Xiędzu Łukaszowi Ignacemu Olszowskiemu Kanonikowi Kijowskiemu, Gorlickiemu, Białokamienieckiemu proboszczowi, probostwo Gorlickie rezygnującemu, a do Białego Kamienia iadącemu podczas ciemney, domowego w Oyczyźnie zamięszania, nocy, pod swiatłem Jaśnie Oświeconego JMci J. K. W. K. K. Xiężyca przy obronie zwyciężkich krzyżów przez prawdziwego przyiaciela y sługę tegoż W. Jmci Księdza Kanonika napisana y oddana, którego imie y przezwisko w niżey położonych wierszach zamyka się: Po Michale w szeregu wtóry Anioł Pański Bóg mi zaczął przezwisko, kończy w ziemi Dański. Roku Pańskiego 1736. We Lwowie w drukarni Brackiey Troycy SSS. z przywileiami Jego Król. Mości. fol., 3 arkusze.

Pseudonim wyrażony powyższym wierszykiem jest to: Gabriel Bogdański. — Juszyński Dykc. II 326. Uniw. Warsz.

— [Wiersze na karła]. w 4ce, 1 ark. rozł.

Pod nazwiskiem Ign. Olszowskiego.

— Vox Doloris publici in funere Perillustris et Magnificae Dnae Helenae

de Zborów Łętowska Vexilliferae Cracoviensis a marmore Sepulchrali resonans a Rndo Ignatio Olszowski Canonico Kioviensi, electo deputato ad Tribunal Regni lugubri penna exposita A. D. MDCCXXVIII. (1728). Cracoviae typis Jacobi Matyaszkiewicz S. R. M. typogr. fol., k. 8. Uniw. Warsz.

(Wiśniowiecki Janusz). Aspectus faventis orbi Polono coeli... inter festivos Hymenaei splendores observatus. Varsaviae. 1703. fol. Uniw. Wileń.

— Comitia Siderum Nunquam Limitanda, Ex tribus Ordinibus Principalium splendorum Congregata In Korybuthaei Stemmatis Firma Mento, Nempe Ex Regali Trophaeo Crucis Ex Senatorio Cynthiae Astro Ex Equestri Stellarum Fulgore Reassumpta in Mariano Regno tanquam Comitia Electionis & Coronationis in quibus Celsissimus ac Illustrissimus Princeps Janussius Korybuth Wisniowiecki Palatinus Cracoviensis, Krzemenecensis, Osiecensis &c. &c. Capitaneus in Caput Marianae Reipublicae electus ac Votis coronatus â Regia Sodalitate Collegij Varsaviensis Societatis Jesu Sub titulo Immaculatae Conceptionis B. V. M. & Felicis de hac mortalitate exitûs Sub Ipsam Coronidem Comitiorum Regni Anno Domini 1720. [Ozdobna linia poprzeczna]. Typis Collegii Varsaviensis Societatis Jesu. fol., k. 11 nlb. Muz. Nar. (A. Wolań.).

— Elogia parentalia piae memoriae Ianusii Principis Wiśniowiecki (1741)... ob. Ostrowski Danejk. (Swada Polska II 1747 str. 59—61).

— Luna inter pronuba hymenaei (1704)... ob. Kreyda Flor.

— Luna in senatus Lechici polo primae magnitudinis siderûm princeps; summîs, in orbem integrum accrescens titulis, in Celsiss. Principe Illustr. DD, Janussio Korybuth, Duce in Wiśniowiec. et Zbaraż, nuper Palatino, nunc Castellano Cracoviensi, Cremenecensi etc. Capitaneo, ad primum emeriti fastigii ingressum, inter publicos gratulantium plausus à minimae Societatis Jesu umbris, adorata. Anno 1727 quo Sanctiorem Lunam, Sol Iustitiae suo ortu reddidit clariorem, MDCCXXVII (1727). Cracoviae, Typ. Iacobi Mátyaszkiewicz S. R. M. typographi. fol., 1 k. i ark. L_2. Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Uniw. — Wileń. — Zieliń.

— Główna prześwietney Wieniawy Ozdoba... [na ślub Janusza Wiszniowieckiego i Konaszewskiej]. Warszawa 1703. fol.

— Relacya exportacyi ciała Janusza Wiśniowieckiego kaszt. krakows. Lwów, druk Paw. Golczewskiego 1741. w 4ce, str. nlb. Ks. Polkow.

— ob. Barszczewski J. (Koncept 1756) — Bielicki Stan. (Sprawiedliwość 1710) — Chróściński W. (Zbiór wierszów 1711) — Chwałkowski Mik. (1712) — Comitia (1702) — Daneykowicz-Ostrowski (Suada Lat. Pol. I; tu jego mowy) — Golański (Boleslaus 1735) — Jabłonowski J. A. (Tabulae 1748) — Kreyda (1704) — Malejewski B. (Palatium 1695) — Niesiołowski (Otia publ. str. 74) — Ormiński S. (1712) — Pallas (1704) — Ponte L. (Sposób 1728; to jego przekład) — Potocki Paweł (Saeculum 1702) — Potocki Teodor (1735) — Russyan H. (1738) — Torzyński Dam. (na ślub 1704) — Twardowski Sam. (1706).

Napisał „Compend. relatio o domu Xiążąt Wiśn." przechowaną w ręk. Bibl. Załusk. (dziś rewindykowanym z Petersburga). — W ręk. Jagiell. 3692 jest jego pióra żywot J. Kar. Dolskiego (z dodatkami ks. Ant. Mossyńskiego)

Janozki Polonia litter. str. 137. — Juszyński Dykc. II 235 (tu wylicza jego pisma) — Bentkowski I 298—9. — Pszczoła Polska 1820 III 117. — Załuski Bibliot. poet. str. 90. — Otwinowski E. Pamiętn. 29, 85, 102, 227, 293, 305. — Encykl. Orgelbr. XXVII 250—2. — Kraszewski w Atheneum Wil. 1843 IV 39—64. — Feldman Polska w dobie wojny półn. 1925 — Pilat Liter. IV 59. — Finkel Bibl. III str. 1893.

(Wiśniowiecki Jeremi Michał), syn Michała (ur. 1612 † 1651). Echo Nieszczęsne Smierci, z Námienieniem Dźił (sic) zacnych Jáśnie Oświeconego Xiążęcia Ieremia Michała Korybvta Ná Wisniowcu y Łubniách Wisniowieckiego, Woiewody Ziem Ruskich, Przemyskiego;

Kániewskiego, Prasnickiego, &c. &c. Stárosty. W Roku 1651. [Tu ozdobnik]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwr. tyt. wiersz zatytułowany: Author, a podpisany I. C. H. — Sam utwór zaczyna się od słów: Gdy buntownik bezecny karę za swe złości, Począł brać... Wspomina o zwycięstwach księcia, nazywa go Achillesem Ukrainy, opisuje jego pogrzeb i żal rycerstwa. W końcu zwraca się do małżonki-wdowy.

O sobie mówi autor, że z dawna ochotnie „garnął się ku tobie, by go książę w poczet sług policzył" i że w wierszach nie jest ćwiczony.

Egzempiarz bibl. w Suchej oprawny razem z „Trąba na rozpruszonych" (Dachnowskiego).

Bawor. — Bibl. w Suchej — Chrept. — Krasiń. — Uniw. Warsz.

— Phaebe Hastata in auspicatissimi Nepotis honorem conjugum Illustrissimi Principis ac Domini D. Hieremiae Michaelis Korybuth Ducis in Wisniowiec et Illustrissimae Ducissae Griseldis Constantiae Illustrissimi Senatoris Thomae Zamojski Supremi Regni Poloniae Cancellarii a nobili Iuventute Scholae Poeseos Academiae Zamosc. cum debita submissione et gratulatione exhibita. Zamosci in Typographia Academica Anno Domini 1639. w 4ce, k. 9 nlb.

Pisali tu wiersze: Ochman Jan, Owaniszowicz Augustyn, Polański Wojciech, Kennicki Ludwik, Mamrowicz Paweł, Żeleński Zbigniew, Czerny Jan, Zamojski Aleks., Janczewski Jakub, Ołtarzewski Tomasz, Kanewicz Jan, Branicki Józef, studiosi academiae Zamoscensis. — Na odwrocie tytułu herby. Ossol.

— ob. Abrek And. (Mulier 1642, Fasces nupt. 1639) — Białobłocki Jan (Klar męstwa 1649, Pogoda 1650, Odmiana 1653) — Bielejewski Jer. (Obrona tytułów 1641) — Bogusławski (Żywoty 1788) — Chełchowski H. (Bóg 1645) — Chevalier (Histoire 1663) — Czarnocki Wojc. (Kazanie w dzień ślubu 1639) — Frikacz (Cursus 1638) — Grondski (Hist. 1789) — Jabłonowski J. A. (1741) — Jankowski Jak. (1639) — Kanon And. (Lucubrationes 1676, Lirica 1643, Classicum 1653) — Kochowski Wesp. (Annales) — Kojałowicz W. (Res contra Zaporov. 1651, Epitome 1653) — Kuczwarewicz Marcin (Relacja 1650) — Laurynowicz Mik. (Stella 1639) — Lemka G. (Kalendarz 1636) — Łobżyński J. (1653) — Łoski Al. (Chorus 1639) — Mirowski (Gratulatio 1632) — Mohiła P. (1632) — Obodziński Sam. (Lutnia 1640) — Pastorius J. (Bellum 1679, Diadema 1669) — Potocki Paweł (Saeculum 1702, Centuria 1702) — Rudawski (Histor. 1775) — Sobieski Jak. (Oddaw. 1639) — Święcicki St. (Śpiewaczek 1645) — Szemiot M. (O działach woj.; Naj. Michałowi 1669) — Szymanowski S. (Mars saurom. 1642) — Temberski (Chronologia 1669; tu geneal.) — Twardowski Sam. (Przeważna legacya, Wojna domowa 1660) — Vimina (Historia 1671).

W „Rozmowach um. Polaków" (ogłosił Wójcicki w Bibl. St. Pis. VI) jest jego dialog z J. Sobieskim.

W ręk. Zamojskich 1175 i Ossol. 2286 przechowała się praca Kałuszowskiego pt. Sprawy i dzieła wojenne J. Wiśniow. (z r. 1669).

Jego mowy z r. 1648—9 „ad milites" zamieszcza Lünig Orationes II 34 i 37.

Bogusławski Żywoty (1788) str. 171. — Kwiatkowski Panowanie Wład. IV passim. — Engel Ukr. Geschichte — Święcki Hist. pam. II 295. — Józefowicz Kron. Lwowa str. 97—99. — Niemcewicz Zbiór pamiętn. V 80—120. — Michałowski Księga pamiętn. (wyd. Helcel). — Grabowski Staroż. histor. I 286 (opis pogrzebu). — Enc. Orgel. XXVII 238—45. — Przezdziecki Podole (1841). — Szajnocha Dwa lata 1865. — Al. Darowski w Dzienniku Warsz. 1854 (jest i odbitka). — Kubala Jerzy Ossoliński (1922). — Tenże Szkice (1880, 1922). — Wolff Kniaziowie 1895. — Czermak Plany wojny tureckiej 1895 — Hruszewski Istoria Ukrainy Rusi VIII (1922). — Łazarewski Łubienszczyzna Kijów 1896. — Korzon Dzieje wojen III 436. — Lipiński Stanisław Krzyczewski (w dziele zbior. „Z dziejów Ukrainy" 1912). — Tomkiewicz Jeremi Wiśniow. (1612—51). Warszawa, Tow. Nauk. 1933. Tu wymienione liczne wydawnictwa źródłowe i opracowania na str. VIII—XII. — Korduba J. Wisn. im Lichte des neuen Forschung 1932. — O. Górka w „Pionie" 1933. — St. Zakrzewski Zagadnienia hist. I str. 85 i n. — Finkel Bibl. III str. 1893.

Wiśniowiecki Jerzy (I) kasztelan kijowski, syn Michała († 1618) ob. Zawadzki Teodor (Compendium praw 1614; rozdział VI).

Tu jego charakterystyka.

Wiśniowiecki Jerzy (II) ob. Pastorius J. (Heroes 1653).

Wiśniowiecki Konstanty Krzysztof wojewoda ruski, syn Konstantego (ur. 1564 † 1641) ob. Gorczyn J. A. (1644) — Kuszewicz S. (Narratio 1645) — Twardowski S. (Xiąże 1646) — Zachorowska.

Niemcewicz Panow. Zygm. III (t. II i III passim). — Kwiatkowski Panow. Wład. IV 48. — Niemcewicz Zbiór pamięt. III 214. — Święcki Hist. pam. II 300. — Malinowski Źródła II 182. — Encykl. Orgelb. XXVII 230. — Niemojewski Pamiętnik (wydał Hirschberg 1899). — Tomkiewicz Jeremi Wiśniowiecki 1933 str. 67, 118.

Wiśniowiecki Konstanty, wojewoda bełski (ur. 1633 † 1686) ob. Brocki M. (Splendor 1676) — Cauler Szymon (1648) — Mleczko (Radii 1682) — Rychłowski Fr. (Kazanie 1664) — Sierakowski F. (Trybunał 1665, Sygnał 1664).

Epigram jego pióra na ślub Konst. Radziwiłła z Heleną Strusiową jest w rękop. Jag. 488.

(Wiśniowiecki Michał), kasztelan kijowski (1529 † 1584). Epicedion To iest. Záłobny wirsz o zacnym á wieczney pámięći godnym Xiążęciu Michále Wiśniewieckim, Kászthelanie Kijewskim, Cerkásskim, Kániewskim, Lubeckim, Stárośćie. Tudziesz o pobożnośći żywothá iego Krześćiáńskiego, y około dzielnośći w pewnych pothrzebach z nieprzyiacielem w páństwie J. K. M. y w Moskiewskiey ziemi z niebespieczeństwem zdrowia swego. Ktory w oyczyznie swoiey ná zamku Wisniewieckim, máiąc lath wieku swego 55. dług powinny Pánu Bogu swemu, piętnastego dniá Oktobrá, s Poniedziálku ná Wtorek, w Roku od národzenia Krystusá Páná 1584. zápłáćił. (Na końcu:) z Drukárnie Mácieiá Wirzbięty. w 4ce, k. 24 nlb.

Dedyk. wdowie ks. Wiśniowieckiej, datow. w Niznie i Bilce dnia 1 januaria r. 1585.

Maciejowski Piśm. III 33. — Wierzbowski III 2768. — Storożenko Stefan Batorij i dnieprowskije Kozaki 1904 (przedrukował ten wiersz).

Krasiń. — Petersb. publ. (z Bibl. Załus.).

— ob. Caprara (La felicita 1570).

Korzon Dzieje wojen II. — Finkel Bibl. III str. 1893 oraz Dodatek II (1914) nr 3152.

Wiśniowiecki Michał, syn Michała, starosta owrucki († 1616) ob. Smotrzycki M. (Trenos 1610).

Siarczyński Obraz II 312. — Niemcewicz Panow. Zygmunta III, t. III 207—8. — Święcki Hist. pam. II 295. — Tyszkiewicz Listy z Szwecji (Bibl. Warsz. 1855 tom 60 str. 278). — Encykl. Org. XXVII 231. — Tomkiewicz Jeremi Wiśniowiecki (1933) str. 60—4.

WIŚNIOWIECKI Michał Tomasz, król (1640 † 10 listopada 1673). Eigentlicher und wahrer Abdruck Ihrer Königl. Majestät in Pohlen etc. Universalien betreffend das allgemeine Auffbot. Anno 1670. w 4ce, k. 2.

Ob. niżej: Uniwersał.

— Instruction vor die Gesandten, die der König in Pohlen auff die Landtage abgefertiget. Anno 1670.

Z 16 artykułów.

— Significatio Michaelis R. Pol. de decreto quodam, in Iudiciis Relationum inter aliquot nobiles Piltenses et principem Iacobum Curlandiae et Semigall. ducem, intercesso. (1671). fol.

— Das Testament dess Durchlauchtigsten Königs in Pohlen (1673). w 4ce, kart 4.

— [Uniwersał względem obwodu Piltynskiego do Kuriandyi przyłączonego, anno 1669]. fol., k. 1. Ossol.

— Uniwersał Najaśnieyszego Krola Jego Mości Polskiego. Albo wici jedne za dwoie, na pospolite ruszenie wydany. Dero Königl. Maytt. in Pohlen, ausgegangenes Universal, einmahl vor Zwey, auffs Pospolite ruszenie oder Gemeinen Auffboth. Im Jahr 1670. w 4ce, k. 4 nlb. Czartor.

— [Uniwersał zwołujący posp. ruszenie z dnia 16 maja 1671]. w 4ce.

Ogłosił Korzon Dola i niedola III 13—5 z oryg. drukowanego (własności E. Diehla w Warszawie).

(Wiśniowiecki Michał Tomasz, król). Abbildung des Feuerwerks, das anno 1669 der Kgl. Pohlnischen Krönung zu Ehren, in Dantzig ist abgebrennet worden. 1669. w 4ce.

— Kurzer Bericht welcher Gestalt der neu erwählte Kön. in Pohlen seinen Einzug allhie zu Cracau gehalten und

wie die Königl. Crönung den 29. Septemb. am Tage S. Michaelis dieses 1669 Jahres darauf erfolget. Sub dato Cracau am 30. Septem. w 4ce.

— Echo Anagramatica Elbingae reciprocata cum Nomine Augustissimo, Michaelis Thomae Korybuthi Ducis Wisniowecii In tabernaculo Electorali Varsaviensi auspicatissima voce pronunciata... Idem Serenissimus ac Potentissimus Princeps Rex Poloniae Eligeretur. Elbingae Typis haeredum Corellii Anno 1669. w 4ce, k. 4.

Hoppe 58. Ossol.

— Extrait eines Schreibens von der Königs Wahl zu Pohlen d. 20. Junii 1669. w 4ce, pół ark.

Mówi, że książę Lotaryngii był górą nad Neuburgem 50 głosami, lecz Kaliskie ogłosiło Piasta Wiśniowieckiego.

— Formular der Intimation der Königl. Krönung, so am Festtage Michaelis von der Cantzelle der Gemeine soll publiciret werden anno 1669. w 4ce. 1 arkusz.

— Ein christliches Gebet welches nach tötlichem Abgang Michaelis I Königes in Pohlen gesprochen worden. Danzig 1673. w 4ce.

— Parentalis honor gemino gloriae et virtutis censu vectigalis funebri Serenissimi ac Potentissimi Poloniarum Regis Michaelis Korybut Maiestati impensus a tributaria Regio Nomini Polona Societate Jesu. Anno Mortalis Dei M.DC.LXX.VI. (1676). fol., k. 12 nlb.

Na odwr. str. ded.: Demetriuszowi Jerzemu Korybutowi Wiśniowieckiemu, którą podpisała Societas Jesu Polona.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— Polnischer Königsstamm oder Beschr. des herzogl. Geschlechtes (1669, 1707)... ob. Königsstamm.

— Leyd und Freuden-Fahne dem Glorwürdigsten und Durchlauchtigsten Könige Michael in der Fama Ehren tempel auffgestecket zu Danzig. Gedruckt durch Simon Reinigern. w 4ce, kart 4.

Wiersz na śmierć króla Michała.

— Nuptialis Svadae Paulinae apparatus, quem ad connubia Michaelis Koributh regis Poloniae et Eleonorae Mariae Josephae, reginae, Ungariae et Bohemiae principis etc. Mons Clarus exhibuit. Cracoviae anno Dni 1760. fol., kart 21. Krasiń. — Warsz. powsz.

— Panegyricus Augustissimo Principi Michaeli Korybuth Divinitùs Electo Regi Poloniae, Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Liuoniae, Smolensciae, Czernichouiaeq́ue Magno Duci, debitae subiectionis et obseruantiae causa a Regio Collegio Varsauiensi clericorum pauperum Matris Dei Scholarum Piarum consecratus. Anno Domini MDCLXIX. Varsaviae, Typis Elertianis S. R. M. Typogr. (1669). fol., ark. D_2.

Na odwr. str. orzeł polski z herbem Wiśniowieckich na piersiach. Pod nim wiersz Floriana Stanisława Kierdeja, ucznia. Na karcie 2 dedykacja prozą podp. przez Scholae Piae Varsavienses. Panegiryk kończy się wierszem: Votum ad Serenissimam Virginem Mariam Reginam Poloniae. Jagiell.

— Ludi literarii in nuptiis serenissimi ac potentissimi Principis Michaelis regis Poloniarum, M. Ducatus Litvaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniae, Czernichoviae, Severiae etc. etc. Magni Ducis nec non Serenissimae Eleonorae archiducissae Austriae Hungariaeque ac Boemiae Principissae. ab alma universitate et academia Vilnensi vario ingenio et spectaculorum genere dati atque iisdem serenissimis maiestatibus ab eadem alma academia et universitate Vilnensi humili cum gratulatione dedicati anno salutis 1670. Vilnae typis academicis Societ. Jesu. fol., k. 23 nlb.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Warsz. pow.

— Sonntagischer Mercurius zur 41. Woche 1669. gehörig. w 4ce, k. 2.

Opis wjazdu koronacyjnego Michała.

— Michael Korybuth Wisniowiecky wird König in Polen am XIX Junii a. MDCLXIX. (1669). w 4ce, k. 2.

— Prighera al principe della Milizia celeste S. Michele Arch. per la seren. M. di Michele Rè di Polonia &c. Bologna (1673). fol.

— Relaes van de Electie tot de Poolsse kroon van den vorst Michael

Koributum Witzniowicky. Haerlem 1669. fol., k. 1.

Mieści relację o elekcji króla. Czartor.

— Kurze jedoch umbständliche Relation welcher gestalt Printz Mich. Kor. Wisniewicky Fürst der Reussen einsmüthig zu einem Könige in Pohlen erwählet worden im J. 1669. w 4ce, str. 8.

— Eigentlichere Relation von des Durchl. Grossmäch. Fürsten und Herrn, Herrn Mich. Erwehlten Kön. zu Pohlen Gross. Fürst in Litthauen etc. etc. in die Stadt Cracau gehaltenen solennen Einzuge und drauff erfolgten Königl. Krönungs- und Huldigungs Actus. Gedruckt im J. 1669. w 4ce, ark. 1.

— Ausführliche Relation der in Königr. Polen vorgegangenen und d. 19 Junii anno 1669. glücklich geschlossenen Königl. Wahl. w 4ce, ark. 1.

— Relation von Sr. Kon. Mayst. zu Pohlen etc. etc. etc. Krönung wie dieselbe am verwichenen 29ten Septemb. zu Krakau glücklich verrichtet und was für Solemnitäten vorbey vorgegangen. Gedruckt im J. 1669. w 4ce, ark. 1.

— Ausführliche Relation mit was vor Solennitäten und Ceremonien Ihrer Majestät... (1670).. ob. Relation (tom XXVI).

— Relation wie der neu erwehlte König von Pohlen seinen Einzug in Krakau gehalten und wie die Königliche Krönung den 29 September am Tage S. Michaelis dieses 1669. Jahres geschehen. w 4ce, ark. 1.

Dat. Kraków 30 września 1669.

Na końcu akrostych Zofii Bernhardi (obacz).

— Ausführliche Relation des Einzugs des Königes von Pohlen in Danzig. 1677. w 4ce.

— Ragguaglio e distinta Relazione di quanto é successo nella dieta di Polonia per la elettione del nuouo re seguita nella persona del Duca Mich. Koryboth Wisniovezki il giorno 19 giugno 1669. Ven. et Bologna 1669. w 4ce, k. 2.

Ob. Gislenus.

— Sacrum Homagii Elbingensis: hoc est exceptio: ut et ad Gratiosissimam Allocutionem Sereniss: ac Potentiss: Principis ac Dni D. Michaelis Dei Gratia Regis Poloniae, M. D. Prussiae etc. etc. etc. Domini nostri Clementissimi Legati magni Illustr. Rndissimi et Excellentiss. D. D. Andreae Olszowski Eppi Culmens. et Pomesaniae. Pro Cancellarii Regni Domini Gratiosissimi Responsum quod Senatûs et Ordinum Nomine praestando fidelitatis et subjectionis juramento in ipso praetorio praemisit Praenob. et Amplissimus Dn. Henricus Treschenberg, Regiae Civ. Elbing. Prae Cons. et. p. t. Praeses. die 10. Junii. 1670. w 4ce, str. 4.

Bibl. Horodec.

— Salvtationes Sacrarvm Regiarvm Maiestatvm Nec non Illvstr[mi] ac Reverendis[mi] Dom. D. Episcopi Cvlmensis & Pomesaniae, Regni Poloniae Procancellarii A Viris Consvlaribvs Leopolien. Anno Dni 1671. Calendis Octobr. Habitae. [Tu winietka]. Leopoli. Typis per M. Iacobvm Moscicki mandatae. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Jest to kilka mów wypowiedzianych z okazji przybycia króla i królowej do Lwowa, podanych do druku przez pisarza miejskiego Jakuba Mościckiego.

Na odwrocie k. tyt. „gentilitium stemma" (Róża Bużeńskiego), a pod tym 4-wiersz łac. podpisany: Iosephus Zimorowic Musophilus. — Dedyk. Stan. Bużeńskiemu, canc. Regni regenti; podpisał ją J. Mościcki.

Następują potem mowy:

1) Salutio in campis per M. Anczowski, praec.
2) Habita in palatio Regio.. a Valeriano Alembek, consule. (Mówi, że orzeł polski buja wysoko, a lew lwowski łasi się królowi).
3) Salutio Eleonorae a M. Kuczankowic cons.
4) Ad Procancellarium (And. Olszowski)... a Bart. Zimorowic consule (o klęskach, jakie Lwów poniósł od Tatarów, Rusinów itp.).

Czartor. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Sarmatia cive patriae coronata Serenissimo Michaele Korybut Rege Poloniarum, inter publicos regiae inaugurationis plausus ac triumphos sub aspectum regnis imperiisque data; e voto Societatis Jesu Polonae Anno Regis Regum M.DC.LXIX. (1669). Cracoviae, In officina typographica Stanislai Piotr-

kowczyk, S. R. M. typographi. (1669). fol., a_2 i L_1.

Na odwr. str. tyt. herb Polski i Litwy, w środku herb Wiśniowieckich, pod nim cytaty z Pliniusza. Ded. prozą królowi, pod którą podpisana Societas Jesu Polona. Panegiryk przeplatany ustępami poetycznymi.

Jest przedruk. w Kwiatkiewicza: Orator Peripateticus.

Hoppe 57. Jagiell. — Krasiń.

— De serenissimo Poloniae rege, incipienti exercituum suorum apud Chotimum, pugna et victoria nobilissima, pergloriosaque X novemb. anno 1673 immortuo. w 4ce.

— Sydus novum Coelo Polono exortum Illustrissimus Princeps Michael Thomas Korybuth Dux in Wiśniowiec auspicato suo ingressu Zamoscium irradians a nobili studiosa juventute Academiae Zamoscensis cum debita veneratione exceptum Anno Regis Regum Magna DeCenter habet noster ReX Lege regente die 21. Septembris. In officina typographica Academiae Zamoscensis. (1669). w 4ce, k. 4 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Wiśniowieckich. Pod nim podpisał heksastych Stanisław Koniecpolski kasztelanic chełmski. Pisali tu wiersze Franciszek Chodorowski, Jan Podnieszyński, Jan Serny, Tomasz Drzewiecki.

Ossol. — Zamoj.

— ob. Amours (1699; powieść o nim) — Anczowski Marcin (Salutationes 1671) — Andrychomiusz Chrystian (1671) — Apologia 1669) — Apostrophe (1674) — Articuli pactorum conventorum (1669) — Bełzecki J. Ant. (Olympia 1670) — Bericht (1661, 1669) — Bernhardi Zofia (Relation wie d. König 1669) — Białowicz Walenty (Problemata regia 1669) — Bieżanowski S. J. (Septizonium 1669) — Blinetis (Poln. Wahlschoppen 1698) — Borkowski Michał (Plausus iuventutis 1668) — Branicki Stefan (Corona 1669) — Brocki Maciej (Splendor 1676) — Budziński Jan (Omina 1669) — Buthler Teodor (Solemnes gratiae 1669) — Cancellariae demonstratio (o konszachtach kurfirstu z Doroszenką 1672) — Chavagnac (Memoires 1700) — Chełchowski Henryk (1645) — Corell Sam. (Krönung 1669) — Corona de lapidibus praetiosis (1669) — Czernicki A. (Porta seu asylum 1670) — Deniszewicz Bazyli (1736, 1726) — Diarium Europ. (1669; tu opisane wypadki całego jego panowania rok za rokiem) — Dilger (1669) — Dilgner Natanael (Die polnische Krone 1669) — Diurnum pietatis (1659) — Dönhoff Fr. (Augustus nexus 1670) — Duńczewski S. (1729) — Eleutheria (1669) — Falck Mich. (1669) — Feierabend Krzysztof (1669) — Fischer Laur. (1669) — Frieden (z Aleksym 1672) — Frobosius N. (Dank predigt 1669) — Gerlach J. (Predigt 1669) — Gespräch (1669) — Gislenius (Distinto raguaglio 1669, Descriptio 1669) — Gniński Jan (Mowa 1669) — Grodziński Mikołaj (Ogród fiołkowy 1673, Diva virgo 1669) — Gurski Florian (1669) — Gutowski Walerian (1669) — Heidenstein R. (Rerum polon. 1672, tu jego portret) — Honor (1676) — Horst (1669) — Janicki Jan Albr. (Akt koronac. 1670) — Jaski Andrzej (1669) — Kalendarz (1782) — Kochanowski Fr. Korwin (Novus asserendae 1669) — Kochowski Wespazjan (Annales 1698, Munus civile 1669) — Kojałowicz Kaz. (Błogosławieństwo 1669) — Konstytucje sejmowe — Kopeć Jan Karol (1669) — Kozielski M. (1669) — Krasuski Michael (Regina Poloniae 1669) — Krobski Adrian (Epithalamia 1670) — Kuczwarewicz Martinus (Prognostica optativa 1669) — Kwiatkiewicz And. (Sarm. 1669 i inne paneg.) — Lanckoroński Samuel (Omina 1669) — Liberiusz Jacek (Gwiazda 1670) — Łodziński Stefan (Gratulatio 1669) — Lorencowicz Aleksander (Vaticinium regale 1669) — Lubomirski Stan. Herakliusz (1672) — Ludolf (Schaubühne 1718) — Luening (Epistolae procerum t. II) — Madejski Z. (Panegyris 1745) — Martini C. (1669) — Martinus Cyriacus (1669) — Mazurkowicz Valent. (Cynthia 1669) — Memoire des intrigues (1677) — Mikołajski J. J. (1731) — Mościcki Jakub (1671) — Monti J. (1669) — Mowy (1763, 1745) — Neunachbar Joh. (Allermalige

Dank Predigt 1669) — Neuteichius Laurentius — Niesiołowski Kazimierz (1743) — Nieszporkowic Ambrosius (Nuptialis 1670) — Niwicki Świętosław (Kazanie na wyprow. 1676) — Obodziński Sam. (Lutnia 1640) — Odymalski Walenty (Świat 1670) — Olszowski And. (Praecustoditio 1670; tu list do elekt. brand.) — Ostrowski Danejkowicz (Swada 1745 f. I; tu mowy pogrzebowe) — Palafox Jan (1672) — Pastorius Joachim (Diadema 1669) — Peschwitz (1674) — Popławski Kazimierz ks. (1669) — Popławski Mikołaj (Palma, kazanie przy obecn. Michała i Eleonory 1672) — Porządek na sejmie (1669) — Potocki Teodor (1735) — Powalski Franc. (Poseł Piasta 1669) — Problemata (1669) — Prodez Petrus (Memoria 1677) — Prtrski (sic) Stanisław (Responsum ad petitorium 1674) — Przywileje i konstytucje (1670) — Relacje (1670; tu opis ślubu z Eleonorą) — Relation (1669) — Rożeński Jan (Luna solis 1669) — Rudomicz Kazim. (Corona de lapidibus 1669) — Sapieha Aleksander (Mowa 1726) — Sapieha Jan Fryderyk (List 1747) — Sarbiewski Maciej Kazim. (Sarmatia 1669) — Sarteski Carlo (Lettera 1669) — Schröder El. (Ode 1669) — Segnery Paweł (Manna 1722) — Senatorów (Do 1669) — Śmieszkowicz Anzelm (1672) — Sosnowski (Mowa 1745) — Spruszyński ks. Benedykt (Omen szczęśliwe 1669) — Steczewicz Jan Kaz. ks. (Skarb 1672) — Suffragia województw i ziem (1669) — Szemiot Jan (Vices fortunae regum 1671) — Szemiot Kazim. (Genealogia domu 1669) — Tainer Ludw. Mikołaj (Phoebe Sarmatica 1669, relacja ślubu) — Talander — Temberski Stanisł. (Chronologia 1669, Serenitas Claromontana, Palmes Corybut. 1669) — Tende (1686) — Teresa S. (Listy 1672) — Titius Johannes Petrus (Carmen elegiacum 1669) — Trewen L. C. (1669) — Tuzowicz Mateusz Jan Kanty (1669) — Ursinus Jan (Grammatic. methodic. 1640, 1651) — Winkler Marcin (Panegyricus 1669) — Wiśniowiecka Tekla (Wdzięczność 1745) — Wojciechowski Władysław (Ogród fiołkowy 1677) — Wojsko serdecznych (1746) — Volckman (Gloria 1659) — Załuski Andrzej Chryzostom (Epistolarum 1709) — Załuski Franciszek — Zamojski Jan (Ordynacja 1667) — Zawadzki Ben. (Lyricorum (1694) — Zawadzki Casimirus (Gloria 1670) — Zawadzki Ignacy (Gemmae 1720) — Zawadzki (Arcana), — Zawisza J. (Lacrymae 1676) — Żegocki Krzysztof (Pełnia 1672) — Zdanie — Zieliński Konstanty (Virtus 1669) — Żochowski Cyprian (Gratulatio 1670, Dobry pasterz 1669) — Żołędziowski Ant. (Słoneczna 1736).

Kluczycki Pamiątki w Wiedniu str. 154. — Wiszniewski Pomniki I 122. — Niemcewicz Zbiór pamięt. III 94; IV 310, 337. — Kraszewski Atheneum 1841 t. I str. 7—34 (wyjątki z Chavagnaca). — Gacki w Bibl. Warsz. 1846 t. 24 str. 296—341. — Kalicki w Tygod. Ilustr. 1862 str. 296—7 — Encykl. Orgelbr. VIII 187—91 i XVIII 464—7. — Seredyński Wł. w Roczn. T. N. Krak. 1864 t. IX str. 193—304. — Finkel Bibl. hist. III 1893 str. 1334—5 (tu zestawione odnośniki do nowszej literatury o królu Michale).

Jego charakterystyka i dzieje panowania w Korzona Dola i niedola III 103 i nast.

WIŚNIOWIECKI Michał Serwacy, wojewoda wileński, kanclerz W. X. L. (1680 † 1744). Furste Wisnowietzky &c. &c. &c. Particulair Bref, Skrifwit, til Dhe Durchleuchtigste Högborne och Wälborne Herrar Senatorer, Dignitarier och Officialister, Land- och Borg-Domare med samtel. Ridderskap, Adel och Jnbyggiare i Pohlen. Stockholm, Tryckt hos Johan Henr. Werner, Kgl. May. och Ups. Ac. Boktr. (Dat. Wilna Juli 1707). w 4ce, k. 4.

Są dwa odbicia, drugie ma w tytule: Furstens Wisniowieckys.

Protestuje przeciw inwazji armii rosyj.

Bibl. król. w Sztokh. — Jagiell.

— List (1735)... ob. t. XXV 175.

— Mowy i listy... ob. Ostrowski (Swada tom I cz. I str. 4—6, 54—6; tom I cz. IV str. 35, 63—6, 81).

— Uniwersał Xcia Wiszniowieckiego Regimentarza W. X. L. do Woyska Swego, aby przystąpiło in Adora-

tionem Pana. W Warszawie d. 26. Aprilis 1735. fol.

— Manifest. [Zaczyna się:] Jaśnie Oświeconym, Jaśnie Wielmożnym, Wielmożnym, Moim Wielce Mościwym Panom y Braci... 1734. fol.
Uniw. Wileń.

(Wiśniowiecki Michał Serwacy). Archangelus Magni Ducatus Lituaniae etc. qua Princeps Michael Wisniowiecki... Palatinus Vilnensis etc. Custos Legum, Archidux Militiae sub sui Palatinatus ingressum Panegyrico salutatus a Minima Soc. J. et Universitate Viln. Anno 1736. Vilnae typis Universit. Soc. J. fol., k. 22. Uniw. Wileń.

— Domus Principum Astrorum Lunae Korybutianae et Martis Czartorysciani in Caelo Gloriae Cannubialis Pompae Celsissimi Principis Michaelis Servathii Korybuth Ducis in Wisniowiec et Zbaraz Cancellarii M. D. Lithuaniae Pinscensis, Glinianen. Wołkowicensis etc. etc. Capitanei ac Celsissimae Principis in Klewan Magdalenae Czartoryska Vexiliferidis M. Duc. Lith. destinata, applaudente Celsissimis fundatorum suorum Nominibus Collegio Cremenecensi Societ. Jesu. Anno Ingressu Nazarethaneo Dei Hominis 1725. Leopoli, typ. Coll. Societ. Jesu. A. 1725. fol., k. 25.

Od ark. F wiersz polski: Konkurs wielkich imion i honorów. Ossol.

— Dux Exercituum Magni Ducatus Lithvaniae Nomine, Sangvine, Purpurâ, Supremus, Celsissimus Princeps In Wiśniowiec Et Zbaraż Michael Servatius Korybuth Wisniowiecki Tucholiensis, Glinianensis, Vilkoviensis, Vilkiscensis etc. etc. Capitaneus Magno Comitatu et Plausu Ducatus, Nobilitatis ac Militiae Majori Atavorum, Colligatarum Familiarum Exercitu in Suas Legiones diviso, In ascensu per Victrices Palmas, Meritorumq; Lauxeras ad Vilnensem Palatinam Curulem Stipatus à devincta et devicta Fundatoriis beneficiis Vice-Provincia Lithvaniae et Vilnensi Scholarum Piarum Collegio Salutatus. Anno Quo ILLVstrIs VItae DVX CepIt In orbe trIVMphos. Vilnae Typis Academicis Societatis Jesu. fol., k. 29 nlb.
Raczyń. — J. Trzemeski.

— Extremum Judicium Dolorum apparente in Caelo Cruce praecedentibus in Luna fatalibus signis, cadentibus de polo Poloniae avitis stellis... Ill. ac Excell. Principis Servatii Michaelis Korybuth Palatini Vilnensis etc. ultimo habitu funerali cultu Visniovecii FF. Carmelitarum discalceatorum a Provincia Polona S. Spiritus productum, Anno 1745. Leopoli typis Coll. S. J. fol. ark. 11. Uniw. Wileń.

— Konkurs wielkich imion y honorów walecznego Marsa J. O. Xiążąt Wiśniowieckich przez J. O. Xięcia na Wiśniowcu y Zbarażu Michała Serwatiusza Korybuta W. Kanclerza W. X. Litewskiego etc. y J. O. Magdaleny na Klewaniu Czartoryskiey, Chorążanki W. X. Litew. w jeden dom sprowadzonych, do weselney Xiążęcego hymeneusza apparencyi alludującego Apollina stylem przy publicznych akklamacyach ogłoszony od obligowanego fundatorskiemu imieniowi Kollegium Krzemienieckiego Soc. Jesu Roku P. 1725. fol., k. 9.
Obacz: Domus. Ossol.

— Konstellacya Xiążęcych planet Xiężyca y Marsa, Saturnowe wieki pod oyczystem słońcem rokująca, przy weselnym akcie J. O. Xiążęcia Jmci Michała Serwacyusza na Zbarażu y Wiśniowcu Wiśniowieckiego Kanclerza W. X. Lit. Pińskiego, Wyłkowyskiego... Starosty y J. O. Xiężny Magdaleny Czartoryskiey Chorążanki W. X. Lit. zapatruiącemu się na wesoły widok polskiemu światu poetyckiem piórem ukazana od Kollegium Pińskiego Soc. Jesu. w Wilnie w drukarni academ. S. J. Roku P. 1725. fol., k. 5 nlb.

Na odwr. str. tyt. herby państwa młodych a pod nimi 4. w. pol. Akad. (?)

— Monumentum gratiae memoris animi erga regnatricem domum Korybutharum Wisniowieciarum Fundatorum in funere Celsiss. Princ. Ill. Excell. D. in Zbaraż et Wisniowiec Michaelis Servatii Korybuth Wisniowiecki... a Po-

lona Scholarum Piarum Provincia inhibitum. 1745 Diebus Septembris. Varsaviae typis Coll. S. Piarum. fol., k. 19.

— Monumentum doloris post dolenda fata Celsissimi Principis Michaelis Servatii Korybuth in Wiśniowiec Wiśniowiecki, Comitis in Dołsk, Dąbrowica, Komarno et Brachin, Palatini Vilnensis, Supremi Ducis exercituum M. D. Lithuaniae, Tucholiensis, Glinianensis, Merecensis, Vilkoviensis, Vilkiscensis etc. etc. Capitanei, unico filio à patria, ultimo sanguini à familia, singulari fundatori à minima Jesu Societate erectum, atq. sub tristem publici funeris actum, lugubri calamo delineatum ab obligatissimo, fundatorio Nomini et Honori Collegio Pinscensi Societatis Jesu, A. D. 1745. Vilnae Typis S. R. M. Academiae Soc. Jesu. fol., ark. P_3.

Na odwr. str. tyt. herb Wiśniowieckich; pod nim dwa dystychy elegiackie. Od ark. A_2 Dolor patriae, od ark. E_1 Dolor familiae, od ark. I_1 Dolor minimae Societatis Jesu. Od ark. L_2 druga część po polsku z osobnym tytułem:

Żal z uwagą nad śmierćią świętey pamięći J. O. Xiążęćia JMci Michała Serwacego na Wiśniowcu Wiśniowieckiego, Hrabi na Dołsku, Dąbrowicy, Komarnie, y Brahiniu, Woiewody Wileńskiego, Hetmana Wielkiego W. X. Litewskiego, Tucholskiego, Gliniańskiego, Mereckiego, Wilkowiskiego, Wilkiskiego etc. Starosty; Oyczyzny nad synem, familii nad ustaiącym imieniem, naymnieyszego Societatis Jesu Zakonu nad swoim fundatorem publiczną kondolencyą oświadczony. oraz JO. Xiężnie Jey Mci z Xiążąt Radziwiłłow Wiśniowieckey, Woiewodzinie Wilenskiey, Hetmanowey Wielkiey W. X. Litewskiego, Tucholskiey, Gliniańskiey. Mereckiey, Wilkowiskiey, Wilkiskiey etc. Starościnie, przy pogrzebowym akćie prezentowany od obligowanego fundatorskiemu imieniowi Kollegium Pińskiego Societatis Jesu, Roku 1745. w Wilnie w Drukarni J. K. M. Akademickiey Soc. Jesu.

Na odwr. str. karty L_2 herb Wiśniowieckich, a pod nim czterowiersz polski. Od ark. M_1 przedmowa prozą do wdowy; od ark. N_1 Żal oyczyzny nad synem (wiersz); od ark. O: Żal familii nad ustaiącym imieniem; od ark. P_1: Żal naymnieyszego Soc. Jesu Zakonu nad swoim fundatorem.

Jagiell.

— Princeps dolor, magni cineris haeres ultimus, in communi Patriae luctu superstes mortalibus Parentis exuviis Cels. Illustr. et Excell. DD. Michaelis Servatii Korybut Ducis in Wiśniowiec et Zbaraż Comitis in Dolsk etc. Palatini Vilnensis, Exercituum M. D. Lith. Campiducis etc., inter perennes lacrymas Theclae de Radziviliis Korybutowa Consortis lectissimae, nec non inter lugubres planctus Cels. et Excell. Elisabethae de Korybuth Zamoyska Palatinae Smolenscensis superstitis filiae, altoque natorum sanguine inextinctos a polona Societate Jesu gratiis munificentissimi Fundatoris Collegii Cremenecensis Soc. Jesu obligata nunquam satis deplorandus anno 1745. fol., k. 33 nlb. i 1 rycina. Czartor.

— Relacya o śmierci, wyprowadzeniu ciała z Merecza do Wiśniowca y ceremoniale żałobnym w Bogu Zeszłego JO. Xcia Jmci Michała, Serwacego Korybuta Wiśniowieckiego hrabi na Dolsku, Dąbrowicy, Brahiniu, y Komarnie, Wojewody Wileńskiego, hetmana W. W. X. Lit., Gliniańskiego, Tucholskiego, Wilkowiskiego, Wilkiskiego, Wilkowskiego, Kirśnieńskiego, Simnieńskiego, Metelskiego, Mereckiego etc. Starosty. fol., k. 2.

Umarł d. 18 września 1744 r. mając lat 64 i miesięcy 5 w Mereczu, skąd d. 29 września wyprowadzono ciało do Wiśniowca. Inną obszerniejszą relację o tymże pogrzebie ogłosił Paweł Giżycki (t. XVII 155).

Akad.

— Sancita siderum nunquam violanda in reassumptis siderum comitiis formata atque pro gemma Cancellaria Wisniowieccianis luminaribus consignata, quorum vigore Celsissimus ac Illustrissimus Princeps Michael Korybuth Wisniowiecki Cancellarius M. D. Pinscensis, Wiłkoviensis &c. &c. Capitaneus in regni Mariani Caput inauguratus, atq. tanquam in Coronationis Comitiis sub ipsum instauratorum Regni Comitiorum decursum, fauentibus votis

Regio Marianae Sodalitatis Collegii Varsaviensis Societasis Jesu coronatus. Anno Domini 1720. Typis Collegii Varsaviensis Societatis Jesu. fol., k. 11 nlb.

Na odwr. str. herb Wiśniowieckich, pod nim 4 wiersze łac.

Utworzono w r. 1633 przez Władysława IV towarzystwo sodalisów Niepokalanego Poczęcia N. P. Marii; pierwsze ich zgromadzenie odprawiło się r. 1645 pod przewodnictwem Karola Ferdynanda biskupa płockiego w Kolegium warszawskim OO. Jezuitów. Teraz zaś najwyższy zarząd objął Michał Serwacy Wiśniowiecki. Między asesorami byli Janusz Wiśniowiecki, Józef Mniszek, Jan Szembek kanclerz w. kor., Jerzy Przebendowski podskarbi, Kaz. Czartoryski podkancl., Michał Puzyna. Jagiell. — Uniw. Lwow. — Zamoj.

— Status principalium siderum Lunae et Martis ad cursum gloriae novo ante eminentem crucem vinculo faederatus; concurrentibus in sponsalem stationem avitis astris Celsissimi ac Illmi principis in Zbaraż et Wiśniowiec Michaelis Servatii Korybuth Wiśniowiecki Cancellarii M. D. L., Pinscensis, Wiłkoviensis etc. Capitanei, et Celsissimae ac Illmae principis Ducis in Klewan Magdalenae Czartoryska Vexilliferidis Magni ducatus Lith., confluentibus in vota omnibus patriae statibus panegyrico discursu celebratus ab obligatissimo principum nominibus Collegio Pinscensi Societatis Jesu Anno Domini 1725. Vilnae typis academicis Societatis Jesu. fol., k. 21 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Wiśniowieckich, a pod nim 4 w. łac. — Przypisało prozą państwu młodym Kolegium Pińskie.
Akad. — Kras. — Tyszkiewicz w Cz. Dw.

— Triumphus Wiszniovieciani nominis ad Capitolium Palatini honoris deductus in Celsiss. Principe Illustrissimo ac Excell. Domino D. Michaele Servatio Korybuth Wiszniowiecki Palatino Vilnensi... repraesentatus... Anno 1736. fol. Uniw. Wileń.

— Wdzięczność za fundatorskie łaski J. O. X. Jey Mci Tekli z Xiążąt Radziwiłłów Wisniowiecki Woiewodzinie Wileńskiey Hetmanowey Wielkiey W. K. L. przy solennych aktu pogrzebowego Ceremoniach J. O. Xcia Imci na Zbarażu y Wisniowcu Michała Serwacyusza Korybuta Wiśniowskiego Woiewody Wileńskiego Hetmana Wielkiego W. X. L. Gliniańskiego,... etc. Starosty, przy oddaniu panegiryku Łacińskim ięzykiem nadgradzaiąc... Od obligowaney Fundatorskiemu Imieniowi prowincyi Polskiey szkoł pobożnych R. P. 1745. w Mcu Wrześniu w druk. I. K. M. y Rzplitey w Coll. XX. Schol. Piar. 1745. fol., k. 13 nlb.

Uniw. Warsz.

— Wiazd JO. Xięcia Jmci Michała Korybuta Wiśniowieckiego Wojewody Wileńskiego, hetmana Wielkiego W. X. Lit. na Województwo Wileńskie. Anno Dni 1736. w 4ce, k. 4.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Zale publiczne nad nieopłakaną wiekami stratą J. O. X. J. M. Michała Serwacyusza na Zbarażu y Wisniowcv Korybuta Wisniowieckiego Hrabi na Dolsku, Dąbrowicy, Komarnie, y Brabiniu Wdy Wilensk., Hetm. W. W. X. L. Gliniańskiego, Tucholskiego, Wilkowiskiego, Kirsnienskiego, Wilkiskiego etc. etc.... starosty przy ostatniey Xiążęcego pogrzebu usłudze na żałobną kártę zebrane przez wdzięczne łask fundatorskich szkoły pobożne Prowincyi Litewskiey Roku P. MDCCXLV. (1745) we Lwowie. w Drukarni Brackiey SSS. Troycy. fol., k. sygn. F.

Horodec. — Ossol.

— ob. Arciechowski Daniel (Strzała 1701) — Bardili (1759) — Berruyer (Hist. ludu 1749) — Biejkowski (Ostatnia 1746) — Czartoryska Magdal. — Denisewicz B. (Odgłos 1726) — Dochtorowicz F. (Kazanie na pogrz. 1745) — Giżycki P. (Relacja apparencyi 1745) — Hilarion a S. S. (1739) — Jabłonowski J. Al. (Ustawy 1741) — Jan Kanty Karm. (Xiężyc 1747) — Ignacy a S. Stan. (Gemmae 1720) — Malczewski And. (1747) — Madejski Idzi (Niebo 1725) — Mikołajski J. (1731) — Narewicz And. (1706) — Niesiołowski (Otia 1746) — Puzyna P. (Lunatio 1701) — Relation (Armée 1707) — Rosołecki Ł. (1744) — Rzewuski Wacł. (1745) — Segnery (Medytacje 1728) —

Twardowski Sam. (1706) — Wąż (Concentus 1726).

O mowie Załuskiego wypowiedzianej na jego pogrzebie pisał Janozki (obacz Pol. lit. str. 101).

Mowę Wacława Rzew. z r. 1745 na jego pogrzebie mieszczą Mowy wyborne (1759).

Pisywał poezje pod imieniem anagr.: Machisii secundi civis Lovei.

Ant. Biejkowski (Ostatnia usługa 1745) przytacza kilka prac przez niego napisanych, a mianowicie: 1) Historia ludu bożego (ob. Berruyer). — 2) Medytacje (z Segnerego 1728 ob. t. XXVII str. 334; dzieło drukowane, ale egzemplarz nieznany). — 3) Józef wyzwolony. — 4) Forteca na obronę sławy. — 5) Życie św. Nepom. — 6) Rozumne zabawy duszy. — 7) Pięć psalmów.

Te ostatnie zamieszczone są w dziele Chróścińskiego Krótki zbiór wierszów (1711). — Ustępy przytacza Juszyński II 372—9. — Wspomina je Brückner Dzieje liter.[3] I 365.

Liczne jego mowy i listy zamieścił Ostrowski-Danejkowicz w Swadzie Polskiej I (mowa na pogrzebie Denhoffa, list do Augusta III z r. 1741, dziękowanie za pieczęć, odpow. od tronu itp.).

Jego rękopisy są dzisiaj w bibl. Przezdz. Korzystał z nich Aleks. Przezdziecki w pracy niżej powołanej.

Janozki Pol. litter. 1750 str. 138. — Bandtkie H. druk. Kr. Pol. II 46. — Bentkowski Hist. lit. I. — Chłędowski Spis 165. — Otwinowski Pamiętniki 30, 58, 90, 103, 362. — Janozki Polon. lit. 138. — Łukaszewicz Hist. szkół IV 207. — Święcki Pamiąt. II 537. — Przezdziecki Podole, Wołyń... I 96—112. — Feldman Polska w dobie wojny półn. 1925. — Skibiński Polska I 843. — Tomkiewicz Jeremi Wiśn. 1933 str. 89. — Finkel Bibl. hist. III 1893.

Wiśniowska Róża ob. Wiśniowski Tobiasz (Threny 1585).

Wiśniowski Antoni ob. Wiśniewski.

WIŚNIOWSKI Aleksander. Prezent na oświadczenie braterskiey życzliwości, z wdzięcznobrzmiącą Apollina y trzech gracyi melodyą, podczas weselnego aktu Jego Mości P. Jana Kortyna y Jeymości Panny Anny Zacherlonki przez Aleksandra Wisniowskiego Sławney Akademii Krakowskiey studenta dedikowany Anno Dni 1667 mense Januario die 22. W Krakowie w drukarni Balcera Smieszkowica JKM. typogr. (1667). w 4ce, kart 4.

W ozdobach drzeworytowych. Druk gocki. — Na odwr. str. tyt. godło Zacherlów, a pod nim 10 wier. pol. Uniw. Warsz.

Wiśniowski Gedeon ob. Wiszniowski.

Wiśniowski Jan ob. Drużbicz Jan (1645).

Wiśniowski Józef (I) ob. Margowski And. (Coronam. 1648).

WIŚNIOWSKI Józef (II), prof. Akad. In Nomine Domini Amen. Cometologia Albo Krotki dyskurs Astrologiczny, o Komećie y skutkách iego, Ktory się pokazał ostátnich dni Mieśiącá Grudniá, Roku od słowá wćielonego, gwiazdą Monarchom Ziemskim obiaśnionego 1680. y trwał w Roku blisko Następuiącym 1681. Ná pospolitą świátá Polskiego przestrogę Wydána Przez M. Iozefa Wisniowskiego, Fil. Doktorá, Astrologiey y Geometryey w Collegium Mnieyszym Ordynariusza. [Tu rycina komety]. W Krakowie, Druk: Franciszka Cezarego, I. K. M. Typogr. (1681). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (ostatnia czysta).

Druk gocki.

Na odwrocie wierszyk łac. o kometach. Po czym po polsku: Cometologia. Cytuje pisarzy starożytnych (Seneka, Dion. Areopag., Arystot., Plinius) i tymi cytatami wyjaśnia naturę komet. Dopiero potem powołuje się na Keplerusa in Epitome Astr. Copern. Wylicza komety, jakie pojawiły się w ostatnich stuleciach, i wylicza klęski, jakie im towarzyszyły. Kończy opisaniem teraźniejszego komety. Przewiduje dla Polski nieszczęścia.

Nisko więc stała astronomia w ówczesnej Akademii.

Akad. — Bawor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Hexastylium theologicum, seu Conclusiones ex Theologia morali... Cracoviae typis Universitatis 1699... ob. tom XXVII 164.

— Kalendarz swiąt rocznych y biegów niebieskich z wyborem czásow y aspektami. Na rok Pański 1680, który iest Przestępny y Przybyszowy ku dobru pospolitemu przez M. Józefa Wiśniowskiego Nauk wyzwolonych y Filozofiey Doktora y Professora w Akademiey krakowskiey wyrachowany. w Krakowie, w druk. Franc. Cezarego I. K. M. Typograf. 1679. w 12ce, k. 44 nlb.

Jagiell. — Ossol.

— Nowy y stary Kalendarz świąt rocznych y biegow niebieskich, z wy-

borem czasow y z aspektami. Na Rok Pański 1681. ktory iest po przestępnym y przybyszowym pierwszy. Przez M. Jozefa Wiśniowskiego, w Przesławney Akademiey Krakowskiey, Nauk wyzwolonych, y Filozofiey Doktora, w Kollegium Mnieyszym Ordinaryinego Geometryey Professora, z pilnością wyrachowany y do druku podany. W Krakowie, w Drukarni Woyciecha Goreckiego, I. K. M. Typog. (1680). w 4ce, sygn. F_4.

Po ark. D_2 idzie z osobnym tytułem: Prognostyk abo przestroga z gwiazd... mający kart 4; po czym znów arkusze znaczone od E_1. W kalendarzu jest dyskurs o róży, lilii, fiołkach i bazylicy, a to jako kontynuacja materii w kalendarzach Broscjusza. Ded. Mikołajowi z Wronowa Xiąskiemu cześnikowi krak. Jagiell. — Ossol.

— Nowy i stary Kalendarz na r. 1682. w Krakowie u Cezarego. w 4ce, sygn. F_4.

Dedyk.: Janowi Aleks. Waxmanowi burgr. krak. sekr. IKMci. — Mieści: O kwiatach, prognostyk. Ossol.

— Almanach Abo Nowy Y Stary Kalendarz Swiąt Rocznych. Y Biegow Niebieskich, z Wyborem czásow y z Aspektámi NaRok Panski M.DC.LXXXIII. (1683). Ktory iest po Przestępnym Trzeći, po Przybyszowym pierwszy. Przez M. Jozefa Wisniowskiego, W Przesławney Akádemiey Krákowskiey Náuk wyzwolonych, y Filozofiey Doktorá, w Kollegium Mnieyszym Astrologiey y Geometryey Ordynaryuszá, z pilnośćią wyráchowány, y ku dobru pospolitemu Wydany. [Tu rycina: Kula obrazująca wszechświat; wychodzą z niej promienie łączące się z wyobrażeniami znaków niebieskich leżących na stołach. W rycinie napisy: Prodest. Idem Omnibvs. Obest. Nvmero Pondere Mensvra. Pod ryciną:] Cracoviae, Typis Vniuersitatis. w 4ce, k. tyt. i k. 29 nlb.

Część I tworzy kalendarz; znajduje się w nim od k. A_3: Dyskurs o drzewach owocnych. Po grudniu idzie z osobnym tytułem:

Prognosticon Abo Przestroga z Gwiazd y Obrotów Niebieskich, z strony Przypadkow wszelákich, ták Generálnych, iáko y osobliwych; ktoremi nam Niebo przegraza, tákze względem codzienney odmiennośći powietrza, Ná Rok od Národzenia Páná y Zbáwićielá nászego JEzusá Chrysthusá, 1683. Ktory iest po Przestępnym Trzeci, po Przybyszowym Pierwszy. Przez M. Jozefa Wisniowskiego, W Przesławney Akádemiey Krákowskiey, Nauk wyzwolonych y Filozofiey Doktorá; w Kollegium Mnieyszym Astrologiey y Geometryey Ordynáryuszá. ku dobru pospolitemu z pilnośćią Napisana.

Dedykacja Przecławowi Szembekowi, star. bieck.

Prognostyk mówi o początku roku, o rewolucjach, o zaćmieniach, o chorobach, o kruszcach, o ciężarnych matronach, o powodzeniu miast (Krakowa, Poznania, Lwowa, Warsz., Wilna). Wreszcie przepowiednie pogody i zebr. jarmarków. Ossol.

— Toż:... na r. 1684. w 4ce, sygn. G_4.

O drzewach owocowych z wiersz. Prognost.

— Toż:... na r. 1685. w 4ce, sygn. G.

O drzewach owocowych z wiersz. Prognost.

— Toż:... na r. 1686. w 4ce, sygn. F_4.

O drzewach owocowych z Prognost.

— Toż:... na r. 1687. w 4ce, sygn. F_2.

O drzewach jałowcowych.

— Toż:... na r. 1688. w 4ce, sygn. F. Ossol.

— In Nomine Domini, Amen. Quaestio Anaclastica, De Refractionibus Ex Astronomia Dioptica Deprompta, Sub Felicissimis Auspiciis, Magnifici, Perillustris & Reuerendissimi Domini, D. M. Jacobi Baltazarowic, S. Th: Doctoris Et Professoris, Collegij Maioris Senioris Patris, Ecclesiae Cathedralis Crac: Canonici, Collegiatae SS. Omnium Praepositi, Contubernij Staringeliani Provisoris, Studij Almae Vniuersitatis Cracouiensis, Vigilantissimi & Generalis Rectoris, A M. Iosepho Wisniowski, Philosophiae Doctore, Collega Minore, Ordinario Geometriae Professore, Pro Collegio Maiori In Peraugusto Archilycei Iagelloniani DD. Theologorum Lectorio, Publicae Disputationi Proposita. Epocha Solis iustitiae irrefracti exorti, 1684. Mensis Maij. Die 15. Hora II. Cracoviae, Typis Vniversitatis. (1684). fol., k. tyt. i k. 1 nlb.

Tytuł i dalsze stronice w ramce.

Quaestio, conclusiones i corollaria, jak zwykle. Na końcu dwa rysunki astronomicz-

nych refrakcji... i dedykacja: Supremo caelorum, stellarum, macro et microcosmi architecto.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— In Nomine Domini, Amen. Qvaestio Geometrica, De Quantitate Continua in Concreto, Eutymetricè Embadometricè & Stereometricè mensuranda. Svb Felicibvs Avspiciis Magnificis, Perillustris & Ad: Reuerendi Domini, D. M. Alberti Papenkowicz VSTIe: S. Th: Doctoris Et Professoris, eiusdemq; Facultatis Decani, Protonot: Apostolici, Ecclesiae Collegiatae S. Floriani ad Crac: Praepositi, Contubernij Starin geliani Prouisoris, Studij Almae Vniuersitatis Cracoviensis, Vigilantissimi & Generalis Rectoris. A M. Iosepho Wisniowski. Philosophiae Doctore & Professore, Pro Collegio Minori In Peraugusto DD. Theol: Lectorio Publicè ad Disputandum Proposita. Anno Salutis, cui Angulus est trinus, pede se contangit acutus. Circulus & medius, Lunaq; luce vetus. Angulus hanc sequitur normalis quindecimumq; Euclidis, Primi dogma tribus vicibus. Mensis Aprilis. Die 10. Hora 13. Cracoviae, Typis Vniversitatis. (1680). fol., k. tyt. i k. 1 nlb.

Tytuł i dalsze strony w ozdobnych ramkach. Rozpoczyna quaestio, potem idą 4 konkluzje (i corollaria), wszystko z powołaniem się na powagę Euklidesa i Archimedesa.

Bawor. — Jagiell.

— ob. Dzielski W. (Auspicatum 1688) — Jaskrzewicz Mich. (Arcus triumph. 1690) — Lukini Jan (Lucta vitae 1703) — Podgurski Samuel Jan (Accrementum 1703) — Sawicki Bazyli (Hexastylium 1699) — Sierzycki E. Sz. (Amphitheatrum 1674) — Tuater (Triquertium 1693) — Wolski Kazimierz (Nummus 1686).

Żebrawski Bibliogr. 340—1.

Wiśniowski Józef (III) ob. Wiśniewski.

WIŚNIOWSKI Józef Kanty. Quaestio logica de substantia ex libro 7mo Metaph textu 25 et sequentibus, desumpta sub felicissimo regimine Magnifici, Perillustris, Clarissimi et admodum Reverendi Domini D. M. Adalberti Biegaczewicz, Sacrae Theologiae doctoris et professoris, collegae majoris, ecclesiarum; collegiatae S. Annae Cracoviae decani, parochialium, in Premękow praepositi, in Zielonki curati, contubernii Regio Jagelloniani provisoris, librorum per dioecesim Cracoviensem censoris, ordinandorum et approbandorum examinatoris, Studii Generalis Almae Universitatis Cracoviensis vigilantissimi Rectoris per M.... Philosophiae doctorem, Dialectices professorem, Scholarum Novodvors. praesidem pro loco in Collegio Minori obtinendo, publice ad disputandum in peraugusto CC. DD. Theologorum lectorio proposita. Cracoviae, typ. Seminarii episcopalis academico dioecesani anno Dni 1764 die 12. mensis Martii. fol., k. 2 nlb.

Jagiell.

Wiśniowski Marcin ob. Czarnocki (Idea 1658).

WIŚNIOWSKI Piotr Tomasz, kanonik łucki. Fasciculus Spinarum Inter pungentes & ad Cor animae penetrantes, Tribulationes, In Roseam & Coronariam Capitis Fasciam Efflorescens. Jllustrissimo Excellentissimo Domino D. Joanni Friderico S. R. I. Comiti In Koden Sapieha, Castellano Trocensi, Praefecto cum Jurisdictione Palatinatus Brestensis, Equiti Aquilae Albae Per Perillustrem & Admodum Reverendum Petrum Thomam Wisniowski V. I. Doctorem, Canonicum Luceoriensem, Praepositum Grodzecensem Dedicatus. Anno Domini MDCCXXXII. (1732). Varsaviae Typis Collegij Regij Societatis Jesu. w 4ce, k. tyt. i rycina [herb Sapiehów „Lis“], k. 18 nlb., str. 196, k. 2 nlb. (regestrum).

Na odwr. k. tyt. trzy wierszyki łac. Rozpoczyna przedmowa, testimonium censoris i aprobata. Potem na 17 k. dedykacja dla Sapiehy, wysławiająca jego i jego przodków.

Całe dzieło poświęcone jest zachwalaniu modlitw i aktów uwielbienia (tribulatio). Tribulatio ad Deum adducit, consolat, ad salutem est necessaria. To wszystko udowadnia cytatami z Pisma św. — Od str. 184 idą modlitwy i psalmy (orationes in honorem Trinitatis). Kończy spis rzeczy.

Mój ojciec notuje egzemplarz z portretem Sapiehy (w egzempl. Jagiell. go nie ma). Jocher 5953.

Czartor. — Czetwert. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń.

WIŚNIOWSKI Stanisław, minister w Lusławicach (u Stan. Taszyckiego). [Okazanye Sfałszowania i Wyznanie prawdziwey Nauki Pana Krista]. (Brak tytułu). w 4ce, k. 16 nlb. (sygn. A—D_4), listów tj. kart lb. 616 (sygn. E—Z, a—z, Aa—Zz, Aaa—Zzz, Aaaa—Zzzz, Aaaaa—Zzzzz, Aaaaaa—Oooooo).

Egz. Ossol. nie ma tytułu, brak w nim także karty liczbowanej 1 (która miała sygnaturę E_1). Zapewne także brak w nim kilkudziesięciu kart końcowych (ślady wydarcia kilku kart są dotąd widoczne). Druk gocki; niewątpliwie krakowski, data bliżej nie oznaczona, bo przedmowa nie datowana (zapewne w r. 1572). — Egzemplarz Ossol. pięknie jeszcze w w. XVI oprawny, z wyciśniętym na oprawie superekslibrisem (słońce, dwa księżyce i gwiazdy) oraz skrótem tytułu: Okazanye sfałszowania nauki Pana Krista. — Właściwy tytuł jest podany przez Wiśniowskiego w następnym jego dziele (na k. 3 verso).

Rozpoczyna się dzieło od „Listu do Pana Chwały" (pierwszych kart w egz. Ossol. brakuje), podpisanego: Wierny poddany Stanisław Wiśniowski. Cały ten list, skierowany do Chrystusa (pan Chwały), jest polemiką przeciw starym i nowszym doktorom, rozszerzającym fałszywe nauki o Bogu Ojcu i o Synu.

Po czym idzie: „Summa tych rzeczy, które się w tych książkach zamykają" (ale suma ta nie jest dobrze dostosowana do istotnego podziału i treści dzieła). Tuż za nią idzie na liście 3—13: Wyznanie Walentego w Bernie szwajcarskim straconego... Wiśniowski motywuje przedruk tego „Wyznania" (Walentego Gentilisa) tym, iż chce w ten sposób odpowiedzieć na książkę w r. 1567 z Genewy wydaną „Historia o słusznym w Bernie Walentego Gentylisa zamordowaniu" (ma widocznie na myśli dziełko opisane w Bibl. XVII 97).

Na k. 14 rozpoczyna się właściwego dzieła część pierwsza: Okazanie sFałszowania Pana Naszego Jezu Krysta y Apostołow iego Nauki... Część ta idzie do k. 96.

Od k. 97—184 idzie rzecz pt.: Krotkie a potrzebne Okazanie ze wszystkiey Summy Pisma Swiętego jako wiara prawdziwa y szczera ona święta znajomość Pana Boga naszego y iego miłego syna u niewielu ludzi na świecie zawsze znaleziona była iest y będzie. A to przeciwko hardemu tytułowi powszechnego Kościoła.

Od k. 185—292 idzie część trzecia: Ty trzecie Książki dwie rzeczy wsobie przed wyznanim o Bogu Oycu, Synu y Duchu Swiętym zamykaią. A naprzód o wierze prawdziwey krześc. Wtore o wyznaniu wiary prawdziwey...

Od k. 293—616 idzie: Nauki, y Wyznanie Wiary o Bogu Oycu, O Panie naszym Jezu Krystusie synu Bożym, y duchu świętym...

Olbrzymie to dzieło jest wyrazem przekonań dyteistów małopolskich, której to grupie, a także niniejszemu dziełu, poświęcił obszerną rozprawę M. Wajsblum w „Reformacji w Polsce" 1928, str. 32—97.

Dzieło Wiśniowskiego (który był obok Farnowskiego drugim teoretykiem tej grupy) ma w początkowej części charakter polemiczny; polemika jest zaś trudno dzisiaj zrozumiała, bo autor zakłada u czytelnika znajomość dzieł, przeciwko którym się zwraca. W części I polemizuje z Bezą (na k. 20 cytuje jego list do Radziwiłła) i Kalwinem (responsio in questiones Blandratae), z Sokratesa Hist. ecclesiastica, z Bibliandrem, z Bullingerem, Wigandem (nazywa go Wigangus), Brencjuszem itp., z dawnych pisarzy zwalcza Justinusa i św. Augustyna. Zarzuca teologom, że w nauce Krystusowej nauką i filozofią narabiają, a nie trzymają się szczerego słowa Chrystusa Wykłada swoją nauke o Trójcy świętej odmienną od kalwińskiej a zgodną z apostołami. Na k. 66 i nast. zestawia dwanaście różnic około fundamentu wiary i nauki o Bogu... między wiarą fałszywą a prawdziwą (to jest dyteistyczną). Główna różnica polega na tym, że prawdziwa nauka uczy, iż Bóg przez Syna wszystko stworzył (przedwieczność, preegzystencja Chrystusa).

Część druga skierowana jest przeciw Kościołowi katolickiemu, a mianowicie „przeciwko hardemu tytułowi powsz. Kościoła". Stara się wykazać, że ani w niebie, ani w raju, ani w kościele jerozolimskim, ani za apostołów nie było zgodnego u wszystkich pojęcia Boga; wszędzie szatan rozszerzał fałszywe pojęcia. Istniały one także i za panowania chrześcijaństwa. Wzbogacenie księży i chęć rządzenia państwem były złego matką (k. 168). Mało jest drogą pańską chodzących.

W księgach trzecich omawia znamiona prawdziwej wiary. Fundament jej to Bóg i słowo boże. O wierze usprawiedliwiającej i sposobach jej nabycia. Człowiek z przyrodzonej ślepoty przy się swego Pana. (Cytuje tu zaprzanie Kranmera wedle książki na polskie przełożonej; widocznie ma na myśli Bazylika). Bóg w Trójcy jest fałszywy, Syn Boży go nie uzna. Lamentuje Pan Bóg i Syn Boży nad fałszywymi wyznawcami.

W księgach czwartych mówi o wielkości

i o potędze Boga (z dużą siłą słowa i z polotem pełnym czasem patosu, np. k. 318 i n.). Możemy poznać Boga niewidomego z widomych rzeczy stworzonych od niego. Bóg ze Starego i z Nowego Testamentu (Bóg sądu i pomsty oraz Bóg miłości). Jak działa przeciw Bogu zazdrościwy zły Duch. Pan Bóg chce być chwalon w duchu a nie w ustawach ludzkich. Kończy polemiką przeciw jakiemuś polskiemu doktorowi „nędzniczkowi miłosnemu", który in III concione Varsaviae prolata źle o istocie Boga prawił, a Pismo swoje ważył się przypisać królowi.

Księgi piąte poświęcone są rozbiorowi pytania, kim jest Syn Boży i jakim jest stosunek jego do Ojca. O poddaństwie synowskim wobec ojca. Na czym polega Królestwo Chrystusowe i jaka jego różnica od królów ziemskich. Jezus Krystus był prawdziwym człowiekiem, choć był Synem Bożym. (Karty 493—500 poświęcone wyjaśnieniu tej kontradykcji są może najważniejsze w całym dziele dla zrozumienia jego nauki). Krystus jest jeden, nigdy o dwóch Krystusach i o Dwójcaku nie prawił „jako się to nowym pisma wykładaczom podoba". O znaczeniu pomazania. Znamiona Krystusa. Krystus jako oblubieniec. Krystianie czyli wierni Krystusowi. Upad ludzkości i podźwignienie przez Krystusa. Tytuły te same należą Bogu Ojcu i Krystusowi Synowi, bo oni są jedność (595—604). Pan Bóg chce być uczczon w swym Synu.

Sposób przedstawienia jest zawiły i rozwlekły, język jednak czysty i piękny. Dużo właściwych mu wyrazów i form (pisze np. świecższa zamiast świętsza, wiecższa zam. większa rzecz).

W drugim swoim dziele (Rozmowa) powołuje się dość często na to „więtsze swoje dzieło" np. na k. 16, 19, 20, 22, 26, 31, 35 itp. Cytuje (na stronie 35) rozdział XIV i k. 704 b tego dzieła, chociaż w dochowanym egzemplarzu dochodzi ono tylko do karty 616.

Ossol.

— [Rozmowa o prawdziwey znajomości Boga Ojca, Syna jego i Ducha Św.]. (1575). w 4ce, k. tyt., k. 6 nlb. i listów (kart) lb. 91.

Egz. Czart. opatrzony sześcioma gwiazdkami na znak rzadkości (i dopiskiem: czytałem w Moskwie 31 marca 1797), jest pozbawiony k. tyt. i dwóch pierwszych kart. Zaczyna się od k. A_4—B_3. Na tych czterech kartach jest zamieszczony koniec „przedmowy do wiernych", datowanej: Z lucżławic dnia 26 Lutego, R. P. 1575... z podpisem: Brat wasz y towarzysz w vcisku w krolestwie y cierpliwości Chrystusa Jezusa... Stanisław Wiśniowski.

W przedmowie tej tłumaczy, przez co P. Bóg nieznajomy światu — dlaczego przyczyną wszystkiego dobrego jest znajomość Boga — Pana należy szukać w księgach jego — wreszcie tłumaczy plan dziełka.

Dzieło całe jest ułożone w formie „rozmów" między dwiema osobami: Natanaelem i Teofilem. Natanael (co, jak wyjaśnia autor, oznacza „dar boży") wyobraża autora; Teofil (miłośnik Boga) pyta się i potakuje wywodom Natanaela.

I) Rozmów jest trzy, ale pierwsza z nich dzieli się znowu na trzy części (traktaty) tworzące ze sobą spójną całość, bo poświęconą wyjaśnieniu istoty Boga Ojca, Syna i Ducha św. Tak więc najprzód odbywa się rozmowa (list 4—17): O prawdziwej prawdziwego a jednego Boga znajomości.

Po czym idzie rozmowa (od l. 17 v—27): O prawdziwej własnego Syna Bożego znajomości, wiernie i cale z zrzodeł zbawiennych wyczerpniona.

Wreszcie (od l. 27—38): O prawdziwej znajomości Ducha świętego.

Trzy te pierwsze traktaty tworzą więc ściślej ze sobą związaną całość. Wyjaśnia tu autor przyczyny stworzenia człowieczego i trudny przystęp człowieka do znajomości Boga; komentuje słowa boże o sobie (zawarte w księgach Mojż.); podobieństwo boże w dziateczkach jego; omyłki o znajomości Boga; poznanie Syna Bożego oraz omyłki naszych czasów i odszczepieństwa (tu atakuje na k. 21—2 tłumaczy Biblii nieświeskiej i Brentiusa); biada odszczepieńcom; odpiera zarzuty przeciw dwójbożanom (Pismo św. pokazuje wszędzie zwierzchność Boga Ojca). — Najobszerniej mówi o istocie Ducha świętego, którego przeciwnikiem jest Duch Zły; Duch święty nie jest Bogiem, nigdzie go tak nie zowie Pismo św. — We wszystkich tych wywodach powołuje się dość często na swoje poprzednie dzieło (O fałszywej nauce), podobnie jak na Farnowiusa przemowę do Polaków.

II) Od l. 39—55 (z osobnym tytułem) idzie „Rozmowa Vtora": Rozmowa o prawdziwym Bożym y Pana naszego Jez. Chr.: Ktemu theż y temu przeciwnym y obłudnym Kościele. O przeciwnościach między Chrystusem Panem y Antychrystem, o roznych ich naukach y sprawach s pisma świętego z Doktorow, z żywotow Biskupow rzymskich, z dawnych y nie tak dawnych Doktorow y spewnego (sic) z doswiadczenia zebrana.

W rozmowie tej pragnie wykazać, że Kościół rzymski jest kościołem Antychrysta. W tym celu na k. 44—50 zestawia obszernie różnice między Chrystusem a Antychrystem „podparte świadectwami" tj. cytatami z Pisma św. (M. i. mówi: Pochlebnicy papieża zowią mistrzem wiary,

a stąd Kościół rzymski mistrzynią. Zyściło się to, gdy Matka Jan osmy była papieżem). Posługuje się kanonami konc. tryd. aby wskazać, że Rzym ma wszystkie cechy Antychrysta oraz naukę dawnych doktorów. Cytuje też Poginsa flor., Dantesa Aligerusa, Franc. Petrarkę, Bernarda arc. salzb. (z r. 1240), powołując się na dzieło Joannis Arentini Annales (Ingolstadii 1554).

III) Od str. 56—91 idzie z osobnym tytułem trzecia „Rozmowa“: Rozmowa o przedniey szych naukach y ustawach domownikom Bożym y wiernemu Syna iego zborowi postanowionych, zgruntu pisma Swiętego zebrana y wiernie a krotko ku pożytku pobożnych podana.

Rozmowa ta toczy się: o istocie prawdy bożej, o królestwie diabelskim, o królestwie bożym, o królestwie pomazańcowym (którego statutem są prorockie i apostolskie pisma), o prawdziwej i o fałszywej chwale bożej, o bojaźni bożej, o zakonie bożym, o wierze „chrystiańskiej“, o pokucie, o nadziei chwalców Boga, o miłości bożej, o posłusseństwie, o pokorze, o karności i ustawach, o umyciu wiernych, tak nazywa chrzest, i wieczerzy. Wszędzie zwalcza obrzędy katolickie, symbole kultu, przepisy liturgiczne. Kończy rzecz o wyznaniu wiary, o krzyżu, cierpliwości chrystiańskiej i o żywocie wiecznym.

Książka miała więc objąć całość nauki religijnej dwójbożców z ostrym nastawieniem polemicznym przeciw katolicyzmowi. Ale nie jest pisana ani jasno, ani zwięźle.

Czartor.

— ob. Farnovius Stan.

Czacki O lit. i pol. prawach I str. 303 ma może jego na myśli przypisując „Wiszniowskiemu“ jakieś dzieło pt. Prawdy chrześc. i podając stamtąd kilka urywków (m. i. o godziwości małżeństwa między bratem i siostrą). Ale nazywa go Czacki „Wiszniowskim“ i imienia nie podaje. W żadnym z dwóch znanych nam dzisiaj dzieł Wiśniowskiego nie ma urywków, które by odpowiadały cytatom Czackiego.

Sandius Bibl. antitrin. str. 52 — Bock Historia antitrinitariorum 1776 tom I cz. 2 str. 1009. — Wiszniewski H. liter. IX 68. — Jocher 3641 i tom II str. 290, 372, 573. — Osiński Skarga str. 76. — Maciejowski III 229—30. — Merczyng Deiści 1911. — Brückner w Pam. Lit. 1910 str. 136—8. — Encykl. kościelna XXVIII. — Grabowski T. Literatura ariańska 1908. — Górski Grz. Paweł 1929 str. 275. — Wajsblum w Ref. w Pol. V 1928 str. 78—81. — Korbut[2] I 330.

Wiśniowski Tob. ob. Wiszniowski.

WIŚNIOWSKI (Wiśniewski) Walenty. Pieśń radosna P. Boga chwaląca, przez szczęśliwe panowanie Krola Zygmunta III na stolicy Korony Polskiey, z krotką przemową do Krolewny Anny. (Bez m. dr. i r.).

Wiersz z nutami. — Maciejowski Piśm. III 873 (z bibl. Zał.).

Wisocki (Wisotzki) Kazimierz Samuel ob. Wysocki.

Wisogierd ob. Wizgird.

Visovatius ob. Wiszowaty.

Wissenberg Wolfgang ob. Modrzewski Andr. (1557).

Wissenburgensis ob. Decius J. L.

Wissogirdowie ob. Białobłocki Bog. (Sprawa 1799) — Dubrawski K. (1799) — Wizgierdowie.

Vissovich ob. Dolci Franc. (1781).

Wissoviensis Melchior ob. Sierakowski Łukasz (Epicedia 1593).

WISTEHUBIUS Joachim. Ehrengedicht über den Hintritt Eberhardi Ferberi. Danzig 1647. w 4ce.

Vistula, Vistule ob. Wisła.

(Wiszczycki Wincenty Kaz.). Wielmożnemu ImCi Panu Winc. Kaz. Wiszczyckiemu staroście przyrzczewskiemu. 1771. w 4ce. Uniw. Wileń.

(Wiszczyńscy). Sprawa Kredytorow Possesyonalnych a nayprzód WW. JPP. Kazimierza y Franciszki z Chlewińskich Wiszczyńskich Brygadyerow Monar: Rossy: Skarbnikow Pttu Rzeczyc: Z JOO. XX. Albrychtem Generał-Majorem y Półkownikiem Ussar: Oycem, Dominikiem Porucznikiem Woysk Litt: Synem Radziwiłłami (1777). fol., k. 1 nlb.

Uniw. Wileń.

Wiszczyńska Barbara ob. Sadkowski Ign. (Kazania 1797)

Wiszel Franciszek ob. Dunin Piotr (Kazania 1700).

Wiszeński Iwan ob. Suraski W.

Pisma jego, które pozostawił w rękopisach (Zaczapka mudrego, Kratkosłuwnyj otwiet i inne), ogłoszono drukiem dopiero w wieku XIX. A mianowicie: w Aktach Jużno-Zapadn. Ross. tom II; w Archiwie Jugo-Zap. Ross. cz. I tom VII; w Gołubiewa Piotr Mohiła 1883.

Najważniejsza literatura o tych pismach jest to: Franko Iwan Wisz. i jeho twory 1895. — Studziński Perestoroha Lwów 1895. — Franko w Kwart. Hist. IX str. 1—22 (Z dziejów synodu). — Kwart. Hist. 1895 str. 710. — Brückner w Kwart. Hist. 1896

str. 586 i 606. — Żytecki w Kij. Starinie XXIX (1890). — Tretiak Skarga 1912. — Grabowski Skarga str. 593—5. — Peretz w Sborniku Otdiel. Russk. Jazyka Akad. Nauk leningr. 1926. — Chodyniecki Kościół prawosławny 1934 str. 184 i 548. — Finkel nr 14192—4, 21491, 32571.

Wiszniarski Antoni ob Kowalski Jan (1750).

WISZNIEWSKI Andrzej. Kant w dzień imienin JW. JP. Józefa hrabi na Łojowie Judyckiego Marsz. W° Trbłu Gł: i Strażnika W. X. L. Sty Sądowego Rzeczyckiego, Kawal. Ord. ś. Stanisława przez Andrzeja Wiszniewskiego r. 1778. Marca 19. w Wilnie ofiarowany, a przez muzykę Katedralną ogłoszony. fol., 1 k. Uniw. Lwow.

WISZNIOWSKI. [Prawdy chrześcijańskie]. (1599?).

Czacki O lit. i pol. prawach I (1800) str. 303 wymienił to dzieło w nast. sposób: „Wiszniowski w dziele Prawdy chrześcijańskie utrzymywał, że cnoty wylęgają się w umowie i w potrzebach ludu, a znaczenie cnoty od woli ludzi zależy". Nieco przedtem wyrasił się: „Piotr z Goniądza 1567 roku, Farnovius i Wiszniowski zaczęli chrzcić dzieci". Gdzie indziej twierdzi, że W. dopuszcza godziwości małżeństw między bratem a siostrą.

Czacki nazwiska i tytuły dzieł bardzo często przekręca; wszystkie więc jego informacje trzeba brać sceptycznie, o ile nie są w inny sposób potwierdzone. Tak właśnie jest w tym wypadku. Ani o arianinie Wiszniowskim, ani o dziele „Prawdy chrześc." nie wiemy skądinąd. Znamy tylko dzieła Stan. Wiśniowskiego z Lusławic (deisty-antytrynitarza), ale w obu jego dziełach nie ma takich twierdzeń. Jego zapewne miał Czacki na myśli, skoro łączy go z Farnowskim i Piotrem z Goniądza — Informację Czackiego przyczepiono później (ostatni uczynił to Korbut) do Tob. Wiszniowskiego, autora Trenów, a nawet doszukiwano się w Trenach śladów ariaństwa!

Merczyng Polscy Deiści w Przegl. Hist. 1911.— Siarczyński Obraz II 313 (za Czackim).

— ob. Seidel (w t. XXVII 348).

Wiszniowski Dionizy ob. Szemiothowie (Powodowie 1775).

WISZNIOWSKI Gedeon. Theologia universa 1725.

Jabłonowski Akad. Kij. moh. 1900.

WISZNIOWSKI Grzegorz Wojciech. Princeps Honorum Aqvila Poloniae Electorali Majestati, Serenissimi Ac Potentissimi Friderici Augusti II. Electoris S. R. I. Ducis Saxoniae, &c. &c. nunc verò Dei Gratiâ Regis Poloniarum, & Magni Ducis Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Podoliae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviae, &c. &c. Augusto Jllustrium Virtutum & meritorum nexu Foederata, Atq; Inter publicos Regiae Inaugurationis plausus, Et gestientis Lechiae tripudia, A Gregorio Adalberto Wiszniowski, AA. LL. & Philosophiae Doctore. Interprete publici auspicij Panegyri Celebrata Anno Faederatae Orbi Salutis, 1697. Vratislaviae, In Haeredum Baumannianorum Typographia exprimebat Johannes Güntherus Rörerus, Factor. fol., k. tyt. i k. 14 nlb.

Dedykacja Aug. II. Treści hist. nie ma, tylko panegiryczne pochwały i nieco genealogii. Ossol.

— Regia Infulati Solis Sub Tentorio... Josaphi Krokowski, Abbatis Pieczariensis dignissimi, etc. Ad Ornamentum Basilici Nominis, Ad decus meritorum, nec non incrementum publicae felicitatis, Secundis Auspiciis Fixa: Atque Sub tempus Faustae Nominationis, Auspicatioris in Cathedram Ingressus, Demum felicissimae suae inaugurationis, A... Gregorio Adalberto Wiszniowski, A. A. LL. et Philosophiae Doctore... Honorata. Anno quo aeternVs DefIXIt soL In VIrgIne CentrVm, atqVe thoro tanto regIa VIrgo fVIt. (1698). Vratislaviae, in officina Baumanniana, Typis exprimebat Joannes Güntherus Rörerus factor. fol., ark. I. Wrocław miejs.

WISZNIOWSKI (Wiśniowski) Tobiasz. Threny Thobiaszá Wiszniowskiego. [Tu ozdobnik]. Non est crede mihi sapientis dicere, uiuam, Sera nimis uita est crastina, uiue hodie. [Tu ozdobnik]. Tendimus huc omnes, metam properamus ad vnam, Omnia sub leges mors Vocat astra suas. [Tu 2 ozdobniki]. W Krákowie, W Drukárni Máćieiá Gárwolczyká Roku Pańskiego, 1585. [Tytuł w ramce]. w 4ce, str. 38.

Tytuł antykwą, dalszy tekst gotykiem, tekst obliniowany.

Na odwr. k. tyt. herb i 12-wiersz „Na herb J. M. Doroty Kadłubskiey z Jedleńska". — Dedykacja wierszem tejże Dorocie Kadłubskiej, dobrodziejce swej. Mówi, że jego matkę ćwiczyła w cnocie i oddała godnemu mężowi pod rękę. — Od str. 5 idzie wiersz: Do ksiąg (mówi do nich, aby spieszyły rozejść się po świecie, choć spotkać się tam mogą zarówno z pochwałą jak naganą). Kończy epitafium prozą dla matki: „Pobozney a szlachetney Paniey Rożey Wiszniowskiey paniey matce a dobrodzieyce swey miłey, ktora prawie przez ogień y wodę przeszedszy biegu dokonała R. P. 1585 iuż spoczywa w Panu, żałosny syn Thobiasz Wiszniowski łzy leiąc pisał".

Od str. 7—36 idą Treny w liczbie 21, wszystkie w najwyższym stopniu naśladowane z Kochanowskiego. Ostatni z nich „Sen" tworzy akrostych: Niech ostatnia ma posługa nad grobem zostanie drogiej matce ku pamiątce, asz w wielki dzień wstanie syn załobliwy napisał. T. W.

Na str. 37: cytaty z Proverb. i Owidiusza (z polskim przekładem). Na str. 38 łaciński ośmiowiersz (z Esai: LVII), podpisany: S. P. V.

Przedruk ukazał się w r. 1858 w Bibliotece Pol. Turowskiego. Tu wyrażono na str. 70 domysł, iż „Treny" były niszczone, jako że ich autor był arianinem (?), „czego i niektóre miejsca w Trenach dowodzą". Nie odszukałem takich.

Niesiecki Herbarz IX 363. — Załuski Bibl. str. 41 (dubito an extet). — Juszyński II 329. — Bandtkie Hist. druk. krak. 374. — Siarczyński Obraz II 313. — Jocher nr 3641. — Wiszniewski Hist. lit. VII 80—2 (przedrukował kilka trenów). — Maciejowski Piśm. III 293. — Wójcicki w Bibl. Warsz. 1842 III 424. — Tenże w Encykl. Orgelbr. XXVIII 272.

Obszerniej omówił te Treny i podkreślił talent autora Fel. Faleński w rozprawie o Trenach Kochan. (Bibl. Warsz. 1866 t. I). Wykazał też liczne zapożyczenia z Kochanowskiego. — Tarnowski Hist. lit. I 274. — Pilat Hist. lit. pol. II część 2 str. 198. — Korbut [2] I 384.

Dzików — Jagiell. — Kórnik (?) — Uniw. Warsz.

Wiszowaty Andrzej (I) syn Abrahama ob. Pistorius Sz. (Octernio 1612).

Bock Hist. antitr. I cz 2 str. 1009.

WISZOWATY Andrzej (II), syn Stanisława, wnuk Socyna (ur. 1608 † 1678). Catechesis Ecclesiarum Polonicarum unum Deum Patrem confitentium (1659).

On to jest wydawcą tej edycji Katech. rakow. i on zaopatrzył ją w przedmowę i w noty; ob. tom XIV 93.

W r. 1680 i 1684 dokonał syn jego Benedykt dalszych dwóch przedruków tego wydania.

— Colloquium Charitativum de religione cum Romano-catholicis habitum in arce Roznow praesentia Ioh. Szafraniec Wielopolski, cum consensu Episcopi Cracoviensis, cujus ipse a parte Unitariorum primarius fuit interlocutor.

Druk. w Węgierskiego Slav. reform. 1679. — Obacz o tej dyspucie Encykl. kościelna XXXI 489.

— Narratio compendiosa quomodo in Polonia a Trinitariis reformatis separati sint Christiani Unitarii, una cum appendice, Historiam de Spiritu Belga exhibente... ob. Sandius (Appendix ad nucleum 1678 oraz Bibl. antitr. 1684) — Węgierski And. (Slavonia 1679).

— [Annotationes in universum Novum Testamentum].

Części z tego ogromnego dzieła napisanego z polecenia synodu czark. (r. 1652) zamieścił w wydanych przez siebie w Bibl. Fr. Pol. dziełach Wolzogena i Przypkowskiego (komentarze do ewang., do aktów apostol., do listu św. Jakuba i Judy). — Ob. Bibl. t. XIII str. 47.

Szczotka w „Reformacji w Polsce" 1935—6 str. 92. — Por. pod Wolzogen.

— Religio rationalis seu de rationis Judicio, in controuersiis etiam theologicis ac religiosis adhibendo, Tractatus. 1685. w 12ce. str. 120.

W dziele tym stara się Wiszowaty udowodnić, że zrozumienie objawionej prawdy religijnej jest zależne od rozstrzygnięć zdrowego rozumu. Nie rozum ludzki tworzy prawdę, ale on ją wyjaśnia. Opierając się na Kartezjuszu wylicza i rozbiera aksjomaty logiczne i metafizyczne potrzebne do zrozumienia Pisma świętego. Polemizuje z twierdzeniami tych, którzy nie pozwalają tłumaczyć Pisma św. rozumowo. Zwalcza dogmat Trójcy świętej. Ale i zwolennicy Trójcy św. odwołują się niekiedy także do argumentów czerpanych z doświadczenia i rozumu. To jego stanowisko wywołało od razu sprzeciwy i próby polemiczne.

Napisane tuż przed śmiercią autora (1676).

Polemizował z tym dziełem Wiszowatego Bartł. Kempen w dziele: Disputatio opposita tractatui Andr. Wiss. de religione rationali (z przedmową Kortholta) 1685; oraz Bayle Nouvelles de la Republ. des lettres (1684; przedruk w jego Oeuvres I); wreszcie Lilienthal Bibl. Theol. I.

Rozbiera to dzieło Wiszowatego Chmaj w „Reformacji w Polsce" I 1921 str. 284—308. —

Jocher nr 2875 (podaje mylnie stron 126). — Bock Bibl. antitr. I cz. 2 str. 1018 (streszcza dzieło obszerniej).

Miał w r. 1914 antykwariat Wildera i cenił 15 rs. Chrept. — Czartor. (?).

— Toż:... 1648. w 12ce.

Jocher 2875 b.

— Arsenii Sophiani Phil et Theol. D. et P. P. Die vernünftige Religion das ist, gründlicher Beweis, dass man das Urtheil gesunder Vernunft, auch in der Theologie und in Erörterung der Religions-Fragen gebrauchen müsse, mit einer Vorrede Arnesii Philadelphi, S. Theol. Prof. priv. et Phil. baccalaurei. Amsterdam 1703. w 4ce.

Druk. w Niemczech a nie w Amsterdamie. Bock l. c. str. 1019. — Jocher nr 2876 (podaje: Synesii Philadelphi).

— Stimuli Virtutum Fraena Peccatorum. [Na drugiej k. tyt.:] Andreae Wissowatii Stimuli Virtutum Fraena Peccatorum: Ut & alia ejusdem generis opuscula posthuma. [Tu ozdobnik]. Amstelaedami, Apud Henricum Janssonium. M.DC.LXXXII. (1682). w 8ce, k. 2 tyt i k. 4 nlb., str. 198, k. 2 nlb.

Napis tytułowy na pierwszej karcie jest umieszczony u spodu ryciny, przedstawiającej dwie osoby, atakowane przez kilka potworów (grzechy), podczas gdy trzecia osoba uderza na te potwory z pałką w ręce. Na jednej z kolumn napis: Hac itur ad astra.

Książeczka ta, ozdobnie wydana, jest zbiorem kilku traktatów Andrzeja Wiszowatego (oraz kilku drobnych utworów Sam. Przypkowskiego). Wydawca nie jest nazwany. W przedmowie wychwala on zmarłego i powiada, że książka ta może służyć jako najlepszy sposób walki z szatanem, ze światem i ze sobą samym. Datowane na początku roku 1682 Amstelaepoli.

Wszystkim traktatom i wierszom tu zawartym jest wspólny wysoki nastrój etyczny, oparty na Piśmie świętym i na niektórych pisarzach starożytnych, jak Seneka, Cycero i Epiktet. Z nowszych pisarzy powołuje się Wiszowaty tylko na trzech, a mianowicie Tomasza a Kempis, Erazma Rotterdamczyka Enchiridion militis christ. i na Creliusa Etykę.

1) Rozpoczyna traktat: Stimuli virtutum. Rozbiera tu obszernie kwestię, w jaki sposób można zwalczać pokusy do grzechu. Trzeba znać siebie, znać Boga i poznać próżność świata. Dalej mówi, iż cnotę jest trudno praktykować, ale można do tego dojść przez usilne staranie. Składają się na to pobożność i studiowanie dziejów świętych, a zwłaszcza dziejów Chrystusa. Trzeba unikać rozmów z bezbożnymi i próżniaczych wypoczynków. Ciału nie trzeba dogadzać. Nawet wielu rzeczy dozwolonych trzeba unikać. Bardzo dobrze rozważać śmierć Chrystusa. Groźnymi są pochlebcy, raczej trzeba słuchać tych, co naganiają. Wszystkie te przestrogi poparte są cytatami z Biblii. Traktat ten w niczym nie odbiega od etyki katolickiej.

2) Po czym idzie dissertatiuncula: De hominis vera beatitate. Rozbiera kwestię, na czym polega prawdziwa szczęśliwość. Wysławia naukę Chrystusa, który najlepiej poucza o szczęściu w księgach Nowego Testamentu; a powagę ich uznają wszyscy chrześcijanie, chociaż w innych rzeczach się różnią. Broni nieśmiertelności duszy.

3) W trzecim traktacie De vita aeterna rozbiera kwestię szczęśliwości, której w życiu doczesnym ani osiągnąć ani dobrze poznać nawet nie możemy.

4) Po czym traktacik „alterius auctoris" (a więc nie Wiszowatego?), w którym wskazane są powody zachowywania pobożności; jak pobożność nawet w życiu doczesnym uszczęśliwia człowieka.

5) Od str. 179: S. P.(rzypkowski?) Orationis Dominicae periphrasis. Autor prosi Boga, aby nastał rychło czas, w którym sam Bóg będzie w duszach ludzkich królował, a wiernym zapewniony będzie triumf. Po czym idą „ejusdem" (a więc Przypkowskiego?) trzy wiersze łacińskie, tj. modlitwa do Boga i do Chrystusa Syna Bożego oraz hymn wieczorny.

6) Na str. 190 podanych jest dziesięć „Stoicorum Praecepta". Po czym idą dwa krótkie wierszyki zatytułowane: Monitum cujusdam anonimi.

7) Kończy dziełko Andr. Wiss. Tractatus, w którym wykazuje, że chrześcijanom nie przystoi dbać zbytnio o ozdoby ciała, a przede wszystkim o bogaty ubiór. Naganiali to dawni pisarze kościelni, a nawet pisarze pogańscy jak Pitagoras i Tacyt. Tym więcej przeto nie należy dbać o to chrześcijanom.

Bock Bibl. antitr. I cz. 2 str. 1023. — Jocher 4156 (podaje w 12ce, str. 195).

Akad. — Bawor. — Uniw. Warsz. — Warsz. powsz.

— Objectiones contra opinionem de Filio Dei ante mundum creato, post incarnato. 1678. w 12ce.

Pisane w r. 1672. — Wyszło bezimiennie cum appendice adversus Christ. Sandii De verbo (i wywołało dalszą polemikę rękop., o której mówią Bock l. c. str. 1025 i str. 756 oraz Chmaj w „Reform. w Polsce" 1921 str. 205).

— De S. Trinitate objectiones quaedam (dat. octob. 1665).

Drukowane w dziele Polikarpa Lysera Amoenitates litterariae (Lipsiae 1729).

Znał to z rękopisu Leibniz i odpowiedział na to: Trinitas per nova inventa logica defensa contra epistolam Ariani ad baronem Boineburgium, auctore G. G. L. 1671. — Przedruk w dziełach Leibniza. Bock l. c. str. 1025. — Chmaj w „Reform. w Polsce" 1921 str. 298 (streszcza na podstawie odpowiedzi Leibniza).

(Wiszowaty Andrzej). Anonymi epistola exhibens vitae ac mortis Andreae Wissowatii nec non ecclesiarum Unitariorum eius tempore brevem historiam.

Ob. Sandius Bibl. antitrin. 1684 (str. 219—63). O autorstwie tej biografii porównaj niżej uwagę pod Benedyktem Wiszowatym.

— ob. Ames (1679) — Berichten (1755) — Bibliotheca Fratrum Polonorum (1668; on był wydawcą; on pisał też przedmowy do niekt. tomów, np. do dzieł Crelliusa) — Catechesis (1680, 84) — Crellius (1680—1) — Lauterbach (Ariano socinismus 1725; tu jego życiorys) — Moskorzewski H. (1680) — Pietatis (1682) — Przypkowski Sam. (1682) — Sandius Krz. — Węgierski And. (Slav. Reformata 1679 str. 503 i passim, a zwłaszcza na str. 538: Summa coll. Roznoviae) — Zwicker (Contra).

Sandius (j. n.) oraz Bock (j. n.) (a za nimi inni, np. Wiszniewski Hist. liter. IX str. 131—3) wyliczają liczne jego prace i listy, które miały pozostać w rękopisach. Nie wszystkie jednak znali Sandius i Bock z autopsji, przeważnie znali je z tradycji pozostałej po Wiszowatym. Z prac rękop. wymieniam poniżej kilka, mianowicie te, które Wiszowaty miał napisać po polsku. I tak:

1) Tłumaczył na polskie, ale nie wydał, psalmy Dawida.
2) Odpowiadał Cichowskiemu (ok. r. 1653).
3) Speculum spirituale (po polsku).
4) Religii chrześc. prerogatywy (po polsku).
5) Przyczyny śmierci Chrystusa (po polsku).
6) O powszechnej zgodzie w religii chrześc. (po polsku).
7) Warunki zgody unitar. z katol. (po polsku).
8) Upomnienie o Trójcy św. (po polsku).

Los tych polskich rękopisów (podobnie jak i łacińskich) nie jest znany.

O jego nie wydanym dziełku „Vulgaris Theologiae hypoteses" obacz u Kvačali: Maria Habsb. i walka Kom. z braćmi pol. 1928. Jest to zapewne to samo, które Sandius tytułuje: De satisfactione Christi.

Miał tłumaczyć na język holend. traktat Abrahama Rogers. Gentilismus reseratus (1651), o czym wspomina Jöcher Gel. Lexicon.

Jego listy zamieścił Lubieniecki Theatrum cometicum (1655). — Inne zachowały się w korespondencji Sorbiere'a (ob. niżej).

Kilka jego wierszy polskich zamieścił Jak. Trembecki w swym Wirydarzu (wydał Brückner 1910—11), np. w t. I str. 143—6 (przeciw ks. Dębołęckiemu) i 404. — Inne jego wiersze są w rękopisie niegdyś petersb. (ob. w Archiwum Kom. lit. XI nr 356, wykaz Józefa Korzeniowskiego).

Zdaje się, że on, a nie Zb. Morsztyn, jest tłumaczem „Apostrofy" Przypkowskiego, o czym ob. Krzyżanowski w Ruchu Liter. 1931 nr 4 str. 119.

O uchwałach synodów ariańs. dotyczących różnych dzieł jego ob. Stan. Szczotka w „Reformacji w Polsce" 1935—6 str. 92 i passim.

Witte Diarium biogr. 1678. — Sandius Bibl. antitr. str. 145—9 i 219—63. — Bock Hist. antitr. I cz. 2 str. 1010 (tu obszerny życiorys, bibliografia i wykaz pozostawionych prac rękopiśm., o których znalazł wiadomość w aktach synod. dziś przeważnie nieznanych). — Niesiecki Herb. IX 364 (o rodzinie Wisz.). — Oloff Poln. Liederg. 198. — Czacki O prawach I 302. — Juszyński II 329. — Bentkowski H. lit. I 256. — Siarczyński Obraz II 313. — Święcki Hist. pam. II 303—7. — Wiszniewski Hist. lit. VIII 78, 141; VI 528. — Encykl. Orgelbr. XXVII 274—5. — Encykl. kośc. XXXI 490. — Fock Der Socinian. 1847 str. 205. — Załęski Jezuici w Polsce III cz. 1. — Sygański Hist. N. Sącza 1901. — Tenże Z życia szlachty 1910 str. 136. — Grabowski Liter. ariań. 1908 str. 323, 451. — Morawski Szcz. Arianie 1906. — Sprawozd. z poszuk. w Szwecji str. 152. — Brückner w Rozpr. Akad. (filolog.) XXVII 1898 str. 345, 355. — Chmaj Sam. Przypkowski 1927. — Tenże w „Reformacji w Polsce" 1921 str. 159—207 (jego wyczerpująca biografia) i str. 284—304 (jako działacz i myśliciel religijny). — Tenże w „Reform. w Polsce" 1928 str. 114 (o stosunkach z Sorbierem). — Tenże w Rozpr. Akad. (filolog.) XXXVII 1921. — Wotschke w Archiv. für Ref. Gesch. 1918 str. 75. — Volker Der Protestantismus 1910. — Wilbur Our Unit. Heritage, Boston 1925. — Cohen Une biogr. inédite du Grotius par Sorbière 1933 (ob. „Reform. w Polsce" 1935 str. 280). — Korbut[2] I 529. — Finkel Bibl. hist. III 1893.

Wiszowaty Benedykt (I) ob. Franconius (1612) — Pistorius (1611).

Sandius l. c. str. 222. — Bock l. c. str. 1029.

Wiszowaty Benedykt (II), syn Andrzeja ob. Catechesis eccles. polonicarum (1680, 1684; tu jego przypisy) — Sandius (Bibl. ant. 1684) — Węgierski And. (Slav. reformata 1679; tu dostarczony przez niego apokryf Smery Połowca oraz Heroes E. Otwinowskiego).

On to wydał po śmierci Sandiusa Bibl. antitrinit. (1684), w której pomieszczona jest biografia jego ojca Andrzeja Wiszowatego, napisana przez jakiegoś „anonima". Wobec dokładnej znajomości, jaką ów anonim wykazuje co do życia Andrzeja, uzasadnioną jest hipoteza, że anonimem mógł być Benedykt?

On mógł być też tłumaczem i wydawcą Słowa do króla (1678) i St. Krispa Jasna droga (1678)?

Bock Hist. antitr. I 1029.

WISZOWATY Krzysztof. Obrona wiary i ofiary. Raków w drukarni Sebastyana Sternackiego 1625. w 4ce, k. 6.

Znał to Juszyński Dykc. II 329, a za nim powtarza Wiszniewski IX 129. Ma to być odpowiedź na „Wiarę i obronę rakowską", którą napisał jezuita. Broni Wiszowatych, że są dawną szlachtą, choć dla nabożeństwa osiedli w Rakowie. Prawa miejskiego nie przyjęli. Powołuje się na to, że E. Otwinowski, St. Lubieniecki, Tob. Morsztyn, Ramułtowie, Dzierżanowscy też są szlachtą. „Śmiejesz się z Suchodolskiego i nazywasz go Mateuszkiem, alboż to urząd poborcy jest bezczesny? On zabawny posługami Rzeczp. dopiero raz zbór odwiedził". Twierdzi, że sam nie był ministrem i że nie miał kazania w Chmielniku, tylko na pogrzebie Zaliwskiego.

— ob. Cichowski Mikołaj (Wyklęcie 1654; jest to odpowiedź na pismo „Diabeł zaklęty") — Pistorius (1612) — Wiara Rakowska.

Jezuita ks. Cichowski wzywał Krzysztofa do powrotu na łono Kościoła Miał z tym polemizować (jak twierdzą Sandius i Bock) Andrzej Wiszowaty, ale pismo jego pozostało nie drukowane.

Bock Hist. antitr. I cz. 2 str. 1009. — Juszyński Dykc. II 329 (z aktów rakowskich). — Siarczyński Obraz II 314. — Encykl. Orgelbr. XXVII 273—4. — Encyklopedia kośc. XXXI 490.

WISZOWATY Wiktoryn. Mowa JW. Wiszowatego Miecznika y Posła ziemi Łomżyńskiey na Sessyi Sejmowey w Izbie Senatorskiey miana d. 2 Września r. 1776. W Warszawie w drukarni Dufoura (1776). fol., k. 2.

Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Mowa JW. Wiszowatego Miecznika y Posła ziemi Łomżyńskiey na Sessyi Seymowey w Izbie Senatorskiey dnia 19 miesiąca Września w Warszawie miana. Warszawa 1776. fol., k. 2.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Krasiń. — Uniw. Wileń.

— Obrona Z przydania przez Dekret Seymowy od Urodzoney Maryanny Łukawskiey, o wspolność występku Obrażonego Majestatu Krolewskiego obwinioney. y przypozwaney, przez Imći Pana Wiktoryna Wiszowatego Zupnika y Komornika Ziemi Łomzyńskiey, przed Sądem Seymowym w Izbie Senatorskiey Dnia 29 Miesiąca Lipca Roku 1773-go uczyniona. fol., k. 4 nlb.

Wykazuje brak jej winy. Nie była wspólniczką męża. Nie mogła męża denuncjować, choćby wiedziała o jego sprośnym zamyśle.

Akad. — Bibl. w Suchej — Krasiń. — Ossol.

— Odpowiedz Na Replikę z strony Urodzonych Instygatorów Koronnych y Lit. przeciwko Urodzoney Maryannie Łukawskiey uczynioną, z strony Urodzoney Łukawskiey dnia 31. Miesiąca Lipca 1773. Roku nastąpiona. fol., k. 2 nlb.

Komentuje w duchu dla oskarżonej przychylnym prawo z r. 1588, podobnie jak w poprzedniej mowie. Akad. — Ossol.

— Zdanie J. W. Wiktoryna Wiszowatego Miecznika y Posła Różańskiego Ziemi Łomżyńskiey (1776). w 8ce.

— Zdanie J. W. Wiktoryna Wiszowatego Miecznika y posła Ziemi Łomżyńskiey w Izbie Senatorkiey na Sessyi seymowey, 15 Paździermika 1776 miane. fol., k. 2 Czartor. — Krasiń.

— Zdanie Wielmożnego... Miecznika ziemi łomżyńskiej posła Rożańskiego przymawiając się do propozycyi od Tronu wyszłych, na wolnym seymie w Izbie poselskiey dnia 5 miesiąca listop. R. 1778 oświadczone. fol., k. 2 nlb.

Akad. — Czartor. — Krasiń. — Ossol. — Raczyn.

— ob. Bucki N. (1799) — Ośniałowski J. (1773) — Status causae.

WIT (de) Fryderyk. Regni Prussiae et Prussiae Polonicae correctissima descriptio... auctore F. de Wit około (1650). (46 × 59 cm).

Mapa kolorow. i dwa herby.

— Magni Ducatus Lithvaniae Tabula, Divisa tam in Palatinatus quam in subjacentes Castillanias per F. de Witt. Amstelodami cum privilegio Potentiss. D. D. ordinum Holl. Westfrisieq., ex officina P. Mortier. [Pogoń]. Amstelodami. fol.

— Regni Poloniae et Ducatus Lithuaniae Voliniae Podoliae Prussiae Livoniae et Curlandiae descriptio, per F. de Wit. Amstelod. (1667). (48 × 56 cm).

Ma to być przeróbka Sansona (?).

Rastawiecki Mapografia str. 37—9. — Callier Spis map Tow. pozn. P. N. str. 16. — Kordt Materj. do ruskoj kartogr. II 1910 (z reprod. mapy Litwy).

Stanowi część jego „Atlasu", który wyszedł w kilku wydaniach, jak to podano w tomie XII 258.

— Regni Poloniae et Ducatus Lithvaniae, Voliniae, Podoliae, Vcraniae, Prussiae, Livoniae et Curlandiae descriptio emendata per F. de Wit. Amstelodami (1706). (55 × 48 cm).

WIT... Jan (pseudonim). Listy Polskie Pisane w Roku 1785. Wydane Przez Jana Wit... Część Pierwsza. [Tu w liniach:] Sine Ira Et Studio. Tacitus... ob. tom XXV 143.

Autorem tej książki był podobno Ignacy Potocki, który wydał ją bezimiennie we Lwowie celem wyjaśnienia sprawy Ryxa i Dogrumowej. Czy istotnie Potocki był autorem, nie jest stwierdzone, ale tak wówczas sądzono. Obacz o tym tom XXV 143 oraz XXVI 540.

Głównie na tej książce opierają się wszystkie próby wyświetlenia tej tajemniczej sprawy, (Kraszewskiego, Kalinki). Część druga nigdy nie wyszła.

Akad. — Czetwert. — Jagiell. — Przezdz.

(Wit św.). Imieniny Pańskie od Troycy Przenayśw. nierozdzielne trzech Męczenników Wita, Modesta y Krescencyi... ob. Klimacki Woj. (1742).

Wit Teodor ob. Theodor (1559).

Vita ob. Accolti H. (S. Hiacinto 1594) — Albinus Pet. (G. Sabini 1588) — Ambrosio Fr. (Christi 1502) — Andrea Bamberg. (S. Ottonis 1681) — Apel J. W. (Caesaris 1708) — Auratus P. (viae 1611) — Augustinus (Christiana 1535) — Barbielini M. (G. Canzio 1678) — Baronius M. (Esaiae 1606, Barnabae 1699, Quinque frat. 1610, Stanislai 1609) — Bartoli D. (S. Kostka 1671) — Benedictus Posn. (S. Stanislai 1520) — Bieżanowski J. (Thomae de Villa 1658, P. Skarga 1661, A. Męciński 1661) — Binet Stef. (St. Kostka 1620) — Bolski Seb. (Exemplar 1741) — Briccius J. (Ujejski 1704) — Bużeński St. (Raph. Proszov. 1686) — Bzovius (Cunegunde 1633) — Campianus (et epistolae 1603) — Catena Gil. (Pio V 1587) — Cervini M. (S. Casimiro 1623) — Cezary Jan (archiepisc. 1633) — Chelli E. (S. Jacintho 1642) — Chrzanowski C. (Zacharii 1678) — Cleischy Ad. (S. Stanislao 1612) — Clichtovaeus J. D. (et moribus 1608) — Cortona Hel. (Antoni Pad. 1690) — Crepellius A. (Mariae Magd. 1628) — Damalewicz St. (Bogumili 1714) — Dantiscus J. (1683) — Deutsche J. (Jul. Caesaris 1708) — Directorium (1740) — Długosz J. (S. Stanislai 1511) — Dorothea (1702) — Drużbicki G. (Skarga 1661) — Elisaeus (S. Theresiae 1650) — Ens Gasp. (humanae 1652) — Favini G. (Cunegunda 1690) — Fayus Ant. (Th. Bezai 1606) — Ferrerius Zach. (S. Casimiri 1521) — Flechier A. M. (J. Commendoni 1669) — Franc. Ksaw. (Compendio 1691) — Fredrus Herm. (Caroli IX 1590) — Frederus G. (Sacerdotum 1608) — Gallucci G. (Raggazoni 1610) — Geraldini A. (Christi 1513) — Ghisi C. (S. Giacinto 1594) — Gratianus A. (J. Commendoni 1669) — Guarneri G. (b. Salomeae 1689) — Haslobius A. (G. Sabini 1580) — Hilarion R. P. (S. Casimiro 1639) — Hilchen Dav. (G. Farensbach 1609) — Hortus M. (J. Willichii 1607) — Hussovianus (D. Hiacinthi 1525) — Jan z Trzciany (Gedroyć 1545) — Janin St. (St. Żabiński 1655) — Kiszka L. (H. Pociej 1601) — Kojałowicz Wojc. (Laur. Bantilii 1645) — Kostka Stan. (descritta 1727) — Kropski Stef. (A. H. Belli 1707) — Kwiatkiewicz J. (S. Sacerdotis 1680, fundatr. 1698) — Lauterbach S. (Herbergeri 1708) — Lavacrum (1601) — Leander A. (S. Hiacinthi) — Leopoliensis J. (passionis 1538) — Lipnicki

A. (Nic. Rodulphii 1650) — Lubomlius Sever. (S. Hyacinthi 1594) — Lukini J. A. (J. Wojewódzki 1683) — Marszewski Seb. (S. Stanislai 1543) — Męciński Alb. (1661) — Mini I. (Giovanni 1603) — Nepos Corn. (1533) — Nicolaus a Jesu Mar. (Spiritual. 1626) — Niemojowski J. (Bened. Herbesto 1577) — Nissenus Did. (Abrahae 1650) — Oernhielm A. (Dalagardiae 1690) — Opacki Mik. (spiritualis 1627) — Opatovius A. (Joan. Cantii 1712) — Orzechowski S. (Stancari 1562) — Papenbrock D. (S. Casimiri 1668) — Pastorius Jac. (Theodori 1680, Joan. Crellii 1688) — Pawłowski D. (Gas. Drużbicki 1670) — Paz (religiose instit. 1615) — Pico Ranunc. (S. Casimiro 1622, Cunegunde 1633) — Pinelli Luc. (Domini 1594) — Proszowianus R. (1686) — Przeworski K. (b. Michaelis 1605) — Przypkowski (F. Socini 1636) — Radliński Jac. (apostolica 1725) — Radwan Jan. (Radivilias 1588) — Radziejowski Hier. (1662) — Razzi Ser. (S. Jacinto 1596) — Reszka St. (St. Hosii 1690) — Rozdrażew (S. Antonii 1646) — Rywocki (S. Rudnicki 1645) — Sacchini Fr. (S. Kostka 1612, Aloj. Gonzagae 1630) — Samborczyk Grz. (D. Stanislai 1634) — Schlief D. (Jus. Lipsii 1653) — Schoten H. (honesta 1631, o cnocie 1541) — Skotnicki F. B. (Małachowski 1686) — Skrobkowicz F. (Lipnica 1636) — Socinus F. (1651) — Sossius G. (Henrici III 1628) — Starowolski S. (Kadłubka 1642) — Sturzius Krz. (Stephani R. 1627) — Swiętkowicz P. (Joan. Cantii 1608) — Swiczkowic (Novodvorscii 1626) — Swięcicki G. (S. Casimiri 1615) — Swięcicki A. (And. Noscovii 1637) — Sylwester H. (S. Adalberti 1629) — Szaniawski C. (Sacerdotalis 1721) — Szembek Fr. (S. Dorotheae 1638) — Tanner M. (J. Regis 1704) — Teresa S. (Alcantarae 1627) — Ticzinensis G. (D. Barbarae 1537) — Tłuczyński M. (Alb. Męciński 1661) — Trubicki A. (St. Łubieński 1642) — Trzeciak Cas. (Vitae tessera 1652) — Wagner Er. (lithuanorum 1621) — Warszewicki Ch. (Stephani I, Paralellae 1602) — Vega (Lutheri 1586) — Wisemberg M. (miseria 1611) — Wolan A. (beata 1596) — Zamelt Frid. (regula 1646).

Vitae patrum (wydał Rosweyde 1615, 1628) ob. Piskorski Seb. (Żywoty ojców 1688).

Ob. Janow w Sprawozd. Akad. 1933 czerwiec.

— ob. Bujdecki F. (Sanctorum 1743) — Damalewicz (Vladislav. episc. 1642) — Janicki K. (regum 1634, Archiep. gnesn. 1574) — Kantski Krz. (Archiep. Cracov. 1593) — Łapczyński A. C. (regum pol. 1708) — Rzepnicki Fr. (praesulum polon. 1763) — Skrobiszewski J. (archiepiscop. 1628) — Starowolski Sz. (Antistit. Cracov. 1658) — Treter T. (Episcop. posnanien. 1604) — Vartensis Mich. (pontificum 1585).

Witakowski Stanislaus ob. Brandt Ignatius (Deo 1713).

Vitaldus ob. Witold.

Vitalis Jan ob. Szarzyński Sęp (Epitaphium Rzymowi) — Wargocki (O Rzymie).

VITALIS Tomasz, dominikanin (z Piemontu). Panegyrici Regales, Potentissimi Regis, Celeberrimi Dvcis, Inclyti Regni, & Nobilium Polonorum laudibus contexti, P. F. Thomae Vitalis Pedemontani à Monte Regali, S. T. M. Ord. Praedicatorum Olim Prouincialis Armeniae maioris, & Missionarij Apostolici. [Tu ozdobnik]. Romae, Typis Manelphij. 1645. Superiorum permissu. w 8ce, k. tyt., str. 155, k. 7 nlb. (indeks i errata).

Na drugiej karcie są wyliczone tytuły zawartych tu trzech panegiryków: 1) Schola Jagellona, 2) Pius Aeneas et Fidus Achates, 3) Polonia inclito Regno — Na trzeciej karcie pięć Imprimatur.

Panegiryk pierwszy omawia niebezpieczeństwo tureckie dla Europy i wychwala Wład. IV. — Panegiryk drugi poświęcony jest Aleks. Koniecpolskiemu, a datow. Cracoviae 14 Augusti 1642. Wspomina tu nieustannie Stanisł. Koniecpolskiego, Jakuba Sobieskiego, Mikołaja Ostroroga (hic Russiae triumviratus). — Panegiryk trzeci dedyk. Konst. Lubomirskiemu, synowi woj. Stanisława, napisany jest cały po włosku.

Kończy Appendix Authoris, list papieża Urbana VIII (z r. 1624) oraz formula traditionis pilei et ensis benedicti.
Na str. 109 i nast. pochwały Polski i Polaków, których wzywa do bellum offensivum contra Turcas.
Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Settimana santa... Roma 1644. w 8ce.
Tu na str. 169—83 o rzeczach polskich.

— Stimvlvs Ad Bellvm Contra Tvrcarvm Tyrannvm Regnvm Candiae Invadentem, A P. F. Thoma Vitali a Monte Regali S. Theol. M. Ord. Praedicatorum In Lvcem Editvs, Et Sanctiss. D. N. Innocentio X. Pont. Opt. Max. Dicatvs. [Tu ozdobnik]. Romae Typis Lodouici Grignani. 1646. Superiorum permissu. w 12ce, k. tyt., str. 38.
Zachęca do wojny z Turkami. Od. str. 11—21 list Adriana VI przeciw Turkom. Są tu także pochwały Batorego.
Ossol.

Witaliszowski Jan ob. Roman Tomasz (1615).

Witanie Ná Pierwszy Wiazd Z Krolewca Do Kadłvbka Sáskiego Wileńskiego Ixa Her N. Lvtermachra. [Tu ozdobnik]. Ná własne kleynoty Lutermáchrá. Nie prożny kleynot do was Minister oddawam, Ale troiáki świetny, co y sam przyznawam. Szczećyny z gnipiem krzywym po mieczu, kopyto Po kądźieli á pole album grek pokryto. Drukowano w Witembergu Roku 1642. dniá wczoráyszego. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. A_1—A_4 i J_4).
Na odwrocie strony tytułowej znajduje się krótka przedmowa do ausspurskiego czytelnika, podpisana przez Bilgiera Reinhercigiusa.
Po czym idą wiersze i wierszyki wyśmiewające lutrów, a przede wszystkim jakiegoś Matysa i Szenflisa. Z wierszy tych, zawierających dużo aluzji dzisiaj niezrozumiałych, dowiadujemy się, że ów Matys sprowadził z Królewca jakichś nowych ministrów (między nimi owego Reinherciga), którzy chełpili się tym, że mogą mówić wielu językami i w kazaniach swoich starali się je „przetrząsać gryką" tj. greką, niemieckim, litewskim, ruskim, łacińskim, a nawet po części żydowskim. Robili to oczywiście na to, aby pozyskać pomoc Rusi schizmatyckiej, co autor broszury przede wszystkim wyśmiewa i zohydza. Zaczyna się broszura od wierszyka będącego mieszaniną sześciu języków, a mającego wykazać, jak śmieszną jest rzeczą używać w kazaniach kilku języków naraz. Wierszyk ten brzmi, jak następuje: Kaip ad nos il tes Hencher Lichá duszká Minister, Ar tanis bolsz Alloon Ewona litewska gut est Od galgen przyszodł lecz Entade Sydera weyzdy Su dich przyniosłeś hreckoie gamma tibi Du kanst greckie Logos kádu tua burna hłaholi Os nori fráncie Sasow ducere flux na hłáholi.
Osobny długi wiersz, pochodzący niby to od Sienki Nalewajka, pisany jest cały językiem białoruskim. — Dalej dwaj Żydzi, Lejba Żyd szkolny i Lachman rabin, rozmawiają ze sobą o przybyciu do Wilna nowego talmudysty Lutermachra. Jest też wiersz, w którym saskie baby składają podziękowanie ministrowi za szprach i praedic grecki z śpiewaniem. — Na k. A_4 verso u dołu dwuwiersz łaciński oraz: Germanicus finis (Schlaff grafunds pusz den chundt aus pundt) oraz ozdoba drukarska.
Nie jest to jednak w egz. warsz. koniec broszurki. Gdyż dołączono do niej dalsze 4 karty, z osobną wprawdzie sygnaturą (J), ale bez osobnego tytułu. I treść i druk tego nowego arkusza są tak podobne do poprzedniego, że widocznie jest to jego dalszy ciąg pisany przez tego samego autora.
Pierwszy wiersz nosi tytuł: Nowiny ponowione. Gniazdo, w ktorym się niezgody y tumulty lęgą. — Opisuje, jak Rixa luterska powiła dziecię, jak się ministrowie wzajemnie złodziejami łżyli (lecz od Kruzego zelżony i złodziejem jest ochrzczony); broni też studentów, że wszczynają tumulty. Inny wiersz opisuje, jak diabeł opowiada babie o saskich ministrach, oczywiście w obelżywy dla nich sposób. (Zamiast minister używa zresztą autor słowa świnister, a zamiast kaznodzieja pisze o nich błaznodzieja). Wyśmiewa, że u lutrów szewcy, krawcy i kuśnierze rozstrzygają trudność w wierze. Wszyscy z nich są doktorowie Przeciwko Pawłowej mowie. I temu podobnie. Z ostatniego wierszyka wynika, że pierwsza część puszczona w obieg wywołała „haniebny śmiech" u lutrów, toteż teraz autor chce im przymnożyć radości.
Broszurka ta jest jedną z licznych broszur wydanych w połowie wieku XVII w Wilnie celem wyśmiania i zohydzenia grupy luterskiej, mającej w Wilnie swoje siedlisko.
Wszystkie te broszurki wyszły niewątpliwie z tej samej kuźnicy, wedle wszelkiego prawdopodobieństwa jezuickiej. Są równie niewybredne, równie gwałtowne w formie i treści, szukają komizmu w przekręcaniu języka polskiego i łączeniu go z niemieckim; wszystkie też uderzają na niemiecki i mieszczański charakter ministrów luterskich i na ich obcość w stosunku do

społeczeństwa polskiego. Obacz pod Doliwski i pod Habspert (List o Kozakach 1636). Pisywał także takie wierszyki jezuita J. Chądzyński (jak podaje Sommervogel) i drukował je w Wilnie — ob. np. w tomie XXX 50 (Suplikacya)

Przedrukowała (część pierwszą) dr A. Croiset w Izwiestjach Akad. petersb. XVII (1912) str. 78—86.

Bentkowski I 415. — Jussyński Dykc. II 462. — Brückner w Pamiętniku Liter. 1913 str. 101. — Tenże w Pam. Liter. 1911 str. 194 — Tenże w Przewodniku Nauk. i Liter. 1902 str. 607 (podaje rozbiór). — Badecki Liter. mieszczańska nr 163. — Korbut [2] I 442.

Petersb. publ. (cz. 1) — Uniw. Warsz.

— (Drugie) Nayiaśnieyszych Państwa po... traktatach pod Zórawnem (1676)... ob. Sobieski Jan.

Pierwsze witanie ma tytuł Salutatio (tom XXVIII 366).

— ob. Fox J. (Szyszkowskiego 1617) — Goslicki (Rad i Stanów 1587) — Korecki S. (powinszowanie 1645)—Lubomirski St. (od Izby 1670)— Olszowski And. (posłów 1676) — Rybiński J. (A. Krotoskiego 1600, J. Sapiehy 1600) — Zbylitowski A. (Zygmunta III 1587) — Zebrzydowski M. (obywatelów 1609).

Witanowski Krzysztof ob. Jovius J. T. (Lachrymae 1616).

WITAUIANUS Joannes. Honesti, Pii Ac Integritate praestantis viri Domini Ioannis Hein, ciuis Dantiscani, qui mortuus est, 5 Decemb. Anno M.D.LXIX. Funebre carmen in obitum prudentis et ornatissimi viri, Domini Laurentij Lemken, ciuis et centumuiri Gedanensis, qui è viuis discessit, 7. Septemb. Anno MDLXIX. Epitaphivm. Ornatissimi iuuenis, Ioannis Vvilneri, spectabilis ac prudentissimi viri, Dn̄i Augustini Wilneri, Senatoris vigilantissimi Dantiscani, et studiorum patroni filij. Elegia. Bonae indolis, et magnae spei iuuenis Danielis filij, famati et pietate praediti, Dn̄i Georgij Struck, ciuis Gedanensis, et aedilis ad Ecclesiam S. Petri, qui obijt 3. Septemb. 1569. a Joanne Witauiano w 4ce, k. 4.

Wierzbowski Bibl. III 2542. Akad.

Vitebscensis conventus ob. Libertas (1762).

Witebsk ob. Jozefowicz (Województwo) — Projekt — Relation (1664) — Wonność mistycznej róży (1760).

VITELESCHI Mutius (1563 † 1645). Epistola R. P. N. G. Mvtii Vitelleschi Ad Patres & Fratres Societatis. (Romae 1617). w 8ce, str. 29.

Zdaje się, że to nie jest druk polski, ale za polski uważa go Jocher 9312. — Spraw polskich nie dotyczy. Ossol.

— Toż:... Cracoviae, typ. Caesarij 1640. w 8ce.

— Munus Basilicum Vladislai IV. caput B. Stanisl.... ob. Kostka Stan.

— ob. Władysław IV (Munus 1621) — Tyszkiewicz Jerzy (De perfectione 1624).

Encykl. Orgelbr. XXVI 237. — Brown Bibl. 494.

Vitellinus Rob. ob. Reyzner Al. (1653).

Vitellio Thuringopolonus ob. Vitelo.

Vitellius Erazm (Oratio in celeberrimo conventu 1518; Obedientia Alexandri 1505; Orationes 1519)... ob. Ciołek Erazm, biskup płocki.

VITELLIUS Jakub (ur. 1587 † 26 kwiet. 1648). Auspex belli Moschovitici a Vladislao IV. D. M. Jacobo Vitellio (1634)... ob. Kotyński Jan.

— Chrysologvs Romanvs Defunctus. Siue Oratio In Exeqviis Admodum Rndi Patris, Abrahami Bzovii, Annalium Ecclesiae post Baronivm Scriptoris, Romae ad Mineruam vltima Ian. A. 1637. Vita functi. Habita 10. Martii Aedibvs Sacris Sanctiss: Trinit. Crac. frequentissimo Auditorio. A M. Iacobo Vitellio, Eloquentiae Professore Tyliciano in Academia Crac. Canonico Ecclesiae S. Annae. Cracoviae, In Officina Francisci Caesarij. 1637. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i dwuwiersz.

Przynosi sporo szczegółów biogr. — O jego kształceniu się w kraju i za granicą. — Pobyt we Włoszech (Mediolan, Rzym). — Zasługi dominikanów polskich.

Ks. Fijałek w pozn. Przegl. Kośc. 1902 II 278. — Jocher 9410.

Akad. — Chreptow. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Confvtatio Convicii A F. Stanislao Zákrzewski, Ordin: Canon: Regul. Contra Academiam Crac. In Comitiis Warszawien. Iactati. à M. Jacobo Vi-

tellio eiusdem Academiae Professore, & Facultatis Philosophicae Decano. [Tu winietka: ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Typographica Francisci Cesarij. Anno Domini M.DC.XXIII. (1623). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Broszura ta jest dedykowana: ad ampliss. equitum ordinem. Zakrzewskiego nazywa „obtrectator“ i pragnie odeprzeć jego zarzuty przeciwko Akademii. Głównie zwalcza zarzuty dotyczące nieuctwa (ignorantia) profesorów, czemu Zakrzewski przeciwstawiał uczoność jezuitów. Vitellius wylicza akademików uczonych oraz kaznodziejów (obu Leopolitów, Jana z Kleparza, Kopernika, W. Fontana, G. Joannicego, Jak. Górskiego). Broni też zarówno jurystów, jak astronomów akad. i ich „Judicia“, które zaczepił rzekomy Zakrzewski. Podnosi zasługi położone w zwalczaniu husytyzmu. Zakrzewski zwalcza libertatem academicam cum regni libertate consociatam. Tłumaczy, czemu akademicy stronią od życia dworskiego i od udziału w polityce; ale przypomina rolę, jaką u Zygm. I odgrywał Benedykt z Koźmina, u Zyg. Aug. M. Kłodawita, u Batorego Wielogorski i Sokołowski. Kończy zwrotem do rycerstwa z prośbą o opiekę.

Nazwisko Zakrzewski jest pseudonimem; kryje się pod nim jakiś jezuita, zapewne Szembek. O innych broszurach wywołanych broszurą Zakrzewskiego ob. w tomie XXXI 28 (pod: Tarcza obrony).

Jocher 1282.

Bawor. — Jagiell. — Ossol.

— Corona Civica ob Cives ab hoste Moscho servatos Vladislao IV (1634)... ob. Ossoliński Krzysztof (t. XXIII 488).

— Elogium Jllustrissimo et Rev. Dno D. Jacobo Zadzik Eppo Cracov. Senatori de Ecclesia et patria meritissimo Acad. Cracov. Cancellario, Duci Severiae in primo ac celebri ad Cathedram Cracovien. ingressu a M. Jacobo Vitellio Tyliciano Eloquentiae Professore in Academia Crac., ecclesiae S. Annae Canonico dicatum. Cracoviae in off. Fran. Caesarij. 1636. w 4ce, k. 16.

Horodec. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Epinicion In Celeberrima inauguratione, Serenissimi Et Invictissimi Domini D. Vladislai IV. Regis Poloniae &c. Sveciae Haereditarii, &c. Electi Dvcis Moschoviae. A Iacobo Vitellio Eloquentiae Professore in Academia Cracouień. Tyliciano, Canonico ad Ecclesiam S. Annae Cracoviae, Impensis ex fundatione Generosi domini Bartholomaei Novodworski, S. Ioannis Hierosol. Equitis Melit. Comendatoris Posnanien. olim S. R. M. Aulici. (1633). w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Składa się z 65 strof dwunastowierszowych (duodenarii). Wysławia Polskę i króla imieniem Akademii (unicum regni lycaeum).

Bawor. — Chreptow. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Un. Wil.

— Gratitudo institutionis (1637)... ob. tom XV 146.

To zapewne utwór Vitelliusa.

— Hermes Trismegistvs Virtvti Et Honori. Adm. Reuerendi & Clarissimi Dni Adami Opatovii, Sacrae Theologiae Doctoris, Decani S. Annae. Dvm Pro loco inter S. Theologiae Doctores in Academia Cracouien. obtinendo, de Praedestinatione, disputaret. A M. Jacobo Vitellio, Philosophiae Professore, Cultus debiti, & obseruantiae causa, oblatus. Cracoviae, Jn Officina Typographica Francisci Caesarij, Anno Domini, 1628. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwrocie wiersz po grecku i po łacinie, po czym dłuższa oda, wreszcie wiersz po hebrajsku; kończy 6-wiersz łaciński.

Bandtkie Hist. bibl. Uniw. Jag. str. 66.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Labarus funebris... Serenissimi Alexandri Caroli Poloniae et Sueciae Principis... Cracoviae, 1635. fol., k. 12.

Obacz. t. XXIV 468.

— Lachrymae In Fvnere Generosi & Magnifici Domini, D. Gregorii Brodowski, &c. &c. Moecenatis de omnibus optime meriti. A M. Iacobo Vitellio piae gratitudinis causa. [Tu winietka]. Cracoviae, In Typographia Matthiae Andreouiensi (sic), Anno D. 1617. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. dedykacja Nicolao Brodowski notario terr. (wierszem). — Po czym idzie Ode monocol. z pochwałami dla zmarłego.

Juszyński Dykc. II 331.

Czartor. — Czetwert. — Dzików.

— Lvcerna Splendens super candelabrum sanctum. Eccl. 26. Sive Lavdatio Fvnebris, Admodum Reuerendi D. Sebastiani Nvcerini Sacrae Th: D. Canonici Sendomirien: & Scarbimirien. Ordinarij Ecclesiae Cathedr: Crac. Theologi,

vita functi. A M. Jacobo Vitellio Tyliciano Professore, Ecclesiae Sanctae Annae Canonico, In Funere proposita. Cracoviae, Ex Offiina Francisci Caesarij. Anno D. 1635. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Jest to mowa prozą. Był uczniem Mar. Szlachcińskiego. Do Włoch wyprawiła go Konst. Myszkowska. Po powrocie z Rzymu został prefektem seminarium. Jego prace i przymioty.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Przezdz. — Warsz. powsz.

— Aeternis Manibvs. Admodum Reuerendi D. & Clarissimi Viri Iacobi Ianidlowii I. V. Doctoris Almae Academiae Cracouień. Procancellarii. Hac Ode Parentavit M. Iacobus Vitellivs eiusdem Acad. Profess: [Tu winietka: ornament linearny]. Cracoviae, Apud Haeredes Iacobi Sibeneycher, Anno Dni M.DCXX. (1620). w 4ce, k. 4 nlb.

Na odwr. tyt. wiersz: Lucae Doctorio praepos. Oswiecimens. Canon. Cracov.

Juszyński II 331 (mylnie r. 1600).

Jagiell.

— Manubiae Triumphales... Vladislao IV. Regi Poloniae etc. Moscuae Victori felicissimo... a nobili Joanne Lesniowolsky de Obory S. R. M. Aulico, Stud. in Acad. Crac. ex Palaestra Profess. Eloq. Tyliciani Jacobi Vitellii, Canon. Eccl. S. Annae, Aeternum Consecratae. Cracoviae In Officina Francisci Caesarij 1634. w 4ce, k. 20.

Ob. Leśniowolski (w t. XXI 200).

— Perennis memoria amplissimi Beneficii Servo Dei. D. Joanni Cantio, olim in Acad. Crac. S. Th. Doct. et Professori. et Patriae ab Ill. et Rev. Dno Jacobo Zadzik Eppo Crac. etc. in Anno 1638 Liberaliter praestiti per M. Jacobum Vitellium Regium in Academia Crac. Profess. Ecclesiae S. Annae Canonicum; ad posthumam posteritatem relata. (1638). fol., k. 6.

Jocher 8430.

Horodec. — Jagiell. — Ossol.

— Immortalis Memoria In Funere Admodum Reuerendi Domini, D. Ioannis Preclaidae, olim in Academia Crac: S. Th. Professoris, Praepositi Ecclesiae S. Nicolai, Praeceptori optimo & fideli A M. Iacobo Vitellio, Eloquentiae Professore Tyliciano, Canonico Eccl: S. Annae. aeternam consecrata. Anno 1635. ad 5. Kalend. Maij. [Tu winieta: ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Francisci Caesarij, Anno 1635. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Jest to mowa pogrzebowa (prozą). Mówi o jego uczniach Janie Ostrorogu, Teof. Pacu, Sapieże i o jego przyjaciołach (Schonaeus, G. Ioannicius, Sz. Halicius). Wychwala go jako profesora i jako człowieka.

Czartor. — Czetwert. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— Mnemosynon. Victvrae Famae Illvstris Domini Nicolai De Szczekarzowice Tarło, Lovanii inopinato fato functi. Inclyti Filii Illvstrissimi Domini D. Alexandri Petri Tarło, Palatini Lvblinen. Illvstribvs DD. D. Ioanni D. Stephano, D. Wladislao, coniunctissimis Fratribus, Heroicae in Academia Crac. stirpi. [Na odwrocie k. tyt.:] Dúm funebri sacro, in Ecclesia Collegiata S. Annae Crac. integerrimi Fratres, desideratissimo Fratri, lugubri vultu, pio affectu, intima caritate, fraterna comploratione, parentarent. A M. Iacobo Vitelio Eloquentiae Professore Tyliciano, Canonico ad Ecclesiam S. Annae, consolationis causa oblatum. Anno Domini, 1632. die S. Vrbano Papae & mart. sacro. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Porównywa zmarłego młodzieńca do Bol. Krzyw., z taką bowiem samą ochotą rwał się do służby rycerskiej. W Lovanium pozyskał u profesorów uznanie. Zwiedzał obce kraje i notował, co godnego zapamiętania widział. Cytuje pod koniec dwuwiersz grecki z Sofoklesa.

Ossol. — Przezdz.

— Ode Encomiastica. Venerabili ac Religioso F. Alexandro Pinczovio, Ord: Canonicorum Regularium, Custodum SS. Sepulchri D. Hierosolymitani. Celeber: Conuentus Miechouień. Professo Secvndam Lavream in Alma Academia Crac: consequenti. A M. Jacobo Vitellio. [Tu obelisk przebijający chmury]. Cracoviae, In Officina Typogr. Matthiae Andreouien. Anno D. 1618. w 4ce. k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie herb Łub. i wiersz. — Dedyk. Mathiae Łubieński. — Po czym oda (strofy 4-wierszowe). Druk kursywą.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Wil.

— Oratio De Insigni Reuerend^mi ac Illustr^mi Olim Petri Tylicii, Episcopi Cracovien. Dvcis Severien Jn Eloquentiam & Academiam Liberalitate. Habita. A M. Iacobo Vitellio, Eloquentiae Professore Tyliciano. Dvm Primum Muneris sui officium, Lectissimorum Virorum celebri frequentia auspicaretur. Jn Collegio D. Iagellonis, Lectorio DD. Theologorum, Anno Domini, 1629. 27 Nouemb. [Na końcu:] Cracoviae, Jn Officina Francisci Caesarij, Anno Dni 1629. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb., ostatnia karta czysta.

Na odwrocie herb i wiersz zatytułowany: Insignia Amplissimi Capit. Cracov.... Adamus Komorowski Stud. Eloq. — Dedykacja kapitule.

W mowie wychwala Tylickiego i tłumaczy, co go skłoniło do ufundowania katedry wymowy. — Na końcu: Impensis B. Nowodv.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Un. Warsz. — Un. Wil.

— Paean Hendecasyllabvs In Alma Acad. Cracou. Studiosae Ivventvti Vetustum Sacrissimi Rosarii Famulitium ad Aedem SS. Trinitatis Dominica Prima Octobris. Anno Domini, 1621. Instavranti. A M. Iacobo Vitellio Collega Minore, Ordinario Eloq. Professore. Impensis G. D. Bartholomęi Nowodworski. [Tu ozdobnik]. Cracoviae, In Officina Typogr. Matthiae Andreouiensis. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. dedyk. wierszem: Gabrieli, Christophoro et Stanislao com. in Tęczyn.

Na k. Aij rozpoczyna się Pean (bez osobnego zatytułowania, druk kursywą). Wysławia kult Marii i znaczenie bractwa różańcowego.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Panegyricvs Illvstris^mo & Reverendis^mo Domino, D. Andreae Lipski Episcopo Cracovien. Dvci Severiae. In primo ad Episcopatum Crac. ingressu, A M. Jacobo Vitellio In Academia Crac. Eloquentiae Professore Tyliciano, ad S. Annae Canonico, oblatus. Cracoviae, In Officina Typographica Francisci Caesarij. Anno Domini, 1631. w 4ce, k. tyt. str 38, k. 1 nlb.

Na odwr. herb Grabie i wiersz.

Po czym idzie panegiryk (druk. kursywą), w którym wylicza jego zasługi dla wiary. Jak w innych jego panegirykach tak i tu przeważa retoryka, faktów podaje mało.

Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Panegyricvs Illustrissimo & Reuerendissimo Dno, D. Petro Gembicki, Episcopo Crac: Dvci Severiae. In Primo, & Auspicato Ad Episcopatvm Crac: Adventv, A M. Jacobo Vitellio. S. T. in Alma Academia Crac: Professore, Ecclesiae S. Floriani Canonico, Dedicatvs. Cracoviae, In Officina Christophori Schedelij, S. R. M. Typogr. Anno Domini. 1643. w 4ce, k. tyt. i k. 21 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i 4 wiersz.

Wychwala jego zasługi in aula. Omawia przychylność Wład. IV. O stosunku do Urbana VIII.

Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Panegyris Serenissimo Wladislao Sigismvndo, Dei Gratia Poloniae & Sueciae Principi: Electo Magno Duci Moschouiae, Smolenscen. Seuerien: Cernkouien. Ducatuum Administratori: Fęliciter è Bello Tvrcico Redevnti, & Academiam Crac. ipsis Nonis Decemb. inuisenti. à M. Iacobo Vitellio Collega Minore Ordinario Eloq. Professore. Impensis G. D. Bartholomęi Nowodworski. Cracoviae, In Officina Matthiae Andreouiensis, A. D. 1621. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwr. herb królewski z koroną podtrzymywaną przez dwa aniołki, dookoła herby ziem. Pod tym dwuwiersz.

Następuje oda złożona ze strof 4-wierszowych na 4 kartach. Pisana imieniem Akademii.

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Paraenesis Ingenvo Ivveni Thomae Sixto Leopoliensi, Dum primam in Artibus & Philosoph: Lauream, in Acad: Crac: publice obtineret. M. Iacobi Vitellii, Philosophiae Professoris. Cracoviae, In Officina Typographica Francisci Caesarij, Anno Domini. 1629. [Tytuł w ozdobnej ramie]. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwr. wierszyk grecki Ad. Draskiego, prof. literarum graecarum.

Rozpoczyna wiersz łac. do Erazma Sixta, rajcy lwow.; po czym oda do Tomasza. W niej obszerne pochwały Lwowa.

Bandtkie Hist. bibl. uniw. Jag. str. 66.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Plaudens Apollo Illvstriss: Ac Reverendiss: Domino D. Martino Szyszkowski Episcopo Cracouien: Dvci Seuerien: In primo Episcopatus sui ingressu: A M. Iacobo Vitellio, D. D. [Tu winieta: ornament z głową lwa]. Cracoviae, In Officina Basilij Skalski, Anno Domini, 1617. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwrocie wiersz łac. do Szyszkowskiego (bez herbu). Po czym oda złożona z 30 strof, antystrof i epod.

Jagiell. — Ossol.

— Plausus Sarmaticus in adventu Ceciliae Renatae (1637)... ob. Rozdrażewski Krz.

— Pompa regalis... Cracoviae in officina Andreoviensis, 1637. w 4ce.

Dzików.

— [Protestatio contra Christophorum Nayman, civem crac.]. (1644). w 4ce, k. 2.

Jest to odpowiedź na pisma wydane przez Krz. Naymana, o których obacz t. XXIII str. 23—4. Rektor Akademii protestuje tu przeciw Naymanowi jako kalumniatorowi, quod nihil in acta consul. crac. contra S. Sedem induxerit neque potuit cum sit presbyter neque scivit de aliquo dicto Dionisii Politowicz injurioso contra Sedem Sanctam. Omnia esse conficta criminose. (Politowicz był plenipotentem Akademii w sporze z Naymanem).

Taką protestację zeznał rektor przed notariuszem Melch. Franczkowicem, a świadkami byli J. Toński i Ben. Krupasiński.

Odpowiedział na to Nayman dalszym pismem, o którym obacz niżej str. 116.

Horodecka — Jagiell.

— Qvaestio Theologica De Ineffabili vnione verbi Diuini cum Natura Humana. Ex 3. P. D. Thomae 2. 1. & 2. Proposita ad Disputandum in Academia Cracouiensi. Praesidente Perillustri et Adm: Rdo Dno. D. Adamo Opatovio, S. Th: D. & Professore. Canonico Cracouiensi. A M. Jacobo Vitellio, S. Th: Professore, Canonico Ecclesiae S. Floriani. Anno D. 1643. Mense Oct: die 23. Cracoviae, Jn Officina Valeriani Piątkowski. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Qvaestio Theologica, De Certitvdine Infallibili Scripturae Canonicae. Proposita ad Disputandum in Acad: Crac: A M. Iacobo Vitellio Ecclesiae S. Floriani Canonico S. Theol: Professore. Praesidente, Perillustri & Adm. Rndo. Domino D. Adamo Opatovio S. Theol. Doct. & Profess. Canon: Crac. Anno D. 1641. Mense Mart. Die... Hora... Cracoviae Jn Officina Christopori Schedelij, S. R. M. Typog. (1641). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Teza brzmi: Scriptura canonica veteri et novo Testamento comprehensa... certitudinem suam... uni Eccl. Cath. propriam incorruptam pravo haer. intellectu sumat tam ab internis causis quam etiam ab externis.

W pięciu konkluzjach zwalcza zapatrywania heretyków na powagę Pisma świętego, powołując się głównie na prawdziwość przepowiedni zawartych w Piśmie. Autoritas ecclesiae non est penes populum, sed penes S. Pont., concilia, episcopos pastores.

Na końcu herla i permissu rect. Jac. Ustiensis.

Gratulował mu tej dysputy w osobnym panegiryku M. Sulikowski (Turris 1641).

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Qvaestio De Rebvs Orbe Philosophico compraehensis. In Alma Academia Cracouiensi ad disputandum proposita. Mense Augu: die 22. Hora 10. A M. Jacobo Vitellio Collegâ minore Ordinario Eloquentiae Professore. [Tu ornament linearny]. Permissu M. D. Rectoris. Cracoviae, In Officina Typographica Francisci Cesarij. (1623). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. tyt. baranek i 4-wiersz, podp. Nicolaus Rzeszowski. — Dedyk. Achatio Grochowski cantori gnesn.

Udowadnia, że omne studium causarum et principiorum contemplatione tum diversorum effectuum cognitione compleatur.

Najprzód rozbiera zewn. przyczyny zjawisk, sprowadzając je do następujących: Intelligentia, Coelestia corpora, Elementa (osobno mówi o Bogu jako o primum principium). Wreszcie omawia rodzaje rzeczy (rozróżnia mista imperfecta, lapides et metalla, plantae, brutae, homo).

Jagiell. — Ossol.

— Qvaestio An Caelvm Svpremvm Sit In Loco. Proposita ad Disputandum in Alma Academia Cracouien. A M. Iacobo Vitellio. In Mense Septembri, Die... Hora... Permissu M. D. Rectori. [Tu ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Matthiae Andreouiensis, Anno 1619. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Wbrew przyjętym zwyczajom cała ta „quaestio“ jest wierszowana i nie jest ujęta w scholast. conclusiones i corollaria.

Na odwrocie k. tyt. dedykacja rekt. Jak. Janidłowskiemu (wierszem), w której usprawiedliwia, czemu dissertatio non solitos induta cothurnos... nam graves metuit census gentemque togatam. Obrał więc formę wierszow. dla uniknięcia krytyk. — Następuje wiersz Basilio Golinio, seniori patri Domus Majoris.

Przytacza różne opinie o umiejscowieniu nieba: Gilberta, Teofrasta, Platonicorum, Stoicorum, Awicenny, Alpharabiusa, Zabarelli, i po kolei zbija te opinie. Ostatecznie oświadcza się za poglądem Arystotelesa (amovit coelum loco, coelum mutat loca).

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Qvaestio Theologica De Ivstificatione Impii Ex 1. 2. q. 113 Doctoris Angelici Proposita Ad Disputandum in Academia Crac. Pro Loco inter Doctores S. Theolog. obtinendo. A M. Iacobo Vitellio S. Th. Doct. Ecclesiae S. Floriani Canonico: interea Vniuersitatis studij Crac. Rectore. Anno Dńi 1646. Mense Nouembr. die 22. Cracoviae. In Officina Christophori Schedelij S. R. M. Typographi. Anno M.DC.XLVI. (1646). w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Broni liberi arbitrii ex parte hominis (podczas gdy ex parte Dei potrzebną jest infusio gratiae). Jeśli te dwie przyczyny zachodzą, to następuje justificatio, która jest Dei opus miraculosum. — Na końcu berła rekt. na całej stronie.

Jagiell. — Ossol.

— In Solenni Sacrificio, Qvod Supremo Regum & Regnorum Domino, & Diuis Patriae Custodibus, Ob Exemptam Virtute & Faelicitate Potentiss: Regis Poloniae, &c. &c. Vladislai IV. Obsidione Smolenscvm, Et amplius Pro faelici eius Regiae Maiestatis, & Regni, contra hostes foederatos successu. Academia Crac: in Templo S. Annae, ad aram Diui Ioannis Cantii, Die 10. Nouemb. Ańo Dńi 1633. ritu celebri Obtvlit. Oratio A M. Iacobo Vitellio, Eloquentiae Profess: Tvliciano, Canonico Eccles: Dicta. (1633). w 4ce, k. tyt. i k. 27 nlb.

Na odwr. herb i dwuwiersz.

Dedyk. Piotrowi Gembickiemu, decano crac., secr. Regni majori (na 1 karcie). — Po czym Oratio, w której opisuje oblężenie Smoleńska (w sposób retoryczny). Za rektoratu Krz. Naimanowica. Druk z fundacji Nowodw.

Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Avgvsta Regni Faelicitatis, In primo Supremae Maiestatis aditu, & celeberrima inauguratione Sereniss. & Inuictiss: Monarchae & Dńi, D. Vladislai IV. Regis Poloniae, Magni Dvcis Lithvaniae, Rvssiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeq. Nec non Sveciae, Gothiae, Vandaliae, Haereditarij Regis. Electi Magni Ducis Moscoviae. Ex Heroicis suae Maiestatis virtutibus, officioso cultu, & humili veneratione, A Professore Eloquentiae, Fundationis Illustriss: Tylicij Episc: Crac. In Acad: Crac. Iacobo Vitellio, Canon: S. Annae, Concinnata. Expressa, Impensis Generosi Dńi. Bartholomaei Novodworski, Equitis Melitensis, Commendatoris Posnaniensis. [Na końcu:] Cracoviae, In Officina Typographica Francisci Caesarij, Anno Domini, 1663. w 4ce, k. tyt. i str. 56.

Obsypuje króla pochwałami, wzywa go do opieki nad Akademią.

Akad. — Chrept. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Przezdz. — Raczyń. — Warsz. powsz.

— Illustriss: et Reverendiss: Dno, D. Antonio Sanctacrvcio, S. R. E. Cardinali, Archiepiscopo Seleuciae. Ad Sereniss: et Potentiss: Sigismundum III. Regem Poloniae et Sueciae, Nuncio à Latere apostolico. In adventu Cracoviam Plausus Apollinei. A M. Iacobo Vitellio, Eloquentiae in Acad: Crac: Professore Tyliciano, Coll: Maiore, Oblati. Cracoviae, Apud Franciscum Caesarium, A. D. 1630. w 4ce, k. 11 (sygn. C_3).

Na odwrocie tyt. herb legata.

Jest to utwór wierszowany, składający się z 10 strof, tyluż antystrof i epod. — Na końcu: Impensis Barth. Nowodworski.

Należy odróżnić od nast. mowy (prozą pisanej). Juszyński Dykc. II 331.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Illustriss: Et Reverendiss: Dno, D. Antonio Sanctacrvcio, S. R. E. Cardinali, Archiepiscopo Seleuciae. Ad Sereniss: ac Potentiss: Poloniae & Sueciae Regem Apostolico Nuncio, Cardinali-

tivm Honorem. Et Felicem Cracouiam Aduentum Gratvlatvr. M. Iacobvs Vitellivs, in Acad: Crac: Eloquentiae Tylicianus Professor. Cracoviae. Jn Officina Francisci Caesarij, Anno Domini, 1630. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb. (sygn. E_2).

Na odwr. k. tyt. herb (Insigne) legata, a pod nim 4-wiersz łac.

Jest to mowa prozą. Wychwala jego dom i przodków, i w panegiryczny sposób wynosi jego zasługi. Szczegółów nie podaje.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Soteria Sive Votum Salvtis, Quod Jllvstrissimvs D. Dominvs Stanislavs Comes In Wisnicz Lvbomirski, Palatinus Terrarum Russiae, Sandomierien: Scepusien: Białocerkieu. &c. Capitanevs. Ob Memorandam Ex Osmano Crudelissimo Turcarum Tyranno, in Valachia victoriam SS. Salvatoris Basilica in Wisnicz sumptu opulento, artificio visendo extructa, & Religiosissimo. PP. Carmelitarum Discalceatorum Ordini, ad propagandam tantae faelicitatis memoriam Tradita Exsolvit. A M. Iacobo Vitellio in Acad. Crac. Eloquentiae Professore Tyliciano. D. D. [Na końcu:] Cracoviae. Jn Typographia Matthiae Andreouiensis. Anno D. 1630. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie k. tyt. herb Śreniawa i 6-wiersz łac. — Po czym Ode Tricol. Tetrastroph. — Druk kursywą.

Na końcu: Impensis ex fund. Nowodw.

Juszyński II 330.

Chrept. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Via prosperitatis sive fausta Precatio qua fortunatum iter et peregrinationis felicem publico bono eventum, heroicae stirpis juvenibus Stanis. et Sigis. Denhoff Palatinidibus Siradiae M. Iacobus Vitellius Tylicianus eloquentiae in Acad. Cracovien. professor canon. eccl. S. Annae ex animo vovet et optat. Cracoviae, in typogr. Math. Andreouien. 1637. w 4ce, ark. C_3.

Krasiń.

— Votvm Nvptiale: Serenissimę Principi & Dnae, D. Renatae Caecilię, Dei Gr: Archiducissae Austriae, Ducissae Burgundiae, Styriae, Carynthiae, Carniolae, Vittembergae, Comitissae Tyrolis. Serenissimi & Potentissimi Regis Poloniae & Sueciae. &c. &c. D. Vladislai IV. Sponsae. Vienna Crac. Pompa Regali venienti Dedicatvm. Humili Officio Per R. Iacobvm Vitellivm. Eccle: S. Annae Canonicvm, In Acad. Crac. Regium, interea Tylicianum Eloquent. Professorem [Na końcu:] Cracoviae, In Officina Typ. Matthiae Andreouien. Anno Dni MDCXXXVII. (1637). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb. (sygn. E_2).

Na odwr. herb Wazów, po czym Oratio. Wychwala w niej Wład. IV; opisuje poselstwo J. Lipskiego, Dinhoffa (sic) i Sułowskiego; wychwala Habsburgów (przytacza anegdotę o Rudolfie i koniu). Na karcie C cytowany Homer (Odyseja) w oryginale greckim.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Jacobus Vitellius S. Th. Sententiarius Canonicus Ecclesiae S. Floriani Interea Academiae Cracoviensis Generalis Rector. Mandat omnibus etc... fol. (plakat).

Przypomina obowiązki nauczycielom, pedagogom, uczniom i innym, wzywa ich do pobożności, aby świecili wszystkim swym przykładem. Jagiell.

(Vitellius Jakub). Ad Protestationem contra Clarissimum Virum Christoph. Naiman Philos. et Med. Doct. in Acad. Cracov. Ordin. Prof. Cons. Crac. ab Ad. Rndo Jacobo Vitellio S. Th. Baccalaureo S. Florian. Canon. scriptam et typis Vulgatam Reprotestatio. Contra Spectab. Christophorum Naiman. Civem et Jncolam Cracovien. (1644). w 4ce, k. 8.

Jocher 1301.

Obacz Nayman (w t. XXIII 24).

Horod. — Jagiell.

— In causa inter Cracoviensem Vitellianam Universitatem et D. Naimanum Praetorij Cracov. Processus quadruplicationum Suplementum. Quinta Decemb. 1644. w 4ce, k. 2.

Jocher 1305. Horod.

— ob. Birkowski Fab. (1629, Kazania 1628) — Blosius M. (1617, 18) — Chorus musarum — Constitutiones (1631) — Cynerski J. (Harmonia 1629) — Denhoff Z. (Gratitudo 1637) — Gąsiewski J. N. (Gratitudo 1646; Pietas 1648 — tu panegiryk o nim) — Gorski Jak. (Quaestio 1629) — Gostomiowski G. (Ode grat. 1644) — Kotyński Jan

(1634) — Leopolita Jan (Quaestio do poenit. 1619) — Lepecki Fl. (1644) — Leśniowolski Jan (1634) — Lipnicki And. (Problema 1647) — Makowski Sz. (Triumphus 1645) — Naymann Christ. (1644—6) — Petrycy Jan Inn. (1628) — Piotrowski Jak. (Quaestio 1623) — Połubiński (Labarus 1635) — Racki Krz. (1644, Honor 1648) — Radymiński M. (1647) — Rospercarius B. (1629) — Rozdrażewski Krzyszt. (Plausus Sarm. 1647) — Rybkowicz J. A. (De decreti Div. Oeconomia 1620, 21) — Sienkowicz J. (Autumnus 1644) — Skrobkowicz F. (Vita) — Ślachetka I. (Hortus 1649) — Słonkowicz M. (Quaestio 1648) — Speronowicz J. (Debitum pietatis 1634) — Starowolski Szym. (Hekatontas 1625; tu epigramata jego pióra) — Sulikowski M. (Turris) — Synodus (Constitutiones Wężyka 1630) — Temberski St. (Quaestio 1645) — Tyszkiewicz J. M. (Motor 1643) — Widman Krz. (1646) — Żyszkiewicz M. (Motor).

Oda łac. do niego jest zamieszczona wśród utworów Gawińskiego (Arch. do dziejów liter. II 160).

Starowolski Monumenta str. 193. — Temberski Annales (wydał Czermak 1897) str. 18, 30—98 i passim. — Juszyński II 330. — Bandtkie Hist. bibl. uniw. 66. — Sołtykowicz O Akad. Krak. 185. — Siarczyński Obraz II 314. — Łukaszewicz Kośc. br. czes 214. — Łętowski Katalog IV 230. — Dziennik Warsz. 1829 XVI str. 176, 183. — Żebrawski Bibliogr. matem. 251. — Encykl. Orgelbr. XXVI 237. — Encykl. kościelna XXX 135. — Załęski Jezuici tom II. — Leniek Książka pamiątkowa 1888 cz. II str. 40 (tu wiadomość o jego dialogach i deklam. np. Avari cum mendicantibus intermedium). — Wisłocki Incunabula str. 554. — Wisłocki Katalog ręk. nr 1882 (Literae e Vienna missae), 2071 (jego wykłady), 2506 (epitaf), 2594 (pean), 3978. — Finkel Bibl. III 1885.

Vitellius Stanisław Zellenius ob. Colerus Chr. (1602).

VITELO Jakub (fałszywie: Ciołek, Vitellio) (ur. ok. 1225 na Śląsku † ok. 1280). Vitellionis Mathematici Doctissimi περὶ ὀπτικῆς id est de natura, ratione, et proiectione radiorum uisus, luminum, colorum atque formarum, quam uulgo Perspectiuam uocant Libri X. Habes in hoc opere, Candide Lector, quum magnum numerum Geometricorum elementorum, quae in Euclide nusquam extant. tum uero de proiectione, infractione, et refractione radiorum uisus, luminum, colorum, et formarum, in corporibus transparentibus atque speculis, planis, sppaericis, columnaribus, pyramidalibus, concauis et conuexis, scilicet cur quaedam imagines rerum uisarum aequales, quaedam maiores, quaedam minores, quaedam rectas, quaedam inuersas, quaedam intra, quaedam uero extra se in aëre magno miraculo pendentes: quaedam motum rei uerum, quaedam eundem in contrarium ostendant: quaedam soli opposita, uehementissime adurant, ignemque admotâ materiâ excitent: deque umbris, ac uarijs circa uisum deceptionibus, â quibus magna pars Magiae naturalis dependet. Omnia ab hoc Autore (qui eruditorum omnium consensu, primas in hoc scripti genere tenet) diligentissime tradita, ad solidam abstrusarum rerum cognitionem, non minus utilia quam iucunda. Nunc primum opera Mathematicorum praestantiss. dd. Georgij Tanstetter et Petri Apiani in lucem aedita. Norimbergae apud Io. Petreium. Anno MDXXXV (1535). fol., k. 4 nlb., k. 297 lb.

Na k. tyt. drzeworyt.

Na odwrocie tytułu przywilej Karola V z r. 1532. — Na karcie 2: drzeworyt herbu i dedykacja Principi Philippo Comiti Palatino Rheni przez Georg. Tanstettera. — Na k. 3 do tegoż wiersz Ursyna Veliusa, a dalej dedykacja: Philippo Palatino Rheni przez Piotra Apianusa z r. 1535. — Dalej przypisanie Veritatis amatori Guilhermo de Morbeka... Vitelo filius Thuringorum et Polonorum. — Kończy wstęp: Totius operis in decem libros divisio.

Dzieło napisane zostało około r. 1270. — Oparte na pracach pisarzy starożytnych (Euklides, Arystoteles, Ptolemeus) i arabskich (Alhazen).

Janociana II 286—90. — Lelewel Bibl. ks. I 178 (z mylną datą 1533). — Wiszniewski Hist. I 456—9. — Wierzbowski II 1128. — Piekarski Katalog kórn. nr 1575. — Bentkowski Hist. liter. II 296. — Żebrawski Bibl. matem. 9—10. — Chodynicki III 326. — Czacki O prawach II 94. —

Freytag Analecta 976, 1138. — Rocznik Tow. Nauk. Warsz. XII 184—93.

Ob. Broscius w przedmowie do Willicha De Salinis (1645).

Bibl. Upsalska — Czartor. — Jagiell. — Kórnik — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. w Budapeszcie.

— Vitellionis Mathematici Doctissimi περὶ ὀπτικῆς, Id Est, De Natvra, Ratione, et proiectione radiorum uisus, luminum, colorum atque formarum, quam uulgo Perspectiuam uocant,... Norimbergae apud Joann Petreium, Anno MDLI. (1551). fol., k. 4 nlb. i lb. 297.

Jest to taż sama edycja, co poprzednia, tylko przedrukowany tytuł i przedmowa kart 4.

Wierzbowski I 136.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Vitellonis Thvringopoloni Opticae Libri Decem. Instaurati, figuris nouis illustrati atque aucti: infinitisque erroribus, quibus antea scatebant, expurgati. A Federico Risnero. (Na końcu:) Basileae, Ex Officina Episcopiana, Per Evsebivm Episcopium, et Nicolai F. haeredes. Anno M.D.LXXII. (1572). Mense Augusto. fol., str. 6 i 474.

Dedykacja: Catharinae Mediceae Reginae Franciae.

Tworzy część II dzieła: Alhazen, Opticae thesaurus, które ma stron 288.

Żebrawski Bibl. mat. str. 9. — Wiszniewski I 459. — Janociana II 288. — Wierzbowski I 326. — Kopera Spis nr 320.

Chrept. — Czartor. — Jagiell. — Muz. Nar. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— ob. Alhazen (1572) — Keppler (Ad Vitellionem paralipomena 1604).

W rękopisach zostały inne prace Vitela, jak: De causa poenit., oraz: De natura daemonum. — Nadto De intelligentiis (autorstwo tego dzieła jest niepewne; odmawia mu autorstwa Birkenmajer Studia nad Vitelonem w Sprawozd. Akad. 1918, 1920, 1922, 1925 oraz w Archiwum do badania hist. fil. w Polsce II str. 149).

Oprócz starszej, wyżej podanej literatury, mającej głównie charakter bibliograficzny, obacz:

Cuvier Hist. nauk przyrodn. 1854 II 40—1. — Encykl. Orgelbr. V 683—4. — Wituski O życiu i dziele Vitel. 1870 str. 80. — Contze Sur la patrie 1871. — Szokalski Stan. nauk. Ciołka w optyce w „Ateneum" 1877 IV. — Żebrawski Uwagi w Rozpr. Akad. hist. filozof. 1878. — Windąkiewicz Bolonia i Polska 1888. — Fijałek w Przeglądzie Polskim 1898 (tom 131). — Zeitschrift des Ver. Gesch. Schlesiens XLVI (1910) str. 241. — Rubczyński Traktat o porządku istnień w Rozpr. Akad. hist. fil. 1891 II str. 378. — Baeumker Witelo ein Philosoph und Naturforscher 1908 (tu zebrana cała starsza literatura przedmiotu; w części II omawia Perspektywę). — Rubczyński w Kwart. Histor. 1909. — Ks. Pawlicki w Sprawozdaniach Akad. Um. 1909. — Aleks. Birkenmajer Studia nad Vitelonem w Arch. Kom. do badania hist. fil. II 1926. — Tenże w Sprawozd. Akad. 1918, 1922, 1926 nr 3. — Tenże w „Omaggio dell' Acad. Polacca allo studio di Padova" 1923. — Tenże Vitelo, najdawniejszy uczony polski 1936.— Piłat-Kossowski Hist. liter. I cz. 1 (1926) str. 83 oraz 164—70 i cz. 2 str. 276. — Korbut [2] I.

Vitembergensis Academia ob. Wittembergensis.

Witenes ob. Załuski (Zebr. rytmów).

Witersemius Antonius ob. Holtorpius Bernard (1577).

Witeski Jan ob. Długosz Jędrzej (Florilegium 1676).

Vitet ob. Gilibert (Lettre 1777).

Withuński Aug. ob. Witunski.

Witiński Stefan ob. Wityński.

Vitiorum et virtutum cognitio... ob. Cognitio.

Vitis aquilonia ob. Vastovius J. (1623).

WITKIEWIC Jan Adalbert. Flores veris academici IX. Ingenuis & magnae Spei Iuuenibus Dum Primâ Artiû liber: & Phil: Laureâ Ab Excellentiss: et Doctiss: Domino, M. Ioanne Nicolao, Gąsiewski, Artium & Phil: Doct. Profess. Collegij minoris, In magna D. Iagellonis aula ornarētur opera et studio Ioannis Alberti Witkiewic eiusdem Laureę Candidati Distributo Anno Salutis nostrae 1648. Die 7 April. Cracoviae Apud Valerianum Piątkowski. (1648). fol., k. 9.

Na odwrocie tytułu czterowiersz pod herbem. Dedykacja: Nicol. Oborski Cathed. Eccles. Cracov. canonico. — Dalej Ode tricolos ad Alb. Łanoucki. — We Flores uczczeni wierszami: Stan. Kotulecki, Jak. Moscicki, Seb. Torwiński, Mart. Kasztuliński, Joan. Tomiecki, Mart. Wyszkowski, Albert Czapliński, Nic. Milerski, Gregor. Ochabowicz. Pod herbem uniwersyteckim sześcio-

wiersz grecki Felic. Bodesztyna artium et phil. Baccal.
Jocher 1417. Jagiell. — Ossol.

Witkowski ob. Niemojewski Jan (Okazanie).

WITKOWSKI Jan († we Francji 1732). Obserwacye święte czasu rocznego albo dni niektore w roku honorowi Jezusa, Matki Nayświętszey y Swiętym Pańskim poświęcone... to iest Nabożeństwo na niektóre dni y święta przednieysze przez rok podane od jednego Soc. Jesu Theologa. w Poznaniu w drukarni kolleg. S. J. 1730. w 4ce, k. 5, str. 600 (z ryciną).
Jocher 5668, 6650, 6651.
Jagiell. — Bawor.

— Pole nad śmiercią otrzymane albo Trophoeum nieśmiertelney chwały Jaśnie Wielmożnego Jego Mci Pana Jana Radomickiego wojewody inowrocławskiego generała wielko-polskiego, miedzyrzeckiego, osieckiego, mosinskiego, etc. starosty, Trybunału koronnego marszałka na oyczystym polu po spędzoney śmierci potomnemu światu wystawione kazaniem pogrzebowym w kościele poznańskim Societatis Jesu pokazane od W. X. Jana Witkowskiego, rektora Collegium poznańskiego Soc. Jesu, Roku od zwyciężoney śmierci 1728. W Poznaniu, w drukarni Clari Colleg: Societ. Jesu 1728. fol., k. 21.
Dedykacja: Dorocie z Broniszów Radomickiej (1 karta). Bawor. — Ossol.

— Ścieszka do miłości Boga. w Poznaniu 1729. w 4ce.

— Marnotrawny syn po długim w obcey krainie oddaleniu do Oyca nawrocony, Żywy obraz Duszy Zakonney, do Pana Boga nawracaiącey się przez Ćwiczenia Duchowne W. X. Jana Witkowskiego S. J. wydane. Roku Pańskiego 1733. w 4ce, ark. Ff_2.
Druk w Sandomierzu.
Drohob. — Jagiell.

— ob. Jasiński Mik. (Rupes 1691).
Duńczewski Herbarz II 106—9. — Brown Bibliot. 424. — Encykl. Orgelbr. XXVII str. 301. — Encykl. kośc. XXXI 512.

Witkowski Marcin ob. Sierakowski Ignacy (Congressus 1755).

WITKOWSKI Michał. Kolebka Jezusa Pana 1641. W Krakowie w druk. Bertutowica. w 4ce.
Dedyk. Warszyckim.
Juszyński Dykc. II 331.

WITKOWSKI S. Kazanie żałobne przez W. Imci X. S. Witkowskiego Kanonika Chełmińskiego, przy uroczystym obrzędzie pochowania kości w kościele parochialnym Brodzkim, nabożną szczodrobliwością I. W. Imć Pani Anastazyi z Skorzewskich Szczaniecki Starościny Sredzkiey sprawionym. Miane. I mimo woli autora przez tęż Panią dla pożytku Dusz y w czyscu będących, y w życiu ieszcze zostaiących do druku dane. w Poznaniu, Roku 1796. w 8ce małej, str. 46. Jagiell.

Witkowski Samuel ob. Jewin Konstanty (Fons Pegasi 1618).

WITKOWSKI (Witowski) Stanisław, pisarz celny łomżyński (ur. ok. 1580? † po roku 1626?). Apophtegmata Abo Svbtelne Powiesci, Z kśiąg Plutárchá, y roznych Philozophow, Cesárzow, Krolow, ku krotofilney vćiesze zebráne. Przez Stanisława Witkowskiego. Do Czytelniká. Weź mię w ręce bezpiecznie mądry Senatorze, Y ty czytáć toż możesz co mieszkasz przy Dworze. Ten w poważnym rozsądku znaydzie krotochwilę, Ciebie zaś w dworskim kunśćie, wierz mi, nie omylę. Zołnierz krwáwoboiowy odnieśie naukę, A oracz prácowity w gospodárstwie sztukę. Niech wstydliwe Pánienki, ktore się kocháią w Czytániu, á o frászkách w krámie więc pytáią, Vszy niepokaláne tym to żartom dádzą. Niechay wszyscy czytáią co się rádzi sádzą. Ná świetcką Politykę: á tu bez nágány Sumnienia, vćieszy się vbogi y z Pány. W Krakowie, W Drukarni Andrzeiá Piotrkowczyká, K. J. M. Typográphá. Roku Pán: 1615. w 4ce, k. tyt., str. 48.

Druk staranny kursywą mieszaną z antykwą. Na odwr. tyt. klejnot Kriskich, a pod nim 12 wierszy na pochwałę klejnotu. — Dedykacja Wojciechowi Kriskiemu, kasst. płockiemu. Datowane: z mieszkania mego die 6 Junii 1615. — Po czym wierszyk: Dobremu przyjacielowi (gdzie powiada: w drugiej książce czem inszym rozśmie-

szyć cię mogę)... oraz Regestr, o czym w tej książce przykłady i nauki znajdziesz.

Razem zawiera ta książka 83 wierszowanych przykładów czyli apoftegmatów o treści moralizującej. Na końcu każdego wierszyka zamieszcza po łacinie tekst, który mu posłużył za podstawę. Ale zwięzłe słowa tekstu amplifikuje i rozwadnia, a na marginesach dodaje jeszcze często stosowne do treści moralne sentencje bądź z Biblii, bądź z pisarzy klasycznych (Ovidius, Horacy, Persius, Terencius, Juvenalis, Seneca, Tacyt, Sallustius). Przykłady grupuje po kilka pod nazwiskami osób, z których biografii są zaczerpnięte; a więc Aleks. Sewer, Socrates (10 apoft. z jego życia), Focjon, Archidamus, Callicratydas, Cleomenes, Arystyp, Leonides, Likurg, Lizander, Diogenes, Chilo, Filip, Aleksander W., Nero, Oktavius. Jak z tego widać, Plutarch dostarczył mu tylko części materiału; większość musiał czerpać z jakiegoś „życia filozofów“ pisanego po łacinie, a także z Reja.

Od str. 38 idzie druga część dziełka, zatytułowana: Wzór pań i panien. Są to apoftegmata odnoszące się do kobiet (Martia, Valeria, Pythia, Veturia, Thais, Frine, Semiramis, Portia, Lucretia itp.). Wszędzie stawia białogłowom złe (Fryne) lub dobre przykłady, ale stosunków polskich nie uwzględnia. Z jednym wyjątkiem! Na str. 33 zamieszcza bowiem pochwałę piękności Warszawianek: „Perskie panny boleść dają oczom ludskim... Tu do Persów nie jeżdżąc w Warszawie znajdziecie, Iże z twarzy panieńskiej ledwie nie zaślniecie...“

Na końcu podano: Dokończenie pierwszey Księgi. — Widocznie więc autor miał zamiar wydać dalsze.

Brückner Mikołaj Rej str. 265 (o stosunku do „Zwierzyńca“). — Tenże w Rozprawach Akademii filolog. tom XII (1919) str. 54. — Śliwiński Plutarch w Polsce (w „Eos“ 1910). Jagiell.

— Lament na sektę rokoszańską, 1607.

Znane jest tylko z rękopisu (ogłosił Czubek w „Pismach rokoszowych“). — Może być jednak, że druk istniał, a tylko się nie dochował.

Brückner w Rozpr. Akad. (j. w.) str. 49 i 58 przypisuje to Witkowskiemu, co jest jednak wątpliwe zarówno ze względu na treść, jak i na formę utworu.

— Pobvdka Lvdzi Rycerskich Przez nawáłność Pogáńską w máłey kupie, z żáłośćią Chrześćiáństwa zniesionych. Ku czułośći y przestrodze dálszey Woyny Tureckiey Pánom Chrześćiáńskim nowo vczyniona. Przez Stanisławá Witkowskiego. Roku Pańskiego, 1621. Ieremiasz 47. Kapit. Wiersz 6. O Mieczu Páński dokądże sie nie vspokoisz? Wnidź do poszwy twey: wzdam oziębni a vcichni. A iákosz sie ma vspokoić? gdyż mu Bóg roskazał? [Tu ozdobnik]. W Zamosciv, W Drukárniey Akádemickiey Drukował Simon Nizolius. [Tytuł w liniach]. (1621). w 4ce, k. tyt. i k. 22 nlb. (sygn. F_3).

Przypis wierszem Janowi Daniłowiczowi z Oleska, wojew. ziem ruskich. Tu wysławia zasługi rodu.

Rozpoczyna wiersz łac. pt. Carmen classicum, quo Christiani Reges inuitantur ad occasionem pugnandi contra Turcam. Przepowiada, że „Christi res agitur, Christus dabit ipse triumphum“.

Pobudka jest to dłuższy poemat wierszem polskim z odsyłaczami na marginesach przeważnie do Biblii, ale i do autorów klasycznych. Z pisarzy humanist. cytuje często Erazma (Apopht.). Cały utwór ma charakter moralizatorski; żywszego wyrazu klęska cecorska w nim nie znalazła, pomimo że jest ona bezpośrednią przyczyną, która go wywołała. Powtarza w nim narzekania i upomnienia, jakie już poprzednio w dawniejszych pracach wypowiadał — niemal nic nowego nie dodaje. Zaczyna od pochwał „cnoty“ Żółkiewskiego i bohaterskiego zgonu. Wspomina Koreckiego, Ferensbeka (sic), Bałabana, Makowieckiego itp. Zachęca do walki z Turczynem i Tatarem. Ale i pobożność potrzebna. Dziesięciny trzeba oddawać. Chrześcijaństwu nie pierwsza wojna z Turki, zawsze z nimi wojowano. Przykłady dawnych zwycięstw i klęsk: Mik. Firlej, Frydr. Herbułt, Sew. Herbułt, Jan Tarnowski (Obertyn), J. Zamojski. Ale potrzeba zgody chrześcijaństwa. Swawola w Polsce, zbytki, wymyślne ubiory, pijaństwo, myśliwstwo zbytnie. Niech powstanie szkoła rycerska, niech potężni nie cisną ubogich, niech miasta nie ponoszą opresji, zły żołnierz od Tatarzyna sroższy. Przeciw uciskowi duchownych. Duchowni zelo christiano do wojny dopomogą. W tym wszystkim odwołuje się ciągle na marginesach do Klonowicza Vict. Deorum i parafrazuje liczne uwagi Acerna. Z własnej inwencji dodaje atak na mieszczan, co się do szlachectwa wciskają.

Kończy wiersz do Zoila.

Wiszniewski Hist. lit. VII 140. — Brückner w Rozpr. Akad. filolog. 1919 str. 56 (przytacza niektóre szczegóły obyczajowe z tego dziełka).

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— O nadzwyczaynych poborach. 1613. w 4ce.

Opisał to dziełko Juszyński Dykc. II 332, za nim powtarzają inni. — Ma to być rozprawa przeciw poborcom celnym (o czym równocześnie pisał Cikowski Odpis w sprawach celnych 1602). Igra z wyrazem egzaktor i przeczy, aby celnicy mieli poczucie uczciwości. Ustęp po łacinie i motto położone na czele cytuje Juszyński j. w. — Do egzemplarza nie dotarłem. Dzików.

— Wanda Ná szczęśliwe zwrocenie Ie° Krolewskiey Miłośći z zwyćięstwá Moskiewskiego. Pod consultáciámi Seymu wálnego Wárszáwskiego, w Roku 1611. Dniá 26. Mieśiącá Wrześniá. Pisana przez Stanisława Witkowskiego. Euripides. Consilium sapienter initum, multas manus vincit: imperitia verò cum multitudine, deterius malum est. [Tu ozdobnik]. W Krakowie. Z Drukarni Andrzeiá Piotrkowczyká, K. I M. Typográphá. Roku Páńskiego, 1611. [Tytuł w prostokątnych liniach]. w 4ce. k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. B_4).

Na odwr. k. tyt. Orzeł z herbem król. na piersiach, oraz wierszyk łac.: In Aquilam albam, Insigne Regni Poloniae. Wylicza w nim zwycięstwa Zygmunta.

Dedyk. wierszem pol. Janowi Zamoyskiemu arcyb. lwowskiemu, opatowi płockiemu... swemu miłościwemu panu i dobrodziejowi.

Od k. A_2 idzie poemat: Wanda Na Seym Warszawski. — Rozpoczyna się: Ty wieczny Boże, co niebami władasz, A co morskiemi nawałności składasz...

Wanda, wynurzywszy się na wierzch wiślnej wody, wspomina koronne swobody. Przypomina dom Jagiełła, fundację Akademii, Wład. Warn. i Kaz. Jagiell., Aleksandra i Zygmuntów, Katarzynę szwedzką matkę Zygmunta III. Wychwala pobożność Zygmunta i jego życzliwość dla jezuitów („co wiarę świętą aż w Japonie głoszą", a w koronnych sprawach okazują dość zdrowy rozsądek). Mówi o zwycięstwach moskiewskich (tej okasjej opuszczać nie trzeba, może przyjść odmiana). Trzeba zsadzić złe praktyki Batorego, który rzucił się na cne hospodary; trzeba Tatarzyna ukrócić; trzeba utrzymać Inflanty. Dlatego potrzebna jest zgoda w Polsce, korektura praw, zapobieżenie morderstwom i najazdom. Trzeba znaleźć czas na sądzenie kryminałów. Trzeba sprawie pruskiej koniec położyć. Niech zwierzchność królewska w klubie będzie a na króla niech wszyscy bogowie zleją dary. To powiedziawszy Wanda znowu wstępuje w fale Wisły.

Czartor.

— Przestroga Koronna Teráznieyszym opłákánym czásom służąca. Ná obżałowánie Bráćiey nászey od Pogan świeżo zágárnionych. Stanisławá Witkowskiego. Juramentum quod Ephaebi Athenis praestare solebant. Non ignominia afficiam arma Sacra, neq; deseram meum astitem, quo cum iunctus fuero. Dimicabo pro Sacris & prophanis, siue solus, siue cum multis. Patriam non relinquam in deteriori statu, sed ampliori meliorique, quam acceperim. Semper Magistratui, Praefectoque prudenter obediam, & legibus constitutis parebo. Quod si quis leges vel irritas facere, vel eis non obtemperare velit, non concedam: sed vlciscar tam solus, quàm cum pluribus. Sacra quoque patria colam. Horum Dij mihi testes & conscij sunto. [Tu ozdobnik]. W Krakowie, W Drukárni Andrzeiá Piotrkowczyká, Typographá K. J. M. Roku Páńskiego, 1613. [Tytuł w liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Dedykacja Łukaszowi Pięcznowskiemu etc. panu y dobrodzieiowi. Mówi, że sam nie ma złota, ale „czegom ja mieć nie mógł, ciebie w tym fortuna poczciła".

Cały poemat o walce z Turczynem. Patrzcie na Węgry! Czytajcie Orzechowskiego (Turcyki), Klonowicza i Kochanowskiego satyry. Narzeka na niewojenność i zbytki, na herezje (ten saską, ten waldeńską chwali konfesją — vide indicem lib. prohibitorum: Vald. conf. et apologia fidei ad Vlad. Ung.). Starożytnych Polaków ubiór i życie. O pijaństwie rozpowszechnionym w Polsce. Brońmy ojczyzny. Monarchia moskiewska skłania się do Polski. Ale Bogu i Kościołowi cześć oddać trzeba. — Na marginesach liczne odsyłacze do Tacyta, Teognidesa, Eurypidesa, Seneki itp.

Czartor. — Uniw. Warsz.

— Sen duchowny w dniu Bożego Narodzenia (1609). w 4ce, k. 10 nlb.

Druk gocki.

Przypisał wierszem polskim Zofii Paczownie Rakowskiej, kasztelanowej wiskiej, starościnie uciańskiej. — Po czym idzie wyłożony wierszem polskim Sen duchowny. Autor pisze, że usnął, ale go wdzięczne głosy budzą; Pallas nie dozwala mu snu, niech się przysłuchuje okrzykom Mus i Pallady przy stajence ze Zbawicielem („Leniwy pisorymie, czemuś tak ospały Że niechcesz z nami przestać przez ten czás dość mały"). Gdy „niebo bliskliwie pląsze", odzywa się nakoniec i sam pisorym

z swą „lutnią brzmiotną"; przywołuje swe „śpiewanie krotofilne: przybądź kołysáć máłego á vtulić płáczącego". Kończy dwiema kolędami, których anagram innego mazowieckiego dygnitarza wydaje, Nikodema Kosakowskiego, starostę łomżyńskiego z żoną.

Tak pisze Brückner w Rozpr. Akad. (j. w.) str. 52. — Egzemplarza nie znam.
Petersb. publ. — Uniw. Warsz.

— Proporzec żołnierza chrześcijańskiego z wymienieniem cnot. w Warszawie, druk. Rossowskiego, 1626 w 4ce, ark. D_4.

Załuski Bibl. 92 Dzików.

— Sapho Slowienska Ná grzmotną sławę z zwyćięstwá Smolenskiego. Ku oddániu winnego podziękowánia Przedwiecznemu, á wieczney pámiątce y nieśmiertelney sławie Iego Krolewskiey Miłośći Páná, Páná nam szczęśliwie pánuiącego. Stanisława Witkowskiego, wiernego poddánego I° Krolewskiey Miłośći. Ouidius Lib. 12. Methamor. Fama tenet, summaq; domum sibi legit in arce, Innumerosq; aditus, ac mille foramina tectis Addidit, & nullis inclusit limina portis. Nocte dieq; patet, tota est ex aere sonanti, Tota fremit, vocesq; refert, iteratq; quod audit. W Krakowie, Z Drukárni Andrzeiá Piotrkowczyká, K. I. M. Typographá. Roku Páńskiego, 1611. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. 16 nlb. (sygn. D_4).

Rozpoczyna na 2 k. dedyk. Piotrowi Wiesiołowskiemu, litew. marsz. nadw., datow. w Łomzie (sic) z mieszkania mego dnia 11 Julii 1611. — Po czym na 1 karcie oda łac. oraz od ark. B: Sapho Słowieńska.

Opisuje w strofach safickich, jak Moskwa wezwanych na gody Polaków mordowała; jak Polska i Litwa odnosiły w dawnych czasach zwycięstwa nad Moskwą (Witult, Orsza, Połock itp.); o wyjeździe króla Zygmunta do Moskwy; o wzięciu Smoleńska 13 czerwca; jak sobie Litwin z Polakiem pomagali itp. Aniołowie wciąż trąbią na upadek mosk. państwa; naród mosk. w tyraństwie srogi, lecz w boju nietrwały. Niech Moskwicin bieży najdalej w gęste cienie za Tanais i za skały rifejskie, gdzie nie dochodzą słoneczne promienie.

Na marginesach cytaty po łacinie różnych sentencji z Platona, Izokratesa, Pliniusza, Stobeusa, Eurypidesa, Demostenesa.

Juszyński Dykc. II 333 pisze: „Ofiarowałem to dziełko hr. Ksaweremu Wiesiołowskiemu, dziedzicowi Wojsławia".
Ossol.

— Posel (sic) Ná Siem Krákowski w Roku 1603. Do Czytelniká. BRáćie nie czći mnie prożno, bo czásu masz máło, A tu się wiele rzeczy potrzebnych pisáło, Ktore ieśli chcesz wiedźieć, kup mię radzeć sobie. A ia wszystko dowodnie powiem w domu tobie: Y twym sąsiádom, ktorzy nowin pytáć będą Seymowych, tych odemnie snádniuchno nábędą. [Tu winietka]. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Na odwr. k. tyt. dedykacja wierszem Stan. Woysławskiemu z Woysławic, w Pniewie y Wodyniach, podpisana: Stan. Witowski.

Po czym rozpoczyna się wiersz: Poseł na Siem... Dnia 22. Stycznia 1603 uchwalony.

Narzeka w nim na prywatę, broni hetmana (Zamojskiego), żąda ukarania zdrajców inflanckich, skarży się na sędziów nieumiejętnych. O upadku miast, o cłach niesłusznych. Uderza na heretyków i na compositię z r. 1570 (sic). Kończy opisując jaką radę bogiń w niebie, która radzi, jaką małżonkę owdowiałemu królowi przeznaczyć. Mianować jej poeta nie chce, ale „daje znaki" (chodzi o córkę monarchy północnego, bohatera sąsiadującego z Inflantami i walczącego z Mahometem, czyli o Moskiewkę). Kończy wierszyk łaciński: Ad Zoilum.

Juszyński Dykc. II 334. — Siarczyński Obraz II 316.

Na egz. Bawor. (Czarn.) gwiazdka ręką Załuskiego.

Bawor. — Gdań. miej. — Krasiń. — Ossol.(?) — Tor. Kop.

— Upomnienie Korony Polskiey, Oyczyzny miłey, do synów swoich, aby się karząc innych narodów przypadkami, sami do zgody iako naprędzey przystępowali. Uczynione na Conwokacią Krákowską w Roku 1608. Przypisane Wielmożnemu Je° M. Panu Stanisławowi Lanckorońskiemu z Brzezia Dworzaninowi Krola Jego M. Pánu swemu M. etc. (B. m. i r., 1608). w 4ce, kart 4.

Korona Polska wierszem wzywa do zgody. Przypomina dzielność Polaków, którzy się umieją oprzeć wszystkim nieprzyjaciołom. Wspomina zajścia w Moskwie i wewnętrzne zamieszki. Kończy: Prośba do Boga o zgodę synom swoim.

Przedrukował Czubek Pisma rokosz. Zebrzydowskiego I 322.

Juszyński Dykc. II 461. — Wiszniewski Hist. VII 140 (powtarza za Juszyńskim). — Brückner w Rozpr. Akad. (j. w.) str. 60.
Horodec. — Krasiń. — Ossol.

— Zlota Wolnosc Koronna Seymom y Ziázdom nápotomne czásy służąca: Z Deklárácyą krotką ku zátrzymániu Stáropolskiey Wolnośći, po záwárciu Zgody y Miłośći Bráterskiey, przez Seym Wárszáwski w Roku 1609. Z pilnośćią vczyniona. Przez Stanisława Witkowskiego Tárgo: Pericles ad Athenienses de libertate. Pręstat Rempub: publicè esse fęlicem, tutam & diuitem, quám singulos & priuatos: nam illa fęlici, & ij quoq; seruantur, his solum beatis, illa vero misera tandem & ipsi euertentur. Ad Lectorem. Vir malus obtrectet, quantum volet ipse licebit, Cum mihi sufficiat complacuisse bonis. W Krakowie, W Drukárni Symoná Kempiniego, Roku P. 1609. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt., k. 5 nlb. i k. 27 nlb. (sygn. G_3).

Na odwr. k. tyt. cytat z Tibulla, a pod nim rycina przedstawiająca Anioła z dwiema trąbami; w głębi piramida, obelisk i łuk rzymski; na przodzie kroczy wojsko w pochodzie triumfalnym (z dwoma słoniami). Pod tym wiersz na cześć pokoju i zgody (po stłumionym rokoszu). Rycina ta — to przyczynek do stylizowania życia polskiego w duchu romanizującym.

Na nast. karcie herb Nałęcz i wiersz na cześć Gostomskich. — Ded. Hieronimowi Gostomskiemu, na 4 kartach, dat. w Łomżey z mieszkania mego 3 marca 1609.

Przypomina w niej jego zasługi za króla Stefana i rozkochanie się jego w wolności. Korona polska może się z niej nad inne narody wynosić; chociaż ją niem. ziemia przenosi miasty, francuska dochody, włoska urodzajnością a węgierska złota i srebra dostatkiem. Grzechy nasze szarpią tę wolność. — Po czym dwa wierszyki łacińskie: Ad proceres i Encomium libertatis (wzywa, aby szanować króla).

Na karcie A_1 i A_2: Pisorym do Muz. Jest to wiersz, w którym czci poetów polskich Reja, Kochanowskiego, Zbyltowskiego (sic), Klonowica, Grochowskiego, Symonidesa (zwłaszcza wychwala Klonowica). My inni jesteśmy rymołowcy, tamto poetowie — znać po ich mowie.

Od k. A_3 idzie „Wolność". Wywodzi ona wolność polską od Lecha. Nie ma nic nad wolność; kto wolność utracił, nie zna szczęścia. Przytacza przykłady ze starożytności, że dla wolności ludzie umierają. Pierwszy Nemroth poddaństwo wymyślił i narzucił. Niewola i swawola są wrogami wolności. Zalety wolności; z kim obcuje rada. Nie da się pogodzić z łakomstwem i chciwością. Dowcip wykrętny rabulistów jest jej nieprzyjazny; tak samo uszczypliwi ozornicy i wielomowni. Miłość braterska sprzyja wolności. Złe prawa w Polsce popierają swawolę, np. neminem captivemus; brak kar na zabójców; niekarność wszetecznych i cudzołożników; zbytne stroje (tu długi ustęp o ubiorach w Polsce, narzeka na ich przepych i opisuje stroje szlachty w satyryczny sposób); przybieranie końcówki „ski" do nazwisk (Bała pisze się Bałaskim); potrzebna lex sumptuaria; nie szata lecz dowcip stanowi mądrego (szydercze uwagi o dziurystach i medykach leczących z herbarza); sądy w Polsce źle funkcjonują; nowe sekty nie uznają zwierzchności Pana. Toteż zagraża nam Turczyn i Tatarzyn. Zjazdy z pozwoleniem stanów są dobre, ale inne są złe. Pobudka do mężnych Polaków. Kończy przemowa Wolności do Zoila i wierszyk łaciński Ad authorem Jana Wyszyńskiego, gdzie nazywa autora Mazovicae gentis.

Wiersz lichy, układ dość bezładny. Na marginesach liczne odsyłacze do rzymskich pisarzy (Horacy, Owidiusz, Propercjusz, Lucanus, Seneca, Vergilius itp.) i do Biblii (zwłaszcza Proverbia). Tendencja katolicka i monarchiczna; rokosz widocznie gani, choć aluzji wyraźnych unika. Nic dziwnego, że utwór swój dedykował Gostomskiemu, wybitnemu regaliście.

Juszyński Dykc. II 333. — Wiszniewski VII 140. — Maciejowski Piśm. III 476. — Brückner w Rozpr. Akad. (j. w.) str. 52 (wymienia kilka niezwykłych wyrazów i zwrotów).

Gdań. miej. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Wiersz o obrazku Baranka (1626)... ob. tom XVI str. 342 (pod Frusius Andrzej).

— Zgoda tułaiąca się Cyryusa Theodora z greckiego na polskie przetłomaczona. Przez S. W. (1605)... ob. tom XIV 501—2 oraz XXV 258.

Wierszem saficznym. — Obcy spotyka „Zgodę" wypędzoną przez „Świat" i wysłuchuje jej skarg na waśnie wewnętrzne, na zbytek (szlachecki), zabawy, złe małżeństwa. Tłomacz dodał dużo szczegółów obyczajowych z własnej inwencji. Dedykował Stan. Stadnickiemu (ale to nie Diabeł Stadnicki).

Autorem jest Teodor Prodrom, którego Witkowski błędnie nazywa Cyrusem Teodorem.

Brückner w Rozpr. Akad. (j. w.) str. 50 zestawia to z Bachowskiego Epiktetem 1622. Bawor. — Jagiell.

— ob. Janidło Jak. (Epicedium 1620; ale to zapewne inny Witkowski) — Witowski Stan.

Lelewel Bibl. ks. II 202, 210. — Siarczyński Obraz II 315. — Juszyński Dykc. II 351—4. — Chodyniecki II 350. — Bentkowski Hist. liter. I 294. — Bandtkie Hist. druk. Kr. Pol. I 120. — Maciejowski Piśm. III 476—9. — Wiszniewski Hist. lit. VII 140 i IX 382. — Brückner w Rozprawach Akad. (filolog.) 1919 XII 49—61 (tu obszerny rozbiór pism). — Korbut[2] I 406.

Witkowski (Vitcovius) Walenty ob. Górski Jakub (1560).

Witkowski kościół ob. Wójcikiewicz Tomasz (Elekt 1731).

WITKY Jan Fryderyk. Bey dem Grabe Mariae Müllerin Augusti Müllers... Sr. Königl. Majest. in Pohlen und Churfürstl. Durchl. zu Sachsen wohlbetraueten Factoris, Hertzgeliebtesten Ehe-Frauen... Breslau, druckts Johann Jancke, Factor. (1765). fol., k. 2.

Wrocław. miej.

(Witky Jan Fr.). Wolgemeinter Glück-Wuntsch Welchen dem Wohl-Ehrenverten Wohlweisen und Wohlbenambten Herrn Iohann Kapusta, Wolverordnetem Bürgermeister in der Hoch-Gräflichen Gräntz Stadt Zduny, Als Derselbte Seinen erfreulichen Nahmens-Tag Abermals den 24. Monats Iunii des 1692sten Iahres Glücklich erlebete Auss verbundestem Gemüthe, und Gebührender Schuldigkeit Uberreichen wolte Iohann Friedrich Witky. Bresslau, In der Baumannischen Erben Druckerey, druckts Iohann Günther Rörer. (1692). fol., k. 2.

Wrocław. miej.

Witold (brat Jagiełły) ob. Bellaria (1717) — Descensus facilis (1719) — Oleśnicki Zbigniew.

Vitollius dux Venetiarum ob. Fulmen (1726).

Witoński Kilian ob. Podgurski Samuel (Gradus 1694).

WITOŃSKI Paweł, augustianin. Oratio De laudibus Diui Aurelij Avgvstini Episcopi Hiponensis, in Conuentu Wielunensi Fratrum Heremitarum ipsius instituti: Per Venerabilem Fratrem Patrem Paulum Vitonski, eiusdem Ordinis Ecclesiastem, Anno Dni, 1616. ipso die SS. Patriarchae, Habita. Eccles: 44. Laudemus viros gloriosos & Parentes nostros in generatione sua. Superiorum permissu. Cracoviae, Thypis Basilij Skalski, Anno Domini, 1617. [Tytuł w ramie ozdobionej ornamentem figuralnym i linearnym]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Dedyk.: Joanni Raciborski, phisico et procons. vars., dat. e Casimir. Monasterio. Dziękuje mu za usługi oddane w czasie kapituły prow. w Warszawie.

Jocher 5259.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Wileń.

Vitorias ob. Władysław IV (1634).

Witosławska Katarzyna ob. Surius Nic. (Applausus 1647).

Witosławska Zofia ob. Bielicki Jac. (1615).

Witosławski Janusz ob. Bielicki Jakub (Gratulatio 1615) — Salomon (1583).

Witosławski Ignacy ob. Naruszewicz Adam (Dzieła II).

WITOSŁAWSKI Józef. Discours au Roy tenu dans le College des Pensionaires à Varsovie le 17 Aout 1774 par M. Joseph Witosławski (à Varsoviae 1774). w 4ce.

Po francusku i niemiecku.

Jocher 1744. Czartor.

— Głos... na Seymie r. 1780 miany. fol., k. 1. Raczyń.

— Głos... JW. Witosławskiego Oboźnego Pol. Kor. Orderu S. Stanisława Kawalera w zwykłym Obrad kościele Katedry Kamienieckiey obranego Posła z usprawiedliwieniem tegoż Seymiku y odpowiedzią na Głos JWW. w Kościele Dominikańskim obranych posłów d. 3. października miany. w Warszawie w Drukarni Piotra Dufour Konsil. Nadwor. I. K. M. (1786). fol., k. 1.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Warsz.

— Głos... 5 kwietnia 1791. fol.

Czartor.

— Głos JW. Witosławskiego posła podolskiego na sessyi seymowey d. 22

Listop. 1791 miany. w Warszawie w drukarni Mich. Grölla. fol., k. 2.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń.

— Głos... 17 lutego 1791. fol.

Czartor

— Mowa I. W. I. Mci Pana Witosławskiego Oboźnego Polnego Koronnego, Posła Woiewodztwa Podolskiego Dnia 25 Octobris 1780 Roku przy podaniu proiektu dla Szkoły Rycerskiey miana. fol., k. 1. Jagiell. — Raczyń.

— Mowa I. W. Imci Pana Witosławskiego oboznego Polnego Koronnego, Posła Woiewodztwa Podolskiego Dnia 31 Octobris 1780 Roku przy podaniu Proiektu Woyskowego miana. fol., k. 1.

Jagiell. — Raczyń.

— Mowa IW. IP. Witosławskiego Oboźnego polnego kor. posła Wdztwa Podols. na seymie r. 1780. d. 6 listopada miana. fol., k. 1. Raczyń.

— Mowa IW. Józefa Witosławskiego posła podolskiego na sessyi 17 Lutego 1791 miana, gdy proiekt JW. Sołtyka posła Krak. był podany, stanowiący Deputacyą do reszty szczegółów drobnieyszych o seymikach (1791). fol., k. 1.

— Projekt IW.... posła podolskiego w deputacyi konstytucyiney rozstrząsany y zgodnie z IW. podającym ułożony. fol., k. 1. Czartor.

— Relacya Z Examinu Kommissyi Skarbu Koronnego Od Dnia Pierwszego 7bris 1790. do Dnia Ostatniego Februarii 1791. przez Deputacyą od Stanów wyznaczoną odprawionego, a przez trzymaiącego w teyże Deputacyi Pióro JW. Józefa Witosławskiego Posła Podolskiego, na Dniu 12. Kwietnia Roku 1791. w Stanach uczyniona, i z rozkazu Tychże wydrukowana fol., k. 6 nlb.

Omawia zamknięcie rachunkowe skarbu koronnego, kończące się remanentem siedmiu i pół milionów złotych. Są tu omówione wydatki na wojsko i na posłów zagranicznych, dochody z podymnego, czopowego, ofiary wieczystej itp. Daje to realny obraz stosunków skarbowych. Jest mowa o poszukiwaniu węgla w dobrach bisk. krak. przez prof. Jaśkiewicza (za co nie chciał przyjąć żadnej nagrody) i o założeniu fabryki kos. Wzywa do obmyślenia stałych dochodów skarbu.

Projekt budżetu z r. 1790—1 obacz tom XXXI 6. Krasiń.

— Uwiadomienie O corocznym Deficit, czyli Niedostatku Skarbu Koronnego stosownie do Tabell Kommissyi Skarbowey Koronney. Przez Jozefa Witosławskiego Posła Podolskiego, do Examinu teyże Kommissyi od Stanow Deputowanego wyięte z Głosu mianego na Sessyi Seymowey Dnia 28. 8bris 1791. fol., k. 1.

Zestawia tu cyfry budżetowe, z których wynika, że dochody stałe skarbu kor. (1790) wynosiły przeszło 19 mil. złotych, nie stałe 7.350.000. Zaś ekspensy 32 i pół miliona. — Deficyt „niezawodny“ w Koronie oblicza przeto na przeszło 8 milionów złotych. — Deficyt skarbu litewskiego oznajmi światły poseł piński Butrymowicz.

Nie pokrytymi są w tym wydatki ekonomii polit., jak wydobywanie kruszców, tworzenie fabryk, kopanie kanałów i ekstraordynaryjne wydatki na wojsko. Na to wszystko trzeba co rok 1 milion złotych.

Bibl. w Suchej — Jagiell.

— ob. Gołaszewski Ant. (Mowy 1786) — Hulewicz J. (Examen 1768) — Kniaźnin (1787).

WITOSŁAWSKI Michał, stud. Akad. Lvtnia Na Wesele Jaśnie Wielmoznego Páná Jego Młczi Páná Jerzego Chodkiewiczá Starosty Zmoydzkiego. &c. &c. Y Oświeconey Xiężney Pánny Pánny Sophiey Rádźiwiłowny, Xiężney ná Dubingach y Bierżach Woiewodzianki Nowogrodzkiey: &c. &c. [Tu ozdobnik]. Przez Michálá Witosławskiego Studentá Akademiey Wileńskiey S. I. złożona. W. Wilnie, Roku Páńskiego, 1594. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Druk gocki.

Jest to sześć wierszy weselnych, z których pierwszy ma tytuł Lutnia, dalsze nazwane są Głosami, a ostatni: Nowe Lato.

Zaczyna się: Nie moja to myśl była ręce lutnią bawić, a teraz się na skale swym boginiom stawić...

Wiersze przepełnione Orfeuszem, Nimfami, Helikonem, Palladą, Kalliopą, Belloną itp. — Treści konkretnej nie ma.

Maciejowski Piśm. III 367. — Wierzbowski III 2956. — Piekarski Katalog kórn. 1929 nr 1576.

Kórnik — Uniw. Wileń.

— ob. Tuczyński Piotr (In obitum 1591).

Witosławski Mikołaj z Siedlec ob. Salomon Alb. (1583)

Witosławski Władysław ob. Brudzyński Jak. (Żałosny 1647).

Witosławski Wojciech ob. Amplias Jan (1584) — Ölhaf (Trias 1615).

WITOSZYNSKI Ignacy (8 stycz. 1746 † w Kamieńcu 1809). Kazanie do WW. Jmć Księży proboszczów y plebanów dekanatu Piaseczyńskiego dyecezyi Warszawskiey na zwykłym wiośnianym zgromadzeniu z rozkazu y rozrządzenia Jaśnie Wielmożnego Jmci Księdza Andrzeja Stanisława Kostki Młodziejowskiego Biskupa Poznańskiego y Warszawskiego, Kancierza W. K., Kawalera orderów Orła białego y S. Stanisława, corocznie dwa razy odprawującym się w Kościele Ujazdowskim dnia 21 Maja roku 1776 miane przez Ign. Witoszyńskiego plebana powsińskiego. w Warszawie 1776. w drukarni JKMci y Rzpltey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, 2 arkusze.

Przypisał ks. Jędrzejowi Młodziejowskiemu biskupowi poznańskiemu.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Un. Wileń.

— Kazanie przy uroczystym ogłoszeniu policzenia w poczet Błogosławionych powagą Piusa VI Naywyższego Pasterza sługi Bożego Michała od Wszystkich Świętych Zakonu Troycy nayświętszey od wykupienia Niewolników w Kościele WW. OO. Trynitarzów Bosych na Solcu dnia 27 Września R. P. 1780 przez... Kan. Katedr. Kamienieck. proboszcza Satanowskiego y Powinskiego miane. Warszawa, w drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey u XX. Sch. P. 1780. w 8ce. kart 17.

Dedykacja Helenie Ogińskiej kasztelanowej wileńskiej.

Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Kazanie O Cnotach Chlubnych, Y Potrzebnych Dla Płci Zenskiey Na Obchodzie Załobnego Nabozenstwa Za Duszę JW. JPani Konstancyi Z Czapskich Małachowski Referendarzowy W. K. Marszałkowy Seymu Przykładem życia Jey dowiedzionych; W Kośćiele Parafiálnym S. Krzyża Warszawskim Przez Jgnacego Witoszynskiego, Kaznodzieię J. K. Mci Kano: Kated: Kamienieckiego Dnia 16. Marca R. P. 1791. Mowione. [Tu rycina: niewiasta z wieńcem w prawej dłoni]. Za dozwoleniem Zwierzchności. W Drukarni Nadworney JKMci i P. Kommissyi E. N. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 24.

Dedyk. Stanisławowi Małachowskiemu.

Wylicza cnoty zmarłej. M. i. opowiada, jak król „ocierając łzy szanowną ręką z oczów zasmuconego męża", rzekł mu: Cnotliwy marszałku, jeżeli chcesz przyspieszyć bezkrólewie, nie trzeba więcej, tylko porzucić ci ten styr, którym tak roztropnie i pracowicie kierujesz".

Bawor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Kazanie O środkach, i sposobach, zachęcaiących do Cnoty, i zrażaiących występki, w celu, i widokach, Duchownych razem, i Politycznych, uważonych (sic). W dzien uroczystosci S. Stanisława, B. K. i M. Korony Polskiey, i Nayiasnieyszego Stanisława Augusta Krola Polskiego, i Wielkiego Xiężencia (sic) Litewskiego Patrona. Do Nayiasnieyszych Rzeczypospolitey Stanow w podwoionym JWW. posłów składzie, na Seym ordynaryiny Warszawski pod Związkiem Konfederacyi Zgromadzonych W Kośćiele Parafialnym S. Krzyża Warszawskim Przez Ignacego Witoszyńskiego, Kaznodzieię Królewskiego, Kanonika Katedralnego Kamienieckiego, i Koadjutra Warszawskiego Dnia 8. Maia R. P. 1791. Mowione [Tu winietka]. Za dozwoleniem Zwierzchności. W Drukarni Nadworney JKMci i P. Kommissyi E. N. (1791). w 4ce, str. 36.

Ded. Stan. Augustowi.

Wychwala króla, kochającego naród i kochanego od narodu. Wzywa posłów do cnoty i do szanowania objawionej religii. Filozofia nowa (oświecenia) wkradła się do gabinetów monarchów, stała się podstawą ich polityki, a nas pozbawiła najpiękniejszych prowincji.

Jocher 4206.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Zieliń.

— Kazanie Patryotyczne Zachęcaiące Narod Do posłuszenstwa i ufności w Naywyższym Rządzie, Aktem Powstania ogłoszonym, i wyznaczonym, Na Nabożeństwie o Duchu Swiętym. W Obecnosci Króla Jmci, Naywyższey

Rady, pod Naczelnictwem Tadeusza Kościuszki, Magistratur, Rycerstwa, Obywatelów Miasta, i licznego Ludu. w Warszawie w Kosciele S. Krzyża, Dnia 10. Czerwca Roku Pańskiego 1794. Przez X. Jgnacego Witoszyńskiego Miane. Z Woli Wydziału Jnstrukcyi Rządowey. [Tu winieta: kobieta w pozycji leżącej, na obłokach]. w Drukarni Wydziału Jnstrukcyi w R. N. N. w 4ce, k. tyt., str. 23.

Chwali Kościuszkę. Porównuje go do Washingtona i Franklina. Co było dobrego w Polsce zwaliła przemoc i tyrania; zowie zbawienną konst. 3 maja. W końcu zwraca się do „królów": „Albo przestańcie panować, albo odmieńcie sposob panowania waszego. Już czasy ciemności minęły".

W uwadze wyjaśnia, że nie stosuje tego do Stan. Augusta, tylko do królów despotycznie panujących.

W niecałe dwa lata potem gloryfikował rządy Katarzyny!

Jagiell. — Krasiń. — Zieliń.

— Kazanie Na Pogrzebie Jasnie Oswieconego Xiązęcia Jmci Michała Jerzego Ciołka Poniatowskiego Arcy-Biskupa Gnieznienskiego. Legati Nati, Prymasa Korony Polskiey, i Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Pierwszego Xiążęcia, i Administratora Warszawskiego, Opata Komendataryusza Czerwińskiego i Tynieckiego, Orderow Orła Białego i Swiętego Stanisława Kawalera. Dnia 18. Sierpnia Roku Pańskiego 1794. W Kollegiacie Warszawskiey S. Jana. Przez X. Jgnacego Witoszynskiego, Kanonika Katedralnego Kamienieckiego, i Koadjutora Warszawskiego Mowione. Za Dozwoleniem Zwierzchności. [Tu winieta: ornament linearny]. w Warszawie w Drukarni Wydziału Jnstrukcyi Rządowey. w 4ce, k. tyt. i str. 26.

Mówi, że postanowił dać prymasowi chlubne świadectwo imieniem religii. Opisuje smutne lata 1768 i 1773, rozwolnione obyczaje, działalność M. Pon. dla podniesienia wiary, misje, bractwo miłosierdzia. W części II kazania mówi o jego staraniach w zakresie publicznej edukacji i polepszenia losu włościan. Boże, daruj mu przewinienia i ułomności.

Porównaj: Woronicz (Kazanie na konkluzji pogrzebu).

Akad. — Bawor. — Krasiń. — Ossol. — Przezdz. — Zieliń.

— Kazanie na pogrzebie JWJP. Adama Kolumny Cieciszowskiego, pisarza w. kor. u Księży Missyonarzy Konsyliarza Rady nieustającey, Kawal. ord. S. Stanisława w Kollegiacie Warsz. S. Jana 23 Maja 1783 przez Jmci X. Ign. Witoszyńskiego, Kanon. Katedr. Kamienieck. miane. 1783. w 4ce, k. 11.

Akad. — Krasiń. — Ossol. — Zieliń.

— Kazanie na uroczystych exekwiach za duszę ś. p. JW. Jmć. X. Gabryela Wodzińskiego Bisk. Smoleńsk. Kanon. Katedry Wileńskiey Archi-Dyakona Zmudzk. Proboszcza Kieleckiego, Kaw. ord. Orła biał. w kośc. Warsz. S. Krzyża 11 Grudnia 1788, przez Ign. Witoszyńskiego Kaznodzieję JKMości, Kanon. Kat. Kamienieck. i Koadjutora Warsz. miane. w dr. XX. Missyonarzów. w 8ce, str. 72 i k. 4 nlb.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Kazanie na uroczystość S. Stanisława Biskupa Krakow. i Męczennika w czasie ciągu Obrad Seymowych pod związkiem konfederacyi rozpoczętych i iuż Rok drugi agituiących się... przez Ignacego Witoszynskiego Kaznodzieię J. K. Mci Kanonika Katedr. Kamienieckiego i Koadiutora Warszaw. w Kościele Parafial. Warszaw. S. Krzyża d. 8. Maia R. P. 1790 mówione. w Druk. Nadwor. J. K. Mci i P. Kom. Eduk. Narod. w 4ce, str. 40.

Poprzedza spis nazwisk Senatu, arcybisk. bisk., wwdów, ministrów i kasztelanów. Jocher 5113, 5114.

Akad. — Dzików. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Kazanie o powinnościach i cnotach młodego wieku Do szlachetney Młodzi Pod Rządem i Dozorem IM. XX. Piarów w Konwikcie Warszawskim zostaiącey. W niedzielę pierwszą po trzech Królach to jest Dnia 10 Stycznia R. P. 1790. przez... Kaznodzieię I. K. Mci Kanonika Katedralnego Kamienieckiego. w Kaplicy tegoż Konwiktu mowione. w Warszawie w Drukarni XX. Schol. Piar. w 8ce, k. nlb. 18.

Akad. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Kazanie na pogrzebie JWgo Jmość Pana Jana hr. Korwina Krasiń-

skiego Starosty Opinogórskiego Kawalera O. S. S. Rotmistrza Kawaleryi Narodowey, i na Seym Ordynaryjny Warszawski pod związkiem Konfederacyi 1788 r. zaczęty, i dotąd agitujący się Posła z Wojewodztwa Podolskiego; w Kościele Parafialnym Warszawskim Swiętego Krzyża przez Jgnacego Witoszyńskiego, Kaznodzieię J. Kro: Mości Kanonika Katedral: Kamienieckiego, i Koadjutora Warszawskiego d. 5 Marca 1790 r. miane. Za dozw. Zwierzch. Warszawa, z druk. Nadwor. J. Kr. M. i P. Kom. Ed. Narod. 1790. w 4ce, str. XIV i od 15—32.

Obejmuje nazwiska posłów.

Akad. — Czartor. — Dzików. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Zieliń.

— Kazanie Przy Uroczystym Obchodzie Imienin Nayiasnieyszey i Naypotężnieyszey Monarchini Katarzyny Wtorey Imperatorowy Całey Rossyi. Przez I. X. Ignacego Witoszynskiego, Kaznodzieię Nayiaśnieyszego Króla IMCI Polskiego Stanisława Augusta. Kanonika Katedralnego Kamienieckiego w Kamieńcu Podolskim w Kościele Katedralnym Obrządku Łacińskiego Dnia 5. Grudnia Nowego Kalendarża (sic) Roku Pańskiego 1795. Mowione Wydrukowane w Poczaiowie. Roku. 1796. w 4ce, k. tyt. 2 i k. 14 nlb.

Na nast. karcie ten sam tytuł powtórzony po rosyjsku, a na jego odwrocie wierszyk rosyjski z podpisem: Typografia poczajewskaja. — Również i tekst kazania drukowany synoptycznie w dwóch językach.

Tekst rosyjski ma tytuł: Prepowied pry naroczytom obchożdenij imenowanii Imperatrycy Wseja Rossij Ekataryny wtoryja czrez otca Kyr Ignatia Wietoszynskago powiestwowannaja, na sławensko ruskij dialekt prewedena Jeromonachom Walerianom Sienieeckim czyna S. Wasilija. Napeczetannaja w Poczajewje goda 1796.

Całe to kazanie pełne płaskich i upodlonych pochlebstw wobec Katarzyny. O jej męstwie i mądrości. Odniosła zwycięstwa nad grubymi i ciemnymi narodami. Mężna Katarzyna rozszerza granice carstwa zakładając u dzikich ludów wspaniałe ogrody. Wy, Polacy, jej nowoprzysposobione dzieci, bujaliście dotąd, nie mogąc trafić do mety szczęścia. Rządziła wami dotąd intryga i prywata, teraz was zawiodła Opatrzność pod rząd najlepszy na świecie. Mówi, że teraz będą spływały od Jej Imper. Mości sprawiedliwość, łagodność i dobroczynność, Katarzyno, tyś błogosławiona na wieki.

Do tego doszedł w ciągu półtora roku autor patriotycznych kazań z czasów rewolucji warszawskiej.

Akad. — Jagiell. — Krasiń — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Mowa Kaznodzieyska Na Załobnym Nabozenstwie. Za Dusze mężne Trupem poległych w obronie Oyczyzny, mianowicie w dniach pamiętnych 17. i 18. Kwietnia. W Kollegiacie Warszawskiey dnia 29. Kwietnia Roku Pańskiego 1794. przez X. Ignacego Witoszyńskiego. Miana [Tu winietka: pęk sztandarów i broni przysłonięty tarczą]. w Lublinie 1794. w Drukarni Rzeczypospolitey, Kollegium XX. Trynitarzów. w 4ce, k. tyt., str. 16.

Mowa powyższa została wypowiedziana po odniesionym zwycięstwie nad nieprzyjacielem i oswobodzeniu stolicy królestwa czyli, jak się autor wyraża, po oczyszczonej z tyranów ziemi. Książę prymas nakazał solenne nabożeństwo w kolegiacie św. Jana, które odbyło się przy katafalku otoczonym 200 świecami i zaopatrzonym w liczne napisy stosowne do okoliczności (ciekawy to opis). Na nabożeństwie był także obecny król. Toteż oddawszy hołd zabitym zwrócił się kaznodzieja do niego, upominając go, by nieodmiennie żył z narodem, albo ginął z narodem, a nie dał się odwieść od tego przez różnych nieprzyjaciół i zdrajców ojczyzny. W tym miejscu, jak zaznaczono w uwadze, „przerwał król głos kaznodziei i głośno zawołał: Nie próżno mówisz, tak myślę, jak mówisz, i tak uczynię. Zawsze będę z narodem i z narodem chcę żyć albo umierać".

Ten sam gromiciel króla wysławiał w niecałe dwa lata później Katarzynę w Kamieńcu (ob. wyżej)

Barwny opis tego kazania i epizodu z apostrofą do króla podaje Wojda Versuch (1796) str. 178—81. — Z goryczą wyraża się o tym kazaniu Wolski (a raczej sam król) w t. zw. Obronie Stan. Augusta (ob. pod Wolski). Ironicznie też mówi o używanym przez Wit. tytule „kaznodziei królewskiego".

Akad. — Drohob. — Krasiń. — Muzeum wielkop. w Poznaniu — Ossol. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Nauka z okazyi zgromadzonego w dzień Niedzielny na słuchanie Mszy Swiętey do Koscioła Powsinskiego Batalionu Regimentu Szefostwa JW. Działynskiego maszeruiącego do Obozu pod Gołąb, przez Plebana mieyscowego X.

Ign: Witoszynskiego, Kanonika Katedralnego Kamienieckiego Mowiona Dnia 26. Sierpnia Roku Pańskiego 1791. [Tu dziecię z gałązką w ręku]. w Warszawie, w Drukarni Uprzywileiowaney Michała Grölla, Księgarza Nadwornego J. K. Mości. (1791). w 4ce. k. tyt., str. 11.

Wita żołnierzy wolnego narodu. Zwraca się do parafian przedstawiając im, że to żołnierz własny, który ma ich bronić. Zaprasza oficerów i żołnierzy do siebie na kubek piwa. Zaznacza, że szef regimentu Działyński podkreślał w rozmowach miłość i zgodę swoich żołnierzy: żaden nie dezerterował, żadnej skargi na nich nie zanoszono.

Akad. — Czartor. — Zieliń.

— Propositiones Selectae Ex Universa Philosophia, adnotationibus illustratae, Auctore P. Gregorio Arakiełowicz é Soc. Jesu Quas Jndiscrimatim defendendas suscipit Mense Junio ac Deiparae Virgini Sine Labe Conceptae D. D. D. M. D. Jgnatius Witoszynski Anno vulgaris aerae Christianae MDCCLXVIII. (1768). Superiorum Permissu. Premisliae Typis S. R. M. Coll. Soc. Jesu. w 4ce, k. nlb. 56.

Obacz tom XII 197 oraz XXI 246 (Lewicki). Są to tezy z różnych dziedzin filozofii (Logica, Critica tj. teoria poznania, Phisica, Physitheologia, Cosmologia). Stoi na stanowisku arystotelesowskim. Ciągle polemizuje z Kartezjuszem, Boerhavem i z t. zw. Epicurii, którzy są zarazem zwolennikami Lukrecjusza. — Często polemizuje z Wiklefem. Dużo o systemie Kopernika, który uznaje „tamquam hypothesim".

Żebrawski Dodatek do Bibl. matem. 1886. Kórnik. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. Arakiełowicz Grzegorz — Gellert C. (Napomnienia synowi 1774).

Brown Bibl. pis. 425—6. — Bandtkie Hist. druk. II 214. — Enc. Org. XXVII 315. — Bruchnalski w Dziej. liter. piękn. (Enc. Pol.) II 375. — Pelczar Zarys dziej. kazn. II 308. — Encykl. kośc. XXXI 516—7. — Finkel Bibl. III 1894.

Vitovianae Musae ob. Władysław IV (Apollo 1648).

Witowska Teresa ob. Załuski And. (1676).

Witowski konwent (opactwo, klasztor) ob. Bielicki Stan. (1710) — Conceptus (1668) — Fabricius St. (monasterium 1604) — Kraszewski Antoni (opactwo 1752) — Prawa (przeciw sepom i robociznom do star. piotrkowskiego 1736?).

Witowski profes ob. L. Fr. M. (Pochodni dwanaście 1741).

WITOWSKI [pleban]. Młotek Duchowny wsercach ludzkich tor Chrystusow dreluiacy. W Krakowie censurowany. We Gdańsku Drukowano przesz (sic) Davidá Friederica Rhetiusza R. P. 1656. w 8ce, k. 178 nlb. (sygn. A—Z_8) i k. 9 nlb. (sygn. Bb).

Na pierwszych 2 kartach przedmowa ks. plebana Witowskiego, którego nazwisko nie jest nigdzie wymienione.

Książka ma treść dewocyjną, a składa się z czterech „drelowań". Mówi o czytaniu Pisma św., o radości dobrego sumienia, o Krzyżu św., o pokorze, o deptaniu godności, o przyjmowaniu sakramentów itp. Przed każdym „drelowaniem" rycina jakiegoś gdań. rytownika. Na końcu księgi bywają dodane wiersze odpowiedniej treści, nader nędznie rymowane. Kończy: Regestr co się w których xięgach zamyka.

Na ostatnim arkuszu (od k. Aa—Bb) idzie z osobnym tytułem:

Testament albo dusze człowieka chrzescijanskiego woli ostatecsney oswiadczenie. Z Włoskiego jezyka przetłumaczony do zbawienia kożdemu (sic) czlowiekowi chrześcijańskiemu potrzebny.

Na ostatniej stronie: Licentia, podpisana przez Mik. Słowikowskiego, kanon. krak., datowana Cracoviae die Nona Aprilis 1655.

Maciejowski Piśm. III 873. — Jocher 5857. Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

Witowski Andrzej ob. Ponętowski J.

Witowski Stanisław (I), kaszt. brzeziński i niepołomicki (?) († 1637) ob. Chrząnowski Sz. (1635) — Goliński G. (Quaestio 1625) — Ines (1655) — Winogrodzki Winc. (Informacja 1637) — Witkowski Stan. (Poseł na sejm).

Starowolski Monum. 681. — Gazeta Codz. 1860 nr 11 str. 4.

Witkowski Stanisław (II) syn poprzedniego, kasztelan sandomierski ob. Helmnicht Wład. (1648) — Janidło J. (Epicedium 1620) — Ines (1655) — Łukowski Stan. (Oratio 1645) — Łukowski Wład. (Aglaja 1635) — Machatar J. (1659) — May Jan Aleks. (1649) — Pastorius (Heroes) — Podobieństwa domu loret. (1655) — Stryjewicz Seb. (1651) — Szadziński P. (Eudoxia 1640) — Temberski St. (Aula

1649, Nomen 1649) — Wieczorkowski St. (1643) — Winogrodzki (1637).

Założył w Jedlińsku szkołę i ustanowił fundusz dla biednych studentów Akad. — Temberski Annales (ed. Czermak 1897) str. 387.

VITRELINUS (Szklarczyk?) Aleksander z Bytomia († 1587), minister kalw., potem ariański. Ivdicivm Ecclesiarum Polonicarvm de cavsa Francisci Dauidis, in quaestione de vera hominis Iesv Christi, filij Dei viuentis inuocatione. Matt: 10. Omnis igitur qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo qui est in Coelis. Quisquis autem negauerit me corā hominibus, negabo eum et ego coram Patre meo qui est in coelis. Clavdiopoli In Officina Relictae Casparis Helti. Anno M.D.LXXIX. (1579). w 4ce, k. 28 nlb.

Odpowiada tu Franc. Davidis za jego: Judicium de invocando Jesu Christo, gdzie przeczył, jakoby Chrystusa można wzywać w modlitwach. — Inną odpowiedź Socynus i Grzeg. Paweł.

Przedruk. w r. 1580 w dziele Paleologa, obacz t. XXIV 33 (pt. Defensio Franc. Davidis).

Porównaj: Socinus De J. Chr. invocando... Bock I cz. 2 str. 984. — Sandius Bibl. str. 46. — Wiszniewski IX 70 (powtarza za Sandiusem). — Górski Grz. Paweł 1929 str. 276.

Bibl. Kol. Unit. w Koloszwarze.

— In Evangelii Secvndvm Iohannem Primvm Capvt Meditatio. Avtore Alexandro Vitrelino Ecclesiae Węgrouiensis quondam Pastore. I. V. interpraete. [Tu ozdobnik]. Losci Litauorum, in typographia illustris ac magnifici D. Domini Iohannis Kiscae, generalis Praesidiis prouinciae Samogitiae, & in Magno Lituaniae Ducatu S. R. M. Pincernae, & coet. & coet. eiusdem impensis, per Felicem Bolemouiū Impressum. Anno à Dei Filio nato 1586. Mense Decembris, 28. die. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 49. — [Do tego dołączone:] Eivsdem Alexandri Scriptvm, De Peccato In Spiritvm Sanctvm... str. 10 (sygn. A_1—H_4).

Zawarte są tutaj dwa traktaty Aleksandra Vitrelina przetłumaczone z języka polskiego na język łaciński przez tłumacza oznaczonego cyframi I. V. (czyli J. Vökel). Tłumacz dedykuje dziełko Janowi Kiszce z Ciechanowca, z datą 17 grudnia 1586. W dedykacji powiada tłumacz, że przekładał z polskiego na żądanie Vitrelina, który niedawno zmarł, i dodaje, że uczynił to także dla dobra innych krajów, a mianowicie Germanii, która zrodziła jego (tj. tłumacza) i wykształciła, a chce innym krajom uprzystępnić traktaty Vitrelina.

W traktacie pierwszym zajmuje się autor wykładem ewangelii św. Jana, a mianowicie jej zagadkowego ustępu: Na początku było słowo. W dłuższym wywodzie opartym na porównaniu różnych ustępów Biblii (znanej autorowi w tekście greckim) rozbiera Vitrelin pytanie, jak tłumaczyć wyrażenie, że Bóg był Słowem, a Słowo było na początku u Boga; po czym przechodzi do wytłumaczenia innych trudniejszych ustępów rozpoczynających ewangelię św. Jana. Kończy rozbiorem pytania, co to znaczy, że Słowo mieszkało między nami i że widzieliśmy jego chwałę. Dochodzi do przekonania, że Mojżesz (t. zn. Stary Testament) nie pozostaje w żadnej sprzeczności z Chrystusem, aczkolwiek ten ostatni o wiele go przewyższa.

Traktat drugi (liczbowany od 1 do 10, ale mimo osobnego liczbowania połączony z poprzednim sygnaturami) zajmuje się pytaniem, co oznacza wyrażenie Pisma św. o grzechu przeciw Duchowi św. i wylicza przykłady tego rodzaju grzechów, między innymi cytując Szymona Maga.

Na tytule egz. Czarn. podpis: F. A. E. P. J. Żelensky m. propria.

Bock I 985. — Wiszniewski Hist. IX 71. — Wierzbowski III 2799. — St. Szczotka w „Reform. w Polsce" 1935—6 str. 44.

Bawor. (Czarn.) — Uniw. Warsz.

— Exemplum Literarum Ecclesiae Tigurinae ad ecclesias polonicas (1559)... ob. Exemplum literarum (Helt).

Tu list Bullingera pisany do Vitrelina. — Vitrelin zwracał się do Bullingera i innych teologów szwajcarskich o wyjaśnienie różnych wątpliwości, rozważanych w zborach małop. (czy Chrystus jako człowiek był również zarazem synem bożym? czy cierpiał i jako człowiek, i jako Bóg, czy też tylko jako człowiek itp.). Bullinger wyjaśnia mu te kwestie.

Wotschke Lismanino w Zeit. Gesch. Posen 1903. — Górski Grz. Paweł 1929 str. 36 i nast.

— Veritas non persona: seu Consensus evangelicus et apostolicus in his, quae sunt Coena Domini.

Bock I 986 jemu przypisuje, ale mówi: Rarissimus libellus, qui adhuc nullibi observatus est. — A więc może to rękopis?

— ob. Biblia Radziwiłłowska (był jednym z tłumaczy) — Blandrata (Epist. ad Schumanum) — Helt K. (1556) — Sandius — Socinus (De baptismo 1613) — Stankar — Trzecieski And. (Sylva II 1568) — Turnowski Szym. (Rozprawa, rękopis) — Wykład.

W rękopisach pozostały jego prace: 1) De Baptismo contra Socinum. — 2) Epistola ad Chr. Francken contra ejus opinionem de I. C. Filio Dei. — 3) Scriptum de peccato. — Mówią o nich Sandius Bibl. l. c. i Bock l. c.

Jest autorem listu wysłanego przez synod wągrowiecki w r. 1584 przeciw nauce Frankena. (Obacz Sandius Bibl. str. 47).

Birn w „Reform. w Polsce" II str. 44 (o jego dyspucie z Trecym w r. 1570).

O jego roli na synodzie sand. 1570 ob.: Halecki Zgoda sand. 1915 str. 221 i n. — Łukaszewicz Dzieje kośc. helw. w MP. str. 249.

Sandius Bibl. antitr. str. 46. — Bock I cz. 2 str. 983—6 (wylicza jego pisma). — Łukaszewicz Hist. braci czes. w K. P. 85. — Tenże Dzieje wyzn. helw. w. WP. 247, 335. — Enc. Orgelbr. XXVI 238. — Brückner Różnowiercy (1905) str. 209 i 231. — Wotschke Fr. Stancaro (pass.). — Tenże Chr. Tretius (1907) str. 8. — Tenże Fr. Lismanino (w Zeit. hist. Ges. Posen 1903) str. 226 i nast. — Bidlo Jednota I 113 i nast. — Chmaj Ślązacy wśród braci polskich 1938.

Vitruvius ob. Strumieński (O sprawie 1573) — Tylkowski W. (Phis. część VII 1680) — Wąsowski B. (Callitecton. 1678).

Bibliogr. Estreichera V 110.

Witsius Hermann ob. Bythner Jan (1706).

WITT. Pohlnisch-Preussischer Robinson, Welchen sein Wunderbares Schicksal in alle Vier Theile der Welt geführet hat. Aus dem Holländischen in das Deutsche übersetzet. Frankfurt und Leipzig. 1736. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 104.

Z ryciną przedstawiającą sześć postaci w strojach sześciu narodów.

Autor (nie podpisany) mówi w przedmowie, że nadał dziełu tytuł „Robinsona" ze względu na popularność przygód Robinsona w Niemczech. W pierwszej części dzieła opisuje swoje pochodzenie z Gdańska (urodz. r. 1670) — stosunki swego ojca z Heveliuszem — swój wyjazd w 15 roku życia do Rygi. Tu nieco o stosunkach w Inflantach (gani niewolę chłopską). W Rydze zapoznał się z młodym „kneziem" moskiewskim, który go wbrew jego woli porywa siłą do Moskwy. Tu w mieście Moskwie i na wsi doznaje licznych przygód. Opisuje barbarzyństwo rosyjskie, obyczaje, przyrodę. Gdy został knutem przez swego pana obity, postanawia uciekać i istotnie ucieka wraz z jakimś kupcem niemieckim do Konstantynopola. Na tym urywa się część I, reszta już nas nie dotyczy.

Przygody same wydają się fikcją, ale autor był widocznie czas dłuższy w Rosji i podał wiernie, co widział.

Czartor. — Raczyń.

Witt Antoni ob. Excerpt (1776).

Witt Fryderyk (mapy) ob. Wit.

WITT (de) Jan, Raedt Pensionaris van Hollandt en Westvriesland († 1672). Brieven Geschreven ende gewisselt tusschen den Heer Johann De Witt, Raedt Pensionaris En Groot-Segel bewaerder Van Hollandt en West-Vriesland; Ende de Gevolmaghigden van den Staedt der Vereenighe Nederlanden, So in Vranckryck, Engelandt, Sweden, Denemarcken, Poolen, enz. Beginnende met den jaere 1652. tot het jaer 1669. incluys. Eerste Deel. Raekende de Negociatien van de Heeren W. Boreel en C. van Beuningen, in Vranckryck. [Tu rycina: na tle morza, a na nim okrętów handlowych, Merkuriusz płynie powietrzem w stronę kupieckiego kantoru]. In's Gravenhage, By Hendrick Scheurleer. M.DCC.XXIII. (1723). w 4ce, rycina (Johan de Witt), k. tyt., str. XXVI i 694.

Toż:... Tweede Deel... Gravenhage, 1723. k. t. 1. str. 654 i k. 24.

Toż:... Derde Deel... (j. w.) 1724. k. tyt., str. XL i 880.

Toż:... Vierde Deel... (j. w.) 1724. k. tyt., str. 926 i k. 1.

Toż:... Vyfde Deel... (j. w.)... 1725. k. tyt., str. XXVII, 568.

Toż:... Sesde Deel... (j. w.)... 1725. k. tyt. i str. 614 oraz Register (r. 1727)... k. tyt., k. 122 i str. 42 (Aenhangsel).

Olbrzymie to dzieło zawiera korespondencję znakomitego męża stanu holenderskiego Jana Witta z rezydentami Stanów Holend. w Anglii, Szwecji, Francji, Danii i Polsce (to znaczy w Gdańsku). Nas obchodzi bliżej ta ostatnia korespondencja, pomieszczona w t. V od str. 384—555: Briefven

tuschen den Heer Johan de Witt en Govert van Slingelandt met Pieter Vogelsangh... Midts gaeders Frederick van Dorp, extr. amb. aen de Koninghen van Sweden ende Polen... (1656—57).

Slingelandt bawi w r. 1656 w Gdańsku i stamtąd donosi Wittowi szczegóły o wojnie i o losach Karola Gustawa. Potem przenosi się do Malborga (7 Julii 1657) i Elbląga. — Dorp zjawia się w Gdańsku w paźdz. 1656 (str. 452), w czerwcu jest w Malborgu, we wrześniu wyjeżdża do Lubeki. Są też i listy pisane do nich przez Witta.

W innych tomach są wzmianki o Polsce, ale rzadkie, np. w t. III 138 o wzięciu Krakowa przez Szwedów. — Odnaleźć te wzmianki można szukając za nimi w dokładnym regestrze (w tomie końcowym).

Uzupełniają te dwa dzieła inne dużo dla nas ważniejsze zbiory dokumentów i aktów holenderskich, a mianowicie zbiór Aitzema (ob. Bibl. t. XII 80) i Resolution (ob. t. XXVI 255).

Finkel Bibl. I nr 1558, 3882 i III str. 1894. Czartor.

— Lettres et negociations entre Mr. Jean de Witt, Conseiller pensionnaire et garde de sceaux des provinces de Holland et de West-Frise et Messieurs les Plenipotentiares des provinces unies des Pais Bas. Aux Cours de France, d'Angleterre, de Suède, de Danemarc, de Pologne etc. Depuis l'annee 1652 jusqu'à l'an 1669 inclus. Traduites du Hollandois. A Amsterdam, chez les Ianssons Waesberge, MDCC.XXV. (1725). w 8ce.

Tomów cztery.

Tome premier. Contenant les negociations de M. Guillaume Boreel en France depuis l'an 1653 jusqu'a l'an 1659... str. 508.

Tome second. Contenant les negociations de M. G. Boreel et C. van Beuninge. En France depuis l'an 1660 jusqu'a l'an 1664... str. 612.

Tome troisieme. Contenant les negociations de M. C. van Benningen en France depuis 1664 jusqu'à l'an 1667... str. 707.

Tome quatrieme. Contenant les negociations de M. G. Boreel et P. de Groot en France, et en Suède depuis l'an 1664 jusqu'a l'an 1669. [Zarazem:] Table des matieres.

Mimo zapowiedzi mało tu wzmianek o Polsce. Oto ważniejsze: M. d'Avancourt envoye en Suede de la part de France pour accomodement entre S. et Pologne I 415 — Danzig. Les Hollandois y ont moins de franchise. — Cette ville demande du secour I 414, 445. — Traité d'Elbing III 238, 513. — France offres faites aux Suedois s'ils font la paix avec Pologne I 415—6. — Mr. de la Sale va de la part de France pour travailler a une paix entre S. et P. I 415. — Suede se rend maitre d'Elbing sans aucune resistance I 376. Jagiell.

— ob. Relatie van de ceremonien (1670; broszura napisana z jego inspiracji).

Wittan Rafał ob. Wilkoszowski Ant. (Navigium 1736).

WITTE Bartholomaeus. Dissertatio ethica V. de actionibus humanis... praeside M. Johanne Sartorio... defendet... Thorunii (1687)... w 4ce, k. 24 nlb.

Szabó III nr 3466.

WITTE Henning z Rygi (1624 † 22 stycznia 1696). Diarium biographicum in quo scriptores saeculi post natum Christum XVII. praecipui adducuntur et libri eorum recensentur concise descripti magno adducuntur numero. Gedani sumptibus Hallerverdii, Imprim. Rhetius 1688. w 4ce, sygn. A—Ccccc.

Ob. bliżej o tym dziele ważnym i dla polskich dziejów: Gadebusch Livl. Bibl. III 317—22. — Recke i Napiersky IV 539—46. — Jocher 1001. — Encykl. Orgelbr. XXVII 319. Jagiell.

— Repertorium homileticum. Dantisci 1682. w 4ce. Uniw. Wileń.

Witte Jan, generał (ur. 1699 † w Kamieńcu 1785) ob. Florkowski J. (1785) — Koch Józ. (Głos 1786) — Sułkowski Aug. (Tabella 1778).

Gazeta Warsz. 1786 nr 48. — Wisłocki Katalog ręk. nr 2969. — Jego „Listy" wydał w r. 1868 St. Krzyżanowski (ob. Bibl. Estr. V). — Finkel Bibl. III str. 1894.

WITTE von Witenheim Jerzy Fryderyk (ur. 4 sierpnia 1749 † 21 czerwca 1830). Vorläufige Darstellung der Hauptanträge betreffend die Gerechtsame des bürg. Standes in den Herzogthümern Kurland und Semgallen. Mitau 1790. fol., k. 10.

Przedruk w Sammlung aller bish. Schriften (Mitau 1791—92). w 4ce, str. 3—21.

— Gravamina civitatum ducatuum Curlandiae et Semigalliae, excelsae Deputationi per status Serenissimae Reipublicae constitutae exposita (Varsaviae 1791). fol., str. 46.

— Uciążliwości Miast Xięstw Kurlandyi y Semigalii do Prześwietney

Deputacyi przez Stany Nayiaśnieysze Rzeczp. wyznaczoney podane. (Warszawa 1791). fol., str. 20.

— Refutatio objectionum a delegatis status nobilitatis Curlandiae et Semigalliae gravaminibus ordinis civici eorundem ducatuum per ejusdem delegatos deputatione exhibitis, oppositarum. — Zbicie zarzutów, które delegowani stanu rycerskiego, naprzeciw uciążliwościom i żądaniom stanu mieyskiego przez swoich delegatów deputacyi złożonym, przytoczyli (Varsaviae 1791). fol., str. 16.

— Ueber die Duldung der Juden in den Herzogthümern Kurland und Semgallen. Mitau (1786). w 8ce, str. 36.

Porównaj: Bergeson; Bemerkungen; Braun.

— Etwas fürs Kurländische Publikum über die gegenwärtige Lage der Kurländischen Staatsangelegenheiten und deren erspriessliche Behandlung nach Maasgabe der neuen für die Herzogthümer Kurland und Semgallen im Jahr 1774 auf dem Reichstage zu Warschau verfassten Constitution. Mitau 1776. w 4ce, str. 36.

Wszystkie powyższe druki posiada biblioteka publ. Petersb.

Recke i Napiersky IV 554—5. — Encykl. Orgelbr. XXVII 321.

Witte Józef ob. Ihnatowski Ignacy (1781).

WITTE (de) P. Wederlegginge der Sociniaensche dwalingen, uytgegeven, na voogrgaende visitatie en approbatie des Ecles. Amsterdam, Ravesteyn, 1658/61 (2 tomy). w 12ce, k. 24 i str. 491; k. 9 i 8. str. 687 oraz k. 8.

— Wederlegginge der Sociniaensche dwaelingen. in forme van Catechizatie. Delf 1655 w 12ce, str. 672.

Witte Walenty German ob. German Walenty — Smogulecki Jan (Sol 1626).

(Witten Franc. Gedeon). Odpowiedź z strony Ur. Franc. Gedeona de Witten Podkomorzego JKMci, swym, tudzież brata swego Jana i Filippiny Elżbiety de Koskul z domu de Witten siostry swey rodzonych imieniem czyniącego powoda, na stan sprawy z strony JW. Piotra na Inflanciech, Kurlandyi i Semigallii Xiążęcia (1787). fol., str. 27 i 2.

Obacz Biron Paweł.

— Stan sprawy Ur. Franciszka Gedeona de Witten podkomorzego I. K. M. swym tudzież brata swego Iana i Filipiny Elżbiety de Koskul z domu de Witten swej rodzonych imieniem czyniącego powoda. Przeciwko I. W. Piotrowi xiążęciu kurlandzkiemu i Semigallii pozwanemu. fol., k. 7.

O dobra Grynhoff po konwencji petersburskiej z 5 sierpnia 1762 zawartej z Ernestem J. Bironem przez Katarzynę II i po dniu 13 Januar. 1788. Jagiell.

WITTENBERG, marszałek szwedzki, hrabia. Articulen tusschen den Grave van Wittenbergh Generael Velt-Mareschalck vande Sweetsche Legers, ende de Palatins van Posnanien ende Calicx. Brief van S. Maj. van Sweden aen de Senateurs van sijn rijk op het subject van sijn Victorien in Polen, etc. s'Hage. 1655. w 4ce, str. 8.

Mieści traktat Wittenberga z wojewodami poznańskim i kaliskim oraz list Karola Gustawa do szwedzkich senatorów o zwycięstwach w Polsce. Król. w Sztokh.

— Relation von Ihr. Kön. Maj. zu Schweden Armée unter des H. Feldt-Maresch. Graff Wittenberg Excell. Aufbruch von Stettin, Marsch nach der polnischen Grentz. Anno 1655. w 4ce. Dzików.

— Dreyerley Friedens Vergleichungen zwischen... I) Wittenberg und den Polnischen und Calissischen Woywodschaften, II) Denen Ständen aus Lithauen... und dem Graf Magnus de la Gardie, III) dem Grafen Wittenberg... und dem Czarnecky wegen Übergabe von Krakau. Im Jahr 1655. w 4ce, k. 8.

Ob. Friedens Vergleichungen.

Gdań. miejs.

— ob. Accord wegen Warschau — Accords Puncta (1656) — Accorts-Puncta (1656) — Karol Gustaw — Kochowski W. (Climact.) — Praesentatio (circa Ustie 1655) — Puffendorf (De rebus; tu dużo o nim) — Relation (1655) — Repraesentatio (1658) — Theatrum Europ. — Twardowski Sam. (Woyna 1651).

Finkel III nr 3899, 3912. Tu zestawione współczesne opisy pochodu Wittenberga w Polsce.

(Vittenbergensis Academia). Liber scriptorum, quae iu Acad. Witebergensi publice proposita sunt. Anno MDLI (1551). w 8ce.

Jest tu nieco o rzeczach polskich, np. plakat o śmierci Jerz. Wizba (Wierzba?) z r. 1550 (tu wspomniany Anianus, przysłany przez Jana Łaskiego, i sławiony z powodu uczoności, znajomości języków i charakteru).

Wittenbergensis Academia (Vittenbergenses theologi) ob. Axt Samuel (1710) — Balduinus Fr. (Wiederlegung 1619, Refutatio catech. Socin. 1620) — Biskupski P. (1607) — Bornbach St. — Brzeziński Waw. (1561) — Bukky (1746) — Calovius (1651) — Carolinus (1571) — Codicius Marcin (Pniewski) — Crugerus Piotr — Crusius — Culvensis Abr. — Curaeus (1567) — Cyrus Jędrzej (1646) — Czarnkow J. P. (1625) — Duraeus J. (1635) — Eber (1561) — Eucherius (1584) — Faeustel Idzi (1710) — Franzius W. — Goniądza (z) Piotr (De communicatione) — Gorajski Piotr — Górka Andrzej — Górka Łukasz — Górka Stan. — Goski Jezajasz — Gosławski Adam (1620) — Hock (1618) — Jessen (1596) — Izdebski Stan. (1679) — Klesch (1674) — Knobelsdorf Eust. — Konarski Adam — Krasiński Franc. — Krosniewicki — Kuchler Jak. — Lagus Jac. (1648) — Lesle (1651) — Łasicki Jan — Mączyński Jan — Meerheim (1793) — Melanchton — Milodroski (1603) — Modrzewski Frycz — Moskorzewski Hier. — Murzynowski Stan. — Naborowski Dan. — Naruszewicz Stanisław (1588) — Orzechowski Stan. — Orzelski St. — Ostroróg Jan — Ostroróg Wac. (1560) — Pilcius K. — Praetorius Zach. — Rabe Justus — Rapagelan Stanisław — Reticus Joach. — Rotundus — Rutkowski And. (1612) — Salomon Alb. (1583) — Samuel And. — Scharffius J. (1662) — Scherbius Filip — Schurtzfleisch K. — Siemuszowski Jan — Smalcius Wal. (Catech. 1608, 1609) — Smotrzycki Melecy — Sokołowski Stan. (polemika z teolog. witenb. w sprawie kośc. wschodniego) — Solikowski J. D. — Staphilus — Szarzyński Mikołaj — Thilo Gotfr. (1668) — Trecy Krzysztof — Trepka Ostafi — Trzycieski And. — Turnowski Teofil — Warszewicki Stan. — Xylander (1598) — Zborowski Jan — Zborowski Marcin.

Album Acad. Vitemb. tom I 1841 (wydał Försteman) i II 1894 (wyd. O Hartwig). Tu dużo nazwisk polskich scholarów. — Wisłocki Katalog rękop. Jagiell. nr 154, 2363, 3222.

Wotschke w Jahrbücher für Kultur und Gesch. der Slaven N. F. Band II Heft II (1926) str. 169—200 (Polnische Stud. in Witt.). — Tenże w Archiv für Reform. Gesch. XV (1917). — Tenże Bilder aus dem Leben der witt. Studenten 1925 (tu o konflikcie Melanchtona i Górki). — Tenże Calviner in Wittenberg w Zeitschr. des Vereins für Kirchen Gesch. Sachsens 1924. — Tenże Gesch. der Reform. 1911 str. 315. — Brandi w „Deutschland und Polen" 1933 str. 81—95. — Warmiński Andrzej Samuel i Sekl. (1906) passim.

Bidlo Jednota II str. 65 i nast. — Fijałek w Polonia Sacra 1919 str. 143 (Rotundus, Ad. Konarski, Brzeźnicki, Stan. Sokołowski, J. D. Solikowski). — Masurkiewicz ks. Początki Ak. Lubr. 1921 str. 35. — Kot Frycz (1923) str. 30—2 oraz 316. — Kolbuszewski Problemy Mel. w Spraw. T. N. Warsz. 1928 t. XXI (Polacy na uniw. w Wit.).

Obszerną relację Laurencjusza o próbach zbliżenia się braci czeskich z teologami wittemb. w r. 1568—9 (Melanchton, Peucer, Eber) ogłosił Jaenichius w Meletemata tor. 1762 tom IV.

(Witteykowie). Sprawa WW. JPP. Felixa Oyca Rotmistrza, Tomasza Regenta Ziem: Wileń: Syna Witteykow. z W. JP. Karolem Towiańskim Stcem Jnturskim. (1798). fol., k. 3 nlb.

Dopis.: Leopold Lipnicki. Uniw. Wileń.

Witthof Aleks. ob. Lgocki A. (1734).

Wittich Krystyna ob. Fresich J. (1670) — Gerlach Daw. (1670) — Grewer Christ. (1670).

WITTING Jakub. Exercitatio Philosophica de Syllogismi definitione A ... MDCLXXXII... Jacobus Witting Mariaeb. Auctor et Respondens. Thorunii excudit... Bekk. (1682). w 4ce.

Król. w Sztokh.

(Witting Jerzy). Glückwünschender Ehren Dienst dem Hn. Georg Wittingen Bürger in Thorn als er mit Jungfer

Christina Steherin ehelich vertrauet ward. Thorn 1671. w 4ce, k. 3 nlb.
Krasińs.

Wittkopfen Jerzy ob. Freywaldt Ch.

Witton Rafael ob. Lipski Jan.

Vittoria ottenuta da Cosacchi, e Polachi della fortezza de Daurè. Venetia, Bolsius. 1684. w 4ce, k. 2.
Petersb. publ.

— della fede ob. Capesi Zyg. (1708).

Wittow Jan ob. Niewieski Jan (1668).

Wittwe (Die unglückliche) aber nun glücklich (1697)... ob. Cassander.

WITULSKI Józef. Universae Theologiae speculativae theoremata studio triennali complexa... anno 1685. w 4ce.
Dzików.

WITUŃSKI (Withuński) Augustyn Rola, bernardyn († 20 lipca 1654). Dom Wielki Głos wdźięczney niesmiertelnośći rozmnażaiący Na Pogrzebie Wielmożnego Iego Mośći Páná P. Stanisława Woyny Kvchmistrza W. X. L. Ciwoná Gondinskiego, Połongowskiego, &c. Stárosty, Kazániem delineowány Przez X. Avgvstina Witvnskiego Zakonu Franćiszká Swiętego, Bernadynow mianowanego Prouinciey Polskiey Oyca w Salanćiech Maiętnośći dźiedziczney dnia 15. Iunij Roku 1649. Vilnae, Typis Academiae Soc. Iesv. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 23 nlb.

Druk gocki.

Dedyk. Elżbiecie Kirszeysteynownie Woyniny (sic), Kuchmistrzowy W. X. L. — Tu wysławia kuchmistrza Woynę. — W kazaniu dużo szczegółów o nim i o całym domu. Opisuje też jego śmierć.

Akad. — Krasiń. — Przezdz. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Radosny Grob Jaśnie Wielmożnego Jego Mośći Páná Alexandra Mosalskiego, Woiewody Minskiego Starosty Kowienskiego, Ciwona Retowskiego, Dźierżavvce Iasvvońskiego, &c. Ná Kazániu Pogrzebowym w Kownie w Kośćiele Troycy świętey Pánien Zakonnych Fránćiszká świętego, Reguły pokutuiących wystáwiony. Przez X. Avgvstyna Witvnskiego, Zakonu Fránciszká świętego Bernardynów názwánego Generálnego Lektorá y Káznodźieię, ordynálnego (sic) Professorá S. Theologiey w Klasztorze Wileńskiem. Die 19. Maij Anno Domini 1643. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i str. 53.

Na odwr. karty tyt. herb Jasieńskich (sic) i 6-wiersz. Dedykacja Apoloniey Jasińskiey Mosalskiey, wdowie.

W kazaniu wysławia zmarłą oraz jej przodków i koligatów (m. i. Skorulskich). Na str. 26 opowiedziana anegdota, jak arcyb. moguncki zaprosił na bankiet panów polskich, ale przedtem rozpytywał się, jak ma ich posadzić: jedni powiedzieli, żeśmy są principes de nullo castro; drudzy duca de parva villa a pod czas nihil in illa; insi że barones na turskich granicach... itp. Ale najlepiej wyszedł chudy pachoł, który powiedział: sum elector ser. Poloniae regis — bo tego najwyżej posadzono.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Gryf Chodkiewiczowski, kazanie na pogrzebie Krzysztofa Chodkiewicza wojewody Wileńsk. przez W. O. Augustyna Witunskiego Bernardyna Prow. Polskiey, Kustosza y Gward. Wileńskiego... 5 Novem. 1652. Vilnae, Soc. J. w 4ce.

Dedyk. księżnej z Drucka Horskiej Zofii Krzysztofowej Chodkiewiczowej wwdzinie Wileńsk. Ossol. — Uniw. Lwow.

— Kamień wiecznie żyiący w Karniowy wystawiony, śmiercią JW. JMP. Krzysztofa Wiesiołowskiego Marszałka W. W. X. Lit.... przez X. Augustyna Withunskiego Zakonu S. Franciszka Bernardynów mianowanego w Karniowy d. 24 Maii A. D. 1637. Cum licentia speciali Rmi patris Pacifici Romani Commissarii et Visitatoris Generalis Apost. W Krakowie w Drukarni Macieja Andrzejowczyka. (1637). w 4ce, k. 17 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Janina i 8 w. pol. Przypisał autor prozą Jakubowi Sobieskiemu podczaszemu kor.

Bawor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Okowy Niesmiertelny (sic) Sławy y Chwały, Jego Mośći Páná P. Ierzego Deszpota Zienowicza Starosty Opiskiego Pułkownika Mężnego y Sławnego w Dźień Pogrzebu ćiáłá iego w Kośćiele Wileńskim Fránćiszká Swiętego, Oycow Bernardinow praesentowane. Przez X. Avgvstina Witvnskiego

Tegoż Zakonu y Kośćioła, Lectora y Káznodźieie, Oyca Prowincy Polskiey, dniá 15. Márty, 1649. w Drukárni S. Troycy, Oycow Báziliánow. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 20 nlb.

Na odwr. herb i wiersz polski. — Dedyk. Stanisławowi Deszpotowi Zienowiczowi podk. oszmiańskiemu. W kazaniu mówi dużo o Deszpotach, wywodząc ich z domostwa strasznego Mahumetanom Skanderbega. Także jedna carowa moskiewska, Iwana żona, od nich szła. Jej córką była Helena żona Aleksandra. Później nazwali się Zenowiczami, gdy osiedli uchodząc z Wołoch na Litwie (Teste Paprocki). Dalej idą pochwały Jerzego i jego pożegnanie.

Akad. — Bawor. — Przezdz. — Uniw. Wileń.

— Dla wieczney pamięci Chorągiew pobożney miłości na zniesienie żałobney chorągwi z śmierci JW. JM. Pani Elżbiety z Gosławic Wołłowiczowey Starościny Jeneralney Zmudzkiey, Ciwonowey Gondińskiey, Szawelskiey, Kobryńskiey Starościny w Kościele Brzeskim u OO. Bernardynów na pogrzebowych egzekwiach kazaniem wystawiona przez X. Augustyna Withuńskiego Zakonu Franciszka S., Bernardynów mianowanego, w klasztorze lubelskim Lektora Philozophiey d. 3 Stycznia w r. 1636. w Lublinie u Pawła Conrada. (1636). w 4ce, k. 18 nlb.

Na odwrocie strony tyt. herb Wołłowiczów i 8 w. polskich.

Przypisał autor prozą Hieronimowi Wołłowiczowi mężowi zmarłej.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Warsz. powsz.

— Pierscien Niesmiertelnosci: Oddány w żałobnych namiotach śmierci Jaśnie Wielmożnego Páná, Ie Go Mosci P. Krysztopha Wiesiołowskiego, Wielkiego Márszałká W. X. Litewskiego, Mielnickiego, Tykoćińskiego, Surazkiego, Klesczelskiego, &c. Stárostę, Oekonomá Grodźieńskiego. Przez X. Avgvstina Withvnskiego Zakonu ś. Fránciszká Bernárdynow miánowánego, w Konwenćie Lubelskim. Lektorá Philosophiey, y Káznodźieie. W Horodnicy przy namiotách 26. Maij. Roku 1637. cum speciali licētia Rndiss Pris Pacifici Romani Commisssarij & Visitatoris Generalis Apostolici. W Krakowie. w Drukarni Máćieiá Andrzeiowczyká. (1637). w 4ce. k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i 8-wiersz polski. — Dedykacja Stan. Lubomirskiemu, datow. z Krakowa 3 Julii 1637. Jego żoną była Aleksandra z Sobieskich. Opisuje obszernie pobożną śmierć zmarłego.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Przywilei Niesmiertelnosci Jáśnie Wielmożnego y Przewielebnego Jego Mości X. Abrahama Woyny, Biskvpa Wileńskiego, w Kośćiele Kathedralnym Wileńskim w dźień pogrzebu ćiáłá iego. Tłumaczony Przez X. Avgvstina Witvnskiego Zákonu Franćiszká Swiętego Bernárdynow miánowanego, Oycá Prowincyey Polskiey, Lektora y Káznodźieię Wileńskiego. Dniá czternastego Maiá, Roku 1649. W Drukarni Swiętey Troycy v Oycow Bázilianow. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce. k. tyt. i k. 25 nlb.

Druk gocki.

Dedyk. do katedry i kapituły wileńskiej.

Opisuje katafalk i jego napisy i do nich nawiązuje pochwały zmarłego (pobożność, hojność itp.).

Akad. — Krasiń. — Przezdz. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Wieczney Woniey Roza Nowem Grodem Zalv Otoczona. Przez Smierc Iáśnie Wielmożnego Páná I. Mśći Páná Basylego Kopcia Kásztelláná Nowogrodzkiego, Oskiego, Przełomskiego &c. &c. Stárosty. Podana Przy oddániu Ciáłá do źiemie w Kośćiele Wierzchowickiem dniá 22. Kwietniá, Roku Páńskiego, 1636. Przez X. Avgvstina Withvnskiego Lectora Philosophiey, w Konwenćie Lubelskim Zakonu Franćiszká S. Bernardynow miánowánego. w Lvblinie. V Pawłowey Konrádowey 1637. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Chodkiewiczów i 10-wiersz polski. — Dedyk. Barbarze Chotkiewiczownie Kopciowej, kaszt. nowogr., datowana z Lublina 1 junii 1636.

Wspomina podróże Kopcia do Szwecji i do Moskwy w usługach króla oraz poselstwa na sejmy (tam rzekł za broń się ujawszy: że to ja dla wolności przy boku noszę, nie dla stroju). Wystawił chorągwie do walk w Moskwie, Inflantach, Wołoszy. Szyzmatykiem bywszy odstąpił odszczepieństwa. W majętności wierzchowickiej ten kościół, w którym jestechmy, wystawił. Założył

3 szpitale, popierał zakon franciszkanów, szanował stan kapłański.

Bawor. — Czartor. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Tyárá Wiecznosci. Jáśnie Oświeconey X. Katarzyny z Potoka Radziwiłłowey Xiężny ná Birżach y Dubinkách, Naywyszey Podkomo: W. X. Lit: Káźimirskiey, Kámienieckiey, Seywenienskiey, &c. &c. Stárościney. W Skarbcu Pogrzebowym. W Kośćiele Káthedrálnym Wileńskim ná Kazániu praesentowána. Przez X. Avgvstyna Witvnskiego, Zakonu Fránciszká S. Bernárdynow mianowánego, Lektora y Káznodźieię Generalnego, y Ordynalnego (sic) Professorá S. Theologiey. w Klásztorze Wilenskim. die 10. Februarij Anno Domini 1643. Vilnae Typ: Acad: Soc: Iesv. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 35 nlb.

Na odwr. k. tyt. miedzioryt Orła z herbem Radziwiłłów na piersi oraz ośmiowiersz polski. — Dedyk. na 5 stronach Januszowi Radziwiłłowi „z poniżonym pokłonem". Pisze, że drukował ten obraz na jego rozkaz (a więc niewątpliwie i koszt). Wychwala zmarłą i różnych Potockich jej przodków, także matkę zmarłej Mohilankę, hospodarównę wołoską (Piotra Mohiłę, Jeremiego M.). Wreszcie sławi Radziwiłłów. Dziękuje obecnym, m. i. K. L. Sapieże. Język napuszony, makaroniczny, barokowy, np. mówi o dworskich pannach: Prześwietna Junony trzodo, którą smutny Saturn zgrzebnem Jamorlukiem okrył, obawiał się podobno, abyście Dyannę o sztukę wprzedzi niepowabiały; widzę, iż gorzkości serce wasze pełne wzdychania tylko z pod tej sieci wydaje, płaczliwym stękaniem was zabawiając... itd.

Maciejowski Piśmien. III 792—4. — Encykl. Orgelbr. XXVII 322. — Święcki Hist. pam. II 305. — Bandtkie Hist. druk. I 357. — Kraszewski Wilno IV 189. — Encykl. kośc. XXXI 523.

Chrept. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń.

WITUŃSKI Jan, pleban na Nowym Mieście. Krotkie zebránie Postanowienia Powinnośći, Zacnośći, y Przywileiow Bráctwá Szkaplerza Naswietszey P. Mariey Z Gory Karmelv: W Prowádzone do Kośćiołá Páuny Máryey ná Nowym Mieśćie w Wárszawie, dniá 8. Grudniá, Roku 1627. Wydáne dla nabożney Bráćiey y Siostr, Przez X. Stárszego, y Stárszych iego, Wárszáwskich. W Warszawie. W Drukarni Ianá Rossowskiego, I. K. M. Typográphá. Roku Páńskiego 1628. w 8ce, k. tyt. i k. 11 nlb. (sygn. C_4).

Ded.: Panom Burmistrzom, Senatowi i Obywatelom warsz. autor na ten Nowy Rok Z. Z. Wzywa ich do walki z heretykami. Następuje opis początków bractwa szkaplerza (założone w r. 1216 z natchnienia Matki B.). — O powinnościach członków bractwa (m. i. mięsa w środę nie jadać). O odpustach. Konczy litania o N. M. P. i modlitwy.

Na egz. kórn. podpis: Ex libris Nicolai de Rozice Ruszkowski cust. vars.

Maciejowski Piśm. III 737. Kórnik.

WITUŃSKI (Withunski) Stan. [Miał wydać traktat o Monasterium Calissiense tertii ordinis].

Ob. Jocher II str. 65.

Vitus Theodorus (Veit Dietrich) ob. Theodor.

WITUSKI Hieronim Zygmunt, kanonik poznański. Auspice Deo Diuisque annuentibus. Svb Praesidio Clarissimi, Consvltissimiqve Viri, D. Ioannis Behem. I. V. D. in florentissima Herbipolensium Vniuersitate Institutionum Imp. Professoris Ordinarij, Praeceptoris sui multis nominibus colendi. Has Infra Positas Conclvsiones Pvblici exercitij gratia discutiendas proposuit Hieronymvs Sigismvndvs a Zicko Wituski aedis Cathed. in Vrbe Posnaniensi Canonicus. Die 30. Mensis Septemb. an: à Partu Virgineo 1613. Hora locóq; consuetis. [Tytuł w ozdobnej ramce. W jej części dolnej:] Herbipoli, Excudebat Conradus Schvvindtlauff. 1613. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Dedyk. Julio episcopo Wircebnrgensi, dat. Herbipoli 26 septem. 1613.

Dysertacja omawia pojęcie darowizny, rozróżniając dwie formy: mortis causa i non mortis causa. Kto może darowywać? Co można darować? Czy testament można uważać za donatio mortis causa? Całe oparte na prawie rzymskim i na glosatorach. Na końcu pięć twierdzeń (impertinentes). Całość wygląda podobnie co do metody, jak wprowadzone w tym właśnie czasie dysputacje doktorskie w Krakowie.

Uniw. Wileń.

WITWICKI Aleksander. Adoreae sapientum Celsissimae Magnae Increatae sapientiae Matri Virgini Mariae emensae

Philosophiae laborum anathemate cultus ac veneratio per devotissimum sibi clientem Alexandrum Witwicki P. M. in Collegio Varsav. Societatis Iesu absolutum Philosophum Praeside R. P. Ioanne Godebski Societatis Iesu, Artium Liberalium et Philosophiae Doctore, ejusdemque in Collegio Varsavien. Societatis Jesu ordinario professore Anno D. 1683. Varsaviae excudebat Carolus Ferdinandus Schreiber. fol., k. 9 nlb.

Tytuł jest na blasze ryty, u góry rycina N. M. P. z Jezusem na ręku. Są to konkluzje filozoficzne w liczbie 50.

Jagiell. — Zamoj

Witwicki Jan ob. Beize Stanisław (1780) — Borowski Jul. (Propos. 1780).

WITWICKI Stanisław Jan, biskup poznański († 1697). Abrys Doczesney Szczęsliwosci Między Cieniámi ludzkiego nieukontentowánia ná widok wystáwiony dla pożytku Duchownego Diecezyey Łuckiey y Brzeskiey Przez X. Stanisława Witwickiego Biskupá támecznego w Roku 1685. w Warszawie, u Karola Ferdynanda Schreybera I. K. M. Typog. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 238.

Dedyk. królewicowi polskiemu.

Rzecz podzielona na 20 rozdziałów. Treścią ich próżność doczesnego szczęścia: Przyczyny nieukontentowania naszego; nie ma szczęścia w przełożeństwie ani w żadnych dobrach świata. I nauki i kunszty nie dają szczęścia (żadna nauka ani filozofia, ani fizyka, ani polityka nie zaspokaja człowieka — cóż dopiero geomancje, kaballe itp.). Istota namiętności ludzkich. Budowa mózgu (z całego ciała żyłki nad włosy cieńsze schodzą się w mózgu). Jak się uwolnić od namiętności? Należy się zgodzić z wolą bożą. Choroby imaginacji ludzkiej i lekarstwa onejże (str. 187). Przestrogi do zrzucenia ciężkiego jarzma tyranii opiniej. Życie nasze podobne jest do komedii. Kto ma na świecie co własnego? Kto ma więcej nad słowa i ceremonie? Pamiętaj, że nie świat dla ciebie, tylko ty dla świata. — Są tu myśli głębsze, ale nie opracowane naukowo. Literatury nie cytuje, pisze dla szerokich sfer.

Jocher 4187 a. Czartor. — Ossol.

— Toż:... przez JW. JX. Stanisława Witwickiego Biskupa Łuckiego y Brzeskiego naprzod w Warszawie r. 1685, a teraz powtórnie w Wilnie na świat wydany. W drukarni Akad. S. J. 1748. w 8ce, k. 8 i str. 238.

Dedykacja do Tadeusza i Izabeli z Radziwiłłów Ogińskich, kasztelanów trockich, od Drukarni Wileń.

Jocher 4187 b. Ossol. — Uniw. Wileń

— Toż:... teraz po trzecie w Wilnie 1754 wydany w drukarni XX. Franciszk. w 8ce, k. 8 i str. 238.

Kraszowski Wilno IV.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— Stanisława Witwickiego Biskupa Łuckiego i Brzesk: O Szczęśliwości Doczesney Pisma. w Roku 1685 pod tytułem Abrys Szczęśliwości Doczesney wydane. A teraz prócz odmiany w Tytule wiernie przedrukowane. w Warszawie, w Drukarni Nadw. J. K. Mci Roku 1779. w 8ce, str. 237 i kart 2.

Jocher 4187 c.

Akad. — Bawor. — Chrept. — Czartor. — Drohob. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Dies sine Occasu Olszovianae Gloriae Exortus in Persona Celsissimi Principis ac Reverendissimi Domini D. Andreae Olszowski... Archiepiscopi Gnesnensis... praesentatus eidem... in auspicatissimo ingressu ad Ecclesiam primatialem Metropolitanam Gnesnensem per Ioannem Stanislaum in Witwica Witwicki, eiusdem Ecclesiae et Varsaviensem Canonicum, Infulatum Olicensem.. Anno 1675. Die 20. Octobris. fol.

— Grammatica aliàs Literatvra Eiusq; Constructiones ad Dogmata Christiano Politico Moralia. Revocatae in gratiam Studiosae ac Diaecesanae Iuventutis Per Nos Stanislavm in Magna Witwica Witwicki, Dei & Apostolicae Sedis gratiâ Episcopum Luceoriensem & Brestensem Anno Domini M.DC.LXXX.VII. (1687). In Lucem edita. Varsaviae. Typis Caroli Ferdinandi Schreiber S. R. M. Typogr. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 332.

Dedykacja na 2 kartach do królewiczów Aleks. i Konst., synów Jana III. — Po czym na str. 1—8: Totius operis ratio ad Lectorem. (Mówi tu, że próbował naśladować reguły gram. łac., aby napisać grammaticam christianae literaturae).

Całe dzieło ma charakter moralizujący. Prawda jest tylko w Kościele, toteż nie

ma literatury poza kościelną. Na niej powinna się uczyć młodzież. Juventuti quae inspiranda sunt? Grzechy i wady. Accusatio sui coram Deo utilis itd. itd. itd. Te wszystkie nauki moralne są podane pod tytułami przypominającymi gramatykę (De conjugationibus, De nomine, De pronomine, De verbo itp.) choć tytuły takie nie mają z treścią związku. — Od str. 226 idą wywody o potrzebie słuchania praw (boskich, ale i ludzkich); na str. 307: morbi Regnorum; consonus religioni cath. animus firmat regna itp. — Przykładów najwięcej czerpie z historii rzymskiej, polskie stosunki widocznie przezornie omija.

Chwałkowski w dziele Principum occupationes (1690) często się na to dzieło powołuje. — Jocher 4188.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Raczyń.

— Kazanie X. Jana Stanisława na Witwicy Witwickiego Biskupa Kijowskiego y Czerniechowskiego, Opata Płockiego, Infułata Ołyckiego.. na pogrzebie J. W. Doroty Gnińskiey Woiewodziny Chełmińskiey miane dnia pierwszego pogrzebu u Oyców Reformatow... w Warszawie dnia 30 stycznia R. 1680. fol., ark. C_1.

Kazanie nastrzępione łaciną.

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— Nauka powołania do stanu duchownego y obowiązkow Chrześciańskich w dwóch Częściach.. ob. niżej: Pierwsza część, w ktorey się daie Nauka (1684).

— Zbawienne nauki osobom do stanu duchownego zabieraiącym się wybrane z Obowiązków Stan. Witwickiego Bisk. Kijowskiego w Poznaniu w Drukarni Woyc. Laktańskiego. w 8ce, ark. H_8.

Jocher 5754. Ossol.

— Pierwsza Częsc W ktorey się dáie Náuká powołánia do Stanu Duchownego, y Obowiązkow w tym Stanie będących, ták do chwały Boskiey iáko y pieczołowánia dusz od Bogá powierzonych. Przez Stanisława Witwickiego z Bożey y Stolice Apostolskiey łaski Biskupa Łuckiego y Brzeskiego, dla Duchowieństwa teyże Diaecezyey z Pisma Bożego, z ustaw Koscielnych, z Oycow Swiętych Zebrana. Roku 1684. Dnia 20. Września. [Tu ozdobnik]. w Warszawie w drukarni Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i 8 nlb., str. 202.

Część Wtora W ktorey się dáie Náuká powołánia Chrześćiańskiego Kátolickiego, nie tylko w powszechnośći Obowiązkow Chrześćiańskich, ale y w szczegulnośći káżdemu Stanowi należących dla Owieczek Chrystusowych. Przez X. Stanisława Witwickiego z Bozey y Stolice Apostolskiey łáski Biskupa Łuckiego y Brzeskiego, dla Duchowieństwá teyże Diaecezyey z Pisma Bożego, z ustaw Kośćielnych, z Oycow Swiętych Zebrana. Roku 1684. Dniá 20. Września. [Tu linia]. w Warszawie w Drukarni Scholarum Piarum. w 8ce, k. 2 nlb., str. 381, str. 5 nlb. (rejestru).

Na odwr. k. tyt. przedmowa: Stanisław biskup diecezji łuckiej duchowieństwu nie znikomego dobra życzy (3 strony), po czym dedykacja: Naj. Krolowi Janowi III (na 11 stronach).

W dedyk. tej wychwala zwycięstwa Jana III („Salwowałeś Kraków, Warszawę, Lwów w jednym Wiedniu") i sławi jego rycerską naturę.

Dzieło całe jest pisane rytmiczną prozą, podzieloną na wiersze, ale o niejednakowej liczbie zgłosek. Oto początek: Jako zwyczajnego pasterza napierwsza jest powinność — Znać owieczki i one paść na ciele w zdrowych pastwiskach — Tak duchowne pasterstwo nasze na tym właśnie zawisło — Abyśmy za przykładem i nauką Chrystusową owieczki nasze duchowne — Dobrze znali i one boską nauką na żywot wieczny karmili...

Jest to więc podręcznik etyki dla stanu duchownego i świeckiego, opracowany na podstawie nauki chrześcijańskiej. Rozpoczyna go rzecz o obowiązkach każdego chrześcijanina, potem idą rozdziały o obowiązkach duchownych (diakonów, plebanów), potem o sakramentach, mszy, kazaniu, trybie życia (zakazane myśliwstwo, komedie, gry, zbytnia miłość ku rodzinie swojej) i pacierzach, o nierządzie, o zakonach, o ojcu świętym, o biskupach wykład dziesięciorga i Pater noster. — W drugiej połowie drugiej części (od str. 138) idzie wykład o obowiązkach moralnych innych stanów: króla, senatorów, szlachty, sędziów, hetmana, o obowiązkach małżonków, o stanie wdowim, o obowiązkach gospodarzy, sług i poddanych. Kończy wykład o 4 rzeczach ostatecznych (śmierć, sąd, piekło, niebo).

W całym dziele liczne wycieczki przeciw heretykom, złemu życiu kleru (na str. 129 powołuje się na pisma bisk. Łubińskiego), zabobonom. Zwalcza zbyt pochopną wiarę w czary, pławienie czarownic i prześladowanie żydów za morderstwa rytualne (cz. II str. 217). Wytyka szlachcie prywatę i swywolę (cz. II str. 198), niedostateczne kształcenie dziatek (cz. II str. 263), chowanie żydów po wsiach dla zysku (cz. II str. 279) itp. wady — a więc dotyka niektórych grzechów społecznych. Na str. 309 (w cz. II) w rozdziale o obowiązkach nauczycielów omawia szeroko zasady filozoficzne, jakich powinni uczyć: o materii, o elementach, o pierwiastkach (które chymicy solami zowią), o stosunku natury do Boga, o budowie ciała, o duszy i mózgu, i żąda, aby nauczanie liczyło się z potrzebami życia: „częstokroć po 20-letniej nauce nie wie młody, jako przełożonych szanować, jako z sąsiadem żyć, jako cudzego nie pragnąć...". Bardzo silnie podkreśla próżność dóbr świata. Język dzieła jest czysty, makaronizmy stosunkowo nieliczne. Charakter obliczony na przystępność.

W znanych mi egzemplarzach karta tytułowa brzmi jak podano powyżej, czyli że nie ma tytułu właściwego, wspólnego dla obu części. Jak wynika z dedykacji, miał tytuł brzmieć: Zbiór obowiązków duchownego y świeckiego stanu — ale z niewiadomych przyczyn puszczono w świat egzemplarze bez niego. Dopiero w dalszych wydaniach dodano tytuł: Obraz prawdziwego...

Załuski Bibl. poet. 92. — Jocher 4290 a.
Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— Obraz prawdziwego kapłana w obowiązkach Stanu Duchownego tak do chwały Boskiey, jako y pieczołowania dusz od Boga powierzonych należących; niegdy przez JW. Jmci X. Stanisława Witwickiego Biskupa Łuckiego y Brzeskiego jasnemi Pisma Świętego, Ustaw kościelnych y Oyców Świętych kolorami wyrażony duchowieństwu przed tym Łuckiey teraz Krakowskiey dyecezyi dla Defektu Exemplarzów tak pożytecznych y zbawiennych z Prasy Drukarskiey pokazany Roku którego Naywyższy Kapłan Chrystus na wzór Swoy Kapłanów Kościoła swego postanowił 1751. W Krakowie w Drukarni Michała Józefa Antoniego Dyaszewskiego J. K. Mości Typografa. (1751). w 8ce, k. 2 nlb., str. 208.

Jest to przedruk części I poprzedniego dzieła.

Jocher 4290 b.
Dzików — Krasińs. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Obraz prawdziwego Chrześcianina w Obowiązkach nie tylko wpowszechności ale y wszczegolności każdemu Stanowi należących; niegdy przez I. W. Imci X. Stanisława Witwickiego Biskupa Łuckiego y Brzeskiego jasnemi Pisma Swiętego, Ustaw kościelnych y Oycow Swiętych kolorami wyrazony Owieczkom Chrystusowym przedtym Łuckiey a teraz Krakowskiey Dyecezyi dla Defektu Exemplarzów tak pożytecznych y zbawiennych z Prasy Drukarskiey pokazany Roku Jubileuszowego 1751. w Krakowie w drukarni Michała Jozefa Antoniego Dyaszewskiego I. K. M. Typografa (1751). w 8ce, k. tyt., str. 333, k. 1.

Jest to przedruk części II.
Dedykacja Adalb. Joan. Ziemnicki Abbat. Colbacensi. Podpisał ją F. Z. P. A.
Jocher 4187 c.
Bawor. — Czartor. — Dzików. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Toż:... w Wilnie w drukarni XX. Franciszkanow... ob. niżej Zbiór (1757).
Jocher 4187 d.

— Pacierz albo raczey Kontrakt między Bogiem a człowiekiem przez Pośrednika Chrystusa Pana spisany, słowem Przedwiecznym obwarowany y prawowiernym nie tak do mowienia jako wypełnienia przez Apostołów świętych podany.. Teraz na dwanaście miesięcy podzielony pobożnemi medytacyami objaśniony z przydaniem na tak wiele dni medytacyi, jak wiele się w całym miesiącu znaydzie. Przez X. Stanisława z Witwice Witwickiego Gnieznieńskiego Prymacyalisa, Warszawskiego Kanonika, Infułata Ołyckiego, Proboszcza Lubomskiego, I. K. M. Sekretarza. w Wilnie, w drukarni Akademickiey Soc. Jesu. R P. 1676. w 4ce, k 40 nlb.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż:... 1700 (??). w 4ce.
Uniw. Wileń.

— Toż:... w Wilnie, 1760. w 12ce, ark. L_4.
Jocher 6676. Ossol. — Uniw. Wilen.

— Prima, felix, fausta ac fortunata Joannis III, Regis Poloniae Augusti, regiminis Olympias, inter festivas tutelaris diei congratulationes Sacrae Regiae Maiestati, domino suo clementissimo, profundissimi cultus gratia, oblata. Leopoli 1678. fol Uniw. Kijow.

— Synodus Luceoriensis (1684)... ob. Synodus.

— Synodus Posnaniensis (1689)... ob. Synodus.

— Serenissimi Ac Potentissimi Principis D. D. Ioannis III. Dei Gloria Electi & Coronati Regis Poloniae, Magni Ducis Lituaniae, &c. &c. &c. Electio Ex Prvdentia. Corona Ex Ivstitia, Compendiose Delineata, Et Sacrae Regiae Maiestati praesentata, Jnter Solemnia Coronationis Cracoviae, Anno Salutis M.DC.LXXVI. (1676). Die 2. Februarij. fol., k. tyt. i k. 26 nlb.

Na odwr. k. tyt. niedołężny drzeworyt, przedstawiający ucieczkę wojska tureckiego przed Sobieskiego wojownikami. Po czym dedykacja królowi.

Panegiryk dzieli się na dwie części: Electio ex providentia — Corona ex justitia. Szczegółów historycznych bardzo skąpo, przeważa retoryka. Jagiell.

— Tractatus de Auctoritate Romani Pontificis in Temporalibus et Episcoporum Potestate, Ex voluntate Serenissimi Poloniarū Regis Ioannis III. Compendiosè Collectus in lingua vulgari Per Stanislaum in Magna Witwica Witwicki Episcopum Posnaniensem et Varsaviensem. Latina lingua redditus. Per F. Laurentium Czepanski Augustinianum S. T. D. Suae Celsitudinis Theologum. Varsaviae in Collegio Scholarum Piarum Typis S. R. M. (1693). w 8ce, ark. nlb. G_4.

Jocher 4067. Jagiell. — Ossol.

— Traktat Compendiose Zebrany z Woley I. K. Mśći Jana III. Principis Orthodoxi, O Doczesney Oyca Swiętego, Y Biskupow władzy? Roku Páńskiego, 1693. w Warszawie. w Druk: Collegij Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i str. 106.

Traktat składa się z 10 paragrafów. Treść następująca: Są dwie władze na świecie. W Starym Testamencie duchowna nie wchodziła w rządy świeckie(!) i na odwrót. Chrystus jednak nadał vicario suo także i świecką władzę. Późniejsi monarchowie to uznali i stosowali się do tego. Swoje korony odbierali od papieża. Indirecte otrzymali też władzę świecką biskupi (str. 68—88). Zwalcza propozycję heretyków, jakoby autoritas biskupów w Polsce okazywała się gravis publico. Powołuje się na pisma Łubieńskiego. Na ogół stosunki polskie rzadko uwzględnia.

Jagiell.

— Tuba verum spargens sonum — Super sceptra nationum. [Na końcu:] Impressum Anno Domini 1681. w 4ce, k. 8 nlb. (sygn. B_4).

U góry napisu winieta. Osobnej karty tytułowej nie ma.

Cała broszura jest nawoływaniem do walki z Turcją. O początkach Turcji, o racji stanu państwa tureckiego. Polacy byli zawsze zwycięzcami w walkach z Turcją (z wyjątkiem Cecory). O Tatarach i ich łupiestwach. Polonia antemurale christianitatis (k. B_3). Christianitas powinna Polsce pomóc.

Hoppe 104. Jagiell.

— Toż:... sceptra nationum. Exhortatio ad bellum Turcicum. Coloniae Agrippinae 1680. w 4ce, ark. B_4.

Krasiń.

— Zbiór Powinności chrześcijańskiey Duchownego y Świeckiego stanu Pierwsza część w ktorey się daje Nauka powołania do stanu Duchownego, y Obowiązków w tym stanie będących, tak do chwały Boskiey, jako y pieczołowania dusz od Boga powierzonych przez... dla Duchowieństwa teyże Diecezyi z Pisma Bożego, z ustaw Kościelnych, z Oyców Świętych zebrana Roku Pańskiego 1684 dnia 20 Września. W Wilnie w Drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow Roku Pańskiego 1757. w 8ce, k. 12, str. 330 i k. 1.

Dedykowane: Księżnie Barbarze z Zawiszów Radziwiłłowej, wojewodzinie nowogrodzk.

Jocher 4189.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wilen.

(Witwicki Stanisław). Fama Laus Gloria Orbis Slavo Polonici Nobilissimus Familiae Prussorum Flos... Veritatis Orthodoxae Generosissimus Zelator, Illustrissimus meritis Antistes. Gloriosissimus Gloria Praesul. Gratiosissimus Patriae Pater, Potentissimus Patrocinio Patronus. Caeloque Soloque Saloque Pontifex. Stanislavs Imus... Episcopus...

Sanctus.. Nobilitate Generis,... de Familia Sassorum, Notabilissimum Prudentia Senatorem Stanislavm IIIum In Magna Vitvica Witvicki... veneratur atque recipit Pastorem. Posnaniae... (Na końcu:) Praelo Perillustr. Adm: R. D. Alberto Laktánsciano Can. Cathedr: prostante. (1688). fol.

Bederski Druki posn. 1929. Racsyń.

— Icon virtutis in Basilica honoris D. Joannis Stanislai Witwicki Episcopi Posnanien. a Collegio Varsav. S. J. Illustrissimo Mecaenati suo consecrata. Varsaviae, 1688. fol., k. 42 nlb.

Krasiń.

— Lumen Serenum immortalibus in Patriam meritis et sacris honoribus crescens in Stanislao Witwicki Episcopo Posnanien. primo Praesuleae Cathedrae ingressu a Collegio Posn. S. J. Posnaniae, 1688. fol., k. 10 nlb.

Krasiń.

— Luminare magnum suis in Dei Ecclesia et Republ. splendoribus illustre. Illmo et Rnmo Dno Joanni Stanislao in Magna Witvica Witwicki Dei et Apostolicae Sedis Gratiâ Episcopo Posnaniensi, penes festiva applaudentium vota in solenni ad cathedram Posnaniensem ingressu accensum et à regio Vladislai IV Varsaviensi Collegio Schol: praesentatum. Anno, qvo Lumen de Lumine in terris resplenduit. Die... Varsaviae. Typ. Coll. Schol. Piarum. fol., k. 3 nlb., ark. N.

Na odwr. str. herb Witwickiego, pod nim wiersz łaciński, dalej na 2 kartach dedykacja prozą Witwickiemu. Jagiell.

— ob. Bokum J. K. (Plenilunium 1684) — Catechesis (Compendiosa) — Czepański Jan Wawrz. — Dallerac (Les anecdotes de la Pologne) — Dunin Piotr (Templum 1682) — Dziurkiewicz Kaz. Ant. (Panegiricus 1688) — Friese (De episcopatu Kijov.; tu ujemny sąd o nim) — Naramowski (Facies I 340, 490, 696) — Parnassus (1690) — Priami (Mercurius 1698) — Starowolski Sz. (Reformacja 1692) — Stempel M. (Conciones 1697) — Tylkowski Wojc. (Cleri 1689) — Wadowski J. (Cień 1691) — Wieczkiewicz J. (Paneg. 1673, Stanislao 1682) — Załuski And. Chr. (Epistolae II, passim).

Wedle Juszyńskiego II 334—6 (a ten znowu powołuje się na ustne informacje bisk. Ad. Krasińskiego) miał zostawić w rękopisie opis podróży do Włoch, Francji, Niemiec i Danii. Miał też pisywać wiersze („przedni poeta").

Janozki Nachr. II 119. — Dończewski Herbarz II 382. — Niesiecki Herb. IX 370. — Bandtkie Hist. druk. II 192. — Kraszewski Wilno IV 288. — Rzepnicki Vitae praes. III 159. — Święcki II 306. — Encykl. Orgelbr. XXVII 322—3. — Załęski Jezuici w Polsce t. III cz. 1 (o jego udziale w sprawie Łyszczyńskiego) i cz. 2. — Encykl. kośc. XX 584. — Łętowski III 244. — Korytkowski Prałaci i kanonicy gnieźn. IV. — Brückner Hist. liter.[2] I 276. — Piwarski Między Francją a Austrią 1933 (passim). — Korbut[2] I 554 i 584. — Finkel Bibl. III str. 1894. — Wojtkowski Bibl. wielkop. nr 9663.

Witykind (Wypis z Kroniki tłumaczony przez Grzegorza a Słupia) ob. Jezierski Franc. (1790; w t. XVIII str. 541).

WITYŃSKI Stefan. Sertum ex floribus scientiae Metaphysicae pro renovatione studiorum aestiva a Stephano Witynski Philosophiae auditore. Praeside M. Sebastiano Grincingero Dobraszewski Philosophiae doctore ejusdemque ord. Prof. ad spectandum propositum. Anno Dni 1646. die 9 Iunii. Zamosci typis academicis exprimebat Paulus Radicius. w 4ce, k. 10 nlb.

Na odwr. str. tytułu herb Zamojskich. Pod nim 6 wierszy łac., podpisał Krzysztof Komorowski, stud. Akad. Zamojskiej. — Przypis Janowi Zamojskiemu, staroście kałuskiemu. Zamoj.

— Stephanoma laureum spectatae virtuti (1646).. ob. Abrek Andrzej (starszy).

— ob. Puzyna Stef. (Analemmata 1647).

Witzel Jerzy ob. Wicelius.

WITZKE Petrus. Herrliche, fröhliche und lustige Beschreibung so wol dess Einzuges, als Praeparation zu demselben, welcher allhie in Dantzigk von dem Durchleuchtigsten Hochgebohrnen Fürsten und Grossmächtigsten Herrn Sigismundo III. König in Polen, Grossfürst in Littawen, Reussen, Preussen,

Massowen, Samoiten, Kiovien, Walinien und Liefflandt wie auch der Schweden, Gothen, und Wenden Erbkönige. Geschehen den 1 Julii, Anno 1623 zu Abends umb 6 Uhr, und was sich sonsten begeben und Zugetragen, den Herren Krieges Kommissarien, sowol Hauptleuten Fendrich, Leutenandt und Officirern zu Ehren. Gedruckt zu Dantzigk, im Jahr 1623. w 4ce, k. 8 nlb.

Hoppe 45. Czartor. — Gdańs. miej.

— Auf den hochzeitlichen Freudentag des Eberhard Bodeckherrs und Anna, Michael Friedlands Tochter. Danzig 1607. w 4ce.

— Lieblicher Reben... Oel-Säfftlein des Ehe Standes des Heinrich Thurau und Catharina, Andreae Borckmanns Tochter. Danzig 1617. w 4ce.

Gdańs. miej.

WITZLEBEN Fryderyk Zygmunt. Bibliotheca Iablonoviana. Accedvnt Passim Scholia Qvae Ingeniorvm Merita Opervmqve Rei Librariae Praestantiora Rarioraqve Declarant. [Tu winieta: popiersie mężczyzny z tarczą i włócznią]. Lipsiae Ex Officina Breitkopfia 1755. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb. [Na karcie siódmej:] Bibliothecae Iablonovianae Volvmen I... k. 1 nlb., str. 360. — Volvmen II... k. tyt. i k. 1 nlb., str. 196. — Volvmen III... k. 2, str. 288. — Volvmen IV... k. 2, str. 194 oraz Indeks kart 40.

Dedykacja na 4 k. do J. A. Jabłonowskiego. Mówi, że korzystał z jego biblioteki.

Dzieło to jest bibliografią systematyczną dzieł zgromadzonych przez Jabłonowskiego (bibliotheca Jablonoviana, Podhorecensis, Lachovicensis). Jabłonowski doręczył Witzlebenowi katalogi i polecił opracować wedle systemu Bibl. Salheniańskiej. Najważniejszy jest vol. I i II, gdzie opracowano dzieła hist. i teolog. Widać z tego ogromne bogactwo biblioteki, niestety dziś zatraconej. W vol. I zestawia dzieła histor. źródłowe i opracowania, i to najprzód dzieła z zakresu dyplomatyki i numizmatyki, dzieła z hist. powszechnej, kościelnej, starożytnej, po czym dzieła historyczne do dziejów narodów współczesnych. Kończą prace o geografii, historii, literaturze, leksykony, florilegia, oratores et poetae. — W tomie II zestawia dzieła poświęcone Biblii, prace homiletyków, teologów, prawników, medyków, filozofów, matematyków, nawet dzieła ad artem pictoriam etc. I tu dużo dzieł odnoszących się do Polski.

Tytuły podane ściśle, zwykle wraz z odsyłaczami do literatury przedmiotu. Tylko liczby stron nie podaje. Często zaznacza „liber rarissimus".

Literatura hist. do dziejów Polski obszernie uwzględniona w t. I na str. 139—208 — W tomie II są polonica str. 94—107. — W tomie IV na str. 52—9 Sociniani.

Jagiell.

Vitzthum von Eckstadt, hrabia ob. Flemming (Leben 1732) — Königsmarckowa (1702) — Ranft Michał (1731).

Konopczyński Polska w dobie I, II.

Vivaldi Maria Alfons ob. Samuel (Tractatus 1612).

Vivanda niebieska ob. Sanner Stanisław (1692).

Vivat Rex ob. Corell S. (1677).

Vivax ob. Wojtowicki Alb. (1639).

Vivens Poloniae ob. Potocki Teod. (1724, 30).

VIVES (Valentinus) Jan Ludwik (ur. 1492 † 1540). Colloquia sive linguae latinae Exercitatio ex optimorum codicum cum collatione innumeris mendis purgata. Accessit rerum verborumque memorabilium index. Cum gratia et privilegio. Cracoviae apud viduam Jacobi Sibeneycher 1609. w 4ce, str. 160 i k. 9 (indeks).

Jocher 756 a. Jagiell.

— Toż:... sive Exercitatio linguae latinae J. Th. Freigii notis, ex praestantiss. quibusq. autorib. desumptis, illustrata. Gedani. Hünefeld. 1639. w 12ce, str. 323 i k. 17 nlb.

Jocher 756 b. — Wiszniewski H. lit. VI 134 Uniw. Kijow. — Warsz. powsz.

— ob. Camerarius Joach. (1613) — Modrzewski And. (De emendanda) — Su — Volkmar (Colloquia 1594, 1613).

Jego „Exercitationes linguae latinae" rzekomo miały być przełożone na język polski (?).

Jego rozprawę de disputatione ob. w Dialectica Joannis Caesarii per quaestiones (1558, 1569).

Inne jego prace (De conscribendis epistolis, Preces et meditationes itp.) nie mają styczności z nami.

Twardowski w Rozpr. Akad. hist. filoz. 1921 (Vives i Modrzewski). — Kot Historia wychowania (1924) II str. 663. — Tenże Andrzej Frycz Modrzewski o wychowaniu

(w Muzeum 1910). — Tenże w Arch. do dziej. liter. XIII 1914 str. 325. — Encykl. kośc. XXX 140.

Wiwiałkowski Piotr ob. Wywiałkowski (Hist. vet. et novi test. 1741).

WIWIANI Jerzy, prof. Akad. Zywot Pobozny, Cudá, y Smierć szczęśliwa, B. Michała Giedroycia Xiązęcia Litewskiego Zakonnika Ordinis Canonici S. Mariae Demetri, de Vrbe, Fratrum de Poenitentia BB. Martyrum, sub Regula D. Augustini militantium. Ktorego świątobliwe ćiáło odpoczywa w Kośćiele ś. Márká Ewángelisty w Krákowie. Z Oryginałow własnych y rożnych Historykow, ták Polskich iáko Cudzoźiemskich, przez Sławnego Gerzego Wiwiániego Náuk wyzwolonych y Filozofiey Doktora, Sławney Akádemiey Krakowskiey Professorá, Kleryká Dyecezyey Krak: nápisany, y náukámi poważnymi, do formowánia dobrych obyczáiow służącymi, Ozdobiony. A Przez W. O. Xiędzá Samvela Brzezewskiego, S. Th. Licencyatá, Káznodźieię Ordynáryuszá Kośćioła ś. Márká Ewángelisty tegoż Zakonu, gdźie Author zá nástąpieniem śmierci pisáć przestał, od Rozdźiału 17. dokończony y do druku podány. Sicut pictores imaginem ex imagine pingentes, saepe, ad Exemplar respiciunt, lineamenta ad suum opus transferre fatigunt: sic oportet eum qui se perfectum efficere vult, ad Sanctorum vitam oculos intendere, atque illorum bona sua per imitationem facere. S. Basil: Epist: 1. ad S. Gregorium Nazianzenum. Z Dozwoleniem Vrzędu Duchownego y Zakonnego. W Krakowie [Dopisano atramentem: 1655]. W Drukárni Lukaszá Kupiszá I. K. M. Typographá. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb. i str. 64.

Na odwrocie tytułu znajduje się herb Warszyckich i ośmiowiersz polski, po czym idzie na dziewięciu stronach dedykacja do Stanisława Warszyckiego kasztelana krakowskiego podpisana przez tłumacza. Następuje po niej: Przemowa do czytelnika pobożnego (na siedmiu stronach) i Sumariusz rozdziałów oraz aprobata z 17 lutego r. 1655.

W dedykacji na początku zaznacza, że „wychodzi już trzeci raz na widok wydany pospolity jasniej i rzetelniej drukiem żywot świętobliwy Michała Giedroycia". Ale to nie znaczy, że ten żywot wychodzi po raz trzeci, tylko ma widocznie na myśli dwie edycje żywota przez Jana z Trzciany (1605, 1615) — a ten obecny jest przeróbką edycji z r. 1615.

Żywot składa się z 22 rozdziałów, wśród których dodano świadectwo Miechowity i Jana z Trzciany z r. 1544. W rozdziale 19 jest sprostowanie omyłki, popełnionej na str. 21, jakoby błogosławiony Michał nie umiał czytać (gdyż są świadectwa o jego wysokim wykształceniu). W rozdziale 19 są podane jego nagrobki, w rozdziale 21 wiersze i modlitwy.

Obszerna ta biografia nie przynosi do jego życia nowych szczegółów, gdyż oparta jest na życiorysach dawniejszych a zwłaszcza na wiadomościach Miechowity i Jana z Trzciany. Autor amplifikuje ich opowiadania i zaopatruje w różne moralne nauki, a na początku każdego rozdziału dodaje dwuwiersz, streszczający jego treść. Jest tu jednak zanotowanych kilka szczegółów o kościele św. Marka (nie spotykanych w dawniejszych życiorysach) np. na str. 20 o krucyfiksie, organach, o chórze, o Marcinie Paczosku itp. Na str. 53 o cudach spełnionych w w. XVII.

Edycje inne ob. pod Giedroyć... oraz Jan z Trzciany (Arundinensis).

Bawor. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Toż:... przez sławnego Grzegorza Wiwianiego Nauk Wyzwolonych y Filozofii Doktora, przesławney Akademii Krakowskiey professora, Kleryka dyecezyi Krakowskiey napisany y naukami poważnemi do ćwiczenia się w dobrych obyczajach ozdobiony. A przez W. Imci X. Samuela Brzezewskiego S. Th. Licencyata Kaznodzieię Ordynaryusza Kościoła S. Marka Ewangelisty tegoż zakonu, gdzie autor za nastąpieniem śmierci pisać przestał; od Rozdziału 17 dokończony y do druku podany, a gdy zaś po setnym trzynastym roku, iak trzeci raz z pod prasy drukarskiey wyszedł ten żywota exemplarz; ku pomnożeniu czci y uszanowaniu tego B. Sługi Bożego, a wygody pobożności chrześciańskiey za staraniem y nakładem W. JmCi X. Anastazego Sołtykiewicza assystenta generalskiego, prowincyi polskiey wizytatora, Trzciańskiego proboszcza tegoż kanonicznego instytutu, dla niedostatku exemplarzów czwarty raz przedruko-

wany z pozwoleniem zwierzchności duchowney Roku Pańskiego 1769. w Krakowie w Drukarni Seminaryum Dyecezalnego Akademic. w 4ce, k. 8 i str. 138.

Na początku: Przedmowa A. Sołtykiewicza do B. Michała Giedroycia.

Jocher 8553.

Czartor. — Dzików — Uniw. Wileń.

— ob. Radziechowski Jan (Applausus Alembeck 1634).

Wiszniewski Hist. lit. VIII 176.

Vivifica passio ob. Leopolita (1532).

VIVORIUS Augustinus. Sublimioris geometriae opuscula Augustini Vivorii. Venetiis MDCCLXXII. (1772). Excudebat Modestus Fentius Superioribus annuentibus. w 4ce, k. nlb. 3, str. 66, tablica 1.

Dedyk.: Celsissimo adolescenti Co. Georgio Potocki, Sarmatarum Reipublicae optimati Dymiriensi Starostae &c. &c.

Jahiell.

(Vivus Franciscus). Rosarium Seraphicum cruentis Passionis Dominicae vermiculatu flosculis quod Sanctus Pater Franciscus Vivus SS. V. vulnerum Christi Baiulus recentissimae immemoris mundi offert memoriae et devotioni. Cum licentia Superiorum. Varsaviae, typis Collegij Scholarū. Piarum. w 12ce, k. 24.

Dodane osobno na końcu: Formula Voti Sodalium kart 2. Approbata Varsaviae 12. Octob. 1705. Jagiell.

Wizba (Wiżba, Wirzba) Jerzy ob. Wittenbergensis (1551).

Wizemberg (Jan, Mikołaj itp.) ob. Wisemberg.

Wizerunek doskonałości apostolskiey albo żywot błog. Szymona z Lipnice (1703)... ob. tom XXI 307.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Symboliczny. Jezuitow Z Innemi Wraz Zakonnikami Purpuraci Rzymscy Przez Sito Watykanskie Przesiewaią. z napisem Pars subtilissima fugit. to iest: Naysubtelnieysze cząstki wylatuią z sita Mimo innych. Wyleciał z niego Jezuita. [Tu rycinka: amorek przybrany kwiatami na kamiennej płycie]. Roku 1775. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Jest to wiersz drukowany synoptycznie po łacinie i po polsku. Zaczyna się: Wielkim rzeczom stać długo prawa Park nie dają... — Wyszydza upadek zakonu: Z tylu wsiow, gruntow ni się jedna im została lepianka, ni uprawnej ziemi skiba mała. Przyczyn upadku dopatruje się w kardynałach: Ci, co zwisko łacińskiej od zawiasy (cardo) mają, silną ręką z pilnością przetak obracają. Język przekładu polskiego silny, skłonny do nowotworów, rymy dość gładkie, tylko rytm szwankuje. Przypomina chwilami styl St. Trembeckiego, lecz nie ma jego doskonałości.

Ob. o tym wierszu Smoleński Pisma hist. II 117.

Czartor. — Ossol. — Uniw. Kijow.

— Toż:... przesiewaią, a Jezuici naypierw przez sito przepadaią. Warszawa, Mizler, 1775. fol. Ossol. (?)

— Obrony Królestwa Polskiego przez Stanisława Kostkę Societatis Jesv, Patrona Korony Polskiey, z Rewelacyey iedney poważney, która iest authentikowana w Processie Kaliskim przed Komisarzami Stolicy Apostolskiey, urzędownie czynionym wyjęty. Od młodzi Szlacheckiey w Collegium Lubelskim Societatis Jesu w dzień Swiętych, Apostołów Szymona y Judy R. P. 1632 na Theatrum wystawiony. w 4ce, k. 2 nlb.

Wiszniewski H. lit. VII 301.

Uniw. Warsz.

— (Miłosierny) litującego się Boga nad przestępnym człowiekiem, wyrażony w Teokracie Xiążęciu Tebańskim, własnego syna własną ręką po wielokrotnych dobrodzieystwach zabitym, reprezentowany dnia Wielkopiątkowego przy Kościele Nikodema Ś. W Wilnie przez Ichmościów PP. Akademików Wileńskich Med. Clas. gram. R. P. 1700, dnia 9. kwietnia. w 4ce.

— łagodnego szaleństwa w sławnym pobożnością Eryku królu duńskim na scenę od młodzi wystawiony. Poznań, S. J. 1690. w 4ce.

— łaźnie... ob. Pińczów (1613).

— ob. Barklajus (opis animuszów 1647) — Bendileta (wiktymy 1740) — Brzeżek Paxillus (duchownego żołnierstwa 1619) — Chlebowski (sławy Sauromatów 1614) — Cichowski Mik. (nieprawdy aryańskiej 1650) — Czarliński Bon. (książęcia katolic. 1637) — Granady (z) Ludw. (żywota chrześciańs. 1577—98) — Grzegorzkowic P. (utrapionej rzeczypospol. 1612—16) — Hes-

perus (śmierci And. Reja 1641) — Kański Bart. (prawdz. Jastrząba 1650) — Keynensis P. (żywota zakonnego 1613) — Kochanowski And. (pasterza w Gembickim 1658) — Kozikiewicz R. (doskon. w Szym. z Lipnice 1703) — Krajewski J. (cnot 1608) — Krasuski Koc. (pasterza 1654) — Makowski Ad. (panny pokorniuchnej 1655) — Nau Mich. (cerkwie rzyms. 1697) — Odymalski Wal. (żywota Maryi 1663, Męki Pańskiej 1700) — Orzechowski St. (ob. Solikowski J. D.) — Paszczykowski M. (nieśmiert. małżeństwa 1672) — Paszkowski M. (sławy Sauromatów 1626; ob. Chlebowski) — Pecarovius Stan. (człowieka żywot 1601) — Piątkowski Jerzy (męki Jezusa 1648) — Potkański Chr. (prawa ziems. 1607) — Poniatowski (państwa tureckiego 1622) — Rey Mikołaj (żywota człowieka poczc. 1560, 1606) — Rytgier Kasp. (mynie cudzoz. 1600) — Symplicjan Paw. (człowieka umier. 1629) — Siruć Hier. (łaski bożej 1587) — Solarski Jan W. (miłości boskiej 1686) — Solikowski Jan — Szymon z Lipnicy (doskonałości 1609) — Tyszkiewicz J. (wojewody 1642) — Wereszczyński (o wzgardzie śmierci 1585) — Żabczyc Jan (Forma postępków 1684) — Żorawski Aleks. (ob. Chlebowski).

Wizerunk. Falecznego y Duchá, y náuki y pismá, tychto od Luterá począwszy aż do dzisieyszych nowo Ewángielikow: w ktorym iáko we źwierćiedle iáśnie obeyzrzysz, onę Besthyą z wielą głow o iednym ćiele, co ią wykonterfetował swięty Jan w swym obiáwieniu. [Na końcu:] W Krakowie w officynie Szárffenbergierow. 1561. w 8ce, k. tyt. i k. 55 nlb.

Po karcie szóstej powtórzony powyższy tytuł (z różnicą S: Jan) z dodatkiem dwóch cytatów (Gailatas 5, Rzymia: 8)... oraz: Roku. 1561.

Rozpoczyna: Ku krześc. czytelnikowi przemowa. (Tu tłumaczy, jak szatan opętał człowieka pychą i obrał sobie przed 40 laty mnicha za swe narzędzie. Z tego mnicha nawygrazały się jaszczurki. Co głowa, to rogi i wiara, jako się w Zwyngliussu okazało).

Dzieli się na siedem rozdziałów, których „argumenta" podane są po drugim tytule. Mówi najprzód o powstaniu trzech sekt: luteranów, karolstadianów i zwinglianów. Broni katolickiego zdania o sakramentach (chrztu, bierzmowania, pokuty), postach i o wolnym rozmyśle, o obrazach i relikwiach. W rozdz. IV wykazuje sprzeczne zdania między luteranami. W rozdz. V zbija różne fałsze Brencjusza, Melanchtona, Kalwina, Bucera itp. Rozdział VI przedstawia prawdziwą naukę apostołów w spornych kwestiach. Rozdział VII wymienia pierwszych sześć wieków kościoła i pisarzy kościelnych aż po r. 555 działających. Pierwszy doktorowie święci są najwięcej ku wiedzeniu potrzebni.

Broszura wymienia wielu współczesnych różnowierców (Serwata, Westfala, Crucigera, Vita Teodora, Iliryka) ale przemilcza polskich.

Lelewel Bibl. ks. I 105. — Dziennik Warsz. 1827 t. IX 260. — Jocher 3151. — Maciejowski Piśm. Dodatk. 386.

Na egz. Czart. pięć gwiazdek.

Bawor. — Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

Wizervnk Słvgi Wiernego. [Druk jednokartkowy. U góry drzeworyt przedstawiający sługę z ośla głową, odbierającego z rąk pana pęk kluczy. Pan siedzi w krześle, sługa stoi przed nim. Na ścianie: Boże przykazania; w tyle sceny z życia gospodarskiego. Po prawej stronie pan wsadza słudze koronę na głowę. Pod tym w dwóch kolumnach wiersze, zaczynające się:] Przypatrz mi się napierwey jak mam ubiór gładki, Jak przystoi mieć słudze ochędożne szatki... (1655) (38 × 29 cm).

Jest to t. zw. drzeworyt ludowy, przeznaczony do wieszania w izbie czeladnej (podobnie jak Śmiadeckiego Sługa albo uczeń, z r. 1608). Wykonanie drzeworytu i wiersz prymitywne.

Łosiński-Treter Życie polskie w dawnych wiekach 1920. — Saulnier i Zee Le bon serviteur w „Dawnej Sztuce" (czasop.) 1938 zeszyt 3 str. 193—208 (o analogicznych rycinach i wierszach francuskich i angielskich).

Muzeum Lubom. we Lwowie.

— Złotey Nadziei ob. Biesiecki Jan ks. (1685).

Wizgird Piotr ob. Poselstwo (1588) — Wysocki Aleks. (Ostatnia posługa 1622).

Wizgirdowie, podkomorzowie smoleńscy ob. Elsner Wincenty (1782).

VIZICHIUS Krzysztof. Ara... erecta.. Viro Magnifico dum Alexandro Czapski Haereditario... occasu lugubri, viri Magnifici et Generosissimi Johannis Nicolai de Linda Mosta Novus Apollo Lucem praeberet... Christophorus Vizichius... fol., k. 2. Ossol.

— Wahrhaftiger Bericht auff was Art und Weise die Kirche zu Mariensee in Preussen, denen Evangelischen, Anno 1701. von den Römisch-Catholischen gewaltthätig abgenommen worden: Nebenst einem kurtzen Anhange von andern verschiedenen, in der Nachbarschaft unlängst ergangenen und theils noch anhaltenden Verfolgungen: Abgefasset von Christophoro Vizichio, gewesenen-Lutherischen Predigern in Mariensee, nunmehro armen und dürftigen Exulanten. Gedruckt 1702. w 4ce, k. 6 nlb. Czartor. — Krasiń.

Wizimier Báltyckiego Morzá Zwyciezcá, Abo Zvvyciężna Ovczysta Nawa, Iáśnie Wielmożnego Iego Mośći Pána, P. Iana z Bnina Opalenskiego, Woiewody Brzeskiego, Generała Wielgo-Polskiego, po swiezo obiętey ná Dostoynosć Generálską władzy, Przy Pierwszym Iego Mośći w Káliszu Przywitániu, od Szláchetney Młodźi u Portu Szczęśliwych Wysep, na Theatrum Kárnk: Societatis Iesu, Wystawiona. [Tu ornament linearny]. W Kaliszv, W Drukárni Collegii Societatis Iesv, Roku Pańskiego, 1679. fol., k. 2 nlb.

Jest to program teatralny 3-aktowego widowiska, osnutego na wiadomości podanej przez Kromera, jakoby Wizymier blisko po Lechu panujący pomknął przez Bałtyk do Danii i nakazał Sywardowi dań doroczną (podobną odwagę okazał Piotr Opaleński przeciw Szwedom).

W I akcie Wizymier naradza się, jak odeprzeć Sywarda. Rozmawia z nim Mars i geniusze. W akcie II i III występują Mars, satyrowie, religia prawowierna, nimfy itp. W akcie III nawa Opalińskich, syreny i gracje. Jagiell.

Wizka ziemia ob. Rezolucya.

Wizja Urzędowa Kamienicy XX. Kamedułów Konw. Bielańskiey przy Warszawie dziedziczney na ulicy zwaney Dunay sytuowaney teraz za kontraktem przez sławetnych Macieia Kwartnickiego Stolarza mieszczanina warsz. i Magdalenę małżonków trzymaney na mocy Dekretu Sądu Woytow. y Ławniczego Miasta Starey Warszawy dnia 24. Listopada 1783. zapadłego przez nas na podpisie wyrażonych ławników z deputacyj szl. IP. Jakuba Muraszewskiego Woyta miasta tegoż z przybranym W. Bonawenturą Solarym Architektem przysięgłym dnia 13 stycznia 1786. fol., k. 2. Uniw. Warsz.

Wizye ob. Visiones.

Wizyta generalna Diecezyi Płockiey w punktach zebranych dla poprzedzaiącey informacyi w r. 1753 ogłoszona. Warszawa. W Drukarni Coll. S. I. fol., k. 10 nlb.

Nad tytułem rycina. Krasiń.

Wizyta pierwsza ob. Ogiński Tad. (Radziwiłł 1737) — Radziwiłłówna Izab.

(Wizytki) (zakon Nawiedz. N. M. P., sprowadzony do Polski 1654 r.). Lettre circulaire aux communautés des Religieuses de la Visitation Sainte Marie, nouvellement établies par la Serenissime Reine de la Pologne en la ville de Varsovie.. ob. Lettre (t. XXI str. 239).

Ogłoszone również drukiem w Portofolio M. Ludwiki I (1844). — Przetłumaczył J. L. Jastrzębski (Polskie Wizytki czyli historya fund. pierwszego klasztoru, Rzym 1849) — ob. Bibl. t. II str. 212. Bibl. Pusłow.

— Kathegorya sprawy Wielebnych Panien Wizytek Wileńskich przeciwko IW. W. podskarbinie W. Lit. y Sttom Puńskim Brzostowskim (1790). (Na tej samej karcie:) Kathegorya sprawy WW. PP. Benedyktynek Wilens. z Brzostowskiemi fol., k. 1. Zielin.

— ob. Alakok Małgorzata (Życie 1724) — Augustyn św. (Reguła 1695) — Bruc Klaudia (1790) — Cauchon (Żywot Fremiot 1693) — Duchenbillot (Spobób nauczenia się po francusku 1755, 1768) — Franciszek Salezy (Żywot 1687, Kazania 1693, Listy duch. 1699) — Małachowski Jan (Echo 1692) — Prośba (w t. XXV 305) — Pruszcz (Klejnoty) — Skarb serdeczny 1701) — Skrzynecki Rafał (Kazanie 1754) — Ustawy — Włocki J. F. (Kazania 1741, Doskonałość 1752) —

Wysocki Sam. (Przemowa 1761) — Zebranie wiary na wzór Kanizj. (1702).

Encykl. kościelna XXXI 539 (tu ich dzieje w Polsce). — Łukaszewicz Hist. szkół I 349. — Finkel Bibl. III str. 688.

Vladislaviae querela ob. Loaechius A. (1604).

(Vladislaviensis dioecesis). Articuli in imminenti visitatione generali ecclesiarum parochialium dioecesis Vladislaviensis et Pomeraniae discutiendi secundum quaesita quae sequuntur. (Na końcu:) Varsaviae die 20 mensis Januarii Anno 1779. fol., k. 7 nlb. (sygn. D_1).

Jagiell.

Vladislaviensis ecclesia (dioecesis, episcopatus) ob. Antonelli (1764) — Breviarium (1502, 1589) — Damalewicz (Vitae 1642, 1643) — Diurnale (1543) — Paracciano 1757—1762) — Propositio — Psalterium (1504) — Rzepnicki (Vitae 1760) — Spinelli (praetensae 1755) — Synodus (1589. 1641) — Viaticum (1502) — Włocławska diec.

Ob. też pod nazwiskami biskupów.
Finkel Bibl. hist. II nr 13044—13057. — Finkel-Maleczyński Bibl. I (1931) str. 67.

Vlacich ob. Illiricus (Flaccius).

Wladimirus (Władymir, Włodzimierz) ob. Acies ignea et facies leonis (1724) — Engel (1792, 96) — Gizel Innoc. (Sinopsis 1762) — Kulczyński Ignacy (1734) — Officium — Pezarski And. (1732).

WŁADYSŁAW a Conceptione B. M. V., pijar. Jllustris Christiani Orbis Planeta, D. Thomas. Per Patrem Vladislavm a Conceptione Beatae Mariae Virginis Scholarum Piarum, encomiastico calamo Demonstratvs, Jn Básilica Reuerendorum Patrum Ordinis Praedicatorum Sancti Hyacinthi Varsaviae, Anno quo Devs in Carnem humanam influxit, 1682. die 7ma Martij. [Tu ornament linearny]. Varsaviae, In Officina Typographica PP. Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb. (sygn. C).

Na odwr. prymitywnie sztychowany herb Pokrzywnickich. — Dedyk. Joanni Pokrzywnicki, canon. gnesnensi.
W kazaniu opowiada (legendarny) żywot świętego.

Czartor. (fragm.) — Uniw. Wileń.

WŁADYSŁAW od św. Dionizego, karmelita. Korona Całego Roku Tyle Drogiemi Kleynotami Ile Swiętych Panskich Przykładami Ozdobiona. Jasnie Oswieconey Xiężnie Jmci Barbarze z Zawiszow Radziwiłłowey Wojewodzinie Nowogrodzkiey Na Znak Wieczney Wdzięcznosci za Panskie Dobrodzieystwa Jako Hoyney Fundatorce Y Dobrodzice Zakonu Swego, Od Xiędza Władysława Od S. Dionizego Karmelitow Bossych Prowincyi Litewskiey Prowincyała Ofiarowana Roku 1762. W Wilnie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. 2 tyt. i k. 6 nlb., str. 584, k. 20 nlb. (rejestr).

Toż: ... Ofiarowana Roku 1763. Częsc Druga... k. tyt. i k. 1 nlb., str. 626, k. 29 nlb. (rejestr).

Na odwrocie obu kart tyt. herby (Łabędź i Orzeł z Trąbami) oraz wierszyki, po czym w cz. I dedykacja, aprobaty i cenzury; zaś w cz. II tylko aprobaty i censury.
Dzieło ułożone wedle miesięcy i dni. Pod każdym dniem zwięzłe informacje o świętych i błogosławionych, którym jest dzień poświęcony; oraz zwięzłe sentencje z pism św. Teresy, Jana a Cruce, Grzegorza Nazj. itp. pisarzy. Na str. 511 i nast. (w cz. I) Wizja Tundala.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

Władysław z Gielniowa († 1505) bernardyn ob. Gielniowa (z) Ładysław.

Władysław Polak (Ladislao Polono) drukarz ob. Lyra (1492) — Lancalao.

Z jego imieniem wychodziły niektóre druki M. Ungnta.

(Władysław święty) król węgierski. Żywot S. Władysława... Pobożnym nazwanego (1630)... ob. Ugniewski (w t. XXXII 16).

Jemu przypisywane bywa autorstwo.

Bawor. — Ossol.

— Fraterni sanguinis sitiens proprio cruore. inter mensas et pocula, potus... 1699 w 4ce. Uniw. Wileń.

— ob. Crosnensis Paweł (1609; obszerny poemat o nim) — Temesvar (Vita).

Władysław Herman ob. Fax mentis (1720) — Lubomirski G. (Corona 1723) — Pakosławski J. (1720).

Władysław Laskonogi. [Na drugiej karcie tytułowej:] Władysław Laskonogi Rok 1206. Dzieiow Narodu Polskiego Ułomek Historyczny. [Tu w liniach:] Qui tam accessibilem, tam favorabilem, tam benignum & dulcem, ac svavem prudentiae — se se offerebat affabilitate praestabilem... Pochw: Laskon: Patrz Kadłub: K. 823. [Tu winietka: paw]. w Warszawie w Drukarni P. Dufour Kons: Nadw: Drukarza J. K. Mci i Rzeplitey, Dyrektora Druk: Korp: Kad: M.DCC.XC. (1790). w 8ce. k. tyt. str. 53.

W przedmowie po pochwale religii uderza autor na nauczycielów religii, którzy zapominają o swoim powołaniu. — Po czym przytacza z Naruszewicza (t. IV str. 157—160) obszerny ustęp o rozpuście i próżniactwie duchowieństwa z początku w. XIII za Władysława Lask. oraz jak krakowianie wypowiedzieli mu posłuszeństwo (pod przywództwem bisk. Pełki).

Powiastka opowiada, jak król Władysław zaszczyca na polach błogosławionych zmarłego Węgierskiego, „którym Helikon Polski szczycił się", swą poufałością. Opisują sobie wzajemnie zbytki duchowieństwa. Węgierski recytuje wierszyki (bardzo niezgrabne, których by za życia nie napisał), np. „Psy i cugi i karety, I olchestra i balety... Nowe Hulki(?), nowe zbytki, Będą tam i te kobitki".

Narzekają też na mnichów i na biskupa Pełkę (Tron wywraca, berła trzaska, Fanatyzm jemu przyklaska). Jak skarb książęcy został rozdrapany za Władysława i jak słusznie teraz (1790) intraty z dóbr bisk. krakowsk. dla skarbu przywrócono. O nałożnicach i bękartach księżych. O ambicjach i intrygach infuł. Tron powinien być dziedziczny.

Rzecz pisana w r. 1790 przez jakiegoś bliskiego znajomego Kaj. Węgierskiego, zwolennika Oświecenia, przeciwnika „fanatyzmu", ale słabo władającego piórem. Moim zdaniem najprawdopodobniejsze mogłoby być autorstwo Wejcharda, który bawił się pisaniem wierszyków, był antyklerykalnie nastrojonym i żył zbliżony do Węgierskiego (on wydał jego „Organy"). Ale dowodu nie posiadam.

Akad. — Bibl. w Suchej. — Czartor. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

Władysław Łokietek ob. Lünig (Orationes I 4; tu rzekoma jego mowa z r. 1306).

(Władysław Jagiełło). D. Vladislai Iagellonis Regis Poloniae M. D. Lithvaniae Jn Vniversitatem Cracouiensem Amor. Beatissime Pater Domine Benignissime. fol, k. 2 nlb.

Jest to list Wład. Jag. z r. 1418 do Marcina V „in facto incorporationis quorundam beneficiorum pro Universitate cracoviensi", wyjęty z księgi: Registrum Zbignei cardinalis. — Na końcu berła Akademii. Druk z drugiej połowy w. XVII ok. (1670?).

W Codex dipl. Univ. tom I str. 121 przedrukował Pauli list ten z kodeksu Radymińskiego. Być może, że to Radymiński ogłosił go drukiem w w. XVII.

Jagiell.

— Bellerophon Sarmaticvs, Sev Dialogi Tragicomici, Ex Vladislai Iagellonis Regis, Academiae Cracouień. Fundatoris, Armis Gentilibus facti, & inhonorem ipsius Anno D. 1637. exhibiti, Argvmentvm. [Tu w środku karty berła na krzyż]. [Po prawej stronie:] Integra cur florent quibus Hostes mille fuerunt? [Po stronie lewej:] Quaeras hic Quarto, Quis tueatur Ea. w 4ce, k. 2 nlb.

Program widowiska złożonego z 6 aktów, a każdy akt z kilku scen. Każda scena tworzy osobną całość, akcji wspólnej nie ma. Po kolei w każdej scenie zjawiają się coraz inne postacie alegoryczne (Natura, Demon, Styks, 4 objecta, praedicamenta, satyry, Fama itp.). W akcie III Bellerophon sarmaticus sua egregia facinora canit. W akcie V śpiewają Muzy i gra Apollo. Sena: Musae patronos suos reddunt immortales. O Władysławie Jag. w całym tym widowisku nie ma mowy. Ossol.

— ob. Berichten (rozmowa zmarłych 1734) — Besprāche (1732; ob. Berichten) — Gespräche (1718) — Lieferung (1753) — Ludewig (1720) — Oleśnicki Zbig. (Mowa) — Ostrowski (Suada II; tu rzekoma mowa Plavena) — Piskorski Seb. (Regia solis 1702) — Plaven (a) Henryk (w Lüniga Orationes I 7) — Preussen (Verth. 1703) — Wiślicy (z) Jan (Bellum prutenum 1516).

Władysław Warneńczyk ob. Callimachus (De rebus gestis 1589) — Listy różne hist. (1737) — Mowy wyborne (1759; tu jego list do Skanderbega z r. 1443) — Mylius Jan (1568) — Reusner M. (Epist. 1598, Orationum 1595) — Skanderbeg — Warszewicki Krz. (Turcicae 1595) — Victor coronatus (1722; program teatr.).

Władysław Jagiellończyk syn Kazimierza Jagiell. ob. Amman (1515) — Modius Fr. (1586) — Ursinus Kasper (De trium regum 1512) — Zygmunt I (druki z powodu zjazdu w r. 1515).

WŁADYSŁAW, książę mazowiecki. Candido lectori, simulque rigido censori obvia venit ad scrutandum veritas utrum privilegium Vladislai Ducis Masoviae super decimas ecclesiasticas A. 1446 collatum, in Volumine antiquarum Constitutionum synodalium Provinciae Gnesnen. reperibile, et in aliis diversis spiritualium personarum libris conformiter recusum obiecto tipi errori subiaceat; en verius literae pargameneae, speciem privilegij ducalis praese ferentes ac pro originali comportatae penitus discordantes, per quempiam favore parochorum sunt confictae, nullamq. fidem mereri debent. fol., k. 3.

Ob. Lectori (w t. XXI 137).

— ob. Jus terrestre (w t. XV 111) — Synodus prov. gnez.

WŁADYSŁAW IV, król. Ihrer königl. Maj. zu Polen und Schweden Vladislai IV. auff der Evangelischen sämptlichen zu Orla geschriebene unterthänigste Supplication Antwort. 1644. w 4ce.

— Dero zu Pohlen und Schweden Königl. Mayt. Ausschreiben wegen einer theologischen Zusammenkunfft, welche am 28. Augusti zu Thoren in Preussen angesetzt nebenst andern Missiven bemelte Zusammenkunfft betreffende. 1645. w 4ce, k. 8. Jagiell.

— Beruff und Ausschreiben (1644, 1645)... ob. w tomie XXII 41.

— Copia Ihrer Königl. Maj. in Polen Schreiben an die sämmtlichen Stände der Krone Polen, wegen der überaus grossen Victorien, was Ihre Majestät wider den Moscowiter erhalten. 1634. w 4ce.

— Copia des Ausschreibens, wegen Anstellung eines Colloquii Charitativi zu Thoren in Preussen auf jüngst künftigen 28/18 Augusti des 1645. Jahrs, eine Vereinigung der Religionen unter denen Catholischen, Lutherischen und Reformirten aufzurichten Anno 1645. w 4ce, ark. 3.

Po łacinie i po niemiecku.

— Des Allererlauchtigsten Grossmächtigsten Königs Vladislai des IV. wie auch Matth. Łubieński eigendliche Copien und Abschriften an die Stände der Cron Pohlen, welche der röm. cathol. Kirchen nicht beygethan waren Anno 1644. w 4ce. Dzików.

— Edictum illustribus, magnificis, nobilibus etc. Poloniae regni propositum de belli cursibus; datum Vilnae 20. III. 1644. w 4ce, k. 4.

Kat. antykw. Rosenthala 1910.

— Gründungs Urkunde für Rawicz (1638)... ob. Przyjemski.

— Ordinatio consiliorum in conventu terr. Prussiae... ob. t. XXIII 402.

— Intercession Schreiben an den Keyser wegen Schlesien (1636)... ob. t. XVIII str. 596.

— Vladislaus IV. Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Masoviae, Livoniae, Sievierien., Smolenscen., Czernichovien. Nec non Svecorum, Gothorum, Vandalorumque haereditarius rex, Universis et singulis Regni nostri et M. D. Lithuaniae et provinciarum eis adnexarum incolis ab ecclesia catholica romana dissidentibus gratiam nostram... etc. (Na końcu:) Datum Vilnae 20 Martii Anno Salutis 1644. w 4ce, k. 6 (sygn. B_2).

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Vladislaus IV Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Severien., Smolenscen., Czernichoviensis. Nec non Suecorum, Gotorum, Vandalorumque haereditarius rex, Regni nostri et M. D. Lithvaniae et Provinciarum adnexarum Incolis, Augustanae et Reformatae ut vocant, Confessionis Gratiam nostram, etc. Dat. Varsaviae 1 Decemb. Anno Sal. 1644. w 4ce, k. 4 (sygn. A_4).

Są dwa odbicia różne.
Jocher 9579.
Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Universalium Sacrae Reg. Maj. Poloniae et Sueciae etc. ad Dissidentes ab Ecclesia Catholica Romana; Et literarum Illustrissimi ac Reverendissimi

Dn. Archiepiscopi Gnesnensis, Regni primatis etc. ad Eosdem. Tum ad Universales S. R. Majestatis Deputatorum ab ecclesiis regni et M. D. Lithuan. Evangelicis Orlae congregatorum, Supplicis Libelli ac eorundem ad literas Illustrissimi etc. Dn. Archiepiscopi responsionis ex originalibus fidelis transcriptio. Anno 1644. w 4ce, k. 6.

Jocher 9585. Jagiell. — Ossol.

— Universalium Sacrae Regiae Majestatis Poloniae & Sveciae &c. ad Dissidentes ab Ecclesia Catholica Romana: & Literarum Jllustrissimi ac Reverendissimi Dn. Archiepiscopi Gnesnensis Regni Poloniae Primatis &c. ad Eosdem: Tum Ad Universales S. R. Majestatis Deputatorum ab Ecclesiis Regni & M. D. Lithuan. Evangelicis, Orlae congregatorum, Supplicis Libelli ac Eorundem ad literas Jllustrissimi &c. Dn. Archiepiscopi Responsionis Ex Originalibus Fidelis Transcriptio. Anno M.DC.XLIV. (1644). w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb. (sygn. D_2).

Kustosza A_2 nie ma, za to A_3 wybity dwukrotnie. — Kustosz B pod *No*, C pod *Dij*.

Zawiera: 1) Uniwersał Władysł. IV, datow. Vilnae 20 marca 1644. — 2) List M. Łubieńskiego dat. Varsaviae in synodo prov. 12 nov. 1643. — 3) Prośba dysydentów do Wład. IV, dat. Orlae (bez dnia i roku) a podpisana przez Janusza Radziwiłła w imieniu deputatów trzech ewang. synodów. — 4) List Janusza Radziwiłła dat. Orlae 3 sept. 1644 do arcyb. gnieźnieńs. (M. Łubieński).

Obacz w t. XXXI str. 239—40 odsyłacze pod Toruńskie colloquium. Czartor.

— Universalium Sacrae Regiae Majestatis Poloniae et Sueciae, &c. ad dissidentes ab Ecclesia Catholica Romana: Et Literarum Illustrissimi ac Reverendissimi Dn. Archiepiscopi Gnesnensis Regni Primatis, &c. ad Eosdem: Tum Ad Universales S. R. Majestatis Deputatorum ab Ecclesiis Regni & M. D. Lithuan. Evangelicis Orlae congregatorum, Supplicis Libelli. Ac Eorundem ad Literas Illustrissimi &c. Dn. Archiepiscopi Responsionis. Ex Originalibus Fidelis Transcriptio. Feb. 15. 1644. Imprimatur. Ja. Cranford. Londini, Excudebat E. G. Impensis Johannis Rothwell, sub signo Solis in Coemetario Paulino, Anno Dom. 1645. w 4ce, k. tyt. i str. 26.

Wyrazem ogromnego zainteresowania, jakie wywołało w krajach protestanckich zwołanie Coll. char. przez Władysł. IV, jest przedruk londyński uniwersału z 20 marca 1644. — Od str. 8 idzie przedruk pisma arcyb. Macieja Łubieńskiego, datowanego in synodo provinciali 12 novembr. 1743, w którym biskup zapowiada udział katolików w kolokwium i dodaje „si unquam fuit resumendae pacis ecclesiasticae tempus oportunius, hoc certe est". W rokowaniach brał udział biskup Jerzy Tyszkiewicz.

Od str. 11 idzie z osobnym tytułem: Ad epistolam synodi Warsawiensis... ordinum Evangelicorum Responsio. Są to dwa listy Janusza Radziwiłła: 1) Pierwszy do arcyb. gnieźn. (Łubieńskiego), dat. 3 sept. 1644; 2) drugi do Władysł. IV, pisany ex colloquio Orlensi die 24 Aug. 1644.

W listach tych żalą się ewangelicy na napaści na dysydentów (zwłaszcza na rozruchy w Wilnie), podkreślają potrzebę conscientiarum libertatis, podnoszą tolerancję Zygmunta I i Zygmunta Augusta, przypominają „kaptur" (sancta et omnibus vicinis invidenda confoederatio) i zestawiają objawy prześladowania (scholae, ingenia, typographiae, fora domestica et externa). Wreszcie wymieniają swoje postulaty. — Obacz o tym pod Radziwiłł Janusz. Akad.

— Vladislai IV. Regis Poloniae et Sveciae Literae ad Ordines pro unione fidei 1644. w 4ce, k. 4. Czartor.

— Mandatum poenale Vladislai IV in causa contubernii braseatorum ad Senatum Gedanensem. Datum Varsoviae, die 22. Aprilis 1637. w 4ce.

Dołączony miedzioryt sztychował Saal. Gdań. miej.

— Praescriptum Instructionis seu Manuductionis S. R. M. de ordine et modo tenendo in Colloquio Thorunensi, functionibusque Disputatorum, Illustri Georgio Duci in Ossolin, S. R. J. Principi, etc. Sacrae R. Maiestatis ad Congressum Thorunii celebrandum Legato. Datum Varsaviae die 15 Augusti a. 1645. w 4ce, k. 8.

Jocher 9590. Czartor. — Ossol.

— Vladislai IV. Reg. Pol. Epistola ad congregatos Thorunii, una cum Regia instructione, Principi Ossolinscio Magno Regni Cancellario et Plenipo-

tentiario Legato ad Colloquium Charitativum commissa. Vratislaviae (1645). w 4ce.

Po łacinie i niemiecku.

Jocher 9580. Uniw. Warsz.

— Responsum Illmi Dni Georgii Wilhelmi Marchionis Brandeburgensis Legatis die 13 Martii A. 1633. fol.

Czartor.

— Tvrcarvm Imperatori Sołtano Amurat Chán, per eius Legatum Sehin Agam, Responsio (1639). w 4ce, k. 4 nlb.

Wyrzuca mu napady na Polskę mimo zawartego przymierza. Skarży się zwłaszcza na Abassa Baszę i na Tatarów. Wojsko polskie musiało wtargnąć ścigając Tatarów na Wołoszczyznę. Tłumaczy napaści Kozaków. Sehin Aga bliżej to wytłumaczy.

Czartor. — Ossol.

— Sacrae Regiae Majestatis Poloniae et Sueciae Vladislai IV. ad libellum supplicem ab ordinibus Evangelicis Orlae scriptum Responsum. 1644. w 4ce, kart 4.

Dwa różne odbicia.

Czartor. — Jagiell. — Raczyń.

— Königliches Schreiben, An das Reich Schweden, vnd dessen Jnnwohner. Gegeben in Thorn, den 30. Junij, im Jahr 1635. Aus dem Schwedischen ins Teutsche versetzet. w 4ce, k. 4 nlb.

Druk w Sztokholmie. — Oświadcza, że nie stracił praw do korony szwedzkiej. Żali się na Gustawa Adolfa. Wymienia klęski, jakie spadły na mieszkańców Szwecji. Obiecuje utrzymać wolności i przywileje Szwecji oraz zaopiekować się Krystyną „des Reichs Erbfürstinne“ Przestrzega przed skutkami nieposłuszeństwa w stosunku do niego. Czartor.

— [Odezwa powyższa po szwedzku, datow. z Torunia 30 Juni 1635, w sprawie praw do korony szwedzkiej]. fol., karta 1.

— Toż:... (po fińsku). fol., k. 1.

Bibl. król. w Sztokh.

— Copye uyt den Koninglijcke Brief aen het Rijck Sweden, ende d'Inwoonders aldaer. s Hage. 1635. w 4ce. kart 2.

— Königliche Majestät in Polen etc. Beruff- vnd Ausschreiben, Königlicher Mai. in Polen etc. worinnen er die Religions-betreffende Streitigkeiten in eine gleichförmige Einigkeit durch die künftige den 10. Oct. d. J. in Thoren angestellte Zusammenkunfft in seinem Königreich zu richten verspricht, vnd theil Päbstische, theils Lutherische Theologen dahin beweglich beruffet. Itzo aus dem Lat. ins Teutsche, dem guthertzigen Leser zum besten versetzt. ob. tom XXII str. 41. Raczyń.

— Toż:... Anderes Beruff und Einladungs Schreiben (1645)... ob. t. XXII str. 41. Bibl. Mus. w Sybinie.

— Königlicher Majestät zu Polen Vladislai dess IV. Schreiben, An die Versamlete zu Thoren, sampt deroselben Königlichen Instruction, dem Fürsten Ossolinssky, GrossCantzlern, vnd wolverordneten Gevollmächtigten Gesandten auff das angestellte Colloqium zu Thoren übergeben. Erstlich gedruckt zu Presslaw bey Georg Baumann. 1645. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Pismo król. datowane: Warsaw den 19 Augusti 1645. — Po czym idzie: Instruction und Anleytung, was für Ordnung und Mass soll auf dem Gespräche zu Thoren... gehalten werden, dem Hertzog in Ossolin... übergeben... (podpisał król i Jakub Maks. Fredro referend.). Akad. — Ossol.

— Władysław IV. Z łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflantskie, Smoleńskie, Czernichowskie. y Szwedzki, Gotski, Wándalski Dźiedźiczny Krol. [Wezwanie na sejmik powiátowy w Proszowicach dniá wtorego Mieśiąca Stycznia]. Dan w Warszawie dnia XXXI Mieśiąca Października Roku Pańskiego M.DC.XLIV. (1644). w 4ce, k. 1 (z odciśniętą wielką pieczęcią koronną).

Na odwrocie adres: Szlachetnemu Burmistrzowi Krakowskiemu. Akad.

(Władysław IV). Acclamatio votiva Vladislao IV Poloniae et Sueciae Regi post coronationem urbem ingredienti. Dantisci 1634. fol.

Dobrowolski w Przegl. Bibl. 1932 str. 57. — Hoppe 48.

Z podobnym tytułem wydał panegiryk J. J. Schlichtyng (tom XXVII 207).

Gdań. miej.

— Gratiarum actio Vladislao Pacifico cum pro summis ab ineunte aetate in patriam meritis, tum pro recuperatis per pacis compositionem Prussiae mo-

tibus, nomine Magistratus Regiomont. cum eandem reviseret... Regiomonti 1636. fol.

Jako autora podaje jeden z katalogów księgarskich P. Wegera.

— Actus coronationis Vladislai, Königl. Mayest. in Polen Anno 1633. den 24 Januarij, 3 Februarij. w 4ce, str. 8.

— Apollo Mvsas Vitovianas Ad Pios Manes Potentissimi Ac Serenissimi Vladislai IV. Polouiarvm & Sveciae Regis, &c. Tristi Metro In Colonia Academica Iedlinscensi Excipiendos, Excitans, Cvm Ad vltima iusta peragenda Varsauiâ Cracouiam Non sine lachrymis Ciuium vniuersorum Redvcerentvr. Die 29. Decembris, Anni Domini, 1648. [Na końcu:] Varsaviae, In Officina Petri Elert S. R. M. Typographi. (1649). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Dedykacja Michaeli Dmowski, Jedlinscensi praep. — Dat. e Musaeo Vitoviensi, die 1 Januarii 1649.

Piszą wiersze studenci kolonii akad. (a raczej ich nauczyciel). M. i. Wład. Helmmicht stud., Stan. Izbieński, Gabr. Trojanowski, Władysł. Kożuchowski, Franc. Prażmowski, Gabr. Tryniszowski, Marek Guyski, Laur. Depult, Hiac Depult, Bern. Młodecki, And. Pelmonowski, Joan Rucki, Zach. Bierzwiecki, Franc. Pałuski, Paweł Primkowicz, Aleks. Szpot Dunin (dłuższa Ode funebralis), Andr. Szadurski.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Applausus Pieridum (1633)... ob. Sulikowski Mik. (on jest autorem).

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Applavsvs Quos desideratissimum Poloniae & Sueciae Principem, Serenissimvm Wladislavm Sigismvndvm, Cùm pridie Nonas Maii, felicissimis auspiciis, ad capessendum Moschouiae Imperium ducens exercitus, Luceoriam ingrederetur; pleno debitae obseruantiae ac deuotionis animo effudit, Nobilis Ivventvs Collegii Luceoriensis Societatis Iesv: Anno M.DC XVII. (1617). Cracoviae. [Tytuł w prostokącie z linii]. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Rozpoczyna dedyk. do Jana Kazimierza podpisana w Łucku d. 8 sierpnia 1617. Po czym idą różne emblemata i inskrypcje na bramach i łukach, prozą i wierszem. Podpisali je studenci: Dymitr Hulewicz, Walenty Tomanowicz, Adam Omieciński, Andrzej Czerwiński, Krzysztof Łukawski, Paweł Janczyński, Mateusz Bartkowski, Piotr Szaparowski, Jan Ciechnicki, Wojciech Żorawski, Samuel Jastkowski, Jedrzej Zdziarski, Mikołaj Żegota, Florian Żegota, Wacław Jabodyński, Stanisław Ganecki, Abraham Alexic, Stanisław Popławski, Mikołaj Pałucki. — Na końcu mowa po łacinie studenta Andrzeja Czerwińskiego. Były też wypowiedziane jakieś mowy lingua Slavonica, wzywające królewicza do Moskwy, ale mowy te edi non possint ob typorum inopiam. Acclamabant pueri Russi.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Petersb. publ. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Arcus pacis novo sine sanguine triumphatori... Cracoviae 1635. w 4ce.

Uniw. Wileń.

— Aquila Polona (1646)... ob. Żabicki M.

— Summarischer Bericht von der Kön. Stadt Danzigk Jubelfest welches daselbst bey der Krönung des Gross Herzog Vladislai IV celebriret worden. Danzig, Gedruckt Georg Rheten 1633. w 4ce, k. 8. Dzików.

— Eigentlicher Bericht, was gestalt dem durchleuchtigsten und grossmechtigsten Fürsten und Herrn, Herrn Viadislao dem Vierdten, von Gottes Gnaden Könige zu Polen, Gross-Fürsten von Littawen, Reussen, Preussen, Masawn, Samayten und Liefflandt; wie auch der Schweden, Gothen und Wenden Erb-Könige, erweleten Gross-Fürsten in der Moscaw, &c., in Gegenwart Ihrer Königl. Majestet hochansehenlichen Herren Commissarien, die geburende Huldigungs-Pflicht von der Stadt Dantzigk geleistet, und abgeleget worden. Aus hochgemelter Herren Königlichen Commissarien Canceley publiciret im Jahr 1634. Gedruckt zu Dantzigk, durch Georg Rheten, der Königlichen Stadt- und Gymnasii daselbst Truckern. fol., k. 12 nlb.

Ob. Bericht (w t. XII 488).

Bawor. — Czartor. — Krasiń.

— Bericht (Gründlicher 1634, Wahrhafftiger 1644)... ob. tom XII 488.

— Beschreibung der Ehrenport, so bei Dantzig vom Einzug Vladislai Sigismundi ist auffgerichtet worden. w 4ce.

— Kurtze Beschreibung deren ding so sich bey dess Durchl. Herrn Vladislai IV. zu Pollen vnd Schweden Königs vnd der durchl. Frawen Caeciliae Renatae Ertzhertzogin zu Oesterreich Ehrentag verloffen. Augspurg 1637. w 4ce, k. 2.

— Kurtze, poetische Beschreibung des Einzugs in Dantzigk Vladislai IV und Lodovicae Mariae Gonzagae. Danzig 1646. w 4ce.

— Capitolationi stabilite nell'anno 1634 trà la Maestà dell' Inuittissimo, e Potentissimo Vvladislao IIII. Rè di Polonia, Suecia, etc. e li Moscoviti. Roma, Lodouico Grignani, 1634. w 8ce, kart 4.

Ciampi I 59.

— Carmen ad Urbem Romam in adventu Sereniss. Vladislai Poloniae Principis. an. 1625. Romae, 1625.

Ciampi Bibliogr. I pisze, iż wiersz ten znajduje się w bibl. Ambrozjańskiej w Mediolanie między Miscellaneami nr 115.

— Clytie Academica iussu Ferdinandi II Imperatoris Vladislao Pol. et Sueciae Regis filio, Ferdin. II nepoti in suum horizontem reduci, a Nobil. Iuventut. Caesarei S. J. Collegii et Acad. Viennae d. 13 April. 1625. w 4ce, k. 6.

Program teatralny.

— Contract De Mariage, Entre Vladislas IV. Roi de Pologne, & Madame la Princesse de Mantouë, que le Roi maria comme sa Fille. Fait a Fontainebleau le 26. Septembre 1645. w 4ce, str. 8.

Kontrakt składa się z 17 artykułów. O danym posagu (700 000 écns czyli 2 miliony liwrów). W jaki sposób suma posagowa będzie pokrytą. Król polski ma ustanowić oprawę (une contre dot conformement à l'usage de ses estats). Ma też zapewnić dar ślubny (maritagium) godny królowej. O orszaku, jaki ma przybyć z królową do Polski. Układ ma być zarejestrowany w parlamencie. Na końcu wzmianka, że wojewoda poznański Opaliński „epousera la dite dame par paroles de present". Czartor.

— Contract De Mariage Dv Roy De Pologne Avec La Princesse Marie. [Na końcu: sygnet drukarza, a pod nim:] Paris Chez Iaqves Dvgast, Imprimeur & Libraire ordinaire du Roy, au bout du Pont S. Michel, vis à vis la ruë de la Huchette, à l'Oliuier. M.DC XLV. (1645). Avec Permission. w 4ce, str. 12.

Górą na tytule jest winieta: tarcza herbowa z trzema liliami andegaweńskimi ozdobiona ornamentem figuralnym i linearnym. Jest to wydanie o tekscie odmiennym, choć różnice są tylko stylistyczne. Widocznie jest to tekst wygładzony. Brak numeracji artykułów. Całe wydanie ozdobniejsze. Poprzednie wydanie jest widocznie pierwszą redakcją. Opaliński jest tu nazwany Opalensky. Czartor.

— Le Contract De Mariage du roy et de le reine de Pologne. (Na końcu:) Imprimé chez Joost Broersz jouxte la copie. A Paris, du Bureau d'Adresse, le 9 Novembre 1645 Avec privilége du Roy. w 4ce, k. 4 nlb.

Bibl. król. w Sztokh.

— Dank und Freudenpredigt über den Frieden in Preussen zwischen Polen und Schweden und den Einzug Vladislaus IV. in Elbing. w 4ce.

— Descriptio brevis arcus Academiae Vilnensis in felicem fortunatissimum adventum Vladislai IV & Ceciliae Renatae erecti 1639. 27 Januarii. w 4ce, k. 2. Czapski (M. N.).

— Epicrotesis, seu tripudium per gestientes invitante Apolline Musas Hymeneo Vladislai IV. Poloniae Regis et Ceciliae Renatae Archiducissae Austriae neosponsorum. Cracoviae 1637. folio.

— Eucharisticum pro transactione heroica inter Vladislaum IV Poloniae Regem et coronam Regni Poloniae nec non inter Reg. Maj. Sueciae ad oppidum Prussiae Stuhmen. Dantisci 1635. fol.

— La fama reale overo il Principe trionfante Wladislao IV. Monarca delle Polonie, Re di Svezia ec. Varsavia per Pietro Elert Stampatore regio. 1647. w 4ce.

Autorem jest Piazza Paz (ob. t. XXIV 240). Ciampi Bibliogr.

— Immortales Gratiae Potentissimo Poloniarum et Sveciae Regi Vladislao IV. Liberatori, Vindici, Servatori dum pacato Septemtrione victorem exercitum in Amurathem Turcarum imperatorem du-

ceret, maiora ominantis patriae voce, Soc. Jesu propenso studio ac voluntate dictae dicataeque. Cracoviae in officina Andreae Petricovii S. R. M. Typogr. A. D. 1634. fol., k. 12 nlb.

Na odwrocie tytułu herb królewski.

Autorem jest P. Kuhn. — Wyszło też w zbiorze „Plinius" (ob. t. XXIV 362).

Czartor.

— Gratulatio inaugurationis in regem Poloniae Vladislao quarto Sueciae, Regi Haereditario et Moschouiae Magno Duci electo. A principe quodam Bonarum Artium, ac imprimis Eloquentiae Studioso contexta, et parenti suo, post reditum in Volhyniā ab Electione verè libera oblata. Anno Domini 1632. w 4ce, kart 10.

Owym „princeps" jest zapewne Mikołaj Sapieha, jak można wnosić z jego mów wydanych w r. 1634 (ob. t. XXVII 116).

Jagiell. — Ossol.

— Harmonia Nieba y Ziemi na szczęśliwą Elekcvą Władysława IV. Krola Polskiego Wyprawiona. w Wilnie 1632. w 4ce. Uniw. Wileń.

— Königliche Hochzeit und Beilager Vladislai IV. (1646). Danzig. w 4ce.

— Icon Votorvm Serenissimis Sponsis Vladislao IV. Poloniae Et Sveciae Regi Invictissimo Et Caeciliae Renatae Avstriacae Ferdinandi II. Imperatoris Filiae Foelicissimae. In Avgvstas Fortvnatasqve Nvptias Offertur & dedicatur Ab Academia Vilnensi Societatis Jesv. Anno salutis M.DC.XXXVII. (1637). [Tu ozdobnik] Vilnae, Typis Academicis Societatis Jesv. fol., k. tyt. i k. 19 nlb.

Autorem jest Jan Rywocki, ob. t. XXVI 538. Rozpoczyna dedykacja Władysławowi IV i Cecylii Renacie. Po czym następuje panegiryk prozą przeplataną wierszami łacińskimi. Panegiryk opisuje bibliotekę Akademii Wileńskiej, w której nagromadzonych zostało sporo dzieł i napisów ku sławie króla. W jednym z wierszy cytuje Lela i Polela, co ma oznaczać jak mówi Kastora i Poluksa. Opisuje też wyobrażenie Wandy i Rytygiera. Cały układ panegiryku odbiega od zwykłego typu tego rodzaju utworów i wykazuje pewien talent autora.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Ingressus in urbem Parisiensem (1646)... ob. t. XVIII 578

— Potentissimi Polonorum et Suecorum Regis Prussorum Ducis, etc. Vladislai Quarti, Pii, Felicis, Inclyti, Victoris ac Triumphatoris semper Augusti Solennis Dantisci Ingressus Publica Oratione a Senatu Civitatis exceptus die XIX. Decembr. Anno M.DC.XXXIV. (1634). fol., k. 4.

Krasiń. — Wrocław. miej.

— Serenissimi atque Potentissimi Principis Vladislai IV. Magni Polonorum ac Svecorum Regis, Borussorum ducis etc. pii, felicis, inclyti triumphatoris semper augusti, solennis in urbem Borussiae primariam Thoruniam ingressus. Thorunii, excudebat Franc. Schnellboltz Anno 1635. fol., k. tyt. i str. 17. Czartor.

— Laetitia Poloniae in celeberrimis nuptiis serenis^mi ac invictissimi Dñi D. Vladislai IV. sponsi: et serenissimae principis et dominae D. Ceciliae Renatae... Cracoviae, ex officina Francisci Caesarii, anno 1637. fol., k. 10 nlb.

W tomie XXX str. 26 podano z datą 1607, co jest omyłką druku. Autorem całego zbiorku jest zapewne Mik. Sulikowski, który napisał wiersze rzekomo jako utwory uczniów.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Zamoj.

— Libertas aurea, regio-fundatoriis (1723)... ob. Libertas.

— Litteraria hospitalitas Mercurii et Apollinis Leoburgici.. Vladislao IV... a coll. Leopol. (1646)... ob. t. XVIII 296.

Por. Michonius (Votum).

— Aurea Messis in regalem Manipulum collecta et in luctuosa gloriosissimi regum Vladislai IV Poloniarum et Sueciae regis funere ad publici moeroris solatium repraesentata ab alma Academia Vilnensi Soc. Jesu. A. D. 1648. fol., k. 8.

Ded. Serenissimo Joanni Casimiro Regi. Poloniae Sereniss. Polonor. et Suecor. Principi Carolo Ferdinando Plocensi et Vratislaviensi Praesuli.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— In Occursum Serenissimi Potentissimi Invictissimi Principis, Ac Domini, Domini Vladislai IV. Dei Gratia. Poloniae Regis, Magni Ducis Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae,

Liuoniaeq; &c. &c. necnon Svecorvm, Gothorvm, Vandalorvmq. Haereditarii Regis. Domini sui Clementissimi. Cum exercitu victore Contra Infesta Signa Othomanica per Zamoscium feliciter proficiscentis. Academiae Zamoscensis Votvm et Obseqvivm per Nobilem Ivventvtem Studiosam exhibitum. Anno Domini, 1634 22. Septembris. In Officina Typographica Academiae. w 4ce, tyt. i k. 28 nlb.

Tytuł przez obie strony.

Poprzedza obszerna mowa wypowiedziana przez Piotra Trzebińskiego, ucznia retoryki. Wysławia on Akademię Zamojską i wypowiada pochwałę dla króla. Wzywa go do złamania potęgi tureckiej, powołując się na przykłady z czasów ojca i z okresu Jagiellonów.

Następuje szereg poezji. napisanych rzekomo przez studentów: Łukasza Chmieleckiego, Stefana Niszczyckiego i Mikołaja Zachorowskiego. Jest ich dziesięć, a wszystkie wzywają Władysława IV do walki przeciwko Turkom.

Niewątpliwie i mowa ta i poezje są utworem profesorów Akademii Zamojskiej.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Zamoj.

— Oratio publica ad Vladislaum IV Pol. regem Dantiscum intrantem. Dantisci. 1634. fol.

— Ad Majestatum Regiarum legatum morientis Vladislai IV. Makarismos. fol.

— De Pace Auspiciis Pii, Felicis, Pacifici Herois Vladislai IV. Poloniae et Sueciae Regis Borussiae Restituta, Ad Senatum Populumque Dantiscanum Applausus Gratulatorius. Anno eXpeCtata DIV reDIIt paX DIa borVssIs (1635). fol., k. 4.

Ob. Mochinger (Supplicatio 1635). — Wiersz łaciński.

Gdańska miej. — Ossol. — Kaczyń.

— Panegyricus Honori et Gloriae Serenissimi et Potentissimi Principis Ac Domini Domini Vladislai Sigismundi Regis Poloniae, Magni Ducis Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque; Nec non Svecorum, Gothorum, Vandalorumq; Regis Haereditarii Electi Magni Moscoviae Ducis, Dicatus ab Equite Polono, Anno Christi 1633. w 4ce, ark. G_4.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Parallela Horoscopa ad bellicarum tormentorum directionem (1636)... ob. Krüger P.

— Parentalia parenti patriae Vladislao IV. Poloniarum et Suecorum Regi semel mortuo semper victuro inter justa exequiarum persoluta a Cracoviensi Societatis Jesu Collegio dolente lugenteque in Regia Principis Apostolorum Petri et Pauli Basilica Anno mortalis Dei MDCXLIX. 11. Kalend. Februarij. Cracoviae in officina typographica Francisci Caesarij S. R. M. Typographi (1649). fol., str. 56

Na odwr. str. tyt. orzeł polski a w środku herb Wazów. Przypis (prozą) Janowi Kazimierzowi, podpisany przez Collegium Cracovien. Societatis Jesu. W 24 pochwałach (elogium) przebiega życia Władysława IV i wysławia jego czyny wojenne.

Autorem jest Kanon And., o czym obacz w t. XIX 102.

Czartor. — Jagiell. — Zamoj.

— Pieśń o Królu Polskim Władysławie IV wielkim, sławnym, zawołanym monarsze roku 1635.. ob. Schlichtyng Jerzy (t. XXVII 207.

— Polonia pacifica (1646)... ob. Kojałowicz Kaz.

— Pomum aureum (1646).. ob. Kanon (w t. XIX 103).

Przez omyłkę druku podano tam błędną datę 1666.

— La precedenza delle dame Barriera nell' arena di Sparta, fatta dal principe Gian Carlo di Toscana e da altri caualieri giouanetti nella venuta à Fiorenza del Ser. Ladislao Sigismondo Wasa, principe di Polonia e di Suezia. Fiorenza per Pietro Giacomelli alle stelle Medicee. 1625. w 4ce, k. 12.

Katalog Rosenthala 1910. — Ciampi Bibl.

— Relation de los felices sucessos que ha tenido la Mayestad de Vladislao Quarto, rey de Polonia, y las pazes que ha hecho con el Gran Turco, las capitulationes dellas, las plaças que le entregaron, y las embaxadas que para ello se embiaron. (Na końcu:) En Madrid. En la imprenta de Francisco Martinez. Anno de 1635. fol., k. 2 nlb.

Czartor.

— Relacion verdadera de la insigne victoria que alconco el rey de Polonia

contra el gran Ducque de Moscobia. (Madrid 1634)... ob. Seorz.

— Wahrhafte Relation oder Erzehlung von der Einnehmung der beyder Stät Bialogard und Chilia... auch wie der junge König in Polen hernach die Türcken und Tartern geschlagen, dass 100.000 auffm Platze liegen blieben ect. alles aus Brieffen von Crackaw, Venedig und Constantinopel zusammengezogen. (1621). w 8ce, k. 4.

— Epistolica Relatio Equitis Poloni ad amicum de praelio auspiciis Uladislai IV. Regis Pol. ductu Stanislai a Koniecpole contra Tartaros ad Achmetoviam 30 Jan. 1644 feliciter commisso. Dantisci 1644. w 4ce.

Ob. Koniecpolski.

— Relation der fürgegangenen Festivität, so in Dantzig solenniter celebriret, als die Wahl Vladislai Sigismundi zum Könige in Pohleu ist publiciret worden. Danzig 1632. w 4ce.

Hoppe 47.

— Relation vnd Beschreibung deren ding, so sich bey Vladislai Quarti, zu Pollen vnd Schweden Königs, vnd Caeciliae Renatae, zu Pollen vnd Schweden Königin, Ertzhertzogin zu Oesterreich, als beeder hochzeitlichen Personen königl. Ehrentag verloffen. Augspurg 1637. w 4ce, k. 2.

— Relatie van t' geen voor-ghevallen is op de bruyloft van Vladislao IV. der Polen en Sweden Coningh, den 10 Mrt. 1646 in Warsaw. Gedr. tot Amsterdam. w 8ce.

Jest to opis zaślubin królewskich.
Hoppe 48.

— Relation aus Krakau (o koronacji) (1633).. ob. Relation.

— Vere Relatione delle due gran vittorie riportate in diversi tempi e luoghi del Serenissimo, Potentissimo e Gloriosissimo Vladislao IV Re di Polonia, Gran Duca di Lituania, Russia, Prussia, Moscovia, Samogitia, Livonia etc. Hereditario Re di Suetia, Gothia et Vandalia, Gran Principe di Finlandia et eletto Gran Duca di Moscovia, etc. Contra Moscoviti, Turchi e Tartari, ... dove se intende il gran valore e prodezze de Polocchi, la morte di cento mila e piu Moscoviti, l'acquisto di 300 pezzi d'artigleria, ... D. Romae li 5 Maggio 1634. w 4ce, k. 4. Ossol.

— Relatione Della Vittoria ottenuta Dal Serenissimo VVladislao IV Re di Polonia, E Svetia... totto il commando dell Eccellentis. Sig. Stanislao Koniecpolski Castellano Di Cracovia, e Generalissimo del Regno contra Tartari li 30 Gennaro 1644. w 4ce, 1 ark.

Dedyk. Al. Cardinale Savelli protettore di Polonia Roma 1644... Antoni Gerardi.
Obacz: Koniecpolski. Ossol.

— Relatione de gli apparati e progressi felici del Ser. Vladislao Re di Polonia et Suecia nell' impresa di Moscouia. Milano, Gironini, 1633. w 4ce, k. 4.

— Succincta Series juramenti, quod serenissimo ac potentissimo principi domino dno Vladislao IV. Dei Gratia regi Poloniae, magno duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditario regi proxime electo ac inaugurato. Coram illustrissimo, ac reverendissimo Domino dno Iacobo Zadzik, episcopo Culmensi et Pomeraniae, Supremo regni Cancellario ac Suae serenissimae Majestatis commissario, civitas Thorunensis Borussorum primaria pro sua fide ac subjectione antiqua praestitit anno Domini 1634 die 5to mens Octobr. In gratiam et honorem illustrissimi ac reverendissimi Domini Commissarii atque spectabilis senatus. Thorunii, typis impressa a Francisco Schnellbotz. (1634). fol., k. 1, str. 20. Czartor. — Uniw. Kijow.

— Per le reali e faustissime nozze de' Serenissimi Vladislao IIII. re di Polonia e Svetia e Cecilia Renata archiduchessa d'Austria Sonetti. In Milano, per Filippo Ghisolfi. Con licenza de superiori (1637). w 4ce, k. 6 nlb.

Oprawne z Ordela Ascanio: L'applauso d'Italia. Milano 1637. Czartor.

— Theatrum gloriae potentissimo atque invictissimo Poloniae ac Sueciae Regi Vladislao quarto ab Alma Academia Vilnensi Societatis Jesu ex-

tructum et consecratum. Vilnae, typis Acad. S. J. 1636. fol., k. 12.

Jest pióra Jezuity Rywockiego, a nie Bełżeckiego (jak podano mylnie w t. XII 456). — Przedruk w dziele „Plinius" (ob. t. XXIV 362).

Czartor. — Jagiell. — Krasiń.

— Trophaeum regale Regi Vladislai IV Cracoviam ineunti a Cracoviensi Collegio Societatis Jesu D. D. Cracoviae 1633. fol., k. 13 nlb.

Wyszło w zbiorze „Plinius" (t. XXIV 362).

Krasiń.

— Tryvmph y Winszowánie Naiásnieyszemu niezwyciężonemu Władysławowi IIII. z łáski Bożey Krolowi Polskiemv. W. X. LITew. Rusk. Prusk. Mázow. Zmudz. Inflánt. Tákże Szwedz. Gottsk. Wánd. Krolowi Dziedzicznemu. &c. Pánu nászemu wielce Miłośćiwemu. W Moskwie ze wszytkiem Koronnym Rycerstwem szczęśliwie dokázuiącemu, Z wielkiey nádzieie y otuchy wiernych Poddánych Je° K. Mći świeżo ná świát wydány. [Tu ozdobnik] W Krákowie, Roku Páńskiego. 1633. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwrocie tytułu wiersz: Do Czytelnika, opisujący okrucieństwa Moskwy.

Od k. A_2 wiersz: Tryumph. Jest to mocno przerobiony wiersz z r. 1609, wydany wówczas pod tytułem: Pieśń nowa o wyprawowaniu do Moskwy Zygmunta III (ob. o niej niżej pod Władysławiusz Adam, gdzie jest podany bliższy opis przy jego „Krotochwilach").

Juszyński Dykc. II 458. Ossol.

— Typus regiae felicitatis... Vladislai... ob. Racki Jan (w t. XXVI 11).

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Ver Lukiskanum ad Serenissimarum Maiestatum praesentiam efflorescens, publicae felicitatis amaenitatem et minimae Societatis Jesu venerabundam hilaritatem iisdem Serenissimis Maiestatibus Vladislao IV et Ludovicae Mariae Poloniarum Maiestatibus et Suecorum (1648)... ob. Ver.

Są to wiersze w 19 językach (licząc w to polski i łaciński) na cześć królewskiej pary.

— Victoria ad Sacr. Reg. Majestatem dum contra Turcarum exercitum Poloniae imminentem arma promovet, auspicato Lublinum Vienna allata. (1634), w 4ce, k. 2.

Dat. Lublini die 17 Septem. a. d. 1634.

— Victoria Sac. ac Sereniss. Reg. Maiest. Vladislai IV. Poloniae ac Sveciae Regis. Id est quibus conditionibus Moschovitici Exercitus Generalis Schein cum omnibus Praefectis adactus 24. Februarii, Anni huius 1634. certâ transactione inita, munitiones suas deserere et castris suis excedere coactus est. [Ten sam tytuł po niemiecku z dodatkiem:] Thorn gedruckt per Franciscum Schnelbolz. w 4ce, 1 ark.

— Victoria Königl. M. zu Pohlen Vladislai IV. Das ist: Welcher gestalt der Moschkowitischen Armee General Schein... seine Schantzen auffgeben und davon ziehen müssen. Thorn (1634). w 4ce.

Są to przyjęte przez Szejna warunki po łacinie, niemiecku i po polsku; a oprócz tego Summaryusz armaty zabraney, Przysięga Moskali królowi i list Stan. Łubieńskiego bisk. płock. do senatu Toruńskiego, o tym zwycięstwie donoszący.

Petersb. publ.

— Toż:... Victoria Wladislai Poloniae Regis, Smolenscana. Bruxellae, 1634. w 4ce. Petersb. publ.

— Toż:... Victoriae Smolenscanae continuatio. Bruxellae. 1634. w 4ce.

Petersb. publ.

— Las continuas Victorias que ha tenido el Serenissimo y Potentissimo Vlasdilao (sic) Quarto Rey di Polonia, Sbecia etc. y las capitulaciones que admition pura la paz perpetua entre los Moscovitas, y su Reyno de Polonia en este año de 1634. (Na końcu:) Con licencia en Madrid Por la viuda de Alonso Martin año 1634. fol., k. 2.

Czartor.

— Toż:... Malaga 1634. fol.

— Nayiaśnieiszemu Władysławowi zwycięscy Polsk. i Szwedzk. królowi na szczęsne po odgromie Tureckim zwrócenie pisał Wierny Poddany. w 4ce. kart 6.

Wiersz.

— Vladislao IV e Polonia finibus ad aquas Badenses accedenti ioenobium Badense. Viennae 1638. fol.

— Vladislao IV. Poloniae et Sueciae Rege primùm Post felicem Coronationem die XIX Decembris Anno MDCCXXXIV. urbem ingrediente, Senatus Populique Dantiscani Votiva Acclamatio. Typis Andreae Hünefeldii. (1634). fol., k. 4.

Na k. A₂ poemat: Vladislao IV, z napisami: Regi Poloniae... Triumphatori Moscovitico... Profligatori Turcico... Liberatori Prussico... Ged. feliciter ingredienti.
Ob. analogiczny panegiryk prozą pod Freder Henryk. Raczyń.

— Vladislao IV optimo principi Polonorum atque Suecorum Regi. Vilnae typis Acad. Soc. Jesu a. 1626. fol. plak.

— Vladislaus IV princips Poloniarum ad Chocimum victis copijs Serenissimo et Illustrissimo Excellentissimo Domino D. Joanni in Szczekarzowice Tarło Palatinidae Lublinensi, mareschalco Tribunalis regni inter theatrales eloquentiae umbras honoris et fortunae diei augurijs resplendens anno ab ortu solis justitiae 1712. die... februarii. fol., kart 3.

Na egzempl. napisano: Patris Chrysostomi a Venceslao (S. Piar.). — Na dwóch kartach argument sztuki w 3 aktach po łac. i po polsku granej u Piarów w Piotrkowie. Do sztuki tej wchodzi Osman, Juliusz, Cezar, Bajazet, co smutno noci, Wulkan z Cyklopami, Ukraina i Władysław IV.
Tyszk. w Czerw. Dw.

— Vladislai IV... Regiomonto 1635. sive Elbingae cum vicinis locis polonico sceptro restitutae. Elbingae, 1634.

— Vladislai Sigismundi invictissimi triumphatoris Regis Polonorum Suecorumque Augusti Pacifici P. P. S. F. Domini sui clementissimi Gloriosissimum nomen publicà Panegyri veneraturus, Maecenates, Fautores ac amicos invitat Rector et Senatus Academiae Regiomontanae. Regiomonti, typis Laurentii Segebadii, MDCXXXVI (1636). folio. Jagiell.

— Wyiazd z Wárszáwy Naiasnieyszego X. Władysława Krolewica Polskiego Do Moskwy, w Roku 1617, dniá 6. kwietnia. Przytym Szkodá Podolska. [Dalej rycina, przedstawiająca królewicza]. W Krakowie Roku Panskiego, M.DC.XVII. (1617). [Tytuł w ramce] w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie tytułu wizerunek Pogoni litewskiej z napisem dookoła: Intende, Prospere, Procede, Et Regna. U dołu: Bazyli Skalski impressor.
Wiersz pisany strofą saficką zaczyna się od gloryfikacji wszystkich dotychczasowych Władysławów królów polskich. Po czym opisuje autor (widocznie na podstawie tego, co widział), jak królewicz w zielonym ubiorze upada przed nogi króla i żegna się z nim przed wyjazdem do Moskwy; jak potem przeprasza królową, chcąc być bez przygany, gdy się wyprawia na wojnę; jak razem z królem płyną nawą po Wiśle i żegnają się uroczyście na drodze do Lublina i jakie nadzieje wiążą się z wyjazdem królewicza do Moskwy.
Na karcie trzeciej rozpoczyna się wiersz: Szkoda podolska opłakana, gdzie autor taką samą strofą opisuje szkody wyrządzone przez Wołochów i Tatarów i wzywa do obrony przeciwko nim. Jedna nadzieja — mówi — została w hetmanie i on to powinien Podole ratować. Narzeka na niewojenność szlachty, ponieważ teraz ten słynie tylko, kto więcej zbierze; a nawet wtedy, gdy Tatarzy uprowadzają lud z granic Polski, nie ma takich, którzy by ich gonili.
Wreszcie w trzecim wierszu (pt. Poszlak tatarski) porusza szkody wyrządzone przez Tatarów, spustoszone miasta i wsi, spalone ogniem budowne dwory, porywanie niewinnych dzieci, które się bisurmanią, podczas gdy u nas żołnierz nie otrzymuje na czas płacy i nie chce walczyć.
Wszystkie trzy wiersze napisane widocznie przez tego samego autora.
Maciejowski Piśm. III 92.
Było niegdyś w Bibl. Uniw. Warsz.
Jest to co innego jak „Pieśń o wyjeździe", o której obacz pod: Warszawa.
Bawor. (Czarn.).

— Wyjazd na woynę (1633)... ob. Makowski Ad.

— ob. Acta (coll. tor. 1648) — Africa (baletto 1638) — Agricola Krz. (Actus gratul. 1633) — Albinus Michał (Christliche 1648) — Almeyda (El hombre 1788) — Ampzing (Toneel van Europa 1631; tu poemat na jego cześć) — Andosilla (1762) — Andreini Franc. (Bohatyr) — Andrzejowic (Kazanie 1631) — Ascanio — Baldonius (Il cesarino 1625) — Baroffi Cezar (1638) — Bartkowski M. (In principem 1617) — Behm J. (Gratul. 1639) — Bellarmin R.

(Summarjusz, Compendium 1606, De officio principis 1619, Venerabilis 1753) — Belli (1627; tu o jego podróży do Włoch) — Bełżecki Aleks. (Theatrum gloriae 1634) — Bembus M. (Bellator 1617) — Bentivolius Guido (1634) — Berghen-Montanus (elegia 1621) — Berghen Rötger (Tripudiare 1636 i inne panegiryki) — Berichten (1755) — Bernhardi Mart. (Fasciculus 1676; tu o jego chorobie) — Białłozor Stanisław (1749) — Biblia Gdańska (1632) — Bibliot. fratrum Polon. (Przypkowski) — Birkowski ks. Fabian (Kazania 1623, 1633) — Blinetis (Poln. Wahlschoppen 1698) — Boemelln (Borussia 1636) — Bogurski Stanisław (1633) — Bombini Paweł (1636) — Borkowski Wawrzyniec (1602) — Breitenbach Jan (Gratulatio 1638) — Broscius J. (Apologia 1641) — Brunerio Michelangiolus (Morte e Amore, dramma 1646, 1648) — Buchner Filip (canto concertati 1642) — Buthner Adam (1634) — Bythnerus Jędrzej (1646) — Bytomski Jan (Pięć lamp 1649) — Bzowski (Annales t. XVIII z r. 1627; tu poemat Epinikion Śmieszkowica) — Calixtus G. (o kolokwium tor. 1645) — Chądzyński Jan (Florae 1639) — Chavagnac (Memoires 1700) — Chelchowski H. (Wieść 1634, Poprz. pokój 1635) — Ciampoli (1657; tu jego listy — 1667; tu historia panowania) — Cieklińcki (De eligendo rege 1632) — Cicognini Jakub (1625) — Cielecki Jakub (1609) — Ciświcki P. (Relacja 1640) — Cramer Joh. (1635) — Crasso Lorenzo (1683) — Curicke (1636) — Cynerski J. (Omen 1633, Mnemosynon 1633, Debitum 1634, Prussica 1634, Victoria 1634) — Czerny J. (Encomium 1606) — Dach Szymon (Odae 1637, Cleomedes 1635) — Dasypodius (1642) — Dembiński Jan (Oratio in nuptiis 1645) — Dębołęcki And. (Sławnośpiew 1636, Wróżbit 1633, Orzeł 1633) — Dilger S. (1659) — Domaniewski Stan. (Sol sarm. 1649) — Dombsdorff (Preussen Land 1636) — Dondinus (Laudatio 1650) — Dubowicz A. (Coniunctia 1644) — Duglas Jerzy (Commem. of life 1656; był on mediatorem polsko-szw.) — Dusiatski-Rudomina (Theoremata 1633) — Durry Effendi (Poselstwo do Persji 1638) — Einhorn Paweł (1633, 1643) — Elisaeus a S. Maria (1650) — Enstedt (1740; tu list o jego elekcji z r. 1632) — Fowler (History 1656; tu obszerna historia wojen polsko-szw. i pokoju z r. 1635) — Frederus Henr. (1634, 1661) — Fredro Andrz. Maks. (1648) — Freytag Ad. (Architektura 1635, 1665) — Frontin Jul. (O fortecach 1609) — Gaddi Jakub — Galasinus Gasparus (1637) — Gembicki Piotr (1633) — Gembicki Wawrz. (Exhortatio 1617) — Gerardi Antoni (Relazione della vittoria 1644) — Geret Samuel (1776, 1777) — German Marcin (1615) — Gisognini Jac. (Natale 1625) — Glaubens Bekenntniss (1657) — Głoskowski M. (Paneg. 1649) — Gnatowski Wawrzyniec (Oratio paneg. 1633) — Gonzaga Maria (1646) — Gorczyn Jan Aleks. (Pamięć o cnotach 1648) — Górnicki Łukasz (Dzieje w Koronie 1637) — Grimza Dawid (Aplausus coron. 1633) — Grodziński Nicolaus (1634) — Grochowski St. (Wirydarz 1607) — Grudziński Mikołaj (Panegyricus 1634) — Grymza Dawid (1633) — Gualdo (1648) — Günther Samuel (1735) — Heidenstein Jan (Orationes 1633, Panegiricus 1638) — Henning Szymon — Hilarione di S. Ant. (1629) — Hilbrandt J. (Oratio 1649) — Horn Karol (In natalem 1640) — Hosman (1643) — Jagodyński St. (1628) — Janson Jan (Speculum aureum 1646) — Idyllium (akt o porwaniu 1638) — Jedność cerkwi (1632) — Ines (Lyricorum 1645) — Joannes a S. Maaria Magdalena (Schole piae 1646) — Joannicius Gabr. (1610) — Jonson (In nuptiis Vlad. 1646) — Judycki Jerzy (1646) — Jurkowski Jan (Chorągiew Wandal. 1607) — Kaldenbach (1651; Deutsche Lieder und Gedichte 1683 — tu Sarm. Hymen na zaśl. z M. Gonz.) — Kanon Andrzej (Expeditio 1646, Lirica 1643, Lucubrat. 1678) — Karatan Jan (Vates Polonia

1633) — Karol I (Copia 1636) — Karzyński Stanisław (Pieśń z Lamentem 1648) — Kazanowski Zyg. — Kiciński (Kalendarz 1720) — Kieszkowski Tom. (1649) — Kiszka Mik. (1637; tu rycina aleg. na cześć króla) — Klage Tomasz (1679; o pax irenica) — Knoeffel Jędrzej — Kobierzycki Stan. (Historia 1655, 1659, 1636) — Kochowski Wespazjan (1683) — Kojałowicz Kazim. (1646) — Koniecpolski Stan. (1644) — Konstytucje sejmowe — Kopeć Aleksander — Koreywa Jan Aleksander (Korona na koronacyą 1633) — Kotyński Jan (Auspex 1634) — Krasuski Dominik (Wizerunek pasterza 1634) — Kriegs und Staats Sachen (1666) — Krüger (Paralela tormentorum 1636; o artylerii) — Kuhn Paweł (Arcus 1635, Immort. gratiae 1634, Trophaeum 1633) — Kwiecisz Stan. — Laureae academiae Zienovicianae (ob. Zienowicz) — Lauxmin Sigismundus (1746) — Laboureur Jan (Hist. et relation du voyage de la reine de Pol. Marie de Gonzague 1648) — Lepiecki F. (In nupt. Vlad. IV 1646) — Leśniowolski Jan (Manubiae 1634) — Letter (sułtana Murata 1645) — Libertas aurea (scholae piae, dialog 1722) — Ligęza Ad (Disp. 1616) — Ligęza Mik. (1633) — Lipczyński Hier. (1642) — Lipnicki Andrzej (Monum. vict. 1649) — Lipski Jan (Oratio 1633, Elogium 1635) — Lipski Stanisław (1676) — Lisiecki Andrzej (Trybunał 1638) — Łobżyński J. (Dies natalis, triumphus 1644) — Łubieński M. (Uniwersał 1648, Domic. 1633) — Lubomirski Stan. (1676) — Ludwika Maria Gonzaga — Ludwik XIII (1638) — Lundorp (Acta publica 1702; tu dużo aktów do stos. z zagranicą) — Makowski Ad. (Nadzieja święta 1634. Podziękowanie 1635, Itinerarium 1633) — Makowski Stan. (1646, 1647) — Malapert (Poemata 1615, Sedecius 1624) — Malatesta (Relatione 1633) — Marfigny J. (1638) — Maria Ludwika Gonzaga (ob. też t. XXI 505) — Mariscotti B. (1634) — Martini Jakub — Meibomius Fryderyk (1646. 1649) — Miaskowski Malcher (1612) — Michonius Martinus (Votum 1633) — Muiszek Michał (1640; tu jego portret) — Mniszek Zygm. (Oratio 1606) — Mochinger Jan (1648) — Montanus Georg. (1621) — Morawski Wincenty (Opisanie żywota 1612) — Moskorzewski Hieronim (Oratio in funere 1648) — Mruczyński Jan (Propemticon 1634) — Munarius T. (David contritus 1641) — Mylius M. (civitas Elbing. 1649) — Nagłowski Ludw. (1760) — Napolski P. (Krwawy Mars 1621) — Naymanowicz Jakub — Nicolaus Antverp. (wiersz 1636) — Nicolaus Nicolaus (wiersz polski od drukarza wileń. 1636) — Nicorus Adam (Paneg. 1633) — Niewiarowski St. (Corona 1634) — Niszczycki Krz. (Juris 1611) — Nowakowski Wojc. (Laudatio 1649) — Nowiny o car. mosk. (1617) — Nowiny z Moskwy (1634) — Nowowiejski Alb. (Lachrymae 1648) — Oborski M. — Obryński St. (Paneg. 1634) — Odarum centuria (Ćwiekalski?) (1640) — Odpis albo wiadom. (1627) — Okolski Szym. (Dyarjusz wojen. 1638) — Oleśnicki Zbig. (1759) — Olszewski Jak. (Harmonia 1632, Triumf 1634, Snopek 1632) — Opaliński Krzysztof (1637, 1676) — Opitz Marcin (1634, 1637) — Oratio (1751; tu jego przywilej dla Brunsbergi) — Ordel Ascanio (1637) — Ossędowski Stanisław (Cythara 1632) — Ossoliński Jerzy Adam (Oratio 1633, Orationes 1636) — Ossoliński Christoph. (Corona 1634) — Ossoliński Władysław (1646) — Ostropolski Aleksander (Kaz. pogrz. 1648) — Ostroróg Jan (Myśliwstwo 1618, 1649) — Otrębusz Dan. (In reditum 1634, In ingressu 1633, Smolenscium 1634, Paneg. 1633) — Owidiusz (Przemiany 1638) — Oziminski (Szturm Smoleń. 1611) — Pac T. (Paneg 1608) — Pacta inter regna (Stumd. 1635) — Paprocki Bartł. (Pharus 1633) — Paricius (1649) — Pastorius Joach. (Hist. polon. 1680, De regina 1651) — Paul Fr. (1647) — Piasecki Hier. (1633) — Piasecki Paweł (Chronica 1648) — Plinius polon. (tu zbiór panegiryków Kuhna i Rywoc-

kiego na odniesione przez niego zwycięstwa, z r. 1639) — Pobudka Polakom (1621?) — Pokój złoty (1660; dialog o Wład. IV) — Polacchus Jerzy (Illustr. 1625) — Polignac (1647) — Porzecki Tom. (Aeternitas 1639) — Posadowski Krz. (Słowośpiew znak. zwycięstw 1640) — Posnaniensis Petr. (Instit. 1638, Comm. 1626—8) — Potocki Paweł (Exercit. 1642) — Potocki Piotr (Gratul. 1633) — Preussen Jerzy (1634) — Prigion d'amore, baletto (Cec. Renata 1637) — Propositie, Proposition (1640) — Przyłuski Balt. (Colossus 1638) — Przypkowski Sam. (1633) — Puteanus Eryk (Epistolae 1646) — Quadrantinus Jul. (Speculum 1605) — Racki Joannes (Typus felicitatis 1646) — Radoński Aleksander (1634) — Radziwiłł Mik. (Peregrinacya, deutsch durch Borkau 1603) — Relation de Victorie ob. Koniecpolski (1644) — Relation (auss Krakau 1633, des Friedens 1634) — Relazione (della vittoria 1644) — Riccius Christoph. (1636) — Rosenwald Andrzej (Laureae academ. 1633) — Rosteuscher Nathanael (Spes pacis) — Rożniatowski Abr. (Apollo 1617) — Ruarus (serwitoriat dla Ruara) — Rudawski Wawrz. (Hist. polon. 1755) — Rudomina Jan (1633) — Rupnowski Mar. (Theoremata 1609) — Rylski Jan (1608) — Rywocki (Triumphus 1637, Icon 1637) — Sacchinus Fr. (Vita Stanislai 1609) — Salvatori (Dramma) — Santacroce (La secretaria 1654) — Sapieha Nicolaus (Gratulatio 1634) — Saracinelli Ferdinando (1625) — Sarbiewski Maciej (Oratio 1636) — Scacchi (Missarum 1633) — Scato Andrea (Porta 1646) — Schlichting Jerzy (Pieśń 1635) — Schlichting Jan Jerzy (Acclamatio 1633) — Schlosser (1640) — Schoenflisius Jędrzej (Korona 1633) — Schoneus Andreas (Natalis 1595) — Schultz Krz. (o chorobie jego) — Scripta facientia (ad colloquium 1647) — Sehin Aga (Turcarum imperatori) — Siecinski Stefan (Oratio 1633) — Siemek Marcin (Bona auspicia 1633) — Sirigati Lorenzo (La practica 1625) — Sirmond Joh. (Lodov. Gonzaga 1646. Carmina 1654) — Sitanius Franciscus (Poemata 1626) — Skarga Piotr (Żywoty świętych 1610, 1615, 1644) — Śmieszkowicz Laur. (Laeta Lechia 1633; Panegyr. 1621; Xenium 1634; Victoriae 1635) — Sobieski Jakub (Commentarii belli 1646) — Sobieski Marek (Oratio 1643) — Speronowic J. (Applausus 1633, Charites 1637) — Spytek Mik. (Votum na seymie 1633) — Stalicki Walenty (Felix auspicium 1646, 1648) — Starczewski Joannes (Omen) — Starowolski Szymon (Panegyricus 1633) — Strubicz Baltazar (Inscriptiones 1637) — Stryjewicz Sebastian (Imago 1649) — Suffragia województw i ziem (1633) — Sulikowski Nicolaus (Applausus Pieridum 1633; Laetitia 1637; Manipulus 1638; Spes publica 1646) — Sułowski Stanisław (Melos Musarum 1621) — Summaryusz historyey (1637) — Szczawiński Stanislaus (Oratio 1645) — Szołdrski Andreas (Oratio in funere 1649) — Szubski Mik. (Aparat 1637; Rayskie kwiatki 1637; wiersz na wesele króla z Cecylią) — Szymonowski Samuel (Mars Sauromatski 1642) — Tarnoczi Stefan (Rex 1683) — Temberski Stan. (Nomen 1649) — Testi Fulvio (Raccolta delle poesie 1648) — Thilo V. (Act. monumentum 1636, Vladislaus 1649) — Thomas Vitalis (Panegyrici 1645) — Tirellus Karol (De apost. 1641) — Titius J. P. (Carmen 1646, Gratul. 1651) — Toruń (Denuntiatio 1644) — Treter Maciej (Munus 1649) — Treter Tomasz (1693) — Twardowski Sam. (Miscelanea 1681, Zbiór rytmów 1770, Mosk. wyprawa 1634 i inne jego poematy) — Tytlewski Mac. (Relacion, Diaria 1623) — Uffan Diego (Archelia 1643) — Ulatowski And. (1649) — Umbrae minores (1649) — Wągrowski Wal. (Novi honoris 1639) — Valerianus (Demonstratio 1647) — Wassenberg E. (Gestorum 1641) — Vaunting A. (Daring Letter 1645) — Warszewicki Krz. (Panegyr. 1595) — Weger P. (1636) — Ver Lukiscanum (1648) — Werda Jan (Indigenat 1647,

Justifikacya 1645; tu jego pochwały i przywileje) — Verlauff (der Schiffen 1627) — Wetzhausen (1635) — Victoire (par Sigismond 1623; tu o rzekomym jego buncie) — Victor coronatus (1772) — Vicecomes (Visconti Kamil (Oratio 1632) — Willich (1645; tu przedmowa Brosciusa opisująca życzliwość Wład. dla jego badań) — Wilski (Applausus in inaug.) — Visconti (Funerale 1649) — Wiśniowiecki Michał (Sancita siderum 1720) — Vitalis Thom. (Panegyrici regales 1645) — Vitelleschus Mutius (Murus) — Vitellius Jak. (Epinicion 1632, Felicitas 1633, Votum 1637, Via 1637, Panegiris 1621 i inne jego panegiryki) — Wojsznarowicz Kazim. (Triumphale feretrum 1648) — Volkmar (Diccionarium 1605, 1613) — Wysocki Sam. (Majestas 1739) — Żabicki Mikołaj (Mortalis 1644) — Załuski Paweł (Lessus Cygni 1649) — Zamelius Fryderyk (Hymeneus 1637) — Zawadzki Teodor (Catalogus 1609, Memor. 1619) — Zawisza Christoph. (Carolomachia 1606) — Zbylitowski And. (Na krzciny 1595) — Zeiten (Neuerer 1722) — Zenowicz Jan (Laureae) — Zetzkius (Hosianna 1646, Viginti laureae 1640) — Zimorowicz B. (Vox 1634) — Zwycięstwa (1667) — Żuchowicz Paw. (Via triump. 1634) — Zygmunt III (Victoire 1623; tu o jego rzekomym buncie!).

Jego „artykuły wojskowe“ (bez daty) ogłosił Pac. — Obacz Kutrzeba Polskie ustawy i artykuły wojskowe 1937 str. 209 i nast.

Jego (rzekome) wiersze ob. Wirydarz Trembeckiego (wydał Brückner) II 398. — Są to raczej wiersze Naborowskiego; ob. Poezje And. Morsztyna 1883 str. 456.

Jego „Listy“ wydał Ambroży Grabowski 1845. — Zaś Muchliński ogłosił w r. 1867 jego listy do Krzysztofa Radziwiłła (ob. Bibl. V 120).

Kilka jego listów zamieszcza Swada Polska Ostrowskiego Danejkowicza (w t. II str 12 epistola ad Ludovicum XIII z r. 1638; tamże ad card. Richelium z 12 julii 1638; w t. I 4 str. 37 do Mikołaja Sapiehy z r. 1638) — List jakiegoś senatora pisany do niego po stracie syna podaje Pisarski Mówca polski 1676 II 331.

Poezje łacińskie jemu poświęcone pisał (obok wskazanych powyżej) Gawiński (ob. Arch. do dziejów liter. II 161). — Miał między poetami niem. kilku gorliwych chwalców (Dach, Opitz, Schosser, Zamell, Titius, Kaldenbach), którzy pisali po niemiecku i po łacinie (a Kaldenbach nawet po polsku) wiersze na jego cześć.

O jego stosunku do sztuki, literatury i nauki ob. Lechicki Mecenat Zygmunta III 1932 str. 92 i nast.

O jego stosunku do teatru ob. Windakiewicz Teatr Władysława IV (w Przegl. Polskim 1893), oraz: Teatr polski przed powstaniem sceny nar. (1921) str. 23—41.

O Władysławie IV obszerny poemat ob. pod Twardowskim Sam., będący wierszowaną kroniką jego życia. — Inne kroniki z czasu jego panowania ob. pod: Piasecki Paweł Chronica gestorum). — Wassenberg Everh. (Gesta Vlad. IV).

Opis jego choroby ob. pod Schultz Szymon (w „Miscellanea curiosa medico-physica“); o czym bliżej Giedroyć Źródła 1911 str. 805. — Także ob. w dziele Bernhardiego Fasciculus (1676).

Ryciny współczesne przedstawiające Władysława IV zestawia „Katalog wystawy D. Witke-Jeżewskiego“ 1925 (Portret król. w grafice) str. 45.

Bibliografię hist. odnoszącą się do Władysława IV ob. u Finkla w t. II str. 1321—5 oraz t. III str. 1894—5. — Pod nr. 8002 druki współcz. do jego koronacji odnoszące się. — Pod nr. 8038 i nast. do wojny z Moskwą. — Pod nr. 8065 i 8132 do ślubu z Cecylią Renatą. — Pod nr. 8138 do colloquium charit. w Toruniu. — Pod nr. 8151 do ślubu z Marią Ludwiką. — Pod nr. 8169 o śmierci królewicza Zygmunta. — Pod nr 8179 o śmierci króla.

WŁADISŁAWIUSZ (Włocławczyk) Adam, M.[istrz] P.[apiernik] K.[rak.]. Frąnc Sekretarz Dworzanin y sługá nayprzednieyszy Książęćiá Hultayskiego Revokuie Ktory będąc świadom áffektow wesołey y r... młodźi wiedząc że im to smekuie (sic) prace y... nie żáłuiąc tę książeczkę o rzeczach bárzo... z pilnośćią nápisał y między nie......ną Pán... ten Frąnc... (około 1610). w 4ce, kart 6 (??).

Fragment tytułu i 4 kartek tekstu (w strzępach) jest w Bibl. Jagiell. — Opisuje go bliżej Badecki Liter. mieszcz. nr 54.

Na odwrocie k. tyt. „Zalecenie służb braterskich“. — Na nast. stronie: Praefacia od Frąca. Do cnotliwych młodzieńców... etc., z której ustęp przytacza Badecki l. c. — Dalej idą urywki wierszyków „O obieraniu żony“, „Młoda żona jako Pruska maść“, „Człowieka mowa“, „Obras“... (Ob. o tych wierszykach opisany poniżej egzemplarz „Krotofil“, gdzie przy

końcu dolepiono przypadkiem niektóre z nich).

Badecki słusznie przypuszcza, że „Frąnc" jest identyczny z „Frantem", zakazanym przez Index libr. proh. Szyszkowskiego. Jagiell.

— Gratvlatio Ná szczęśliwy przyiazd IE° M. Pana Woiewody Krakowskiego, Ná Conwokátią Krákowską. Roku Páńskiego, 1608. w 4ce, k. 2 nlb.

Na końcu cyfry A. W. — Pisane w duchu utrwalenia zgody między Zebrzydowskim a królem: Przeto się Polsko już teraz odradzaj, Rzeczpospolitą z własnym panem zgadzaj. Już obie stronie w mieście stołecznym masz, Łacną zgodę dasz.

Czubek Pisma rokoszowe I 342 (przedrukował z rękopisu, druku nie znał). — Brückner w Rozprawach Akad. filolog. 1919 str. 61. Akad. — Petersb publ.

— Krotofile Vcieszne y zárty rozmáite, Teraz powtore znowu wydáne y ná wielu mieyscách z pilnością poprávione. Kto chce czytać: naydźie tu Historiy nie máło prawdźiwych y stá tecznych. ktore się temi czásy dźiały: z ktorych káżdy może sie vćieszyć, y nieco náuczyć ku potrzebie swoiey. Adama Wladislavivsza. [Tu rycina: siedząca postać niewieścia czytająca? czy grająca?]. W Krakowie. Roku Panskiego. 1609. w 4ce, k. tyt., str. 80 (sygn. K_4).

Jak wynika z tytułu, jest to wydanie II. Egzemplarz pierwszego nie jest wcale znany; egzemplarz suski drugiego wyd. jest unikatem. A i to w znacznej części jest defektowny. Brak w nim karty G_1, G_4. H_2, H_3, a może i brak końca? Karta A_4 jest mocno uszkodzona.

Na odwr. tytułu herb Strzemię i wierszyk polski. Dedykacja wierszem na jednej karcie Mikołajowi. Janowi, Adamowi, Stan. i Christ. Stroynowskim. Tu wspomina o ich pobycie w szkołach, o ich udziale w walkach „przy cnym hetmanie" — a mimo to dochodziło go nieraz „spraw waszych pisanie". Także ich ojciec „uganiał się z Turki". (Spomiędzy tych Strojnowskich jeden, tj. Stanisław, znany jest jako autor plagiatu „Opisanie porządku", 1609)

W przedmowach wiersz. do czytelnika i do wszystkich usprawiedliwia się z pisania fraszek, twierdząc, że również Sokrates, Homerus i Kato pisali rzeczy śmieszne. Zbiorek tych krotochwil i żartów dzieli się na 3 części, a każda z nich składa się z drobnych wierszyków po części żartobliwych, po części poważnych.

Do poważnych należy pieśń o fałszu (k. B), o mądrości, o żywocie dworskim i jego ujemnych stronach (gani zależność od pana i różne upokorzenia), dialog o sejmie (należy bronić złotej wolności), o wieku starym (narzekania na drożyznę — ale dawne czasy były gorsze niż dzisiejsze), na przyjazd króla z Warszawy w r. 1604, lament carowej Maryny (wzywa o pomoc dla niej), pieśń o rokoszu (str. 66), o nędzy, która się wylęgła pod rokoszem (z drzeworytem przedstawiającym nagą kobietę w sieci — nędza zapowiada, że odejdzie z Polski dopiero wtedy, gdy pokój nastąpi).

Przeważają jednak wiersze krotofilne: powiastki, bajki (np. wilk i chart — motyw mickiewiczowski), ucinki satyryczne (na stroje w Polsce, o Czechach, o pospólstwie ruskim, o Moskwicinach); duża część żartów ma charakter rubaszny. Naśladuje w wielu miejscach Kochanowskiego. Podaje dużo szczegółów obyczajowych (np. o jus primae noctis na Rusi, co Ruś rzekomo teraz od książąt odkupuje kopą!); w kilku wymienia nazwiska (np. hymeneusz z akrostychami dla Jadwigi Przecławskiej i Mikołaja Mierzeńskiego, nagrobek Glińskiego Stan., o Sokołowskim).

Wymieniam kilka „powiastek" (anegdot wierszowanych) jak: Historia trefna (o Mazowszanach handlujących z Gdańskiem), o Piramusie i Tysbe. o kupcu, co wszystko utracił (i o cesarzu Karolu), o wieśniaczce, od której przy spowiedzi rzekomy pleban wziął dziesięcinę, o karaniu złych żon, o włodarzu i Maćku, o hausknechcie w Wenecji. (Ta ostatnia powiastka osnuta na tym samym wędrownym motywie, na którym oparła się jedna z najstarszych polskich powiastek, ogłoszona przeze mnie w r. 1932 w „Ruchu Literackim" nr 2).

Kończy zbiorek na str. 79—80 „Pieśń o piwie", wychwalająca dobroć piwa ponad wino: Na Biskupiu opawskie — Pod ratuszem wrocławskie — I dwurażne krakowskie — Dobre piwno — Jako żywo... itp

Autor mieszkał i pisał to w Krakowie w latach 1604—6; świadczą o tym szczegóły lokalne, np. o kramach korzenników ku Grodzkiej ulicy (co swe korzenie szlachciankom na funty sprzedają), o szpitalu św. Sebastiana na wale przed nową bramą itp. — Ale dużo szczegółów świadczy, że znał życie wojskowe, że bywał na Rusi i Litwie — kto więc wie, czy nie służył wojskowo? interesuje się sprawami państwowymi (rokosz, sejmy), nie lubi Żydów i Cyganów. przytacza dość nieprawomyślne anegdoty o księżach. W pieśni o rokoszu nie potępia go, a równocześnie wzywa imienia Zamojskiego (on by umiał ogień zgasić).

W egz. bibl. Suskiej dolepione są od dawna do „Krotofil" fragmenty jakichś innych współczesnych druków (ten sam format.

te same czcionki) — z których jedne prawdopodobnie, a drugie na pewno pochodzą również spod pióra Władisławiusza. A mianowicie:

1) Wiersz „O chłopiętach dworskich" (1 karta lnźna, sygn. Aij. brak końca).
2) O obieraniu żony (1 k. sygn. Av, zawierająca urywki dwóch wierszy żartobliwych, z których drugi ma tytuł: Młoda żona iako pruska maść. (Pomieszczono to jest we „Francu" tegoż autora, o czym ob. wyżej str. 163).
3) Karta sygn. A_2, zawierająca urywek jakiegoś wiersza pisanego tercynami a opisująca zwycięstwo nad Szujskim i przybycie króla do Orszy. Pierwsza z dochowanych strof brzmi: „Nie mogą się nadziwować tak wielkiego cudu, Po kilkakroć sto tysięcy już zginęło ludu Między Moskwą kromia dzieci drobnego skomudu"... Wiersz pochodzi z r 1609, bo o Kłuszynie nie ma jeszcze wzmianki.
4) Lament serdeczny jedney szlachetney Paniey ktorey mąż w Moskwi zginął (ob. pod Lament; wiersz ten przedrukował Wierzbowski w Smutnoje wremia 1900).
5) Pieśń nowa o szczęśliwym wyprawowaniu z Wilna do Moskwy Zygm. III (2 karty), ob pod Zygmunt III.

Bardzo być może, że wszystkie te pieśni wyszły spod pióra Adama Wład., który pisywał nie tylko figliki, fraszki i humorystyczne powiastki — ale także dumy historyczne, opiewające ważniejsze współczesne wypadki.

Pisemko to jest wymienione jako zakazane w Indexie libr. prohibit z r. 1618.

Brückner w Rozprawach filolog. Akad. 1919 str 61. — Badecki Literatura mieszcz. 1926 nr 67 (tu reprodukcja tytułu i literatura). — K. Estreicher w „Roczniku krakowskim" XXIV (tu przedruk pieśni o piwie). Bibl. w Suchej.

— Nowiny z Moskwy posłane Jey M. Paniey Woiewodziney Sędomirskiey od Cara J. M. Moskiewskiego Dimitra z obozu, oznaymuiąc iey, iako mu Pan Bog raczy błogosławić y szczęścić na tym wtorym wieździe na państwo iego dziedziczne. Przytym iest y Pieśń o tymże Caru Moskiewskim złożona wierszem. A. W. w Krakowie R. P. 1608. w 4ce, k. 5 nlb.

Egzemplarza nie odszukałem. Akad. (?)

— Piesni Nowe Pamięći godne, o przypadkach Koronnych: Przytym krоćiuchna pámiątká żywotá y spraw dźielnych, Je° M. Páná Jana Zamoyskiego, Kánclerzá y Hetmana Koronnego: [Tu ozdobnik]. Adama Wladislawivsza Mistrzá P. K. [Tu ozdobnik]. W Krakowie Roku Pánskiego, 1608. [Tytuł w podwójnych prostokątnych liniach] w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie tytułu urywek z Psalmu CL.

Zawiera trzy wiersze: pierwszy z nich nosi tytuł Pobudka na Tatary i na Karolusa do Iflant. Wzywa tu króla, aby wygnał Tatarów z Podola oraz aby Chodkiewicz wyciągnął do Iflat (sic) i oddał oswobodzone Iflanty królowi.

Drugi wiersz nosi tytuł: O potrzebie pod Guzowem; pisany jest strofami czterowierszowymi, a sympatie autora są widocznie po stronie Zebrzydowskiego i rokoszanów. Rokoszanie skoczyli „jak lwi do boju dla swej ojczyzny pokoju. Wojewoda i podczaszy krzyknęli nu bracia naszy. A ty o sławne rycerstwo coś odniosło za zwycięstwo? Przymówkę po wszystkim świecie, że bracią swoją bijecie... Tysiąc dwieście ich zginęło, świeżą krwią pole spłynęło, to męczennicy prawdziwi ojczyźnie swojej życzl wi".

Wreszcie trzeci wiersz nosi tytuł: Pamiątka Jana Zamoyskiego kanclerza i hetmana koronnego. Opisuje jego sławę zarówno u nas jak u obcych narodów i wzywa wojewodę krakowskiego, aby wziął w opiekę syna pozostawionego przez hetmana i strzegł go jako siebie samego. Niech będzie hetman z hetmana!

Widać z tych wierszy, że autora łączył jakiś bliższy stosunek z Mikołajem Zebrzydowskim.

Brückner l. c. str. 63. Bawor. (Czarn.).

— Przygody y Sprawy trefne Ludzi Stanu wszelakiego. Z ktorych Przestrog potrzebnych, káżdy nauczyć się, y czytaiąc ie, drugich rozśmieszyć może. Teraz nowo Polskim Rymem spisáne, y nowo wydáne. Od Adámá Władisłáwiuszá M. P. K. W Lubczu v Piotrá Blástusá. Roku Páńskiego 1613. w 4ce. k. 14 nlb., (sygnow. C_4). (Brak końca).

Druk gocki. Dedyk. Piotrowi i Krzysztofowi Domaradzkim. Na odwr. str. tytułu: herb Ostoja Domaradzkich.

Po dedykacji wiersz łac. Loaechiusa do autora. Dziełko obejmuje dwie księgi fraszek; księga druga rozpoczyna się od sygn. C_4. — Między innymi są tu fraszki o Akademii Krakowskiej („Po vtracie"... na k. A_2), o dwóch szlachcicach z Iłży (sygn. B_2), o cudzie w Słonimie w r. 1613. o ćwiczeniu w rycerskich rzeczach, o panach i o chłopach etc. — Rzecz cała zawiera wiele materiału obyczajowego.

Brückner w Rozpr. Akad. filolog. (1919) str. 63. — Badecki w Pamiętniku Liter.

1925 str. 672. — Tenże Liter. miesacz. nr 107 (podaje podobiznę tytułu i spis treści). Jagiell.

— Rada Zydowska, albo Okazowanie praw y przywileiow, Ktore maią nadane od przodkow swoich. Abráámá, Izááka, Jákobá. Wydána Przez Adama Wladyslawivsza, P. K. Mistrzá. [Tu winietka: ornament linearny]. Roku Páńskiego, 1608. [Tytuł w podwójnych prostokątnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie tytułu wierszyk: Do czytelnika, występujący gwałtownie przeciw Żydom, mającym dość przywilejów, aby niszczyć i zdradzać chrześcijan.

Od karty drugiej rozpoczyna się: Rada żydowska fałszywa, pisana wierszem. Schodzą się Żydzi przed swoją Wielkanocą i zasiadają w ulicy żydowskiej, aby radzić społecznie. Biorą udział w tej naradzie: rabinowie, bachurowie i szkolnicy, sędziowie żydowscy, a także inszy synowie izraelscy. Żydzi są zaniepokojeni pogłoskami, że księża animują Króla Jego Miłość i że ukazują mu tajemne sprawy żydowskie, a mianowicie, co się w Bochni stało i w Lublinie. Obawiają się także, że się ruszą mieszczanie krakowscy, a wtedy będą Żydzi z wszystkich miast wyrzuceni.

Po kolei przemawiają różni znakomitsi Żydzi, których sylwetki kreśli nam autor być może z natury, a więc: bogaty Marek, Szmul i Daniel, Jakub zwany Krowa, Izrael, co gorzałkę szynkuje, tłusty Aaron, doktor żydowski, co leczy chorych, i Szkolnik ze starej szkoły. Wszyscy mieszają do swoich przemów wyrazy niemieckie o brzmieniu żargonowym (np. Hirt ihr, ich will euch sagen). Po naradzie dochodzą do przekonania, że trzeba złożyć się na to, aby przekupić panów, dając im kuny, sobole, rysie i złoto, a wtedy dawne prawa, jakie Żydzi jeszcze za Starego Zakonu otrzymali, będą utrzymane i z Krakowa nie zostaną wygnani. Kończy te narady przemowa żydowskiego pospólstwa, które domaga się, aby mogło na rynku krakowskim nadal targować, a nie tylko na samym Kazimierzu: „Żebyśmy tu w ulicy kramy postawili, Kraków ci nas wyżywia, próżno taić tego, dla Boga brońmy mocno prawa żydowskiego, by najwięcej nałożyć, co każecie damy, niech przecie po staremu w Krakowie mieszkamy".

Na końcu wiersz: Do wszystkich żydów, w którym autor nazywa ich sklepowronami i wyłupidussami i mówi, że narzekają na Kraków, a nie chcą się wynieść ani do diabła, ani do Śląska. „Idźcie do wszystkich diabłów, co wam łby pourywają".

Zarówno tej broszury, jak i kilku innych utworów A. Wład., jakie są zapisane w katalogu bibl. Akad., nie udało się tam odszukać.

Akad. (?) — Bawor. (Czarn.).

— Nowy pokoy w Polsce, zaczął się na sczęsliwey Conwokaciiey Krakowskiey: y nadzieia w Panu Bogu, że się na tym Seymie przyszłym, za pomocą Bożą, y za zgodą wszech Stanów Koronnych dobrze skończy, ku pociesze wszystkim obywatelom naszey sławney Korony Polskiey. Adama Wladislawiusza Mistrza P. K. W Krakowie, Roku Pańskiego 1608. w 4ce, k. 6 nlb.

Dedykacja wierszem Andrz. hr. z Tęczyna kaszt. wiślickiemu. Wiersz pospolity; treść o korzystnych rezultatach pokoju w stosunkach krajowych. Raduje się kupiec, Ormianin, przekupki, karczmarze, ogrodnik, oracz. „A furman biczem trzaska jadąc sześcią koni, idzie w drogę wesoło, już go nikt nie goni.

Miałem to w ręku w r. 1913.

Tyszk. w Czerw. Dworze.

— Nakład Zydowski Práwny, to iest Iako sie zdraycy vśilnie chcą prawem, nakładem, podarkami, y wszelakim fałszem Krakowianom przećiwić, y obronić: Adama Wladislawivsza Mistrzá P. K. [Tu winietka: ornament linearny]. W Krakowie, Roku Pánskiego, 1608. [Tytuł w podwójnych prostokątnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Broszura ta ma podobną treść i podobną także formę, jak Rada żydowska. Na odwrocie tytułu znajduje się również wiersz do czytelnika przeciwko chytrym żydowskim sprawom.

I w tej broszurze kreśli autor postaci kilku krakowskich Żydów, biadających nad tym, że na sejmie ma być poruszona sprawa Żydów w Krakowie i ich przywilejów, oraz żądanie usunięcia ich handlu z rynku i z ulic krakowskich. Opłakuje to Starszy Marek, Aptekarz żydowski, Józef, co cukrem handluje, Samuelek mały, Banaś, co szaty przedaje, Abraamek Tatara, Samuel, co cyną handluje, Simon Bakałarz, co na lichwę daje, Lewek z żółtą brodą szalbierz i drugi Lewek, co konie farbuje, Daniel, co błony robi, i Saul, co płacie przedaje. Każdy z nich charakteryzuje krótko swój handel (oczywiście ujemnie) i przytacza różne żydowskie zwyczaje dotyczące lichwy i oszukaństwa. Kończą na ostatku „Wszyscy Krajkowie", t. zn. Żydzi, którzy kupują krajki po groszu łokieć,

a biorą po szelągu. „Połowicę zysku tego, chcemy dać dla prawa naszego".

Weteran Poznański 1825 str. 436.

Bawor. (Czarn.).

— Rozmowy Młodzienca z Panną. Ktora będąc miłośćią zięta przećiw niemu, á on precz odieżdża, namawia, prosi, obiecuie, rzewliwie płácze, żeby go mogła odwieść od tey drogi, a ieśli nie zostánie, przynaymniey żeby ią wziął z sobą. Przytym, o pánnie vpadłey, iako ią iey namilszy w tym przypadku ćieszy. Ná ostátku są dwá listy od młodźieńca do pánny, drugi od pánny do młodźieńcá Przez Adama Władyslawiusza Mistrza P. K. nápisáne. W Krakowie, W Drukárni Bazylego Skálskiego, Roku Pánskiego 1607. w 4ce.

Na odwrocie k. tyt.: Do vćieszney Młodzi... (wiersz).

Dochował się tylko sam tytuł w bibl. Kórn. — Dalsze wydania zachowały nam tekst dziełka, ale nazwisko autora jest w nich przemilczane.

Opis ob. u Badeckiego Liryka mieszczańska 1936 str. 378. — Tenże Zabytki liter. miesz. w Bibl. Kórnickiej (w Silva Rerum IV zesz. 3) podaje reprodukcję obu stron tytułu.

— Rozmowa Młodzienca z Panną. Na ten cżás kiedy... namilszy w tym nieszczęsnym przypádku ćieszy. Ná ostátku są dwá listy, ieden od Młodźieńcá do Pánny, drugi od Pánny do Młodźieńcá. [Tu winieta]. Wydane z poprawą. Do Pánien. [Tu czterowiersz: Radzę wam panny...]. w 4ce, k. 8.

Tytuł w liniach.

Z tego wydania przedrukował cały zbiorek Badecki Liryka miesz. 1936 str. 39—58, uzupełniając przedruk dodatkiem jednego wierszyka z III wydania (Żegnając się z panną pieśń piękna).

Zbiorek zawiera szereg wierszy: Rozmowa młodz. z panną — Lament panny — Pieśń albo pląsy o Kaśce — Zaloty omylne (Chytrość, Taniec pierwszy, Zguba, Taniec wtóry) — List do panny — List od panny — Duma.

Czy wszystkie te wiersze sam Władysławiusz ułożył, czyli je tylko zebrał razem, trudno powiedzieć. Na ogół są zręczniejsze w formie i wdzięczniejsze w treści, jak inne jego utwory. Niektóre z nich powtarzają się w innych zbiorkach w XVII. (Pieśni, tańce i padwany, Ochota piękna i wesoła, Dama dla uciechy). Znajdują się i w nich pewne obscoena (aluzje do korzenia) — częste we wszystkich zbiorkach w. XVII. — Są także pewne (b. słabe) reminiscencje z Owidiusza „Ars amandi" i „Metamorfoz" — nie ma tu natomiast nigdzie naśladowania z „Heroid" (jak błędnie utrzymuje Maciejowski Piśmien. III 180). — W każdym razie Władysławiusz okazuje pewne oczytanie klasyczne.

Brückner w Pamiętniku Liter. X str. 184. — Badecki Liter. miesz. 1926 nr 112. — Tenże Liryka miesz. str. 380 i 39.

Bibl. państw. w Berlinie.

— Tożż:... Ná ten czás gdy się z sobą rozstáią w szczerey miłośći będący... Na ostatku są listy od Młodzieńca do Pánny, także od Pánny do Młodzieńca. Radzę wam Pánny... [czterowiersz]... w 4ce, k. 8.

Tytuł w ozdobnej ramce.

Ob. Bibl. t. XXVI 417. — Maciejowski III 180. — Badecki Liter. miesz. nr 111. — Tenże Liryka miesz. str. 381. (Tu podaje odmianki tego wydania i przedrukowuje wierszyki niezamieszczone w poprzednich edycjach). Kórnik. (def.).

— Rozmowa pielgrzyma z więźniem... 1608. w 4ce.

Miał ks. Zalewski w Lublinie.

— Rym weselny Kasprowi Jagnińskiemu i Zofii Janowskiey. w Krakowie 1609. w 4ce.

Maciejowski Piśmien. III 539. — Dziś nieznane.

— Sekreta ucieszne... (przed r. 1610).

Wspomina taki swój utwór Władislawiusz we „Francu" (o czym ob. wyżej). Dziś nieznane.

— Triumph albo Kalliopea słowiańska podczas wiazdu na starostwo sędomirskie J. W. Panu Sebastianowi Lubomirskiemu... Kraków, 1610. w 4ce, k. 4.

Dedykację podpisał Adam Władislavius.

Brückner w Rozpr. Akad. l. c. pisze o tym, co następuje: „ná zabáwę nachwilną te spieszone rymy" przeznaczył; ostatni gratuluje Tryton, co z morza Wisłą pod Sędomierz przypłynął i powtórzył, co Najady o staroście śpiewają.

Bibl. petersb. publ.

— Witanie na Conwokatiey Krakowskiey J. W. P. Mikołaia Żebrzydowskiego woiewody... odprawowane R. P. 1608. w 4ce. k. 6 (sygn. B_2).

Brückner l. c. str. 62 streszcza to, jak następuje: Przedmowa zwraca się ku Żebrzydowskiemu, sławiąc, jak i „Gratulatio", przedziwne cnoty jego, których niech użyje dla ułożenia „tego zaszcia okrutnego". Samo dziełko ułożone w formie przemów w różnorakim wierszu. Najpierw Polska

do wojewody się zwraca: Prześciem frásunku do tálá, teraz wraca się mnie po trzyletnim smutku moja radość; umiałeś sarząc, skończ godnie wraz z tem rycerstwem, co przy tobie wiernie wytrwało. — Pan Wojewoda: Dlaczegoś zwątpiła? pogodzimy teraz wszystkich. — Chór: Niech tego ojca ojczyzny Bóg uszczęśliwi. — Korona do niego: Za twojem ustąpieniem pochyliłam się ku upadkowi, teraz lepiej sobie tuszę. Wojewoda utwierdza ją w tym: za ciebie życie oddamy. Chór jak poprzedni. — Stany koronne: Jak braciaśmy, podajmy sobie ręce, uznajmy pana twierdzę naszę jedyną; on ci łaskę daje, o przeszłem zapomniał. — Wojewoda: Wasza to rzecz, com czynił, to nie, aby czci pańskiej uwłóczyć, lecz aby złemu zapobiec, o com czynił, bo wszystkich bolało, na sejmie dobro ojczyzny uchwalimy. — Chór jak wyżej. — Kraków: Wita go radośnie... uskrom do końca té troski. — Wojewoda: „Miasto stołeczne y z twoią ozdobą“, zawszem cię czcił, „miasto koronne ze wszech najpiękniejsze“, i dla ciebie nadejdzie wiek złoty, gdy zginą wszelkie kłopoty — Chór poprzedni. — Do czytelnika: Powie kto, że tu niedostaje, jak też król wojewodę przywitał? Podał mu rękę, łaskę okazał, do zgody wszystkich napomniał, cóż mógłby inuego uczynić? A. W. Petersb. publ.

— Katonowe wiersze parzyste nowo z łaciny na polskie wiernie przełożone. w Krakowie, w druk. M. Loba 1610. w 4ce, k. 16.

Obacz pod: Cato (w t. XIV 100).

Juszyński Dykc. II 336. — Badecki Liter. mieszcz. str. 280. Bibl. Pawlik.

Na jakimś bałamuctwie polega następująca wiadomość podana w Jabłonowskiego Musaeum 263:

Liber distichorum, seu selectissimarum sententiarum Michaelis Verini Ugorini filii, versu patrio ab Adamo Vladislaviensi condecoratus. lat. et pol. Editio nova auctior. Crac. apud Christoph. Domański. 1703. w 8ce, ark. D_4.

Jabłonowski przypisał widocznie autorstwo dystychów Katonowych Michałowi Veriniemu (który wydał istotnie dystychy łacińskie — ale inne); a jeśli nie pobałamucił daty (1703). to należałoby wnosić, że znał jakiś przedruk przekładu Władysławiusza z r. 1703.

— ob. Strumieński Olbr. (Opisanie porządku stawowego (1609) — Verinus Mich. (1703).

Siarczyński Obraz II 316. — Wiszniewski Hist. lit. XI 541 i VII 15. — Maciejowski Polska I 395—8. — Tenże Piśm. III 76. — Brückner w Pamiętniku Liter. 1918 str. 111. — Tenże w Rozpr. Akad. 1919 (j. w.). — Badecki Liter. mieszcz. (j. w.). — Korbut[2] I 416.

Władysławski Gabriel (Prewancjusz, Praevantius, Przemiankowicz), nauczyciel Wład. IV († 16 lipca 1631 w Chełmnie) ob. Drucki Adam (Quaestio 1639) — Falęcki Jan (Archipaedia 1641) — Praevantius — Rzeszowski Feliks (Argo Jasonis 1640) — Sobieski Marek (1643) — Stokowski Stan. (1637) — Stryjewicz Seb. (1649) — Wacławowicz Jan (Assert. 1602).

Nobilitację ks. Prowancjusza za zasługi około wychowania królewicza Władysława ob. Vol. Legum II 1670 (pod r. 1609).

Encykl. Orgelbr. XXVII 416. — Muczkowski Rękop. Radymińsk. 77. — Tenże w Dwutygodniku Literackim I 196. — Tenże Wiadomość o Wład. Nowodworskiego Kollegium 1849. — Maciejowski Piśm. III 539. — Pamiętnik Relig. Mor. XXVII 364—6. — Łukaszewicz Opis kośc. pozn. III 354—5. — Maciejowski Polska I 395. — Leniek Książka pam. 1888 str. LXXV i nr XV. — Ks. Chotkowski Bursy Tucholska i Chełm. (w Zapiskach T. N. w Toruniu 1917). — Załęski Jezuici w Polsce II (1904). — Ks. Mańkowski Prałaci i kanonicy chełm. 1927 str. 224. — Lecnicki Mecenat Zygmunta III 1932 str. 90 i nast. — Encykl. kośc. XXI 614. — Finkel Bibl. III str. 1895.

Władysławskie Collegium ob. Biegaszewicz J. — Novodvorsciana fundatio, collegium — Ordinatio — Putanowicz (Stan studii Univ. Crac.) — Speronowic — Stokowski Paweł (1633) — Stokowski Stan. (1637) — Szabel (1767) — Szczepanowski Józ. (1776) — Trąbski Nepomucen.

Finkel-Maleczyński Bibl. I (1931) str. 118. — Obacz wyżej pod Władysławski Gabr.

Władza Y Obowiązki Hetmanow Wielkiego Y Polnego Koronnych. Oraz Powinnosci Kazdego, Począwszy Od Generała Artylleryi, Az Do Chorązego Inclusive. (Warszawa (1775). w 8ce, k. tyt., str. 80 (sygn. A—E_8).

Stanowi część wydanych przez hetmana Fr. Ksaw. Branickiego „regulaminów“ (ob. t. XXVI 169).

Zaczyna się od władzy hetmana W. Kor. konstytucją 1775 ustanowionej. — Potem idzie: Powaga i obow. hetmana. — Rozłożenie wojska. — Powinności generała artyl. — Powinności gen. lieutenanta. — Powinności gen. majora; plac majora;

gen. sztabs medyka; gen. auditora; pułkownika; obersztа; majora; kapitana; adiutanta; porucznika; audytora; kwatermistrza; feldschera; kapelana regimentowego.

Jagiell. — Krasiń. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— O władzy Marszałkow Koronnych i Wielkiego Xięstwa Litewskiego. fol., k. 2. Ossol.

Władza duchowna ob. Biskupi — La Borde (1753) — Dukt — Narzekanie (papieska 1557) — Odpowiedź (1756) — Traktat compend. zebrany... ob. Witwicki — Uwagi polityczne do prawideł religii (1789) — Witwicki Stan. (1693) — Wyżycki Mik.

Władza monarchiczna ob. Marcellian ks. (1764).

Władza śmierci ob. Karean J. (1614).

Władzisławski (Włodzisławski?) Mikołaj ob. Radziwiłł Janusz (Lacrimantes 1621).

Włast Dunin Piotr ob. Dunin.

W w. XVII i XVIII pojawiło się kilka prac poświęconych tej postaci — ale prace to Niemców śląskich. W w. XVIII stała się historia jego kilkakrotnym tematem romansu. Bliżej o tym pod Dunin (w Dopełnieniach).

WLEKLIŃSKI Konrad ks., profes lędzki. Kazanie na uroczystość Anny Ś. pod zaszczytem J. W. JM. X. Adama hr. na Przerębie Przerębskiego Kustosza Kor., Kanonika Katedr. Krak., Scholastyka Sandomirskiego. audytora Sądów Zadwornych J. O. Xięcia Biskupa Krak., opata Kommendataryusza Jędrzejowskiego przez X. Konrada Wleklińskiego professa Lędzkiego S. zakonu Cystersów w Kościele parafialnym Nawarzyckim miane, a za dozwoleniem Starszych na widok publiczny dane R. P. 1771. m. Czerwca. w Krakowie w drukarni Semin. Akadem. dyecezalnego. w 4ce, k. 18 nlb.

Na odwr. herb Nowina, a pod nim 6 wierszy. Przypisał prozą ks. kustoszowi, wysławiając go jako fundatora kościoła w Noworzycach.

Jocher 5080. Jagiell. — Uniw. Warss.

Wlewski Jan ob. Popielski Florian (1635).

Włoch albo dyalog ob. Górnicki Łuk. (1587).

Włochy (podróże, język, szkoły, dzieje itp.) ob. Amicum salve (Ankwicz 1747) — Assyż — Bononia — Borch J. J. (Sycylia, Malta, Etna 1782) — Bozdarzewski C. (Straszne nowiny z Włoch 1632) — Bzowski Abr. — Cervus Jan (Quaestiones 1533; tu Ojcze nasz po włosku) — Chmielowski B. (Nowe Ateny 1746; tu opis Włoch) — Cluverius (Italia antiqua 1619) — Dąbrowski J. H. (legiony włoskie 1797) — Delicye ziemi włoskiej (Schedel 1665, 1687) — Diccionarius (1532, 1566, 1646; tu słowniczek włoski dla Polaków — ob. Wokabularz) — Domenichi L. (1544) — Dondinus G. (1650) — Elbing (bazylika assyska 1727) — Florencja (sobór) — Fontanus (słownik) — Guida di viaggio in Italia (w. XVIII; czy nie Stan. Potockiego?) — Gilini Girolamo (1633) — Goelnitz (Ulisses gallobelg. 1631) — Górnicki Łuk. (Rozmowa Polaka z Włochem; i tu i w innych jego pismach dużo o Włoszech) — Goski Adam (Neapol 1607) — Gramatyka włoska albo krótki sposób (1782; w t. XVII str. 328) — Grochowski (Miasta włoskie co przednieysze 1599, Rzym nowy i stary 1610) — Guczy Jan (1630?; tu opis podróży po Włoszech Zasławskiego) — Hołowka (Mały portrecik ziemi włoskiej 1752; mapy) — Hussovianus M. (wiersz o zarazie w Rzymie 1522) — Janitius Klemens (Tristium 1542; w elegii VII pochwały Włoch) — Kognowicki Kazim. (Droga rzymska 1783) — Kotkowski Stan. (1641; podróż) — Książka (Libro per la gioventa 1778) — Kunstman (Wörterbuch 1794) — Lanckoroński Hieronim (1650) — Łaski Stan. (Spraw rycerskich 1599; tu dużo o jego pobycie we Włoszech) — Lauro (Antiquae urbis splendor 1612; tu opis budynków z ilustracjami) — Lodereker (Diction. 1685) — Loretto — Łubieński Wład. (Świat, opis 1741) — Martini Fr. (La sincera guida 1766) — Mesgien-Meniński (Gramatyka 1649. 1651) — Miesz-

kowski P. (Institutio 1625; tu list Lipsiusa o podróżowaniu po Włoszech) — Miselli (Il buratino 1699) — Neapol — Niegoszewski St. (1586; wiersze włoskie) — Nowiny (1638, 1643) — Okoń (Chwały 1609) — Ossoliński Jerzy (1634) — Palczowski Paweł (Status Venet. 1604) — Patavium (Padwa) — Paweł I (1797; tu wiersze po włosku) — Persiani (1634) — Poszakowski J. (Kolęda cesarska 1749) — Rassin (Elementa linguae 1663) — Regnauldus (język 1645) — Rhoese (De italica pronuntiatione 1569) — Reszka (Epist. 1594; tu duży list do Sz. Szymonow. z opisem Włoch) — Riesch (Comp. 1644) — Rzym, rzymska Sapientia — Sapieha Michał (Miscelanea 1753) — Schedel Jerzy (Delicye) — Senis Laur. (Comp. 1644) — Siemuszowski J. (In leg. polon. 1565) — Stanisława św. kościół w Rzymie — Starowolski Sz. (Monumenta; tu o pomnikach Polaków we Włoszech) — Styl A. (Grammatica 1675) — Szydłowski Jan (1608) — Szymonowicz (Opera 1772; tu list Reszki) — Taxa (1633; tu i w innych taryfach dużo materiału do sprowadzania towarów włoskich) — Treter Tomasz (dużo o Włoszech we wszystkich jego dziełach) — Tuater (opis 1701) — Twardowski Sam. (Legacja 1633; Wiśniowiecki 1646; Władysław IV; o podróży królewicza) — Tylkowski Wojc. (passim; często powołuje się na stos. Włoch, gdzie kilka lat spędził) — Walther Jan (Essentia linguae 1763) — Wargocki And. (O Rzymie 1610; tu i o innych miastach) — Warszewicki Krz. (De vita S. Antonii 1602; Wenecja; i inne jego pisma) — Wassenberg (Gestorum 1643; o podróży król.) — Wenecja (w t. XXII str. 338, tu liczne odsyłacze) — Wezuwiusz — Viaggiatore moderno (1771; tu słowniczek polsko-włoski) — Viaggio (Barberini, Bassani) — Wilkowski K. (1583) — Vitellius J. (Chrysologus 1637) — Włodek Ign. (1780; tu dużo wiadomości o kraju włoskim, o literaturze, nauce i kulturze) — Włosi w Polsce — Włoska literatura — Wokabularz (1538) — Wolski T. S. (Illustris peregrinatio 1737; tu opis Włoch) — Wysocki Sam. (Tractatus 1743; tu opis wyboru papieża) — Vrancius.

Nie podano tu odsyłaczy zamieszczonych pod Neapol, Loreto, Bolonia, Patavium, Rzym, Wenecja itp. i należy tam poszukać informacji.

Dawniejsze podróże Polaków po Włoszech i ich opisy z w. XVI—XVIII zestawia J. Goldmann w Archivum Neophil. II 1937 str. 83, 87 i nast., 98 i nast., 140 i nast. — Obacz także: Smoczyński ks. Wspomnienia 1889. — Tad. F. Hahn Anonima diariusz peregrynacji z r. 1595 (Lwów 1935). — Fijałek Polonia apud Italos scholastica 1900. — Barycz Polacy na studiach w Rzymie w epoce odrodzenia 1938. — Loret Stosunki Polski z Włochami (w „Myśli Narod." 1930). — Tenże Życie polskie w Rzymie w w. XVIII 1931. — Barycz Podróże polskie do Neapolu (w Przegl. współcz. 1938 listopad i grudzień).

O polskiej propagandzie we Włoszech w w. XVI ob. Kot Z dziejów propag. polskiej w Neapolu 1928 (o Stempowskim, Kłodzińskich, Żołczyńskim, M. Sękowskim, J. Krasińskim, St. Reszce, Próchnickim).

O znajomości Włoch i wpływie włoskiej kultury w Polsce ob. Brückner Dzieje kultury III 205. — Bystroń Dzieje obyczaju I 93.

WŁOCKI Jan Franciszek od św. Józefa, Sch. Piarum (1688 † 1773). Doskonałość dobroci w czworako odmiennym życia stanie nieodmieniająca się, to iest Kazanie podczas solennego beatyfikacyi aktu Wielebney sługi Bożey B. Joanny Franciszki Frémiot de Chantal Zakonnic nawiedzenia N. Maryi P. pierwszey matki y fundatorki miane przez X. Jana Franciszka od S. Józefa Włockiego Schol. Piarum Kaznodzieię w kościele WW. PP. Wizytek Konwentu Krak. r. p. 1752. W Krakowie w drukarni Adama Kleina Typografa Krakowskiego. fol., k. 15 nlb.

Na odwrocie str. tyt. herby Grabie, Pilawa i 14 w. p. Przypisał autor prozą Elżbiecie z Potockich Szczuczynie, starościnie wiekszańskiej. Ossol. — Uniw. Warsz.

— Grzesznik Pokutuiący, Zbawiennemi Ducha Przenayświętszego Námowámi Pobudzony. Albo Kazania W Archipresbyteralnym Kościele Panny Maryi

w Krákowie in circulo: Pod czas Wielkiego Jubileuszu Roku 1751. Miane. Przez X. Jana Franciszka Włockiego od Swiętego Jozefa Scholarum Piarum Káznodźieię. Roku záś Páńskiego 1753. Do Druku Podane. [Tu ozdobna linia]. w Krakowie, w Drukárni Sebástyáná Hebánowskiego J. K. Mci Typográfa y Bibliopol. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb., str. 200, k. 4 nlb.

Po k. tyt. idzie karta z herbami Sierakowskich i Otwinowskich, po czym obszerna dedykacja Gabr. Sierakowskiemu (z genealogią rodu), wreszcie cenzury i aprobaty (jedną dał Kas. Pałaszowski).

Jest to siedem kazań jubileuszowych, każde zakończone „konkluzją" moralizującą.

Na 4 ost. kartach „Rejestr rzeczy osobliwych".

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Honor Krzyża Chrystusowego przez solenną cząstki iego introdukcyą do Kościoła Bobińskiego rozszerzaiący się, Kazaniem przy luźnym zgromadzonych na ten akt gości Konkursie podczas summy przez X. Jana Franciszka Włockiego od S. Józefa Scholarum Piarum ogłoszony imieniowi W. JMćP. Stanisława Kostki na Dembianach Dembieńskiego Starosty Wolbromskiego Pułkownika woysk J. K. M. y Rzpltey przy dorocznych imieninach iego na wiązanie oddany R. P. 1752. w Krakowie, w drukarni Michała Józefa Ant. Dyaszewskiego J. K. Mci typogr. fol., k. 19 nlb.

Na odwrocie strony tytuł. herb Nieczuja i 22 w. pol.

W dedyk. genealogia Dembińskich (kart 6).

Jocher 5022.

Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Institutiones confessionum pro monialibus. Cracoviae 1753. w 4ce.

— Kazanie adwentowe z postnemi imieniowi Jaśnie Wielmożnego JMCi Pana Alexego na Reklewie Reklewskiego Pisarza Grodzkiego oraz Woyskiego Sądeckiego, na Trybunał Skárbu Koronnego Deputata Kommisarza Pana y Dobrodzieia pod czás publiczney Funkcyi dedykowane, A przez X. Jana Włockiego Scholarum Piarum Káznodzieie in Circulo w kościele P. M. w Krákowie przed kilką lat. Miane. Roku 1756, do druku podane. w Krákowie, w drukárni Michálá Dyaszowskiego I. K. M. Typografa (1756). w 4ce, k. 5 nlb. oraz str. 110 nlb. — Kazania postne... 1 kartka tyt., str. 200; Rejestr k. 4 nlb.

Całość obejmuje dwie części. Pierwsza: Kazania adwentowe, dedykowane Aleksemu Reklewskiemu (kart 3), gdzie nieco genealogii Gozdawitów Reklewskich. — Cenzura jest Cracoviae 1755 i 1756. — Ostatnie kazanie na Niedzielę czwartą (od str. 90) z tematem: Videbunt filium.

Drugiej części tytuł: Kazania postne. Jest ich 7. Siódme (od str. 175) na temat: Convertimini ad me. — Odmienne od kazań postnych wydanych w r. 1740.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Kazania o męce Pańskiey. Tom I. Wilno 1729. — T. II. w Krak. 1736. — T. III. 1740 w Krakowie. w 4ce.

Jocher 9088.

— Kazania Postne na Passyach, w Wárszáwie w Kośćiele Scholarum Piarum Roku 1729. á drugie w Krákowie u P. Maryey in Circulo Roku 1726 miáne. Ná uśilne prágnienia y expostulacye wielu przyiaćiół ku większemu Dusz wiernych pożytkowi, powtórnie do Druku przy protekcyonálnych faworách Jaśnie Wielmożney J. M. Pani, P. Heleny z Potockich Morsztynowy Wojewodźiny Inflantskiey, Wiślickiey, Lipińskiey, Lipnickiey, Radoszyckiey, etc. Staroсiny, Pani y Dobrodzieyki, przez X. Jana Franciszka od S. Józefa Scholarum Piarum Kathedrálnego Krákowskiego Káznodźieię Roku 1740. podane, Zá dozwoleniem Stárszych. W Krakowie w Drukarni Akademickiey. 1740. w 4ce, k. 4, str. 104 i Zebranie rzeczy k. 2 nlb.

Dedykacya do Woiewodziney (kart 3). Jest tu sześć kazań na sześć niedziel postu. Dużo tu przytoczeń łacińskich. Śladu nie ma w tekście i dedykacji, aby to była edycja druga.

Jocher 4642 b.

Bielski Vita Piar. str. 39 ma tytuł po łacinie: Conciones de mysteriis, Conciones Quadragesimales 1729. — Za nim podaje Kraszewski Wilno IV 244.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Kazania Ná Roznych Publikach Tak w Ordynáryine, iák w inne Pártykulárnieysze Swięta, Po Pierwszych w Polszcze y W. X. L. Ambonách, á miánowicie w Katedralnym Krakowskim Kosciele, rozmáitemi czásy Miane, A potym ku większey Chwale Boskiey y pożytkowi Dusz Do Druku Podane, Przez Xiędza Jana Franciszka od S. Jozefa Scholarum Piarum Roku Páńskiego 1741. [Tu ozdobna linia]. W Krakowie w Drvkarni Akademickiey. [Tu ornament linearny]. fol., k. tyt. i k. 9 nlb., str. 582, k. 9 nlb.

Górą i dołem k. tyt. winieta z godłem I. H. S. — Na odwr. herb Grabie i wierszyki. Dedyk. Aleks. Lipskiemu, bisk. krak. (pełna pochwał), po czym druga prałatom i kanonikom, wymienionym po nazwisku. Jest też herb kapituły (trzy korony) i 4-wiersz. Kończy cenzura, facultas i aprobata M. Ziętkiewicza.

Zaczyna kazanie Włockiego na św. Trójcę podczas sądów kapturowych 1733. — Po czym idą z lat 1723—40, miane podczas t. zw. publik tj. sądów, komisji skarb., sejmów, pogrzebów, festynów i uroczystości kośc., głodu i moru itp. bądź to w Krakowie, bądź w Wilnie, w Warszawie, N. Sączu itd. — Z kazań wymieniam: Na święto św. Stanisława biskupa (str. 417), Stanisława Kostki (str. 29 i 256), Jana Kantego (str. 502), Na koronacyę cudownego obrazu M. P. w Żyrowicach 1729 (str. 197), Na wotywie Coronationis Augusta III 1734 (str. 536), Na pogrzeb Konstancyi z Słuszków Denhoffowej r. 1723 (str. 549 i 575), Na wjazd do Katedry wileńskiej bisk. Michała Jana Zienkowicza (str. 521), Na pogrzeb X. Karola Pancerzyńskiego biskupa (str. 539). Przy professyi zakonnej Barb. z Lubomirskich Rybiński (str. 528).

Kazania są w treści puste; język makaroniczny — jak we wszystkim, co pisał. Reprezentują chwile największego upadku kaznodziejstwa polskiego. Nawet z okazji takich „publik" jak koronacja króla (str. 536) nie miał nic poza frazesami do powiedzenia.

Na końcu: Regestr rzeczy osobliwych (k. 8) oraz Rej. kazań rocznych i extraord.; wreszcie Errata (1 k.).

Po str. 536 liczbowanie pomylone; bo cyfry 528—36 są dane dwukrotnie.

Jocher 4711.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow.

— Kazanie na dzień Bł. Józefa z Kopertynu zakonu S. Franciszka Seraficznego P. P. conventualium, pod czas ogłoszenia solenney beatyfikacyi, przypadaiącey w oktawę Narodzenia Nayśw. Maryi P. miane w kościele krakowskim WW. OO. Franciszkanów, a teraz pod imieniem W. JMci X. Norberta Zieleckiego dziekana Skalskiego, proboszcza Minockiego, Golczewskiego etc. do druku podane R. 1756. W Krakowie w drukarni Michała Dyaszewskiego JKMci typogr. fol., 5 ark.

Na odwr. tyt. herb Zieleckich i pod nim 10 w. pol. Przypisał prozą ks. dziekanowi ks. Jan Włocki, kaznodzieja Schol. Piar. Bibl. Przypkowsk. — Uniw. Warsz.

— Kazanie na niedzielę pierwszą Adwentu. In Collegio Iuridico. Per Joannem Włocki Schol. Piarum Concionatorem 1755. w 4ce, str. 56.

Uniw. Warsz.

— In Lapides D. Stephani Proto-Martyris. 50. Argutiae Poeticae. Nomini & Honori Illvstrissimi & Excellentissimi Domini; D. Stephani in Zakliczyn, Drogina &c. Comitis Jordan, Palatinidae Braclaviensis, Ipso recurrente Natali Die Per P. Ioannem Franciscvm a S. Ioseph Scholarum Piarum Concionatorem, & Ad praesens Illustrissimae Domus Theologum Aulicum Pro Votivo propensissimae Gratulationis ligamine Dedicatae. Anno Domini 1747 Die 26 Mensis Decembris. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. herb Trąby i wierszyk, po czym na 1 karcie dedykacja Jordanowi. Utwór składa się z 50 strof łac. (przeważnie sześciowierszowych), zawierających pochwały św. Stefana a nazwanych „argutiae". Ossol.

— Łaskawa od tronu Nayiaśnieyszey nieba y ziemie Augusty acz strzałami otoczonego Deklaracya z ambony warszawskiey, przy naycelnieyszey uroczystości, Archikonfraternii Mariae de Gratiis publikowana, że naydostoynieysza Monarchini Marya łaskawa Boga naszego Matka im się groznieysza w uzbroionych rękach pokazuie, tym łaskawszy wczesnych posiłków, zbawiennych obron w strzałach swoich czyni Prognostyk. Naprzod JW. Jmc. Pani P. Ludowice Bielińskiey Marszał-

kowy Wielkiey Koronney Dobrodzieyce y Protektorce doniesiona roku panuiącego łaskawie na Tronie Baranka 1723. w Warszawie, w dr. J. K. M. WW. OO. Schol. Piar., 1723. fol., k. 16 (sygn. H).

Herby Morsztynów i Bielińskich.

Skrudlik Królowa korony polskiej (1929) str. 178. — Jocher 9065.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Motrix intelligentia Diva Catharina Alexandrina Martyr. In festa nominis sui solennitate pro rostris oratoriis, Radomiensis Scholarum Piarum academi declamata et illustri ac magnifico Domino D. Stephano Tyminski Pincernae Ciechanoviensi Vicepalatino districtus Radomiensis. Die Tutelaris, per Joannem Franciscum a S. Joseph Scholarum Piarum consecrata. Anno quo sapientia increata de Coelo in terras movit. 1718. die 26. Decembris. w 4ce, k. 9.

Na odwr. tyt. sześciowiersz podpisał Steph. Prokopowicz Aud. eloq.

Tyszk. w Czerw. Dw.

— Nadzieia pewna do wszystkiego dobrego przy narodzeniu Bł. Józefa z Kopertynu zakonu S. Franciszka Seraficznego PP. Convent. z pierwszych początków życia uformowana, podczas solenney beatyfikacyi w Kościele Krakowskim z ambony ogłoszona. A teraz pod imieniem W. JMci X. Marcina Stawskiego Kanonika Wiślickiego, proboszcza Mszańskiego, do druku podana przez X. Jana Franciszka Włockiego Sch. Piar. Kaznodzieię roku 1755. W Krakowie w drukarni Michała Dyaszewskiego J. K. Mci typogr. fol., k. 9 nlb.

Horanyi II 847. — Jocher 5027.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Navka Bez Cenzury Z Cenzurą żyćia Pospolitego Na Katedrze Krzyza uformowana. Zyćiem wszystkich żyiących To iest Przykładem umieraiącego Zbawiciela. Siedmią ostatnich Słow rezonuiącego Wyprobowana Do Vniwersalney ludźi reformy Przy Quadragezymalnym Cwiczeniu w Archipresbiteralnym Kośćiele Krákowsk: Pánny Maryi in Circulo. Przez X. Iana Franćiszka od S. Iozefa Scholarum Piarum Kaznodzieię Katedralnego Krakowskiego Ogłoszona. A przy Protekcyonalnych Faworach Wielmoznego Iegomośći Pana Iozefa Franciszka z Otfinowa, Otfinowskiego, Starosty Szczerczowskiego, Dla publicznego Pożytku Wydana. Roku Chrystusowego 1736. W Krakowie, w Drukarni Jakuba Matyaszkiewicza J. K. M. y J. O. IMCI X. Biskupa Krakowskiego, Xiążęćia Siewierskiego, Ordynaryinego Typografa. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 182, k. 4 nlb.

Na odwrocie herb (w lichym drzeworycie) i wierszyki. Potem aprobata M. Walessyńskiego i facultas Schol. Piarum. — Wreszcie kazania w liczbie siedmiu.

Kazania są gęsto przeplatane łaciną, o treści moralizującej. Notuję kilka szczegółów z powodzi ogólników: kilka anegdot z hist. polskiej powtórzonych za Piaseckim; dlaczego ludzie nie chcą słuchać kazań (str. 86); kaznodzieja winien rąbać (str. 55); o miłosierdziu panów wobec poddanych (str. 60). Dużo ciekawego wyłowić nie podobna.

Jocher 4642 a.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Obiawienie Taiemnic Łask y Dobrodzieystw Boga, w otwartym Jezusa Sercu, czyli Kazanie na uroczystość Serca Jezusowego miane, w Kościele WWych Panien Wizytek Konwentu Krakowskiego Przez X. Iana Franciszka od S. Jozefa Włockiego Schol. Piarum Kaznodz. R. P. 1754. w Krakowie w Drukarni Michała Iozefa Antoniego Dyaszewskiego I. K. M. Typogr. 1754. fol., k. 12.

Jocher 5025.

Bawor. — Jagiell. — Ossol.

— Odsiecz Tryumfalna Od Niepamięći Czásow Windykowánego po zeszłey ostátniey Słuszczance Ostoi. Trzemá pośiłkámi: J. J. O. O. Kolligacyi Dźiedźicznych Cnot, Chrześćiáńskiego zgonu! Nieśmiertelnośći Sławy J. W. JMći. Pani Konstancyi z Słuszkow Denhoffowy Woiewodźiny Málborskiey J. W. JMći P. Stanisława Denhoffa Woiewody Połockiego, Hetmáná Polnego W. X. L. Matki Broniąca. Albo Kazanie Pogrzebowe Na Konkluzyą zá-

łosnego Aktu dniá trzeciego po złożeniu w Częstochowie w Grobie Denhoffowskim Ciáłá s. p. J. W. JMći Pani Woiewodziny miáne dniá 15. Grudnia. Roku 1723. á Roku 1724 do Druku ná wiele JchMćiów usilne rekwizycye Podane. w Warszawie w Drukárni J. K. M. Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 20 nlb.

Na odwrocie k. tyt. herby i 2 dwuwiersze. Dedyk. do hetmana (na 1 k.). W tekście nieco do genealogii Denhoffów.
Ossol. — Uniw. Warsz.

— Opieka Niezawiedziona. S. Michała Archanioła Dla wszystkich uciekających się do Niego w Kázániu ná to Swięto w Mogielánách miánym, Wyprobowana Y przy Imieninách na Wiązánie Jasnie Wielmoznemu J. M. P. Panu Michałowi Stefanowi na Zakliczynie Jordanowi Wojewodzie Bracławskiemu, Dobczyckiemu, Ostrołęckiemu &c. Staroscie. Przez X. Jana Franciszka od S. Jozefa Scholarum Piarum Káznodźieię Kátedrálnego Krakowskiego. Prezentowana Roku Pańskiego 1738. W Krakowie W Drvkarni Akademickiey. fol., k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwr. karty tyt. herb Jordanów (Trąby) i wiersze polskie. Dedykacja do wojewody bracławskiego na 2 k., po czym Kazanie (bez treści).
Jocher 4979.
Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Pamięc Serc Wdzięcznych Pozeszłey ś. p. J. W. Mći Páni Konstancyi Słuszcance Denhoffowy Woiewodźiny Málborskiey Zádnych lát y czásow przeciągiem Nieustaiąca. A przy Anniwersarzu Szczęśliwego względem Duszy do Niebá: względem Ciáła. do grobu Denhoffowskiego, z Wárszawy do Częstochowy Przeniesiona Swieżym miáney Mowy przy wyprowádzeniu Na rekwizycyą wielu Jch Mćiow podániem do druku Odnowiona. w Złoty Potok (z ktorego Prześwietna Słuszczanka wypłynęła) Jásnie Wielmożnego Jego MCi Pana P. Ioachima Potockiego Stárosty Lubomskiego Referendárzyca Koronnego Wpływaiąca. Roku 1724. Dnia Listopada. [Tu ozdobna linia]. w Warszawie w Drukárni I. K. M. Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwr. str. tyt. Pilawa, a pod nią 4 w. pol. Przypisał Potockiemu Staroście prozą pol. X. Jan Franciszek od S. Józefa S. P. Ob. Kazania na publikach (1741).
Akad. — Jagiell. — Zieliń.

— Pasterz między dobremi naylepszy S. Woyciech Arcyb. Gniezn. Prymas polski, a Korony Chrystusa męczennik kazaniem w bazylice Jędrzeiowskiey pod swem zostaiącey imieniem, przy doroczney festywie ogłoszony M. J. Mc. Xiędzu Wojc. Zimnickiemu S. Cisterc. Ord. przeorowi y proboszczowi Jędrzejowskiemu, Panu y dobrodźieiowi, na wiązanie przez... Kaznodz. Kat. Krak. ofiarowany r. 1738 d. 23 kwietnia. w Krakowie w druk. akademickiey. fol., k. 11 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb, a pod nim 4 w. pol.
Czartor. — Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Prawdzic za prawdę y sprawiedliwość zeluiący S. Stanisław Męczennik y biskup krakowski w katedralney wileńskiey Bazylice przy powitaniu JO. Trybunału panegirycznym kazaniem ogłoszony Jaśnie Wielmożnemu Imci Panu Janowi Sołłohubowi Łowczemu W. X. Lit., podkomorzemu ziemi Gostyńskiey, Generałowi woysk litewskich, Staroście Lochwiańskiemu, Sannickiemu etc., W. X. L. głównego Trybunału Marszałkowi w dzień doroczny imienin, za powinszowny prezent stawiony. W Wilnie, w drukarni akadem. S. Jesu. R. P. 1730. fol., ark. 8.

Dedyk. Sołłohubowi.
Akad. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Propozycye od Naywyższego Krolá Ukrzyżowánego Iezusa, do Korony serc ludzkich; podczas Interregnum po Zmarłym nieśmiertelney pámięći Nayiáśnieyszym Auguście II. Krolu Polskim Podane. W Kazániach ná Piątki Márcowe do Konfraternij Serca Jezusowego należące, miánych, z Ambony Piotrkowskiey ogłoszone. Jaśnie Ośw. Xieznie Iey Mośći Helenie na Olexencu y Korcu z Czartoryskich Myszkowskiey, Margrab. Pinczowskiey,

Kasztel. Sandomirskiey, prezentowane. Od X. Jana Franciszka à S. Ioseph Schol. Piar. Káznodź. Kátedrál. Krakowsk. Roku 1740. w 4ce, str. 65 i k. 4 (rejestr).

Dwa egzempl. Jagiell. tym się różnią, że w jednym u spodu ark. 3 jest wydrukowany wyraz: Propozycye, a w drugim go nie ma.

Jocher 4708.

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Przykłady z Cnot, y Zyćia Swiętych Panskich Zebrane, Ná większą Chwałę Pana Boga, dla pożytku wiernemu Chrześćiáństwu, wprzod po rożnych Ambonách Ogłoszone, A teraz dla skuteczniejszego náśládowánia, pod Imieniem Nayiasnieyszey Maryi Jozefy Z Wesslow Sobieski, Krolewiczowy Polskiey, y W. X. Litewskiego, Páni Dźiedźiczney ná Pilcy, Smoleniu, Cedrowicách, Bętkowicach &c. &c. Do Druku Podane. Przez Xiędza Janá Fráńćiszká od Swiętego Jozefa Káznodźiei Zákonu Scholarum Piarum. Roku od Národzenia Chrystvsa Páná, ktory Cnoty Swiętych swoich, wieczną koronuie chwałą. 1750. W Krakowie w Drukárni Michálá, Jozefa, Antoniego Dyászewskiego, J. K. MCI Typográfa. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 636, k. 6 nlb.

Na odwrocie k. tyt. herb i wierszyk. Dedykacja Nayi. Pani Protektorce, podpisana przez X. Jana Franciszka od św. Józefa S. P. (z genealogią Wesslów). Po czym 1 k. z aprobatami.

Rozpoczyna kazanie na N. Rok, potem idzie szereg kazań na święta i niedziele. Na końcu każdego kazania „konkluzja" (krótka nauka moralna — wzywanie do pobożności, modlitwy, cnoty). Na końcu Regestr (ważniejszych przedmiotów poruszonych w kazaniach). Na ogół kazania bez znaczenia.

Są dwa odbicia mało się różniące.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Senator polski w prochach śmiertelności I. W. P. Józef Radecki, kasztelan Lubaczewski... przy funebralnym akcie... zapisany przez... Lwów 1740. fol.

Por. w tomie XVIII str. 408; gdzie podano nieco odmiennie tytuł z datą 1749.

Ossol. — Zieliń.

— Sława sprawiedliwego Trybunału w imieniu y protekcyi S. Stanisława Biskupa y Męczennika krakows. Patrona Korony Polskiey y W. X. Lit. za dyrekcyi Jana Fryderyka Sapiehy hrabi na Kodniu, Czarnobylu, Dorohostajach, kasztelana Trockiego, starosty Brzeskiego kawalera orderu Białego Orła, Marszałka głównego Trybunału W. X. L., przy powitaniu J. O. Trybunału w bazylice katedralney S. Stanisława Biskupa Krakow. przez X. Jana Franciszka Sch. Piar. ogłoszona w Wilnie Roku słońca sprawiedliwości 1729. 8 maja. fol., k. 8.

Z herbem na blasze rytym.

Przedruk w Swadzie Ostrowskiego Danejk. f. I. — Jocher 9089 (ma datę 1730).

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Sprawa Nowa Prawwiącego Się Człowieka W Ktorey Bog Sędzia Patronem W Kazániu ná dźien Troyce Nayświętszey Przy Powitániu Jasnie Wielmoznych Ich Mosciow Panow Sędziow Kapturowych Pod Protekcyą Jasnie Wielmoznego Iego Mosci Xiędza Władysława Rychłowskiego Kanonika Gnieznieńskiego, Proboszcza Piotrkowskiego, Officyała Wolborskiego &c. Z Ambony Collegium Piotrkowskiego Scholarum Piarum. Wyprowadzona Roku Urodzoney z Ziemi Prawdy z Niebá Správwiedliwośći 1733. [Tu ozdobna linia]. w Drukárni Jásney-Gory Częstochowskiey. fol., k tyt. i k. 12 nlb.

Na odwr. herb i 4-wiersz, po czym dedykacja ks. Rychłowskiemu.

Jocher 4965.

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Światło na obiaśnienie narodów oczyszczenie Przenayśw. Panny Maryi przy solennym akcie professyi Przewielebney w Bogu Iey Mości Panny Franciszki Olędzkiey, Marszałkowney Wołkowyskiey w Kościele Wielebnych Wielebnych Panien Benedyktynek produkowane: Honorowi Iaśnie Wielmożney Iey Mości Pani Teresy Szemiothowey Kasztelanowey Połockiey Pułkownikowey I. K. M. prezentowane Roku stępującego od Oyca świateł słońca sprawiedliwości 1728. w Wilnie w drukarni Akademickiey Soc. Jesu. fol., k. 2 nlb., str. 24.

Ded. Kasztelanowey Połockiey (Teresie Szemiotthowey).
Akad. — Jagiell. — Krasiń. — Un. Warsz.

— Traktament feralny Zbawicielowi Panu od złosliwey Jerozolimy, y niezbożnych grzesznikow wystawiony albo Kazania postne na dyscyplinach niedzielnych w kościele Warszawskim Wielebnych Ojcow Scholarū Piarū przez Xiędza Iana Franciszka od Śgo Iozefa, tegoż zakonu ordynarijnego kaznodzieję miane, pewnemu Szlachcicowi polskiemu, prawowiernemu Katolikowi Rzymskiemu dedykowane. Roku Pańskiego 1729. w Wilnie w Drukarni Akademickiey Soc. Iesu. w 4ce, k. 14 i str. 145.

Z ryciną J. Chrystusa.
Jocher 4638. Uniw. Wileń.

— Zapłata niepoięta zá swięte życie y męczeńską cierpliwość świętey Małgorzacie Patronce Nowosądeckiey Kollegiaty oddana, krótkiem na jey vroczystość kázániem wywiedziona. Wielmoznemu Iego Mości X. Janowi Kazimierzowi Orzechowskiemu Dziekanowi Nowosądeckiey Kollegiaty, Plebanowi Męcińskiemu, Na záwdzięczenie niewypłáconych nigdy łask, z nieomylną podobney otuchą ofiarowana przez Xiędza Jana od Swiętego Józefa Scholarum Piarum, Roku przychodzącego z wieczną zápłátą ná ten świát Boga 1744. w Krakowie, w drukárni Michałá Dyászewskiego, I. K. M. typográfa (1744). fol., k. 12.

Na odwrocie tytułu herb Orzechowskich i wiersze.
Jocher 4996.
Akad. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— ob. Jan od św. Franciszka (zapewne z nim identyczny?).

Bielski Vita 39. — Janocki Polon. lit. 83. — Kraszewski Wilno IV 344, 247. — Janocki Lexicon I 175. — Bandtkie Hist. druk. I. — Encykl. Orgelbr. XXVII 450. — Horanyi Scriptor. II 847—50.

Włoczebne preeminentom (1625)... ob. Morochowski (t. XXII 563).

Brückner w Kwart. Histor. 1896 str. 643. — Egzemplarze są w Ossol. i Zamoj.

Włóczęga ob. Wypis (1791).

Włodawa ob. Ostrowski (Suada inscrip. 1717 II 57) — Węgierski Wacław (Descriptio oratoria 1634).

Włodawy (z) Jan ob. Trzecieski And. (1556; w t. XXXI 365).

Włodawski Dominik ob. Margowski Andr. (Coronamentum 1684).

Vlodeca Hedviga ob. Włodkowa.

Włodek Jan ob. Tarassowscy.

WŁODEK Ignacy S. J. (1723 † 1780). O Naukach Wyzwolonych W Powszechnosci, I Szczegulnosci Księgi Dwie Od X. Ignacego Włodka Napisane I Do Druku Podane. [Tu rycina: nad wodą siedzi dwóch mężów, jeden z księgą drugi z bronią]. W Rzymie 1780. W Drukarni Archanioła Kasalettego. Za Pozwoleniem Starszych. w 4ce, k. tyt., str. IV i 415. — [Zarazem:] Słownik Polski Dawny Czyli Zebranie słow dawnych zaniedbanych Polskich z ich tłomaczeniem (1781). w 4ce, str. 141.

Po tytule wklejona kartka z przedmową Do czytelnika. Powiedziano tu, że pisarz tej księgi przyobiecał i drugą księgę o naukach wyzw. (w szczególności), ale go śmierć zaskoczyła. Z tej niewykończonej księgi niektóre „kawałki" (o języku polskim, łac. i greckim) tu wcielono. — Na odwrocie imprimatur i dwie facultates (jedna Kar. Koryckiego, druga Dom. Łasińskiego) — obie z r. 1781 „in domo nationis Polonae".

Dzieło miało być encyklopedią nauk wyzwolonych, ale autor napisał tylko księgę I wstępną. Dwa pierwsze jej rozdziały obejmują rzecz „o naukach wyzw. w powszechności". — W tych pierwszych rozdziałach mówi o istocie i podziale nauk. Do nich zalicza i nauki piękne (wymowę, wierszopisarstwo). O początku nauk (u Egipcjan, Greków, Rzymian, w średniowieczu). Spis nazwisk osób wybitnych w naukach. Charakterystyka epoki Aleksandra, Augusta, Leona X, Ludwika XIV (tu obszerna polemika z poglądem Kar. Perraulta w obronie klasycyzmu staroż.).

Rozdział trzeci jest wypełniony, jak byśmy dziś powiedzieli, socjologią literatury naukowej. Włodek stawia sobie pytanie, czy pewne rasy i kraje są więcej niż inne powołane do uprawy nauk (w tym obszernym zakresie, jaki ma u niego termin „nauki wyzwolone"). Zbija zdania o nierówności ras, narodów, ludzi — nikomu natura nie była macochą; wszystko zależy od „wychowania" i od warunków życia. Mówi więc najprzód o dawnych narodach barbarz., aby wykazać, że z barbarzyńców powstają narody kulturalne. Podaje charakterystykę obecnych ludów, zaczynając od Włochów; między innymi przytacza

krążące zdania o Polakach, Litwinach i Moskalach (str. 79—81) i ich ingeniach. Mówi o związku między duszą a ciałem (warunki antropol.); o różnicach między ludźmi i o ich przyczynach (wiek, stan, zawód itp.). O zawodności sądów, jakie bywają wypowiadane na temat różnic narodowych. Charakterystyka mieszkańców różnych okolic w Polsce (str. 117—20) za pomocą „przypowieści", jakie o nich ułożono; np. Krakowianie do bitwy, nie do rady; Warszawianie z sercem otwartym, rękami skurczonymi; Lwowianie mili, ale lubieżni itp. Ale przypowieści takie „są głupie". Dlaczego przechrzty w Polsce się nie udają? (gani pogardę i prześladowania Żydów). O uwielbianiu Francji i Francuzów w Polsce. Czy niebo i powietrze są przyczynami różnic narodowych? Nauka gwiazdowróżbna jest głupia i bez podstaw, wiek teraźniejszy ją odrzucił. Włosi przeceniają wpływ swego powietrza (tu polemika z „niewdzięcznym" Mignonim, str. 154, który źle się wyrażał o ingeniach Polaków). Powietrze nie jest przyczyną umysłów ludzkich. Skąd pochodzi wyższość Włochów nad innymi narodami (o dobrych obyczajach na wsi włoskiej). Żaden naród nie ma monopolu na zdolności naukowe, choć Włosi i Francuzi odsądzają inne narody od zdolności. Piękne dowcipy wszędzie się znajdą, trzeba tylko dla nich wychowania i dobrych warunków. Trzydzieści reguł o roztropnym o ludziach i narodach sądzeniu.

Rozdział IV ma dać odpowiedź na pytanie, jakie są przyczyny nieomylne nauk pięknych i uczonych ludzi. O pojęciu mądrości. Jakie są cechy uczonego. Co to jest dobry smak w naukach. O takich, co są niesłusznie poczytywani przez pospólstwo za uczonych (wielcy panowie, błazyony, gamraci, świegoty itp.). Na str. 289—305 przytacza jako doskonały obraz fałszywego mędrka: „Szkołę" Lucjana. — Prawdziwą przyczyną nauk jest właściwe wychowanie w cnocie i nauce już w pierwszych latach. Zasady dobrego wychowywania dzieci przez rodziców (na str. 314 wskazówki Ludwika XI). O dobrych nauczycielach. Uczenie języków, a przedewszystkim ojczystego. O czystości języka. O słodyczy języka ojczystego. Rozbiór piękności jednego z trenów Koch. (tu gloryfikacja polskiej mowy i o przyczynach jej zepsucia). O znaczeniu języka greckiego (nie można zastąpić go przekładami). O języku łacińskim i o jego rozwoju. Należy się uczyć łaciny i odbywać w niej ćwiczenia z niektórych nauk. O przymiotach, jakie powinien posiadać uczący się, aby z nauczania skorzystał. Należy, aby rządy opatrywały kraj dobrymi mistrzami (sprowadzając ich z zagranicy w razie potrzeby), oraz aby uprzątały przeszkody do nauk. Do rządów należy sprowadzić książnice, drukarnie, papiernie. Podoba mu się akademia angielska założona dla popierania nauk. Polska była krajem uczonych za Leona X (w w. XVI); daj Boże, żeby zawsze takie wieki kwitnęły.

Dzieło Włodka jest więc utworem z okresu oświecenia i należy obok prac Konarskiego i Ant. Wiśniewskiego do najcelniejszych jego objawów. Rozporządza dużym wykształceniem zarówno w zakresie literatury starożytnej jak nowoczesnej. Cytuje pisarzy łaciń. we własnych (dość słabych zresztą) przekładach wierszowanych. Często cytuje pisarzy angielskich (Temple, Wotton) i francuskich w. XVIII (ale czasami w przekładach włoskich, np. Chambres na str. 1 lub Bourdeaux str. 270). Najlepiej zna i ustępy całe przytacza z pisarzy włoskich (Muratori, Bernardoni, Salvini, Torelli). Dla kultury włoskiej wyraża szczery podziw. Całe dzieło przeniknięte kultem dla nauki, dla kultury umysłowej, dla wychowania. Nie jest on przy tym kosmopolitą lecz miłośnikiem swego narodu. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż zajął go całkiem nowoczesny problem wpływów rasy i klimatu na twórczość umysłową.

W dodatku osobno liczbowanym od 1—137 podaje: Słownik polski dawny czyli zebranie słów dawnych zaniedbanych polskich z ich tłumaczeniem. — Zebrał go z Wujka, Skargi, Kochanowskiego itp., aby wskrzesić pamięć dawnej, czystej polszczyzny.

Dzieło drukowane w Rzymie przez włoskich zecerów i bez korekty autora pełne jest błędów druku, które częściowo poprawiono na kilku końcowych stronach.

W r. 1814 wydano skrócony przedruk tego dzieła (kosztem Raczyńskiego), o czym obacz Bibl. t. V 120.

Jocher tom I str. LXXXII nr 1991 i noty (tu dużo przytoczeń). — Bentkowski Hist. lit. I 220, 690. — Brown Bibl. pisarzy str. 426. — Bandtkie Hist. druk. III 180. — Encykl. Orgelbr. XXVII 457. — Encykl. kośc. XXXII 81. — Załęski Jezuici III (1902) i IV cz. 2. — Struve Hist. logiki (1911) str. 205. — Tenże Wstęp krytyczny (1903) str. 20. — Sinko Polski Antilukr. w Rozprawach Akad. filolog. tom XLIX (1912) str. 294. — Tenże w Przegl. Warsz. nr 14 str. 261. — Tenże Polski apolog. human. w Eos (1911). — Loret Życie polskie w Rzymie (1930) str. 169—71. — Ks. Bednarski Upadek i odrodz. szkół (1933) str. 96. — Dynowska Filip Golański w Rozpr. Akad. filolog. tom LV (1916) str. 285. — Leśnodorski Lucjan w Polsce 1935. — Bystroń Przysłowia (1933) str. 201. (Tu podane infor-

macje o „przypowieściach"). — Turkowski Materiały do dziejów liter. (1935) I str. 32 i 127 (tu list J. Zawadzkiego o Włodku). — Korbut[2] II 153.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyn. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

Włodek Łukasz ob. Wereszczyński Józef (Gościniec 1585).

Włodek Stanisław ob. Rottendorf Krzysztof (1599) — Szymonowicz Szymon (w t. XXX 341) — Vota (1640).

WŁODEK Tadeusz, poseł gostyński, szambelan († 21 listopada 1832). Projekt JW. ... posła Gostyńskiego. (Datow. 28 8bra 1793). fol., str. 1. Czartor.

— ob. Gazeta Krajowa (1793) — Gazeta Wolna Warszawska (1794) — Gosławski Ignacy (Zdanie (1793) — Korespondent Narodowy (1794) — Kurjer Litewski (1793—6).

Tad. Włodek, zwolennik Targowicy wyjednał sobie w dniu 3 sierpnia 1793 na sejmie grodz. prawo wydawania „Gazety Krajowej". Na redaktora ugodził J. Chreptowicza. W „Gazecie" bronił polityki targowickiej, co sprawiło, że podczas insurekcji kościuszkowskiej Rada zastępcza odebrała mu ten przywilej. Korzystając z nadanego mu w r. 1793 przywileju założył w Wilnie, potem w Grodnie „Kurjera Litewskiego". Przez swe przywileje zaplątał się w procesy o wydawanie gazet z ks. Mejerem i Malinowskim.

Ob. o nim i o jego wydawniczej działalności (oprócz „Gazety Warsz." 1796, gdzie ten spór opisano):

Wójcicki w Encykl. Orgelbr. XIV 702. — Tokarz Warszawa przed wybuchem powstania (1911) str. 64—7. — Smoleński w Przeglądzie Hist. 1912 str. 328 (Publ. anonim.). Tu jednakże są pewne niedokładności.

Włodek Wojciech kanonik katedr. przemyski ob. Bielecki M. (Inferiae 1691).

Vlodimiria ob. Włodzimierz.

Vlodimirus monarcha Russiae ob. Vladimirus.

Włodkowna Jadwiga ob. Rottendorf — Szymonowicz Sz. (Auleum 1599).

Włodkowski Michał ob. Szydłowski Marc. Franc. (Gemmae 1687).

Vlodomiriensis schola ob. Lumen (1738) — Morochowski (1625).

Włodzimierz książę ob. Vladimir.

Włodzimierz ob. Galicja (Lodomeria) — Łojko (1773) — Odpowiedź (1773) — Wiadomości o Haliczu i Włodzimierzu (1773).

Włodzisławski synod ob. Oliwiński Ignacy (1550).

Włókno ob. Malicki W. (Ariadny 1683) — Nauka (1792).

Włościanach (O). [Na końcu:] w Warszawie w Drukarni Uprzywileiowaney J. K. Mci P. Zawadzkiego. Roku 1791. w 8ce, k. tyt., str. 36.

Przemawia bardzo silnie za tym, aby właściciele dóbr wymierzyli sprawiedliwość włościanom. Konstytucja 3 maja nie wskazała, jak ich trzeba wydobyć z nędzy. Panowie powinni sami opisać swe prawa i obowiązki włościan. „Włościanie sami nie umieją się bronić. Cytuje hr. Mirabeau, Montesk. i Machiawela (Essai sur la Decade T. L.). Włościan trzeba podźwignąć, bo ich nędza jest źródłem nieszczęść dla wszystkich. Na Litwie lud jeszcze bardziej uciskany jak w Polsce. Całe pospólstwo polskie powinno być wolne.

Bentkowski Hist. liter. II. — Streszcza tę broszurę Korzon Wewn. dzieje I (1897) str. 425 i 444. (Na str. 425 daje datę 1789, na str. 444 datę trafną 1791).

Krasiń. — Uniw. Wileń. — Zamoj.

Włościanie ob. Actions de graces (o ucisku ich 1774) — Baudouin (Uwagi nad stanem rolniczym 1789) — Benedykt od św. Józefa (Cenzura 1697; ob. Zawadzki) — Bniński (Uwagi 1790) — Borowski Fr. (O wzaj. obow. 1787) — Brzostowski Paweł Ksaw. (Ustawy 1769, List 1788) — Budny Sz. (O urzędzie 1583) — Byłem u P. Podstolego (1791—2) — Connor (Beschreibung 1700) — Coxe (Travels 1784) — Domina Palatii (Pęskiego 1736; ob. Rej Wład.) — Dorau (1794) — Dusza krajów (1790) — Dyaryusz sejmików (1792) — Dziennik handlowy (1791) — Explikacya (1780) — Frise Krz. (Jus domaniale 1701, zapewne wilkierze?) — Furaż (1789) — Garran (Recherches 1795; właściwym autorem jest Piotr Maleszewski) — Głos za włościanami (1794; może to J. Sułkowskiego?) — Głos poddaństwa (1789) — Gołdonowski (Zebr. żywota 1629) — Gospodarstwo — Gostomski Anzelm (Gosp. 1588, 1644) —

Grabowski Ignacy (Dopytanie się czułości ku poddanym 1789) — Haur (Gospod. 1675) — Hessel (urbarialny podatek 1790) — Jabłonowska Anna (Ustawy 1785) — Idliński Eliasz (subditi 1736) — Jedlecki (Przedłożenie za ludem wiejskim 1791; bywa przypisywane Kołłątajowi) — Jeleński Marcin (1776) — Jezierski Franc. (Rzepicha 1790; i inne jego pisma) — Jezierski Jacek (Mowa 1789, Wszyscy błądzą 1790) — Instruktarz (ekonom. 1786) — Kaliński W. (1780) — Kamieński Adam (Edukacya obywat. 1774) — Karp Maur. (Pytanie) — Karpowicz M. (Kazanie 1776) — Klonowicz Seb. (zwłaszcza w „Worku“, ale i w innych pismach) — Kollator do swego plebana (1794) — Kołłątaj (Listy anonima 1788, Prawo polit.) — Komissya porządkowa (z r. 1791 i nast., w t. XIX 462 i nast.) — Kortum (Galizien 1790) — Kościuszko Tad. (Uniwersał połaniecki 1794) — Kossakowski J. (X. Pleban 1786) — Kraszewski Ant. (Sepy i robocizny) — Kurzeniecki (Rozmowa 1754) — Lament chłopski (1648) — Łęczyca (powinności do zamku 1775) — Legowicz (Powinności gosp. wiejskich 1779; tu o stosunkach moralnych i higien.) — Leszczyński Stan. (Głos wolny 1749; w rozdziale: Plebei) — Lewkowicz St. (Kazanie 1794) — List Warszawianina (1794) — Listy (1788) — Łopaciński Ign. (Zbiór 1777; tu wiersz o ucisku chłopów) — Łzy nie wodne (1789) — Makulski F. (Bunty 1790) — Małachowski St. (Uwolnienie z poddaństwa 1790) — Mikołajewicz J. (1790) — Mlicki (Opis sprawy gromad 1780?) — Młodzieszyn (Supplika 1789) — Monitor auf das Jahr 1765 nr 65 (ob. t. XXII str. 535) — Monitor 1765 (nry 5, 26, 36, 38 i 65), 1766 (nry 8, 10, 45), 1767 (nry 24—39) — Morski T. (O chłopach 1790) — Myśl do równowagi (1795) — Myśli patriotyczne (1789) — Myśli obywatelskie (1780) — Nachricht von Urbarialregulirung (1790) — Nax F. (Uwagi nad Uwagami 1789) — Niemcewicz Julian (1789) — Obrońca ludu (1783) — Oczaków (1788) — Olizarowski Tomasz (De pol. societate 1651) — Opaliński Krzyszt. (satyra „na opresją chłopską“) — Ossowski (Projekt 1792) — Ostrzeżenie (1790) — Pan poznany (1788) — Pawłów (Pieśń wolnych 1792) — Petrycy (w koment. do dzieł Arystotelesa 1605) — Pilchowski (Odpowiedź na pytanie 1789) — Plenipotenci gminów (skarga do sejmu 4-letn.) — Poddani (Uwagi względem podd. 1788) — Poddanych (O 1788; ob. Wybicki Józ.) — Poniatowski Michał (Głos 1791) — Poniatowski St. Aug. (Uniwersał 1791) — Poniatowski Stan. ks. (Ustawa czynszu 1777, Wiadomość o uwłaszcz. 1778) — Popławski Ant. (Zbiór 1774) — Porządek (wiejski 1743) — Potwierdzenie (1791) — Projekty — Prośba (włościan królewszcz.) — Przebendowski Ignacy (Wilkierz 1767) — Przechacki Krzyszt. (O troistej powinności 1582) — Przedłożenie do Stanów (1791; ob. Jedlecki) — Publikacya zaleceń (1794) — Pusłowski (Prośba 1799) — Rada (Krótka 1790) — Rada Najw. (Uniwersał urządzający 1794) — Reflexye nad projektem — Remiszowski Ignacy (1766) — Rieule (O gospod. 1767, Memoire, Projet 1766) — Rolnictwo (Rolniczy stan) — Rożnowski Ant. (ukraińscy 1789) — Rzewuski Adam (List senatora 1791) — Skarga Piotr (Kaz. sejm.) — Śmiglecki M. (O lichwie 1596) — Śniadecki J. (Katech.; ob. Sterne) — Sposób łatwy (1792) — Stan cywilny (1788?) — Starowolski Sz. (Reformacja 1650) — Staszyc (Uwagi, Przestrogi) — Sterne (Katechizm 1790) — Strojnowski (Nauka prawa 1791) — Sułkowski Józef (obacz: Głos 1794) — Suplika gromady Młodzieszyńskiej (1789) — Świtkowski P. (Pamiętnik (1782—1791 kwiecień i passim; Książka dla gosp. 1785) — Szaniawski J. K. (1792) — Szlachcic (1649) — Suchorzewski Jan (ukraińscy 1789) — Szretter (Rozmowa Bartka z Frankiem 1792) — Szymanowski Melchior (1779; spór o ciężary chłopskie) — Szymonowicz Sz. (sielanka „Żeńcy“) — **Tarło**

Mik. (Kazanie 1715) — Tende K. (1686) — Tomaszewski Dyzma (Uwagi 1793) — Trzciński And. (Dyssertacja 1791) — Trzecieski Adam (1799) — Uprzedzeń (1790) — Urbanowski P. (Wdzięczność 1766) — Urządzenie względem sprzedaży dóbr (1794) — Uwagi nad rządem galicyjskim (w t. XVII 21) — Uwagi praktyczne (1790) — Uwagi nad uwagami (ob. Nax) — Uwagi polityczne do prawideł (1789; tu obrona chłopów) — Warunek do ofiary — Węgrzynowicz Ant. (Kazania 1708; tu dużo o ich ucisku) — Wiadomość z Olszenicy (1778; ob. Wybicki Józef) — Wilkierze chłopskie — Wolan (De libertate 1592) — Wolstein J. Bog. (Księga 1785) — Worcell Stan. Grz. — Wszyscy (Nie) błądzą (1790) — Wybicki J. (Podróżny 1776, Listy patr. 1777, Rozmowa 1780; tu krytyka niedoli chłopskiej) — Wybór ekonom. wiadomości (Albertrandy'ego 1770) — Zamojski And. (O poddanych 1788, Zbiór praw sąd. 1781) — Zasady (1790) — Zastanowienie się nad włościanami (1792) — Zawadzki Benedykt od św. Józefa (Cenzura 1697) — Zawadzki (Memoriale) — Związki (1786).

Postanowienia konstytucji sejmowych odnoszące się do włościan (chłopów, poddanych) zestawione są w Inwentarzu Vol. Legum (1860) tom I str. 349—55 i II str. 91.

Literaturę do dziejów kwestii włościańskiej w Polsce zestawia Finkel Bibl. hist. str. 837—8 i 1620 (nr 27711).

Literaturę z epoki stanisławowskiej poświęconą sprawie włośc. omawiają:

Pilat Literatura polit. sejmu 4-letn. 1872 (w rozdz. III). — Korzon Wewnętrzne dzieje tom I str. 356 i nast — Miakotin Krest. wopros 1899 (tu bibliografia przedmiotu tj. wyliczenie druków w. XVIII, odnoszących się do kwestii chłopskiej, ale pełne błędów i luk). — Recenzję tej pracy ogłosił Smoleński Pisma hist. III 53—75. — Goremykin Zarys historii włościan w Polsce 1898. — Rembowski Pisma III 670—80. — Kariejew Polskija reformy w. XVIII (w Wiestn. Jewropy 1889) — Smoleński Szlachta w świetle opinii w. XVIII (w Pismach hist. I 1900) str. 35 (o projekcie tarcz. i innych współczesnych broszurach). — Tenże Ostatni rok sejmu 4-letn. 1896, str. 95, 102, 383. — Tenże w Przeglądzie Histor. 1915 (Rosja wobec sprawy włościan w w. XVIII). — Grabski Zarys idei 1905 I. — Wojciechowski Zagadnienie społeczne w powieści polsk. 1906.

Przegląd całej literatury polskiej z w. XVI—XVIII, odnoszącej się do położenia chłopów, dał Świętochowski Historia chłopów polskich w zarysie (2 tomy, 1925). Tu przytoczył autor ważniejsze prace nowsze o dziejach chłopów w Polsce.

O stanowisku „braci polskich" (arian, socynianów) w sprawie chłopskiej mówi Kormanowa Bracia polscy 1929 str. 83 i Kot Ideologia polit. i społ. braci polskich 1932 str. 143.

Materiał ilustracyjny podają: Brückner Enc. starop. 1937 str. 161. — Bystroń Dzieje obyczaju I 243.

W ciągu druku niniejszego tomu ukazał się w Archiwum Kom. prawn. t. XI (1938) zbiór 46 dawnych wilkierzy wiejskich (pt. Kutrzeba i Mańkowski Polskie ustawy wiejskie), którego nie mogłem jeszcze zanotować na str. 13. — Kujot Trzy wilkierze wiejskie w Fontes Tow. Nauk. Tor. V (1901).

Wloscius Szymon ob. Chodkiewicz Georgius (Parentalia 1595)

Włosi w Polsce (głównie w Krakowie) ob. Albertrandy — Alciatus P. — Algarotti (Maliszewska) — Anatidi Fr. (Tainer 1666) — Belli — Blandrata Jerzy — Bochius J. (1615?) — Bono Antoni (1777) — Boratini Tytus (1675 — Borghesi (1648) — Boscovich (1784) — Bottini — Brusoni (1657) — Bruto (Brutti) J. M. (1583) — Buccella — Callimachus — Camellino — Caraccioli (1775) — Castelli D. (1666) — Catti Vinz. — Ceki J. B. (1598, 1604) — Cellari P. (1610) — Cervus (1533; tu Ojcze Nasz po włosku) — Cezary — Ciamer (1665) — Cilli, sekr. król. (1627) — Claboni — Contini Franc. — Crayna Alb. (1524) — Davidis Fr. — Decius (De Sigism. temp.; tu pod r. 1517 o zabiciu Alb. Fortinusa) — Delpacowie (1610—94) — Diccionarius (1532, 1566, 1646) — Dudycz — Durini Anioł — Dzianotty — Florentinus Jan (1594) — Fontana Wal. († 1609) — Formica Ant. (1737) — Francus del Franco — Gentile W. — Gherri (lekarz Stan. Aug.) — Giszowic — Gittich M. — Glogoviensis J. (Phisionomia 1518; tu wymienieni dworzanie Bony) — Gundelius Filip (1526—48) — Gusti-

monti (ob. Kmita) — Gwagnin Aleks. (Kronika 1611, Sarmatia 1578) — Italus Joan. (Powodowski) — Katona Diom. — Kmita Jan (Początki królów, Żywoty 1591 — o Gustimontim) — Kobylieński (1558; Masa Venetus) — Kola D. (Gaspari 1736) — Kortyni — Krupski Stan. (1705) — Lagrenci Aug. (1707) — Lagomarsini — Lismaniu — Luchesini — Lukini J. — Magni — Malaspina (1596) — Mansi J. (1694) — Manuzzi (1789) — Marchesi L. — Mariani Ant. — Mignoni Ubaldus (w t. XXII 373) — Monteluppi (Wilczogórscy) — Natus Tarq. — Niger Daniel (Sacellum Italorum 1595) — Nobilis Flam. (1582) — Ochino B. — Orlemus — Orsetti — Pacelli Aspr. — Paleolog — Palloni Baltazar — Paruta Mik. — Pelle Negra (1524) — Pestalozzi (pochodził z Vincenzy; ob. Wosiński) — Phorcini — Pinocci (1658—9) — Pipan J. — Portaluppi A. M. — Powodowski (1585; Italus Jan) — Priami — Prowana — Rosini Sz. (1648) — Roselli Hannibal — Sacharinus Zach. (1538) — Sanuto Aleks. (1570—72) — Scaliehius (Scaliger) — Sidecki Krz. — Silvius Amatus — Simonius — Ślachetka Stan. (Trzy lutnie 1642) — Słowikowski Franc. (1682) — Smieszkowic W. (1616) — Smołukowski Jan (Soldadini 1722) — Sochański B. (1657) — Soderini — Socyn Laelius — Socyn Faustus — Soldadini — Squarcialupi — Stankar — Sleszkowski Seb. Aleks. (1645) — Szopowic Stefan (Wirydarz 1687) — Szumliński M. (1709) — Tedaldi — Tori — Toryani Jan — Ubaldini — Ursinus J. (1496; tu o kilku rodzinach włoskich w Krak.) — Valentinis Andr. (Polidamus 1540) — Węgrzynowicz M. (Coronae 1679; tu o kilku rodzinach włoskich w Krak.) — Vergerius — Vitalis Tom. (1645) — Wosiński Stan. (1670) — Vota (spow. Sobiesk.) — Zacherlowie — Zbylitowski A. (Rozmowa szlachcica; także i w innych satyrach np. u Opalińskiego są narzekania na kupców włoskich) — Zichlini Dom. (Tainer 1665).

Nie ma tu podanych odsyłaczy do nazwisk nuncjuszów i legatów lub innych Włochów przebywających w Polsce przygodnie. Trzeba ich szukać pod odpowiednimi nazwiskami. Relacje nuncjuszów wydał Rykaczewski w r. 1684 (2 tomy) na podstawie materiałów Albertrandy'ego.

O Włochach przebywających stale w Polsce istnieje obfita literatura. Wymieniam z niej ważniejsze prace:

Ciampi Notizie, Luca 1830. — Wiszniewski Hist. lit. III 466 (o Kallimachu, Collenuccim, Brogniolim). — Sokołowski O wpływach włoskich na sztukę odrodz. w Przegl. Polskim sierpień 1884. — Grabowski Starożytnicze wiadomości str. 228. — Tomkowicz w Roczniku Krak. II 152 oraz III (1900) 1—26. — Ptaśnik Włosi w Krak. w Roczn. Krakow. IX 1—145. — Ptaśnik Gli Italiani a Cracovia dal XVI—XVIII, 1909. — Kot w „Kulturze Starop." (zjazd Kochan.) 1932 str. 655.

Innych prac należy szukać pod nazwiskami osobistości, którym są poświęcone.

Włoska literatura (i włoskie wzory) ob. Algarotti Fr. (tłum. Maliszewska) — Andreini Fr. (Piekarski) — Annutini (Matylda 1783) — Aqua And. (Scuola di bombardieri 1622) — Arcadum Academia (Durini, Sierakowski, Tęgoborski) — Argument opery — Ariost — Barocci (Porządki budown.) — Beccaria (dwa jego pisma tłum. Waga, ob.) — Bellarmin (1621) — Bertoli (Nocy Klemensa 1788) — Bizozeri (1690) — Boccaccio Giov. — Bocherini (Jarmark wenecki 1775) — Bogusławski Wojc. (Don Juan, Fraskatanka, Szkoła, Włoszka 1783) — Bohomolec Fr. (komedye 1757) — Brunerius (Marte e Amore 1646) — Bruni (Poliscene 1509) — Brusoni (1657) — Caselli (opera 1771—5) — Castiglione (Honestus homo 1643, Dworzanin w przeróbce Górn.) — Cecylia św. (1637) — Cervus Jan (Instit. gram. 1533, Valla, Perottus) — Cilli Aleks. (Historia delle solerationi 1627) — Corazza (O kunszcie kochania 1764) — Dante — De Colonia Dom. (1754) — Fiamma Gabr. (ob. Grabowiecki) — Ficino Marsilio — Filangieri — Filelfo Franc. — Filicaja Winc. — Goldoni Karol (liczne komedie) — Górnicki Ł. — Grabowiecki (Setnik) — Grochowski Stan. (Lava-

crum 1601) — Guarini Giamb. (Pastor fido) — Historya ucieszna (Opaliński 1642) — Januszowski Jan (Nauka umierania 1604, 1695) — Justinellus (Giustinelli) Piotr (Przewodnik anielski 1653) — Juglaris (on upowszechnił w literaturze polskiej włoską manierę paneg.) — Juszyński Hier. (Skotopaski II 1789; tu poemat Justyna z włosk.) — Kojałowicz Wojc. (Przykłady 1728) — Krajewski J. (Chimera 1604) — Kornary (Nauka 1697, 1765) — L'amore (1765) — Lampugnani (dramma 1691) — Landi (dramma 1634) — Liguori Alfons — Loredano Fr. (1651) — Lotti (1685) — Lubomirski Stan. Her. (dużo z wł. tłumaczył lub przerabiał; ob. Rozmowy Ewandra) — Macerata (1780) — Machiavelli — Maga sdegnata (1640) — Manni J. B. (Prawdy, Axiomata, Koło) — Manutius Aldus i Paweł — Marini Giambattista (tłum. go Morsztyn, Sarbiewski, Lubomirski) — Marini Giov. Ambr. (Kolloander 1762) — Marini Fr. (La vera guida 1766) — Matheus Piotr (Obserwacye polityczne 1640) — Membra (1571) — Metastasio — Miłości szaleństwo (1779) — Minasowicz J. E. (Tigranes 1767, Załuszczyny 1755; tu dużo przekładów) — Mora Domin. (1589) — Morali Seb. (1581) — Morsztyn And. — Morsztyn Hier. (tłum. Sannazara, Guariniego, Mariniego) — Narbutt Kaz. (przekłady) — Nina o lo pazze (1792) — Nozze di Dorina (1766) — Ochino Bern. (kilka prac 1558, 1560) — Palingeniusz (Rej) — Pamiętniki filozofa (1789) — Panna rozumna (1774) — Pasquini (1746) — Pedemontanus (Tajemnice 1620) — Petrarka Franc. — Pinamonti (1792, 1756) — Pinelli (O doskonał. 1607) — Piramowicz (Przestrogi 1787) — Polizianus — Ponte P. (1789) — Porcario (1640) — Prigion (1637) — Puccitelli (1637) — Rho (akty i affekty 1646) — Rinio (Metamorf. 1748) — Rossignoli (Prawdy 1701) — Sadoletus — Sannazaro (Smolik, Fr. Zagórski 1796) — Saracinelli (Jagodyński) — Segnery (Manna) — Sierakowski W. — Silvius Aeneas Piccolomini — Strada F. — Tasso Torkwato — Tassoni Aleks — Walsekki (O gruncie religii 1777) — Vegius Mafeo — Verdizotti (Błażewski) — Vergerius (Catalogus 1560) — Vida (Szachy, Carmen 1544) — Vimina (Hist. delle guerre 1671) — Winobrańcy dramma wesołe (1785, z tekstem po włosku) — Viridarium poetarum (Del Giardino in lode del re di Polonia 1583; tu cały zbiór wierszy po włosku na cześć Stef. Batorego) — Wiśniewski Ant. (Oratio de utilitate 1753; tu o akad. włoskich) — Wiśniewski Ant. (Lucubrationes 1742; tu kilka wierszy włoskich pisanych niby to przez studentów Polaków) — Włodek (O naukach wyzw. 1780; tu dużo o literaturze i kulturze włoskiej) — Wysocki Sz. (Fortka niebieska 1588) — Zebranie rytmów, wydał Załuski (1752—6; zwłaszcza w t. III; tu dużo przekładów z włoskiego, z Metastasia, z Migonitidiusa, Ant. Abbati, Pasquiniego; a także są oryginalne włoskie wiersze Załuskiego).

W odsyłaczach tych nie uwzględniono przekładów z dzieł dewocyjnych i nader licznych biografii świętych (Franc., Kajetan, Antoni, Jacek itp.) przełożonych z włoskiego na polskie.

Bibliografię polsko-włoską, a zwłaszcza dzieła drukowane we Włoszech a Polski dotyczące zestawił stosunkowo dokładnie Ciampi Bibliographia critica 1834 (2 tomy).

Dużo relacji i wierszy włoskich wydanych ku czci Sobieskiego zestawiono pod Sobieski (XXVIII 367) i pod Wiedeń (ob. t XXXII).

O znajomości literatury włoskiej w Polsce ob. J. Goldmann w Arch. Neophilolog. II 1937 str. 198—201. — Brahmer Literatura włoska w Polsce w Przegl. Współczesnym 1937 nr 7 str. 20. — Tu podane inne prace tegoż autora, dotykające tego tematu.

Pierwsze nieco dokładniejsze wiadomości o Dantem, Petrarce, Boccacciu rozpowszechnił w Polsce Vergerius (ob.), charakteryzując powyższych pisarzy jako wrogów papiestwa. Z Vergeriusa dowiedział się o „Dantesie“ Trzecieski.

Dużo przekładów w. XVII z włoskiej literatury (Grabowieckiego, Naborowskiego, Grotkowskiego, Morsztynów i współczesnych) pozostało w rękopisach. (Obacz o tym studia Porębowicza i Nehringa). Najważniejszymi z tych tłumaczy w. XVII

byli Morsztynowie i Grabowiecki, o którego wzorach włoskich ob. Porębowicz w „Ateneum" kwiecień 1894.

O włoskich aktorach i o włoskich sztukach odgrywanych na dworze Wład. IV ob. Windakiewicz Teatr Wład. IV (1893) oraz Porębowicz w Kwart. Hist. 1894 str. 295—7.

O przekładach powieści z włoskiego w okresie Stan. Aug. mówi Gubrynowicz Romans w Polsce 1902.

Włostowicze ob. Czarnecki (1656) — Relation (1656).

Włostowicz Piotr ob. Jewin C. (Fons 1618).

Włostowski Joannes ob. Herbest Jan (1567).

Włostowski Wacław ob. Gostkowski Mich. (Conclusiones 1622).

Włoszczowa (obraz cudowny M. B.) ob. Sierosławski Tom. (Odnowa 1750).

Bibl. Ossol. posiada ten druk (stron 72) pozbawiony k. tytułowej.

Włoszek Chrystian ob. Białozor J. K. (Honor 1615).

Włoszka w Londynie opera ob. Bogusławski Wojc. (1783).

WŁOSZKIEWICZ Franciszek Michał, kanonik pułtuski. Bellona Pacatior, Pallas Iagellonica Probatos in Arena Literaria Athletas, VV. DD. VII. Primae Laureae Candidatos, Laureis Philosophicis Coronans, Et ad majores ausus, Insignium bellicorum muneribus Excitans. Ac, Dum iidem in Alma Universitate Cracoviensi, Per Clarissimum & Admodùm Reverendum Dominum, D. M. Gregorivm Knapinski, Philosophiae Doctorem, Collegam Minorem, ac in eodem Collegio Ordinariū Pòëseos Professorem, In Amplissima Nobilissimorum Hospitum, Senatûsq; Academici Praesentia, Artium LL. & Philosophiae Baccalaurei Ritu Solenni Renuntiarentur, Per Franciscum Michaelem Włoszkiewicz, Insignis Collegiatae Pułtoviensis Canonicum, Ejusdem Laureae Candidatum, Officioso calami applausu Celebrata. Anno, quô Pax alma hominibus bonae voluntatis caelitus proclamata est. 1716. Die 4. Mensis Aprilis. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. k. tyt. drzeworyt św. Jana Kantego (w ozdobnej ramce). Dedykacja św. Janowi. — Po czym ody na cześć nowych bakałarzy (J. Knapiński, J. Łukaszkiewic, Jan Dzianoti, Woj. Sarnecki, F. Mituliński, And. Szynglarowicz, W. Stoski) i wiersz dla Włoszkiewicza. Na końcu sub ausp. rect. i berła.

Jocher 1507.

Jagiell. — Krasiń. — Raczyń. — Zamoj.

— Opatrzność Boska przy podnagorzanych Pułtowskich dolinach górująca do Kościoła Soc. J. w Pułtowsku r. 1732. d. 2. februarii solennie wprowadzona a przez J. M. X. Franciszka Włoszkiewicza kanonika pułtowskiego proboszcza Wyszkowskiego, kazaniem na konkluzyi ogłoszona. W Warszawie w drukarni Coll. Soc. Jesu. fol., k. 8 nlb.

Kązanie miane w uroczystość N. Marii P. d. 2 lutego.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— ob. Lureński Wal. Józ. (1717).

WŁOSZKIEWICZ Romuald Walenty, kanonik warsz. Frondes Virtutem & Sapientiam Exprimentes, Primae Laureae Philosophicae VV. DD. IX. Candidatorum Hebdomadâ Palmarum, Innexae. Et Dum In Alma Vniversitate Cracoviensi Per Clarissimum, Excellentissimum & Admodùm Rndum Dńum, D. M. Simonem Josephum Wroblinski, Philosophiae Doctorem, Collegam Minorem, Astronomiae & Geometriae Ordinarium Professorem, S. Adalberti in Circulo Cracoviensi Praepositum. In frequentissima Nobilissimorum Hospitum Corona Artium & Philosophiae Baccalaurei Ritv Solenni Renvntiarentvr. Amoris & gratulationis ergò, A Romvaldo Valentino Włoszkiewicz, Ejusdem Laureae Candidato Applausu Heliconio Dedicatae. Anno Natae de Terra benedicta Vitis Verae 1712. Die 18. Aprilis [przekreślono to i napisano atramentem: Martij]. Cracoviae, Typis Francisci Cezary, S. R. M. Illustrissimi & Rńdissimi Dńi Episcopi Crac. Ducis Severiae; necnon Scholarum Novodvorscianarum Ordinarij Chalceographi. fol., k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. drzeworyt M. B., Chr. i św. Józ. (w ramce).

Potem idą wiersze dla egzaminatorów i bakałarzy (W. Borowicz, M. Leszczykiewicz, J. Witowski, J. Kempski, T. Majeranow-

ski Leopol., St. Wadowski, J. Gajowski, J. Świądrowski). Kończą wiersze dla autora i sub ausp. rect.

Jocher 1496.

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Jedność w rozdzielności osób, nierozdzielna cnotą dwu w jedność pobożności łącząca S. Stanisława Kostkę y S. Aloizego Gonzagę Soc. Jesu podczas solenney oktawy introdukcyi w Kościele WW. OO. Jezuitów Warszawskich Kaznodzieyskim stylem wystawiona, a pod wielkim imieniem Gracyana Koronnego JWP. Jana na Słupowie Szembeka Kanclerza W. Kor. Starosty Łomżyńskiego ogłoszona przez W. X. Romualda Włoszkiewicza Kanonika Warszawskiego, Proboszcza Iasielskiego, Roku od złączenia się per hypostasim Zbawienia naszego z naturą ludzką 1729. w Warszawie, w Drukarni w Kollegium Krolew. Soc. Jesu 1729. fol., kart 12.

Jocher 9069.

Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Synowie Koronni niebieskiey Korony S. Iakob Marchian, S. Franciszek Solański S. Franciszka Wyznawcy przy solenney Kanonizowanych introdukcyi do Korony polskiey wprowadzeni Kaznodzieyskim stylem w Kościele S. Anny WW. OO. Bernardynów Prowincyi Wielkopolskiey Konwentu Warszawskiego ogłoszeni przez Xiędza Romualda Włoszkiewicza Oboyga Prawa Doktora, Kanonika Warszawskiego, Proboszcza Jasielskiego, Roku którego Korona Koron dla otrzymania niebieskiey Korony przez hypostatyczne przyięcie ludzką naturę naszę uwieńczyła 1728 dnia 25. Stycznia. w Warszawie w drukarni JKMci Scholarum Piarum. fol., k. 15 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Pilawa, pod nim 2 czterowiersze polskie. — Przypis prozą polską Teodorowi Potockiemu arcybiskupowi i prymasowi podpisał klasztor oo. Bernardynów warszawski.

Jocher 8294.

Akad. — Bibl. w Suchej — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— ob. Kazania panegiryczne (1719).

WŁOTKOWICZ Albert. Zelus cultus divini, oratio. 1646. w 4ce.

Włyński Jerzy Hipolit ob. Treter Maciej K. (Munus 1646).

WŁYŃSKI Zygmunt Aleksander († 22 września 1831). Conclusiones ex universa Philosophia peripatetica et nova. Cracoviae, 1763. w 4ce. Ossol.

— Dissertatio De Brutorum Anima operâ M. Sigismundi Alexandri Nałęcz Włynski, Philosophiae Doctoris & Professoris, Contubernii Hierusalem Senioris, in Biały Kościół Curati in gratiam capessendi loci in Minore Universitatis Cracoviensis Collegio, selectioribus ex Sententiis Compilata. Annô Salutis 1776. intra dies Decembris. [Tu winietka: oko Opatrzności, ozdobne ornamentem]. Cracoviae Typis Seminarii Episcop: Academ: w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 65.

Dedyk. Mat. Cas. Skorupka, S. C. M. consiliario. Wynika z niej, że Skorupka umożliwił autorowi wyjazd do Wiednia celem studiów.

Rozpoczyna rozprawę Quaestio.. utrum... animae animalium, quae bruta vocantur, ...non merae machinae.. mediae quaedam inter corpus et spiritum substantiae... rectius dici debuerint?

Zaczyna od przytoczenia zdań dawniejszych, a z nowszych cytuje Pereirę, Kartezjusza (Tractatus de Metodo), Khella, Vallesiusa, Monteirę (Physica viventium). W dalszym ciągu korzysta dużo z Dalhama De anima brutorum. W wywodach mających formę zewnętrzną scholastyczną (propositiones, corollaria) zbija zdanie, jakoby zwierzęta należało uważać za maszyny. Przytacza fakta świadczące o ich czuciu i myśleniu (m. i. powołuje się na konie w kopalniach wielickich). Dusza zwierząt jest czymś pośrednim między corpus a spiritus. W końcu wykłada różnice między duszą ludzką a zwierzęcą (brak nieśmiertelności). Dlatego wolno nam zabijać zwierzęta, ale nie należy tego czynić z okrucieństwem (laudatur humanitas Newtoni).

Z literatury polskiej cytuje tylko Brożka. Prac dawniejszych polskich na ten temat nie zna (Wessel 1750, Mignoni 1752).

Na końcu: Sub regim. Andreae Lipiewicz rect.

Akad. — Bibl. w Suchej — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Exemplar Vitae & Mortis Perillustris olim & Reverendissimi Hyacinthi, Augustini Łopacki S. Thae & Medic. Dris. Canonici Cathlis. & Archipresbyteri Cracoviensis, Decani Sandomiriensis. Praepositi Popradiensis, Se-

nioris Montis Pietatis. Posteritati Expositum Jn Ecclesia Cathedrali Cracoviensi Anniversaria Die dum Ei justa persolverentur Funebralia gratô Calamô Delineatum. Annô Quô Christus dedit nobis Exemplum. 1762. Die 17. Julii Cracoviae. w 8ce, k. tyt. i k. 26 nlb.

Pisane stylem nakamiennym. Zawiera liczne szczegóły do biografii Łopackiego, a także do dziejów restauracji kościoła M. P. Wprowadził tam uroczystość mycia nóg starcom (i kazał ją namalować Parizowi). Zostawił kościół marmurowym. Wzbogacił skarbiec. Odprawiał różne uroczystości. O jego przyjaźni z Karolem i Janem Wielopolskimi. O jego fundacjach (chciał ufundować katedrę fizyki eksperymentalnej, sed acatholico concurrenti noluit committere). Ofiarował libros juridicos kancelarii miejskiej. Przesłał do Rzymu 100.000 florenów na kanonizację błog. Kunegundy, otrzymanych od P. Stadnickiego. I tym podobnie.

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Hymn na cześć S. Piotra Xiążęcia Apostołów. w 8ce.

— Korzysc Zabawy Szkolney z Dzieiopisow Pierwiastkowego Kościołá przez X. M. Zygmunta Alexandra Włynskiego, w Szkołach Nowodworskich Professorá, w przeciągu drugiego roku Zebrana. przez Nayszláchetnieyszą Młodź Polską w Rymopiskiey pod ten czas ćwiczącą się Náuce w obecności wielu Zacnych Gości Okazana. Dniá 26. Kwietniá Roku Páńskiego 1770. W Drukarni Akádemickiey Kollegium Większego. w 8ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwr. k. tyt. Przedmowa, podpisana: Szymon Michalczewski stolnikiewicz owrucki, S. P. A. (Tu tłumaczy, jak pokrzepiającą jest rzeczą wspominać „osnowę życia Chrześcijan pierwiastkowego kościoła").

Na k. drugiej verso podany jest „Porządek zbioru" tj. program nauki w XXXI rozdziałach o najdawniejszych chrześcijanach (o prześladowaniu ich, o wyznawcach, o pokutnikach, o dobrach kościelnych itp.). Kończy na 2 k.: Powieść dowcipna. Jest to wiersz (po polsku i po łacinie) pt. Na wychowanie dzieci; podpisany pod tekstem polskim Wincenty Wieruski subdel. grodzki krak. (wiersz ten ma za sens moralny, że nie należy skąpić na wychowanie dzieci).

Leniek Książka pamiątk. gimn. św. Anny 1888 str. 55. Jagiell.

— Oratio Pro Seraphico Doctore Ecclesiae S. Bonaventura S. R. E. Cardinali, Episcopo Albanensi, in Ecclesia Conventualium Ord: S. Francisci Annô Domini 1766. Die 14. Julii Dicta. Nomini Honoriq; Illustrissimi & Reverendissimi Domini Francisci Comitis De Schwartzenberg Czerny, Scholastici Cathedralis Cracoviensis, Sandomiriensis, Gołąbiensis Praepositi &c. per M. Sigismund: Alexand: Nałęcz Włynski, In Universit: Cracov: Philosophiae Doctorem Novodvorscianum Professorem. Dicata. Cracoviae, In Typographia Seminarii Episcopalis Academici Dioecesani. (1766). w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb.

Dedykacja na 3 str., po czym Oratio. Na końcu Permissu rectoris.

Jocher 5499.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Oratio In Laudem Sacratissimae Lauretanae Domus, Maximis mysteriîs, gratiîs & miraculis Orbe toto Clarissimae. Die suo honori Sacra, nempe pridie Calendas Maji in Aedibus Patrum Capucinorum Ordinis Sancti Patris Francisci ad Cracoviam jacentibus. Per M. Sigismundum Alexandrum Włynski, In Alma Universitate Cracoviensi Philosophiae Doctorem, Scholarum Casimiriensium Seniorem in Scholis Novodvorscianis Professorem, Primitiarum suarum Solemnia Deo, Sub Protectione Virginis Sanctissimae devoventem. In maxima lectissimorum Hospitum frequentia. Anno Salutis 1769. Dicta. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Dedykacja: Laur. Jos. Florido Chmielecki. — Opowiada historię domu lauret.

Jocher 5508

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Portret Niebieskich Pieszczot z Obrazu Samotrzeciey Anny S. w Kosciele Akademickim Słynącey Rymopiską Sztuką Przemalowany, Jasnie Wielmozney JeyMCi Pani Annie z JJ. OO. Xiążąt Jabłonowskich Lanckoronski, Woiewodzinie Bracławskiey, Przez X. M. Zygmunta Alexandra Nałęcz z Włynia Włynskiego, w Akademii Krakowskiey Professora Na Wią-

zanie Ofiarowany w Roku Panskim 1776. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Ded. wierszem, po czym poemat na cześć obrazu św. Anny w kościele akad., pisany sekstynami. Ossol. — Uniw. Lwow.

— Powinszowanie nowo zaślubin JWW. Jmć Państwu Józef Makaremu ze Złotego Potoka, y Elżbiecie z Wielopolskich Potockim, Halickim, Czorsztyńskim etc. Starostwu, Państwu y dobrodziejstwu imieniem szkól Nowodworskich Akad. Krak. złożone w r. 1767. 4. Czerwca. w 8ce, sygn. C_4).

Z podpisem: M. Zygm. Włyński. — Wierszem. Łacińską przemowę podpisał A. O.(peris). Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Powinszowanie Imienin Jasnie Wielmozney Jey Mci Pani Ewie Z Męcinskich Małachowski Wojewodzinie Sieradzkiey, Przez X. M. Zygmunta Alexandra Nałęcz z Włynia Włynskiego, w Akademii Krakowskiey Professora Kollegę Mnieyszego Oyczystym Rymem Wyrazone. w Roku Panskim 1776. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie tytułu rozpoczyna się dedykacja wierszem do wojewodziny Sieradzkiej. Wynika z tej dedyk., że autor był bliżej z Małachowskimi związany.

Poemat sam nosi tytuł: Opisanie raju ziemskiego. Napisany jest zgrabnym wierszem, a treść oparta na różnych opisach raju, znajdujących się u pisarzy chrześcijańskich. Opisuje ogród, drzewo wiadomości, wiosnę ustawiczną, odnogi rajskiej wody; to wszystko przepełnione aluzjami do imienia Ewy, jakie nosiła wojewodzina, i do herbu Poraj. Egzemplarz Biblioteki Jagiellońskiej ma na okładce nalepiony exlibris Zygmunta Aleksandra Nałęcza de Włyn Włyńskiego, księdza świeckiego. Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Lwow.

— Sanctus Thomas Aquinas Ecclesiae Doctor Angelicus die suo nomini Sacra in aedibus Sacerrimi Ordinis Praedicatorum Cracov. Per M. Sigismundum Alexandrum Włyński, Novodvorsc. Rhetor. Professorem Scholae Casimiriensis Seniorem laudatione publica Celebratus Nonis Martij Anno Salutis 1771. Cracoviae Typis Seminarii Acad. Dioecesani 1771. w 4ce, k. 13 (sygn. C_2).

Dedykacja: Stanislao Cantio Donatiano Dobrzański, Canon. Regul. lateran. per Pol. et Lith. gener. Praepos.

Jocher 3511.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Wileń.

— Na Śmierć WJPana Makarego Kurdwanowskiego Podkomorzego Bełzkiego, Pisarza Departamentu Woyskowego. Warszawa w druk. nadw. J. Kr. M. (1780?). w 8ce, k. 2.

Wiersz. Jagiell. — Ossol.

— Wiersz z okoliczności śmierci J. W. JMCi Pana Cieciszowskiego pisarza Wielkiego Koronnego Orderu S. Stanisława Kawalera. Warszawa, w Piotra Dufoura Drukarni J. K. Mci i Rzeczypospolitey (1783). w 8ce, k. 2.

Jagiell.

— Wiersz X. Zygmunta Alexandra Nałęcz z Włynia Włyńskiego Filozofii Doktora, Rządzcy Kościoła I Parafii Smarzewickiey. Epokę Bytnosci Nayjaśnieyszey Jego Krolewskiey Mosci w Krakowskim R. 1787. Prawdziwie zadumienia godną wdzięczney potomności Podaiący. Maiestatowi Pańskiemu w przytomności wielu Senatorów i licznego Państwa w Oycowie Złożony. (1787). w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb.

Druk krak. drukarni Akadem..

Na odwrocie tytułu elogium (po łac. i po polsku) z powodu bytności króla w zamku ojcowskim dnia 5 lipca 1787... oraz 3 czterowiersze (arie, a więc śpiewane) na cześć króla, prymasa i pani krakowskiej.

Potem wiersz z 10 strof na cześć króla zwiedzającego pieczarę: Głuche ciemnice, bałwany kamienne... Miałyźcie szczęście, aby w tej otchłani, Odwiedziła was własna kiedy Pani? itd. Jagiell. — Ossol.

— ob. Kromer Marcin (1768) — Orzechowski Stanisław (1767) — Putanowicz J. A. (Quid aversandum 1765).

Bentkowski Hist. lit. II 83. — Rocznik T. N. Krak. IV 5. — Przyjaciel Ludu 1845 str. 12—14. — Muczkowski Statuta 414, 432. — Encykl. Orgelbr. XXVII 562. — Mecherzyński Hist. wymowy II 552—60. — Wisłocki Katalog rękop. 1877. — Encyklopedia kośc. XXXII 98. — Śniadecki Korresp. (1932) I 372. — Bibliogr. Estr. V 121 (tu o jego przekładzie pism Orzechowskiego).

Wniebowzięcie Panny (Kazanie) ob. Artomiusz Piotr (Sermon 1595).

Wo und wie Röm. Mayest. (1515)... ob. Zygmunt I.

WOBE Marcin Franc., judex militaris praesidiorum. Icones Familiae Ducalis Radivilianae Ex Originalibus In Gazophylacio Ordinationis ab Antiquo

servatis Picturis Desumptae. Inscriptionibus Historico-Genealogicis, Ex Documentis Authenticis Compendiose Illustratae. Ab Anno Virginei partûs 1346 Ad Annum 1758 Deductae. [Tu ornament linearny]. Nesvisii In Typographia Privilegiata Ducali Radiviliana Collegii Societatis Jesu. fol., k. tyt. i k. 3 nlb., 1 tablica (Schema consangvineitatis), rycin 165 lb., k. 2 nlb.

Na odwr. k. tyt. ozdobny miedzioryt herbu Radz. z napisem: Memoriale tuum in generationem et generationem. Pod nim 2-wiersz łac.

Na dwóch dalszych kartach przypis Michałowi V, Kazim. Radziwiłłowi. Tu na podstawie Kromera, Stryjkowskiego, Kojał., Bielskiego i na podstawie dokumentów z archiwum nieśw. wysławia świetność rodu i koligacji Radziwiłłów. Podpisał się jako „gazophylacii provisor", a więc archiwista.

Na osobnej tablicy (wielkie folio) idzie potem: Schema consanguineitatis tj. tablica geneal., wywodząca Radz. od Narymunda († 1281). Wykazuje ona także pokrewieństwa ich z Piastami, Jagiellonami, Habsburgami, Wazami i innymi dynastiami.

Odtąd poczynają się portrety Radziwiłłów sztychowane. Jest ich 165 (popiersia w owalnych ramach). U dołu każdego portretu krótkie daty z życia danej osoby. Rozpoczyna portret Woyszunda (primus Christianus anno 1346 baptisatus, circa 1412 obiit). — Potem idą: jego żona Ofka, Mikołaj Radziwiłł (baptisatus 1386 una cum Vlad. Jag.), Eudoxia Czetwertyńska, Anna Nicolai filia, Jan Radziwiłł Nicolai filius, Petrus Radz., Nicolaus II († 1509) itp. Jest i Barbara († 1551), i dwaj jej bracia, i Krzysztof Radz. († 1603). Największa ilość portretów przypada jednak na wiek XVII i XVIII. Kończą ten zbiór portrety Mich. Kazim. i Urszuli z Wiśniowieckich (autorki), Anny z Mycielskich, Teofili, Ludwiki i Katarzyny Radz., Mikołaja XVII Radz († 1729), Janusza XIX, Karola III (ur. 1734).

Wszystkie te sztychy roboty grubej, dość niedołężnej (zwłaszcza ostatnie) są dziełem tego samego sztycharza, który podpisał się na pierwszym i ostatnim: H. Leybowicz Sculps: Nesuisii in M.D L. — Data ta jest oczywiście błędna zamiast M.D.C.C L.

Obacz o Leybowiczu Rastawiecki Słownik ryt. str. 171.

Na końcu na 2 k. Repertorium familiarum (wykaz familii spokrewnionych z Radz., o których była w dziele mowa).

Janociana III. — Wiszniewski VIII 153.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

WOBESER Paweł. Querela ad Regem Poloniae et ordines Poloniae ad Comitia generalia ablegatos nuntios terrestres, super calumnia et spoliatione, confectoque libello quodam famoso, sibi absenti per consiliarios Gubernatores Prussiae, apud Regem Daniae et alias principum aulas intentato 1566. w 4ce.

Lilienthal Erleutertes Preussen V 825.

Vocabula ob. Dictionarium — Patelski S. M. (1757).

Vocabular (Ein) mancherley schönen Sentenzen.. ob. Wokabularz.

Vocabularium septem linguarum. Pragae, Ottmar. 1605. w 4ce podłuż.

Raczyń.

— ob. Antonius (1503) — Calagius (variarum sent. 1571) — Dressel (wie etzliche Sachen auf polnisch und lettisch 1688) — Haac (lithuanicum 1730) — Knapski G. (polono-latinum) — Stanbrigius (metricum 1639) — Wokabularz.

Vocales sine nomine... ob. Frangepani (1661).

Voces ob. Beau Lieu K. (Lechiae 1680) — Koenig Er. (Votivae 1669).

Wochenblatt (Gemeinnütziges) zur Kenntniss der Staaten. Dresden, Meinhold 1792—4 (2 tomy).

W tomie I jest rozdział: Pohlen u. Russland.

Wochenschrift (Danziger). 1784—90. w 8ce.

Ob. Loebner w Mitth. des Westpr. Gesch. Vereins 1903.

Vockmar ob. Volkmar.

WOCZEHOVIUS (Wojciechowski?) Jan. Consilia adversus pestem per Joannem Woczechovium Medicinae doctorem collecta. Cracoviae apud viduam Floriani Unglerij. Anno ab orbe redempto 1547. mense Maio. w 8ce, k. 56.

Dedykacja: Iudicibus et senatoribus civitatis Cibinii in Transilvania. Cibinii 1546.

Wierzbowski III 2247. — Giedroyć Źródła do medyc. 1911 str. 887.

Akad. Med. w Petersb. — Uniw. Kijow.

Woda ob. Berkley J. (żywiczna, dwa sekreta 1747) — Gottwald Olaw (1778) — Libicki (Sen dziwny 1647) — Moneta Jakub (czy jest zdrowo podczas stołu pić wodę 1786) — Smalcyusz Walenty (Odpowiedź 1619) — Strumieński Ol-

bracht (O sprawie stawów 1573) — Wody mineralne.

Wodiczka Jan ob. Paprocki B. (Zrdcadło).

Wodka Z elixierem proprietatis Powtornie Na Poczesne Dana Pierwszy raz w Bonkonsulćie, Od stworzoney Wody 5671. Drugi raz w Bonindulćie Od zbáwienney zgody MDCCXXIX. (1729). Z Przydaniem Doświádczonego Alchiermesu. w 4ce, k. tyt. i k. 43 nlb.

Na odwrocie karty tytułowej imprimatur, podpisane przez Jana biskupa poznańskiego (może Tarłę?), a pod nim: Prawdy Ducha świętego, czyli wyjątki z Pisma świętego przeciw pijaństwu.

Rozpoczyna przedmowa: Do przyjaznego trzeźwości przyjaciela (wierszem) oraz do Crematophila (czyli wódkolubnego). Tłumaczy się, że wiersz jego nie jest poetycki, ale mniejsza o wiersz, byle by satyra miała swój skutek.

Od karty następnej idzie dłuższy poemat zatytułowany Poczesna. Wiersz jest istotnie bardzo lichy, ale zawiera w sobie dużo ciekawych wiadomości do dziejów pijaństwa i liczne szczegóły obyczajowe o ówczesnym społeczeństwie. Autor podzielił ten wiersz na ustępy numerowane, których jest 127. Od czasu do czasu układa wiersze swoje w akrostychy (to znaczy, że pierwsze litery tworzą jak gdyby tytuły ustępu np.: Poczesna pospolita, Gorzałka bezbożna, Wódka gorsza niż diabeł. Kołton lubi gorzałkę, czarownika gorzałka itp.).

U dołu stron podaje często odsyłacze do stosownych miejsc Starego i Nowego Testamentu, co wskazuje, że autorem był duchowny.

Z wielką odwagą zwalcza picie wódki i różnych eliksirów, wykazując złe skutki, jakie picie gorzałki za sobą pociąga. Zaprzecza różnym przesądom, jak np. że wódka może być lekarstwem (wódka vinum pauperum), że dobrze działa na żołądek lub że rozwesela człowieka Twierdzi natomiast, że wódkę fabrykują Żydzi, aby rozpijać chrześcijan, bo sami wódki nie żłopają, nie piją jej także Hiszpani, Luzytani, Włoszy, Francuzowie, Brytani i inne narody. W wódce znajdują się często kołtuny, które w wódce Żydzi moczą. Daleko lepsze od wódki jest piwo, o które teraz mało już w Polsce dbają. Opisuje, jak żebracy chętnie piją wódkę, a podpiwszy stroją krotofilne pląsy, zamiast mówić pacierze. Za dawnych czasów płeć żeńska wódki nie pijała, a teraz pełno bab pijących gorzałkę: „Raj rozkoszny jedzeniem Ewa utraciła, a z jej córek niejedna już niebo przepiła". Opisuje picie wódki po jarmarkach i skutki, jakie stąd wywołuje. Żali się, że zwłaszcza w ruskim kraju rozszerzyło się pijaństwo: „Nie życzę Wielkiej Polsce tak złego zwyczaju, przyszło by żyć, jak w Rusi boćwiną i kwasem, kogo zbytni apetit do gorzałki kusi lub ma diabła ruskiego lub się zna do Rusi". Ruskie bowiem czartostwo miodem wódkę słodzi. — Zwalcza argument, z którym się często spotykał, że skoro wódkę piją duchowni, to nie grzeszy, kto ją pije: „Boć przecie Marcin Luter i Jan Kalwin byli duchownymi, ci jednak wiary odstąpili, pójdziemy za nimi?" Kreśli obrazek pijącego ojca i matki, wskutek czego rozpijają się i dzieci, a dom cały ulega ruinie.

Niespodziewanie wpleciony w te wywody ekskurs o czarownicach i czarach. Zbija wiarę w czary, rozpowszechnioną w Polsce. Wiejskie i miejskie ławy zbyt pochopnie skazują czarownice, czyli — jak on pisze — ciotusie, wierząc, że one sprowadzają choroby i nieurodzaje: „Wrodzone nam choroby, wrodzone boleści, nie potrzeba do tego przysady niewieści". Cierpią lutrzy, kalwini nieszczęścia choroby, jednak złego na żadne nie kładą osoby. Cieszą się wolą Bożą, białogłów nie pławią, a dopieroż nie palą. Tym swe imię sławią". Czarownic się przez wodę próbować nie godzi. Opisuje, jak niedawno pewien kapłan (zapewne on sam), zbliżając się do wsi, w której był wychowany, widział, jak gmin wlókł na stos babę, która ledwie dyszała, posądzona o to, że drzewa wysuszała; a nawet do tego ona sama się przyznawała, mówiąc że przez zemstę kupiła srebra żywego i przewierciawszy wpuszczała do drzewa, wskutek czego ono wyschło. Z trudem tylko ksiądz ją uwolnił. Cały ten epizod świadczy o odwadze autora, który nie tylko wystąpił przeciw wódce, ale i przeciw zabobonom na punkcie czarów (podobnie jak nieco wcześniej Wisner i K. Opaliński).

Pod liczbą 121 opowiada obszerną bajkę o lwie, królu zwierząt, który zmożony dietą zjadł zajączka, a potem leczył się u mądrej liszki.

Pod liczbą 125 oburza się na to, że i miasteczka i pańskie dwory łakome są na zysk z wódki, która tyle szkody przynosi.

Kończy: Wiersz do czytelnika. Z wiersza tego wynika, że autor założył jakieś bractwo wymierzone przeciwko pijaństwu: „Bractwo to świętobliwe tym jest pożyteczne, że czyni awantaże doczesne i wieczne, które ludziom najmilsze konserwuje zdrowie, konserwuje fortunę i więcej przymnaża, w domu pokój sprawuje, w małżeństwie miłość i zgodę zachowuje".

Na końcu dziełka dodany list wierszem, jaki autor otrzymał w sprawie wódki od

jednego ze swoich przyjaciół. I ten przyjaciel występuje przeciwko wódkolubcom, ale także porusza odmawianie jakichś fałszywych modlitw (zaczynających się: O stworzycielu). Autor listu życzy swojemu przyjacielowi powodzenia, a nazywa go Bonfilem.

W końcu na dwóch kartach zamieścił autor rejestr tych różnych kwestii, które poruszył w swoim poemacie; ale ostrzega w wierszyku końcowym na ostatniej stronie, że tego, co się w książce zamyka, lepiej dochodzić z czytania niż z rejestru.

Wartości artystycznej cały ten wiersz nie posiada, ale omówiłem go obszerniej ze względu na wartość obyczajową, jako objaw reakcji przeciwko pijaństwu czasów saskich. Co znaczy Bonindult i Bonconsult (w tytule) a także Bonfil, nie umiem wyjaśnić. Zapewne to jakaś aluzja do nazwiska autora? Czy to nie będzie drukowane nakładem J. Załuskiego?

Jabłonowski Ostafi (na ark. P). — Załuski Bibl. 26. — Juszyński Dykc. II 462.

Ustęp przedrukował Tuwim Słownik pijacki 1935 str. 267. Jagiell.

Wodka (gorzałka) ob. Biretowski (1768) — Bando (1720, 1756) — Falimierz (1534) — Gorzałka — Informacya (ob. Simon) — Lekarstwa (1616) — Miechowita (Conservatio sanitat. 1522) — Mięsopust (1622; w sprawie II) — Palarnia (1782) — Pedemontanus (Tajemnice 1620, w ks. VI) — Poswarek (1636) — Potkański Jurek (albo gorzałka 1614) — Promptuarium (sposób robienia 1716) — Simon Jan (Inform. 1769).

Wody mineralne ob. Busk — Bystrzonowski W. (Informacya 1749) — Drużbaki — Hoffman (Szkło) — Kozin (Analysis) — Krupiński A. (Kozińska 1782) — Krzeszowice — Lafontaine (Chirurg. Abh. 1792; tu list V o kąpielach miner. w Polsce) — Lubień — Lubownia — Luhaczowice — Oczko (Cieplice 1578) — Niegowicki Jak. (Kalendarz 1757; źródła i jeziora) — Petrycy J. (w Drużbaku 1635) — Priestley (napuszczanie kwasem 1797) — Śniadecki J. Wład. (Kalendarz; domysł astrolog.) — Szkło.

Wodoracki Andrzej ob. Wornowicz Stanisław (Żałoba 1629).

Wodoracki Mikołaj ob. Rzetowski Erazm (1605).

Wodoradski Maciej ob. Laurinowicz Mikołaj (Chyromantia 1643).

WODORADZKI Aleksander Jakub, student. Thesaurus Illustrissimae Kiszkarum familiae. Illmis ac Magnificis Dnis Dno Ianussio de Ciechanowiec Kiszka Palatino Polocensi M. D. L. Campiduci Parnaviensi etc. Capitaneo, ac Dno Christophoro de Ciechanowiec Kiszka Palatino Vitepscensi Sasensi etc. Capitaneo in exequiis Illmi Magnifici Dni D. Nicolai de Ciechanowiec Kiszka M. D. L. Thesaurarii, Retovensis, Gieranonensis, Lipnicensis etc. Capitanei et Mohiloviensis Oeconomiae Administratoris ab Alexandro Iacobo Wodoradzki Notarii Osmianensis filio repraesentatus et dicatus. Vilnae typis academ. S. Jesu. 1644. fol.

Tytuł sztychowany.

— Wspaniałego wjazdu Krzysztofa Chodkiewicza Wojewody Wileńskiego Pompa przez Alexandra Jakuba Wodoradzkiego opisana... ob. Załuski Stan., jezuita.

On jest właściwym autorem.

Kraszewski Wilno IV 191. — Juszyński Dykc. II 336. — Załuski Bibl. poet. — Wiszniewski Hist. lit. VII 148. — Niesiecki Herbarz IV 505.

Wodyńska Marcybella Hipolita ob. Dygoń Tomasz (Controversia Tribunału 1651) — Piotrkowczyk Aleksy (1651) — Tryznina.

WODYŃSKI Andrzej. Epiphonema Illustri ac Magnifico Domino D. Jacobo Sobieski, dum Capitaneatum Crasnostaviensem primum iniret ab Andrea Wodyński Palatinide Podlachiae honoris et observantiae ergo. Zamosci in typogr. academ. excudebat Simon Nizolius Anno D. 1624. w 4ce, k. 6 nlb.

Na odwr. str. tytułu herb Sobieskich, a pod nim trzy wiersze. Na końcu: De licentia censurae librorum in episcopatu Chełmensi die 25 Octobr. 1624.

Wysławia tu Sobieskiego jako towarzysza dzieł Zamojskiego.

Bandtkie H. druk. II 330. Ossol. — Zamoj.

Wodyński Jan (I), wojewoda podlaski († 1616) ob. Kołakowski St. (Wiek ludzki 1584).

Święcki Hist. pam. II 308—9. — Siarczyński Obraz II 317.

Wodyński Jan (II) ob. Bytomski J. (Oriens 1646) — Sobieski Jak. (1676) — Zamojski Jan (Musopaean 1646; tu jego mowa).

WODYŃSKI Marek. In auspicatissimum Illustrissimi ac Reverendissimi in Christo Patris et Domini D. Henrici Firley de Dambrowica Dei gratia Episcopi Plocensis ex Urbe reditum, Epos gratulatorium a D. Marco Wodyński, Palatinide Podlachiae eidem Illustrissimo, nomine totius studiosae juventutis Collegii Pultoviensis Societatis Jesu exhibitum. Brunsbergae. apud Georgium Schonfels. Anno quo... (1620). w 4ce, k. tyt. i str. 28.

Bawor. — Czartor. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— ob. Narzymski Mik. (1617).

Wódz kawaleryi ob. Trybowicz B. (1692).

Wodziccy z Granowa ob. Bogdański Gab. (Metaphora 1726) — Fidelis św. (1729).

Wodzicka Agata ob. Margowski Andr. (1685).

Wodzicka Anna Maria ob. Hadziewicz Krzysztof (1702) — Wrzaszowski Flor. (Echa 1681).

Wodzicka (Wodzitschka) Joanna ob. Pfeiffer Krz. (1730).

Wodzicka Konstancja z Dębińskich ob. Chrystus (Słońce 1731) — Noganski J. M. (Uroczystość 1739).

Wodzicka Tekla z Wielopolskich ob. Gadomski Jakub (Prośba do Boga 1755).

WODZICKI Eliasz, starosta grodowy i generał Małopolski. Ordinatio judiciorum officii castrensis. [Przy tym:] Mowa przy wjeździe JWgo starosty krakow. dn. 30. czerwca 1783. fol.

Ob. Ordinatio (w t. XXIII 402). — Finkel III str. 1895. Ossol.

Wodzicki Franciszek ob. Bogdański G. (1726).

Wodzicki Jan ob. Paprocki Bartłomiej (1593).

Wodzicki Jan Wawrzyniec, podcz. warsz. ob. Bohdanowicz (1699) — Frycyusz Jan (Pean tryumfalny 1698).

WODZICKI Józef, gen. major, szef regimentu królewicza Ksawerego († pod Szczekocinami 6 czerwca 1794). Mowa imieniem korpusu officierów Regimentu pieszego pod imieniem królewicza szefostwa JW. Generała majora Wodzickiego przy przyięciu przez tychże prawa mieyskiego na ratuszu krak., miana dnia 7. maia roku 1791. w 4ce, k. 2.

Ob. t. XXII 370. Czartor. — Ossol.

(Wodzicki Józef). Voeux adressés le jour de S. Joseph à Mr. Wodzicki le jeune, fils du Comte Wodzicki Cheval. de S. Stanislas Starosta de Stobnice et de Crac. General de la Petite Pol. w 8ce, k. 4. Jagiell. — Ossol.

— ob. Mierzwiński (Nauka o bronieniu konstyt. 1791).

Finkel III str. 1895.

Wodzicki Karol ob. Gry (1777).

Wodzicki Laur. (Wawrzyniec) ob. Balicki Franc. (Laurea 1677) — Frąckiewicz Jan Stan. (Speculum 1688) — Kuuk Paw. (Triumphale 1691).

WODZICKI Michał († 1 stycznia 1764). Decanus et sede vacante episcopat. Crac. Gener. Administrator abbas Vąchoc. Crac. 1746 2 Mart. fol., k. 1.

— Crac. 20 Julii 1746. fol., k. 1. Ossol.

— Katechizm Rzymski z wyroku synodu Trydenckiego ułożony kosztem X. Michała z Granowa Wodzickiego biskupa Przemyśl.... (1763)... ob. t. XIX 182.

— Mowa J. W. JMci X. Michała Wodzickiego Biskupa Przemyskiego. Podkanclerzego Koronnego, miana na Radzie Senatu przed Seymem Convocationis d. 7. 9bris R. 1763. fol., k. 2 nlb.

Zdanie na punkta podane przez Prymasa. Akad. — Czartor. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń. [1]

— Ordinatio. Quoad Accidentia Ecclesiarum. fol., k. 1.

Na końcu podpis: Michael Wodzicki Canon. et officialis Generalis Cracov. Cracoviae 5 Januar. a. 1737. Krasiń. — Ossol.

— Processus sive Litterae Pastorales respectivae ad Decanos foraneos. (1761). fol. Dzików.

— Processus... animae... Maria Annae Brühlowa. (Dat. Rogów, 29 mai 1762). plakat. Arch. Diec. Łac. Przem.

— Przełożenie J. W. JMci X. Podkanclerzego Koronnego, dworowi rossyiskiemu racyi utrzymujących Królewicza JMci Karola przy xięstwie Kurlandyi. (Warszawa. 1762). fol.

Akad. — Petersb. publ.

— Pro memoria (Datow.:) Warszawa 20. lutego 1763 r. [Podpisany: Michał Wodzicki, Biskup Przemyski, Podkanclerzy Koronny]. fol., k. 1.

Ob. Pro memoria (1763) — Keyserling (1763).
Bibl. w Suchej.

(Wodzicki Michał). Illustrissimo Reverendissimo et Excellentissimo D. Michaeli de Granow Wodzicki Pontifici Premysliensi, Procancellario Regni, Equiti Aquilae albae, Senatori, Antistiti, Patri Patriae magnanimo, de pontificatu Premysliensi magnis meritis collato Gratulatio facta a Collegio Krosnensi minimae Soc. Jesu, nomine Provinciae Majoris Poloniae, obsequiis magni Nominis immortaliter mancipatae oblata Cracoviae in offic. Stan. Stachowicz anno 1761. w 4ce, k. 34 nlb.

— Auspicatissimus in suam Pontificiam Cathedram, Ingressus Illustrissimi Excellentissimi et Reverendissimi Domini D. comitis in Granow Michaelis Wodzicki, Dei et Apostolicae sedis gratia Episcopi Premislensis Procancellarii Regni Poloniae Equitis Aquilae Albae, Abbatis Comendatorii Cervinensis et Clarae Tumbae Publico applausu Celebratus et Devinctissimis sibi Collegiis Diaecesanis Societatis Iesu Premislensi, Iaroslaviensi utroq. Crosnensi et Samboriensi. Praemisliae Typis Sacrae Reg. Maj. Collegii Soc. Iesu. 1761. w 4ce, k. 37 nlb.

Czartor. — Ossol.

— ob. August III (1763) — Franchi W. (Neptunus 1741) — Goszkowski P. (1716) — Hankiewic (Amazon 1722) — Katechizm (1763) — Konarski (O skut. rad II) — Łapczyński Ant. (1720) — Leski (Dissert. 1753; tu jego opinia o tolerancji relig. w Polsce) — Loterya (1748) — Miaskowski Adr. (Tractatus 1730) — Mignoni (Vigiliae 1751) — Olgerd Mik. (1761) — Przywilej (o loterii 1748) — Węgrzynowicz Ant. (Panoplia 1728) — Wielogłowski H. (Processus 1764) — Bogdański G. (Metafora 1726).

Załęski Jezuici w Polsce III cz. 2 (1902). — Loret Życie polskie w Rzymie 1930. — Konopczyński Polska w dobie (passim).

Wodzicki Piotr ob. Bohdanowicz R. (1699).

Wodzicki Stanisław ob. Gry (1777).

Wodzińska Helena ob. Serwan Paschalis (Kazanie 1798).

Wodzińska Teresa ze Słuckich ob. Owsienicki P. (Kazania 1799).

WODZIŃSKI, poseł. Mowa... posła województwa inowrocławskiego, w Izbie Poselskiey dnia 26. 8bris ru 1784 miana fol., str. 1.

Kaczyń.

WODZIŃSKI Feliks ksiądz, kanonik warsz. Głos Jaśnie Wielmożnego Imci Xiędza Feliksa Wodzińskiego kanonika Warszawskiego, deputowanego do Łomży na seymik na funkcyą deputacką z wpół kolegami W. IK. Adamem Jarukiewiczem kustoszem kapituły Warszaw. y I. W. Iwonem Bystrzyckim kanonikiem teyże kapituły i kommissarzem cywilno-woyskowym ziemi Stężyckiey (około 1792). w 4ce, str. 4.

Bibl. w Suchej.

— Głos do Iaśnie Oświeconego Xięcia Imci Michała Poniatowskiego Arcybisk. Gnieźnieńskiego, Prymasa y pierwszego książęcia Korony Polskiey, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, kawalera Orderów Orła Białego y S. Stanisława. Przez delegowanego od Trybunału wielko polskiego Piotrkowskiego Iaśnie Wielmożnego IMCI Xiędza Felixa Wodzińskiego Kanonika Warszawskiego deputata województwa Mazowiec. Wespół z IW. I. Panem Siemieńskim Pułkownikiem Woysk Koronnych, deputatem Województwa Sieradzkiego, w Warszawie na publiczney audyencyi dnia 3 czerwca Roku 1792. miany. fol., 1 kartka.

Jagiell.

— [Prośba jego, jako byłego jezuity o zwrot kwoty 15 tysięcy zł. z funduszów Kom. Eduk. którą swego czasu wniósł jezuitom]. fol., str. 2.

Bibl. ks. Mis. w Krak.

— ob. Ostrowski Ant. (1779).

WODZIŃSKI (Wodzyński) Gabriel biskup smoleński (ur. 28 marca 1727 † 27 listopada 1788). Do Prześwietnych Nayiaśnieyszey Rzpltey zgromadzonych Stanów Kazanie na wotywie solenney przed zaczynającym się Seymem Electionis przez J. W. J. X. Gabryela Wodzińskiego Bisk. Smoleńskiego, orderu Aquilae Albae Kawalera miane w Warszawie w Kolleg. Krolewskiey S. Jana 27 Aug. 1764. w Warszawie w drukarni S Jesu 1764. fol., k. sygn. C_2.
Bibl. w Suchej — Krasiń. — Ossol. — Przezdz. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Mowa I. W. IMCI księdza Wodzyńskiego Biskupa Smoleńskiego na zaczęciu sejmu roku 1773 dnia 24 Aprilis w Senacie miana. fol., k. 2.
Czartor. — Ossol.

— Mowa Jod. J. K. Mci. delegowanego do kommissyi likwidacyiney, czasu czynić się mającey Relacyi w Senacie przed stanami Rzpltey o sądach y czynnościach teyże kommissyi miana 20. 8bra 1780. fol. Raczyń.

— Mowa... miana w Izbie Senatorskiey d. 20 paźdz. 1784 r. na Seymie Grodzieńskim. w 8ce, str. 28 lb.
Krasiń.

— Mowa na Seymie Warszawskim do zgromadzonych Seymujących Rzpltey Stanów miana 25 8bra 1786. w Warszawie w druk. P. Dufour. w 8ce, str. IV i 26. Akad. — Dzików.

— Przed uczynieniem szlubów stanu małżeńskiego W. I. Panny Maryanny Stępkowskiey Podwojewodzanki Łęczycki z W. IP. Antonim Łąckim Burgrabią Łęczyckim y iey rodzoney siostry W. IP. Apolonii Stępkowskiey z W. JP. Theodorem Skrzińskim Burgrabią Łęczyckim, Mowa od JW. JX. Gabryela Wodzińskiego Bisk. Smol. ord. Orła Białego Kawal. czyniona w Oporowie 15 Stycznia 1782. fol., k. 2.

(Wodziński Gabriel). Ode ad Gabrielem Wodziński Coadjutorem Smolenscensem, quum ad Episcopatus Smol. succesionem inauguraretur, nomine Coll. Nobilium Vilnens. Sch. Piarum. Vilnae 1739. fol., k. 4 nlb.

— Debitum gratulationis obsequium dignitatis Episcopatus illustrissimo excellentissimo ac reverendissimo Domino Gabrieli Wodzinski Episcopo Tebestanensi, neo-consecrato coadjutori Episcopatus Smolenscensis cum futura succesione, Ecclesiae Cathedralis Vilnensis Canonico viro Ecclesiae gloriosissimo reipublicae utilissimo, omnibus gratiosissimo. In vim perennis, ac sinceri tenerrimiq: affectus, publicè exhibitum a Studio theologico Domûs Vilnensis, Congregationis Missionis. (1759). fol., kart 10.
Tytuł zajmuje całą kartkę, po czym idą: Theses theologicae. — Na końcu: Defendentur in Monte Salvatoris Anno Dni MDCCLIX (1759) die... (25) Mense (Junij) horis pomeridianis consuetis.
Tyszkiewicz w Cz. Dworze.

— ob. Giedroyć (1765) — Hylzen (Mowa 1763, Sermo 1760) — Lipiński Aug. (Kazanie 1783) — Poniatowski M. (1785) — Towiański Fel. (1757) — Witoszyński Ignacy (Kazanie 1788) — Wodziński Michał (Żal po śmierci 1787).
Encykl. Orgelbr. XXVII 603—5. — Święcki Pam. II 538. — Kuryer Polski 1759 nr 27. — Volum. Leg. VII 187, VIII 943.

Wodziński Jan ob. Abrek Andr. (Applausus 1638).

WODZINSKI Ignacy. Nayiaśnieysze Rzeczyposp. Skonfederowane Stany! fol., k. 1. Bibl. w Suchej.

WODZIŃSKI Karol. Mowa IW. IP. Karola Wodzińskiego, podkomorzyca Liwsk. delegowanego posła z powinną rekognicyą od Ziemi liwskiey miana d. 24 Grudnia r. 1764. do Nayj. Stanisława Augusta Kr. Pol. etc. fol., k. 1 nlb.
Krasiń.

— ob. B. J. (Wiersz 1790).

Wodziński Kazimierz ob. Jedliński Seb. (Coronamentum 1681).

Wodziński Konstanty ob. Lasocki Antoni (1739).

WODZIŃSKI Mikołaj († 1756). Szkoda bez Krzywdy albo Bonifikacya mniemaney szkody, zawisłey w oddaleniu się żyiąc y po śmierci ciałem, S. Stanisława Kostki podczas Kanonizacyi dnia 31. Grudnia 1726 Roku Swiętych Stanisława Kostki y Aloizego Gonzagi

Soc. Jesu expedyowaney w Mieście całoświetnym Rzymie, publicznym wyrokiem od pełnomocnego w Niebie y na ziemi Namiestnika Chrystusowego rzeczywistego Benedykta XIII Królestwu Polskiemu uczyniona. Mową Kaznodzieyską z ambony w Kościele Warszawskim Towarzystwa Jezusowego Prow. Litewskiey między solenną oktawą tryumfalney tychże świętych introdukcyi dowiedziona. Dla oczywistey Stanów oyczystych informacyi przez W. O. Mikołaia Wodzińskiego Augustynianina S. Th. doktora, ex prowincyała, definitora generalnego, przeora klasztoru warszawskiego do druku podana. Roku od początku nadgrody Bogu za krzywdy bez szkody przez Naturę ludzką uczynione 1729. W Warszawie w drukarni Kolleg. Król. Soc. Jesu. fol., 8 ark.

Akad. — Krasiń. — Uniw. Warsz.

— ob. Kazania panegiryczne.

Janozki Polon. liter. 81. — Tenże Lexicon I 176. — Wiszniewski Hist. lit. I 95. — Encykl. Orgelbr. XXVII 601. — Encykl. kośc. XXXII 119.

WODZIŃSKI (Michał?). Żal po śmierci JW. Biskupa Smoleńskiego (Gabryela Wodzińskiego) przez synowca (1787). w 8ce, k. 4.

WODZIŃSKI Stanisław. Salve theologicum divinae praedestinationis exaratum characteribus AA. RR. PP. A. R. P. Floriano Araszynski Sacrae Theologiae Magistro, per Poloniam et Silesiam priori provinciali meritissimo, nec non universis et singulis AA. RR. PP. S. Th. Magistris, Provinciae Poloniae patribus, consiliariis ac diffinitoribus pro intermedio Cracoviensi Capitulo Congregatis officioso filiolique animo per F. Stanislaum Wodziński Diac. S. Theologiae Studentem ejusdem ordinis exhibitum, praesentatum, consecratum ac in publica disputatione sub praesidentia A. R. P. S. Th. Magistri P. F. Dominici Frydrychowicz. Studii Generalis Provinciae Poloniae Conventus Cracoviensis Regentis ac Primarii moderatoris celebratum Anno Domini 1691. die... Mensis Octobris. Cracoviae typis Francisci Cezary, S. R. M. Illustriss. et Reverend. Dni Episc. Cracovien. Ducis Severiae nec non Schol. Novodvorsc. Typogr. fol., 2 arkusze.

Na odwr. str. tytułu rycina na blasze robiona przedstawia modlącego się na klęczkach św. Jacka do Matki Boskiej; otoczona dokoła ozdobami, z podpisem: Tob. Ste.[ckel] fecit. — Przypisał prozą prowincjałowi i definitorom. — Konkluzje teologiczne są układu Dominika Frydrychowicza. Uniw. Warsz. — Zamoj.

VOEGEDING Otto Ditrych. Freudentag Andreae Knöffelii mit Regina Langhagelin... Danzig 1682. fol.

— Freuden Flagge dem Johann Schmid nach Danzig 1674. w 4ce.

— Leichenrede... Christian Rudenick. Danzig 1676. w 4ce.

— Hochzeitstag Michael Rupprechts. Danzig 1686. fol.

(Voegeding D.). Epicedia. Danzig 1700. fol.

VOELCKER Godofredus. D. A. Positiones theologicae ex articulo IV. August. Confessionis de Justificatione. Quas die 28 April. A. O. B. MDCCXXXXIV. (1746). Praeside Alberto Menone Verpoortenn, SS. Theol. D. et Prof. Publ. Ill. Athenaei Gedanensis Rectore et ad SS. Trinit. Pastore, in Auditorio Maximo publicae amicorum disquisitioni exponit Godofredus Voelcker Ged. Gedani, typis Thom. Joh. Schreiber, magnif. Senatus et Athenaei typogr. w 4ce, k. 3 nlb. i od str. 121—146.

Dedykacja prezesowi i konsulom Gdańska imiennie wymienionym. Jagiell.

WOELFFING Chrystian. Bey der Glücklichen Verbindung des S. T. Herrn Michael Hammermeisters... mit der Jungfer Anna Dorothea Steiner Anno 1728. Thorn, 1728. fol., k. 2. Tor. Kop.

— Den glücklichen Schaden Suchte Bey dem höchsterfreulichem Schadisch-Und Bürtzelischen Hochzeit-Festin. Thorn Gedruckt bey Joh. Nicolai E. E. Rats und Gymnasii Buchdrucker (1727). fol., k. 2. Tor. Kop.

Voelkel Jan ob. Volkel.

Wörterbuch (Hebraisch-teutsches)... Dantzig 1743. w 8ce. Uniw. Wileń.

Woerter-Buch (Kurtzgefasztes polnisch deutsches) zum Gebrauch bey

der Bojanowischen Stadt- und Land-Schule in diese form gebracht. Bojanowo, mit Hunoldtischen Schriften 1769. w 8ce. Raczyń.

— ob. Dictionarium — Eberlein Christian (Entwurf eines polnischen 1775, 1763) — Fabri And. (Deutsches) — Kunstmann (Kurzes 1794) — Lexicon — Moneta — Moszczeński Stanisław (1772) — Schwartz Jan (Neues deutsch und poln. 1769) — Słownik.

Voestius Gisbertus, prof. w Utrechcie ob. Węgierski Andrzej (Systema 1652, 1679).

Woffidio Wawrzyniec ob. Rapport (1794).

WOGAN Karol. Female Fortitude, Exemplify'd, in an impartial Narrative, Of The Seizure, Escape and Marriage Of the Princess Clementina Sobiesky, As it was particularly fet down by Mr. Charles Wogan (formerly one of the Preston Prisoners) who was a chief Manager in that Whole Affair. Now Published for the Entertainment of the Curious. Quo ducunt fata sequamur. Virg. Aen. London: Printed in the Year, 1722. w 8ce, str. VI i 56.

W przedmowie broni się przed zarzutami i wymienia: Mrs Misset i chevalier Wogana. Na str. 7 list from S-y St-pe z daty 4 nov. 1718. Czartor.

VOGEL Daniel, nauczyciel w szkole realnej wrocławskiej. Enchiridium polonicum oder polnisches Handbuch. 1774. w 8ce.

— Polnisch deutsches Lexicon mit einem deutschen Register versehen, zum Gebrauch der Schulen, verfertiget von Daniel Vogel. Breslau, bei Ioh. Friedr. Korn dem ältern. 1786. w 8ce, str. 669. Czartor. — Ossol.

— Polska Książka do czytania; to iest Zbior nauk i zabawek filologicznych, na pożytek i snadnieysze poięcie Polskiego Języka dla Młodzi kwitnącey Szkoły Realney Wrocławskiey przy kościele Maryi Magdaleny, z powiększeniem i przeyrzeniem wydany przez Daniela Vogla polskiego ięzyka Nauczyciela. Wtora Edycya. Nakładem Iana Fryderyka Korna starszego, Bibliopoli Wrocławskiego, R. P. 1785. [Na drugiej k. tyt.:] Polnisches Lesebuch; das ist, Sammlung von philologischen Lehren und Vergnügungen für die Anfänger der polnischen Sprache, zum Gebrauch des Mar. Magdalenäischen Real-Gymnasiums in Breslau verfertiget, von Daniel Vogel, des Mar. Magdal. Real-Gymnas. Collegen. Zweyte durchaus verbesserte und vermehrte Auflage. Breslau, bey Johann Friedrich Korn dem ältern, 1785. w 8ce, k. 2 tyt. i k. 6 nlb., str. 480.

Dedykacja dygnitarzom wrocławskim: D. B. Predlowi kons. woj., J. K. Hoiolowi radcy m. i dyr. konsyst., K. H. Wylkiemu radcy m. i wtóremu dyr. konsyst., J. M. Lipiuszowi, J. G. Sysmilchowi. Poleca ich opiece siebie i szkołę realną we Wrocławiu. — W przedmowie do czytelnika zapewnia, że wydał książkę z miłości do młodzi. Na książkach polskich teraz nie schodzi, ale nie wszyscy, co się kochają w polskim języku, mogą ich w każdym miejscu dostać.

Książka składa się z kilkuset ustępów, zrazu łatwych, potem coraz trudniejszych, pisanych po polsku, ale opatrzonych u dołu strony glosami niemieckimi. Są to drobne opowiadania z Pisma św., anegdoty, opowiastki, bajki, nauki i wskazówki praktyczne (np. jak korzystać z map, jak prowadzić bydlęce gospodarstwo, jakie są znaki śmierci). Nieco anegdot o ludziach i stosunkach polskich (Jan Tarło, woj. Humiecki). — Na str. 213—32 szereg bajek wierszowanych po polsku (pies i kot, osieł, osieł u siłu panów, wróbel dziw itp.). — Na str. 258 anegdota wierszem o Apellesie, także bajka o pastuchu i lwie. Dużo bajek opowiedzianych prozą; są też całe powiastki. — Na str. 362 i dalszych kilka sielanek prozą (Menalka pasterz i Eschyn łowiec, Myrtyl i Dafna, Filis itp.). — Od str. 403 kilka dłuższych powiastek (o motywach nie polskich). — Od str. 437: Erast komedya w jednym akcie.

Zdaje się, że wszystkie te teksty on sam układał (zapewne częściowo przekładał). Żadnego autora, z któregoby czerpał, nie cytuje. Pisze językiem polskim poprawnym, bez prowincjonalizmów śląskich i bez większych germanizmów.

Czartor. — Jagiell. — Raczyń.

— Rozmaite Uciechy Albo Zgromadzenie Niektorych Geograficznych, Fizycznych, Politycznych i Historycznych Nauk I Przypadkow Na Pożytek I Snadnieysze Poięcie Polskiego Języka

dla Młodzi kwitnącey Szkoły Realney Wrocławskiey przy Kościele Maryi Magdaleny Wydáne przez Daniela Vogla. za nakładem Fryderyka Korna Sen. Bibliopoli Wrocławskiego w Roku 1768. [Toż po niemiecku:] Allerley Ergötzlichkeiten oder Sammlung einiger geographischen, historischen, politischen und physischen Lehren und Begebenheiten für die Anfänger der pohlnischen Sprache zum Gebrauch des Mar. Magdalenaischen Real-Gymnasii in Breslau, verfertiget von Daniel Vogel. Breslau, bey Johann Friedrich Korn dem ältern, 1768. w 8ce, k. tyt. 2 i k. 6 nlb., str. 150.

Dedykacja: Burmistrzowi i radcom miasta stoł. Wrocławia. (Życzy tu łaski bożej dla miasta i dla „naszej szkoły realnej"). — W „przedmowie" podnosi doniosłość nauki języka polskiego.

Książka ta zawiera sto ustępów przeznaczonych do tłumaczenia z polskiego na niemieckie. Zrazu bardzo łatwe, potem coraz trudniejsze. Niemal każdy wyraz jest u dołu w odsyłaczach podany w brzmieniu niemieckim. Są to przeważnie różne anegdoty historyczne, ale są też i ustępy o treści przyrodniczej. Żaden ustęp nie ma zatytułowania. Ossol.

— ob. Moneta Jan (Poln. Gram. 1785, 1794; Lesebuch, Wörterb. 1785) — Stawski (Manualik 1795) — Tłomacz (1797).

Przełożył na polskie program pastora Hermesa (Program von Anstalten der Realschule) — ale nie znam egzemplarza druk.

Nie on był autorem „Niemiecko-polskiego Tłumacza" (1797), jak to mylnie przypuszczałem w t. XXXI str. 177.

Obacz: Goldbeck Literarische Nachr. str. 201—2.

VOGEL J. i PEUSCHEL Joachim. Photinismus... 1617. w 4ce.

Przeciw Smalciusowi, który na to wydał odpowiedź.

— ob. Smalcius Wal. (Refutatio 1617).

Chmaj w Rozprawach Akad. Um. filolog. XXXVII (1921).

Vogel J. rytownik ob. Fredro A. M. (Staats Lehren 1684) — Hartknoch M. (1684).

Vogel Katarzyna (z Wiszowatych) ob. Sandius Krz. (1678).

VOGELHAUPT Mikołaj. Pulcherrimus Evangelici Doctoris per omnem vitam conatus. Das ist, Die rühmlichste und Seeligste Bemühung und Arbeit eines getrewen Predigers... Bey Ansehnlicher und Christlicher Leich-bestattung des weyland Ehrwürdigen, Vor-Achtbaren und Wolgelahrten Herrn Melchior Nicolai Kolckwizii... In Druck verfertiget durch Nicolaum Vogelhaupt, Pfarrern und Superintendenten zu Crossen. Gedruckt zur Poln. Lissa bey Wigand Funcken Ao 1648. w 4ce, sygn. I_3.

Wrocław.

Vogelinus Georgius ob.[1] Kopernik Mikołaj (1596).

VOGELIUS Samuel. Nuptiae... Nicolai Pahl et Annae von Thielen... Dantisci 1625. fol.

Vogelweder Andrzej ob. Erasmus Roterodamus (1528).

Vogelweder Piotr, senator crac. ob. Sturm J. (1575).

Vogelweder Stan. ob. Manutius (Epist. 1564).

WOGEN. Die Gottesdienstlichen Alterthümer der Obotriten aus dem Tempel zu Rhetra... Mit vielen Kupferst. nebst A. G. Maschens Erläuterung. Berlin 1771. w 4ce. Bibl. w Suchej.

VOGET Peter. Zum Angedenken Constantiae geb. Giesin, Nicolai von Bodeck Ehegenossin. Danzig 1663. w 4ce.

— Wahrhafftiger und gründlicher Bericht von Belager- und Eroberung der Haupt-Schantze in der Dantziger Nährung zwischen der Theilung des Weissel-Strohmes von den Schweden Anno MDCLVI. auffgeführet und befestiget von den Dantzigern aber Anno MDCLIX. in den Monaten October, November und December belagert und endlich durch Göttlichen Beystand erobert. Täglichem Verlauff nach zusammen getragen von Peter Vogeten. Dantzig Anno MDCLXI. (1661). in Verlegung des Autoris druckts David-Friedrich Rhete. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb., str. 244.

Przed tytułem rycina Bentzheimera (nie ma jej w egz. Jagiell.).

Dedykacja burgrabiemu, burmistrzowi, rajcom i syndykowi miasta (wszyscy po na-

zwiskach wymienieni). Datow. 14 april. 1661. — Mówi, że był cały czas przy oblężeniu obecny.

Po czym Vorrede an den Leser. Tu opisuje, jak starannie zbierał swoje wiadomości; jak wypytywał zarówno oficerów szwedzkich jak gdańszczan, jak omijał w pisaniu to, o czym wiedział niedokładnie. Zebrał też dużo dokumentów i wierszy.

Rozpoczynają wiersze J. Pastoriusza i J. Titiusa do autora (na 1 karcie).

Opis oblężenia ułożony jest chronologicznie, miesiąc za miesiącem, poczynając od września 1659. Rozpoczyna go opis obwarowań. Kończy się opis na wypadkach z grudnia 1659, kiedy między radą gdańską a dowódcą szwedzkim Niclasem Dancuartem Lilienströhmem zawarto ugodę. Ugoda ta (Conditiones oder Accords Puncta) jest wydrukowana na str. 185—95. Na str. 183 opisane przybycie Jana Kazimierza do Gdańska. Na str. 214 opisana uroczystość dziękczynna Bogu za zawarty pokój i Te Deum. — Na str. 217 i nast. dwa wiersze łac. i niem. napisane z tego powodu (J. Titiusa). — Na str. 227 medal, jaki na pamiątkę został wybity. — Na str. 233 nazwiska członków rady wojennej, formuły modlitw i początkowe słowa pieśni śpiewanych po kościołach.

Porówn.: Bericht (Kurtzer 1661).

Czart. — Jagiell. — Krasiń. — Wrocł miej.

— Carmen anagrammaticum in memoriam filii Ludov. von Bodeck. Danzig 1654. fol.

— Letzte Ehre dem Martin Rupach. 1659. w 4ce.

— Ehrengedächtnis dem Adrian Engelken aufgerichtet. Danzig 1661. fol.

— Ehrengedicht bei Heirath Johannis Heinii... Danzig 1660. w 4ce.

— Freundschafts Pflicht erwies bey hochzeitlichem Freudenfeste des Sebastiani Guttmann... Danzig 1660. w 4ce.

— Selige Folge welche Catharine Schmieden des Christian Schweikers... Hauss Frau... Danzig, Georg Rheten Witwe 1657. w 4ce, str. 8.

— Freudensonne, welche Siegmund Kratzer durch eheliche Vermahlung... Danzig 1661. fol.

— Zum Gedächtnisz der Constantiae Bodeck geb. Giesin... Danzig 1662. w 4ce.

— Einheimisches Gewürze beym fröhlichen Hochzeitmahl des Johann Eggeberts... Danzig 1654. w 4ce.

— Statsbegrünete Glücksweide, auf welche Ludwig von Bodeck... Danzig 1655. w 4ce.

— Jubileum Epigrammaticum ad Joh. Ernestum Schmieden... Dantisci 1655. fol.

— Letzte Liebespflicht, welche dem Walthero Magiro gehalten. Danzig 1657. w 4ce.

— Lebens- und Todes nahe Nachbarschafft, so zu ersehen an dem seeligen Falle der Anna Flintinnen, des Friedrich Ehlers Hausfrauen. Danzig 1657. w 4ce.

— Lob und Lohn, welches Friedericus Schening erlangt hat. Danzig 1658. w 4ce.

— Liebliche Mayenbluhmen bei Hochzeit des Daniel Schliefen... Danzig 1661. fol.

— Bey glücklich wiederkehrendem Nahmenstage der Constantinae geb. Giesin von Bodeck. Danzig 1659. w 4ce.

— Sicherer Schirm, unter welchen sich durch vollzogenes Ehebündniss mit Iacobo Westhoffen die Elisabeth von Bergen geb. Giesin... Danzig 1655. w 4ce.

— Auf den Todesfall des Julii Schröers. Danzig 1656. w 4ce.

— Todesgedanken über den Hintritt des Constantin Falck. Danzig 1659. fol.

— Trauriges Denkmal beim Todesfall Luciae v. d. Linde. Danzig 1660. fol.

— Trauer-Ged. ... Agatha Rosenbergs Tochter. Danzig 1660. w 4ce.

— Trauer-Ged. ... Philipp Barth. Danzig 1661. w 4ce.

— Trauer-Ged. ... Elisabeth von Bergen, Johann Sieverts Hausfrau. Danzig 1661. w 4ce.

— Trauer-Ged. ... Gerhard Bartsch v. d. Demuth. Danzig 1660. fol.

— Trauer-Gedanken bei dem Todesfall Johannis Bergii. Danzig 1660. w 4ce.

— Beständiger Tugend Grund, welcher dem Constantin v. Bodeck bey Wiederkunfft seines Nahmenstages geleget. Danzig 1661. w 4ce.

— Seeliger Wechsel, welchen Constantinus Eichstadius durch seeligen Hintritt aus diesem Leben erworben hat. Danzig 1660. w 4ce.

— Bittere Weltbeschwerde über den Hintritt der Catharine Käslerin, Salamonis Giesen nachgelassene Wittwe. Danzig 1656. w 4ce.

— Kostbahre Waaren, welche bei gegenwärtigem Domniksmarkt Regina geb. Käslerin, Georgs Desten hinterbliebene Wittwe durch ihr Sterben erworben hat. Danzig 1656. w 4ce.

— Selige Versetzung in den himmlischen Lustgarten der Florentine Schweicker. Danzig 1659. w 4ce.

— Die rechte Zeit der Hochzeitfreud Daniel Proitens und Gertrud Dilger. Danzig 1660. fol.

Wszystkie te jego panegiryki są w bibl. Gdańs. miejs.

Vogler Jerzy S. J. ob. Tylkowski W. (Tribunal 1690).

Vogler (Foeckler) Izaak, socynianin (bawił w Polsce po r. 1642).

Jego pisma wylicza Bock I 357.

(Vogt Chrystian). Adolescenti ornatissimo, Christiano Vogtio... X. Augusti... M.DCCIII... exanimato... Gymnasii Rector et Professores Publ. Thorunii... fol., k. 2.

(Vogt Gottfryd). Das erfreute Dirschau bei gefeyerter Jubelhochzeit des Gottfried Vogts. Danzig 1739. w 4ce.

VOGT Laurentius. Hochzeitliches Ehren gedicht dem... Johannes Zachers... Thorn, Mich. Karnall 1655 w 4ce, str. 8.

VOGT Piotr. Einheimisches Gewürtze zu dem frölichen Hochzeit-Mahl des... Johann Eygeberts... Mit... Elisabeth... Beygefüget von Peter Vogten... Gedruckt bey Seel. Georg Rheten Wittwe. 1654. w 4ce, str. 8.

Vogt Susanna ob. Hermann Dan. (Musae 1579).

Wohlfahrt (Die) der Armen, ward in wohlgemeinten Vorschlägen zu mehrerer Beförderung des löblichen Spend Ampts und Hauses kürtzl. zuerkennen geben.. Dantzig gedruckt durch Simon Reinigern 1705. folio, k. 6 nlb. (z ryciną). Krasiń.

WOHLFEIL Kazimierz, dyr. szkoły norm. we Lwowie, potem wizyt. szkół Księstwa Warsz. († 1817). Anleitung zur deutschen Sprachlehre, von Kazimir Wohlfeil, Direktor der k. k. Lemberger-Normalschule verfasst (3 części). Lemberg, Piller 1795. w 8ce, str. 136 i 159. Ossol. — Uniw. Lwow.

— Deutsche Sprachlehre. Lemberg, Piller 1797. w 8ce, str. 318.

— Anleitung zu der ersten Einsicht in die Religionswahrheiten um dadurch... die Begriffe von Religion und Moral empfänglich zu machen. Mit Genehmigung der K. K. Zensur. Lemberg, gedr. bei J. Piller 1797. w 8ce. Ossol.

— Anleitung den Kindern, das deutsche Rechtsprechen und Rechtschreiben am fasslichsten beizubringen. Krakau, bei Jos. Georg Trassler. w 8ce, str. 110. Jagiell.

— Handbuch für Lehrer, Aeltern und Erzieher. I Abtheilung. [Tu winietka: domek z wieżą]. Mit Allergnädigster Kais. Kön. Druckfreyheit. Lemberg. Gedruckt bei Joseph Piller, Erzbischöfl. und Normalschul-Instituts-Buchdrucker. 1798. w 8ce, k. tyt., str. 420 i k. 6 nlb.

Autor w przedmowie oddaje hołd pamięci swego nauczyciela Ferd. Kindermana, bisk. w Litomierzycach (w Czechach) oraz Resewitza, wielkiego myśliciela. Książkę pisał dla uczniów szkoły normal. we Lwowie, której był dyrektorem (od r. 1784). Przeznaczył ją dla kandydatów stanu naucz.

Książka dzieli się na 3 wielkie działy (Abtheilungen), z nich każdy na poddziały. Zaczyna od obszernego wyłożenia zasad psychologii i etyki, jako podstaw dla pedagogii. — Dział II o metodach wpajania dzieciom wiedzy i rozwijania ich charakteru. — W III dziale o uczeniu poszczególnych przedmiotów (czytania, języka, pisania, rachowania, religii, moralności). Kończy rzecz o rozmowach sokratycznych (jak powinny wyglądać pytania), o budzeniu uwagi w dzieciach, o podnoszeniu poziomu obyczajności.

Egz. Jagiell. ma dopisane nazwisko autora i dedykację (jego ręką?): In memoriam amicitiae Friderico Firichio suo A. B. C. Ob. Bibl. Estr. t. V 129.

Jagiell. — Ossol.

Wohlgemuthin Maria ob. Corell Sam.

WOHLMANN Michał. Deklaracya Magistratu ogólnego Miasta Wolnego i Wydziałowego Krakowa. Dan na Sessyi w Ratuszu Krak. dnia 2 Mca Maja R. 1794. (Na końcu podpis:) Michał Wohlman. [Zarazem:] Odezwa Ignacego Wieniawskiego Kommendanta Miasta Krakowa do obywatelów i mieszkańców tegoż miasta. (Na końcu:) Ignacy Wieniawski. Dan Dnia 2 Maja 1794 w Krakowie. fol., k. 2. Ossol.

— Odezwa Magistratu ogólnego Miasta Wolnego i Wydziałowego Krakowa do obywatelów i mieszkańców Wjdztwa Krakows. Dan na Sessyi w Ratuszu Krakowskim dnia 8 Maja R. P. 1794. fol., str. 1. Ossol.

— Sposób obrony miasta Krakowa. Dan dnia 26 kwietnia 1794. fol. Ossol.

— Uwiadomienie obywateli krak. o potrzebie rychłego ukończenia okopów. Kraków 17 kwietnia 1794. fol.
Podp.: Mich. Wohlmann.

— Toż:... z 19 kwietnia 1794. fol.
Kupczyński Kraków w powst. Kościuszki str. 211. Ossol.

Wohlthäter (An alle) der Armen und Kranken der Evangelischen Lutherischen Gemeinde. fol., k. 1.

Wiersz niemiecki. Poniżej krótko wyszczególnione wydatki na ubogich i chorych z datą: Warschau, den 24sten December 1788. Podpis.: Das Allmosen-Amt der Evangelisch-Lutherischen Gemeinde.

Ob. Bitte. T. P. N. w Poznaniu.

Vohrmann Christian ob. Kölich Gottlieb (1766).

Wojakowski Antoni ob. Rosołecki Łukasz (Aquila 1728).

WOJAKOWSKI Jerzy, kapitan regimentu artylerii. Powazny Dyskvrs Dwoch wiednym (sic) wolnym Państwie Kawalerow Tavansi y Revasti O Rożnych z circumstancyi Stanow Państwa okolicznościach polityczną moralnie Svbtilizviący A I. W. Iegomosci Panv Tomaszowi Alexandrowi Ze Zmigroda Stadnickiemu Podkomorzemu Podolskiemu Nayosobliwszemu Dobrodźieiowi od prawdźiwego sługi Dedykowany Do Druku Podany R. P. 1747. Dnia 21. Grudnia. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 116.

Na odwr. k. tyt. herb (zaszczyt) Stadnickich (Śreniawa) i sześciowiersz polski.

Po czym na 9 stronach napuszysta dedykacja do Tom. Aleks. Stadnickiego, podpisana przez Jerzego Wojakowskiego, kapitana regimentu pieszego artyl. koron. Podnosi tu zasługi Stadnickiego, położone podczas inkursji oraz „na rossyiskich komissyach". Siebie nazywa terrigena ziemi sanockiej.

W przedmowie do czytelnika (na 1 stronie) pisze, że przekłada dyskursy dwóch kawalerów (Tavansi i Revasti), którzy przyjechali do państwa ulokowanego w miłej wolności i tu prowadzą rozmowy. Rozmowy te zaczynają się od ark. A i noszą tytuł: Deskrypcyia.

Cała książka napisana stylem niesłychanie nieudolnym, co miejscami czyni ją zupełnie niezrozumiałą. Jest to niby rozmowa dwóch kawalerów na tematy polityczne. Rozmawiają o konsyliarzach, jakimi posługuje się monarcha w nienazwanym nigdzie wolnym państwie, o rozdawaniu wakansów i lenności, o determinacji czasu na sejm, o kongresach partykularnych prowincji (tj. o znaczeniu sejmików), o walnym generalnym sejmie wszystkich stanów, o senatus consilium, o skarbie i jego ordynacji, o wojsku i fortyfikowaniu, o wojnie i pokoju. Jeden z kawalerów obiecuje sobie bardzo dużo po pytaniu się o zdanie konsyliarzów, po odbywaniu sejmików i sejmów; a drugi natomiast jest wobec tych sposobów rządzenia bardzo sceptyczny i nie wierzy w ich pożytek. Ale wywody ich trzymane są w ogólnikach, często niezrozumiałych a zawsze dziwacznych. Aluzji do stosunków polskich nigdzie nie ma, poza terminami takimi jak sejm i sejmiki. Cała rzecz robi wrażenie, że została przerobiona z jakiegoś obcego traktatu i że autor nie umiał jej do stosunków polskich zastosować.

Akad. — Bibl. w Suchej — Bawor. — Chrept. — Czart. — Drohob. — Dzików. — Horodec. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń.

— Gosciniec Sprawiedliwy Na Dobrą Drogę Człowieka Prowadzący Swiat y iego nierzetelność do codzienney uwagi Reprezentuiący A Jaśnie Wielmożnemu Imci Panu Janowi Klemensowi Hrabi na Ruszczy, na Tyczynie, Tykocinie, y Branicach Branickiemu Woiewodzie Krakow: Hetmanowi Wielkiemu Koron: Tudzież y Jaśnie Wielmożney Imci Pani Elzbiecie z Ponia-

towskich Branicki Woiewodzinie Krákowskiey Hetmánowy Wielkiey Koronney Państwu y Nayosobliwszemu Dobrodzieystwu Od ubogaconego Dobrodzieystwy Prześwietnych Imion Podnożka Z powinną rekognicyą do stop Pańskich Przychodzący Z Druku na drogę całego świata Wychodzący. R ku 1758. w 4ce, k. tyt. i k. 27 nlb. (nie sygn. 10 i sygn. A—D_5).

Dedyk. J. Kl. Branickiemu i jego żonie Elżbiecie z Poniatowskich. W niej przechodzi dzieje rodu Branickich (na podstawie Długosza, Nakielskiego i Paprockiego) — wywodząc ich od Jaxy księcia Serbii, brata Popiela, który im herb Orła w Gryfa zmienił. — Pod dedykacją podpis: Jerzy Wojakowski, kapitan regimentu pieszego artyl. kor.

Od ark. A idzie poemat pt.: Co iest świat y próżność iego... Zaczyna się: W pierwszych początkach mej ręki ruszeniu, Zastanawiam się w wielkim zamyśleniu, Idąc za zmysłow torem przewodniczym, Że o tym pragnę pisać, co jest niczym...

Niczym jest świat, jego chwała i dostatki, stąd nie trzeba o niego dbać. Forma licha, treść konwencjonalna. Na k. B_2 kreśli autor obrazek dworu szlacheckiego przepełnionego służbą (w ludziach zaś zbytek i sama rozpusta) a w istocie ubogiego i nędznie żyjącego.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Mowa W. IMci Pana Jerzego Wojakowskiego Obersztlieutenanta regimentu pieszego Artylleryi koronney, Komornika granicznego Poznańskiego, przy depozycyi serca s. p. J. W. IMci Pana Joachima Potockiego Generała lieutenanta woysk J. K. Mci y Rzpltey Pułkownika komenderuiącego regiment pieszy Artylleryi koronney, fortec pogranicznych generalnego komendanta, rotmistrza chorągwi pancerney, w Czortkowie u OO. Dominikanów miana die 12. Aprilis 1764. fol., k. 4 nlb.

Czartor.

— ob. Lubomirski Stan. Herakl. (Związek cnoty y fortuny 1747; on był tłumaczem) — Savonarola (Reflexya 1748; również on tłumaczył).

Juszyński II 337. — Chłędowski Spis 30.

Wojakowski Kasper (I) ob. Firlej Henryk (1633).

Wojakowski Kasper (II) ob. Wiełogłowski Stefan (Punkta 1727).

Wojakowski Paweł ob. Wcisłowski Walenty (Gemma orbis 1715).

Wojakowski Remigiusz ob. Janson (1643).

WOJAKOWSKI Tomasz. Applavsvs Gratvlatorivs Jn Felicissimo, & auspicatissimo, ad Episcopatum Cracouiensem ingressu. Jllustrissimi ac Reuerendissimi D. D. Petri Gębicki, Dei Et Apostolicae Sedis Gratia, Episcopi Cracouien. Ducis Seueriae. A Generoso Thoma de Woiakowa Woiakowski; cum submissâ grati animi significatione. D. D. Cq; Cracoviae, Typ: Mart: Phil: Anno, M DC XLIII. (1643). w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Na odwr. herb biskupa i 4-wiersz podpisany: Martinus Wojakowski stud. gram.

Swiecki Hist. pam. II 209.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Warsz. powsz. — Zamoj.

Wojanowski Feliks, kaw. maltański ob. Otrebusz Daniel (1624) — Powodowski Jan (Ad dominos 1585).

Wojaszowic Mateusz Kazimierz ob. Cynerski Joan. (1639) — Sulikowski Mik. (Honor 1634).

Wójcicka Anna ob. Serwan Paschalis (Kazanie 1798).

Wójcicki Hiacynt ob. Sienkowicz A. (Autumnus 1644).

WOJCICKI Jan. Mowa... mieszczanina y obywatela warszawskiego na Sessyi Seymiku mieyskiego Warszawskiego dnia 6. Mca Sierpnia roku bieżącego 1791 miana. fol., k. 1.

O oddawaniu broni do arsenału; o zaopatrzeniu syna Dekierta. Przeciw Żydom.

Jagiell.

Wójcicki Józef Budzisz ob. Iwanicki Paweł (1746).

Wójcicki M. ob. Rzeczycki M. (1771).

Wojciech eksprowincjał (Złote żniwo)... ob. Ochabowicz.

Wojciech z Nowego Miasta ob. Nowomiejski W.

Wojciech z Płocka ob. Płocensis.

Wojciech z Kalisza ob. Kaliszczyk.

Wojciech od św. Zofii ob. Michałowski S. (Considerationes 1768).

WOJCIECH św. († 997). S. Woyciecha Apostoła y Arcybiskupa Pol-

skiego Bogarodzica y hymny... (1600). w 4ce. k. 8 (sygn. B_3).

Obacz tom XIV 280 (pod Cieklióski).

O autorstwie św. Wojciecha pisał w r. 1668 obszernie Boleluczky (Rosa boemica); a w r. 1744 Oloff (Poln. Liederg. str. 5—8).

Najstarszym tekstem drukowanym jest tekst w zbiorze Łaskiego (1506). — O innych drukach obacz w t. XIII 206 oraz XXVII 381. — Mateusz Costen wydał w r. 1543 komentarz do Bogarodzicy (t. XIV 430).

Literaturę nowszą o pieśni „Bogarodzica" zestawia Pilat (t. I cz. 1). Zamoj.

(Wojciech św.). Vita S. Adalberti Mart. ab Silvestro II Pont. Max. edita studio Bzovii auctori suo vindicata et notis illustrata... ob. t. XIII 493 i 499.

Bzowski przedrukował ten żywot dwukrotnie: 1) w dziele „Silvester II Caesius Aquitanus" (1629), 2) oraz w Annales t. XX (1641). — Autorstwo przypisał papieżowi Sylwestrowi II, idąc zresztą w ślad hipotezy Antoniego z Neapolu. Przeciw autorstwu pap. Sylwestra wystąpili Bollandyści i odtąd kwestia autorstwa jest sporna. — W Monum. Pol. I 157 przypisał je (za Pertzem) wydawca Batowski Janowi Kanaparzowi, co również jest mocno wątpliwe. — Obacz o tej kwestii Fijałek Żywoty, pasje i cuda św. Wojciecha w Pamiętniku IV Zjazdu Hist. Pol. 1925 oraz St. Kętrzyński w Rozpr. Akad. Um. filoz. hist. (1902).

Na tym żywocie opierają się (często tylko pośrednio) wszystkie legendy i żywoty św. Wojciecha wymienione poniżej.

Niezależna od publikacji Bzowskiego jest krótka Vita S. Adalberti ex monumentis et annalibus archivi episc. Varm., ogłoszona w r. 1685 w dziele Tretera († 1610), a wypisana z rękopisów przez Plastwiga. — Obacz t. XXXI 312.

Żywotów jego należy też szukać w Acta Sanctorum III (pod 25 kwietnia) i IV.

— ob. Adalbertus (pro commemoratione) — Andacht (o kościółku na Rynku 1759) — Balbinus — Baronius M. (1605; tu żywot) — Bielski (Kronika polska) — Bogusławski Maciej (panegiryk 1694) — Boleluczky (Rosa boemica 1668; jest to obszerny, ilustrowany żywot) — Bzowski Abr. (Annalium 1641; Silvester 1629 — tu przedruk Vitae majoris) — Diurnale Cracoviense (1514) — Długosz (Vita Stan. 1511) — Duering Krystian (Exercitatio historica 1693; ob. Helwich i Stadtlender) — Dunin P. (Trybunał polski 1688) — Dyskurs — Gundelius F. (Poema de gestis 1526) — Helwich Kr. (Vita 1693; ob. Duering i Stadtlender) — Hymnus (pro officio) — Jabłonowski J. A. (Dissertatio de... corpore w „Museum" 1752; Polonia et patronus 1761, tu polemika z Balbinem) — Jaroszewicz (Matka świętych 1767; tu życiorys) — Kieleński M. (panegiryk 1650) — Kowalski Fr. (1718) — Krueger Jerzy (Albertus apostolus 1669) — Łapczyński Ant. (Kazania 1721) — Legendae (1517; porównaj Długosz) — Ligęza Mik. (1618) — Lureński Wal. (panegiryk 1722) — Minasowicz J. E. (Gnesn. arch. 1784; jest to życiorys w epigramatach) — Morawski (Hymnus 1756) — Odpusty (1715) — Okolski Sz. (1649) — Paxyl (Monomachia 1616; tu o „Bogarodzicy") — Pigłowski W. (Kazanie 1650; o Boga Rodzicy) — Pomum (paneg. 1721) — Post (stary 1748) — Pruszcz (1753) — Rucieński J. C. (panegiryk 1685) — Rzepnicki (Vitae I 27—39) — Seyler J. D. (Gedancken; o monecie z wizerunkiem św. Wojc.) — Sibet (in der Schule 1740) — Sieniński St. (admonicja 1744) — Skarga (Żywoty świętych) — Sokołowski (Officia patronorum) — Stanisław św. (Officium 1752) — Stadtlender Fryd. (Exerc. hist. posterior 1693; ob. Duering, Helwich) — Szczygielski (Aquila 1663) — Tainer L. M. (Omen 1669) — Treter Tom. (Vita 1685; ob. Plastwig) — Ubermanowicz (Past. funkcja 1728) — Włocki Jan (Pasterz 1738) — Zieleński M. (Partitura 1611) — Zychini D. (Tribut 1666).

Niemal we wszystkich zbiorach „Kazań na święta" spotyka się kazanie na dzień św. Wojciecha. — I panegiryki i kazania tworzą materiał do dziejów jego kultu.

Literaturę i źródła o św. Wojciechu zestawia Finkel-Maleczyński (1935) nry 9308—9345. — Finkel Bibl. hist. nry 24957—63; nry 6135—50 i Dodatki. — Również Korbut [2] I 3 zestawia ważniejszą literaturę o jego żywotach (Wojc. Kętrzyński, Perlbach, Stan. Kętrzyński, Fijałek itp.). — Pilat Hist. liter. pol. I cz. 1 str. 139—42 i nast. — Zeissberg Dziejopisarstwo I 26.

WOJCIECHOWSKI Antoni Józef, prof. Akad. Conclusiones, ex Universa Philosophia Aristotelico Thomisticae Magi-

stro & Doctori Omnium Scientiarum, In Cathedra Crucis Divinissimo, Humani Generis Redemptori Potentissimo, Pro Salute Nostra, usq; ad mortem decertanti, Regi Dolorum Patientissimo, Christo Domino, In Sacra Archipresbyteralis Ecclesiae Ara, Sub titulo Assumptae ad Coelum Beatissimae Virginis Mariae, In Circulo Cracoviensi, Multis Miraculis Celeberrimo, Votit & desideriis confluentis Populi gratiosissimo, Cum profundissima veneratione, A Studio Philosophico Dedicatae; Ac Praesidente M. Antonio Woyciechowski, Philosophiae Doctore, Ejusdemq; Regio Professore, Collega Majore Ecclesiae Collegiatae Sanctae Annae Scholastico, Objectis Satisfaciente M. Rocho Cybulski, Philosophiae Doctore, et Proffessore, protunc ejusdem Cursus Philosophici Auditore, Publicae Disputationi, In Lectorio Clarissimorum Dominorum Theologorum Expositae Anno quo Magister Divinissimus in Cathedra Crucis Salvtem humano Generi praedixit. Die 14. Mensis Octobris Cracoviae Typis Academicis Collegii Majoris. (1756). w 4ce, k. 10. Bibl. Przypkowskich.

— Conclusiones ex univ. Philosophia (1752)... ob. Płecki Tomasz.

— Conclusiones theologicae (1766)... ob. Kuczankowic Jakub.

Jocher 2696 (ma mylnie: Nuczankowic).

— Quaestio Physica de materia prima ex. lib. I. Physicorum... Sub felicissimo regimine Magnifici Perillustris, .. Domini. D. M. Casimiri Pałaszowski, Sacrae Theologiae Profess. majoris, Ecclesiarum collegiatarum S. Floriani Clepardiae canonici, Cureloviensis decani, parochialium; S. Stephani praepositi, in Czerniechów curati, Studii Generalis Crac. vigilantissimi rectoris, per M. Antonium Woyciechowski Philosophiae D. et Professorem, contubernij Geloniani seniorem, pro... Collegio Minori obtinendo publicè ad disputandum in CC. DD. Theologorum lectorio exposita. Anno dni 1745 die... Cracoviae, typis Universitatis, 1745. fol. k. 2. Jagiell.

— Scipio Romanae Libertatis defensor, sub allegoria verus Christus humani generis Salvator, scenico apparatu, per Illustrissimam et Nobilissimam Scholae grammatices, Universitatis Cracoviensis juventutem. Spectante magnorum Hospitum Corona in Classibus Novodvorscianis, luci publicae demonstratus. Anno Domini 1736 Die 26. Martij. Cracoviae, Typis Collegij Majoris Universitatis. fol., k. 6.

Dedyk. Ignatio de Brzezie Russocki, Scholae grammatices Cultori dignissimo per M. Antonium Woyciechowski Phil. Doctorem, Scholae Gramm. Prof.

Argument dramatu po polsku i po łacinie ma kart 3. Jagiell.

— Theseus divinior e Labyrintho captivitatis hominum liberator D. Joannes de Matta, sacri ordinis Redemptionis captivorum Patriarcha; in aedibus Sanctissimae Trinitatis, PP. eiusdem ordinis Casimiriae ad Cracoviam, recurrente suae festivitatis die, amplissimae hospitum Coronae, a M. Antonio Stanislao Woyciechowski in alma Universitate Crac. Philosophiae doctore et Professore, stylo oratorio demonstratus. Anno, quo redemptor captivi orbis in terras descendit 1733. Die 8va mensis Februarii. Cracoviae typis Universitatis. fol., k. 15 nlb.

Dedyk. Casimiro de Dębe Dębski ensifero Cernensi.

Tutaj nazwany jest Antonim Stanisławem, podczas gdy gdzie indziej nazywa się Antonim Józefem. A może było dwóch różnych Antonich Wojciechowskich?

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń.

— ob. Laudum Ordinis S. Trinitatis (1754; tu jego Oratio de S. J. Matta) — Ptaszyński Stan. J. (Festus dies 1729).

(Wojciechowski Franciszek). Wykład sprawy Jchmćw Xięży Kanonikow Regularnych Lateranenskich Konwentu Słonimskiego przeciwko Jmć Panu Franciszkowi Woyciechowskiemu... (po r. 1778). fol. Uniw. Wileń.

Wojciechowski Jan (I) ob. Woczehovius (Consilia 1547).

WOJCIECHOWSKI Jan (II). Obligatio Aeviternae Gratitudinis, Divinissimo Ioanni Cantio, Sacrae Theologiae Doctori, Regni Poloniae, Magni Ducatus Lithvaniae, Almae Universitatis Craco-

viensis, et annexarum Academiarum Sarmaticarum Tutelari. Cum dedicatione Theologicarum de Sacramentis in genere et in specie Thesium à M. Antonio Bojarski in Alma Universitate Cracoviensi Sacrae Theologiae Doctore, et Professore, Collega Majore Ecclesiarum Cathedralis Posnaniensis Canonico, Parochialium Zrębicensis, et Smieciscensis Praeposito, Notario Apostolico, Seminarii Dioecesani, Posnaniensis Praefecto. Publice in Academia Posnaniensi disputationi expositarum. A Reverendo Ioanne Woyciechowski, M. O. Diacono, Alumno Seminarii Posnaniensis; Sacrae Theologiae Auditore, defensarum. In Recognitionē gratiarū Actionis Eidem Divinissimo Patriarchae, pro praestita gratia, et protectione ad sufferendos labores in eodem Seminario expressa. Anno Verbi Incarnati 1758. Die Mensis Julii. Posnaniae, Typis Academicis. fol., k. 6 nlb.

Na odwrocie tytułu lichy miedzioryt S. Jana Kantego. Po dedykacji idą: Conclusiones theol. ex tractatibus de Sacramentis menti D. Thomae Aquin. — Jest ich LV.

Jagiell. — Ossol.

— Ob. Directorium (1767).

Wojciechowski Ignacy ob. Friedländer J. (Epithalam. 1786).

Wojciechowski Karol ob. Lubecki Wojc. (Fama 1728).

WOJCIECHOWSKI Mateusz. Znakomitość Dostoyności Prałackiey na naypóźnieyszym wieków przeciągu dla trwaiącey zawsze sławy nieumnieyszona JW. Nayprzew. J. M. Xiędza Michała Józefa Loki Opata Bledzowskiego J. K. Mci sekretarza przez pogrzebne Kazanie w kościele Rokitnickim pokazana, a z nakazu y hoyności wiekopomney J. W. Nayprzewiel. J. M. X. Jana Nepomucena Bystrama Opata Oberskiego J. K. Mci Sekretarza do druku podana przez X. Mateusza Woyciechowskiego proboszcza Pczewskiego Roku 1762 dnia 27 Kwietnia. W Poznaniu w drukarni Akademickiey. fol., k. 25 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Tarnawa a pod nim 8 w. pol. — Autor przypisał prozą pol. ks. Bystramowi.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Angelus majoris Poloniae eiusque metropolis tutelaris in... Icona Posnaniensis ecclesiae. Posnaniae 1744. w 4ce. Uniw. Wileń.

WOJCIECHOWSKI Maksym. († 1671). [Gramatyka grecka?].

Ks. Brown Bibl. pis. S. J. pisze o nim (zapewne za Alegambem): „Był to mąż niespracowany, napisał wiele dziełek po grecku i także gramatykę języka greckiego, za pomocą której wielu z łatwością i w krótkim czasie w tym języku tak wyćwiczył, iż wielu z nich równie łatwo po grecku pisało i mówiło, jak po łacinie".

Widocznie jednak były to rękopisy, bo druki z jego nazwiskiem nie są dziś znane.

Encykl. kośc. XXXII 136. — Załęski Jezuici w Polsce II (1901). — Bieliński Uniw. Wileń. III.

Wojciechowski Stanisław ob. Temberski Stanisław (Tiara 1642).

Wojciechowski Władysław ob. Grodzicki Mik. (Ogród fijołkowy 1673) — Lezana (Lilium 1686).

WÓJCIK Jan. Theses ex Universa Philosophia sub magnis auspiciis inclyti Senatus gloriosissimae semper urbis Thorunensis publice ad defendendum expositae in Aula Collegii Thorunensis S. J. per Joannem Woycik Marianae Academiae cancellarium, Anno concludentis in forma hominum Dei 1738. fol., k. 11 nlb. (z ryciną). Czartor.

WOJCIKIEWICZ Tomasz augustianin. Elekt z wielu na wybór wybrany przełożony w slady godnych antecessorów wstępuiący, pod zaszczytem Wielkiego Imienia J. O. JMP. Róży Konstancyi z Łosiów Potockiey kasztelanowey krak., hetmanowey W. Kor. przy Kongressie Kapitularnym Augustyniańskim w Kościele Witkowskim, w Niedzielę 19ą po Świątkach przez X. Tomasza Woycikiewicza Augustyniana ś. Teol. Lektora, Przeora konwentu Olkuskiego, stylem kaznodzieyskim ogłoszony. Z pozwoleniem Zwierzchności duchowney do druku podany R. 1731. d. 23. września. W Krakowie w druk. Jakuba Matyaszkiewicza J. K. M. y JOX. Biskupa Krak. ordyn. typ. fol., 9 ark.

Na odwr. tytułu herby Dąbrowa i Pilawa na blasze ryte a pod tymi 16 w. polskich.

Przypisał autor prozą Potockiej, wdowie po Jędrzeju.
Jocher 7723, 9119.
Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Przypk. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

Wojcikowicz Paweł ob. Pluciński Franc. (Columen 1709) — Żabicz Ant. (Annulus 1718).

Wojcki Józef i Joanna z Kuszelewskich ob. Bogusławscy (Głos).

(Wojczyński Skarbek Ignacy). Gratulatio Perillustri Reverendissimo Domino Dno Ignatio Skarbek Woyczynski in Illustrissimum ac Reverendissimum Collegium Canonicorum Cathedralium Cracoviens. e domo Emeritorum recens cooptato Nomine ejusdem domus facta 12 Februarii 1781. Illmo Dno Theodoro Skarbek Woyczynski Succamerario Ravensi nec non illustrissimae Magdalenae De Dobieckie Woyczynska ejusdem Consorti ab eadem Domo oblata. — Powinszowanie Wielmożnemu Nayprzewielebn. Jmci Xiędzu Ignacemu Skarbek Woyczyńskiemu w J. Wżney v Nayprzewielebnieyszey Kapitule Katedr. Krakowskiey z domu ex-Jezuitów wysłużonych świeżo umieszczonemu imieniem tegoż domu uczynione 12 lutego roku 1781 JWżnym Teodorowi Skarbek Woyczyńskiemu y JW. Magdalenie z Dobieckich Woyczyńskiey Podkomorzym Rawskim od tegoż domu ofiarowane. w 4ce, k. 13 nlb.
Przypisał prozą łacińską Teodorowi Woyczyńskiemu domus emeritorum ad S. Petri Crac. Same powinszowania łacińskim i polskim wierszem.
Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. K. G. — Pilawski (Ign. 1792) — Skarbek Ign. — Wilczek Ign. (Carmina 1788).

WOJCZYŃSKI Skarbek Stanisław. Głos Stan. Woyczyńskiego chorążego powiatu Bilskiego posła rawskiego na sessyi dn. 30 marca 1790. fol.
Bibl. w Suchej.

— Projekt IW. ... posła rawskiego do deputacyi konstytucyjney wyznaczoney względem starostw podany. Urządzenie starostw y krolewszczyzn wszelkiego gatunku. fol., k. 1. Czartor.

— Rota przysięgi dla seymuiących w instrukcyi posłom Wdztwa Rawskiego daney, umieszczona 1790. fol.. str. 1.
Bibl. w Suchej.

WOJCZYŃSKI Skarbek Teodor. List na seymiki elekcyjne poselskie ziemi Rawskiey I. W. Teodora Skarbka Woyczyńskiego teyże ziemi podkomorz. orderu S. Stan. Kawalera 17 Novembr. 1790. w 4ce, k. 2 nlb. Krasiń.

Woidanius Andreas ob. Thobolius Ad. (Epitaphia 1590).

WOJDA (Wojde) Karol Gotfryd (ur. w Lesznie 1725 † 1790 w Londynie). Lexicon Aegyptiaco-Latinum ex veteribus illius linguae monumentis summo studio collectum... Ozonii e typographeo Clarendoniano 1775. w 4ce, str. 71 i 198 oraz 11 ark. (słownik).
Wojda był tylko wydawcą tego dzieła. Autorami byli Veyssiere La Croze i Chrystian Scholz, ale Wojda dużo przerabiał i uzupełnił notami. — Ob. w t. XXXII 403 pod Veyssiere oraz w t. XXVII 247 (Grammatica Eegyptiaca 1778).
Jocher I nr 603. — Bickerich (j. n.).

— Notitia Codicis Alexandrini cum variis ejus lectionibus omnibus... (notas adiecit G. L. Spohr). Lipsiae, J. G. J. Breitkopf 1788. w 8ce.
Obacz Bickerich (j. n.) str. 208. Jagiell.

— Novum Testamentum e codice Alexandrino. 1786. fol.
Ob. Bickerich l. c. str. 208. — Jocher 2223.

— ob. Scholtz Chr. (1778) — Veyssiere la Croze (1775).
Bickerich w Zeitschrift der hist. Ges. Posen XX (1905) str. 193 podaje jego życiorys i omawia niektóre jego prace (opracowanie La Crozego i Scholtza, Memoire sur le dict. cophte 1774, wydanie N. Test.). — Tenże w Zeit. hist. Ges. Posen 1906 (opis wizyty bisk. w Lesznie).
Bentkowski Hist. lit. II 622, 778. — Encykl. Orgelbr. XXVII 618. — Jenaische Allgem. Zeitung (1790) Intelligenzblatt nr 110. — Hallesche Liter. Zeit. 1808 nr 89. — Przyj. Ludu 1847 str. 387—9. — Wojtkowski Bibl. WP. nr 9705.

WOJDA (Woyda, Woide) Karol Ferdynand, późn. prezydent m. Warszawy (ur. 1771 † 1846). Versuch Einer Geschichte Der Letzten Polnischen Revolution Vom Jahr 1794. Mit den dabey erschienenen Regierungsschriften belegt. Ein Nebenstück zu der Schrift:

Ueber das Entstehen und den Untergang der Polnischen Konstitution vom 3. May 1791. MDCCLXXXXVI. (1796). w 8ce, k. tyt., str. III—XIV i 15—238. — Zweyter Theil... w 8ce, k. tyt., str. V—XXII i 23—283.

Dzieło to jest pisane pod wyraźnym wpływem pracy „O ustanowieniu konstytucji 3 maja" (1793) ogłoszonej przez Kołłątaja, Dmochowskiego i dwóch Potockich, która takie wrażenie w Polsce i za granicą wywołała. Wskazuje na to nawet wyrażenie tytułu: Ein Nebenstück. Pisane jest jednak inną metodą: autor stara się opowiadać obiektywnie, unika namiętnych oskarżeń, cytuje dużo dokumentów (not, odezw, ustaw) w pełnym tekście, a czerpie je ze zbioru: Sammlung der Regierungsschriften (ob. Bibl. t XXVII 55). Zgodność między „Versuch" a Sammlung (1793—5) idzie tak daleko, że niewątpliwie i w wydaniu Sammlung uczestniczył Wojda (w takim razie słowa „von einem Warschauer Bürger" figurujące na tytule Sammlung oznaczają Wojdę).

Dzieło zaczyna się od przedmowy, w której autor krytykuje wiadomości o Polsce podane przez Coxe'a, Zöllnera, Kautscha; a powołuje się na życzliwą recenzję Archenholza w „Minerwie" o dziele Kołłątaja-Dmochowskiego. Mówi o „Sammlung", że przeszła przez cenzurę i dlatego nie mogła poinformować należycie o rewolucji polskiej. (Z tego też wynika, że autorem obu jest Wojda). Wspomina Schiracha (ob. XXX 170); właściwie należałoby w jego duchu pisać. Zapowiada ukazanie się drugiej części.

Opowiadanie jego rozpoczyna się od polemiki przeciw zdaniu, że rewolucja z r. 1794 nie była „rebellią". Twórcy konst. 3 maja mieli prawo podnieść opór. Osobistość Kościuszki obranego na wodza i jego przygotowania do rewolucji w zimie 1793. Akt powstania z kwietnia 1794. Proklamacja Stan. Augusta z 11 kwietnia. Wybuch w Warszawie, śmierć Teppera. Jasiński w Wilnie. List pasterski Michała Poniatowskiego. Ustanowienie tymcz. rady. Tumulty pospólstwa i szubienice. (Nazwisk przywódców nie podaje). Utworzenie Najw. Rady Narodowej 28 maja.

Część II rozpoczyna się też od przedmowy, w której pochwala polskie zamiłowanie wolności. Nie sądzi, aby Polacy pogodzili się z obcymi zaborami (choć tak twierdzą Niemcy odnośnie do krajów zabranych w I rozbiorze). Przepowiada, że kwestia polska wypłynie przy pierwszej wojnie między sprzymierzonymi i że będziemy wtedy świadkami powstania słowiańskiej republiki. Polska wyjdzie żywa ze swego zniszczenia (chociaż vielen werden meine Weissagungen als Träumereien einer erhitzten Phantasie vorkommen; istotnie prorocze słowa, choć spełnione dopiero po 120 latach).

W części II opowiada wypadki w drugiej połowie r. 1794 Niezadowolenie mieszczan z konst. 3 maja (widać, że to pisał mieszczanin). Kapostas i Kiliński. Charakterystyka Stan. Aug. (str. 42), Ignacego Potockiego, Kołłątaja (str. 53). Operacje wojenne (Szczekociny i Dubienka) i trudności finansowe. Zajęcie Krakowa przez Prusaków. Akcja Konopki w Warszawie (str. 102) i jej ofiary. Powstanie w Kurlandii (czerwiec 1794) i odezwa Niemcewicza. Wypadki na Litwie. Prusacy i Moskale pod Warszawą, odwrót Prusaków. Śmierć prymasa. Obwinienia króla o przekupienie (w Gaz. Rząd.) i sprostowanie ze strony króla (str. 186). Obszerny ekskurs o położeniu Polaków pod pruskim zaborem. Berek Jasielowicz i Józef Aronowicz (str. 225). Sukcesy gen. Dąbrowskiego. Przybycie armii Suworowa. Klęska pod Maciejowicami. Odezwa Wawrzeckiego (23 paźdz. 1794). Kapitulacja Warszawy.

Autor gorąco współczuje z losem Polski, ale stawia rewolucji pewne zarzuty: brak planu, spuszczenie się na przypadek, zbytnią ufność w pomoc Francji, dążność do oparcia się na obronie Warszawy, miasta nie obronnego (zamiast przeniesienia wojny partyz. do lasów). Także i politykom sejmu 4-letn. stawia pewne zarzuty np. co do uchwały o 100 000 wojska, nim obmyślono fundusze (cz. II str. 166). W tym wszystkim nie godzi się z Kołłątajem, lecz w wielu rzeczach idzie za nim. Kołłątaj podczas pisania tej pracy był już więźniem austriackim.

Miejsce druku nie wymienione; zapewne chodziło o uniknięcie cenzury. Drukowano jednak za granicą, bez korekty ze strony autora, o czym świadczy spora ilość błędów w nazwiskach (Kilnski, Manret, K. Mensischewski, Kosrakowski, Mokranowski, Mokatow itd.). — Zdaje się, że drukowano w Szwajcarii (Zurych?).

Przekład polski tego dzieła wyszedł w Poznaniu 1867 (Pamiętn. w. XVIII t. VIII).

Recenzja tego dzieła pojawiła się w Götting. Gelehrte Anzeigen 1796 (nr 138).

Arnold Gesch. der d. Polenliteratur 1900 str. 132. — Handelsman Instrukcje i depesze II 71. — Tokarz Warszawa przed wybuchem w r. 1794... str. 327.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchej. — Czart. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Zieliń.

— Vertraute Briefe über Frankreich und Paris im Jahr 1797. Zürich 1798. (2 tomy).

Omawia tu stosunki polityczne w Paryżu i Francji przed zjawieniem się Bonapartego. Askenazy Napoleon i Polska II 146—7 oparł na w tym dziele charakterystykę stronnictw rewolucyjnych z r. 1797.
Wojda po upadku insurekcji emigrował z gronem Polaków do Szwajcarji, Francji i Włoch, skąd niebawem wrócił do Polski.
W r. 1802 wydał Wojda podobne dzieło o Włoszech: Briefe über Italien, geschrieben in den J. 1798—9 (Leipzig, Wolff, 3 tomy). Ossol. (?)

— Praktische Polnische Grammatik... von Alexander Adamowicz. Berlin, 1794. w 8ce, str. 162 (?).

Tak podaje Bentkowski Hist. liter. I 213; z liczby stron wynikałoby, że nie ma tutaj słownika, który w nast. edycjach mieści się na str. 163—200.
Nazwisko Adamowicz jest pseudonimem Karola Wojdy.
Upominał się o swoje prawa autorskie Cassius, autor współcześnie wydanej (1797) innej gram. polskiej. — Ob. Dobrovsky Slovanska str. 246.

— Praktische Polnische Grammatik für Teutsche, welche diese Sprache auf eine leichte Art gründlich erlernen wollen, von Alexander Adamowicz. Mit einem Wörterbuche versehen. Berlin bei Oehmigke dem Jüngern (1796?). w 8ce, k. tyt., str. IV i 200.

Przedmowa pisana po r. 1794, bo usprawiedliwia wydanie, że znajomość języka polskiego stała się po zaszłych zmianach dla wielu Niemców obowiązkiem. Autor był podczas druku daleko od miejsca druku, stąd zaszły błędy. Mówi, że układ jego gram. jest inny jak u poprzedników, gdyż adjectiva dał przed deklinacjami i wprowadził inne nowości. Datowane Berlin den 17. April. (bez roku).
Od str. 1—162 idzie gramatyka, od str. 163—200 słownik niemiecko-polski.
Na str. 156 omawiając vocativus Mości Dobrodzieju podaje jako przykład: Mosci Woydo Dobrodzieju (a więc cytuje swoje nazwisko, i to w brzmieniu Woyda, a nie Woyde). Jagiell.

— Toż:... Zweyte verbesserte Auflage. Berlin und Warschau 1796. w 8ce. str. IV i 200.

Toż samo wydanie co wyżej, ze zmianą karty tytułowej.
Styczyński w Dzienniku Wileń. 1821 I 115.
Czart. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Zieliń.

— Toż:.. Wien und Prag bei Franz Haas. 1796. w 8ce, str. IV i 200.
Jagiell. — Ossol.

— Toż:... Wien und Prag in der Schönfeldischen Handlung. 1796. w 8ce, str. IV i 130(?) Ossol. (?)

— ob. Cassius (Lehrgebäude 1797).

Prace Wojdy wydane w w. XIX są wymienione w Bibliogr. V 136.
Sobieszczański Rys hist. Warsz. 1848 str. 226. — Wójcicki Cmentarz powązk. III 257.

Wojdagiewicz Mateusz ob. Skorulski Rafał (Laurus 1622).

VOIDIUS (Voit) Baltazar (ur. 1592 † 28 nov. 1654 na wściekliznę). Gaudium Elbingense Irenico Eucharisticum, seu Concio sub aduentum Regis Vladislai IV. Elbingae 1634. w 4ce.

Hoppe 49.

— Gaudium Elbingense Irenico Eucharisticum eine Christl. Dank und Freuden-Predigt über den wiedergebrachten... Frieden in Preussen durch Vladislav IV in Elbing abgefasst. Elbing 1636. w 4ce.

— Genethlia tou Theanthropou Christi sive Meditatio poetica sacra de inaestimali beneficio incarnationis Filii Dei pio studio celebrata, et Strenae loco officiose oblata quibusdam suis fautoribus. w 4ce, k. 4 nlb. Czartor.

— Nuptiae confessionis Augustanae sub tempus Colloquii charitativi in Polonia Torunii ante septennium a Balthazare Ovidio Ministro Elbingensi, Lutherano ritu solenni celebratae, nunc recens ad recreandos Luthericolos a Jona Sloxoini in Kobza Barono novo praelo donatae. 1654. w 4ce.

Ovidio jest to anagramat z Voidio. Jest to satyra na luteranów przez katolika pisana. Przypis hrabiemu de Puchaimb, którego zowie Martem et Ulyssem per Austriam celebratissimum.

— Jahrmarcks Predigt. Von Christl. Kaufmannschaft. Elbing, 1654. w 4ce.

Jocher 5230.

— Honoratiss. ... Paris Simonis Schultz Med. Doctoris... et Elisabeth Schweickartae... nuptiis... applaudit Balth. Voidius. Elbingae Corellius 1653. w 4ce, str. 4.

— Vitae humanae Summarium aus Ps. XC. bey Begräbniss des Oberst-Leutenants Wolf Henr. von Brandis gehalten. Elbing 1646.

— Sermo Basilizomejos Christi. Dank und Freuden Predigt als der König Job. Casimir 1648. den 17. Novemb. in Pohlen erwählet worden. Elbing 1648. w 4ce.

Hoppe 54.

— Secundae Balthazaris Voidii Nuptiae... Elbingae. Haered. Wendecini Bodenhausen. 1645. w 4ce, str. 8.

— ob. Titius I. P. (Laurea 1644).

Tolckemit Elbing. Lehrer Gedächtn. 1753 str. 46. — Wydał 40 prac nas nie obchodzących.

WOIDIUS (Wojda) Piotr († 1705). Theoremata Physica de corporibus naturalibus simplicibus, quae auspice Deo, Praeside Georgio Segero Philos. et Medic. doct. et prof. publ.... A. cIɔIɔCLXIX. (1669). subjicit Petrus Woidius Lesna Polonus. Thorunii impr. Johan. Coepselius. w 4ce, k. 10 nlb.

Żebrawski Bibliogr. mat. 333. Czartor.

(Woidius Piotr). Luctus funebris quo exequias viri Nobilissimi, Amplissimi Doctissimi Dn. Petri Woidii, Sacrae Regiae Majestatis Secretarii, Consulatus Lesnensis primi Assessoris, ejusdemq; Collegii notarii jurati, Senatus itidem Ecclesiastici Eccles. reform. assessoris, et scholarchae gravissimi, d. 1. April. An. Salut. restit. 1705. placide in Domino defuncti, d. 14. April. solennissimo ductas prosequebantur Nomini viri magni devinctissimi. Lesnae, typis Benjamin Friderici Heldii. fol., k. 4.

Wierszem opłakują: L. M. J. P. — S. O. sub rector (po niem.) — Dawid Jantke Gymn. Collega (po niem.) — M. T. W(oyde) (po niem.) — Samuel Andres (po łac.). Tyszk. w Czerw. Dw.

— ob. Cassius J. Al. (Relacja 1740).

WOJDOVIUS (Wojdowski?) Andrzej (ur. po r. 1550 † po r. 1619). Brevis dissertatio, de visionibus, quae capitibus XIII. et XVII. Apocalipseos describuntur. Auctore Roberto Iansonio Campensi. Claudiopoli 1625. w 8ce, str. 2, 46 i k. 3.

Autor przepowiada upadek Antychrysta na rok 1630.

Wedle Sandiusa Bibl. antitr. str. 92 jest to praca Wojdowskiego wydana pod pseud. Roberta Jansona.

Bock Hist. antitrinit. I cz. 2 str. 989.

— Apologia ad decretum (1600)... ob. t. XIII 494.

— ob. Franconius D. (1612) — Kalisza (z) Wojc. (Schola) — Ostorod (Compendiolum doctrinae, Apologia 1600) — Radecke (1598) — Schmalz — Socinus F. (Ad amicos epistolae 1618, Briefven 1666) — Sonner Ernest.

On miał sprowadzić do Polski Schmalza, którego pozyskał bawiąc w r. 1592 w Strasburgu dla socynianizmu.

Jemu przypisuje Sandius (jak niżej) dzieło Triadomachia (rękop.). Inni przypisują je Piotrowi Morzkowskiemu. — Bock wymienia inne jego prace rękop.

Sandius Hist. antitrin. 92. — Bock Hist. antitrin. I 986 (omawia jego życie, podróże propagandowe i dzieła, poprawiając błędy Sandiusa). — Siarczyński Obraz II 325. — Wiszniewski Hist. liter. VIII 219; IX 129. — Fock Socinian. 1847 str. 194. — Encykl. Orgelbr. XXVII 618. — Encykl. kość. XXXII 136. — Chmaj w Rozpr. Akad. Um. filol. XXXVII (1921). — Kot w Archiwum do dziejów liter. XIII (1914) str. 325. — Szczotka St. w „Reform. w Polsce" 1935—6 str. 50 i 56.

Wojdzianka Joanna Zofia, córka Piotra ob. Cassius J. (1740).

Wojenkowski Jakub ob. Śmieszkowicz Wawrz. (Honori 1611).

Wojenkowski Stanisław ob. Dunin Piotr (Nomen 1689) — Morawski Jan (Cor sanctum 1704).

Wojenność ob. Kayzer Mik. (Taktyka 1794) — Lipowski Błaż. (1660) — Lipsius Justus (1595).

Wojenny (Wojenna) ob. Bakałowicz Jan. (czynności 1771) — Brodowski S. (operacje 1750) — Działyński Ignacy (sztuka 1765) — Fredro A. M. (wyprawa) — Fryderyk II (sztuka 1772) — Khewenhüller C. A. (operacje 1750) — Ogiński Mich. (rzecz 1789) — Sporządzenie ekonomii — Turpin (O sztuce 1783) — Wegecjusz (O sprawie rycerskiej 1776) — Wojna — Wojsko — Zbiór praw kościelnych (1669).

Wojeński Jan ob. Margowski And. (Infula 1685) — Osławski Łukasz (Cynthia 1684).

Wojeński Maciej prof. medyc. ob. Woniejski.

Podpisywał się zrazu Woniejski, potem Wojeński. Syn jego biskup pisał się już stale Wojeński.

WOJEŃSKI (Woniejski) Stanisław z Brzezia, biskup kamieniecki. Compendiosa, E Veredica Relazione Di quanto hà operato nella scorsa Campagna l'Armata del Rè di Polonia a prò della Santa Lega contro quellle de' Turchi, e Tartari nella Podolia: Scritta dall' Illustriss. e Reuerendiss. Monsignor Stanislao A Brzezie VVoienschi Vescovo Di Cameniez All' Illustrissimo Signor Gio. Carlo Matesilani Residente della Sacra Maestà del Rè di Polonia. Dedicata Al' Illustriss. e Reuerendiss. Signore. Sig. e Padron Colendis. Monsig. Givseppe Archinto Protonotario Apostolico del numero de' Partecipanti, Referendari dell' vna, e l'altra Signatura, Prelato domestico di N. S. E. Dignissimo Vicelegato Di Bologna, per Giacomo Monti. 1685. Con licenza de' Superiori. w 4ce, k. tyt., str. 23.

Księgarz Monti dedykuje to proton. Archintowi i wspomina tu zwycięstwa Sobieskiego odniesione w ostatnich kilkunastu latach.

Po czym idzie list Wojeńskiego, pisany dal campo reale opposito a Cocim 25 sett. 1684 — z opisem walk nad Dniestrem. — Wreszcie obszerna relacja „dal campo regio trà Jaslovniez e il Niester nel ritorno in Polonia 6 Nov. 1684", pełna bardzo dokładnych szczegółów (str. 8—23).
Czartor.

— ob. Bilański Wal. (Cithaeron 1660) — Margowski And. (Infula 1685) — Wojewodzki P. (Leo 1672).

Ob. rękopis Jag. nr 1890 (Flamma z r. 1651). Święcki Hist. pam. II 311. — Rzepnicki Vitae praes. III 200 — Łętowski Katalog IV 235—6. — Jabczyński w Archiwum Teol. I 199. — Rykaczewski Relacje nunc. II 437—58. — Encykl. Orgelbr. XXVII 622. — Kot w Sprawozdaniach Akad. Um. 1925 nr 10. — Finkel-Maleczyński Bibl. [2] nry 5412 i 5392.

WOJEWODKA Bernat († po r. 1553?). Algorithm To iest náuka liczby po polsku ná liniách teraz nowo z pilnoscią przeyrzany, ná wielu mieyscách popráwiony, y snádniei k náuczeniu nisz pierwey podány. [Tu ozdobnik: listek]. Przes Bernárdá Woiewodkę. M.D LIII. (1553). [Na końcu, pod drzeworytem (7·5 × 7·7 cm) przedstawiającym mężczyznę siedzącego przy stole z księgą algebr. i przyrządami do liczenia rozłożonymi na stole:] Drvkovvano W Krakowie v dziedzicow Marka Szárfenbergera. Roku 1553. w 8ce, k. tyt. i k. 109 nlb. (sygn. Cc_6).

Kartę tytułową tworzy portal renesansowy, u góry orzeł Zygm., na filarach portalu aniołki trzymają tarcze z herbami Pogoni, Bony, Kapit. Krak. i Uniwersytetu (dwa berła). U dołu herb Krakowa.

Na odwrotnej stronie k. tyt. napis: In arma magnifici D. Domini Spitkonis Jordan de Zakliczyn, Comitis in Melstin. Castellani Sandecen. Regni Poloniae Thesaurarij etc. Tetrastichon. — Pod tym herb Trąby, oraz wiersz: Non generosa latet uirtus, sed aperta relucet, — Quam, ueluti Lituus, fama canora refert. — Hoc Iordanorum meruit pulcherima Virtus, — Vt trinos Lituos, nobile stemma, gerant. Vence: Samotnlinus.

Druk gocki, liczne inicjały ozdobne.

Dedyk. na 3 kartach Spytkowi Jordanowi; wychwala w niej Wojewódka naukę arytmetyki (także muzyki, astrologii, geometrii) i powiada, że niemocą nawiedzony nie chciał czasu próżno tracić, lecz wziął Algoritm polski przedtem wydany, na wielu miejscach zatrudniony i fałszywy, ten przejrzał i naprawił. Chciał też przyłożyć swój Algoritm na cyfrach (Niemcy mówią na piórku), ale musiał to odłożyć, choć ma go w pogotowiu. Dan w Krak. w dzień nowego lata 1553.

Jest to więc przeróbka jakiegoś starszego Algorytmu polskiego. Znamy dziś tylko Algorytm Kłosa (ob.) z r. 1538, z którym książka Wojewódki wykazuje podobieństwo w niektórych swoich ustępach, ale na ogół bardzo się różni (zwłaszcza w drugiej części).

Treść jej jest następująca: Na początku mówi o liczbie całej i jej częściach. — Od k. E verso idzie Regula de tri. — Od k. Gii verso: Algorytm albo nauka liczby łamanej. — Od k. Niij verso: Reguła towarzystwa rozmaitego o czasie. — Od k. Rii: Towarzystwo w liczbie łamaney. — Od k. S i dalej idą: Reguła równości; po czym dalsze „reguły": ligar, ustawy, położenia, pomnożenia, zbytku, fusti, pagamenti, o zagadnieniu jako wiele kto ma pyenyędzy, o sędzye, o budowaniu, o złocie i o srebrze, fałszu; wreszcie Regula de tri wywrocona. Przy każdej regule „próba" jej prawdziwości.

Wiszniewski IX 520. — Żebrawski Bibl. matem. nry 604 (egz. kórn.) i 3144 (egz. Adama Kras.) — Baraniecki we wstępie do „Arytmetyki" 1884. — Wierzbowski II 1307. — Piekarski Kat. kórn. nr 1577.

Bawor. — Jagiell. (z daru bisk. A. Krasiń.) — Kórnik (def.) — Krasiń.

— Algorithm, To iest náuká liczby po polsku ná liniach teras nowo z pilnośćią przeyrzány, na wielu mieyscach popráwiony, y snádniey k náuczeniu niż pierwey podány. [Tu ozdobnik, a niżej rycina: trzech uczonych dysputujących przy stole. Na końcu litery S S., ozdobny sygnet drukarni (dwie kozice) i podpis:] W Krákowie v Stánisłáwá Szárffenb: Roku Pańskiego 1574. w 8ce, k. tyt. i k. 107 nlb.

Druk gocki, mniej staranny jak w edycji poprzedniej.

Na odwr. k. tyt. herb Ślepowron i 8 wierszy polskich And. Trzycieskiego: Ślepowron lataiąc w nocy ma wodza swojego... ku wielkiey ozdobie drużynie.

Po czym dedyk. wierszem na 1 k. Hiacyntowi Młodziejowskiemu, pisarzowi skarbu korony pol., podpisana: Stanisław Szarffenberger drukarz krakowski. Mówi tu, że arytmetyka jest najpilniej tych, co kupczą albo są skarbu wielkiego.

Przedruk zgodny z poprzednią edycją.

Bandtkie Hist. dr. krak. 330 (mylny opis). — Wiszniewski IX 521. — Żebrawski Bibl. mat. (j. w.). Jagiell.

— Algorithm to iest Nauka liczby po polsku na liniach uczyniony. Teraz nowo z pilnością przeyrzany, y na wielu mieyscach poprawiony, y snadniey niż przedtym ku nauczeniu podany. W Wilnie R. P. 1602. w 8ce, k. 99 nlb. (sygn. N_2 i k. 2 nie sygn.).

Na czele wiersz wydawcy Ant. Desseraniego: Do czytelnika, w którym opisuje zalety arytmetyki. — Druk gocki.

Miał egzemplarz w r. 1914 antykwariat Wildera (cena 50 rs.). Jagiell.

— Kátechismus mnyeyszy... Kátechismus Wyętssy To yest. Náuká... (1553)... ob. Dodatki do t. XXIII str. XX (pod Katechismus).

Przedrukował Pułaski w Collectanea Bibl. Kras. 1908 (z unikatu Bibl. Kras. nabytego w r. 1907).

Za jego autorstwem przemawiają liczne argumenty, o których ob. Woyde w Pamiętniku Liter. IX (1909) str. 588 oraz w „Zwiastunie Ewang." 1909. — Brückner w Pamiętniku Liter. 1910 str. 534.

— Psalmy (w jego przekładzie)... ob. Bibl. t. XV str. 63 i n. (Ps. L.CXXVII).

Warmiński And. Sam. i Seklucj. 1906 str. 462 i nast. — Autorstwo swe zaznaczył cyframi B. V., które dawniej mylnie rozwiązywano jako B. Wapowski.

— ob. Biblia (kalw. w Brześciu 1563; należał do jej tłumaczy) — Rhegius (1553).

Opracował w r. 1547 tłumaczenie Postylli Corvina, tej samej, którą przełożył Trepka, ale go zdaje się nie drukował. Obacz Wotschke Eust. Trepka str. 31. — Kolbuszewski Postyllografia 1921 str. 51.

Jego udział w przekładzie Biblii omawia i przytacza jego list do ks. Albrechta Wotschke Zur Gesch. der poln. Bibelübersetzungen w Korrespond. des Vereins für Gesch. der evang. Kirche Schlesiens 1904.

O jego drukarni w Brześciu obacz: Pułaski we wstępie do przedruku Katechizmu (j. w.). — Wotschke w Altpreuss. Monatsschrift XLV Heft 3 str. 464 (o sprowadzeniu drukarza Polaka do Królewca). — Ulanowski w „Reformacji w Polsce" 1922 str. 250.

Święcki Hist. pam. II 312. — Hosii Epistolae II nry 1117, 1132, 1182 i passim. — Sembrzycki w Altpreuss. Monatsschrift XXVII (1890) str. 557. — Dalton Lasciana str. 415. — Wotschke Abraham Culvensis str. 168. — Tenże Fran. Lismanino 1903 str. 168. — Tenże Gesch. der Reformation 1911. — Brückner M. Rej str. 64. — Korbut [2] I 298.

Wojewodowie ob. Denhoff St. (połoccy) — Lipiewicz A. D. (1747) — Objaśnienie prerogatywy — Tyniecki Jerzy (1670) — Województwa.

Wojewódzki Jakub ob. Twardowski Samuel (Pałac Leszczyńskich 1643, Zbiór rytmów 1770).

WOJEWODZKI Jeremiasz Kazimierz. Przemowa Posła Czerniechowskiego, Vrodzonego Ieremia Kazimierza z Pánku Wojewodzkiego, Sekretarzá Krolá Iego Mośći. Z Izby Poselskiey ná gorę do Krolá Iego Mośći ś. pámięći Władysława IV. w Wárszáwie posłanego, Mieśiącá Márcá, Roku Páńskiego, 1645. B. m. i r. (1649). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwr. k. tyt. Orzeł ze Snopkiem.

Dedyk. Janowi Kazim. Tu narzeka na przykrośći i obwinienia, jakie go spotkały z racji poselstwa. Poseł ziemski, persona publica, za swego województwa artykuły sejmikowe ma być prawem nakrywany! Dat. w Krakowie 17 stycznia 1649. — A więc druk dopiero 1649.

W mowie tej opisuje zatarg Borysa Graźnego z klasztorem dominik. w Czerniechowie o postawiony na ich gruncie krucyfiks. Dominikanie zaskarżyli Graźnego na sejmiku poselskim i o to teraz ściga go Graźny. Czarn. (Bawor.).

WOJEWÓDZKI Paweł Jan. Sublimis honor theologicus sub exoptato tegumine & auspicata protectione, ducalis Fasciae Illustrissimi ac Reverendissimi principis Domini D. Ioannis Małachowski Dei & Apostolicae Sedis gratia, Episcopi Cracoviensis, ducis Severiae, almae universitatis Cracoviensis cancellarii gratiosissimi. Dum Magnificus Perillustris et admodum Reverendus Dnus M. Simon Stanislaus Makowski, Sacrae Theologiae licentiatus, collega maior, ad eccles. colleg. S. Floriani custos, curatus Nasiechovicensis, contubernii Hierosolymitani provisor, S. R. M. secretarius, studii generalis Cracoviensis Rector vigilantissimus, a Perillustri et admodum Reverendo domino M. Alberto Dąbrowski, Sacrae Theologiae doctore & professore, collega majore, S. Floriani decano, Maioris Domus patre seniore, spectante praecipuorum hospitum florentissima corona, Doctor in Sacra Theologia crearetur ac renunciaretur, celebratus elogio gratulatorio per M. Paulum Ioannem Wojewodzki Phil. doct. collegam majorem, regium linguae hebraicae ord. prof., ad ecclesiam colleg. S. Annae canonicum. Anno incarnatae sapientiae 1681. XV. Kal. Novembris. Cracoviae, typis Universitatis. fol., k. 5 nlb.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Joannes in Vinculis venerantis affectus, et officiosae venerationis admodum Reverendo Patri P. Joanni Waxman, S. Ordinis Praedicatorum Sacrae Theologiae Doctori, Viro amplitudine virtutum, et scientiarum excellentiâ Laudatissimo, solenni Divi Sui Tutelaris die inter faustas natalis apprecationes a M. Paulo Joanne Woiewodzki, Philos: Professore, in Alma Academia Cracouiensi, repraesentatus. Anno exemptae è vinculis per Diuinitatem Humanitatis M.DC.LXXII (1672) XXIV. Junij. Cracoviae In Officina typographica Balthasari Smieszkowic S. R. M. ex typ. fol., ark. B_3.

Na odwr. str. tyt. herb Waxmana. Dedyk. prozą Waxmanowi.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Laurus Seraphica Divus Bonaventura Doctor Seraphicus Suae Anniuersaria Solennitatis Die, in regali Basilica seraphici patris D. Francisci Cracoviae publico eloquio celebratus à M. Paulo Ioanne Woiewodzki Philosophiae Doctore et Professore. Anno plantatae inter mortales diuinitatis. M.DC.LXIX. Pridie Iduum Iulij: Cracoviae apud Stanislaum Piotrkowczyk, S. R. M. Typogr. 1669. fol., k. 11.

Dedyk. Joan. Bonav. Krasiński Ref. Regni Supremo. — Nadpis: Panegyricus.

Jocher 5311.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Warsz. pow.

— Leo Woienscius gentilitiis flammis et praeclaris virtutibus spleudidus, solenni die natali, Perillustris, et Reuerendissimi Domini, D. Stanislai a Brzezie Woienski, ecclesiae cathedralis Craconiensis canonici etc. etc. etc. S. R. M. Secretarii votis amicorum, applaudente suada, celebratus, per M. Paulum Joannem Woiewodzki, Phil. in alma univers. Cracouiensi professorem. Anno nascentis inter homines, Leonis de tribu Iuda; MDCLXXII (1672) VIII Idus Maij. Cracouiae Apud Albertum Gorecki S. R. M. typographum. fol., k. 2 nlb. i ark. B_2.

Na odwr. str. tyt. herb Wojeńskiego Na karcie 2 dedykacja. — Od ark. A_1: Elogia.

Jagiell. — Ossol.

— Panegyricus funebris, Illustr. ac Excell. Principi Demetrio Georgio Korybuth, Duci in Wiśniowiec et Zbaraż, Castellano Cracoviensi, exercituum Regni Pol. Supremo duci, Białocerkwiensi, Drohinensi, Lubomlensi, Solecensi, Camenecensi gubernatori, dum illi in Basilica SS. Trinitatis RR. PP. Praedicatorū Crac., magnifico et ingenti sepulchralium honorum apparatu, justa funebria persoluerentur: consecratus, a M. Paulo Joanne Woiewodzki, Phil. in alma uniuersitate Cracou. Doctore, Coll. Maiore, regio et Tyliciano eloquentiae prof. ecclesiae colleg. S. Annae Cracov. scholastico A. Nati inter mortales, Verbi Diuini M.DC.LXXXII. (1682). XIII. Kalend. Nouembris. Crac. typ. univers. fol., k. 1 nlb. i k. 27 (sygn. N_2).

Na odwrocie strony tytułowej herb Wiśniowieckich.

Bawor. — Chrept. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Philtrum Palladium auspicato Hymenaeo Illustrissimi ac Magnifici Domini D. Francisci in Lachowice Sapieha, Praefecti stabuli M. D. Lithuaniae, Bracławiensis, Olkinensis etc. etc. capitanei. Nec non Illustrissimae ac Excellentissimae sponsae Annae comitissae in Wiśnicz et Jarosław Lubomirsciae Illustrissimi et Excellentissimi Domini D. Georgii Sebastiani comitis in Wiśnicz et Jarosław Lubomirski, Sacri Imperii Romani Principis, Supremi Regni Mareschalci Ducisque exercituum, Generalis Minoris Poloniae, Cracoviensis, Chmielnicensis, Nizycensis, Olsztynensis, Perieslavien. Casimiriensis gubernatoris filiae. Per M. Paulum Johannem Wojewodzki, Phil. in alma Univ. Crac. doctorem et prof., cum voto affluentis fortunae, oblatum. Anno donatae hominibus divinae per Verbum Incarnatum gratiae 1672. Cracoviae, apud Albertum Gorecki, S. R. M. typ. fol., k. 10 nlb.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Quaestio Phisica de Continuo sub auspiciis M. Simonis Makowski per M. Paulum Joannem Woiewódzki Phil. Doct. et Prof. Cracoviae, 1675. fol., kart 2. Ossol. — Uniw. Lwow.

— In nomine Domini, amen. Quaestio metaphysica de substantiis spiritualibus, Deo & Intelligentiis. Sub auspiciis felicissimis Perillustris, Magnifici & admodum Reverendi domini D. M. Simonis Stanislai Makowski, Collegae maioris, Sacrae Theologiae Professoris, Ecclesiae Collegiatae S. Floriani canonici, S. R. M. secretarii etc. etc. etc. nec non almae Universitatis Academiae Cracoviensis generalis ac vigilantissimi Rectoris a M... Philosophiae Doctore & Professore, Collega minore, pro loco in majori Collegio publice in peraugusto DD. Theologorum lectorio, ad disputandum, proposita. Anno salutis humanae, per incarnatum Verbum Divinum reparatae 1676 X. Calend. Maji, hora 12. Cracoviae, typis Universitatis (1676). fol., k. 4 nlb.

Dedic. divo Joanni Cantio. Jagiell.

— In Nomine Domini. Amen. Quaestio theologica. Ex 3-tia parte Summae Theologicae, Divi Thomae Aquinatis, Doctoris Angelici quaest. 15. De Impeccabilitate Christi Domini, Per M. Paulum Ioannem Woiewodzki, In Alma Vniversitate Cracoviensi, Collegam Majorem, Sacrae Theologiae Doctorem et Professorem, Ecclesiarum, Collegiatarum, Florentiae ad Cracoviam Sancti Floriani Custodem, Ecclesiae Pilecensis Canonicum, Cancellarium Łenczyciensem, in Cathedrali Ecclesia Cracoviensi, in Arce Concionatorem, pro Solennitatibus Christi Domini & Beatissimae Virginis Mariae, Curatum Miscogensem, Publicè ad Disputandum, in Augusta D. Iagellonis Aula, Almae Universitatis Cracoviensis, In Lectorio Dominorum Theologorum Pro Loco Inter Clarissimos Dominos, Sacrae Theologiae Doctores, Proposita. Superiorum permissu. Anno Dni 1691. Kalend. Septembris. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. 2.

Obejmuje Conclusio I—IV. Na końcu Sub auspiciis Franc. Jos. Przewoski Rectoris.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— ob. Barwinkiewicz (1681) — Balicki Jan (1698) — Bieżanowski Stan. (Lampas 1693) — Brunus Piotr (Sublime 1691) — Dzidowski Jan (1681) — Dzielski Wojciech (Diadema 1691) — Fidetowicz Marcin (Gemitus 1693, Insula 1691) — Freznekier Stan. (1680) — Józefowicz Jan (1685) — Jedliński Seb. (Coronamentum) — Kawalczewski Ben. — Koczowic Stan. (Promontorium 1691) — Kognacki Joh. Andr. (1681) — Lukini J. A. (Vita post mortem 1693) — Ostawski (1691) — Prokopowic Kazimierz (Colossus 1691) — Sowiński Th. (Magnitudo 1691).

Jabłonowski Musaeum pol. str. 377. — Święcki Hist. pam. II 212. — Muczkowski Statuta 336—7, 349.

WOJEWÓDZKI Piotr. Signa in Matematica... Vilnae 1708. w 4ce.

Czartor.

Województwa ob. Exempt (wołyńskie 1776) — Kanter Jan Jak. (1770) —

Komisja (ruskie 1789) — Oświadczenie (Kijowskie 1792) — Rozkład (1791) — Rozporządzenie (1793) — Wojewodowie — Zjazdu (do Wilna 1700).

(Wojewski Kryjer Paweł). Armatae preces Confraternitatis Słucensis Providentiae Divinae, avitis armis cataphracti herois Perillustris Magnifici Domini Domini Pauli Kryjer Wojewski Capitanei Sinicensis etc. etc. Neo-Moderatoris sui munificentissimi instructae, atqú; sub auspicatissimam ejusdem inaugurationem, inter festivos applausus et candida publicae felicitatis vota, ad secundos evincendos successus in novo regimine, coelo admotae. Anno armatis precibus humano generi expugnantis coelum Salvatoris 1722. fol., k. 5.

Tyszkiewicz w Cz. Dworze.

VOIGT Adam a St. Germano. Beschreibung der bisher bekannter Böhmischen Münzen, nach chronologischer Ordnung, nebst einem kurzen Begriff des Lebens der Münzfürsten, und anderer, auf welche sie geprägt worden; mit eingestreuten historischen Nachrichten von dem Bergbaue in Böhmen. Praga 1771—1787. w 4ce, 4 tomy.

Zob. Antoni Ryszard Bibliografia numizmatyczna polska, Kraków 1882, str. 98—9, który pisze: „Dzieło ważne, dla nas użyteczne do typów średniowiecznych, tyczą nas także monety Wacława II, III i Jana Luksemburczyka...“

VOIGT Jan. Cometa matutinus et vespertinus. Dantisci 1681. w 4ce.

VOIGT Krzysztof. Die Vorsorge Gottes... bey dem Grabe... Christian Haderschlieffs... Thorn, Nicolai 1729. fol., k. 2.

Tor. Kop.

— Ein tugendsames Weib unter dem Bilde eines Schiffes... Jungfrau Christina Maria Jänichen... Thorn, Nicolai 1729. fol., k. 2. Tor. Kop

(Voigt Ludwik). Do Wielmoznego Imci Pana Ludwika de Voygta Kapitana Woysk I. K. M. y Rzeczypospolitey przy obchodzie dnia imienniczego od X. J. S. Z. S. D. W. Roku 1783. Mca Augu: w 4ce, k. 4.

Druk w Warszawie

Tyszkiewicz w Cz. Dworze.

VOIGT Reinhold Dietrich. De hypocrisi gentilium circa statuas & nummos. Gedani 1711. w 4ce.

Wojkowski ob. Wujkowski (Kontrowersye 1737).

WOJNA (Woyna) Abraham, biskup wileński (ur. 1570? † 1649). Constitutiones synodorum (1633)... ob. Constitutiones — Synodus dioec. Viln. (w t. XXX 157).

Jocher 7571.

(Wojna Abraham). Charitativi Pontificiorum in Polonia Colloquii Consilia secretiora eximie dispalescentia tum ex publicatione invitationis Archiepiscopalis quae Vilnae facta est: tum ex informatione De Negotio reductionis Haereticorum ad Ecclesiam Romanam per ,Regnum Poloniae, Delegatis qui colloquii eius intimandi causam (sic) Romam missi sunt, tradita... (Toruń, ok. 1645). w 4ce, k. 8.

Jest tu na czele odezwa Wojny. Obacz t. XIV 323. — Porównaj: Rybakowski (w t. XXVI 503).

O roli, jaką odegrał w r. 1644 na rozmowie przyj. w Toruniu, ob. Łukaszewicz Wyzn. helw. I 246. — Jocher 9588 i noty.

— Immortalis Woynararum Tubarum Clangor ad Mausolaeum Illustrissimi ac Reverendissimi Praesulis D. D. Abrahami Woyna Episcopi Vilnensis Primatis M. D. L. personans, ab Alma Academia Vilnensi S. J. funebri panegyri redditus. Vilnae Typis Acad. Soc. Jesu An. M.DC XLIX (1649). fol., 6 ark.

Przypis: Hier. Wład. Sanguszce, biskupowi miedn., admin. bisk. wileń.

Hoppe 71. — Janozki Nachricht II 33.

— Symbola Adgratulatoria Rev. Dom. Abrahamo Woynae, Ep. Methonen. Suffr. et Can. Vil. nuper pontificis sacri inaugurato. Vilnae typ. Jos. Kartzan 1613. w 4ce.

— ob. Argentus Jan (1614) — Bobola Jan — Borzęcki And. (Mundus 1643) — Brzeski W. S. (Controv. 1626) — Costenus G. (Decreta 1637) — Kazimierz św. (Officium 1638) — Kreczmer J. (1648) — Obryński Kazimierz (Jasna pochodnia 1645) — Olszewski Jakub (1631) — Pogrecki Mat. (1633) — Pontifices — Poradowski Krzysztof

(1634) — Radziminowicz Jan. (Triplex 1631) — Rościszewski Albert — Sarbiewski Maciej Kazim. (Oratio 1631) — Skuminowicz ob. Tyszkiewicz — Tyszkiewicz Teodor (1643) — Wituński Augustyn (Przywilej nieśmiertelności 1649).

Liczne wiersze do niego ob. w zbiorze pt. Jocoseria (wydał Nowakowski 1840).

Starowolski Monumenta str. 227. — Rzepnicki Vilae praesulum II 189—90 — Janozki Nachr. II 33. — Podgórski (Mosbach) Pomn. do dziejów 9, 11, 20. — Łukaszewicz Wyzn. helw. na Lit. I 204, 214, 246. — Kraszewski Wilno II 259, 293, 507. — Dzieje dobroczyn. 1820 str. 570. — Rykaczewski Relacje II 239. — Bieliński Uniw. Wileń. II i III. — Encykl. Orgelbr. XXVII 643—4. — Kwiatkowski Panow. Wład. IV 353. — Encykl. kośc. XXXI. — Finkel Bibl. III str. 1896.

Wojna (Woyna) Adam Sylwester (Orański) ob. Benedykt XII (1760) — Prokop (Pamięć 1766).

Wojna (Woyna) Aleksander ob. Badowski Michał (1644).

Wojna Andrzej ob. Grącki And. (Kazanie 1615) — Kołakowski Stan. (Zegar 1612) — Mieszkowski Piotr (1625) — Theodory Stef. (1615) — Zaliwski Kasp. (Lament 1616).

WOJNA (Woyna) Benedykt, biskup wileń. († w Padwie 1615). Synodus dioecesana episc. Viln. (1602)... ob. Synodus (w t. XXX 156) — Constitutiones synod. vilnen. (1613).

Jocher 7573.

— Gratulatio Illustrissimo ac Reverendissimo Domino D. Benedicto Woyna episc. Vilnensi a Sodalitate B. V. Mariae Annunciatae Soc. J. Acad. Vilnens. Vilnae, Anno saeculari sacro M.D.C. (1600). w 4ce, k. 26.

Na odwrocie tytułu: Insignia gentis, po czym herb biskupa i dwuwiersz z podpisem Andreas Brzeziński.

Pamiętn. Sandom. I 421.

Bawor. — Bibl. Jerzego Borkowskiego — Czartor.

— D. O. M. Lapis Angularis aedis S. Casimiro Duci Lithuaniae totiusq. Sarmatiae Tutelari Divo Sacrae, in percelebri urbe Vilnensi pone domum professam Patrum Soc. Jesu erigi coeptae, a cultrice Bonarum Artium juventute in Academia Vilnensi ejusdem Soc. Jesu lithotelesticis eulogiis adornatus et Illmo ac Rndmo D. Benedicto Woynae Eppo Vilnensi S. lapidis initiatori jussu divi nuncupatus. Vilnae in Academia Vilnensi Soc. Jesu A. D. 1604. w 4ce, 2 ark.

Wierszem pochwały dla św. Kazimierza.

Krasiń.

— ob. Bartoszewski Wal. (Pobudka 1614) — Białozor Gabriel (1612) — Białozor Jan (1615) — Bonawentura św. (1612) — Dąbkowski W. (Theses) — Knogler Kwiryn (Symbola 1605) — Krasnodębski L. (Disput. 1608) — Paraeus (1618) — Rochovius (Sześć skrzydeł 1612) — Skarga P. (Na treny 1610) — Widziewicz M. (Kazanie 1616) — Wojna Stefan (Strena 1615).

O jego koresp. ob. Korzeniowski Zapiski z ręk. w Archiwum do dziejów liter. XI (1910) str. 240 i passim.

O jego stosunku do Bellarmina ob. Barycz Polacy na studiach (1938) str. 211.

Starowolski Monum. 216. — Siarczyński Obraz II 326. — Janozki Nachr. II 35. — Baliński Statyst. Wilna 167. — Kraszewski Wilno II 251, 283, 506. — Wiszniewski Hist. liter. IX 286. — Rzepnicki Vitae Praes. II 184—7. — Święcki Hist. pam. II 312—3. — Osiński Żywoty bisk. wil. I 22. — Pamiętnik Sandomirski I 421. — Encykl. kośc. XXI 272. — Encykl. Orgelbr. XXVII 642. — Barycz (j. w.) str. 210.

Wojna Cyprian ob. Rotkiewicz Sylwester (1692).

(Wojna Franc.) (1750 † 1813). Do JW. Franc. Woyny Podkanclerzego J. C. K. M. nadworney kancellaryi Oboyga Galicyi, kawal. ordd. Orła B. y S. Stanisława starosty Stanisławowskiego. Na dniu (3) grud. 1797. w 4ce, k. 2.

Jagiell.

— ob. Curtius T. (Mowy).

Gazeta Warsz. 1813 nr 50 (biografia).

Wojna Gabriel podkanclerzy litew. († 1615) ob. Batory St. (Gratul. 1579) — Białozor J. (1615) — Dambkowski Grz. (1615) — Poselstwo (1588) — Theodory Stefan (Suprema albo ostatnia 1615) — Urzędowa (z) Marcin (Herbarz polski 1595) — Widziewicz Marcin (Kazanie 1615).

Siarczyński Obraz II 327. — Święcki Hist. pamiąt. II 313. — Akta jugozapadnoj Rossii III 300—1. — Finkel III str. 1896.

Wojna Gedeon biskup ob. Rutka (Cyrillus 1697).

Archiwum Kom. histor. (Akad. Um.) I 315.

Wojna Georgius ob. Orański — Roszyński St. (1617).

WOJNA Gelazy bazylianin. Ad laetissimas(?) sub ingressum in sedem Metropolitanam Jllustriss. Rmi Dni Antonii Sielawa Archiepiscopi Połocensis, Metropolitae Kiiovieusis seu Acclamationes. Echo Saphica. Vilnae in Typograph. P. Basilianorum S. Trinitatis. 1642.

Juszyński Dykcjon. II 342.

— ob. Wołkowicz (Gemina sagitta 1642).

Wojna Grzegorz ob. Protasowicz Jan (1597).

Wojna Jakub ob. Sitanius Franc. (Poematum 1626).

WOJNA Jan. Ode lectissimis juvenibus Laurentio Krasnostavio et Adamo Sieradzinski dum in Alma Academia Zamoscensi ab Excellentissimo viro Iacobo Skwarski Philosophiae Doctore, Canonico et Professore publico Artium Liberalium et Philosophiae Baccalaurei ritu solenni crearentur dicata a Ioanne Woyna Stud. Poeseos. Leopoli in officina Typographica Ioannis Szeligae Archiepisc. typographi A.D. 1628. w 4ce.

Zamojs.

WOJNA (Woyna) Jan Karol z Jasienicy († 1693). Compendiosa lingvae Polonicae Institutio in gratiam exterorum, qui recte ac facile linguam polonicam... videlicet cupiunt a Joan. Carolo de Jasienica Woyna, Equ. pol. elaborata Additum est... Vocabula polonica... Dantisci, impr. Dav. Frid. Rhetius (1690). w 16ce, str. 6 i 180.

W Praefatio ad lectorem (k. 2) wspomina gramatyki dotychczasowe tj. Stojeńskiego, Volkmara, Rotera i Menińskiego. — On sam pisze dla użytku obcych.

Korzysta z Knapskiego.

Ob. o tej gramatyce: Kopko w Rozpr. filolol. Akad. Um. t. XLVI (1910) str. 264 (stawia ją wyżej nad gram. poprzedników). — Łoś w Języku Polskim 1913 str. 219.

Kop. Tor. — Krasiń.

— Kleiner Lustgarten, worin gerade Gänge zur polnischen Sprache angewiesen werden 1690. w 12ce.

Łukaszewicz Hist. szkół I 424.

— Toż:... Danzig 1693. w 12ce.

Bawor. — Czartor.

— Kleiner Lust Garten worinn gerade Gänge zur polnischen Sprache. angewiesen werden. Danzig, Joh. Zach. Stolle 1697. w 12ce.

— Kleiner Lust-Garten Worinn Gerade Gänge Zur Polnischen Sprache angewiesen werden: Gepflanzet durch Joh. Carl Jasienicá Woyna, Anno 1693. [Tu ozdobniki]. Dantzig, Drucks und Verlegts Johann Zacharias Stolle und Sohn. Anno 1712. w 16ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 312 i k. 3 nlb.

W przedmowie (Vorrede an den günstigen Leser) usprawiedliwia tytuł nadany dziełku.

Część I obejmuje: Onomasticum. Jest to spis wyrazów po polsku i po niemiecku uporządkowanych wedle tego, do jakich z ośmiu partes orationis należą (nomina, verba, participia). Czyli jest to słownik, który idzie do str. 186.

Od str. 187—234 idzie zwięzła gramatyka polskiej mowy. — Od str. 234 cześć III: Die poln. Sprüchwörter (są podane tylko po polsku, bez przekładu na niem.). — Od str. 255 część IV pt.: Allerhand Gespräche. W przedmowie ostro krytykuje Volkmara (1681), wykazując jego błędy i niepraktyczność jego rozmów. Dlatego ułożył inne. Rozmów jest 16, wszystkie o rzeczach potocznych.

Na 3 ostatnich nlb. kartach podał: Pozdrawiania listy (tak przełożył niemieckie Grussbrieflein). Są to krótkie trzy listy po polsku i po niemiecku.

Księga referatów zjazdu Krasickiego 1936 str. 559. — Bystroń Przysłowia 1933 str. 45.

Bawor. — Jagiell.

— Kleiner Lustgarten, worin gerade Gänge zur poln. Sprache angewiesen werden... durch Ioseph Carl von Jasienica Woyna. Danzig, Stolle. 1720. w 8ce, str. 311.

Jagiell. — Ossol.

— Kleiner Lustgarten, worin gerade Gänge zur polnischen Sprache angewiesen werden... Dantzig, Th. J. Schreiber, 1729. w 12ce.

Raczyń.

— Kleiner Lust Garten, worinn gerade Gänge zur Polnischen Sprache angewiesen werden. Dantzig, T. I. Schreiber, 1746. w 12ce.

Czartor.

— Kleiner Lustgarten, worin gerade Gänge zur polnischen Sprache angewiesen werden; gepflanzet durch

Joh. Carl von Jasienica Woyna. Danzig 1756. w 12ce, str. 336. Jagiell.

— Kleiner Lustgarten worinn gerade Gänge zur Polnischen Sprache angewiesen werden; gepflanzet durch Joh. Carl von Jaśienicá Woyna. [Tu ozdobna linia z ornamentu linearnego] Danzig, Mit Thom. Joh. Schreibers Verlag und Schriften, 1762. w 12ce, k. tyt., str. 336.

W wydaniach późniejszych starają się wydawcy coraz bardziej ulepszać dzieło, zachownjąc jednak cały jego układ i zrąb treści. Tak np. tutaj na str. 191 dodano nazwy pór roku, miesięcy i dni. Na str. 193 dodano obszerny ustęp o polskiej ortografii; w części III (przysłowia) dodano przekład niemiecki przysłowi i zwrotów polskich. Rozmów jest tutaj 17, listów 7. Akad.

— Toż:... Danzig 1769. w 8ce. Jagiell. — Ossol.

— Toż:... Danzig 1780 w 8ce.

Bentkowski Hist. lit. I 212.

— Passya albo Historya, o męce, śmierci, i pogrzebie Pana Naszego J. Chryst. także i Historya o żałośnym zburzeniu miasta Jeruzalem... teraz świeżo tak w Ortografii Polskiey. jako też i w Polszczyźnie poprawione, i do druku podane przez J. K. W.(ojnę). MDCXC (1690). Przydany jest na końcu Katechizm D. Marcina Lutra... We Gdańsku. w 8ce, $4^1/_2$ ark.

Dedyk. Trzeciemu porządkowi m. Gd.; pod nią jego podpis z dodatkiem S.(więtej) T.(eol.) K.(and.).

Ob. Schott And. (Analecta 1757)... oraz t. XXIV 106.

(Wojna Jan Karol). Die nach vielen unglücklichen Stunden erlangte Vergänglichkeit welche bei Beerdigung des edlen... Carl de Jasienica Woyna lectoris linguae Polonicae in einer kurtzen Rede entworfen. 1693. w 8ce. Bawor. — Gdań. miejs.

— ob. Bonigk G. (1693).

Wojna Józef ob. Wygonowski Jan.

Wojna Konstanty ob. Kojałowicz Kazim. (Panegyrici 1668).

Wojna Maciej ob. Livonia (supplicantis 1600).

Wojna Marcin ob. Chodkiewicz Georgius (Parentalia 1595) — Kmita Łazarz (1594) — Threni (Parthenicae sodalitatis 1594).

(Wojna Michał) (I). Epithalamion quod dom. Michaeli Woyna (1623)... ob. Fabrycy — Szwab.

— Szczęśliwe południe na które... Michał Woyna... kosą podcięty padł (1635)... ob. Płocensis Wojciech.

Wojna Michał (II) i Konst. ob. Kojałowicz Kaz. (Panegirici 1668).

Wojna Michał (III) ob. Eutropius (Breviarium 1744).

Wojna Orański Mikołaj Heliasz ob. Kojałowicz Wojciech (O uważnym a rozsądnym obrazie wiary 1648 — w t. XIX 403).

WOJNA Orański Pachomiusz, biskup piński prawosławny. Zwierciadło albo zasłona na przeciw Perspektywie X. Kassyana Sakowicza. w Wilnie, w druk. OO. Bazylianów 1645. w 4ce.

Przypis Fryderykowi Sapiezie staroście grodzieńskiemu i ostryńskiemu.

Jocher 3055. — Maciejowski Piśm. III 849. Obacz Orański (w t. XXIII 387).

Wojna Paweł ob. Giermański Stan. (1621) — Korzeniewski Adrian (1619). Juszyński Dykc. II.

WOJNA Piotr. Auspicatissimus Illmi ac Rmi in Christo Patris ac Domini D. Eustachii Wołowicz D. G. Episcopi Vilnensis, praesularis Enthronismus, a Praenobili Juventute academica Vilnensi Societatis Jesu, summo gratulandi studio ἀμετρως και ἐμμετρως adornatus. A. D. Intrat VoCatVs a Deo tanqVaM aaron. Hebr. 5. Vilnae in typographeo academiae S. J. (1616). w 4ce, k. 35 nlb. (k. 1 i sygn. A—I_2).

Na odwr. k. tyt. herb Wołowiczów, a pod nim 8 wierszy łac. podpisał Stanisław Serafin Jagodyński. Podziękowanie imieniem Akademii ułożył prozą łacińską Piotr Wojna. Po czym wysławiają zasługi Wołowicza biskupa prozą i wierszem łac.: Władysław Wojna, Mikołaj Zawissa, Idzi Kazimierz Ostrouch, Krzysztof Zawisza, Stanisław Wojna, Kazimierz Pac, Jan Lowejko, Stanisław Rzeczycki, Piotr Podlecki, Gabriel Ostrouch, Jan Horski, Bartłomiej Krasowski, Stanisław Orłowski, Jerzy Kamiński, Jan Brolnicki, Jan Stetkiewicz, Szymon Piotrowicz, Jan Jędrzejewski, Krzysztof Firlewicz, Zygmunt Ulczycki, Jerzy Drasławski.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

Wojna Pius S. J. (ur. 29 czerwca 1739) ob. Pomey (Pantheum 1768).
Jocher 850.

Wojna Samuel ob. Gliński Jan (Puncta 1697).

WOJNA Stanisław (I). Honores Emeritos Illvstrissimi D. D Evstachii Wolowicz D. G. Episcopi Vilnensis Veneratvr Stanislavs Woyna cum Reliqvis Mvsarvm Cvltoribvs. 1616. fol, k. 10.

Na str. odwr. karty tyt. herb.

Pisali tu: I. Loweyko, Stan. Rzeczycki, Petr. Podlecki, Gabr. Ostrovch, Iohan. Horski, Barth. Krasowski, Stan. Orlowski, Georg. Kaminski, Ionnes Brolnicki, Ioan. Stetkiewicz, Sim. Piotrowicz, Ioan. Iedrzeiewski. Christ. Fierlewicz, Sigism. Vlczycki, Ioan. Ravasen, Ioan. Barszczewski, Pavlus Chobrzynski, Iosephvs Mackiewicz, Barth. Davnikowicz, Ioach. Srederus, Georg Melanowicz, Casim. Maffon. — Na końcu: Epiphonematicon temporale PraesVLIs eVstaChIVs LItaVICVM... Martinus Setnicki. Uniw. Wileń.

— ob. Chodkiewicz Georgius (Parentalia 1595).

Wojna Stanisław (II) ob. Paszkiewicz Jan (Fama, Sława 1649) — Witański Aug. (Dom 1649).

Wojna Orański Stan. (III) ob. Hajewski D. (Zbiór hist. 1780).

WOJNA Stefan Kazim. Illustrissimo Principi Religiosissimo Patri Patruo Colendissimo Domino Clementissimo Benedicto Woynae D. G. Episcopo Vilnen. &c. &c. Pauperem strenam Stephanus Casimirus Woyna Stud: Humanit: in alma Acad: Vilnensi, suppliciter offert. Anno in partu Virginis MDCXV. (1615). Vilnae, ex officina Jozephi Kartzan. w 4ce, k. 10 nlb.
Jagiell.

Wojna Szymon ob. Ewanhelije (1595).

Wojna Tomasz ob. Paszkiewicz Michał (1740).

Wojna Wincenty ob. Grącki Andrz. (1615) — Śląski Sz. (Pamiątka 1605) — Stankiewicz Adam (Virtus 1615).

WOJNA Władysław. Nobilitatem parentem Illustrissimi ac Reverendissimi Eustachii Wołłowicz D. G. Episcopi Vilnensis introducit in suam sedem Ladislaus Woyna (1616). w 4ce, sygn. J.

Są tu wiersze łacińskie: Władysława, Piotra, Stanisława Wojnów, Mikołaja Zawiszy, Egidiusza Ostroucha, Kazimierza Paca i innych.

Juszyński Dykcjon. II 342.
Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. Janczyński Rafał — Sulikowski Mikołaj (Laetitia 1637) — Wołłowicz Eustachy (Auspicatissimi 1610).

Wojnów familia ob. Dambkowski Grzeg. (1615).

(Wojna). Mała woyna czyli opisanie służby lekkich połków w czasie woyny. Z francuzkiego. W Warszawie 1774. w 8ce.

Bentkowski II 366—7 podaje: druk w Warszawie u Dąbrowskiego 1812. w 8ce, str. 275. Przez Kapitana de Grand-Maison ze zlecenia W. P. Podpółkownika jazdy ochotników Flandryi a przez W. Półkownika Dziewanowskiego na polski język przetłómaczona.

Ob. Bibl. II 78. (Zapewne w r. 1812 wyszedł przedruk?).

— głowna między kotem a myszami, które bacząc się być ukrzywdzone, uczyniły Ziazd y uradziły woynę przeciw kotowi; przytym o nędzy zaraz po tey woynie, dla czego w sieci, a nie w innych szatach upodobała sobie chodzić. R. P. 1608. w 4ce, k. 2.

Pod tym 8 wierszy do czytelnika. — Druk gocki.

Wiszniewski VII 162 cytuje urywek (do czyt.) i podaje, że to ma być satyra ówczesnych przygotowań do wojny domowej (??), oraz że ma zawierać drzeworyt i liche wiersze o nędzy. Nie podaje, skąd znał egzemplarz.

Wojna duchowna ob. Castaniza J. (Pugna spiritualis 1644) — Mościcki Mik. (1626) — Rozbrat (grzesznika z światem 1719) — Scupoli (albo nauka zwycięstwa 1683, 1767).

Wojna (zarazem literatura pacyfistyczna) ob. Andreas (siedmioletnia 1776) — Andreini (Piekarski) — Aurimontanus Eliseus (1649) — Beccaria (Wykład o cnotach i nagrodach 1777) — Bellum — Bromirski (Spór pokoju z wojną 1759) — Chwałkowski J. J. (1667) — Cielecki Teodor (Bellum si in alieno solo gerendum sit 1623) — Erazm Roterd. (Querela pacis profligatae 1518) — Flawiusz (żydowska 1588) — Jastrzębski M. (piosenki z czasu wojny 1608) — Jeney (Sztuka wojny

partyzanckiej 1770) — Jodłowski Wojc. (Quaestio 1712) — Linda Ł. (Oratio de sumendorum armorum justicia 1652) — Lubomirski Stan. (Rozmowy Artaxerxesa 1683; tu o nieszcz. wojny) — Lubomiski Stan. (De vanitate 1718. Próżność rady 1705) — Merlon (psałterz podczas wojny 1680) — Mowa o nieszczęśliwościach wojny (1772) — Nax (1789) — Ostrowski Jan (De bello dialysis 1598) — Paleolog (Defensio 1574) — Polidamus (1534) — Przypkowski Samuel (De jure christ. magistratus) — Rychlewicz B. (Panoplia część III 1706) — Rzewuski Wacław (Libellus populorum 1762; tu pochwały pokoju — Zabawki 1762; tu mowa za wojną i przeciw wojnie) — Saint Pierre — Schlichtyng J. (Quaestiones de bello, zapewne rękopis?) — Skarga P. — Skrzetuski Winc. i Kaj. (1775) — Słupecki Feliks — Socyn (Ad J. Paleol. 1571) — Sokolnicki Bened. (1748) — Staszyc (Uwagi. Przestrogi; tu projekt pokoju wieczn.) — Święcicki (De jure naturae 1769) — Trembecki St. (List do Konarzewskiego; tu silne argumenty przeciw pacyfizmowi oświecenia) — Tylkowski Wojc. (De bono et malo 1691, Szczęście i nieszczęście na wojnie 1678) — Tyszyński P. (Pieśni polityczno-moralne 1785) — Uwagi przyjaciela ludzkości (1794) — Walenty, sługa Stan. Łaskiego (Napomnienie 1545; tu podał argumenty za pokojem w chrześcijaństwie) — Vattel (Dialogue entre Pierre 1768) — Wolzogen (Annotationes) — Zabawy przyjemne i poż. (1774, str. 211—39, tu rozprawa: O wojnie) — Zadora (Traktat de offens. bello 1612) — Zielejewicz Eleut. (z słońcem 1663) — Złe i dobrze.

Kasparek Udział Polaków w uprawie prawa międz. 1885 str. 76 i nast. — Estreicher Stan. Pacyfizm w Polsce XVI stulecia 1930. — Kot Ideologia polit. braci polskich 1932. — Smoleński Publicystyka polska (w Księdze ku czci Balzera 1825). — Encykl. kośc. XXXII 138—47.

Projekt wiecznego pokoju opracował także Leszczyński, ale ten pozostał w rękopisie.

WOJNAR Krzysztof. Mulier amicta Sole et Luna sub pedibus eius: Apocalypseos capite XII. magna maximi Dei Hominis Mater et Virgo purpurâ caeleste in visione B. Simonis resplendens, Florentissimo Ordini priuilegium, Confraternitati offert Scapulare, et insurgentis cuiusq. aduersitatis impetum, dùm sancto comprimit calcaneo: in annua celebratione venerabundo exornatur stylo. per me... Venerabilem Christophorum Woynar Art. et Phil: Baccal. Craco: apud Valer. Piątkowski, anno Iubilei Magni Millesimo Sexcentesimo quinquagesimo primo (1651) fol., k. 10.

Dedic. Stan. Warszycki Palatino Masoviae. Tytuł następny: Panegyris Sanct. Virg. Beatae Mariae de Monte Carmelo

Jagiell.

— Praecursor Domini... B. Ioannes Baptista in festiuitate sua celebratus, per Christophorum Woynar Phil. Bacc. Cracoviae, typis Andreioviensis 1649. w 4ce, 2 ark. Ossol.

— ob. Oczkowicz Stan. (Promontorium 1647).

WOJNAR (Woynar) Praevorscensis Marcin. Carmen Nvptiale Nouis Coniugibus D. Ioanni Kilarovicio Crosnensi, Viro Egregio, & de literis ac humanitate benè merito, Sponso Et D. Aunae Praisneroviciae Virgini pudicissimae. D. Lvcae Praisnerovic Ciuis opt: & Consulis vigilantiss: Filiae, Sponsae. A Martino Woynar Praevorscen: Art: Lib: & Philosoph: Baccalaureo, Scholae Crosneñ Praeceptore, amoris & obseruantiae ergô Dicatvm. A. D. VI. Non: Oct. Cracoviae, Typis Ioannis Szarffenberger. Anno 1611. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 2 nlb.

Zaczyna się: Pictus vere novo floribus undique — Hortus, serta potis florida nectere...

Bentkowski Hist. I 251. Ossol.

— Epithalamium in nuptiis Iohannis Farurey et Leonorae Samuelis Sieniński filiae, a Martino Woynar Praevorscensi Ph. Bacc. scholae Crosn. praefecto. Cracoviae, typis Kobyliński 1612. w 4ce, k. 6.

Ossol. — Uniw. Lwow.

WOJNAR Sebastian z Tarnowa. Naenia Sarmatica in funere Illustrissimi et Magnifici Domini D. Janussii

Ducis in Ostrog, Comitis in Tarnow Castellani Cracoviensis, Włodymirien. Circassien. Białocerkievien. Bohusłavien. &c. Capitanei, Domini sui Clementissimi a Sebastiano Woynar Almae Academiae Cracov. Studioso facta, cujus piis manibus 4. Nonas Novembr. Anno MDCXX. (1620) justa peracta. Cracoviae typis Antonii Wosiński. w 4ce, k. 3 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Ostrogskich, a pod nim 8-wiersz łaciński.
Muczkowski Statuta 289. Akad.

— ob. Passerowic Stan. (1626).

Wojnarowicz Jan ob. Charzewski J. (Zenith 1752).

WOJNAROWIC (Woynarowicz) Stanisław. Corona ex Lauru contexta qua redimiti nouem adolescentes, in Philosophia Primae Laureae titulum meruerunt. In quorum laudem et gratulationem V. Stanislaus Woynarowic ejusdem Laureae candid. haec carmina cecinit A. Domini 1650. Die 13 mense Octobris. Cracoviae, apud Martinum Filipowski. w 4ce. k. 7.

Ded. D. Nicolao Oborski, J. U. doct., proton. apost. etc. Na odwrocie karty tyt. herb i sześciowiersz łaciński.
Obejmuje wiersze na cześć: Marc. Winklera, Jak. Rorajskiego, Franc. Przewoskiego, Jana Ryszkowicza, Wal. Ziachowicza, Jana Fressela, Macieja Brewczyńskiego.
Jocher 1418. — Muczkowski Statuta 324. Jagiell. — Ossol.

Wojnarowski Jan ob. Franconius (1612).

WOJNARSKI Jan. Apotheosis Philosophiae cum XI. VV. secundae laureae Licenciati, Antiquorum Philosophorum nominibus per Clariss. et Magnificum Dnum D. Laurentium Smieszkowicz Philosophiae ac Medicinae doctorem et prof., Almae Acad. Crac. Procancellarium et Rectorem Vigilantissimum, insigniti, Artium Magistri et Philosophiae doctores opera Excellentiss. et Doctiss. D. D. Jacobi Suski Collegae Minoris, in universali Regni Poloniae Gymnasio, renuntiarentur a Joanne Woynarski Secundae laureae licenciato, celebrata Anno a partu Virginis MDCXLVI. (1646) d. XIV. April. Cracoviae typis Piątkovianis. w 4ce, 2 ark.

Na odwr. str. tyt. herb Łodzia.
Przypis prozą Łukaszowi Opalińskiemu podkomorzemu poznańskiemu. Rozpoczyna oda na pochwałę Akad. — Po czym pochwały z osobna dla każdego nowoogłoszonych doktorów: Jan Misalski, Sylwester Urbanowic, Stefan Goscki, Wojciech Nucerin, Jan Nyklassowski, Jakub Reynekier, Jan Kraus, Jan Karpiński, Jan Sieprawski i Tomasz Brzeziński. — Na końcu herb Akad. i pod nim 4-wiersz. Zamoj.

— Leo pacificus triumphatrice amoris dextera, imartialibus insigniis exarmatus, et ad festivos Hymenaei applausus aurea gentilitii stemmatis corona liliis rosisque nuptialibus contexta coronatus. Clarissimis vero Neosponsis, generoso ac magnifico Dño D. Joanni Szorger et integerrimae ac pudicissimae Virgini Rosaliae Constantiae spectabilis et magnifici Dñi Petri Gołecki consulis Crac. lectissimae filiae. Ad felix novi coniugii auspicium, cum oficiosissima gratitudine et votivo applausu dedicatus, a M. Joanne Woynarski, Phil. Doct. et in Alma Univ. Crac. prof. Anno salutis humanae 1654, die 15. mensis Novembri. Cracoviae, apud Lucam Kupisz S. R. M. typ. fol., k. 9 nlb.

Muczkowski Statuta 315, 318.
Czartor. — Jagiell. — Ossol.

Wojnarski Sebastian ob. Passerowic Stanisław (1626).

Wojnianka Anna Jadwiga ob. Krasuski Dominik (1642).

Wojnianka Anna Magdalena ob. Jagodyński Stanisł. Seraf. (1614).

Wojnianka Eleonora ob. Białozor Fr. (1692).

Wojnianka Marusza ob. Protasowicz Jan (1597).

WOJNICKI Franciszek od św. Kazimierza, pijar. [Pytania z dawnej i nowszej historyi kacerskiej]. 1751.

Podobno został ten druk zniszczony dla niektórych miejsc drażliwych.
Janozki Lexicon II 146. — Horanyi Scriptores Piarum II 850. — Jocher 9821.

WOJNICKI. W. Komornik Woynicki przynosi sprawę: z WW. Pežarskim Skarb. Łomžvń i Taylerem Porucznikiem I. K. Mci (o spadek po Krzyszt. Desztoungu). (Wilno 1789). fol., k. 5. Jagiell.

Wojnicki Józef ob. Iwanicki Paweł (1746).

WOJNICZA (z) Ambroży, dominikanin. Theothelimerminia seu divinae voluntatis interpretatio publicae disputationi exposita. Jaroslaviae 1626. w 4ce, ark. 2.

Barącz Rys dziejów z. kazn. II 79. — Jocher 3458 i 5831.

Wojnicz Wojciech S. J. ob. Jugiaris Al. (Dei hominis 1643).

Wojniłów ob. Druszkiewicz Stan. (1677).

WOJNIŁOWICZ Adam. Mowa JW. JP. Adama Woyniłowicza Koniuszego Woiewództwa Nowogrodzkiego y Posła na Seym Ordynaryiny r. 1776 men. 7bris 20 dnia miana. fol., k. 2.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

WOJNIŁOWICZ (Woyniłowicz) Florian. Propositiones Ex Universa Philosophia. Sub Auspiciis Illustrissimi Ac Excellentissimi Domini Domini Joachimi De Litawor Chreptowicz Procancellarii M. D. Litt: Equitis Aquilae Albae Et Divi Stanislai. Praefecti Orsensium &c. &c. &c. A Floriano Woyniłowicz Anno studiorum suorum ultimo exeunte In Academia & Universitate Vilnensi Defendendae. [Tu rycina: nad górzystym krajobrazem unosi się aniołek z wieńcem i książką w rękach]. Praeside A. R. D. Joannae Erdman Sacrae Theologiae Doctore, Philosophiae Professore. [Tu ozdobna linia]. Anno 1776. Mense Junio Die 16. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Obejmuje tezy z logiki, ontologii, psychologii, teologii, fizyki ogólnej (teoretycznej) i stosowanej (optyka, hydrostatyka, hydraulika), z filozofii moralnej, prawa, natury, etyki, polityki. Na k. C: De electricitate. Żadnych nazwisk nie przytacza; ujęcie tradycjonalne. Autorem był zapewne prof. Erdman. Czartor.

— Sprawa JWW. JPP. Floryana Woyniłowicza Sędziego Ziem: Nowogr: Kawalera Orderu S. Stanis: i Józefa Korbuta Czesznika Nowogródzkiego, z JWW. Michałem Grzegorzem Generałem Inspektorem byłych Woysk Litt: Oycem, Pawłem Starostą Wołkowyskim Debitorem, Weroniką z Scypionow Zoną Stty z Konopnicy Grabowskiemi Kawalerami Orderow Polskich. (1789). fol., k. 6 nlb. Uniw. Wileń.

— Prozby JWW. Woyniłowicza Rotmistrza Kawaleryi Narodowey W. X. Litt: Kawalera Orderu S. Stanisława, i Korbuta Czesznika Pttu Nowogródzkiego, z JWW. Grabowskiemi (1799). fol., k. 2 nlb. Uniw. Wileń.

(Wojniłowicz Lucidus), opat bazyliański. Carmen quo... domini Lucido Woyniłowicz... Diem Sacram divinissimi indigetis sui Lucidi martyris obeunti theologi scholastici Vilnenses... sui... gratissimi animi exhibuerunt documentum. (Vilnae) 1779. w 4ce, k. 4. Uniw. Wilen.

WOJNIŁOWICZ Michał dominikanin, przeor wileński († 1694). Drzewo. [To w ozdobnej ramce. — Na drugiej karcie tytułowej:] Drzewo Iego Mosci Pana Stanisława Iana Wielmoznego Iego Mosci Pana P. Andrzeia Kazimierza Skorobohatego Skarbnego W. X. L. Pierworodnego Kochanego Syna, Roku 1658. dnia 4. Octobra, na ziemi żyć poczynaiącego. Roku 1681. dnia 10. Augusta, W Niebie Do nieprzeżytey wiecznosci, y widzenia Boskiego Mądrą, pobożną, świątobliwą, Pasterską dyspozycyią Iaśnie Wielmożn: I. M. X. Stanisława z Lubraniec Dąbskiego Biskupa Łuckiego, Nominata Płockiego zaprowadzaiące. Przez X. Michała Woyniłowicza S. Th. Doktora. Exprowincyała, y Oyca pierwszego Prowincyey Litewskiey, Kaznodźieię Ordynaryinego Wileńskiego S. Duchá. Zakonu Kaznodźieyskiego Dominiká S. słowem Bożym Przy pogrzebowey tegoż Młodźianá Lustrze, Roku 1682. dnia 16. Iunij, w Warszawie, w Kośćiele OO. Dominikanow Doyrzane y Obiawione. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Dedykacja pierwsza do bisk. Stan. Dąbskiego, druga do A. K. Skorobohatego. — Na końcu D. O. M. (nagrobek po łacinie). Rzecz cała, jak wszystkie kazania ks. Wojniłowicza, bez konkretnej treści.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Exvltavit. [Na drugiej k. tyt.:] Exvltavit Iaśnie Wielmożnemu Iego

Mosci Xiędzv Mikołaiowi Stephanowi Pacowi Biskvpowi Wilenskiemv Przy Solennym dźięk czynieniu Pánu zá otrzymaną w Rzymie Expedycyą W dzień náwiedzenia Elżbiety od Nayświętszey Bogarodzicy Maryey Pánny Roku 1682. Dnia 2. Iulij. w Kośćiele Oycow Dominikanow Zakonu Káznodźieyskiego W Choroszczy Máiętności dźiedziczney Tegoż Iáśnie Wielmożnego Fundácyey Słowem Bożym Przez X. Michála Woyniłłowicza S. Th: Doktorá ExProwincyała, Oycá Pierwszego, Tegoż Zakonu Prowincyey Litewskiey, Kaznodźieię Ordynálnego Wileńskiego S. Duchá Ogłoszone. Zá pozwoleniem starszych Do druku podáne. [Tu w ozdobnych liniach:] w Wilnie w Drukárni Oycow Franciszkanow R. 1682. w 4ce, k. 2 tyt. i k. 7 nlb. (sygn. C_1).

Dedyk.: Do J. W. biskupa (Paca), dat. ex conventu ord. Praed. 15 sept. 1682

Bez treści, same ogólniki mocno makaronizującym językiem.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Nayniższy z Naywyższego J. W. Jego Mosc Pan Alexander Hilary Połubiński Marszałek Naywyższy W. X. L., Wołkowyski, Bobrojski, Paryczycki, Kolczycki, Jezierzyski, Wielatycki, Głosownicki, Zydykański Starosta ekonomii Brzeskiey administrator, J. K. M. pułkownik podczas pogrzebowey chmury w Dereczynie R. 1679 d. 7 Grudnia Słowem Bożém przez X. Michała Woyniłowicza S. Th. Doktora Prowincyała litewskiego OO. Domikanów z żałością doyrzany, z płaczem ogłoszony. w 4ce, k. 30 nlb.

Przypis prozą Zofii Wołodkowiczównie Połubińskiej, żonie zmarłego. Bardzo mało szczegółów do życiorysu zmarłego.

Na karcie 15 v. odsyła ciekawych „do liniey JOsw. Domu tego Xiążąt z Łubna Połubińskich odemnie w r. 1675 na świat wydaney" — a na karcie 16 znowu pisze: „jako Arbor informat Illustrissimae Propaginis Połubianae".

Bawor. — Bibl. w Suchej. — Czartor. — Jagiell. — Krasińs. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Pszczołka. [Na drugiej karcie tytułowej:] Pszczołka z Ziemskiego Kwiećia, do Niebieskiego lecąca Ulá, Wielmożna I. M. Páni Konstancya Hilarya Wołłowiczowna Grabinska Woiewodztwá Brzeskiego Chorążyna w Bereźie Roku 1678. Dniá 23. Márcá Przy Pogrzebowey Pogodźie, Przez X. M. W. S. Th. D. P. W. D. S. W. K. L. Z. K. D. S. Słowa Bożego kunsztem Osadzona. [Na końcu:] Vilnae Typis Franciscanis, 1678. w 4ce, k. 20 nlb. (sygn. E_4).

Na odwr. k. tyt. wiersz łac. Ad lectorem. Dedyk. Jerzemu Wład. Grabińskiemu. — W kazaniu pochwały i podziękowania imieniem zmarłej. Kończy: Nagrobek (wierszowany) i cytat ze św. Augustyna.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Relikwia. [Na drugiej karcie tytułowej:] Relikwia Wielmożnego IEgo mśći Páná P. Emmanvela Evstachego Brzostowskiego Ręce y Serce W Bereźie Roku 1678. Dnia 22. Márca Przy Pogrzebowym Akćie Przez X. M. W. S. Th. D. P. W. D. S. W. K. L. Z. K. D. S. Słowá Bożego dźwiękiem Ogłoszona. [Na końcu:] Vilnae Typis Franciscanis 1678. w 4ce, k. 32 nlb (sygn. H_4).

Dedyk. do Cypr. Pawła Brzostowskiego referendarza W. X. L. W kazaniu żegna jego imieniem całą rodzinę. Na końcu epitafium po łacinie i cytat ze św. Grzegorza.

Kraszewski Wilno IV 208 zwie zmarłego Brzozowski. — Bandtkie Hist. dr. Kr. P. II 314. — Chłędowski Spis dod. 19.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Błogosławiona Rosa Indyanka Zakonu kaznodzieysk. Dominika S. krotko opisana. w Wilnie w Drukarni Akadem. Soc. Jesu. 1668. w 4ce.

Przypis Izabeli Lackiej Chodkiewiczowej starośc. mozyr., podpisany: Michał Woyniłowicz S. Th. D. Prowincjał Litew. Z. K.

Jocher 8577. Akad. — Uniw. Wileń.

— Rosa. [Na drugiej k. tyt.:] Rosa Bogv Y Lvdziom Miła Y Przyiemna, Jaśnie Wielmożna Iey Mość Páni, P. Marcibella Anna Ná Dąbrownie Zásławiu Hlebowiczowna, Oginska Woiewodzina Trocka, Mśćibowska, Dorsuniska, Rochaczewska, Staroscina, Roku 1681. dnia dwunastego Grudnia Ziemie do Niebá y przez śmierć przenieśiona, W Rosi Roku 1683. dniá dwunastego

Stycznia w Kośćiele Oycow Dominikanow przy S. Dvchv w Wilnie, Przez X. Michała Woyniłłowicza, S. Theol. Doktorá ExProwincyałá, Pierwszego Oycá Prowincyey Litewskiey. Przeora Poporskiego. Tegoż Zakonu Káznodzieyskiego Dominiká Swiętego Słowem Bożym Obiawiona. [Na końcu:] W Warszawie, W Drukarni Oycow Scholarum Piarum, Roku Páńskiego, 1683. w 4ce, k. tyt. 2 i k. 16 nlb.

Druk gock.

Dedyk. do Marcjana z Kozielska Ogińskiego, wojew. trockiego, podp. X. Michał O.(jciec) P.(ierwszy).

Wychwala cnoty zmarłej, pociesza pozostałych, m. i. siostrę Katarzynę Sapieżynę. Opisuje, jak zmarła nie lubiła lepić muszek (czarnych makuł) na twarzy. Na końcu nagrobek wierszowany.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Snieg Ogien. [Na drugiej k. tyt.:] Snieg Ogien Iasnie Oswieceni Ierzy Woiewodzic Trocki Ian Marszałek Bracławski z Kozielska Oginscy W ognistego Ducha S. OO. Dominikanow Bazylice Przy pogrzebowey lustrze Przez X. Michała Woyniłłowicza S. Th. Doktora Prowincyała Prowincyey Litewskiey Zakonu Kaznodźieyskiego Dominika świętego w Wilnie Roku 1680. dnia 5. Novembra. Niezniszczeni, Doyzrzani, Ogłoszeni. w 4ce, k. 2 tyt. i k. 45 nlb.

Na odwr. drugiego tytułu miedzioryt herbu i 4-wiersz łac. — Dedyk. Marcjanowi Aleks. Ogińskiemu i jego żonie Marcibelli z Hlebowiczów.

Jerzy Ogiński, syn Marc. Aleks. zmarł w drugim roku życia — stąd śnieg. Jan Ogiński zmarł w 47 roku życia (był żołnierzem — stąd ogień). Przeważną część kazania zajmują podziękowania, rozwlekle motywowane dla wszystkich koligatów przybyłych na pogrzeb. Na końcu wiersze i nagrobki dla zmarłych.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Przezdz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— Summaryusz życia y cudow niektorych S. Ludwika Bertranda Zakonu Kaznodzieyskiego od Klemensa X. kanonizowanego. w Wilnie 1672. w 4ce.

Jocher 8540 i noty. Bawor.

— Thomasz Kazimierz Girski... Kazanie pogrzebowe... przez X. Michała Woyniłowicza. Wilno, w drukarni Akad. S. Jesu 1672. w 4ce. Uniw. Wileń.

— Trop Sprzęgłego przez śmierć cugu sześciu rodzonych Braći Wielmoznych Ich MM. PP. Władysława, Samvela, Krysztopha, Thomasza, Kazimierza, Iana Wilczkow. Iaśnie Wielmożne° Kasztelana Smolenskiego, I. M. P. Samvela Karola Wilczka Vkochanych Synow: Przy pogrzebowey, w Kośćiele Pietuchowskim, Roku 1666. Marcá 16. poroszy, Przez X. Michałá Woyniłowicza S. Th Lektora, Przeora Wileńskiego S. Duchá. Wikaryego kontraty Litewskiey Zakonu Kaznodźieyskiego, y Ordynaryine° Nauk Bakałarzá przyięty, y z Ambony odgłosem słowá Bożego ziawiony. (1666). w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Wilczków (Podkowa) i wiersz polski. — Dedykacja Samuelowi Karolowi Wilczkowi, kaszt. smoleń., ojcu zmarłych.

W kazaniu pochwały zmarłych. Zmarli na morowe powietrze w Lublinie, gdzie na naukach byli. Należeli do kongregacji jezuickiej i odznaczali się pobożnością. Najstarszy Władysław miał lat 20, najmłodszy lat 12.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. Acta capituli (1668, 1688).

Chłędowski Spis 19, 24. — Barącz Dzieje zak kazn. II 279. — Encykl. Orgelbr. XXVII 651.

WOJNIŁOWICZ Romuald. Kazania świąteczne na rok cały W. J. P. Stanisławowi Łopotowi Bykowskiemu Strażn. Woysk. W. X. L. staroście Bobruyskiemu, Woyskiemu y Pisarzowi grodzkiemu woiewodztwa Nowogrodzkiego iako mecenasowi swoiemu od X. Romualda Woyniłowicza S. J. dedykowane. R. 1756. w Nieświżu w druk. Radziwiłł. S. J. w 4ce, k. 4 i str. 568.

Brown Bibliot. 431, 501. — Encykl. Org. XXVII 651. — Jocher 4527.

Czartor. — Przezdz — Raczyń. — Uniw. Wileń.

(Wojniłowiczowie). Sprawa WW. JPP. Woyniłowiczow i dalszych Sukcessorow i Sukcessorek zeszłego Józefa Woyniłowicza Łowczego Nowogr. z JW. Anną z Jundziłłów Morawską Generałową Woysk Rossyiskich. Do podniesienia Dekretu Ziemskiego Grodzień.

w R. 1799 Julii 15/26 dnia zapadłego w punktach appellacyą objętych, a w dalszych approbaty. (Wilno 1799). fol., k. 1.

Dopisano: Woyniłowicz sam aktor pisał i odbywał. Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Sprawa JWW. JPP. Franciszka Instygatora W. W. X. Litt: Józefa Sędzica Nowogrodzkiego, Mikołaia Podpułkownika Buławy Polney w stopniu swoim, oraz W. JP. Wincentego, nakostatek Ignacego Kapitana Woysk Litt: Woyniłowiczow. z WW. JPP. Suchodolcami, Maszewskiemi, Kaczyńskiemi, Grotuzami, Iwanowską Starościną Minską, oraz Mikołaiem Chorążym Nowogrodzkim i Janem Sędzicem Bratem Jego, Woyniłowiczami (po 1791). fol., k. 7 nlb. Uniw. Wileń.

— Sprawa WW. JPP. Woyniłowiczow i dalszych Sukcessorow i Sukcessorek zeszłego Józefa Woyniłowicza Łowczego Nowogr: z JW. Anną z Jundziłłow Morawską Generałową Woysk Rossyiskich (1799). fol., k. 1 nlb. Uniw. Wileń.

— Petyta WW. JPP. Woyniłowiczow przeciw JXX. Dominikanom Konwentu Dereczynskiego. (1790). fol., k. 2 nlb. Uniw. Wileń.

— ob. Jezierscy — Mikulicz Winc. (Prośby 1799) — Sobański Bern. (Replika 1799) — Suchodolcowie — Tynkhaus.

Wojnina Apolonia († 1636) ob. Zaleski Samuel (Mądra 1636).

Wojnów (z) ob. Brzezicka, Dorohostajska, Sapieżyna, Wolska.

Wojno pułkownik ob. N. J. (Wiersz).

Wojnowicze Kasper i Antoni ob. Bucewicz M. (Sprawa).

WOJNOWSKI Jeremi z Podola. Carmen gratulatorium ad Illustrem et Magnificum Dominum Dn. Jacobum Comitem ab Ostrorog Capitaneum Posnan. et Majoris Poloniae generalem. Anno 1566. w 4ce.

— Illii opugnatio per Herculem facta heroico carmine descripta, A Jeremia VVoinovio equite Polono. Ad generosum Dominum D. Ludovicum Baronem à Putbus etc. Francofordiae cis Viadrum 1567. w 4ce, k. 6.

Zapewne toż samo, co następne? Wierzbowski II 1441.

Berliń. publ. — Petersb. publ.

— Descriptio Troianae Oppvgnationis per Herculem factae, Heroico Carmine, per Ieremiam Woinovivm E. P. Ad Magnificum D. D. Nicolaum Iazłowiecki, de Buczacz: terrarum Russiae Palatinidem: ac Sniatinen: Czerwonogrodenq; &c. Capitaneum &c. &c. [Tu sygnet drukarni: obelisk przebijający chmury; pod chmurą sznur ptactwa]. Cracoviae In Officina Lazari, Anno Domini M.D.LXXXVI. (1586). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie k. tyt. krótki przypis Magnifico Capitaneo Sniatynensi (tj. Jazłowieckiemu). Tu mówi, że chciał przeszłej zimy przekładać Q. Curtiusa, ale go editio Modiana na czas nie doszła. Myślał przeto o przekładzie polskim Daretis Phrygii aut Diotis (sic) Cretensis; ale historia pierwszego umniejszała męstwo Trojan, a drugi (Dictis) „nostra lingua donatus videbatur propter graecam brevitatem plane insipidus“. „Visum saltem est ex eo describere priorem ad Trojam Graecorum expeditonem ad Laomedontis usque manu Herculis interitum“... Datum Lublini 1586 decimo Cal. Jul.

Mimo tej zapowiedzi nie będzie to przekład z Dictisa, lecz przeróbka, bo mówi na początku o Tatarach (Scythae), poskromieniu Wołoszy i o podolskich Kamenach. Na końcu 12 wierszy greckich Wojnowskiego: Pros ton auton dedekastichon... i Epigramma łacińskie (o treści: Salve dulcissima vitis). Czartor.

— Historia Susannae ex Danielis capite XIIII. heroico carmine reddita. Francofurti ad Viadrum 1567. w 4ce. Berliń publ.

— In Discordiam Et Tvmvltvs Electionem Regiam subsequutos. Sylva Ieremiae Woinovii, Eq. Podol. [Tu sygnet drukarni Andrysowica: obelisk]. Cracoviae, Ex Officina Lazari, Anno Domini M.D.LXXXVIII. (1588). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Druk piękną kursywą.

Wychwala Zygmunta, sławiąc m. i. jego pobożność. Wskazuje na niebezpieczeństwo tureckie. Cui fortuna domus instauranda Jagelli est data... civilem tua virtute tumultum exaequa... Język łac. i sztuka

wierszowania na wysokim poziomie artystycznym.

Wierzbowski III 2847.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Dzikow — Jagiell. — Ossol. — Zamoj.

— ob. Acciajoli Donat — Plutarch (Annibal 1593).

Obszernie opowiada o nim Laur. Müller (Sept. Hist. 1595 str. 78—80), sławiąc jego naukę, talent poetycki, zdolności językowe. Umiał po tatarsku i hebrajsku perfectissime. Z biblioteki despoty wołoskiego miał u siebie dużo rękopisów, m. i. Ciceronis de Rep. pisany złotem na pergaminie. Pokazał on Müllerowi o sześć dni od Borystenu grób Owidiusza z napisem łaciń. (niewątpliwie sfabrykowanym w w. XVI), który już nie ze wszystkim był czytelny. Na Wołyniu utrzymywano, iż kości Owidiusza zostały stąd zabrane do Kijowa. Było to gdzieś niedaleko ab Ponto.

Juszyński II 342 — Siarczyński Obraz II 327. — Wiszniewski Hist. lit. VI 309, 542. — Maciejowski Piśmien. III 362. — Święcki Hist pam. II 538—42. — Dzienn. Ministerstwa Oświec. Petersb. 1857, styczeń. — Bandtkie Hist. druk. I 394. — Bielowski w Bibl. Warsz. 1854 LIV 375. — Tenże Wstęp krytyczny 1850 str. 272. — Kot U źródeł. — Przychocki Grób Owidiusza w Polsce 1920, str. 7—11 (sadzi, że on to ułożył apokryficzny nagrobek Owidiusza). — Encykl. Orgelbr. XXVII 651. — Finkel Bibl. III str. 1896.

Wojnowski Stanisław ob. Karśnicki J. (Patron 1718).

Wojny ob. Kamiński Fulgenty (greckie 1773) — Paprocki Franc. (znaczniejsze 1763) — Poszakowski (święte dla odzyskania ziemi 1749) — Wołodkiewicz Ch. (w Inflanciech 1610).

Wojowanie ob. Perspectiva (1622) — Wojna — Wojsko.

VOISIN J. De SS. Trinitate adversus disceptationem Antitrinitarii anonymi. Parisiis, Piget. 1647. w 12ce.

Tu polemizuje z Jon. Schlichtingiem, o czym Bock I 797 (wymienia też inne prace wydane z tego powodu).

Wojsko. (Projekt ok. 1790). fol., k. 2.

T. P. N. w Poznaniu.

Wojsko (wojskowość, sztuka wojskowa) ob. Abocourt (1779; o werbowaniu za granicę) — Actum (1788—1794; liczne ustawy w kwestiach wojskowych) — Aigner (Nauka o kosach i pikach 1794) — Akt konstytucji (1788—1790; ob. Actum) — Albertus z wojny — Alexandrowicz Fab. (Głos 1793; o ruinie wojska) — Annotacje — Aqua And. (bombardieri 1623) — Armeen (1674) — Artykuły (Franc. II 1798) — Artyleria (odsyłacze) — August III (saskie 1735) — Awans (1790) — Baccelini (Aforismi militari 1610) — Bakałowicz J. (fortece 1771—1777) — Bałtyk (Mare 1638; tu o flocie polskiej) — Bauman (Ars equitandi 1640) — Bembus M. (Bellator christ. 1617) — Bernowicz M. (1782) — Bezout (1781) — Bielicki Leon (Propozycja 1790, 1791) — Bielski Jan (Widok IV 1763) — Bielski M. (Sprawa rycerska 1569) — Biester (rysunki Chodowieckiego 1796) — Bogatko (Scientia architecturae, pyrotechnicae, mathem. 1747) — Boot Abr. (1632) — Branicki Fr. (regulaminy 1775, uniwersały 1785) — Braun Ernest (Artilleria 1682) — Brodowski (Wyłożenie przymiotów 1775. Corpus juris 1750) — Broscius J. (Archit. milit. a Gesnero 1624) — Brühl (Artykuły 1775) — Buxhevden (1795) — Bydgoszczy (z) M. (Żołnierskie nabożeństwo 1610) — Bystrzonowski Woje. (1743; tu o taktyce) — Campament (1730) — Carosi (1781; tu o wojsku i o jeździe narodowej) — Centuria poetica (1666) — Chodźko (Projekt) — Chrzczonowski Mik. (1791) — Chomiński (1788) — Cieciszowski Jan (Miernictwo 1786) — Cielecki Teod. (in proprio potius solo bellum 1623) — Ciemniewski Andrzej (Projekt 1793) — Coaequacya w płacy (1697) — Coccei (Regulament 1770) — Connor (1700) — Considerations (1774) — Czacki (władza 1788) — Czamarka (1791) — Czapski Franc. (1788) — Czartoryski Adam — Deklaracja (1717) — De la Curne (o rycerstwie 1772) — Departament wojskowy — Deputacja — Dienst Reglement (1755) — Dłuski M. (Practica 1670) — Dohna Krz. (Manifest 1759) — Doniesienie (1788) — Dyspartyment (1763) — Dyspozycja (1717) — Działyńscy (Sztuka wojenna 1765) — Engelke J. (armaty 1708) — Etat stu

tys. (1789) — Etat... ob. Raspe (tu ryciny mundurów 1781) — Exercise (1766) — Excerpt (1789, 1793) — Explikacya (1775) — Extracte (1656) — Favrat (wojna z r. 1794) — Firlej (De bello) — Flemming J. H. (hetmani komenda 1702, 1716) — Fredro A. M. (liczne jego pisma z tej dziedziny 1675) — Frontinus (1609) — Freytag (Architectura militaris 1631) — Fundusz — Garlicki T. (Mowa w rynku krakowsk. 1768) — Gaski G. (Lux 1724) — Gąsowski J. (Mowa 1788) — Głos dowodz. (1788) — Głos obywatela (1789) — Górski Stan. (Głos 1788) — Gorzeński M. (1788) — Gostkowski Paweł (1793) — Grabowski P. (Posp. ruszenie 1595) — Grajewski (1786) — Granowski Kaz. (1763) — Griesheim (Die Pflichten 1777, Refl. sur form. 1789 — o kawalerii) — Grodzicki Fr. (Scientia militaris 1747) — Gruszczyński Wal. (1777) — Grzech Achanów (1649) — Hetman — Hogreve (Miernictwo 1790) — Holmsdorf (1780) — Husarze — Jabłkowski Józ. (Relacja 1780) — Jabłonowski St. (1685) — Jabłonowski Józef (Dodecas 1754; rozprawa o hetmanach) — Jabłonowski Józ. Prus (1786) — Jezierski Jacek (1789—1791) — Jordan Walawski (Kampament 1730) — Juniewicz M. (Refleksje 1753) — Kadeci — Kalendarzyk polit. (1787; tu mundury) — Kampenhausen (Apologia kopii 1747) — Kantony (odsyłacze) — Karczewski (Objaśnienie) — Karśnicki L. (korpus kadetów 1789, kantony 1791) — Katechizm rycerski (Czartoryskiego) — Kawaleria (1789) — Kayzer (Taktyka 1794) — Khevenhüller (Ars militaris 1750) — Kińsky F. K. (Służba 1787) — Kirys hartowny (ob. Nieradzki) — Komisja wojskowa (porównaj pod: Uniwersały) — Kossowski Roch (1789) — Kozacy — Kozłowski J. (Ars 1744) — Krasiński J. (rosyj. 1789) — Kriegs Operationen (1730; kampament) — Krzucki Ignacy (Sposób powiększenia 1788) — Krzywda (1712; tu o hibernach) — Kublicki St. (1789) — Kunicki (1793) — Kurzeniecki Ign. (Mowa 1786; o Regulaminie) — Kwarciani — Kwit — Łącki Adam (Hetmani 1777) — Łanowe wojsko — Łaski Stan. (Postęp. rycerskie 1599) — Leszczyński Stan. — Libellus suplex (Flemming 1716) — Lipski (rosyj. 1776) — Lochowski (1677) — Lokacja zimowa (1717) — Lubomirski St. (De vanitate 1699 i inne jego pisma) — Małachowski J. N. — Męciński J. (Kazanie 1790) — Mikorski Dion. (rosyj. 1793—1794) — Modrzewski Frycz (De emend. 1551; tu księga o wojnie) — Mohl (Theses ex arte 1762) — Moszczeński Wojc. (Relacja, departament) — Mundury — Myśl obywat. (1788) — Myśl nad stanem (1789) — Myśli nad projektem milicji (1788) — Myśli ulepszenia wojska (1789) — Nagroda — Namowa żołnierska (1622; o podatkach rycerstwa) — Naruszewicz (De munitionibus 1609) — Niemcewicz J. (rosyj. 1794) — Nieradzki (Kirys) — Niesiołowski (Otia 1743) — Niezabitowski Stef. (Projekt 1793) — Objaśnienie (koronne, służby 1769) — Odmiany rządu wojsk. (1788) — Ogiński M. K. (Myśli o rzeczy wojennej 1789) — Olszewski Marcin (Rozsądek 1663, Projekt etatu 1788) — Olszowski And. (Odpowiedź posłom) — Opaliński (Satyry 1654) — Opatrzenie — Ordynacja (saskiego 1715, wojska zaporosk. 1625) — Ordynans (1778, 1785, 1789) — Oszczędzenie (1791) — Paprocki B. (Hetman (1578) — Perspectiva (porządki 1622) — Płata i chleb (1771) — Plichta (Projekt) — Pobór (1789) — Polak (1791) — Poniatowski Michał (1788) — Poniatowski Stan. (generał) — Poprawa — Postanowienie (1700) — Potocki Ignacy (1788) — Potocki Michał (Uwagi) — Potocki Stan. Kostka (artyleria 1791) — Powinności brygadierów — Pow. żołnierza (1789) — Problemata matemat. (1751) — Proceder pewny (1775) — Projekt (liczne projekty zwłaszcza z czasów sejmu 4-letn. i 1793, projekt etatu 1788, komisji, kompanii, sotni, komputu, kawalerii) — Protestacja (rosyj. 1793) —

Prywat — Przepis mustry (1790) — Przepis... osób zdrowia — Przepis kawalerii — Przepis ubioru (1785) — Przepisy (mustry 1790) — Przepisy (w czasie batalii 1794) — Przestroga — Przyłuski Jak. (Statut 1548) — Punkt — Pytania (1762) — Rada Najw. (1794) — Radziwiłł Karol — Radziwiłł Michał Kaz. (1746) — Raspe G. (ryciny z mundurami 1778—1781) — Ratio summaria quartae (1699—1712) — Ratione — Refleksje (rekruci 1789) — Reflections sur la formation (1789) — Reglement (1739, 1767) — Regulamen (exercerunku dla Regimentów pieszych 1775; dla brygad kawaleryi narodowej i pułków przedniej straży wojska obojga narodów 1786; dla regimentów koronnych Gwardyi Koron. i W. X. L. 1786; płacy i służby obozowej 1786) — Rekruci — Relacja delegowanych (1788) — Relatio — Relazione — Repartycja wojska (1717) — Respons zostającego w służbie (1788) — Reveries (1789) — Rogaliński J. (Prawidła 1776; Doświadczenia, ks. IV) — Rohan (Le parfait capitaine 1729) — Romaniusz (wojsko rosyjskie) — Rozbiór artykułów — Rozwadowski (Zaciąg kozaków 1622) — Rydzyński (1768) — Rzewuski Sew. (pruskie 1793) — Saint Leu (Reflexions sur écoles 1776) — Santa Cruz (Refleksje 1787) — Sarnicki St. (Statuta, Księgi prawa rycerskiego 1594; oraz Księgi hetm.) — Siemienowicz (Artyleria 1650) — Skarga (Nabożeństwo żołn., Bractwo 1604) — Skórkowski K. (Głos) — Ślaski (1788) — Sosnowski (Regulamin 1777) — Sporządzenie (oekonomia wojskowa, ok. 1660) — Sposób dania rekrutów (1789) — Sposób powiększenia sił (1789) — Sposób jakoby wojska mogły być w porządku (1652) — Stacje wojskowe (tu odsyłacze w tej kwestii tak doniosłej dla w. XVII) — Stadnicki F. (Mowa 1780) — Stan wojska (1780) — Staniszewski (Korpus inżyn.) — Starowolski Szym. (Instit., Zguba ojcz. i inne jego pisma) — Subsidium z dóbr ziemskich — Suchodolski Wojc. (Mowa 1788, Odpowiedź) — Sułkowski Fr. (Pamiętnik żołnierski) — Sułkowski Antoni — Sułkowski Aleks. (Milit. Betracht.) — Sułkowski August (Hetmani 1778) — Summariusz kompustu (1786) — Sumariusz ofiar (1788) — Suplement do sum. (1737) — Święcicki Konst. (1763) — Świętosławski (Głos 1790; pruskie) — Świtkowski P. (Pamiętnik 1788 grudzień i 1792 maj) — Szkoła rycerska — Sztab generalny (Tabella gen.) — Szteyn (Projekt 1793) — Szczyt Krz. (Problemata) — Tabella wyrażająca stan (1788) — Tabella generalna (1778, 1788) — Tabella komputu (1788; tu stan wojska wedle uchwały o wojsku 100.000) — Tarnowski Jan (Consilium 1558) — Tatarzy polscy — Thesznarowicz Zach. (fortece 1683) — Tielcke (inżyn. 1792) — Tomasz z Akwinu (De ente et ess. 1507; tu ważny rysunek) — Turpin (O sztuce wojennej 1783) — Tylkowski W. (De bono et malo... de arte in bello 1691; jest to obszerny traktat taktyki i strategii) — Tyszkiewicz Ludwik (regulaminy 1789) — Uchylenie rezolucji Rady N. — Uffan (Artyleria 1649?) — Uformow. pułków tatarskich (1792) — Uniwersały (1760, 1777, 1792 itp.) — Uregulowanie — Urządzenie sztabu — Ustanowienie — Uwagi (1788, 1789) — Walewski Kasper (Głos) — Warnery (Remarques) — Warunek dla wojska (1778) — Wegecjusz (1776; tu liczne wypisy z dzieł obcych autorów o wojsku, np. z Lipsiusa, Mauberta, Puysegura, Folarda, Fryd. W., Maurycego Saskiego, G. Daniela o flocie woj. itp.) — Wereszczyński Józ. (Votum, Szkoła rycerska i inne pisma) — Vernulaeus (Utarczka 1642) — Weteran (Pro memoria 1771) — Władza i obow. hetmanów (1775) — Wojna, wojny — Vorstellung der Armee (ryciny mundurów 1781; na 76 tablicach — ob. Raspe) — Współziomków (Do... o jedynym środku 1791) — Wysocki Sam. (Orator 1740; tu na str. 609—19 traktat: De duce, militia et bello) — Zakazanie uciążliwości (1711) — Zamojski And. (Mowa 1764).

Przepisy konstytucji sejmowych o wojnie i o wojsku zestawia Inwentarz Vol. Legum I (1860) str. 565 i II 153. — Także i w innych miejscach np. pod Żołnierze, Artyleria, Okazowanie, Armata, Gwardia, Hetman, Pospolite ruszenie itp. są zestawione w obu tomach Inwentarza przepisy o sprawach wojskowych. — Ob. też Vol. Legum IX 501—3.

Literaturę polską dotyczącą sztuki wojennej omawia na różnych miejscach swego dzieła Korzon (Dzieje wojen, 3 tomy) — oraz pokrótce Kukiel Zarys historii wojskowości (1929). — Także Chrzanowski Marcin Bielski (1924) str. 211 i nast.

Liczne projekty i broszury dotyczące reformy wojskowej z okresu sejmu 4-letn. omawia Pilat Literatura polit. sejmu 4-letn. (1872).

Stan wojska w drugiej połowie w. XVIII i reformy przeprowadzone omówił szczegółowo Korzon Wewn. dzieje (6 tomów 1897).

Ze stanowiska obyczajów żołnierskich mówi o wojsku Bystroń Dzieje obyczajów II 339—82.

Specjalną bibliografię dziejów wojskowości w Polsce (także i wiek XIX) ogłosił Gąsiorowski w r. 1928.

Żebrawski Bibl. matem. i Dodatek (z. r. 1884) uwzględnił również dzieła o wojskowości.

Finkel Bibl. hist. 820—30, 1618 oraz nry 5040, 5061, 5103, 5265, 5288, 5317. — Nadto Finkel-Maleczyński (1933) I 57—61, nry 1697—1851.

Wojskowe prawo (artykuły, ordynanse, regulaminy, proceder) ob. Articuli (Jana Kazimierza 1659) — Articuli derer confoeder. (1659) — Artykuły wojenne (1609; ob. tom XII 245) — Artykuły wojskowe i wojenne (z w. XVII i XVIII: 1673 Paca, 1754, 1755, 1790 — ob. t. XII 245) — Branicki Fr. hetman (Ordynans 1775, Przepisy 1775, Regulamin 1775) — Brodowski Sam. (Kriegsrecht 1753, Corpus juris milit. 1753, Wyłożenie mor. przymiotów 1780) — Brühl (artylerii 1775, 1790) — Flemming (Ordynacja 1715) — Gwagnin (Kronika; 1611 Chodkiewicza) — Herburt (Statuta) — Hulewicz Ben. (1786; regulamin) — Jan Kazimierz (Articuli 1659, Mandat 1659) — Idliński Eliasz (Scrutinium 1736) — Jus militare — Kniaziewicz Karol (Artyk. wojskowe 1799) — Koniecpolski Stan. (wojsk zaporosk. 1625) — Konstytucje W. X. L. (z r. 1717 — w t. XX 66) — Kriegsartickel (1735, 1790) — Kriegsrecht — Łaski J. (Commune 1506; stąd inne zbiory przejęły edykty wojsk. z lat 1432, 1457, 1474) — Obrechtus G. (1592) — Opatrzenie generałów (Kriegsrechty 1792) — Ordynacja wojska zaporosk. (Koniecpolski 1625) — Ordynans (1778, 1785, 1789) — Organizacja wojska — Pac Michał (1673) — Pistoriusa zbiór — Proceder prawny wojsk. (1775, 1790) — Procederu prawnego część II (1791) — Przepis, Przepisy (w t. XXV 346) — Przyłuski J. (Statuta) — Radziwiłł Mich. Kaz. (Regulamin 1746) — Regulamin (w t. XXVI 168—71) — Respublica (tu przedruk art. Chodk. i i) — Sarnicki St. (Statuta 1594; tu księgi prawa rycerskiego) — Sosnowski Ludwik (Ordynans i Regulamin 1776) — Tarnowski Jan (Consilium 1558; tu dużo wiadomości) — Tyszkiewicz Ludwik (1786) — Władza hetmanów (1775; na str. 36—7 i 72—3) — Volumina Legum (ust. Zygm. I i nast.) — Zamojski Jan — Zernecke J. (1695).

Finkel Bibl. hist. str. 57 i 827. — Żebrawski Bibl. matem. 390 i nast. — Górski Hist. piechoty 1893 i Hist. jazdy 1895. — Kutrzeba Historia źródeł II 340. — Kamiński Hist. sądownictwa wojsk. 1928. — Kukiel Zagadka artyk. wojskow. 1609 r. (w „Ateneum Wil." 1934). — Kutrzeba Polskie ustawy i art. wojskowe 1937 (tu przedruk ustaw polskich wojskow. i opis wydań). — Koranyi Z badań nad polskimi i szwedzkimi artyk. wojsk. XVII stulecia 1938 (omawia art. Wład. IV i Ordyn. J. Kaz.). — Podbiera Wojsk. postępek sądowy 1925.

Wojsku (O) Polskim Mysli i Uwagi Polaka w Zagraniczney Służbie będącego, Prawodawcom Seymu ninieyszego Komunikowane. (1791—2?). w 8ce małej, k. tyt., str. 71 (sygn. E_4).

Pisane po uchwaleniu konstytucji 3 maja. Autor oświadcza, że od 10 lat blisko zostawał w zagranicznej służbie i był od dzieciństwa w wojskowej teorii i praktyce ćwiczony.

Książeczka składa się z 12 punktów: O dokompletowaniu wojska do 100 000. O składzie wojska (jest za dużo kawalerii, za mało piechoty). Podaje przykłady wyższości armii rosyjskiej nad turecką. Przykłady klęsk konfederatów barskich w wal-

kach z małymi nawet oddziałami Rosjan. Wojsko trzeba formować wedle teraźniejszego sposobu wojowania. Jak przeformować polską kawalerię (z dwóch chorągwi trzeba uczynić jeden szwadron). Znieść regimenty nazwane przednią strażą. O powiększeniu piechoty; chorągwie „buław" tj. hetmańskie wcielić w regimenta piechotne. Szefowie regimentów muszą mieć kwalifikacje wojskowe. Jak zorganizować awanse. O urządzeniu kas. O podniesieniu karności. Trzeba przyjąć strój niemiecki dla całej armii. Nie robić zbyt częstych zmian regulaminów. Regulamin polski dla piechoty jest doskonały. O inspektorach dla lustrowania armii — komisja wojskowa nie może tej powinności dopełniać.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Warsz.

Wojsławski Stanisław podkomorzy liwski ob. Klonowicz F. S. (1598) — Witowski St. (Poseł na siem 1603).

Wojsza Stan. subdapifer smoleńs. ob. Węgrzynowicz Jan (Arcus 1666).

Wojsza Stan. S. J. ob. Tanner M. (Societas 1694) — Wieruszowski Kaz. (Laurea 1726).

WOJSZNAROWICZ Kazimierz Jan sekr. król., proboszcz ejsmontowski, kanclerz diec. wileń. († 1680). Cursus triumphalis, quem honor publicus vehit in Andrea Leszczyński Episc. Camenec. R. Procanc.... a Casim. Joane Woysznarowicz. Varsaviae 1645. fol.

Uniw. Wileń.

— Dom Mądrości Siedmią Kolumnami Wsparty W Kosciele Chrystusowym. Siedmią Vroczystosćiami Panny Przenayswiętszey. Mariy. Ozdobiony. Na tesz Vroczystosci Kazaniami ogłoszony Przez W. X. Kazimierza Jana Woysznarowicza Canclerza Dioeceziy Wilenskiey Proboszcza Eyszmontowskiego. I. K. M. Sekretarza. W Antwerpiy. V. Marcella Paris, Roku. 1667. W. Drukarni. [Powyższy tytuł sztychowany ujęty jest w rycinę, opisaną niżej]. fol., k. 12 nlb., str. 248.

Rycina tytułowa (miedzioryt) ma górą nadpis: Sapientia Aedificavit Sibi Domvm, Excidit Colvmnas Septem. W środku kolumnady postać N. M. P. z dzieciątkiem, stoi na kuli depcząc głowę węża. Na kolumnach tablice przedstawiające sceny z życia Chrystusa; po lewej stronie: Purificatio, Annuntiatio, Natiuitas, Assumptio, Visitatio, Praesentatio. Dołem tablica z tytułem, przyozdobiona z prawej strony rycerzem w pełnej zbroi z mieczem wzniesionym w górę, po stronie lewej orzeł. Pod ryciną po prawej stronie: Richard Collin sculpsit 1667; po lewej stronie: Erasm. Quellinus delineavit.

Następuje druga karta tytułowa, tym razem drukowana: Dom Mądrości.. (j. w.)... Na Tesz Vroczystosci Kazaniami Przez W. X.... Sekretarza Ogłoszony. Na Dvvie Czesci Rozdzielony. W Antuerpij W Drukarni Marcella Párijs. M.DC.LXVII.

Dalej idzie 1) na 1 karcie: dedykacja: Wielkiego Boga Wielkiej Matce.. z podpisem: Tuum Mancipium. — 2) Dedykacja na 2 k.: Aleks. Januszowi ks. na Ostrogu i Zasławiu, hrabi na Tarnowie, wojewodzicowi krak. (tu wspomina dzień, kiedy przewrotnej schizmy z domu twojego wypędzoną była zaraza). — 3) Do łaskawego czytelnika na 1 k. (tu mówi, że wypowiadał te kazania z różnych ambon, a teraz się od kościelnych oderwał zabaw i do cudzych krajów wyprawił peregrynacje). — 4) Wiersz pochwalny podpisany: Albericus van den Kerchove abbatiae S. Salv. ord. cist. antv. religiosus, theol. prof. (na 2 str.). — 5) Regestr kazań. — 6) Aprobacja po polsku ks. Jacka Liberiusza, dat 9 sept. 1670 na Kazimierzu przy Krakowie. (Wynika z niej, że autor wydrukowawszy dzieło w cudzej ziemi nie mógł tam uzyskać aprobacji dla nieznajomości języka i teraz dodatkowo zażądał konsensu — tak że ta aprobata jest później o 3 lata dodrukowana). — 7) Wiersze pochwalne Konst. Zielińskiego oraz karmelity Elisensa a S. Maria (razem 4 k., zapewne także później w Krakowie dodrukowane).

Druk antwerpski czysty i piękny, ozdobiony kilku winietami (np. przed drugą dedykacją miedzioryt herbu wśród bogatej armatury) Jest w nim jednak dużo błędów drukarskich, które autor poprawia w erratach na końcu dzieła i usprawiedliwia w posłowiu do czytelnika: „ktore per summam incuriam tego, co przepisował, i tego, co corrigował, stało. Nie mniejsza wina tych, co drukowali ut pote języka polskiego nie rozumieli". Posiadała jednak drukarnia czcionki *á*, *ą*, *ę*, *ć*, *ś*, *ł* (znaków diakrytycznych jest nawet za wiele, np. śię).

Zbiór ten zawiera 35 kazań (po 5 na każde ze świąt N. M. P.). Kazania są napuszone, pełne cytat z Pisma św., z pism ojców Kościoła, z późniejszych pisarzy, wzywające do kultu Marii jako do jedynego środka na wszelkie zło, bez żadnych aluzji do realnego życia, bez żadnych etycznych nauk. Język sztuczny, pełen łaciny. Na końcu na str. 248: Koniec Pierwszey Czesci.

Część II wyszła już w innej drukarni i ma odmienny tytuł:

Arsenał Miłosierdzia Panny Przenasvviętszey Mariey Przeciw Svrowey Sprawiedliwosci Boskiey Na Ziemi Załozony Kazaniami Na Rozne Panny Przenaswiętszey Vroczystosci VV Kosciele Chrystusovvym Przypadaiące Przez X. W. X. Kazimierza Iana Woysznarowicza Canclerza Diaeceziey Wilenskiey, Proboszcza Eyszmontowskiego, I. K. M. Sekretarza Odrysovvany W Paryzv. W Drukarni Lvdovici Sevestre. Roku Panskiego. 1668. fol., k. tyt. i k. 1 nlb., str. 131, k. 2 nlb. (errata i posłowie do czytelnika).

Rozpoczyna: Regestr Kazan, Ktore się vv VVtorey Czesci zavvieriaią. — Jest ich również po 5 na dalsze cztery święta N. M. P.; razem jest ich więc w tej części 20. Mają taki sam charakter i tę samą wartość, co kazania pierwszej części. W niektórych bibliotekach każda część oprawiana bywa osobno, co niesłuszne, gdyż obie części tworzą wspólnie całość jednego zbioru.

Maciejowski Piśmienn. III 851. — Pelczar Zarys II 234.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Czetw. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Potocki w Raju — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— Triumphale Feretrum super quo Sereniss. ac Invictiss. Vladislaus IV. Dei gratia Rex Poloniarum Magnus Dux Lithuaniae utriusque Russiae Prussiae Masoviae Samogitiae Livoniae Czernichoviae Smolensciae; nec non Suecorum Gothorum Vandalorumque haereditarius R E X. triumphans publica oratione Romae a Casimiro Joanne Woysznarowicz S. Th. et J. V. Doct: Sedis Apostolicae protonotario; ejusdemque Regis Poloniarum Secretario exponitur. Romae, typis Bernardini Tani 1648. w 4ce, k. 10. Jagiell.

— Toż:.. Primum Romae ex Typographia Bernardini Tani, 1648... Deinde Cracoviae, ex typographia Francisci Caesarii S. R. M. typ. w 4ce, k. 10.

Bawor. — Chrept. — Czartor. — Dzików. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Kazanie Abo Peregrinacya W Gore Ná Reforme Obyczáiow Dworskich, Przeczystey Panny Mariey, W dźień Swiętá Náwiedzenia iey w Dom Elżbiety. W Krákowie ná Piásku, v Wielebnych Oycow Kármelitow, Przez X. Kazimierza Iana Woysznárowiczá I. K. M. Sekretárzá. Roku Páńskiego, 1647. Dniá 2. Lipcá. Wystawiona [Tu winietka]. W Krakowie, W Drukárni Fránciszka Cezárego. (1647). w 4ce, k. tyt. i k. 8 nlb.

Dedykacja Marcinowi Ogińskiemu, wwdzie mińsk. (który fundację uczynił na bibl. przy Akad. Wileńskiej), stolnikowi trockiemu, dworzaninowi i pokojowemu I. K. Mości.

Jocher 4243, 8877.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Laska żelazna w popiele skruszona abo Kazanie na exekwiach Jaśnie Wielmożnego Jego Mci Pana P. Adama z Kazanowa Kazanowskiego Marszałka Nadwornego Koronnego, Borysowskiego, Soleckiego, Kozienickiego, Nowotarskiego, Wareckiego etc. Starosty, w Warszawie w Kościele S. Jana przez W. X. Kazimierza Jana Woysznarowicza Swiętey Theologii Doktora, Scholastyka piltińskiego, J. K. M. Sekretarza miane Roku 1650. dnia 14. Stycznia w Lublinie w drukarni Jana Wieczorkowicza (1650). w 4ce, k. 10 nlb.

Przypis Elżbiecie Słuszczance Kazanowskiej żonie zmarłego. — Kazanie naszpikowane łaciną.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— Luna Illustrissimi ac Reverendissimi Domini D. Valeriani Svszkowski olim Episcopi Vilnensis. Almae Academiae fvndatoris. Stellis adornata. In solemni magistrorum Philosophiae inauguratione Per eandem Almam Academiam Vilnesem. Repraesentatur à Casimiro Woysznarowicz Auditore Eloquentiae. Anno, MDCXL. Die 22. Julij. Vilnae. Typis Academiae Societatis Jesu. 1640. fol., k. 6.

Wierszem. Kończy dedykacja prozą. Na odwrocie tytułu: Nomina Magisterii Philos. laurea condecoratorum. Mich. Mniszek, Mich. Kiersnowski, Steph. Rudnicki, Alber.

Dybliński, Petr. Michael Dzid, Greg. Peczkowski. — Na k. B nadpis: Cursus in arcua artium.

Tyszk. w Czerw. Dworze — Uniw. Wileń.

— Marmvr Na Ktorym Budynek Iasny Wysoce Urodzoney Iey Mośći Paniey Iagnieszki Czernickiey Komarowey Wyryty Od Załosnych Synow na Trunie położony Pogrzebowym Piorem przez Kazimierza Iana Woysznarowicza S. K. I. M. Odrysowany. Roku 1645 Miesiąca Septembra Dnia 12 w dzień sam Pogrzebu w Zodziszkach Ofiarowany. Drukowano w Wilnie w Akademiey Societatis Iesv. (1645). fol., k. 14.

Na odwrocie karty tyt. herby Czernickich i Komarów (miedzioryt).

Dedyk. Hieronimowi i Wład. Komarom oraz pozostałym żałosnym potomkom.

Tekst prozą i wierszami.

T. P. N. w Poznaniu. — Uniw. Wileń.

— Mavsolaevm Ná Akt Pogrzebowy Jáśnie Oświeconey Katarzyny Potockiey Ianvszowey Radziwiłowey Xiężny Ná Birżách y Dubinkách, Podkomorzyney W. X. Lit: Káźimierskiey, Kámienieckiey, Seywenienskiey, &c.. &c. Stárośćiney. Wybudowáne, A Jáśnie Oświeconemu Ianvszowi Radziwiłowi Xiążęćiu na Birżách, y Dubinkách, Podkomorzemu W. X. Lit: Kázimierskiemu, Kámienieckiemu, Seywienienskiemu, &c. &c. Stárośćie. Przez Kazimierza Jana Woysznarowicza, Etices & Metaphysices w Akádemij Wilenskiey Societatis Iesv Auditora. Przy Pogrzebowym Akcie W Kośćiele Kátedralnym Wileńskim Ofiárowane. Roku 1643. 10. Febr: W Wilnie, w Drukarni Acádemiey Societatis Iesv. fol., k. tyt. i k. 14 nlb. (sygn. F_2).

Sygn. C liczy trzy karty, zaś sygn. F_1 i F_2 powtórzona 2 razy.

Dedyk. do Janusza Radziwiłła. — Od ark. B kazanie pt.: Pogrzebowy splendor. — W kazaniu pochwały Jakuba i Stefana Potockiego (rodzica zmarłej) oraz innych Potockich.

Od ark. D—F_2 idą wiersze polskie, wychwalające dom Radziwiłłowski. Jest tych wierszy osiem, każdy zajmuje osobną kartę. Przed każdym wierszem lichy miedzioryt, symbolizujący treść wiersza również lichego. A więc orzeł wpatrzony w słońce (Semper aemula solis), drzewo z orłami na gałęziach, rycerz w pełnej zbroi, kula na stole z odznakami różnych godności (Semper tibi vertitur honor), orzeł na skale patrzący na krainę, rycerz stojący na kolosie, orzeł ulatujący w niebo (nic nie trwa orzeł o zacność ziemską, gdy ma niebieską). Sztycharz podpisał się na jednym rysunku: Basilius Onel: Scul: (jeślim dobrze odczytał podpis mocno zamazany).

Czartor. — M. Plater w Wilnie.

— Toż:... [Tenże tytuł, ale inne wydanie] fol., k. 26.

Tu dodana przedmowa, w której mówi, że pisał panegiryk od lutego do lipca. Datow. 7 Julii 1643.

Kazanie kończy się tu datą: Vilnae, typis Ac. S. J. 1643. — Po czym 1 karta biała, a dalej od ark. A: Ad Jan. Radivillum (1 k. przemowy Woysznarowicza). — Na A_2: Cat. Pot. ingentium splendorum dives Mausolaeum, do D_2. — Na ark. E Facta Radivilliana immortalia (wiersze jak wyżej z miedziorytami na każdej stronicy). — Po E_2 idzie I_2: Mowa przy oddawaniu tego panegiryku w kościele katedralnym wileńskim (1 kartka).

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Orator polityczny, różnym aktom pogrzebowym służący, nowo na świat Roku 1644. Novembra dnia 16. przez Kazimierza Jana Woysznarowicza wydany. w Wilnie w Drukarni Akademii Soc. Jesu. w 4ce, k. 5 nlb. i str. 366 oraz k. 4 nlb. (omyłki).

Przypisał Franciszkowi Ossolińskiemu księciu na Ossolinie, hrabi na Tęczynie, staroście lubaczowskiemu, synowi kanclerza w. kor.

Od str. 3 idzie Mowa na pogrzeb Cecylii Renaty; potem wzory mów na pogrzeby biskupa, prałata, hetmana, wojewody, kasztelana, znacznego męża, pułkownika, żołnierza, młodzieńca, matrony etc. — ob. niżej o przedruku tego zbioru z r. 1648.

W „posłowiu" tłumaczy autor znaczną ilość błędów druku nieświadomością zecerów wileńskich „boć i Ruś składała".

Katalog bibl. J. Tarnowskiego w Suchej podaje tytuł inaczej, a mianowicie:

Oratora politycznego na pogrzeby różne rozdzielonego, przez Kaz. Jana Woysznarowicza Sw. Theol. w Akad. Wil. S. J. auditora, wydanego Część pierwsza pogrzebowa Roku 1644 Septembra dnia 8. w 4ce, str. 360 i reg.

Nie mogłem tego sprawdzić.

Bibl. w Suchej — Czartor. (defekt) — Raczyń. (z datą 1645?) — Uniw. Wileń.

— Orator Polityczny, Weselnym y Pogrzebowym Aktom Słvzący. [Na drugiej karcie tytułowej:] Orator Poli-

tyczny. Weselnym Y Pogrzebowym Słvżący Aktom: Ták Stanowi Duchownemu, iáko Rycerskiemu potrzebny. Przez Kazimierza Iana Woysznarowiczá I. K. M. Sekr. wydány, y Ná trzy Częsci Rozdźielony. Pierwsza Część Weselna co ma w sobie, po Przemowie kártá pokázuie. Tákże Część Wtora y Trzecia Pogrzebowa ná swoim mieyscu káżdy obaczy. [Tu ornament linearny]. W Krakowie, W Drukárni Fránciszká Cezárego I. K. M. Typ. Roku Páńskiego 1648. [Tytuł w ramce]. fol., k. 3 tyt. i k. 5 nlb., str. 271.

Na odwrocie tego tytułu aprobata Andrzeja Lipnickiego (z polecenia rektora Vitelliusa) z r. 1648; po czym trzeci tytuł tworzący rycinę. Przedstawia ona ozdobny portal. U góry Bóg z mieczem. Orzeł i Pogoń. Na drugiej kondygnacji himen i dwie ręce złączone. Na trzeciej arcybiskup i król (Zygmunt III) z podpisem: Basis R. P. Wreszcie u dołu herb arcyb. pod kapeluszem kardyn. To wszystko ozdobione herbikami ziem polskich. W środku napis: Oratorá Politycznego Pierwsza Część Weselna.

Wtora Część Pogrzebowa fol., k. tyt. i k. 1 nlb., str. 139. — Część Trzecia Pogrzebowa.. fol., str. 162.

Te dwie części tworzą całość i mają też wspólną rycinę tytułową. Jest ona podobna do ryciny tytułowej I części, z tą tylko różnicą, że zamiast godeł wesela są tu godła śmierci (dziwacznie wyobrażonej) i u dołu trupie czaszki.

Na odwrocie ryciny tytułowej I części herb Sapiehów i 8-wiersz łac. podpisany F. C. stud. poes. (zapewne: Franc. Cezary). — Dedyk. Jan. Ferd. Sapiezie przez Woysznarowicza (z pochwałami Sapiehów) — Po czym na 1 k. Regestr mów (I cz.). — Dalej: Przemowa do czytelnika. Tu mówi, że nie rychło po pogrzebowych mowach ten wychodzi Orator (ma więc na myśli wydanie Oratora wileńskie z r. 1644). Nie na to ten zbiór wydaje, aby kto mowy z księgi wypisawszy prawił; każdego polskiego ziemianina żyznym natura dosyć opatrzyła dowcipem. Jedni mówcy nadrabiają makaronizmem, niektórzy historiami, emblematami, erudycjami lub Pismem świętym. Chcąc tedy wszystkim dogodzić różnym postępował sposobem. Przy mowach pogrzeb. przeznaczonych jako wzór dla duchownych (a nie każdemu duchownemu o bibliotekę snadno) narabiał doktorami św. i Pismem św., a sam teraz na inną pożyteczniejszą udaje się pracę.

Następują na 2 k. wierszyki łac. i polskie i ody pochwalne (Wład. z Łosowa Łosowskiego i anonimów). To wszystko zajmuje razem k. 8 nlb.

Po dedykacji i po wierszach zamieszczonych na czele I części idzie tekst druk. pięknym gotykiem. Część I, obejmująca mowy weselne, dzieli się na kilka rozdziałów. A więc: przemowy przy oddawaniu wieńców (zrękowiny); mowy gdy pan młody w dom rodziców zjeżdża; po ślubie — jest ich 50; mowy od pana młodego dziękując za pannę młodą; przy oddawaniu różnych upominków nazajutrz po weselu od pana młodego i od gości; mowy oddając pierścień, manele, rostruchan, miednicę z nalewką, kanak, marcepany; mowy dziękując za upominki (str. 255—71).

Wszystkie te mowy on sam układał, rzadko tylko korzystał z obcych utworów, co zaznacza na marginesie (na str. 159 z Naruszewicza, na str. 164 z Zyznowskiego itp.). Na każdy z wymienionych tematów wymyślił po kilkadziesiąt różnych mów, gdyż uwzględnia różne wypadki: gdy wdowiec się żeni, gdy wdowa wychodzi za mąż, gdy pan młody studiował za granicą, gdy służył wojskowo, gdy ten lub ów krewny daje podarunek... Mowy są przeważnie krótkie, rzadko przekraczają stronę druku, ale biada tym, co ich musieli wysłuchiwać: są zawiłe, pełne retorycznych wykrętasów, przeładowane erudycją czerpaną z drugiej ręki, pozbawione istotnej treści, złożone z frazesów konwencjonalnych, niemal obrzędowych. Jest to rodzaj formuł, do których można by dodawać indywidualne dodatki. W zasadzie makaronizmów unika, jako że publiczność słuchającą tworzyły w połowie kobiety, ale język jest od jasności i prostoty mimo to daleki. Oto np. początek mowy przy oddawaniu panny: „Wszelka wolność, z ktorą gdy się nazbyt nasz rozpościera rozum, nieznośną pachnie swąwolą; jeśli zaś ona się kurczy, niemałą trąci niewolą. Y taki do regimentu nalepszy, im nałagodnieyszy panom sposób, gdy ich złota wolność nie żelaznym, ale złotym kieruje poddanych sercu berłem...".

Część II i III w znanych mi egzemplarzach nie jest nikomu dedykowana (ale mój ojciec znał jakiś egzemplarz z dedykacją Marcj. Ogińskiemu).

Część II i III inny ma charakter. Tu mowy są dłuższe, wypowiedziane rzekomo na rzeczywistych pogrzebach: na pogrzebie królewica Zygm. Kazim. (str. 1), na pogrzebie arcybiskupa i biskupa, senatora, prałata, marszałka, sędziego, sędziwego zwykłego człowieka, paniej, żołnierza, młodzieńca, panny. — Część III tworzy przedruk zbioru wydanego w r. 1644: a więc rozpoczyna mowa na pogrzeb Cecylii Re-

naty (str. 1—22) i tak jak tam mowy na pogrzeb biskupa, książęcia, hetmana, kasztelana, pułkownika, żołnierza, młodz., matrony. Na każdą okazję po kilka mów do wyboru i do kombinowania ze sobą. Szczegółów historycznych darmo by tu kto szukał — to znowu formularze z wyjątkiem mowy o Cecylii Renacie.

Na odwrocie karty tyt. II części (rycina) podaje regestr mów; na karcie następującej po tytule II części wylicza autorów, z których czerpał cytaty oraz nowszych kaznodziejów, jakich naśladował. Z polskich autorów cytuje J. Kochanowskiego, Solikowskiego, Sarbiewskiego, Stan. Łubieńskiego, Stan. Trzebickiego (ale cytuje także na str. 17 K. Dachnowskiego, którego w spisie nie wymienia). Z kaznodziejów, jakich naśladował (concionatores recentiores) wymienia: A. Dubowicza, K. Rajeckiego, Aug. Witunskiego, Jak. Olszowskiego, Naruszewicza, Mik. Laurynowicza (a więc ani Skarga, ani Birkowski, ani Powodowski, ani tp. nie figurują w tym spisie — nie odpowiadali smakowi barokowemu). Z panegirystów wymienia: J. Lipskiego, J. Lorencowicza, Sz. Wdziękońskiego, J. Cynerskiego, J. Ossolińskiego — na tych się kształcił jego smak.

Bardzo obficie musiał zasilać swą erudycję przy układaniu kazań pogrzebowych z jakichś Flores axiomatum itp. zbiorów, bo kazania są przepełnione tego rodzaju przykładami.

Całość świadczy o wielkim upadku sztuki retorycznej w połowie w. XVII. — Podobny charakter (zbiór wzorów i formularzy) ma dzieło Wysockiego (Orator polonus).

Maciejowski Piśm. III 852 (nazywa to dziełem: jak na wiek swój znakomitym!). — Pelczar Zarys kaznodz. II 234. — Bruchnalski w „Dziejach lit. pięknej“ (Encykl. P. Akad. I wydanie) II 326 i 330. — Barycz Szkice z dziejów U. J. (1934) str. 148 (o cenzurze na początku dzieła).

Akad. — Bibl. w Suchej — Chreptow. — Czartor. — Dzików — Krasiń. — Ossol. — Przezdz. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— Orator polityczny materiom weselnym y pogrzebowym służący. Przez W. X. Kazimirza Jana Woysznarowicza Regenta Cancelláryey Wielkiey W. X. Lit. Sekretarzá I. K. M. wydany, a świeżo przes Authorá tegoż w porządek lepszy odnowiony. Iáśnie Wielmożnemu Iego Mośći Pánu P. Adamowi z Granowa Sieniawskiemv Hrábi na Szkłowie y Myszy, Rohatyńskiemu Starośćie etc. etc. na polityczną młodośći jego zabawkę. Przez Woyciecha Goreckiego I. K. M. y sławney Akádemiey Krákowskiey Typográpha Przedrukowány y przypisany Roku Panskiego 1677. fol., k. 2, 208, 96 i 105 i regestr k. 5.

Mowa do Rohatynskiego czyli list przypisany zajmuje kartkę jedną.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— Pałac W ktorym Troiaka Nadzieia Podczás Seymu Walnego, Roku 1645. Seym swoy odpráwuie O Szczęśliwym Małżeństwie Wielmożnego I. M. P. Zygmvnta Donhoffa Sokálskiego, &c. Stárosty, Z Iasnie Oswieconą Xiężną Iey Mćią Pánną Anną Teressą Ossolinską, Wielkiego Kancierża Koronnego Corką. Przez Kazimierza Jana Woysznarowicza Reprezentowány, Y Ich Mćiom podczás Wesela ofiárowány. Roku 1645. Februarij 27. Cum licentia Superiorum. W Warszawie, W Drukárniey Piotra Elerta J. K. M. Typográpha [Tytuł w ozdobnej ramie]. fol., k. tyt. i k. 14 nlb.

Ded. Zygmuntowi Donhoffowi, sokalskiemu staroście, synowi Kaspra Donhoffa, dat. 25 febr. 1645.

Składa się z trzech części: Votum pierwsze Rzeczypospolitej... Votum wtore Ojczyzny... Votum trzecie abo raczej trzecia nadzieja ojczyzny (tu genealogia Dönhoffów).

Wszystko pełne frazeologii, pochlebstw i makaronizmów.

Dzików. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — T. P. N. w Poznaniu.

— Załobna przemowa na pogrzebie Jagnieszki Czernickiey Komarowey... przez Kazim. Jana Woysznarowicza I. K. M. Sekr. w Kościele Zodziskow. w Wilnie 1645. w 4ce, k. 6 nlb.

Maciej. Piśm. III 831 znał tylko egzemplarz defektowy kart 4.

Ob. Rościszewski. Czartor. — Ossol.

— Rycerz z Taboru Ognistego Hetmana Ignacego Loiolę Patryarchy y Fundatorá Zakonu Societ. Jesu, Do Obozu Polskiego wysłány B. Stanisław Kostka Kazániem Przy Obecności Nayiaśnieyszego Monárchy N. Kazimierza Krola Polskiego, Wielkiego Xiążęciá Litewsk: Ruskiego, Pruskiego, Mazowieckiego, Zmudzkiego etc. etc. Szwedzkiego, Got-

ckiego, Wándalskiego Dźiedźicznego Królá Przez W. X. Kazimierza Jana Woysznarowicza S. T. D. Scholástyká Piltyńskiego, I. K. M. Sekretarzá wystawiony. w Grodnie w Kościele SS. Piotrá y Pawłá, Collegium Societ. Jesu 1654. 8bris 25. w Wilnie, w Akademiey Societ. Jesu 1655. w 4ce, ark. D_2.

Dedyk. Jerzemu Tyszkiewiczowi.
Jocher 4806. — Maciejowski (j. w.).
Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Novus Sol in caelo Basiliano relucens B. Josaphat Kuncewicz Archiepiscopus Polocen. Episcopus Witepscen. Mscislauien. ob fidem catholicam crudeliter necatus publica oratione Romae die Novemb. 12 natali eiusdem Anno 1648 in Ecclesia SS. Sergii et Bacchi ad Aedes RR. PP. Basilianorum inter Missae solemnia a Casimiro Joanne Woysznarowicz S. Th. et J. U. Doct. Sedis Apostolicae Protonotario Regis Poloniarum Secretario expositus. Romae ex Typogr. Bernardini Tani MDCXXXXIX. deinde Cracoviae in Typographia Francisci Caesarii 1649. w 4ce, k. 7 (ark. B_3).

Przypis papieżowi Innocentemu X.
Jocher 5293.
Czartor. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— Parentalis splendor, Illmo D. D. Janussio Radzivillo. duci in Birs et Dubin archid. M. D. L. Kame. Sever. Sey. &c. &c. capitaneo illmae consortis suae Catharinae Potociae maesto ex obitu oblatus Per... equitem... (1647)... fol.. k. tyt. (rytow. przez Konr. Götkego w Wilnie) i k. 10 nlb.

Tytuł w egzemplarzu Czartor. uszkodzony.
Czartor.

— Krwawa Chrystvsowa Winnica Albo Kazanie O Błogosłáwionym Iozaphacie Kvncewiczv, Archiepiskopie Połockim, Wladyce Witepskim, Mśćisłáwskim, &c. &c. Miane w Zurowicach Przez X. Kazimierza Iana Woysznarowicza Iego Krolewskiey Mći. Sekretárzá. Roku Páńskiego 1646. Nouembrá 12. W Krakowie, W Drukárni Fránciszká Cezárego, 1647. w 4ce, k. tyt. 1, k. 19 nlb.

Dedyk. Antoniemu Sielawie, archiep. połockiemu, władyce halickiemu. Mówi, że jego pracę drukarskiej poświęcić Twój Zakon (Bazylianie) affektował prasie.
Kazanie pełne makaronizmów. Opis śmierci błogosł. Jozafata podaje za Birkowskim (opowieść o psie, o włosiennicy, o utopieniu ciała w rzece). Żadnej głębszej myśli kazanie nie zawiera, sama pusta retoryka.
Jocher 4786,4790, 8483. Tu podaje według Niesieckiego: Krwawa Chrystusowa ofiara 1646, co zapewne mylne.
Bibl. w Suchej — Chrept. — Czartor. — Dzików — Jagiell — Krasiń. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— ob. Bielski Kaz. (Imago 1677) — Łosiewski Cyp. (Plinius 1717) — Pac Mikołaj Stefan (1677).

Lelewel Bibl. ks. II 214. — Kraszewski Wilno IV 80. — Braun De scriptor. pol. 1739 str. 89. — Chłędowski Spis 47. — Bandtkie Hist. druk. III 159. — Maciejowski Piśmienn. III 851—3 — Encykl. Orgelbr. XXVII 690. — Dzieje dobrocz. Wilno 1820 str. 184. — Encykl. kośc. XXXII 169. — Bieliński Uniw Wileń. I i II. — Brückner Dzieje liter. II (1922) str. 224 (niesłusznie go mieni jezuitą). — Korbut[2] I 552. — Finkel III str. 1890.

Wojsznarowscy ob. Tuczyński Kasper (1790).

Wojt cyrkułu... ob. Warszawa.

Voit Baltazar ob. Voidius Balt.

WOJT Jakub (ur. 30 lipca 1698). Dignitatem scholarchalem Carolo Ernesto Ramsay 1761 Musarum Elbingensium... Jacob. Woit Prof. grat. Acta anni 1595 in causa gymnasii communis in Prussia alicubi aperiendi recenset. Elbing, Nohrman 1761. w 4ce, str. 16.

Opowiada, jak w r. 1595 stany pruskie zamierzały założyć szkołę prowincjonalną w Elblągu, ale to nie przyszło do skutku.
Jocher 2164 (odmienny tytuł).

— *A* Et *Ω*. De Incrementis Studiorum Per Polonos Ac Prussos, Autoritate Ordinis Philosophorum Amplissimi, Publice Disserent, M. Jacobus Woit, Et Johannes Sigismundus Jungschultz, Alias Neodicus De Roebern, Elbingenses. Lipsiae, D. IV Novembr. A. O. R. MDCCXXIII. (1723). Litteris Breitkopfianis. w 4ce, k. tyt. i str. 86.

Rozdział I (de barbarie) mówi o czasach początkowych. Po czym przechodzi do

stanowiska królów polskich wobec nauk. Trzyma się wiadomości Kromera, Sarnickiego, Miechowity, Hartknocha itp. — W rozdz. II od str. 29 omawia działalność Kallimacha, Chojeńskiego, Krzyckiego, Dantyszka, Długosza, Zamojskiego itp. (ale nic nowego o nich nie przynosi). Z Niemców wspomina dokładniej: G. Krivesinsa, J Sprengela, H. Strobanda. — W rozdz. III od str. 47 mówi o akademiach, bibliotekach i drukarniach. Co do Akademii krak. korzysta z dzieła Pruszcza (Klejnoty, ale wedle tekstu łac. dla niego przełożonego); potem mówi o innych szkołach (także o gdańskiej, toruńskiej, elbląskiej, brunsb.). Na str. 67 o bibl. Akad. krak., wileń., elbl., tor. — W rozdz. IV (str. 75): De Polonorum Prussorumque literarum cultura (o poezji, wymowie, filozofii, matematyce, historii, medycynie, prawie i teologii — wylicza dużo nazwisk). Niechęci do Polski nie okazuje.

Jocher 992. — Oloff Beyträge I 132.
Czartor. — Ossol.

— ob. Endersch Jan (Erläuterung 1745) — Seyler (Elbinga liter. 1742).

Bentkowski Hist. lit. I 24. — Encykl. Orgelbr. XXVII 690. — Tolckemith Elbing. Gedächtn. (1753) str. 343.

WOIT (Woyt) Joannes Jakub (ur. 14 sierpnia 1671 † 29 września 1709). Vollständiges Medicinisches Lexicon. Dantzig 1701. w 8ce.

VOIT Sam. Discursus scholasticus de voluntatis libertate, quem... defendit Samuel Voitus, Lesnâ Pol. Ad diem 20 Julii 1661. Herborniae Nass. 1661. w 4ce, k. 11.

Notata prof. Kota. Bibl. w Wiesbad.

WOJTANOWSKI Michał. Conclusiones ex universa philosophia Adamo Ramułt dedicatae 1739. w 4ce.

Wojtkiewicz Kazimierz ob. Kamieński Józef (Kontrowersja 1782).

Wojtkowski Andrzej ob. Bartoszewski Walenty (1612).

Wojtkuszki ob. Kossakowski J. (Kazanie 1791).

WOJTOWICKI (Woytowicki) Wojciech. Applausus Illustrissimo ac Magnifico Domino D. Adamo Hieronymo a Granow Sieniawski Ocello Russiae, Familiae suae Phoenici Cum in palestra Oratoria Tartaros in solo proprio esse persequendos censeret Praeside Adm. Rndo patre D. Jacobo Piotrowicki S. Annae et Facultatis Philosophicae Decano, Collega Majore, Eloquentiae professore Tyliciano Scholarum Novodworscianarum professore etc. a M. Alberto Woytowicki Seniore Contubernii Philosophorum Scholae pòetices Novodvorsciano professore factus. Cracoviae, ex officina Francisci Caesarii, Anno Domini 1640. w 4ce, k. 4.

Barycz Lata szkolne Sobieskich (1938) str. 75.
Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Lwow.

— Aspasmos Illustrissimo ac Reueren: Domino, D. Andreae Szołdrski, Dei & Apostolicae Sedis Gratiâ Episcopo Posnaniensi: Regni Senatori Maioris Poloniae Lumini, &c. &c. Suo ac Studiorum Patrono & Protectori Clementissimo. Cùm Felicissimè ab exteris Nationibus Posnaniam sui Episcopatus Sedem augustam rediret Institvtvs. A Alberto Woytowicki, Collega, Minore, Professore Dialect: Nouoduors: Contub: Philos: Seniore. Cracoviae, In Officina Typog: Valeriani Piątkowski. A. 1641. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i wierszyk podpisał: Stanislaus Bedliński.

Wiersz zatytułowany: Ad dignitatem, praestanciam et honorem veri pastoris.

Na końcu 4-wiersz: In stemma universitatis (ale herbu nie ma). Jagiell. — Ossol.

— Lessus dicolos in obitum M. Melch. Porembii Canon. S. Flor., Theol. Baccalaurei factus à M. Alb. Woytowicki Seniore Contub. Phil., Scholae Poetices Prof. Nouoduorsc. fol., k. 1.

Ossol.

— D. O. M. Illustrissimo ac Reverendissimo Domino, D. Andreae Szołdrski Dei et Apostolicae Sedis gratiâ Episcopo Posnaniensi, Regni Senatori, Maioris Poloniae Lumini etc. etc. suo ac Studiorum Mecaenati colendissimo; felicissimum et auspicatissimum successum Itineris in exteras nationes precatur, M. Albertus Woytowicki, Senior. contub: philos: Scholae poetices Professor Nouoduorscianus, Cracoviae, in officina Francisci Caesarij, 1640. w 4ce, k. 6.

Na odwrocie tytułu herb. Całe wierszem.
Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Viva virtus Clarissimi et admodum Reverendi D. D. M. Jacobi

Ustiensis, Ecclesiae collegiatae s. Floriani canonici, s. Theol. et J. U. doctoris. Dum in alma Acad. Crac. inter doctores S. Theologiae ac professores dignissimos publice cooptaretur. A M. Alberto Woytowicki seniore Contub. Philosoph. Scholae poetices professore Novodvors. decantata. A. D. 1639, die 15 Cal. Decem. Cracoviae, in officina typographica Martini Philipowski. w 4ce, k. 5 nlb.

Bawor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— ob. Czarniecki Maks. (1643) — Jakszan J. S. (Helicon 1643) — Młodnicki Al. (1642).

Juszyński II 343.

WOJTOVIUS Łukasz ksiądz. Summariusz Starodawnych dárow Bożych y Odpustow Zakonu y Bráctwá záwsze Niepokaláney Dźiewice Panny Máriey z gory Cármelus: z łaćinskiego ięzyká ná polski v Oycow Cármelitow w Conwenćie Bydgoskim nowo przełożony. Do tych przywileiow przydáne są Odpusty stolice Apostolskiey, Naywyższego Biskupá Clemensá Papieżá Osmego, wszystkim w práwdzie Zakonu tego klasztorom y kośćiołom, ále osobliwie Prowinciey Krolestwá Polskiego należącym. Poki Neptunus Páństwo szyroko głębokie, Poki Phoebus niebiosá obchodźi wysokie: Poty rozkwitłym stánie Cármelus źielony, Poty moy nie vstánie Zakon vlubiony. W Poznániu, w Drukárniey Marćiná Wolrábá. Roku Páńskiego, 1604. w 4ce, k. 48 (sygn. M_3).

Na odwr. k. tyt. herb Wieniawa, pod tym wierszyk. Dedyk. Woje. Wierczyńskiemu żupnikowi w Toruniu i Bydgoszczy. — W tekście kilka rycin.

Maciejowski Piśmienn. III 63 i 482. — Jocher 8893. — Wojciechowska Z dziejów książki 1927 str. 242.

Kórnik — Ossol.

VOITURE Wincenty (1598 † 1648). Historya Alcydala z Zelidą, z Francuskiego tłumaczona. W Warszawie, druk M. Groela 1770. w 8ce. Uniw. Kijow.

— Historya Alcydala Z Zelidą. Z Francuskiego Tłumaczona. [Tu rycina: pod drzewem dziecko kopiące; naprzeciw na kamieniach piejący kogut. Dołem napis: Labor Ipse Volvptas]. Edyeya II. Za pozwoleniem Zwierzchności. w Warszawie, 1778. Nakładem Groellowskiey Księgarni Nadworney. w Marywilu N. 19. Pod znakiem Poëtow. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 96.

Na początku drukarz złą polszczyzną zawiadamia: „Tłumaczona książka przed lat kilką mi do druku podana, o której wydrukowanie, gdy żadnego zgłoszenia się nie mam, aby to dzieło tak dobre mogło bydź użyteczne innym, swoim teraz do druku kosztem podałem".

Nazwisko autora ani tłumacza nie jest więc podane. Autorem był głośny pisarz franc. w. XVII Voiture.

Romans w stylu sentymentalnym, modnym w w. XVII we Francji, dzieje się niby w Aragonii w wiekach średnich. Bohaterem jego jest Alcydal, królewicz aragoński. Przekład jest lichy, skrócony, pełen wyrazów i wyrażeń francuskich, miejscami trudny do zrozumienia.

Gubrynowicz Romans w Polsce (1904) str. 25, 153. Jagiell. — Krasiń.

— ob. Zebranie rytmów (1754, t. III 468).

Kilka jego wierszy tłumaczył And. Morsztyn, o czym Porębowicz w swoim studium Barok w poezji polskiej.

Jeden z jego sonetów (Il faut finir ..) przełożył J. E. Minasowicz w cytowanym wyżej Zebraniu rytmów.

Wojtyński Jan (pseudon.) ob. Dmochowski Fr. — Woytyński.

Wojucki Albertus ob. Firlej Henr. (Leopardus 1624).

WOJUCKI Budzisz Józef, sekr. król. Institutio politica .. Supraslii 1746. w 4ce.

Ob. Iwanicki (Institutio).

— Memoryał Starozytnych Ozdob Przezacnego, Boga-Rodzicy Panny Maryi Obrazu De Guadaluppe Kodenskiego, W tameczney Bazylice Prepozyturalney Infułáckiey, Pod Tytułem S. Anny, W Diecezyi Łuckiey, w Woiewodztwie Brzeskim Litewskim, z dawnych czasow Cudámi Wsławionego, Od Innocentego XIII. Papieza Złotemi Koronami z Rzymu przysłanemi Regalizowanego, Z Origonalney (sic) Historyi po Łáćinie y po Polsku Obszernym Stylem niegdy wydaney Krotko y wiernie Wykonnotowany. Z Przydatkiem

Nabozenstwa Do Pana Boga, Nayświętszey Matki, y Rożnych we wszelkich potrzebách Patronow Swiętych. Przez Jozefa Budzisza Wojuckiego Sekretarza J. K. M. Do Druku Podany. w Warszawie w Drukarni J. K. Mći Colleg. Soc: Jesu 1744. w 8ce, k. tyt. i k. 264 nlb., 1 rycina.

Na odwr. karty tyt. cytaty i reimprimatur Ant. Grzegorzewskiego. Z tego można by wnosić, że istniało jakieś poprzednie wydanie.

Dedykacja Xiężnie Konst. Sapieżyney, kanclerzyney W. X. L., podp. przez Józefa Wojuckiego. — Po czym drzeworyt z wyobrażeniem Mariae de Guadelupe Codnensis (z podp. rytownika Tenewein).

Następuje obszerna Historia obrazu, listy i wiersz ks. Walickiego (zaczyna się: Nie woyny y okropne nuce Marsa dzieje... 15 stron). — Potem Pieśń o N. M. P. Kodn., modlitwy i hymny. Dużo modlitw od bólu oczu, od czarów, od płynienia krwi, od paraliżu, od gangreny — do odpowiednich patronów. — Na k. N_3: Hymn do św. Iwona jurystów i prawujących się doświadczonego patrona (wierszem). — Na k. P_7 Hymn do św. Salomei patronki Król. Pol. — Od k. Z: Różaniec imienia Jezus (modlitwy, litanie, psalmy). — Od k. Dd: Nabożeństwo poranne. — Od k. Ff_3: Krotkie zebranie wiary. — Kończy: Hymn przy żałobnych mszach (...Dzień on gniewu, dzień straszliwy. Gdy świat zniszczy ogień mściwy, Jako Dawid rzekł prawdziwy).

Ostatnich 6 stron zajmuje: Regestr nabożeństwa.

Ob. Sapieha Fryd.

Czartor. — Uniw. Wileń.

WOJZBUN (Wojżbun) Aleksander S. Jesu, prof. retoryki (ur. 1726 † 1765) Kazanie pogrzebowe przy złożeniu ciała ś. p. W. JP. Tomasza Bułharyna Podczaszego Woiewodztwa Nowogr. w Kośćiele Wołkowyskim S. J. R. P. 1759 d. 20 Pazdziernika miane, a na usilne żądanie W. JP. Anny z Jelskich Bułharynowey Podczaszyny Nowogrodz. pozostałey małżonki tudzież WJPana Pawła Koniuszego Wołkowickiego Regenta Skarbu W. X. L., Józefa Starosty Bakuńskiego, Kazimierza Porucznika Regim. Koron. Buł. Pol. W. X. L., Michała Podczaszyców Nowogr. Bułharynów imienia oycowskiego dziedziców do druku podane y onymże ofiarowane przez X. Alexandra Woyżbuna S. Jesu. Wilno w drukarni Akad. 1760. fol., ark. 8 (sygn. H).

Kraszewski Wilno IV 292.

Ossol. — Przezdz. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Kazanie Przy Poświącaniu Ná Biskupstwo Lorymeńskie Jaśnie Wielmożnego. W Bogu Nayprzewielebnieyszego, Jmći X. Jana Z Kiezgayłow Szemiottha, Kantora Prałata Zmudzkiego, W Kośćiele Katedralnym Wileńskim, Roku teraznieyszego 1760. W Niedźielę Dźiewiętnastą po Swiątkach Miane, Y Onemuż Ná dowod powinney wdźięczności Ofiarowane, przez X. Alexandra Woyzbuna Soc: Jesu. W Wilnie W Drukarni J. K. M. Akademickiey Soc: Jesu 1760. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwr. tyt. herb. Dedykacja Szemiotowi. W kazaniu podnosi, że jego ojciec i on zawsze się trzymali strony Augustowej. — Na końcu imprimatur Adama Tadeusza Kąłłątaja (sic), kan. kat. wil.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Kazanie na solenną oktawę S. Kazimierza Królewica Polskiego w Kościele Katedr. Wileńskim r. 1761. d. 13. Marca miane, a na rozkaz J. W. w Bogu Nayprzewieleb. J. Mci X. Antoniego Tyszkiewicza biskupa Zmudzkiego do druku podane y Onemuż ofiarowane przez X. Alexandra Woyżbuna Soc. Jesu. w Wilnie w drukarni J. K. M. akadem. S. J. w 4ce, k. 17 nlb.

Na odwr. tyt. herb Leliwa. Przypisał biskupowi, podpisawszy się jako kaznodzieja w Wilnie u S. Jana.

Brown Bibl 431. — Enc. kośc. XXXII 170. Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

(Wojzbunowie). Sprawa JW. JPP. Władysława Rotmistrza Lidzk. Roberta y Stanisława Woyzbunów Strażn. Minsk. braci między sobą rodzonych oraz JPP. Marcina Szklarowskiego i Jana Zamoyskiego Z WW. JPP. Wiktorym y Katarzyną Żyżemskimi Kon. Minsk. Michałem Walużyniczem, Strażn. Mścisł. (1775). fol., 3 ark. Jagiell.

Wojze ob. Łopacki Jak. (1641).

Wokabularz [rozmaitych y potrzebnych sentencyi polskim y niemieckim Młodzieńcom na pożytek teraz zebrany]...

[Na końcu:] Wybijano w Krákowie przez Ieronimá Wietorá. 1539. Gedruckt zu Krokaw durch Hieronymum Vietorem. 1539. w 8ce. k. sygn. Zviij.

W unikacie Czart. brak karty tyt., również ark. A i B oraz ark. C (z tego arkusza pozostała tylko ostatnia karta a więc C_4). Zachowało się razem kart 136; było zapewne kart 148 (ale na pewno trudno powiedzieć, bo niektóre zeszyty mają po 4 kartki, inne po 6, inne po 8).

Zaczyna się tekst od karty C_4: Ich wil bald widerkummenn, ich wil alleyn ein haim gehen, vnnd sehen, was do haymen geschicht.

Układ treści taki sam, jak w wydaniu królewieckim z 1558. — Na karcie G_4 recto: Pan Krystus niech będzie między nami łaską swoią Amen. 1538. 23 Marcij. — Po czym zaczyna się: — „Wtora cześć". — K. H_7: Declinatio... Na k. M verso: Poczyna sie Liczbá. — Na k T_6 verso: u samego dołu rozpoczyna się bez żadnego osobnego zatytułowania urywek z Marchołta: Gdy Salomon siedział na stolcu oyca swego Dawida pełen mądrości... (po polsku i po niemiecku)... i idzie aż do końca karty X_1, gdzie u dołu jest dopiero zatytułowanie: Koniec wyrwany Sálomoná, godny dzieweczkom ku polszczyznie. Amen. Ein Ausczueg von dem Salomon, dienende den iungen medlein zue der polnischer Sproch. Amen. — Na k. Xij u samej góry: Abiecádło sniadł pies sadło, matka mydło, oćiec ssydło, wlazł na polkę, sniadł gomołkę.

Tej gadki następne wydania nie powtarzają. Po czym bezpośrednio na tejże k. Xij: Poczynaią sie niektore listy, dla zwyczáin pisania.

Jest tu tych listów sześć: 1) Zaczyna się: Pokłonienie i pozdrowienie... Datow. 1538. (Pisze jakiś uczeń do ojca. Jest mu w gospodzie dobrze. Za półczwarta lata będzie już uczony człowiek z niego, nie chce młodość prożnie strawić. Pieniądze potrzebne na księgi nie nadeszły). — 2) Dalsze listy są te same, co w wydaniu król. z r. 1558, z tą tylko różnicą, iż tekst listu niem. do siostry ma tu datę 1536, a inne listy 1538.

Od k. Y_4: Jako dzieci stól maią żegnać (są to modlitwy i pieśni, jak w nast. wydaniu). — Na k. Zij list do Jana (jak w nast. wydaniu). — Na k. Ziij recto dwie pieśni (jak w nast. wydaniu). — Od k. Ziij verso te same zwroty powitania i pożegnania jak w nast. wydaniu.

Język nie jest w zasadzie zmieniony w drugim wydaniu; a ponieważ to II wydanie (1558) znamy w kompletnym egzemplarzu, a I w defektowym, przeto bliższe szczegóły o treści dzieła notuję przy II wydaniu.

Brückner w Rozprawach filolog. Akad. Um. XLIX (1911) str. 36. — Łoś Początki piśm. 1922 str. 112 (powtarza za Brücknerem) — Tenże Przegląd zabytków (1915) str. 135. — Bernacki Marchołt 30—2 (tu wylicza wydania, opisuje urywki z Marchołta). Czartor.

— Wokabularz rozmaitych Sentencyi y potrzebnych, Polskym y Niemieckym Młodzieńcom, Na pożytek teras zebrány. Ein Vocabular mancherley schönen vnd notwendigen Sententien, der Polnischen vnd Deutschen Jungent zu nutz zusamen getragen. Drukowano w Krolewcu Pruskim v Jana Daubmana. Roku Pańskiego. 1558. w 8ce, k. 160 nlb. (sygn. A—V_5 i k. 3 nie sygn.).

Druk gocki.

Rozpoczyna na k. Aij—Avij przedmowa po polsku i po niemiecku: Wiernemu czytelnikowy Jan Daubman Drukarz Krolewiecky wssego dobrego życzy. — Tu tłumaczy przyczynę przedruku książki: „W nassych stronach napotrzebnieisse są dwa Języky (okrom Żydowskiego, Greckiego y Łacinskiego, z ktorych wssystky nauky y pisma są zbudowane) Niemiecky y Polsky. Napilnieisie tez staramy, abysmy dziatky tych dwu języku nauczyli. Bo aczby mogł kazdy narod na swei przyrodzoney mowie przestać, ale bezpieczniei umieć sobie przynaległe języky. Dla tego gdym tych kziążek dostał niemieckych z polskym, w ktorych są Sentencie rozmaite ku wiele potrzeb wypisane, zdałami sie rzecz przystoina iezbych ie wydrukowawazy niemieckym y polskym dziatkom wydał". Z Krolewca Dwunastego dnia Księżyca Listopada, Roku 1558.

Po przedmowie polskiej a przed niemiecką idzie na osobnej karcie mała rycinka (7 × 6½ cm) przedstawiająca Chrystusa bosego, na którego jacyś dostojnie ubrani rycerze czy mędrcy mają zamiar rzucić kamienie podniesione z ziemi. Ostatnia karta arkusza A biała.

Daubman przedrukowywał wydanie z r. 1539, gdyż na k. Fiij powtórzył datę: „Pan Krystus niech będzie między nami łaską swoią Amen 1538. 23. Marcij". Mimo to w listach zamieszczonych ku końcowi dzieła jest położona data 1558, a więc data druku Daubmana.

W wydaniu tym dzieło ma nast. układ treści: 1) Na k. B—Fiij (recto): Pirwssa Częsc. Zaczyna się: Panie Oycze Boże daj wam szczęście... Kończy się: Pan Krystus niech będzie miedzy nami łaską swoią Amen 1538. 23. Marcij.

Są to różne zdania (sentencje) po polsku (i tuż zaraz po niemiecku) i zwroty najbardziej potrzebne w potocznym, codziennym życiu. Każde zdanie tworzy osobną całość, nie są powiązane w rozmowy. Reguł gramatycznych i słowniczka ta część nie mieści.

2) Od k. Fiij (verso) — Q_8 (recto) idzie: Wtora część. I ta część zawiera sentencje podobne do części pierwszej, ale między nie wmieszane są pewne przykłady gramatyczne oraz słówka. — Na k. Gij: Declinatio verborum. Na k. G_8 stopniowanie. Potem słowniczek najczęstszych rzeczowników i czasowników. Na k. Ii (verso): Poczyna się Liczba. — Autor unika jednak reguł, tylko stara się uczyć dawaniem przykładów.

3) Na k. Q_8 verso — Sii (recto): Koniec wyrwany s Salomona, godny dzieweczkom ku polsszczyznie... (20 stron przedrukowanych z Koszyczkowego Marchołta, głównie zawarte tam przysłowia — wszystko po po polsku i niemiecku).

4) Od k. Sij (verso) — Tiij (verso) idzie pięć listów po polsku (i po niem.) datow. 1558. Jeden pisany do siostry; drugi do Mikołaja nauczyciela (z prośbą o polskie książki i o przyjęcie dwóch dziewcząt na naukę polskiego języka); trzeci list do Serwacjusza od Stanisława w sprawach handlowych; czwarty do matki z powodu nowego lata; piąty od Andrzeja z Wrocławia do Matysa o zakup sera i masła na jarmarku. Pomiędzy te listy wplątane są dwa ustępy ze słówkami obejmującymi nazwy różnych potraw, owoców, drobiu, ciast itp.

Od k. Eiij (verso) — Viij (recto) idą modlitwy i pieśni: przy stole, deo gratias, rano gdy wstajesz i wieczór, gdy się dzieci poczynają uczyć, 10 przykazań, Wierzę w Boga... — Na k. Vij wmieszany w to list do Jana datow. z Wrocławia z upominaniem się od wierzyciela, aby mu Jan zwrócił pół pięty grzywny polskich pieniędzy. — Na k. Viij dwie zwrotki pieśni „Kristus zmartwych wstał iest“... „Przes twe święte... wiecznie krołowanie“ oraz: „Dziecię się nam narodziło... smiłuj się dziś nad nami“. — To wszystko po polsku i po niemiecku.

Kończą od k. Viij (verso) — V_8 zwroty używane przy powitaniu i pożegnaniu, co rzec przy kichaniu, przy wychodzeniu z łaźni, przy siadaniu do stołu, jak się zachowywać przy jedzeniu — słowem rodzaj prymitywnego savoir vivre: „Ja tobie wysoce a bardzo dziękuię iżeś mie to nauczyła, czegom pierwey nieumiała“.

Jest to więc podręcznik języka polskiego dla użytku młodych mieszczan (a zwłaszcza mieszczanek) krakowskich, a gdy ci już w połowie w. XVI spolszczeli, przedrukowywany w Królewcu i Wrocławiu na użytek ludności niemieckiej pomieszanej z polską w Prusiech i na Śląsku. Autorem jego musiał być jakiś „bakałarz“ krakowski. — O potrzebie czci i wdzięczności dla bakałarza i magistra jak dla ojca jest kilkakrotnie w sentencjach mowa, tak samo o uczeniu się po polsku z książki (zapewne niniejszej) i o potrzebie jej ciągłego czytania, gdy się wyjdzie ze szkoły (np. k. Piij). Pisał to bakałarz uczący dziewczęta mówić poprawnie po polsku. Wynika to nie tylko z listu na k. Siiij, ale i z treści zwrotów, uwzględniających głównie potrzeby kobiecego światka i używających najczęściej form żeńskich: byłam, robiłam itp.

Język jest na ogół lichy. Brückner widzi w nim ślady czechizmów. Widocznie autor z trudnością tłumaczył zwroty niemieckie, które miał przed sobą i nie rzadko źle je oddawał. Oto parę przykładów: Czystą biesiadę mieliśmy wczora (Wir haben gestern eine feine Collacy). — Jestem stary dziesięć lat (Ich bin zehen jar alt). — Ty jesteś wszędy był (Du bist Hans allen gassen). — Na święty Bóg dasz (du wirst auf sanct Nimmers tag wider bezalen) — Bóg cię stykaj (Beware dich Got). Być może, że dorabiał tekst polski do jakichś gotowych, dawniej drukowanych sentencji niemieckich.

Był on jednak Polakiem, o czym świadczy nie tylko mylne zrozumienie niektórych zwrotów niemieckich, ale i ciągła zachęta do uczenia się po polsku: „Pani matko, wy macie zawżdy semną mówić po polsku, tedy się rychło nauczę“... „Mów semną po polsku a kto między nami (unter uns) więcej będzie umiał, ten będzie liepszy y więcej będzie miłowan od swych rodzicielów“... „Daj mi to miły ojcze niebieski abych teże polskę naukę mogła ku swej potrzebie pożywać dla J. Krysta twego syna“...

Dla badacza obyczaju mieszczańskiego (krakowskiego) może mieć to dziełko duże znaczenie, bo niektóre zwroty dostarczają pewnych rysów: np. jak panny, co pracują w tańcu, chłodzą się piwem — jak amatorowie czosnku są wypędzeni z towarzystwa, bo brzydko śmierdzą — jak się mieszczki stroją i kupują jedwab, złotą tkankę (Börtlein), bramy do szupki (sic), szamlet i jaxamientny oboyczyk — jak grywają w karty (podkładając karty) i w warcaby, itp.

Wierzbowski III 2331. — Sprawozd. z poszuk. w Szwecji nr 162 (z repr. k tyt.). — Bernstein Katalog przysłów II 414 (z repr. k. tyt.). — Bernacki Marchołt (1913) str. 30—2.

Jagiell. (zb. Berns.) — Kat. w Strängnass.

— Toż:... Drukowano w Krolewcu Pruskim v Jana Daubmana, Roku Pańskiego 1566. w 8ce. k. 160.

Z przedmową jak w poprzedniej edycji. Maciejowski Piśm. II 113 (podaje mylnie za dzieło Murm.). — Wierzbowski III 2494. — Bernacki Marchołt (1913) l. c.
Berl. publ. — Tor. Kop.

— Toż:... (B. m.). 1571. w 8ce.

Sobolewski w Dzienn. Wileń. 1819 I 451. — Jocher 706. — Wiszniewski VI 393. — Bernacki l. c.

— Toż:... rozmáitych y potrzebnych Sentenciy, Polskim y Niemieckim Młodzieńcom ná pożytek teras zebrány. Ein Vocabular mancherley schönen vnd nothwendigen Sententien, der Polnischen vnd Deutschen Jugent zu nucz zusamen getragen. Drukowano w Krolewcu Pruskim v Gerzego Osterbergerá, Roku Pańskiego 1580. w 8ce, k. 160.

Z przedmową Daubmana do czytelnika, datow. 1566. — Na odwr. k. tyt. herb Junosza z literami D. S. D. oraz H. M. R. Jest to przedruk nieznanej dziś edycji z r. 1571, bo jeden z listów nosi tę datę.
Przyjaciel Ludu, Leszno XVII 361. — Wiszniewski VI 393. — Maciejowski II 146. — Wierzbowski III 2689. — Piekarski Katalog kórn. nr 1578.
Gdańska miej. — Kórnik.

— Toż:... 1587. w 8ce. Dzików

— Toż:... w Toruniu w Drukarni Andrzeia Koteniusa 1590. w 8ce, str. 260(?).

Z przedmową Daubmana, dat. 1566.
Bandtkie Hist. druk. krak. 496 (za nim inni). — Lelewel Bibl. ks. II 188. — Maciejowski II 146. — Bernacki Marchołt (1913) l. c.

— Toż:... zusammengetragen. [Tu winietka]. Drukowano w Krolewcu, v Gerzego Osterbergera. Roku Pańskiego. 1595. w 8ce, k. 160 nlb. (sygn. A—V_8).

Z przedmową Daubmana, dat. 1566.
Na k. A_4 i A_8 drzeworyty.
Maciejowski II 146. — Wierzbowski III 2983. — Bernacki l. c.
Czartor. — Ossol.

— Toż:... Ein Vocabular mancherley schönen vnnd notwendigen Sententien der Polnischen vnd Deutschen Jugent zu nutz zusammen getragen... W Toruniu w Drukárni Andrzeiá Koteniusá, Roku Páńskiego 1596. [Na ost. str. herb m. Torunia, pod czym:] Gedruckt zu Thoren, durch Andreas Koten. Im Jar 1596 w 8ce, k. 144.

Z przedmową Daubmana.
Wierzbowski III nr 3019. — Encykl. Org. X 535. — Bernacki l. c. — Tync Dzieje gimn. toruń. 1928 str. 217.
Uniw. Wrocł.

— Toż:... w Toruniu, w drukarni Andrzeia Koteniusa. 1603. w 8ce. k. sygn. P_5.

Maciejowski II 147. — Bernacki l. c
Zbór ewang. wileń.

— Toż:... Vokabularz rozmaitych y potrzebnych Sentenciy Polskim y Niemieckim Młodźiencom ná pożytek teras zebrany. Ein Vocabular mancherley schönen vnd nothwendigen Sententien der Polnischen vnd Deutschen Jugent zu nutz zusammen getragen. Drukowano w Krolewcu, v Jerzego Nevkew Roku 1606. (Na końcu:) Gedruckt zu Königsperg, bey Georgen Osterbergers Wittwen Anno 1607. w 8ce, k. nlb. Tv.

Z przedmową Daubmana.
Sprawozd. z poszuk. w Szwecji nr 163.
Uniw. Upsal.

— Toż:... We Gdańsku drukował Marcin Rhoden. Roku 1607. w 8ce, str. 272.

Wiszniewski III 90. — Piszczkowski Pisma Jana Żabczyca 1937 str. 56. Ossol.

— Toż:... młodzieńcom na pożytek teraz zbrany (sic). Ein Vocabular... zusamen getragen. W Thoruniu drukował Augustin Ferber, R. P. 1611. w 8ce, sygn. P_5.

Z przedmową Daubmana.
Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz. (brak końca).

— Wokábularz, rozmaitych y potrzebnych sentencyi. Polskim y Niemieckim Młodźieńcom ná pożytek teraz zebrány. Ein Vocabular mancherley schönen vnnd nothwendigen Sententien. der Polnischen vnd Deutschen Jugendt zu nutz zusammen getragen. [Tu winietka]. Gedruckt zu Breslaw, Durch Georgium Bawman. Im Jahr, 1615. w 8ce, k. tyt. i k. sygn. T.

Bawman wydając tę książkę położył na początku przedmowę Daubmana z r. 1566 (za wydaniem królewieckim).
1) Pierwsza część od k. A_5 — k. E_3. Tutaj położona data: Amen. 1577 23. Martij.
2) Wtora część od k. E_3 (verso) — O_2.

3) Od k. P: Extráct z Hystoryey o Marchołcie.
4) Od k. Q_3: listy (z datą 1566, tylko ostatni z datą 1571).
5) Od k. R_3 verso: modlitwy i dwie pieśni j. w. (oraz list z datą 1571).
6) Od k. S_3 formułki powitalne i pożegnalne etc. jak w edycji z r. 1566.

Błędy druku edycji z r. 1566 bywają tu poprawione. Np. na k. S_4: Rebeka chodź sam (w r. 1566: Rebeka choycam).

W edycji tej sygnat. B przypada pod *ich*, D pod *ck*, E między *o* a *c*, F pod *po*, G pod *chü*, I pod *st*, M pod *ywi*, O pod *ges*, P pod *zw*.

Wiszniewski III 91. Jagiell. — Ossol.

— Toż:... na pożytek zebrani (sic). Breslaw 1631. w 8ce.

Notatka nieznanej ręki.

— Toż:... na pożytek teraz zebrani (sic)... Druckts und verlegts durch Georg. Baumann. 1641. w 8ce, str. 288.

Z przedmową Daubmana.
Daty listów 1566 i 1571.
Extract z Historyey o Marchołcie na k. P.
Maciejowski II 113.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

Wokabularz nowy czterzech ięzikow: Laczinskiego: Włoskiego: Polskiego: Niemieczkiego, wszem w tey slawney Koronie, y innym narodom bardzo vżyteczny. [Wyżej tytuł łaciński] Dictionarius seu nomenclatura quatuor linguarum... Venumdatur a Floriano Vnglerio. Calcogra... (1532)... ob. Dictionarius (w t. XV 202).

Słowniczek ten jest konkurencyjnym drukiem Unglera wobec słowników trzech języków Mymera i Murmeliusa, wydanych przez Wietora (1528). — Dzieli się on na dwie części, a te znowu na rozdziały wedle treści (I część ma 57 rozdz., II 8). Część I rozpoczyna się od rozdziałów: O bodze, o św. Troycy, o moczy y bogactwie, o świętych y o ymionach, o dziewicztwie itp. Między inn. są tu podane pacierz i przykazania po polsku. W części II są krótkie rozmówki. Trzy ostatnie rozdziały noszą tytuły: O kucharzu — o spaniu — o rozmaitych imionach. Dużo zwrotów i nazw przełożonych niedbale i błędnie; całość stoi niżej niż słowniczki Murmeliusa i Mymera.

Równocześnie (1533) wydał Ungler — zapewne w związku z tym słownikiem — Quaestiones gramat. Jana Cervusa, czyli elementarz łaciński, podający teksty po polsku, niemiecku, włosku i łacinie. Być więc może, że autorem obu dziełek jest Cervus, który również i inne swoje prace u Unglera drukował (Epitome, Farrago 1531).

Opracował ten słowniczek Łopaciński w „Pracach filolog." V 1899 str. 399 i n. (przedrukował zawarty tu pacierz i przykazania). — Łoś Przegląd zab. język. 1915 str. 146.

Cztery kartki (ark. L) z tego dziełka miał niegdyś Franc. Flor. Romer zamieszkały na Węgrzech, jak doniósł memu ojcu. Co się z nimi po jego śmierci stało, nie wiadomo (w Bibl. Muz. Peszt. ani w Akad. peszt. ich nie ma, jak mnie poinformował w r. 1910 bibliotekarz Jan Melich).

Semin. Włocł.

— Toż:... (1566)... ob. t. XV 202.

Wokabularz ob. Lehre (polsko-niem. 1584) — Malczewski Stan. (Zebr. języka 1687, 1688) — Słownik.

Wokanda Woiewodz: Krakowskiego w ktorey znayduią się Wpisy do Sądzenia na Trybunał Koronny Lubelski Następuiące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia R 1791. Spisana i Podpisem Lektanta Kancellaryi Ziem: Lubel: przysięgłego Stwierdzona. [Tu winieta: pęk broni nakryty tarczą]. w Lublinie 1791. w Drukarni J. K. M. XX. Trynitarzów. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 16.

Tak ta, jak i nast. „wokandy" są to małe książeczki, drukowane w dwie kolumny, w których ogłoszono nazwiska powodów i pozwanych z różnych regestrów, wedle jakich sądzono w Tryb. Lubelskim. Tutaj idą po sobie Causae commissionum (1787) — Causae ex regestro ordinario palat. crac. Anni 1785 (1787, 1789) — wreszcie: Ex regestro Mixti fori (1787—9).

Czartor. — Uniw. Warsz.

— Wokanda Woiewodz: Sandomierskiego W ktorey Znayduią się wpisy do Sądzenia na Trybunał Koronny Lubelski następuiące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia. Roku 1791. spisana y podpisem Lektanta Kancellaryi Ziemskiey Lubelskiey przysięgłego stwierdzona. [Tu ozdobnik]. w Lublinie 1791. w Drukarni JK. Mci XX. Trynitarzow. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 48.

Bibl. w Suchej — Czartor.

— Wokanda Woiewodztwa Kiiowskiego W ktorey Znayduią się wpisy Sądzenia na Trybunał Koronny Lubelski, następuiące Dnia 6. Miesiąca Kwietnia, Roku 1791. Spisana y podpisem Lektanta Kancellaryi Ziemskiey

Lubelskiey przysięgłego stwierdzona. [Tu ozdobnik]. w Lublinie 1791. w Drukarni JK. Mci XX. Trynitarzow. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 46.

Ta wokanda prowadzona jest w języku polskim, podczas gdy poprzednie i następne po łacinie. Idą po sobie: Sprawy kommissyne (sic) — Sprawy z regestru ordynaryinego (od 1779—89) — Sprawy z regestru Mixty Fori (1779—89).

Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Warsz.

— Wokanda Spraw Ziemi Chełmskiey w którey znayduią się Wpisy do Sądzenia na Trybunał Koronny Lubelski Następuiące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia R. 1791. Spisana i Podpisem Lektanta Kancellaryi Ziem: Lubel: przysięgłego Stwierdzona. [Tu winieta: pęk broni przykryty tarczą]. w Lublinie 1791. w Drukarni J. K. M. XX. Trynitarzów. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 8.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Warsz.

— Wokanda Woiewodz: Wołynskiego Y Ziemi Chełmskiey. W Ktorey Znayduią się wpisy do Sądzenia na Trybunał Koronny Lubelski następuiące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia, Roku 1791. spisana y podpisem Lektanta Kancellaryi Ziemskiey Lubelskiey przysięgłego stwierdzona. [Tu ozdobnik]. w Lublinie 1791. w Drukarni JK. Mci XX. Trynitarzow. w 8ce. k. tyt., str. 62.

Czartor. — Uniw. Warsz.

— Wokanda Regestru Remissowego w Ktorey Znayduią się wpisy do Sądzenia na Trybunał Koronny Lubelski, następuiące Dnia 6. Miesiąca Kwietnia, Roku 1791. spisana y podpisem Lektanta Kancellaryi Ziemskiey Lubelskiey przysięgłego stwierdzona. [Tu ozdobnik]. w Lublinie 1791. w Drukarni JK. Mci XX. Trynitarzow. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 50.

Obejmuje sprawy z lat 1782—9.

Czartor. — Uniw. Warsz.

— Wokanda Regestru Expulsowego, Exekucynego, Poenalium y Directi Mandati. W którey Znayduią się wpisy do Sądzenia na Trybunał Koronny Lubelski następuiące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia, Roku 1791. spisana y podpisem Lektanta Kancellaryi Ziemskiey Lubelskiey przysięgłego stwierdzona. [Tu ozdobnik]. w Lublinie 1791. w Drukarni JK. Mci Trynitarzow. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 16.

Czartor. — Uniw. Warsz.

— Wokanda Regestru Taktowego w którey znayduią się Wpisy do Sądzenia na Trybunał Koronny Lubelski Następuiące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia R. 1791. Spisana i Podpisem Lektanta Kancellaryi Ziem: Lub: przysięgłego Stwierdzona. [Tu pęk broni przykryty tarczą]. w Lublinie 1791. w Drukarni J. K. M. Trynitarzów. [Tytuł w ramce]. w 8ce. k. tyt., str. 48.

Sprawy z lat 1784—90.

Czartor. — Uniw. Warsz.

— Wokanda Ex Regs: Incarceratorum w którey znayduią się Wpisy do Sądzenia na Trybunał Koronny Lubelski Następuiące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia R. 1791. Spisana i Podpisem Lektanta Kancellaryi Ziem: Lubel: przysięgłego Stwierdzona. [Tu winieta: pęk broni pod tarczą]. w Lublinie 1791. w Drukarni J. K. M. XX. Trynitarzów. [Tytuł w ramce]. w 8ce. k. tyt., str. 8.

Sprawy z lat 1789—90.

Czartor. — Uniw. Warsz.

Wola ob Drexeliusz J. (Słonecznik 1649) — Epistola (1733) — Lettre (1733) — Sendschreiben (1733) — Wędrychowski Jan (Memento 1722).

Wolan Adam ob. Rogalski Kazim. (1643).

WOLAN Andrzej (ur. 1530 † 14 marca 1610). Abscheidt wormit die Erlauchten und Wolgebornen Herrn, Herr Seuerin Bonar Castellan zu Bietz, zur Iurgenburgk, Rabstein und Zarnow etc. Haupman: und Herr Leo Sapieha, des Grossfürstenthumbs Littawen Ober Cantzler zu Schlomin, Mackow und Miedzilaw etc. Hauptman, als von den Königlichen Mayt: zu Polen etc. etc. und den semptlichen Stenden, gen Riga, abgefertigte Commissarien etc. einen Erbarn und Wolweisen Rath und gemeine Stadt deselbst, zum beschluss ihrer habenden Commission dur H. Andream Volanum Kuniglichen Secretarien gesegnet. Nebenst angehengter Be-

antwortung welche allsbald darauf Dawid Hilchen Rigischer Secretarius, in namen und von wegen algemeiner Stadt Riga gethan den 7. September anno 1589. Aus Lateinischer Sprache (wie es geredet) ins Teutsche Vorsetzet. Gedruct zu Riga bey Nicolaum Mollyn. (Na końcu:) Gedruckt in der Kuniglichen Stadt Riga. Bey Nicolaum Mollyn. Anno M.D.LXXXIX (1589). w 4ce, k. 15.

Łaciński tekst mowy ob. niżej pod Oratio. — Wierzbowski Bibl. III 2868

Petersb. publ.

— Ad Hip. Aldobrandini 1593. w 4ce.

Notata prof. Kota.

Hip. Aldobrandini jest to papież Klemens VIII.

Cz. Dwór (def.) — Gdańs. miejs.

— Apologia Andreae Volani Ad Calvmnias Et Convitia, Pestiferae Hominvm Sectae, qui se falsò Iesuitas vocant. [Tu ornament linearny]. Vilnae. Typis Illustris Magnifici Domini Do. Ioannis Hlebouicij Baronis in Dambrowno, Palatini Trocensis. &c. &c. Per Danielem Lancicium. Anno Domini 1587. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. k. tyt. ozdobny herb Radziwiłłów, a na nast. stronie dwa wiersze na jego pochwałę: pierwszy z podp. Daniel Gregorovius Silesius, drugi z podp. Stanisław Strzelczyk. W obu wysławiany Krzysztof Radziwiłł. — Dedykację do tegoż Radziwiłła (na 4 str.) podpisał Wolan in praediolo Petroviciano die 19 Maij 1587

W dedykacji tej opisuje, jak przed dwoma laty nawiedzili jezuici żonę Radziwiłła ciężko chorą i namawiali, aby wezwała św. Kazimierza. Ona — choć katoliczka — odrzekła: non multum se Wlodimiros aut Casimiros curare sed in solo divino auxilio spem reponere. Również i Radziwiłła naciskali, aby powrócił do katolicyzmu, jeśli chce żonę ratować. Opisuje, jak intrygują i oczerniają innych. Wspomina, że sam służył już jego ojcu imperatori Nicolao Radinillo (tytuł imperatora oznacza u niego hetmana i tu i często gdzie indziej).

Od ark. B rozpoczyna się Apologia. Rozpoczyna od ostrego ataku na Rzym-Babilon i na stolicę papieską. Lojola przybrał śmieszną nazwę jezuitów, jak gdyby ona nie służyła wszystkim rodzajom mnichów. O piśmie Kampiana i o polemice W. Withakera i Laur. Humfreda przeciw Kampianowi. — Wyśmiewa też Turriana, qui Romae linguam suam venditat pontifici pro ejus principatu depugnans. — O polemice Laur. Artura z Sadeelem. Wylicza różnych wrogów i krytyków papiestwa (Picus Miradulanus, Nicolaus de Casa — sic, Paulus Jovius). Odpiera zarzuty postawione mu przez Skargę, Vegę, Turriana, Possewina, Artura — a zwłaszcza jakiś zarzut co do zagubionej skrzynki z pieniędzmi (opowiada tę swoją przygodę dość obszernie). Omawia swój stosunek do pism Kalwina i Bezy. Wyjawia stosunki polskich jezuitów cum legatis Pontificiis. Popierał ich Stefan: „multae regis Stephani virtutes fuerunt... sed unum hoc promovendae pontificiae religionis studium omnes ejus reliquos conatus interrupit". Stefan a Sirenibus est obsessus. Opisuje swój stosunek do Batorego, przy którym był sekretarzem: „Porrecta dextera serio me admonuit, ut religionem mutarem nec Pontificem ultra impugnare pergerem". Ale i potem, mimo że odmówił temu wezwaniu, humanissime me verbis alloqueretur. Sykstus V chciał mu przysłać złotą różę, Grzegorz XIII przysłał ensem et pileum quendam. Ale król nie dał sobie włożyć czapki na głowę: certe ego ex me histrionem non faciam. — Odpiera też zarzuty Skargi co do małżeństwa brata Jakuba Wolana z Kwilecką, pomimo że oboje byli spowinowaceni ze sobą. Ich nie obchodzą leges tyranni (tj. zakazy prawa kanon.).

W całym tym piśmie często powołuje się, jak i w innych, na św. Augustyna, a wraz z nim źle się wyraża o platończykach, podszywających się pod Platona. Tak samo jezuici podszywają się pod Jezusa.

Jest to pierwszy tak zasadniczy w literaturze polskiej atak na jezuitów, których Wolan atakował przygodnie już wcześniej, a mianowicie w Idolatria (1583) i w księdze piątej Libri quinque (1584). Oba te dzieła Wolana stały się podstawą dla późniejszych pamfletów antyjezuickich (Actio prima, Consilium de rec. pace). Wpływ Wolana na Consilium Herburtowe jest bardzo silny.

Odpowiadał na to Wolanowi Jurgiewicz (Responsio 1587, ob. t. XVIII 676), co wywołało dalszą polemikę ze strony Wolana pt. Ad scurrilem et famosum libellum 1589.

Bandtkie Hist. druk. II 286. — Jocher 4038, 9285. — Baliński (jak niżej) str. 85 — Grabowski Z dziejów literatury kalwińskiej (1906) str. 228. Ossol.

— Assertionum de Eucharistia falsarum, cum doctrina Apostolica et Sententia veteris Ecclesiae pugnantium ab Immanuele Vega Vilneñ: Iesuita, publicatarum confutatio... (1586). w 4ce, k. 8 i str. 124 (?).

Egzemplarz dochowany w bibl. Syn. Ewang. Reform. w Wilnie jest pozbawiony k. tyt.

i mocno uszkodzony. Na pierwszej stronicy drugiej karty pozostało 12 łacińskich wierszy podpisanych: Nicolaus Lancicius, Coetus Vilnensis studiosus. — Pod tym 2 rzędy szlaczków. Na odwrotnej stronie tej karty i dwóch stron następnych wiersze łacińskie, z których oddartego tytułu pozostało tylko „polonus". — Po nich następują jeszcze wiersze łac. zatytułowane: „In Avreolvm Andreae Volani, contra Immanelem Vegam librum, Epigramma" podpisane: Ioannes Raduanus. — Pod tym arabeski z listków i kwiatków. Dalej idzie dedykacja Wolana: „Ioanni Abramouicio, Capitaneo Lidensi, et tempore belli, arcis Vilnensis praesidi, Domino, amico, et affini charo ac observando", datowana: in praediolo meo Petroviciano die 5 Junii A. 1586.

Od k. C_2 do Q_4 idzie tekst dziełka, podzielony na rozdziały z tytułami drobniejszym drukiem. Kończą Errata.

Ob. Vega (w t. XXXII 283).

Synod. Ewang. Wileń.

— De coecitate et poena Ecclesiae. Hanoviae, Guielhelmus Antonius 1608. w 8ce.

Jocher 2941 a (z powołaniem się na: Catalogue des livres imprimés de la Bibl. du roi) oraz 2941 b (tu podaje za Niesieckim: Vilnae 1608, co oczywisty błąd). — Baliński l. c. str. 127 (egzemplarza nie znał).

W liście do Janusza Radziwiłła z r. 1609, na który się Baliński powołuje, wyraża się Wolan: Będąc już prawie na schyłku żywota swego napisałem ten malutki script inter caetera scripta de coecitate et poena Ecclesiae, które Bart. Keckermanus dał w Niemczech drukować, który swemu Panu posyłam.

Berliń. państw. — Gdańs. miejs.

— Epistola ad Reverendissimvm Dominvm Nicolavm Pacivm Episcopvm Kijoviensem, Ab Andrea Volano Scripta, explicans controuersiam his temporibus de S. Trinitate motam, ostendensque Patrem Filium et Spiritum sanctum ut unius eiusdemque naturae siue essentiae, sic rectè unum Deum dici, ad euitandam pluralitatem deorum [Zamieszczone przy końcu traktatu Mik. Paca, bisk. kij.: Orthodoxae fidei confessio. 1566. w 4ce, od k. V—Z i a—a_3].

Osobno nie wyszło. Drukowano w Królewcu 1566 u Daubmanna. Kursywą. — Obacz XXIV 7.

Wolan zaczyna od wyłożenia nauki Kalwina o św. Trójcy (a pisze to w książce wydanej przez katol. biskupa!); potem o zdaniu Melanchtona. Polemizuje potem z Justyna Colloquium cum Judeo (wydanym świeżo po polsku, lecz tego nie wspomina). Omawia naukę Tertulliana i Grzegorza z Nazj. Datum in praediolo Biutiscano 1565 Aprilis 1 die. — Kończy wierszyk jego przyjaciela Jerzego Weigela, o którym ob. t. XXXII str. 322.

Janociana II 204. — Bock Hist. antitr. II pars 3 str. 826. — Jocher 3309, 3636. — Baliński l. c. str. 45. — Brückner w Pam. Lit. 1903 str. 593. — Wierzbowski III 2495.

Bawor. (Czarn.) — Bibl. Synod. Ew. wileń. — Krasiń. — Uniw. Warsz.

— Vera et orthodoxa veteris Ecclesiae sententia de Coena Domini ad Petrum Skarga, per Andream Volanum. Typis Castri Loscensis. 1574. w 4ce.

Dedyk.: Biskupowi Walerianowi Protasewiczowi.

Egzemplarz się nie dochował. Treść można tylko w przybliżeniu odtworzyć z odpowiedzi, jakie to dzieło wywołało, a mianowicie z pism jezuity Turriana (1575—7) oraz Skargi (De sacr. Eucharistia 1576). W kilka lat później (1579) wydał zresztą sam Wolan przeróbkę tego pisma pt. „Defensio verae ortodoxae sententiae", niżej opisaną.

Opierając się na tych wskazówkach można tylko tyle powiedzieć, że Wolan polemizował tu z poglądami katol., a specjalnie Skargi na istotę Eucharystii. Poglądy Skargi znał z jakiegoś listu Skargi, który Skarga do niego wystosował (ob. Skarga Pro Euch. liber I cz. I). Choć list był poufny, Wolan wystąpił z odpowiedzią drukowaną, poruszając w niej już nie tylko kwestię przeistoczenia chleba i wina w Ciało i Krew, ale i inne kwestie sporne, a zwłaszcza kult dla świętych i dla M. Boskiej. Wolan stanął na gruncie nauki Kalwina i Zwinglego oraz Bezy, ale głównym źródłem jego było zwłaszcza dzieło Martyra Vermigliego (pt. „Defensio doctrinae veteris et apostolicae de Sacr. Euch. contra Gardinerum", wydane 1559). — Szczególne oburzenie u katolików wzbudził fakt, iż Wolan bez zgody biskupa dedykował powyższe dzieło bisk. wil. Wal. Protasewiczowi.

Na dzieło Wolana odpowiedział pierwszy Turrianus S. J. (Contra Wolanum 1575, 1576, 1577 — ob. t. XXXI 414); a niebawem i Skarga (Pro sacr. Eucharistia 1576 — ob. t. XXVIII 139). Odpowiedź Skargi jest przystępniejsza, a Turriana bardziej naukowa i źródłowa. Ob. Listy Skargi (wyd. Sygański) str. 88, gdzie Hozjusz wyżej stawia dzieło Turriana. — Między Skargą i Wolanem wywiązała się dalsza polemika, do której wmieszali się Łasicki oraz Possewin (Epistola 1583) i Bartsch (1589).

Rozbiór stanowiska Skargi i jego metod polem. w tym sporze z Wolanem przynosi praca ks. Świąckiego w Przeglądzie teologicznym t. IX (1908) str. 22 i nast. pt. Skarga jako obrońca katol. nauki o Eucharystii. — Berga Un prédicateur 1916 str. 202. — Baliński l. c. str. 37. — Baryczowa w Ateneum Wil. t. XI (1936). — Pamiętnik Liter. 1925 str. 371. — Jocher 3910.

— Defensio verae Orthodoxae veterisque in Ecclesia Sententiae, de Sacramento Corporis et Sanguinis Domini nostri Iesu Christi, veraque eius in Coena sua praesentia, contra nouum et commentitium Transubstantionis dogma, aliosque errores ex illo natos: ad Petrum Scargam Iesuitam Vilnensem, vanissimi huius commenti propugnatorem. Authore Andrea Volano. Respondetur hic quoque obiter Francisco Turriano, ex eadem factione Monacho: qui duobus libris, altero Florentiae, altero Romae publicatis Scargam sibi suscepit, contra Volanum, defendendum. Losci Litauorum, in typographia Illustris ac Magnifici Domini, D. Johannis Kiscae, Magni Ducatus Lituaniae Incisoris, etcet. eiusdem impensis, per Iohannem Kartzanum Velicensem. Anno a Dei filio nato 1579 mense Aprili. w 4ce, str. 445.

Na odwrotnej str. herb kr. Stef. Batorego. — Pod nim 4-wiersz łac. — Na nast. str. dedykacja do króla Stefana, datowana: in prediolo meo Volanouio, Calendis Augusti Anno 1578 (k. 2½ nlb): na odwr. trzeciej karty krótka odezwa drukarza do czytelnika, w której oznajmia, że dla lepszego zrozumienia i wyjaśnienia pomieszczał na marginesach cytaty i króciutkie noty, ale prosi, by ich nie uważać za objaśnienia autora.

Jest to przeróbka opisanej powyżej „Vera et ortodoxa sententia" z r. 1574. Wolan sam mówi, że wprowadził dużo zmian; ale ponieważ egzemplarz „Sententia" nie jest znany, więc trudno ustalić, na czym te zmiany polegały i jaki miały rozmiar. Jest jednak pewne, że wywołane zostały potrzebą zbicia pism Turriana i Skargi z lat 1575—77.

Główną bowiem treść dzieła stanowi polemika z poglądem katolickim na istotę Wieczerzy, tak jak go określili w zacytowanych wyżej pismach Turrianus i Skarga. Wolan nie uznaje obecności Chrystusa w Eucharystii — jest ona tylko symbolem, a chleb i wino są figurami. To jest kwestia główna jego polemiki, ale mimochodem porusza też kwestie inne: prymatu papieża, tłumaczenia Pisma św. zastrzeżonego Kościołowi, pochodzenie Kościoła katol. od Chrystusa, soborów itp. Z pisarzy kościelnych cytuje jako powagę św. Augustyna i kilku innych Ojców Kościoła (św. Chryzostom, Cyryl); głównie jednak opiera się na autorytecie Pisma św.

Odpowiedział mu powtórnie na to Skarga dziełem pt. Artes duodecim sacramentariorum (1582) — ob. t. XXVIII str. 133. Skarga uderza tam w ogóle na herezje (zwinglianów i kalwinów) za to, że nie doceniają należycie sakramentów, i zwalcza posługiwanie się tzw. tłumaczeniem figuralnym. Rozbiera też obszernie naukę Ojców Kościoła o Eucharystii, a zwłaszcza u św. Augustyna; a także broni czci M. Boskiej i świętych. — Nie poprzestając na odpowiedzi łacińskiej, wydał także Skarga równocześnie (1582) dzieło polemiczne w tejże sprawie po polsku pt. Siedem filarów — ob. t. XXVIII 139, w którym ostro atakuje Wolana.

Wydane z powodu powyższej pracy Wolana pismo Possewina (Epistola ad Stephanum 1583 — ob. t. XXV 106) atakuje Wolana głównie za to, że śmiał on dzieło dedykować Batoremu. — Dzieło Wolana przedrukowano w Doctrinae jesuiticae praecipua capita Rupellae apud Thegel Regium (1586) IV. w 8ce, od str. 738—1115.

W egzempl. bibl. Synod. Wil. są duże braki. Brak mianowicie str. 63—76 i 199—228, a nadto dużo kart uszkodzonych.

Jocher 3913 i noty. — Bandtkie Hist. druk. Kr. P. II 272. — Wierzbowski III 2675. — Baliński l. c. str. 56—60. — Ks. Święcki w Przeglądzie Teolog. 1938 IX 120 i n.

Berlin państw. — Bibl. Synod. Wil. Reform.

— Dirae in obtrectatores... Vilnae in typographia Volani 1591. w 4ce.

Wierszem. Ma tu bronić swego urodzenia i zasług. Dodano na końcu dwa listy do Wolana: jeden Sudrowiusza (przeciw jezuitom), drugi przez M. J. — Cytuje Juszyński Dykc. II 337.

Zapewne w drukarni Karcana? i to ma oznaczać „typis Volani".

Nie znał tego Baliński l. c. str. 113.

— Epistolae Aliqvot Ad Refellendvm Doctrinae Samosatenianae errorem, ad astruendam Orthodoxam de Diuiná Trinitate sententiam, hoc tempore lectu non inutiles. Ab Andrea Volano scriptae. [Tu winieta: ornament linearny]. Vilnae, In Officina Coetus Euangelici Vilnensis. Anno, 1592. Impensis, Generosi ac Magnifici Domini, D. Ioannis Schemeti. w 4ce, k. tyt. i k. 45 nlb.

Na odwrocie karty tyt. wiersz łaciński bez podpisu: Ad doctissimum virum Andr. Volanum.

Dedyk. Wolana Joanni Schemeto, Melchioris filio, patritio lithuano. Datow. in praedio Biutiscano 26 Jan. 1592; oburza się tu na „herezję ariańską", która fałszuje teksty biblijne, aby udowodnić, że Chrystus nie jest Bogiem „Quae vero nuper absurda sua in evangelium Joannis procuderunt commenta" (aluzja do Socyna). W trzech odpowiedziach zbił te komentarze Franc. Junius.

Są tu zawarte trzy listy Wolana: 1) D. Georgio Schomano, ecclesiae Chmelnicensis ministro... (ex Musaeo Biutisc. 15 oct. 1589). Zaczyna od pochwał Szomana, przypominając ich spotkanie ad mensam Nic. Rad. w Warszawie. Ostro atakuje poglądy Ochina i Gentilisa. Widzi w nich podobieństwo do Mahometanizmu (me quidem vehementer Turcicus terret tyrannus apertum jam nobis denuncians bellum). Wreszcie krytykuje dzieło Socyna. Vale et Calisio salutem dicito.

2) Od k. C_2 idzie: Epistola Andr. Volani ad Joannem Licinium in qua orthodoxa sententia de Jesu Christi viventis Dei filio contra errores Ebionitarum asseritur, modeste et sedato animo scripta. Dat die 1 febr. 1590. — Najprzód przypomina, jak mu Licinius (Namysłowski) doręczył w Iwiu dwa listy (Jana Caprina, Piotra Kroaty) i książkę — wszystko to napisane w rzeczywistości przez Grzegorza Pawła, i jak dyskutowali nad ich treścią. Wolan dziwił się, jak Licinius mógł się dać zwieść zawartym tam poglądom. Teraz zbija je obszernie. Powołuje się na Pawła Weidnera (prof. linguae sacrae in gymn. Viennensi) neofitę. Prosi go, aby ten list doręczył Grzegorzowi Pawłowi i Janowi Caprinowi.

3) Od k. G idzie trzeci list: Ad epistolam Joannis Licinii, qua samosatenicum defendens errorem, Christum Jesum verum Deum esse negat, solumque hominem agnoscit.. (Datum in praediolo meo Volano 27 aprilis 1591). — Żali się tutaj, że go Licinius zmusza do dalszej polemiki (tak samo jak Socyn przez swoje objectiones anonimi). Wspomina swą przyjaźń z W. Krzyszkowskim, zięciem Liciniusza. Obszernie rozbiera kwestie sporne dotyczące bóstwa Chrystusa; o męczennikach i świętych (quos tu cum tuo Greg. Paulo homines nugaces vocare non erubescis); o mszy i chlebie; o pierwszej kapitule ewang. św. Jana; o interpretacji dowolnej Pisma; na karcie L_4 o swej przyjaźni z Dudycsem, qui in religione sua parum stabilis et firmus visus est. Ponieważ Licinius w swych listach (o których obacz t. XXI 266) powoływał się na Frycza (Silvae), przeto o Fryczu mówi, co następuje: Quod vero à Fricii judicio firmamentum aliquod errori vestro petendum etiam duxeritis, vel ipse, quantum sit ei tribuendum satis declarat, qui in utramque in Sylvis suis disputando partem Academicam se ultro profitetur, adeoque sententiae incertum, ut quid aut neget aut affirmet ipse nescire videatur. Wspomina też o korespondencji Łasickiego z Beza, z której wynika, że Beza był przeciwnikiem antytrynitarzy i że jego pismo pochwalające ich zostało swywolnie (temeritate) ogłoszone. W końcu atakuje jakiegoś jezuitę — Proteusza, który teraz został ebionitą et malam operam in tuendis blasfemiis vestris vobis navat. Na ostatniej karcie mówi o Rakowie i o niezgodzie, jaka tam panuje. Sam nazywa siebie senem et morti vicinum.

Na egzemplarzu Ossol. jest kilka poprawek ręką — jak się zdaje — autora.

Bandtkie Hist. druk. Kr. Pol. II 293. — Jocher 3654 — Baliński l. c. str. 101. — Grabowski Z dziejów liter. kalw. (1906) str. 231. Ossol.

— Justa funebria supremus humanae conditionis honor. Generoso ac Magnifico Domino D. Joanni Abramovicio, Palat. Smolenscensi, Capitaneo Vendensi, Lid. Praesidi Dorpat... Pietatis et Officii ergo, sic non pro meritis certe debite persolutus. (1602). w 4ce, sygn. H.

Por. t. XII 8

Zawiera wiersze i mowy; m. i.: Oratio funebris in laudem J. Abr. scripta autore And. Volano. Tu dużo szczegółów do żywota zmarłego — Po czym idzie wiersz Quiryna Cnoglera nauczyciela szkoły kalw. w Wilnie z 7 maja 1602, dedyk. Nicolao Abramovicio... oraz łaciński poemat Cyr. Mollera. Dalej bezimienna Oracya na żałosną śmierć i pogrzeb Jana Abr. woj. smoleń., wielkiego patrona zboru bożego... (Tu pełno dokładnych i doniosłych wiadomości o zmarłym). — Wreszcie wiersz pt. Lament na żałosną śmierć i pogrzeb od żałosnego przyjaciela napisany.

Gdańs. miejs.

— Idololatriae Loiolitarvm Vilnensivm Oppvgnatio: Itemqve Ad Nova Illorvm Obiecta responsio, nunc primum in lucem aedita [Tu linia]. Authore Andrea Volano. Vilnae Typis & sumptibus eiusdem Andreae Volani. Per Ioannem Kartzanum Velicen. Anno M.D.LXXX.III. (1583). [Tu szeroka linia]. w 4ce, k. tyt. i k 7 nlb., str. 1—29 i 1—46 (sygn. A—L_4 i 2 nie sygn.).

Na odwrocie karty tyt.: Orzeł polski z herbem Radz. na piersiach.

Dedyk. Nicolao Radivillo, palat novogrod. (na 7 kartach), datow. in praediolo Biutiscano 1 Apr. 1583. — W przedmowie tej mówi, że Bóg wzbudza książąt, którzy nie boją się gróźb pontifexa rzym., lecz trwają przy prawdziwej wierze. Takim był Mikołaj Radziwiłł woj. wileń., stryj woj nowogr., który, gdyby żył dłużej, nie byłoby już na Litwie śladów corruptae religionis pontificiae. Wychwala jego pobożność, jak i cały dom Radziwiłłów, i przypomina mu wzór, jaki dał mu ojciec, który błędy Kościoła rzymskiego odwołał et nos filios suos ad veram pietatem instituendos curavit. Wspomina tu swój spór (concertatio) z lojolitami „de cultu imaginum", jaki się toczył przed paru laty. Oddaje jezuitom sprawiedliwość, iż „ingenio et eruditione abundant, nullis rerum domesticarum curis impliciti, ad paralogismorum argutias plurimum semper temporis habent". Przybyli jezuici do Wilna z różnych stron świata i rozporządzają „magnis sumptibus", w przeciwstawieniu do ewangelików.

Książka składa się z dwóch części: Pierwsza nosi tytuł: Idololatriae oppugnatio; druga: Ad objecta responsio.

Geneza pierwszej części jest następująca: Już przed paru laty odbył się jakiś spór (ustny?) między jezuitami a Wolanem, Sudrowiuszem i doktorem Rupertem (ecclesiae Christi praeclarum membrum) o kult obrazów. Teraz Wolan przeczytał jakieś pismo przez jezuitów w tej sprawie przeciw Sudrowiuszowi i Rupertowi napisane (rękopis?). Postanowił przeto w tej sprawie głos zabrać i wykazać nicość argumentów jezuickich. Powołuje się na św. Hieronima, Augustyna, Chryzostoma, Laktancjusza, iż kult obrazów i rzeźb (idola, imagines) przeszedł do chrześcijan od pogan i że należy go potępić. Potępiały go synody najstarsze, a także i frankońskie. Nie da się wykazać, jakoby był oparty na tradycji od apostołów pochodzącej. Na str. 16 uderza na zakony żebracze. Na str. 20—22 namiętna napaść na kult M. B Częstochowskiej. Nie jest to żadna świętość, tylko lignum coloribus depictum... Quae Czestochoviae gesta sunt, ad fraudem sunt composita. Cuda są sztuczne. Opowiada, jak woj. wil. Radziwiłł był w Częstochowie i widział oszustwa z uzdrawianiem tzw. daemoniaci. (Bito demoniaka póty, póki nie wyznał, że go szatan już opuścił). Takie samo „simulacrum Mariae" przechowywane jest w Wilnie in templo Virg. Mar. apud Ruthenos. Idolum to (a Luca depictum) odbiera cześć i dary w kosztownościach (Do kultu tego obrazu kilkakrotnie wraca i opowiada, że car chciał go za wymianę na kilka tysięcy jeńców nabyć od Rusinów wil., ale go nie dali). — Na str. 24 uderza na kult świętych i wylicza, jaki przydział ma który święty (od ognia. od trzód, od chorób, od opieki nad narodami, np. u Polaków św. Stanisław qui ex episcopo factus post mortem miles). Wszystko to jest dalszym ciągiem wierzeń pogańskich w wielobóstwo.

Widocznie to jego pismo wywołało jakąś odpowiedź jezuicką — sądze, że nie drukowaną — gdyż druga część dziełka poświęcona jest zbijaniu dalszych argumentów jezuickich. Cytuje całe ustępy (druk. kursywą) z pisma (scriptum) jakiegoś „adversarii". Omawia już nie tylko kwestię obrazów, ale i inne punkty sporne. Na str. 5 uderza w ogóle na zakony Na str. 27 na tyraństwo władzy papieży, którzy odebrali soborom wszelkie znaczenie i głoszą się dzierżycielami najwyższej władzy świeckiej i duchownej. Na str. 34 uderza na zbytek w urządzeniach i nabożeństwach kościołów katolickich. Na str. 37 o czci świętych i o ich rzekomym pośrednictwie u Boga. Na str. 43 o kulcie Matki Boskiej (aeterna condemnatione meretrices liberatas affirmant hoc solum nomine, quod singulis diebus Ave Maria illae dixerunt). Nigdzie jednak nie rozprawia się dość wyczerpująco z argumentem, który katolicy w tej polemice wysuwali, a mianowicie, iż obrazy nie są przedmiotem kultu, tylko venerationis: „nulla tam delira anus est, quae imaginem pro Deo adoret et colat et cultum Deo debitum imagini impendat". Ale zdanie to swojego adwersarza przytacza

Nie powołuje się tu nigdzie Wolan na pisarzy kalwińskich. Raz cytuje z pochwałami Erazma Rotterd. Walczy autorytetem Ojców Kościoła, czasem cytuje starożytnych (Herodota). Czyni to umyślnie, aby mu nie zarzucono, że walka z kultem obrazów jest czymś nowym, w epoce reformacji wytworzonym.

Obszerną odpowiedź na to dzieło Wolana wydał Jurgiewicz w r. 1586 pt.: De pio sacrarum imaginum usu (ob. t. XVIII 675), gdzie przechodzi i zbija po kolei wszystkie wywody Wolana.

Jocher 9292, idąc za Siarczyńskim, cytuje to dzieło Wolana z datą 1594, a jako autora wymienia Sudrowiusza. (Zaś Wiszniewski VIII 246 nazywa autora Sadowskim). — Jest to widoczna mylka. Datą właściwą jest 1583, a autorem jest Wolan. Istniało jednak zapewne jakieś pismo (rękopis) Sudrowiusza o zbliżonej treści, bo na nie powołuje się Wolan na pierwszej stronie dziełka.

Jocher 3994. — Wierzbowski I 449. — Wiszniewski Hist. lit. VIII 246—7. — Piekarski Katalog kórn. nr 1581. — Abra-

miowicz Cztery wieki druk. 1925 str. 49. — Baliński l. c.

Kórnik — Uniw. Warsz.

— Iudicium Andreae Volani de Libello quodam Stanislai Rescii qui inscribitur Ministromachia, ad D. Piasecium Societatis, ut vocant, Jesu in Collegio Vilnensi [Tu cytaty z psalmów]. Vilnae ultimae Dei patientiae Anno MDXCIII (1593). w 4ce, k. 10.

Na końcu: Ex Biutiscis 15. Octob. 1592. Piasecki zostawił u Wolana pismo Reszki, stąd Wolan do Piaseckiego pisze.

Oloff Beiträge I (w przedmowie) — Jocher 3167. — Baliński l. c. str. 115.

Gdańs miejs.

— De libertate Politica Sive Civili Libellvs Lectv Non Indignvs. Autore Andrea Volano. Cracoviae In Officina Matthiae Wirzbiętae Typographi S. R. M. 1572. w 4ce, k. nlb. 58 (sygn. A—O_6), k. 5 nlb. (sygn. a) i 3 nie sygn., z nich jedna biała.

Tytuł w ozdobnej ramce częścią figuralnej częścią roślinnej.

Dedyk. Nicolao Georgii Radivilo, dat. in praediolo Biutiscano 5 Januarii 1572. — Tu wysławia ród Radziwiłłów i podnosi zasługi Mikołaja (m. i. pozyskanie Jarosława ks. ruskiego dla Polski, zwycięstwo pod Ułą i Starodubem). Sam był wychowany na dworze Radziwiłła.

Traktat składa się z 15 rozdziałów. W kilku pierwszych omawia pojęcie i wartość wolności. Nie powinna odnosić się do rzeczy złych. Nimia libertas degenerat in servitutem. Dlatego muszą być prawa ograniczające wolność, oparte na woli natury (leges naturali judicio rationis consentientes). Wolność nie powinna być też jednakowa, lecz trzy stany w państwie (nobiles, oppidani, agricolae) powinny mieć różne polityczne prawa, mając różne zadania do spełnienia. Szlachta powinna mieć pewne przywileje — ale nie może ciemiężyć innych stanów i mieć za to zapewnionej bezkarności. Zgubność takiego stanu rzeczy wykazuje na podstawie Inflant, gdzie chłopi podczas inwazji moskiewskiej rabowali domy szlachty (k. E). Następuje dłuższy wywód o pojęciu szlachectwa: szlachcic wedle pojęć polskich winien mieć posiadłość ziemską, sprawować urzędy, służyć wojskowo... za to ma wolną elekcję: król zobowiązuje się słuchać praw; nie wolno mu prowadzić wojen na własną rękę bez potrzeby; nieograniczone prawo do ziemi; wpływ na prawodawstwo. Te wszystkie prerogatywy wychwala Wolan jako wyższość ustroju polskiego nad innymi narodami. — W rozdziale X nagania statutum in homicidas (za Fryczem, ale go nigdzie nie wymienia). Na k. H_3 silnie nagania tyrańskie postępki i morderstwa Iwana Groźnego — Od rozdziału XI omawia niebezpieczeństwa grożące wolności w Polsce: adulteria (bardzo obszernie), pijaństwo i obżarstwo (stawia inne narody jak Hiszpanów i Turków na przykład), zbytek (potrzebne są leges sumptuariae, zwłaszcza zaś zwalcza sumptum dotium i proponuje ograniczenie posagów) — Omawia różnicę między lex a aequitas. — Nie ma niebezpieczeństwa dla wolności, jeśli są urzędy, które egzekwują prawa. Sędzia jest to jus animatum. W Polsce są sędziowie wybieralni — co on wychwala — ale brak sądu najw. na wzór parlamentu paryskiego (obszernie go opisuje, podobnie jak Hispanorum judicia). Krytykuje causidicos (forenses rabulae).

Wszystkie swoje wywody popiera cytatami z pisarzy starożytnych: Cycerona, Plutarcha, Waleriusza Max. — ale głównie z Arystotelesa i Platona (De republika — to nieustannie cytowane), powołuje się także na Xenofonta (Cyropedia). Z pisarzy obcych cytuje raz Contarena (lecz na ustrój wenecki powołuje się dość często). Kalwina nie cytuje, chociaż pewien etyczny ideał kalwiński da się wyczuć w książce. Dużo powoływań się na poetów greckich (Homer kilkakrotnie cytowany w oryginale, Hezjod) i łacińskich (Propertius). Stosunkowo rzadko powołuje się na pisarzy kościelnych (św. Augustyn, Bazyli).

Na ogół stosunek do ustroju polskiego jest przychylny, nagania raczej pewne obyczaje, wzmocnienia władzy monarszej nie żąda, niedostatków sejmowania i elekcji nie porusza. Milczy także o sprawie religijnej. — W pochwałach wolności szlacheckiej dużo korzysta z Orzechowskiego (jak cały obóz różnowierczy, mimo różnicy relig.); podobnie za Orzechowskim (Fid. subd.) i Fryczem wskazuje na parlament francuski.

Na ostatnich 8 kartach zamieszczone są dwa dodatki:

1) List August. Rotundusa, wójta wileńskiego, dat.: Tabariscis 4 Id. Decemb. 1571. — Wynika z niego, że Wolan prosił Rotunda o napisanie przedmowy, ale Rotundus grzecznie wymówił się od tego. Natomiast napisał list polemizujący z Wolanem, dlaczego nie wymienił niebezpieczeństwa, tkwiącego dla wolności w istnieniu różności wiar? Rotundus podziela przekonanie o potrzebie wolności i pochwały Wolana dla niej, ale wskazuje, jak niebezpieczne dla niej są herezje. Powołuje się na list Wolana do biskupa kijowskiego. Stosunkowo życzliwie wyraża się o wyznaniu kalwińskim, ale tym ostrzże

potępia inne wyznania (zapewne głównie ma na myśli antytrynitarzy).
2) Wiersz Bartola Richiusa, dziek. kościoła św. Błażeja w Brunszwiku — z ogolnikowymi pochwałami dla dzieła.
Rotundus (czyli: Mielieski) przedrukował w 10 lat później swój powyższy list do Wolana i dopełnił go pt.: „De dignitate Ordinis ecclesiastici" (1582), o czym ob. w t. XXII 363. (Porównaj Chmielowski Dzieje krytyki liter. 33—5).
Wiszniewski IX 341. — Piekarski Katal. kórn. (1929) nr 1579. — Baliński l. c. str. 20—27 (obszernie streszcza). — Tarnowski Pisarze polit. I 380. — Sokołowski (Przed rokoszem) w Rozpr. Akad. hist. filoz. XV 58. — Dembiński Stosunek lit. wł. (1888) str. 23. — Świętochowski Hist chłopów I 221. — Maliniak And. Modrevius 1913 str. 18. — Grabowski Z dziejów liter. kalw. 225. — Jarra L'idea della libertà nella lett. pol. (w „Rivista Intern. di Filos. del Diritto" 1928). — O zawartym tu projekcie naprawy sądownictwa ob. Balzer Reforma Trybunału str. 186
Czartor. — Jagiell. — Kórnik. — Uniw. w Królewcu — Uniw. Wileń — Uniw. Wrocław.

— [Toż po polsku pt.:] O wolności Rzeczypospolitey albo Slacheckiey, Książka godna Ku czytaniu. Przedtym od niemałego czasu od Pana Andrzeja Wolana Sekretarza K. J. M. pisana. A dopiero nowo z Łacinskiego Języka na Polski przełożono (sic). Od Stanisława Dubingowicza. w Wilnie u Jana Karcana. Anno 1606. w 4ce, str 88 i k. 1.
Wedle tego przekładu streszcza i omawia dzieło Wolana Tarnowski l. c.
Siarczyński Obraz I mylnie uważa tłumacza za autora. — Baliński l. c. str. 31. — Wójcicki Zarysy dom I 205 i 184.
Przedruk wyszedł w r. 1859 w Krakowie (w Bibl. pol. Turowskiego). Ossol.

— Andreae Volani Libri Qvinqve. Contra Scargae Iesvitae Vilnensis Septem. Missae Sacrificiiqve Eivs Colvmnas: & Librum 12. artium Zuinglio-caluinistarum. Quibus is, veritatem doctrinae Apostolicae, & Sanctae veteris Ecclesiae, de Sacramento coenae Domini euertere studet. [Tu ozdobnik]. Adiectae est tam Volani, quàm purę religionis sectatorumq; eius aduersus Ant Posseuinum Iesuitam Romanum defensio. vbi Roma Babylon esse ostenditur. Auctore Iohanne Lasicio Polono, ad M. Do. Hiero. Filipowski. Vilnae. Typis & sumptibus Illustris ac Magnifici Domini Do. Ioannis Hlebouicij, Castellani Minscensis, Mac. Duc. Lituaniae supremi Thesaurarij, Vpitensis Capitanei &c. Per Danielem Lancicium, Anno Domini. 1584. w 4ce, k. tyt. i k. 15 nlb., str. 223 (mylnie znacz. 123), k. 3 nlb. i str. 153 liczb.; wreszcie str. 30 nlb. (indeksy i errata).
Na odwr. karty tyt.: Argumentum horum librorum (krótkie streszczenie treści całej księgi). — Na nast. k. herb Jana Hlebowicza (z datą 1583) pięknie wysztychowany. Na odwrocie wiersz łac. podpisany: Johannes Vlricus Saxo F.(ecit).
Dedykacja J. Hlebowiczowi na 8 k. (sygn. a—b_4), datow. in praedio Biutiscano die 28. Novembris 1583 przez A. Wolana. W dedykacji tej mówi, że powodem napisania tej książki są kalumnie rozsiewane o Kalwinie i Bezie. Powołuje się na Łasickiego, który należy do familia i aula Hlebowicza, a znał osobiście Kalwina i Bezę. Był on w r. 1564 przy śmierci Kalwina. Opowiada o podjęciu przez siebie walki ze Skargą, Turrianem i Possewinem. Przeciwnicy nie oszczędzają go atakując zjadliwie. On ma sumienie czyste, dąży do prawdy. Wychwala Batorego, qui doctissimis viris aulam suam refertam videt eosque ad gubernandum sibi adjungit. Dlatego książkę swą de sacramento corp. Christi dedykował Batoremu, a Skarga uląkłszy się tego i niepewny swej sprawy napisał przewrotną odpowiedź.
Papiści boją się walki o prawdę, bo jak sowy słońca tak oni unikają Pisma i chcą wszystko rozstrzygać powagą papieża. Papież opiera swój prymat na wzorach cesarstwa pogańskiego — tu polemika z tyranem-papieżem. Antychrystami są ci heretycy, qui manifeste Christum oppugnant (ebionici, ma na myśli arian). In eos justum testamur odium. Skarga klęskę zadaną Inflantom przez Moskala nonnisi Evangelio imputat. Raczej by należało szukać przyczyny in ordine militari theutonico (Tu ujemna charakterystyka Zakonu). Tak samo nieszczęścia Cypru i Rodu wywołał Zakon. Kończy pochwałami Hlebowicza i jego synów, których oddał na wychowanie Łasickiemu
Następuje na 6 k. (c—c_6) list Łasickiego: Joannes Lasicivs Polonvs, Generoso Domino Andreae Volano in Biutiski gente Polono, Secretario Regio longè doctissimo. Wychwala jego książkę. Wyjaśnia pochodzenie rodu Wolanów, któremu przeciwnicy odmawiają szlachectwa. Powołuje się na dyplomat wydany dla Wolanów przez Zygmunta Augusta. Podziwia erudycję Wolana. Ma on w Europie innumerabiles

socios, a w Polsce są nimi Chrzanstovius w Wilnie, archipr. Sudrovius, Gregorius Zarnoviecius. Przeciwnicy prawdy będą przez Boga ukarani, przypomina Franc. Spirę. Powołuje się na Stan. Drojowskiego. Omawia znaczenie Pisma św. i przyznaje: non est contemnendus ecclesiarum consensus. Różnych błędów katolickich nie ma w Piśmie. Wychwala Hlebowicza, który uznał prawdę. Niebezpieczeństwa schizmy, jaką propagują papieżnicy. Pozdrawia Jakuba Wolana i Tom. Ostrowskiego. Datowane: Vilnae anno 1583 exeunte, cujus anni aestate praeterita, Jeremias patr. Constantinopolitanus, Russos Lithuaniam incolentes, patriarchae Romani tempora divinitus ordinata mutantis, sequi vetuit institutum.

Od str. 1—123 idzie teraz pismo polemiczne Wolana: Contra Heptastylum sive columnas septem Scargae (ob. t. XXVII 139: Siedem filarów). Jest to polemika z dziełem Skargi, będąca kontynuacją poprzednich z nim walk (ob. wyżej str. 241). Wolan trzyma się toku myśli w „Siedmiu filarach" i tym samym torem idąc przedstawia swe kontrargumenty; od czasu zaś do czasu wtrąca wycieczki osobiste przeciw Skardze (nader ostre) lub odpiera zarzuty osobiste jemu poczynione. Utrudnia to bardzo śledzenie za treścią dzieła.

Zaczyna Wolan od tego, że gani surowo fakt, iż Skarga pisze przeciw niemu po polsku a nie po łacinie („Skarga facetus histrio" (ponieważ chce wywołać śmiech u pospólstwa). Precyzuje tezę iż Sacramenta non continent in se Christum. Rozbiera dowody za obecnością Chrystusa w chlebie, przytoczone przez Skargę. Na str. 28—30 odpiera osobiste zarzuty podniesione przeciw niemu przez Skargę. Sam wytacza zarzuty przeciw księżom: luxus sacerdotum, hypercritica religio, furor, fana papistarum speluncae latronum. Broni Sudrowiusza przed zarzutami Skargi. Cytuje zdania dawnych pisarzy kościelnych i soborów przeciw doktrynie Skargi. Wylicza autorów, którzy się z doktryną Wolana zgadzają. O palinodii Berengariusza. O mszy Greków. Najdawn. chrześcijanie nie znali ofiary św. Chrystus i Melchizedech. Skargi dowody za mszą. Papież jest Antychrystem, co jasno wynika z Apokalipsy. Tu gwałtowny atak na papieży i papiestwo. O bezbożności, jaka panuje w Rzymie (Urbs est jam tota lupanar). Uznawali papieża za Antychrysta Petrarka, Valla, Savonarola, Picus. Primus Antichristus anno 607. Jesuiticae idololatriae. Ich filozofia jest pogańska (arystoteliczna). Obrazy po kościołach przedstawiające wieczerzę Pańską. In Vilnensi templo canonici instruunt mensam quarto ante Pascham die, ad quam ipsi cum suo resident episcopo. Gorszy się wprowadzeniem przez Urbana IV święta Corporis Christi. Jezuici są wrogami spiritualis manducationis. Żali się na złośliwy ton Possewina, podczas gdy Wolan non condemnat suos adversarios. (Chodzi głównie o to, że Possewin głosił, jakoby Wolan dla odzyskania ukradzionych pieniędzy miał używać sztuk szatańskich, tj. wróżb). Veritas non est a vita doctoris aestimanda. Przytacza przykłady rozpusty mnichów (z Anglii). Skarga atakuje go za to, że miał trzy żony; wyjaśnia więc przyczyny tego (quam laboriosa est vita, quam multi in instituenda prole labores). O soborze w Konstancji (1415) i o znaczeniu kielicha. Obrona picia wina i odparcie zarzutów Skargi przeciw prawosławnym Litwinom i Moskalom. Cellaria Jesuitica vini plena. Boemis Calicis usus in conc. basil. concessus (1436). Zbawienie umierających nie jest zależne od spożycia eucharystii przed śmiercią, jak uczą jezuici. Zwingliani non vilipendunt sacramenta. Przytacza przykłady, jak jeden ex familiaribus zmarłego biskupa wileń. (Protasewicza) powiesił się, a drugi pudenda corporis parte se ipsum mutilavit, co wzbudziło horror.

Całą ostatnią księgę dzieła (to jest piątą) poświęcił Wolan polemice z dziełem Skargi Artes XII zwinglio calvinistarum. Polemika ta dotyczy tak samo problemu sakramentów; ale ubocznie potrąca Wolan i tutaj o niektóre inne kwestie. Zwalcza Turrianum indoctum; broni swojej Paraenesis ad Ebionitas; o ruinie religii rzymskiej i jak do tego dopomagają jezuici; to są wilki; ujemne zdanie bisk. Myszkowskiego o jezuitach, którzy osłabili zakon franciszkanów i dominikanów; jezuici organizują tumulty przeciw ewangelikom; co sądzono o soborze tryd. w r. 1563; konfed. warszaw. z r. 1573 (jej pochwała); rzeź chrześcijan in Anglia et Gallia. Walka z ewangel. na Litwie. Plebs Lithuanica żyje bez żadnej religii, nie zna Symbolu wiary, Ojcze nasz, 10 przykazań. Pleban kat. we wsi Wolana procreavit 15 spurios ex diversis concubinis. Mik. Radziwiłł żalił się na Skargę, że go zaczepiał w swych kazaniach, a Skarga go przeprosił. Skargae colaphus inflictus przez jednego młodzieńca, ale książę się o to oburzył i młodzieńca ukarał. O edyktach król. przeciw papistom (wskutek tumultów scholarów podburzonych). O prześladowaniach katolików, o jakich pisze Skarga za Suriuszem: bellorum gallicorum papistae causa. Rzeź hugonotów. Dlaczego zbór wileński został otoczony murem. O prześladowaniu katolików w Anglii — oraz o okrutnych rządach królowej Marii w latach 1553—9. Jesuitae haereses gladio excindendo docent.

Następuje z osobnym tytułem obszerna praca J. Łasickiego pt.

Johan: Lasicii Poloni. Pro Volano et Puriore Religione, Defensoribusque eius, aduersus Antonium Posseuinum socium Jesu, Scriptum Apologeticum. [Tu winieta]. (1584). w 4ce, k. 3 nlb., str. liczb. 153.

Na odwr. k. tyt. rozpoczyna się dedykacja do Hier. Filipowskiego, datow. Vilnae 10 mai 1584. — W dedykacji tej pisze, że rozmawiał już na temat tego pisma z Filip., gdy byli w kościele zamkowym wileń., słuchając kazania jezuity przeciw dysydentom. Przypomina jego ojca Hieronima, który w M. Polsce szerzył czystą wiarę razem ze Stan. Lassockim. O stosunkach Filip. z Batorym i Fr. Vesselinem (Filipowski posłował w r. 1576 do Stefana i przemawiał za nim na zjeździe w Jędrzejowie) i o poselstwie do Amurata (ad filii sui circumcisionem) — przywiózł mu w prezencie dwóch wziętych do niewoli książąt tatarskich. Filipowski też zalecił Wolana Batoremu. W końcu wylicza miłośników szczerej wiary w otoczeniu Batorego (Berzevicius, Visnieviccius, Sobiescius, Georgius de Quarto, Christoporcius, Krupka, Golcovius, Goluchovius, Olesnicius).

Dzieło Łasickiego zostało napisane i dodane do dzieła Wolana już po rozpoczęciu druku tego ostatniego, gdyż napisał je Łasicki dopiero po otrzymaniu świeżo ogłoszonej (1583) w Ingolsztadzie przez Possewina Epistola ad Stephanum. — Oba dzieła mają wprawdzie osobną paginację, ale tworzą typograficzną całość, bo są połączone jednością sygnatur oraz indeksami i erratami dodanymi do obu dzieł na końcu.

Łasicki pisze polemicznie. Układ dzieła trzyma się przeto wiernie układu Possewina: przechodzi kolejno każdy zarzut i stara go się odeprzeć, albo też silnym kontratakiem na papiestwo, na zakony, na jezuitów osłabić. Ponieważ impulsem dla Possewina był fakt skierowania do Stefana dedykacji dzieła heretyckiego, przeto Łasicki zaczyna od pochwał Wolana i od wyjaśnienia, co znaczą dedykacje. Potem przechodzi do niemniej silnej jak Wolan napaści na papiestwo. Przytacza przykłady zbrodni papieskich i tłumaczy potrzebę reformy Kościoła (pisze jak dobrze obznajomiony historyk). Omawia średniowieczne „herezje“ (Waldensi, Husyci). Uderza na cudy, na scholastyczną teologię. O Lutrze. Italia i Rzym to Babilon. O zepsuciu w Rzymie (obszerny opis). Papam licet vocare in jus (nie stoi ponad prawem). Prześladowania Waldensów, Bellum rusticorum z r. 1524 (nie są mu winni ewangelicy), Bella gallica, Żyszka i Husyci (wiele informacji o nich), Rzeź hugonotów (1572). — Obrona ministrów ewang. przed zarzutami Possewina. In conjugio sit castitas. Papieże sfabrykowali sztucznie mszę. Potępienie czci obrazów (to są etnicorum simulacra). Obrona Bezy i Kalwina (wspomina jego śmierć, przy której był obecny). Possewin czerpał swe wiadomości o Kalwinie z mylnych źródeł. O czarownicach we Francji (był tam w r. 1565 i opisuje obszerniej proceder czarownic we Francji; umiały one zamieniać się w koty). Fałszywe wiadomości o Wolanie (opis wróżby przez połykanie sera, aby poznać złodzieja). Władza cesarza nad Kościołem. O powadze Biblii i o zakazie jej czytania. O soborze trydenckim (powołuje się na Sleidana i Chemnitiusa). Dlaczego ewangelicy odmówili udziału. Spory religijne były zawsze w Kościele. O Kościele helweckim (obrona Bezy i Kalwina). (Wolan nie był nigdy w Genewie). Obrona Lutra i sąd Erazma o nim. Ilu jest jezuitów? Ich hipokryzja. Prześladowanie Braci czeskich i o ich stosunku do Lutra (Luterus admonetur 1523 a Fr. Boh.). O zborze ewangelików wileńskich. Bezczelność mnichów wileńskich. W Wilnie jest 600 jezuitów. Zaburzenia przeciw dysydentom. O zgodzie sandom. (1570). O Wolanie — czego on życzy Radziwiłłom. O zasługach Radziwiłłów (zwłaszcza Mikołaja). Biblia Radz. z r. 1562. O Danielu drukarzu, obrabowanym przez jezuitów. O działalności Possewina z r. 1582 (dużo szczegółów o interwencji Possewina). Od lat 44 doctrina Evang. sonat in Polonia et Lituania.

Index rerum mem. obejmuje naprzód dzieło Łasickiego, potem idą Errata do obu dzieł, potem Index in libros Volani rerum memorabilium (razem str. 30 nlb.).

Jocher nr 3920. — Baliński l. c. str. 65 i n. (Streszcza on zarówno pismo Wolana jak Łasickiego). — Dzieduszycki Piotr Skarga i jego wiek I 366. — Wotschke w Aus Posens Kirchl. Verg. 1918 str. 46 — Tretiak Skarga (1912) str. 44. — T. Grabowski Skarga 1913 str. 255 i nast. — Tenże Z dziejów liter. kalw. (1906) str. 228. — Piekarski Katal. kórn. nr 1580. — Kotula Właściciele 1929 nr 310.

Egzempl. Bawor. ma nadpis: Lasicius (Jan) carissimo Patri Aeneae.

Bawor. (Czarn.) — Gdańs. miejs.

— Meditatio In Epistolam Divi Pavli Apostoli Ad Ephesios. In qua vniuersae fere religionis Christianae compendium discendum proponitur. Autore Andrea Volano. [Tu ozdobniki]. Wilnae Impensis Generosi ac Nobilissimi Domini. D. Iohannis Szvvei-

kovvscij. In Officina Iacobi Markouicij. Anno à salutis authore 1592. w 4ce, k. tyt., k. 3 nlb. (dedykacja), k. 68 nlb. (sygn. A—R_4) i 1 k. (Errata).

Dedykacja Joanni Szwejkowski et fratribus germanis Davidi et Gaspari atque universae nobilitati Lith. puram evang. doctrinam amplectentibus, datow. in praediolo 3 Junii 1592. — Tu ataki na katolików, że wiarę swą non ex scripturis sed ex scrinio Pontificii pectoris hauserunt. Krytykuje obrzędy katolickie i porównuje do pogańskich (teste Augustino!). Włóczą po ulicach szatana, zrzuciwszy go z góry (ipso Ascensionis die). O rozruchach w Krakowie i Wilnie (przeciw różnowiercom). Wychwala Szwejkowskich, a zwłaszcza ich ojca Kaspra (odznaczył się pod wodzą Radziwiłła w bitwie pod Ułą). Jan Szwejkowski był wychowankiem Wolana.

Po czym ad ark. A idzie komentarz do listu św. Pawła. Drukuje ten list ustępami w tekście łacińskim i każdy ustęp obszernie objaśnia. Wykazuje, że w liście tym ukryte są tajemnice wiary, to jest to, quod doctus nescivit Plato, ignoravit Aristoteles et qui tot saeculis discrepantes opinionibus extiterunt philosophi, dicentes nimirum se esse sapientes. — Na k. D_3 i nast. rozbiera pojęcie kościoła, występując ostro przeciw papiestwu (potestas tyrannica pontificis). Polemizuje z pisarzami katolickimi (np. Hier. Osorius) przeciwstawiając im Biblię, św. Augustyna, św. Chryzostoma itp. — Na k. I omawia śmierć króla Henryka Neverrena (sic) z ręki mnicha. — Na k. Q_2 duży wywód o tym, że z natury jesteśmy wszyscy stworzeni wolni ac sui juris „sed bella jure gentium introducta servitutem pepererunt". Jest to prawo barbarzyńskie, aby pan miał potestatem vitae ac necis. „Sed moderata servitus omnino retinenda est, ut sine qua civilis haec hominum societas conservari prorsus nequeat" (chodzi o poddaństwo chłopskie, a Wolan pisze dla szlachty!)

Cała książka pełna odwołań do pisarzy kościelnych, ale także do Homera, Horacego, Wergiliusza, Ksenofonta, Eurypidesa, Seneki. — Świadczy o dużym oczytaniu autora.

Na egz. Ossol. przypis własną ręką Wolana: Doctrina ac pietate praestanti viro Dno Danieli Nicolaievio verbi divini in Radzieiovia fido ministro amico charissimo et observando autor misit.

Bandtkie Hist. druk. K. P. II 290 (podaje datę 1594). — Jocher 2417, 3099. — Wierzbowski Bibl. I 582. — Baliński l. c.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— [Nowochrzczeństwo czyli Zwierciadło wiary i pobożności Nowochrzczeńców. Wilno 1586. w 4ce].

Cytuje to za Węgierskim i Niesieckim IX 393 Baliński l. c. str. 84. — Ale dzieła takiego nikt nie widział; zapewne nie wyszło.

Wiszniewski IX 75. — Maciejowski Piśm. III 562. — Jocher 3383, 9836.

— Nuptiae Radiviliae Hoc est Ad Illustrissimum Principem ac Dominum D. Georgivm Radivilvm Castellan. Trocensem &c. &c. &c. Et Illustrissimam Virginem Sophiam Illvstris Domini D. Ioannis ZborovI Casteliani Gnesnensis. F. &c. &c. Andreae Volani Epithalamios Oratio. Cui accessit Qvirini Cnogleri Illustrissimi eiusdem Principis, Famuli & Vilnensis caetus Lectoris Lylema Eodem argumento. Ad XVI. Calend. Octobris cIɔIɔCI. (1601). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb. (syg. E_2).

Druk w Wilnie.

Na odwr. tyt. de wierszyki łac. podpisane: Quirinus Cnoglerus.

Od k. Aij. rozpoczyna się Oratio (z ozdobnym inicjałem: małpa w kółku) z pochwałami Radziwiłłów, zwłaszcza Mikołaja i Jerzego oraz Zborowskich. — Od karty C idzie obszerny poemat Cnoglera podobnej treści. Na końcu: epigramat Cnoglera in gymnasio Vilnensi i napis nakamienny na cześć zwycięstwa nad Karolem Suderm.

Recke i Napierski IV 455.

Czartor. — Gdań. miej.

— Oratio Ad Incolas Regni Poloniae, Qva Imminente Metv Belli Turcici, ad poenitentiam inuitantur. Per Andream Volanum scripta. Impensis ac diligentia Andreae Rymsza Lithuani, clientis Illustrissimi Principis ac Magnifici Domini, Domini Christophori Radiuil, ducis Birze ac Dubinge. Palatini Vilnen. &c. &c. in lucem sparsa. Vilnae, Typis Ioannis Kartzani Velicensis. 4. Nonas Nouembris. Anno quo verbum caro factum est. 1585. w 4ce.

W unikacie kórnickim jest tylko karta tyt. i jedna karta ze środka. (Z podpisem Józ. Łukaszewicza, a więc z jego biblioteki).

Na dochowanej kartce wzywa Sauromatów: in facta omnia vestra ac mores introspicite et vel saltem unicum scelus, cujus contagio vos non infecerit, nobis ostendite. Uderza na tych, co pluralitatem deorum introducunt (kult świętych, a więc katolicy) i na tych, co veterem Arii impietatem suscitant. Arianie i ebionici są bliscy mahometanismowi.

Piekarski Kat. kórn. nr 1582. Kórnik.

— [Oratio sive consilium de bello contra Turcas movendo. Eisleben 1604].

Tak podaje Baliński l. c. str. 126, powołując się na Vollst. Universal Lexicon, Leipzig 1746.

Egzemplarza takiej „Oratio" nie znam; jeśli była w r. 1604 w Eisleben drukowana, to musiała wyjść przedtem jakaś edycja w Polsce? Zdaje się że „Oratio" ta była identyczną z „Oratio" Wolana, znaną dzisiaj z wielkiego zbioru pism antytureckich, ogłoszonego przez Reusnera — obacz Bibl. tom XXVI str. 275.

W zbiorze powyższym, wydanym w r. 1595, jest w tomie III zamieszczona mowa Wolana pt. „Andreae Volani ad equites Regni Poloniae... in comitiis Cracoviae 1595 Oratio". Nie mam pod ręką tego zbioru (opisałem go niegdyś według egzemplarza należącego wówczas do Eug. Barwińskiego) i nie mogę sprawdzić, jaka jest treść tej rzekomej mowy z r. 1595, a względnie, czy ona nie jest przypadkiem identyczna z mową datowaną 1585? W każdym razie jest więcej niż wątpliwym, aby Wolan „in comitiis 1595" wypowiedział jakąkolwiek mowę.

— Oratio Ad Illvstrissimos Principes Reverendissimos Et Magnificos Dominos, Invictissimi Romanorvm Imperatoris Rvdolphi, Et Serenissimi Polonorvm Regis Sigismvndi Legatos. Ad Bendzinvm Pacis Constitvendae Cavsa Congregatos. [Tu na tarczy orzełek Zygmuntowski]. Anno Domini M.D.LXXXIX. (1589). Mense Ianvario. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. B_4).

Druk zapewne w Wilnie, staranny i czysty. Rozpoczyna na 1 karcie dedykacja Christophoro Zenowicz, palatino Brestensi, datow. Visticis ipso Natali Christi 1589.

W mowie tej przemawia za pokojem z Austrią. Wspomina bliskość krwi Polaków, Morawian, Czechów, Ślązaków. O przymierzu z r. 1515. Gani temeritatem przy polskich elekcjach (in fluctus incertos Rempublicam conicimus). O pokrewieństwie między Habsb. a Jagiellonami. O niebezpieczeństwie tureckim, które nas winno zbliżyć. Pax universo orbi Christiano salutem et libertatem appert.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Czartor. — Gdańska miej.

— [Oratio funebris na pogrz. Sudroviusa]. 1600.

Jako drukowaną wymienia ją J. Rościszewski w swej odpowiedzi (Ad orationem 1601). — Dziś nieznana.

Baliński l. c. str. 125.

— Oratio [Tu ozdobna linia]. Ad Illvstres Radivillos Et Chotkiewicios. A. V. [Tu winieta: głowa aniołka w bogatym ornamencie linearnym]. Vilnae, Per Vlricum & Salomonem Sultzeros. Anno Domini M.DC. (1600). [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb. (syg. A_6).

Na pierwszej karcie nadpis: Ad Illustres Radivillos et Chotkiewicios ad mutuum praelium et perniciosum certamen se separantes: Oratio.

Mowa ta jest wywołana sporem obu rodów z powodu ich pretensji do opieki i do wydania zamąż Zofii Olelkówny Słuckiej. Wolan maluje nieszczęścia belli civilis (neque majus ullum venenum quam discordia civium). Wysławia Jana Chodkiewicza i Mik. Radziwiłła i przypomina liczne ich zasługi w wojnach z tyranem mosk. Wzywa obie strony do zgody.

Bandtkie Hist. druk. K. P. II 292. — Baliński l. c. str. 123. Jagiell.

— Andreae Volani Oratio gratulatoria. Ad Illvstriss: Principem Dominvm D. Christophorvm Radivilum, Ducem in Dubinki ac Bierze, Procancellarium & campiductorem Mag Duc. Lituaniae, Solensem, Vrzedouiensem, Borisouiensemq; capitaneum, nouum Palatinum Vilnensem. qui prospere Vilnam ingressus est 9 die Decembris Anno. 1584. Kalendarij Rom. [Tu ornament linearny]. Vilnae Per Danielem Lancicium Anno Domini 1584. w 4ce, k. 8 nlb. (syg. B_4).

Mowa zaczyna się na odwrocie k. tyt. Wychwala w niej zarówno Radziwiłła, jak i jego żonę Katarzynę Tenczyńską (a także obie poprzednie jego żony). Wychwalając go gani różne błędy ludzkie, jak pijaństwo, immodicum venationis studium itp. Podnosi jego męstwo okazane w walkach z Moskwą. Wychwala króla Stefana. Polsce grozi immodica libertatis usurpatio, que in summam jam quondam conversa est licentiam. Wzywa go, by temu przeciwdziałał. Grozi jej także wewnętrzna wojna religijna; są tacy, co do niej wzywają. Trzeba, aby się ćwiczył in vera pietate, quae est in puro unici Dei cultu et sincera filii ejus cognitione.

Bandtkie Hist. druk. K. P. II 286. — Baliński l. c. str. 81. Ossol.

— Oratio Ad Senatvm Regni Poloniae, Magniqve Dvcatus Litvaniae qua boni Principis in Republica constituendi modus ostenditur (1573). w 4ce, k. 8 nlb.

Na końcu litery A. V. — Bez osobnej k. tyt. i bez m. druku (Kraków, Wierzbięta).
Zaczyna się: Si quod unquam fuit tempus.
Ponieważ praca De libertate nie była pisana pod kątem elekcji, przeto Wolan uznał za potrzebne uzupełnić ją po śmierci Z. Aug. przez pisemko, któremu nadał formę mowy. Wskazuje na niebezpieczeństwo turecko-tatarskie i moskiewskie. Nowy władca nie powinien być tyranem. Jakie winien mieć przymioty? Leges sunt supra principem. Powołując się na przykład Wenecji doradza, aby ustanowić teraz cenzorów, którzy by zbadali życie przeszłego króla i ustanowili postulaty dla nowego króla. Nowy król winien świecić przykładnym życiem małżeńskim. Król ma obsadzać urzędy wraz z Senatem. Skarb królewski ma być obracany na potrzeby Rzeczp. (np. na fortece), a nie na zbytki (stada koni). Król ma się zobowiązać do szybkiego wymiaru sprawiedliwości.
Mowa ta uzupełnia mowę And. Ciesielskiego (Ad equites legatos 1572), równocześnie w tej samej drukarni wydaną, ale o wiele więcej obszerniejszą i szczegółowszą. Tarnowski Pisarze polit. II str. 7 przypisał mylnie mowę Wolana, pomimo że podpisana literami A. V. — Ciesielskiemu; raczej już prawdopodobniejszym mogłoby być, że autorem obu był Wolan. Tylko trudno by w takim razie wytłumaczyć dlaczego na jednej położył swe cyfry, na drugiej nie. Poza tym mowa Ciesielskiego różni się swoim stylem i sposobem ujęcia przedmiotu, a także brakiem powoływania się na powagę autorów starożytnych. Sądzę więc, że należy Ciesielskiego pozostawić przy autorstwie mowy do rycerstwa, a Wolana przy autorstwie mowy do senatu; a tylko uznać, że obie wyszły od bardzo zbliżonych do siebie różnowierczych autorów.
Przedrukowane w Kromera Polonia (1589) str. 720. — Nowszy przedruk w Czubka Pisma polit. z czasów bezkr. 1906 str. 178 (mowa Ciesielskiego tamże str. 97).
Baliński l. c. — Wierzbowski III 3195. — Piekarski Katalog kórn. nr 1583.
Berliń. państw. — Czartor. — Kórnik — Uniw. Królew. — Uniw. Wrocł. — Zamoj.

— Oratio funebris, in laudem Illustrissimi Principis... Nicolai Radiuilii.. Vilnae defuncti 27 die Aprilis Anno 1584... Vilnae per Danielem Lancicium. 1584. w 4ce, k. 6.
Toż samo w dziele Radwana: Radivilias (1592). Ob. tom XXVI 46.
Wierzbowski II 1638. — Bentkowski H. lit. II 664. — Baliński l. c. str. 81. — Łukaszewicz Dzieje wyzn. helw. na Litwie I 51. — Kot Gniewy o unię (1938) str. 3.
Dzików — Gdańska miej. — Kórnik — Krasiń.

— Oratio Ad Spectabilem Senatvm Et Vniversam Civitatem Rigensem, nomine Illustrium & Magnificorum Dominorum: Severini Boneri Castellani Biecensis, etc. Domini Leonis Sapihae Cancellarii Magni Ducatus Lithuaniae, etc. Commissariorum Regiorum, per Andream Volanum Secretarium Regium habita. Cvi Annexa Est Oratio Davidis Hilchen Secretarii Rigensis, qua Illustribus ac Magnificis Dominis Commissariis, nomine Senatus & Ciuitatis Rigensis respondet die 7 Septembris Anno 1589. [Tu herb miasta: fragment muru z bramą; w bramie podniesiona brona, a pod nią głowa lwa; nad bramą złożone na krzyż klucze]. Impressvm In Officina Typographica Regiae Civitatis Rigae Per Nicolavm Mollinvm Anno M.D.XIC. (1589). w 4ce, k. tyt. i k. 14 nlb. (syg. D_3).
Druk całego tekstu kursywą.
Na k. A_2 nadpis: Oratio... per Andream Volanum... habita die 7 septembris Anno 1589.
Komisja król. przybyła do miasta Rygi dla ukarania zdrajców (Gisius i Brinccius) i przywrócenia władz legalnych. Wysławia łagodność króla Zygm. III, chociaż Gisius i inni „ut superbus in hac urbe volitaret et regiam quandam potestatem ostentaret". Z łaski swej wystawił król przywilej dla miasta. Wzywa do posłuszeństwa.
Od k. B_2 idzie: Oratio Davidis Hilchen secr. Rigensis, qua... Dominis Commissariis nomine Senatus et civitatis respondet. — Potępia sprawców rozruchów, opisuje ich skutki fatalne (civitas tumultuum miseriis exhausta). Dziękuje królowi. Wychwala Zamojskiego kanclerza i jego łaskawość wobec miasta. Z buntowników wymienia Henryka Mollera i Oswalda Gruboviusa profugos. Zaleca burgrabię król. Mik. Ekiusa, prokonsula K. Bergiusa i sekr. Ottona Caniusa, których do władzy przywrócono.
Na k. D_2 wiersz: Applausus nomine Senatus Rig. in restitutionem N. Ekii, Casp. Bergii et Ottonis Cannii, scriptus à D. H.(ilchen) S. R.
Wiszniewski VIII 68. — Piekarski Katalog kórn. nr 1584. — Baliński l. c. str. 106 (zna tę mowę z rękop. krak.).
Przekład niem. ob. wyżej pod Abscheid.
Bibl. w Suchej — Gdań. miej. — Kórnik — Uniw. Królewiecki.

— Panegyricvs Illvstrissimo Principi, Domino D. Nicolao Christophoro Radivillo Dvci In Olika Ac Nieswiez

Palatino Trocensi: Comiti in Mir & Szydłowiec, &c. &c. Scriptus Authore Andrea Volano. [Tu ozdobnik]. Vilnae Excudebat Salomon Svltzer. Anno cIↄIↄXCIIX. (1598). [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 18 nlb.

Na odwr. k. tyt. wierszyk: In paneg. Epigramma, podp. C. A. F. — Oznacza to Andrz. Chrząstowskiego.

Dedyk. Nicolao Christophoro Radivillo, duci in Olika et Nieswiez, podpisana przez drukarza Salm. Sultzera, a dat. 4 non. Decembr. 1598. Pisze, że starał się, aby panegiryk wyszedł accuratiori cura et typo elegantiori, ale krótkość czasu stała na zawadzie.

Zaczyna panegiryk od pochwał Radziwiłłów. Pochwały Krzysztofa (jak go cenili Walezy, Stefan, Zygm. III). Opisuje jego podróż do Ziemi św. i Egiptu: Burza na morzu, zwiedzanie Memfisu, mumie, podróż po Nilu i wylewy Nilu, haremy, piramidy, Damaszek, Jerozolima, Betlejem, wspomnienie o królowej Scytów, o Żydach i krzyżowcach, jak Radziwiłł uniknął śmierci takiej jak śmierć Podlodowskiego omijając Konstantynopol, jak mu brakło wreszcie pieniędzy, przyjazd z Aleksandrii do Wenecji, powrót przez Niemcy. To wszystko obszernie opisane stanowi uzupełnienie opisu podróży, wydanego w r. 1601 po łacinie, a w r. 1607 po polsku (ob. tom XXVI 88).

W dalszym ciągu opis Nieświeża: zamek, kościół, szkoła (Academia), miasto. Pochwały życia miejskiego i rzemiosł. Nimi stoją kraje zagraniczne. W Polsce jest inaczej. Equestris ordinis dignitas jest nade wszystko ceniona, lud jest uciskany. Radziwiłł przywiózł z zagranicy lepsze pojęcia. (W żadnym ze swoich pism nie przemawia Wolan tak silnie za podniesieniem miast i chłopów). O śmierci żony Radziwiłła. Stara go się pocieszyć.

Egz. bibl. Tor. Kop. pochodzi z biblioteki Strobanda, potem Mochingera.

Wierzbowski III 3070.

Tor. Kop. — Warsz. Narod.

— Paraenesis Andreae Volani, Ad Omnes In Regno Poloniae, Magnoqve Dvcatv Litvaniae, Samosatenianae vel Ebioniticae doctrinae professores: Eiusdemq; ad noua Ebionitarum contra Paraenesin obiecta. Responsio. Nunc primum in lucem edita: cum Indice [Tu rycina: na tarczy kapliczka z dwiema wieżami po bokach]. Spirae, apud Bernardum Albinum. Anno M.D.LXXXII. (1582). w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 203 liczb. i 9 nlb.

Na końcu: Spirae Nemetum ciuitate imperiali libera apud Bernardum Albinum cIↄ.Iↄ.LXXXII.

Dedyk. Janowi Ostrorogowi, datow. in praediolo Biutiscano 1581 (na 5 kartkach).

Dziełko składa się z dwóch części: 1) Pierwsza, druk. kursywą, na str. 1—35, jest to „Paraenesis" czyli wezwanie do polskich „ebionitów", aby uznali bóstwo Chrystusa i przystąpili do wyznania helweckiego (Helvidianum dogma). — 2) Druga część (str. 37—203), druk. antykwą, ma charakter polemiczny. Wspomina, jak z Węgier do Polski dostali się scelerati autores. Polemizuje z Gentilisem (str. 53); wyjaśnia pojęcie Antychrysta; głównie jednak zwalcza jakiegoś nienazwanego przeciwnika (anonymus adversarius) z Rakowa. Jest nim Socyn, którego dzieło De Jesu Christi natura, jest widocznie przedmiotem walki. — Na str. 162 ujmuje się za Lutrem i Zwinglim, że nie stworzyli żadnych nowych dogmatów, tylko wrócili do dawnej wiary. Cytuje często dawnych pisarzy kościelnych (św. Augustyn, Grzegorz Naz., Tertulian).

Na końcu: Index locorum S. S. oraz Index rerum memorabilium.

Socyn odpisał na to dwukrotnie: 1) list ad Blandratam z r. 1581 (w Opera Socini); 2) Responsio fratrum. — Znał zaś Socyn odezwę Wolana (Paraenesis) nie z druku, ale z rękopisu Wolana, i tym się tłumaczy, iż odpowiedź Socyna jest wcześniejsza od druku. Całą tę polemikę streszcza bliżej Baliński l. c. str. 52.

Paraenesis bywa cytowane z datą 1588 i 1595, co mylne.

Siarczyński Obraz II 319. — Jocher 3378 a, b i 3380. — Wierzbowski III 2724.

Podobiznę tytułu podaje Biegeleisen Dzieje liter. III 202.

Akad. — Gdań. miej. — Ossol. — Pawlik. — Uniw. Królew. — Uniw. Wrocł. — Warsz. Narod. — Zamoj.

— De Principe Et Propriis Eivs Virtvtibvs. Authore Andrea Volano. [Tu ornament linearny]. Dantisci, Excudebat Martinus Rhodus Anno M.DC.VIII. (1608). [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 35 nlb.

Na końcu dwa wierszyki łac. (epigramat i anagramat) na cześć Wolana, podpisane: Joannes Rybiński E. Pol. Poet. Reg. Laur. inclyto heroi Goraiscio à Libellis. Nazwisko i imię Wolana przerobił tu Rybiński na anagramat: Nova Laus ardens.

Dedykacja Petro Gorajski, dat. in praedio Biutiscano prima die Augusti 1605, przez Wolana. Pisze tu Wolan, iż poznał Gorajskiego, gdy tenże bawił w gościnie u Jerzego Radz. kasztelana trockiego. Nabył on wielką naukę in clarissimis Germ.,

Ital. et Galliae academiis. Gorajski ożenił się z siostrą Radziwiłła. Kończą pochwały Radziwiłłów.

Rozprawa składa się z 7 rozdziałów. Jest to wielkim szczęściem urodzić się księciem. Obowiązkiem księcia jest verae religionis cura. — Konieczną rzeczą jest, aby posiadał cognitionem bonarum literarum. (Ma znać dobrze zwłaszcza historię i wymowę). — Jakie ma zawrzeć małżeństwo i jak winien dochowywać wiary małżeńskiej? — Powinien przestrzegać sprawiedliwości. — Potrzebna mu jest szczodrość, naganna rozrzutność. — O konieczności wspaniałomyślności (magnitudo animi) i dzielności.

Ma to być więc obraz (Zwierciadło) wielkiego magnata, a nie chodzi mimo pozoru o panującego. Cytuje wciąż na poparcie bądź pisarzy starożytnych (Homer, Plato, Cicero, Terentius czyli Comicus, Horacy), bądź pisarzy kościelnych (św. Augustyn). Przykłady czerpie ze stosunków starożytnych, współczesnych stosunków nie uwzględnia. Ataki na Kościół katolicki są, ale dyskretne (np. coelestem Christi vocem, quae Scripturis Sacris consignata est, temere repudiaturi).

Bandtkie Hist. druk. K. P. I 107. — Baliński l. c. str. 127. Ossol.

— Ad Scvrrilem Et Famosvm Libellvm, Iesviticae Scholae Vilnensis, Et Potissimvm Maledici Conviciatoris Andreae Ivrgevitii. Sacrificuli & Canonici Vilnensis. Andreae Volani Responsio. [Tu ozdobnik]. Anno Domini 1589. [Tu ozdobnik]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 100.

Stronę odwrotną k. tyt. i całą pierwszą kartę zajmują Epigrammata (w liczbie 8): Joannis Tostii Germani Poëtae coronati. Wyśmiewają one i obsypują obelgami przeciwników Wolana, a więc najprzód Jurgiewicza (ob. tom XVIII 674), potem Lepscińskiego, Bogusławskiego, Siedlickiego.... Kończą wierszyki do Wolana. Powyżsi przeciwnicy Wolana pisali przeciw niemu wiersze w dziele Jurgiewicza „Mendacia et convitia Volani" (1588); a zapewne żadne z tych nazwisk nie jest rzeczywiste tylko fikcyjne.

Na dalszych dwóch kartach dedyk. Nicolao Naruszewic castell. Samogitiae, podp. przez Wolana a datow.: Bedzini ad confinia Silesiae, dum gratiosissima pax Imperio et Regno Poloniae prudentissimo senatorum utrinque consilio est restituta, die 8 Martii 1589. W dedykacji tej wychwala Mikołaja, Pawła, Krzysztofa, Andrzeja Naruszewiczów oraz innych jego krewnych, oraz żali się na napaści ze strony Jurgiewicza, któremu zmuszony jest odpowiedzieć. Cała ta rozprawa jest odpowiedzią na zarzuty i obelgi, jakie wypisał przeciw Wolanowi Jurgiewicz w swoich „Mendacia". Odpowiada i zbija zarówno zarzuty osobiste, jak i przeciw poglądom swoim wymierzone. Ponieważ Jurgiewicz atakował jego pochodzenie, osobę, jego życie prywatne i usługi publiczne, przeto mamy tu masę szczegółów autobiograficznych, co prawda rozsianych w różnych miejscach książki. Mówi o swoich rodzicach i szlach. pochodzeniu (str. 21), o swojej nauce (u nauczyciela Szpaka), o studiach w Frankfurcie, o swoich przyjaciołach (Chrząstowski, Grzegorz z Żar., Sudrowiusz, Trecy), o swoim stosunku (życzliwym) do różnych jezuitów i kanoników w Wilnie, o swoich krewnych (np. Kwilecki str. 22), o swojej służbie w kancelarii króla (str. 93, str. 76 — ciekawa anegdota o Stefanie, któremu jezuici przynieśli dzieła antyluterskie), o swoich poselstwach (do ces. Maksymiliana, str. 23—4), o sekretarzowaniu u Radziwiłłów itp. Nawet o swoim zewnętrznym wyglądzie i o dolegliwościach podaje tu szczegóły, gdyż Jurgiewicz wyśmiewał przyrodzone mu drżenie rąk (str. 77) i posądzał o pijaństwo.

Ale większą część dziełka zajmuje polemika w kwestiach wiary: o prymat papieski, pojmowanie sakramentów i transsubst., celibat, zakony, idolomanię itp. Wolan nie tylko broni, ale i atakuje: mówi o oszczerczych metodach polemiki (twierdzi, że Jurgiewiczowi podsunęli wszystkie obelgi i oszczerstwa jezuici, nie chcąc sami ich wypisywać pod swoją firmą, str. 3 i 32), o rozpuście panującej po zakonach wileńskich, o ciągłym podburzaniu studentów do tumultów (str. 50), o nieczynności biskupów polskich, o rozwiązłości papieży (Alex. Borgia str. 29). Znajomość dziejów czerpie ze Sleidana, Joviusa, Aventina, na których się wielokrotnie powołuje. Broni przed zarzutami o nietolerancję Kalwina (powołuje się na to, co mu opowiadał Trecy str. 74); gloryfikuje król. Elżbietę i stosunki relig. angielskie (str. 83), na które oburzał się Jurgiewicz. O Lutrze mówi, że dzieł jego mało czytał i nie jest powołany do ich obrony, ale przytacza zdanie Anglika Wittakera (str. 76). W końcu książki broni się przed zarzutami, że pisze źle po łacinie i że robi błędy gramatyczne, co wyśmiewał Jurgiewicz. Ciekawy jest też ustęp o stosunku Korony do Litwy, zamieszczony na str. 94.

Jak zwykle tak i tu wykazuje duże oczytanie, a zwłaszcza trzeba podkreślić tak rzadką w Polsce znajomość dzieła Bodina de Republica (str. 29).

Książka jest pisana żywo, z temperamentem ale metody polemiczne nie są wybredne Na wywód nazwiska Wolana od wół, od-

powiada tenże, wywodząc canonicus od canis, i do tej etymologii nieustannie powracając. Co prawda: wół i Wolan zestawiał także Skarga.

Na tę odpowiedź Wolana replikował jeszcze gwałtowniej Jurgiewicz. — Obacz tegoż: Anatomia libelli famosi (1591), w tomie XVIII 673.

Wiszniewski Hist. liter. IX 75—6. — Wierzbowski III 2869. — Piekarski Katalog kórn. nr 1585. — Baliński l. c. str. 95. — Grabowski Z dziejów liter. kalw. (1906) str. 229. Kórnik — Zamoj.

— De vita beata dialogus... 1596. w 4ce. k. sygn. F_6.

Dedykacja Martino Bukowiecki dat. Bintiski 2 stycznia 1596. Wspomina w niej przyjaźń rodziców obopólnych (matka była vinculo cognationis et propinquitatis mecum conjuncta). Posyła mu swe pismo, aby czytał je z drugimi. Wspomina wspólnego krewnego Mac. Sremskiego i każe pozdrowić Ostrorogów i Krotoszyńskich.

Rzecz ma formę dialogu. Interlocutores: Energetes, Philochrymates, Eugenius, Philotinus, Eusebius, Philidonus. Między innymi poruszony jest temat, czy szlachectwo daje szlachetność.

Recke i Napiersky IV 454.

Notata prof. Kota. Gdań. miej.

— ob. Abramowicz Jan (1582, 1602) — Barletius (Historia 1569) — Barszcz (Bartsch) Fr. (Orationi 1589, Brevis et solida responsio 1610) — Cichocki (Sawicki) Kasper (Alloquiorum 1615; tu w ks. V paszkwil przeciw Wolanowi) — Hliński Stefan (1773; tu jego życiorys i genealogia Wolanów) — Jabłoński (Hist. consensus; o jego roli na dyspucie 1578) — Jurgiewicz And. (De pio 1586, Quinti evangelii 1599, Bellum 1594, Responsio 1587, Mendacia 1588, Quaestiones 1600, Anatomia 1591, 1601) — Kuczborski Jan (Censura) — Łasicki Jan (De Russ. relig., Pro Volano 1584) — Licinius (Namysłowski) J. (1591; tu list do Wolana) — Mielieski-Rotundus (De dign. 1582) — Modrzewski Frycz (O poprawie 1577; tu obszerna przedmowa Wolana o Modrzewskim i jego dziele) — Mornay du Plessis (Jasne i dowodne kazanie 1608; przekład Wolana?) — Orationum (ob. Reussner) (1599) — Pac Mik. (Ort. confessio 1566) — Possewin Ant. (Epistola 1583; tu obszerna polemika z Wolanem) — Radwan Jan (Radiv.) — Rasius — Reszka St. (Ministromachia 1591) — Reusner (Orationes 1595) — Rościszewski (Bobola) Jan (Ad orationem responsio 1600) — Rostowski (Lith. Historia I str. 43; tu dużo o jego dyspucie z jezuitami odbytej w r. 1570) — Rotundus (Mielieski) Aug. (Rozmowa 1565; to fałszywie przypisywano dawniej Wolanowi; jest tu tylko dodany wierszyk jego pióra) — Siestrzeńcewicz Piotr (Laudatio funebris 1610) — Skarga (Duodecim Artes 1582, Pro sacr. Euchar. 1576, Siedem filarów 1582) — Socinus F. (Responsio fratrum, De Jesu Christi 1588, Epistolae str. 688; tu list do Blandraty) — Synod ministrów (paszkwil z okazji jego pogrzebu 1611) — Turriani (Contra 1575—7; ob. t. XXXI 414) — Wargocki A. (Apologia 1605) — Vega Em. (Assertiones 1585) — Węgierski And. (Systema I str. 147 i passim, Hist. eccl. slav. 1652 str. 452) — Wilkowski K. (Przyczyny 1583; w cz. II str. 18 i passim).

Przeróbką jego dzieła De libertate jest K. Pepłowskiego Politica (1611), o czym ob. pod Pepłowski (w t. XXIV 186) i w Dopełnieniach.

Brückner przypisał mu niegdyś autorstwo wierszowanego Proteusa z r. 1564 (w dziele Mikołaj Rej str. 5), ale w Pam. Liter. 1907 str. 485 hipotezę tę cofnął. Daleko prawdopodobniejszym jest autorstwo Cypr. Bazylika (ob.).

W bibl. państw. (król.) w Dreznie znajduje się jego rękopis (pod znakiem G 146) pt. De lege Polonorum homicidii non capitali impia, oratio ad dom. Commissarios civit. Rigensis habita Rigae 12 sept. 1599. — Co do treści mowa ta pokrywa się z wywodami jednego z rozdziałów jego traktatu De libertate.

Wolan tłumaczył (jak można wnosić z liter: A. W.) dzieło Morney du Plessis Jasne i dowodne pokazanie, ...że papież... nie jest głową kościoła, 1608 (ob. t. XXII 563). — Korbut I 381 mylnie podaje to za utwór Wolana.

Przełożył kilka ksiąg historii Skanderbega przez Barletiusa i odstąpił je tłumaczowi całego dzieła tego, C. Bazylikowi. — Tegoż Bazylika przekład Andrz. Frycza Modrzewskiego O poprawie Rzeczypltej zalecił obszerną przemową w języku łacińskim, podającą charakterystykę Frycza. (Nie znał pisząc to „Sylw" Frycza, skłaniających się ku antytrynitarzom!).

Kilka jego listów z arch. Radz. (dziś w Warszawie) ogłosił Baliński w Pismach hist. III (ob. o tym niżej). — Także Kot Gniewy o unię (w Studiach ku czci Kutrzeby II 1938) ogłosił ważny jego list do M. Radziwiłła w sprawie unii z r. 1569.

Najlepszą do dziś monografią Wolana jest artykuł Michała Balińskiego, ogłoszony w r. 1841 w Bibliotece Warsz., a potem przedrukowany w jego „Pismach histor." t. III (1843) str. 1—136. Baliński streścił ważniejsze pisma Wolana. Pierwszy też ustalił główne daty z jego życia (ur. 1530 † 1610).

Daty z jego życia, uzupełniające biografię Balińskiego, podał Łukaszewicz Wyzn. helw. II 266 i nast. — Tu cytuje m. i. list Sz. T. Turnowskiego do Wolana z r. 1598.

Popularny charakter ma praca Kurnatowskiego And. Wolan 1910.

Janozki Nachricht I 85. — Bock Hist. antitr. II 825. — Ossoliński Wiadomości III cz. 2 str. 95—6. — Wiszniewski Hist. lit. VIII 246 i IX 341. — Maciejowski Piśm. III 562. — Recke i Napiersky IV 454—5. — Gadebusch Livländ. Bibl. III 270—1. — Kraszewski Wilno IV 123, 134, 153.

Wielewicki Diarium (passim). — Orędownik 1840 nr 53 i 1841 nr 4. — Weteran Pozn. 1825 str. 437. — Rozmaitości Nauk. 1828 I 43. — Hliński w „Wizerunkach i roztrz." 1840 nr 17 str. 93—105. — Łukaszewicz Dzieje wyzn. helw. I 37. — Tenże O kośc. braci czeskich 74. — Baliński Hist. Wilna II 101—3. — Plater Opis W. Ks. Pozn. 1846 str. 197. — Mecherzyński Hist. wymowy III 491. — Dzieduszycki P. Skarga (1853) I 215—9. — Encykl. Orgelbr. XXVII str. 695—9. — Encykl. kośc. XXX 143.

Bieliński Uniw. Wileń. II i III. — Załęski Jezuici I (1900). — Wotschke Stan. Ostrorog str. 4, 42—3 i passim. — Jankowski Powiat oszmiański I 68. — Ks. Święcki w Przeglądzie Teolog. IX 1928 (Skarga jako obrońca nauki o Euchar.). — Grabowski Literatura arjań. 1908 str. 32. — Tenże Skarga 1913 str. 330, 647. — Tenże Z dziejów liter. kalw. 1906 str. 225—31. — Berga Un prédicateur 1916 (passim). — Piętka Pogl. filoz. Starowolskiego 1930. — Lechicki Mecenat za Zygm. III (1932) str. 272. — Korbut [2] I 319. — Wojtkowski Bibl. Wp. nr 9764. — Finkel Bibl. III 1896. — Finkel-Maleczyński [2] Bibl. nr 10573 i nast.

Volanus medicus ob. Ines (1655).

WOLAN Jan bernardyn. Scripta O. Iana Wolana Zakonniká Reg: S. Fráńciszká de Obseruantia. Do Iego Mśći Páná Iana Stoinskiego Przedniego Praedikántá Jch Mći Pánow Nowych Chrystian Professiey, Bostwu w Chrystuśie Pánu przeczącym. Tákże do Páná Palladivsza, teyże Professiey Praedikántá. Y do Iego Mśći Páná Krysztopha Morsztyna na Ráciborsku niekiedy Stárosty Philipowskiego, do ktorego wprzod, kłádzie się tu list z Zwierciadlem porywczym iemu służącym, y Reskrypt Jego Mśći. W Krakowie. W Drukárniey Fráńciszká Cezárego, Roku Pańskiego 1641. w 4ce, k. tyt. i k. 61 nlb. (sygn. Q_2).

Na odwr. tytułu i na nast. 3 stronach list Dydaka Molera w „miejsce dedikatoriey" z pochwałami Radwana (Zebrzydowskich). Cytuje też wiersz Capreola z r. 1635 na cześć Zebrzydowskich. Potem aprobaty z r. 1635—41.

Dziełko składa się: 1) Z korespondencji Wolana z Krz. Morsztynem z Raciborska, któremu Wolan przesyła swoje polemiczne pisemko pt. „Zwierciadło porywcze ludziom w różnych opiniach a w presumpcyach swych zbawienie swe pokładającym" (k. B_2—D_3). Wolan mówi o prawdziwym kościele, o zbędności dysput z sektarzami, o wyższości nauk Kościoła nad Pismem św. — Widać z tego, że w r. 1631 nawracał K. Morsztyna, co tenże niechętnie przyjmował. Jeden list Morsztyna (z r. 1631) jest tu ogłoszony.

2) Dalej idą listy Wolana do predykanta Stoińskiego (ob. t. XXIX 225, gdyż będzie to zapewne Jan Statorius). Statoriusowi komunikował K. Morsztyn pisemka Wolana, a ten je zbijał. To wywołało dalsze listy Wolana, pisane w r. 1634 do Stoińskiego, a także odpowiedź Stoińskiego, datowaną w Zygartowicach 1634. Listy Wolana urastają do wielkości traktatu polemicznego przeciwko nowochrzceńcom, zwłaszcza list z Kalwarii Zebrz. 1637 (głównie o przedwieczności Syna Bożego). Są też dołączone cztery listy do Krzysztofa Morsztyna z lat 1631—5 w kwestiach teologicznych.

Kończy od k. O_3—Q_2 obszerny list Wolana do Pana Palladyusza. Z Palladiuszem spotkał się Wolan i dysputował w Pawlikowicach. Wolan zbija teraz pisemnie jego bluźnierstwa i potwarze. Na ostatniej stronie wspomina dysputację Stoińskiego w Lublinie.

Jocher 3409. — Maciejowski Piśm. III 829.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń.

Wolan Paweł i Stanisław ob. Wołucki Sebastian (Sphinx Samsonica 1628).

Wolan Stefan Bogusław ob. Hliński Stefan (1773).

Wolan Tomasz (I) ob. Demitrowicz Paweł (Compendium królów 1625).

Wolan Tomasz (II) ob. Poszakowski Jan (Nauka dyssyd. 1733).

Wolanowa Regina ob. Ruttich (Examen 1714).

Wolanowa Zofia ob. Sudrovius (Katechizm 1598).

Wolanówna Zofia, córka And. Wolana ob. Curtius G. (1616) — Kaczarowski L. (1616).

Wolanowie ob. Niezabitowscy (Sprawa 1772) — Uwagi podane (1786).

Woland Christina ob. Krakau Chr. (1789).

WOLAŃSKI Jan. Replika od Szl: Jana Wolańskiego Radcy Wileńsk: Przeciwko J. WW. Giedroyciom Podkomorzym Wileńskim (po r. 1782). fol., k. 4. Jagiell.

— Stan sprawy Szl: J. P. Jana Wolańskiego Radcy Wileńsk: z W. J. PP. Konstancyą z Mickiewiczów matką, Stanisławem synem Matusewiczami Komornikową, y Komornikowiczem Powiatu Lidzkiego Juryzdatorami, a J. W. JP. Krzysztofem Giedroyciem Podkomorzym Wdztwa Wileńsk: Aktorem y Possessorem części kamienicy Bogdalowskiey w mieście Wilnie w Rybnym końcu sytuowaney (około 1787). fol., k. 5. Jagiell.

WOLAŃSKI Joannicy. Rhetor Roxolanus ad mentem suae patriae eruditus, nobili juventuti in Collegio Kioviensi ad usum productus per fratrem Joannicium Volanski anno 1683.

Askoczenski Kiew I 333.

WOLAŃSKI Karol. Mowa W. Imci Pana... pisarza grodzkiego Nowogr. od prześw. Woiew. Wołyńsk. obranego i delegowanego posła do I. O. X. Aug. Czartoryskiego Woiew. ziem Rus. Woysk Kor. gener. Regimentarza i Stanów Skonfederowanych w Koronie Marszałka r. 1764 m. Grudnia 18 dnia podczas seymu coronationis miana. fol., k. 1 nlb. Krasiń.

WOLAŃSKI Piotr. Reklamacya miasta Kamieńca do Króla... Datow. Kamieniec 14 Ian. 1784... Piotr Wolański Ławnik kam. fol., str. 1 nlb., 3 lb. Krasiń.

WOLARSKI Stanisław. Trojaki Prognostyk w nadziei, naturze y Bogu przy pogrzebowey usłudze JW. Jana Kamienskiego kaszt. Mscisław. 1644. w 4ce. Przezdz.

Wolbek Franciszek ob. Zaleski Mich. (1799).

(Wolbek Ignacy). Oda z okoliczności śmierci W. J. Xiędza Ignacego Wolbeka Kanonika Katedr. Wileń. d. 22 Julii 1782 r. w Buliszkach zmarłego. w 4ce, k. 2. Uniw. Wileń.

— ob. Białkowski Mikołaj (Zbiór rymów 1782).

Volborius Baltazar S. J. ob. Grodzicki St. (Conciones t. VIII 1614).

Volborius Nicolaus ob. Modrzewski Frycz And.

Wolborz ob. Punkta des Schlusses (1663).

Wolbromczyk Balcer ob. Megador Wojciech (Ode).

(Wolbromczyk Jan) († 19 czerwca 1609). Oratio in funere Rev. Joannis Wolbramensis [qui] graeca et latina poesi orbi notus. 1606.

Cytuje to Juszyński, ale wątpliwe czy to druk? — Żadne pisma Wolbromczyka nie są znane poza komentarzem do Aristot. z r. 1587 (Wisłocki Katalog nr 3364).

Wiszniewski Hist. lit. VI 187. — Siarczyński Obraz II 320. — Juszyński II 338. — Pamiętnik Relig. Mor. XXV 118. — Święcki Hist. pam. II 317. — Muczkowski Statuta 222, 227, 240. — Starowolski Monum. 180.

Wolbromczyk Petrus ob. Jedliński Jan (1628).

WOŁCHOWSKI Atanazy archiepiskop mohylewski i połocki od 1795—7 († 1801). Hramota Afanasija Episcopa Mohilewskaho i Połockaho. 1795. fol.

Był zaciętym wrogiem unii.

Jocher 7995.

Volckelius ob. Volkelius.

Wolcinius (Wołczyński?) Sebastian ob. Tornarides Jan (1611).

VOLCKMAN. Silesia subterranea. Leipzig, 1720. w 4ce.

O wykopaliskach na Śląsku.

VOLCKMAN Marcin Ksawery. Gloria Universitatis Carolo Ferdinandinae Pra-

gensis, praeside Georgio Weis S. J. in Aula Carolina. Encomia. Pragae 1659 S. J. w 4ce, str. 6 i 169.

Jest tu portret Mich. Korybuta króla pols. Zieliń.

VOLCKMAR (Volkmar) Mikołaj prof. gimn. gdańskiego († 1601). Colloquia quaedam puerilia latino-germanica Joachimi Camerarii et Joh. Ludovici Vivis. Adiecta est in gratiam Juventutis Danscianae interpretatio Polonica. Dantisci, Rhodus, 1594. w 8ce, str. 258.

Ob. t. XIV 27.

Bibl. w Suchej — Ossol. (?).

— Colloqvia Qvaedam Puerilia, latino-germanica Ioachimi Camerarij, & Io. Ludovici Vivis. Adiecta est in gratiam Iuuentutis Dantiscanae interpretatio Polonica. a Nicolao Volkmaro. [Tu winietka]. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. Dantisci. Excudebat Martinus Rhodus. M.DC.XIII. (1613). w 8ce, k. tyt. i k. 6 nlb., str. 245.

Dedyk.: Michaeli Kerl et Henr. Schvuartzvuald patriciis Dant., caeterisque Polonicae linguae tyronibus, discipulis suis charissimis. — Tu mówi, że zamiast tempus inutiliter consumere przez dyktowanie drukuje te dialogi zebrane w jedną książkę z dwóch autorów; on sam dodał polski przekład. Przekład ten jest swobodny.

Następuje rejestr XVI rozmów i same rozmowy. Po lewej stronie daje tekst łaciński, po prawej niemiecki i polski. Pierwsza część (do str. 142) obejmuje dialogi Camerariusa. Rozmowy I i II zawierają formułki pozdrowień (str 1—26); III do V prośby i zaproszenia (str. 27—66); rozmowa VI: Błazeńskie a nieprzystojne obyczaje albo powagi; rozmowa VII i VIII o rozmaitych rzeczach; rozmowa IX consolationes (o smutku i pocieszeniu); dalsze rozmowy: o biesiedzie, o szatach, o służbie, o święciech, o obchodach i godach, o pogrzebie. o wojnie (do str. 142).

Od str. 143 idą: Colloquia ex Dialogis Ludovici Vivis. Jest ich XVI, każdy dialog w trzech językach: gdy rano wstawają; pozdrowienie ranne; wprowadzenie do szkoły; rozmowa o czytaniu; o grach dziecinnych (ciskanie orzechami w dołek, cetno, igiełki, miedzianki); o żakowskiej ochłodzie (refectio scholastica); rozmaite świegotania; o przechadzce; o pisaniu; o odzieniu; o szkole; o komorze y czytaniu przy świecy; o wychowaniu dziatek albo o karności dziecinnej (przepisy treści obyczajowej i moralnej). — Dziełko Vivesa ma charakter humanistyczny i kosmopolityczny; dlatego Volckmar ułożył na ten wzór pod koniec swego życia własne „Dialogi", w których uwzględnił stosunki gdańskie i polskie, a łacinę jako zbędną opuścił.

Łukaszewicz Hist. szkół I 424. Jagiell.

— Compendium Linguae Polonicae in gratiam Juventutis Dantiscanae collectum, a Nicolao Volkmaro. 1594. w 8ce.

— Compendium Lingvae Polonicae In gratiam Iuventutis Dantiscanae collectum, a Nicolao Volkmaro. [Tu winieta: ornament linearny]. Dantisci, Excudebat Martinus Rhodus Anno 1612. w 8ce, k. tyt. i k. 46 nlb.

Dedykacja (na 4 str.): Praeclarae indolis magnaeque spei adolescentulis Michaeli Kerll: Johanni Brandes: et Henrico Schwarzwald, patriciis Dantisc., discipulis suis. — Tu tłumaczy swój sposób uczenia języka polskiego i narzeka na penuria librorum polonicorum. Rodzice tych trzech młodzieńców byli pierwsi, którzy spowodowali wprowadzenie nauki języka polskiego do gimnazjum gdańskiego. Dat. Calend. Januar. 1594.

Rozpoczyna od wyjaśnienia liter i dźwięków języka polskiego: Quot sunt litterae Polonorum? Quae est vis illarum literarum? (Rozróżnia trzy rodzaje *a*, dwa *b* itd.). — Potem o rzeczownikach, przymiotnikach, czasownikach, o deklinacjach, participiach, o koniugacjach itd. Tekst gramatyki jest po łacinie, ale pełno przykładów po polsku — tak że dałyby one razem wzięte mały słownik polsko-łaciński.

Nie jest słusznym twierdzenie, jakoby J. Rotera Schlüssel (1616) było przeróbką tej pracy. Są to prace odmienne.

Ks. Mańkowski w Roczniku Tow. Nauk. Tor. 1911 str. 115. — Łoś w „Języku Pol." 1913 str. 219. — Wspomina tę pracę J. K. Wojna w przedmowie do swej gramatyki (1690). Czartor. — Jagiell.

— Toż:... Dantisci sumptibus Andreae Hünefeldii Bibliopolae Anno M.DC.XL. (1640). w 8ce, k. tyt. i k. 47 (sygn. F_7).

Na tytule drzeworyt kwiatów z napisem wokół: Sicut flos agri sic floret homo. W przedruku stronice wiernie powtórzone. Rozróżnić można według ustawienia kustoszy: B przypada tu pod *ci*, E pod *no*, F pod *ro*. Jagiell.

— Viertzig Dialogi, oder lustige arten zu reden. Von allerhand Sachen vnd Händeln, so täglich in Hauss-haltung, Kauffmanschafft, vnd andern

Gewerben, daheim vnd auch auff der Reise pflegen fürzulauffen, in Deutscher vnd Polnischer Sprach, gar herrlich zusammen gebracht Durch seligen Herrn Nicolaum Volckmarum Weilandt der Polnischen sprache verordneten Praeceptorn im Gymnasio zu Dantzigk. Der Polnischen Sprach liebhabern zu einer erlustigung, der lieben Jugendt aber zu sonderlichem nutz vnd leichter fassung der Polnischen Sprach, auffs new in Druck verfertiget. Dantzigk, Gedruckt vnd Verlegt, durch Andream Hünefeldt, Buchhändler, im Jahr 1631. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 342.

Mówi w przedmowie An den Leser, że mu powierzano chłopców i dziewczęta do nauki w języku polskim, stąd ułożył tę pracę. Składa się ona z 40 „rozmów" drukowanych po jednej stronie po niemiecku, po drugiej po polsku. Pierwszych kilka nie są to rozmowy we właściwym znaczeniu, tylko przykłady na używanie pozdrowień, liczb, oznaczanie czasu i innych zwykłych zwrotów. Dopiero od str. 27 (rozmowa VII) nabierają dialogi charakteru rozmów. Są one na różne tematy: o szkole, o kuchni i potrawach, o obiedzie i biesiedzie, o pogodzie, o grach i zabawach (kręgle, karty itp.), o odzieniu i ubiorach, o rozmaitych rzemieślnikach, o weselu i chrzcinach, o praniu, paleniu w piecu i łaźni, o pożyczaniu pieniędzy, o czeladzi, o komediach (wymienione tytuły sztuk, jakie będą grać po niemiecku na bramie u fary u szarych mnichów: o cesarzowej wygnanej z dwojgiem dzieci, o francuskim królu, co pojął ubogą dzieweczkę, o Dawidzie, o Herkulesie, o Danielu — o aktorach jak grali), o wędrowaniu, o złoczyńcach i ich karaniu, o gospodarce na wsi i rolnictwie, o spuszczaniu zboża do Gdańska, o żeglowaniu po morzu, o budowaniu domu, o wojnie (z Turkami i Moskalami), o chorobach, o umieraniu i pogrzebie.

Język polski wszędzie czysty i poprawny. Dużo nazw technicznych (potraw, roślin, zwierząt, ubrań itp.). Dużo szczegółów obyczajowych odnoszących się do obyczaju także i ludności polskiej, chociaż autor miał niewątpliwie stosunki gdańskie przede wszystkim na oku. Na str. 39 wychwala sobie chłopiec gdańszczanin służbę u pana Polaka: „nie życzyłbych sobie do śmierci lepszego"; — podczas gdy inni panowie bywają źli: „co na mnie wejrzał, to mnie bił, musiałem na polu spać, a zimie pod ławą albo na piecu, takem się też zawszył, do śmierci mojej mogę na Polskę pamiętać".

Egzemplarz Jagiell. oprawny współcześnie z Rotera Schlüssel zur poln. Sprach (1616). Krytykę tego dzieła ob. w „Lustgarten" J. K. Wojny. Jagiell.

— Viertzig Dialogi, oder lustige arten zu reden. Von allerhand Sachen und Händeln, so täglich in Hauszhaltung, Kauffmanschafft und andern Gewerben, daheim und auch auff der Reise pflegen fürzulauffen, in Deutscher und Polnischer Sprach, gar herrlich zusammen gebracht Durch seligen Herrn Nicolaum Volckmarum Weiland der Polnischen Sprache verordneten Praeceptorn im Gymnasio zu Dantzigk. Der Polnischen Sprach liebhabern, zu einer erlustigung, der lieben Jugendt aber zu sonderlichem nutz vñ leichter fassung der Polnischen Sprach, auffs new in Druck verfertiget Mit Kön. M. begnadung vnd Freyheit, Dantzigk Gedruckt und verlegt durch Andream Hünefeld, Buchhändler im Jahr 1639. w 8ce, k. 4 nlb., str. 342.

Sprawozd. z podr. w Szwecji nr 156. Bibl. w Upsali.

— Viertzig Dialogi oder lustige Arten zu reden von allerhand Sachen... in Deutscher und Polnischer Sprach. Dantzig, A. Hünefeld 1643. w 12ce, k. 7 nlb. i str. 439.

Ossol. — Warsz. powsz.

— Toż:... Durch den seligen Herrn Nicolaum Volckmarum, der Polnischen Sprach weyland verordneten Praeceptorem im Gymnasio zu Dantzig. Elbing, Gedruckt vnd verlegt durch Achatz Corellen, 1649. w 12ce, k. tyt., k. 2 nlb., str. 431 i k. 3.

Na ost. karcie verso sygnet druk. i podpis: W Elbiągu, Przez Achatiusza Korella, Roku Pańskiego, M.DC.XLIIII (1649).

Jest to niezmieniony przedruk edycji poprzednich. Na ostatnich kartach rejestr. — Tytuł w ramce.

Egz. Bibl. Jagiell. ma ex libris: Ex Bibliotheca Senatus Gedanensis.

Jagiell. — Warsz. powsz.

— Toż:... im Gymnasio zu Dantzigk. Jetzt aber der lieben Jugend zu sonderlichem Nutz, auch die Lateinische Sprache hinzu gesetzt, vnd in Druck gegeben, Durch Balthasarum Kannengiessern, Rectorem der Schule zu Grau-

dentz. Die andere Edition mercklich verbessert. Cum gratia et speciali Privilegio S. R. M. Pol. et Svec. Dantzig, Gedruckt vnd verlegt durch Andream Hünefelden, Buchhändler, 1649. w 12ce, k. tyt., k. 3 nlb. i str. 384.

Na dwóch stronach zamieszczono przywilej Władysława IV dla Hünefelda, zakazujący na lat 20 przedruku 40 Dialogów (oraz „Janua linguarum") pod karą 200 dukatów. — Zapewne przedruk elbląski (datowany 1649) ukazał się przeto wcześniej, przed ogłoszeniem niniejszego wydania.

Po czym idzie przedmowa Volckmara i rejestr. W przedruku tym dodano przy każdej rozmowie tekst łaciński, którego dotąd nie było — tak że dialogi są trójjęzyczne. W tekście polskim przeprowadzono pewne zmiany, usuwając widoczne pomyłki.

Jagiell.

— Toż:... [Danzig]. Druckts David Friedrich Rhet. Jn verlegung Jacob Pufflers. und Christiani Mansklapen, 1661. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 12ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 431 i str. 5 nlb.

Na końcu dodany po polsku i po niemiecku: Psalmus CXII oraz: Reiestr albo porządek tych Rozmów.

Tutaj tekst jest dwujęzyczny, brak łaciny.

Akad.

— Toż:... Durch Balthasarem Kannengiessern, Rectorem der Schule zu Graudentz. Diese Edition ist, was die deutsche und besonders die polnische Übersetzung betrifft, wegen der manigfaltigen und wider die polnische Red-Art laufenden Fehler in vielen Orten verbessert. Breslau in der Baumannischen Erben Druckerey druckts Johann Christoph Jacob Factor 1669. w 8ce, str. 518 i Index k. 2.

Języki w trzech kolumnach: łaciński, niemiecki i polski. Czartor. — Jagiell.

— Vierzig Dialogi Oder Lustige Arten zu reden, Von allerhand Sachen und Händeln, so täglich in Haushaltung, Kauffmanschafft und andern Gewerben, daheim und auch auf der Reise pflegen fürzulauffen, In Deutscher und Polnischer Sprache gar herrlich zusammen gebracht Durch den seligen Herrn Nicolaum Volckmarum, weyland der Polnischen Sprach verordneten Praeceptorn im Gymnasio zu Dantzigk. Nunmehr der lieben Jugend zu sonderlichem Nutz, auch in die Lateinische Sprache übersetzet, und zum Druck gegeben Durch Balthasarem Kannengiessern. Rectorem der Schule zu Graudentz. Diese Edition ist merklich verbessert... Danzig, Reiniger. 1681. w 8ce.

— Vierzig Dialogi, Oder Lustige Arten zu reden,... Durch Balthasarem Kannengiessern, Rectorem der Schule zu Graudenz. Diese Edition ist, was die Deutsche, und besonders die Polnische Vbersetzung betrifft. Wegen der manigfaltigen und wider die Polnische Red-Art lauffenden Fehler, in vielen Orten verbessert. Bresslau, In der Baumannischen Erben Druckerey Druckts Johann Günther Rörer, Factor, 1688. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 518 i k. 2 nlb. (Index, Rejestr). Jagiell.

— Toż:... Dantzig 1689. w 8ce.

— Toż:... Dantzig in Verlegung Samuel Andres, Druckts David Frid. Rhet 1693. w 8ce, str. 7 i 392.

Czartor. — Krasiń. — Uniw. Kijow.

— Vierzig Dialogi, oder nützliche Arten, zu reden, von allerhand gemeinen Sachen und Handeln, so täglich in Kaufmannschaft, Haussbaltung und andern Gewerben... fürfallen... Zusammen gebracht durch den seeligen Herrn Nic. Volckmar... In Verlegung Samuel Andres, Druckts D. F. Rhet, 1694. w 12ce, str. 450.

— Toż:... Dantzig 1710. w 12ce, str. 450 i 6 nlb.

Czartor. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Dantzig 1729. w 12ce.

Uniw. Kijow.

— Toż:... 1758. w 12ce. Czartor.

— Dictionarium quadrilingue. Pars 1. Latino-germanico-polonico-graeca. Pars 2. Polonico-latina. Pars 3. Germanico-latina. Gedani Anno MDXCIIII. (1594). w 4ce, k. 6 nlb., str. 245.

Pomimo tego, co napisano na tytule, nie jest tu wprowadzony język grecki, lecz tylko łaciński, polski i niem.

Ks. Mańkowski w Roczn. toruńsk. T. P. N. 1911 str. 115.

Arch. państw. w Gdańsku — Krasiń. — Ossol.

— Dictionarium Trilingve Tripartitvm Ad Discendam Lingvam Latinam

Polonicam Et Germanicam accommodatum et In Gratiam Ivventvtis Dantiscanae, Iam Primvm In Lvcem Editvm, A Nicolao Volckmaro, Polonicae linguae Professore in Gymnasio Gedanensi. Dantisci: In officina typographica Jacobi Rhodi. Anno M.D.XCVI. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.; Pars I Latinogermano-polonica... szpalt 736 liczb. (po dwie szpalty na stronę. a więc nlb. str. 368).

Pars II Polonicolatina... str. 3 liczb. (ad lectorem) i szpalt 246 nlb. (po dwie szpalty na stronę).

Pars III Germanicolatina... k. 51.

Przez całe dzieło biegnie sygnatura od A—$Xxxx_3$.

Obacz opis treści przy wydaniu następnym.

Wierzbowski I 635 (podaje liczbę stron 736 i k. 171). — Ks. Mańkowski j. w.

Jagiell. (defekt) — Krasiń. — Pawlik. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Dictionarium Trivm Lingvarvm, Latine, Germanice Et Polonice Per Dn Nicolavm Volckmarvm in Dantiscano Gymnasio, Polonicae linguae quondam Professorem conscriptum. &c. Nunc denuo recusum. lingua Graeca auctum, & Quadrilingue factum cura studioq; Balthasaris Andreae Bornensis. [Tu winieta: w prostokącie głowa aniołka; rogi prostokąta przybrane ornamentem roślinnym]. Cum Gratia & Privilegio S. R. M. Dantisci Impressvm Typis Martini Rhodi. Anno cIɔIɔCV. (1605). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., szpalt lb. 1124 (sygn. A—$Bbbb_5$).

Dictionarii Qvadrilingvis Pars Altera (Polonicolatina)... oraz Pars tertia (Germanicolatina). w 4ce, k. tyt. i k. 192 nlb. (sygn. A—Zz_3).

Dedykacja I części: Vladislao, ser. regis Sig. filio cum submissa servitij delatione; datow. Dantisci VIII Cal. Febr. 1605, a podpisana przez Balt. Andreae. Po czym na osobnej kartce Privilegii regii sententia z r. 1594 (subsig. Jan Jelitowski).

W dedykacji tej wychwala B. Andr. języki łaciński, niem. i polski, podnosząc ich rozpowszechnienie (mówi o bliskości polsk. z innymi słow.). Z porady uczonych ludzi dodał do trzyjęzykowego słownika język czwarty tj. grecki.

Jest to przedruk poprzedniego wydania z usunięciem błędów i z dodaniem języka greckiego. Język grecki wprowadził jednak tylko pomocniczo do części I, a nie dodał osobnej części czwartej jemu poświęconej, tak że podział Volckmara na 3 części został i tu utrzymany.

Schemat w części I przedstawia się więc w następujący sposób. Najprzód idzie wyraz łaciński, a więc np. abacus, abbas, abdomen... itd. Po brzmieniu łacińskim idzie niemieckie, potem polskie, wreszcie greckie. Kończą wyrazy pochodne, np. przy abbas: abatissa, abatia (każdy z nich podany znowu w 4 językach).

Każdy z wyrazów opracowany jest starannie i wyczerpująco. Obok znaczenia głównego i pochodnych wyrazów dodane są bowiem przy niektórych wyrazach znaczenia oboczne i łączące się z wyrazem zwroty. Tak że nieraz opracowanie jednego wyrazu zajmuje dwie i trzy szpalty. Tłumaczy wiele wyrazów technicznych, nazw zwierząt i roślin, terminów abstrakcyjnych.

Część II (polonicolatina) poprzedzona jest przedmową ad lectorem, w której uprzedza, że nie podał wszystkich wyrazów polskich, gdyż język polski jest bardzo obfity in fingendis novis dictionibus imprimis compositis i wyczerpać go nie można. — W tej części schemat opracowania polega na tym, iż podaje wyraz polski, a tuż za nim znaczenia łacińskie; a więc np.: Bałamat (sic) — stultus, stolidus, ineptus, morio.

Część III (germanicolatina) poprzedzona jest też przedmową Ad lectorem (pouczającą, jak korzystać ze słownika niem. łaciń.). Tu już bardzo zwięźle podaje wyraz niemiecki i dodaje znaczenie łacińskie — zwykle tylko jedno. Np. Adel — equestris ordo, Ader — vena itp.

Na końcu na jednej kartce: Admonitio ad lectorem, w której Andreae uprzedza, że w wyrazach greckich opuszczono na początku wyrazów spiritus leves.

W części I arkusze znaczone: B stoi pod *v*, D pod *się*, H pod *G*, N pod *di*, T pod *y*, Z pod *e*. — W Pars altera: A stoi pod *Na*, M pod *eri*, R pod *nd*, T pod *ro* — W Pars III: Mn stoi pod *Ad*, Rr pod *lare*, Yy pod *mpa*. — To dla rozpoznania edycji.

Jocher 708. — Ks. A. Mańkowski (j. w.).

Archiw. Państw. w Gdańsku — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Dictionarivm Qvatvor Lingvarvm, Latinè, Germanicè & Polonicè, Per Nicolavm Volckmarvm in Dantiscano Gymnasio, Polonicae linguae quondam Professorem conscriptum, &c. In secunda Editione, lingua Graeca auctum, & Quadrilingue factum cura studio ac

sumptibus Balthasaris Andreae Fontani. Nunc tercio recusum, multis in locis correctum, & ab Erroribus purgatum. Cum Gratia & Privilegio S. R. M. Gedani Impressvm Typis Martini Rhodi, Anno CIↃIↃCXIII. (1613). Prostat in Nobilis Dantisci Bibliopolio Balthasar Andraeano. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., szpalt 1124 lb. (Pars I).

Po dwie szpalty na stronie.
Dedykacja królewiczowi Władysławowi jak w wydaniu poprzednim (z datą 1605), po czym wyciąg z przywilejów (z datą 1594).

Toż:... Pars II. w 4ce, k. 134 nlb.
Toż:... Pars III. w 4ce, k. 47.

Jocher 715 c.
Czartor. (brak cz. II i cz. III).

— Dictionarium quatuor linguarum latinae, germanicae, polonicae, graecae. Cura et studio ac sumptibus Balthasaris Andreae Fontani. Dantisci, 1623. w 4ce.

Jocher 715 a. Dzików.

— Dictionarium latino germano-polonico graecum. Editio quarta correcta syllabarum quantitate aucta; cum Nomenclatore rerum et verborum utilissimo. Studio Balthasaris Andreae Fontani. Dantisci Balthasar Andreanus Anno 1624. Pars I. w 4ce, szpalt 1124. — Pars altera... k. 134 nlb. (od A—Lliij). — Pars III. germanico latina... k. 47 (od Mm—Zziii).

Na końcu cz. I cytat grecki i łaciński. Przy greckim stoi Psal. XLV. — Kończy się: Soli Deo gloria, poniżej ozdoba drukarska podłużna: głowa długoucha i bokami dwie trąbki.
Rozmieszczone kustosze: C pod *bf*, E pod *um*, H pod *G*, I pod *ri*, M pod *Re*, S pod *ge*, Tt pod *lei*, Pars II: A pod *b*, K pod *vid*. M pod *sat*, S pod *ia*, X pod *ad*, Z pod *ex*.
Część IV tworzy nowe dzieło:

Nomenclator, quadrilinguis selectissimas rerum appellationes Latinâ, Germanicâ, Polonicâ, Graecâ linguâ explicatas indicans, In usum studiosae juventutis borussicae et polonicae collectus et in lucem primo editus studio et sumptibus Balthasaris Andreae Fontani. Cum S. R. M. Gratia et Privilegio. Anno MDXXIV. (1624). w 4ce, kart 110 nlb. (sygn. A—Ff_2).

Rozdziały idą I—L (exempla Conjugationum). Obejmują nomenklaturę ułożoną przedmiotami, jako to: O człowieku, chorobach, pokarmiech, piciu, zwierzętach, owocach, imiona krajów, miast, o izbie, o kuchni, łaźni, szkole, o krewności, o graniu, o pieniądzach itp.
Jocher 716. Jagiell. — Krasiń. (?)

— Dictionarii quadrilinguis latino germano polonico graeci Editio quarta multis in locis correcta et ab erroribus purgata et nunc syllabarum quantitate aucta cum Nomenclatore rerum et verborum utilissimo. Cura studio et sumptibus Balthasaris Andreae Fontani. Cum gratia et privilegio S. R. M. [Rok wydarty]. Pars I. w 4ce, k. 4 nlb. i szpalt 1124. — Pars II. k. 134 (sygn. Lliij). — Pars III.... k. 47 (sygn. Mm—Zziii).

Wydanie zupełnie podobne do poprzedniego z tąż liczbą stronic i kart, nawet też wysokości kolumn w układzie, lecz co do druku odmienne.
Różnica z poprzednią edycją jest ta, że na końcu części I jest tylko jeden dwujęzyczny cytat i Psal. XLV, ale nie ma dwuwiersza grecko łacińskiego: Soli Deo gloria; nadto inna ozdoba drukarska: wazon między dwoma ptakami.
Kustosze rozmieszczone: C pod *fi*, E pod *um*, I pod *tr*, K pod *ka*, M pod *ben*, N pod *wu*, Q pod *o*, T pod *wy*, Z pod *P*, Bb pod *ior*, Nn pod *żyre*, Xx pod *Jaw*, Ppp pod *stellt*, Ttt pod *h dun*. W Pars II: A pod *qui*, B pod *atr*, F pod *co*, K pod *La*, P pod *az*.
Jocher 715 b. Jagiell.

— ob. Brzezwicki Ł. (Puerilia 1625) — Dobracki M. (1669, 1680) — Roter (Schlüssel 1616) — Wojna J. K. (Lustgarten).

Był drugim z rzędu (po J. Rybińskim) prof. języka polskiego w Gdańsku; o czym ob. Schott And. Analecta 1757, gdzie wyliczono jego prace: Compendium 1594 i 1612; Colloquia 1613; Dictionarium 1605. — Po nim uczył języka polskiego Marcin a Deyka.
Encykl. Orgelbr. XXVI 245. — Wiszniewski Hist. lit. VI 138, 402. — Jocher I str. XXVII. — Siarczyński Obraz II 282. — Dziennik Wileński 1819, I 603.

WOŁCZACKI Walenty ks. Produkt JWJX. Walentego Wołczackiego Biskupa Tomassońskiego przeciwko J W WJPP. Janowi Kawalerowi S. Stanisława Woyskiemu Litewskiemu Oycowi, Adamowi Woyskowiczowi synowi Piaseckim

y WJP. Michałowskiemu. (1782). fol., kart 2. Jagiell.

(Wołczacki Walenty). Na przywitanie... X. Walentego Wołczackiego gdy pierwszy raz po przeniesieniu swoim na pasterską dostoyność przybył do Wilna, od klasztoru S. Ducha... wiersz winszowany. 1774. fol. w 4ce. Uniw. Wileń.

WOŁCZEK Tadeusz Mowa W. IMP.... na Wołczkach Deynarowskich, woyskiego y sądów normalnych powiatu Orszańskiego prezydującego kommissarza dn. 3 maja 1792 miana fol., k. 1. Czartor.

Wołczkiewicz Olizar ob. Olizar.

(Wołczkowa Franciszka). W Dzień Jmienin JW. JP. Franciszki z Kublickich Wołczkowey Czesznikowey powiatu Orszańskiego... R. 1778 Marca 19 przypadaiący. fol.

Wołczkowicz Józef ob. Kijewski Tomasz (1730).

Wołczyński Maciej ob. Wieliczka (1655).

Wołczyński Seb. ob. Volcinius.

Wołczyński Wawrzyniec ob. Choynacki Andrzej (1669).

Volder (Voldersgraft) Wilhelm ob. Gnapheus.

Wołecki Paweł ob. Gliński Jakub (Capitolium 1674).

Wołek Władysław ob. Szylingowie (Kategorya).

Woleński Jan Michał ob. Piskorski Seb. (1696) — Słowakowicz St. (Autumnales 1693).

Wolf ob. Wolff.

Niemal wszyscy Wolfowie pisali się czasem przez dwa, czasem przez jedno *f*. Ponieważ pisownia przez dwa *ff* jest częstsza, przeto zdecydowałem się zamieścić wszystkich Wolfów pod Wolff. Inaczej powstałoby bałamuctwo nie do rozwikłania.

Należy też pamiętać, że pisano także Wolfów jako Wulfów i Wolfowiców (lub Wulfowiców).

WOLFERDE Michael. Dissertatio theologica, exhibens dilucide expositam, solide evictam, à Socinianorum calumniis vindicatam, meritorum Christi ad salutem elector. necessitatem. Franekerae 1654. w 16ce.

WOLFESHUSIUS Fryderyk Jan. De Lycanthropis An Vere illi, Vt fama est, luporum & aliarum bestiarum formis induantur. Problema Philosophicvm Pro sententia Ioan. Bodini Iurecos Galli, Aduersus dissentaneas aliquorum opiniones neuiter (sic) assertum. Avtore M. Iohanne Friedericho VVolfeshusio, Fr. [Tu ozdobnik]. Opsom Elegoi ftonerois. Pind. Nem. 1591. [Tu sygnet drukarza: ozdobny kwadrat, w nim koło, w którego środku na tle krajobrazu obejmuje się dwóch ludzi]. Lipsiae Typis Abrahami Lambergi (1591). w 8ce. k. tyt. i k. 7 nlb., str. 116, k. 2 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i 8-wiersz łaciński. Dedyk. Petro Broniovio de Bietzdziedza, eq. Polono, domino suo. Mówi tu o jego pobycie w Lipsku, o podróżach do Konstantynopola, Włoch i Niemiec, o jego studiach historycznych i astronomicznych. Studiował Platona, Plutarcha i Liwiusza. Znał doskonale matematykę Euklidesa, skupywał przyrządy astronomiczne. Był uczniem Jana Cuppiusa.

W rozprawie omawia kwestię wilkołaków. Zbiera wzmianki w literaturze starożytnej i średniowiecznej oraz szesnastowiecznej. Modus illius magicae transmutationis vix explicabilis (str. 43). Przypisuje to demonom.

Na str. 55 i 75 opowiada o Fauście (celebris magus). Na str. 56 o wilkołaku w Prusiech złapanym (teste Sabino). Cała książeczka natchnięta wiarą w czary i w obcowanie czarowników z szatanem.

Kończy rozprawę wiersz na 2 k. Jana Cuppiusa: Schediasma propemticum... Petro Bronovio de Biedzdziedza eq. Polono... Lipsia in Poloniam abituris (sic), datow. 16 Januar. 1589. Ossol.

WOLFF (Wolf) August Ferdynand z Leszna (ur. 1768 † 1846). Analecta quaedam medica illustris ordinis medici consensu pro rite obtinendis summis die VIII. Jul. MDCCXC. in arte medica et chirurgica honoribus speciminis loco conscripsit Aug. Ferd. Wolff Lesna Polonus. Gottingae typis Jo. Christ. Dietrich 1790. w 8ce, str. 48.

Dedyk. Stanisławowi Augustowi. Akad.

— Anatomie des menschlichen Körpers aus dem englischen W. Cheselden. Göttingen 1790. w 8ce, (z rycinami).

— Bemerkungen über einige Krankheiten die im Jahre 1795, in Warschau geherrscht haben.

Umieszcz. w Hufelanda Journal der Heilkunde Bd IV 630.
Kośmiński Słownik str. 555. — Gąsiorowski Zbiór III 224 podaje jego biografię i wylicza jego prace drukowane po czasop. (także i prace ogłoszone w w. XIX). — Encykl. Orgelbr. XXVII 708. — Bieliński Uniw. Warsz. II 734.

WOLFF (Wolf) Abraham Emanuel (albo także: **Natanael Mateusz)** (urodz. w Chojnicach ok. 1725, lekarz Lubom. i Czartor., potem sztabsmedyk wojsk polskich † 1784). Traktacik o powietrzu morowym dla ludu polskiego przez Abrahama Emanuela Wolffa woysk Nayiaśnieyszego Króla Iegomości y Rzeczypltey Polskiey generalnego Sztabs-medyka. w Lesznie, drukował M. W. Presser, kosztem autora. (1771). w 8ce, str. 85.

W Thornische Nachr. 1771 drukarnia ogłasza, iż jest do nabycia za 1 zł pol.
Gąsiorowski Zbiór wiad. medycyny III 93 i II 377 (streszcza). — Giedroyć Mór 1899 str. 25 (omawia). — Encykl. Orgelbr. XXVII 738.
Akad. — Bawor. — Krasiń.

— Unterricht vors Volk gegen die Pest, Danzig 1770. w 8ce.
Rocznik Tow. Przyj. N. t. XV 138.

— Dissertatio inauguralis de senectutis natura et artibus longissime vivendi. Erfordiae 1748. w 4ce.

— Genera Plantarum Vocabulis Characteristicis Definita. [Tu ozdobnik]. 1776. w 8ce, k. tyt., str. 177. — Concordantia Botanica. k. tyt. i k. 74 nlb.
Na końcu: Dantisci, typ. Mülleri et cura N. M. de Wolf 1780.
Jest to jakiś system rozklasyfikowania roślin oparty na Linneuszu, przy czym oznacza się rośliny przy pomocy bardzo skomplikowanego operowania literami. Polskie nazwy roślin są w indeksie (konkordancji) uwzględnione.
Goldbeck Liter. Nachricht. 140—1.
Jagiell.

— Glauben und Bekenntniss des D. Wolffs über die Leissneriche Schrift vom Monat August. Lissa im October 1778. w 4ce, str. 8.
O tym sporze z Leissnerem, ob. Kurdybacha (j. n.) str. 87. Akad. (?)

— Nauka Przeciwko Ospie Dziecinney Za rozkazem J. O. Xcia JMci Stanisława Lubomirskiego Marszałka Wielkiego Koronnego z Niemieckiego na Oyczysty przetłumaczona Język. [Tu winietka]. w Warszawie, 1774. [Tu linia]. Nakładem Michała Groella w Marywillu Nro. 19. Pod znakiem Poetow. w 8ce, k. tyt., str. 80.
Mówi w przedmowie, że dziesiątą część współobywatelów zabiera co rok ospa dziecinna. Z sześciu osób zapadłych na ospę jedna umiera. Tylko szczepienie zapobiega temu. Cytuje obszerną literaturę głównie angielską, powołując się na swoją praktykę odbytą w Londynie.
W 3 rozdziałach opisuje przebieg choroby, szczepienie i jego skutki. Pisze umyślnie popularnie.
Gąsiorowski Zbiór wiad. III 177.
Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— Doctoris de Wolff Observationes astronomicae factae Dantisci ab anno 1774 ad 1784 una cum aliis Varsaviae & Dirsaviae ab anno 1764 ad Annum 1773 factis. Adjecta est Descriptio & Iconographia Observatorii Gedanen. Berolini 1785. w 8ce.
Obserwatorium to, wystawione z pomocą Stan. Lubomirskiego i Adama Czartoryskiego, zapisał Wolf (podobnie jak swoje zbiory) gdańskiemu Tow. Przyrodniczemu.

— Expositio casus medici quem prelo subiecit A. E. Wolff... Lesnae. Typis Presserianis, 1767. w 8ce, str. 53.
Po polsku i niemiecku. Raczyń.

— Rechtfertigung des Königl. Pohln. und der Durchl. Republique Armée bestellten General-Stabs-Medici A. E. Wolff wegen der durch ihn seit etwa 2 Jahren verwalteten Collecten-Gelder für die Ev.-Reform. Kirchen in Gross-Pohlen. Im Juni 1778. w 4ce.
Raczyń.

— Usprawiedliwienie Medyka Generalnego Woysk Nayiaśnieyszego Krola Imći Polskiego y Nayiaśnieyszey Rzeczypospolitey A. E. Wolffa względem dwuletniey Administracyi uzbieranych za Granicą pieniędzy dla Zborów Ewangielickich Reformowanych w Wielkiey Polszcze. w Lipcu R. P. 1778. w 4ce, str. 14. Czartor. — Pozn. T. P. N.

— Der von Wolff Naturalien Kabinet, so er an die hochberühmte Naturforschende Gesellschaft in Danzig geschenkt hat. Danzig 1785. w 8ce.

— ob. Lampe F. (Gedächtnissrede auf N. M. Wolf, Danzig 1785).

Nie umiem wyjaśnić kwestii, dlaczego bywa nazywany albo: Abraham Emanuel, albo: Natanael Mateusz? A może się mylę i są to dwie różne osobistości?

Encykl. Orgelbr. XXVII 708. — Giedroyć Źródła 1911 str. 889. — Kurdybacha Stos. kult. polsko-gdańskie 1937 str. 86. — Gąsiorowski Zbiór wiad. II 377. — Jacobson w Hist. Monatsblätter für Posen 1916 XVII (tu jego życiorys). — Schimmelpfennig w Altpreuss. Monatsschrift VI (1869) str. 30 i nast. — Wojtkowski Bibliogr. hist. WPolska nr 9773.

Wolff Aleksander z Ludinghausen ob. Młodzianowski T. (Liturgica 1676).

WOLFF (Wolfowic) Andrzej (I). Spectatissimis Viris Consvlibvs Casimirien: Recens Creatis Cvm Favsta Ominatione. Gratvlatio Ab ANdrea Wolff Artium & Philosophiae Baccalaureo nuncupata. [Tu winieta] Cracoviae Anno Dni 1604. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb m. Kazimierza (litera gotycka K, a nad nią korona) i 4-wiersz łaciński.

Mowa czysto retoryczna, bez konkretnych szczegółów, pełna frazeologicznych pochwał. Jagiell. — Ossol.

— Ivdicivm Astrologicvm, Albo Przepowiedzenie rzeczy przyszłych, z Gwiazdy y Obrotow Niebieskich. Na Rok Pański Przestępny 1608. Andrzeia VVolfovvica Náuk Wyzwolonych W słáwney Akademiey Krákowskiey Mistrza, y W Philosophiey Doktorá. (1607). w 16ce, k. 48 (brak końca).

W Jagiell. jest tylko fragment pozbawiony dwóch pierwszych arkuszy sygn. A—B i ostatniego arkusza (G). Na k. C jest zamieszczony powyższy tytuł, ale odnosi się on tylko do drugiej połowy dziełka. Tytuł właściwy brzmiał zapewne: Kalendarz na r. 1608.

„Judicium" jest dedykowane Mikołajowi Komorowskiemu, orawsk. i liptowsk. hrabi, panu na Żywcu. Dedykacja datow. z Padwy 1607, dnia 26 lipca. Wspomina tu swego wuja, który był mu podporą podczas studiów krakowskich i padewskich a żył na dworze Komorowskiego w Żywcu.

Po czym idą zwykłe rubryki (skutki zaćmień, złączenie Saturna, choroby, wojny, urodzaje, o powodzeniu państw). Na k. E obelgi przeciw Żydom (psi, ślepy, gnuśny naród kaimowski), potem wróżby dla prowincji polskich. O odmianie powietrza (przep. pogody). Kończą wiersze: Praktyka starodawna przypadkow. Są to wróżby o pogodzie; między nimi: Kurzy się Baba, biorą postać lasy niezwykłą sobie, deszcz się nas nastraszy, będzie odmiana..

Żebrawski Bibl. matem. str. 241. Jagiell.

— ob. Schoneus And. (Epigrammata 1605).

Franke Brożek str. 302. — Lachs w Archiwum hist. medyc. I 288.

Wolff Andrzej (II) syn poprzedniego ob. Wolfowic Jędrzej Jacek.

Wolff (Wolf) Andrzej (III) ob. Szeptycka (w t. XXX 272) — Zabawa literatów (1798).

Encykl. Orgelbr. VI 353.

WOLFF Chrystian (ur. 1769 † 1754). Philosophia moralis sive Ethica (cz. II i III). w 4ce.

Dedyk. And. Stan. Załuskiemu.

Przytacza tę dedykację Janocki Lexic. II 16–17.

— ob. Benkiesz (Specimen 1723) — Gottsched (1755, Pierwsze prawdy 1760, Logika 1760; tłum. Małachowski) — Hercyk (Mitzler 1753) — Karasiewicz P. (1774) — Konarski (De viro) — Kowalski Jan — Malczewski Andrzej (Theophrastus 1758) — Mitzler de Koloff — Nakcyanowicz (Praelectiones matem. 1759, 1761) — Narbutt Kaz. (1769) — Pac Ignacy (Propositiones 1746) — Poniatowski St. książę (Propositiones geom. 1765) — Propositiones philosophicae (Łasicki 1766) — Putanowicz J. A. (Institutiones geogr. 1766) — Rogaliński Józef (Doświadczenie) — Rudzki And. — Stęplowski — Świątkowski — Święcicki K. (1763) — Tori J. — Ważyński Porfiry (Sanctorum 1763) — Wiśniewski Antoni (Propositiones, Rozmowy) — Wydra Stan. (1782) — Wyrwicz K. (Pamiętnikowi pro memoria, część III str. 287) — Żakiewicz Mik. (Vindiciae) — Załuski Andrzej Stan. (jego listy do Wolffa ob. pod Gottsched).

Wywarł on wielki wpływ na życie umysłowe Gdańska w połowie w. XVIII. Omawia to bliżej Kurdybacha Stos. kult. polsko-gdań. 1937 (passim, zwłaszcza str. 52 i nast.). — Drogą na Gdańsk zaczął penetrować wpływ Wolffa do Polski.

O zamierzonym jego powołaniu do Krakowa przez Jędrzeja Załuskiego ob. Tokarz Kom. eduk. i Uniw. Jag. 1924 str. 31.

Janozki Lexicon I 141, 172 i II 159 — Śniadecki Korespond. I (1932) str. 75. — Kołłątaj w przedmowie do Porządku fiz. moraln. I (1810).

Smoleński Przewrót umysłowy 1891 (passim). — Struve Hist. logiki 1911 str. 201—3. — Ks. Załęski Jezuici III 1037 i n. — Bieliński Uniw. Wileń. II 65. — Dąbkowski Nauka prawa 1915 str. 13. — St. Grabski Zarys idei (w Przeglądzie Polskim 1902 III 353). — Tokarz Komisja eduk. 1924 str. 22 (o Stęplowskim). — Ks. Bednarski Upadek i odrodz. (1933) str. 78, 311 (o Bohomolcu), 313. — Z. Ciechanowska w Księdze referatów na Zjazd Krasickiego 1936 str. 26. — Encyklopedia kościelna XXXII 190.

(Wolff Fromhold). Generalny summaryusz, wszytkich długów armatnych. Za urzędu godney pamięci Wielmożnego I. Mći Pana Fromholda z Ludinghausen Wolffa Generała artylleryey Koronney, dynemburskiego etc. starosty, gwardiey pieszey I. K. Mći pułkownika, przez sześć lat, dla błahych na expensa artylleryine corocznych z Skarbu Rzeczyposp. percept zaciągnionych. B. w. m. dr. (po r. 1667). fol., k. 2.

Dług razem wyniósł złot. 748.050. Wierzyciele: Dżiboni Gisseryer kieleckiej adminis., Dawid Tymm Rotgisser toruński, Stanisław Kukiel vulgo Słomiński Cechkwart warszawski. Tyszk. w Czerw. Dw.

— ob. Wolff Jerzy.

WOLFF Fryderyk Kazimierz. Stella In Oriente. Hoc Est. Volvntas Dei. Ad prosequendum aduersus Orientem sacrum Bellum; Bellicosissimam Polonorum Gentem inuitans: atq: Fundatissimam delendi hostis spem faciens. Dictione Sacra, In Sanctorvm Trivm Regvm Festo. Coram Nobilissimo ad Conuentum Terrestrem Drogicinij in Podlachia congregato Auditorio, demonstrata. A Patre Friderico Casimiro Wolff, Soc: Iesu. Sac: Theol: Doctore eiusdemq; olim in Vniuersitate Carolo-Ferdinandea Pragensi Professore Publico & Ordinario: Et In Olomvcensi Decano. Anno Domini M.DC.LXXXV. (1685). Superiorum Permissu. Varsaviae, Excudebat, Carolus Ferdinandus Schreyber. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. k. tyt. „Ad lectorem", gdzie opisuje, jak znalazłszy się w Drohiczynie na Podlasiu, wypowiedział na nalegania przyjaciół to kazanie do zgromadzonej na sejmik szlachty. Po polsku umiał niegdyś, ale zapomniał. — Na końcu: Imprimatur Nicolaus Święcicki.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Warsz.

— ob. Wolf Jerzy.

WOLFF (Wolf) Jan prof. w Zurichu. In Esdrae librum primum de reditu populi Iudaei e captivitate babylonica in patriam Commentariorum Joannis Wolphii libri tres. 1584. w 4ce.

Ded.: Generoso ac magnifico Nicolao comiti ab Ostrorog in Krilow. Grodzisko et Miedzichod. Podpisał syn Jan. — Wspomina tu o Ad. Tobolskim.

Wotschke Stan. Ostrorog str. 50. — Tenże Chr. Tretius str. 92.

— Lectionum Memorabilium et reconditarum centenarii XVI... (2 części). Lavingae, 1600. fol.

Tom III tworzy Index (Linsiusa).

W tomie II są wyciągi z Herbersteina, Gwagnina i z listów metrop. kijow.

— ob. Ostroróg Wacław — Socinus F. (Epistola ad Dudiium).

Listy Łasickiego do niego z lat 1570—1 są w Gerdessii Scrinium antiq. VI pars 2 str. 649.

Wotschke Briefwechsel str. 399 (o jego synu Henryku, który w latach 1570—8 bawił w Polsce).

Wolff (Wolf) Jan (II) ob. Berndt Kaz. (1699) — Wendius M. G. (De primis Polonorum nummis 1702) — Wolf Jerzy.

Wolff (Wolf) Jan (III) ob. Wolfowicz (Wulfowicz) Jan.

WOLFF Jerzy Krzysztof, baron Ludinghausen (1751 † 10 maja 1807). Appel an Kurlands Edle und Rechtschaffene. Mittau 1793. w 4ce.

Encykl. Orgelbr. XXVII 707.

— Mowa JPana barona de Ludinghauzen Wolffa deputowanego od Stanu rycerskiego Kurlandzkiego dnia 12 listopada 1790. roku na wstępney IKMCi audiencyi miana. fol., k. 2. Bawor.

— Mowa... w czasie seymu agituiącego się w Warszawie do... Króla... i Stanów dnia 17 lutego 1791 po łacinie miana. fol., k. 2.

Prosi o wyznaczenie deputacji do spraw Kurlandii.

Czartor. — Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Oratio ad Sram Reg. Maj. ac Serenissimos Reipubl. foederatos Status a Magnifico ac Generoso Libero Barone de Ludinghausen-Wolff Ord. equestris Ducatuum Curoniae ac Semigalliae Deputato, in Comitiis generalibus Varsaviae congregatis d. 17 Februar. 1791 habita. fol., k. 1. Czartor.

— Rede bey der als Kurländischer Ritterschaft Deputirter den 1 November 1790 bey dem Könige Polen gehabten Audienz. 1790. fol.

— Rede bey der beym Reichstage den 17 Febr. 1791 gehabten Audienz... ob. Heyking.

— Rede in dem am 12 December 1791 bey dem Könige gehabten Abschiede. Warschau, 1791. fol.

Ob. Recke i Napiersky IV 562—3.

(Wolff i Heyking). Betrachtungen über das von denen Herrn v. Wolff und v. Heyking angebrachte Gesuch um Erlangung einer öffentlichen Audienz. (1791). fol.

— Uwagi nad prożbą przez Ichmość Panów de Wolff i de Heyking zaniesioną końcem wyjednania sobie audyencyi publiczney. (1791). fol.

— ob. Heyking (1790) — Manteufel K. (1791).

(Wolff Jerzy à Ludinghausen) (I). Fortitudo Perillustris ac Magnifici Domini D. Georgii a Ludinghausen Wolfii capitanei Duneburgensis in morte immortalis funebri laudatione repraesentata et Perillustri Magnifico Domino D. Fromholdo Capitaneo Duneburgensi S. R. M. Colonello... D. Joanni Capitaneo Bialenburgensi... D. Friderico Tiuuno Birzanensi Wolfiis fratribus dedicata a Studiosa Iuventute Duneburgensi S. J. Vilnae typis Acad. S. Jesu. Anno 1650. folio. Uniw. Wileń. (?)

WOLFF (Wolfowicz) Jerzy a Ludinghausen (II), decanus warm. Dissertatio Politica De Causis Malorum, Qvibuscum Poloniae Regnum Conflictatur: Qvam publico literatorum examini modestè submissam, Sub Praesidio Viri Amplissimi atq; Excellentissimi Dn. Johann. Philippi Palthenii, Philosophiae Civilis atqve Historiarum Professoris in hâc Alma Gryphicâ longè Celeberrimi, Patroni, Praeceptoris ac Fautoris sui, qvovis observantiae cultu proseqvendi, die 7. April. Anni 1705. H. L. Q. C. defendendam suscipiet Auctor & Respondens I. G. Wolf, Jurisprud. Stud. [Tu winietka: ozdobna linia]. Gryphiswaldiae Typis Danielis Benjaminis Starckii, Reg. Academ. Typogr. w 4ce, k. tyt. i str. 62.

Praca jest wywołana elekcją Augusta II, do czego czyni kilkakrotne aluzje. Autor zna ustrój Polski z dzieł Zalaszowskiego, Herburta, Neugebauera, Hartknocha, Chwałkowskiego, Kromera — dużo czerpie z Pufendorfa. Pierwszą część rozprawy poświęca pytaniu, do jakiej formy rządu zaliczyć ustrój Polski. Porównuje go z ustrojem innych państw (zwłaszcza z Wenecją) i uznaje go za respublica irregularis. Wytyka jej błędy (vitia): niezgody i prześladowania religijne, spory stanu senatorskiego z rycerskim, ucisk szlachty przez możnowładców, przekupstwo i obce fakcje, przejście od dziedzicznej do elekcyjnej monarchii (pacta conventa i bezkrólewie anarchiczne). Nad bezkrólewiami i sposobem obierania króla zastanawia się najdłużej, podnosząc występującą przy tym animozję Litwy do Korony. Dziwna rzecz, że nie dostrzega ujemnych stron sejmowania i liberum veto. Co prawda dodaje: reliqua ut suo ordine prosequar temporis praeter spem arctati ratio non permittit. Praca pisana obiektywnie, bez niechęci do Polski, raczej z zamiarem umożliwienia naprawy jej stosunków. Inicjatorem jej był prof. Palthenius.

Czartor. — Gdańska miej.

— ob. Wolffowicz.

WOLFF Konstanty (I). Acclamatio, quo Michaelem Gaethkium nunc consulem prosequebatur. Dantisci 1682. fol.

— Gratulatio Adriano von der Linden, Constantino Ferber et Nicolao Pahl, selectis dominis. Dantisci 1649. w 4ce. Gdańs. miejs.

WOLFF Konstanty (II) z Gdańska, prof. (1651 † 1700). De Curia Romana a Concilio Tridentino abhorrente. Wittebergae 1668.

— De Photio. Wittebergae 1689.

— De sanguine Christi. Gedani, 1699. fol.

— De peregrinatione philologorum in Orientem. Gedani 1692.

Praetorius Athenae 149. — Praetorius Danziger Lehrer 55. — Encyklop. Orgelbr. XXVII 708.

WOLFF Krzysztof. Solatium quo animum Abrahami de Gehema manes conjugis Virginiae Keckerbartianae... Dantisci, 1649. w 4ce. Gdańs. miejs.

— Traur-Gedichte auff das selige Absterben des Woledlen Ehrenwerten und Wollweisen Herren Herren Jacob Stuven Wolverdienten Rathsverwandten... Stadt Danzig... Seel. Georg Rheten Wittwe Durch Dawid Friederich Rheten. 1657. fol., k. 2. Jagiell.

— ob. Paulitz Ch. (1648).

WOLFF Michał. In nuptias Henrici Schwartzwaldt et Constantiae Cölmer. Dantisci 1650. w 4ce.

Wolff (Wolf) Natanael Mateusz ob. Wolff Abraham Emanuel.

WOLFF (Wolf) Samuel (I) rektor szkoły lewartowskiej. Elegia Fvnebris In Obitvm Immatvrvm Generosi Magnaeque Spei Adolescentis, Nicolai Czerny, qui in oppugnatione Plescouiensi tormento bombardico traiectus, occubuit, & parentibus ac amicis triste sui desiderium reliquit. Scripta A M. Samuele VVolfio Silesio, Scholae Leuartouiensis Rectore. Anno M.D.LXXXI. (1581). w 4ce, k. 4.

Druk Neringa w Toruniu.

Zawiera utwory na śmierć Czernego, który zginął przy oblężeniu Pskowa: Elegia, Epigr. in tumulum, Aliud in feretrum.

Piekarski Kat. kórn. nr 1586. — Wojciechowska Z dziejów książki str. 324. — Mocarski Książka w Toruniu 1934 str. 26. Kórnik.

— Epigrammata gratulatoria... Simoni Seidlerio... Torunii 1582. w 4ce.

Na ślub Szymona Seidlera, rektora szkoły, imieniem szkoły lewart.

Wojciechowska Z dziejów książki w Poznaniu str. 325. — Mocarski Książka w Toruniu 1934 str. 26.

— Stephani Primi Serenissimi Poloniae Regis, & Magni Lituanorum Ducis, &c. aduersus Iohannem Basilidem, Magnum Moscouiae Ducem, expeditio, carmine elegiaco descripta A M. Samvele VVolfio Silesio. [Tu winietka: główka aniołka w prostokącie]. Anno M.D.LXXXII. (1582). [Na końcu:] Dantisci Typis Iacobi Rhodi, Anno salutis nostrae M.D.LXXXIII. (1583). [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 28 nlb.

Na odwr. karty tyt. wiersz pt. Idyllion de aquila campestri. — Po czym dedykacja wierszem Stefanowi Batoremu oraz poemat. Opisuje okrucieństwa Iwana, wyprawę pod Połock w r. 1579 i jego zdobycie, Wieliż, Wielkie Łuki itd. Wszędzie podaje dużo nazwisk i faktów. Na końcu: Gratulatio wierszem oraz trzy epigramaty na cześć Stefana, podpisane: M. Andreas Wolfius Gymnasii Dantisc. Collega F.

Na egz. Czartor. mocno zatarta dedykacja autora Stanislao Pucio (?).

Egz. Czartor. „inscriptus catn. bibl. Zaluscianae" ozdobiony jest jedną gwiazdką.

Egzemplarz z bibl. Chrept. opisuje bliżej Ptaszycki w książce „Z ziemi pagórków i łąk zielonych" (1898) str. 298. — Piekarski Katal. kórn. nr 1587. — Wierzbowski II 1586.

Chrept. — Czartor. — Kórnik — Ossol. — Przezdz. — Raczyń.

— ob. Canevesi (Nubes 1638, na k. 11) — Paprocki Bartłomiej (1584).

Wiszniewski Hist. lit. I 64, VI 328. — Paprocki Herby 242. — Encykl. Orgelbr. XXVII 707. — Kot Szkoła lewartowska (w „Muzeum" 1910).

WOLFF (Wolf) Samuel (II), Gedanensis. De monachismo politico. Gedani 1703.

(Wolff Samuel). Gedicht an Samuel Wolff bey seiner Wahl zum Mitglied des Gerichtes 1757. fol.

(Wolff Tadeusz z Ludinghausen). Szczera uprzeymość... do X. J. P. S. P. hymenem oświadczona w Meyszagole. 1774. w 4ce. Uniw. Wileń.

Wolff Teodor biskup infl. ob. Antasz Klemens (Pax 1711) — Malczewski Adam (1747).

Wolffowa Chrystyna ob. Rhetz (Examen 1726).

Wolffowa Jadwiga z Gułtowskich ob. Młodzianowski Tomasz (1671).

Wolffowicz Abely ob. Wolfowicz.

Wolffram Hans von Lossen ob. Gräber Gotfr. (Recht) — Hempel (1601) — Thamm Jan.

WOLFFRAMSDORF Jan Fryderyk. Portrait de la Cour de Pologne... Imprimé a Cologne chez Pierre Marteau 1707.

Jest to paszkwil na dwór saski Augusta II, ujęty w 34 obrazki, z których ostatni poświęcony jest królowi. Z Polaków charakteryzuje tu Przebendowskiego (ustęp ten przedrukował Liske Studia z dziejów w. XVI 1867 str. 288—92).
Förster Die Höfe und Cabinette Europas im XVIII J. III (1839) dał wyciąg niemiecki z tego dzieła.
Egzemplarz „Portrait" nie dochował się, bo dzieło zostało przed puszczeniem w obieg zniszczone. Uratowano jeden tylko egzemplarz (dziś nieznany) i z tego sporządził dla siebie odpis Kreyssig, historyk saski z w. XVIII. Odpis ten znajduje się dzisiaj w bibl. miejs. w Lipsku. Do odpisu dołączono refutację paszkwilu (podobno Manteuffla) pt. Anonimi refutatio antecedentis libri.
Kopia jest w Bibl. Krasiń. w rękop. nr 402.
Finkel Bibl. Dod. II (1914) nr 3372.

Wolfgang Christian ob. Caspari (1755).

Wolfgang Rudolf ob. Cichovius M. (Thoma Aquin.).

(Wolfhagius). Sacris Hymenoeis et Castis Amoribus Clarissimi, Doctissimique Michaelis Henrici Beles L. SiL. Illustr. Gymn. Leschnensis Rectoris... Sponsi. et Lectissimae... Mariannae... Iacobi Wolfhagii p. m. Filiae Sponsae. Anno Salutis 1635. 26. Iunii... Votiva Litamina. Lesznae Polonorum, Literis Funccianis. w 4ce.
Jest to zbiór wierszy wielu autorów, między którymi jest i Anna Memorata.

Wolfhard Adrian ob. Gramaticae opus (1534; w t. XVII 325) — Guarna Andrzej (1534) — Usingen Bartł. (Dialogus 1516).

WOLFLE Andrzej i J. J. HILPERT. Philosophia sacra seu vita Stanislai Kostka positionibus moralibus et philosophicis illustrata. Dilingae 1715. w 4ce, z portretem św. Stanisława i 40 rycin (rytował J. U. Kraus).

Wolflin (Lupulus) Jan ob. Eckius (1513) — Łaski (Oratio 1513) — Sommerfeld (1513) — Zaborowski (1513).

Wolfowicz Abely ob. Klaczko-Kałmanowicz (1786) — Proces (1788) — Wigdorowicz (Wykład 1785).

Wolfowic Andrzej ob. Wolf And.

WOLFOWICZ (Wolf) Andrzej Jacek, syn Andrzeja Wolffa. Io Gratvlatorivm, Qvod Venerabili Domino, Martino Stanislao Wolfowicz: Clarissimi & Doctissimi Viri, Philosophiae & Medicinae Doctoris Filio. Cvm Iń Alma Academia Crac. primâ Artium Liberalium ac Philosophiae Laureâ insigniretur. Andreas Hyacinthvs Wolfowicz, Fratri suo optatissimo. Nec non Nobilis & praeclara Iuuentus Acad. Lvsit & Dedicavit. (1636) w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.
Na odwr. karty tyt. gratulacje Wojciecha Sarnowica współkandydata. Następuje oda ułożona przez autora i brata tegoż, który był studentem wymowy. Prócz tego są wiersze Ostrowskich Mikołaja i Krzysztofa, Macieja Raduńskiego, Wojciecha Radziechowskiego, Piotra Drozdowskiego, Kaspra Lederowicza i Jana Grynwalta.
Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Laeta Dies Tarnoviana Jn Optatissimum ab exteris Nationibus Aduentum. Illvstrissimi Domini, D. Ioannis A Zamoscie Zamoyski Comitis in Tarnow & Iarosław, Kalusien: Rzeczycen: &c. &c. Capitanei. Ab Andrea Wolfowic, Artium Magistro & Philosophiae Doctore. officioso cultu, ac humili veneratione Oblata. Cracoviae, Typis Martini Filipowski, 1646. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.
Na odwr. karty tyt. herb Zamojskich.
Mowa zawiera pochwały rodu. Opisuje zamek w Surdędze i znajdujące się tam obrazy z dziejów przodków. Obszernie mówi o Janie i Tomaszu Zamojskich. O Akademii Zamojskiej, o podróży do Włoch. Na końcu: Sub ausp. L. Smieszkowic. Ossol.

— ob. Alnpek Waler. (Dona 1638)— Brożek Jan — Canovesi Thomas (Synodus 1638, Nubes Hippocr. 1638) — Grynwaldt J. (Paterna felici 1638) — Rap Stan. (Flosculus 1636) — Samborski Albertus (Sylva 1640).
Franke Brożek str. 302.

Wolfowic Franc. ob. Grochowski Stan. (Applausus 1635).

Wolfowic (Wolffowic, Wulfowic) Jan ob. Gelasinus Kasp. (1635, 1636) — Serafinowicz J. (1635) — Ślachetka Ignacy (1641).

Wolfowicz Jerzy a Ludinghaus ob. Drews Jan (1700).

Wolfowicz Marcin Stanisław ob. Alnpek Waler. (Dona gratiarum 1638) — Canevesi Tomasz (Calcar virtutis 1635,

Paris 1638) — Cynerski J. (Flosculus 1636) — Grynwaldt Jan (1638) — Rap Stanisł. (Flosculus 1636) — Wolfowicz Jędrzej (Io gratulatorium 1636).

Wolfowicz Jadwiga ob. Młodzianowski Tom. (Kazanie 1671).

Wolfowicz Magdalena ob. Bronikowski Maciej — Canevesi T. (1637).

WOLFOWICZ Szymel, plenipotent gminu Żydów wileńskich. Więzien W Nieswizu Do Stanow Seymuiących O Potrzebie Reformy Zydow. [Na końcu:] Szymel Wolfowicz Plenipotent Gminu Zydow Wilenskich. (1790). w 4ce, str. 27 (sygn. D_2).

Bez osobnego tytułu.

Opowiada, że on i drugi plenipotent gminu oraz dwaj Żydzi z gminu dźwigają już 20 miesięcy kajdany za to, że mieli proces z kahałem wileń. i proces ten wygrali w sądach zadw. Assesorii. Przez ten czas napisał uwagi o reformie Żydów w Polsce. Żydom należy zostawić religię i rząd cywilny, ale znieść możność tworzenia państwa w państwie przez obalenie jej w fundamentach. Jak zreformować nabożeństwa, śluby, rozłąki, organizację kahału i tzw. chazaki (władztwo kahału nad wydzierżawianiem karczem), monopole handlowe kahału, sądy synagog i rabina, kredyt i długi kahalne, płacenie pogłównego. Pełno tu nieznanych skądinąd szczegółów o organizacji Żydostwa. Memoriał ten idzie po linii prac przedsiębranych na czteroletnim sejmie; obacz t. XXXII 75 i 115.

Jagiell. — Krasiń.

— Doniesienie o Składzie Sprawy Starozakonnych Szymela Wulfowicza, Icka Leybowicza etc. przeciwko I. O. X. Imći Karolowi Radziwiłłowi, Ur: Janowi Górskiemu, Oszerowi Kałmanowiczowi Klaczce etc. etc. (1786). fol., sygn. A—F_2. Jagiell

— ob. Klaczko (1786).

Wolfowicze ob. Tynkhaus M.

Wolfowiczówna Katarzyna ob. Studzieński Augustyn (Lutnia 1627).

Wolfówna Magdalena ob. Bronikowski Mac.

Wolfówna Marianna ob. Kossowa (1688).

Wolgemut Ludwik (Trilogium 1498) ob. Ludovicus (w t. XXI 502).

Jest w Jagiell. i Krasiń.

WOLGEMUT Mikołaj. Das hurübel heiss ich Wer růw wöll haben der meyd mich. [Tu rycina wyobrażająca postać męską o dużej głowie na tle baszty i domu]. w 8ce, k. 4.

Nazwisko autora na końcu druku.

Jest to przedruk poematu niemieckiego, pochodzącego z połowy w. XVI. Druk zapewne krakowski. Podobna rycina na edycji Bieruata 1578.

Egzemplarz Bibl. Jagiell. pochodzi z bibl. Augustianów na Kazimierzu.

Przedruk tekstu i omówienie jego strony gramatycznej podaje Anders w Arch. Neophilogicum I 1 (1930) str. 154.

Jagiell.

Volhynie ob. Wołyń.

Wolicki Cyprian ob. Antonelli (1766).

(Wolicki Konstanty). Memoryał obywatelów miasta Bodzanowa w possessyi panien Norbertanek Płockich zostającego Nayiaśnieyszemu Stanisławowi Augustowi królowi swoiemu litościwemu i Nayiaśnieyszym stanom seymującym w okoliczności nieznośnych ucisków i pogardy praw przez I. X. Konstantego Wolickiego proboszcza Bodzanowskiego wprowadzonych, doznawanych d. 13 mca maja 1791 r. podany. 1791. fol., str. 3. Bibl. w Suchej.

WOLICKI Maciej Kazimierz. Flamma Triumphis Arisque Sacra, Ex Ignitissimo Maximi Magnorum Ordinum Patriarchae, Divi Augustini Corde Erumpens, D. Michael Gedroyc e Duce Lithuaniae. Professus Inclyti Ord: RR. PP. Canonicorum Regularium De Paenitentia BB. Martyrum. Sub Regula D. Augustini Militantium Heroicarum Virtutum Fulgore, et Miraculorum Fama per Poloniae Regnum et Magnum Ducatum Lithuaniae Resplendens; Recurrente vero Annua suae festivitatis Luce In Basilica Divi Marci Evangelistae, Per V. Mathiam Casimirum de Komorze Wolicki. Philosophiae Auditorem. Humili svada adumbratus, anno... 1718 die 4. Maji. Cracoviae, typis academicis, 1718. fol., k. tyt. i str. 16 (ark. nlb. E_1).

Dedyk. Andr. de Karsnice Karsnicki Canon. Cathed. Chełm. et Kijow. Official. Radom.

Bawor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń — Ossol. — Uniw. Wileń. — Wrocł. miej.

WOLICKI Maciej Michał, bakałarz filozofii. Trzy Gracye Abo Boginie Godowne, Ná Przezacny Akt Małżeństwá

świętego Jego Mści P. Andrzeia Rappa, z Jey Mośćią P. Iustyną Słowikowszczanką Wystawione. A Przez Maćieia Michała Wolickiego Ph. B. Prezentowane. W Krakowie, Roku Wielkiego Iubileuszu, M.DC.L. (1650). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. k. tyt. cytat z Eurypidesa (po łac.). Dedyk. prozą Andrzejowi Rappowi i Justynie Słowikowszczance.

Zaczyna wiersz pt. Poeta (tu pochwały Justa i Mikołaja Słowikowskiego), potem wiersze od Eufrozyny, Talii, Aglai itp.; kończy wiersz do Mik. Słowikowskiego, kanoniką, brata panny młodej. Wreszcie do Justa Rappa, który „miewa przy dworze rycerskie zabawy". Wierszowanie nieudolne.

Juszyński II 339. Dzików — Ossol.

— Threny Abo Wiersze Załobne. Przy Kátáfálku zmárłey pobożnie Mátrony, Iey Mśći Paniey, Anny Alantsowny Cieniewiczowey, Przyśiężniczki Stárszey Krák. Wystawione, Przez M. M. W. Roku Páńskiego 1651. Dniá 19. stycznia. [Na końcu:] W Krakowie, W Druk. Krzysztofá Schedlá I. K. M. Typ. R. Páńskiego, 1651. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Dedykacja J. M. P. Andrzejowi Cieniewiczowi Radzcy Krak. osierociałemu zacney w cnotę matrony synowi, Annie Szedlowey Rayczyney Krak., Paniey Theressie Forsoniey Wyższego Prawa Przysiężniczce, oraz Pannie Elzbiecie Cieniewiczownie Załosnym znaczney w cnotę Matrony Corkom.

Zawiera 3 treny — potem idzie: Żegnanie (Heynał trębacz wygrawa, godzina nadchodzi zeyścia mego...). Wreszcie idą trzy nagrobki wierszowane i wiersz: Do Zoila (Daremnie kły wyszczerzasz na tę to matronę...).

Na ostatniej stronie rycina: aniołek trzyma kulę ziemską z napisem: Nil sine Deo.

Ossol.

— Viridarivm Heliconis Sarmatici. Botris Autumnalis efflorescens. Ingenuis Adolescentibus, primam in Philosophia lauream capescentibus. Decanatu Excellentiss. ac doctissimi Domini M. Alberti Raymvndi Strazyc. Philosophiae Doctoris, Collegae Minoris &c. Promouente. Excellente Domino M. Martino Słonkowicz Collega Minore, Contubernij Iagelloniani Seniore. Demonstratum. Et per Matthiam Michaelem Wolicki. Eiusdem Laureae Candidatum. Publicatum Anno Domini 1645. 13. 8bris. Cracoviae. In Officina Christophori Schedelij. S. R. M. Typ: w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. herb i 4-wiersz: In stemma Słuszkarum domus. Podpisał: Nic. Szulc.

Dedyk. Sigismundo Słuszka, palatinidae trocensi. W tej dedykacji wychwala Akademię, której uczniem był Słuszka: Hortus est, cujus ea est praestantia, ut Sarmaticam hanc regionem olim barbaram odore suo non tantum illustraverit, sed etiam caeteris reddiderit laudabilem... Hic operarii professores assiduo ingeniorum studio... uberrimos produnt fructus...

Po czym jak zwykle ody dla profesorów, dziekanów, współuczniów (Seb. Obelski, J. Fryński, And. Hannon, Alb. Rakocki, C. Stryczyn, P. Kinczewic, M. Fugaszewicz, Hiac. Stucki, M. Pietraszewski, M. Miernecki, L. Zakrzewski, M. Goski, S. Jaworkowic, J. Jarochowski). — Dziękuje Wolickiemu Rakocki. Sub ausp. Laur. Śmieszkowic.

Jocher 2176.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń.

WOLICKI Tomasz. Dumania Samotnego Młodzienca. Przekładania. Tomasza Wolickiego. [Tu rycina: broń rzymska; 2 tarcze, miecz, hełm i pęk rózg liktorskich]. w Krakowie 1796. W Drukarni Jana Maya. w 8ce, k. tyt., str. 132 i k. 1 nlb.

Nie napisano nigdzie z jakiego autora tłumaczył, ale wygląda tak, jakby z języka francuskiego (może z Marmontela?). Są to rozmyślania o świecie, o jestestwie człowieka (czy jest maszyną), o czasie, o pracy, o unikaniu złego, o miłości i przyjaźni, o dumie i sławie, o ostatecznym losie człowieka i śmierci, o życiu przyszłym i o Bogu: „O Boże, odwróć nieszczęścia nękające Europę, wzbudź w monarchach wstręt do wojny". Ujęcie Boga raczej deistyczne. Charakter rozmyślań dość powierzchowny.

W r. 1805 wyszedł przedruk (obacz Bibl. VI 146).

Straszewski Dzieje myśli I, uważa to mylnie za przekład z Rousseau (powołując się na Szyjkowskiego rozprawę o Chateaubr.).

Czetwert. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— Działo się w Krakowie przed Xięgami ziemiańskiemi województwa krakowskiego, powiatów krakowskiego, proszowskiego i Xięstwa siewierskiego d. 18 lutego R. P. 1792. Urodzony Tomasz Wolicki uchwałę na seymiku w Krakowie przez obywateli wojewódz-

twa postanowioną do wpisania w księgi ziemiańskie podał. fol., k. 2

Jagiell. — Raczyń.

— ob. Marmontel (Śniadania wiejs 1794) — Mercier (Sympatya hist. 1795) — Saint Pierre Jakub (Chatka indyjska 1794).

Wolińska Katarzyna ob. Mycielski Wład. (1676).

WOLIŃSKI Cassius. Occidua Iovis Ales sive Luctus emortualis, super funere... Friderici Wilhelmi Marchionis Brandenburgici... cujus... manes... prosequitur D. Cassius Wolinski Lesnae Polon. A. M.DC.LXXXVIII. (1688). Imprimebat Michael Buk. fol., str. 4.

(Woliński Franc.). Posnan. Archid.... Pro Franc. Woliński... Restrictus facti juris... Romae, typis Cam. Ap. 1726. fol.

— Toż:... Summarium 1726. fol.

Bibl. w Cambridge.

— ob. Siermantowski Szym. (Foedus 1713) — Wosiński Sz.

WOLIŃSKI Jakub. Szczęśliwe dokonanie godnego między swemi męża szlachetnie urodzonego pana Marcina Januszkiewicza Kiewlicza burmistrza miasta Wilna. Żałosney małżonce J. P. Dorocie z Dąbrowskich 1647. w 4ce.

Przezdz.

Woliński Józef Jan ob. Seneka (Oktawia Rzymianka 1728) — Wiśniewski Ant. (Gram. gallica).

Jabłonowski Musaeum pol. 277. — Załuski Bibl. poet. polon. 21. — Tenże Progr. litter. 64. — Juszyński II 339. — Święcki Hist. pam. II 316.

Woliński Michał (I) ob. Gramatyka obwiniona (1682).

Woliński Michał (II) ob. Bussius (1759).

Woliński Tomasz ob. Rudomicz Bazyli (1644).

Woliński Władysław ob. Pietraszkiewicz Mathias (Immaturus suasus 1650).

VOLKEL (Völkel) Jan z Miśni (w Polsce od r. 1585 † 1618). Nodi Gordii a Martino Smiglecio nexi Dissolvtio Facta per Johannem Volkelium. Racoviae, Typis Sebastiani Sternacii, 1613. w 8ce, k. tyt., str. 137.

Jest to odpowiedź Śmigleckiemu na jego „Nodus" z r. 1609. — Ob. t. XXVIII 313. — W Praefatio ad Lectorem (1 k.) pisze Volkel, że świadomy swych słabych sił długo się wahał, czy wystąpić z odpowiedzią, ale go nostri homines namówili. Przechodzi więc dzieło Śmigleckiego ustęp za ustępem i zbija jego argumenty czyli — jak pisze — sofizmaty, mające udowodnić, że ministri evangelici non sunt veri ministri, a tym samym non sunt dispensatores sacramentorum et carent potestate remittendi et retinendi peccata. Na str. 57 odpiera zarzuty co do stosunku arianów i kalwinianów. Cała rzecz oparta głównie na dialektyce.

Bock Hist. antitr. I pars 2 str. 992. — Jocher 4089.

Akad. — Bawor. — Bibl. Bodlej. — Czartor. — Czetwert. — Jagiell. — Ossol. — Warsz. powsz. — Zieliń.

— Responsio Ad Vanam Refvtationem Dissolutionis Nodi Gordii A Martino Smiglecio Nexi. Facta Per Ioannem Volkelium. [Tu winieta: ornament linearny]. Racoviae, Anno 1618. w 4ce, k. tyt., str. 228 i k. 1 nlb.

W Praefatio ad Lectorem mówi, że celem książki Śmigleckiego było wykazać, iż ministrowie ewang. nie są prawdziwymi ministrami „nec verum Dei verbum administrant". On już raz na nią odpowiedział, a teraz powraca do tej kwestii, aby odeprzeć refutację Śmigleckiego.

Rzecz dzieli się na XXI rozdziałów, w których kolejno zbija wszystkie twierdzenia i dowody Śmigleckiego zawarte w jego refutacji z r. 1614. Cały spór obraca się około interpretacji różnych miejsc N. T., które każda strona inaczej tłumaczy. Inne odpowiedzi Śmigleckiemu w tejże sprawie przytoczyłem w t. XXVIII 313.

Jocher 4090. — Bock I pars 2 str. 996.

Bodlej. — Czetwert. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— Iohannis Volkelii Misnici De Vera Religione Libri Quinque: Quibus praefixus est Iohannis Crelii Franci Liber De Deo Et Ejus Attributis, ita ut unum cum illis constituat. [Tu winietka: na tarczy głowa]. Racoviae, Typis Sebastiani Sternacii, Anno a nato Christo 1630. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 1—352 oraz 2—715, k. 50 nlb.

Rozpoczyna przedmowa: Johannes Crellius Ecclesiae Racoviensis Minister Christiano Lectori Salutem. Mówi, że „nostri homines" (arianie) non paucos ediderunt libros, quibus religionem Christi breviter explicarent; teraz Volkel, pastor w Śmiglu podjął trud napisania pracy obszernej. Mówi umyślnie krócej de attributis di-

vinis — bo w tych kwestiach „nostri" zgadzają się z innymi wyznaniami, a obszerniej przedstawia to, co jest odmienne. Ale: ii quibus judicium de totius operis editione fuerat permissum sądzili, że rzecz o atrybutach trzeba szerzej ująć. Pracę tę jemu powierzyli. (Jak wiemy skądinąd, tj. z uchwał synodu 1622, byli to Franconius, Ruar, Smalcius, Gosławski, Moskorzewski). Mówi też Crellius, że i układ pracy Volkela natrafiał na sprzeciwy, ale to się nie dało już zmienić. Wreszcie tłumaczy, że całą rzecz swoją (De Deo et ejus attributis) dał na początek jako ks. I osobno paginowaną, a to dlatego, aby nie opóźniać druku reszty, to jest pracy Volkela. Dziękuje też Stan. Lubienieckiemu, który po śmierci Volkela przechował rękopis-sierotę i Crelliusa do jego wydania pobudzał, ac ut sumtus non deesset, pupillae velut elocandae dotem conquisivit.

Dzieło to jest systematycznym, gruntownym wyłożeniem całej teologii ariańskiej, ale nie całej doktryny (bo nie ma etyki) — na co dotąd nikt się nie zdobył. Dzieli się na sześć ksiąg. Pierwsza z nich (od str. 1—352 A) zajmuje trzecią część dzieła i jest opracowana przez Crelliusa. Mówi o nazwach Boga (El, Jehova, Adonai, Theos, Despotes) i o przymiotach Boga. Oparta jest cała na cytatach z Pisma św., ale bywają też powoływani pisarze starsi i nowsi, np. Plato na str. 89, Cicero, Seneca, Aristot., z nowych J. Lipsius na str. 52, Wolfg. Musculus, Melanchton na str. 216 itp.

Drugą część dzieła tworzą księgi II—VI, mające paginację od str. 2—715. Księga II zajmuje się „Dei Operibus" (stworzenie świata, aniołów i człowieka, religia, ofiary, prawo Mojżeszowe). — Ks. III mówi o religii chrześcijańskiej (o naturze Chrystusa, o chrzcie Jana św., o cudach i śmierci Chrystusa, o królestwie bożym, o kapłaństwie Chrystusa). — Ks. IV de praeceptis Christi (o pokucie, modlitwach, o przykazaniach Dekalogu, o grzechu). — Ks. V de adjumentis in fide et pietate (o ciele jako o wrogu naszym, de sacr. liter. autoritate, de trinitate, de idololatria, de millenario Christi regno, de diabolo). — Ks. VI: De Christi ecclesia (de capite ecclesiae, de clavibus, de ritibus, de controversiis, de notis eccl., quomodo ecclesia instaurari possit).

Volkel również cytuje argumenty niemal wyłącznie z Biblii (czasem z najst. pisarzy kościelnych); na pisarzy obozu socyniańskiego nigdzie się nie powołuje, co jest oczywiście celowym, aby pokazać, że cała teologia ariańska jest już w Biblii zawarta. Bardzo rzadko polemizuje z przeciwnikami, ale bywają takie ustępy: np. z Kalwinem (str. 405), z Lutrem i Buhenhagiem (417), z Bezą, Castellionem, Erazmem (str. 667, 702). Ale to nie są polemiki o doktrynę, tylko o interpretację pewnych miejsc z Pisma św. Pisarzy obozu katol. nie wymienia i nie zwalcza, co zapewne jest podyktowane ostrożnością. Wyjątek stanowi ustęp na str. 701, gdzie zwalcza jezuitę Arctura, ale wyraża się o nim elegancko: quidam ex doctissimis adversariis.

Etyka nie jest nigdzie systemat. wyłożona, tylko bywa ubocznie poruszana np. na str. 619 o wojnach pod pretekstem chwały Boga toczonych (co jest Diaboli stratagema); o sprawowaniu urzędów i o spowodowanym tym rozlewie krwi (str. 255); o ubóstwie (str. 281) itp. Bardziej wyczerpująco opracował etykę Crellius (Ethica christiana; ob. tom XIV 447).

Kończą dzieło dwa obszerne indeksy (na k. 50): Elenchus locorum S. S.; Elenchus rerum praecipuarum; Errata

Dzieło powyższe przed wydrukowaniem było przedmiotem obrad na kilku synodach ariańskich w latach 1612—29, jak to już z przedmowy Crelliusa wynika. O tych naradach ob. Bock l. c. 999 oraz Szczotka w „Reformacji w Polsce" 1935—6 str. 61—72

Było też po wydaniu tematem licznych polemik. Najważniejszym z tych dzieł polemicznych jest trzytomowa praca Maresiusa: Hydra Socinianismi expugnata sive J. Volk. De vera religione. Groningae 1651—62. (Obacz tom XXII str. 149). — Tu jest też i przedruk dzieła.

Chwalił natomiast autora Grocjusz w jednym ze swoich listów: Multa in eodem invenio summo cum judicio observata (o czym Bock str. 1002).

Jocher 3405, 3416. — Brunet V 1530. — Graesse VI 389. — Wiszniewski VI str. XI. — Sandius Bibl. antitr. str. 96. — Bock j. w. — Kot Ideologia br. polskich 1932 str. 105.

Akad. — Bawor. — Bibl. reform. w Koloszw. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Warsz. powsz.

— Toż:... de Deo et eius attributis; et nunc demum adiuncti ejusdem de uno Deo Patre libri duo, in quibus multa etiam de Filii Dei et Spiritus Sancti natura disseruntur: Ita ut unum cum illis opus constituant. Editio secunda. Amstelodami, I. Blaeu. 1642. w 4ce, k. tyt., k. 3 nlb. str. 352 i 716; nadto Elenchi k. 20 (syg. Yy).

Wydanie dokonane potajemnie i konfiskowane. Część egzemplarzy została przez władze zabrana dnia 20 jan. r. 1642 i publicznie spalona. Taka rzadkość była tego wydania, jak świadczy Sandius, iż płacono je po 25 dukatów węgierskich.

Jocher 3405 b. — Czartor. — Dzików.

— Toż:...Amstelodami 1645(?). w 4ce.

— Toż:.. [po hollendersku]: Vijf Boecken van Joh. Volkelius handelende van de ware Religie. Zijnde een gevolg van het Boeck van Joa. Crellius dat genaemt is: van Godt en des selfs Eygenschappen. Uyt het Lat. overgeset de Copije, gedr. tot Racouw by Seb. Sternatski. Rotterdam 1649. w 4ce, str. 727.

Jocher 3406.

— ob. Arnold (Atheismus 1659) — Crellius Jan (1630) — Kerckhoven Jan (De essentiali exist. 1643; tu polemika) — Maresius Sim. (Hydra Socinianismi expugnata sive J. Volk. de vera relig. 1651—62) — Moskorzewski H. (1605) — Omina (1612) — Smalcius Wal. — Smiglecki M. (Nodus 1609, Vana sine viribus 1611, Refutatio 1614)—Socinus F.(Briefven 1666, Epistolae w t. I Opera). — Zaborowski Jak.

Katechizmu rakowskiego 1605 był współredaktorem. — W r. 1613—4 pozostawał w ostrej scyssji z władzami zboru ariańskiego i był zawieszony w działalności. Freytag Analecta 1064. — Bayle Diction. IV 2839. — Lauterbach Ariano Socin. 245 i 277. — Adelt Hist. de arianismo str. 38. — Sandius Bibl. antitr. 96. — Fabricius Hist. biblioth. V 49. — Bock Hist. antitr. I cz. 2 str. 993 (tu jego życiorys). — Fock Socinianismus (1847) str. 189. — Encykl. Orgelbr. XXVI str. 245. — Encykl. kośc. XXX 146. — Zeitschr. der hist. Ges. Posen 1892 str. 179.— Szczotka w „Reformacji w Polsce" 1935—6 str. 52. 67 i passim. — Wojtkowski Bibl. WPolski nr 9232. — Finkel Bibl. III 1885.

VOLKELT. Von der Tartarischen Schlacht. Liegnitz 1770. w 4ce.

Inne prace hist. z w. XVIII o napadzie Tatarów na Śląsk wymienia Thomas Literaturgeschichte 1824 str. 45.

Wolkinicki ob. Gałecki Mik. (1654).

Volkmar Mik. ob. Volckmar.

VOLKMER Theophilus Andreas. Lob- und Danklied des erfreueten Zions, zu allen Gottes Engeln, so bey Einweihung des Orgelwerckes und Tauff Steines abgesungen wurde. Danzig 1727. w 4ce.

Wołkocz Georgius ob. Lang Jan.

Wołkoński Grzegorz ob. Wiśniewski Ant. (Rozmowa 1758).

Wołkorabiszki ob. Chodźkiewicz Ignacy (Mowa 1780).

WOŁKOWICKI Hieronim. Encomivm Pallados. Hieronymi Wolkowicki, Almae Academiae Cracovien: Stvdiosi. [Tu ornament linearny]. Virtus est vitium fugere, & sapientia prima Stultitia caruisse. Horat: lib: l. Epist. Cracoviae, Ex officina Typographica Andreae Petricouij. Anno Domini, M.DC.VI. (1606). w 4ce, k. tyt., i k. 5 nlb.

Na odwrocie herb z napisem i wierszykiem po grecku. — Dedykacja Iwanowi Mikulińskiemu, bracław. notario, po czym znowu wierszyk po grecku. (Tak samo na końcu: Eis ton Aristarchon epos).

W wierszu na cześć Pallady cały aparat humanistyczny: Febus, Muzy, Merkury, Orfeus... Pochwalony też Plato i Arystoteles, Demostenes itp.

Juszyński Dykc. II 339. Jagiell.

— Oratio De Vitae Eligendo Statv. Authore Hieronymo Wołkowicki. [Tu winieta: główka aniołka przybrana ornamentem roślinnym i linearnym, pod tym cytat z Menandra po grecku]. Cracoviae. Typographo Simone Kempinio. Anno 1610. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Dedyk. Janowi Mikulińskiemu... oraz Pentastichon Alexandro, Wladimiro, Romano filiis Joannis.

W Oratio zwalcza Epicuri sectatores, qui sub titulo acquirendae philosophiae... inanes sumptus.. faciunt. Vitae vero statum ingenio et genio tuo magis consentaneum, in quo ut neminem laedendo ius suum cuique tribuendo honeste vivere possis, eligas. Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Praemium Filoponias nobilibus et egregiis viris, secundam Philosophiae lauream, in Alma studiorum matre, Academia Cracoviensi, recipientibus, eiusdem Academiae alumnus, Hieronymus Wołkowicki, observantiae ergo studiose offert... Cracoviae. Chalcographo Simone Kempinio. Anno 1610. Martii 10. w 4ce, k. nlb.

Pisali tu: Alb. Novicampianus, Joan. Broscius, Mat. Borek, Chr. Sapalius. Jagiell.

— ob. Brilliades U. (Diadema 1608).

WOŁKOWICZ ksiądz, Soc. Jesu. Gemina Sagitta. Sagitta salutis Domini et Sagitta Dni contra schismaticos ab

Illustr. ac Rev. Dno Archiepiscopo Polocensi Metropolita Kioviensi Haliciensi etc. D. D. Antonio Sielawa è Gentilitio stemmate deprompta eidemque Vilnae sub ingressum in sedem cathedralem Sanctae Mariae ritus Graeci in sancta unione existentem cum caeteris insigniis a Daniele Korsak Equite Lith. Philos. in Academia Vilensi S. J. auditore repraesentata MDCXLII Idus Julias. Vilnae, typ. Acad. S. J. (1642). fol., 4 k.

Współcześnie dopisano, że autorem był jezuita Wołkowicz.

Czapski (M. Nar.) — Krasiń.

WOŁKOWICZ Stanisław. Scientia Sacra Theologia S. Scripturae oraculis, Conciliorum definitionibus... conformis ac in publicis regni scholis Coll. Leopoliensis S. J. propugnata per M. D. Stanislaum Kostkam Wołkowicz Marianae Academiae Cancellarium. A. D. 1752. typis Coll. Leopol. S. J. fol., 10 kart.

Jocher 2672.

Wołkowski Stan. ob. Lang Jakub (Acrostichis 1646).

Wołkowyska Magdeburgia ob. Kalenkiewicz Bernard (Zebranie).

Wołkowyskie starostwo ob. Bychowiec Jan (Satysfakcya).

WOLLANDUS Adam. Faustae gratulationis et honoris ergo Epithalamia Gener. et Nobiliss., virtute et doctrina excultiss. viro juveni Dn. Johanni a Rembau Judicii Riesenburgens: et Quidzinen: terrestris assesoris digniss. et in Sadlin haereditario, bonorum Orlau et Zaiczierse pro tempore possesori etc. sponso, nec non nobiliss. pudiciss. virgini Catharinae, generosi olim et nobiliss. Pauli de Lichtenhau judicii terrestris Culmensis Scabini, in Orlau et Czeczewo haereditarii etc. relictae filiae sponsae scripta ab Ad. Vollando... Gedani, literis Hünfeldi exscripta a. MDCXVIII (1618) Mense Junio, cujus tertius fuit dies nuptiarum. w 4ce.

Na odwrocie tyt. wiersze dla nowożeńców. Bibl. Pusłowskich ma tę jedną kartkę.

(Wołłczacki Wal.). Carmen salutatorium Valentino Wołłczarski, episc. Tamassensi ordinis Praedicatorum Vilnam advenienti a Conventu Generali Vilnense S. Spiritus eisdem Ordinis oblatum 1774. w 4ce, k. 6.

Uniw. Wileń.

— Na przywitanie Wal. Wołłczackiego gdy pierwszy raz... przybył do Wilna... (1774). w 4ce. Uniw. Wileń.

— ob. Sapieżyna Teod. (Wiad. 1774).

(Wollen Jan Gabriel). Der sämbtlich allhier Studirenden Mit Thränen vermischte Klage... Bey dem Grabe... Johann Gabriel von Wollen... Thorn, Joh. Nicolai (1727). fol., k. 2.

Tor. Kop.

WOLLENBERG Jakub. Amuletum spirituale oder Geistliche Seelen Artzeney wider der Sünden, des Teuffels, Todes und der Hellen Gift täglich, stündlich und augenblicklich heilsam zugebrauchen. Das ist: Christliche Leichpredigt auss dem güldenen Sprüchlein 1. Joh. 1. Das Blut Jesu Christi etc. beym Leichbegangniss des Ehrbahren und Gottseligen Jünglings, Thomae Wiegers, des Weyland Ehrenvesten Vornehm und Wolgeachten Herrn David Wiegers, gewesenen Bürgers und Kauffmañs in der Weitberümbsten Handelstadt Lübeck, nachgebliebenen Sohns, welcher zur Wilda in Gross Littawen den 3. Decembris Anno 1629. seliglich gestorben und den 9. Ianuarii begraben, gehalten Durch Iacobum Wollenbergium, Der Christlichen Teutschen Gemein, der ungeenderten Augspurgischen Confession zugethan, Prediger daselbst. Gedruckt zu Riga in Lieffland, durch Gerhardum Schröder, im Jahr 1630. w 4ce, sygn. D_3.

Jagiell. — Wrocławs. miejs.

Wollfram ob. Wolfram.

WOLLITZIUS Jan. Acclamationes, quibus Joachimo Pastorio applaudere voluerunt cultores. Dantisci 1655. w 4ce.

— Elegia super excessu Jacobi Stüven. Dantisci 1657. fol.

— Epicedium in discessum Lucretiae Preutten. Dantisci 1656. fol.

— Epicedium in obitum Gabrielis Schumanni. Dantisci 1654. fol

— Melos hymeneum Solennibus Nuptiis... Iohannis Philippi Cölmeri... et Annae Mariae Bojen... 1654... Typis Viduae Georgii Rhetii 1654. w 4ce, str. 8.

— Naeniae in obitum Henrici Schumanni. Dantisci 1655. w 4ce.

— Nuptiis Johannis Philippi Cölmeri et Annae Mariae Bojen. Dantisci 1654. w 4ce.

— Nupt. fest. Bartholomaei Dusterwaldi et Annae Johannis Borgmanni filiae. Dantisci. w 4ce.

— Honori nupt. Johannis Gellenthin nec non Annae von Freden. Dantisci. fol.

— Nuptiarum festivitati Caroli ab Holten et Euphrosinae Bartschiae de Demuth. w 4ce.

— Trauer-Gedicht... Elisabeth Färber, Hermann Kromhausen Wittwe. Danzig 1655. w 4ce. Gdańs. miejs.

— ob. Schmieden J. (Hymenaeus 1655).

Wołłodkowicz ob. Wołodkowicz.

Wołłowicz (Wołowicz) Aleksander ob. Kotowicz Aleksander — Łubieński Maciej (1628) — Zawalski Jan (Pharetra 1633).

Wołłowicz (Wołowicz) Andrzej ob. Heidenstein J. (1622) — Młodyński Stefan (1614).

WOŁŁOWICZ Antoni Erazm, biskup łucki († 6 lipca 1770). Droga do nieśmiertelności publicznych cnót torem Iasnie Oswieconego Xięcia JMci Pawła Karola na Białym Kowlu, Smolanach, Rakowie, Zasławiu, Tarnowie, Wiśniczu Lubartowicza Sanguszka Marszałka W. W. X. Lit. Krzemienieckiego, Czerkawskiego, Starosty znaczna przy pogrzebowym akcie w kościele Lubelskim OO. Kapucynów wszystkim do naśladowania pokazana przez JW. JMX. Antoniego Wołłowicza kanonika Metrop. Gnieźnieńskiey, archidyakona Zmudzkiego. dziekana Warszawskiego, sekretarza W. W. X. L. dnia 24 Maja R. P. 1751. fol., k. 10.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Exhorta przy oddawaniu ciała s. p. Jaśnie Wielmożney Jmci Pani Antoniny z Zahorowskich ordynatowy Zamoyskiey, w Kościele Lubelskim WW. OO. Jezuitów, Dnia 9. Junii R. P. 1747. miana A pozostałey siostrze Rodzoney Jaśnie Wielmożney Jmci Pani Rozaliy Pocieiowy, Strażnikowy W. X. Litewskiego, Pani y Dobrodzieyce, na znak powinnęy Submmissyi w łaskawy Depozyt oddana. Przez J. W. Jmci X. Antoniego Wołłowicza, Pisarza W. X. Litewskiego Dziekana Warszawskiego... w Lublinie w Drukarni J. K. Mci Colleg. Societatis Jesu 1747. fol., kart 3.

— List pasterski. Dan w Załoskach 9 lutego 1760. fol.

Nakazuje odprawianie nabożeństwa za duszę Stan. Potockiego wojew. pozn. Ossol.

— List pasterski. Dan w Torczynie, 11 Stycz. 1761. fol. Jagiell.

Wzywa do odbywania nabożeństw z powodu śmierci Heleny z Zamojskich Potockiej wojewodziny poznańskiej.

— List pasterski... Dat. Luceoriae 26 Aprilis 1766. folio, str. 1.

Krasiń.

— Mowa J. W. J. X. Wołłowicza Biskupa Łuckiego y Brzeskiego, miana w Warszawie na Senatus Consilium post fata Nayiaśnieyszego Króla JMci Augusta III. dnia 7. 9bris 1763. folio, k. 2 liczb.

Odpowiada na propozycje Prymasa. — Zarazem: Mowa (Pawła Mostowskiego) Wojewody Pomorskiego w tej materyi.

Rekomenduje do nagrody Węgierskiego pułkownika zasłużonego na komisji z Hanem.

Akad. — Bibl. w Suchej — Krasiń.

— Nowenna czyli Wigilia do Swiętych Piotra y Pawła Apostołów od JW. IMCI. Księdza Antoniego Erazma Wołłowicza... zalecone. Warszawa. w Drukarni Coll. S. Jesu 1767. w 4ce, str. 98.

Krasiń.

— Szczesliwosc Oyczyzny. Przez Wybranego z Woli Bozey Na Tron Polski Krola, Nayiasnieyszego Augusta III. Przy Anniwersalnym w lat dziesięć Festynie, Kazaniem Publicznym w Kościele Kollegiáty Lubelskiey Przez Xiędza Antoniego Wołłowicza, Kanonika Gnieznienskiego, Archidiákona Zmudzkiego, J. O. Trybunału Koronnego, Vice-Prezydenta. Ogłoszona. Roku, ktorego powszechne na Odkupienie Swiata

zawitało Szczęście 1743. Dnia 5. Października. [Tu ozdobna linia]. w Lublinie w Drukarni Collegii Soc: Jesu. fol., k. tyt., 1 ryc. i k. 9 nlb.

Rycina przedstawia aniołka odsuwającego zasłonę, poza nią herb Grabie, obok dwie postacie żeńskie (Polska i Litwa) z orderami; nad herbem słońce i orzeł z koroną w dzióbie. Rycina nędzna, nie podpisana.

Dedyk. do Jana Aleks. Lipskiego, kard. i bisk. krak.

Kazanie miane do Trybunału, pełne pochwał dla Augusta III i zapewnień o szczęśliwości ojczyzny, „bo jej wszystkie wypogodził smutków cienie". Kończy: „Tak prezydent, marszałek, tak Trybunał cały — Życzyć królu, niech tron twój będzie w Polscze trwały".

Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

(Wołłowicz Antoni Erazm). Dignitas tiarae illustriss. nobilissimoq. sanguini praeclaris in ecclesiam virtutib., singularib. in patriam et rempubl. meritis illustriss. domini Antonii Wołłowicz, episcopi Luceoriensis et Brestensis, debita, felici in ingressu ad pontificiam cathedram, magno plausu et demisso cultu adorata a dioecesanis... colleg. Soc. Jesu. 1775. fol., k. 27 nlb.

— Illustrissimo excellentissimo ac reverendissimo domino... episcopo Luceoriensi et Brestensi. fol.

Uniw. Wileń.

— ob. Benedykt XIV (1755) — Giżycki Paweł (1751) — Gorajski Jan J. (1755) — Katechizm (1769) — Wąsowski Gord. (Kazania 1743).

Janocki Lexic. 177. — Finkel III str. 1898.

(Wołłowicz Antoni). Kommissya do rozsądzenia sprawy W. Wołłowicza, Marszałka Grodzieńskiego, o rozdział dóbr Szylele i Rubinów, z Wżnemi Piłsudzkiemi (1774). fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— ob. Kommissya (1792).

(Wołłowicz Benedykt). Sprawa JW. JP. Benedykta Wołłowicza Prezydenta Ziemskiego Rosienskiego Kawalera Orderu Polskiego z WW. JPP. Michałem i Rozalią z Miniatow Minmontami Skarbnikami Inflanckiemi Po Appellacyi od Dekretu Ziemskiego Rosienskiego w Roku 1795. Junii 8. dnia ferowanego, przed Sąd Głowny Litewski w prowadzaiąca się. (1798). fol., k. 8 nlb.

Dopis.: Jerzy Lipnicki. Uniw. Wileń.

— Sprawa JWW. JPP. Benedykta Prezydenta Sądow Ziems: Rosieńskich, Antoniego Kasztelana Mereckiego, Michała Ciwuna Birzyniiańskiego Wołłowiczow Kawalerow Orderow Polskich, z WW. JPP. Antonim i Urszulą z Nagurskich Giedgowdami, Anielą z Iwanowiczow Steckiewiczową Szambelanową, Józefem i Johanną z Gineytow pierwiey Adamkowiczową Słowaczyńskiemi Ciwunami Korszewskiemi. Tudzież z WW. JPP. Dyrdami, Gineytami, Gobiatami, Bonifacym Nagurskim, Ignacym Jelskim, i dalszemi stronami w pozwach i Aktoratach wyrażonymi. (1798). fol., k. 7 nlb.

Dopis.: Jerzy Lipnicki. Uniw. Wileń.

— ob. Giełgud M. (1790) — Minmont Mat. (1797).

WOŁŁOWICZ Dominik, referendarz litewski. [Mowa do Augusta III króla polskiego]. fol., k. 16 nlb.

Brak tytułu. Uniw. Warsz.

— ob. Nadazi Jan (1729) — Poniński Ant. (Dar Bogów 1744).

Juszyński II 340. — Janocki Polon. lit. 84. — Załuski Bibl. 71 (z mylną datą r. 1748).

Wołłowicz Eustachy (Ostafi) (I) star. mohylewski, kasztelan trocki, podkancl. litew. ob. Budny Sz. (O prawd. 1562) — Bullinger H. (O pożyw. ciała 1559) — Cebes (1581) — Czechowicz Marcin (Summariusz 1570) — Gedrolius — Gilowski P. (Wykład kat. 1579) — Lipsius J. (Epistolarum 1607) — Luter M. (Katech. 1562) — Mylius Jan (1568) — Oczko Wojc. (Cieplice 1578) — Paraeus (1619) — Zarnowca (z) Grz. (Postylla 1582).

Łukaszewicz Wyzn. helw. w Litwie I 156. — Wotschke Verg. Reise w „Altpreuss. Monatschrift" LXVIII 312 i n. — Tenże Abraham Culvensis str. 242 i nast. — Polkowski Sprawy woj. Batorego 1887 str. 430.

(Wołłowicz). Signum ad Placitum pacandis pacis placito regnis: seu Signaculum super cor regum Cancellaria gemma Illmi Dni Eustachii Wołłowicz Castellani Vilnensis nec non Cancellarii

Magni D. Lith. positum, nunc vero sub auspiciis Illmae familiae Wołłowiciorum, Perillustri Dno Christophoro Wołłowicz Succamerario Mscislaviensi, Capitaneo Kopcioviensi in metam avitae Bogoriae statutum, ad coronidem vero scholastici Anni, in coronarum insignia, Perill. ac Magnificae oratoriae juventuti Mscislaviensi in Athenaeo derivatum A. D. 1729. Vilnae typis Univers. Soc. J. fol., k. 8 nlb.

Rezydencja mścisławska jezuicka przypisała prozą łac. podkomorzemu. Treść dialogu w trzech aktach z prologiem i epilogiem jest po polsku i po łacinie. Za treść do niego posłużyło poselstwo Eustachego Wołłowicza do Moskwy, odprawione za panowania Stefana Batorego. Akad.

(Wołłowicz Eustachy) (II) syn Jana, biskup wileński (ur. 1572 † 1630). Auspicatissimus Illustrissimi ac Reverendissimi in Christo Patris ac Domini D. Eustachii Wołłowicz D. G. Episcopi Vilnensis praesularis Enthronismus a praenobili iuventute academica Viln. Soc. Jesu summo gratulandi studio adornatus A. D.... 1616. Vilnae, in typogr. Academica. w 4ce, k. 4.

Ob. Wojna P. Uniw. Warsz.

— Summarium tragoediae Eustachianae in gratiam Illustrissimi ac Reverendissimi in Christ. patris ac domini Eustachii Wołowicz episcopi Vilnensis a iuventute academica Vilnensi S. Jesu 14 Nov. 1618 in eius ingressu. Vilnae, typis S. J. w 4ce, ark. 1.

Wiersze łac. podpisał Adrianus Czartoryski dux a Klewań Phil. Stud. acad. nomine. Czartor.

— ob. Barclai Jan (Paraenesis 1628) — Birkowski Fabian (Głos 1629) — Brzeski Wojciech (Controv. 1626) — Dominis Marek Antoni (Zwrócenie się z Anglii 1622) — Duns J. (Sent. 1627) — Giedroyć Wład. (1646) — Horst (1628) — Justinellus (1624) — Kołakowski J. (1619) — Loeaechius (1605, 1608) — Martini (Conclusiones 1617) — Modus celebr. missae (1621) — Maven And. (1612—20) — Mławski (Pancarpia 1617) — Olszewski Jak. (Kaz. pogrzeb. 1630) — Opaliński Ł. (Polonia 1628) — Pac Stef. (1630) — Rader M. (1614) — Radziwiłł Krz. (Mowa 1630) — Rochmanowicz Krz. (Mausoleum 1630) — Sitanius (Poematum 1626) — Świątkowic (Vita J. Cant. 1608) — Szyrwid (Punkty kazań 1629) — Widzewicz (Kazanie 1616) — Witkowski Stanisł. (Wiersz 1626) — Wojna Piotr (1616) — Wojna Wład. (1616) — Zawisza Krz. (Theses 1621) — Zawisza Mik.

Niemcewicz Panow. Zygm. III, t. II 142. — Kraszewski Wilno IV 253, 506, 520. — Rzepnicki Vitae praes. II 188. — Starowolski Monum. 227. — Tygodnik Ilustr. 1866 str. 37—9. — Niesiecki Herbarz IX 416. — Danejkowicz Swada II 29 (tu mowy Krz. Radziwiłła i Stef. Paca). — Akta zapadnoj Rossii IV 253, 432. — Rozwadowski w Encykl. Polskiej (Akad. Um.) t. III (Język 1914) str. 374. — Finkel Bibl. hist. III str. 1898.

Wołłowicz Hieronim (Jarosz) starosta żmudzki, podskarbi i pisarz W. X. Lit. ob. Jagodyński St. (Epitimia 1613) — Krajewski J. (Pożar 1610) — Loeaechius And. (Schediasma 1612, Świadek 1633) — Płocki W. (Szcz. południe 1634) — Roehmanowicz Krz. (1630) — Wituński Aug. (Chorągiew 1636).

Siarczyński Obraz II 321. — Niesiecki Herbarz IX 416. — Święcki Hist. pam. II 318.

WOŁŁOWICZ Jan Kazimierz. Antistes Magnus Illustrissimus et Reverendissimus DD. Alexander Sapieha In Macieiow D. et A. S. G. Episcopus Vilnensis Academica Panegyri salutatus, quam eidem Illustrissimo ac Reverendissimo Praesuli Solemni Episcopalem in Cathedram Ingressu Almae Universitatis Vilnensis S. J. Nomine Joannes Wołłowicz Dapiferides M. D. L. Auditor Eloquentiae DD. CC. Anno Salutis 1668. Vilnae. Typis Academiae Soc. Jesu. fol., k. 12 (sygn. E_2).

Dedyk. Aleksandrowi Sapieże.
Ossol. — Uniw. Wileń.

(Wołłowicz Jan Kazimierz). Ludi gloriae immortali dicati ac sub faustissima nuptiarum hilaria Perillustribus ac Magnif. Neo-sponsis Joanni Casimiro Wołłowicz... nec non Catharinae Rosae Naruszewicowna, Procancellaridi M. D. L., in spectaculum dati ab alma Aca-

demia et Universitate Vilnensi S. J. Vilnae 1680. fol., k. 19.

Są tu i polskie wiersze. Autorowie nie wymienieni. Uniw. Kijows.

— ob. Pafnucjusz (Żywot S. Onufryusza 1686).

Wołłowicz Jerzy (I) kanonik wileń. ob. Kojałowicz Wojciech (Śmierć bez męki Piotra Woł. 1652).

WOŁŁOWICZ Jerzy (II) starosta purwiński († 1768). Posiłek Ranny W Każdym Momencie Gotowy Dla Zgłodniałey Grzesznikow Duszy Kondymentem Zbawienia Aż do Zupełnego Nasycenia Zaprawiony, Z Rożnych Seraficzney Miłości Boskiey Aktów Zebrany. a z przydaniem różnego nabożeństwa Roku Tysiąc siedmset siedmdziesiąt szóstego Przedrukowany. [Tu w płomykach serce oplecione cierniowym wieńcem; na sercu krzyż]. w Wilnie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey Xięży Scholarum Piarum. (1776). w 8ce. k. tyt. i k. 13 nlb., str. 422 oraz 2 k. nlb. (Regestr nabożeństwa).

Imprimatur daje A. Kołłątay na odwrocie karty tytułowej.

Dedyk. do Anny Wołłowiczowny ksieni benedykt. wileń., siostry autora, gdzie autor nazwany ś. p.

Rozpoczyna Kalendarz roczny, po czym tytuł przedrukowany (z małą odmianą). Jest to zbiór nabożeństw, modlitw, litanii, pieśni. — Na str. 165: Lament pokutującego grzesznika (wierszem). — Na str. 208: Prośby grzesznika (wierszem) oraz: Uwagi o śmierci, sądzie, piekle i niebie (prozą). — Na str. 301: Echo wieczności... („Echo" to zaczyna się: Za co czas traciemy, A siebie gubiemy, Pyta Wieczność. — Za co leniwemy, Zostajem z innemi, Upomina Wieczność... itd.). — Kończy pieśń: Do Krolowey Nieba pod czas niepokoju, pochodząca jeszcze z końca w. XVII, jak świadczy tekst:

Królowa Polska Najśw. Marya
Wszystkiego świata niebieska lilia
Weź pod twą obronę
A oddal na stronę
Bisurmana.
...Bo nieprzyjaciel na to się usadził
By sługi twoje z ojczyzny wygładził
I wygładził chrześcijany,
A osadził swe pogany
Po fortecach polskich,
Aby ofiar Boskich
Już nie było... itd.

Wiersze o śmierci i piekle bardzo przypominają swym typem wiersze Baki (opisane pod „Uwagi"), co świadczy tylko, że Baka dostosowywał się do istniejącego rodzaju literackiego i nie był w swoich formach literackich odosobniony.

Pierwsze wydanie tego zbiorku nie jest mi znane. Zapewne wyszło bezimiennie.

Jocher 6262. Uniw. Warsz.

— ob. Nadasi (Portret nieskończony 1729) — Tupalski Mikołaj (Kazanie przy złożeniu 1769).

WOŁŁOWICZ Józef. Głos.. stolnika y posła ziemi Ciechanowskiey miany na sessyi seymowey dn. 19 listopada 1788 r. Warszawa, Dufour 1788. w 4ce, str. 4. Bibl. w Suchej.

— Głos... stolnika y posła ziemi ciechanowskiey na sessyi seymowey d. 13 listop. 1789 miany. w 4ce. Czartor.

— Głos... stolnika y posła ziemi Ciechanowskiey miany na sessyi seymowey dn. 14 listopada 1788. Warszawa, Dufour. fol., k. 2. Czartor. — Raczyń.

— Mowa... stolnika y posła ziemi Ciechanowskiey na sessyi seymowey dn. 4 marca 1789 miana. Warszawa, Dufour. fol., k. 2. Czartor.

— Projekt urządzający propinacye. fol., k. 1. Czartor.

— Przypomnienie się... miane na sessyi seymowey dnia 22 7bris 1789. w 8ce, k. 1. Uniw. Wileń.

WOŁŁOWICZ Kazimierz marszałkowicz, potem marszałek słonimski († 1790). List Ciekawy Przeciw Autorowi Xiążki O Utrzymywaniu Seymow Z Responsem Tak na ten List, iako na przyszłą Xiążkę, ktora w nim iest obiecana: y na podobneż insze zarzuty. [Tu ornament linearny]. Roku 1762. w 8ce, k. tyt., str. 88.

Streszczenie podane w t. XIV 503.

Geneza tego Listu jest następująca: Wołłowicz, marszałek słonimski, napisał 26 marca 1761 list do ks. Śliwickiego wizytatora misj. imieniem sejmiku słonimskiego z pochwałą I tomu pracy Konarskiego „O skut. rad sposobie". — List Wołłowicza wywołał oburzenie jakiegoś nie nazwanego zwolennika wolności (i liberi veto), który dał temu wyraz w odpowiedzi przesłanej wprost Wołłowiczowi. Ta odpowiedź rozpoczyna niniejszą książeczkę a nosi tytuł:

List przyjaciela do W. Jmci Pana Wołłowicza marszałka słonimskiego pisany z okazji listu jego... do ks. Śliwickiego... (str. 3—10).

Nie nazwany autor tego Listu wychwala staropolskie cnoty, żarliwość w wierze, miłość ojczyzny itd. i twierdzi, że pluralitas votorum musiałaby zaszkodzić wolności. Książkę „O skut. rad" nazywa pełną jadu i niegodziwą (ale ma na myśli głównie tom II). Tylko wolny głos broni źle czynić radom. Gdyby znieść pluralitatem, królowie postępowaliby, jak chcą. Zresztą kardynalne prawa powinny być niewzruszone. Wreszcie uderza na nowomodne konwikty, że źle uczą, a konwiktorowie wstydzą się chodzić ze świecami przed Najśw. Sakr. Konwikty są zniszczeniem stanu szlacheckiego i ubożą miasta (?). „Chwalę ja konwikty, ale te, które z fundacji uboższą szlachtę konserwują.

Na ten list odpisał syn marszałka — a więc marszałkowicz słonimski Wołłowicz obszerną niniejszą broszurą (datow. 2 maja w Słonimie). I ta broszura ma formę „listu" wystosowanego do Mikulskiego wojskiego słonimskiego, posła z powiatu słonimskiego na sejm. Ponieważ i marszałkowicz Wołłowicz posłował na sejm, przeto nazywa Mikulskiego kolegą swoim. Marszałkowicz odpowiada ostro w obronie książki, wykazując że nie ma w niej naruszenia wolności.

Zestawia więc głosy pochwalne, jakie tym czasem Konarski otrzymał. Wykazuje, że nie znosi on wolnego głosu, bo ten będzie istniał nawet przy pluralitas. Znosi tylko „liberum rumpo" tj. rwanie sejmików i sejmów. Powołuje się na tom III książki, gdzie wiele obiekcji wyjaśniono lub odparto. Do tego tomu odsyła wciąż w ważniejszych kwestiach. Na str. 74—82 broni konwiktów, cytując broszurę „Mowa o konwiktach" (wydaną w r. 1760 — obacz o niej pod: Jordan Adam), a do swojej obrony dołącza imienny regestr konwiktorów Collegii Nobilium Sch. P. (było ich w r. 1762 z górą siedemdziesięciu; między nimi: Tad. Grabianka, Kaj. Sołtyk, Józef Szymanowski, Adam Krasiński, Józef Jordan, Jan Sanguszko, Stan. Potocki). Wreszcie na koniec cytuje komunikowany mu od autora książki (Stan. Konarskiego) list koniuszego Radziwiłła, który godzi się na pluralitatem szwedzką, angielską i holenderską, i zapowiada, że w części IV bliżej to rozwinie. Wynijdźmy z plugawej anarchii — ale nie przez takich statystów, jak autor listu do Wołłowicza, może się to stać.

Broszury tej autorem nie jest oczywiście młody marszałkowicz, tylko ktoś starszy, wytrawny, znający na wskróś i dzieło i dalsze plany Konarskiego, wtajemniczony w materiał będący do jego dyspozycji — a więc najprawdopodobniej sam Konarski lub ktoś bardzo mu bliski.

Ojciec mój na podstawie jakiejś zapiski na egzemplarzu przypisał ją Feliksowi Czackiemu i zamieścił w t. XIV 503. Ale sądzę, że niesłusznie.

Konopczyński Mrok i świt (1911) str. 313. — Tenże Stan. Konarski (1926) str. 255. — Tenże Liberum veto... str. 403.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Lwow.

— ob. Śliwiński F. (Kazanie 1790).

Wołłowicz Krzysztof ob. Nadasi Jan ks. (1729) — Wołłowicz Eustachy (Signum ad placitum 1729) — Wołłowicz Winc. P. (Kazanie 1729).

Wołłowicz Marcjan marszałek W. X. L. ob. Legucki Jan (Kazanie 1750) — Nadasi Jan (1729).

Feldman Polska w dobie wojny półn. 1925.

(Wołłowicz Michał) ciwun birżański. Sprawa JW. Michała Wołłowicza Ciwona Birżańskiego Xięstwa Żmudz. i Kawalera Orderow z W. JP. Teodorą z Piotrowiczów Vietyngofową Generał Lieutnan bywszych Woysk Litt: Panią i JP. Janem Wieczorkowskim bywszym iey Komisarzem (r. 1798). fol., k. 13.

Uniw. Wileń.

— ob. Vietynghoffowa.

WOŁŁOWICZ Michał Winc. Mowa... podczas limity sądow miana... 1767. fol.

Uniw. Wileń.

— ob. Osztorp Franciszek (Obchodzącemu 1767).

Wołłowicz Ostafi ob. Wołłowicz Eustachy.

WOŁŁOWICZ Paweł. Dysputacya Wileńska ktorą miał X. Marcin Smiglecki Societatis Iesv Z Ministrami Ewángelickimi 2. Iunij. w Roku 1599. O iedney Widomey Głowie Kośćioła Bożego. Wydana Przez Pawla Wołłowicza. [Tu ozdobnik]. W Wilnie. M.DXC.IX. (1599). w 4ce, k. tyt. i k. 21 nlb.

Obacz tom XXVIII str. 305—6. Tam opisane są dwa równoczesne wydania tej dysputacji. — Wołłowicz jest tylko wydawcą, a autorem był Śmiglecki.

— ob. Chodkiewicz Hier. (1603) — Chodkiewiczówna Zofia (Hymeneusz 1603) — Hilchen Dawid (1603) — Krzewski Abraham (1589) — Rochma-

nowicz Krzysztof (Mausoleum 1630) — Tuczyński Piotr (In obitum 1591).

Łukaszewicz Wyzn. helw. w Litwie I 138. — Wiszniewski Hist. lit. VIII 227. — Finkel III str. 1898.

Wołłowicz Piotr podkom. trocki ob. Kojałowicz Wojciech (Śmierć bez męki 1652).

WOŁŁOWICZ Piotr Wincenty Soc. Jesu († 1737). Portret nieskończony wieczności... X. J. Nadasego... polskim wierszem (1729)... ob. t. XXIII 14.

Tłumacz przypisał swoim synom.

— Kazanie na dzień S. Ignacego de Loiola... W. J. P. Krzysztofowi Kazimierzowi Wołłowiczowi Podkomorzemu Woiew. Mińskiego Rodzonemu Bratu swemu y Dobrodzieiowi ofiarowane, miane w kościele Nowicyatu Wileńskiego przez Wielebnego X. Wincent. Piotra Wołłowicza S. J. w Wilnie w Drukarni Akadem. S. J. R. 1729. w 4ce,

Jocher 4957. Uniw. Wileń.

— ob. Lancitius Mikołaj (Księga duchowna 1733) — Mikucki Antoni (Krótkie 1776).

Encykl. Orgelbr. XXVII 762. — Jussyński II 340. — Wizerunki i roztrz. 1843 t. 60 str. 303. — Kraszewski Wilno IV 249, 227.

Wołłowicz Rom. ob. Sapieha Jan (Epithalamium 1604).

Wołłowicz Stanisław ob. Borkowski Petrus (Disputatio 1596) — Lang J. (Adagia 1596).

Wołłowicz Walerian biskup wileń. ob. Grutinius Andr. (Pro nobilium 1558) — Turrianus Fr. (Pro eucharistia 1575).

Wołłowicz Władysław wojew. witebski († 1668) ob. Białowicz Walenty (1669) — Kojałowicz Kazim. (1669) — Pac Kazimierz (1669).

Kwiatkowski Panow. Władysł. IV 73. — Święcki Hist. pam. II 320 — Niesiecki Herbarz IX 420—1. — Kotłubaj Galeria nieświeska str. 171. — Chrapowicki Diariusz str. 67. — Volumina Legum IV 412. — Encykl. Orgelbr. XXVI 751—4.

Wołłowiczowa Anna (I) ob. Gawianowski Wawrz. Kazim. (1649).

Wołłowiczowa Anna (II) ob. Gertruda św. (Poseł 1763).

Wołłowiczowa Antonina ob. Wcisłowski Walenty Józef (Hymen 1718).

Wołłowiczowa Bohdanowa ob. Ogiński Boh. (Orenographe 1625).

Wołłowiczowa Dorota ob. Zaleski Samuel (Strzały 1636).

Wołłowiczowa Eleonora z Olszewskich ob. Tomaszewski Augustyn (Kazanie 1797).

Wołłowiczowa Helżbieta z Gosławic ob. Jńczyński Rafael (Kaz. pogrzeb. 1636) — Wituński Augustyn (Dla wieczney pamięci chorągiew 1636).

Wołłowiczowa Ludwika z Szemiotów ob. Śliwiński Feliks (Kazanie 1790).

Wołłowiczówna starościanka żmudz. ob. Wiesiołowski (Oddawanie 1745).

(Wołłowiczówna Anna Franciszka) ksieni benedyktynek. Do... Imci Panny Anny Wołłowiczówny... Xieni z okoliczności rocznicy elekcyi na swoy urząd... Wilno 1779. fol. Uniw. Wileń.

— Do Wielmożney w Bogu Nayprzewielebnieyszey Jey mość panny... 1774. fol. Uniw. Wileń.

— Wielmożney w Bogu Nayprzewielebnieyszey Jeymci Pannie... wiersz. folio. Uniw. Wileń.

— ob. Andrzejowski Karol (Kalend. Benedyktyń. 1768) — Blozjusz Ludwik (1778) — Bocharewicz B. (1779) — Gertruda św. (1763) — Małachowski Tom. (1761) — Sobolewski Stan. (Pamiątka 1762) — Wołłowicz Jerzy (Posiłek ranny 1776).

Wołłowiczówna Apolonia ob. Zaleski Sam. (1636).

(Wołłowiczówna Franciszka Julia). Do Dziecięcia Nowo-urodzonego WJ. Panny Franciszki Julianny Wołłowiczowny Generałowny woysk W. X. Litt. Wiersz. R. 1780. fol., k. 1.

Uniw. Wileń.

(Wołłowiczówna Halszka). Miłość boża dla skróconego do dobrzeczynienia placu strzałą Ich M. PP. Wołłowiczów przez śmierć świętey pamięci Jey M. Paniey Halszki Wołowiczowney etc. smutnie narzekaiąc wielką sobie otuchę powetowania szkód podiętych w pozostałych pomienioney zacney familiey ludziach obiecuie. w 4ce, k. 5 nlb.

Jagiell.

— ob. Nadasi Jan (1729).

Wołłowiczówna Helena ob. Hołowczyński Jan (Epithalamium 1622).

Wołłowiczówna Katarzyna ob. Giedroyć (Elegia 1561).

Wołłowiczówna Krystyna ob. Hennicki Jak. (1649).

Wołłowiczówna Tekla, żona Aleks. Lud. Radziwiłła ob. Przyłuski Baltazar (Jako Rachela 1639).

Wołłowiczówna Zofia ob. Sarbiewski (Opera posthuma 1769) — Skorulski Jan (Głos pochwał 1764, Vox voluptatis 1764).

Wołłowiczów (z) ob. Kurczowa — Radziwiłłowa — Woynina — Zamoyska — Zenowiczowa.

Wolmar ob. Bartolinus Stan. — Komorowski Sam. (Accord 1657) — Lauro (1602).

Wolmar Jerzy Fryderyk ob. Ludens (1724) — Providentia.

WOLMER Kazimierz. Głos drugi WW. I. PP. Wolmerów Szambelaństwa J. K. Mci, Zeromskiego Łowczyca Brasławskiego w kategorji jedney. A JPP. Frankowskich w kategoryi i pretensji drugiey, wszystko to ex re pretensyi do Maiątku niegdyś po zeszłym Sabińskim przez W. JP. Tadeusza Hutorowicza (którego to dzisiaj majątek idzie na Taxę) zabranego i via Succesionis przywłaszczonego Z tymże W. JP. Tadeuszem Strażnikiem Oszmiań: i Ignacym Łowczycem Hutorowiczami, oraz przeciwko Ich Kredytorom. (1790). fol., k. 6.

Dopis.: przez Sobańskiego, budowniczego powiatu oszmiańskiego. Uniw. Wileń.

— Sprawa JW. Jmość Pana Kazimierza Wolmera Kasztelana Grodzieńskiego. Przeciwko JWW. Wincentemu i Apolonii Helenie z Xiążąt Massalskich Potockim Podkomorstwu Koronnym. Po Dekrecie Ziemskim Trockim 1799. 8bra 12. i nie słuszney JWW. Potockich Appellacyi. fol., k. 1 lb.

Dopisano: Zaleski (wnosił).

Uniw. Wileń.

— Odpowiedź Wolmera Na powtórne Pisma J. W. Hetmana Wielkiego W. X. Litt. fol., k. 2.

T. P. N. w Poznaniu

Wolmerowie ob. Andrzejkiewicz (1796) — Ogiński hetman (1794) — Wulmer.

VOLNEY Chasseboeuf Fr. Celestyn (ur. 1757 † 1820). Rozwaliny Czyli Uwagi Nad Rewolucyami Narodow, przez M. Wolney, Członka Zgromadzenia Narodowego W Roku 1792. W Paryżu Wydane a dla dobra Ludu Polskiego Na Oyczysty Język Wyłozone. [Tu w liniach:] z Dwoma Kopersztychami. [Tu winietka: wieniec]. w Warszawie w Drukarni Piotra Dufour, Kons: Nadw: J. K. Mci i Dyrektora Drukarni Korpusu Kadetów. 1794. w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb. (przedmowy), str. 176, k. 1 nlb. oraz 2 ryc. — Rozwaliny Czyli Uwagi Nad Rewolucyami Narodów. Częsc II. k. tyt. i k. 1 nlb. (rejestr), str. 312, k. 2 nlb. (omyłki).

Dzieło to, ogłoszone w Paryżu 1792, a w Warszawie 1794, miało służyć jako propaganda haseł rewolucji franc. w Polsce. Rozpoczyna je „Przedmowa" autora, w której wyjaśnia, że chciał objawić prawdy moralne, których zebranie w całość może posłużyć namiętnościom za hamulec i prawidło. Pisał książkę w r. 1784 jako „zmyślony" prawodawca, a obecnie stał się prawodawcą istotnym (członkiem Zgrom. Nar.); dzieło zyskało cześć rzeczywistości. Tom I składa się z 19 rozdziałów. Opisuje w dość mglisty sposób swoją podróż na Wschód (do Egiptu, Syrii, Azji), w której widział wszędzie ruiny (rozwaliny — stąd tytuł dzieła) dawnej cywilizacji. Gdy siedzi na ruinach miasta Palmiry i rozpamiętuje o losach ludzkości, zjawia mu się jakaś mara (geniusz grobowców i rozwalin) i wyjaśnia mu tajemnice. Mówi mu o stworzeniu świata i ludzkości, o sile tajemnej ożywiającej świat, o początku „towarzystw" ludzkich (w duchu Russa), o niewiadomości i chciwości jako o źródle klęsk społecznych, o początkach rządów i zburzeniu równości — za czym przyszedł despotyzm... Ostro atakuje magnatów i kapłanów („potwarcy świątobliwi" — str. 61) i dręczenie narodów przez teokrację. Fanatyzm prowadzi do szaleństwa i do zbrodni. Cytaty i dowody czerpie niby z dziejów Turcji, ale myśli o Europie. „Ponieważ klęski towarzyskie wynikają z chciwości i niewiadomości, ludzie zatym póty onymi dręczeni będą, póki się nie staną oświeconymi i mądrymi" (str. 96). Wywodzi, że rodzaj ludzki się poprawi. Na str. 110 wychwala Kościuszkę za zrzucenie jarzma możnowładztwa. Wprowadza fikcyjne „roz-

prawy" (tj. rozmowę) ludu i możnowładców. Kończą wywody o potrzebie zgromadzenia powszechnego ludów, opartego na hasłach równości, sprawiedliwości i jedności. W „Notach", dodanych na końcu I tomu, dużo uwag o współczesnych stosunkach, np. pochwała dla nauki praw człowieka (str. 174).

Część II drukowana jest na znacznie gorszym papierze. Opisuje, jakieś fikcyjne zgromadzenie „prawodawców" wszystkich narodów, poświęcone wyjaśnieniu prawdziwej religii. Przybywają na nie przedstawiciele wszelkich religii i wyznań i po kolei dyskutują o początku wyobrażeń religij., o czci gwiazd, o różnych hipotezach dotyczących bóstwa i świata (świat jako twór z ognia, świat jako machina wielkiego demiurga), o religii Mojżesza, Zoroastra, Buddy itd. — także o ateizmie (str. 68). Ostatni rozdział poświęcony jest „Rozwiązaniu zagadnienia sprzecznomowności". Prawodawcy wysłuchawszy sprzecznych zdań o religii dochodzą do przekonania, iż ludy godzą się w przedmiotach, które podpadają pod zmysły, ale różnią się, ile razy przedmiot nie podpada pod nie. Aby żyć w zgodzie i pokoju nie trzeba rozmawiać o przedmiotach tego rodzaju i przywiązywać do nich jakiejkolwiek wagi. Uwolnijcie się od kajdan przesądów (str. 212). I do tego tomu dodane obszerne noty. W nich silne ataki na księży wszelkich wyznań (str. 310).

Do tomu I dodane dwa kopersztychy. Pierwszy z nich (roboty Grölla) przedstawia autora we wschodnim stroju oglądającego ruiny Palmiry; drugi mapę półkuli świata (z Afryką, Azją i Europą).

Nazwisko tłumacza nie jest znane. Zapewne któryś z jakobinów polskich — z kuźnicy Kołłątajowskiej?

Dzieło to zostało przedrukowane w r. 1804 (ob. Bibl. V 148). — W roku 1820 wydał przeciw niemu obszerną i gwałtowną polemikę reformat Karol Surowiecki pt. Komentarz czyli wykład nowej księgi objawień (str. 506).

Dzieło to znał i sporo z niego przejął St. Staszyc w poemacie o Rodzie ludzkim. Wpływ na Woronicza (Sybilla) jest mocno wątpliwy.

Cwik w Pamiętniku Liter. 1913 str. 435 (tu życiorys Vol. oraz o wpływie na Woronicza) i 1914 str. 21 (o wpływie na Staszyca). — Drogoszewski w Pam. Liter. 1929 str. 1—22. — Szyjkowski w Przewodniku Nauk. i Liter. 1907 str. 574.

Akad. — Czetwert. — Dzików — Jagiell.

— ob. Dmochowski (O ustanowieniu konstyt. 1793 cz. I str. 211; tu o stanowisku Volneya w sprawie włościan w Polsce) — Świtkowski (Pamiętnik 1791; tu o jego „Podróży" do Egiptu i Syrii).

Volney'a „Considerations sur la guerre des Turcs" wymienia między swymi źródłami Wyjaśnicki (ob.) i nazywa go le voyageur philosophe.

Wolniewicz stolnikowicz nurski ob. Bieliński (1754) — Szembek bisk. płocki (1754).

(Wolnomularska loża). Alphabetische Br.·. Br.·. L.·. Der S.·. g.·. u... v.·. □.·. G.·. v.·. El.·. im Morgen zu Warschau 57[14]87. Gleichheit.·. Einigkeit.·. Stärke.·. (1788). w 8ce, str. 6.

Zawiera spis wolnomularzy. U góry tytułu gwiazda z kilku literami hebrajskimi.

Bibl. Zboru Ewang. reform. w Warszawie.

Wolnomularze (masoni, farmazoni, frankmasoni) ob. Acte declaratoire (du Gr. Orient 1784) — Akt ogłoszenia ustawy W. Wschodu (1784) — Benedykt XIV (Constitutio 1751, Ustawy 1753) — Beweis (w Gdańsku 1763—4) — Brühl Alojzy — Brun (1788) — Cagliostro (1780) — Catechisme à l'usage (1780, w t. XIV 95) — Chwałę (Na budownika) — Dembowski Antoni (Processus contra societatem libertinorum, vulgo Franc Massons 1739, 1745) — Drużbacka (ob. w t. XV 331: Na kompanię frankmasonów) — E. K. (lwowscy 1786) — Francs Maçons (w t. XVI 297) — Frankmasonia — Freimaurer — Gesetze des Klubs (1782; ob. Ustawy klubu 1792) — Glaire — Hylzen Jan — Jabłonowski Konstanty — Jasiński J. (Wiersz do exulantów polsk. 1794) — Kapostas And. (Saul) — Klemens XI (przeciw masonom 1738, 1751) — Klemens XII — Kniażewicz G. (Sekty 1793, Życie Balsamo 1793) — Kortum (Briefe 1785, Reden 1786) — Łabęcki (Przyczyny 1777; satyra na wolnom.) — Lasopolski (und Israeliten 1788) — Leonhardi (1785) — Lipski Jan (Condemnatio liberorum murat. 1739—40) — M. W. (1785) — Mal epidemique — Masoni (w t. XXII 210) — Minasowicz J. E. (Zbiór rytmów 1756 str. 49; tu apologia wolnomularzy; Satyra przeciw bożnikom 1766; Stopnie 1776) — Mokronowski Andrzej — Monitor z r. 1777 (nr 51—2) — Moszyński Fryd.

Aug. — Mowa (na zgromadzeniu 1786) — Mowa przy obchodzie (1789) — Myśli i uwagi (nad farmaz. 1791) — Ostrzeżenie — Pable (Wywód 1773) — Piattoli Scypio — Poniatowski Michał (Rozporz. t. III i IV) — Poniatowski Stan. Aug. — Poniński Ant. (Sarmatides 1741; tu polemika z „deistami") — Potocki Ignacy (Ustawa Wschodu) — Potocki Stan. (Mowa 1784) — Potocki Szczęsny (Mowa 1788) — Przyczyny potępienia farmazonii (1778) — Reden (Drei) — Reglements (1784) — Rieule Stefan (Mowa 1786) — Rozmowa dwóch masonów (w t. XXVI 416) — Rozmowa z rewokatem — Rozprawa (Wschodu 1784) — Rutowski Fryd. Aug. — Rzewuski Kazim. — Schlesier (1796) — Schultz Fr. (Reise 1793) — Surowiecki K. (Ksiądz z krop., Góra rodz. 1792 — także i w w. XIX pisywał przeciw masonerii) — Traunpaar (Briefe über Galizien 1787) — Trębicki — Ustawy Klubu zjednocz. przyj. (1784, 1792; ob. Gesetze) — Uwagi i żądania (1789; tu żądanie kary śmierci na wolnomularzy) — Więckowski Jacek (przepowiednie ich dotyczące 1786, 1790) — Wielhorski Michał — Wilczek (Carmina 1777) — Wolson (Szczypce 1789, Farmazon demask. 1783) — Zwycięstwo prawdy albo farm. zemszczona (1778) — Zwycięstwo albo religia zemszcz. (1785).

Ważnym zbiorem do dziejów wolnom. są tzw. teki Skimborowicza, z których częściowo korzystał ks. Załęski i Smoleński, ale obaj nie znali ich całości. Liczą one 240 ulotnych druków masońskich z w. XVIII i XIX. Z dalszą ich częścią zapoznała się w r. 1930 Józefa Wagnerówna i wydała stamtąd rozprawę J. U. Niemcewicza O wolnem mul. w Polszcze (1930). W rozprawie tej podaje on opis woln. mul. i projekt zmiany ustawy z r. 1784. Pisał ją w r. 1818.

W rękopisie nr 1110 Akad. Um. jest pismo pt. „Opisanie ceremonii przy przyjęciu nowego ad Collegium Francs Massons z niemieckiego przetłumaczone". Pismo to pochodzi z około r. 1740.

Obraz wolnomularstwa w Polsce w. XVIII dał Smoleński Przewrót umysłowy 1891 str. 175—207, oraz ks. Załęski O masonii (wyd. I 1889, II z r. 1908). Obaj czerpali m. i. z materiałów Skimborowicza. Askenazy Napoleon i Polska I 162. — Tenże Łukasiński 1908. — Wrzosek J. Śniadecki I 166 i nast. — Szyjkowski w Przew. Nauk. i Liter. 1907 str. 573. — Loret Życie polskie w Rzymie 1931 str. 256 i nast. (o Hylzenie, St. i Ign. Potockich, Piattolim). — K. M. Morawski Bractwo wrogów wstrzemięźliwości (w Kwart. Hist. 1934, zesz. 3). — Tenże Źródło rozbioru Polski, studia i szkice 1936. — Konopczyński Wolnom. a rozbiór Polski w Kwart. Hist. 1936 str. 677. — Kipa Z dziejów masonerii w Polsce w Sprawozd. Akad. Um. 1929 nr 8. — Nieć Młodość ostatniego elekta (1935) str. 36 i 76. — Liczne prace Małachowskiego-Łempickiego, np. Wolnom. za Augusta III 1927 i Wolnom. za Stanisława Augusta 1927 w „Wiedzy i życiu". — Tenże Dzieje wolnego mul. w Krakowie 1929 (w Bibl. Krak. 69). — Urbański Loże masońskie (w Księdze ku czci Handelsmanna 1929). — Tenże Masoneria w epoce Stanisł. w Spraw. warsz. Tow. Nauk. 1928 t. XXI. — Ujejski Król Nowego Izraela 1924 str. 25 i nast., str. 50 i nast. — Tenże Dzieje mesjanizmu 1931. — J. Czarnomski Pierwsze lata W. Wschodu (w Wiad. Liter. 1938 nr 5). — Fr. Jaworski w Kurierze Lwow. w marcu 1914 (o lożach we Lwowie). — Brückner Dzieje kultury III 58, 285.

Korbut [2] II 57 i 197 oraz IV 342 i 343. — Finkel str. 780, 1610 (głównie nry 15867—15884).

Wolność Polska, Rozmową Polaká z Fráncuzem Roztrząśniona. A przez Kochaiącego Wolność Prawdźiwą Do Druku Podana (ok. r. 1730). w 4ce, k. tyt., str. 43 i str. 2 (Indeks osobliwszych materii).

Na odwr. k. tyt. pisze autor — podpisany literami K.(ochający) W.(olność) P.(rawdziwą) — że podsłuchał tę rozmowę za portierą gabinetu, spisał ją i nie żałuje kosztu, by ją podać do druku.

Tendencją tej broszury jest walka z liberum veto, przedstawionym jako jedna z przeszkód dla prawdziwej wolności. Francuz wykazuje Polakowi, że nieograniczonej wolności i w Polsce także nie ma. Są ciężary podatkowe, wolność od ceł jest problematyczna, są pewne szranki i dla „neminem captivabimus". Tylko liberum veto jest nieograniczone. Omawiają obaj wypadki sejmów grodzieńskiego 1726 i 1729, gdy sejm zerwano jeszcze przed obiorem marszałka. Francuz wykazuje, że przez takie veto znajdują się Polacy w niewoli, bo jeden poseł może wszystkim gęby zamknąć, tym więcej że wtedy żadnej konstytucji sejmu nie wolno in volumen legum wpisać (jest to arcanum status, którego i ja sam nie rozumiem). Także i polska

wolna elekcja ma wielkie wady, które obaj krytykują. Francuz mówi, że nie dałby wolności francuskiej za „waszą polską“, i wykazuje, że monarchia francuska nie jest tyrańska i despotyczna, jak błędnie w Polsce myślą. Broszura gani więc liberum veto i wypowiada nadzieję, że nie tylko marszałka sejmu będzie się obierać przez pluralitas votorum, ale tak samo o obiorze króla i o innych sprawach na sejmie rozstrzygać.

Autor broszury cytuje przykłady historyczne wedle Kromera, przytacza dużo sentencji z Pisma św., przypomina wypadki z ostatnich lat Jana III (1693), które, jak twierdzi, „pamięta“, gani, że nie wybrano po nim królem któregoś z jego synów, powołuje się na wojewodę pozn. Małachowskiego i biskupa K. Łubieńskiego, broni polityki Augusta II. Zna z autopsji ustrój Francji. Przedstawia się sam jako człowiek wiekiem starszy, twierdząc, że go rażą młodzi, którzy „nie mają ku starszym obserwacji i nie radzi na ich zdaniu przestają“, ale to nie znaczy, że musiał to pisać człowiek wiekowy.

Żadna z tych wskazówek nie jest więc dostateczna, aby osobę autora pozwoliła odgadnąć. Natomiast treść broszury wskazuje, że powstała w pobliżu kancelarii królewskiej i że autor był w jej plany wtajemniczony. Wykazuje też ona pewne zbliżenie do późniejszych prac Stan. Konarskiego, a zwłaszcza do „Rozmowy ziemianina z sąsiadem“ (1733), gdzie również sięga wciąż do czasów Jana III, a potępia zrywanie sejmów, w szczególności zaś zrywanie ich przed obiorem marszałka.

Jest też prawdopodobnym, że inspiratorem broszury był podkanclerzy Lipski, ale w takim razie posłużył się piórem Stan. Konarskiego, który był z nim bliżej w tym czasie związany (pisał panegiryk na jego cześć). Zawarte tu niektóre myśli rozwinął w późniejszych pracach Konarski, idąc dużo dalej. Broszura wyszła w każdym razie spod pióra literacko utalentowanego człowieka. W r. 1731 wrócił Konarski z Francji i przywiózł ze sobą znajomość ustroju franc.

Mój ojciec w t. XX 12 zamieścił to słusznie pod Konarskim; inni są skłonni przypisywać autorstwo Lipskiemu (pierwszy zrobił to Kantecki, za nim inni). O Lipskim wiadomo, że pisywał polityczne broszury (donosi o tym Seyler — ob. t. XXI 323). Ale wątpliwe, aby to on mógł wpaść na pomysł wprowadzenia Francuza i ustroju francuskiego.

Przedrukował tę stosunkowo rzadką broszurę Wierzbowski w „Bibliotece zapomnianych poetów i prozaików“ 1904, zeszyt XXI.

W klocku Kras. oprawne z kilkudziesięciu pisemkami z lat 1730—3.

Kantecki Stan. Poniatowski I (1880) str. 139 pierwszy przypisał to Lipskiemu (podkanclerzemu). — Rembowski w przedmowie do wydania „Głosu wolnego“ (1903) str. XXIII—XXVI. — Tenże Pisma III 172 (obszernie streszcza). — Brückner w Pamiętniku Liter. 1904 str. 318 (oświadcza się za autorstwem Lipskiego). — Konopczyński Mrok i świt str. 30. — Tenże Liberum Veto 1918 str. 394. — Tenże Stan. Konarski (1926) str. 44 sądzi, że wyszło 1732. — Lechicka w Kwart. Hist. 1927 str. 489 (przyznaje to Leszczyńskiemu). — Korbut [2] II 25.

Bibl. w Suchej — Dzików — Krasiń. — Tor. Kop. — Uniw. Warsz.

Wolność (Gorżka) młodzieńcom ob. Jarzmo — Praerogativa — Prowana — Żydowski And. (1700).

Że Abr. Prowana († 1602) nie mógł być jej autorem, dowodzi Brückner w Pamiętniku Liter. 1916 str. 324. (Gorżka woln. wyszła po r. 1670).

Wolność y Powaga kościołów i duchownych, albo S. Eutropiusz, Tragedya pod imieniem IW. Konstantego z Brylów Platera y Aug. z Ogińskich Platerowey od młodzi Akademickiey wileńskiey S. J. w publiczney teyże Akademii sali na widok dana. R. 1754. w 4ce, str. 20.

Krasiń. — Uniw. Wileń.

Wolnosc Y Niepodległosc Polski. (1791). w 8ce, str. 16.

Występuje przeciw „ubocznej opiece dla Polski“. Chwali ducha narodu, w którym nic świętszego jak prawo człowieka i obywatela, a nic bardziej upowszechnionego jak rozumna równość i wolność. Gloryfikuje dzień trzeciego maja. Mieszkaniec wolnej ziemi polskiej nie lęka się żadnego najścia, pójdzie odważnie kruszyć najezdnika. Naśladujmy mężnego Zygmunta, który pokonał Glińskiego. — Cała broszura pełna frazeologii. Jagiell.

Wolność (szlachecka, złota, polska) ob. Braun D. (De jurium fund. 1722) — Bromirski A. (1759) — Callieres (1761) — Chlebowski Waw. (1608) — Dachnowski (Złota wolność 1630) — Elekcja (Wolna) — Fredro A. M. (w licznych pismach) — Górnicki Łuk. (Rozmowa Polaka, Droga do wolności 1650) — Gwagnin (Kronika; tu na początku opis polskiej wolności) — Jabłonowski J. (Skrupuł bez skrupułu 1730) — Kaliński Wilh. (Mowa o prawdz. wolności 1777) — Klonowicz F. (Victoria Deorum 1595, rozdz. 37 i nast.) — Kołłątaj

(Listy anonima) — Komorowski Zyg. (Deklaracja złotej wolności 1632) — Konarski Stan. (O skutecznym rad sposobie 1760, Wolność, Ziemianin 1733 i inne jego pisma) — Krzywkowski Leon (polska 1790) — Leibniz (Specimen 1669) — Leszczyński Stan. (Głos wolny 1749) — Libertas Sarmatiae gentis (1711) — Libertas aurea (1721—29) — Liberum regnum — Liberum Veto (ob. Veto) — Lipski J. (1730; ob. Konarski) — Lisiecki And. (Obrona 1625) — List obywatela (1776) — Lubomirski Stanisław Her. (Próżność i prawda rady 1705) — Majchrowicz Sz. (Trwałość szczęśliwa 1764) — Malicki Jan Kaz. (1640) — Modrzewski And. (1551) — Mowa (smętna 1701) — Myśli polit. o wolności (1775) — Myśli polityczne dla Polski (1789) — Napomnienie (uprzejme 1605?) — Objaśnienie (praw 1712; o wolności duch.) — Olizar L. (Zaszczyt wolności polskiej 1789) — Opaliński Krz. (Satyry 1654; Kto jest wolnym szlachcicem?) — Opaliński Łuk. (Rozmowa z plebanem, Polonia defensa 1648) — Orzechowski Stan. (we wszystkich swych pismach) — Pekarowicki (Peccarovius) (Konterfekt 1606) — Pepłowski Kasper (1611) — Pęski (Domina Palatii; ob. Rej Wład.) — Pyrrhys (Comp. polit. 1760) — Radzewski (Kwestie polit. 1745) — Rotundus-Mieleski (Rozmowa Litwina 1564) — Rozmowa z plebanem (1641 — ob. Opaliński Ł.) — Siennicki (Sposób nowo obmyśl. 1763) — Skarga P. (Kazania sejmowe — i inne pisma) — Solikowski J. D. (1580) — Starowolski Szymon (Prywat. Reformacja) — Stryjkowski M. (1575) — Suski P. (1606) — Tomaszewski Dyzma (1791) — Tyszka A. (1617) — Warszewicki Krz. (De optimo statu libertatis 1598, Paradoxa 1601, i inne jego pisma) — Węgierski Wojc. (Classicum 1703) — Veto (liberum — w t. XXXII 401) — Wiadomość chronolog. (1790) — Wielhorski M. (O przywróceniu 1775, Mowa 1766) — Witkowski Stan. (Złota koronna 1609) — Władisławiusz (Krotofile ucieszne 1609) — Wolan A. (Libertas 1606 — i inne jego pisma) — Wybicki J. (Listy patriot.) — Wysocki Sam. (Orator 1740; tu mowy za i przeciw złotej wolności) — Wysocki Sam. (Tractatus 1743; tu rymowana gloryfikacja wolności pol.) — Zdanie (przeciwko, 1793) — Zebranie (Krótkie rzeczy potrzebnych 1587; tu pierwsza próba spisania katalogu swobód szlacheckich, zapewne pióra chor. Jana Herburta).

Złotą wolność, jaką posiadła szlachta w Polsce, przeciwstawiają nasi pisarze polityczni tyranii panującej ich zdaniem wszędzie gdzie indziej i starają się bliżej ją określić. Zestawiłem tu najważniejsze głosy wypowiedziane na ten temat w utworach drukowanych, ale niemal każda broszura polit. dotyka tej kwestii. Pełno też głosów, które pozostały w rękopisach; niektóre z nich — i to bardzo ważne — wydobył Czubek i ogłosił w publikacjach poświęconych literaturze polit. I bezkrólewia oraz rokoszu Zebrzydowskiego (3 tomy). Także w mowach sejmowych (diariusze) dużo do tego materiału. Termin „złota wolność" upowszechnił Skarga, który go użył jeden z pierwszych (ale nie pierwszy). Dopiero z końcem w. XVIII znika ten termin, gdyż zastępuje go pojęcie wolności obywatelskiej (cywilnej — ob. niżej), a po części także pojęcie wolności narodu.

Wolność religijna (Liberum exercitium relig., Libertas conscientiae, tolerancja relig.) ob. Ancuta (Jus plenum 1718, Prawo zupełne 1767 — tu polemika z zasadą wolności) — Antimonitor (1766) — Arnold (Sendschreiben 1717) — Beitrag (1768) — Bellarmin (De officio principis) — Bembus (Pax non pax 1615) — Bertrand (Tewenon 1799) — Consilium de recuper. pace (Herburta?) — Crellius (Junii Bruti Poloni vindiciae pro rel. lib. 1650, 1637) — Dowody gorliwości polskiej (1766) — Dubois (Essai sur l'hist. litter. 1778; tu obrona wolności relig., por. niżej: Potocki, Kazimirski) — Duns J. (conscientiae 1748) — Fundamenta (1764) — Głuchowski Wacław (1701) — Grabowski Ignacy (1767) — Jabłoński Dan. (Jura et libert. 1708, Prawa i wolności dysyd. 1720, 1767) — Jura dissid. — Katechizm tzw. rakowski (z r. 1605 i 1609; tu zasada wolności su-

mienia) — Komorowski Zygm. (1632) — Konfederacja warsz. (1573; cała wywołana tą konf. dyskusja toczy się około wolności rel. — ob. odsyłacze) — Konfederacja generalna (1632, 1674, 1716, 1764) — Konstytucje sejmowe (zwłaszcza z lat 1632, 1635, 1641, 1648, 1668, 1674, 1717, 1733, 1736; oraz 1659—1670 o pozbawieniu praw arianów) — Leski (Dissert. 1753) — Leszczyński Ben. (1767) — Lettre à l'auteur de l'Essai (Dubois 1778) — Lipiński (Compendium 1712) — Lipski (Decas quaestionum, qu. VIII) — Marinius (De scopo, str. 299) — Modrzewski (Sylvae 1568, str. 257) — Nachricht (Eines vornehmen Icti 1726; tu dużo o konfed. z r. 1716) — Niemirycz Jerzy (La verité et la religion 1695) — Obrona wolności religii (1641) — Oliva pacifera (1597) — Osservazioni (Il libero esserzicio 1734) — Paraeus Daw. (Irenicum 1615) — Penn Wilh. (1675) — Potocki Ign. (Observations 1778) — Prawa dysydenckie — Prawa i wolności religii greckiej (1632, 1767) — Praetorius (Tuba pacis 1685) — Przypkowski Sam. (Declaratia brat. napomnienia 1644; ob. Starowolski) — Respons (1767) — Rozmowa (1767) — Schicksale der Dissidenten (1768—70) — Sendschreiben (1717; str. 12 i nast.) — Skarga Piotr — Sławosz (Vox castelli 1679) — Słowo do króla (może Wiszowatego?) — Sokolnicki Benedykt (Libertas consc. 1748; tu obszerny traktat przeciw wolności) — Starowolski Sz. (Napomnienie...; Prawdziwe objaśnienie 1646) — Święcicki Konst. (1763) — Tertullian (De praescr. adversus haereticos 1605; wydane przez jezuitów tuż przed rokoszem) — Tolerancja — Toruński tumult (w t. XXXI 243—54) — Turnowski Jan (Respons 1615) — Unrug Zygm. (kilka pisemek) — Uwagi (prawowierne 1764) — Vindiciae pacis (1615; zapewne Turnowskiego) — Wigand Jan (przeciw wolności; ze stan. luterskiego) — Visconti (Mowa 1766) — Wujek (Postilla catholica 1573, 1584; tu wciąż porusza tę kwestię w duchu negatywnym) — Wyrwicz (Promemoria cz. III; tu obszerna polemika z Pamiętnikiem Świtk. na temat tolerancji) — Wysocki Sam. (Orator 1740 str. 75—8; tu mowy na sejmikach w tej sprawie) — Żal (sprawiedliwy ojczyzny przeciw lib. exer.) — Załuski J. A. (Dwa miecze 1731).

Wolność religijna jest od w. XVI przedmiotem podobnej walki w Polsce jak i gdzie indziej w tym okresie. Obejmuje ona wolność sumienia (libertas consc.) i wolność kultu religijnego (lib. exercitium). W licznym szeregu pism jest ta kwestia rozbieraną w ciągu wieku XVI do XVIII — zwłaszcza w związku z konfederacją warszawską z r. 1573 (obacz), w której znalazła swój wyraz zasada, że wolność religijna ma mieć szerokie zastosowanie, ale tylko dla szlachty. Na konfederację warszawską powołują się w dalszych czasach dysydenci, podczas gdy przedstawiciele katolicyzmu odmawiają jej znaczenia prawnego. Największymi zwolennikami wolności religijnej są tzw. Bracia polscy (arianie), którzy ją wprowadzili do Katechizmu rakow. (1609), a których pisma w obronie tej zasady są czytane i komentowane w całej Europie. Kwestia wolności religijnej w Polsce odgrywa także i z tego powodu ważną rolę w wieku XVIII, ponieważ Prusy i Rosja używają haseł wolności religijnej, nie dotrzymanej dysydentom protestanckim i prawosławnym, jako oręża w walce przeciwko państwu polskiemu. Zwłaszcza tuż po roku 1711 i 1766 staje się ona bardzo aktualną i wywołuje obszerną literaturę powyżej wskazaną. Pod wpływem prądów oświecenia znaczna część opinii oświadcza się w końcu w. XVIII za tolerancją religijną, co również znajduje swój wyraz w konstytucji 3 Maja.

Łączy się z tą kwestią sprawa pojednania wyznań chrześcijańskich czyli t. zw. ruch ireniczny, który wydał w Polsce nieudałą próbę Władysława IV (1645) oraz wywołał obszerną literaturę zarówno po stronie katolickiej jak dysydenckiej. Obacz wyżej pod Władysław IV (str. 151).

Wolność religijna była także wielokrotnie przedmiotem dyskusji na sejmach, zwłaszcza w okresie 1555—70 i 1606 (sejm z czasu rokoszu). Występowano tam w w. XVI bardzo gorąco w obronie wolności religijnej, a dopiero w w. XVII—XVIII przeważyły głosy przeciwne i zapadły uchwały ograniczające wolność.

Zakrzewski Powstanie i wzrost reformacji str. 77. — Sobieski Polska i Hugenoci 1910 str. 18 i nast. — Tenże Pamiętny

sejm 1913. — Tenże Nienawiść wyzn. tłumów (passim). — Sokołowski Przed rokoszem str. 191 i 218. — Kot w Reform. w Polsce 1936 (o poglądach braci polskich). — Feldman Sprawa dysyd. za Augusta II (1924). — Smoleński Przewrót umysłowy w Polsce (1891) str. 211—43. — Lengnich Prawo pospolite (1836) str. 456—65 i 523. Tu zestawione konstyt. sejmowe z w. XVII—XVIII, wydane w tej sprawie.

Wolność obywatela (człowieka, cywilna) ob. Dziennik polityków patriot. (1792) — Essai (1791) — Myśli polityczne o wolności (1775) — Myśli polit. dla Polski (1789) — Odpowiedź na krytykę — Olizar (O wolności człowieka 1790) — Potocki Jan (1791) — Prawa człowieka — Rousseau J. J. — Saige (Kato czyli rozmowa 1772) — Trassler (Posłaniec 1799) — Uwagi o wolności (1778) — Wybicki J. (Mowy 1791).

Także i w innych broszurach polit. i mowach z epoki sejmu czteroletn. jest wolność obywatelska (cywilna) przedmiotem rozważań.

Wolności (Zaszczyt) Polskiey Angielskiey wyrównuiący... (1789)... ob. Łobarzewski.

Wolności (O) jezior wojewodztw pruskich. Prohibendus nemo est Libertati favere. cIↃIↃCXLVII (1647). w 4ce.

Egzemplarz Bibl. Jagiell. ma oprócz karty tyt. str. 1—4 liczbow. i sygn. A_2, A_3. Brak w nim końca. Autor broni wolności rybołówstwa w jeziorach, powołując się na przywileje krzyżackie i polskie.

Gdańs. miejs. — Jagiell.

Wolności (O) bohaterów polskich... Pięć wieków ludzkich... w 4ce.

Maciejowski Piśm. III 174 cytuje fragment jakiejś broszury wierszowanej, nie mającej k. tyt. i końca, który zaczyna się od słów powyższych.

Wolności (O) druku Y O dwóch Pismach z powodu Zaboru Skór na Skarb Rzeczypospolitey nie dawno wyszłych. (1789). w 4ce, str. 15.

Ostrzegano autora, iż nie wolno ganić prawa zapadłego (chodzi o prawo o zaborze skór) i że pismo ganiące takie prawo należy w ogień wrzucić. Ale prawodawcy są przecież ludźmi i mogą się mylić. Obywatel ma zawsze prawo wynurzyć swe zdanie, a nie tylko na sejmiku zaskarżać prawa zapadłe (co sejm z r. 1775 zagwarantował). Wielbimy wolność Anglików, trzeba się do nich zbliżyć. Prawda najlepiej do dobrego rządu przywiązuje. Potem przechodzi autor do ostrej krytyki prawa o zaborze skór. Jest widocznie zwolennikiem fizjokratyzmu: „nie jest Polska ubogą, bo kraj rolniczy prawdziwe ma bogactwa". Radzi raczej wprowadzenie czopowego.

W tomie XXVIII str. 189 podałem z tego pisma kilka innych szczegółów, których tu nie powtarzam. — Tam także zestawiłem inne broszury, stojące w związku z niniejszą.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— ob. Albertrandi (Uwagi nad wolnością drukowania 1776—7) — Świtkowski (Pamiętnik 1784) — Wyrwicz (Promemoria cz. III 1785 str. 167—244; obszerna na ten temat polemika z Pamiętnikiem).

Smoleński Przewrót umysł. 1921 str. 374.

Wolności (O) elekcji sentyment statysty (1733) ob. Elekcja (w t. XVI 38).

Wołochy ob. Wołosza.

Volodimirus Roxolaniae princeps (1724) ob. Acies — Vladimirus.

(Wołodkowicz Adam i Joachim). Sprawa WW. JPanow Adama i Joachima Wołłodkowiczow Miecznikowiczow Wttwa Mińskiego, z dokładem dalszych Opiekunow nieletniego Adama Wołłodkowicza z JW. Janem Wołłodkowiczem Rotmistrzem Kawaleryi byłych Woysk Poll: oraz z W. JPP. Bernardem i Anną z Wołłodkowiczow Obuchowiczami Sędziami Ziem: Pttu Mozyrskiego Administracyinemi Possessorami Dóbr Sienna z Attynencyami. (1798). fol., k. 2 nlb.

Dopis.: Tad. Odyniec. Uniw. Wileń.

Wołodkowicz Alojzy ob. Runowski Porfiry (1778).

WOŁODKOWICZ Andrzej Wład. D. Constantino Casimiro Brzostowski Episc. Viln. Pastori suo Canones ex Universa Philosophia conformes legibus ecclesiae et naturae, propugnatae ab Andrea Wołodkowicz, Notarida terrestri Minscensi Ph. Baccal. pro suprema laurea, Praeside Aleks. Jeleński Ph. M. eiusd. Profess. in Univ. Viln. (1699). folio.

Tytuł w rycinie: G. Eleuter invenit, Car. de la Haye fecit.

Dzików — Uniw. Wileń.

WOŁODKOWICZ (Wołodkiewicz) Chryzostom, wojski i pisarz ziemski żmudzki

(† 1616). Cnotliwy Litwin ku wiádomośći Bráćiey swey Narodu Litewskiego podáie. iákie práwo zdawná Narod Litewski ma do Ziemie Liflandskiey, y bráterstwo, Confoederatią, Vnią: á narod Polski nic do tego niemiał. [Tu ozdobnik]. Roku Páńskiego, 1592. w 4ce, k. tyt. i str. 65.

Tytuł w ozdobnej ramce. Druk w Wilnie, ale to utajone.

Podaje najprzód w pełnym tekście dokumenty mające udowodnić przynależność Inflant do Litwy, a mianowicie: 1) przyw. Wilhelma Fürstemberga z roku 1557; 2) umowę między Zyg. Aug. a mistrzem zakonu infl. z r. 1560; 3) umowę z arcyb. ryskim z r. 1560; 4) pacta subj. Gotth. Kethlera (dok. Zyg. Aug.) z r. 1561. Dalej idzie tekst uchwał sejmowych z r. 1567—8 i pacta vendensia 1566, cautio z r. 1566, przyw. z r. 1569. Autor tego zbiorku opatruje te dowody swoim komentarzem, podnosząc ciągle zasługi wojenne Litwy i hetmanów litewskich. Odłączenie Inflant od Litwy byłoby złamaniem unii. Całe pisemko natchnięte wielką niechęcią przeciw panom polskim, którzy Litwę nieustannie krzywdzą, a nawet królów obierali „ku zniszczeniu narodu litewskiego“ i „ku złamaniu praw i przywilejów naszych“. „Tom ci bracie Litwinie wypisał nie dlatego, abyś miał targać unię z Polakiem, jedno dla wiadomości... a ty się już sprawuj, jako cię Pan Bóg nauczy“.

Piekarski (j. n.) twierdzi, że dalsze karty drukowane były w środowisku nie polskim, gdyż brak czcionek *ą, ę, ł,* i *ć*. Tego w egz. Czart. nie zauważyłem. Są czcionki *ł, ś, ż, ę, ą,* itp., toteż wniosek Piek. nie jest uzasadniony.

Niesiecki IX. — Maciejowski Piśm. III 43. — Wierzbowski III 2697. — Piekarski Katal. kórn. (1929) nr 1590.

Czartor. — Kórnik (defekt) — Ossol.

— Woyny w Inflanciech za Stef. Batorego pod Janem Zamoyskim przez Christ. Wołodkowicza Pisarza Ziemi Żmudzkiey. Vilnae 1610. w 4ce.

Załuski Bibl. histor. 38. — Niesiecki IV 577. — Kraszewski Wilno IV.

— Zywot przechwalebnego Wyznawce S. Kazimierza Krolewica Polskiego z łacińskiego na polskie przetłumaczony przez Chryzostoma Wołodkiewicza, Woyskiego y Pisarza Ziemskiego Zmudzkiego. w Wilnie 1606. w 8ce. k. 4 nlb. i 36 liczb.

Jocher 8524.

Święcki Hist. pam. II 317. — Encykl. Orgelbr. XXVII 768. — Siarczyński Obraz II 320. — Encykl. kośc. XXXII 260. — Finkel III str. 1898.

WOŁODKOWICZ Felicjan Filip, biskup chełmski, potem arcyb. metropolita całej Rusi (ur. 1697 † 1778). List pasterski Felicyana Filipa Wołodkowicza, biskupa chełm.... Datow. w Dermaniu 2 Stycznia 1757 r. fol., k. 2. Krasiń.

— List pasterski 1770. fol. Krasiń.

— List pasterski... Datowany d. 15 Listopada 1770 r. 1 arkusz. Krasiń.

— List pasterski... Datowany w Radomyślu d. 23 Maja W. S. K. 1773. fol., k. 1. Krasiń.

— List pasterski... Datowany w Radomyślu d. 16 Lipca 1773. fol., 1 str. Krasiń.

— List pasterski... Datowany w Radomyślu d. 2 Sierpnia 1773 r. v. s. 1 arkusz składany. Krasiń.

— List ogólny... Datowany w Kupieczowie d. 23 Marca W. S. K. 1775. 1 arkusz składany. Krasiń.

— Odezwa... Metropolity całey Rusi 1772. fol. Krasiń.

— Ogłoszenie o zamachu na życie króla Stanisława Augusta przez Felicyana Filipa Wołodkowicza. 1771. fol. Krasiń.

— Uniwersał... Arcybis. Metrop. całey Rusi o sporządzeniu spisu ludności. Dat. we Włodzimierzu d. 20 Marca 1766. fol., 1 arkusz. Krasiń.

— Zalecenie... do dyecezyi względem odprawiania modłów za zmarłego papieża Benedykta XIV. Dan w Radomyślu d. 6 Czerwca 1758. fol., 1 arkusz. Krasiń.

— Zalecenie do duchowieństwa... Datow. d. 23 Aprilis 1774. fol., str. nlb. 5.

Po łacinie. Krasiń.

— Zalecenie... metropolity całey Rusi etc. datowane d. 20 Października 1774 r. fol., 1 kartka. Krasiń.

— Status causae z strony Felicyana Wołodkowicza Metropolity y Archimandrity Kijowo-Pieczarskiego przeciwko Jerzemu Koniskiemu Episko-

powi w Unij nie będącemu, względem dobr Pieczerska, Cwirkowa... Borsukow i Tarasowicz ziemskich do archimandryi Kijowo-Pieczarskiey przez fundacyę nadanych (1766). fol., ark. 23.

Bibl. w Suchej — Petersb. publ. — Tor. Kop.

(Wołodkowicz Felic.). Status causae Jerzego Koniskiego, Innocentego Bołdyszewskiego, namiestnika i wszystkich zakonników monasteru Mohylowskiego, przeciwko Felicyanowi Włodkowiczowi. (1766). fol.

Ob. Koniski. Ossol.

— Summaryusz Dokumentów do Skryptury w Interessie między J. W. Wołodkowiczem Metropolitą całey Rusi z iedney, a J. WW. Leonem Szeptyckim Lwowskim y Antoninem Młodowskim Brzeskim Biskupami, Jego respective Koadiutorami z drugiey strony toczącym się należących. fol., k. nlb. 6.

Ob. Szeptycki. T. P. N. w Poznaniu.

— Plausus Illustrissimo Excellentissimo ac Reverendissimo Domino D. Feliciano Wołodkowicz Kioviensium Haliciensium nec non totius Russiae Archiepiscopo, Metropolitae Włodzimiriensium et Brestensium Episcopo, Kiiowo-Piekariensium Abbati etc. ad solemnem ejus in suam metropolim ingressum a Collegio Nowogrodensi Societatis Jesu tanquam suo fautori... Anno Domini 1763. Vilnae Typis S. R. M. Societatis Jesu. 1763. w 4ce, ark. 2.

Rozpoczynają wiersze łacińskie. Konczy oda po polsku i inne wiersze polskie.

Uniw. Warsz.

— Monasterium neo restauratum sanctimonialium ordinis Divi Basilii Magni munificentia et studio singularissimo. Zamoscii (1774). w 4ce.

Uniw. Wileń.

— ob. Dunczewski Stan. (Kalend. 1748) — Koniski Jerzy (1766) — Lubiński J. Chr. (Ślady podkowy 1761) — Służebnik (1773) — Szczurowski Tym. (Hasło 1782, Widok 1771) — Szeptycki Leon (Odpow.) — Żeglicki Arn. (1757) — Zwierzchność (1722).

Likowski Dzieje kośc. unickiego I 151—64. — Bartoszewicz w Encykl. Orgelbr. XXIV. — Pelesz Gesch. der Union 1880. — Encykl. kośc. XXXII 259. — Stebelski Ostatnie prace 1877. — Finkel III 1898.

(Wołodkowicz Franciszek). Odesłanie Sprawy Urodzonego Franciszka Wołodkowicza Stolnikowicza Mińskiego z Ur: Wołodkowiczową Stolnikową Mińską Potomstwem Jey y Opiekunami. fol. T. P. N. w Poznaniu.

WOŁODKOWICZ Jan. Mowa... 24 Listop. 1775. w 4ce. Czartor.

— ob. Kollekcya (1763).

Wołodkowicz Józef ob. Morykoni Michał (Remanifest 1760).

WOŁODKOWICZ Kazimierz († 1662). Ode Votiva Reginae Caelorvm Lindensi, In Prussia Varmiensis Episcopatus; Cum Faedera Polonos inter, & Suecos, Gedani necterentur, a Partu Virginis, M.DC.LX. 1660. In Hosiano Societatis Iesv Collegio, Decantata. A Casimiro Wołodkowicz, eiusdem S. I. Cracoviae, Apud Haeredes Stanislai Lenczewski, Bertut. Anno Domini, 1661. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie tyt. wizerunek lipy z Matką B. w środku gałęzi.

Jocher 7083 (za Juszyńskim II 340). — Brown Bibl. str. 427. — Niesiecki IX. — Encykl. Orgelbr. XXVII 768. — Encykl. kościelna XXXII 260. — Święcki Pam. II 317—8. Czartor.

Wołodkowicz Krzysztof (i Zofia) ob. Dziedzic J. (Aquila 1652).

Wołodkowicz Mar. ob. Rudnicki J. (Kazanie 1780).

(Wołodkowicz Michał) (?). Skarga Instygatora W. X. L. w sprawie z Wołodkowiczem (1777). fol., k. 4.

Czapski (dziś zapewne w Muz. Narod.?).

— ob. Chmara (Użalanie 1777) — Dłużniewscy (Produkt 1790).

Jest to jednakże inny Michał aniżeli ten, o którym wspomniał Mickiewicz w Panu Tadeuszu („co rozpędzał sejmiki, gwałcił trybunały“) i o którym opowiadają Rzewuski i Chodźko; gdyż tamten miał podobno zginąć 1760 r. (?).

WOŁODKOWICZ (Wołodkiewicz) Mikołaj. Offiara Mikołaiá Wołodkowiczá. Annotácyi Nowego Testámentu. Roku 1601. Márcá 14. dniá wydána. [Dalej cytaty z biblii przez dwie strony, po czym na odwrocie k. tyt. u dołu:] W Wilnie, W Drukárni Janá Kárcaná. Nakłádem sámegoż Authorá tych ksią-

żek. (1601). w 4ce, k. tyt. i k. 59 nlb. (sygn. A_2—P_3).

Zdaje się, że k. tyt. brakuje, gdyż tytuł powyżej podany wydrukowany jest na karcie A_2 (skoro następna nosi sygnaturę Aiij). A więc nie ma w egzemplarzu karty A_1.

W przedmowie do czytelnika (k. A_2—A_5) opowiada, że nie był leniwy przeczytać zakon boży i tobie, czytelniku, do porządnego czytania nowego testamentu wykład podać. „Tak ten pożytek stąd odniesiesz, iż sporom i poswarkom, które antychrystowie i słudzy ich, będąc odszczepieńcami od znajomości prawdziwej nauki słowa bożego, tłumiąc naukę ewangelii świętej przez Chrystusa i Apostołów podaną zwykli przynosić i zajątrzenia w ludu bożym czynić, snadnie zabieżeć i odpór przeciwnikom dać będziesz mógł". Książka jest więc przeznaczona, jak to kilkakrotnie podkreśla, jako środek potrzebny do dysput religijnych. Na końcu przedmowy tłumaczy, iż księgi Objawienia św. Jana opracował osobno i nie łączył ich wykładu z annotacjami do innych ksiąg biblijnych. Dat. „z majętności mojej w ziemi żmudzkiej leżącej z Ugian R. P. 1601 Marca 14 dnia".

Autor jest więc ewangelikiem (lutrem czy kalwinem? to trudno poznać z tekstu, w żadnym razie nie socynianem, gdyż Trójcę uznaje). Wykłada czyste Pismo św., do tradycji nigdzie się nie odwołuje, z kościołem katolickim jednak nigdzie wyraźnie nie polemizuje.

Od k. B rozpoczyna się sam tekst z napisem: Offiara Annotacyi, ktore w sobie maią wykład pismá Swiętego Nowego Testámentu, wedle porządku obiecádła: Przez mie Mikołaiá Wołodkowiczá nápisana y wydána.

Są to wypisy licznych ustępów z N. Test. (ewangelie, listy i akta apost.) ze wskazaniem, gdzie i jak ich szukać należy. Wypisuje ustępy mogące mieć wagę w dysputach teologicznych i próbuje je wyjaśniać. Szereguje je alfabetycznie, a więc: Anioł, Apostołowie, Anna prorokini wdowa, Antychryst, Bóg, Bogactwa, Bojaźń boża, Bałwaniska itp. W wykładzie przebija się czasem pewna tendencja np. „Porządnie y uczciwie to iest bez pompy, ceremoniy nie potrzebnych, szkody i ciężarów wielkich, wszystkie rzeczy mają być sprawowane w kościele albo w zgromadzeniu bożym I Kor: 14 w. 9". Tego by ówczesny katolik tak nie ujął.

Od k. O_3—P_2 (na 4 k.) idzie wykład Objawienia św. Jana z osobną „Przedmową", w której tłumaczy, dlaczego miejsca z Objawienia potraktował osobno i krótko: „bo gdziebym każdego słowa tajemnego i figur wykład czynił i opisował, tedy bym musiał wielkie księgi o tym napisać i dowody starych proroków świętych przywodzić". — Na karcie ostatniej wyjaśnia znaczenie użytych w cytatach skróceń. Po czym: Dokończenie tych książek.

Na egzempl. Czart. sześć gwiazdek ręką Załuskiego i dopisek: Dissident.

Jocher 2513. — Kraszewski Wilno IV 148. — Maciejowski III 454 (błędny opis).

O autorze nic bliżej nie wiadomo. Niesieck IX 412 wyraża się tylko ogólnikowo: Jan i Mikołaj Wołodkiewicze w ks. żmudz. ludzie znaczni. Czartor.

(Wołodkowicz Tadeusz). Kommissya Do rozsądzenia Sprawy Urodzonego Thadeusza Wołodkowicza Kraycczego Wwdztwa Mińskiego z Wielmożną Burzyńską Woiewodziną Mińską. (1774). fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

— ob. Proszyński (Odpowiedź).

Wołłodkowicze ob. Chmara (Odpowiedź 1780) — Janowski L. (Sprawa 1778) — Klonowski Stan. (Żal 1779) — Piasecki Ad. (Sprawa 1784) — Poźniak (Wykład 1787) — Sawińscy (Sprawa 1785).

Wołodkowiczowa Karolina z Brzostowskich ob. Marewicz Winc. (Żona 1798).

(Wołodkowiczowa Katarzyna). Produkt od kredytorów na przeciw W. J. P. Nornickiemu pisarzewiczowi skarbowemu W. X. L. J. WW. J. P. P. Onufremu ojcowi, Mikołajowi i Ludwikowi synom, Angieli i Brygidzie córkom Korzeniewskim kasztelanom zakroczymskim, Mikołaiowi Iunoszy i samey IMci Piaskowskim podkomorzym krzemienieckim małżonkom (1780). fol., k. 2. Jagiell.

Wołodkowiczowa Zofia ob. Dziedzic Jan (1652) — Wojniłowicz Michał (1679).

Wołodkowiczowna Felicjanna ob. Nowodworski Felicjan (Kaz. na obłócz. 1755).

WOŁODZKO. Apparecchio di novi giorni precedenti alla festa della nativita di Maria Virgina, che si celebra ogni anno nella chiesa di SS. Sergio, e Bacco dé Monaci Basiliani Ruteni. Roma 1765. w 8ce.

(Wołodźko i Bernowicz). Od Wołodźki, Bernowicza i dalszych wszystkich kredytorów Próba pewności de-

kretu exdywizorskiego, tanquam post pleno jure victum in fama perduellem fol., k. 3. Jagiell.

WOŁODZKO Apolinary. Użalenie Urodzonego... starosty Rudnickiego do Prześw. Zgromadzonych Stanów na rezolucyę prześwietney Rady za memoryałem Ur. Kamieńskiego podstarosty Lidzkiego wydaną. fol., k. 2. Czartor.

— Odpowiedź na zażalenie... fol., k. 1. Czartor.

(Wołodźko Kazimierz). Sprawa W. I. P.... Star. Krzywiczan. z W. I. PP. Krasińskiemi starościną i starościcami nowosielskiemi o wyznaczenie sądu starościńsko kommissarskiego, lub też o naznaczenie urzędników, ad satisfactionem dekretom wprzody Tryb. a potym na skutek onego ex dywizorskiemu (około 1790). fol., k. 2 nlb. Zielin.

— ob. Hertyk F. (1798).

(Wołodźko Marcin). Sprawa WW. JPP. Marcina, Józefa, Wincentego i Onufrego Wołodźkow Pisarzewiczow Ziem: Oszmiań: przeciwko WW. JPP. Wincentemu i Antoniemu Braciom, Maryannie Siestrze Milkowskim, Helenie z Milkowskich Jundziłłowey, Petronelli z Milkowskich Jundziłłowey, Bogumile z Milkowskich Dowgiałowey. Po Dekrecie Ziem: Oszm: Extrakadencyinym 1798, 9bra 20. dnia zapadłym, i appellacyi od onego przez WW. Wołodzkow uczynioney. (1799). fol., k. 4 nlb. Uniw. Wileń.

— ob. Miłkowscy (1798).

(Wołodźko Tad.). Sprawa WJP. Tadeusza Wołodzki Porucznika Pancernego W. Litew: z WJP. Michałem Niezabitowskim Chorążym Woysk Koronn: zeszłych Teodora y Konsolaty z Gimbutow Niezabitowskich Kasztelan: Nowogródz: Sukcessorem, oraz z Wierzycielami. (1790). fol., k. 6 nlb. Uniw. Wileń.

Wołoszczyzna (Wołosza, Wołoska ziemia) ob. Agrippa Wacł. (1553) — Beschreibung (1576, 1699) — Bielski M. (Sprawa rycerska 1569) — Błażewski M. (Tłomacz rokoszowy 1607) — Bojanowski J. (Naumachia 1622) — Bzowski J. (Chorągiew saurom. 1621) — Carra (1777, 1789) — Costin Mikołaj — Costin Miron — Doziteusz, metr. suczawski (Psalt. 1673) — Gebhardi (Geschichte 1788) — Gorecki L. (Descriptio belli 1578, Beschr. 1578) — Gossan Stan. (wiersz na cześć Stan. Augusta) — Gratiani (De J. Heracl. 1759) — Gwagnin (1584) — Hasius (Kazania 1622) — Histoire (1777) — Joppecourt (1620) — Italicius (1538; ob. Sacharinus 1531) — Iwonia (Wahrh. Beschr. 1576) — Kędzierski B. (Wiadomość o wierze w Woł. 1774) — Krzycki And. (Threnodia 1531) — Łasicki J. (Historia 1578) — Miaskowski Kaz. (1622) — Mikosza J. (1793) — Mołdawia — Multany — Operationi (1686) — Orzechowski B. (1622) — Ostroróg Jan (Wojna wołoska 1622) — Otwinowski Jar. (1601) — Paprocki B. (Opis 1578, Panosza 1579) — Parmeno — Paszkowski M. (Chorągiew 1621) — Petrus Palatinus — Petrycy J. (1624) — Polidamus (De victoria 1532) — Poradowski Krz. (Bitwa 1630) — Poseł z Wołoch (1621) — Possewin (Opera 1595) — Rej (Zwierciadło; tu wierszyk o Wołochach) — Resolutio (1601) — Sacharinus (ob. Italicius) — Sarnicki Stan. (Statuta i metryka; tu pacierz po wołosku, a wiec jeden ze starszych tekstów wołoskich druk.) — Tarnowski Jan — Uchwała Sejmu piotrk. (1533) — Valachia — Walter (Brevis ac vera descr. 1599) — Zamojski Jan — Zbigniewski (1621) — Żernicki Wacław (Encomium 1628).

Rogalski Dzieje księstw naddunaj. 1861. — Łukasik Polska w literaturze rumuńskiej (w „Przeglądzie Współcz." 1937 nr 4). — Panaitescu w Pamiętniku Zjazdu Kochan. 1931 str. 167 (L'influence de la litter. polonaise sur les Roumains). Tu o wpływie Kochanowskiego, Bielskiego, Twardowskiego. — Finkel II str. 1245—7 oraz III str. 1974.

Zbiory kronik wołoskich wymienia Finkel-Maleczyński Bibliogr. ² nry 8810, 10516, 10553.

Wołowicz ob. Wołłowicz.

WOLPHAGIUS Jakub, Polonus. Theses Theologicae de ecclesia, quas... sub praesidio... Amandi Polani à Polansdorf,

SS. Theol. Doct. et prof. ord.... praeceptoris sui... ad 28 diem Januarii publice disputandas proponit... Jacobus VVolphagius Polonus. Basileae, typis Jac. Foileti 1602. w 4ce, k. 12.

Ded. Andrz. Leszczyńskiemu. Jest tu wiersz Joh. Musonii.

Wotschke w Aus Posens Kirchl. Verg. 1914 str. 32. Bibl. bazyl.

— ob. Polanus.

VOLPI (Vulpius) Józef Soc. J. Breve compendio della vita de' Santi Torribio Mogrobesio Giacomo dalla Marca Agnesa di Monte Pulciano Pellegrino Laziosi Giovanni dalla Croce Francesco Solano Luigi Gonzaga Stanislao Kostka. Estratto dagl' Atti autentici della loro Canonizazione dal Padre Giuseppe Rocco Volpi della Compagna di Gesu'. Edizione seconda accresciuta dall' Autore. Inter Sanctos fors illorum est. Sap. 5. In Roma, Nella Stamperia di Antonio de'Rossi. 1727. Con licenza de Superiori. w 8ce, str. 56. Jagiell.

Wolrab Jan, drukarz i księgarz poznański.

Łukaszewicz Obraz Poznania II 37 (zestawia dzieła, jakie drukował). — Wojciechowska Z dziejów książki w Poznaniu 1927 (obszernie omawia jego działalność).

Wolsaeus And. ob. Aquila (1725).

Wolscy ob. Białopiotrowicz (Uwagi) — Jabłonowski J. A. (Tabulae 1748; tu genealogia rodu Wolskich) — Ledecki Ant. (Żywot św. Wojciecha 1768).

Wolska Mikołajowa marszałkowa koronna ob. Opaliński Łukasz (Mowa na pogrzebie, w Pisarskiego Mowca).

Wolska Barbara Woynianka ob. Korsak Jan (1621).

Wolski kościół ob. Wędrychowski Jan ks. (Memoryał 1764).

Wolski Adam ob. Romanus Adrian (1596) — Sistovius Stanisław (De multiplicibus 1597).

Wolski Augustyn Maciej ob. Wolski Maciej Augustyn.

WOLSKI Chrystyn ks. reformat. Cien Smierci Herbownego Leliwy Dźielnośćią Dostatecznie Oswiecony Wielmozney S. P. Iey Mosci Pani Maryanny z Jelcow Starzechowskiey Stolnikowy Zydaczowskiey Swiątobliwie Chwalebnym Zyciem Precz Rugowany Dedukcyą Káznodźieyską W Kosciele Przemysłkim Bráci Mnieyszych Swiętego O. Franciszka Reformátow, Przez X. Chrystyna Wolskiego tegoż Zakonu, W Kátedrálnym Kosciele Przemysłkim natenczas Káznodzieię z Ambony Upatrzony A ná Roskaz Iáśnie Wielmożnych Svkcessorow, Zá wyrážnym Przełożonych Zákonnych Pozwoleniem Swiatu do Uwági Podany Roku ktorego Swiatłość w Ciemnośćiách záiáśniałá. 1744. [Tu ozdobna linia]. w Drukarni Akademii Zámoyskiey. fol., k. tyt. i k. 15 nlb.

Na odwr. herbowne klejnoty Leliwa, Jelce, Rogala, Nieczuja, Podkowa, kunsztownie ze sobą złączone, i wierszyk polski.

Dedyk. Janowi i Annie z Starzechowskich Krasickim, kaszt. chełm. (na 5 str.) oraz impr. biskupa J. Eust. Szembeka.

W kazaniu szczegóły genealog. do rodziny Krasickich; o zmarłej niewiele, i to ogólniki.

Bawor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow.

WOLSKI Feliks Alojzy, proboszcz kijański. Kazanie o S. Barbarze, w dzień urocz. obchodów imienia Xżny Barbary Sanguszkowey Marsz. W. WXL. miane w Lubartowie r. 1777. w 8ce, ark. C_2. Zieliń.

WOLSKI Felicjan. Sprawa WW. JPP. Felicyana Wolskiego Woyskowicza Smoleńskiego i Tadeusza Hacickiego Adwokata Nowogródzkiego Przeciwko W. JP. Kazimierzowi Pietraszewskiemu Adwokatowi Powiatu Wołkowyskiego. (1799). fol., k. 8 nlb.

Dopis.: M. Zaleski. Uniw. Wileń.

— ob. Pietraszewski Kazimierz.

Wolski (Volscius) Franciszek (I) ob. Bassaeus Alb. (Observationum 1567).

WOLSKI (Wolscius) Franc. (II) reformat († 1685). Inscriptie Siedmią Pior Herbownych, Od Zmárły ręki Iásnie Wielmożnego Iego Mośći Páná, P. Franciska Bernarda Z Wielkich Konczyc, Mnishka (sic) Kásteláná Sądeckiego, ná ostátnie Valete wyráżone; A ná wieczną pámięć niesmiertelnych Cznot przy pocątku Aktu Funeralnego w Zamku Siedmpioro Dukielskie. Przez X. Franciszka Wolscivsa, Ordinis Minorum Reformatorum S. Francisci. Konwentu Krákowskiego Kaźnodźieie Kaźániem

pogrzebnem Pvblikowane. Roku Páńskiego, 1662. Dniá 13 Lutego. w Krakowie, W Drukarni v Wdowy y Dźiedźicow Fránćiszká Cezárego, I. K. M. Typogr. (1662). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. herb Mnishków (sic) i wiersze. — Dedyk. Urszuli Teresie księżnie na Zbarażu i Wiśniowczu. (Była córką kaszt. Franc. Mniszka). Dat. ex cella ad S. Casimir. 16 martii 1662.

W kazaniu dużo szczegółów do życia Mniszka. Miał stopnie w cudzoz. akademiach deferowane. Był erudytą w medycynie, polityce, historii. Miał bibliotekę, nawet vitam cum libro clausit. Podczas rokoszu stał przy panu. Sublewował ubogich na Trybunałach swym kosztem. Ukraińcom z domów swych wojną wygnanym majętności i intraty rozdawał itp.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Mons Pietatis, Abo Gora Karmelv w Gorę Pobożnośći przemieniona, w ktorey nieoszácowáne Summy depozytowáne, Cnot y Zasług y Przykładow Seráphinskiey Pánny Maryey Magdaleny de Pazzis Kármelitki: Ná wypłácenie długow Oyczyzny zádłużoney, y Duszy obwinioney, pokázuie Kazániem przy Vroczystosci Kánonizácyey iey, w Kośćiele Pánny Naświętszey ná Piasku Oycow Kármelitow Regul: Obseru: Dniá 3. Listop. Przy Ewángeliey Niedźielney o długách tálentowych, Miánym. X. Franciszek Wolscivs, Ord: Minor: Reformatorum Kaznodźieia. [Tu linia]. W Krakowie, W Drukárni Stánisława Piotrkowczyká, I. K. M. Typográphá, Roku Pańskiego, 1670. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. herb (Zam.) i dedykacja Gryzeldzie Wiśniowieckiej, dat. w wielickim klasztorze 17 list. 1669. — Na końcu aprobata H. Liberiusa.

Jocher 4817 i 8547.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— Piasek Swięty, Sławny, y Cudowny. Bo od Przenaswietszey Panny Mariey Obrány, vlubiony, obiáśniony, Abo Kazanie O Obráźie Cudownym Panny Przenachwlebnieyszey, Ná Mieyscu Piaskiem názwánym; przy Kośćiele, y Klasztorze Krákowskim, Wielebnych Oycow Kármelitow Antiquae Obseruantiae dźiwnie Słynącem: Przy Vroczystey Oktawie Visitationis B. V. Mariae Przed tymże Obrázem; gdy po zburzeniu woiennym, Fabrykę Kośćioła y Káplice promowano: miáne. Od X. Franciszka Wolscivsa Reformata Zakonu ś. Kazimierza w Krákowie Káznodźieie. Roku M.DCLXI. (1661). Dniá 7. Lipcá. A ná żądánie Nabożnych niektorych wydrukowáne Cum Licentia Superiorum. W Krakowie, W Druk: Wdowy y Dźiedźicow Fránćiszká Cezárego, I. K. M. Typogr. w 4ce. k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. str. obrazek M. B. i sześciowiersz polski. — Kazanie przepełnione łaciną, bez treści. Na końcu: Imprimatur Hier. Liberius censor.

Jocher 8884 (ma mylnie: Prorok święty 1664).

Obacz Rychłowski Franc. (1661).

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasiń. — Raczyń. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Podkowa Przy kreśie dopędzonym odpádaiąca á do Boskich przeniesiona ręku, Kazaniem przy Exequiách Iasnie Wielmozney Iey Mśći Paniey P. Angele Febroniey z Koniecpola Wielopolskiey, Xiężny Poryczkiey. Stolnikowey Koronney, Bieckiey, Boheńskiey, &c. Stárośćiney, Przez X. Franciszka Wolscivsza, Reformátá, Káznodźieię Konwentu Krákowskiego, Pokazána, W Kośćiele Bieckim Oycow Reformatow, Dniá 18. Wrześniá. Roku P. 1663. W Krak: V Wdowy y Dźiedźicow Fránciszká Cezárego. I. K. M. Typ. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwr. herb Stary koń... i wierszyk. — Dedyk. Janowi Wielopolskiemu, dat. w krak. klasztorze 15 oct. 1663. Tu wspomina o jego pielgrzymce do Loretu.

W kazaniu kilka szczegółów o zmarłej. Jej stryjem był hetman Stan. Koniecpolski. W młodych latach została powołana do Boga. Była nadzwyczaj miłosierna, nie znosiła skwierku poddanych. Książki nabożne wertowała. Jak we wszystkich jego kazaniach, tak i tu pełno łaciny i erudycji czerpanej z drugiej ręki (Corn. a Lapide, Sandaeus, Flores Capucinorum).

Bawor. — Bibl. w Suchej — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Stan. Neyman w Genewie — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— Svpplement Fvneralnego Apparatv Dla Szwedzkiey Oppressiey nieproporr-

cyonalnego. Przewielebnemv Sławney Pamięci Iego Mosci X. Szymonowi Starowolskiemv, Kánonikowi Káthedrálnemu Krákowskiemu, Kántorowi Tarnowskiemu &c. Z máłą Frequencyą, lecz z wielką wszystkich kondolencyą Pogrzebionemv, W Káthedrálnym Kośćiele Krákowskim, Anno 1656. Die 6. Aprilis. Przy ktorym Akcie zániechąną Appárencyą Supplementował, Kazaniem Pogrzebnem. X. Franciszek Volscivs, Káznodźieiá Zakonu Bráćiey Mnieyszych Swiętego Franciszka Reformatow. A ná żądánie niektorych Przyiaćioł Clarissimae Memoriae Viri, cum licentia Superiorum, do Druku podáne. W Krakowie, V Wdowy y Dźiedźicow Fránćiszká Cezárego, I. K. M. Typogr. Roku Panskiego, 1658. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb. (sygn. D_4).

Na odwr. k. tyt. herb i 4-wiersz łac.
Dedykacja typografa i bibliop. Jana Paw. Cezarego Mikołajowi Oborskiemu sufr. krak.
Kazanie pogrzebowe, napisane jak najbardziej makaronizującym językiem, a co do treści puste. Konkretnych szczegółów prawie że nie podaje. Nazywa zmarłego polskim Vegecjuszem, Lipsiusem, Tacytem, Salwianem, ale dzieł jego bliżej nie omawia. Pisze, że wizytował dużo exoticas bibliothecas, a monumenta swego sarmackiego ingenium zostawiał po drukarniach rzymskich, antwerpskich, weneckich... ku wielkiej naszej Sarmacjej sławie. U dworu miejsca nie miał, ale popierali go Mik. Wolski, marsz. kor., Tomasz Zamojski i Jakub Zadzik, u których w łasce opływał. Podnosi jego hojność i miłosierdzie dla ubogich. Robi aluzję do jakichś „rezolutnych słów", które i samych dochodziły i do podziwienia przywodziły nieprzyjaciół w te straszliwe ojczyzny, Korony, Krakowa i Kościoła paroksyzmy — (aluzja do najazdu szwedzkiego).
Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Czetw. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Potocki w Raju — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz. — Wilanowska.

— ob. Koralewicz (Addytament do kronik 1722 str. 147).

Bandtkie Hist. druk. krak. 463. — Przyłęcki Pam. o Koniecpolskich. — Dzienn. Warsz. 1829 XVI 172. — Encykl. Orgelbr. XXVII 728. — Wilczyński Klasztor św. Kazimierza 1893 str. 179—80. — Encykl. kośc. XXXII 238.

Wolski Honorat ob. Reżański Dom. (Oratio 1784).

WOLSKI Jakub reformat. Alphabetvm Dogmaticum. Per A. R. Patrem Jacobum Wolski, Ordinis Minorum S. P. Francisci Reformatorum, Provinciae in Majori Polonia Patrem S. Theolog: Lectorem, & Praedicatorem Emeritum. Collectum. Anno Domini 1731. Cum permissu Superiorum. [Tu linia z gwiazdek]. Posnaniae Typis Academicis. w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 170, k. 1 nlb.

Na odwr. herb i wierszyk. Dedyk. Francisco Kaznowski, episcopo Domitiop., po czym cenzury i aprobaty.
Jest to słownik alfabetyczny spornych kwestii teolog. Zaczyna Altare, Arbitrium Liberum, Baptismus, Caput ecclesiae, Concilia... itd. — Pod każdym hasłem zestawione krótko i popularnie dowody (głównie z Pisma św. i pisarzy kośc.) za stanowiskiem katolickim; a zarazem zbite „objectiones haereticorum". Przeznaczone na użytek stanu duchownego.
Janocki Lexicon I 177.
Dzików — Jagiell. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Installacya Na Nowe Nowosiedlin Gospodarstwo Dwoch Serafinow Seráfickiego Doktorá Bonawentury S. tudzież Zacheusza pokorą máłego Seráfickiego Pátryárchy Franciszka S. przy Solenney Introdukcyi Oycow Reformatow Prowincyi Wielkopolskiey do Nowego Konwentu Węgrowskiego Promvlgowana Przez Xiędzá Jákuba Wolskiego, Zakonu S. Fránciszká Strictioris Observantiae Reformatá teyże Prowincyi Deffinitorá, Swiętey Theologiy Lektorá W Niedźielę piątą po Swiątkách, w dźień Poświącánia Kośćioła oraz przy Uroczystośći Bonawentury Swiętego, z Dozwoleniem Stárszych. Roku Páńskiego M.D.CC.XV. (1715). Dniá XIV. Lipcá. W Warszawie, w Drukárni J. K. M. w Kollegium Oycow Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 16 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Ślepowron, po czym dedykacja Jan. Bon. Krasińskiemu, woj. płockiemu, podpisana przez Jak. Wolskiego.
Jest to kazanie, zakończone przez dwa epitafia, na facjacie w kościele farnym wyryte. — Od k. C_3 idzie drugie kazanie pt.: Exhorta Albo Mowa Przy teyże Solenney Introdukcyi... Miane przez X. Mansueta Leporiniego, Zak. Br. Mn. św. Franciszka Reformata... R. P. 1715. Dnia 14. Lipcá... (zajmuje k. 4). — Na ost. k.: Imprimatur Bartol. episc. posn.
Dzików — Uniw. Warsz.

— Konsekracya Koscioła Duchownego Przez Naywyższego Dusz Ludzkich Biskupa y Pasterza Dvcha Swiętego Odprawiona, W Swiętá Swiąteczne, przy poświęceniu dwoch Kośćiołow, Fárnego y Oycow Reformatow w Węgrowie Ogłoszona. Przez Xdzá Iákuba Wolskiego, Zakonu S. Fránciszká Strictioris Observantiae, Prowincyi Wielkopolskiey Reformatá. w Konwenćie Wárszawskim S. Theologij Lektora, z Dozwoleniem Stárszych. Roku Páńskiego 1711. Dnia 26. Majá. [Tu ozdobna linia]. W Drukárni Wárszáwskiey OO. Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 16 nlb.

Na odwr. herb Korwin (z wierszykiem). Dedykacja J. Bon. Krasińskiemu, wojewodzie płockiemu. — Samo kazanie bez treści. Jocher 9098.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Dzików — Krasiń. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Męka Pańska trzema adumbrowana allegoryami Imci X. Jakuba Wolskiego zakonu O. S. Franciszka. (2 części). w Poznaniu w Drukarni Akademickiey 1731. w 4ce, k. 6, str. 96 i 180.

Jocher 4640.

Raczyń. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Proces Beatyfikacyi Błogosławionego Jana Franciszka Regis Societatis Iesu Na Ambonie Wywiedziony Przez Przewielebnego w Bogu Jego Mości Xiędza Jakuba Wolskiego, Zakonu S. Franciszka Strictioris Observantiae Reformata, teyże Prowincyi Definitora, Swiętey Theologiy Lektora, Gwardiana Warszawskiego. W Warszawie. Roku Panskiego 1716. Dnia 6. Listopada] [Tu ozdobna linia]. W Warszawie. W Drukarni Coll. Societatis Jesv, 1718. w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Krasnodębskich Krzywda i sześciowiersz. — Dedyk. Kazim. Krasnodębskiemu sędziemu drohickiemu (na 3 k.), pełna makaronizmów i pochlebstw. Podpisana: typographia Coll. Vars. S. J.

W kazaniu gloryfikacja błog. Fr. Regisa; głównie przykłady jego pobożności i posłuszeństwa ustawom zakonu.

Czarnecki (Bawor.) — Uniw. Warsz.

Wolski Jan (I) uczeń z bursy Jeruzalem ob. Locher (1522).

Wolski Jan (II) ob. Canonherius (Flores epitaph. 1613, 1627; tu jego nagrobek).

Wolski Jan (III) z Podhajec, stud. w Wircburgu ob. Romanus Adr. (1596).

Wolski Jan (IV) stud. Akad. ob. Chłapowski M. (Gratulatio 1610).

Wolski Jan (V) superintendent cła generalny ob. Anzelm św. (Elucidarius dialogicus 1625 — ob. t. XII 180).

Wolski był tylko wydawcą dziełka św. Anzelma.

Wolski Jan (VI) kanonik pozn. ob. Szybnerowic J. (1655).

Wolski Jan (VII) terrae Vielun. thesaur. ob. Wolski Kaz. (Vindiciae 1695).

WOLSKI Jan (VIII) Soc. Jesu, syn Jana (ur. 1659 † 1729 w Inowrocławiu). Dni Panskie Słoncem Boskiego Słowa Wypogodzone. To iest Kazania Na Niedziele Całego Roku Przez X. Jana Wolskiego è Societate Iesu Wydane. Roku pánuiącego w obłoku przyiętego Ciáłá Słońca Spráwiedliwośći 1714. [Tu w ozdobnej ramie rycina klasztoru częstochowskiego; górą na horyzoncie obraz Matki Boskiej Częstochowskiej]. Haec dicit Dominus qui dat solem in lumine diei Jerem: 31. vers: 35. W Drukarni Iásney Gory Częstochowskiey. [Tytuł w ozdobnej ramie]. fol., k. tyt. i k. 3 nlb., str. 354.

Na odwr. k. tyt. herby i dwa wierszyki. — Dedyk. Elżbiecie z Lubomirskich Sieniawskiej (na 5 str.), po czym cenzury A. Miaskowskiego i I. T. Jozefowica.

Rozpoczyna kazanie na dzień N. Lata, po czym idą kazania na niedziele i na święta kościelne. Język kazań makaroniczny, treści konkretnej nie ma. Przewodnią myślą jest obrona żarliwej pobożności. „Zgubiliśmy Boga w świętej wierze, bośmy nie wedle świątobliwości, nie wedle prawidła tej wiary żyjąc Boga obrazili. Jeżeliśmy go gdzie, tedy w Sakramenciech znaleźć mogli, a wielu nas źle, świętokradzko onych zażywa. Spowiedzi nasze nieszczere... komunie także... nieuszanowanie ołtarza"... itd. (str. 20). Na str. 216 ujmuje się za ubóstwem po miastach. Ale w ogóle stosunków polskich nie uwzględnia. Cytując tysiące przykładów budujących lub gorszących, polskich nie cytuje. Na str. 202 powołuje się na Kromera, opisując, jak staw jakiś biesy opanowały, ale po odbyciu procesji udało się diabła wypłoszyć.

Jocher 4491.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Dni Wybranych Sług Boskich, Janąścią (sic) przykładnych Cnot swoich Swietne, y Odswiętne albo Kazania Na Swięta Całego Roku przez X. Jana Wolskiego Soc. Jesu Roku Pána nad Pány w służney postaci wyniszczonego. 1728. Wydane. In splendoribus Sanctorum genui Te. [Tu ozdobna linia]. We Lwowie w Drukárni Collegii Societatis Jesu. (1728). fol., k. tyt. i str. 425.

Na odwrocie imprimatur J. T. Josephowica i M. Trąmpczyńskiego.

Są to kazania na święta różnych świętych, m. i. i polskich (św. Wojciech str. 161, św. Stanisław str. 182). Kazania bez większej wartości i mało interesujące treścią. Są za to pełne erudycji z książek budujących czerpanej. O stosunkach polskich, na które kaznodzieja patrzy, prawie że nie wspomina. Na str. 243 z okazji św. M. Magdaleny wypad przeciw włosom pudrowanym u pań, czym się ogromnie gorszy. Są też kazania okolicznościowe, jak na poświęcenie katedry lwowskiej (str. 270) lub podczas komisji lwowskiej (str. 418). Jocher 4505.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Tropheum Polonae Themidis, panegiricus Stanis. Kraiewski Decano Cathed. Gnesnensis. Cracoviae, 1687. fol.

Cytuje Niesiecki.

Święcki Hist. pam. II 322. — Brown. Bibl. pis. 427. — Encykl. Orgelbr. XXVII 728. — Encykl. kośc. XXXII 237.

WOLSKI Jan Franciszek. Cursus philosophici Vladislavianae fundationis. Disputationes ex scientia naturali, octo libris Physicis Aristotelis duobus de Coelo ac mundo, & totidem de ortu ac interitu Rerum correspondentes. has divina favente gratia, in Alma ac florentissima Academia Cracoviensi Schola generali. Joannes Franciscus Wolski Sacrae Sedis Apostolicae Protonotharius, eiusdem cursus auditor, publicae disputationi exhibuit ad diem Septembr. Anni M.DC.XXXV. Cracoviae, in officina Typographica Fr. Caezarij. (1635). fol., k. 24 nlb.

Ded. Henrico Firley de Dąbrowica Episcopo Posn.

Na odwrocie tytułu wielki miedzioryt herbu. Dysputacji jest 18, po czym wiersz: Certamen Minervae a Joan. Cynerski Rachtamovio... i Nouteticon Joanni Wolski a Math. Burssowic.

Jagiell. — Krasiń.

— ob. Bursowicz M. (Favens 1635) — Canevesi Tom. (Protymia 1635) — Cynerski J. (1635) — Gorczyński M. (Promota 1661) — Rutka T. (Maria 1665) — Serafinowicz J. (Epikr. 1635) — Strzyżowski J. (Mnemos. 1635).

WOLSKI Jan Kazimierz, pisarz grodz. Manifest Obiáśniáiący Boga Záćimiáiący bezbożnego Atheuszá, Káźimierzá Łyszczyńskiego, Iáśnie Wielmożnemu I. Mśći Pánu Ianowi Kazimierzowi Sapiezie Hrábi ná Bychowiu, Dąbrowie y Záśłáwiu, Woiewodźie Wileńskiemu, Hetmánowi Wielkiemu W. X. Litewskiego, Wołpiańskiemu, Onikszczáńskiemu, Łowaryskiemu, Rákáńćiskiemu &c. &c. Stárośćie, Iáko żarliwemu honoru Boskiego Promotorowi. Przez Ianá Káźimierzá z Rusinowá Wolskiego, Pisarzá Grodzkiego y Podczászego Woiewodztwá Wileńskiego, Ofiarowany. Roku: w ciele świątu obiáwionego Boga 1689. [Tu linia]. w Warszawie, w Drukárni Collegium Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. tyt. herb i dwuwiersz; po czym dedykacja wojewodzie Sapiezie.

Omawia szeroko dowody istnienia Boga „w Trójcy św. jedynego" (ens absolutissimum, perfectissimum in omni genere perfectionis). Powołuje się na cuda stwierdzone przez Stary i Nowy Testament. „A ty obmierzły kłamco piekła i aniołów existenciam negas". O tę krzywdę trzeba tobie, narodzie polski, na teraźniejszym ująć się sejmie. Stanęła chwalebna o arianach konstitucja, a cóż Atheistae? Napisz o ateistach prawo! Trybunał W. X. Lit. pokazałby był gorliwości swojej documentum, gdyby był ex spirituali foro odesłany. Nie czekajmy, póki się sam P. Bóg krzywdy swojej mścić nie będzie.

Czartor. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

WOLSKI Jerzy, S. J. Sangvis Non Sitiens Sangvinem olim Extingvendae Sangvinariae Bacchi siti, a Boleslao Profusus. Nunc demum ante-cinerali Dramate a Perillustri, Magnifica, ac Praenobili Sarmatico-Tulliana Palaestra, Collegij Varsaviensis Societatis Jesu, in Venceslao Bohemiae Duce, Lechaeo iuncto Sangvini, Praesentatus Anno, quo, Extincta Mortalium sitis Sangvine ejus, cujus Nece Salvi facti Sumus 1719.

Die 18. Februarij. Typis Collegii Varsaviensis Societatis Jesu. fol., k. 2.

Program widowiska szkolnego, osnutego na męczeństwie św. Wacława.
Nazwisko autora dopisane na egzemplarzu. Notatka ks. St. Bednarskiego.
Bibl. jez. w Rzymie.

WOLSKI Ignacy Soc. J. Kazanie, osobę Boga y króla za dwie sprawiedliwości pobudki Trybunału koronnego sędziom stawiaiące, w dzień zapoczynania się Trybunału koronnego prowincyi wielkopolskiey w kościele farnym piotrkowskim miane a pod obronę y Imieniem Iaśnie Wielm. IMci Pana Antoniego z Małachowic Małachowskiego, starosty Ostrołęckiego. Tryb. kor. marszałka. 1766. w 8ce. Uniw. Kijow.

— Mowa O Uszczęśliwieniu Królestwá Polskiego przez nauki y Nieomylnym uszczęśliwieniu Náuk Zá Pánowánia Nayiasnieyszego a Naymędrszego Stanisława Augusta Królá Polskiego Litewskiego Ruskiego Pruskiego &c. Xiązęcia. w Dźień przeniesienia S. Stanisława Biskupa Jmieniowi Nayiasnieyszego Pana poświęcony oraz uroczystemu Szkoł Piotrkowskich zápoczęciu wyznáczony. Językiem łácinskim w Kościele Piotrkowskim S J. Miana. Przez X. Jgnácego Wolskiego Krasomostwá Náuczycielá. A zá nálegáiących roskazem ná ięzyk Polski Przełozona. Oraz Jasnie Wielmoznym, Wielmoznym Prześwietnego Woiewodztwa Sieradzkiego Senatorom, Urzędnikom. Ziemianom Pod czás Obrad w Szadku publicznych Jmieniem Piotrkowskiego Kollegium Ofiarowana. Anno 1764. w 8ce, k. tyt. i k. 29 nlb.

Dedykacja do senatorów, urzędników i ziemian woj. sieradzkiego (6 kart) od Kolegium S. J. (Wymieniono po nazwisku z górą 40 osób). Zawiera ta dedykacja dużo pochwał Stan. Aug. jako jednomyślnie „przez was wszystkich głosy i serca wybranego".
W mowie wykazuje, jak wszystkie państwa ościenne starają się o podniesienie nauk. Wymienia nazwiska ludzi sławnych nauką w dawnej Polsce. Ale Polsce dzisiaj potrzeba nauk i mowca żywi nadzieję, że to Stan. August spełni. Słów „przywróciciela nauk słuchaj polska młodzieży".
Jagiell. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

(Wolski Ign.). Sprawa JP. Ignacego Wolskiego Skarbnika Wtwa Nowogródz: z WW. J. P. Władysławem Mińskim, Janem Sągayło, Janem Symonolewiczem i Janem Sokołowskim Palestrantami Lidzkiemi. (1798). fol., k. 3 nlb.

Dopis.: Sam aktor indukował.
Uniw. Wileń.

— ob. Kijuć (1797) — Sągajło J.

Wolski Joachim ob. Bielski.

WOLSKI Józef Paweł. Oraculum arboris Dąmbscianae Stirpe Dodonea praestantius. Illustrissimo et Reverendissimo Domino D. Stanislao a Lubraniec Dąmbski Post Chelmenses, Luceorienses, Plocenses Infulas, inaugurato Cracoviensi Episcopo. Sub ipso Honoris sui ingressu vocale. Authore ipsa Nominis sui Magnitudine editum. Ab ejus vero profundissimo Cultore Paulo Josepho Wolski celebratum. Anno Domini 1693. Cracoviae. Typis Nicolai Alexandri Schedel S. R. M. Ord. Typogr. fol., k. 12.

Juszyński Dykc. II 339. Jagiell.

(Wolski Józef). Applausus Nominis & Honoris Illustri Et Magnifico Domino Domino Iosepho Wolski Capitaneo Crusviciensi Ad Solennem in Curiam Ingressum Exhibitus Et ad Publicam omnium acclamationem, ab obligata Tanto Nomini Residentia Radziejoviensi, Scholarum Piarum Divulgatus Anno 1744. fol., k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwr. tyt. herb Lubicz i wiersze łac. Dedykacja od rezydencji Radziejow. S. P. wierszem.
Cały panegiryk przeplatany również wierszami. Akad.

— ob. Dunczewski Stan. (1751).

Wolski Karol ob. Sikorski Stanisł. (Sprawa 1799) — Stryjeński Karol i Regina (1799).

Wolski Kazimierz z Podhajec i Krzemienicy ob. Jagodyński (Maszkary, ok. 1630) — Janidło J. (Epicedium 1620) — Starowolski Sz. (Laudatio 1630).

WOLSKI Kazimierz S. J. (ur. 1644 † 25 kwietnia 1690 we Lwowie). Kazanie Na Pogrzebie Wielmożnego y Nayprzewielebnieyszego Iegomosci Księdza Macieia Mariana Kurskiego Biskupá Enneńskiego, Sufrágáná Poznánskiego,

Archidiákoná Pszczewskiego; W Kośćiele Przewielebnych Oycow Zakonu Fránćiszka Swiętego de Observantia, Miane Przez Księdzá Kazimierza Wolskiego E Societate Jesu Roku Nieśmiertelnego Paná M.DC.LXXXI. (1681). Dniá XVII. Kwietnia. z Dozwoleniem Starszych. W Poznaniv, W Drukárni I. K. M. Collegium Societatis Iesv. fol., k. tyt. i k. 16 nlb.

Na odwrocie herb ks. Mac. Mar. Kurskiego, po czym dedykacja kościoła poznań. senatowi (prałatom i kanonikom).

W kazaniu wysławia dom Kurskich oraz zmarłego. Na karcie C_2 występuje przeciw Machiawelowi i pseudopolitycyzmowi: „Macież Polacy gruntowną Máchiawelem nienaruszoną wiarę i religię? Wielkaż to w murze Rzeczp. rozwalina: pseudopolitismus. Trzymam ci ja, że go między nami nie masz, ale z dyszkursów, z postępków niektórych sądząc, coś mu się podobnego między wami zawita...“ (Machiawel jest dla niego symbolem niedowiarstwa).

Czartor. — Dzików — Potocki w Raju — Uniw. Warsz.

— Vindiciae S. Avgvstini Et D. Thomae Doctoris Angelici, Sev Dispvtationes De Mente utriusq; S. Doctoris Circa Scientiam Dei Mediam. Explicatae. Operâ P. Casimiri Wolski, Societatis Iesu Olim in Collegio Posnaniensi eiusdem Societ: S. Theologiae Professoris Opus posthumum. Posnaniae, Typis Regiis Clari Collegij Societatis Iesu. Anno Domini 1695. w 4ce. k. tyt. i k. 3 nlb., str. 208.

Na odwr. k. tyt. herb Wolskich, nad nim dwie ręce wzniesione do góry (ma to symbolizować modlitwę do Boga?). Dedyk. Joanni de Dobruchow Wolski, terrae Vielunen. thesaurario, podpisana przez Coll. posnan. S. J. (Zmarły Kazimierz był bratem Jana). — Dalej idą aprobaty Stan. Bieczyńskiego i Stef. Moręskiego.

Dzieło nie jest skończone. Wolski umarł w trakcie pisania. Mimo to wydali je jezuici jako bardzo ważne.

Ponieważ nowsi autorowie (recentiores: Macedo, Ferre, Gonet, Gaudin), zarzucali jezuitom („nostri“), iż ich nauka circa scientiam mediam (chodzi o predestynację) jest sprzeczna ze św. Augustynem, przeto Wolski postanowił tę kwestię wyjaśnić. Ujął to w dwie dysputacje: 1) o nauce św. Augustyna (str. 1—163); 2) o nauce św. Tomasza (str. 164—208). Metodą scholastyczną udowadnia, że oni obaj zgadzają się w sprawie predestynacji ze sobą, a „schola Societatis“ tego samego naucza. Poglądy obu głównych swych przeciwników (Macedo, Ferre) cytuje przed każdą quaestio w wyciągu, aby dać możność skontrolowania swej polemiki.

Encykl. kośc. XXXII 237. — Święcki Hist. pam. II 322. — Brown Bibliot. 426. — Encykl. Orgelbr. XXVII 728.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

WOLSKI Kazimierz Michał, student Akad. Nvmmvs Avrevs Post aestiuales in Vinea Sapientiae labores, Ex varijs Virtutum Symbolis, VV. DD. X. Primae Laureae Candidatis. Dvm In Alma Universitate Cracoviensi, Per Clarissimum. & Excellentissimum Dominum, D. M. Iosephvm Wisniowski, Pilosophiae Doctorem, Collegam Maiorem, Astrologiae, & Geometriae Ordinarium Professorem. In Amplissima Nobilissimorum Hospitum totiusq; Senatûs Academici praesentia. Artium & Philosophiae Baccalaurei, Ritv Solenni Renuntiarentur; Persolvtvs. Et In Argumentum Gratulatorij Applausûs, A Casimiro Michaele Wolski, Ejusdem Laureae Candidato, In Publica Facie Demonstratvs. Anno Salutis 1686. Die 17. Septembr. Cracoviae, Typis Vniversitatis. fol., k. tyt. i k. 6 nlb.

Na odwr. tyt. herb Kapituły (trzy korony) i wiersz podpisany: Stanislaus Sułkowski, poeseos alumnus. Po czym dedykacja kanonikom od Wolskiego. W tekście, jak zwykle, ody: Joanni Cantio i dla egzaminatorów (Krz. Krzykawski, J. Wiśniowski, Gaspar Ciekanowski) oraz kandydatów (J. Łukaszkiewicz, And. Sokołowski, M. Muszyński, P. Makowski, Krz. Mitelski, Jac. Sakowic, Seb. Burski, W. Sawicki, Ł. Sapiewicz). Wreszcie wiersz dla Wolskiego. Sub ausp. Sam. Formankowic.

Jocher 1458.

Akad. — Jagiell. — Krasiń.

WOLSKI Konstanty S. P. (ur. 17 października 1762 † 1810). Kazanie na zakończenie czterdziestogodzinnego nabożeństwa o dobrodzieystwach Boga dla Narodu Polskiego, i ufności w nim w teraźnieyszych woyny niebezpieczeństwach miane w Kościele XX. Piiarow przez X. Konstantyna Wolskiego S. P. w Warszawie 1792. w 8ce, str. 50.

Jocher 9076.

Bibl. w Suchej — Dzików — Zieliń.

— Kazanie o próżności Szlachectwa bez cnoty, i iak się Młodzież Szlachetna do przyszłych obowiązków sposobić powinna. W Niedzielę I. po Trzech Królach do Młodzieży Edukuiącey Się W Konwikcie Warszawskim XX. Scholarum Piarum Miane Przez X. Konstantyna Wolskiego S. P. w Warszawie 1791. w 8ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Gani wyniosłość, próżniactwo, chełpliwość... Trzeba być sprawcą szczęśliwości powszechnej. Ustawy ludzkie dają szlachcie pomimo słuszności przywilej, gdyż raczej cnocie i talentom niż urodzeniu on należy. Wzywa do poszanowania religii. Spadły na nas klęski, ale teraz zajaśniały pomyślniejsze chwile.

Akad. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Kazanie O korzyściach na całe życie, i na zbawienie wieczne maiących spływać z edukacyi, Miane Na Rocznicę Poświęcenia Kaplicy w Niedzielę pierwszą po Trzech Królach, w Konwikcie Warszawskim Xięży Piarów Przez X. Konstantyna Wolskiego S. P. w Warszawie 1798. w 8ce, k. tyt., str. 36.

Na odwr. tyt. pozwolenie cenzora ks. J. Kośmińskiego, który nazywa to „wybornem, godnem czytania".

Zaleca religię i cnotę. Celem życia doczesnego jest wieczność. Początkiem mądrości jest bojaźń Boga.

Akad. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Ksiądz małżonek nic dziwnego nic nowego... ob. Bibl. V 149.

O polemice wywołanej tym pismem ob. Smoleński Pisma histor. III 483 oraz w Przegl. Histor. 1910.

W Bibl. V 149 podane inne jego pisma, które ukazały się po r. 1800.

Korrespondencja władz duchownych z rządem 1816. — Bentkowski H. lit. I 562. — Czarnecki w Roczn. Tow. Warsz. P. N. IX 171—184, VIII 151. — Pamiętnik Lwowski 1805 t. XIX. — Pamiętnik Warszawski 1809 t. I 37—83. — Wójcicki Cmentarz I 138. — Encykl. Org. XXVII 730. — Kot Hist. wychow. II 243. — Enc. kośc. XXXII 240. — Kraushar Tow. Prz. Nauk III 231. — Korbut [2] II 237.

WOLSKI Maciej Augustyn profes miechowski, potem kanonik reg. Manipvli Aristotelis Phisiologiae. Ad Solennitatem Generalis Capitvli Miechouiens: Canonicorum Regularium. SS^mi Sepulchri Domini Hierosolymitani: Publicae Ventilationi. Per V. Fr. Matthiam Avgvstinvm Wolski Philosophiae Auditorem, eiusdemq; Sacri Canonici Ordinis Professum. Assistente Sibi R. P. M. Alberto Nvcerino Philosophiae Doctore, eiusdemq; in Conuentu Miech. Professore Ordinario Expositi. Anno à Partu Virginis M.DC.L.IV. (1654). Mense Octobr. Die vndecima, Hora 2. post Merid. Cracoviae, Apud Lucam Kupisz S. R. M. Typographum. [Tytuł w ozdobnej ramce]. fol., k. tyt. i k. 8 nlb.

Na odwr. k. tyt. herby Karola Ferdynanda biskupa płockiego i wiersz Szym. Kowalczowskiego. — Po czym dedykacja podp.: Studium conv. Miech.

Jest to wykład fizjologii wedle Arystotelesa, ujęty w XXXVII tez. (Filozofia natury Aryst. dzieli się na Fizykę, Matematykę, Metafizykę i Fizjologię).

Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— ob. Czapliński K. (1684) — Gędzicki J. (Janus 1655) — Karp And. (Dyament 1674) — Ludus Palladis (1683) — Sierzycki Szym. (Amphit. 1674).

Wolski Marcin ob. Bielski M.

WOLSKI Sariusz Marcin. Nayjaśnieyszy Krolu Panie nasz miłościwy! Nayjaśnieysze Skonfederowane Rzpltey Stany. fol., k. 1. Czartor.

(Wolscy Michał i Mateusz). Kommissya Do rozsądzenia Spawy(!) o Dobra Kurniszki z Attynencyami Szołchowszczyzną y Morawiszki zwanemi między UU. Michałem y Mateuszem Wolskiemi a UU. Januszewskiemi y Innemi. fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

Wolski Mikołaj (I) kasztelan sochaczewski, ochmistrz król. Bony ob. Polidamus (Oratio de christ. resurr. 1532) — Salomon (Ecclesiastes 1522; tu ważna przedmowa do niego).

Wolski Mikołaj (II) biskup chełmski i kujawski ob. Basilius Magnus (De moribus 1564) — Maciejowski Sam. (1561) — Orationes (1561; ob. Sadoletus) — Orzechowski Stan. (Fricius 1562) — Pudłowski Mel. (Oratio 1562) — Wędrogowski Wojc. (Catechismus 1561).

O jego sporze z Uchańskim ob. Wierzbowski Uchansciana V 661—2.

Wolski Mikołaj (III) na Krzemienicy, kasztelan witebski († 1621) ob. Korsak

Jan (Kazanie pogrzebowe 1621) — Nigra Valle Jan (Genealogia 1619) — Pukalius Paw. (Nigra Valle 1619).

WOLSKI Mikołaj (IV) z Podhajec i Mińska, syn Stanisława, marszałek nadworny (ur. 1555 † 9 marca 1630). Sodalitas Beatissimae Virginis Mariae & Sanctae Barbarae. Inavgvrationi Reverendi Admodvm Clarissimiqve Domini, D. Martini, Praepositi Sanctae Doroteae, Reuerendissimi Episcopi Viennensis Officialis, dignissimi & Prouincialium Austriacorum infra Onasum Ordinarij &c. Honoris & pietatis ergo gratulatur [Tu winietka: ornament linearny]. Anno M.D.LXXXI. (1581). [Tytuł w ozdobnej ramce]. [Na końcu:] Viennae Avstriae Excvdebat Staphanvs Crevzer. A M.D.LXXXI. (1581). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. B_4).

Zawiera trzy wiersze. Z tych pierwszy na 2 k.: Inaugurationi... Martini, Praepositi Sanctae Dorothae etc. Gratulatio scripta a Magnifico, ac Generoso Domino Nicolao Wolski de Podhaicze et Minsko.

Dwa inne wiersze podpisali: Adamus Latomus, Joannes Schöneckius Trivir.

Egz. Zamojs. zawiera na 2 pierwszych kartach liczne współczesne notaty dotyczące liberum arbitrium i libera voluntas.

Wierzbowski III 2708. Zamojs.

— Mowá Jáśnie Wielmożnego J. M. Páná, P. Mikolaia Wolskiego z Podhaiec, Márszałká Naywyzszego Koronnego. W Wárszáwie przed Ich Mśćámi Pány Deputaty, ná obmyślenie Sposobow nowych Subsidiorum miána, Die 22. Martij, Anno Domini, 1627. w 4ce, k. 14 nlb.

Zaczyna od omówienia niedostatków sądownictwa (ogólnikowe narzekania). Narzeka, że każdy na swoje koło radby wodę obrócić, a o dobro wspólne nikt nie dba. Jeżeli broń Boże zginiemy, posteritas to sądzić będzie. Należy zaradzić niebezpieczeństwu wojennemu. Bez podatków nie może być obrony. Trzeba obmyślić żołnierzowi zapłatę. Przedstawia plany Gustawa Adolfa i sułtana (wedle relacji posła Szuliszewskiego). Należy zwołać zjazdy po województwach. Mowa wypowiedziana widocznie w porozumieniu z królem.

Ossol.

— ob. Bernat z Krak. (Kalendarz 1603) — Biskupski P. (Strena 1600) — Błażowski M. (O Eneaszu 1606) — German Jerzy (Computus 1606, Trigon. 1627) — Gwagnin (1611) — Loaechius And. (1606) — Nakielski Sz. (1634) — Odpusty (1610, 1612) — Ovidius (albo przeciw płomienistey miłości 1584) — Rybkowicz J. (Disp. 1621) — Sislovius Stan. (1597) — Starowolski Szym. (Camaldula 1650, Laudatio 1630, Votum 1625) — Szymonowicz Sz. (Sielanki 1614) — Warszewicki Krz. (De cognitione 1600) — Vergilius (ob. Błażowski) — Wolska Mikołajowa.

Starowolski Monum. str. 212—3. — Volumina Legum III 324, IV 967. — Niemcewicz Panow. Zygmunta III t. I 480, II 461. — Dzieduszycki Lisowczycy II 278—283. — Święcki Histor. pam. II 322—3. — Przyjaciel Ludu VII 385—7. — Tygodnik Ilustr. 1863 VII 241. — Zarewicz Zakon kamed. 1870. — Łabęcki Górnictwo II 359. — Encykl. Org. XXVII 727. — Encykl. kośc. XXXII 240. — Heck w Rozpr. Akad. filolog. XXXVII 166—8. — Lechicki Mecenat Zygm. III 1932 str. 150 i n. — Finkel III str. 1897.

WOLSKI Mikołaj (V) (1762 † 1802). Do J. Ośw. Xiążęcia Jego Mości Ignacego Massalskiego Biskupa Wileńskiego, kawalera orderów Orła Białego y św. Stanisława w dzień imienin. w 4ce, k. 4.

Wiersz ten wydał ks. Bogusławski.

Ob. t. XXII 214. Bibl. w Suchej.

— Do J. Ośw. Xięcia IMci Alex. Sapiehy, Kanclerza wielkiego, Marszałka Trybunału głownego Wielkiego X. L., Kawalera orderów polskich, S. Jędrzeja etc. w dzień Imienin (1789). w 4ce.

Ob. t. XXVII 88.

Bibl. w Suchej — Tyszk. w Czerw. Dw.

— List Oyca do Syna względem odięcia wolności Xciu Ponińskiemu (1791)... ob. t. XXI 338.

Autorstwo Wolskiego przypuszcza Smoleński Pisarze anonimowi (1912) na podstawie anonimowego wiersza (rękopiśmiennego), który wyszydzał Wolskiego w następujący sposób:

Czytałeś WPan mowę, którąm ja miał w Wilnie: Sześć miesięcy-m ją robił z profesorem pilnie. Patrz, WPan, dziś jakiego spotkam tylko żaka, Każdy krzyczy: Tyś żywcem okradł Kondyliaka. Pismo, w którem-em bronił intraty biskupiej, Mówią, że być nie mogło napisane głupiej. Suchodolski mi za nie nisko się ukłonił, Księża chcą, żebym odtąd skarżył ich, nie bronił. Gdy wielu przekładało Figara Wesele, I mnie też namówili moi przyjaciele. Na

honor! nie wiem, skąd mi szaleństwo się wzięło, Żebym i ja też moje wydrukował dzieło. Spotkała mnie nadgroda dudkom przyzwoita, — Tych na pamięć umieją, a mnie nikt nie czyta...

— Mowa Mikołaia Wolskiego Zawierająca Uwagi Nad Pierwiastkowemi Dzieiami Swiata, nad dawnym Egyptem nad Assyryą, Medami y Persami. [Tu winieta: drzewa i ptak]. w Wilnie R. P. 1784. w Drukarni J. K. Mci y Rzeczy-pltey u XX. Scholarum Piarum. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 3—54.

Imprimatur: Ignatius episc 1784.

Rozpoczyna odezwa do „Zacnych współuczniów". Podnosi w niej znaczenie oświaty i szkół. Dużo rokuje po pokoleniu wychowanym w obu szkołach głównych. Kończy wierszykiem do płci pięknej.

W „Mowie" kreśli wielkimi rysami dzieje przed i po potopie. Trzy gatunki ludzi. Co to są ludy dzikie i ich potrzeby. Początek rolnictwa i rządu. Obszerny opis kultury Egiptu, a zwięzły Babilonu, Asyrii, Persji.

Nie cytuje nigdzie autorów, z których czerpie (podobno z Condillaca?), ale w każdym razie wyżej to stoi, niż inne prace uczniowskie sprzed reformy Akad. Wileń.

Jocher 811.

Dzików — Jagiell. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— O Konstytucyi Trzeciego Maja Roku 1791. Do JWW. Zaleskiego Trockiego y Matuszewicza Brzeskiego Litewskich Posłow. (1791)... ob. Czacki Tadeusz.

Był posądzony niesłusznie o napisanie tej broszury wymierzonej przeciwko konstytucji 3 maja. Istotnym bowiem autorem był Czacki (ob.).

Pod adresem T. Czackiego i M. Wolskiego wystosował swą odpowiedź bardzo ostrą i złośliwą (anonimowo) Dmochowski. Odpowiedź ta nosi tytuł: Do JW. Panów Tadeusza Czackiego i M. Wolskiego z okoliczności wydanego pisma (ob. t. XV 252).

Wolski zaprzeczył swego autorstwa czy współautorstwa, a Trembecki napisał z tego powodu swój: Sąd Apollina.

Smoleński Pisma hist. II 419. — Pilat Literatura polit. sejmu 1872 — Tokarz Ostatnie lata Kołłątaja I 26. Wszyscy ci autorowie omawiają całą polemikę wywołaną powyższym pismem Czackiego.

— Do W. J. Xiędza Franciszka Xawerego Dmochowskiego Sch. Piar. z okoliczności wydanego pisma pod tytułem: Do JWW. JPP. Tadeusza Czackiego star. nowogr. i Mikołaja Wolskiego szamb. J. K. M. (1791). w 8ce, str. liczb. 31.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— Oświadczenie się względem pisma, któremu napis: Do JJ. WW. Ichmość Panów Tadeusza Czackiego starosty nowogrodzkiego y Mikołaja Wolskiego szambelana J. K. Mci z okoliczności wydanego pisma o Konstytucji Trzeciego Maja JJ. WW. Zaleskiemu posłowi trockiemu y Matuszewicowi posłowi brzeskiemu litewskiemu poświęconego. (1791). w 4ce, k. 1.

Oświadcza się za konstytucją 3 maja. Wychwala Trębickiego odpowiedź Tomaszewskiemu.

Smoleński Pisma II 421 (streszcza całą polemikę wywołaną „Uwagami" Tomaszewskiego i listem Dmochowskiego).

Krasiń.

— Zdanie O Królu Polskim 1792 Roku. w małej 8ce, str. 55.

Bez osobn. tytułu. — Druk. w Warszawie. Autor nie nazwany.

Pisane z końcem r. 1792.

Zaczyna od wykazania zasług położonych przez króla na polu kulturalnym i gospodarczym. Po czym wyjaśnia stanowisko królewskie w sprawie następstwa na tron, konstytucji, przymierza z Prusami („król się nie spieszył do niego, mając przyjazne związki z Moskwą za najbezpieczniejsze dla Polski"). Broni króla przed zarzutem, jakoby chciał ograniczać szlachtę i zbyt popierał mieszczan. Dlaczego w r. 1792 nie zdołano się obronić przed Moskwą? O stosunku ks. Józefa do króla, o zdradzie Ludwika wirtemberskiego. Dlaczego król nie wyjechał do obozu pod Dubienką? Dlaczego pertraktował z imperatorową i podpisał akces do Targowicy? Postępowanie przeciwne uważał król za zgubę kraju i ta obawa nim kierowała. Król chciał jechać w lipcu r. 1792 do Kurowa i tam dać się zabić, „dogadzając osobistemu punktowi honoru", ale wszyscy jego doradcy byli zdania, że „winien złożyć ofiarę najtkliwszą ze wszystkich, bo ze sławy i miłości własnej".

Przedrukował tę rzadką broszurkę Bronisł. Zaleski w Roczniku Tow. Hist. Lit. w Paryżu 1867 str. 10—28. Przedrukował ją jednak nie z druku lecz z rękopisu Wolskiego, w którym to autografie — przed jego ogłoszeniem — poczynił Stan. August własnoręczne poprawki i dodatki. Zaleski uwidocznił je, drukując rozstrzelonym

drukiem. Nie ulega przeto wątpliwości, że Wolski był autorem pisemka, a Stan. August tylko inspirował i poprawiał tekst. Zaleski poprzedził przedruk wstępem oraz ogłosił równocześnie (z rękopisu) drugą obszerną pracę Wolskiego: „Uwagi nad książką pt. O ustanowieniu i upadku konst. pol. 3 maja".

I to drugie pismo powstało (w r. 1796—7) przy bardzo daleko idącym współpracownictwie króla. Król dał inicjatywę, dostarczył materiałów, czytał i poprawiał rękopis. Dochował się list króla z Gatczyna 15 września 1797, z którego wynika, że „Uwagi" były już w tym czasie napisane i oddane do cenzury rosyjs. (Bułhakowa) oraz że miały ukazać się drukiem w Petersburgu. „Uwagi" mają charakter polemiczny; wiele faktów opowiadają fragmentarycznie, niektóre szczegóły umyślnie zacierają (będąc apologią polityki królewskiej), np. wybór Stan. Augusta. — Są też pisane z uwzględnieniem faktu, iż dzieło będzie przez Bułhakowa cenzurowane. Cechuje je niewiara w możność obrony zbrojnej przeciw Rosji, do czego Polska nie jest przygotowaną, oraz przekonanie, że lepiej było na razie szukać oparcia o Rosję, aż do jakichś innych czasów. Polemika przeciwko dziełu o „O ustanowieniu" zajmuje najwięcej miejsca, a Kołłątaj i jego kuźnica traktowani są w oświetleniu bardzo ujemnym.

Schmitt Suwarow und Polens Untergang II 491. — Tokarz Ostatnie lata Kołłątaja I 21—5 (przypisuje za Schmittem autorstwo „Zdania" w całości Stan. Augustowi). — Smoleński Kuźnica 1891 str. 157.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Zielin.

— ob. Beaumarchais (Dzień pusty 1786; on przekładał) — Beuvius (Familia 1784) — Bohusz Franc. (1786) — Czacki Tad. — Dmochowski Franc. — Leduchowski Ign. (Do M. W.) — Trembecki Stan. (Sen Apollina).

O jego przekładzie „Wesela Figara" — ob. Galle Wojciech Bogusławski 1925 str. 98 oraz Bernacki Teatr za Stan. Aug. II 352.

Jego „List cnotliwej żony o obow. karmienia własnemi piersiami", pisany w r. 1789 (wierszem) — zamieszczono w Dzienniku Wileń. 1920 II 57—62.

Jego przekład „Familii podźwignionej" ob. pod Beuvius (a także w t. XVI 170).

Jego utwór „Dwie nocy czyli rozmyślania o sztuce gwiaźdz." (do M. Poczobuta), pisane w r. 1784 — ogłoszono w Pamiętniku Warsz. 1804 t. XIII 127 i nast. — Obacz o tym Szyjkowski w Rozprawach Akad. filolog. LV (1917) 53.

Kaj. Koźmian Pamiętniki I 265. — Dmochowski Pisma rozm. 1826 (tu życiorys) oraz tenże w „Now. Pamiętniku Warsz." 1884. — Bentkowski Hist. lit. I 342—3. — Estreicher Bibliogr. V 150. — Encykl. Orgelbr. XXVII 729. — Tokarz Ostatnie lata Kołłątaja I 26 i II 261. — Smoleński Kuźnica Kołłątaja (1891) str. 157. — Bron. Zaleski w Roczniku Tow. Hist. Lit. 1867 (j. w.) — Bieliński Uniw. Wil. III. — Finkel Bibl. hist. III str. 1897. — Korbut[2] II 109.

Wolski P. ob. Stanecki (Elementarz 1754).

(Wolski Paweł). Honor infulatus... Carmen epicum in laudem Pauli Wolski praepositi Strzelnensis. Thorunii 1716. folio.

Wolski Piotr Dunin (I) syn Pawła, biskup płocki (1530 † 1590) ob. Bielski Jan (1578) — Gambarra L. (1582) — Gorecki L. (Oratio 1577) — Kłodziński M. (1574) — Narratio (1582) — Nobilis Flam. (1582) — Paszkowski M. (Dzieje 1615; tu o jego powrocie z Włoch) — Słowacjusz (1577) — Treter (Theatrum 1685).

On podobno współdziałał przy dziełku Flaminiusa Nobilisa pt. De rebus gestis Stephani I (Romae 1582) — ob. t. XXII 165 — i stąd bywa poczytywany za autora, co mylne. Zdaje się, że jego udział ograniczył się do dawania informacji. Ob. Sobieszczański w Encykl. Orgelbr. XXVII 727.

Jabłonowski Musaeum pol. str. 279 przytacza jego Tractatus de Sancta Trinitate adversus Arianos, ale to wiadomość niepewna.

O jego pobycie w Hiszpanii ob. Borkowska-Ciesielska w Archiwum Neofilolog. 1934 I cz. 2 str. 319.

O jego bibliotece ob. Silva Rerum 1928 nry 10—12 (Biblioteka Wolskiego, art. Barycza i Piekarskiego).

Katalog rękop. Jagiell. Wisłockiego (1877) nry 41, 2659, 2728. — Caligari Epistolae et acta (1918) str. 919. — Starowolski Monum. str. 704—5. — Theiner Monum. II 638. — Rzepnicki Vitae praes. II 258—260. — Korytkowski Prałaci i kanonicy IV 337—9. — Barycz Szkice z dziejów U. J. (1939) str. 67. — Tenże Polacy na studiach w Rzymie (1938) str. 185 i nast. — Loret Życie polskie w Rzymie (1930) str. 140 i 356. — Nowowiejski Płock (1931). — Morawski w Rozpr. Akad. filol. 1893 XVII 263.

Wolski Piotr (II) student pozn. ob. Minister (1602).

Wolski Stan. (I) ob. Pudłowski Mel. (1561).

Wolski Stanisław (II) Vice Palatinus Junivladislaviensis ob. Joachim a S.

Francisco (Oceanus 1750) — Szylarski (1765).

WOLSKI Stanisław (III) benedyktyn tyniecki. O najznakomitszych klasztorach S. Benedykta w Polszcze założonych. Przez X. Stan. Wolskiego. W Krakowie 1738. w 4ce, dwa alfabety i 5$^1/_2$ ark.

Tak podaje Janozki Pol. I 85, a za nim Jocher 9220.

— ob. Tomaszewski Wojc. (Annulus 1698).

Miał wydać Carmina posthuma Benigna Buchowskiego (w r. 1734, w 12ce, 10 ark.). — Dziś nie znane.

WOLSKI Stanisław (IV) stud. akad. wileńsk. Troiaki Prognostyk W nádźiei, Naturze, y Bogu Przy pogrzebowey vsłudze Jáśnie Wielmożnego Jego Mośći Páná P. Iana Kamienskiego Kásztellááá Mśćisławskiego Wielmożney Páney. Iey Mośći Pániey Potencyi Rayskiey Kásztellánowey Mśćisławskiey po zmarłym małżonku żałosney Także Wiel. Ich MM. PP. PP. Włodzimierzowi y Piotrowi Kamienskim Dworzánom Je° Kr: Mośći, smutnym potomkom Przez Stanisława Wolskiego Acad: Wil: Philos: Aud: Wskutku samym pokázány. Roku Páńskiego 1644. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwr. k. tyt. piękny miedzioryt herbów zmarłego z podpisem Con. Götke scul: Vilnae. — Pod tym czterowiersz.

Dedykacja wdowie (na 1 k.). Panegiryk prozą z pochwałami działalności w wojsku, na sejmikach, w Moskwie itp. — Pod koniec szereg wierszy na cześć herbów, do wdowy, do synów Włodzimierza i Piotra dworzaninów J. K. M., do przezacnych obywatelów powiatu mścisł. Wreszcie nagrobek stylem nakamiennym.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

Wolski Stan. (V) kanonik regul. ob. Lipiewicz And. (Quaestio 1755).

WOLSKI Stefan. Copia Af Een Interciperat Skrifwelse Til Stanislaum Kucborscium, terrae Breslecensis Vexilliferum. Vthur thet Latinske Spr̊aket vppå Tyska transfererat, och numehra förswenskat. Tryckt then 23. May. 1657. w 4ce, str. 4.

Dat. 14 Aprilis 1657. Podpisany Stef. Wolsky.

Wolski Tomasz ob. Sewerynowicz J. Chr. (Vicarius 1741).

WOLSKI Tomasz Stanisław (urodz. 1700 † po r. 1766). Potentissimo Et Serenissimo Principi Ac Domino Friderico Avgvsto III. Regi Poloniarvm, Magno Dvci Lithvaniae, Rvssiae, Prvssiae, Samogitiae, Volhiniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae Et Czernichoviae, Dvci Saxoniae Et Westphaliae, Sacri Romani Imperii Archimarschallo Et Electori. Landgravio Thvringiae, Marchioni Misniae Et Svperioris Inferiorisqve Lvsatiae, Bvrggravio Magdebvrgico, Comiti Principali Hennebergico, Comiti Marcae Ravensbergi, Barby Et Hanoviae Dynastae In Ravenstein &c. &c. &c. Domino Svo Longe Clementissimo Binas Hasce Orationes Panegyricales Et Litteras Sacratas Vvlt Fidelissimvs Svbditvs Thomas Stanislavs Wolski, Nobil. Pol. (1739). w 4ce, k. tyt., str. 56.

W egzemplarzu Czartor. jest dodany na początku lichy miedzioryt (nie ma go w egz. Jagiell.). Ten wystawia autora w zbroi z mieczem, z bombą w rękach, na brzegu morskim stojącego. Na morzu widać okręty palące się, a na brzegu głowy pobitych Turków. — Pod tym wizerunkiem podpis: Thomas Stanislaus Wolski Nobilis Polonus Eques aureae Crucis, qui in S. urbe Hierusalem fuit a. 1726, aetatis suae 26. et suam peregrinationem per tres insigniores mundi partes protraxit, terraque marique.— In mari mediterraneo brigantinum sive fregatam erexit et unitus cum aliis navibus contra Turcas militavit, a Sto Papa Benedicto XIII Admiralis declaratus, cui proposuit, ut Bullam Cruciatam pro recuperatione Terrae Stae expediret. Josephum III Patriarcham Babilonicum Chaldeorum ex Constantinopoli liberavit. In Hungaria per II annos fuit in bello contra Turcas in Castris Caesaraeis A° 1738 et 1739. — Na mieczu napis: Pro fide, Rege et Christi grege. (Rycinę tę reprodukował w r. 1930 Bystroń, o czym obacz niżej).

Na odwr. str. k. tyt. i na nast. stronicy dedykacja Aug. III. — Po czym tekst alokucji do pap. Klemensa XII, „quam T. S. Wolski nobilis Polonus, calamo delineatam, post osculum sanctissimis pedibus datum..., porrigit Romae in Palatio Quirinali Anno 1738 die XV Maji". — Zarówno dedykację jak i przemowę do papieża ogłasza tu najprzód po łacinie, a potem w tłum. niemieckim.

W przemowie tej wzywa gorąco do walki (krucjaty) przeciw Turkom, wykazując groźne zamiary Turków i ucisk chrześcijan.

Od k. D verso idzie druga mowa: Ad Rempublicam Polonam... Paranesis... habita Varsaviae A. 1738 M. Septem. 25 (po łacinie i niemiecku). — Treść podobna.

Od k. F_2: Litterae svasoriae... 15 Martii 1738 ad principem Wiśniowiecki et ad alios senatores.. (po łacinie. i po niem.). Wzywa tu hetmana, aby podjął wojnę z Turkami, i donosi, że uzyskał audiencję u króla neapolit. Karola.

Od k. G: Literae Th. Wolski... occasione arresti politici ad Kolciak Seraskierum et Bessain Hocimensem, dat. in Zwaniec 25 Maii 1734 (po łac. i po niem.). Tu ostre napaści na Turków, na Alkoran, na Mahometanizm (infamis natio), a zwłaszcza na seraskiera. Czartor. — Jagiell.

— Jllustris Peregrinatio Ierosolimitana latius protracta Per Tres Insigniores Mundi partes. à Thoma Stanislao Wolski Nobili Polono Peregrino Jerosolimitano nempe Per Evropam, Asiam, & Africam. In quibus multa Regna peragravit Barbarorum, infideliumq; tam in terra firma, quàm in Mari existentia; innumerasq; penetravit Insulas. Scilicet in mari Mediteraneo albo nuncupato in Archipelago, in Oceano occidentali &c. Cujus Authoris vita in exordio ejusdem peregrinationis Proponitur. [Tu linia]. Leopoli. Typis Confraternitatis Sanctissimae Trinitatis cum privilegio S. R. M. & impensis ejusdem Confraternitatis. Anno Domini 1737. w 4ce, k. tyt. i k. 8 nlb. (Vita auctoris), str. 291 i str. 11 nlb. (Index i Errata).

Bywa też cytowane z datą 1736, chociaż cenzura na odwrocie k. tyt. pomieszczona (Sam. Głowińskiego) ma datę: 15 febr. 1737.

Również i do tego wydania bywa czasem dołączany miedzioryt z portretem autora, o którym ob. wyżej. Egzemplarz taki miał w r. 1914 antykwariat Wildera i cenił go na 5 rs (ale brakowało w nim 8 k. z Vita auctoris).

Na pierwszych 8 k. nlb. jest obszerna Vita et progenies auctoris. Wyszedł z rodziny gorliwie katolickiej, kształcił się sub ludimagistro i na dworze Jana Czapskiego, potem podróżował (Czechy, Niemcy, Austria, Śląsk). Powróciwszy do Warszawy kształcił się u jezuitów.

Po czym rozpoczyna się opis podróży. Jedzie najprzód do Wiednia (via Kraków), stamtąd do Wenecji, Padwy, Loretu, Assyżu, Rzymu. Całą tę drogę opisuje, głównie ze stanowiska kultu religijnego. Bardzo obszernie opowiada o Rzymie. Na str. 49 wspomina hospitium Polonorum. Odwiedza też w Rzymie barona Pusieta, rezydenta króla polskiego. Jest też u papieża. W Rzymie czeka dość długo na sposobność pielgrzymki do Ziemi Św. (str. 71). Płynie wreszcie do Syrii i dostaje się do Ziemi Świętej. Opis jej i opis przygód tam doznanych zajmuje str. 88—167. Powraca wreszcie drogą morską do Rzymu (grudzień 1726) i teraz rozpoczyna się druga część jego przygód. Zwiedza Włochy (Wezuwiusz str. 181), Francję, Anglię (opis Londynu str. 191), Belgię, Niemcy — wraca do Rzymu. Opisuje wybór nowego papieża (str. 226) Klemensa XII. Podróżuje tak propagując myśl zorganizowania krucjaty przeciw Turkom (o czym wyda w r. 1739 osobną książeczkę). Próbuje nawet sam walczyć z Turkami, zakupuje w tym celu fregatę. Dopływa do Malty, (opis jej) i do Konstantynopola (str. 249) w maju 1731. Po różnych tam przygodach dostaje się do Kamieńca i spotyka z ks. Krusinskim, jezuitą, misjonarzem w Persji. Stąd przez Złoczów do Lwowa i Częstochowy (listop. 1731). Z Polski jeszcze raz jedzie do Rzymu w sprawach krucjaty (tu opis Watykanu i inskrypcji).

Książka jest pełna zajmujących szczegółów i nie dzielę zdania Bystronia (j. n.), który ją lekceważy. Autor jest fanatycznym katolikiem, nienawidzi lutrów, schizmatyków i mahometan; walczy z nimi na słowa (a czasem i na pięści). Ma w sobie dużo ciekawości, choć pozbawiony głębszej kultury artystycznej, naukowej czy politycznej, interesuje się głównie obserwacją rzeczy powierzchownych. Cechuje go żyłka poszukiwacza przygód i fantasty (jego plan krucjaty jest nierealny i anachroniczny, jak na wiek XVIII!). Prowadził widocznie pilnie diariusz, a opisy jego przygód nie robią wrażenia skomponowanych ex post, ale wiernie oddanych. Dla oddania psychologii wychowanków polskich zakonu jezuickiego z epoki augustowskiej książka dostarcza wielu rysów. Jest też charakterystyczna dla odtworzenia reakcji, jaką budziła w Polakach zagranica.

Bandtkie Hist. druk. K. P. I 413.

Moszczeński Pamiętnik do historii polskiej (Pamiętniki Żupańsk. 1867; tu o jego późn. losach). — Milewski Pamiątki hist. (1848). — Sobieszcz. w Encykl. Orgelbr. XXVII. — Chomętowski w „Kółku Domowym" 1863 oraz: Pielgrzymka do Ziemi św. 1874. — Kraushar Wędrówki po Europie pana Wolsk. (1889). — Bystroń Polacy w Ziemi św. (1930). Tu obszerne streszczenie (z ujemną charaktery-

styką), i reprodukcja portretu Wolskiego. — Loret Życie polskie w Rzymie (1930) str. 229 i 363. (Loret odnalazł w hospicjum św. Stan. napisane przez Wolskiego „Statuty zakonu krzyżowców"). — Korbut[2] II 10 (z błędną datą śmierci).

Bawor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Potocki w Raju — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Proponitur Leopoli, Typis Confraternitatis Sanctissimae Trinitatis cum privilegio S. R. M. et impensis ejusdem Confraternitatis A. D. 1748. w 4ce, k. 2, str. 291 i str. 11 nlb.

Całe dzieło jest identyczne z edycją z r. 1737, tylko na tytule dolepiono karteczkę z datą 1748. Jedynie dedykacja ma istotną datę 1748.

Dedykacja: Seren. et potentis. Augusto III Regi Polon. nec non Mariae Josephae Reginae anno D. 1748.

W egzemplarzach z tą datą opuszczono Vita auctoris.

W egz. niektórych (np. w egz. Muz. Narod.) dodano na czele lichą rycinę — tę samą, którą opisuję powyżej przy poprzednim dziełku Wolskiego (z r. 1739), a więc dokonaną w dwa lata po wyjściu pierwszej edycji Peregrinatio.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Chreptow. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Muz. N. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Toż:... Proponitur Leopoli Anno D. 1764. w 4ce, str. XVI, 291 liczb. i str. 11 nlb.

Dedykacja: Ks. Ignacemu Rosetemu, Rektorowi Semin. lwows., z podpisem: Thom. Stan. Wolski Nobilis polonus, Eques aureae Crucis Consiliarius Cels. Principis Radziwiłł Palat. Viln. anno 1764.

Jest to także edycja 1737, tylko data ręką wyciśnięta na dawnej edycji.

Istnieje też egzemplarz z datą 1764 z dedykacją Stan. Augustowi; a także (w Bibl. Uniw. Warsz.) egzemplarz z datą 1766, z dedykacją: Michaeli Małachowicz custodi upitensi patrono colendissimo, dat. Grodno A. D. 1766.

Wszystko to jedna i taż sama edycja.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Theatrum indolis non vacantis ac ingenii otiosi laborantis tempore Martis pacem operantis trinitate terrestri exultanti, Carolo sexto Dei gratia ex utero laureato Imperatori..., Annae Russiae Imperatrici ex haereditate invicti Petri vastae Russiae..., Augusto III Poloniae Regi praesentatum. Dresdae 1737. w 8ce. Bibl. Dresd.

— ob. Minasowicz J. E.

Wiersze łacińskie na jego cześć zamieścił Minasowicz w „Mantissa" dodanej do tomu V Zebrania rytmów Załuskiego (ob. pod Załuski). Nazywa go Reparamundus (Naprawiświat).

WOLSKI Wojciech, profesor Akad. († 1715). Kalendarz na rok P. 1689. w Krakowie... w 16ce. Raczyń.

— Toż:... 1690.

— Toż:... 1691.

— Nowy y Stary Kalendarz swiąt rocznych y biegów niebieskich... na Rok P. 1692. przez M. Woyciecha Wolskiego w przesł. Akad. Krakow. Nauk W. y filoz. Dra, ordynaryjnego Astrologii professora, Kollegę mnieyszego. w Krakowie w drukarni akadem. w 4ce.

— Hemerogeion abo Nowy y Stary Kalendarz... na rok 1693 przez Woyc. Wolskiego w Akad. Krak. Fil. D. Ordyn. Astron. Prof. Koll. Mnieyszego. W Krakowie, Schedel. w 4ce.

Mieści przekład Legationis Zbaravianae Kuszevicii. Ossol.

— Toż:... na r. 1694. w 4ce.

— Toż:... na r. 1695. w 4ce.

— Hemerologeion albo Nowy y Stary Kalendarz... na Rok Pański MDCXCVI przez M. Woyciecha Wolskiego... filoz. Doktora... Astrol. Profess... w Krakowie, w druk. Akad. (1696). w 4ce, k. 16.

Mieści dalszy ciąg opisu legacji Krz. Zbaraskiego. Kórnik.

— Toż:... na rok 1697. w 4ce, k. 17. Kórnik.

— Toż:... albo Nowy y Stary Kalendarz... na R. P. MDCXCVIII... przez M. Woyciecha Wolskiego. w 4ce, k. 18. Kórnik.

— Toż:... abo Nowy y Stary lubo Ruski Kalendarz... na R. P. MDCXCIX (1699) przez M. Woyc. Wolskiego... w Krakowie w druk. akadem. w 4ce, kart 18. Kórnik.

— Kalendarz Swiąt Rocznych y Biegow niebieskich, z wyborem czasow, y z aspektami. Na R. P. 1699. Przez Woyciecha Wolskiego F. D. Astrologiey w Wielkim Kollegium Sławney

Akademiy Krak. Professora... w Krakowie w Drukarni Akad. w 16ce, k. 32.
Kórnik.

— Nowy y Stary Kalendarz... na R. P. MDCC (1700)... w Krakowie, w drukarni Schedla. w 4ce.

Zawiera artykuł o bezzasadności astrologii. Żebrawski Dodatek do Bibl. matem. 1886 nr 2891. Kórnik.

— Toż:... na r. 1701.

— Nowy y Stary Kalendarz, w którym święta roczne, biegi y wybory niebieskie, czás siania, szczepienia, puszczania krwie, y purgowania się, odprawiania spraw poważnych, szczwánia zwierzá, etc. etc., dobrym porządkiem są położone ná rok páński 1702. który jest przed przestępnym drugi. Przez M. Woyciecha Wolskiego, Filozofiey Doktorá, Astrologij, w Wielkim Kolegium Sławney Akádemij Krákowskiey Ordynáryinego Professorá, z pilnością wyráchowány, y do druku podany. [Tu lichy drzeworyt z nadpisem: Nos ambae Medicina et Astrologia unum sumus]. W Krakowie, w druk. Mikołaia Schedla, I. K. M. Ord typ. w 4ce. k. 18 nlb.

Obok kalendarza bokiem umieszczono kontynuację Legacji Zbaraskiego. Od ark. D idzie Praktyka z strony przypadków niektorych. — Od ark. E: O codziennej odmianie powietrza. Kończy: Zebranie jarmarków.

Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— Toż:... za rok 1703. w 4ce.

— Nowy y Stary Kalendarz... 1704... Woyciecha Wolskiego... W Krakowie w druk. Krzysztofa Domańskiego. [Tytuł ten wśród drzeworytu z czterech osób z napisami Politica, Maiestas...]. w 4ce, k. 16. Kórnik.

— Nowy y Stary Kalendarz w ktorym święta roczne, biegi, aspekty, y wybory niebieskie, z czasem siania, szczepienia, puszczania krwie, &c. dobrym porządkiem są położone: Na Rok Panski MDCCV. (1705). Po przestępnym y przybysz: pierwszy, Przez M. Woyciecha Wolskiego, Filozo: Dokt: Mathem: Professora wyrachowany. W Krakowie. w Druk: Krzysztofa Domańskiego. w 4ce, k. 16.

Tytuł w rycinie drzeworytowej. Przy miesiącach idzie Continuacya legacyi Krzysztofa Zbaraskiego wierszem. .Od ark. C_3 idzie Praktyka. Od D_3: O kompasie ręcznym. Kończy: Zebranie jarmarków.

O tym jego przewierszowaniu legacji Zbaraskiego ob. Pilat Liter. III 89.

Jagiell.

— Quaestio Astronomica ex Libro III Almagesti Ptolomaei et Burbachii... De Theoria Solis De Motu Solis sub felicissimis auspiciis Magnifici Perillustris et Reverendissimi Domini D. M. Samuelis Formankowic I. V. Doctoris et Professoris Protonotarii Apostolici... Studii Almae Universitatis Cracoviensis Generalis vigilantissimi Rectoris. A M. Alberto Wolski Philosophiae Doctore et Professore Contubernii Hierosolymitani Seniore pro Collegio Minori publice ad disputandum in peraugusto DD. Theologorum Lectorio proposita. Anno ab ortu Solis mystici 1686. die 20. Decembris Hora 14. Cracoviae, typis Universitatis. fol., 1 ark.

Na odwrocie tytnłu oda na cześć św. Jana Kantego. Quaestio jest: Motus Solis duos eccentricos sufficiente salvari possit?

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— ob. Krudnerowicz Jan (Quinquatrix 1699) — Kuuk Paw. (Triumphus 1691) — Szumliński Marc. (1715) — Szynglarowicz And. (Astrea 1720) — Tyxyński C. (Comentus 1690, Columnae 1697) — Żeleński Łukasz (Floridus 1676).

Dialog jego pióra jest w ręk. Akad. 729.

(Wolski Wojciech). Naenia in memoriam Adalberti a Wolski d. XIII. Februarii MDCCCXX. defuncti. Vratislaviae typis Kupferianis. w 4ce, k. 2 nlb.

Notatka Cypriana Walewskiego. — Zapewne data błędna, zamiast 1720?

Odnosi się do jakiegoś innego Wolskiego jak poprzedni, bo tamten zmarł 1715.

WOLSON Tomasz. Farmazon Demaszkowany Albo Prawdziwy Sekret Farmazonow ze wszystkiemi częściami i okolicznościami swemi wyiawiony Przez Pana Tomasza Wolsona 1757. z Francuskiego na Polski ięzyk przetłumaczony 1783. w 8ce, k. tyt., str. 96.

Rozpoczyna list do wszystkich wielebnych loży, braci przeszłych, towarzyszów... składających farmazońskie towarzystwo... Tu mówi, że złożył niegdyś przysięgę masońską

ale ustami, a nie sercem, więc teraz wyjawia sekrety.

W przedmowie pisze, że wielu farmazonów przykrzy sobie zostawać w sekcie.

Książeczka wyjawia nie cele, ale ceremonie masońskie. Został przyjęty do loży w Londynie przez pana Fieldinga w austerii Swan. Opisuje dokładnie całą ceremonię i rotę przysięgi. Cytuje mowy przy przyjęciu na nowicjusza i towarzysza. Co to jest loża jedzenia. O przyjęciu na mistrza. Katechizm farmazonów (str. 70—86). Na str. 87—9 ustawy farmazonów (warunki przyjęcia, władza wielebnego itd.). Kończy: Wykład znaków i sprzętów loży, o sposobie poznawania się masonów między sobą, o ich numizmatach, wierszyki p. Ricaut itp. Jagiell.

— Farmazon demaszkowany czyli sekret Farmazonów wyiawiony przez Pana Tomasza Wolsona Roku 1757 na polski język przetłumaczony Roku 1789. w 8ce, str. 56.

Zarazem:

Szczypce do ucierania nowo wystawionego goreiącego lichtarza Wolnych Mularzów lub Farmazonów to iest jasny wykład postanowienia celu i końca Wolnych mularzów prawdziwemu prawdy, i zbawienia ludzkiego przyiacielowi z łacińskiego na polski ięzyk przetłómaczony. (1789). w 8ce, str. 55—111.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

WOLSTEIN (Wolsztein) Jan Gottlieb (Bogumił). Observationes circa luem pecudum, cum adnexo tractatu contra trucidationem animalium in luibus usitatam, quas Jac. de Kostrzewski in lat. idioma transtulit et notas addidit. Leopoli, apud Piller 1785. w 8ce.

Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow.

— Uwagi nad zarazami bydła, z przyłączonym oraz wyłuszczeniem zdania, zabiianiu bydła w zarazach zachwalonemu przeciwnego, w niemieckim ięzyku wydane... przez Iana Bogumiła Wolsteina, teraz przez Iakoba Kostrzewskiego... 1782. w 8ce, str. 199(?).

Szumowski Galicya pod względem medyc. 1907 str. 292.

Ossol. — Uniw. Kijow.

— Księga O Zarazach Bydła Dla Chłopow Od Jana Bogumiła Wolsteina, Lekarskiey y Cerulickiey Nauki Doktora, Przełożonego y Publicznego Nauczyciela Lekarskiey Bydła Sztuki w C. K. Zwierząt Szpitalu. W Wiedniu u Jozefa Kurzbek C. K. Drukarza y Księgarza. 1784. [Pod linią:] Na Oyczysty Ięzyk Przetłumaczona Przez Jakoba Kostrzewskiego, Filozofii y Medycyny w Akademii Wiedeńskiey Doktora, w Krolestwach Galicyi y Lodomeryi Prowincyalnego Medyka, Towarzystwa Medykow pierwszego Assessora. I. C. K. Mci w Akademii Lwowskiey Fisiologii y Materyi Medyki Publicznego Nauczyciela y w teyże Akademii Seniora. W Lwowie z pod Prasy Jozefy Pillerowey Wdowy, Naywyższych Rządow Kraiowych Drukarni (1785). w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 3—62.

Dedykacja tłumacza Janowi Zamojskiemu, c. k. konsyliarzowi, datow. we Lwowie 30 maja 1785. — Po czym dedykacja autora (Wolfsteina) J. Rud. Chotekowi (z r. 1783). Tu mówi o przyczynach złej hodowli bydła przez wieśniaków. — Wreszcie przemowa do gospodarzy i spis rzeczy.

Rozdziałów jest siedem: o zarazach i ich znakach, o zapobieganiu im i o leczeniu bydła, o lekarstwach, o skórach ze zdechłych bydląt itp. Przedstawienie popularne. — Jest to druga edycja poprzedniej pracy. Jagiell. — Ossol.

— Xięga o zarazach i chorobach rogatego bydła, owiec i świń dla mieszkaiących po wsiach, wydana przez J. B. Wolszteina, Medycyny i Chirurgii doktora, dyrektora i professora sztuki lekarskiey bydląt w akademii Wiedeńskiey. Z niemieckiego na polski ięzyk przetłómaczona. Nakładem i drukiem Michała Grölla księgarza nadwor. I. K. Mci 1792. w 8ce, str. XIV i 148, k. 1 nlb.

Jest to przekład Hildebranda, o którym ob. t. XVIII 197 oraz tom V 151 (przedruk z r. 1828).

Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

Wolstinius Hieronim ob. Sławek Tomasz (Consecratio 1638).

VOLTAIRE Arouet Franciszek Maria (1694 † 30 Maja 1778). Alzyra tragedya wierszem polskim. Le mariage forcé komedya. Ein Alchimist komedya niemiecka. W Warszawie 1754. podczas karnawału in Kollegio Nobilium Scholarum Piarum reprezentowane. fol., k. 2.

Jest to tylko program. Na odwrocie tytułu argument i spis grających. — Obacz: Wędrowiec (czasop.) 1897 nr 18.
Bielski Katalog pijarski pod nrem 141 podaje jednak tak, jak gdyby Alzyra w r. 1754 wyszła jako osobny tom.
Wedle Załusk. Bibl. poet. 65 miał Alzyrę tłumaczyć pijar Al. Ożga (obacz). — Również obacz w Załuskiego Bibl. poet. str. 20, gdzie Załuski mówi: „Tandem Zairam tum et Alziram seu Americanos exhibuerunt 1750. Sch. piar. in suo theatro, modulante carmen Stan. Konarski una cum Aug. Orłowski.“... „Dum haec scribo, eandem tragediam denuo exhibuerunt in suo theatro Sch. piar. ex nova versione: I Actum scripsit Aug. Orłowski, II Glic. Baxter, III Lud. Jordan, IV Thad. Nowaczyński, V Nic. Stadnicki“.
Janocki Lexicon 1755 I 117 i II 140 mówi, że Orłowski i Nowaczyński przełożyli wiele innych tragedii Woltera.
Alzyra nosiła też tytuł: Amerykanie.

— Alzyra Tragedya W Piąciu Aktach P. De Voltaire, Z Francuzkiego, Na Polski Ięzyk Przełożona. [Tu winieta: wazon z kwiatami]. w Warszawie. w Drukarni P. Dufour Drukarza J. K. Mci y Rzeczypospolitey. M.DCC.LXX.IX. (1779). w 8ce, k. tyt., str. 107.

Do tego bywa dodawany Katalog komedii znajdujących się u Dufoura. w 8ce, k. 4.
Bentkowski Hist. II podaje to z datą 1778; za nim inni.
Przekład jest chropawy; więc kto wie, czy to nie jest ów zbiorowy przekład Pijarów, o którym mówi Załuski (ob. wyżej). Zaczyna się: „Już ci tedy najwyższa Hiszpanii rada — Rząd po mnie państwa tego, synu, w ręce składa.“... Ale druk jest Dufoura, a nie Pijarów, co by świadczyło przeciw powyższej hipotezie.
Smolarski Studia nad Wolterem w Polsce (Archiwum naukowe Tow. dla Pop. Nauki tom IX) 1918 str. 49, 53. — Bernacki Teatr za St. Aug. II 197 (tu wyczerpujące informacje o przedstawieniach Alzyry i o jej przekładach najstarszych).
Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Alcyra albo Amerykanie, tragedya; z francuzkiego IMci Pana de Voltaire przetłumaczone dla teatrum Słonimskiego za rozkazem Iasnie Wielmożnego I. Pana Michała Hr. Ogińskiego Hetm. W. W. X. Lit. etc. etc. przez Ignacego Lachnickiego. W Warszawie, w drukarni P. Dufour, drukarza I. K. Mci i Rzeczypospolitey. 1780. w 8ce, str. 110.

Przekład nieudolny, prozą dokonany. — Obacz zbiór pt. Teatr polski tom 44.
Niemcewicz Pamiętniki (1848) str. 85. — Smolarski l. c. str. 49. — Bernacki Teatr za St. Aug. II 197. — Windakiewicz Teatr polski 1921 str. 105. — Szyjkowski Dzieje nowożytnej tragedii (Typ pseudo klass.) 1920 str. 25.
O późniejszych przekładach Alzyry (Osińskiego 1800, Jankowskiego 1859) ob. Bibl. V 151 oraz Bernacki j. w.
W bibl. Kras. są dwa rękop. przekłady Alzyry.
Czartor. — Jagiell. — Zieliń.

— Amerykanie. Tragedya w Warszawie 1750 pod czas Karnáwału w Kollegium Jch Mciow. Konwiktorów Scholarum Piarum reprezentowana. (Warszawa 1750). w 4ce, k. 2 nlb.

Program tragedii Woltera. Na końcu spis grających.
Ob. wyżej: Alzyra. Jagiell.

— Au roi Stanislas... (wiersz).

Nie wiem, czy wyszło osobno? Jest ogłoszone w dziele Seylera Alt und Neue poln. preuss. Chronica (ob. tom XXVII str. 418).
Polemizował z tym Gottsched, który znajdował się w Gdańsku podczas tegoż oblężenia.
Arnold Gesch. der deut. Polenlit. (1900) str. 54.

— Babuk Albo Swiat Jak Się Obraca. Przypowieść Obyczayna. z Francuzkiego. [Tu ozdobnik]. w Lipsku 1785. w 8ce, k. tyt., str. 47.

Lipsk jest tutaj fikcyjnym miejscem druku. Tłumacz tu nie nazwany.
Przedruk wyszedł w r. 1803.
Gubrynowicz Romans w Polsce za St. Aug. str. 159.
Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Biały i Czarny. Z francuskiego. 1790. w 8ce, str. 44.

Na końcu litery tłumacza F. M.(akulski). — Ob. tom XXII 63.
Smolarski l. c. str. 175.
Czartor. — Krasiń. — Ossol.

— Dobry Bramin czyli niechcący bydź uszczęśliwionym fanatykiem. Powieść filozoficzna... Z francuzkiego. (Lublin 1781). w 8ce, k. 4.

Tłumaczył Przybylski Jacek. Gdy druk ukończył, władza duchowna powziąwszy wiadomość, że tłumaczy Woltera, skonfiskowała w drukarni cały nakład, nie zostawiwszy nawet egzemplarza tłumaczowi.
Jagiell. (?)

— Brutus Traiedya W Piąciu Aktach Przez Franciszka de Voltaire Napisana Na Wiersz Oyczysty przełożona

przez X. Kaietana Skrzetuskiego Scholarum Piarum. [Tu winieta: globus nakryty hełmem legionisty rzymskiego obok rzymska broń]. w Warszawie, 1780. w Drukarni J. K. Mci i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 66.

Rozpoczyna: Fundament traiedyi. Tu wyjaśnia tłumacz, iż treść jest zgodna z dziejopisami, ale wierszopis francuski „przydał sztucznie osobę Tulii". „Dzieło to pisane było w Anglii i z obcowania w narodzie wolnym szlachetności nabyło". — Od siebie tłumacz dodaje, że przekładając na wiersz ojczysty wygnanie tyrana, „myślał często o Gebonie w Syrakuzach, który ojczyznę swoją uszczęśliwił. Mądrego zatem i cnotliwego króla za najgorliwszego stróża i obrońcę wolności narodowej poczytuje". (Wyraźna to aluzja do Stan. Augusta).

Zaczyna się: „Gromiciele tyrannów, co na majestacie Nie królów ale Bogów cnoty, prawa macie...".

Tłumacz polski opuścił b. ciekawą przedmowę Woltera do Bolinbroke'a, w której Wolter kreślił swoje poglądy estetyczne; podobnie zresztą czynili tłumacze polscy innych tragedii i komedii Woltera, pomijając jego wstępy i dedykacje.

W zbiorze pt. „Teatr polski" pomieszczony ten druk w t. 45.

Inny przekład wierszem pochodzący z w. XVIII zachował się w rękop. bibl. Morstinów nr 65. — Ustępy tłumaczył Bykowski Wieczory (1787).

Bentkowski I 564. — Smolarski l. c. str. 59. — Bernacki Teatr za St. Aug. II 211 (tu wiadomość o ręk. przekładach tej tragedii w rękop. Czart. i Kras.). — Szyjkowski (j. w.) str. 26.

Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Wileń.

— Un chretien contre six juifs, ou Refutation du livre intitulé: Lettres de quelques juifs portugais, allemands et polonais. 1776. w 8ce.

Książka kanonika Antoniego Guenée pod wymienionym powyżej tytułem ukazała się w r. 1769 (ob. tom XVII 458), a Wolter po kilku latach na nią odpowiedział (niby to w obronie Chrystusa): „je plaide aujourd'hui parce qu'elle sera oublié demain". — Autorem książki był Francuz, z Polską nie miała nic wspólnego.

Na końcu podpisał się Wolter: La Roupilliere, à Perpignan 15 sept. 1776.

Odpowiedź Woltera wyszła też pt.: Le viellard du Mont Caucase, au juifs... 1776. — Ob. tom XXII str. 447 (pisząc wtedy o tym wydaniu nie znałem nazwiska Woltera).

— Discours aux confédérés catholiques de Kaminieck en Pologne par le major Kaiserling au service du roi de Prusse. A Amsterdam 1768. w 8ce, str. 10.

Major Ernest Fryd. Keiserling istniał rzeczywiście († 1822). Niemniej mowa ta jest apokryfem pióra Woltera. Bliżej mówię o niej pod Pièces nouvelles. Czartor.

— Essai Historique Et Critique Sur Les Dissentions Des Eglises De Pologne. [Na drugiej k. tyt.:] Essai Historique Et Critique Sur Les Dissentions Des Eglises De Pologne. Par Joseph Bourdillon, Professeur en Droit public. [Tu winieta]. A Basle, MDCCLXVII. (1767). w 8ce, k. 2 tyt., str. 54.

Stara się najprzód wyjaśnić, co to jest kościół grecki. O początkach prymatu rzymskiego (w duchu nieprzyjaznym dla papiestwa). Od str. 21 o przyjęciu chrześcijaństwa w Polsce. Potęga biskupów. Edykt Zygmunta Augusta z r. 1563 w sprawie dysydentów (heros de la tolérance). Wylicza też i inne dowody tolerancji polskiej w w. XVI. Jezuici i Zygmunt III przeciw tolerancji. Przykłady prześladowania dysydentów z czasów Augusta II (Unrug, sprawa toruńska — nazwiska poprzekręcane). Konfederacja toruńska dysydentów i ich nadzieje związane ze Stan. Augustem. Pochwały Katarzyny II za to, że opiekuje się dysydentami. Ma ona dość obszarów i nie potrzebuje krajów polskich. Całość pisana widocznie na zamówienie imperatorowej, aby usprawiedliwić jej wmieszanie się do wewnętrznych spraw polskich. Podkreśla wciąż, że Kościół grecki jest bardziej tolerancyjny od rzymskiego, co świadczy o źródle jego informacji.

Pisał to Wolter, nie wiedząc jeszcze o porwaniu Sołtyka, gdyż uważa go za zwolennika tolerancji wobec dysydentów (por. niżej: Les loix de Minos), i nie wiedząc o zamachu na króla, a tym mniej nie przewidując pierwszego rozbioru. W dalszych wydaniach przerobił też zakończenie broszury: dodał mianowicie ustęp przeciw konfederatom, zarzucający im przymierze z Turkami oraz zamach na króla i usprawiedliwiający tym pierwszy rozbiór. „Tel fut le debrouillement du chaos polonais".

W tej postaci wszedł ten utwór do zbiorowych dzieł Woltera. W edycji z r. 1792 zamieszczono go w tomie 37, ale wcielono zarazem jako art. XXI do większego zbioru pt. Melanges historiques (str. 44—71).

Dwieście egzemplarzy tego dzieła zostało zamówionych przez ambas. ros. w Warszawie, jak o tym mówi autor „Traité d'amitié perpetuelle" (1768) na str. 34

(zapewne Wielhorski, ob.). Zostały one przez Repnina zniszczone po przystąpieniu bisk. Sołtyka do konf. radomskiej, gdyż w wydaniu pierwszym był Sołtyk pochwalony.

Quérard La France lit. X 360 powiada, że wyrokiem kurii rzymskiej dn. 12 grudnia 1768 dzieło to potępiono. — Scurbier Hist. litteraire de Geneve III 56, złudzony nazwiskiem, bierze je za prawdziwe i omawia tę pracę.

Łubieńska Sprawa dysydentów 1911 str. 134 i 188. — Kot Rzeczpospolita pol. w op. Zachodu (1919) str. 202. — Smolarski l. c. str. 209. — Encykl. Orgelbr. IV 192.
Jagiell.

— Essai Historique et Critique sur les Dissentions des Eglises de Pologne. Par Ioseph Bourdillon Professeur en Droit public. A Basle 1767. w 8ce, str. 43.
Czartor. — Dzików — Przezdz. — Uniw. Warsz. — Zbór ewang. wileń.

— Toż:... Par Joseph Bourdillon Professeur En Droit Public. Nouvelle, Edition Revue Corrigée Augmentée Et Dediée A Monseigneur Le Prince Repnin Ambassadeur de Sa Majesté Russienne a Warschau. A Basle. 1768. w 8ce, k. 8 i str. 40. Bibl. w Suchej — Ossol.

— Opyt istoriczeskij i kriticzeskij o razgłasiach cerkwej w Polszczie pereweł Wasilij Trediakowskij. Petersburg 1768. w 8ce, k. 2 i str. 40.

Sopikow w t. II podaje datę 1769.
Czapski (Muz. Nar.).

— Betrachtungen über die kirchlichen und politischen Zwiste von Pohlen mit Anmerkungen über die heutige Revolution. [Pod tym rycina, która przedstawia trzech księży przerażonych a w odległości dom w płomieniach]. Frankfurt und Leipzig 1773. w 8ce, k. 12 nlb. i str. 47.

W obszernej przedmowie tłumaczy konieczność upadku Polski, a za nim i pierwszego podziału. (Po przedmowie następuje drugi tytuł:) Historisch critischer Versuch über die Zwistigkeiten der Kirchen von Pohlen von Joseph Bourdillon Lehrer der Rechten.

— Toż:... Frankfurt 1775. w 8ce.

— Toż:... aus dem Französischen des Herrn Burdillon, Professor Jus Publikums übersetzt von einem deutschen Polaken. Lemberg 1781. w 8ce, str. 48.
Jagiell. — Ossol.

— Henryada Woltera y Drama Zaira tłum. Mich. Sapiehy Podkom. Wilno, u XX. Franciszkanów. w 4ce.

Kraszewski Wilno IV 281 ma to pod r. 1753. Ale to chyba widoczna myłka, bo przekładu Henriady Sapiehy nikt nie zna, a informacje Kraszewskiego bywają nieścisłe.

O przekładach Henriady późniejszych (Chodani 1803, Dembowski 1805) ob. Bibl. V 151.

Henriada wywarła pewien wpływ na Wojnę choc. Krasickiego.

— Histoire de Charles XII. 1728. w 8ce.

Pisane 1727. Wydań i przekładów bardzo wiele. — W Oeuvres (z r. 1792) w tomie 32. — Wydania późniejsze są nieco przerobione.

Historię Karola XII napisał Wolter, jak twierdzi w przedmowach do późniejszych wydań, na podstawie relacji kilku osób godnych wiary, które żyły dłużej w otoczeniu bądź Karola XII, bądź Piotra W. „et qui s'étant retirées dans un pays libre longtemps après la mort de ces princes, n'avaient aucun intéret de deguiser la verité". Wymienia nazwiska: Fabrice, Fierville, Villelongue, poseł francuski, pułkownik Poniatowski. — W jednej z przedmów (z r. 1740) mówi, że zapoznał się po wydaniu pierwszej edycji z dziennikiem Adlerfelda, dochodzącym do r. 1709 i z dziełem Norberga (sic), kapelana Karola XII. Wedle nich dzieło swe potem poprawiał. (Nordberg odmówił jego dziełu wszelkiej ścisłości i nazwał go arcykłamcą).

Broniąc się przeciw takim zarzutom ogłosił Wolter świadectwo (avis) z r. 1759 pochodzące od Stan. Leszczyńskiego, który wychwalał nie tylko styl i talent pisarski ale i prawdomówność autora (pisał, jakby był świadkiem naocznym tych rzeczy, co się działy w Polsce).

O wspomnianym powyżej dziele Adlerfelda, ob. t. XII 62. — O dziele Nordberga ob. tom XXIII 172.

Dzieło Woltera dzieli się na 8 ksiąg. W pierwszej opowiada o wychowaniu Karola i o carze Piotrze. W dalszych o powodach wojny przeciw Danii, Moskwie i Polsce; zdobycie Polski; osadzenie Leszczyńskiego; Altstrand; odwiedziny Augusta w Dreznie; walki na Ukrainie; pobyt w Benderze; intrygi w Stambule; przybycie Karola do Stralsundu; śmierć w Norwegii.

O Polsce mowa jest na wielu miejscach. W rozdziale II jest krótki opis wielkości państwa, ustroju (image de l'ancien gouvernement celte et gottique corrigé), władzy króla, niekarna la „pospolite" itp. Specjalnej niechęci do Polaków nie okazuje w tym opisie, choć ustroju widocznie

nie pochwala (wytyka m. i. upośledzenie chłopów i miast). — Dużo miejsca zajmuje osoba Stan. Poniatowskiego, zwłaszcza w okresie, gdy ratował Karola XII w Benderze. W rozdziale V powołuje się wprost na jego opowiadania i jego listy. — W rozdziale VIII dużo mówi (nader życzliwie) o Stan. Leszczyńskim i o jego detronizacji (qui m'a fait l'honneur de m'apprendre la plupart de ces particularités).

Z dzieła Woltera korzystali potem liczni autorowie, poczynając od Fryderyka W. (Reflexions sur le talent militaire du Charles XII). Niejaki Barry popełnił plagiat (zwłaszcza co do ustępów o Polsce), na co się Voltaire w dalszych wydaniach w przypiskach żali. W opisanym na str. 32 niniejszego tomu dziele Williamsa zwrot o ustroju celt. germ. jest zapożyczony z Woltera. — Na Wolterze oparło się także dzieło Lacombe'a Historia odmian (tom XXI 19), przełożone na polskie przez Kniażewicza (1766).

Z polskich autorów prostował niektóre informacje I wydania Stan. Poniatowski (obacz Bibl. tom XXV 14) w obszernym dziele: Remarques d'un seigneur polonois (1741). Wskutek tego Wolter zmienił niektóre ustępy w dalszych wydaniach. — Obacz o tym Klem. Kantecki w jego monografii Stan. Pon. II (1880) uwaga 43 i 90.

Znał także i cytował powyższe dzieło Woltera Stan. Konarski (Rozmowa 1733). Była to, o ile wiem, pierwsza wzmianka o nazwisku Woltera w Polsce. — Ujemnie o wartości dzieła Woltera wyraził się Wyrwicz (ob. jego: Uwagi nad Hist. odmian Lacombe'a). Wyrwicz wskazuje, że informacje Woltera zostały sprostowane głównie przez Adlerfelda (ob. tom XII 63).

Mimo że historia Karola XII jest tak ściśle z Polską związana, nikt jej w Polsce w tym czasie nie przetłumaczył. Nie jest bowiem dziełem Woltera „Historya skrócona Karola XII" wydana po polsku w r. 1756 i 1775. Autorem jej ma być, jak twierdzi przedmowa, „jakiś Francuz z Burgundii zacnego domu, który się z Karolem XII w potyczkach znajdował". A więc nie Wolter. Istotnie „Historya" ta jest całkiem odmienna od dzieła Woltera. — Ob. pod: Historia skrócona (w Dodatkach).

Dopiero w r. 1800 wydał Kadyi pierwszy przekład polski (ob. Bibl. V 151).

Kot Rzeczposp. polska w liter. Zachodu (1919) str. 203 omawia zawarty tu pogląd Woltera na nasz ustrój.

Wydań i przekładów tego dzieła było bardzo wiele; ono to zrobiło Wolterowi już wcześnie wielką sławę. Każda większa biblioteka ma po kilka wydań tego dzieła.

— Zadyg, albo przeznaczenie, historya wschodnia z francuzkiego na polski wyłożona język 1775. w 8ce, str. 104.

Tłumacz Józef Szymanowski?

Czartor. — Jagiell. — Kijow. — Zieliń.

— Historya Wschodnia O Zadigu Z Francuzkiego Na Polski Wyłozona Język. [Tu w liniach:] Gdzież na świecie bywa Szczęśliwość prawdziwa? [Tu winieta: flakon z kwiatami]. w Grodnie w Drukarni J. K. M. Roku 1776. w 8ce, k. tyt., str. 111.

Zaczyna się: W czasie panowania Moabdara Króla był w Babilonie... Przekład jest gładki. Bywa przypisywany J. Szymanowskiemu.

Dalsze wydania ukazały się jako drukowane we Wrocławiu 1786 i 1790. — Wreszcie w r. 1803 (Dzieła Szymanowskiego).

W r. 1811 przedrukowano w Warszawie jako przekład K. Węgierskiego.

Smolarski l. c. str. 174. Jagiell.

— Toż:... w Wrocławiu R. 1786. w 8ce. str. 101.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— Toż:... w Wrocławiu 1790. w 8ce, str. 112.

— Jaś i Mikołajek... ob. Czermińska (Zabawki serc czułych).

— Kandyd Wszędybylski. [Na drugiej k. tyt.:] Kandyd Wszędybylski Czyli Naylepszość. [Tu winieta: aniołek na chmurach]. w Lipsku Roku 1780. w 8ce, k. 2 tyt. i str. 184.

Tłumacz nie nazwany, miejsce druku fikcyjne, przekład dość słaby. Tekst zaczyna się: W Westfalii w zamku Imć p. Barona de Thunderten-tronckh był młodzieniec lubych z natury obyczaiow...

Jak wiadomo, w jednym z epizodów wprowadził tu Wolter dwóch królów polskich (Jana Kazim. i St. Leszczyńskiego).

Wedle Pamiętników Kaj. Koźmiana tłumaczem był Jacek Przybylski. — Przedruk wyszedł w r. 1803.

Czartor. — Uniw. Kijow.

— Krolewna Babilonska. [Na drugiej k. tyt.:] Krolewna Babilonska, Albo Miłość Na Doświadczeniu. [Tu winieta: wazon z kwiatami]. w Lipsku. M.DCC.LXX.IX. (1779). w 8ce, k. tyt. 2, str. 250.

Druk w Lipsku jest fikcyjny; będzie to raczej druk warszawski (Grölla).

Zaczyna się: Stary Belus, król babiloński mniemał się być pierwszym...

Smolarski l. c. str. 174.

Czartor. — Jagiell.

— List do człeka łączącego smak z umiejętnością y umiejącego cenić uczonych... ob. Węgierski Kaj. T.

— Listy Woltera o Angielczykach, z francuzkiego tłomaczone przez S**** K**** 1773 (?). w 8ce.

Może to myłka zam. 1793?

— Listy Woltera o Angielczykach, z Francuzkiego Tłomaczone Przez S**** K****. [Tu winietka]. Roku 1793. w 8ce, k. tyt., str. 215.

Utworu tego nie ma w zbiorowych pismach Woltera, gdyż Wolter, rozbił go potem na części i wcielił do Dykcjonarza filozof. Pisał to w r. 1733.

Składa się on z XXIV listów: O kwakrach, O religii angielskiej, O socjanach lub arianach czyli antytrinitariuszach (o dziele Clarkego), O parlamencie i rządzie, O handlu, O szczepieniu ospy, O kanclerzu Bakonie, Lockem, Kartezjuszu, Newtonie (popularny wykład jego teorii), O tragedii (tu gorszy się Szekspirem) i komedii, O uczonych panach, O Popem i innych wierszopisach, O szacunku dla uczonych ludzi, O tow. król. i akademiach.

Powyższe Listy o Ang. choć pozornie dotyczą tematów liter. naukowych, zajmują się głównie tematami religijno-filozoficznymi, popularyzując Newtona i Bakona, a polemizując często z Paskalem. Wywołały też we Francji oburzenie: parlament paryski skazał je na spalenie a autora na wygnanie. Przekład polski nie nosi nazwiska tłumacza, tylko cyfry S. K.

Bernacki Shakesp. w Polsce 1914 str. 28. — Smolarski l. c. str. 175—6.

Jagiell. — Raczyń. — Zieliń

— Les loix de Minos. Genève, chez Cramer, 1772. w 8ce.

Rzecz dzieje się niby to na Krecie, gdzie król Teucer dochodzi do konfliktu z arcykapłanem Faresem na tle okrutnych praw Minosa (wedle nich musiał on poświęcić brankę wojenną Asterię na ofiarę Minotaurowi). — Nie byłbym zamieszczał tego dramatu między Polonica wolterowskie, gdyby nie to, że ma w tym wszystkim tkwić rzekomo aluzja do konfliktu między biskupem Sołtykiem (i Rosją) a Stan. Augustem. Arcykapłan Fares ma to być Sołtyk, a król Teucer, to Stan. August. Tak twierdzi Peiser w Hist. Monatsbl. für die Provinz Posen 1904 nr 4. Komentuje on ten utwór, dopatrując się w nim jakichś aluzji do konfederatów barskich (!) i do zamachu stanu ze strony Stan. Augusta. Zatytułował też Peiser swój artykuł: Ein Drama Volt. über poln. Verfassung (!).

Dla mnie cały ten wywód Peisera jest oparty na fantazji. Jeśli jakie aluzje są, to tak ogólnikowe i tak mgliste, iż trudno by je bliżej określić. — Prawda, że Wolter w jednym z przypisków wspomniał Polskę, Stan. Ang. i Sołtyka, ale też na tym aluzjom do Polski koniec.

Dramat jest ogłoszony w Oeuvres (1791) tom VII str. 14—74. — W tomie dalszym tychże dzieł Woltera są wydrukowane warianty tego dramatu. Ale i w nich aluzji do stosunków polskich nie mogę się doszukać.

Smolarski l. c. str. 211.

— Mahomet Prorok Trajedya W Piąciu Aktach J. P. de Voltaire. Z Francuzkiego Przełożona Po Polsku Przez J. D.... [Tu winieta: płaszcz rozpostarty, przybrany koroną, górą zaś kapelusz kardynalski. Na środku płaszcza litera M, a w niej krzyż]. w Wilnie Roku 1788. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 96, k. 1 nlb.

Tłomaczem jest J. D.(ebouhr).

W dedykacji do biskupa Ign. Massalskiego powiada tłumacz, iż autor tego dzieła „miał zaszczyt poświęcić je Głowie Kościoła powszechnego, którego pamięć religji i naukom szanowna". Dlatego i tłumacz poświęca to głowie kościoła swojej prowincji. (Jak wiadomo, dedykacja tej tragedii papieżowi był to ze strony Woltera pewnego rodzaju kawał, gdyż Wolter mówi tu o fanatyzmie Mahometa, ale ma na myśli fanatyzm katolicki).

Przekład zaczyna się: Co jażbym zniżyć oczu śmiał przed jego cudy, I palić czczym oszustwom kadzidło obłudy. — Był ten przekład przypisywany Kaj. Węgierskiemu, zapewne całkiem mylnie.

Bentkowski Hist. lit. I 564. — Kraszewski Wilno IV 347. — Bernacki Teatr II 263. — Smolarski l. c. str. 60. — Szyjkowski (j. w.) str. 28.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Mariamna. Tragedya w piąciu aktach grana na teatrze Słonimskim. (B. r.). w 4ce, str. 63.

Tragedia ta jest o tyle bliżej z Polską związana, że Wolter przesłał ją po napisaniu królowej Marii Leszczyńskiej, świeżo (1725) poślubionej, wraz z dedykacją wierszowaną (Epitre), drukowaną później w jego Oeuvres (1791) tom 15 str. 47.

Ob. tom XII 171. — Bernacki Teatr II 265.

Krasiń.

— Mądry Memnon. Powieść z francuskiego. Lublin 1781. w 8ce.

Przełożył Jacek Przybylski, ob. t. XXV 361.

Wedle Ambr. Grabowskiego Wspomnienia (wydał St. Estr.) II (1909) str. 104 — druk ten uległ zniszczeniu (podobnie jak „Dobry Bramin").

— Meropa, tragedya w aktach piąciu; Doktor poniewolny, Małżeństwo przymuszone, komedye dwie, pod zaszczytem imienia J. W. J. Mci Pana Jana na Steczance, Miedzyrzeczu, Kustynie, Iwanczycach y Chabnym Steckiego, owruckiego, stawiskiego etc. starosty, kawalera orderu św. Stanisława biskupa męczennika. Przez młódź szlachetną w szkołach międzyrzeckich Scholarum Piarum edukuiącą się produkowana dnia 4tego lipca roku 1774. w 4ce, k. 4 nlb.

Jest to argument jednej sztuki Woltera i dwóch Moliera. Ma to być afiszem przedstawienia, na które tłumaczyli „Meropę" Nowaczyński i Orłowski. — Ale wątpliwym jest, czy przekład ten identyczny jest z tłumaczeniem drukowanym r. 1779.
Czartor.

— Meropa, tragedja i Łakomiec, komedja pod zaszczytem J. OO. WW. JPP. prześwietney ziemi drohickiey obywatelow przez szlachetną młódź w Drohiczynie u XX. Scholarum Piarum uczącą się wystawione. R. P. 1782. w 4ce.

Trębicki w Bibl. Warsz. 1843 IV 355. — Estreicher Teatra w Polsce I 69.

— Argument sztuki p. t. Tragedya Meropy. (Warszawa 1792). w 4ce, k. 4.

Bernacki Teatr za Stan. Augusta, II 269.

— Meropa Tragedya w Piąciu Aktach P. de Voltaire. Na Polski ięzyk z Francuzkiego Przełożona. [Tu winieta: kosz kwiatów]. w Warszawie. w Drukarni P. Dufour, Drukarza J. K. Mci i Rzeczypospolitey. M.DCC.LXXIX. (1779). w 8ce, k. tyt., str. 96.

W tekście druku kilkanaście ozdobnych winiet.

Przekład, dokonany gładkim wierszem, zaczyna się: Pani, niech oczów twoich żal we łzach nie nurzy, Użyj dni rozkoszniejszych po gwałtownej burzy.

Tragedię tę napisał Wolter, korzystając z opracowania włoskiego Maffeiego. W przedmowach i listach dodanych do oryginalnego tekstu poruszył Wolter kwestię stosunku do Maffeiego. W przekładzie polskim jest to opuszczone.

Wojc. Bogusławski Dzieła I 73. — Kalendarz teatrowy 1780. — Bernacki Teatr II 269. — Galle Bogusławski 1925 str. 113. — Sinko Literat. grecka I, 2 str. 363 podaje błędną datę 1769. — Szyjkowski (j. w.) str. 26. — Smolarski (j. w.) str. 55. W zbiorze Dufoura „Teatr" zamieszczony jest ten druk w t. 44.

Dalszy przekład wydał Drozdowski w r. 1803 i Regulski 1809. — Fragment przełożył Wyszkowski (Poezje 1830).

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Nagroda cnoty, komedya. W Warszawie w drukarni Kolegium Soc. Jesu. w 8ce, k. 62 nlb.

Bernacki Teatr II 275.

Ob. tom XXIII 15. — Jest to przekład Naniny, wydany bez nazwiska autora.

Czartor. — Krasiń. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Nagroda cnoty... (1777). w 4ce, kart 2.

Jest to program. — Ob. t. XXIII 15.

— Nanina czyli Uprzedzenie Zwyciężone, Komedya w 3 aktach przez Ignacego Bykowskiego Porucznika Woysk Rossyiskich wierszem ułożona. w Wilnie w drukarni dyecezalney. 1799. w 8ce.

Bykowski wymienia to jako drukowane w spisie swych utworów, dodanym do „Kościoła sławy". Uniw. Wileń.

— Teressa albo tryumf cnoty... 1775. w 8ce, str. 104.

Jest to przeróbka Naniny Woltera, dokonana przez pijara Ant. Michniewskiego (ob. t. XXII 347).

— Pièces nouvelles. Les droits des hommes, et les usurpations des autres. Discours aux confédéres catholiques de Kaminiek en Pologne. Les col maçons au R. P. l'Escarbatier. Homelie du pasteur Bourn. Les trois empereurs en Sorbonne. Amsterdam, 1769. w 8ce, str. 144.

Zamieszczona tutaj mowa: „Discours aux Confédérés catholiques de Kamienieck en Pologne, par le major Kaiserling, au service du roi de Prusse"... jest (podobnie jak Sermon du Charisterski) apokryfem pióra Woltera. Major K. wykazuje Polakom, iż ich wrogiem jest tylko Rzym i Turcja. Charakteryzuje tu religię katolicką jako stek zabobonów i sławi Katarzynę jako patronkę wolności religijnej. Konfederatów wyszydza i podkreśla ich słabość wojskową. — Pisane i drukowane w r. 1769. W Oeuvres (1797) przedrukowano w tomie 40.

W rok później ogłosił Wolter zbliżonej treści: „Sermon du papa Nicolas Charisteski, prononcé dans l'église de Ste Toléranski, village de Lithuanie, le jour de Ste Epiphanie". Jest to również apokryf napisany przez Woltera w r. 1770 z okazji jednego z manifestów Konf. barskiej, dono-

szących o poparciu ze strony Turcji. Wolter pisze, że to jest alians monstrualny, i wzywa do posłuszeństwa królowi oraz wysławia Katarzynę (l'heroine de nos jours). „Conjurés de Pologne, allez baiser la main de Catherine". (Stąd więc wyszło natchnienie do napisania tej mowy).

Konfederacja barska była zresztą Wolterowi wstrętna przez swą nietolerancję wobec dysydentów. Losami dysydentów w Polsce zajmował się Wolter żywo, czego dowód w jego korespondencji. Są także jego wiersze w ich obronie pisane.

— O prawie przyrodzonem przez... do Fryderyka II. Krola Imci Pruskiego z francuzkiego przez Stefana Chomentowskiego. w Krakowie 1798 w drukarni Grölla. w 8ce, str. 24.

Inny przekład (Przybylskiego?) ob. niżej pod Ustawa.

Przedruk wyszedł 1802 (?).

Jagiell. — Potocki w Raju — Uniw. Warsz.

— Przyjaciel Prawdy Czyli Powiesc O Kandydzie Ktory Dla Miłosci Prawdy, Wiele Uciązliwych Doznał Przypadkow, Dla Statecznosci Iednak W niey, W Czasie, Zupełnie Stał Się Szczęsliwym. z Francuzkiego na Polski Język Przełożona, Dla pożyteczney Czytelnika zabawy do Druku Podana. Roku Pańskiego 1793. [Tu ozdobnik]. w Łucku w Drukarni J. K. Mci i Rzeczypospolitey u XX. Dominikanow. w 8ce, k. tyt., str. 144.

Rozdział I Zaczyna się: „Kandyd był to poczciwy Młodzieniec, nie Ow, ktory się zapamiętale rozkochał w śliczney Kunegundzie de Tunder-ten tronk, ale inny Kandyd..." Ostatni rozdział XXII.

Rzecz dzieje się w Chinach, Makao, Laos, Syjamie itd. Kandyd jest wszędzie prześladowany za to, że mówi prawdę.

Autorstwo Woltera jest bardzo wątpliwe, choć bywa to jemu przypisywane. Zdaje się, że to tylko naśladownictwo Woltera. W zbiorowych wydaniach pism Woltera, jakie przeglądałem, nie znalazłem tego utworu.

Jagiell. — Muz. Narod. — Uniw. Wileń.

— Rymopismo Woltera Nad Losem zawistnym Lisbony. [Tu winieta: kobieta otoczona obłokami, przed nią otwarta księga]. w Basle. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (ostatnia biała).

Druk „w Basle" oczywiście fikcyjny (zam. w Warsz.).

Na nast. karcie: Rymopismo Woltera Nad Losem Zawistnym Lisbony. Albo Roztrząśnienie tego axioma: Wszystko iest dobrze.

Zaczyna się: Filozofowie nader w swych zdaniach dziwaczni, Co na stan ziemi y iey mieszkańców niebaczni...

O przekładzie Chodaniego ob. niżej str. 316.

Tenże sam poemat Woltera „o zapadnieniu Lisbony" tłumaczył Staszic i wydał wraz „z Religią" Rasyna w Warszawie r. 1779. — Obacz o tym w tomie XXVI 7.

Leśniewski Stan. Staszyc 1925 str. 69.

Bibl. w Suchej — Krasiń.

— Rzym Wybawiony Albo Catilina Tragedya z Francuskiego J. P. Voltaire tłomaczona, wdrodze Zawiślney pod czas Karnawału 1754... ob. Załuski J. (Zebranie rytmów, tom II w dodatku str. 1—73, sygn. Bbb_2—Bbb_4 oraz B—K).

Druk od ark. H jest odmienny: litery mniejsze; wierszy po 36 na stronę, podczas gdy w pierwszych arkuszach było ich 30.

Zaczyna się: Zuchwały Krasomowco! któremu gmin sprawia powagę podły, gdy cię między panów stawia świata na pierwszym miejscu!

Na końcu dodana: Prefacya Do Catiliny Tragedyi w Paryżu R. 1752 reprezentowaney. — Jest to przedmowa Woltera, w której tłumaczy motywy kierujące nim przy wybraniu sporu Cycerona i Katyliny za temat oraz wysławia talent poetycki Cycerona. Wspomina także Wolter tragedię Ben Johnsona o Katylinie i nazywa ją „godną grubijańskiego wieku". Przedmowa kończy się: „Jeżeli ta trag. przypadnie do gustu... stanie się zadosyć i autora i tłomacza żądzy". Tego „tłumacza" dodał Załuski.

W Bibl. poet. str. 21 mówi Załuski, że tłumaczył to częścią z Crébillona.

O wpływie tego dramatu Woltera na Zygm. Augusta Wybickiego... ob. pod Wybicki.

Późniejsze przekłady tej tragedii (z r. 1807 Paszkiewicza, z r. 1818 Czajkowskiego, z r. 1836 Laskowskiego) wymienione są w Bibliogr. V.

Smolarski l. c. str. 50—2. — Bernacki Teatr za Stan. Augusta II. — Szyjkowski j. w. str. 22.

— Samson. Opera w 5. aktach z francuskiego wytłumaczona wierszem przez I. W.[ybickiego]. 1781. w 8ce, str. 33 nlb.

Dedyk. p. Magdalenie Raczyńskiej, generałównie wielkopolskiej.

Bernacki Teatr za Stan. Aug. II. — Smolarski l. c str. 59. Zieliń.

— Saul, tragedja wzięta z Pisma świętego, Lipsk (1789)... ob. Huet.

Wolter tłumaczył z Hueta.

Bernacki Teatr za Stan. Aug. II 298.

— Sierota Chinski Tragedya Przez Pana De Voltaire Francuzkim Językiem Napisana A Na Oyczysty Język Przełożona Roku 1781. w 8ce, k. tyt. i str. 85.

Druk. w Warszawie, nakład Posera.

Przekład dokonany wierszem 11-zgłoskowym. — Zaczyna się: Kiedyż mnie martwić zrządzenia porzucą (sic), Coraz to nowe troski serca kłócą, Coraz to sroższe losy tworzą rany...

Całe tłumaczenie niedołężne, tłumacz często skraca tekst.

Inny przekład wydał Radowicki w r. 1806; przy czym akt I nie jest przełożony przez niego, tylko przez Stan. Trembeckiego.

Smolarski l. c. str. 59. — Bentkowski I 565. — Poezje Trembeckiego 1822 II. — Bernacki Teatr za Stan. Aug. II 282. — Wojciechowski Wiek oświecenia 1926 str. 381. — Szyjkowski (j. w.) str. 28.

Czartor. — Jagiell.

— Smierc Cezara Tragedya Pod zaszczytem Wielkich Imion Prześwietney całey Ziemi Warszawskiey Od zacney Młodzi Publicznych szkoł Warszawskich Soc: Jesu Pòetyckiemi Naukami bawiącey się Pod czas powszechnego całey Ziemi na Seymik Gospodarski Ziazdu. Wyprawiona Roku Pańskiego 1755. Dnia 30. Czerwca. [Tu winieta: ornament linearny]. W Warszawie w Drukarni Jego Krolewskiey Mości Collegium Societatis Jesu. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Dedykacja do urzędników ziemi warszaws. i innych zacnych tejże ziemi obywatelow (wymieniono 18 nazwisk), podp. przez Wojciecha Mokronoskiego S. J. preceptora poetyki. Podnosi, że tragedia ma na celu wolność ojczystą.

Po czym: Do Czytelnika. Tu tłumaczy, dlaczego spomiędzy trzech tragedii o Cezarze (Buckinghama, L'abbecontego, Woltera) wybrał do grania przez młodzież tragedię Woltera: „Każda z tych trzech tragedii zdałaby się na nasze teatrum, które miękich z osobami płci słabszej pieszczot nie cierpi, ale że Imć P. Voltaire prócz tego, że równie jako i tamci dwaj tragedowie od tej pospolitej zarazy swą pracę zachował, wysokością wybornych myśli zda się inszych przewyższać...".

Widocznie nazwisko i twórczość Woltera nie były jeszcze w r. 1755 jezuitom polskim należycie znane, skoro mu przyznają „wysokość myśli".

Tłumacz wyznaje, że wiele rzeczy w sztuce odmienił; jak np. Brutus nie jest tutaj nielegalnym synem Cezara, a Antoniusz nie ukazuje tutaj na scenie trupa Cezara (bo ustawy tragedów nie pozwalają trupa na teatrum ukazować).

Po przedmowie podany spis osób z nazwiskami aktorów. Cezara grał Franc. Drewnowski, Brutusa Ant. Kurowski, Marka Ant. Józef Łoski: „Ta tragedja razem z komedją i tańcami odprawować się będzie 30 czerwca, 4 lipca o godzinie 4 z południa".

Przekład jest dokonany białym wierszem — niesłychanie nieudolnie, tekst skrócony.

Smolarski l. c. str. 50. — Bernacki Teatr za St. Aug. II 274. — Szyjkowski (j. w.) str. 23. Tu omawia zmiany, jakie Mokr. wprowadził.

Przekładał, ale nie ogłosił przekładu Mik. Dieduszycki († 1795). Wyjątki ogłoszone u Hoffmanowej Dzieła VI.

Rękopis przekładu ks. Zubowskiego ob. Kozłowska Katalog rek. 1929 nr 31 (ob. Bernacki l. c. str. 274).

O przekładach z w. XIX ob. Bibliogr. V.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Syn Marnotrawny; Komedya. [Na drugiej k. tyt.:] Syn Marnotrawny, Komedya w Piąciu Aktach, Wierszem przestosowana. Irritat, mulcet. Hor. przez Jmci Pana Ludwika Azarycza, Dworzanina Rady Nieustaiącey. [Tu winietka: kosz kwiatów]. Za Przywileiem, w Warszawie 1780. Nakładem y Drukiem Michała Grölla, Księgarza Nadwornego J. K. Mci. w 8ce, k. 2 tyt., str. 142.

Wyrażenie użyte w tytule „przestosowana" oznacza, że tłumacz postępował z tekstem nader swobodnie. Scena dzieje się w Kaliszu.

Nazwiska osób występujących są: starosta Dobrucki, Sieciech, Bizarski, podstolina Zdawnialska, Hołotkiewicz itp. Rejent zwie się tu „podpisek" (przy czym tłumacz powołuje się na „prawdziwą polszczyznę" użytą w Vol. Legum). Trybunał odprawia się w Piotrkowie, kontrakty we Lwowie. W tekście wspomniana kariera wojskowa Straszewskiego i Sybilskiego. Jezyk obfituje w zwroty czysto polskie; wiersz jest wprawny i piękny. Swoboda w stosunku do oryginału bardzo znaczna.

Tłumaczem istotnym jest Stan. Trembecki, który podobno przegrał ten przekład w karty do Azarycza, jeśli słuszną jest tradycja (??).

Rękopis Trembeckiego dochował się w Bibl. Krasiń. (nr 555, o 44 kartach). — Przywilej wydany na imię Trembeckiego z r. 1780 ogłosił Wierzbowski Materiały II 121.

W zbiorze „Teatr polski" wszedł ten druk do t. 42.

Tęż samą komedię tłumaczył Walerian Łuszczewski, o czym mówi Załuski Bibl. 21. Bernacki Teatr II 232. — Tomkowicz Z wieku Stan. Aug. 1882 str. 5. — Bibliot. Warsz. 1897 III (Listy Tremb.). — Smolarski l. c. str. 56. — Wojciechowski Wiek oświecenia 1926 str. 379.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Kijow.

— Szczyrzecki Historya Prawdziwa Wyięta z Rękopisma Oyca Quesnel z Francuzkiego Przetłomaczona. w 8ce, k. tyt. i str. 108.

Druk krakowski.

W oryginale francuskim nosi tytuł: L'ingenue („Prostaczek" — jak Boy przekłada). Przekład na ogół wierny i gładki.

Smolarski l. c. str. 103 i 175.

Czartor. — Jagiell. — Zieliń.

— Ustawa Natury Przez Woltera Do Fryderyka Wielkiego Króla Pruskiego. [Tu winietka: 2 łabędzie]. w Ferney 1795. w 8ce, k. tyt., str. 23.

Cały ten list — wysławiający ideę tolerancji a zwalczający prześladowania religijne (jansenistów, Kenela) oras wzywający króla, aby przeprowadsił zasady równości i wolności — przetłumaczony jest tu wierszem dość lichym. Miejsce druku zatajone (Kraków, Maj). Tłumaczem był podobno J. Przybylski.

Inny przekład tego wiersza, jednego z najcelniejszych utworów Woltera, ob. pod: Prawo przyrodzone.

Smolarski l. c. str. 103.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń.

— Wiek Ludwika XIV. Tłumaczony Z Francuskiego. [Tu w liniach:] Sous lui les François furent grands. Thomas. Tom I. [Tu winieta: ornament roślinny]. w Wilnie w Drukarni J. K. Mści i Rzeczypospolitey Scholarum Piarum Roku 1793. w 4ce, k. tyt. i k. 8 nlb., str. 193. — Tom II. w 4ce, k. tyt. i str. 209.

Na czele I tomu lista subskrybentów (na 6 stronach). Między nimi: Mickiewicz (bez imienia), różni inni profesorowie Akad. Wil., kilku pijarów, Mickiewiczowa miecznikowa mińska, rotmistrz Saplica, chorąży Tyzenhaus... itp.

Przekład bezimienny, dokonany poprawnie, ale ze skrótami. Tłumaczem był pijar Ferdynand Serafinowicz, jak donosi Kurjer Litewski 1812 nr 12 (w jego nekrologu).

Jocher I 222 i 434 nr 1039. — Smolarski l. c. str. 75.

Czartor. — Uniw. Wileń.

— Wiersz O Człowieku Przez Woltera. Przekładany z Francuzkiego Języka. [Tu winietka: arfa i kaduceusz]. w Krakowie 1795. w Drukarni Jana Maya. w 8ce, str. 64.

Rozpoczyna dedykacja wierszem Adamowi Czartoryskiemu. W niej pochwały poezji Woltera: Odważył się nareszcie na dzieło zbyt trudne — Zrobienia to zabawnym. co samo jest nudne — ...A mięszając w głos prawdy i swój głos pieszczony — Zagrał Newtona układ Wirgilego tony... itd.

Zawiera przekład nast. utworów: O równości stanów. — O wolności człowieka. — O zazdrości. — O umiarkowaniu. — O naturze rozkoszy. — O przyrodzeniu człowieka. — O prawdziwej cnocie. — Wreszcie: Wiersz nad nieszczęściem Lisbony (str. 55—64).

Przekład jest dość nieudolny. Tłumaczem był podobno ks. Chodani.

Smoleński Przewrót umysłowy (1891) str. 152.

Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Zieliń.

— Tragedia Zajry Y Orozmana Wprzod Francuzkim wierszem przez Woltera pisana, teraz zaś ná Oyczysty język przez M. S. P. W. X. L. Wierszem Przełozona Z przydatkiem niektórych tłumaczonego Autora wierszow Do druku Podana Roku Pańskiego 1753. [Tu winieta: między kolumnami, w okrągłej ozdobnej ramie, słońce; pod nim w dolnej części ramy w płomieniach feniks. Dołem napis na wstędze: Post Fata Resurgo]. w Wilnie w Drukarni J. K. M. WW. XX. Franćiszkanow. (1753). w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 72 i 20, k. 1 nlb.

Na odwr. k. tyt. wyliczenie „Aktorow tey tragedij". — Na karcie pierwszej ozdobionej winietą: Do Czytelnika. Tutaj nie podpisany tłumacz (a był nim Michał Sapieha) wyjaśnia, że z francuskiego stylu nie można słowo w słowo tłumaczyć, lecz tylko sens w sens, a „poetyckie lugubracye znajdują mocniejszą trudność na wiersz polski być bez odmiany słów wyłożone". Usprawiedliwia też użycie makaronizmów. „Nakoniec wolność poetycka exkuzą być powinna". — Wreszcie idzie: Argument generalny tey tragedyi, gdzie nazywa ją „walką wiary z miłością".

Zaczyna się: Piękna Zajro myśli we mnie nie powstały — Zeby się sentymenta w tobie odmieniały — Jakaż ludzi nadzieja lub szczęsne powody...

Przekład jest nadzwyczaj słaby i „wolność poetycka" ekskusować go nie może. — Innego zdania jest Smolarski l. c. str. 51.

Po str. 73 dodano na 22 stronach zbiorek własnych lub tłum. wierszy Sapiehy pt.: Miscellanea wierszow, M. S.[apiehy] P.[odkom.] W. X. L.

Rozpoczyna wierszowana charakterystyka państw europ. (Austria, Polska, Anglia, Dania, Francja, Hiszpania, Luzytania, Moskwa, Sardynia, Szwecja, Włochy). Po czym idzie: Portret królowej węg. przez Fryd.; przekłady z Horacego; Orfeusza Lament; List umier. Lukrecji do męża; Applauz dla P. Sapiehy; Żal nad śmiercią Tekli Sapieżyney. — Wartości żaden z tych oryg. wierszy nie posiada.

Załuski Bibl. poet. str. 20. — Bentkowski I 561. — Janozki Lexicon 1755 str. 149. — Tenże Pol. lit. I 55 mówi (r. 1750), że Zairę przełożył Augustyn a S. Stanislao Orłowski Sch. P. przeznaczoną do druku. Bernacki Teatr za Stan. Aug. II str. 319 cytuje oba przekłady Zairy (1753, 1787) i dodaje informacje o rękop. tekstach przekładu Sapiehy. — Szyjkowski (j. w.) str. 21. Tu informuje o rękop. przekładzie Konarskiego i Orłowskiego.

Przekład K. Wolskiego z r. 1801 — ob. Bibl. tom V 152.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Zaira Tragedya W Piąciu Aktach Wierszem z Woltera Przełozona. [Tu winieta: w kępce krzaków bawiące się dzieci]. w Warszawie w Drukarni P. Dufour Konsil: Nadw: J. K. Mości Derektora (sic) Drukarni Korpusu Kadetów. M.D.CC.LXXXVII. (1787). w 8ce. k. tyt., str. 99 i k. 1 nlb.

Rozpoczyna się: Nie spodziałam się, aby to mieszkanie — Piękna Zairo twe różniło zdanie — Co za nadzieia y wyrok szczęśliwy...

Na ostat. karcie: Odmiany, dodatki i omyłki druku. Tu tłumacz obok sprostowania erratów wprowadził kilka wariantów do swego przekładu.

Tłumacz nigdzie nie nazwany. Z porównania z wydanymi równocześnie „Fabułami" Ezopa i „Poematami" Pope'a wynika, że tłumaczem tych wszystkich trzech utworów był Franciszek Podoski, kasztelan mazow. Co prawda na „Zairze" nie położył swoich cyfr F. P. K. M.

Bernacki j. w. str. 319.

Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

(Voltaire Franc. Mar.). Wyrocznia Nowych Filozofow Dla Dopełnienia i Objaśnienia Dzieł Pana de Voltaire... ob. Guyon (w t. XVII 479).

Jest to dziewięć rozmów z jakimś szwajcarskim szlachcicem celem wykazania szkodliwości dzieł Woltera. Przytoczonych sporo wyjątków z jego dzieł, tłumaczonych prozą lub wierszem.

— Spowiedz Czyli Jawne Wyznanie Pana de Voltaire z Francuskiego Na Oyczysty Język Przełozone. Anekdotami, zdaniami, Listami wybornemi, do historyi iego życia ściągaiącemi się, Mową przeciwko niezbożnym tego wieku Filozofom, y roznemi przypiskami powiększone, przez A. T.*** [Tu w liniach:] Et amara laeto temperet risu. Hor. Za pozwoleniem Zwierzchności. [Tu sygnet drukarni: w prostokącie koło zdobne ornamentem linearnym; w kole krajobraz, na pierwszym planie ogrodnik czyszczący drzewa. Górą koła napis: In Spe Labor]. w Lwowie 1778. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 273.

Tłumaczył z nienazwanego autora Andrzej Trzciński, który opatrzył to dzieło własnymi przypisami (obszernymi), o których ob. t. XXI 353.

Smoleński Przewrót str. 369.

Reprodukcja k. tyt. w „Sygnetach druk." II nr 56.

Akad. — Czartor. — Drohob. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Iawne wyznanie I. P. de Voltaire z francuzkiego przełozone wielą ciekawemi anekdotami pomnozone przez A. T.***. Edycya druga poprawiona w Krakowie 1780. w druk. Seminarium Biskupiego Akademii Nakładem Ignacego Grebla Bibliopoli I. K. M. w 8ce, str. 235. Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Skutki Dzieł Woltera. [Tu w liniach:] ...Facilis descensus averni, Sed revocare gaudium, superasque evadere in auras: Hoc opus, hic labor est. Virg: Aeneid 6. przez Gallicyana. [Tu w wieńcu waza]. Roku 1792. w 8ce, str. 23.

Dedyk. do Stan. Aug. (ob. streszczenie jej w t. XVII 22). Autor widocznie w r. 1772 wstąpił do służby austriackiej, bo mówi: „szukać musiałem chleba, z polskich w niemieckie suknie się ubrałem, rok już dwudziesty los mi służyć zdarza".

Cały utwór wierszem swaicsa „Potwarz", która „zrobiła Woltera dzieła". Opisuje popularność jego pism. Streszcza jego zasady i jego bluźnierstwa (na które „mróz rozum bierze"). Wolter występując przeciw królom i religii wywołał rewolucję i rozlew krwi. Opis rewolucji, jej okropności. Nie cała Europa w tych się błędach wikła, znajdują się narody, co chowają wierność Bogu. Wezmę na przykład zacne Polaki!

Cały utwór, choć napisany lichym wierszem, ciekawy jako odgłos rewolucji franc.
Czarn. (Bawor.) — Jagiell. — Krasiń.

— Wolter między nieboszczykami. Wykład z francuskiego. Kraków, 1781. w 8ce.

Autorem ma być podobno Karol Ricard (ob.). — Bywa błędnie przypisywane K. Surowieckiemu (ob. t. XXX 65).
Uniw. Wileń.

— ob. Bachmiński B. (1783) — Badurski (Diss. medica 1770) — Bykowski Ignacy (Wieczory 1787; dużo z niego przekładał) — Byłem u Podstolego (1792) — Czermińska K. (Zabawka 1785; przekłady) — Filozofka (1784) — Galicyanin (Skutki dzieł 1792) — Gazeta Warszawska (tu Łuskina wciąż go atakuje) — Golański F. (Listy 1778) — Guenée (Lettres de quelques juifs polon. 1769; ob. Vieillard) — Guyon (Wyrocznia 1782; ob. wyżej) — Huet (Saul 1789; Kapostas przełożył to z Woltera a Wolter z Hueta) — Journal polonais (1770) — Journal litt. de Varsovie (1777—8) — Justus i Justinus (1782) — Kapostas And. — Karczewski W. (O prawach fizycz. 1791) — Konarski Stan. (Rozmowy ziemianina, w rozm. ost.; Opera lirica, ode in impium; O religii 1769) — Krajewski W. (Wojc. Zdarzyński; tu naślad. Babuka) — Krasicki Ign. (Wojna chocimska; tu korzystał z Henriady) — List o kalędodziejach (1785; tu Le Roi de Boutan) — Michniewski Antoni (1775) — Minasowicz J. E. (Stopnie w przepaść 1776, List diabła przez Girauda 1761, Satyra przeciw bożnikom 1766 — o Kandydzie, Pucelle itp.) — Monitor różnych ciekawości (1795; tu przekłady Przybylskiego) — Nagłowski Antoni (tłum. z Woltera kilka wierszy w Zabawach Przyjemn. i Poż. XII, XV, XVI) — Naruszewicz (Dzieła I 1778, księga I) — Nauki rządzą światem (1792) — Nonnotte (Błędy Woltera 1779) — Orłowski Aug. — Polak w Paryżu (1787; tu silny wpływ Candida) — Poniatowski St. (Remarques d'un seigneur 1741; tu polemika o życie Karola XII) — Przybylski Jacek (Hist. wiad. Tchabuschnigga 1787; Przybylski dużo tłumaczył z Woltera) — Racine (1779) — Ricard (Wolter między nieboszcz. 1781) — Santon (rozumny 1782) — Sapieha Michał (ob. Zaira) — Seyler (Acc. Nachricht) — Staszyc (poemat o Lizbonie 1779) — Storia della guerra (1771—2) — Surowiecki K. (tu obelżywa polemika przeciw Wolt.) — Sylen (Dydaski 1790; ob. Trzciński And.) — Synakiewicz F. (Oktawa 1785) — Szymański St. (Wzory listów 1795) — Traheiew ob. Weychardt (List 1781) — Trzciński And. (Spowiedź 1778 i inne jego pisma) — Tschabuschnigg (Wiad. o życiu 1781) — Walsekki (polemika z nim 1777) — Weychardt Teodor (obrona Woltera) — Vieillard du Mont (ob. Guenée) — Wiśniewski Antoni (Oratio 1753; Rozmowa 1758 i 1761—8; tu go wciąż nagania jako bluźniercę i deistę, a nazywa go „philosophe sans souci“) — Wybicki Józef — Wyrwicz Karol — Zabawy Przyjemne i Pożyteczne (tu kilka wierszy Woltera jak list do Katarzyny w t. XV, wiersz do króla szwedzkiego w t. XVI, oda w t. XII, w t. V o naukach wyzwol., w r. 1772 Essai sur l'hist. gen. itp.) — Załuski J. A. (w Zebraniu rymop. III str. 475; tu jeden jego epigram) — Zbiór wiadomości (1770; tu polemika z jego poglądami hist. filozof.).

Bawił Wolter dłuższy czas na dworze Stan. Leszcz. w Lunewilu i zachował się z nim zawsze przyjazne stosunki. Król Stan. korespondował z nim bądź sam, bądź pod koniec życia za pośrednictwem hr. Tressan. Kilka listów jest wydanych w zbiorowych Oeuvres 1792 (np. w t. 100 str. 246 i tom 78 z lat 1748—9). Pobyt jego w Lunewilu opisuje bliżej Condorcet w życiorysie Woltera (Oeuvres tom 100 str. 65).

Cały rozdział poświęcony Stan. Leszcz. zamieścił Wolter w swym dziele „Précis du siècle de Louis XV“. Jest to rozdział IV (Oeuvres, tom 21), opisujący wypadki z r. 1734.

Kilka jego wierszyków wystosowanych do Stan. Leszczyńskiego z okazji jego elekcji (1734), z okazji przesłania mu Henriady i przedstawień teatr. w Lunewilu, jest ogłoszonych w jego Oeuvres (1791) tom 16 str. 307—32. — Na cześć króla Stan. Leszcz. napisał też w r. 1749 komedię pt. La femme qui a raison (wierszem),

grana w Lunewilu (Oeuvres z r. 1791, tom 7).

Korespondencja nieliczna ze Stan. Augustem z lat 1767—72 jest również w Oeuvres (1792) tom 78. — O jego stosunku do Stan. Augusta i na odwrót ob. Nieć Młodość ost. elekta 1935 str. 88.

Królów Stan. Leszcz. (Stanislas le Sage) i Stan. Augusta wspomina, obu bardzo życzliwie, w „épitre" do Chrystiana VII z r. 1771 (o wolności prasy). Nie umie pojąć zamachu konfederatów i daje temu wyraz w przypisku (Oeuvres XV str. 219).

Sporo wzmianek o Polsce znajduje się w korespondencji Fryderyka W. (zwłaszcza pod r. 1771, o konfederatach barskich, o rozbiorze). Drobna garść takich wzmianek w innych listach do i od Woltera.

Wolter na ogół Polską o wiele mniej się interesował, aniżeli innymi, potężnymi i... bogatszymi państwami Europy. Jednak w kilku jego dziełach, odnoszących się do kultury i do dziejów współczesnych, musiał i Polsce poświęcić nieco uwagi.

Tak więc w „Essai sur les moeurs et l'ésprit des nations... depuis Charlemagne jusqu'au Louis XIII" (w wydaniu Oeuvres complètes 1792 tom 29) poświęcił Polsce rozdział 179 pt.: De la Pologne au dixseptième siècle et des sociniens ou unitaires. Zaczyna od stwierdzenia, że Polska nie żywiła tendencji podbojowych; charakteryzuje kilku ostatnich królów; wspomina dość niewyraźnie o pierwszym rozbiorze; kończy zaś paru sympatycznymi słowami o socynianach (tych poznał za pośrednictwem angielskim, toteż używa mówiąc o nich często nazwy „unitariusze"). Polemizuje też z „deklamatorem" Maimbourgiem, historykiem arian.

O socynianach mówi także w „Dictionnaire philosophique" s. v. Sociniens ou Ariens. Zużytkował przy tym swój list pisany z Anglii (około 1733), w którym opowiadał o sympatiach, jakimi się unitarianie cieszą w Anglii („Le grand Newton fesait à cette opinion l'honneur de la favoriser"). Mówi też o socynianach w artykule „Trinité". — Także i w innych artykułach powyższego Dykcjonarza trafiają się wzmianki o Polsce, np. w art. „Vampires" wspomina o Piotrowinie i św. Stanisławie.

Dużo stosunkowo mówi Wolter o Polsce w swoim dziele o Piotrze Wielkim (Histoire de l'empire de Russie sous Pierre le Grand). Jest to praca kompilacyjna, okraszona wielkim talentem literackim. O Polsce i Polakach mówi w niej z okazji Stan. Leszczyńskiego, sprawy Patkula, Stan. Poniatowskiego itp.

O jego stosunku do rozbioru Polski ob. Cornut Voltaire complice et conseiller du partage de la Pologne (1846). — Także Kot Rzeczposp. 1919. — List Malleta du Pan z r. 1772 o stosunku Woltera do rozbioru cytuje Askenazy, Napoleon a Polska I 159.

Dużo wiadomości o znajomości Woltera w Polsce zestawił Smoleński Przewrót umysłowy (zwłaszcza w II wyd. z r. 1923; ob. dodatek na końcu).

Smolarski Studia nad Wolterem w Polsce (1919) omawia znajomość dzieł Woltera w Polsce w w. XVIII i XIX; przekłady jego dramatów i stosunek sceny polskiej do Woltera; wpływ jego na pisarzy polskich w. XVIII i XIX (Bogusławski, Niemcewicz, Krasicki, Węgierski, Naruszewicz, Trembecki); przekłady jego powiastek, poematów i liryków; zdania Woltera o Polsce; jego stosunki z Leszczyńskim i Stan. Augustem.

O przekładach z Woltera na język polski w w. XVIII ob. Wojciechowski Wiek oświecenia 1926 str. 121 i passim. — Łukasik La France et la Pologne 1933. — Goldman w Arch. Neophilologicum II 1937 str. 110 (tu o utworach polemizujących z Wolterem).

Dużo z Woltera tłumaczył, a raczej przerabiał, K. T. Węgierski (O potwarzy, O równości losu, Sztuka i natura, Do człeka rączego, Próżność świata, Mój świat, List do Tremb., także po części Organy). Ob. o tym Batowski w Czasop. Akad. 1897 str. 260; oraz Szyjkowski w Przewodniku Nauk. i Lit. 1907.

O wpływie na Ign. Krasickiego ob. Ryniewicz Listy Krasickiego (w „Sprawozd. Szkoły Realnej" w Stanisławowie 1907). — W dziele O rymotworstwie wychwala Krasicki Woltera i cytuje wyjątki. — Górski Pisma liter. I 254.

O wpływie Woltera na historiografię polską ob. Chodynicki Pogląd na zadania historii 1915 str. 25 i nast.

O wpływach na myśl filozof. polską ob. Gasztowt Poglądy filozofów franc. 1870 (pobieżne). — Sinko Polski Antilukrecjusz 1912 str. 19.

O przekładach i o przedst. teatr. dramatów Woltera — ob. Szyjkowski Dzieje nowoż. tragedii (Typ pseudoklas.) 1920.

Grabowski Krytyka liter. 1918. — Bernacki w Pam. Liter. 1931 str. 645 (o przedst. Alzyry, Meropy, Cezara) — Galle Wojc. Bogusławski (o Synu marn., Meropie, Nanine) 1925 str. 79, 83, 113. — Kurczewski Kościół zamkowy wileński I (1908) str. 302. — Finkel III 1885.

W Gazecie Lwow. 1878 nr 287 jest nieznany list Stan. Aug. do Woltera. — Częste są też rękop. przekłady jego prac po naszych bibliotekach. — O rękop. przekładzie (Jagiell. nr 1105) komentarza jego do Ducha praw. Monteskiusza ob. u Smoleńskiego Mont. w Polsce str. 86. — Jego list do Rogalińskiego w ręk. Ossol. nr 1406.

J. M. R. w „Nowym Pamiętniku Warsz." (1805) t. XVII. — Euz. Słowacki Dzieła II (Uwagi o poezji). — Kallenbach O nieznanych utworach Mick. 1908 (o wpływie na Mickiewicza).

Ostatniego tłumaczenia z Woltera dokonał Boy, ogłaszając w r. 1917 dwa tomy jego „Powiastek filozoficznych", a między nimi i takie, których dotąd na język polski nie tłumaczono. We wstępie dał charakterystykę Woltera.

Z powodu setnej rocznicy zgonu Woltera pisali o nim: Krzemiński Dwaj myśliciele (w „Bluszczu" 1878). — Świętochowski Wolter w 100-letnią rocznicę 1877. — Duchińska w Bibl. Warszaw. 1878 t. III i IV.

Finkel III str. 1885.

WOLTERS Stefan. Hoffarts Greuel und Gericht. Dantzig 1693. w 8ce.

Jocher 6308.

— Krone der Gnade Gottes. Dantzig 1684. w 8ce.

Jocher 5904.

— Leichenrede auf Adrianus Paulus. Danzig 1684. w 4ce.

— Leichenrede auf Michael Ernst Röther. Danzig. w 4ce.

— Weissheit und Krafft Epistolischer Lehren, über die gewöhnliche Sonntägliche Episteln. Dantzig 1704. w 4ce.

Jocher 2533.

WOLTHAZY Krzysztof. Hipothezis Illiadi Xiąg Homerowich [Tu ozdobnik]. Krzistofa Wolthazego [Tu winietka: ornament linearny]. We Lwowie Drukował, Maciey Bernáth. Roku Páńskiego, 1598. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb. (sygn. E_2).

Druk gocki. Strony w ramkach.

Dedykacja Hieronimowi z Buczaca Jazłowieckiemu, sokalsk., czerwono-grodzkiemu staroście, panu memu mściwemu.

Zaczyna się: Nie niosęć zacny Panie perskim ubranego drogokamiennym rzędem konia arabskiego... Pisze, że niesie mu Homerusa krótko zebranego. Wspomina o podróżach Jazłow. i nazywa go „kuchnią a miłośnikiem rycerskich ludzi". Pracę swoją nazywa „pierwszą" i prosi Jazłowieckiego o obronę.

Po czym następuje na 16 kartach wierszowane streszczenie Iliady. Zaczyna się: Zgubę szeroko władnej i zniszczenie Troje i mężnego tu poznasz Achillesa boje... Streszczenie jest bardzo sumaryczne. Niektóre porównania i epitety Homerowe zachowuje, ale na ogół chodzi mu raczej o streszczenie akcji. W końcowych wierszach podaje wiadomość o końcu Ajaksa i Agamemnona i parę uwag o niestałości rzeczy ludzkich: Pójdziemy i my, co dziś żywiemy na świecie, Pójdziecie i wy, którzy po nas żyć będziecie, Pójdą y ćy (sic) co iescże świat po was osiędą, Tak lata, i tak ludzie przemieniać się będą.

Reprodukcję k. tyt. podaje Jędrzejowska Książka polska 1928 str. 50. — Wierzbowski II 1880. — Sinko Liter. grecka I (1932) str. 154 (mówi, że Woltazy streszczał za przykładem: Homerus latinus).

Muz. Nar. (Czapski).

WOLTIHR Henryk. Pondus ratiocinationum in epistola Illustrissimi ac Reverendissimi Gilberti de Choyseul du Plessy Praslain, Episcopi Tornacensis. De potestate ecclesiastica examinatum et exhibitum ab Henrico Woltihr Theologo; impressum Nissae 1692 et cum thesibus Academicis pro disputatione publica expositum. Calissii, 1746. w 8ce, k. 14 nlb. i str. 249.

Dedyk. Mich. Sampoliński Calissiensi Canonico. Po dedykacji idą: Conclusiones ex theologia Defendentur in Acta Coll. Caliss. Soc. J. a Jos. Szczególski Marianae Acad. Rectore.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

Volturius ob. Bielski M. (Sprawa rycerska 1569; Bielski z niego korzysta).

Wołucki Andrzej, poeta laureatus († 1588) ob. Furius (1578) — Paprocki Bart. (Gniazdo 1578).

Juszyński Dykc. II 340. — Siarczyński Obraz II 1828. str. 323. — Święcki Hist. pam. II 325. — Encykl. Orgelbr. XXVII 792.

Wołucki Filip ob. Łochowski Stanisław (1641).

WOŁUCKI Paweł, biskup kujawski (1559 † 15 pazdz. 1622). Synodus Dioecesis Vladislaviensis praesidente Paulo Wołucki episcopo Vladislaviensi (1620)... ob. Synodus (w t. XXX, 161).

— ob. Damalewicz (Vitae) — Grochowski Stanisław (Kamoena 1605) — Jaroszewicz (Matka świętych 1766, str. 455) — Lessiusz Leon (1616) — Miaskowski B. (1616) — Tarłowski Wojciech (In felicem adventum 1613) — Ugonius Pamp. (Oratio 1613) — Wresnanus Barthol. (Lacrymae 1608) — Żyznowski Mac. (Oratio gratul. 1617).

Wielewicki Diarium. — Siarczyński Obraz II 324. — Duńczewski Herbarz II 299. —

Niemcewicz Panow. Zygm. III 315. — Rzepnicki Vitae praes. II 75—7. — Volum. Legum III 871. — Święcki Hist. pam. II 325. — Łętowski Katalog IV 238—42. — Starowolski Monum. 403—4. — Hoszowski Monogr. Cysters. 1867 I 108. — Encykl. Orgelbr. XXVII 792—3. — Encykl. kość. XXXII 266. — Załęski Jezuici w Polsce tom IV cz. 2. — Finkel III 1818.

(Wołucki Seb.). Sphinx Samsonica de Illustrissima Ursinorum Sarmaticorum seu Ravitarum et Duninorum Gente. Aliquot vtriusque Sacrae et externae antiquitatis Symbolicis promulsidibus praenotata et in nuptiali conuiuio inter Symposiacas hilaritates cum Perillustri et Magnifico Domino, D. Sebastiano de Wolucza Wolucki, capitaneo Ravensi, Lectissima et Nobilissima Virgo D. Susanna Owadowska, Hymenaei sacris in manum conueniret a nobili et studiosa Collegii Voluciani Ravae Societatis Jesu iuventute ad discutiendum proposita et cum Symbolicis lusibus, lyricisque concentionibus novis maritis ex voto publico pro dono oblata dicataque. Anno hominis Dei, M.DC.XXVIII (1628). (Na ost. str.:) Typis Ioannis Rossowski S. R. M. Typographi, Varsaviae, Permissu superiorum. A. Salutis reparatae. 1628. fol., ark. L_2 (10 miedziorytów).

Całe dzieło podzielone na symbola.

Znajdują się tu rzeczy wierszem i prozą, po łacinie i po polsku, pióra uczniów Kolegium Jezuickiego w Rawie.

Wierszem i prozą pisali m. i. Marian Glaczyński, Sam. Kochanowski, Gaspar Załuski, Mart. Okrasa, Fab. Rudzki, Daniel Spinek, Ludw. Kochanowski, Adr. Wieszczycki, Thom. Krosnowski, Stan. Wieszczycki, Stan. Osuchowski, Paul. Brzeski, And. Kochanowski, Vences. Nieborowski, Joan. Dłużniewski, Steph. Niewiadomski, Hier. Nieborowski, Nic. Uszyński, Hier. Lipski, Stan. Bielecki, Sam. Bojanowski, Christ. Spinek, Sever. Kurdwanowski, Joan. Dzibaltowski, Paul. Glaczyński, Stan. Charbicki, Stan. Młodecki, Paul. Nadolski. — Na ostatniej rycinie podpisany: Joannes Sabałowicz Ravae 1628.

Czartor. — Jagiell. (def.) — Krasiń. — Ossol.

— ob. Plichta Maksym.

Finkel III str. 1898.

Volumen magnorum operum ob. Krzywański K. (1689).

(Volumina Legum). Leges, Statuta Constitutiones Privilegia Regni Poloniae, Magni Ducatus Lithvaniae, Omniumq; Provinciarum Annexarum, à Comitiis Visliciae Anno 1347 celebratis usq; ad ultima Regni Comitia: [Tu winieta: kosz z kwiatami]. In Typographia S. R. M. & Reipublicae Collegij Varsaviensis Scholarum Piarum, in Unum Opus Absolutissimum, Collegij ejusdem Operâ, Primum Collecta, & Sumptibus Publicis Reimpressa. Anno Salutis Humanae 1732. [Na odwrocie k. 23:] Volumen Primum. Ab Anno 1347. Ad Annum 1547, Acta Reipublicae Continens. fol., k. tyt. i k. 23 nlb., str. liczb. 589 i 4 nlb. (sygn. A—Ddddddd).

Na karcie tytułowej verso rycina przedstawiająca Orła polskiego w otoczeniu herbów ziem, na tle zasłony ozdobionej koroną. Po bokach siedzi Temida (z wagą) i Męstwo (ze lwem przy nodze). Pod tym 4-wiersz łaciński. Rytownik nie nazwany, rycina licho wykonana.

Dedyk. po łacinie do Aug. II, podpisana: Coll. Varsav. Sch. Piarum.

Po czym obszerna, kart 21 zajmująca przedmowa: Ad lectorem (po łacinie), datowana Varsaviae XV Kal. Sept. 1732 a podpisana przez Stan. Konarskiego. Konarski wyraża najprzód podziękowanie dla Załuskiego, z którego biblioteki korzystał gromadząc dawne zabytki prawne. Wymienia zbiory Łaskiego, Herburta i Januszowskiego. Mówi, że są w skarbcu krak. „alia monimenta“, których spis otrzymał, ale ogłoszenie ich drukiem in aliud commodius tempus sepositum est. Zapowiada, że leges abrogatae będą pomieszczone w ostatnim tomie, tam także znajdzie się indeks. Tłumaczy metodę wydania i dlaczego prawo starsze zamieszcza często nie pod datą wydania, tylko pod datą zatwierdzenia; dlaczego fragmenty praw dawnych ogłosi dopiero w końcu dzieła; dlaczego nie usuwa wyrażeń przestarzałych i wyrazów polskich jak golotae, bori, granities itp. — Po czym kreśli zwięzłą historię ustawodawstwa polskiego (jest to pierwsza próba tego rodzaju): mówi o ustawodawstwie za pierwszych Piastów rozpoczynając od Lecha i Krakusa (opiera się na Kromerze); o ustawach Mieczysława i Bol. Chr. (wedle Długosza) i tak dochodzi aż do Kaz. W. Między najdawniejszymi ustawami Piastów wymienia ustawę zaprowadzającą pieśń Boga Rodzica (powołuje się na Łaskiego) i statut żydowski z r. 1264. O ustawach Kaz. W. (Statut wiślicki). O konstytucjach sejmowych i ich początku (co do wieków

średnich trzyma się Długosza). Uważa rok 1140 za datę powstania „autoritatis ordinum", bez których udziału nie mogły ukazywać się odtąd nowe prawa. Błądzą ci, którzy początek współudziału rycerstwa w ustawodawstwie datują na rok 1454. Za Kazim. Jagiell. zostało tylko jus statuendi et intercedendi translatum in nuntios seu provinciarum legatos.

Następuje opisanie techniki ustawodawczej za Jagiellonów i późniejszych monarchów: o sejmikach, o sejmie, o wyborze marszałka, o uchwalaniu, podpisywaniu i ogłaszaniu ustaw, o przywilejach drukarzy (Elerta, Scholarum piarum typogr.) co do drukowania konstytucji. Dalej rozbiera kwestię o błędach wydawców na przykładzie prawa o mężobójstwie (zarzuca Przyłuskiemu i Łaskiemu, iż dowolnie zmienili to prawo, wprowadzając zamiast 30 grzywien zasadę karania capitali poena jako zasadę prawa bożego). Prawa raz uchwalone są wieczne, a mogą być tylko zmieniane nową uchwałą stanów. — Wreszcie przytacza zdania (adagia) sapientissimorum hominum o prawach (cytuje poza Warszewickim, Erazmem, Eneaszem Sylw., Campanusem, Langiem — samych pisarzy starożytnych).

Traktat Konarskiego jako pierwsza próba nakreślenia dziejów ustawodawstwa ma swe znaczenie, aczkolwiek jest to próba dokonana nader skromnymi środkami i przepełniona wielu błędami rzeczowymi.

Po tej przedmowie zamieszcza Konarski na 1 stronie tekst Bogarodzicy (wraz ze świadectwem Łaskiego: scimus ex privilegio veteri sub ejus concentu bellorum initiis signa dari). Zaś na odwrocie tej karty zanotowano: Volumen Primum. Ab Anno 1347. Ad Annum 1547, Acta Reipublicae Continens.

Odtąd idą karty liczb. (sygn. A—Dddddd) i 4 str. nlb. (Summarium).

Rozpoczyna Statut wiślicki (z datą 1346) i dalsze przywileje i ustawy od r. 1356—547. Spis ich podaje końcowe Summarium.

Na ostatniej stronie tomu winieta (wazon ze stylizowanymi kwiatami).

Tomu tego były co najmniej dwa odbicia. Nie różnią się na oko od siebie. Ale winieta końcowa jest różna: w drugim odbiciu ma ona kształt sercowatego floresu. Bez szczegółowego badania trudno powiedzieć, które z nich jest czasowo pierwszym i w jakim czasie odbito nowy przedruk? Sądzę, że dokonano nowego przedruku w r. 1739, gdyż przy niektórych egzemplarzach tomu I wklejono po dedykacji Augustowi II drugą dedykację (na 2 k.) po polsku: Do Nayiaśnieyszych Fryderyka Augusta y Xawerego Krolewicow Polskich, podpisaną również przez Warsz. Kolegium Sch. Piarum. Dedykacja ta była zaś pisana w r. 1739, już po wydaniu pierwszych tomów, i należy właściwie do tomu V (ogłoszonego w r. 1739). Spotyka się ją też normalnie na czele tomu V.

Tomy następne mają już tytuły po polsku:

— Prawa Konstytucye Y Przywileie; Krolestwá Polskiego, y Wielkiego Xięstwá Litewskiego, y wszystkich Prowincyi należących: Ná Wálnych Seymach Koronnych Od Seymu Wiślickiego Roku Pańskiego 1347. Aż do ostátniego Seymu Uchwalone. [Tu winieta: ornament linearny] w Drukárni J. K. M. y Rzeczypospolitey, w Collegium Wárszáwskim Scholarum Piarum Sumptem publicznym przedrukowane; Roku Pańskiego 1733. [Na odwrocie k. tyt.:] Volumen Secundum. Ab Anno 1550 Ad Annum 1609. Acta Reipublicae Continens. fol., k. tyt. i str. 591—1704 (sygn. A—Nnnnnnnnnn) i k. 2 nlb. (Summarium).

Tom I i II stanowią więc pewną całość, połączoną ze sobą ciągłością numeracji stronic. Oba te tomy przygotował do druku Konarski (dalsze redagowali inni).

Na końcu winieta: dwa kosze kwiatów złączone ze sobą podstawami (jeden obrócony ku górze, drugi ku dołowi) — z boku siedzą dwa ptaszki.

Ornament na k. tyt. w niektórych egzempl. bardzo zatarty, w innych lepiej odbity — wskazuje, że było więcej niźli jedno odbicie z tą samą datą. Tom ten obejmuje ustawy z lat 1550—1609.

— Toż:... 1783. fol.

Tom II wydany został powtórnie w r. 1783. Od pierwszego wydania różni się ta edycja inną winietą na karcie tytułowej i napisem pod nią: „w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey, w Collegium Warszawskim Scholarum Piarum przedrukowane; Roku Pańskiego 1783". Liczbowanie stron w obu edycjach jednakie, lecz różne winiety na końcu tekstu i regestru. Mianowicie w pierwszym wydaniu winieta na końcu tekstu przedstawia bukiet wychodzący z okrągłego kosza, w drugim pęk piór, a na ich tle skrzyżowane 2 berła (?). Różne jest również rozmieszczenie kustoszy. W pierwszym wydaniu kustosz Ffff na str. 901 wypada pod słowem „exceptione", w drugim pod słowami „tenere" i „observare". W pierwszym wydaniu na str. 1001 jest kustosz Ggggg, w drugim GGggg itd.

— Toż:... w Drukárni J. K. M. y Rzeczypospolitey, w Collegium Wárszawskim Scholarum Piarum Sumptem

Publicznym przedrukowane. Roku Pańskiego 1735. [Na odwrocie k. tyt.:] Volumen Tertium. Ab Anno 1609. Ad Annum 1640. Acta Reipublicae Continens. fol., k. 1, str. 992 (sygn. Hhhhhhhhhh) i k. 1 (Regestr).

— Toż:... 1784. fol.

Tom III wydany powtórnie w r. 1784 ma po odmiennej winiecie na karcie tytułowej napis: „w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey, w Collegium Warszawskiem Scholarum Piarum przedrukowane; Roku Pańskiego 1784". Nadto różni się od pierwszego wydania inną winietą na ostatniej stronie tekstu, innym układem tytułu regestru na końcu książki i rozmieszczeniem kustoszy. Tak np. kustosz O na str. 53 wypada w pierwszym wydaniu pod słowem „podatku", w wyd. z r. 1784 pod „nie". Kustosz Ppp na str. 249 jest w pierwszym wydaniu pod początkiem słowa „którzy by", w drugim pod końcem tegoż słowa itd. Zresztą liczba stron i układ treści, jako też znaczna liczba kustoszy, są w obu wydaniach zgodne. Ostatnia sygn. w wyd. z r. 1784 jest: $Hhhhhhhhhh_2$.

— Toż:... Roku Pańskiego 1737. [Na odwrocie:] Volumen Quartum. Ab Anno 1641. Ad Annum 1668. Acta Reipublicae Continens. fol., k. 1, str. 1068 (sygn.: $Cccccccccccc_2$) i k. 1 (Regestr).

Na tytule ta sama winieta, co w t. I.

— Toż:... 1786. fol.

Tom IV przedrukowany w r. 1786 różni się od pierwszego wydania tym, że po odmiennej winiecie na karcie tytułowej idzie: „W Drukarni J. K. Mci, y Rzpltey w Collegium Warszawskim Scholarum Piarum Roku Pańskiego 1786. Przedrukowane". Odmienne są również winiety na końcu tekstu i regestru: mianowicie w pierwszym wydaniu ta ostatnia, przedstawiająca bukiet w wazonie, ma wymiary 8 × 7 cm, w drugim, również w formie bukietu, ale o odmiennej stylizacji, ma wymiary 9 × 5½ cm. Nadto odmienne są kustosze: np. kustosz Bb na str. 101 w pierwszym wydaniu jest pod słowem „w", w drugim pod „Reces"; kustosz Ccc na str. 201 znajduje się w pierwszym wydaniu pod słowem „omni" w drugim pod „Wointyna".

— Toż:... Roku Pańskiego 1738. [Na odwrocie k. tyt.:] Volumen Qvintum Ab Anno 1669. Ad Annum 1697. Acta Reipublicae Continens. fol., k. tyt. i str. 989 (sygn. Gggggggggg) i str. 1 (Regestr).

Na tytule ornament złożony z kilku ozdób drukarskich.

— Toż:... Roku Pańskiego 1739. [Na odwr. k. tyt.:] Volumen Sextum Ab Anno 1697. Ad Annum 1736. Acta Reipublicae Continens. fol., k. 3, str. 860 (sygn. Cccccccc) i k. 1 (Reg.).

Na tytule jakiś mocno zamazany ornament linearny.

Na czele tego tomu jest zamieszczona dedykacja: Do Nayi. Fryderyka Augusta i Xawerego Krolewicow polskich, gdzie powiedziano, że pierwsze tomy były poświęcone królowi Augustowi. Tu wielkie pochwały Fryd. Augusta, i wspomnienie o jego bytności u papieża Klemensa XII. — Dedykacja ta bywa czasem wklejana do t. I, o czym mówiłem wyżej.

Przy druku tomu VI (1739) zaszedł lapsus, o którym opowiada współczesny Kurjer Polski (r. 1740). Pomieszczono w nim mianowicie „niepotrzebną konstytucję", wskutek czego musiano 50 egzemplarzy zniszczyć. „Nie szkodzi ten błąd półtora tysiącom wydanych egzemplarzy".

Lapsus ów na tym polegał, że po konstytucjach Augusta II (ostatnia z r. 1726) — a przed konstytucjami Augusta III (z r. 1736) wydrukowano jako dopełnienie całego zbioru: Postanowienia generalne Stanów W. X. L. na zjeździe walnym pod Olkienikami z r. 1700 (ob. Bibl. XXV str. 111, gdzie opisano pierwodruk). Nie była to ustawa, lecz tylko uchwała zjazdu posp. ruszenia przeciw Sapiehom; stąd umieszczenie jej w zbiorze praw wywołało krytykę i oburzenie. Dlatego to zniszczono pewną ilość egzemplarzy(?), a w innych wycięto odpowiednie karty i zamieszczono zamiast „Postanowień" inne akty, a mianowicie: 1) Pacta subjectionis privilegia et jura praecipua duc. Curlandiae et Semigaliae (str. 502—548). — 2) Po czym idą: Laudum Sredense o poddanych zbiegłych (1633) i Jus terr. nobil. Prussiae (1598). To ostatnie druk. pod koniec znacznie różniącymi się czcionkami.

Tak więc zamieszczone tu powyższe akty naruszają zasadę porządku chronolog., która przewodniczy całemu układowi V. L.

Mimo to dochowała się pewna niewielka ilość egzemplarzy z „Postanowieniami" z r. 1700. — W większości egzemplarzy nie ma ich jednak, jest tam natomiast zamieszczona na str. 501 uwaga od redakcji zbioru, w której tłumaczy ona swą „nieostrożność" i ostrzega Ichmościów, co egzemplarze nie poprawione kupili, aby je zwrócili nazad do drukarni celem poprawienia „erroru".

— Toż:... w Warszawie w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey u Xięży Scholarum Piarum, Roku Pańskiego 1782. [Na odwr. karty tyt.:] Volumen

Septimum Ab Anno 1764. Ad Annum 1768. Acta Reipublicae Continens. fol., k. 1, str. 870 (sygn. Bbbbbbbbbb) i k. 1 (Reg.)

Na tytule ornament linearny. Na 1 karcie winieta (Orzeł polski i Pogoń).

— Toż:.. Roku Pańskiego 1782. [Na odwr. k. tyt.:] Volumen Octavum. Ab Anno 1775. Ad Annum 1780. Acta Reipublicae Continens. fol., k. 1, str. 983 (sygn.: Gggggggggg) i 1 k. (Reg.)

Na tytule winieta przedstawiająca drzewo i kościółek. — Na karcie pierwszej winieta przedstawiająca kobietę siedzącą w otoczeniu różnych emblematów.

Inicjatorem tego wydawnictwa i opiekunem był biskup Załuski, który w Bibl. hist. (1832) str. 109 mówi: „Ja z onym sławnym ex prowincjałem pij. Stan. Konarskim obadwa wydaliśmy praw wszystkich Corpus całe w sześciu tomach foliantowych".

Załuski zwrócił się z tym do Pijarów dlatego, ponieważ drukarnia pijarska miała monopol na ogłaszanie konstytucji, a zwróciwszy się do Pijarów znalazł wśród nich doskonałych — jak na owe czasy — wykonawców swojej myśli, w pierwszej linii Stan. Konarskiego.

Koszta druku miały być pokryte z prenumeraty. Powołał też Załuski do życia komitet (biskup płocki Załuski, marszałek Mniszech), który werbował prenumeratorów. Otworzono kantory w Warszawie i innych miastach.

J. Bartoszewicz w Dziełach VIII (Studia str. 177—90) zamieścił artykuł „O przedrukowaniu Voluminów Legum", w którym zestawił koszta druku dzieła oraz sposoby ich pokrycia (prenumerata) na podstawie informacji zaczerpniętych z Kuriera Pols. i Kuriera Warsz. — Drukowano 1500 egz. „Doglądał druku dzieła" ks. Raciborski, prefekt drukarni.

Materiał do dwóch pierwszych tomów zebrał i opracował Konarski; zapewne miał pomocników względnie następców, którzy przygotowywali dalsze tomy (jako takiego wymienia Bielski w swoim katalogu pijarskim pijara Stankowicza; obacz tom XXIX 178. Ten zapewne pracował nad ostatnimi tomami).

Konarski nie dożył bowiem ukończenia całości. Na tomie VI przerwano bowiem druk w r. 1739, dochodząc w nim tylko do konst. z r. 1736. Dopiero w r. 1782 wydano dwa dalsze tomy, ogarniając nimi lata 1764—80 (tom VII i VIII). Tom IX, obejmujący lata 1782—92, wydała dopiero w r. 1889 Akademia Umiejętn. z zapisu i inicjatywy ks. Adama Jakubowskiego, pijara.

Konarski zbierając materiał nie wytknął sobie za cel, aby uzupełniać dotychczasowe zbiory nowym lub poprawniejszym materiałem archiwalnym. Byłoby to zresztą rzeczą niebezpieczną dla przedsięwzięcia, bo wywołałoby podejrzliwość i opór w społeczeństwie szlacheckim; a nadto wymagałoby dużej pracy przygotowawczej, a więc zwłoki. Poszedł więc po linii łatwiejszej: oparł się na materiale drukowanym, a więc na zbiorach Łaskiego, Przyłuskiego, Januszowskiego i na niektórych oficjalnych drukach konstytucji od XVI stulecia. (Nie wszystkie bowiem te druki znał). Tak zgromadzony materiał starał się uporządkować chronologicznie, a jeżeli w jego „źródłach" tekst ustawy był rozbity na części (jak to robili czasem dawniejsi zbieracze), to łączył te części ze sobą (czasem szczęśliwie, czasem jednak mylnie) i umieszczał razem pod jedną datą.

Stosunek I tomu Voluminów Legum do zbioru Łaskiego, Przyłuskiego, Herburta i Januszowskiego i innych źródeł rozebrał bardzo dokładnie Balzer Przyczynki do historii źródeł prawa polskiego (odbitka z Rozpraw hist. fil. Akad.) 1903. Na końcu (str. 108—51) zamieścił dwie tablice z wykazem źródeł I tomu Voluminów oraz trzecią tablicę, wykazującą stosunek do tekstu polskiego i łacińskiego konstytucji z r. 1543. Wedle rezultatów Balzera dla wieków średnich dwie trzecie materiału wziął Konarski z Łaskiego. Dla w. XVI korzysta najwięcej z Przyłuskiego, mniej z Januszowskiego, Herburta, Privilegia Prussiae (1616) i Jura Prussiae (1728) — wreszcie z zamojskiego wydania konstytucji (1602) i z wydania Statutów Zygmunta I z r. 1524. „Źródła" swe przedrukowywał wiernie (poza nieumyślnymi błędami druku), rzadko je tylko korygując. (Balzer omawia te jego poprawki np. w tekście pokoju toruńskiego 1466). Rekonstrukcje jego tekstów (nie oparte o materiał rękop.) bywają często nieszczęśliwe. Stąd opierać się nigdy na jego tekstach dla wieku XVI nie można; a tym więcej gdy chodzi o ustawy średniowieczne. W tym względzie szedł on bowiem za Łaskim, a Łaski z umysłu skracał, przerabiał i dodawał wtręty do przestarzałych ustaw.

Dalsze tomy wymagały już daleko mniejszej pracy: przedrukowywano bowiem druki konstytucji, przy czym nie zawsze sięgano do pierwodruków, ale posiłkowano się także dawniejszymi zbiorami konstytucji (ob. Bibl. tom XX 41 i 48) i z nich czerpano teksty. Toteż teksty Voluminów grzeszą i w dalszych tomach wielu niedokładnościami.

Mimo wielkich swoich braków Volumina Legum są dziełem pomnikowym, które dopomogło do przechowania tradycji pol-

skiego ustawodawstwa, ujętego tutaj w jedną całość, także i przez całą epokę porozbiorową. Przedruk całego zbioru (nie zawsze poprawny) wyszedł w Petersburgu w latach 1859—60 pracą Ant. Białeckiego, nakładem Jozafata Ohryzki (ob. Bibl. t. V 152). Zarazem przedrukował Białecki-Ohryzko Inwentarz Wagi-Ostrowskiego.

Zamieściłem powyższe dzieło pod „Volumina Legum", pomimo że właściwym tytułem I tomu jest „Leges", dalszych: „Prawa, konst. y przyw." (Pod „Leges" i pod „Prawa" dane są odsyłacze). Chociaż tytuł Vol. Legum nie figuruje na dziele, mimo to jest ono ogólnie Voluminami nazywane — już Konarski zaczął używać takiej nazwy — i cytowane bywa zawsze jako Volumina Legum. Wobec tego zdecydowałem się zamieścić je tutaj, a nie pod „Prawa", co byłoby poprawniej.

Janozki Polonia liter. I 36. — J. Bartoszewicz Dzieła VIII (jak wyżej). — Tenże w Przeglądzie Nauk. i Liter. 1847 (o przedruk). — Tenże w Tygodniku Illustrow. 1863 VII. — Sozański Regestr chronolog. tytułów konstyt. w Vol. Leg. (1876). — Ks. Chodyński w Encyklop. kośc. XXX 146—9. — Balzer Przyczynki do historii źródeł 1903 (passim). — Tenże w przedmowie do Corpus Juris III (1906). — Kutrzeba Hist. źródeł I 243 i nast. (wskazuje źródła, z których czerpano materiał II—VIII tomów). — Konopczyński Stan. Konarski (1926) str. 30. — Czas 1859 nry 29, 167, 281 (polemika o przedruk Białeckiego i Ohryzki). — Korbut [2] II 25. — Finkel Bibl. nr 1052—57.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Tor. Kop. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— ob. Bernowicz M. (Summarjusz praw i konst. 1782) — Konarski (O skutecznym rad II § 11; tu powołuje się na tom V V. L.) — Kożuchowski Stan. (ad ordinem alphab. redacta 1733) — Prawa (t. XXV 215) — Stankowicz (Prawa i konstytucje 1732) — Wiśniewski Ant. (Rozmowa na czym dobro Rp. zaległo 1757; autorem tej „Rozmowy" jest prawdopodobnie Konarski. Tu zalecone studiowanie V. L. przez młodzież).

Dopełnieniem Voluminów są „Inwentarze praw, statutów i konst.", układane według materii alfabetycznie uporządkowanych. Podstawą dla tych „Inwentarzy" jest „Inwentarz" Madalińskiego (z r. 1630, obacz Bibl. tom XXII 23), oraz Dzięgielowskiego z r. 1649 (ob. tamże); wreszcie „Inwentarz" M. M. Ładowskiego. To ostatnie dzieło uzupełnił i wydał biskup Załuski (1733), a przerobił Kożuchowski (1733).

Wszystkie te dawniejsze prace przewyższyła praca Żeglickiego z r. 1754 (obacz), który, mając już w ręku pierwsze tomy Voluminów, opracował jeszcze raz gruntownie cały materiał, a także uzupełnił go konstytucjami i statutami sprzed połowy w. XVI (dotąd pomijanymi, a dopiero w I tomie Voluminów przedrukowanymi). Pracę Żeglickiego, która objęła konstytucje po rok 1736, to znaczy tom I—VI Voluminów, poprawił znowu i przedrukował T. Waga (obacz). — Ale Waga nie uwzględnił konstytucji po r. 1736, toteż praca jego była w okresie Stan. Augusta nie wystarczającą, zwłaszcza po ogłoszeniu tomu VII i VIII Voluminów. Dlatego Teodor Ostrowski opracował dalszy ciąg „Inwentarza" (z lat 1764—80) i wydał drukiem 1782.

Próbami uporządkowania materiału w V. L. zawartego są prace Bernowicza (Summarjusz 1782), oraz Słonskiego (Accessorium 1758 — ob. o tym dziele t. XXVIII 254).

WOŁUNSKI Adam. Regina Polonae Libertatis Maria Virgo ab Angelo salutata, Lechicae Orbi toti, a Polo Praedestinata a Polonis sub Interregnum Speciali Voto Electa Capita Civium Materno Corde, Coronans Simulq; Nomine Perillustris Magnifici Domini Francisci Wolunski Subdapiferi Kijoviensis Electi Judicis Terrae Varsaviensis Coronata, Ab Exedris Filiali voce Paternis Auribus ex Cultu Oratorio, ad Cultum Orbi Polono Ab Adamo Wołunski, Solutae Eloquentiae Auditore, in Gymnasio Regij Collegii Varsaviensis Societatis Jesu Ad Oculum Proposita, Anno Domini MDCCXXXIII (1733). Die 25. Martij. fol., k. 8.

Dedyk.: Francisco Wołuński Subdapifero Kijoviensi. Krasiń. — Uniw. Wileń.

Voluntas ob. Kusel Aegid. (Dei 1679) — Patelski Stanisł. (1755) — Winkler Marcin (Quaestio 1683).

Voluptas primi veris ob. Firlej Jan (1644).

WOŁUSKI Józef (nakładca). Tractatus asceticus continens Praxim attente, devote et veneranter celebrandi et audiendi Missam. In quo invenientur multae aliae devotae orationes... Posnaniae, typ. acad. Sumptibus Josephi Wołuski,

introligatoris An. Dom. 1720. w 8ce, str. 251 i k. 4.

Przedmowa do Wojc. Waniewicza kanon. gnieźn. i pozn.; podpisał ją Wołuski.
Uniw. Warsz.

— ob. Gertruda (Preces 1720) — Kołudzki (Tron 1727).

Wolweranus Andrzej ob. Tuczyński Piotr (In obitum 1591).

(Wołyn). Palatinatus Volhinensis cum suis terris, novissima et accuratissima Descriptio. Lipsiae, sumptibus B. C. Breitkopf et filii. 1769.

Oparte na mapie Polski Kantera (Bakałowicza). — Obacz t. XIX 105.

— Volhynie, Podolie et nouvelle Servie. Paris, chez Le Rouge. 1769. fol.

Jest to mapa Czakiego (ob.) należąca do zbioru „Theatre de la guerre" (ob.).
Porównaj Makowski Tomasz (1613).

— ob. Bardili (Printzen Wirtemberg 1709; tu opis) — Berdyczów — Excerpt — Exempt (1766) — Hulewicz Bened. — Inscriptiones Montis Rosarii (1722—4) — Jabłonowski J. Al. (Opisanie 1751) — Kruszewski T. (1716) — Krzemieniec — Laudum sejmiku (1791) — Leśniewski T. (1785) — List z wojew. wołyń. (1790) — Makowski Tomasz (1613) — Myśli nad projektem milicji (w t. XXII, 665) — Okolski Sz. (1648) — Olizar L. (Memoriał 1790, Reszta 1790) — Ośmiałowski Jan (1773) — Poczajów (w t. XXIV 385) — Podkamień — Polak patriota (1785, tu list z Wołynia) — Poniński Kalikst (1789) — Potocki Szcz. (1790) — Pożytki i różne stosunki — Przyłuski (Wypis 1792) — Reflexye obywatela (w t. XXVI, 153) — Tutolmin (Uniwersał (1795) — Udoran (1791) — Wanderungen (1798) — Worcell (Sposoby zapob. buntom 1790) — Voyages (1799) — Vlodimiriensis schola.

Finkel III.

Wołyński Jan ob. Dekret (1773) — Status causae inter generosos (1773).

Wołyński obywatel ob. Obywatel (1789) — Uwagi polityczne (1789).

WOLZOGEN Jan Ludwik baron austr. von Newhäusel (ur. 1599 † 1661 ?). Anatomia Licinii (Namysłowski ?).

Miał taką książkę po niem. napisać, ale zapewne drukowaną nie była. Wiadomość o niej podaje Bock Hist. antitr. 1 cz. 2 str. 1038.

— Aantekeningen over het Heylig Evangelium van Johannes door den Hoog gelees den en God vruchtigen Johannes Ludovicus Wolzogen. Myt het Latijn vertaald. Gedruckt 1668. w 4ce, k. 5, str. 844 i rej. Uniw. Warsz.

— Kort Begrip van de Christelyke Gods Dienst door Johannes Ludovicus Wolzoogen. Myt het Latijn vertaald A. 1668. w 4ce, k. 2, str. 42.
Uniw. Warsz.

— Breues in Meditationes Metaphysicas Ren. des Cartes Annotationes.. Amstelodami. Joh. Henrici 1657. w 4ce.

Miało wyjść także w języku holend.
Jest przedrukowane w jego dziełach w Bibl. Fr. Pol. (ob. niżej).
Chmaj w Arch. Kom. do badania hist. filoz. (1915) I str. 80 (Wolzogen przeciw Descartesowi).

— Erklerung der beyden unterschiedlichen Meinungen von der Natur und Wesen des einigen allerhöchsten Gottes... (Toruń?) 1646. w 4ce, str. 102.

Wydane bezimiennie. Sandius Bibl. Ant. str. 138 przyznaje to Wolzogenowi i istotnie zamieszczono to w przekładzie łac. (Stegmana) w Bibl. Fr. Pol. pomiędzy dziełami Wolzogena pt. Declaratio duarum contrariarum sent.
Bock Hist. ant. I cz. 2 str. 1035 (streszcza).
Uniw. Warsz.

— De scripturarum interprete adversus Exercitatorem paradoxum. Libri duo, accessere de occasione hujus scripti Epistolae duae. Ultrajecti apud Johannem Riblium 1668. w 12ce, k. 2, str. 274.
Uniw. Warsz.

— Ortodoxa fides, sive adversus Johannem de Labadie, Censura censurae Medioburgensis in libellum de interprete scripturarum. Trajecti ad Rhenum 1668. w 12ce.

— Christliche Unterweisung wie diejenigen Oerter H. Schrifft alten und neuen Bundes, welche die heutigen Christen insgemein zu Behauptung der drey Persöhnlichkeiten des einigen und allein wahren Gottes missbrauchen... Im Jahr 1684. w 4ce, str. 28, 276 i 8 (rejestr).

Wydał z ręk. już po śmierci autora G. T. i poprzedził przedmową do czytelnika. W dziełach Wolzogena w Bibl. Fr. Pol. jest zamieszczone w przekładzie łac. Felbingera pt.: Explicatio locorum.
Bock Hist. ant. 1 cz. 2 str. 1036.
Uniw. Warsz.

— Johannis Ludovici Wolzogenii Baronis Austriaci. Opera Omnia, Exegetica, Didactica, Et Polemica. Quorum Seriem versa pagina exhibet. Cum indicibus necessariis. [Tu winieta: postać zwierzęca trzymająca w ręku gałęzie, obok dwa węże]. Irenopoli Post annum Domini 1656. fol., k. tyt., portret Wolzogena (z wierszem) i str. 1038 (sygn. $Ssss_3$).

Nadto są osobne karty tytułowe, nie objęte paginacją, przed każdą z 4 składowych części tego tomu.

Dzieło to tworzy część Bibliotheca Fratrum Polonorum, opisanej w tomie XII str. 47.

Na odwrocie głównej karty tyt. jest zamieszczona „Praefatiuncula". Tu parę słów poświęconych charakterystyce Wolzogena. Wymienia powody, dla których przybył do Polski i przyłączył się do „Unitarii Christiani". — O jego stosunkach z elektorem brandenb., z Rakoczym i z Opalińskim woj. pozn. (którego był jakiś czas sekretarzem i towarzyszył mu do Paryża).

Dalej zamieszczony: Catalogus hoc volumine contentorum (jest to spis rzeczy zawartych w obu tomach).

W tomie niniejszym mieszczą się: 1) Commentarius in evang. Matthaei, 2) in evang. Marci, 3) in evang. Lucae, 4) in partem evang. Johannis.

Jest to obszerny, pełen erudycji komentarz do 4 ewangelii, objaśniający wiersz za wierszem, słowo za słowem; a nadto zawierający wstępy i sporo tzw. Appendices to jest ekskursów ogólniejszej treści. W komentarzu nie ogranicza się do tekstu septuaginty, ale sięga także do tekstów hebrajskich ksiąg Starego i Nowego Testamentu. Nieustannie też porównywa 4 ewangelie między sobą, wykazując podobieństwa i różnice.

We wstępach i ekskursach swoich wyjaśnia kwestie językowe, kwestie autorstwa ewangelii i osobistości czterech ewangelistów, rzecz o Janie Chrzcicielu, o królach judzkich i izraelskich (str. 26), o Salomonie, o św. Józefie i Marii (str. 61), o czterech monarchiach i o Rzymie, o panowaniu Heroda, o 3 magach i o gwieździe, o zjawieniu się gwiazdy w r. 1604, o uczonych w piśmie, o sektach żydowskich (str. 174), o Trójcy św., o święcie Paschy (str. 499), o trudnościach i o metodzie interpretacji. Oczywiście wymieniam tylko przykładowo niektóre ważniejsze ekskursy. Często cytuje literaturę poruszanych przez siebie kwestii (Gerhardus, Grotius, Stelwidius itp.).

— Johannis Ludovici Wolzogenii. Baronis Austriaci, Operum Tomus Alter. Commentarium in Acta Apostolorum Et reliqua ejus scripta Didactica Et Polemica Comprehendens. [Tu winieta: owoce i kwiaty]. Irenopoli. Post annum Domini 1656. fol., str. 356, str. 1—132 i k. 4 (Indeks).

Tworzy również jeden z tomów zbioru „Bibl. Fratrum Polon.", a w egz. Bibl. Jag. znaczony jest ten tom jako IX. (W innych bibliotekach bywa inaczej, a także skład tego tomu nie wszędzie bywa jednakowy, bo traktaty poszczególne nie wszędzie bywały jednakowo łączone w tomy).

Wbrew temu, co zapowiada tytuł, są w tym tomie IX pomieszczone nie tylko traktaty Wolzogena, ale także i A. W. to jest Andrzeja Wiszowatego. Skład bowiem tego tomu jest w egz. Jag. następujący:

1) A. W.[iszowaty] Commentarius in Acta Apostolorum. Irenopoli 1656. fol., k. tyt. i str. 1—178.

Zawarte w tym tomie (podobnie jak i w tomie pism Przypkowskiego) komentarze And. Wiszowatego do N. Test. są dalszym ciągiem komentarzy Wolzogena do czterech ewangelistów. Z pismami Wolzogena łączy je także podobieństwo metody interpretacyjnej. I one także są dowodem dokładnego obeznania się z tekstem Nowego i Starego Testamentu. Niemal każdy wyraz jest wyjaśniony, każdy ustęp porównany z innymi analogicznymi ustępami w Piśmie św. Są też prolegomena odnoszące się do genezy i autorstwa danego pomnika. Obacz wyżej na str. 103 o powstaniu tych Annotationes w r. 1652.

2) A. W.[iszowaty] Commentarius in Epistolam Jacobi Apostoli Catholicam. Irenopoli, post annum Domini 1656. fol., k. tyt. i str. 179—237.

Poprzedza na str. 177—8: Proemium in Epistolam Pauli ad Romanos, jednakże komentarza do listu św. Pawła tu nie ma (chociaż widocznie musiał być przez Wiszowatego napisany, jak wynika z tego wstępu).

3) Ludovici Wolzogenii Praeparatio ad utilem S. S. Litterarum Lectionem In qua de natura et proprietatibus Regni Christi disseritur. Irenopoli Post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 239—356.

Traktat ten ma na 1 stronie inny tytuł: Instructio... in qua natura et qualitas Regni Christi, religionisque Christianae breviter

explicatur... Składa się on z 2 części. Pars I traktuje: De natura et qualitate Regni Christi (i zajmuje się kwestiami etycznymi). — Pars II idzie od str. 296—356 i ma zatytułowanie: Pars altera in qua Doctrina de tribus personis... excutitur. W rozprawie tej rozszerza i koryguje traktat Breniusa De qualitate Regni Christi, w którym Brenius rozważał kwestię de magistratu a Christianis gerendo. — Uwagi Wolzogena stały się powodem dla dalszej jego polemiki z J. Schlichtyngiem, o czym niżej.

4) Lud. Wolzogenii Compendium religionis christianae... 1656. fol., k. tyt. i str. 1—14.

Tu wywodzi, że podstawą religii jest ratio humana i stosuje rationem do najważniejszych prawd relig. (w 63 ustępach).

5) Lud. Wolzogenii Declaratio duarum Contrariarum Sententiarum de Uno Deo Patre et de Uno Deo in essentia et tribus personis. Irenopoli, post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 17—40 (rozdziałów 23).

6) Lud. Wolzogenii Tres Conciones in Johannis Evangelii Cap. XVII. vers. 3. Irenopoli post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 41—63 (rzecz nieukończona).

7) Lud. Wolzogenii Annotationes ad Quaestiones Jonae Schlichtingii a Bucovic (sic) de Magistratu, Bello, Defensione. Irenopoli post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 65—89.

Są to uwagi dotyczące niektórych ustępów dzieła Schlichtynga w kwestii wojny i urzędów. Powołuje się tu m. i. na Grocjusza. (Obacz o tej polemice Chmaj j. w.).

8) Lud. Wolzogenii Annotationes in Meditationes Metaphysicas Renati des Cartes. Irenopoli post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 79—89.

Przechodzi po kolei 6 medytacji i przeprowadza ich krytykę. — Ob. Chmaj (j. w.).

9) Lud. Woltzogenii (sic) Responsio ad Jonae Slichtingii à Bucowietz Annotationes in Annotationes de Bello, Magistratu et Privata Defensione. Irenopoli post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 93—132.

Na odwr. k. tyt. uwaga, że rzecz tę odnalazł przyjaciel Wolzogena i teraz dopiero doręczył „post absolutam impressionem" jego dzieł.

10) Index rerum memor. et phrasium S. Scripturae... k. 4 nlb. (bywają one oprawiane przed nrem 9, gdyż ten dodano po zakończeniu druku dzieła).

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— ob. Brenius Dawid (Tractatus de regno ecclesiae, w Bibl. XIII 48) — Crellius Jan (De uno Deo; on to tłumaczył na niem.) — Ruarus (Epist. str. 673) — Schäffer Melch. (Kurtzer Bericht 1659; tu list Wolzogena, w którym broni Schäffera przed Komeniuszem) — Schlichtyng J. (Quaest. de magistr.).

Bock Hist. ant. I cz. 2 str. 1030—9 (tu jego życiorys, o pobycie w Polsce, o jego dziełach druk. i rękop.). — Sandius Bibl. ant. str. 137—40). — Fock Der Socinian. 1847 str. 202. — Chmaj w Rozpr. Akad. Um. filolog. 1921 (XXXVII). — Tenże w Archiwum Kom. hist. filozofii (j. w.). — St. Szczotka w „Reform. w Polsce" 1935—6 str. 78 (o jego sporze z Crusiusem) i str. 90 (o naganie synodu w Raszkowie z r. 1649). — Kot Ideologia braci polskich (1932) str. 114 (o jego stanowisku w sprawie wojny i urzędów).

Vomer intitulatus ob. Potocki S. A. (1629).

VOMMELIUS Cyprian. Hodoeporicon D. Victorii Plebei Itineris Embecensis Authore Cypriano Vommelio Phrysio. De Generosi et Laudatiss. D. Domini Henrici Comitis Suartzburgensis obitu funebre carmen Authore Joanne Gigante Thuringo. Epithaphia aliquot gravium virorum. Lipsiae in officina Nicolai Wolrab. MDXXXVIII. (1538). w 4ce, k. 12.

Jest tu na karcie Cij verso wiersz Stan. Chrościeskiego dla Jana Thomasa. Przedrukował ten wierszyk ks. Miaskowski w Pamiętniku Liter. 1907 str. 373.

Bibl. Drezd.

WONEGGER Joannes Litavicus. Musicae epitome ex Glareani Dodecachordo. Unacum quinque vocum melodicis super Glareani panegyrico de Helvetic. XIII. urbium laudibus per Manfredum Barbarinum... Basileae ex offic. Hieron. Curionis, imp. Henr. Petri 1559. fol., str. 150 (z nutami).

L. Rosenthal w swoim katalogu antykwar. z r. 1890 podał to z dodatkiem „inconnu à Estreicher"; wedle niego autor był urodzony na Litwie?

WONIEJSKI (Wonieyski, Wojeński) Maciej, prof. medycyny (ur. ok. 1590

† 1648). Panegyricus Funebris super Ioachimo Lvbomirski Dobcicen: Capitaneo. Excessit in Castris ad Smolenscum Ann. cIↃIↃCX. Pridie Nonarum Iulias Aetatis XXII. Cracouiae V. Iduum Nouembrivm tumulatus. Cracoviae, Anno Domini, 1610. w 4ce, k. tyt., i k. 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Śreniawa i wierszyk Jana Kl. Branickiego z Ruscy.

Dedyk. Stan. Lubomirskiemu, bratu zmarłego, dat. ex Musaeo Joannis Clementis Branicki V. Iduum Nov.

W mowie pochwały zmarłego, którego matką była Anna z domu Branicka.

Wiszniewski Hist. liter. IX 277.

Czartor. — Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Quaestio de calore innato a Matthia Wonieyski pro prima in medica facultate laurea, die... proposita. Praesidente Excellmo Dno Gabriele Joannicio S. R. M. medico Physico, ac in eadem Academia medic. prof. publico. Cracoviae, An. Dom. cIↃ.IↃCXII (1612). w 4ce, k. 4 (sygn. A_4).

Żebrawski Bibliogr. mat. str. 248. — Gąsiorowski Hist. med. II str. 30 i 236.

— De Venae Sectione A M. Matthia Wonieyski, Pro Secunda in Medica facultate Laurea, die XXVII. Mart. in alma Acad. Crac. ad disputandum Proposita. Praesidente Excell^{mo} Domino, M. Gabriele Ioannicio, S. S. M. Medico Physico, ac in eadem Academia Medicinę Professore publico. [Tu winieta: ornament linearny]. Cracoviae, Anno Domini, cIↃIↃCXIII. (1613). w 4ce, k. tyt. i k. 2 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Wapowskich i wiersz łaciński, podpisany: Joannis Clementis a Rusca Branicki.

Dedyk. Stan. Wapowskiemu przez M. Wonieyskiego, dat. ex Musaeo Mag. D. Joannis Clementis a Rusca Branicki VII. Kal. Ap. 1613. Wspomina tu jako dwa „lumina" Piotra i Bernarda Wapowskich oraz Jana, dzielnego w walce z Tatarami. Sławi także żonę Wapowskiego z domu Maciejowską.

Po czym na 1 k. odezwa do fakultetu medycznego Akademii: te matrem semper... et colui et colam... Końca brakuje; tworzyły go zapewne tezy de venae sectione.

Jagiell.

— De Pleuritide. Pro loco In Medica Facvltate, Inclytae Sarmatarvm Academiae Cracouien. obtinendo. Questio Medica. A. M. Matth. Wonieiski, Philosophiae Et Medicinae Doctore proposita. Decidetur & disputabitur in Lectorio superiori Collegii Maioris April. Hora 13. Cracoviae. In Officina, Nicolai Lobij, Anno Domini, 1615. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Dedyk.: Principi Adamo Venceslao I Tessiniae a Magna Głogow Duci, domino ac patrono (na 2 k.) dat. Cracoviae kal. April. 1615. (Zaleca mu życzliwość dla Akad. Krak.).

Po czym idzie quaestio: An pleuritis inflammatio sit... a sanguine dependens... itd. Dzieli się na 6 konkluzji, które udowadniają, że pleuritis curari potest. Opisuje obszernie curationem chirurgicam, pharmaceuticam et diaeteticam. Powołuje się w tekście na Hipokratesa, Galena i ich komentatorów.

Na końcu: Sub ausp. Jacobi Janidlovii, rectoris.

Gąsiorowski Hist. med. II 236.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— ob. Cynerski Jan (1629) — Derei Błaż. (Nabożne pieśni 1645; tu nazwany Wojeński) — Jurkowski Stan. (Gratul. carmen 1626) — Komadarski M. (Virens laurus 1642) — Komorowski Ad. (Oratio 1629) — Litzner Mik. (Syncharma 1629) — Michałowicz St. (Xenium 1610; o jego studiach nad Plutarchem) — Ochocki Gabr. (Quaestio de phrenide 1629, de sympatia 1629) — Sixtus Tom. (Sertum 1629) — Sornatowicz M. (Laureae 1609).

Właściwe jego nazwisko było Woniejski; potem podpisywał się Wojeński i to brzmienie przyjął syn bisk. Stan. Wojeński.

O liście Waw. Stegmana, wysłanym do niego w r. 1642, obacz w t. XXIX str. 276.

Muczkowski Statuta 268, 284. — J. Majer w Rocznikach wydz. lekarsk. II str. 49 (w spisie dokt. i prof. medycyny z w. XV—XVIII). — Poliński w „Wizerunkach i roztrząs." t. 49 (1840) str. 148. — Gąsiorowski Hist. medyc. II 20, 30, 235, 418, 450. — Encykl. Orgelbr. XXVII str. 622. — Wachholz Wydział lekarski 1935. — Temberski Annales (wydał Czermak 1897) str. 78. — Skibiński w Arch. hist. medycyny I 155. — Barycz Hist. Uniw. Jag. (1935) str. 593.

Vonlar-Larski Jan Hieronim sędzia orszański ob. Tomasz a Kempis (O naśladowaniu Chrystusa... przezemnie Jana Hier. Vonlar Larskiego sędziego ziem-

skiego orszańskiego na Moskwie w niewoli na polskie wierszami przetłomaczone z łacińskiego dla snadnieyszego ludzi nieumiejętnych łaciny rozeznania 1723).

Tak podaje Brückner Dzieje kultury polskiej III 214. Egzemplarza druku nie znam. Chodźko w Pamiętniku Relig. Mor. 1858. — Janik Dzieje Polaków na Sybirze 1928.

Wonność ob. Melaniusz Marcin (Odmiana róży w kościele Tuchowskim 1648) — Jurkowski Gabr. (mistycz. róży Różanostoc. 1756, 1677, 1760) — Smiarowski Ren. (mistycz. róży).

WONSZEL Jędrzej. Powrot do zrzodła wód żywych dziedzicznego Iaśnie Wielmożnemu Ich Mosciow Panow Gorayskich domowi Korczaka u spokoynego szczęśliwey wieczności portu Wielmożną Iey Mość Panią Barbarę Bogumiłę z Goraia Butierową Drohicką, Nowską etc. Starościnę stawiaiący przy żałobney funebralnych exequiey pompie żałosnym oyczystego pióra rymem od Andrzeia Wonszela opisany. Roku Pańskiego 1701, dnia 10. miesiąca Maia. W drukarni Akademii Zamoyskiey. fol., 5 ark.

Na odwr. str. tytułu herb Korczak, pod nim epigramat polski. Przypis Janowi Butlerowi, Zbigniewowi i Teodorowi Suchodolskim, strof 76. Rzecz słaba zapchana nazwiskami własnymi osób.

Jagiell. — Ossol. — Zamoj.

— Ukontentowanie dwoyga serc w iedno złączonych, Alexandra Somera y Małgorzaty Farknarówny, na weselu ich... Andrzey Wonszel. W Zamościu, w drukarni akadem. 1698. fol. 1 ark.

Dzików — Ossol.

WONZEL (van). Stan Ninieyszy Rossyi. [Na drugiej k. tyt.:] Stan Ninieyszy Rossyi Dokładnie opisany przez P. van Wonzel Hollendra. [Tu czarna sylwetka Katarzyny II]. w Krakowie 1788. Kosztem i Drukiem Ign. Grebla Typ. i Bibl. J. K. Mci. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 200.

Rozpoczyna przedmowa tłumacza: S.(yn) do O.(jca) podpisana A. I. G.

Jest to zwięzły, pełen podziwu dla rządu Katarzyny obraz państwa ros.: o jego ludności, o języku, o religii, o łagodności rządu, o szlachcie i tytułach, o stosunkach na dworze, o stanie nauk, o Petersburgu (obszerny opis pomnika), o rządzie wewnętrznym, o siłach morskich i lądowych, o handlu i rolnictwie. Na końcu wróży Rosji wielką przyszłość, którą osiągnie w ciągu stu lat. Ale musi znaleźć się car, który da ludowi (chłopom) wolność. Kraj by na tym nieskończenie zyskał. Rzecz pisana 1781.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Czetwert. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Un. Wil.

Woodword G. W. (Memoryał o dyssyd. z francuskiego 1731)... ob. Memoryał (w t. XXII 283).

VOPELIUS Kasper. Europae primae et potissime tertiae partis descriptio... 1555 (Mapa).

— Toż:... Antwerpia 1566 (w 12 arkuszach, 147 × 56 cm).

Bibl. Narod. paryska.

— Toż:... 1572.

— Toż:... Cölln 1597.

Wopelius co do Polski korzystał z map Wapowskiego i Mercatora.

— Supplementum Europae Vopelianae das ist Zusatz vnd Erklärung der Tafeln Europae. Cölln 1597. w 4ce, k. 4, str. 104.

Są to objaśnienia do powyższej mapy; w rozdz. 22 mówi o Polsce, w 23 o Inflantach.

VOPOLINUS (Wapolinus) Stanislaus, Polonus, conventus Cracoviensis alumnus. Libellus de Sacramento Eucharistiae adversus Haereticos.

Tak podaje Jocher 3936 za Waddingiem. Wedle niego miało wyjść po polsku. Niewątpliwie jakieś bałamuctwo co do nazwiska (ob. Wapolinus).

Woprosy Jellino-Rossijskie otwietami sw. otiec ot Knig Cierkownych izbrannymi razrieszonnymi, tszczaniem jedinawo prawowiernawo prezwitiera. Lieta Hospodnia 1715. w 12ce, str. 221 i k. 1.

Ma zawierać teksty w języku cerk. i pols.? — Sopikow cz. I nr 202 i cz. V nr 12851. — Jocher 2801. Bibl. Undolsk.

Wór dziurowy. ob. Turnai Piotr.

VORAGINE (de) Jacobus. Sermones aurei in omnes totius anni dominicas, quadragesimam et praecipua sanctorum festa. Augustae Vindelic. et Cracoviae, 1760. fol.

Miejsce druku w Krak. jest fikcyjne.

Uniw. Wileń.

— ob. Crosnensis P. (De inf. vestat. 1513; i w tym i w innych wierszach

korzysta z J. V.) — Starachowski Kazim. (1722) — Vergerius (De Gregorio 1556; tu polemika z nim oraz przedruk życia Grzeg. W.).

Wetzer i Welte Kirchenlexicon V str. 475. Jego „Legendae sanctorum" albo „Legenda aurea" spotykamy w rękopisach bibliotek polskich, np. w ręk. Jagiell. lub bibl. Zamoj. (z r. 1454). — Dzieło jego nazywano także „Lombardica historia", (ob. np. w tomie XV str. 245), i uzupełniano je życiorysami polskich patronów. — Egzemplarz Legendae aureae ofiarowali Jadw. i Jag. do wileńskiego Kościoła św. Stan. — Wisłocki Incunab. (1900) str. 557 wylicza krak. inkunabuły Legendy.

O jego znajomości w Polsce ob. Bruchnalski Legenda aurea w liter. pol. XV wieku w Rozpr. Akad. filolog. (1886) tom XI. — Brückner Liter. relig. (1902) I i III. — Klinger w Ludzie 1909 tom XV str. 20. — Grabowski Skarga str. 272, 301, 309. — Machniewicz w Pam. Liter. 1914 str. 176 (Z dziejów pol. lit. apokr.). — Pilat-Kossowski Hist. liter. I cz. 1 str. 251 i 253.

VORBEK Jan. Rosa e spinis Logicae collecta, seu Quaestiones Philosophiae rationalis de Rosa. Vilnae 1648. fol.

— Toż:... Rosa ex spinis scientiae logicae collecta... Cracoviae 1761. fol.

Vorbek Maciej (Lettow) ob. Littau.

Vorbereitung zur gründlichen Erlernung der Sprachen. Warschau, bey Peter Dufour Königlichem Buchdruck. (1782). w 8ce, k. 1 nlb. i str. 22.

Uniw. Warsz.

Vorbothen (Die Ersten) Des abermahligen Fürtrefflichen Sieges, Womit Der Grosze Gott die Königl. Schwedische Waffen, wieder der Sächsisch- und Pohlnischen Krohn-Armee Am 19 Julii 1702 beglückt gesegnen wollen; Bestehende In verschiedene Particulier-Briefe, welche von Breszlau, Stargard, ec. zur Verkündigung dieses Groszen Sieges, Denen G. L. als Vorläuffere dienen sollen. (Rewal 1702). w 4ce, str. 8.

WORBS Jan Gotlob (urodz. 1760). Archiv für die Geschichte Schlesiens. Sorau 1798. w 8ce. str. 360.

Tu dokumenty do dziejów Śląska. — Obacz Thomas Literaturgeschichte (1824) str. 19. Thomas wspomina także jego rękop. zbiory dokumentów śląskich.

— Geschichte des Hertzogtums Sagan. Züllichau, 1795.

Nowe wydanie tego dzieła wyszło w r. 1930 (wydał Feilhaner i Krüger).

Daty z jego życia podaje Thomas Literaturg. 1824 str. 331.

Inne jego prace o dziejach śląskich wyszły już w w. XIX.

WORCELL Leonard, kuchmistrz kor., syn Stanisława. Mowa... posła woiewodztwa bracławskiego, na sessyi w Izbie Poselskiey die 31. octobra 1780 miana. (Warszawa. M. Gröll). fol., str. 6.

Raczyń.

— Sposoby Zapobiezenia Buntom, Przez Worcella Kuchmistrza Koronnego Stanom Skonfederowanym Podane. [Na końcu:] Dan w Warszawie (1790). fol., str. 10.

Obmyśla sposób, w jaki trzeba stworzyć wojsko w prowincjach zagrożonych buntem (Ukraina i Wołyń) i jak zapobiec gromadzeniu się chłopstwa. Trzeba zabronić szynkowania miodu i gorzałki. Trzeba urządzić misje. Wyznaczyć nagrody za doniesienia o buntownikach. Wprowadzić surowe sądy. Podaje projekt prawa o propinacji i uniwersału biskupów ritus graeci.

Bibl. w Suchej — Czartor.

WORCELL Stanisław, kasztelan halicki († 1777). Nayiaśnieyszy Królu, Prześwietne skonfederowane Rzeczypospolitey Seymuiącey Stany! (Sprawa o dziedzictwo wsi Bałabanowki w woiewodztwie Bracławskim). fol.

Bibl. w Suchej.

— Bezdowodność odpowiedzi ur. Iana Rzymowskiego przez W. Worcella Kasztel. Halickiego Prześw. Stanom Skonfed. seymuiącey Rzplitey okazana w czasie seymu 1776 r. fol., k. 6 nlb.

Krasiń.

— Odpowiedź ur. Worcella na pismo Iana Rzymowskiego pod tytułem: Dowód odpowiedzi Wielmożnemu Worcellowi. 1776. fol., k. 2 nlb. Krasiń.

— ob. Kraszewski (1761) — Rzymowski Jan (Dowód 1776).

Worcell Stanisław Grzegorz, podstoli W. X. L., rotmistrz kawal. ob. Odpis z Ukrainy (1790).

Jego układ z chłopami a raczej ordynację (ustawę) dla chłopów wydaną w r. 1791 ogłosił Smoleński Pisma histor. III 75—81 z rękopisu Kras.

Limanowski Stanisł. Worcell (1910) str. 7. (Tu jego portret i życiorys). — Mówi też o nim Ochocki w swych Pamiętnikach. Jego synem był Stan. Worcell pierwszy polski socjalista

Worcin Samson oficjał warmiński ob. Kromer M. (Agenda 1574, 1578; Breviarium Varmien. 1581).

Eichorn Mart. Kromer str. 336.

Vordingen Ludwik (1518) ob. Restio Lud. (w t. XXVI 265).

Worek Judaszów ob. Klonowicz Seb.

Workowski Wojc. ob. Gilewski Marc. (Timnoxenia 1628) — Jedliński Jan (1628).

Wormser Jan Jak. ob. Sturm J. (1584).

Wornianski kościół ob. Olszewski Michał ks. (Kazanie 1756).

WORNOWICZ Stanisław. Żałoba Ná śmierć wielce żałobną. Ich Mśćiow. Je° Mośći Páná. Andrzeia Wodorackiego. y Jey Mośći Pániey. Barbary Wesselowny Máćieiowey Wodoráckiey. Opisana. A żałosney Braćiey Ich Mśćiom. PP. Je° Mśći. Panv Macieiowi Sędźiemu głownemu Trybunalnemu. y Je° Mśći. Pánu. Iakvbowi Wodorackim y Małżonce żałosney Jey Mśći. Pániey. Katarzynie Sypniewskiey Andrzeiowey Wodoráckiey. Przez mię. Stanisława Wornowicza. Vprzeymego sługę Ich Mśćiow przy pogrzebie ná vtvlenie Zalu, w Kownie ofiarowáná. Roku, 1629. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Druk w Wilnie.

Na odwr. k. tyt. herby Wodorackich i wiersz. Dedyk. do Macieja i Jakuba Wodorackich.

Zawiera szereg wierszy. Pierwszy: Żałoba, w którym wychwala ród i oboje zmarłych. — Potem idą mniejsze wiersze: Nagrobek, Lament, Apostrophe itp. Treści we wszystkim niewiele.

Maciejowski Piśmienn. III 734. Czartor.

Worocewicze ob. Orzeszko Jan (Kommissya).

Vorociszoviensis ecclesia ob. Miasiński (1713, 1714, 1715).

WOROCZKY Georg (Grzegorz?). Relation Und Kurtze Erzehlung Herren Georgen VVoroczky, Welcher den 16. Iulij von Constantinopel da er etliche Wochen gewesen, in Polen widerumb angelangt, sampt gewisem bericht was in der Königl: Mayst: in Polen Feldläger wider den Türcken sich biss zu endt Septembris verlossen. Mehr Etliche verzeichnussen, erinnerungen vnd beschreibungen, allerley vmbständt dess Türkkischen Sultans fürgenommenen Feldzugs wider Poln, mit was Macht, vorbereitung, vnd verfassung er sich disen Krieg begeben. [Tu głowy dwóch sułtanów]. Nachgetruckt zu Augspurg, bey Sara Mangin, Wittib. Anno M.DC.XXI. (1621). w 4ce, k. 8 nlb.

Broszura jest mieszaniną wiadomości z różnych źródeł o wojnie polsko-tureckiej z r. 1621. Najprzód idzie diariusz Grzeg. Woroczkiego z obozu polskiego w Multanach i listy tegoż (?) pisane z Przemyśla i Krakowa (z listopada 1620) o przygotowaniach do wojny. — Potem idą różne wróżby i wizje (sułtana i jego kobiet). Potem opis wyjazdu sułtana na wojnę z Polską i opis wypadków z czerwca 1621; kończy ekstrakt listu z Warszawy z sierpnia 1621. Wiadomości są chaotyczne i bałamutne.

Podobną broszurkę po polsku obacz w t. XXIV 196 (Perspectiva)

Miał w swej bibl. Matias Bersohn.

Czarn. (Bawor.) — Czartor.

Woronaczyc Krzysztof ob. Oborski A. (Dissert. 1679).

WORONICZ Felicjan Soc. J. Smvtny Odgłos Ná głos śmierći Wielmożnego Iegomośći Pána Bazylego Stanisława Godebskiego Chorązego Powiatv Pinskiego, ná Akćie pogrzebowym wydany. W Kośćiele Collegium Pińskiego, Zakonu Societatis Jesv Przez X. Feliciana Woronicza S. Jesv zkonnotowany. Roku 1694. dnia 24. Marca. Cum licentia Superiorum. W Wilnie, w Drukarni Akademickiey Societatis Jesv. (1694). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Kazanie wpół po polsku a wpół po łacinie — bez treści.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

WORONICZ Kazimierz. Florilegivm Sev Immatvrus Obitvs Perillustris Ac Magnifici Adolescentis D. Casimiri Basilii Kopeć Castellanidae Novogrodensis, Stylo Expressvs Ac Maestissimo Fratri Perillvstri Ac Magnifico Domino D. Joanni Carolo Kopeć Castellanidae No-

vogrodensi, Avlico Sacrae Regiae Maiestatis, repraesentatus Per Casimirvm Woronicz Auditorem Eloquentiae in Radiuiliano Pinscensi Societatis Jesv Collegio. Vilnae Typis Academicis Societatis Jesv. Anno Domini MDCXLV (1645). fol., k. 9 nlb.

Zawiera 4 wierszowane utwory: 1) Florilegium; 2) Spes heroicarum virtutum; 3) Flos in Elysium; 4) Elegia fraterni doloris.

Dołączona piękna rycina przedstawiającą zmarłego kasztelana i herb jego (sculpsit Conr. Götke).

Na tytule egzempl. pozn. T. P. N. dopisano współcześnie: Opus variorum. — Na karcie B pod Florilegium dopisano: Auctor Stephanus Sielicki S. J. — Jest też dopisek: Autor Lucas Przeorowski S. J. (zapewne odnosi się to do trzech ostatnich utworów).

Jagiell. — Ossol. — Pozn. T. P. N.

— Ingressus In Beatam Immortalitatem Illustris ac Magnifici Dni. D. Andreae de Dołsk Dołski Succamerarii Wołkowyciensis Aulici Sereniss: Polon. Regum Sigis: III et Vladislai IV. Repraesentata Illustri ac Magnifico Domino D. Nicolao de Dołsk Dołski Vexilli: Pinscen: Fratri moerenti Per Casimirum Woronicz Philosophum In Academ: Viln: Soc: Iesv 1646. 16. Kal. Novem. fol., k. 17 nlb. (u dołu sygn. A—F_2 i A—B_2).

Na k. tyt. herb Dołskich i wizerunek zmarłego (sculpsit C. Götke).

Dedyk. ad Nicolaum de Dołsk Dołski; po czym: Oratio parentalis. — W części drugiej idą teksty polskie: 1) Do... Barbary Naruszewiczowney Dołskiey, podkomorzyny wołkow. (prozą); 2) i trzy wiersze polskie: Do Podkomorzyney; do Elżbiety Dołskiey podkomorzanki Pocieszna nowina; do Zofii Dołskiey.

Obacz: Raczyński Daniel. — On ma być autorem wedle dopisku w egz. Pozn. T. P. N.

Pozn. T. P. N.

WORONICZ Jan Paweł, prob. liwski, kanon. kijowski (1757 † 1829). Do Jasnie Wielmożnego Jegomości Xiędza Antoniego Onufrego z Okęcia Okęckiego Biskupa Poznańskiego i Warszawskiego, Kanclerza W. Koronnego, orderów Orła Białego y S. Stanisława Kawalera w dzień Jego imienia. (Bez r.). w 4ce, k. 2. Akad. (?)

— Do Jasnie Wielmoznego Jegomosci Xiędza Antoniego Okęckiego Biskupa Poznanskiego i Warszawskiego, Kanclerza Wielkiego Koronnego, Orderow: Orła Białego, i S. Stanisława Kawalera. W Dzien Jmienin Dnia 13. Czerwca, Roku 1782. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Godło z Marcjalisa. Zaczyna się: Kiedy Tytan żywotną, z morza wzniósłszy głowę Dzień pożądany z złotey karety wysadził...

Forma sekstyn, z których wiersz się składa, przypomina najzupełniej jego późniejszy Hymn do Boga. Treścią są pochwały biskupa i nadzieje (Wezwany na sternika do Piotrowej łodki, dojrzałeś owe zródło, skąd się zguba rodzi... Kochana ojczyzno, ucz się ochraniać sprężynę rządu i ładu... Uczą nas w Tobie Ducha patryoty...).

Jagiell.

— Do Jaśnie Wielmożnego Jegomości Xiędza Antoniego Okęckiego Biskupa Poznańskiego i Warszawskiego, Kanclerza W. Koronnego, Kawalera orderów narodowych dnia 13. Czerwca r. 1783. w 4ce, k. 6 nlb.

Na końcu podpisany I. W.

Mieści się tutaj: Sielanka Moszny. Była to dziedziczna wieś biskupa.

Uniw. Warsz.

— Do Wielm. Imci Księdza Jędrzeja Reptowskiego kanonika... w dzień imienin 1781. w 4ce, k. 4. Jagiell.

— Do Wielm. Imci Xiędza And. Reptowskiego... w 8ce, k. 2.

Obacz t. XXVI 252.

Zapewne pióra Woronicza. Jagiell.

— Na dzień 18 maja 1792 roku (wiersz). Warszawa, 1792. w 4ce, k. 1.

Tak podaje katalog Batowskiego nr 331 (z dodatkiem „podobno Woronicza"). Ale w Dziełach (wyd. Bobrowicza) takiego wiersza nie znajduję.

— Emilka lub pieśń Elizy (1793?).

Wedle Jougana (jak niżej) I 16 miało być osobno drukowane?? W edycji Bobrowicza II (1853) str. 21.

— Kazanie Na konkluzyi Pogrzebu Xiążęcia Michała Ierzego Ciołka Poniatowskiego Arcy-Biskupa Gnieznienskiego, Prymasa Korony Polskiey, i W. Xięstwa Litewskiego &c. w Kościele Kollegiaty Królewskiey Warszawskiey. przez X. Iana Woronicza Kan. Katedr. Hełmskiego. Miane Dnia 20 Miesiąca Sierpnia Roku 1794 [Tu winietka: wieniec i gałązki]. w Warszawie. w 8ce, k. tyt., str. 38.

Oddaje w pierwszej części pochwały zmarłemu i jego chwalebnym czynom. W drugiej części wspomina dzieje naszych antenatów, sławi dawnych królów za ich pobożność, cnoty przodków. Bóg dobrotliwy nie chce zagładzać waszego imienia, Polacy. Wskazuje, że Kościuszko jest rzadkim wzorem wdzięczności dla wskrześcy światła narodowego. Kreśli odrodzenie narodu za Stan. Augusta. — W części III przepowiada wskrzeszenie ojczyzny. Jeszcze raz przypomina zasługi zmarłego i zwraca się z serdecznymi wyrazami do króla i do ks. Józefa (dzielny i rycerski młodzieńcze).

Kazanie to czytał i poprawił przed drukiem Stanisław August.

Przedruk w jego Kazaniach (wydanie Czecha) IV 34.

Ks. Jougan (j. n.) I 46.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Kazanie Na Dzień i Uroczystość Orderu S. Stanisława Biskupa I Męczennika Miane Przed Zgromadzeniem Kawalerów tego Orderu Przez J. X. Jana Woronicza Kanonika Katedral: Kijowskiego. w Kościele XX. Missyonarzów. Dnia 8. Maja 1789. [Tu w liniach:] Za Dozwoleniem Zwierzchności. [Tu winietka: pęk kwiatów]. w Warszawie. w Drukarni XX. Missyonarzów. w 8ce, k. tyt. i str. 46.

W kazaniu wykazuje znaczenie religii, przecząc, jakoby nauka o Bogu miała być tylko przybranym narzędziem dla interesu i polityki, a Bóstwo miało być jedynie postrachem dla gminu. Gloryfikuje dawną potęgę Polski. Czyjeż to było dzieło: filozofii czy polityki? Ojcowie wasi ożenili rzeczpospolitą z religią. Najwięksi byli Polacy, gdy stali przy Bogu (Jagiełło, Chodkiewicz). Przeciwko tym, co chcą „zerwiska" przyjaźni z Bogiem. Zwróć na na nas łaskawe oblicze potężny i litościwy Boże Polaków.

Chrzanowski w „Studiach staropolskich" (dla Brücknera) 1928 str. 657. — Jougan (j. n.) I 37.

Przedruk w Kazaniach (wyd. Czecha).

Jagiell.

— List pasterski biskupa Macieja Garnysza przy objęciu biskupstwa Lubelskiego nowo-utworzonego z części dyecezyi Krakowskiey. wydany z Warszawy 30 Sierp. 1790. w 4ce.

Ob. Garnysz.

Jougan (j. n.) I 40.

— Listy pasterskie Kaspra Cieciszowskiego bisk. kijow. i czern. (z 27 grudnia 1789; z 10 maja 1791)... ob. Cieciszowski K. (w t. XIV 275).

Woronicz napisał Cieciszowskiemu także kilka mów przez niego wypowiedzianych. Są one ogłoszone drukiem w wydaniu Kazań (Czecha).

Bartoszewicz w Encykl. Org. V 612.

— List z wygnania do Przyiaciela. [Na końcu:] Dań z wygnania 1. Grudnia R. 1783. w 8ce, str. 24.

Adresatem listu był ks. Reptowski.

Zaczyna się: Jak ów niegdy do Scytów wygnany Owidy Swe opłakując po nad — Dniestrzu bidy...

Opisuje swoją sprawę sądową i krzywdy doznane. Humorystycznie wspomina o swej młodości (osiem lat na bąkach, osiem na szkolnych szlochach, trzecie osiem na pierwotnej posłudze krajowej). Jak wszedł w traktat z Muzami — biedna dola poety! Chwyciłem się gitarki potym na przemiany, Wielbiąc sławione w okolicach Pany. Nie miał mecenasa. Zjechał teraz z Helikonu „w nową cytadelę" i opisuje to z goryczą. „Życie błogosławione i anielskie zgoła, lecz dla poetów kasztelem Anioła". Zwraca się do Stan. Augusta, aby mu pomógł.

Ob. List (Bibl. XXI 345).

W „Dziełach" (wydał Bobrowicz) w t. I 59.

Akad.

— Obrona Woyska Moskiewskiego w Polszcze przez Iwana Wasilewicza oficera w tymże woysku. W Supraślu (1793). w 4ce, k. 2.

Ob. Warta (czasop.) 1881 marzec.

Bywa przyznawane bądź to Woroniczowi, bądź Niemcewiczowi (ob. t. XXIII 117); humor przypomina raczej tego ostatniego.

Ottman (j. n.) str. 399 oraz ks. Jougan w swojej monografii o Woroniczu (1908) część I str. 71; tu także omawia jego wiersze: „Pociecha w utrapieniu" z r. 1792 i „Do imperatorowej".

Czartor. — Ossol.

— Piesnj (sic) Wieyskie Dla J. W. Jmci Xiędza Gaspra Cieciszowskiego Biskupa Koadjutora Kijowskiego. Officiała Generalnego Warszawskiego, Kawalera Orderu S. Stanisława Odwiedzaiącego Osieck, i Tamtéyszy Parafialny Poświęcaiącego Kościół. Dnia 19 Maja Roku 1782. w 4ce, k. tyt. i k. 23 nlb.

Jest tych pieśni, opisujących Osieck, dwadzieścia jeden. Wszystkie mają charakter sielanek, naśladujących niby to styl ludowy: występują wieśniaczki i wieśniacy, wychwalający przybycie gościa, który poświęcił im kościół.

W „Dziełach" (wyd. Bobr.) przedrukowane w t. I 181.

Jougan (j. n.) I 14. — Długoszewski Elem. w. XVIII u Woronicza w Studiach staropolskich" (dla Brücknera) 1928. — Tenże w Księdze refer. na Zjazd Krasickiego (1936) str. 75. — Ottman w Przeglądzie Polskim (j. n.) str. 244.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Na Pokoie Nowe W Zamku Krolewskim Obrazami Sławnieyszych Czynow Polskich, Portretami i Bustami Znakomitszych Polakow, Ozdobione. [Na końcu:] J. W. R. 1786. w Listopadzie. w 4ce, str. XXIII.

Nad tytułem winieta (pęk sztandarów i głowa w hełmie).

Motto: Antiquam exquirite matrem. Po czym wiersz ujęty w 10-wierszowe strofy, poprzedzielane od siebie drukarską ozdobą. Rozpoczyna się: Jużeśmy Wielki Królu! oczu dość napaśli...

Opisuje obrazy (Bacciarellego) rozpoczynając od Kazim. W., a opis ten staje się tłem do snucia pochwał dawnej wielkości narodu. U dołu objaśnienia faktów histor. i nazwizk (prozą). Sławi panowanie Kazimierza, założenie Akademii, kulturę renesansową, unię lubelską, wojny w. XVII, to wszystko wierszami wpadającymi w manierę Naruszewicza. (Na str. XV wezwanie, aby autorowi portretów, Bacciarellemu, nadać indygenat polski). Obok królów są opisane portrety Czarneckiego, Hozjusza, Załuskich, Kochanowskiego, Sarbiewskiego itp. co również jest podstawą do pochwał wierszowanych. Kończy się gorącą pochwałą całego wieku Stan. Augusta i samego monarchy. Wyraża nadzieję odrodzenia Polski pomimo okrojenia granic: „Nie wielkością o Bracia, nie powiatów likiem Rosną państwa i chwałą swą sięgają nieba". Pisał to Woronicz w r. 1783 (druk. 1786), rozpoczynając w ten sposób szereg swych utworów „ku podniesieniu serc".

Bentkowski Hist. lit. I 366 przedrukowuje ustępy z tego wiersza. — W „Dziełach" (wyd. Bobrowicza) jest w t. I 103. — Jougan (j. n.) I 25. — Doroszewski w Księdze referatów na Zjazd Krasickiego (1936) str. 80.

Ob. w t. XV 33 wiersz „Na pokoy marmurowy portretami królów...", a więc utwór z tej samej okazji pióra Naruszewicza.

Akad. — Bibl. w Suchej.

— Sen Antka Pawęzy (1783)

Wedle Jougana I 16 miało być drukowane osobno?? Znane mi tylko z wydania Bobrowicza w „Dziełach poetycznych" I (1853) str. 143; ale tu ogłosił wydawca z rękopisu.

— Sielanka Alexys. [Na końcu:] Roku 1782. w Listopadzie. w 4ce, k. 4 nlb.

Bez osobnego tytułu. — Rozpoczyna się: W piękney Osieckiey niwie, kędy ciągłe lasy... Wspomina, że w stolicy (w Warszawie) na sławnej miodami ulicy stoi pałac żółtomalowany, kędy mieszka Palemon z dwojga dostojeństw znany i tam bawi teraz Aleksys.

Chrzanowski w Enc. Pol. XXI 321 twierdzi, że Koryl oznacza tu Woronicza, Aleksys biskupa Cieciszowskiego (?), Dafnis króla, a Palemon Ad. Czartoryskiego.

Tytuł „Alexis" nosi jedna z sielanek Wirgiliusza (w przekładzie Nagurczowskiego w zbiorze Sielanek 1778 str. 420).

Szyjkowski Gessneryzm 1914 str. 61.

W „Dziełach" (wydał Bobrowicz) w t. I 1.

Czartor. — Krasiń. — Ossol.

— Sielanka Bolechowice. Wiersz do X. Józefa Olechowskiego Archidyakona Krakowsk. 19 Marca 1783. 1784. w 8ce, k. 4 nlb.

W „Dziełach" (Bobr.) w t. I 27.

Obacz: Synakiewicz (przedruk).

Szyjkowski Gessneryzm w Polsce 1914 str. 61.

— Sielanki z Okazyi Aktu Slubnego Jasnie Wielmoznych Ignacego Działynskiego Woiewodzica Kaliskiego Kawalera Orderu S. Stanisława. Rotmistrza Kawalervi Narodowey z Felicyanną Woroniczowną Kasztelanką Bełzką Dnia 19. Stycznia Roku 1783 w Troianowie odprawionego. [Tu winietka: dwoje dzieci, z których jedno podaje drugiemu wieniec] w Drukarni Nadworney J. K. Mci. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na końcu cyfry: I. W.

Jest tych pieśni pięć. Wychwala oboje państwa młodych (Dafne i Dafnisa). Opisuje uroczystość ślubną, a sam śpiewa „na wiejskiej fujarze" pieśń ku pochwale Dafny i Dafnisa. „Wybaczcie, że człek prosty chybi w mowie miary".

Od czasu do czasu wplata motyw patriotyczny: Polskę z grobu dźwignioną pocieszym... Uleci orzeł odpędzony i my o Dafne z drugiej Dniepru strony Kęs dziedzin przodków odzyszczem zajęty.

Ossol.

— Na wjazd IO. Xiążęcia Jmci Michała Jerzego Ciołka Poniatowskiego Arcybiskupa Gnieźnieńskiego prymasa polskiego i W. Xięstwa Litewskiego etc. (Na końcu): I. W. 1786. dnia 1. Października. w 4ce, str. 7.

Doroszewski w Księdze referatów na zjazd Krasickiego (1936) str. 78 daje mylną datę 1784.

Akad.

— Wiersz do JW. ImcP. Ludwiki Chodkiewiczowey Starościny Zmudzkiey, wdzień Jey imienin... (Roku około 1780?). w 4ce.

Notatka nieznanej ręki.

— Zal Pasterza Przy Utracie Owieczki. Sielanka Z Okolicznosci Smierci Jaśnie Wielmożnego IMci. Pana Adama Cieciszowskiego Pisarza Wielkiego Koronnego. Orderu Swiętego Stanisława Kawalera. (1783). w 4ce, str. 4.

Zaczyna się: O smutne niebios losy, o smutne wyroki! Zmarły jest porównany do owieczki, co zginęła ze stada. Tyle w tym z sielanki. Ossol.

— ob. Hymn do Boga (w t. XVIII 327; tu myłka, bo wiersz napisany i drukowany w latach 1802—5, a nie w w. XVIII) — Synakiewicz (Kazania na niedziele 1779; tu cytuje sielankę Bolechowice) — Volney — Woronicze (1786).

Istnieje poemat „Xiądz pleban" (1787), który ma pewne punkty styczne z Woroniczem, ale jest ich za mało, abym mógł postawić coś więcej niż hipotezę o jego autorstwie. Bliżej mówię o nim na końcu niniejszego tomu pod „Xiądz".

Jego tłumaczenia sielanek Pope'a pozostały w rękop., o czym Helsztyński w Pam. Lit. 1928 str. 475.

W Bibl. Jagiell. są złożone liczne jego rękopisy (5 tomów) i korespondencja Woronicza (ręk. nr 2809). Korzystali z nich Ottman, Jougan i inni biografowie Woronicza. — Dużo utworów Woronicza zawartych tam (zarówno wierszowanych jak prozaicznych) nie zostało dotąd ogłoszonych drukiem.

Kurjer Warsz. 1825 nr 211, 1829 nr 333, 1830 nr 13. — Maur. Mochnacki w Kur. Pol. 1830 (przedruk w jego „Pismach" 1836). — Kazania i mowy z powodu pogrzebu Woronicza 1830. — Adam Czartoryski Pochwała J. P. Wor. 1830 (przedrukowana w Pismach Wor. VI). — Kaj. Koźmian Pamiętniki II 145. — Łętowski Katalog IV 264. — Siemieński Portrety liter. 1875 IV (i w „Dziełach" V). — Kraszewski w Tyg. Illustr. 1860 II. — Wójcicki w Encykl. Org. XXVII. — Encykl. kośc. XXXII 286. — Galle w „Sto lat myśli polskiej" I str. 211 (życiorys, bibliogr. i wyjątki z pism).

Ottman J. P. Woronicz w Przegl. Polskim 1883 maj i czerwiec. — Jougan Prymas Woronicz (2 tomy) 1908 (ocena Jareckiego w Pam. Liter. 1908).

Tarnowski Hist. liter. III i IV. — Chmielowski Hist. liter. III. — Pilat Hist. liter. IV cz. 2 str. 37—63 (tu bibliogr. i rozbiór pism). — Bentkowski Hist. lit. I 311 (tu o kilku nie druk. jego mowach).

Pelczar Zarys kaznodz. 1896. — Biegeleisen w Kłosach 1883 I (o planie Jagiellonidy). — Dębicki Puławy III (Poeci w Puławach). — Jarecki Idee historioz. w Pamiętn. Liter. 1904. — Woroniecki Wor. i jego sławianofilstwo w Przegl. Histor. 1913 str. 196. — Włoch Polska eleg. patriot. 1916. — Szyjkowski Gessneryzm w poezji pol. 1914. — Chrzanowski Idea mesjaniczna Wor. w Studiach starop. (dla Brückn.) 1928 str. 655. — Drogoszewski Elementy w. XVIII w historioz. Wor. w Studiach starop. (j. w.) 1928 str. 639. — Tenże Woronicz a Naruszewicz w Księdze referatów na zjazd Kras. 1936 str. 69. — Tenże Kilka dat do życiorysu i działaln. pisarskiej Woronicza 1930. — Gucwa Przyroda w Sielankach Wor. (w Księdze dla Chrzanowskiego 1926). — Ćwik Wpływ ruin Volneya na Sybillę w Pamiętn. Liter. 1913 (czemu przeczy Drogoszewski w Pam. Lit. 1929 str. 22).

Bibl. Estr. V 159 (tu jego późn. pisma). — Korbut[2] II 210—11 (tu podane drobniejsze przyczynki, które pominąłem powyżej). — Finkel III 1898.

Woronicz Nikodem Kazimierz ob. Dunczewski Stan. (1732) — Rue Karol (1759).

Woronicz Wojciech ob. Juglaris Alojzy (1643).

(Woronicze). Rezolucya w sprawie Sukcessorów Woroniczowskich, podpisana: Poniatowski Xże Prymas, Iozef Chrapowiecki Marszałek Rady, Adam Naruszewicz Pisarz. Warszawa d. 30. Czerwca 1786. Panowania XXII. Stanisława Augusta Króla Polski. fol. k. 2. Uniw. Warsz.

Woroniczowa Jadwiga z Jabłonowskich ob. Pociecha ludu (1765) — Rue Karol (1759) — Zawadzki Antoni (Przewodnik 1765).

Woroniczowa Felicjanna ob. Działyński Ignacy (1783) — Woronicz J. (Sielanki 1783).

Woroniec Józef ob. Proszyński (Odpowiedź 1778).

Woroniec Tadeusz ob. Pawlikowski Jan (Kazanie 1780).

Woronieccy ob. Potoccy (Projekt w sprawie Niemirowa).

WORONIECKA Aniela. Przełożenie krzywd J. O. Xiężney Jeymci Anieli

z Miączyńskich pierwszego zamęścia Radziwiłłowy, a dopiero Woronieckiey Podkomorzyny Nadworney J. K. Mci. (1782). fol., sygn. C_2. Jagiell.

— Krotka remonstracya, wazności praw na Dobra Birże y Swiadość cum Attinentiis w Xięstwie Żmudzkim situm maiące od zeszłego niegdy w Bogu Xcia Hieronima Radziwiłła Chorążego W. W. X. Lit. Xnie protunc Zonie swey ad praesens Woronieckiey nadanych y służących. Nayiaśnieyszemu Panu Stanisławowi Augustowi Królowi Jmci Polskiemu y Przeswietnym Rzeczypospolitey Stanom do nayłaskawszych podana względów. fol., k. 1. Ossol.

— Replika JO. Xiężney Anjeli z Miączynskich Woronieckiey Podkomorzyney Nadwor: J. K. Mości. Przeciwko WW. JPP. Przystanowskim, Kuncewiczom, Kostrowickim y W. JP. Piotuchowi Miecznemu Pttu Rzeczyckiego. (1780?). fol., sygn. B_1. Jagiell.

— ob. Kostrowicki (1760) — Przystawscy (Replika 1780).

Woroniecka Antonilla ob. Sewerynowicz Jan (Pełnia 1738).

Woroniecka Korybutowa Franciszka ob. Troc Michał Abraham (Nowy Dykcjonarz 1779).

(Woroniecki Korybut) książę. Nadanie prawa emphiteutycznego na Starostwo Bracławskie Xięciu Korybutowi Woronieckiemu y Sukcessorom jego. fol., k. 1. Ossol.

WORONIECKI Bazyli książę. Przeświętna Delegacyo J. OO. J. WW. Miłościwi Panowie y Dobrodzieje. fol., k. 1.

Prośba o zmianę dekretu komisarskiego w sprawie z siostrami o podział pozostałej po rodzicach substancji.

T. P. N. w Poznaniu.

— Nayjaśnieyszy królu Panie miłościwy, Prześwietne seymujące Rzpltey Stany... Szamb. I. K. M. fol., k. 1. Czartor.

(Woroniecki Bazyli). Odpowiedź Na Notę przez Xięcia Bazylego Woronieckiego a raczey Jego Konsyliarzów ile niedołężnego z Explikacyą Dekretu Kommissarskiego od Rzeczypospolitey wyznaczonego. fol., k. 3.

T. P. N. w Poznaniu.

— Zbiór Grawaminow Xięciu Bazylemu Woronieckiemu w sprawie onegoż z Siostrami zachodzącey przez regułę uchwały ostatnio seymowey y sam dekret z mocy oneyże nastąpiony poczynionych (1776). fol., kart 4. Jagiell.

— Odpowiedź Powtórna Na zbiór nie grawaminów, ale napaści, Pieniactwa y kłótni szukania krewnych Żony Xiążęcia Bazylego Woronieckiego Niemowy, chcących korzystać z Jego substancyi Macierzystey całey, a przez niesłuszność iey przyczynić, Kommissyą działową z Siostrami ex seriis Controversiis obustronnych Kommissarzów rozsądzoną, a więcey godzoną, y przez Konstytucyą Seymową approbowaną wzruszać zamyślaiących. fol., k. 3.

T. P. N. w Poznaniu.

— Przydatek Do Odpowiedzi na Punkta Imieniem Xcia Bazylego Woronieckiego Niemego podane. fol., k. 2.

T. P. N. w Poznaniu.

— ob. Ustrzycki Mat. (Odpowiedź 1774).

(Woroniecki Korybut Franciszek). Kommissya do Podziału Substancyi między Sukcessorów Urodzonych Xcia Franc. Korybuta Woronieckiego y Joanny Wyrożembskich Małżonków. fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

Woroniecki Franciszek ob. Zbaraski Krz. (Sidus noctis majestatis 1730).

Woroniecki Maksym., podkom. ob. Marewicz Winc. (Przysłowia 1788) — Potoccy (Sprawa o Niemirów) — Potocki Winc. (t. XXV 179).

Woroniecki Tad. ob. Calendarium.

Woronowicz Franciszek ob. Hincowie (Głos).

WORONOWICZ Jan. Acta, Constitutiones et Decreta Synodi Vilnensis... praesidente Alex. Mich. Kotowicz (1685)... ob. t. XXX 157.

— Acta Synodi dioec. Vilnensis... praesidente Alex. Sapieha (1669)... ob. t. XXX 157.

Woronowicz Józef ob. Kotowicz J. (1797).

WORONOWICZ Tomasz Soc. Jesu. Izaak tragedya... W Wilnie w drukarni Uniwersyteckiey 1754. w 4ce, ark. 8½.

Wedle Janozkiego Lexic. II 130 miał to napisać białym wierszem, a było grane przez młódź szlachecką w czasie zapust. Pod tym tytułem istnieje melodramat Metastazego (ob. t. XXII 309), przełożony w r. 1752 przez Załuskiego.

Woronowski Benedykt (Słownik polsko-łaciński ze skarbu X. Knapiusza 1737, 1769)... ob. Knapiusz.

Urodzony 1743 † 1790. — Obacz o nim: Encykl. Orgelbr. XXVII 839. — Bentkowski Hist. liter. I 218. — Jocher I str. XXVII. — Brown Bibl. pis. 430.

WORONZOW, kanclerz rossyj. Zwey Schreiben des Grosscanzlers von Russland, Grafen von Woronzow, an einige pohlnische Magnaten. Danzig, 1758. w 4ce. Petersb. publ.

Worowski Adam (Propositiones phil. 1752) ob. Wiśniewski Antoni.

Vorschriften für die westgalizischen Gymnasiallehrer über den Unterricht und die Schulzucht aus allen darüber erlassenen höchsten Verordnungen zusammen gezogen. (1797?). w 8ce, str. 79.

Część I tworzy instrukcja o uczeniu geografii, arytmetyki, starożytności rzymskich, nauk przyrodniczych. Wskazane są podręczniki do tych ostatnich nauk (Beckman, Blumenbach, Erleben, Leske). Wreszcie o uczeniu hist. powsz. i o podręcznikach (Gatterer, Römer, Rollin itp.). — Część II traktuje o metodach uczenia i o dyscyplinie (nastawienie praktyczne nauczania, kary cielesne zniesione, księga pochwał i nagan, nadzór der Kreishauptleute nad szkołami, raporty do Kreishauptmanna co kwartał, egzamina półroczne, tajne listy konduity dla profesorów). Na str. 56 o uczeniu religii. O obowiązkach moralnych uczniów. W § 16 i 17 o studiach młodzieży katolickiej i o studiach młodzieży żydowskiej (nie wolno jej handlować w szkole). Czartor. — Jagiell.

Vorschriften (Nähere) wie es in Ansehung rädiger Schaafherden (1799)... ob. Fryd. Wilhelm.

Vorspann Reglement (1794)... ob. Fryd. Wilhelm.

Vorst Adolf ob. Vorstius A.

Vorstellen (Unumbgängliches allerdemüthigstes), und Bitten an Sr. Russische Käyserl. und Evangelische Königl. Majestäten in Engelland... Dännen... Schweden und Preussen. Umb mächtigen Schutz der in tieffen Aengsten steckenden Stadt Thorn, mit Beylage. Königsberg (1725). w 4ce

Ob. t. XXXI 252 Petersb. publ.

Vorstellung (Ausführliche) des wahrhaftigen Verlaufs die bisherr scharfe Belagerung der Welt-berühmten Kayserlichen Residentz-Stadt Wien, Samt derselben höchst erfreulich glücklichen Entsatz, betreffend, Wie auch der Tapfermüthigen Helden, so hierunter verzeichnet Conterfait Anno 1683. Nürnberg und Leipzig. fol., 1 strona.

— des klahren und liquiden Rechtens kraft dessen Se Churf. Durchlaucht zu Brandenburg befugt seyed die Possession der Stadt Elbing... endlich zu ergreifen. 1698. w 4ce, k. 22.

Jagiell. — Ossol.

— (Gründliche) des klahren und liquiden Rechtes, kraft dessen... (j. w.)... zu ergreifen im Jahre 1698. Gedruckt im Monath November 1698. w 4ce, kart 34.

Jest też inne odbicie liczące kart 32. Czartor. — Ossol.

— So Jhro Czarische Majestät Bewogen Mit Dero Armée Jn das Königreich Pohlen Einzurücken. Anno 1705. w 4ce, k. 4.

Dat. Hufvudqvarteret vid Polozk (obóz pod Połockiem) 23 Juni 1705.

— (Auffrichtige) Vorstellung Was es mit der in denen Ländereyen der Stadt Dantzig, in diesem 1719den Jahre, von einigen Polnischen Krohn-Vôlckern vorgenommenen Execution, denen derfals vorgeschützten Ursachen, und dem so darauff biss zum 9den April selbigen Iahres ferner vorgefalien ist, vor eine Bewandnis habe. Dantzig, Gedruckt durch E. Edl. Rahts und des Gymnasii Buchdr. Iohann Zacharias Stollen. (1719) fol., str. 52. Wrocław. miej.

— des ansehnlichen Feuerwercks, welches zu Ehren... Sr Königl. Mayestät in Pohlen etc. etc. etc. und dero Königl. Printzen Hoheit bey dero beyder hohen Anwesenheit in Berlin unter

andere Lustbarkeiten zu Charlottenburg angeordnet worden nebst einem grossen Kupferblatt... Berlin, Verlegt Rüdiger 1728. w 4ce, str. 6. Ossol.

— (Accurate) der Königlichen Polnischen Armée... Nürnberg, Raspe 1781. w 8ce, str. 127 i 76 rycin kolor.

Wyszło z tytułem franc. i niem. w r. 1778 i 1781. — Ob. Etat actuel de l'armée (t. XVI 104) oraz Raspe (t. XXVI 130).

Vorstellung (Natürliche) der Wahrheit: entgegengesetzt dem Preussischen so genannten gründlichen und überzeugenden Bericht von dem Beitrage derer Höfe zu Wien und Dressden. Warschau 1756. w 4ce, str. 56 i str. 40 (Beylagen).

Obejmuje listy królów polskiego i pruskiego. Czartor. — Jagiell.

— Sämlicher jetzo in Schwang gehenden Münzen und Geldsorten, hauptsächlich derer, welche seit den Jahren 1756—60 bekannt worden. 1761. w 4ce.

Z wizerunkami wszelkich w czasie siedmioletniej wojny bitych, a między nimi i saskopolskich efraimitowskich monet.

Ob. Antoni Ryszard Bibliografia numizmatyczna polska. Kraków 1882 str. 99. Raczyń.

— An Sr. Königl-Maiestät und dem Erlauchten Jmmerwährenden Staats-Rath, unterthänigste Vorstellung der Vier Evangelischen Gemeinden unveränderter Augsburgischer Confession in Warschau, Golędzinow mit Prag, Węgrow und Neuhof. Warschau 1785. w 8ce, str. 70.

Bibl. w Suchej — Krasiń. — Uniw. Warsz.

— ob. Helm J. A. (der Belagerung 1711).

VORSTIUS Adam. Dissertationum sacrorum libri tres. Olivae, Tob. Silberling, 1662. w 4ce. Dzików.

Vorstius Adolf (De plica polonica) ob. Schultz Sim. (1648).

VORSTIUS Konrad, prof. w Lejdzie, unitariusz (1569 † 1622). Amica amplicatio ad Johannis Piscatorii apologeticam Responsionem... 1617. w 4ce.

Sandius Bibl. antitrin. str. 98—9 wymienia to i inne jego pisma.

— Apologetica Exegesis sive... Declaratio locorum aliquot... Lugduni Batav., 1611. w 4ce, k. 16 i str. 200.

— t'Kort Begryp van de leere der Socinianer... ob. Socinus (Het ampt 1630).

Jest oparte na dziełach Lubienieckiego. — Co innego, jak wydany w języku holend. przekład Socyna: Summa relig. christ.

— De causis... hactenus ab Evangelicis deserti... et a piis omnibus deserendi Papatu... 1611. w 4ce.

— Christiana et modesta Responsio ad articulos quosdam ex Anglia transmissos. 1611. w 4ce, str. 32.

— Examen tractatus Johannis Piscatoris... Accessit plenior idea doctrinae. 1618. w 4ce.

— Harmonia praecipuorum Calvinianorum et Photinianorum, hoc est, evidens Demonstratio, qua recentiores Photinianos, salvis multis D. Conradi Vorstii, Professoris Leidensis, et aliorum quorundam Doctorum Calvinianorum hypothesibus et. S. Scripturae interpretationibus, solide et sufficienter refutari non posse, oculariter docetur. Scripta solius veritatis amore. Jenae, 1613. w 4ce.

— Paraenesis ad doctorem Sibrandum Lubbertum... A. 1613. w 4ce, k. 2, str. 36.

— Summa doctrinae Sarmatarum seu compendiolum doctrinae ecclesiae christianae nunc in Polonia potissimum florentis. 1630. w 8ce.

— Tessaradecas Anti Pistoriana hoc est: Responsio ad librum Joannis Pistorii. Hanoviae 1607. w 8ce

— Tractatus theologicus de Deo sive de natura et atributis Dei... decem disputationibus in schola Steinfurtensi habitis... comprehendens. Accesserunt... Annotationes. Steinfurti, 1610. w 4ce, k. 8. str. 466.

Król ang. Jakub kazał to dzieło jako socyniańskie spalić w r. 1611, a autora (prof. w Lejdzie) starał się pozbawić katedry. — Spalenie tego traktatu wywołało list Casaubona (druk. w Epistolae pod nrem 710); zaś z powodu tego listu ogłosił znowu swój list do Casaubona Smalcius (Reuchlin) w r. 1614. Obacz t. XXVIII 286.

— Toż:... Steinfurti 1610. w 4ce, k. 8, str. 499.

— ob. Socinus (De officio) — Lubieniecki Stan. (t. XXI 432: Compendiolum).

Bock Hist. antitr. I cz. 2, str. 140, 780—2, 814, 841, 1003.

(Worszkietówna). Życie Siostry w Chrystusie a fundatorki Wil. Zak. Zakonnic Nawiedzenia Maryi P. Teresy Anny Worszkietówney. Wilno, 1758. w 4ce, k. 12.

Z orłem Radziw. Czapski.

Wort ob. Gorky Gotfr. (Pauli 1691).

— letztes eines Lehrers... ob. Lauterbach Sam. (1701).

Wörter ob. Woerter.

Vortheil, welchen die poln. Jugend aus der deutschen Sprachkunst erhält... ob. Pożytek (1781) — Skibiński Wawrz. (1782).

Vortrag (Endlicher), womit der Vorsprecher der Jesuiten von Thoren vor dem Königlichen Hohen Assessorial-Gericht zu Warschau im Nahmen seiner Mitbrüder die erhobene peinliche Anklage wider die Thorner beschlossen. Aus dem Polnischen gedruckten Original treulich übersetzt. Warschau, 1724. w 4ce, k. 8.

— Toż:... r. 1725. w 4ce.

Ob. Wieruszewski Kaz. — oraz w t. XXXI str. 252.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

Vorzeichnung (Kurtze) des einzugs zu Cracaw, von Römischer vnd Polnischer Kö. Ma. volck geschen, do man die Junge Königin Ferdinandi Tochter, dem Jungen Köning zu Polen, hat heim bracht, am 5. tag May. 1543. Auch sind also gesehen worden, mannicherley Nation Legaten. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Broszurka wylicza orszaki uczestniczące we wjeździe. Jadą więc po sobie trębacze, dworzanie, paziowie, tatarzy, husarze (Husseren), orszaki hofmistrza Wolskiego, Kotkowicza, Radziwyla, Bonera, Rozrałowskiego, arcybiskupa, Katzschiletzkiego (sic), różnych wojewodów, biskupów, dworzan ces. Ferdynanda... itd., potem młoda królowa in einem schönen gulden wagen. Za jej powozem der bischoff von der Coya (in Deudschen Kleydungen). Razem brało w pochodzie udział 3000 ludzi na koniach und der unselige Tross so zuvor und hernach.

Czartor. — Dresd. publ.

Woś Stanisław ob. Wosiński Stan.

Wosczyna Jan ob. Woszczyna.

VOSDASSI Jan, sekr. król. Ethica Ex Moribus Et Cultu Domini In Cruce Ad Mores Sacerdotum Relata Libris VII. a Joanne Vosdassi, Presbytero, Sac. Reg. Maj. Secretario. Editio Prima. Typis Monasterii Olivensis, Anno M.DC.LXXVI. (1676). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 744 (mylnie 736) i k. 12 nlb. (indeks).

Dedyk. arc. Andrzejowi Olszowskiemu, potem aprobaty Stan. Święcickiego i Laur. Demutha. Wreszcie Praefatio (o celu i treści etyki — ma to być etyka Crucifixi).

Omawia po kolei potrzebę sakramentów, odprawianie horarum canon., vita privata duchowieństwa, publicus honor (ks. IV), o cnotach, jakie duchowni winni posiadać, o czci krzyża i podziale dni, aby ją wykonywać (dies constituti), wreszcie o chorobie i śmierci. Jak widać z tego, nie jest to „etyka" we właściwym znaczeniu, tylko wskazówki dla życia religijnego na użytek duchowieństwa.

Pisał swe dzieło w Warszawie (str. 170). Opisuje też krucyfiks Baryczki. Znał także Kraków; stosunki duchowieństwa tamt. oraz Akad. często wspomina (str. 222). Na str. 385 podaje epitafium T. Oborskiego. Znał widocznie dużo osób bywających na dworze i wspomina z ich życia różne przykłady np. na str. 733 o Mik. Prażmowskim. Dość często stawia duchowieństwu zarzuty i żąda zaprowadzenia seminariów dla jego kształcenia.

Hauenstein Catalogus str. 42. — Jocher 6172 i noty.

Dzików — Krasiń. — Warsz. powsz.

— Ioannis Vosdassi S. R. M. Secretarij. Proiecta Poetica. Editio Prima Sumptibus Auctoris. Anno Dñi M.DC.LXXVI. (1676). Cracoviae, Typis Vniversitatis. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 30. — Liber II str. 32. — Liber III str. 31. — Liber IV str. 26. — Liber V str. 14. — Liber VI str. 26. — Liber VII str. 18. — Liber VIII str. 14 i k. 1 nlb.

Na odwrocie k. tyt. rycina przedstawiająca dwóch aniołków trzymających księżyc i gwiazdę z napisem: Aurora Musis amica itd. — Ta sama rycina na końcu III księgi.

Ded. Andreae Morstin, thesaur. Tu pochwały jego trudów w służbie królewskiej (Jana Kazimierza), jego poselstw, jego szczodrobliwości, jego bystrości, jego szerokiej wiedzy itd.

Książka jest zbiorem krótkich, przeważnie dwuwierszowych epigramatów wzorowanych na Owenie. M. i. o heretykach (jest ich przeciwnikiem), o obrazach Rubensa (Fuga Jesu, Zuzanna), o Melanchtonie, o Machiawelu, o różnych miejscowościach w Polsce (Kujawy, Podole, Dobrzyń, Lublin etc.), o pożarze Warszawy (w r. 1669), Horologium Kochanovii, Sacellanus Kochanovius, Typographia Olivensis, Testamentum Kochanovii, Comitia, Tribunalis terminus, Tartarorum impetus, Leges Poloniae, Praelium Varsaviense 1659, Dantiscana fides 1659, Ad Vistulam etc.

Najciekawsza jest księga IV, bo tu zgromadził epigramy o Polakach, z którymi się stykał. Przewijają się w nich: Morsztynowie, Jan III (Chocim 1673), B. Madaliński, Stan. Bużeński, Jan Leszczyński, Jan Krasiński, Lubomirski i Ujazdów, Jan Małachowski, M. Prażmowski, wybór Jana III, Stan. Lipski, Biblioteka Akad. w Krakowie (uporządkowana przez And. Kucharskiego), Szczuka, nobilitatio Franc. Plaskowski (1672), pogrzeb Jana Kazim., poezje Wesp. Kochowskiego, Łukasz Piotrowski (z r. 1670, nazywa go professor meus), uczta, jaką wydał And. Morsztyn w r. 1675 posłom perskim, Józef Bieżanowski, Jerzy Braun (nobilitatio), M. Winkler... Kilka wierszyków o poezjach Morsztyna, o których milczał w dedykacji. — Na str. 5 wiersz pt. Censura Censurae (1669) Olszowskiego.

W księdze V są epigramaty: Diva Czest., D. Casimirus, D. Hyacinthus Polon., D. Joan. Cant. peregrinat., Imago ejus ad portam Collegii M. Ostentum in templo Culmensis effigies V. M.

Na końcu: Approbatio C. Mai 1676. Andr. Kucharski Censor.

Wynika z treści, że autor był gorącym katolikiem, Anglikiem czy Szkotem, i że przybył do Polski za Jana Kazimierza. Studiował w uniw. krak.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

WOSEGINIUS Georgius. Splendidissimae ineuntis matrimonii solennitati inter Albert. Comit. Krasiński Masov. Palatin. et Ludovicam Maria à Goltzen, in arce Neidenburgensi 1675... a Georgio Woseginio Ph. et Med. D. ac Prof. Regiomonti, Reusner. fol., k. sygn. C_2. Ossol.

Wosgelius Jerzy ob. Weigel J.

Wosiński ob. Angelus Christ. (De statu 1655).

Jussyński Dykc. II 341 zwie go Kanty.

WOSIŃSKI Antoni. [Pismo przeciw Akademii a za Jezuitami]. 1625.

Tomkowicz Przyczynki 1912 str. 312. — Muczkowski Ręk. Radym. str. 126.

— Nadobne dwie pieśni do Panny Nayśw. przeciwko morowemu powietrzu 1638. w 4ce, k. 2. —

— ob. Lesiowski (Zwierciadło przykładów 1633).

WOSIŃSKI Ant. Piotr. Monile Capitis Aurei pretiosum, gemmifera Infulati honoris Corona, ipso Assumptae et Coronatae in Coelis augustissimae Coelorum Reginae, Deiparae Virginis Mariae, triumphali die in Perill. et Rev. Domino D. Petro Stanislao Orłowski Protonotario Apostolico Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis Canonico, Praeposito Infulato et officiali perpetuo Tarnoviensi S. R. M. Secretario dum solennes Infulati sui honoris Primitias in Ecclesia a Collegiata Tarnoviensi magno omnium applausu auspicaretur, honorificentissime redimitum et debitae Venerationis atque gratulationis ergo ab Antonio Petro Wosiński in Alma Universitate Cracov. Art. et Phil: Baccalaureo Panegyrico cultu celebratum. Cracoviae, typis Universitatis, 1689. 15 Aug. fol., ark. D_2. Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Sarcophagus Immortalis Gloriae in gentilitio Bifontis capite Architectâ virtute perillustris et reverendissimi dni D. Valeriani de Brudnow Boczkowski, Ecclesiarum, cathedralis Posnanień et collegiatae Varsauień cancellarii, Sochaczouień ac Cielaceń praepositi, S. R. M. Secretarii, dum ei, summo omnium dolore, extincto, in Ecclesia Cathedr. Posnanień magno sepulchrali apparatu justa funebria persoluerentur, perenni saeculorum memoriae erectus, lucíq; publicae á M. Ant. Petro Wosiński Phil. in Alma Un. Crac. doctore, in academia Posnań Rhetoricae et Dialecticae professore exhibitus. Anno salutis 1693. Mensis Novembris, die... Typis Academiae Posnanień. fol., k. 7.

Na odwrocie karty tyt. 2-wiersz z herbem: in gentilicium stemma perillustris et rever. Domini. — Po czym dedyk.: Hieronimo Wierzbowski, episc. Fessensi, Nicolao Za-

laszowski, Canonico posn.; Andreae Boczkowski, domini pie defuncti amantissimo fratri; ultimae voluntatis executoribus.
Jagiell.

— Victrix Majestas Amoris de triumphali ascia, expansis Heroidis Przyiemscianae Manibus, Coronatum Rosis & Gemmis Trophaeum, erigentis, Ad splendidissimum Actum Nuptialem Illustrissimorum neosponsorum Illustrissimi & Magnificici Domini, D. Alexandri à Przyima Przyiemski, Regni Poloniae subdapiferi, et illustrissimae sponsae, Teressiae, Illustrissimorum et excellentissimorum parentum D. Caroli de Szczekarzowice Tarło, Regni Poloniae Vicecancellarii et Sophiae in Babin, Doctissimae Filiae, Inter festivas publicae laetitiae acclamationes Cracoviae celebratum, Submissae Venerationis & gratulatorij applausûs ergo, a M. Antonio Petro Wosinski, In Alma Universitate Cracoviensi, Philosophiae Doctore & Professore, Panegyrico obsequio in Orbis faciem Producta. Anno Salutis 1692. Die 13. Mensis Ianuarij. fol., k. 18.

Na odwrocie tytułu 8 wierszy pod herbem. Całe prozą.

Czapsk. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— ob. Jaskrzewicz M. (1690) — Paczygiewski Alb. (Aquila 1687, Ensifer 1688).

Maciejowski Piśmienn. III 766.

WOSIŃSKI Bruno. Carminum libri duo. Cracoviae ex officina Lazari 1582. w 4ce.

Wierszem.

Zawiera ody o współczesnych uczonych Polakach.

Tak pisze Juszyński II 341. — Za nim Wiszniewski VI 108.

— Sielanki. w 4ce, k. nlb. 8.

Brak tytułu i końca w egz. Juszyńskiego. Pieśń czwarta zwrócona do brata Ignacego. — Juszyński II 340 daje z niej początek.

Święcki Hist. pam. II 327. — Encykl. Orgelbr. XXVII 844. — Wiszniewski VI 108, VII 196. — Korbut I 387.

Wosiński Józef ob. Paprocki B. (Kolo).

WOSIŃSKI Stanisław († w Styczniu 1694). Jasne pochodnie pobożności y dobrych uczynków przy pogrzebowym akcie sławney pamięci Jey Mości Pani Katarzynie Segnicowey wystawione, a ku nieśmiertelney przezacney Matrony pamiątce, gdy w Krakowie w Kościele farskim u Panny Maryi przy gromadnym przezacnych gości gronie z wielkim domu swego żalem Roku MDCLXV dnia 21. lutego do podziemnych gmachów wyprawiona była od iednego z życzliwych przyjaciół St. Woś. F. D. na oświadczenie kondolencyi prostym na prędce wyrażone rytmem, a pozostałey krwi na utulenie serdecznego żalu ofiarowane. W Krakowie Roku Pańskiego 1665. w 4ce, k. 6 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Segniców, a pod nim 8-wiersz pol. Przypisał prozą pol. Stanisławowi i Kasprowi Segnicom, synom zmarłej. Ossol. — Uniw. Warsz.

— Quaestio Medica. De febre maligna. Pro loco inter Clarissimos et Excellentissimos medicinae Doctores et Professores, in Celeberrima Academia Cracoviensi obtinendo. Publice a M. Stanislao Wosiński Philosophiae et Medicinae Doctore Consule Cracoviensi S. R. M. Secretario. Proposita. In Collegio Majori D. Iagiellonis Lectorio DD. Theologorum. Anno reparatae Salutis 1676 mense Ianuario Die IX Hora. Cracoviae, Typis Universitatis, 1676. w 4ce, k. 5 nlb.

Na końcu: Sub felic. auspiciis Sim. St. Makowski.

Ob. Wojciechowski (j. n.). — Giedroyć Źródła 1911 str. 891 (streszcza). Jagiell.

— Solea Eqvitis Sarmatici, Cruce, Alite, & aureo exornata annulo. Jn Stagyriteo Cursus Philosophici Vladislaviani Stadio Excussit Conclusiones, & Corollaria Physica, Aristotelicae, & Thomisticae doctrinae conformia. Qvae Svb Felicissimo Omine, Et Nomine Jllvstrissimi, Ac Magnifici Dni. D. Ioannis Casimiri De Krasne Corvini, Krasinski. Svpremi Regni Poloniae Thesavrarii, Łomsensis, Prasnicensis, Suecensis, &c. &c. Gvbernatoris. Publicae luci, & trutinae exhibuit Stanislavs Wosinski, Artium Liberalium, & Philosophiae in Almâ Universitate Cracouiensi Baccalaureus. Sub Praesidio, Excellen: & Adm: Rndi M. Simonis Stanislai Makowski, Collegae Maioris, Canonici ac

S. Annam, Concionatoris in Ecclesiâ Cathedrali Cracoviensi, Regij Cursus Vladislauiani Professoris, ac interea Facultatis Philosophicae Decani. Anno à Nata Sapientiâ 1663. Die 18. Mense Nouembr. Horâ I. pomeridianâ. In Peraugusto DD. Theologorum Lectorio. Cracoviae, Apud Schedelios, S. R. M. Typographos. fol., k. tyt. i k. 14 nlb.

Na odwr. herb Krasińskich w ozdobnym miedziorycie i wiersz łac. — Dedyk. Janowi Kaz. Krasińskiemu podsk.

Są to obszerne tezy z Philosophia Naturalis, ujęte w 39 konkluzji. Między innymi broni zdania, że „mundus non est animatus estque unicus"; „coelum non est ullum ex 4 elementis sed est corpus mobile"; „astra vere et physice agunt... per qualitates occultas". W końcu broni przepowiedni astrologicznych. Sub ausp. Andr. Kucharski.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— ob. Bieżanowski Stan. (Coronamentum doctorale 1676) — Brykner S. (Adyt. 1702) — Foltyński Joan. (1661) — Łukaszkiewicz Jan (1692) — Makowski Szymon (1664) — Paczygiewski Albert (1688) — Wosiński Walenty (Wesołe uczoney Pallady 1670).

Bron. Wojciechowski w Pam. Tow. Lek. Warsz. 1896 IV (i osobno). — Lachs w Arch. hist. med. II 69. — Majer w Piśmie zbior. wil. 1862. — Piekosiński Prawa, przyw. i statuty m. Krakowa II 1548. — Korbut[2] I 531.

Przywilej dla niego ob. Wierzbowskiego Materiały II.

WOSIŃSKI Szymon. Celsitudo triumviralis, ad laureas, In sacra Theologia doctorales emeritis Virtutis & sapientiae passibus assurgens. Honori perillustrium clarissimorum, & admodum reverendorum D. D. D. M. Augustini Czyrzyczkowic, Sacrae Theologiae Licentiati, Collegae Majoris, Ecclesiarum Collegiatarum, S. Floriani Canonici, Neosandecensis Cancellarij, Contubernij Staringeliani Provisoris. D. M. Raphaelis Arteński, Sacrae Theologiae Licentiati, Collegae Majoris, Ecclesiae Collegiatae, S. Floriani Canonici, Curati Paięcznensis, Contubernij Gelloniani Provisoris, D. M. Petri Praczlewic, Sacrae Theologiae Licentiati, Collegae Majoris, Ecclesiarum Collegiatarum, Pilecensis Decani, & S. Floriani Canonici, Festorum Salvatoris Christi Domini & Beatissimae Virginis Mariae, in Cathedrali Ecclesia Cracoviensi, Concionatoris, Contubernij Hierosolymitani Provisoris. Dum in Alma Universitate sub eximia protectione Celsissimi principis, Illustrissimi & Reverendissimi Domini D. Joannis de Małachowice Małachowski, Dei, & Apostolicae sedis gratiâ Episcopi Cracoviensis Ducis Severiae, Almae Universitatis Cracoviensis Cancellarii faventissimi. Et Fortunatissimo Regimine, Magnifici Perillustris & Reverendissimi Domini D. M. Sebastiani Piskorski, I. V. Doctoris & Professoris, Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis & Vielvnensis Canonici, Collegiatae SS. Omnium Archidiaconi Scholarum Novodvorscianarum provisoris, Almae Universitatis Crac. Procancellarij, ejusdemq; studij generalis etc. Vigilantissimi Rectoris a perillustri & reverendissimo Domino D. M. Martino Winkler, Sacrae Theologiae Doctore, Collegii majoris seniore, Patre Canonico Cracoviensi Sandomiriensi praeposito. Kielcensi scholastico Doctores publice creantur in facie Orbis Erecta Et officioso Calamo Simonis Wosiński, Cursûs Philosophici Auditoris Celebrata. Anno Domini 1698. fol., k. 6.

Wierszem nakamiennym.

Jagiell. — Ossol.

(Wosiński Szymon). Posnan. Archid.... Pro D. Simone Wosinski contra D. Franc. Wolinski. Restrictus facti et juris. 1725. fol.

— Toż:... Summarium. 1725. fol.

Bibl. uniw. w Cambridge.

— ob. Crasset (1751) — Saxonia (de) Ludolphus (Excelsum opus 1750) — Piskorski Seb. (Regia 1702) — Woliński Franc. (1726).

WOSIŃSKI Walenty. Wesołe Vczoney Pallady Applavzy, Ná powinszowanie, Przezacnego Aktu Weselnego Nowych Oblvbiencow Iego Mosci Pana Stanisława Wosinskiego, Filozofiey, y Medycyny Doktorá, I. K. M. Sekretarza, Y Iey Mosci Panny Teressy Pestalo-

cianki, Zacnego niegdy Rodźicá, Piotra Antoniego Pestalocciego, Rayce Krakowskiego Vkochaney Cory; Przez Walentego Wośinskiego, w Sławney Akád: Krák: Rhet: Aud. z vprzeymym życzliwośći Braterskiey oświadczeniem Ogłoszone. Roku Pańskiego, 1670. Dniá 13. Listopadá. W Krakowie, W Drukárni Woyćiecha Siekielowica, I. K. M. Typogr. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwrocie karty tyt. i na str. nast. dwa herby, tj. herb pana młodego (Wosińskiego) i panny młodej (lew z kluczem w ręku), pod nimi stosowne wiersze polskie. — Rozpoczyna Dithyrambus nuptialis (po łacinie); po czym idą wiersze polskie: Pierwszy Applauz (tu pochwały rodzin włoskich Pestalocich, Lukinich, Pipanów, Belich, Brokich, także pochwały Bełzów). — Drugi Applauz z hierogliphikiem (oktawami). — Wreszcie: Dokończenie Melodyine.

Juszyński II 341 daje mu imię Kanty. Cytuje też jakiś panegiryk łaciński Kantego Wosińskiego, dedykow. Tom. Ujejskiemu, gdzie Wosiński ma wspominać, iż tłumaczył na łacinę dzieło Krz. Angela (Status et ritus eccl. graecae). Zapewne nie był ten przekład drukowany.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

WOSKOWICZ Jan Antoni. Summa Cardinalitii honoris Eminentia, D. Bonaventura Dr Seraphicus, S. R. E. Cardinalis, archieppus Albanensis. Redeunte annua suae solennitatis die: in sacra D. Franc. basilica celeberrimi conventus Cracov. praesente Magnorum hospitum corona, a M. Joanne Ant. Woskowic in alma Univ. Crac. Phil. D. et Prof. oratorio sermone demonstratus. Anno quo summus generis humani honor eminuit. Cracoviae Typis Universitatis 1751. fol., ark. F_1.

Ded. Stanisławowi Bartoszewskiemu, bened., opat. tynieck.

Jocher 5478.

Branic. — Jagiell. — Ossol. — Przypkow.

Wosliedowanija prazdnikom prtoj tajni Ewcharistii. Sostradanija presw. Bcy i błażennaho swiaszenno muczenika Iosafata. Ot swjataho sobora Zamojskaho prepodannym. Tipom izdaszasia w monastyrie Poczajewskom. Czina staho Wasilija Welikaho. Roku Gdnia 1741. fol., k. tyt. i k. 25 liczb.

Obacz toż samo (z r. 1738) pod Wozsliedowania. Czartor. — Uniw. Lwow.

Wośnicki Jan Dom. (Pielgrzym wielkanocny 1612)... ob. Miaskowski — Śmigurszt (t. XXXIII 316).

Jest to plagiat z Miaskowskiego, ale z pewnymi zmianami.

Bodniak w Ruchu Liter. 1928 str. 269. — Windakiewicz Teatr ludowy str. 67.

WOŚNIOWSKI Andrzej. Insignia honorum, eximiae virtuti et eruditioni V. V. DD. XI. primae laureae candidatorum, dum per Excellentissimum et Doctissimum dominum, M. Samuelem Kowalowski, collegam minorem in florentissima Universitate cracoviensi prima in artibus, et philosophia laurea ritu solenni insignirentur. Cum votivo applausu et gratulatione collata. Et per Andr. Wosniowski eiusdem laureae candidatum amoris et mutuae gratulationis ergò festivo ad cytharam Apollinis concentu celebrata. Anno Dńi M.DC.LX.VI. die 17. Aprilis. Cracoviae, apud haeredes et succ. Lucae Kupisz S. R. M. typogr. (1666). w 4ce, k. 1 tyt., k. 1 przedmowy i ded. i k. 8 nlb. tekstu.

Ded.: Joanni Wielopolski, Castellano Woynicensi etc.

Na odwrocie tytułu wiersz podpisał Christ. Wośniowski.

Rozpoczyna rym na Jana Kantego, po czym uczczeni egzaminatorowie; następnie St. Fr. Kołakowski, Mat. St. Psojecki, Jan Aleks. Abrek, Szym. Barankiewicz, Kaz. Jan Dziwliński, Georg. Cas. Miciński, Mart. Franc. Stopczyński, And. Krupecki, Błaż. Jan Sternfels, Math. Jan Żurecki, Kaz. Franc. Olszewski. Wreszcie wiersze do Wośniowskiego.

Juszyński Dykc. II 342.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

Wośniowski Konstanty ob. Oczkowicz Stan. (Promontorium 1647).

WOŚNIOWSKI Wojciech. Armilla Dives Sarmaticae Palladis, Pellucidis gemmis Decem Adolescentvm Primam Lauream presentantium in Alma Acad: Crac: referta nitescit. Cuius valorem & nitorem Albertvs Wośniowski, eiusdem Laureae Candidatus expressit. Dvm Publicè Laureâ eruditionis per Excell: D. Promotorem M. Stanislavm Ossedowski, Coll: Minorem Ordin: in Aulâ Iagellonis ornarentur. Anno à Partu Virginis 1642. Crac: Typis Valeriani Piątkowski. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Dembińskich i wiersz. Dedykacja Stanislao Dęmbiński.

Zawiera szereg wierszy, m. i. na cześć Jana Januszowskiego, Tom. Kocorkowica, L. Przewłockiego, Walent. Odymalskiego z Secemina, M. Niemirowskiego itp. Na końcu , berła Akad., wiersz i Sub. ausp. Opatovii.

Autor tego utworu będzie zapewne identyczny z Wojciechem Waśniewskim, plebanem brzeskim, który w r. 1651 wydał dwa utwory po polsku, a mianowicie:

1) Objaśnienie trudności teolog. zebrane od Anzelma S. a teraz językiem polskim do druku podane... ob. t. XII 181.

2) Wielkiego Boga Wielkiey Matki Ogrodek... Ciebie Cna Theotoko... ob. tom XXXII 247.

Różnica w pisowni nazwiska (Waśniewski i Wośniowski) sprawiła, iż w tomie XXXII nie pomieściłem „Armilli".

Jocher 1396.

Akad. — Dzików — Jagiell. — Zamoj.

— Quaestio physica de Materia Prima. A M. Alberto Carolo Wosniowski, Ad disputandum proposita. Anno reparatae Salutis 1649, Mense Decembri Die II. Horâ 15. In Magna Diui Iagellonis Aula Lectorio DD. Theologorum. Permissu M. D. Rectoris. Cracoviae In Officina Francisci Caesarij S. R. M. Typ. Anno 1649. w 4ce, k. 6.

Na odwr. tyt. sześciowiersz podpisał: Andreas Abrek studios. eloqu.

Ded.: Michaeli Stanisl. Tarnowski Castell. Woynicenzi. Na końcu: Sub auspiciis Stan. Rozycki Rectoris.

Quaestio na A_4: Materia prima pars altera compositi naturalis. Jagiell. — Ossol.

WOŚNIOWSKI Wojciech Konstanty. Śmierć Wielkiego Xiążęcia, Pogrzebowym obżałowána Kazaniem, Przy wyprowádzeniu do Grobu Ciáłá, Jasnie Oswieconego Xiążęcia Iego Mosci X. Iędrzeia Trzebickiego, Biskupá Krákowskiego, Xiążęćiá Siewierskiego, W Kośćiele Fárnym Krákowskim, Dniá 29. Mieśiącá Styczniá Roku Panskiego. 1680. Przez, W. X. Woyćiecha Konstantego Wosniowskiego, Proboszczá Skáwinskiego, Plebaná Tynieckiego, Káznodźieię Sobotniego Tegosz (sic) Kośćiołá, z pozwoleniem Stárszych w Drukarni Ierzego, Mikołáiá Schedlow, I. K. M. Typogr. (1680). w 4ce, k. 5 nlb., str. 26.

Na odwrocie herb Gryf i dwuwiersz. Dedykacja Krz. Chronowskiemu, kanon. krak. Tu wspomina o jego poselstwie na sejm Rzeszy do Ratyzbony. — Samo kazanie językiem makaronizującym.

Akad. — Bibl. w Suchej — Chreptow. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. pow. — Zieliń.

VOSS Gerard prof. w Lejdzie. De Theologia gentili et physiologia christiana sive de origine et processu idolatriae. 1648. fol., str. 830.

Podaje tu wiadomości o pobycie Krz. Arciszewskiego w Brazylii, jak się zdaje na podstawie pamiętnika Arciszewskiego. O czym Danysz w Rocznikach T. P. N. Pozn. XXI 423 i nast.

— Responsio ad iudicium H. Ravenspergeri de libro ab Hugone Grotio, pro catholica fide de satisfactione Iesu Christi, scripto adversus Faustinum Socinum. Lugduni Batavorum 1618. w 4ce.

Ob. Smalcius.

— De tribus symbolis, Apostolico, Athanasiano et Constantinopolitano. Amsterdami 1642. w 4ce.

— G. I. Vossii et clarorum virorum ad eum epistolae. Londini. 1690. fol.

Są tu listy pisane do niego (i do H. Grocjusza) przez Polaków, m. i. przez Jerzego i Krzysztofa Słupeckich oraz Jana Zawadzkiego (1632—46). Listy do Słupeckich przedrukował Kot Grocjusz a Polska 1926 (dodatek na końcu).

— ob. Reszka — Sandius Krzyszt. (Notae 1677).

O jego koresp. z Polakami ob. Sobieski w Ref. w Polsce I 134. — Kallenbach Czasy i ludzie 1905 str. 384.

O jego stosunkach z Polakami (Krz. Arciszewski, Słupeccy, J. Zawadzki, Bog. Leszcz., Makowski Jan, Bodoch Wawrz.) ob. Kot Anglo-Polonica 1935 str. 103. — Tenże w „Reform. w Polsce" IV 198.

O jego rękopisie znajdującym się w bibl. Uniw. w Lejdzie pisze Tad. Grabowski w Sprawozd. Akad. Umiejętn. 1910 nr 3: „Rękopis głośnego zwolennika arminianizmu Vossiusa pochodzi niewątpliwie ze zbiorów Dudycza i zawiera, obok opisanego już przez Karłowicza tekstu Sylw Modrzewskiego nieznany traktat polski pióra zapewne Filipowskiego z r. 1568, zbiór listów Lubienieckiego Stanisława młodszego, wreszcie korespondencję rodziny Lubienieckich, której część znajduje się też w zbiorach Uniwersytetu amsterdamskiego. Zaznacza się w niej przywiązanie łączące członków rozproszonej na wygnaniu rodziny, szczególną zaś uwagę zwracają listy matki Lubienieckich, która,

jak zwykle kobiety ariańskie, zachęca w r. 1661 synów do wytrwania przy wierze. (Dziękuję Ojcu niebieskiemu, który uzbroił statecznością serca wasze przy prawdzie swoje, żeć nie dał z ciebie najdroższy synu zgorszenia, a mnieś nie nabawił ostatniego żalu... Boga prosimy gorąco, aby się nam dał doczekać szczęśliwszych czasów i pożądanej wolności sumienia)".

Voss (von) ob. Publicandum (1793).

Vosseur Jak. ob. Dresner (1602).

Wossidło ob. Specyfikacja pieniędzy (1794) — Specyfikacja sreber i złota (1794).

Woszczanka Maximus rytownik ob. Ricaut P. (1678).

WOSZCZYNA Jan. Quaestio physica de quidditate temporis ad disputandum publice in Academia Cracoviensi sub felicibus auspiciis Illustris, Magnifici, et admodum Rndi Domini D. Gregorii Modlinski S. Th. et I. U. Doct. Praepositi ad S. Annam, Scholarum Vladislauianowodworscianarum Provisoris, almae Universitatis Cracoviensis Generalis Rectoris vigilantissimi a M. Joanne Woszczyna, Contubernii Philosophorum Seniore, Ecclesiae Collegiatae S. Annae Canonico proposita. Anno Domini, 1653. Mense Julio, Die (29) Hora (10). Cracoviae. In Officina Viduae et Haeredum Francisci Caesarii. S. R. M. Typog. fol., k. 2 (pytania z fizyki).

Jagiell. — Ossol.

— ob. Ślachetka Ignacy (Ancylia 1641, Hortus 1644).

WOSZCZYNA Kazimierz. Cynosura salutis in magno Rhemensi praesule, S. Remigio, ad exoptatam orbis Christiani tranquillitatem, lucidissime coruscans. Perillustri et Reverend. dño D. Remigio Suszycki iuris utr. doct., Ecclesiae cathedr. Crac. canonico, custodi Kielcensi, etc. S. R. M. secretario, recurrente annua magni patroni sui festivitate, in vim officiosissimi cultus et gratulatorii applausus, a M. Casimiro Woszczyna. Phil. in alma acad. Crac. doct. et prof. dedicata. Anno salutis 1690, die 1 mensis Octobris. Cracoviae, in officina Nicolai Alexandri Schedel, S. R. M. ord. typ. fol., k. 7 nlb. (z herbem).

Wiersz podpisał Chrysostoph. Smietanka alumn. dialect.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— ob. Dzielski Wojc. Józ. (1688) — Szydłowski Marcin (Gemma 1687).

Vota Et Acclamationes, Nobilis & Ingenuae Iuuentutis. Coloniae Academicae Brodensis, Ad Palladem Armatam. [Tu ozdobna linia]. Cracoviae In Officina Typographica Francisci Caesarij. Anno Domini, 1640. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. tytułu herb Koniecpolskich i wiersz podpisany: Stan. Gnoinski.

Jest to zbiór wierszy łac. pisanych na cześć Stanisł. Koniecpolskiego przez studentów szkoły brodzkiej. Pisali: Florian i Franc. Wassicińscy, Fr. Rzeszowski, St. Włodek, Zbigniew a Brzeście (sic) Lanckorunski, Jan Czermiński, Jan Młochowski, Krzysztof i Wal. Włodkowie, Sam. Sułowski, Jan Zachorowski, Aleks. Rożniatowski (wiersz pt. In stragem scythicam 1639), Stan. Kocielski.

Jocher 1443. Jagiell. — Ossol.

— ob. Augustinus (solemnia 1700) — Austen J. (metrica 1652) — Baumgarten Ant. (nuptiis 1652) — Drużbicki (religiosa 1690) — Freitag (gamelia 1619) — Grotkius M. (quibus jubent 1652) — Herd Jac. (nuptialia 1663) — Huebener Jan i Judyta (1592) — Janicki (Polonia 1683) — Kerliner S. (nuptialia 1645) — Kittelin Joh. (gamica 1653) — Koczwarewicz Marc. (fortunata 1674) — König Er. (nuptiis 1669) — Lepiecki Flor. (G. Lubomirski 1655) — Martini Henr. (gamica 1650) — Merkner Sim. (nuptialia 1645) — Nowiński Tom. (fratrum 1788) — Polman Abr. (gamica 1647) — Praetorius (pia 1703) — Prochnicki J. A. (fausta 1615) — Proxius M. (nuptiis 1670) — Schelguigius (nuptiis 1670) — Schmidt D. (pia 1690) — Schober Huld. (nuptialia 1592) — Słowikowski Fr. (Apollina 1682) — Starowolski Sz. (baszów tureckich 1621) — Styczyński M. A. (nuptialia 1641) — Teutschmann (nuptiis 1646) — Thilo V. (publica 1669) — Tuszowski W. (szczęśliwości 1680) — Węgierski Wojc. (gratulatoria 1633) — Władysław IV (in occursum 1634).

Vota Karol Maur. S. J. (ur. 1629) ob. Sobieski Jan.

Jego koresp. z kard. Barberinim znajduje się dziś w Rzymie (bibl. Barb.), reszta jego korespondencji jest w Paryżu zabrana z arch. jez. w Rzymie.

Droysen Gesch. der preuss. Politik t. IV (Denkschrift über die preuss. Königswürde z r. 1700). — Załęski Jezuici w Polsce III cz. 1. — Encykl. kośc. XXX 157—61.

Wotczyn ob. Nauka (1792).

Votes of Parliament touching the Book commonly called the Racovian Catechism (1652)... ob. Catechesis Ecclesiarum (1651).

WOTHILENUS Teophilus Gottholdus. Als... Herr Michael Schade Wohlverdienter Assessor E. E. Neustädschen Gerichts zu Thorn Den 25. Febr. Anno 1727. Mit Frauen Anna Maria des... Erhardi Gürtzels angesehenen Kauff und Handels Mann, allhier Nachgelassene Frau Wittib... Thorn, Gedruckt bey Joh. Nicolai. fol., k. 2.

Tor. Kop.

Votiva (Votivi) ob. August III (expositio 1733) — Chwałkowski J. (amicorum 1654) — Gostumiowski J. (applausus 1666) — Hendreich Her. (applausus 1648) — Herdenius (acclamatio 1650) — Kaliński M. (applausus 1691) — König Er. (Voces 1669) — Röscher Wac. (acclamatio 1647) — Scultet Fr. (applausus) — Wackerbart (animorum expositio 1733) — Władysław IV (acclamatio 1634).

Wotton Henr. ob. Szymonowicz (Odae 1608).

Wotton (Reflections upon ancient learning) ob. Włodek Ign. (O naukach 1780).

Votum Szlachcica Polskiego Oyczyznę Wiernie Miłuiącego, O Założeniu Skarbu Rzeczypospolitey y o Obronie Kraiów Ruskich, napisane od Autora Roku 1589. A teraz między ludzie podane. W Krakowie R. P. 1596. w 4ce, k. 22 nlb.

Rozpoczyna: Do wszystkich Ich Mił. Panów Senatorów y urzędników Korony pol. y W. X. L. tegoż szlachcica polskiego serdeczna przemowa. — Podpisano pod nią: die 1 Febr. 1596... powolny y znaiomy sługa J. S. S. K. Litery J. S. umieszczone są ponad S. K. Widocznie J. S. oznacza litery imienia i nazwiska, zaś S. K. godność autora (np. sekr. król.).

Pisze autor, że dużo ludzi winuje stan szlachecki, iż nie umie dobrze stanowić o Rzeczp. Ale stan ten, gdy ujrzy w W. M.(iłościach) i w Królu szczerą miłość ku ojczyźnie, to pociągnie za nimi, jak członki za głową. Więc starsi synowie powinni o zdrowiu matki dobrze radzić. Sam się nazywa „maluchnym". Pisał to pod niedawną trwogę turecką z r. 1589 i komunikował niektórym Ich Mił.

Zaczyna od przedstawienia niebezpieczeństwa turecko-tatarskiego. Trzeba myśleć o obronie krajów ruskich. Załóżmy skarb, pobudujmy zamki. O skarbie pisali już dawniej ludzie dobrzy (cytuje pomysł Frycza o mons pietatis, ale nazwiska Frycza nie wymienia). Hetmanów i wodzów mamy dobrych (wychwala J. Zamojskiego, J. Zborowskiego, M. Zebrzydowskiego, Filona Kmitę, Mik. Dorohostajskiego, Stan. Pękosławskiego, Krz. Radziwiłła). Mamy dzielnych wybrańców i młódź szlachecką — możemy więc stworzyć wojsko poborowe. Gani wartość posp. ruszenia. Pohamujmy zbytki i przywóz zagraniczny, a będziemy mieli pieniądze na wojnę („Słyszałem o tem dowodnie mówiącego króla Stefana"). Tu mówi obszernie o reformie skarbu i o różnych sposobach pomnożenia dochodów (znowu czerpiąc niejedno z Frycza). Na pograniczu na Podolu trzeba osadzić 7000 służebnych i niech tam hetman polny mieszka; to by kosztowało 290.000 złotych. I Kozacy byliby wtedy skromniejsi.

Broszura wyszła w r. 1589 z kół zbliżonych do Stefana i J. Zamojskiego. Domysł Mecherzyńskiego (Hist. wym. I 557), jakoby jej autorem był Sebast. Klonowicz (S. K.), a tak samo hipoteza, iż cyfry J. S. S. K. oznaczają Jana Sienińskiego kaszt. sand. są niczym nie poparte i nieprawdopodobne.

Można by w tych cyfrach widzieć ślad autorstwa J. Solikowskiego, niegdyś sekr. król., który wyszedł z kancelarii Stefana i Zamojskiego, zwłaszcza że broszura jest pisana z werwą i dobrym językiem; ale i to hipoteza bez dowodu. W ostatnich latach wieku zbliżył się zresztą Solikowski do regalistów. Za hipotezą moją przemawia, iż jako arcyb. lwowski zajmował się nader żywo sprawą obrony kresów. Fakt, iż autor przemilcza nazwisko Frycza, wskazuje na to, że broszura wyszła od osobistości nie mogącej Frycza cytować. — W tym samym czasie wydał „Votum" o zbliżonej treści J. Wereszczyński (tom XXXII 355).

Przedrukował broszurę Turowski w r. 1859 w „Bibliotece polskiej".

Wiszniewski Hist. liter. pol. IX 345. — Dziennik Warsz. 1826 III 103. — Piekarski Katal. kórn. nr 1591. — Wierzbowski III 103. — Tarnowski Pisarze polit. II 80—3. — Korbut [2] I 260.

Bawor. — Dziedusz. — Dzików — Kórnik — Ossol — Uniw. Lwow.

— Szlachcica Polskiego, Pisane Na Seymiki Y Seym. Rokv Pańskiego, 1606. [Tu winieta: głowa ludzka w hełmie, z którego wyrastają rogi, głowy węży itp.]. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. k. tyt. cytat z Seneki, Sokratesa i Xenofonta.

Są dwa odbicia z tego samego roku, każde po 12 k., z drobną różnicą na karcie tyt. i ostatniej.

Pismo pochodzi ze stycznia lub lutego 1606 (sejm zebrał się w marcu), a wyszło zapewne spod pióra jakiegoś regalisty. Przedstawia ciężkie położenie Polski wobec sąsiadów (Turcja i Tatarzy, Szwedzi w Infl.) i zły stan wewnętrzny (najazdy, brak wymiaru sprawiedliwości). Tymczasem sejmy i sejmiki radzą nieudolnie, kosztują dużo, żadnego z nich pożytku: „Na sejmik ziachawszy, przywitawszy a niektorzy poswarzywszy się, artykuły popisawszy, posły z niemi na sejm wyprawiwszy, do domow waszych wracacie się. Coż za koniec tego? Nic. Panowie posłowie bowiem z różnych woiewodztw, iedni buduią, drudzy rozwalaią, iedni wołaią tak, drudzy nie tak: a bywa i to, że się do szabel porywają, i stąd na wielu sejmiech conclusio nulla, iedno R. P. gravis et periculosissima perturbatio et confusio. Artykuły piszą przez sześć niedziel, kiedy ku końcowi sejmu przydzie, alić się ona wszystka praca w drobne robaczki obrociła. Propter apparentiam przecię, że sejm był, constitucie wydadzą, w ktorych pobor postanowiony, a constitucia o Nieswiezkim iarmarku na iednym, o zbiegłego sługę, iż może do urzędu Grodzkiego pozywać, na drugim. A bywaią i takie, co na nich nic niepostanowiwszy, dla mizernych praktyk i szkodliwych w R. P. factiy, roziezdzaią się. O piękne y znamionite sejmy!" — Gani również silnie pospolite ruszenie, które jest do niczego, szlachta staje się imbellis („są i tacy, którzy bez broni chodzą" — arianie?). Potrzeba żołnierza stałego i płacy dla niego, to znaczy powiększenia podatków. Za ks. Wereszczyńskim powtarza autor projekty o reformie skarbu i o szkole rycerskiej. Proponuje różne nowe podatki, a o królu powiada „wątpić nie trzeba, że wszystką siłą do obrony pomóc będzie raczył". Gani przerzucanie podatków na chłopa: „nie obciążajmy nędzy nędzą większą". Jest za opodatkowaniem duchowieństwa. Dwukrotnie powołuje się na przykład Hiszpanii (i Neapolu) tak, jakby znał stosunki tamtejsze.

Sobieski Pamiętny sejm str. 35 twierdzi, że podobne myśli wypowiadał biskup Szyszkowski; ale autorstwo jego jest zgoła nieprawdopodobne ze względu na ustęp o „sakrach wychodzących do Rzymu". Pisał ktoś świecki.

Przedrukował Czubek Pisma rokosz. II 221.

Bawor. — Bibl. kat. w Strängnass — Ossol. — Uniw. Lwow.

— na seym... ob. Ligęza Mik. (1633, 1635, 1637).

— seu resolutio praecipuorum Theologorum Curiae Romanae super nullitate et invaliditate juramenti tempore comitiorum Convocationis praestiti Varsaviae. Anno 1733. fol., k. 1.

Podpisani: Fr. Zavaroni, Jos. Petro, Bern. Membrive, Ign. Guarini. — Ob. w t. XXVI 256 pod: Resolutio Romana. Jagiell.

— senatorium Palatini Cracoviensis... ob. Lubomirski Teodor (1735).

— iednego Senatorá na Komisyą Woyskowey Aukcyi przysłane. Die 3. 9bris (1736). fol., k. 2.

Senator zwalcza jak najsilniej pomysł, aby na cele wojska opodatkować dobra duchownych. (Pisze to widocznie senator duchowny). Wykazuje, że stan szlachecki winien sam pokrywać koszta wojska. Grozi karami boskimi. We Francji jest duchowieństwo bogate, u nas zrujnowane. Trzeba pociągnąć do większych opłat Żydów i Cyganów.

Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Jn perennis clientelae testimonium in de votorum gratorumq; praecordiis Structum Orbis totius inclyto Advocato, Tutelari celeberrimo, Thaumaturgoq; Patrono: à devinctissimis clientibus infimisq; famulis, Praclarissimo Sanctimoniae Sublimis Exemplari, Nobilissimarumq; Virtutum eximio Specimini. à piis & Religiosis affectibus, Theologiae Sacrae Praeceptorum in Ordine Seraphico Primicerio, illustri eruditione conspicuo Divinissimo Antonio Padvano ab operam navante eidem Scientiae Theologico Studio Generali Provinciae Russiae Observantis Minoriticae ad Ejus prodigiîs claram effigiem poplite flexo. Oblatum Annô Domini 1769. Die Mensis Mai. Cum Licentia Superiorum. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Są tu dwa traktaty. Pierwszy jest rozprawką o potrzebie wiary objawionej. Pochodzenie Divinae Scripturae. Non humano spiritu Scripta. O kanonie Pisma św., o tekstach greckich i łacińskich.
Drugi traktuje do poenitentia ut virtute et sacramento. Defendentur in conventu custod. Lublin. ad S. Paulum ord. S. Franc. Nazwiska autorów nie podane.
Jocher 2244. Ossol.

— tenerae juventutis pro regia incolumitate. Ode. w 4ce, k. 1.

— ob. Biskupski (na sejmiku 1613, auf Landtage 1681) — Bobola Jak. (gratitudinis 1644) — Bogurski St. (Sarmatiae 1633) — Durecki J. (in natalibus 1635) — Gaunersdorf Ch. (Turcas 1590) — Hilchen D. (nuptiale 1605) — Kangowski J. (pro Szyszkowski) — Karasiewicz P. (solenne) — Karatan (nuptiale 1633) — Kmita J. (do Gedroycia 1615) — Komadarski Mik. (Orbis 1641) — Ligenza M. (albo sentencya 1635) — Lubomirski St (na radzie 1688, na senat. 1700) — Mendel Jan (pro Sigism. III 1629) — Michoński (Vladislao IV 1633) — Olszowski And. (na sejmie 1676) — Ratułowski Joan. (E Theokeoli 1659) — Ruciński (perenne 1686) — Slachtowic (Th. Zamovski 1623) — Smieszkowic (in diem 1621) — Starczewski W. (M. Pstrokoński 1608) — Starowolski S. (o naprawie 1625) — Wereszczyński J. (wojny 1597) — Wildefeuer J. (nuptiale 1663) — Vitelius (nuptiale 1637) — Załuski Józ. (lubo nie miane 1696) — Żeromski Wł. (pietatis 1636).

Vox Clamantis Animae In Deserto Mundi. Devm Patrem, Filivm Et Spiritvm Sanctum. Deiparam Virginem Mariam, Sanctos Patronos: Devotis Precibus, Orationibus, Psalmis, Litanijs, Officijs, Hymnis, Invocantis: Viam Salutis Exorantis: Collecta, & Expressa. Cracoviae, Typis Christophori Domanski, S. R. M. Typog. Anno Verbi Incarnati 1707. w 12ce, k. tyt. i k. 10 nlb., str. 625, ryc. 1.

Dedykacja: Jesu Christo, podpisana C. D. Rozpoczyna kalendarz. Potem idą modlitwy, exercitia, officia, litaniae, akty wiary, psalmy, preces contra pestem.
Przed tytułem rycina wyobrażająca M. Boską, św. Katarzynę i Andrzeja.
Nie ma nigdzie śladu, aby tę książkę układano w Polsce, bo stosunki w Polsce nie są uwzględnione. Będzie to więc przedruk. (Książka z tym tytułem wyszła w Niemczech w r. 1685 i w r. 1722 w Ratyzbonie).
Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Vilnae, 1766. w 8ce.
Uniw. Wileń.

— ob. Otrembusz Jan (in deserto seu fides 1681).

— Clamantis Contra Orgia Liberi Patris Joannes Baptista de Fulginio Coelum movens terras commovens olim in Ducatu Spoletano Tonans Nunc in Metropoli M. D. Lithuaniae ad Academicas Aedes Divinissimi Joannis ad terrorem Bachiophilorum antecinerali Dramate repetita a Perillustri, Illustri, ac Magnifica Oratoria Juventute Universitatis Vilnensis Soc. Jesu. A. D. 1739. fol., 2 k. nlb.
Program dialogu.
Jagiell. — Uniw. Wileń.

— sanguinis fratris De Terra non Terrena Seu Praeco posthumus Crucis Christi Fratrum, e tumulo Apostolus, Patris Tyrannide Martyr, Orientalis Indiae Reguli Filius Illas inter ferias Quibus Primogenitus in multis Fratribus pro vita mortalium a Patre Aeterno, morti traditus, voce magna clamavit e Cruce et monumenta aperta sunt, Tragico Dramate in Scenam productus ab Illustrissima, Perillustri Praenobili ac Magnifica Oratoria Palaestra. Coll. Varsav. Soc. Jesu A. D. 1723. Die 20 Martii fol., 2 k. nlb.
Program dialogu
Jagiell. — Uniw. Wileń.

— ob. Castelli D. (mentis 1669) — Gravina Dominicus (turturis 1618) — Kałav D. (populi na koron. 1676) — Lang J. (honoris 1644) — Ossoliński Józ. (ab inclyto 1778) — Piwnicki W. (Prutenorum 1767) — Plemieński F. (lechica) — Radziwiłł Jan (justa 1701) — Skórski Jan (doloris 1727) — Skrobiszowski W. (jucundidatis 1645) — Sławosz Ad. G. (catelli 1679) — Szypiński B. (musarum 1647) — Śmiglecki Marcin (Przestrogi 1632) — Taube Jan (lamentationis 1700) — Tutkowski Sz.

(planetarum 1653) — Varsoviensis Mat. (Salomonis 1651) — Zimorowicz Bart. (Leonis 1634) — Żołwiński J. W. (clamantis seu oratio 1673).

Voyage En Allemagne Et En Pologne, En 1776. [Na drugiej k tyt.:] Voyage En Allemagne Et En Pologne, Commencé En 1776. Par M. de L. S. M. A. S. D. P. [Tu sygnet: w pierścieniu z węża monogram L D P; w koło promyki, dołem splecione gałązki]. A Amsterdam. Et se trouve A Paris, Chez Prault, Imprimeur du Roi, quai des Augustins, a l'Immortalité. 1784. w 8ce, k. tytułowych 2 i str. 179.

Rzecz pisana w formie listów do przyjaciela we Francji. Autor tego opisu był oficerem francuskim, jednym z 15, którzy w r. 1776 zostali sprowadzeni celem służby wojskowej w Polsce. Znał blisko barona de Rullecour, o którego przejściach w Polsce dużo opowiada. Od str. 1—75 opisuje swoją podróż do Polski przez Nancy, Strassburg, Anspach, Norymbergę, Wiedeń, Cieszyn. Na str. 76 i nast. opis Krakowa, Wawelu (katedry), Wieliczki w (katedrze miał widzieć posąg Popiela, otoczonego szczurami!). Powołuje się też na opis Regnarda (ob. tom XXVI 164). Z Krakowa płynie Wisłą do Warszawy. Tu oficerzy francuscy wywołują awanturę uliczną, po czym wysłani zostają do pułku do Wilna. Opis Wilna i Litwy; bardzo wiele szczegółów o hetmanie Ogińskim. Na str. 138 charakteryzuje ustrój i kulturę Polską: o lekkomyślności Polaków (str. 131), o wojsku polskim i polityce (leur politique est tout aussi en défaut que leur consistance militaire), o ucisku ludu, który stoi tak nisko jak Karaibowie (str. 147), o Żydach, opis sejmu i sesji z r. 1776, pochwały Stan. Augusta, o orderach, o kołtunie, o kodeksie And. Zamojskiego... itp. Kończy opisem swej podróży do Gdańska. Na ostatniej stronie zapowiada, że pisze: Essai sur la Pologne (La Pologne telle, qu'elle a été; telle, qu'elle est; telle qu'elle sera; telle qu'elle pourroit être).

Ponieważ pod takim tytułem wydał książkę pułk. wojsk polskich Ludw. Caraccioli (ob. tom XIV 56 oraz XXIV 456), przeto on mógłby być także autorem „Voyage". Jest tylko w tym pewna trudność, że „La Pologne" wyszła już w r. 1775, a „Voyage" miała być napisana w r. 1776. — Caraccioli bawił też w Polsce od r. 1760, a autor „Voyage" twierdzi, że przybył dopiero w r. 1776. Ale to może dla zmylenia tropu, bo podróż podaje pewne szczegóły dla Polaków niemiłe.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Kijow.

— et aventures des émigres français dans la Volhynie, le Gouvern. d'Archangel, la Sibérie, la Samoédie, le Kamtchatka etc. Paris, an VII (1799). (Tomów 2). w 8ce.

Obacz tom V 145.

— de deux Français en Allemagne, Danemarck, Suède, Russie et Pologne, fait en 1790—92. Paris, 1790—96 (pięć tomów).

Autorowie podpisali się tylko literami F. i B., co oznacza Fortia (Alfons) i Boisgelin de Kerdu.

W tomie V opis przejazdu przez Polskę (Warszawa, Kraków, Wieliczka, Krzeszowice). Streszczono ten opis w Bibliotece Ossolin. 1848, I 430—9.

Ob. Bibliogr. tom XVI str. 267, gdzie podano biblioteki. Jest nadto w bibl. Czart., Krasiń., Uniw. Lwow.

Voyages historiques en diverses parties de l'Europe par M. de B. F. Amsterdam 1718. (tomów 8). w 12ce.

Tom VII obejmuje Moskwę; tom VIII Polskę i Litwę.

Voyage, Voyages (opisy podróży po Polsce w języku francuskim) ob. Avril Ph. (en divers etats 1683, 1692) — Bernouilli (Voyages 1782) — Blomberg (Description 1765) — Boscovich (Voyage 1772) — Boullaye (et observations 1683, 1687) — Caraccioli (Voyage de la raison 1772) — Coxe (1786) — Dalairac (1698) — Darity (Descr. 1613) — Fortia (1796) — Gouz La Boullay (Voyages 1653) — Guillotiere (Descr. 1584) — Jordan (Voyages 1699, 1704. 1709) — Jouvin (Voyageur 1672) — La Motraye (Voyage 1732) — Larchier (d'un homme 1618) — Lislebonne (du prince Conti 1697) — Livonien (en Pologne 1793) — Marshall (Voyage 1776) — Mayerberg (1633) — Motraye Aubry (1723) — Pagi Nassir (Espion 1746) — Payen (Description 1663) — Plano Carpino (Voyage 1634) — Pococke R (Voyage 1771) — Regnard (Voyage 1731) — Rochefort (1672) — Smith F. (1605).

Inne podróże po Polsce wylicza Lorentowicz La Pologne en France II (1938) str. 45. Tu należy szukać opisów tych podróży,

które odbyte zostały wprawdzie przed r. 1800, ale ich opis drukowany wydano dopiero po r. 1800.

Voyageur de l'Europe ob. Rochefort J. (1672).

Woyniłowicz ob. Wojniłowicz.

Woyny ob. Wojny.

Woysko serdecz. affektów (1739) ob. Falęcki Hil.

Woysza ob. Wojsza.

Woysznarowscy ob. Wojsznarowscy.

Woysznarowicz ob. Wojsznarowicz.

Woyt Jan Jakub ob. Woit.

Woyt albieński, opera (1785) ob. Radziwiłł Mac.

Woytowicki ob. Wojtowicki.

WOYTYŃSKI Jan (pseudonim). Lettre au general Dąbrowski commendent des legions polonais. (Varsovie 1 mars 1798)... ob. Neyman.

Cztery wydania tego „Listu“ są opisane w t. XXIII 96.

— Listy Jana Woytynskiego Polaka do generała Dąbrowskiego komenderującego legiony polskie (Paryż, 1798)... ob. t. XXIII 96.

Autorem ma być Piotr Maleszewski, jak twierdzi Grodek (Piotr Maleszewski 1936) str. 8 i 30 oraz 142.

Oba teksty wyszły w r 1798 w kwietniu. Pisane na podstawie materiałów dostarczonych przez Dmochowskiego, Szaniawskiego i Neymana. Ma charakter paszkwilu na gen. Dąbrowskiego, z którego pismem polemizuje. Zarzuca Dąbrowskiemu brak polskości, sympatię do Targowicy, porozumienie z Suwarowem.

Przypisywano dawniej Szaniawskiemu (Askenazy Napoleon i Polska III 393) lub Dmochowskiemu (Sobieszczański), albo Neymanowi (Chodźko a za nim Łukaszewicz).

— ob. Dmochowski Fr.

Woyzbun ob. Wojzbun.

Wóz ob. Boym Bened. Paweł (do nieba 1727, 1740) — Kirsztein St. (niebieski 1586) — Wierusz Fr. (ozdobny 1661).

Wozdasz ob. Vosdassius.

Wozimier ob. Opaliński Jan (1679).

Woźniakowscy ob. Warszycki W. (1782; tu o ich nobilitacji).

Woźniakowski Jan ob. Kwapiński Stan. (Species 1733) — Sokołowski Casim. (Otium 1731).

(Woźniakowski Ignacy). Matrykuła wydana Ign. Woźniakowskiemu z Galicyi przez prorektora Uniw. we Lwowie d. 12 Ianuarii 1798. 1 kartka w języku łacińskim. Krasiń.

WOŹNIK (z) Jan. De Apostolica Jesu Christi doctrina in Regno Poloniae praedicata Libellus. 1568. w 8ce.

Jocher 9764. — Juszyński II 116. — Muczkowski Statuta. — Wiszniewski Hist. Lit. VII 23.

Wozrażenija na Apokrisis i Otpis (1599)... ob. Arcudius Piotr.

Wozsledowanija prazdnikom preswiatoj tajny Ewcharistii, sostradanija Presw. Bohorodicy i błażennaho swiaszczenno muczenika Josafata, ot sw. sobora zamojskaho prepodannym. Tipom izdaszasia w monastyrie Uniejewskom czina Sw. Wasilija Welikaho. W leto ot wopłoszczenija Boha Słowa 1738. fol., str. 48 liczb.

Obacz wyżej Wosliedowania (1741). Krasiń.

WOZUCZYŃSKI Hiacynt. Mnemosynon heroicae pietatis Illustrissimi Domini D. Thomae in Zamoscie Zamoyski Supremi Regni Cancellarii, Generalis Cracoviensis, Knyszyn. Sokal. Rabstin. Neofor. &c. &c. Capitanei exhibita in dedicatione Ecclesiae Collegiatae Zamoscensis Anno Domini 1637. Novemb. 18. aeternitati dicatum per Hiacinthum Wozuczynski Acad. Zamosc. Stud. Zamosci excudebat Andreas Jastrzębski Academiae typographus. w 4ce, k. 6 nlb.

Bandtkie Hist. druk. Kr. P. II 331.
. Ossol. — Uniw. Lwow. — Zamoj.

Wozuczyński Jan Konstanty biskup biblijski († 1685) ob. Grabowicz Franc. (Libanus 1680, Lampas sepulchri 1683) — Leszczyński Sebast. Joan. (Gratulatio 1680) — Tainer Ludwik Mikołaj (Homagium 1680) — Wychowski Jan (Adolescent. 1645).

Wozuczyński Jerzy ob. Abrek Andrzej (Epos 1646).

(Wprawa). Lectures Pour Les Enfans. Wprawa W Czytanie Dla Dzieci. [Na odwrocie k. tyt.:] Lectures Pour Les Enfans. Ou Choix De Petits Contes

Egalement propres à les amuser & à leur faire aimer la vertu. Tome Premiere. [Tu winieta: kobieta zbliżająca się do ofiarnego stosu]. à Varsovie 1796. Aux dépens de Fr: Chr: Netto Faubourg de Cracovie près du Château. [Na drugiej k. tyt.:] Wprawa W Czytanie Dla Dzieci. Albo Wybior (sic) Krotkich Powiesci Stosownych równie do ich bawienia, iako i pobudzenia do zamiłowania cnoty. Tom Pierwszy. [Tu winieta: otwarta księga wsparta na zamkniętej i przyozdobiona gałązkami kwiatów]. w Warszawie 1796. Nakładem Franc: Chryst: Netto na Krakowskim Przedmieściu wedle Zamku. w 8ce, k. 2 tyt., str. 191. — Tom II... k. 2 tyt., str. 185.

Jest to zbiór powiastek i komedyjek prozą i wierszem, po jednej stronie po francusku a po drugiej po polsku (przekład dosłowny). Kilka powiastek na motywach wschodnich. Na str. 99: Siostry współwychowane, dramma towarzyskie. W cz. II na str. 59: Krwi puszczenie, przysłowie drammatyczne. — Autorowie tych utworów nie są zaznaczeni.

Jocher 984. Jagiell.

Wprowadzenie do gramatyki ob. Introduction à la gramaire.

Vraghe ofte de Sweeden den Poolsen Oorlogh hebben aengevangen ende ghevoert ter oorsaecke vande Evangelische saecke, ende ofse daer by soecken te bevorderen de wasdom van de Gereformeerde Kercken, ofte derselver Vereeninghe met de Luterse. Waer op volght een bondigh Antwoort. 1659. w 4ce, stron 12.

Poruszone tu pytanie, czy Szwedzi rozpoczęli wojnę z Polską celem rozszerzenia protestantyzmu. — Drugie pismo jest listem ks. Adolfa Jana.

Są dwie edycje; jedna dat. w Gdańsku 13 Aug. 1657, druga Marienweder 1 Septemb.

Vrančić (Vrancsich) Faustus ob. Loderecker (1605) — Verancius F.

WRANTIUS Antoni. Gratulatio reveren. Antonii Wrancii Praepositi Transylvani, in nuptiis felicibus clarissimi Sigismvndi Augusti, regis Poloniae, nomine sereniss. Isabellae Hvngariae etc reginae habita. VIII Idus Maii Anno M.D.XLIII. (1542). [Na końcu:] Crac. apud Hie. Viet., 25 Maij M.D.XLIII. (1543). w 4ce, k. 4.

Na odwrocie tytułu: Antonius Wrancius Paulo Murany i tenże Wrancio. Crac. 22 Maij 1543. Jagiell. (?)

— Antonii Wrantii Dalmatae Elegiae. Cracoviae apud Hieronymum Vietorem, mense Iunio Anni MDXXXVII. (1537). w 4ce.

Elegia jedna na śmierć Piotra Tomickiego, druga na śmierć And. Krzyckiego

Janociana I 104. — Za nim powtarzają Juszyński II 345 i Wiszniewski VI 332.

— ob. Capellius Karol (De observanda et colenda divina majestate 1545).

Jest to druk Wietora z r. 1545 w Krakowie, wydany przez Wranciusa i dedykowany Sew. Bonerowi.

WRANTIUS Michał. Michaelis Vrantii Dalmatae, elegia in obitum maximi antistitis et mecaenatis, patris et domini Petri Tomitii epis. cracovien. et regni Pol. cancellarii. Cracoviae, in officina Hieronymi Vietoris Anno Domini MDXXXV. (1535). XIIII Kalendas Decembres. w 4ce.

Janociana I 305. — Za nim powtarzają: Juszyński II 334 i Wiszniewski VI 332.

— Epithalamion Serenissimi Ioannis Hvngariae Regis Et Isabellae Reginae, Per Michaelem Wrantivm Dalmatam M.D.XXXIX. (1539). [Tu w prostokącie tarcza herbowa czteropolowa z koroną w klejnocie. Na tarczy cztery herby]. [Na końcu:] Cracouiae per Hieronymum Vietorem Anno 1539. w 4ce, k. 6 nlb. (ost. strona biała).

Dedykacja Stanislao Tarloni, episc. premisl., od Antoniego Wranciusa, sekretarza Regni Hungariae, brata Michała, będącego autorem. Pisze Antonius Wrancius, że wydrukował to w tajemnicy przed bratem.

Opisuje przybycie Węgrów do Krakowa, ich przyjęcie przez Zygmunta I i wyjazd Izabeli. Kończą pochwały Scytów (Panonów).

Janociana I 305. — Juszyński II 344. — Wiszniewski Hist. lit. VI 332. — Wierzbowski II 1165. Czartor.

— Divi regis Hungariae Ioannis I Epicedion, per Michaelem Wrantium Dalmatam, In urbe Cracovia per Hieronymum Vietorem typis excusum. MDXL. (1540). w 4ce.

Poprzedza Epistola consolatoria ad Isabellam, Hungariae reginam, Antonii Wrandtii (wierszem).

Janocki II 298; za nim Juszyński II 333. — Wiszniewski VI 332 ma r. 1539.

— ob. Cicero (Oratio pro Ligario) — Juvenalis (Satyrae 1529).

Rękopis zawierający jego wiersze opisuje Korzeniowski w Arch. do dziejów lit. XI (1910) str. 162.

WRANGEL Karol Gustaw. Copia Schreibens: Sr. Hochgräfl. Excell. des Herrn Reichs-Vice Admiralen und Feld-Marschallen, Hn. Graff Carl Gustaff Wrangeln ec. an einen Vornehmen Königl. Ministrum abgangen. Dat. im Haupt-Quartier bey Pakosch den 20 Apr. 1656. w 4ce, k. 2.

— Copia Sr. Hoch Gräfl. Excell. des Herrn General Feld-Marschalln und Reichs Vice Admiraln, Hn. Carl Gustaff Wrangeln Graffen zu Salms, ec. An einen vornehmen Königl. Ministrum in continuation der vorigen unter Dato Pakosch den 20. Aprilis, anno 1656. abgangener unterschiedener Schreiben. w 4ce, k. 4.

Dat. 21, 23, 28 April.

— Copia Schreibens: Ihr. Hoch-Gräfl. Excell. des Herrn Reichs-Vice-Admiraln und General Feld Marschalln, Hn. Carl Gustaff Wrangeln, Graffen zu Salms, ec. Betreffend den Marsch der Königl. Schwedisch. Haupt Armee von Pusdry (sic) bisz Bromberg. De dato im. Haupt-Qvartier Bromberg den 18. Maji st. v. 1656. w 4ce, k. 2.

— Copia Schreibens Jhr Hoch-Gräfl. Excell. des Herrn Reichs-Vice Admiraln und General Feld Marschalln, Hn. Carl Gustaff Wrangeln, Graffen zu Salms, ec. An einen vornehmen Königl. Ministrum: Betreffend, in continuation des worigen ausz Bromberg vom 18. Maji, was seiter desz bisz zum 27. dito bey der Königl. Haupt-Armee vorgegangen, sambt gründlicher Nachricht von der mit Czarnecky letztgehabten action. De dato in Haupt-Qvartier Schloseka den 27. Maji st. v. 1656. w 4ce, k. 2.

WRATISLAW Maksymilian. Diwotworny Rzeholniho Knezstwa Patriarcha S. Caietanus, Kralowstwi Sicilianskich a Baworske Kragini plnomocne wywoleny Patronus. Gehożto S. Ziwot z Wlaske, Latinske, á Nemecke Rzeci w Kratickosti gest na Swietło wydany, a Starozitnemu G. M. P. P. z Talmberka Rodu, gakozto Wzacne sprziznenym G. M. P. P. Przatelum a Milostiwym Patronum przipsany. Praci P. D. Maximiliana Wratislawa, Rzadu nadgmenowaneho S. Otce, Missionaria Apostolskeho. Wytissteno s Powolenjm Wrchnosti w Leopoli 1693. Apud Albertum Milcewski. J. K. M. Typog. w 4ce, str. 103.

Jocher 8515. Ossol.

Vratislavia ob. Wrocław.

Vratislaviensis Andreas ob. Schoneus Andrzej (Conventus 1591).

VRATISLAVIENSIS (Wrocławczyk) Michał, prof. Akadem. († 1534 lub 1533). Computus nouus totius fere astronomie fundamentum pulcherrimum continens. [Pod tym drzeworyt: w czworobocznym obliniowaniu w górnej części siedzi od lewej strony patrzącego lew, od strony prawej jednorożec z poziomym rogiem: trzymają pomiędzy sobą tarczę z orłem. W dolnej części dwie tarcze; ta, która jest pod lwem, wyobraża bramę, na której są trzy wieże, ta zaś, która jest pod jednorożcem, ma na sobie Pogoń litew. Pomiędzy tymi tarczami u dołu mała tarcza czarna, na której biała cyfra Hallera. Nad tą tarczą czarną wznosi się pomiędzy tarcze dolne sucha gałązka]. (Na końcu:) Editum Cracouie per magistrum Michaelem Vratislauien. maioris collegij studij cracouiensis collegiatum. Sabbato ante trinitatis. anno dni 1507. Impressum Cracouie. w 4ce, k. 14 nlb.

Sygnet Hallerowski reprodukował Lelewel Bibl. ks. I 73 l. 3. — Druk gocki.

Jest to jedno z wydań tego popularnego zbiorku pouczeń astronomicznych i wierszy mnemotechnicznych; ob. o innych wydaniach w tomie XIV 338—40 (z lat 1504—46).

W tym wydaniu z r. 1507, ale tylko w tym wydaniu, wymieniony jest na końcu jako wydawca Michał Wrocławczyk. Nie ma jego nazwiska wymienionego na dwóch starszych edycjach tego dziełka, obu po-

chodzących z r. 1504; to jest jednym krakowskim Hallera (ob. tom XIV 338), drugim lipskim Jakuba Tannera również 1504, którego tytuł brzmi:

Computus nouus totius fere astronomie fundamentum pulcerrimum continens. Opusculum Beati Thome ad fratrem Reynaldum de iudicijs astrorum. [Na końcu:] Impressum Liptzk per Jacobum Tanner Herbipolensem. Anno 1504. Et finitum 7 ydus Julias. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Nasuwają się dwie możliwości: 1) albo dziełko powstało w Niemczech i tam było najpierw ogłoszone (w Lipsku u Tannera), a Haller przedrukował je w Krakowie jeszcze w tym samym roku (1504); 2) albo dziełko jest pochodzenia krakowskiego, a autor jego dał je równocześnie — z przyczyn nieznanych — wydrukować w Krakowie i w Lipsku. W tym drugim wypadku mógłby być jego autorem i wydawcą Wrocławczyk.

W tekście dziełka nie znajduję żadnych punktów zaczepienia do rozstrzygnięcia tego pytania.

Dalsze wydania krakowskie (np. z r. 1518) świadczą, że dziełko było używane przy nauce w Uniwersytecie Krak. i że ulegało z biegiem lat dość daleko idącym przeróbkom i powiększeniom (nowe wiersze, nowe tablice z obliczeniami, nowe figury).

Wierzbowski II 857. Ossol.

— Congestum logicum. [Niżej całostronnicowa rycina: w prostokącie trzy tarcze herbowe: u góry z lewej strony Pogoń z jednorożcem w klejnocie, z prawej Orzeł, w klejnocie lew. W części dolnej herb m. Krakowa]. [Na końcu:] Congestum Logicum Cracouie impressum. Impensis prouidi viri Joannis Haller de Rotenburga ciuis Cracouiensis: Arte autem solertis viri Casparis Hochfeder de Hayligprun. Anno domini. 1504. Octauo vero Kalendas Marcij. Laus deo. w 4ce, k. tyt. i k. 29 nlb.

Na ostatniej stronie rycina przedstawiająca św. Stanisława i Piotrowina wychodzącego z grobu. Ponad grobem postacie trzech duchownych. W głębi budynki gotyckie i drzewo. Wymiary: 14·3 × 10 cm. — Rycina to inna jak w „Missale Vratisl." z r. 1505, ale wykazująca duże podobieństwo.

Na odwr. k. tyt. dedykacja: Michael Wratislauien. bonarum artium magister etc. Spectabili viro Joanni Haller civi et mercatori Crac.... ex aedibus nostris (bez daty). Tu powiada, że nie może być dla miasta i gimnazjum krak. nic korzystniejszego, quam artis impressorie officinam per te sumptuose erectam qua utriusque fama celebrior apud exteros reddatur, qua denique adolescentes ad studia incitantur. Grecy są sławniejsi od Rzymian mimo ich męstwa, bo wydali dużo pism. Nasza „achademia" ma mężów, qui et majora et commodioria tradere possunt, on zaś może tylko hoc puerile Congestum ofiarować Hallerowi do druku. Vale.

Po czym na nast. karcie nadpis u góry: Congestum Logicum quo iuniores ad dialectice penetralia facilius duci queant. Quo denique et opponendo et respondendo acutiores reddi poterint...

Jest to zwięzły podręcznik, oparty na skróceniu i uproszczeniu dzieł Piotra Hiszpana poświęconych wykładowi logiki Arystotelesowskiej. Dzieło Piotra Hiszpana ogłoszone w tym samym roku (1504) (obacz t. XXIV 206) jest wykładem logiki metodą scholastyczną: podzielone jest na tezy, opatrzone dowodami i pytaniami (quaestiones... arguitur... dividitur), a także komentarzami (notandum...). Wrocławczyk daje tylko definicje zasadniczych pojęć i główne reguły; te niemal dosłownie przejmuje z dzieła Piotra Hiszpana (pap. Jana XXIII). Nawet przykłady podaje te same.

Zaczyna od wyjaśnienia, co to jest suppositio (różne rodzaje, reguły). — Potem idzie rzecz o Descensus logicalis i regulae descensuum. — Dalej: De ampliatione, De restriccione, De apellatione. — Wreszcie wykład poświęcony pojęciu „consequentia" i regulae consequentiarum (takich reguł podaje 40). — Kończą: Regule circa sillogismos (tych jest 27).

Żadnych pisarzy nie cytuje, nawet Hiszpana, z którego dużo czerpie.

Przeróbką, i to znacznie rozszerzoną, tego elementarnego podręcznika jest jego „Introductorium dialectice" z r. 1509.

Egz. Jagiell. w nader pięknej oprawie z w. XVII, oprawny z dziełem Głogowity (Porphirius 1504) i Piotra Hiszpana.

Bauch w Bibl. der schl. Renais. (w „Silesiaca" 1898). — Struve Hist. logiki 1911 str. 162 (jak niżej).

Jagiell. — Czartor. — Ossol.

— Introductorium dyalectice quod Congestum Logicum appellatur. [Niżej rycina: w części górnej tarcza z Orlem Polski, którą z prawej strony podtrzymuje lew, z lewej jednorożec; w części dolnej z prawej strony herb m. Krakowa z lewej Pogoń. Dołem między tarczami przekreślone H z krzyżykiem]. [Na końcu:] Congestum per Magistrum Michaelem de Vratislauia Collegij Ma-

ioris Artistarum Studij Cracouiensis Collegiatum finitum. Anno dni 1509. Jn die sancte Otilie. w 4ce, k. tyt. i k. 80 nlb.

Na odwr. k. tyt.: Michael Wratislauien. bonarum artium Magister... Spect. viro Joanni Haller civi ac consuli crac. salutem d.

Jest to ta sama dedykacja, co w wydaniu z r. 1504, z tą tylko różnicą, iż pod koniec jej wtrącił wiadomość, wedle której wykończył to dzieło w roku zeszłym uciekłszy z Krakowa przed zarazą. — Na końcu dedykacji zamieścił tutaj datę: Ex aedibus nostris undecimo Cal. Sept. 1509.

Jest to podręcznik, przeznaczony dla uczniów (egzemplarze bywają też często glosowane, np. egz. Czartor). Zawarty tutaj tekst dzieła jest nowym opracowaniem elementarnych pojęć z zakresu logiki Arystotelesowskiej, które poprzednio (1504) opracował Wrocławczyk w dziele „Congestum logicum".

Nowym mianowicie jest tutaj cały początek dzieła (k. Aij—Liiij), a koniec jest rozszerzoną przeróbką poprzedniego tekstu; tak że w obecnym wydaniu rozkład treści przedstawia się w nast. sposób:

Dzieli się na sześć części: 1) Wstępna definiuje pojęcia i terminy ogólne (co to jest logika, jak się dzieli, co to jest Oratio i propositio, jakie są różne rodzaje sądów); 2) O sylogizmach (sposoby układania wniosków i ich znaczenie dla veritatis evidentia); 3) De locis dialecticis (przeciwieństwa, podobieństwa, proporcje); 4) De locis zophisticis, elencis et fallaciis; 5) De suppositione, ampliatione, restrictione et apellatione atque descensu; 6) Nonnulae regulae consequentiarum ex diversis auctoribus rediguntur. Najprzód zestawia 47 reguł dotyczących konsekwencji; potem 20 reguł o układaniu sylogizmów.

Wzorów i źródeł swoich nie cytuje, choć zaznacza, iż czerpał ex diversis auctoribus (głównie z Piotra Hiszpana). Z upodobaniem podaje terminy fachowe i ich definicje oraz zestawia je w tablice, aby wyjaśnić stosunek między sobą.

Analogiczne dziełko wydał Jan z Głogowa pt. Exercitium super tract. parv. logicalium (1500), ale ten raczej polemizuje z Piotrem Hiszpanem.

Wierzbowski II 858. — Piekarski Kat. kórn. nr 1595. — Prantl Geschichte der Logik IV 264. — Struve Hist. logiki 1911 str. 162 (twierdzi, że skłania się do terminizmu i nominalizmu Occama, a jest przeciwnikiem realizmu). — Jankowski Rys logiki 1822. — Waszkiewicz Początki logiki 1830 str. 113.

Czartor. — Dziedusz. — Gdańska miej. — Jagiell. — Kórnik — Moszyń. (Uniw. Lub.) — Szembek J. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz. — Włocław. semin. — Zamoj.

— Introductorium dyalectice, quod Congestum Logicum appelatur Nvper Denvo Revisvm Et Accurata diligentia fideliter emendatum. (Pod tym drzeworyt: w prostokątnym czworoboku dwa lwy podtrzymują z boków tarczę z herbem Polski; pod lwami z jednej strony herb Litwy, z drugiej Krakowa ukośnie położone. Między nimi na małej tarczy monogram M. S. z krzyżem w środku; u dołu na drzeworycie wyrzezano w 2 wierszach: Marcus Scharffenberg bibliopola Cracoviensis). [Na końcu:] Congestum per Magistrum Michaelem de Vratislauia Collegij Maioris Artistarum Studij Cracouiensis Collegiatum: Altera vice reuisum emendatumque finitum. Impensis Marci Scharffenberg Bibliopole Cracouieñ. Norimberge impressum per Veñ. dnm Joannem Weyssenburger Presbyterum. Anno dni 1511. Die nona Aprilis. w 4ce, k. 84 nlb.

Druk gocki.

Reprod. k. tyt. jest zamieszczona w „Sygnety druk." II nr 38.

Ptaśnik Monumenta Poloniae typogr. s. 50. — Wierzbowski I 17. — Bandtkie Hist. dr. krak. 284.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Un. Warsz.

— Tož:... 1513 (?). w 4ce.

Uniw. Wrocł.

— Tož:... emendatum. (Pod tym herby Polski, Litwy i Krakowa). [Na końcu:] Impressum Cracovie in edibus Joannis Haller Anno dom. M.DXV. In vigilia Conversionis Sancti Pauli. (1515) w 4ce, k. 88 nlb.

Pierwsza litera i 4 dalsze wiersze tytułu druk. czerwono.

Na odwr. k. tyt.: Michael de Vratislauia Joanni Haller... (antykwą).

Kopera Spis nr 52. — Wierzbowski II 920.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kapit. w Ostrzyhomiu — Krasiń. — Ossol. — Muz. N. — Petersb. publ. — Wilanów — Zamoj.

— Tož:... emendatum. (Pod tym herby Polski, Litwy i Krakowa). [Na końcu:] Congestum per magistrum Michaelem de Uratislauia: Collegij maioris artistarum studij Cracouiensis Collegia-

tum finit. Impressum Argentine per honestum virum Joannem knoblouch ciuem argentinensem. impensis Urbani kaym bibliopole budensis. Anno domini. M.D.XV. die. xix. mensis Nouembris. (1515). w 4ce, k. tyt. i k. 64 nlb.

Tytuł czerwono. — Druk gocki.

Na odwr.: Michael Vratislaviensis... Spectabili viro J. Haller civi ac consuli crac. S. D.

Janozki Nachr. IV 135. — Wiszniewski H. lit. VII 205. — Wierzbowski I 34. — Piekarski Kat. kórn. nr 1596.

Akad. — Czartor. — Czetwert. — Jagiell. — Kórnik — Ossol. — Potocki w Raju — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Wrocław. — Uniw. Warsz.

— Toż:... emendatum. (Pod tym drzeworyt, przedstawiający św. Stan. i Piotrowina w wieńcu laurowym; po rogach herby Polski, Litwy, Krakowa i Uniw.). [Na końcu k. ost. recto:] Congestum per magistrum de Vratislavia, collegii maioris artistarum studii cracouiensis collegiatum finitum. Impressum Cracouie in aedibus Joannis Haller, Anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo secundo. In vigilia sancte Margarethe. [Po tym na tarczy podłużnej, ukoronowanej, od góry na dół przepołowionej, w jednej połowie orzeł polski, w drugiej wąż Sforzów, po bokach podłużne pionowo postawione winiety drukarskie z kwiatesów]. w 4ce, k. tyt. i k. 79 nlb. (sygn. N_5).

Arkusz A, F, I, K mają po k. 8, inne po 4, M ma k. 6. — Druk gocki, tylko 2 k. ostatnie antykwą; ostatnia str. biała.

Na odwr. k. tyt. list do Hallera z datą 1509.

Wiszniewski III 205.

Jagiell. — T. P. N. w Pozn. (bez k. tyt.).

— Introductorium astronomie Cracoviense elucidans Almanach. [Niżej rycina: w środku obrazu kobieta trzymająca w jednej ręce zegar w drugiej globus; z lewej strony młody uczeń, z prawej mężczyzna w świeckim stroju z księgą w ręku, z koroną na głowie wznosi prawą rękę ku gwiazdom, wyrysowanym w górnej części obrazu. Pod gwiazdami nad głową niewiasty napis: Astronomia]. [Na końcu:] Editum Cracouie per magistrum Michaelem Vratislauien. Maioris Collegij Studij Cracouiens. Collegiatum secunda feria ante festum corporis xpi. Anno dni Millesimo quingentesimo sexto. (1506). w 4ce, k. tyt. i k. 21 nlb.

Czcionki podobne jak w drukach Unglera. Zamiast liter uncjalnych dane są małe literki.

Na odwr. k. tyt. dedykacja przez Wrocławczyka: Dno Johanni Thurzoni epo vratisl. — Tu wychwala pożytki z nauki astronomii: quae a plerisque viris luculenter sunt tradita, ea in unum opusculum redigere placuit et tuae paternitati commendare... Cracoviae ex edibus nostris XI Kalendas Junias 1506.

Dzieło składa się z 15 rozdziałów, podających elementarne wiadomości niby to z astronomii, ale raczej z astrologii, przeznaczone dla studentów: De Zodiaci divisione (z figurą zodiaku). Quam terram quodve hominis membrum signum respicit (każda ziemia, każde miasto są w związku z innym znakiem zodiaku — zestawia tu miasta i ziemie Polski i Litwy) De planetarum naturis. De potestate planetarum (tu znaki planet egipskie i u Ptolemeusza). De duodecim domibus coeli. Usus et ephemeridis processus (o almanachu). De fleubotomia et sanguinis minutione (nauka o wskazówkach leczniczych wedle gwiazd, oparta na Awicennie). De seminatione atque arborum plantatione (także wskazówki na gwiazdach oparte). In operum electione (w jakich czasach i dniach przedsiębrać jakie roboty umysłowe i zajęcia wykonywać). De mutatione aure.

Jest to więc próba naukowego uzasadnienia przepowiedni i nakazów astrologicznych. Autorowi chodziło o to, aby ułatwić zrozumienie almanachów: ad ea intelligenda quae in almanach continentur, jak się wyraża na czele tekstu.

W egz. Czartor. oprawiono razem z tym na 4 kartkach: Canon Joannis de Monte Regio, ale dodatek ten jest tylko przypadkiem złączony z drukiem Wrocławczyka. — Egzemplarz Jagiell. pilnie glosowany na marginesach i między wierszami.

Wierzbowski II 841. — Piekarski l. c. — Morawski Hist. Uniw. II 318. — Pilat-Kossowski Hist. liter. I cz. II (1925) str. 293.

Chrept. — Csarn. (Bawor.) — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Ossol. — Petersb. publ. — Zamoj.

— Toż:... [Na końcu:] Editum Cracouie per magistrum Michaelem Vratislauiensem. maioris Collegij studij Cracouiensis Collegiatum Sabbato ante Trinitatis. Anno domini 1507. Impressum Cracouie. w 4ce, k. 16 nlb.

Na tytule sygnet Hallera i figury astronom.

Dedyk. J. Turzonowi, dat. Crac. XI Cal. Junias 1506.
Wierzbowski I 11.
Czartor. — Dzied. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wrocław.

— Toż:... (z herbem Krakowa). [Na końcu:] Editum Cracoviae per Magistrum Michaelem Uratislauien. Maioris Collegii studii Cracouien. Collegiatum. Impressum Cracouie impensis spectabilis viri Domini Ioannis Haller ciuis Cracouien. per Florianum Unglerium. Anno Domini 1513. w 4ce, k. 22 nlb.
Dedyk. Janowi Turzonowi 22 maja 1506.
Janozki Nachr. IV 130. — Wierzbowski I 24.
Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż:... (Tytuł w ramce złożonej z łuku i słupów, a pod łukiem cyfra Hallera; u dołu dwa rogi obfitości). [Na końcu:] Editum Cracouie per magistrum Michaelem Vratislauiensem, maioris collegii studii cracouiensis collegiatum. feria quinta ante Trinitatis Anno dni Millesimo quingentesimo decimoseptimo (1517). w 4ce, k. 23 nlb.
Druk antykwą.
Ded.: Joanni Tursoni episcopo vratislaviensi. XI. Kal. Iunias 1506.
Wierzbowski Bibl. I 42. — Kopera Spis nr 62. — Seruga J. Haller (1934) str. 71 podaje reprodukcję k. tyt.
Jagiell. — Ossol. — Płockie Seminar. — Uniw. Warsz.

— Epithoma conclusionum theologicalium: pro introductione in quatuor libros sententiarum magistri Petri Lombardi episcopi parisieñ: admodum vtile In florentissimo studio Cracouieñ. elucubratum. [Tytuł w prostokącie umieszczonym między ozdobnymi kolumnami, zamkniętymi górą łukiem. W środku nad tytułem H przekreślone z krzyżykiem]. [Na odwrocie karty Lii:] In Iclyta Gracchovia Apvd Ioannem Haller Anno M.D.XXI. (1521). w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., k. 149 lb., k. 2 nlb. (sygn. L_4).
Na końcu położone te słowa: Epithoma conclusionum theologicalium in quatuor libros sententiarum Magistri Petri Lombardi episcopi Parisieñ: per Michaelem Vratislauieñ: sacrarum literarum professorem maioris Collegij studii Cracouieñ collegiatum: canonicum collegiate sancti Floriani elucubratum.
Obacz w t. XXI 398.
Ojciec mój zamieścił to pod Lombardem. Jest to o tyle niesłuszne, że nie jest to przedruk dzieła Lombarda, lecz jego przeróbka i skrót dla użytku uczniów. Na odwr. k. tyt. Wrocławczyk w „Praefatio" w następujący sposób określa stosunek tej przeróbki do dzieła Lombarda: Conclusiones et quasdam sententias iuxta doctorum determinationem elucidationi textuali librorum magistri Petri Lomb. magis suffragantes atque oportunas huic opusculo nostro (quod non indecenter Epithoma conc. theol. apellari licet) et annotare et inserere decrevimus, quas accomodas et utiles ac studiosis magno fore adjumento non ambigimus... Sed aliquo docente et interprete diligenti cognito ea, quorum difficultas subtilis ardua atque cognitu difficillima est, melius intelligant...".
Dzieło Lombarda jest podręcznikiem ogarniającym całość teologii. Nazywano je „Sententiae" i pod tym tytułem wyszło w Krakowie w r. 1529 i 1530 (przez mylkę druku: 1519). Skrót Wrocławczyka zatrzymał podział na 4 księgi, a tych na dystynkcje. W ks. I omawia pojęcie Boga i Trójcy św., przymiotów boskich, woli bożej. — W ks. II o stworzeniach bożych, o aniołach, o ludziach, o duszy ludzkiej, o wolnej woli, o grzechu. (Na k. 79, jakie są granice posłuszeństwa poddanych władzy świeckiej). — W ks. III o wcieleniu Chrystusa, o etyce, o cnotach, o kłamstwie, o krzywoprzysięstwie. — W ks. IV o sakramentach.
Na k. L_2 deklaracja autora antykwą co do prawowierności. — Na ost. 2 k.: Castigationes erratorum imprimentium.
Jocher 2734 (za Ossol.). — Janozki Nachr. IV 138. — Wierzbowski I 57. — Oloff Poln. Liedergesch. (daje tytuł: Explanatio in libros Lombardi). — Morawski Hist. Uniw. II 160 (nazywa to mylnie komentarzem do Lombarda). — Piekarski Kat. kórn. nr 1592.
Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Ossol. — Uniw. Warsz. — Warsz. powsz.

— Epithoma figurarum in libros phisicorum et de Anima Arestotelis In gymnasio Cracouiensi elaboratum. [Tytuł wśród ozdób drukarskich, u góry cyfra Hallera]. (Na końcu:) Epithoma in libros Phisicorum et de anima Arestotelis per magistrum Michaelem de Vratislauia sacrarum litterarum professorem maioris collegij studij Cracouiensis collegiatum. Canonicum ecclesie collegiate sancti Floriani elaboratum. Opera vero et impensis spectabilis viri Joannis Haller Ciuis et consulis Cra-

couiensis litteris ac formis excussum. Anno 1518. w 4ce, k. 97 nlb. (sygn. S_5).

Na odwr. k. tyt. dwunastowiersz łac. podp. przez Rudolfa Agrykolę (poeta a Caesare laureatus).
Druk gocki.
Jocher 125. — Wierzbowski I 47. — Kopera Spis druków 68 (reprodukuje k. tyt.).
Bibl. w Suchej — Chreptow. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Muz. Narod. — Uniw. Warsz. — Warsz. powsz.

— Toż:... (Bez roku). w 4ce, k. 97 nlb.

Wiszniewski III 206 datował to wydanie na r. 1503—4, co wydaje się za wczesne. Nie znając egzemplarza (u Czartor. go nie ma, choć tak zanotował mój ojciec) nie mogę wątpliwości rozstrzygnąć. — Janozki Nachricht IV 126. — Jocher 124.

— Expositio Hymnorumq; interpretatio ex doctoribus in gymnasio Cracouiensi pro iuniorum eruditione ac eorum in sacris litteris institutione conflata. (Tytuł w prostokącie między ozdobnymi kolumnami, zamkniętymi górą bogatym łukiem. W środku nad tytułem przekreślone H z krzyżykiem). [Na k. 132:] Collectaneum Hymnorum magistri Michaelis de Uratislauia sacrarum litterarum baccalarij formati Maioris collegij studij Cracouiens. collegiati Canonici ecclesie collegiate scti Floriani. Opera & impensis spectabilis viri Joannis Haller. ciuis & consulis Cracouiensis litteris ac formis excussum. Anno dni. 1516. w 4ce, k. tyt., k. 132 lb. i k. 5 nlb.

Rozpoczyna wstęp na 5 str., w którym autor wywodzi, że wszystkie nauki zakwitły u Greków, ale oni otrzymali je od Hebrajczyków. Tam bowiem zaprowadził nauki Mojżesz; stamtąd to wzięli je Fenicjanie, a od tych dopiero Grecy. Kadmus wynalazca pisma żył o wiele później jak Mojżesz. Także Homera wyprzedził Mojżesz. Mojżesz „testante Josepho" (Antiq.) ułożył pierwsze canticum, za nim poszedł Dawid. Później pisali hymny święci ojcowie, jak np. św. Ambroży. Jest to więc próba dziejów hymnologii, oczywiście wedle dzisiejszych pojęć niedość krytyczna (poglądy Józefa na stosunek greckiej i żyd. kultury przyjmuje za stwierdzone).

Dalej omawia różnice między psalmami, kantykami i hymnami, oraz tłumaczy pożytek, jaki odnosi życie religijne i chwała Boża ze śpiewów kościelnych. Następuje ustęp o technice wiersza: o stopach i strofach i jaki rodzaj miar jakiemu rodzajowi utworów odpowiada. — Wreszcie podaje wiadomości, kto był autorem hymnów kościelnych i wylicza autorów od św. Ambrożego poczynając. Cały ten wstęp ma więc charakter krytyczno-literacki, zapewne pierwsza tego rodzaju próba w naszym piśmiennictwie.

Od k. 4 v. rozpoczyna się właściwe dzieło. Jest to komentarz do zbioru hymnów kościelnych. Hymny są drukowane antykwą, a obok każdego z nich obszerny komentarz gotykiem. W komentarzu tym podaje najprzód nazwisko autora (domniemanego) hymnu, a więc św. Grzegorz, Prudentius, Augustinus, Fortunatus, Tomasz z Akwinu itp., a potem objaśnia metra użyte w hymnie. Dalej komentuje wyraz za wyrazem, wyjaśniając zarówno gramatyczne wątpliwości i etymologię terminów, jak i związek zwrotów z Pismem św. oraz znaczenie myśli, jakie hymn zawiera. Komentarz jest więc zarówno filologiczny jak teologiczny. Z ważniejszych hymnów objaśnia w ten sposób na k. 59 hymn „Vexilla regis prodeunt" (Fortunata); na k. 83 „Veni creator spiritus"; na k. 103 „Ave maris stella"; na k. 125 „Gaude mater Polonia"; na k. 127 „De S. Venceslao duce Boemie"; na k 128 „De S. Hedvige patrona Slesie". Przy tej sposobności opowiada obszernie legendę o trzech ostatnich świętych, czerpaną z jakiegoś rękop. żywotu. — Ani liczba hymnów, ani ich porządek nie zgadza się z całą dokładnością z porządkiem Brewiarza; brak np. hymnu końcowego „Te Deum laudamus".

Przy wyjaśnieniach rzeczowych korzysta dużo z traktatów venerabilis Gersonis cancellarii paris. (np. k. 38), Wilhelmi Bellovacensis, Duns Scota, Kasjodora i innych pisarzy średniowiecznych. Głównie jednak czerpie objaśnienia z Pisma św. i z pisarzy kościelnych (św. Augustyn, Hieronim, Damascen itp.). Ale niemniej miejsca jak komentarz rzeczowy zajmuje krytyka filologiczna. Z zamiłowaniem bowiem daje wyjaśnienia etymologiczne i leksykalne, komentując rzadsze i trudniejsze wyrazy (jak np. mucro, Paraclitus, fantasmata k. 14); także wykazując błędność dochowanego tekstu (hymnus defectuosus est). Zna i cytuje Arystotelesa, Terencjusza, Wirgilego, Macrobiusa, Aulii Gellii sententiae, Pliniusza, i z pomocą ich języka objaśnia wyrazy hymnów.

Dzieło stanowi więc bardzo poważny wysiłek nauki naszej na przełomie średniowieczyzny i humanizmu.

Janozki Von raren Büch. III 137. — Hypolyti Moracci Bibliot. Mariana II 150. — Jocher 7022. — Wierzbowski I 37. — Wiszniewski Hist. VI 423. — Piekarski Katalog kórn. nr 1593. — Kopera Spis druków Czaps. nr 57 (tu reprod. tytułu). —

Sygnety polskich druk. I nr 2 (reprod. tytułu).
Akad. (defekt) — Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kapituła krakow. — Kórnik — Krasiń. — Muz. Narod. — Ossol. — Przezdzieck. — Potocki w Raju — Raczyń. — Sang. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warsz. — Uniw. Wrocław. — Warsz. powsz. — Wrocław. miej.

— Iudicium Cracouiense Magistri Michaelis de vratislauia Congestum In preclaro studio cracouiensi Ad annum millesimum quadringentesimum nonagesimumquartum (1494). Cum trium Eclipsium pronostoico. [Pod tym drzeworyt z nadpisem „Luna et adiutrix eius Venus domina Anni". Trzymają one jedna prawą, druga lewą ręką koronę. Zaś doktor w todze i birecie maca puls jednemu z trzech chorych leżących na ziemi]. w 4ce, k. 6 nlb. (ale zdaje się, iż 2 kart brakuje).
Druk gocki.
Po przedmowie na str. 4: Capitulum I De domino anni. — Cap. II: De generali anni. — (Tu dwie rubryki: Conjunctio Februarii, Conj. Martii). — Cap. III: De quarte vernalis dispositione generali. (Tu: Conj. Aprilis, Maii, Junii). — Cap. IV: De dispositione quarte aestivavalis... itd. — Cap. VII: De egritudinibus. — Cap. VIII: De bello armorumque strepitu. — Cap. IX: De gravitate et levitate annonae (przepowiada tu drożyznę). Na str. 12: quae minerum copia promittitur (o płodach kopalnych). — Cap. IX: De statu legum et sectarum. Tu mówi, że Żydzi okażą się chytrzy i będą praktykować nigromancję.
Wisłocki Incunabula str. 570. — Seruga Krak. kalendarze w. XVI (1913) str. 8.
Jagiell.

— Judicium Cracouiense Magistri Michaelis de vratislauia Congestum Jn preclaro studio Cracouiensi Ad annum quadringentesimum nonagesimumquintum. [Dołem rycina: w środku siedzi na zydlu chory, któremu jeden cyrulik puszcza z ręki krew, a drugi nacina z tyłu ciało celem postawienia bańki. Z lewej strony duża postać Wenery z chorągiewką, na której napis 1495; z prawej stoi Mars w zbroi z koroną w ręku. Ponad tymi postaciami wstęga z napisem: Venus coadiutrix Mars dominus anni]. [Na końcu:] Judicium Cracouiense per Magistrum Michaelem de wratislauia. In studio alme vniuersitatis Cracouien. Congestum finit. (1494). w 4ce, k. 8 nlb. (sygn. b_4).
Druk gocki. Miejsce druku nie podane.
Na odwr. k. tyt. przedmowa, w której z powołaniem się na Ptolemeusza wyjaśnia znaczenie przepowiedni astrolog. Astrologia jest nauką, która wiedzie ludzi do Boga: Quid enim animos mortalium in maximam dei admirationem verius ducere ea queat scientia, quae de omnibus motis celestes assignat causas. Ale są też przyczyny, które krzyżują wpływ gwiazd, i dlatego wróżby trzeba brać ostrożnie.
Omawia potem charakter Domini mundi (Marsa) i jego wpływ, charakteryzuje cztery pory w zbliżającym się roku, wreszcie dyspozycję miesięcy (styczeń omawia na końcu). Potem mówi o chorobach, o wojnach w przyszłym roku, o drożyźnie zboża (annus infecundabit), o minerałach. Dalsze rozdziały o Żydach i Turkach i chrześcijanach (circa amore insana cupiditate ardebunt). Dalsze wróżby dotyczą królów: Jan Olbracht insidiis adversantium molestabitur, impedimenta in rebus Regni sentiet. Princeps Vladislaus molestias corporis careat. Princeps Alex. dux Litwaniae corporis valetudine infestabitur. Regnum Poloniae... insurgentium insultus dissensiones et bella... itp. (Przepowiednie Wrocł. dla królestw są tak ogólnikowe i ograniczone do rzeczy, które się zawsze i ciągle zdarzają, iż musiały się sprawdzać). Wróżby dla Rzymu, Krakowa, Wrocławia, Wiednia, Budy, Norymbergi. Kończy: de statu hominum ingenio laborantium (astronomi, artistae, poetae, rhetores itp.), religiosorum, mulierum, communis populi. Lud będzie uciskany podatkami et ab armigeris sepius infestabitur.
Wrocławczyk trzyma się pewnego szablonu w swych przepowiedniach, którego potem i dalsi astrologowie krakowscy przestrzegają.
Bandtkie Hist. druk. krak. 163 (przytacza w przekładzie kilka proroctw, np. dla J. Olbr., Rzymu, Krak.). — Wiszniewski IV 173, 174. — Żebrawski Bibl. matemat. str. 59. — Wierzbowski Bibl. II 2024. — Wisłocki Incunabula 1900 str. 560 (są 3 egz., z tych 2 fragm.). — Kotula Katalog inkun. bibl. Bawor. 1932. — Seruga Krak. kalendarze 1913. — Betterówna Polskie illustracje 1929 str. 296.
Bawor. (Czarn.) — Jagiell.

— Prosarum dilucidatio ac earundem interpretatio pro studiosorum eruditione in Gymnasio Cracouien. elaborata. per doctorem Michaelem Wratislauien. Custos (sic) ecclesie s. Floriani. Paulus vas electionis gentium doctor

tuba Christi. Ad Colosenses. 3. Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia docentes et cōmonentes vos metipsos in psalmis et hymnis et canticis. [Tu w wieńcu na tarczy herb m. Krakowa]. [Na końcu:] Impressum Cracouie per Florianum Vnglerium. [Pod tym znowu herb Krakowa]. (1530). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., k. 85 liczb.

Druk gocki w dwóch kolumnach.

Na odwr. k. tyt. dedykacja: Petro Tomitio episc. crac.... Michael Wrat. sese humiliter commendat. Datowane ex edibus nostris litterariis urbis Cracovię Kalendis Marciis 1530. Tu mówi, że nalegano na niego od dawna, aby uzupełnił wydaną poprzednio pracę o hymnach przez prosarum dilucidatio. Ale dopiero teraz mógł się do tej pracy zabrać. W tym celu zgromadził ex sacrarum litterarum codicibus et sanctorum patrum doctorum ve scriptis liczne prozy i te annotavit.

Na nast. 2 kartach: Index eorum que presenti opusculo speciatim sunt inserta. — Errata. — Regestrum prosarum. — Na dalszej karcie: Prologus.

W prologu tym wyjaśnia różnicę między hymnus i prosa: Canticum est, quod supernae laudes humanis vocibus personat et duplex reperitur; alterum hymnus, alterum prosa. Hymnus est laus Divinitatis metri alicujus lege constitutus... Prosa vero est oratio soluta quae nec aliqua carminis lege nec certo pedum numero mensuratur. Z dalszych wywodów jego wynika, że proza może być rytmica albo non rytmica. Rytmica jest wtedy, gdy każdy wiersz ma tę samą ilość sylab a sylaby końcowe rymują ze sobą. A więc do prozy zalicza także pieśni rymowane.

Zebrał tu przeto kilkadziesiąt takich „próz“ nie rymowanych lub rymowanych i objaśnił je podobną metodą, jak „hymny“ w poprzednim dziele. Zaczyna zwykle od objaśnienia budowy strof i rymów (o ile ma przed sobą „prozę“ rymowaną) lub od objaśnienia technicznej strony prozy nie rymowanej (non soluta). Po czym przechodzi do komentowania rzeczowego, objaśniając ważniejsze wyrażenia bądź to pod względem treści, bądź to leksykalnie. I tutaj powołuje się często na licznych pisarzy klasycznych, wyjaśniając przy pomocy ich języka pochodzenie i znaczenie wyrazów.

Z ważniejszych próz wymieniam tu np. Prosa in adventu Domini (rymowana) na k. 1; In nativitate domini prosa (na k. 4); De S. Stephano; In festo Paschae (k. 22); In festo Corporis Christi (tu w objaśnieniach zwalcza w obszernym wywodzie heretyków, którzy przeczą sanguinem et corpus esse in sacramento eucharistiae realiter); Prosa de S. Ladislao rege Ungariae (k. 41; tu obrona jego świętości); Prosa de S. Cruce (k. 57); Prosa de S. Floriano (k. 72); Prosa de S. Stephano rege Pannoniae (k. 76); Prosa de S. Stanislao martire et episc. crac. (na k. 77; zaczyna się: Jesu Christe rex superne Deo Patri coeterne Tibi laus et gloria); Prosa de S. Venceslao (k. 80); Prosa de S. Heduige duce majoris Poloniae et Slesiae (k. 81); Prosa de S. Martino (k. 82, tu obszerny wywód o kapłaństwie).

Jocher 6403, 7022. — Bentkowski Hist. lit. II 299. — Wierzbowski I 750, II 1071. — Kopera Spis druków Czaps. nr 124. — Kotula Właściciele rękop. 1929 nr 147.

Akad. (defekt) — Bawor. (Czarn.) — Bibl. w Suchej — Czartor. — Dziedusz. — Dzików — Gdańska miej. — Jagiell. — Kapitulna Krak. — Krasiń. — Muz. Nar. — Ossol. — Pawlikow. — Potockich w Raju — Raczyń. — Sang. — Szembek — T. P. N. w Pozn. — Uniw. Warsz. — Warsz. powsz. — Zamoj.

— ob. Agricola Rudolf (1515) — Augustinus (1529) — Computus (1507) — Crayna Alb. (1524) — Lombardus (1519, 1512; on to może spowodował druk tego słynnego podręcznika teolog.) — Schampechius (Compendium 1525) — Steinensis Chr. (Valla 1520) — Ursinus J. (1496) — Vegius Maph. (1512).

Liczba rękopisów odnoszących się do niego jest w Bibl. Jagiell. spora. Są to przeważnie rękopisy pism Arystot. przepisane przez niego lub tylko nabyte; niektóre z nich zawierają jego komentarz np. nr 716: Explanatio super Arist. libros priorum. — Dużo rękopisów ma treść astronom. lub matematyczną (np. Tabulae Jana de Regiomonte). — Są też rękopisy pisarzy średniow.: Alberta Wielkiego (nr 2496), P. Vergeriusa starszego, P. Lombarda, św. Tomasza (Quodlibet nr 2217—8 i 2237). Jest rękopis pism Cycerona. — Jego własnym dziełem zdaje się być nr 3201: Explanatio super psalmos et epist. apost.... oraz nr 2205: Quaestiones variae theol. et philos., super quibus disputare solebat.

O wykładach jego w latach 1488 i nast. na wydz. filoz. ob. Liber. dilig. Wisł. (wykładał Tabulae astr., Euklidesa, Arytmet., Cycerona retor., Nigri epist. itp.). — W r. 1512 przeszedł na teologię.

Materiały do monografii o nim pozostawił Bandtkie (w kodeksie Jagiell. nr 2805).

Sołtykowicz O Akademii 240. — Wiszniewski Hist. lit. III 205; IV 141, 173, 210, 277; V 17; VI 413. — Bandtkie Hist. pols. 1835 II 101. — Jocher I str. X. — Bent-

kowski Hist. lit. II 297—9. — Zebrawski Bibliografia matem. 58—60. — Łukaszewicz Hist. szkół I 98. — Bauch Bibliogr. der Schles. Renaissance (w „Silesiaca" 1898). — Morawski Hist. Uniw. II 159, 317. — Wisłocki Wisna Wistka (w Przeglądzie Powsz. 1880 str. 346 i nast.). — Twardowski O filozofii średniow. 1910. — Birkenmajer Stromata 1924. — Wisłocki Liber dilig. str. 528. — Barycz Conclusiones Univ. 1933 str. 491. — Tenże Hist. Uniw. Jag. (1935) str. 246—8. — Piłat-Kossowski Hist. liter. (1926) II cz. I str. 293 oraz I cz. 2 str. 158 i 176. — Korbut[2] I 26. — Finkel Bibl. III 1899.

WRAXALL N. W. Memoirs Of The Courts Of Berlin, Dresden, Warsaw, And Vienna, In the Years 1777, 1778, and 1779. By N. W. Wraxall, Esq. In Two Volumes. Vol. I. London: Printed For T. Cadell Jun. And W. Davies, In The Strand. 1799. w 8ce, k. tyt., str. XII i 414. — Vol. II.... k. tyt., str. XII i 490, k. 1 nlb.

Autor odbył podróż w r. 1777 przez Hanower do Berlina, stamtąd udał się do Drezna. Opisuje rządy Fryderyka II i przytacza o nim wiele anegdot i informacji. Bawił też dłużej w Wiedniu i Budzie, po czym podążył do Polski. W liście XVII (str. 389 tomu I) opisuje swą podróż przez Ołomuniec i Cieszyn. 30 maja przybył do Krakowa. Opisuje jego zniszczenie. Ogląda na Zamku miejsce relative to the celebrated enterprize of Charlot and Choisy i opisuje to obszernie. Wyjaśnia znaczenie konfederacji barskiej. Zwiedza Wieliczkę i podziwia kopalnie. Stamtąd jedzie do Warszawy.

Opis pobytu w Warszawie zajmuje w t. II str. 1—132. Autor zna bliżej Mr. Wroughtona, min. his Majesty's, i bardzo wiele korzysta z jego informacji. Rozbiera przyczyny upadku Polski, podając jej historię od śmierci Sobieskiego. Kto uplanował rozbiory? Stan Polski przedstawia nader ujemnie (assasinations, robberies, frauds, divorses, invasions of property itp.). Przewiduje dalsze rozbiory. Charakteryzuje Stanisława Augusta i życie dworu (luxury, pleasures and profusion of the court). O zamachu na króla. Jego rodzina. Opisuje jego miłostki (C—a, T—s, G—a itp.). Sporo wiadomości o magnatach polskich (krytyczna ocena), do których go wprowadził Mr. Wroughton. Okolice Warszawy (Mokotów, Powązki). Plica polonica. Położenie chłopów. Wyjazd do Królewca.

Chociaż autor odniósł w Polsce niemal same ujemne wrażenia (razi go zwłaszcza rys orientalizmu), podróż jego godna uwagi, zwłaszcza że taką musiała być o nas opinia jego głównego informatora Wroughtona. Egz. Czartor. glosował w języku angielskim jakiś Polak, polemizując z autorem. Czartor.

Vrede-Breker (Den Sweedtschen) waer in verhaelt wort wat' er na het sluyten van het Rootschiltse Tractaet tusschen beyder zijds Noortsche Konigen, Rycx-Raden, enz. van 26 Febr. — 9 Aug. 1658 voorgevallen is. Oock wat' er naar het breeken des Vredes in het belegeren van Coppenhage, als mede omtrent Croonenburgh gepassert is. 1660. w 4ce, str. 32.

Pokój zerwali Szwedzi. Jest to relacja, co się działo między Szwecją a Danią w r. 1658 i o oblężeniu Kopenhagi. Także o udziale Polski.

Vredens-Tractaat (Eenwig) gesloten touschen Johan Casimir, Koning van Polen enz. enz. enz. De Republyk van Polen, en... Bont-Genooten Leopold, Roemsch Keizer, enz. enz. enz., en Frederik Wilhelm, Keur-Vorst van Brandenburg, enz. enz. enz. ter Eenre, en tusschen Karol Gustaef, Koning van Zweden, enz. enz. enz., en by het afsterven zyner Zweedsche Majesteit, agterfolgt, en vol-ent, door des zelfs Erfgenaem, en Opvolger in't Gebied. Karel Koning van Zweden, enz. enz. enz. ter andere zyde. Door bemiddeling van Lodewyk de XIV. Koning van Vrankryk, ec. ec. ec. In't Klooster van Oliva den derde May 1660. w 4ce, str. 24.

Podany tu traktat oliwski. Czartor.

Vredenstractaten (Olyvesche) tusschen den Koning van Pohlen en de Croon van Sweden. 1660. w 4ce, str. 12.

WREN Maciej. Increpatio Bar Jesu sive polemicae adsertiones locorum aliquot S. Scripturae ab imposturis perversionum in Catechesi Racoviana... Londini, typis Flesheri, 1659. w 4ce, k. 12, str. 762 i k. 1.

Jocher 3331 (ma z datą 1660).

WRESNANUS (z Wrześni) Bartłomiej, bakałarz sztuk, senior bursy fil. i szkoły Bożego Ciała. Gratvlatio Manivm Ad Illvstris: Et Reverendis: D. D. Petrvm Tylicki Episcopvm Crac: Ducem Seuerien: &c. M. Bartholomaei Wresnani Academiae Cracouiensis Pro-

fessoris, Bursae Philosophorum Senioris. [Tu wieniec, a w jego środku ręka z lilią. W środkowej części wieńca napis: Lilivm Vt Spinis, Sic Virtvs Ardvis Non Leditvr]. Cracoviae, In Officina Simonis Kempinij, A: D. 1607. w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Tylickiego (z wierszykiem). — Po czym Carmen dedicatorium i Periocha. — Właściwe powinszowanie nosi tytuł: Manes. Viator... i ma (jak zwykle u niego) formę dialogu. W panegiryku tym wylicza kilkunastu sławnych uczonych polskich dawnych czasów (Jana z Głogowa, Długosza, Hozjusza, Kromera, Orzechowskiego, Karnkowskiego) i przypomina Akademię. — Kończy wiersz Echo... i trzy drobniejsze utwory podpisane przez uczniów: Piotra Pieniążka, Wacława Jurkowskiego. Wawrz. Trzebuchowskiego. Ossol. — Uniw. Warsz.

— Hymenaevs Illvstri Et Magnif. Domino, Domino Alberto Giebvltowski A Bakowiec, S. M. R. Secre: &c. Comitum à Koziegłowy nepoti, &caet. Patri Sponsę: Illvstri Bonaeqve Spei Ivveni Ioanni Giebvltowski S. C. Fratri Sponsę: Illvs. Annę Giebvltowska, Nouę Sponsę: Illvstri Et Magnif. Domino, Andreę Drzewicki a Drzewica, Clarissimo ac Felicissimo Sponso: Admodvm Reveren: Domino, Domino Ioanni Drzewicki, Canonico Gnesnensi, &c. &c. Fratri Sponsi: Illvstri Et Magnifico Domino, D. Christophoro Koricinski, S. M. R. Secretario ad Hispaniam Legato, Giebułtouię stirpis cognato: Caeterisq; eius Fratribus ac Hospitum viris amplissimis, Dicatvs A M. Bartholomaeo Wresnano, Collega Minore, Cracoviae, XV. Cal: Nouembris, Anno Domini. 1616. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Na czele herby Wojciecha Giebułtowskiego i Anny Drzewickiej, potom wierszyki do rodziców, rodzeństwa i pokrewnych. Od ark. A tj. od karty 5: dłuższy poemat pt. Epos nuptiale (pochwały rodu Giebułtowskich).

Por. Buczkowski M. (Hymeneus).

Czartor. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Icopeia Nvptialis Nobilis & Generosi Domini, Domini Nicolai Stradomski, ducentis in vxorem Nobilem & Generosam Catharinam Virginem Filiam Illvstri Ac Magnifici D. Domini Iacobi Psonka à Babina, Viri antiquâ fide, morum suauitate, doctrinę praestantiâ excellentissimi: Sponso & Sponsę tum parentibus vtriusque. data, dicata, oblata. VI. Cal. Dec. A Magistro Bartholomaeo Wresnano, In Academiâ Cracouien: Collega Minore & Professore. [Tu winietka: ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Basilij Skalski. Anno Domini, 1617. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Stradomskiego (Prus) i wierszyk; na nast. stronie herb Jakuba Pszonki (Janina) i wiersz na jego pochwałę. Na czwartej stronie wiersze dedykacyjne.

Od k. A poemat: Icopoeia, złożony z drobnych wierszyków pochwalnych o bardzo nikłej treści na cześć różnych członków i krewnych obu rodzin, tak mężczyzn jak i kobiet. — Na k. B_2: Carmen ad hospitem de jure Babinensium antiquissimo propter convivii hilaritatem. Ex historia Stanislai Sarnicki. (Przedrukował ten wiersz Windakiewicz j. n.). — Kończy wiersz: Ad nob. dominum Nicolaum Charmeski... oraz: Interpretatio juris. Ten ostatni wierszyk zaczyna się: Omnis homo mendax: cantat sacra pagina verum. Hoc fundamento ius Babinense viget...

Wresnanus przewierszował i amplifikował opowieść Sarnickiego o Babinie, ale nowych szczegółów nie dodał.

Windakiewicz w Archiwum do dziejów liter. VIII (1895). — Korbut [2] I 359.

Czartor. — Jagiell.

— Lacrymae Academicae In Lvctvosvm Fvnvs Illvstrissimi ac Reuerendissimi Dni D. Bernardi Macieiowski, S. R. E. Cardinalis, Archiepiscopi Gnesnensis, Primatis inclyti Regni Poloniae, Legati nati, Mortvi XIV. Cal: Feb: Sepvlti Prid: Idvs, Anno D. M.DC.IIX. Dicatae. Execvtoribvs Pientissimis, & Fratri maestissimo. A. M. Bartholomeo Wresnano effusae. Cracoviae, Apud Viduam Iacobi Sibeneycher, A. D. 1608. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Zawiera szereg drobniejszych wierszy: Ad M. Pstrokoński, ad Paulum Wołucki, ad Casp. Macieiowski, ad Hier. Ręczaiski, ad J. Fridrichowski, ad Lucam Doctorium. — Po czym idzie dłuższa elegia pt. Plange patrem moerens Academia, plange Patronum. Tu opłakuje zgon Maciejowskiego. Kończy kunsztowna Ode dicolos distrophos. Ossol.

— Mortis Ivdicivm In Funere Admodum Reverendi Domini, Domini Alberti Szydłowski, A Szydłow, Cvstodis

Et Canonici Cracouiensis, Wladislauiensis, &c. &c. Viri omni pietate, iustitia, & doctrina praestantissimi. Execvtoribvs Moestissimis Dicatum, A. M. Bartholomaeo Wresnano, Collega Minore & Professore Acad: Crac. O Mors! bonum est iudicium tuum. Eccles: 41. Mortuus V. Non. Maij. Anno Domini, 1617. Vixit annis LXIII. [Tu ozdobnik: gwiazdka]. Cracoviae, In officina Typographica Basilij Skalski. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Rozpoczynają dwa herby: Tom. Oborskiego i Jana Szydłowskiego, oba z wierszykami. — Następują wiersze łacińskie do Tomasza Oborskiego. do Pawła Garlińskiego, do Krz. Nosarzewskiego, do J. Szydłowskiego, do kapituły krakowskiej. — Elegia in obitum Alb. Szydłowski; Autor ad Manes; Mortis judicium (rozmowa „poety" ze śmiercią) — tu pochwały Szydłowskich i Krasińskich. Kończy wiersz in subitam mortem.

Bawor. — Czartor. — Dzików — Ossol.

— In Natalem diem Ioannis Comitis à Tarnow belluli infantis felicibus auspicijs nati, Carmen Illustri ac Magnifico Dño: D. Ioachimo Comiti à Tarnow Vendensi &c. Capitaneo &c. Patri eiusdem. Et Illustri ac Magnifico Dño, D. Stanislao Comiti â Tarnow Castellano Sandomirieñ: Busceñ: Stobniceñ: &c. &c. Capitaneo &c. Senatori amplissimo, infantis Auo. Caeterisq; Hospitibus gratissimis & clarissimis. Dicatvm à M. Bartolomaeo Wresnano Collega Minore. Cracoviae Apud haeredes Iacobi Sibeneycheri VI. Kalen. Sextil. Anno Domini M.DC.XIV. (1614) w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na pierwszych dwóch stronach herby Tarnowskich i Firlejów (z wierszami).

Po czym idą wiersze: Ad Patrem, Ad Avum, Ad hospites (do Tarnowskich ojca i dziada).

Od ark. B idzie panegiryk na urodziny (Epos Natalitium), zawierający pochwały retoryczne dla Tarnowskich i Firlejów.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— In nuptias Illustris et Magnifici dni D. Stanislai Comitis in Wisnic Lubomierski, capitanei Sandecen: Scepusien: etc. etc. et illustris Sophiae ducissae ab Ostrog, Alexandri ducis Ostrogiae, olim Palatini Volhiniae, etc. filiae: Carmen iisdem sponsis, ac Illustriss: ducibus ab Ostrog, Janussio Castellano Cracoviens. etc. etc.; Constantino et Janussio nepotibus illius, sponsae germanis; Illustri et Magnifico D. Domino Sebastiano, Comiti in Wisnic Lubomierski castell: Voinicen: capitan: Sendomirien: Dobcicien: etc. etc., patri sponsi; caeterisq; hospitibus dicatum a M. Bartholomeo Wresnano. IV. Idus Febr. Anno Domini M.DC.XIII. (1613). Cracoviae, in officina Basilii Skalski. w 4ce, k. 16 nlb.

Na odwrocie karty tyt. herb Lubomirskich i dwunastowiersz łaciński. Po czym idą: Carmen ad sponsum, ad sponsi patrem. Następnie herb Ostrogskich i 10 wierszy po łacinie, tudzież wiersze do Konstantego i Janusza z Ostroga. Dalej: In arma Annae comitis in Wisnic ex gente Braniciorum surculi gemmantis, matris sponsi carmina duo (z jej herbem). Dalej: Ad Dominum Sieniawski i ad hospites. Wreszcie: Calcar Viae i Poema nuptiale.

Jagiell. — Ossol.

— Planctus Mvsarvm Jn obitu Clarissimi & Excellentissimi viri Domini, Dñi. Stanislai Iacobeii Curelouiensis, Artium Magistri, Philosophiae Doctoris, Medici & Mathematici insignis, Professoris almae Academiae Cracouiensis. [Tu ozdobniki: 2 gwiazdki, a między nimi krzyżyk]. Reuerendo Domino Jonani Saborouio, SS. Theol: Sent: Custodi, S. Floriani Col: Maiori & Prof: V. D. M. Matthiae Kwasniowic Curelouiens: Col: Minori & Profess. Spectabili viro Dño. Theophilo Jacobeio Aduocato Curelouien. Executoribus moestissimis Dicatvs a M. B. W. Anno Dñi 1612. [Tytuł w obwódce z linii]. w 4ce, k. tyt. i str. 5 nlb.

Na odwrocie karty tyt. wierszyki do trzech egzekutorów wymienionych na karcie tyt.

Panegiryk ma formę dialogu między Euterpe i Uranią. Między innymi Euterpe wspomina o jego studiach w Paryżu, a Urania o pobycie we Włoszech (Hippocratis genuinm Coi sectatus). Jagiell. — Ossol.

— Poema Lvgvbre, In funus Illustris & Magnifici Domini, D. Sebastiani Comitis in Wisnic Lvbomierski, Castellani Woynicien. Capitanei Sendomierien. Dobczycien. &c. Senatoris prudentissimi, patriae amantissimi, mortui X. Cal. Iul. Sepulti Nonis Aug. Anno

Dńi, MDC.XIII. (1613). Illustri & Magnifico Domino, D. Stanislao Comiti In Wisnic Lvbomierski Capita. Sendomir. Sandecen. Dobczicen. Scepvsi. &c. Filio moestissimo. Illustrissimae Sophiae Dvcissae Ab Ostrog, Coniugi ipsius dulcissimae. Illustri et Magnificae Heroinae Annae De Rvsca Vxori Defuncti tristissimae. Caeterisq; omnibus, ac hospitibus ad hanc diei celebritatem congregatis. Oblatum a M. Bartholomaeo Wresnano Collega Minore. Cracoviae Apud haeredes Jacobi Sibeneycheri (1613). w 4ce, k. tyt. i k. 15 nlb.

Na trzech pierwszych stronach herby Lubomirskich, Ostrogskich i Branickich z odpowiednimi wierszykami łac. — Na trzeciej karcie wiersz: Dedicatorium carmen ad Stan. Lubomirski; zakończone: Manes ad Hospites.

Po czym idzie obszerny panegiryk wierszem. Opisuje Dobczyce, wychwala Lubomirskich i ich powinowatych. Dużo o Wojnickim, Turzonach, Gruszkowskich, Zebrzydowskich itp.

Bawor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— Svspiria In Funere Petri Tilicki, Episcopi Crac: Dvcis Seuerien: Cancellarii Academiae. Executoribus moestisssimis D. Dnis & Patronis liberalissimis dicata. Ex intimis cordis penetralibus M. Bartholomaei Wresnani Collegae Minoris & Professoris ducta. IV. Idus Sext: Crac: in Minori Coll: Anno Dni, MDCXVI. Decessit XII. Cal. Sextil. Cracoviae, Anno Domini, 1616. w 4ce, k. 12 (sygn. 1—4 i B_4).

Na odwrocie tytułu herb Andrz. Lipskiego (i wiersz), po czym dedykacja dla niego (wiersz). — Na nast. kartach 3 wiersze do egzekutorów test.: And. Łukomskiego, Andrzeja Kretkowskiego oraz ad reliquos executores.

Od ark. A idzie poemat pt.: Juvenis. Lux. Tenebrae. Cały wypełniony pochwałami dla P. Tylickiego.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Theolesia Illvstrissimo Domino, Domino Ianvssio Dvci Ab Ostrog, Castellano Crac: &c. &c. Senatori Amplissimo, Fautori Academiae Cracou: liberalissimo: Pro natali die Ioannis Władzimierz (sic), Infantis belluli in Ostrog haeredis, IX. Calend. Quinctilis nati, Scripta & dicata A M. Bartholomaeo Wresnano, Collega Minore ac Professore. [Tu ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Basilij Skalski, Anno Domini 1617. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Na pierwszych dwóch stronach herby Ostrogskich i Tarłów (z wierszykami). — Po czym wiersze: Ad patrem infantis, In nomen infantis, Salutatio, Academia Crac. itp.

Od ark. B idzie poemat pt. Theolesia asteroplasta. U góry kart zamieszczone są małe rycinki przedstawiające Trójcę św., Junonę, Wenus, Merkurego, Jowisza, Marsa, Saturna. W poemacie, nawiązując do motywu planet, wychwala ród Ostrogskich i przepowiada, że nowonarodzony stanie się gloria Sarmatiae.

Juszyński II 348 podaje to z tytułem polskim, co oczywiście jest błędne.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Lwow.

— Threnusae In funere Sophiae Stradomska Matronę pudicissimę prudentissimęq; Generosis D. Dominis Nicolao, Et Melchiori, Stradomsciis a Stradomie: Iuvenibus vere nobilissimis atq; doctissimis, filiis defunctae pientissimis: Datae, Oblatae, Dicatae, A Bartholomaeo Wresnano Collega Minore. & Professore Academię Cracouien. [Tu winieta]. XIII. Cal. Decemb. Anno Domini, M.DC.XIIX. (1618). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb (krzyż podwójny w koie) i wiersz dedykacyjny. Po czym idą trenuzy (na cześć zmarłej a także Olizarowskich i Oleśnickich, tj. ojca jej i matki). Kończą: Epitaphium i Valedictio filiorum.

Na ost. stronie wiersz: Ad generosum D. Jacobum Psonka a Babina. Zaczyna go od maksymy: Qui mortem vicerit, lege Babinensi auratus miles invictus creatur. Do tej maksymy nawiązuje wyrażenie żalu po zmarłej. Ossol.

— ob. Baronius (Vita S. Stanislai) — Epigramata (1601) — Makowski Hier. (Trzy splendory 1643) — Starowolski (Laudatio Acad.).

Święcki Hist. pam. II 329. — Encyklop. Orgelbr. XXVII 879. — Barącz Rys zab. kaznodz. II 199. — Wiszniewski Hist. lit. VIII 160, VI 323. — Juszyński II 348. — Siarczyński Obraz II 328. — Ambroży Grabowski w Pamiętniku Warsz. 1818 str. 89.

WRIDT Fridericus. Micrologus epithalamii, nobili ac famato domino D. Andreae Belli sponso et lectissimae

virgini Magdalenae Piphanownae, spectabilis ac generosi domini D. Georgii Piphan proconsulis Cracoviensis, filiae sponsaeque dilectae per G. D. Fridericum Wridt, oculistam Lithotomum, herneotomum, primarium regiminis, illustrissimi DD. Colo: et Comen: Cracoviensis de Kayserstein Chyrurgo-medicum dicatus et lyra poëmatica luci decantatus exporrectus. Cracoviae, In officina Schedeliana Anno a Christo nato M.DC.LIX. (1659). Die 16. Februarii. fol., k. 2 nlb.

Juszyński Dykcjon. II 348. Jagiell.

WROBEL (Passer, Passerinus) Walenty (z Poznania, Posnanitanus, Posnanianus, ur. około 1475 † około 1538), prof. teologii w Akad. Lubrań. i kaznodzieja w kośc. M. Magdal. Opusculum Quadragesimale per Valentinum Posnanianum recollectum, omnibus, & potissimum in Vinea Dni laborantibus, perutile. Jn hoc Opusculo continentur. Tractatulus de Poenitentia & partibus eius. Tractatus de decem Praeceptis Dei, Declaratio Orationis Dominicae. Declaratio Symboli Apostolorum. Benedictus Devs in saecula. [Na końcu:] Ex officina Melchioris Lottheri inconniuentis industrię typographi quam maxima cura ac diligentia prodijt, Anno a redempto genere humano sesquimillesimo et tricesimo septimo Mense vero Februario. (1537). w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb. (nie sygn.) i 255 (sygn. A—Kk_7).

Druk antykwą, tylko tytuły rozdziałów gotykiem.

Dedykacja: Principi Johanni ex Ducibus Lithuaniae Dei gr. episcopo Posnaniensi... Valentinus Posnanianus. — Wita tu biskupa przybywającego ex Vylnensis ecclesiae regimine i wiele nadziei z tym wiąże. Wszystkie stany wciąż grzeszą (milites, mechanici, agros possidentes) — na końcu silnie piętnuje grzechy kleru, nawet pasterzy. Duchowni Gulae et Veneri indulgent, animus eorum in patinis magis quam in sacris libris versatur. Dzieło to ma dopomóc do ich naprawy. Datow. ex Posnania 19. Decembris 1536.

Dzieło składa się z 3 traktatów, będących wyrazem dążenia do odrodzenia stosunków w polskim Kościele. Pierwszy z nich nosi nazwę „De poenitentia". Wykazuje tu pożytek pokuty i spowiedzi, udowadnia ich starożytność (istniała spowiedź w zakonie mojżeszowym), o rodzajach spowiedzi, przed heretykami nie wolno się spowiadać (k. F). Pokuta powinna polegać na zadosyćuczynieniu (o tym obszernie na 8 k.) i poprawie. Opiera się na pismach św. Augustyna, Bazylego, Chryzostoma, Tomasza (Angelus). Bonawentury i Duns Scota. Tych samych autorów (obok innych pisarzy kośc.) cytuje i w dalszym ciągu.

Traktat drugi jest komentarzem do dziesięciorga przykazań: Tractatus de praeceptis Dei (od k. G_4—Ff_8). Obowiązują one sub rigore dominicae ultionis, na co przytacza przykłady z Biblii. Obszernie wyciąga konsekwencje, jakie płyną z każdego z przykazań i metodą scholastyczną (quaeritur... arguunt... respondetur...) broni konieczności i pożytku tych konsekwencji. Tak np. z I przykazania wyciąga wniosek, że zakazaną jest astrologia i zabobony (diwinacje, cudowne leki, chiromancja — wymienia sporo przesądów). Cechą bowiem charakterystyczną dzieła jest, że nie ogranicza się do wywodów moralizujących, ale przytacza często konkretne przykłady nadużyć i grzechów, podciągając je pod zakazy zawarte w Dziesięciorgu. Stąd np. mówi o grze w karty, o widowiskach publicznych, o karczmach (zakaz w dni święte) na k. P_2 i Bb_5, o kontraktach reemptionis (wyderkafach) na k. Z_4, o symonii (grzechy właściwe życia duchowieństwa porusza często i odważnie), o dziesięcinach (k. Cc_4). Nie trzeba jednak przypuszczać, że przytacza przykłady czerpane z własnej obserwacji, a więc z rzeczywistości polskiej. Zgodnie z całą szkołą scholastyczną, której jest epigonem, czerpie także i przykłady z literatury kanonistycznej. Chętnie cytuje Corpus juris canonici i glosę (Hostiensis itp.). Pisarzy starożytnych nie zna; rzadkie cytaty z Cycerona lub Seneki robią wrażenie przejętych z drugiej ręki.

Trzeci traktat (k. Gg—Kk) jest komentarzem do Oratio Dominica, a połączony jest z nim wywód „De symbolo Apostolico". I tutaj treść jest moralizująca. Pytanie: qui contra hoc peccant najbardziej interesuje autora. Kończy rzecz obszerny indeks, zajmujący 8 stron.

Bywa podawane z datą wyjścia 1534 i 1536.

Ojciec mój w Bibliogr. XVI stulecia (1875) podaje z dedykacją Paulo Holszański episc. Vilnen. — Taki biskup nie istniał, jest to więc jakaś myłka.

Janociana I 207—8. — Jocher nr 6565 i 6760 (podaje daty 1534 i 1536). — Wierzbowski I 97. — Piekarski Katalog kórn. nr 1597. — Kopera Spis nr 162. — Formanowicz Katalog bibl. kap. gnieźn.

1930 nr 415 (przytacza właścicieli egz. bibl. Sem.).

Akad. — Bibl. w Suchej — Borkow. J. — Czarn. (Bawor.) — Czartor. — Czerwony Dwór — Czetwert. — Dzików — Dzied. — Jagiell. — Kórnik — Moszyń. — Muzeum Nar. (Czaps.) — Ossol. — Pawlik — Tow. P. N. w Pozn. — Semin. Gniezn. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— Propugnaculum Ecclesiae: aduersus uarias Sectas huius tempestatis: per Valentinum Posnanitanum: ex uarijs Sacre Scripture locis: Doctoribusue breuibus collectum. Ex uerbis Christi Dni: Matthei. xxiiij. triplex causa ruine Christianorum in corruptos mores demonstratur. Et scandalisabuntur inquit multi: En tibi primam causam: scandalum: Sequitur: multi pseudo Prophete surgent: Ecce secundam doctrinam hereticorum. Addit: Et quoniam abundabit iniquitas: refrigescet charitas multorum. Habes tertiam: ex passione. [Na końcu:] Lipsiae Impressit, Melchior Lottherus. Anno post Christum Natum. M.D.XXXVI. (1536). w 8ce, k. tyt. i k. 174 nlb. (sygn. A – Kk_3).

Druk antykwą, tytuliki rozdziałów drukiem gockim.

Ded.: Erasmo Dei pacientia Clare tumbe quam mogilam vocant abbati... (Jest to Erazm Ciołek, opat w r. 1522—46). Podnosi tu zwycięstwa Polski nad otaczającymi ją wrogami i odnajduje ich przyczynę w dotychczasowej pobożności narodu i królów. Sławi Wład. Jag., jego synów, król. Elżbietę i Zygmunta I. Robiąc ślub do św. Stanisława uzyskał zwycięstwo nad Wołoszą (i sprawił divo Stanislao imagines argenteas multis aureorum milibus). Przeciwstawia temu sekty bezbożne: Lutheri impietates, catabaptistarum atque pneumaticorum seditiones... Advehuntur non pauca in Poloniam e vicina Germania... De multis nobilibus et plebeis loquor. Aby się temu sprzeciwić, miewał praeterita estate (1534) lectiunculas pro clero (zapewne w szkole Lubrań.), w których uczył, jak zwalczać błędy sekt. Dedykuje to Erazmowi, którego uczył in Trivialibus et aliis liberalibus literis Cracoviae. Datow. ex Posnania 7 octobr. 1535.

Na nast. karcie powtórzony tytuł z małą zmianą: Propugnaculum Ecclesiae catholicae adversus varias sectas Lutheri aliasque hujus temp. doctrinas... Istotnie jest to pierwsza w naszej literaturze tak zasadnicza polemika z nauką Lutra, na kilkanaście lat przed Hozjusza Confessio. Składa się z 10 „artykułów" czyli traktatów, omawiających naukę Lutra i zbijających ją powagą Biblii oraz ojców Kościoła. Kolejno rozbiera więc: De observandis sacris jejuniis (k. B). — De fide et operibus (k. F). — Opera bona in nobis non esse peccata. — De tribus partibus poenitentiae (podobny temat, ale ujęty z punktu widzenia etycznego opracował w osobnym dziele). — De sacrificio missae. — De communione sub una specie laicorum (k. S_3). — De continentia sacerdotum (k. V_3). — De invocandis sanctis (k. BB_3). — De primatu Petri (k. Dd_4). — De Purgatorio.

Pisze metodą scholastyczną. Formułuje tezę, zestawia argumenty ze St. i Now. Testamentu oraz z autorytetów (tj. dawnych pisarzy kościelnych), przeciwstawia argumenty przeciwników, wyciąga z nich conclusiones, udowadnia, że nie dadzą się pogodzić z powagami... Głównymi powagami są św. Augustyn, Bazyli, Ambroży, Beda, Chryzostom, uchwały najstarszych soborów itp. Cytuje dość często Lutra (opusculum de libertate christ. i inne jego prace), Oecolampadiusa, Melanchtona. Polemizuje też czasem z wiklefitami (Jan Rokiczana na k. T_8, Wiklef na k. V_4). Z książki widać, że już w r. 1534 propaganda luterska w Polsce była bardzo silną (choć po nazwisku polskich zwolenników Lutra nie wymienia). Istotnie ambonę poznańską po Wróblu powierzono dominikaninowi A. Samuelowi, który niebawem przeszedł na luteranizm.

W bibl. Bawor. (Czarn.) jest egzemplarz pięknie oprawny, z herbem Zygm. I, zapewne z jego biblioteki.

W r. 1914 miał na sprzedaż antykwariat Wildera i cenił 25 rs.

Jocher 2889. — Łukaszewicz Obraz m. Poznania II 238. — Muczkowski Statuta str. 138 (scripsit „Prop."). — Wierzbowski Bibl. I 94. — Kopera Spis druków 1900 nr 153. — Formanowicz Kat. bibl. kap. gn. nr 416. — Kotula Właśc. rękopisów nr 2 i 514. — Piekarski Katalog. kórn. nr 1598. — Ks. Warmiński And. Sam. i Seklucjan 1906 str. 213.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchej — Borkow. Jerzy — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Dziedusz. — Jagiell. — Kórnik — Krasiń. — Muz. Nar. (Czaps.) — Ossol. — Pawlik. — Pusłow. — Popiel. — Semin. gniezn. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz powsz.

— Zołtarz Dawidow, Przez Mistrzá Wálántego Wrobla, niekiedy Káznodzieje poznańskiego, na rzecz Polską wyłożony... ob. Dawid (w tomie XV 67—70).

Tu opisane wydania tego Zołtarza (Psałterza) z lat 1539, 1540, 1543, 1547, 1550, 1567).

Już w literaturze wczesnej średniowiecznej (św. Augustyn, św. Grzegorz) zaczęto wykładać psalmy symbolicznie, tj. szukając w nich dowodu, że odnoszą się one do Chrystusa, do jego życia, narodzenia i męki, do niewiary pogan i Żydów, do ich ukarania i rozproszenia itp. W połowie w. XV zebrał i spisał tego rodzaju komentarze kard. Turrecremata (ob. tom XXXI str. 410—2) a dzieło jego rozpowszechniło się drukiem. Jego śladem ułożył swój komentarz Wróbel, ale w nieco innym sposobie. Wróbel daje przy każdym psalmie regest, potem wyjątki z psalmu (po łacinie i po polsku), a po każdym wyjątku daje „wyrozumienie tekstu" możliwie proste, łatwe do pojęcia, daleko przystępniejsze niż symbolika Turrecrematy. Ale i on wykłada psalmy, odnosząc wszystkie ich zwroty do Now. Testamentu i do chrześcijaństwa, i traktując je jako proroctwa o kościele, papieżu, herezjach itp. Wykład Wróbla miał duże powodzenie, jak świadczą ciągłe przedruki, podczas gdy dzieło Turrecrematy mało się u nas rozpowszechniło.

Dużo materiału czerpie Wróbel z autorów wcześniejszych: od św. Augustyna do Turrecrematy. Korzystał także pisząc z rękopisu starszego Psałterza, ogłoszonego drukiem w Krakowie 1532 (ob. tom XV str. 66).

Ob. o tym przekładzie obszerne studium Brücknera Psałterze polskie w Rozpr. Akad. filolog. XXXIV (1902) str. 318—27. Brückner odszukał odpis rękopisu Wróbla, wcześniejszy od druku (z Kórnika), o którym pisał już Działyński (Zabytek dawnej mowy 1857). Pochodzi ten odpis z r. 1528, a pisany jest ręką Jana Wiliczińskiego.

Do druku przygotował rękopis Wróbla († 1538) Glaber, który go nieco językowo ogładził. Podał też tu wiadomość biogr. o autorze.

Brückner Literatura relig. II (oraz recenzja Fijałka w Pam. Liter. 1904 str. 667). — Warmiński And. Samuel str. 7 i 213. — Łoś Przegląd zabytków 1915 str. 174. — Morawski Nidecki str. 8. — Grabowski Skarga str. 13—15. — Korbut² I 118.

Ptaśnik Monumenta Pol. typogr. str. 162. — Kopera Spis druków Czapskich nr 184 (wyd. z r. 1547) i 286 (wyd. z r. 1567).

Biblioteki wymienione w tomie XV.

Bawor. (z r. 1539) — Raczyń. (z r. 1567) — Semin. Gniezn. (z r. 1539) — Warsz. powsz. (z r. 1539).

— ob. Dawid (Psałterz) — Szamotulski Grz. (Vincula 1536) — Wujek (przedmowa Konarskiego do „Postylli mniejszej" 1580).

Kilka nowych dat z jego życia podaje Fijałek w Pam. Liter. 1904 str. 667, uzupełniając biografię podaną przez Glabera. Tu też o jego bibliotece i o jego wykształceniu, a także o jego kaznodziejskiej działalności.

Rękopis jego „Sermones adventuales" przepisany w r. 1540 jest w bibl. Sem. Duch. Gniezn.

Jocher 3856 cytuje jego dzieło „De sacramentis" (egz. pozbawiony tytułu). Będzie to zapewne fragment z Opus quadragesimale lub Propugnaculum.

Hosii Epistolae I str. 716. — Wisłocki Liber diligentiarum str. 529.

Bandtkie Hist. druk. Krak. 342. — Lelewel Bibl. ks. I 111—13; II 191, 426. — Wiszniewski Hist. lit. VI 482; IX 6—7, III 87. — Kucharski w Pamięt. Relig. Mor. t. XVII. — Weteran poznański 1825 str. 572. — Dzienn. Wileń. (1819) II 550 -2 (Sobolews.); 1825 I 246—7 (Moszyński). — Maciejowski Piśmienn. pols. Dodat. 339. — Trębicki Bibl. Warsz. III 576. — Łukaszewicz Opis hist. stat. Pozn. II 241—3. — Sowiński Słownik muzyków 1874 s. 416. — Encykl. Orgelbr. XXVII 860. — Tygodnik Katol. 1872 str. 449 (Dogmat nieomylności). — Pelczar Zarys kaznodz. II 121.

Brückner Dzieje liter. I 88—91. — Tenże Liter. relig. II 33. — Tenże w Bibl. Warszaw. 1902 II. — T. Grabowski Skarga str. 13—17, 55, 137. — Kossowski w Przewodniku Nauk. i Liter. 1905 str. 421. — Ks. Mazurkiewicz Początki Akad. Lubrańsk. 1921 str. 18. — Tenże w Przeglądzie Teolog. 1925. — Barycz Hist. Uniw. Jag. (1935) str. 189. — Tenże Szkice z dziejów Un. Jag. (1934) s. 136 — Pilat-Kossowski Hist. liter. I 2 str. 381. — Korbut² I 117. — Finkel Bibl. hist. nr 30671.

Wróblewicz Marcin ob. Miklaszewski M. (Castalius Cracii 1725).

(Wróblewscy Adam i Marcin). Sprawa WW. JPP. Adama i Marcina Wroblewskich Oboźnicow Pttu Słonimskiego z JWW. i WW. JPP. Alexandrem Brzostowskim Starostą Sokołowskim, tudzież Woyciechem i Brunonem Pusłowskiemi jako arędownemi Sokołowa Possesorami. (1798). fol., k. 2 nlb.

Dopis.: Leopold J. Lipnicki.

Uniw. Wileń.

WRÓBLEWSKI Albertus. Laurus Palladis metrorum adornata corymbis et Ingenuo ac Venerabili Dno Jacobo Reynekker dum in Peraugustâ Diui Iagellonis Aula secundam in Artibus et Philosophia lauream publice et so-

lenniter prensaret, conferente, Excelentissimo ac Doctissimo H. Iacobowski, Collega Minore, Praeposito ad aedes S. Adalberti A V. Alberto Wróblewski, Artium et Philosophiae in Almâ Academiâ Baccalaureo dedicata. Cracoviae, 1646. w 4ce, k. 8.

Ded. Spectabili et Consultissimo Viro, D. Christophoro Schedel Senatori Civitatis Cracov. Na odwrocie tytułu wiersz podpisał Franc. Orszeti.

Zawiera 4 ody. Jagiell. — Ossol.

WRÓBLEWSKI Bonifacy, pijar (pseud. Krytalb Eraneski). Ad Illustrissimum ac Excellentissimum Dominum D. Michaelem Comitem Brzostowski Supremum Thesaurarium et Statuum M. D. L. foedere junctorum Mareschallum Bonifacii Wroblewski Sch. Piar. nomine Provinciae Lituanae Ode Vilnae Anno 1765. Typis S. R. M. & Reipublicae Schol. Piar. w 8ce, k. 4 nlb.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— Do J. W. J. Pani Eleonory z Giełgudow Wereszczynskiey Starosciny Upitskiey w dzień godowego obchodu Wiersz R. 1781 fol.

Podpis: Krytalb Eraneski. Autor dopisany: Xiądz Wroblewski pijar.

Uniw. Wileń.

— Stephano Duci Giedroycio Sacrorum Samogitiensium Pontifici... in primo sedis suae aditu Sch. Piar. Rosienensium nomine Critalbus Eranesius P. A. Vilnae in Typographia Sch. Piarum 1778. w 8ce, 1 ark.

Wiersz łaciński z tłumaczeniem polskim wierszem. Autor dopisany: X. Wroblewski pijar. Uniw. Wileń.

— Kazanie na Pogrzebie W. J. Pani P. Teressy z Tyzenhauzow Tyszkiewiczowey Generał. Maiorowy woysk W. X. Lit.... miane w Łohoysku przez X. Bonifacego Wróblewskiego Sch. Piar. Ordyn. Katedry Wilenskiey Kaznodzieię R. 1760. w Wilnie w druk. Sch. Piar. fol. 10, 4½ ark.

Przypis Antoniemu Tyszkiewiczowi mężowi zmarłej. Uniw. Wileń.

— Kazanie na początek Trybunału Głównego W. X. Lit. w Kościele katedralnym w Wilnie 1762. fol.

Uniw. Wileń.

WRÓBLEWSKI Gaspar, bernardyn. Oryginalna niewinność czyli Początek na ziemi nieskończonych pochwał w niebie bezustannie głośno brzmiących okrzyków, przy oktawie solenney bez konkluzyi panująca Pani Słowa swego Panna nieśmiertelney sławy Matka wielebnego słowa niepokalanie poczęta Nayświętsza Marya w Kościele Toruńskim WW. OO. Bernardynów z ambony publiczney przez prywatnego Minorytę X. Gaspara Wroblewskiego Ś Teol. lektora generalnego y kaznodzieję W. polskiéy prow. obserwanta, zacnie znacznemu y szlachetn. spektatorowi prezentowana, a teraz na łaskawe ręce W. Jmc. P. Andrzeja Moraczewskiego prob. Łązińskiego y Bierzgłowskiego złożona R. 1746. d. 15 Grudnia w Toruniu, druk Gotl. Ehrenfried Waetzoldt. fol., k. 11 nlb.

Jagiell. — Uniw. Wileń. — Uniw. Warsz.

— Pański Orator czyli Mowca ubóstwiony z tryumfalnym applauzem z applauduiącym tryumfem... ogłaszaiący oraz z nomenklatury ukoronowanę imię... Szczepana Swiderskiego... herbownym kleynotem na parol biorący. Przez X. Gaspra Wróblewskiego światu polskiemu rewelowany Roku 1744. fol., k. nlb. 20.

Z herbem Świderskich na odwrotnej stronie karty tytułowej. Dedykacja Szczepanowi Świderskiemu, podstolemu łęczyckiemu. Druk w Toruniu.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Report Publiczny Do Portu Zegluiącego Łodzi. Przy ktorym pełen nádźiei, y niewymownych poćiech, Zá łagodnym Fawoniuszá duktem stanoł. Z fortunnych ná zbogacenie ośierociałey Oyczyzny sukcesem z wspaniałą Prześwietney Prozapii preeminencyą, z wysoką, y poważną, zacnych, y znácznych Godnośći Honoracyą, Dziedzic Cnoty ś. p. Jaśnie Wielmożny Jegomość Pan Franciszek Poninski, Stolnik Poznański, Stárosta Kopanicki, Protektor nayosobliwszy Kustodyalnego Konwentu Poznańskiego, WW. OO. Bernardynow Prowincyi Wielkopolskiey, Przy Solennym Funebralnego Aktu depozycie Uczyniony á Ná ulżenie

w roskliwionych, y nieutulonych żalach, Jaśnie Wielmożney Jeymośći Pani Ludowice z Domiechowskich Poninski, Stolnikowy Poznańskiey, Stárośćiny Kopanickiey, Nayłaskawszey Protektorce, y Dobrodzieyce. Przez obligowanego Minorytę X. Gaspra Wroblewskiego, S. Theologii Lektorá Bernardyna. Podany. Roku Pańskiego, ktorego Bog Wćielony, w maluczkim wielce skrytośći od wiekow w czáśie reportuie 1741. W Poznaniu, w Drukarni Akademickiey. fol., k. tyt. i k. 27 nlb.

Rozpoczynają herby Ponińskich i Domiechowskich z wierszykami, po czym aprobaty. Dedyk. do Ludwiki Ponińskiej. Kazanie pełne cytat łacińskich z Biblii i autorów klas. (także z Janicjusa i Sarbiewskiego) zawiera pochwały Franc. Ponińskiego. Wychwala jego walki z dysyd. i nazywa Tacitus Novus, Tullius polski, europejski Plato itp.

Akad. — Bawor. — Jagiell. — Kaczyń. — Uniw. Wileń.

— Unicum primatialis eminentiae mysterium... Christ Ant. Szembek, Archiepisc. Gnesnensi, revalatum, oratoria suada publ. Varsaviae 1739. fol.

Uniw. Wileń.

WRÓBLEWSKI Jakub, pleban kazimierski. Phonascus Choralium 1580. w 4ce.

Dzieło dziś nieznane; znał je tylko i streścił Juszyński Dykcjonarz II 345—7. Wedle niego wydane było ze zmyślonym nazwiskiem „więc jest apokryf" (?). Miało zawierać „potwarze na jezuitów" obok pochwał dla uczonych tego zakonu. „Wystawia śpiewaków w chórze, a w każdej stronie oddzielny praecentor osobne wyśpiewuje pienia". Zawiera też obszerne pochwały Jak. Niemojewskiego: podnosi jego znajomość języków, jego dysputy z Toletem i innymi, jego fenomenalną pamięć (powtórzył całe kazanie jednego jezuity z pamięci), wspomina jakiś — dziś nieznany — jego wiersz o życiu Ben. Herbesta (?), pamflet drukowany w Grodzisku, wreszcie jego 20 przemów wypowiedzianych na synodzie piotrkowskim (?). — Wszystko to są jakieś dość mętne wiadomości. — Autorem był zapewne jakiś kalwin.

Za Juszyńskim Wiszniewski VIII 237.

WROBLEWSKI Jan. Conclusiones philosophicae ex Physica particulari de circulatione sanguinis, chylosi, chaematosi, siti, fame, origine animalium, igne, electricitate, origine ventorum, fulgure, tonitru, fulmine et lumine Boreali. w 4ce, k. 2 nlb.

(Na końcu): Respondebit E. M. D. Joannes Wróblewski praeside R. P. Joanne Bohomolec A. A. LL. & Philosophiae Doctore ac Professore in Athenaeo Varsav.: Soc. Jesu Mensis die 5ta anno 1765.

Jagiell.

WROBLEWSKI Ildefons benedyktyn. Atlantes Orbis Vniversi Sustentatores Divinissimi Principes Petrus & Paulus Apostoli. Annua recurrente Suae Festivitatis die In Peraugusta Regalis Archicaenobij Tynecensis Basilica Illustrissimae Magnorum Hospitum Coronae Devota Panegyri. Per R. D. Ildephonsvm Wroblowski, Sacri Ordinis Benedictini Cluniacensis Regalis Exempti Archicaenobij Tynecensis, Professvm. Demonstrati. Anno Domini MDCCXXVIII. (1728). Die 29. Iunij. Cracoviae Typis Academicis. fol., k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb klasztoru tynieckiego, pod nim 4 wiersze łacińskie. Przypis prozą ks. Kolumbanowi Gniatkiewiczowi, przeorowi i administratorowi klasztoru oo. benedyktynów na Tyńcu. Tu wylicza znakomitszych benedyktynów po różnych klasztorach zamieszkałych. Dalej mowa miana w doroczną uroczystość Piotra i Pawła w kościele tynieckim.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Lwow. — Zamoj.

Wróblewski Kazimierz ob. La Harpe J. F. (Historya o podróżach 1784. 1794).

Bentkowski Hist. liter. II 655.

Wróblewski Marcin ob. Ryszewski Joachim (1784).

WRÓBLEWSKI Remigiusz. Propositiones Theologicae. 1775. w 4ce.

Czartor.

— Na Jmieniny w Bogu Nayprzewielebnieyszego JXiędza Aloyzego Bukowskiego Prowincyała obranego Prowincyi Litew. Dominikana od... Rodzonych braci Remigiusza Magistra Szkół Wileńskich y Czesława Lektora Pierwszego w Szkołach Nieswiskich Wróblewskich złożony R. 1774. w 8ce, k. 4.

Dopisano Epigramma następujące: Pracowało dwóch mistrzów klecąc kilka słówek — Dokazały dwie głowy, coby mógł półgłówek.

Uniw. Wileń.

WRÓBLEWSKI Roman ks. Chrystus boleiący od grzeszników w Morzu krwi

Jego własney pogrążony Na Herbowney Łodzi Jaśnie Wielmożnego Nayprzewielebnieyszego Jegomości Xiędza Mikołaja Stefana z Chrząstowa Chrząstowskiego z Boskiego powołania Opata Koronowskiego Prześwietnego Zakonu Cystercyeńskiego J. K. M. Sekretarza &c. do pożądanego portu wyniesiony W postnych X. Romana Wroblewskiego Prowincyi Wielko-Polskiey Obserwanta, Kazaniach za dozwoleniem Zwierzchności do druku podanych, Roku w ludzkim ciele karzącego Boga 1746. w Poznaniu, w Drukarni Akademickiey. w 4ce, sygn. f_2 i O_1.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Memoria patrum ac fratrum mortuorum ord. min. S. P. Francisci regularis observantiae Provin. Majoris Poloniae. Thorunii 1750. w 4ce.

Bibl. Polkow. (ks. Ponińskiego). — Uniw. Wileń.

WRÓBLIŃSKI Szymon Józef. Aequilibrium Iurisprudentiae, e manibus Divae Themidos, atrocium violento ictu Fatorum, excussum, in maxime dolendo et luctuoso obitu, Perillustris olim... D. M. Zachariae Thesznarowic, J. U. Dris et professoris, Protonotarij apostolici,... Dum illi justorum funebrium parentale obsequium persolveretur;... lugubri elogio, a M. Simone Josepho Wroblinski, Phil. Doctore, Matheseos professore consignatum... Anno 1712 4. Cal. Nov. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., ark. C_2.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Fiducia voti maximi Musis erepta per obitum M. Thomae Limiński Ph. D. à M. Sim. Iosepho Wróbliński Ph. D. et Pr. Cracoviae. 1703. fol., k. 2.

Ossol.

— Nowy, y Stary Kalendarz, W Ktorym Swięta Roczne, Biegi y Wybory Niebieskie, czás Siania, Szczepienia, Puszczania Krwie, y Purgowánia się, odpráwiánia Spraw poważnych, szczwánia Zwierzá. &c. &c. Dobrym porządkiem są położone. Ná Rok Páński, 1702 Ktory Iest Przed Przestępnym Drugi. Przez M. Symona Wroblinskiego, Náuk Wyzwolonych w Przesławney Akádemii Krákowskiey Filozofii Doktorá, y Professorá. Z Pilnośćią wyráchowány, y do Druku Podany. [Tu rycina: wśród narzędzi lekarskich i przyrządów astronomicznych dwie niewiasty; pod jedną podpis: Medicina, pod drugą: Astrologia. Górą napis: Nos Ambae Vnvm Svmvs. Pod ryciną:] w Krakowie, w Druk: Mikołaia Schedla, I. K. M. Ord: Typ. (1701). w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Rozpoczyna kalendarz, na którego marginesie wydrukowane małe wierszyki treści moralizującej, pod łac. tytułami: Imus in omne nefas, Virtus pretiosior auro, Tu ne cede malis, Fata regunt homines... itp. Wierszyki te są niewątpliwie jego pióra. — Kończy wiersz o zaćmieniach.

Od k. C_3 Prognostyk generalny, pełen zwykłych wróżb o pogodzie, o chorobach, o kruszcach, o pożarach, o M. Polsce i Krakowie. (Czerpie to z Jana Głogowity i na niego się powołuje!).

Potem idzie prognostyk partykularny (przepowiednie na poszczególne dni w roku) i spis jarmarków (w niektórych krajach cudzoziemskich i miastach polskich).

Jagiell. — Ossol.

— Toż:... na Rok P. 1703... przez M. Symona Wróblińskiego... filoz. Dr. y prof. ... w Krakowie w Druk. Krzysztofa Domańskiego. w 4ce, k. 16.

Kórnik.

— Toż:... na rok 1704. w 4ce, k. 14.

Kórnik.

— Toż:... wybory niebieskie, z czasem siania, szczepienia, puszczanie krwie, purgowania się, odprawowania spraw poważnych, szczwania Zwierza etc. dobrym porządkiem są położone na Rok Pański 1705, który iest po przestępnym y przybyszowym pierwszy przez M. Symona Wroblińskiego w przesł. Akad. Krak. NN. WW. y Filoz. Dra, mathematyki professora z pilnością wyrachowany, y do druku podany. W Krakowie w drukarni Krzysztofa Domańskiego JKM. Typ. w 4ce, ark. 4.

Po kalendarzu prognosis generalna codzienna i spis jarmarków. Akad. — Kórnik.

— Kalendarz W którym święta roczne, Biegi, Aspekty y Wybory niebieskie, Czás siania, szczepienia, puszczania krwie, purgowania się etc. Dobrym porządkiem są położone. Na Rok Pański 1706. Po przestępnym y przybyszowym drugi, przez M. Symona

Jozefa Wroblińskiego w Sławney Akademij Krak. Nauk Wyzwolonych y Filozofii Doktora, Mathematyki Professora, wyrachowany. w Krakowie, w drukarni Krzysztofá Domańskiego, I. K. M. Typografa. w 16ce.

Jagiell. (defekt).

— Toż:... na r. 1707. w 4ce.

— Toż:... na r. 1708. w 4ce.

— Toż:... na r. 1709. w 4ce.

— Toż:... Na Rok Pański M.DCC.X..· Przez X. Szymona Jozefa Wróblińskiego, w Przesław. Akádemij Krák. Náuk wyzwolonych, y Filozofii Doktorá, w Kollegium Mnieyszym Ordynáryinego Astronomij Professorá. Wyrachowany. W Krakowie, w Drukárni Frânciszká Cezárego, I. K. M. y I. M. X. Biskupá Krák. Xćiá Siewiersk. także Przesł. Akademij Krakowsk. Ordynáryinego Typografa. w 4ce, k. 14 nlb.

Obok miesięcy wydrukowana Kontynuacya chronologiczna osobliwszych rzeczy z historyi polskiej od r. 1089—1111. — Od ark. C: Kalendarz ruski. — Od D: Prognosis generalna i Prognosis partykularna o codziennej konstytucyi Aeryi. Kończy: Zebranie jarmarków.

Jagiell. — Kórnik — Ossol.

— Toż:... 1711. w Krakowie, Domański. w 4ce.

— Toż:... 1712. w druk. Częstochowskiey. w 4ce. Dzików — Ossol.

— Kalendarz... na Rok P. 1713. w Krakowie w druk. Ign. Anton. Hebanowskiego. w 4ce, ark. E_2.

— Toż:... na R. P. 1714. w 4ce, k. 32.

Kórnik. — Ossol. — Zamoj.

— Toż:... na R. P. MDCCXV. (1715)... przez M. Szymona Wroblińskiego... W Krakowie w drukarni Jana Domańskiego JKM. typ. w 4ce.

— Quaestio optica. Catoptrica seu Hyallocaustica de reflexione ac refractione radiorum solis... Sub ausp. M. Andr. Krupecki pro Colleg. Maj. à M. Simone Josepho Wróbliński Phil. D. Ordin. Mathes. in Colleg. Min. Profess. ad S. Adalb. Praepos. 1712. Cracoviae. fol., k. 3 (z figur.). Dzików — Ossol.

— ob. Krauz Józ. (Clypeus orbis 1715) — Piskorski Seb. — Włoszkiewicz (Frondes virtutum 1712).

Muczkowski Statuta 362, 365, 376. — Żebrawski Bibliogr. matem. nr 2895—2919 oraz Dodatek (1886) nr 2902.

Wróblowski Łukasz ob. Margowski Andr. (Floralia 1683).

Wróblowski Michał (Frons prima phil. in acie liter. certaminis)... ob. Frons (w tomie XVI str. 340).

Egz. jest w bibl. Uniw. Wileń.

Wróblowski Walenty J. N. ob. Dunczewski Stan. (1728).

Wrocław (Vratislavia, Breslau) ob. Curaeus (1585, 1587) — Ernesti Jan (Forytarz 1674 i inne jego pisma; tu dużo o polskości) — Gespräche (1736) — Gomolcke (1741) — Grussenius C. (Prognosticon 1516) — Hanckius M. (Propagatores 1701) — Henel M. (Breslographia 1613) — Herman D. (1614) — Klose S. B. (1781) — Kuschius M. (Przewodnik 1646; tu o znajomości jęz. polskiego we Wrocławiu) — Lettre (1758) — Mirecki F. (Jonatan 1609) — Mynchow (jarmark) — Seidel Chr. (Relation 1700) — Śląsk.

O stosunkach handlowych z Polską ob. Koczy Związki handlowe Wrocławia z Polską do końca XVI w. (1936).

Druków polsko-wrocławskich należy szukać pod: Śląskie druki.

Bibliografię dawniejszych dzieł niemieckich do dziejów Wrocławia zestawia Thomas Literaturgeschichte 1824 str. 63 i 212—34. — Finkel Bibl. III 2024.

Wrocławczyk Michał ob. Vratislaviensis

Wrocławska diecezja ob. Liubicz (1580) — Missale (1499, 1505, 1506, 1519) — Synodus — Viaticum Vrat.

O biskupstwie wrocławskim literaturę starszą obacz Thomas l. c. I 70—3 oraz str. 344. — Finkel-Maleczyński I (1931) str. 64.

Wrocławskie szkoły ob. Bicki Jerzy (1727) — Calagius And. (do jego szkoły uczęszczało wielu Polaków) — Dobracki — Ernesti Jan (Forytarz 1674) — Fechner (1686) — Kusch M. — Kwiatkowski M. (1669) — Stawski (1795) — Uwiadomienie (1772) — Wiadomość o szkole realnej (1769) — Vogel (1768).

O uniwersytecie Wrocławskim (r. 1702) i innych szkołach ob. Thomas j. w. str. 89.

WRONICZ Walenty. Pomoc dvszom w czyscv. Przez Bractwo nowo wzbu-

dzone opátrzona: Od Stolice Apostolskiey potwierdzone y odpustámi wielkiemi nádáne. A Przez X. Walentego Wroniczá Dźiekaná Krobskiego, Proboscza Ponieckiego tego Bráctwá Pomocy Promotora pierwszego... Przy Kościele Fárskim Ponieckim záłożone, W Roku od Národzenia Páńskiego, 1659. W Poznaniu w Drukárni Wdowy y Dźiedźicow Woyćiechá Regulusá. w 4ce, k. 20 nlb.

Bederski Druki pozn. 1929 nr 85.
Raczyń.

Wronikowski Adam ob. Piaseczyński Aleks. (Axmation 1604).

Wronius Józef ob. Lubomlczyk (Carmen heroicum).

Wronowski Jan ob. Borkowski M. (Plausus juventutis M. T. Wiśniowiecki 1668).

WROUGTHON, poseł angielski. Declaration de la part de Sa Majesté le Roi de la Grande Bretagne, faite par son Ministre Mrs. de Vrougthon à la Republique de Pologne, confederée à la Diete de 1766. — Deklaracya Nayiaśnieyszego Krola Jmci Angielskiego, przez Ministra Jegoż Jmci Pana Wrougthon zkonfederowaney Rzeczypospolitey Polskiey na Seymie roku 1766. uczyniona. fol., ark. 1.

Druk fracta pagina, po lewej tekst francuski, po prawej polski.

Staje w obronie dysydentów, podobnie jak inne deklaracje ze strony monarchów różnowierczych. — Obacz: Repnin (rosyjska), Benoit (pruska), Saphorin (duńska), oraz: Uwagi dobrego obywatela (1766).

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— ob. Wraxall (Memoirs 1799).

Wróżby ob. Agreda M. (1730) — Daniel (Somnia 1514, Interpretationes) — Friess W. (grausame 1577) — Georgiewicz (o Turkach 1548) — Geomancja (1775) — Joannicius Hier. (1605) — Klonowicz (o upadku mocy tureckiej 1597) — Leukopatreus (1562) — Malachiasz św. — Neomancja — Poklatecki Stan. (snów 1594) — Prophetiae — Prophezeyung (1557, 1558, 1662, 1698) — Prophezeiungen (1759, 1794, 1795) — Ryza Kasper (Sybilla 1704, Kassandra 1707) — Śleszkowski Seb. (Vaticinia 1613) — Sny — Stawiski (1622) — Vaticinia — Wieszczby — Wolan (t. XXXIII 248) — Wróżki — Zabobony — Zrzenczycki J.

Wróżby zajmują dużo miejsca we wszystkich almanachach, kalendarzach etc.; najstarsze z drukowanych u Mich. Wrocławczyka (Vratislaviensis). Ob. wyżej str. 359.

Wróżki ob. Klonowicz F. S. (1597) — Kochanowski J. (1602) — Książka — Podworzecki (Januszowski) Jan (1589) — Zrzenczycki Jan (Mantyssa 1602).

Wróżbit boju ob. Dębołecki And. (1633).

Wryt Fryd. ob. Wridt (1659).

WRZASZOWSKI Florian, student Akad. Załosne Echo Przyszło ostátniey Rebelliey, Na Chrystvsową Wiarę Przez Bezbożność Antychrystá Podniesioney, Strásznosprawiedliwym Sądem Boskim Vśmierzony, Przy Zwyczáyney Czterdźiestodniowego Postu ' Załobie, Dla Przypomnienia Ostátecznych rzeczy w Chrześćiáńskich vszách, Przez Floryana Wrzaszowskiego, Studentá Sławney Akádemii Krákowskiey Ogłoszone, W Kośćiele Swiętey Troyce v Oycow Dominikanow, R. P. 1681. Dniá 1. Kwietn: Godźiny pierwszey po Połud. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwr. k. tyt. wiersz na klejnot Wodzicki (z wierszykiem). — Dedykacja Annie Marii Wodzickiej skarbn. nurskiej, żupnikowej krak. Tu mówi, że z synaczków jej rośnie dla herbownego Lwa podpora (zapewne był ich nauczycielem).

Widowisko składało się z prologu, 5 aktów i epilogu. Przeplatały je chóry. Występowały figury alegoryczne (Bezbożność, Okrucieństwo, Religia), nadto Antychryst, Rabinowie żydowscy, Rycerstwo, Piekło itp. Narody są prześladowane, bo nie chcą się poddać Bezbożności, zjawia się Antychryst, czyni cuda, rozprasza chrześcijany, ale w akcie V zjawia się Chrystus i zasiada na sąd, Religia triumfuje. Epilog za słuchanie nisko dziękuje. Nie ma wskazówek, jak to widowisko technicznie było grane.
Jagiell.

WRZESIŃSKI Jan. Iudicium astrologicum abo rozsądek z przestrogą na obwieszczenie urodzaiu, chorob y innych na powietrzu odmian w roku 1642... w 8ce, k. 8.

Dedykacja Krzysztofowi Opalińskiemu wojewodzie poznańskiemu &c. datowana z Krakowa 13 Czerwca 1641.
Fragment. Bawor.

Wrześnianin Bartłomiej ob. Wresnanus Bartolom.

Wrześniowski (Wrześnianin) Jan(?) ob. Kmita J. Achacy (Monogamia).

Zalecając go na członka Rzeczp. Babińskiej mówi o nim Kmita tymi słowy: Wrześniowskiego zakonu kolegę małego — Ale wrozum i dowcip i na wzrost całego. — Proszę by mu też urząd od rady posłano — nieśmiertelną pamiątkę wtymby uczyniono — Philozoph przed inszemi i poeta sławny — nie ma przed nim nic Nazo ani Flakus dawny.
Juszyński Dykc. II 348. — Pamiętnik Warsz. 1818 XII 89. — Siarczyński Obraz II 328.

WRZESZCZ Jan ks. Mowa do obywateli i szkolney młodzi przy uroczystym kształtu edukacii narodowey wykładzie y czytaniu przepisów, prześw. kom. literalney, na sali domu nowey w Barze 1774, przez... w Berdyczowie w drukarni Fortecy P. Maryi. w 4ce.
Czartor.

Wrzesowitz (a) ob. Wieliczka (Ordinatio 1649).

Wschód ob. Bielecki J. (sławy 1650) — Dunin P. (y zachod 1704) — Godebski Hier. (Sławy Sangusz. 1695) — Informatio (i zachód słońca) — Rozprawa (1784) — Sanguszkowa Barb. (bez zachodu 1770) — Szymanowski Kaz. (Złoto Różany 1720).

Wschody ob. Bellarmin Rob. (1760) — Wyszomirski Cezary (1760).

Wścieklizna ob. Bekanntmachung (1798) — Moneta J. (1788) — Opis (1782, 1784) — Pies wściekły (1781).

WSCIŚLICA Krzysztof. Rozsądek abo przestroga przypadkow z przyczyn przyrodzonych pochodzących z nieba y biegow niebieskich na rok Panski 1647.... w 8ce, k. sygn. C_8.

Dedykacja Wojciechowi Łubieńskiemu chorążemu sieradzkiemu. — Fragment.
Bawor.

Wściśliński Flor. ob. Peires (1638).

(Wschowa, Fraustadt). [Na początku nadpis:] Augustus II D. Gr. Rex Poloniae. etc. Significamus... [Na końcu]: Decretum inter spectabilem Rykiert actorem et magnificum Capitaneum Vschovensem ac alios intervenientes atque spectabilem Magistratum et communitatem Vschovensem citatos. Zwischen dem Ehrengesch. Ruckert Klügern Magnif. Capit. Vschovens. und and. Intervenienten und dem Magistr. und Gemeine der stadt Fraustadt beklagte. (1732). fol., ark. M_2.

Po łacinie i po niemiecku (bez osobnego tytułu). Pozywającymi byli Paweł Rückert, Anna Sächsin Rückert i Ant. Mycielski kaszt. sieradzki. Wyrok jest z 10 maja 1732. — Ob. Rykiert. Jagiell.

— Stan Miasta J. K. Mći Wschowy Pod Słodkim Panowaniem Nayiasnieyszego Stanisława Augusta Krola Miłośćiwego Na Kommissyi Dobrego Porządku Za Zdaniem Przezwietney Rady Przy Boku J. K. Mći Nieustaiącey Podług Praw Koronnych Wyznaczoney Pod Prezydencyą J. W. Jozefa z Brudzewa Mielżynskiego Wojewody na teraz Kaliskiego Orderu Orła białego Kawalera W Przytomnośći J. W. Franciszka Antoniego na Kwylczu Kwileckiego Starosty Mieyscowego Orderu S. Stanisława Kawalera Y Innych JJ. WW. Kommyssarzy J. K. Mći w Akcie wymienionych, zebrany, ułożony y spisany. w Lesznie Nakładem Samuela Teofila Pressera młodsz., uprzywilejowanego Drukarza J. OO. Xiążąt Jch Mośćiow Sułkowskich. 1783. fol., k. tyt. i str. 330.

Część II tworzy:

Inwentarz Miasta J. K. M. Starey Wschowey. I. Z Wymienieniem Obywatelow, z Ich Professyami czyli Rzemiosłami. II. z Opisem Budynkow Mieyskich y Folwarcznych, Rol, Łąk y Ogrodow oznaczonych Numerami stosuiącemi śię tak do Mappy Geometryczney, iako y do Protokołu Taxatorow Podatkowych. III. z Wyrażeniem Wymiaru Geometrycznego. IV. z Wyłuszczeniem podatkow Podymnego y Kwartałowego przez przyśięgłych Taxatorow z wszech Gruntow miasta do opłacenia wynalezconych y ustanowionych Za Wyrokami Kommissyi J. K. Mći zebrany y spisany. k. tyt. i str. 56; k. 8 nlb. (nazwiska obywateli i rzemieślników); k. 8 nlb. (Inwentarz wsi Przyczyny górnej i dol-

nej); str. 47 (Inwentarz ról, łąk i ogrodów miejskich); str. 1 (Rekapitulacja podatków w Inwentarzu wypisanych).

Dalszą część tworzy:

Opis Budynkow Publicznych Y Folwarcznych Miasta J. K. Mci Starey Wschowy... str. 16. — Tabella Długow Miasta J. K. Mci Wschowy Przy kończącym się roku 1783. pozostałych rożnym Kredytorom winnych, ktorych Prawa przed Kommissyą J. K. Mci okazane w osobnym Dziele wypisane znayduią się... k. 4 nlb. — Opis Czynszow Danin Y Prowentow Ktore Sobie Neyiasnieysi Krolowie Zostawili, Y Ktore Z Szafunku Łask Dzierzycielom Miasto J. K. Mći Wschowa Opiacac Powinno... str. 7, k. 2 nlb. (Podpisany Mielżyński, wojewoda kaliski). — Tabella prowentów i wydatków... str. 2.

Do tegoż dzieła należą, ale mają osobne karty tytułowe:

Inwentarz Miasta J. K. Mci. Nowey-Wschowy, Czyli Mowego Miasta Starościńskiego, Z Opisem onegoż pod czas agituiącey się Kommissyi J. K. Mci. Dobrego Porządku. zebrany y spisany. [Tu winietka: waza z kwiatami]. w Wschowie 1783. w Drukarni J. Kr. Mci Heboldowskiey uprzywilejowaney. fol., k. tyt. i k. 8 nlb.

Pakta Między Sławetnym Magistratem Y Porządkami Miasta J. K. Mci Nowey Wschowy z Jedniey, A Niewiernemi Zydami W Tymże Nowym Mieście Mieszkalnemi z Drugiey Strony. [Tu orzeł]. w Lesznie Nakładem Samuela Teofila Pressera młodsz., uprzywilejowanego Drukarza J. O. O. Xiążąt Jch Mośćiow Sułkowskich. 1783. fol., k. tyt. i k. 3 nlb.

Podpisany: Kwilecki, starosta wschowski — z datą 1769.

Inwentarz Juryzdykcyi Duchowney Czyli: Proboszczowskiey Wschowskiey, Z Opisem Oneyże pod czas agituiącego się Kommissyi J. K. Mci. Dobrego Porządku zebrany y spisany. [Tu winieta: waza z kwiatami]. w Wschowie 1783. w Drukarni J. Kr. Mci uprzywilejowaney Heboldowskiey. fol., k. tyt. i k. 5 nlb.

Całe to dzieło jest bardzo wyczerpującym i starannym obrazem stanu m. Wschowy. Dokonano tego opisu z polecenia Komisji Boni Ordinis (ordynacja z r. 1788). Na początku zamieszczono protokoł opisujący rozpoczęcie i dalszy postęp prac.

Rozpoczęto od spisania sumariusza dokumentów miejskich (z lat 1273—1736). Regesta ich są dość dokładnie podane na 172 stronach. — Potem rozpatrywano memoriały i supliki mieszczan (m. i. zażalenie drukarza J. Bog. Hebolda o zapieczętowanie mu przez magistrat drukarni). — Na dalszych posiedzeniach swoich rozpatrywała Komisja obszernie dochody miejskie i stan majątku miejskiego (co wszystko obszernie opisano). — Dalej porządek ogniowy (str. 225). — Dalej badała ustrój miasta i obowiązki władz miejskich (na str. 257—60 przysięgi ich). — Robocizny poddanych. — Interesy sierot i opieka nad nimi. — Sprawy cechów i regulamin cechowy (obszerne postanowienia). — Ceny towarów. — Kwaterunki itd.

We wszystkich tych kwestiach bada Komisja stan prawny i wydaje obszerne zarządzenia na przyszłość.

Rezultatem prac Komisji są obszerne inwentarze, opisujące jak najdokładniej stan kamienic i gruntów w całym mieście i podające nazwiska właścicieli. Sporo było domów drewnianych. Przy każdej posesji wyliczona obszerność gruntu i wielkość podatku, jaki z niego ma być płacony. To samo dotyczy gruntów we wsiach przynależnych do Wschowy

W dodatkach do tego „Stanu“ zamieszczono opis budynków publicznych i folwarcznych; statystyczne dane o ludności (suma „dusz“ wynosiła 5580); opis bram i furtek, arsenału i szynków; inwentarz bydła, tabelę długów; opisy danin i czynszów oraz prowentów.

Komisja Dobrego Porządku zajęła się także miastem Nowej Wschowy (czyli Nowym Miastem starościńskim) i opisała jego stan, który jest objęty opisem w osobnej karcie tytułowej. To Nowe Miasto było zamieszkałe licznie przez Żydów, stąd zaszła potrzeba ogłoszenia „Paktu“ zawartego z nimi przez mieszczan. Pakt ten wylicza różne nadużycia i skargi zanoszone przeciw Żydom.

Kończy inwentarz jurydyki proboszczowskiej w Starej Wschowie.

Żadne z miast polskich nie posiada drukowanego tak obszernego obrazu swego stanu w w. XVIII.

Obacz Jonesnau (w t. XVIII 188).

Baranowski Komisja porządkowa 1907. — Łukaszewicz Hist. szkół IV 188. — Korzon j. n. str. 347.

Akad. — Arch. pozn. miej. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— ob. Actus (1737) — Anordnung (1780) — Decretum (communitas) — Fraustadt — Herberger Wal. — Jeleński G. (cechy 1785) — Kancjonał (1782; w t. XIX 96) — Lauterbach (Merkwürd. Leben Val. Herbergers 1708) — Lauterbach (Friedl. Zion 1711; tu dzieje miasta) — Ossowski And. (1650) — Roesner T. (1717) — Rykiert Paweł (1732).

Przepisy konst. sejm. odnoszące się do Wschowy zestawia Inwentarz Vol. Leg. (1860) I 292 i II 84.

Literaturę dotyczącą Wschowy zestawia Kohte Kunstdenkmäler der Landkreise Posen 1896 str. 174. — Finkel Bibl. III 2024. — Wojtkowski Bibliogr. hist. Wkop. 1938. — Korzon Wewn. dzieje (1897) II 347.

O szkole wschowskiej ob. Smoleński Pisma hist. II 140 i Łukaszewicz Hist. szk. IV.

O bitwie wschowskiej (1766) ob. Jarochowski Opow. i studia histor. 1884 str. 189—221

WŚCISŁOWSKI Józef Walenty, kanonik zamojski. Gemma Orbis Poloni Cervus ad fontes theologicos accurens... Pauli de Rzeplin Woiakowski... Premysliensis Archidiaconi... in Alma Academ. Zamosciensi... ritu solenni creaetur. Zamosci, 1715. w 4ce, k. 14.

Z herbem Brochwicz na odwrotnej stronie karty tytułowej.

— ob. Radliński Jan (Sepultura 1734).

Wsiadane na wojnę... ob. Skarga P. (1602).

Wskrócenie prawnego procesu... ob. Zawisza Jak. (1613).

Wspaniałego wjazdu... ob. Wodoradzki A. J. (1642).

Wspaniałość Nieba ziemskiego, od mądrości boskiey w przedwiecznych konceptach przeznaczona, przy niepokalanym Matki Boskiey poczęciu przez Łaskę pierworodną sporządzona. Pod umbrą sześciudziesiąt mocarzów otoczonego maiestatu króla Salomona. Przy dorocznem nabożeństwie Congregacyey Niepokalanego Poczęcia za szczególną dyrekcyą I. M. P. Jana Zaleskiego praefekta teyże kongregacyey, y I. M. PP. Assistentów I. P. Jana Markiewicza y I. M. P. Jakóba Gronkowskiego przez śpiewanie wydana w kościele SS. Apostołów Piotra y Pawła R. P. 1671. Kraków w drukarni Schedla (1671). w 4ce, kart 2.

Jest to program dialogu złożonego z 9 scen. Występują figury aleg.: Mądrość, Łaska Boża itp. Bibl. Zieliń.

Wspaniałość czystych cnot ob. Berlicz A. A. (1740).

Wsparcie obrony kraiowey. Składka dobrowolna na powszechną obronę Oyczyzny. Pomnożenie obrony kraiowey. Prawo 29 maja 1792. w 8ce, str. 6.

Uniw. Warsz.

Współziomków (Do moich). w 4ce.

Wiersz z okoliczności postawienia posągu Jana III przez Stan. Augusta.

Ossol. — Zieliń.

Współziomkow (Do) O Iedynym Srzodku, Zachowania Nadal Wolnosci. (1791). w 8ce, małej, str. 66.

Na odwr. k. tyt.: Do czytelnika (kursywą). Tu pisze, że podaje „projekt poprawy obyczajów a swobody narodu zabezpieczający". Ostrzega, że wojsko gotowe posługuje najczęściej złemu królowi przeciw narodowi. Konstytucja 3 maja temu nie całkiem zapobiegła. (Pisze, że na sejmikach obstawał za dziedzicznością tronu). Wojsku powinien przewodzić obywatel-hetman, a nie król. Winno ono polegać na popisach milicji pieszej (co dziesiąty dym ma przystawić człowieka) i konnej (szlachta). Omawia bliżej organizację milicji.

Podobne myśli wypowiadał Ignacy Krzucki (Sposób 1791). Ob. t. XX 327.

Pilat Liter. polit. sejmu str. 198.

Akad. — Bibl. w Suchej — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Potocki w Raju — Zieliń.

Współziomków (Do) ob. Krasicki Ign. — Trembecki Stan. — Trębicki Ant.

Wstęp Wielebnych Xięży Trinitarzow do miasta J. K. M. Krzemieńca d. 13 mies. Maia R. 1764 uczyniony przy łaskawym Prześwietnego Powiatu przyięciu przez osobę krokow tego wstępu świadomą, oboiętnym wierszem określony. fol., k. 2.

Jocher 8917. Krasiń.

Wstęp Do Historyi Powszechney Mianowicie Kościelney. [Tu winieta: Dwa ptaki i kępka drzew]. Przez Klerykow Seminarium Generalnego Dyecezyi Wileńskiey. w Wilnie w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey u XX. Scholar: Piar: 1775. [Tytuł

w ramce]. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 72.

Dedyk.: Tomaszowi Husarzewskiemu Congr. Miss., Regensowi sem. gen. dyec. wileń. z życzliwym imienin powinszowaniem klerycy tegoż seminarium ofiarują 21 grudnia 1775. — W dedykacji tej wychwalają jego heroizm w znoszeniu zapomnienia i brzydkiej niewdzięczności, który to heroizm jest dla nich przykładem.

Rzecz dzieli się na 42 rozdziały, tworzące razem podręcznik historyki, tj. podręcznik o metodzie historycznej na poziomie elementarnym. Omawia on podziały nauki historii, o naukach z historią złączonych (krytyka źródeł), o regułach krytyki. o potrzebie krytyki w historii kościelnej. Krytyka sprawiedliwa nie szkodzi religii, ale musi być stosowana ostrożnie. O geografii. O chronologii. O sposobie uczenia historii.

Jest to może reprodukcja lub streszczenie wykładów ks. Hussarzewskiego, który nie chciał może na tak drażliwej przez swój temat rozprawce położyć swego nazwiska; klerycy, a więc uczniowie, nie mogli tego pisać, chyba iż przyjmiemy, co bardzo prawdopodobne, iż rzecz jest przetłumaczona z obcego języka. Podobnej treści są dwie mowy ks. Hussarzewskiego opisane w t. XVIII 320... oraz „Uwagi" — ob. t. XXXII 108. Te ostatnie dedykowane również ks. Hussarzewskiemu przez kleryków są na pewno tłumaczone z franc.

Na końcu imprimatur ks. Kalińskiego i Toczyłowskiego.

Jocher 8097.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— do aktu Konfederacyi wojew. Wileńskiego. (Dat. w Wilnie d. 27 Czerwca 1792 r.). fol., k. 2. Krasiń.

— do użycia języków francuzkiego y polskiego... (2 tomy). Warszawa, Netto 1792. w 8ce, str. 118.

Ob. t. XVIII 597. Uniw. Wileń.

— Do Uzycia Językow Francuzkiego Y Polskiego Czyli Rozmowy Bardzo Łatwe Do Mówienia W Krótkim Czasie Po Francuzku Lub Po Polsku. Tom Pierwszy Edycya Druga. [Tu winietka: Głowa kobiety w kapeluszu]. w Warszawie Nakładem Fr: Chr: Netto na Krakowskim Przedmieściu wedle Zamku. 1796. [Na drugiej k. tyt.:] Introduction A L'Usage Des Langues Française & Polonaise Ou Discours Tres Faciles Pour Parler En Peu De Temps La Langue Polonaise Ou La Francaise. Tome Premier Seconde Edition. [Tu winietka: pod ozdobnym karniszem wiązka kwiatów]. A Varsovie. Aux dépens de Fr: Chr: Netto Faubourg de Cracovie près du Chateau. 1796. w 8ce, k. 2 tyt. i str. 128.

Toż:... Tom II. 1796. w 8ce, str. 112.

Tom I obejmuje dwie części (część II od str. 80). Tom II obejmuje część III.

Na początku na 2 k. informacja o literach francuskich i o sposobie wymawiania liter i spółgłosek.

Część I podaje najważniejsze wyrazy. — Część II składa się z 12 rozmów potocznych (Façons de parler familieres). — Część III zawiera „rozmowy ciągłe" (jest ich 13) na rozmaite tematy. Na końcu: Maxymy chrześcijańskie (str. 81—112) tj. krótkie nauki moralne. Wszystko to synoptycznie po polsku i francusku.

Ossol. — Racsyń. — Uniw. Warsz.

— Toż:... Edycya trzecia. w Berdyczowie w Drukarni Uprzywilejow: XX. Karmelit: (2 tomy). w 8ce, str. 130 i 122.

Są dwa odbicia, oba bez daty, z różnicą na tytule (jedno ma ozdobne winiety na tytułach, drugie bez nich). Zdaje się, że w jednym z nich (bez winiet) nie dodano na końcu Maksym chrześc., stąd liczba stron wynosi 83. Jagiell.

— Toż:... w Wilnie (2 tomy). 1799. w 8ce.

Ob. Bibl. V 173. — Wyszło także wydanie w r. 1806.

— do domu... ob. Nadolski M. A. (1699).

— do Wilna... ob. Żochowski Cyp. (1667).

— do fizyki dla szkół narodowych (1783)... ob. Hube M.

Wszeborowski Franc. ob. Pawłowicz Ad. (1693).

Wszechmocnosc boska... ob. Miastkowski Lud. (1695).

Wszerecki Albertus ob. Chodkiewicz Georgius (1595).

WSZOŁKOWSKI Matthias. Epos gratulatorium pro felici ingressu in Archipraesbyteratum Ecclae Parochianae B. M. V. Circuli Cracovien. admodum Rev. in Chr. patr. ac D. Hieronymi A. Lanci Archipraesb. ejusd. eccles. J. U. D. Amici sui plurimum observandi. Cracoviae ap. Simeonem Kempinum, 1613. fol., ark. rozłoż.

Ob. Gostomski J. Jagiell.

Wszyscy błądzą (1766)... ob. Abressewin Klaudiusz (w t. XII 9).

— błądzą. Rozmowa Pana z Rolnikiem, obaj z błędu wychodzą (1790)... ob. Jezierski Jacek (w t. XVII 548).

Opis i streszczenie podano pod Jezierskim. Wyszła na to odpowiedź pt.:

Niewszyscy Błądzą. Rozmowa Bartka z Panem Rzecz całą obiaśni. [Tu winieta: pod drzewem wśród instrumentów muzycznych siedzi i trąbi Sylen]. w Warszawie 1790. w Drukarni J. K. Mci Piotra Zawadzkiego, na Ulicy Piekarskiey Nro 129. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 72.

Na odwr. k. tyt. cytat z dzieł pośmiertnych Fryderyka II (Essai sur les formes du gouvernement et sur le devoir des souverains), w którym tenże wyraża przekonanie, że suweren powinien wmyśleć się w położenie chłopa i rękodzielnika.

Składa się z dwóch części: 1) Rozmowa Bartka z Panem. Bartek krytykuje nadmierne obciążenie poddanych chłopów. Cytuje z uznaniem przykład marszałk. ks. Lubomirskiej, która porozdawała grunta kolonistom i nie dopuszcza ich ucisku. Powołuje się na „list do Adama“ druk. u Dufoura (Makulskiego). Ludzie są dziś gorsi od Kaina. Przemawia gorzko i z nienawiścią do szlachty. Wyśmiewa wszystkie argumenty pana, którymi on próbuje bronić istniejącego stanu. Grozi, iż chłopi zbuntują się tak jak we Francji, nawet baby. Rzuca różne pomysły naprawy (emancypacja ludu, wypędzenie Żydów z karczem itp.).

2) Część druga ma tytuł „Do autora pisma Wszyscy błądzą“. Tu wychwala Stanisława Augusta. Mówi o reformach politycznych (obieralność, gminowładztwo), a najwięcej o zrównaniu miast i dopuszczeniu do sejmu mieszczan. Zapewne wyszła broszurka z kół miejskich. Na końcu podpisany autor: Przyjaciel Ludzkości.

Broszurę podobnego tytułu (mnie nie znaną) miał wydać w r. 1792 gen. Szretter; ob. t. XXX 298.

Pilat Literatura polit. sejmu (1872) w rozdziale IV. — Korzon Wewn. dzieje I (1897) str. 427. — Świętochowski Hist. chłopów I 447. — Smoleński Montesk. w Polsce 1927 str. 57.

Czartor. — Ossol. — Potocki w Raju — Uniw. Warsz.

Wtargnienie do Moskwy ob. Kochanowski J. (1568).

WUCHALIUS (Unchalius) Jan S. J. ze Lwowa (Leopolita) (1547 † 1608). Zywot Panny Mariey Mátki P. Iezusowey. Ná Częśći ábo Rozmyślánia pięćdziesiąt rozdźielony. Z ksiąg Łaćińskich ná Polski ięzyk przełożony, y rozmaitemi przydatkami rozszerzony. Dla pożytku y poćiechy ludzi nabożnych. Przez X. Iana Wvchalivsza, Societ. Iesv. [Tu w owalu popiersie Matki Boskiej; w otoku napis: Maria Mater]. W Krakowie, W Drukárni Jak. Sibeneycherá, Roku Páńskiego, M.D.XCVII. (1597). [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb., k. 240 liczb. (syng. Ooo iiij).

Jest to analogiczna praca do „Żywota Pana Jezusowego“, jaką Wuchalius Leopolita przetłumaczył (z łaciny) z Ludwika z Granady (ob. t. XVII 334) i wydał w r. 1592. Z jakiego autora przetłumaczył „Zywot P. Mariey“, wyjaśnić nie umiem — może także z jakiego Hiszpana? Oba dzieła są bowiem do siebie nadzwyczajnie zbliżone. Na razie zamieszczam to dzieło tutaj pod nazwiskiem tłumacza.

Dedykacja: Paniey Jadwidze z Szczekarzewic Mniszkowey wojew. sendom. (na 6 karcie sygn. a—b). Mówi tu o pożytku z czytania ksiąg nabożnych. Wychwala cnoty Mniszkowej, które poznał, gdy mieszkała we Lwowie z panią Jadwigą Stadnicką matką swoją. Wychwala też jej męża, który pilnie przestrzega religii katolickiej. Dan we Lwowie dnia 9 grudnia 1596.

Po czym idzie na 5 str. Do Czytelnika łaskawego. Mówi o dobrym przyjęciu dzieła o Zywocie Jezusa. Zywot Maryi, który on „wedle czasu i możności napisał“ wydaje drukarz własną pracą i własnym nakładem. Oboje pisma nie mają być „czytane“, lecz należy je „rozmyślać“. Dużo rzeczy mają oba te żywoty wspólnych, ale są różnice w ich wyrażeniu. — Wreszcie idzie na 5 stronach Regestr głównych rozdziałów.

Książka składa się z „Rozmyślań“, których jest pięćdziesiąt. Każde z nich zawiera krótki opis pewnego epizodu z życia P. M., połączony z dłuższą nauką treści moralizującej (nauką z rozmyślania tej historii) oraz z „zamknieniem“ to jest ze wskazówką, o co czytelnik winien M. B. prosić. (Rozmyślanie każde dzieli się znowu na 2—3 rozdziałów). Rozmyślanie XXXVII poświęcone jest wniebowzięciu; ostatnie rozmyślania obejmują rzecz o chwale P. M. (tu opis nieba i aniołów tam mieszkających); o koronie na głowie P. M. z gwiazd dwunaści; kończy: Modlitwa pisarza do P. M. (na ostatniej stronie).

Maciejowski Piśmien. a za nim Brown Bibl. pis. str. 432 podają toż samo z tytułem: Zywot przenaychwalebnieyszey Boga Ro-

dzicy. Kraków, 1648 — ale to zapewne myłka. Dzieła takiego nikt nie zna.

Wierzbowski Bibl. I 650. — Jocher 8176.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— Wizerunk żywota Chrześcijańskiego... 1581. w 8ce.

W bibl. Jagiell. odnalazł się fragment tego I wydania (brak pierwszych trzech kart). Opisuje go Ciesielska-Borkowska Mistycyzm hiszpański na gruncie polskim 1939 str. 127.

— Toż:... (1584)... ob. w t. XVII 332.

Ojciec mój idąc za twierdzeniem Wierzbowskiego II 1603, mylnie zamieścił to pod Ludw. z Granady.

Wojciechowska Z dziejów książki w Poznaniu 1927 str. 190. — Ciesielska-Borkowska (j. w.) podaje streszczenie.

— ob. Granada Ludw. (Przewodnik grzeszn. 1607, Wizerunk zywota 1584, Zywot Jezusów 1592—3) — Lorencowicz Al. (1640).

Wielewicki Diarium. — Brown Bibl. pis. str. 438 (tu daty z jego życia) — Chodynicki II 49. — Siarczyński Obraz I 269. — Muczkowski Rozmait. histor. 191—2. — Wiszniewski Hist. lit. VIII 166, 174. — Maciejowski Piśmien. III 342. — Mecherzyński Hist. wymowy II 452. — Jocher III 409. — Encykl. Orgelbr. XVI 896. — Sommervogel VIII. — Bandtkie Histor. druk. Kr. P. I 397. — Załęski Jezuici w Polsce I (1900). — Encyklop. kościelna XXXI 339.

WUDA Michał. Michaelis Wudae Hendecasyllabi Bethlehemici. [Tu sygnet drukarni: tarcza, w klejnocie głowa aniołka, pod nią ręka podtrzymująca globus. Na wysokości ręki wstęga z napisem: Nil Sine Deo]. Cracoviae, In Officina Typogr. Christophori Schedelij S. R. M. Typog. M.DC.XXXXI. (1641). w 8ce, k. tyt. i k. 39 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i wiersz łac. podpisany: Desiderius Lubomirski stud. eloq. — Dedyk. synom Jakuba Sobieskiego Markowi i Janowi. Dedykuje Jan Cynerski Rachtamovius, który poleca im tę książeczkę pii et amoeni poetae. Wychwala przy tym Hieronima Sieniawskiego, Pawła i Jana i Potockich, Aleks. Donhopha, Stan. Koniecpolskiego i innych współkolegów. Dat. e Coll. Majori 1641.

Następuje potem długi wiersz na cześć Marka i Jana Sobieskich (Nuthetikon) zawierający pochwały rodziny ich oraz pochwały Sieniawskiego i kolegów. „Testor populi amoenuli, venusti vos o candidulique turturilli pii floridnli serenulique ductetis juvenum cohortem...". Cały poemat pełen takich spieszczonych wyrazów.

Po czym idzie utwór: Hendecasyllabi Bethlehemici tj. szereg wierszy ku czci Jezusa nowonarodzonego, osnuty na mottach z Cantic. lub Proverb. Są też wiersze: o Matce B. i św. Józefie, Angeli et Pastores, Asellus bethl. et Haerodes, Stabulum Bethlehemicum, Lux Bethlea, Ad Poetas. Wszystko to razem przypomina kolendy polskie. Na końcu: In quendem (przeciw krytykom).

K. M. Górski Pisma liter. I 18. — Barycz Lata szkolne Sobieskich (1938) str. 27.

Jagiell. — Ossol.

Vueda (a) Joannes ob. Caesarius Jan (1538).

WÜLLFER Daniel. Der Verkehrte doch wider bekehrte Thomas, Bey der Christlichen Tauf eines, von Posen, aus Polen bürtigen Jüden, Nahmens Michael von Prag, Welcher den 21. Tag Monats Decembris, dess zu End lauffenden 1659. Jahrs, bey vieler Volcks Versammlung in der Haupt und Pfarrkirchen zu St. Lorentz in Nürnberg nach öffentlicher Bekantniss und Absagung seiner Jüdischen Irrthümer, der Christlichen Kirchen einverleibet worden. Vorgewiesen, Von Daniel Wülffern, Predigern daselbst und Professorn, Samt angehengter Relation dess gantzen Actus publici. Nürnberg, In Verlegung Johann Andreas und Wolffgang Endters dess Jüngern seel. Erben. 1660. w 4ce, k. tyt., str. 44 i 1 tablica.

Rozpoczyna kazanie, a dopiero od str. 25 idzie opis aktu przyjęcia Michała Żyda z Pragi (urodz. 1636 w Poznaniu) do kościoła protest. Na końcu tekst pieśni ułożonej z tego powodu. Cała rzecz Polski nie dotyczy. Krasiń.

WÜRFFEL Henryk. Als... Herr George Mennichen, E. E. Altstädtischen Gerichts wolverdienter Assessor... Anno 1712 Seelig verschieden. Thorn, gedruckt bey Johann Nicolai. fol., k. 2.

Tor. Kop.

Wuerbitz Georg ob. Rollius Theod. (1704).

Würde (Königliche) ob. Tietz (Titius) Jan Daniel (Von dem Ursprunge).

Vuerner Georgius ob. Ecchius Walent. (1515, 1521).

Wuertemberg ob. Wirtenberg.

WÜRTZ (Wirtz) Paweł, generał szwedzki. Nayiaśnieyszego króla Jego Mości szwedzkiego generał major, y miasta i zamku krakowskiego gubernator. Wszystkim wobec y każdemu z osobna... Dan w Krakowie dnia 5/15 lipca roku 1657... Paul Wirtz (1657). ark. plak.
Jagiell.

— Articulen tusschen S. M. van Polen ende S. M. van Hongarijen... met Melchior Gr. van Hadtzfelt ter eenre ende S. M. van Sweeden sijnen Gouverneur van Crackauw, Paulus Wurtz... ter andre syde. 's Hage 1657. w 4ce, str. 12.

Obejmuje kapitulację Würtza, komendanta m. Krakowa.

— ob. Abdruck des Accordes (1657) — Accordspuncte (1657) — Hatzfeld Mel. (1657) — Lubomirski J. (1657) — Puffendorf (1697) — Schreiben (1656) — Terlon (1681).

W późniejszym czasie przeszedł Würtz do służby holenderskiej.

Ob. Sikora Szwedzi i Siedm. (1908) passim. — Finkel Bibl. III str. 1893 i 1899 (Würtz).

Wuest C. L. rytownik ob. Morzkowski Piotr (1745).

Wujachewicz Melecy ob. Akafisty (1693).

Vujcius (Vujecius) Jan ob. Hegendorphinus Chr. (1525).

WUJEK Jakub z Wągrowca, S. Jesu (ur. 1540 † 1597). Apologia, Tho iesth, Obrona Postylle Katholiczney, przećiw sprosnym wykrętom y potwarzam Postylle Heretyckiey, w Krákowie wydáney, Roku Páńskiego 1582. Feci iudicium et iusticiam, non tradas me calumniantibus me. Suscipe seruum tuum in bonum, non calumnientur me superbi. Psalm: 118. Przez tegosz D. Jakubá Wuyká z Wągrowcá, Theologá Societatis Jesv. (1584). fol., k. nlb. 2 i str. 515—702.

Tworzy część ostatnią drugiej edycji „Postylli" (większej, z r. 1584) — obacz niżej str. 393. — Osobno nie wyszło (choć cytowane bywa jako osobno wydane, np. Osiński Skarga str. 79).

Na odwr. k. tyt. rozpoczyna się przedmowa: Autor czytelnikowi łaskawemu, zajmująca trzy strony a datowana w Koloszwarze w siedmiogrodzkiej ziemi w dzień Marcina św. 1583. W przedmowie tej mówi, iż heretycy chcą podrzucić swoją Postyllę kacerską a jego Postyllę wytracić (ma tutaj na myśli Postyllę Grzegorza z Żarnowca z r. 1580—3, o której ob. t. XVII 444—5). Mógł wprawdzie na ich zarzuty i wykręty przy każdym swoim kazaniu odpowiedzieć, ale gdy ich Postylla do jego rąk doszła, zaczęła się już ta jego Postylla drukować, a przez takie polemiczne dodatki byłaby się ona rozciągnęła. Dlatego dodaje tylko teraz nowe kazania „przeciwko główniejszym wymysłom odszczepieńców"; a może kto inny „uczeńszy" wyda z czasem nową Postyllę przeciwko tej heretyckiej Postylli.

Apologia jest więc odpowiedzią na dzieło Grzegorza z Żarnowca. Składa się oną z dwóch części. Pierwszą tworzy sześć kazań, poświęconych przedniejszym kontrowersjom; drugą (bez osobnego tytułu): Prawdy ewangelikowskie zebrane z Postylle kacerskiej.

W części pierwszej omawia najprzód: kwestię o Antychryście (a iż nie papież jest Antychrystem, ale ewangelikowie). Tu na str. 524 namiętnie uderza na „królową angielską, kalwińską papieżynę, Jezabel okrutną", i powołuje się na to, iż sam Kalwin i Beza pokazali, jak umieją niewierne heretyki tracić (Serwet, Gentilis). „Nadto mógłbym ukazać, że tak papieże, jako cesarze i książęta sprawiedliwie czynią, kiedy heretyki jako ludzie bunty i rozruchy czyniące... na gardle każą". Dalsze kazania poświęcone są kwestii prawdziwego kościoła (nie są nim zbory); kto jest prawdziwym heretykiem?; co to jest Pismo św. i tradycja (o słowie bożym)? Wszędzie polemizuje z Lutrem i Kalwinem i ich zwolennikami; z polskich uwzględnia Reja, a nadto choć rzadziej, „Postyllę kacerską", tj. Grzegorza z Żarnowca.

Od str. 583 idą: Prawdy Ewangelikowskie zebrane z Postylle Kacerskiey w Krakowie wydaney Roku P. 1582. — Zebrał tu w kilkudziesięciu krótkich artykułach, uszeregowanych alfabetycznie (pod pewnymi hasłami) najważniejsze kwestie sporne z „postyllarzami" lub „postylnikami". Nazwiska Grzegorza z Żarnowca nigdzie nie wymienia; a wyraża się zawsze tak, jak gdyby sądził, że autorów było więcej (postyllarze, postylnicy piszą... błądzą... fałszują...).

Idą więc tutaj po kolei dłuższe lub krótsze artykuły: O Antychryście, o apostołach, o bałwochwalstwie, o ceremoniach, o Chrystusie... itd. — Na str. 611 jest obszerny artykuł: O jezuitach; w którym odpiera zarzuty im stawiane „przez Sakramentarzy

w owej heretyckiej Postylli". Podnosi zasługę jezuitów w nawracaniu Indów i N. Świata, o czym kalwinitowie nie chcą wiedzieć. — Na str. 633—7 dłuższy artykuł o Lutrze (tu zarzut, że nie był od Boga posłany, bo nie umiał cudów robić). — Na str. 645 o mnichach (odparcie zarzutów przeciw zakonom). — Na str. 656 o papieżu, gdzie obszernie odpiera fabułę o papieżu niewieście. — Na str. 679 o trydenckim koncylium. — Kończy artykuł o wzywaniu świętych.

Razem wzięte dają „Prawdy ewang." obraz najważniejszych dogmatów katol. w duchu apologet. i odtwarzają punkty sporne z kalwinami i lutrami (ale nie antytrynitarzami).

Obszerną polemikę z tym dziełem Wujka ogłosił niebawem Grzegorz z Żarnowca pt.: Obrona Postylle ewangielickiey, To iest odpowiedź na Apologię... (obacz o niej w t. XVII 443—5).

— Biblia święta. W Krakowie. W Druk: Łazarzowey Poku Pánskiego M.D.XCIX. [Na drugiej karcie:] Biblia to iest Księgi Starego y Nowego Testamentu (1599)... ob. t. XIII 15—16.

Z przedmową Stan. Karnkowskiego.

W ogłoszonym na czele przekładu „Przygotowaniu do pożytecznego czytania Pisma św." mówi autor o potrzebie i zacności Pisma oraz „jak ma być czytane Pismo św.". Dalej dowodzi on, że radzić się trzeba przy czytaniu Biblii doktorów świętych, a nie „hersztów heretyckich" (Lutra, Kalwina). W rozdziale III mówi krótko o wydaniu i tłumaczeniu Biblii. Tłumaczył Wujek z Wulgaty, słowo od słowa, prostymi słowy. Gdyby kto chciał gładkimi i dworskimi słowy wykładać, nigdy by sensu nie wyraził. Odrzucał tłumacz terminy starym chrześcijanom niesłychane. — Autorem tej przedmowy nie był Wujek, bo na jej końcu jego pochwalny życiorys.

Obronę tego przekładu dał pierwszy Łaszcz (Recepta 1597).

Mylnym był pogląd rozpowszechniony dawniej, jakoby przekład z r. 1599 uzyskał aprobatę papieską. Posiadał tylko aprobatę synodów z r. 1602, 1636 i 1692 i innych. — Legendę o aprobacie papieskiej uznał za mylną pierwszy ks. Stan. Chodyński (Przegląd Katolicki 1894).

O ostatecznej redakcji tego przekładu, ogłoszonej w r. 1599, opowiada Wielewicki Diarium I 238 i III 64. Wujek zmarł przed rozpoczęciem druku, na który koszt miał łożyć Karnkowski. Zakon wyznaczył komisję złożoną z Stanisł. Grodzickiego, Adriana Radzimińskiego, Jana Branta, Łaszcza oraz Justusa Raba — znawców hebrajszczyzny. Komisja ta poddała przekład rewizji i gruntownym nieraz zmianom. Jak wyglądał przekład Wujka przed wprowadzeniem tych zmian, można odtworzyć tylko co do ksiąg N. Test., gdyż tekst jego wydał Wujek w r. 1593 i 1594, nim komisja jezuicka rozpoczęła swą działalność (ob. zaraz niżej).

Ob. o czasie, w jakim ten przekład został przez Wujka dokonany, uwagi ks. Sygańskiego w Przegl. Powsz. 1914 II 241.

O przekładzie tym ob. ks. Chodyński w Przegl. Katol. 1894 nr 18. — Ks. Załęski Jezuici IV (1900). — Ks. Gołąb O tłumaczeniu N. Test. w Kwart. Teolog. 1903—6 (ale są tu informacje także o całej Biblii; wyszło też osobno 1906). — Ks. Archutowski w Encykl. kośc. podr. (w artykule o Wujku). — Zwolski De Bibliis (1904) str. 77. — Szlagowski Wstęp ogólny do Pisma św. II (1908) str. 232—62. — Ks. Puchalski w Gazecie Kościelnej 1902 nr 47—50 (o aprobacie).

Przedruk wyszedł w r. 1740 (ob. XIII str. 16) oraz 1771 (ob. t. XIII 13). — A także są przedruki z w. XIX.

— Nowy Testament Pana naszego Jezusa Christusa... W Krakowie, w drukarni Piotrkowczyka (1593)... ob. t. XIII 24—25.

Poprzedza obszerna przedmowa Wujka datowana 1563, polemizująca z przekładami heretyków i wyjaśniająca zasady, na których opierał swój przekład (ob. streszczenie w t. XIII 24). Do przekładu dodane są obszerne „Annotacje", brane m. i. z Bellarmina.

— Toż:... w Krakowie (1594)... ob. t. XIII 25.

W tym wydaniu Annotacje są opuszczone.

Wydanie to było przedrukowane kilkakrotnie (w r. 1605, 1617, 1621, 1647), także w w. XIX (ob. Bibl. V 174).

Wedle rezultatów zacytowanej wyżej rozprawy ks. Gołąba (w warsz. Kwartalniku Teolog. 1903—6 i osobno) należy odróżnić trzy teksty przekładu Nowego Testamentu: 1) tekst wydania z r. 1593; 2) tekst wyd. z r. 1594, dostosowany bliżej do Wulgaty — oraz 3) tekst z r. 1599, wydany po śmierci Wujka (wraz z całą Biblią) a bardzo silnie przerobiony przez komisję zakonu jezuitów z Justem Rabem, spowiednikiem Zygm. III na czele.

— Psałterz Dawidow Teraz znowu z Łacinskiego, z Greckiego, y z Zydowskiego na polski język z pilnością przełożony y Argumentami y Annotacyami obiaśniony... W Krakowie, w druk. A. Piotrkowczyka (1594).... ob. tom XV 76—7 (pod Dawid).

W przedmowie mówi obszernie o trudnościach przekładu i tłumaczy jego stosu-

nek do tekstu łac. (Sept.) i żydowskiego. — Przekład prozą.

Przekład ten był kilkakrotnie przedrukowany (1616, 1626, 1688, 1714, 1777), a także wszedł do przekładu całości Biblii z r. 1599.

— Brevis Avgvstissimi Ac Svmme Venerandi Sacrosanctae Missae Sacrificii ex sanctis patrib. contra impium Francisci Stancari Mantuani scriptum, assertio. Ivssu Et Avtoritate Reuerendiss. Domini Iacobi Vchanski Gnesnensis Archiepiscopi nunc primùm edita. Quid hic libellus contineat, versa pagella docet. Augustin. in Epist. 23. ad Bonifacium. Nónne semel immolatus est Christus in seipso & tamen in Sacramento non solùm per omnes Paschae solennitates, sed omni die populis immolatur. Coloniae Agrippinae, Apud haeredes Arnoldi Birckmanni. Anno M.D.LXXVII. (1577). Cum gratia & Priuilegio Caesareae Maiestatis. w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., k. 65 lb. (sygn. A—K).

Na odwrocie k. tyt. są wymienione te miejsca z Pisma św., które w toku dziełka zostały objaśnione.

Rozpoczyna list Uchańskiego do chrześcijańskiego czytelnika, datowany Lovicij 3 Junii 1577. Uchański mówi, że wpadła mu w ręce książka katolickiego autora napisana w r. 1571 a zwalczająca bluźnierstwa Stankara (Rabbinista ille magis quam theologus et judaicarum superstitionum quam legum christ. studiosior). Autor ograniczył się do zbicia niektórych twierdzeń Stankara, a nie zajmował się wszystkimi, a mianowicie ograniczył się do obrony mszy św. Tę książkę wydaje auctoritate nostra et sumptu.

Następuje obszerny spis autorów i liturgii, o których w tekście mowa. Autor cytuje kilkunastu rabinów (zna więc Talmud, a z heretyków polemizuje z Lutrem i Seb. Münsterem).

Właściwa rozprawa składa się z wywodów komentujących słowa Malachiasza i ofiarę Melchizedecha. Autor wywodzi, że to odnosi się do mszy św. i że tak to wszyscy wykładacze rozumieli. Cytuje teksty łacińskie i greckie oraz powołuje się na rabinów. Stara się przytłoczyć Stankara erudycją zwłaszcza w zakresie literatury rabinicznej. Często cytuje Tomasza i Gabr. Biela. Stankara piętnuje wciąż jako bluźniercę.

Od str. 61 idą: Assertiones catholicae, De sacrosancto et vivifico et incruento, quod in ecclesiis operamur, Missae sacrificio. Jest ich jedenaście.

Do autorstwa tego dziełka przyznaje się Wujek w liście z dnia 25 maja 1577 do Ewerarda Mercuriana, prep. gener. S. J. w Rzymie. W liście tym pisze, że czytał tę książkę w rękopisie Toledus et ut audio probavit. Na druk dał Uchański 50 flor. — Wypis z tego listu wkleił ks. Sygański S. J. do egzemplarza Bibl. Jag.

O książce Stankara, na którą tutaj Wujek odpowiada (Trium papistarum fundamenta 1571) ob. tom XXIX 174. Egzemplarz jej znajduje się w bibl. Uniw. w Królewcu.

Egz. Bibl. Jag. jest dedykowany własnoręcznie przez autora St. Hozjuszowi. — Egz. kórn. Ben. Goryńskiemu, kanon.

Oloff Beytr. I 201. — Piekarski Katalog kórn. 1929 str. 222 nr 1599. — Ks. Sygański w Przeglądzie Powszech. 1914 II 246.

Por. t. XII 250.

Dzików — Jagiell. — Kórnik — Sem. gnieźn.

— O Bostwie Syna Bozego Y Dvcha Swietego. To iest: Jż Pan nász Iesvs Christvs iest onym Bogiem prawdźiwym Izráelskim, tymże co y Oćiec: tákże y Duch święty. Dowody rozmáite z Pismá świętego, z Doktorow, y Synodow wszytkich wiekow. Przeciwko stárym y nowym Zydom y Máchometanom, Aryanom, Sámosátenom, Serwetianom, Gentilistom, Nowokrzćzeńcom: ktorzy bluźnią Troyce przenaświętszą: y prawdziwe bostwo y przedwieczność Synowi Bożemu y Duchowi S. niezbożnie odeymują. Zebráne y nowo wydáne, przez X. Iákubá Wuyká z Wągrowcá, Theologá Societatis Iesv. Z dozwoleniem Stárszych. W Krákowie, W Drukárniey Andrzeiá Piotrkowczyká. 1590. w 8ce, k. tyt. i k. 15 nlb., str. 198 (sygn. N_3).

Druk gocki.

Na odwr. k. tyt. cytaty z św. Atanazego, Augustyna i ewang. św. Jana.

Przedmowa do Mikołaja Zebrzydowskiego, gen. krak. hetm. nadw. (na 10 k.), datow. w Krak. u św. Barbary 15 marca 1590. Pisze, że szatan szturmuje przeciw Chrystusowi, a heretycy są jego narzędziami. Wszyscy oni wyszli z Lutra. Za jego śladem bluźnią, że Chrystus nie jest Bóg prawdziwy. Drudzy są nowokrzczeńcy, które arianami pospolicie zową (ale dawni arianowie byli od nich lepsi). Dzisiejsi arianowie zgadzają się z Żydami i mahometanami. Serwet uczył się z Alkoranu (pisze o tym Lindanus). Powołuje się na książki „naszych (jez.) doktorów" tj. na Rob. Bellarmina i Greg. de Valentia. Przed 4 laty wpadła mu do ręki książka

Bellarmina, którą przełożył, opuściwszy subtelniejsze rzeczy i przydawszy nieco przeciw wykrętom polskich nowochrzczeńców. Ich bluźnierstwa latają po Polsce i drogę Turkom ścielą. Wychwala Zebrzydowskiego, że ufundował jez. kolegium lubelskie wraz z Bern. Maciejowskim i Kat. Wapowską. — Na 4 nast. nlb. k. idzie „Krótki regestrzyk", potem na 1 k.: Wyznanie wiary z św. August., wreszcie tekst dzieła.

Jest to więc nieco przerobiona praca Bellarmina i niesłusznie bywa cytowana (np. przez Korbuta I 343) jako oryg. praca Wujka. Podzielona jest na XXII rozdziały. W kilku początkowych podaje sumę nauki samosatenów, a więc Serweta, Blandraty, Franc. Dawidowicza, i przedstawia ich podział na trzy sekty: 1) Davidis przeczy czci Chrystusowi należnej. 2) Socyn walczy z nim. 3) Blandrata idzie jeszcze dalej w kwestii wzywania Chrystusa. — Obszerniej też omawia naukę Gentilisa i Farnoviusa. Przytacza zdanie Hozjusza, iż ewangelikowie spłodzili arian. W tej wstępnej części Wujek wychodzi poza Bellarmina, informując o arianach polskich.

Od rozdziału V (str. 27) rozpoczyna się polemika o Bóstwo Chrystusa. Zbijając wciąż dowody arian zestawia z Pisma św. argumenty, iż Chrystus jest Bogiem — synem Bożym — jednym Bogiem z Ojcem — królem nad królami — mającym pełną chwałę — że jest przedwiecznym, wszechmogącym, stworzycielem. Od rozdz. XV (str. 152) mówi o bóstwie Ducha św. i o jego stosunku do Chrystusa (cuda czyni, posłał i poświęcił Chrystusa). — Od str. 168 idzie: Odpowiedź na dowody heretyków przeciw bóstwu Syna (wylicza 6 takich dowodów i wykazuje ich mylność). — Od str. 190: Odpowiedź na dowody przeciwko bóstwu Ducha św.

Na str. 65 i 80 polemizuje z Czechowiczem. Założenie kol. jezuick. w Lublinie miało na celu, jak wyznaje w przedmowie, paraliżować działalność „papieża lubelskiego".

Wyszły na tę książkę ze strony różnowierców trzy odpowiedzi, a mianowicie: 1) M. Czechowicza (ob. tom XIV 556); — 2) Socyna z r. 1594 (ob. o niej Bock Hist. ant. II 834, a za nim Szczotka w „Reformacji w Polsce" 1935—6 str. 46. Socyn napisał tę odpowiedź z polecenia synodu z r. 1592). — 3) W r. 1625 przedrukował Socyna i dodał swą analisis Paweł Tarnovius (rodem z Tarnowa w Meklemburgu), o czym ob. tom XXXI str. 52.

O przeróbce rękopiśmiennej tego dzieła ob. Janow w Pracach filol. XV cz. II str. 118.

Wierzbowski I 558. — Wiszniewski IX 54. — Kotula Właśc. rękopisów 1929.

Bawor. (Czarn.) — Czartor. — Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. (?)

— Czysciec. To iest Zdrowa á gruntowna náuká o Modlitwach, o Mszách, y iálmużnach zá vmárłe wierne: y o mękách Czyscowych po śmierći. Wszystkim, nie tylko Káznodźieiom do Pogrzebow: ále y káżdemu Krześćiáńskiemu człowiekowi, do vtwierdzenia wiáry, y vznánia błędow terázniejszych wielmi pożyteczna y potrzebna. Teraz nowo zebrána y wydána. Przez Księdzá Jákubá Wuyká z Wągrowcá Theologá Societatis Iesv 2. Machab. 12. Swiętá y pożyteczna myśl iest, modlić się zá vmárłe, áby z grzechow byli rozwiązáni. W Poznaniu drukował Jan Wolrab. Roku. 1579. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 284, k. 2 nlb. (Regestr).

Druk gocki; tylko cytaty łac. antykwą. Na odwr. k. tyt. herb Opalińskich (Łódź) i sześciowiersz („Jako łódź w nawałnościach człeka zachowywa..."). Dedykacja Andrzejowi Opalińskiemu (na 7 k.), w której autor podnosi, że wiara w czyściec jest podstawą dla całego życia religijnego. Nowokrzceńcy zaprzawszy się czyśca rychło potym bluźnią, iż dusza nie jest nic jedno dech jako w bydlęciu i ginie z ciałem po społu. Nie może się też wydziwić niewstydowi ewangelików, którzy w r. 1572 śmieli napisać w Apologii, że św. Wojciech i św. Stanisław nigdy mszy nie mieli i że dopiero Innocenty III msze wynalazł. (Chodzi o dzieło Jakuba Niemojewskiego, o którym obacz t. XXIII 121). Zapowiada, że chce napisać książkę o artykułach wiary o wzywaniu świętych i o używaniu sakramentów pod jedną osobą oraz o poznaniu prawego Kościoła powszechnego „będzieli potrzeba dali mi Bóg zdrowie i będzieli wola starszych moich". Poleca Opalińskiemu kolegium pozn. Dan w Wilnie w piątek po św. Marcinie 1578.

Książka dzieli się na dwie części: 1) O modlitwach za umarłe (do str. 143; rozdziałów 11). — 2) O czyścu (rozdziałów 14 i Zamknienie). W części I broni zdania, że modlitwy za umarłe są potwierdzone ustawą i tradycją apostolską, toteż we wszystkich mszach łacińskich, greckich, syryjskich, murzyńskich, ormiańskich, ruskich i moskiewskich są modlitwy za umarłe. Dopiero odszczepieniec Aerius zaczął nauczać, że modlitwy i ofiary mszy św. za umarłych nie mają być czynione.

W części II zestawia i objaśnia obszernie świadectwa Pisma św. i doktorów Kośc. o czyścu i zbija argumenty „adwersarzów" (głównie Ochina, Eckiusa, Stankara, Lutra).

Ponieważ opiera się w swym dowodzeniu na Piśmie św., przeto częste są ekskursy

o znaczeniu poszczególnych ksiąg np. obrona powagi Ksiąg machabejskich na str. 30. — Na str. 36 o stypach za umarłe do dziś dnia trwających. — Powołuje się wciąż na dawnych pisarzy kościelnych, a z umysłu pomija powagi współczesne, z tym tylko wyjątkiem, iż co do faktów historycznych, o jakich mówi, powołuje się na Lipomana i Suriusa De sanctorum probatis historiis. Oparcie się na pisarzach dawnych ma ten cel, aby pokazać, że nauka o czyścu nie jest wymysłem nowym.

Polemizuje z tą książką obszernie Gliczner w swoim Odporze (1579).

Przedruk z r. 1875 ob. Bibliogr. V 176.

Wierzbowski Bibl. I 378. — Piekarski Katal. kórn. nr 1600. — Wojciechowska Z dziejów książki 1927 str. 170.

Bawor. — Czartor. — Dzied. — Dzików — Jagiell. — Kórnik. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Dialysis To iest, Rozwiązánie álbo rozebránie Asserciy Páná Jákubá Niemoiewskiego, z Dowodámi iego náprzeciw JEsuitom POznáńskim wydánych. Nápisáne przez Professory COLLegium POznáńskiego Societatis Jesv. Proszę was bráćia w imię Páná nászego JEsu Chrystá, ábyśćie tosz mowili wszysey, y áby nie były między wámi odszczepienstwá, á bądzcie doskonałymi w iednym wyrozumieniu y zdániu. 1. Corinth: 1. W POznániu, W Drukárni Janá WOlrabá, Roku M.D.LXXX. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. w 8ce, k. 231 nlb. (sygn. A—B_4, A—Z_8, Aa—Ee_2 i k. 1 niesygn.).

Na odwr. k. tyt. herb Ogończyk Łuk. Kościeleckiego i 4 wiersz, zaczynający się: Trafiay strzałko do celu, ktory zamierzony...

Dedykacja do Ł. Kościeleckiego, w której pisze, że jest to odpowiedź na książki Niemojewskiego: Diatribe albo Kollacya przyjacielska... oraz Dziesięć Assertiones albo Artykułów... (ob. t. XXIII 121). Zarzuca już tu Niemojewskiemu, iż zasłania się powagą jakichś pisarzy nowych (Marcina Kemnitza ministra brunszwickiego), a nie czyta doktorów świętych starych, jako Augustyn, Hieronim itd. Profesorzy pozn. chcieli dopuścić do dysputacji z Niemoj. ale po łacinie; a nie jest prawdą, aby się w jakichś wierszach przeciw niemu przechwalali. Dat. w Poznaniu 12 Julii 1580, podp.: Professorowie Coll. pozn. — Następuje potem (na 1 k.): Do czytelnika chrześcijańskiego; tu pisze, że książki te były już od roku napisane, ale dla pilniejszych zabaw drukarni dopiero teraz wychodzą.

Dialysis jest odpowiedzią na „Dziesięć assercji". Zaczyna: Dowodna sprawa o disp. poznańskich. Opisuje tu założenie Coll. pozn. i kilkoletnie prowokacje Niemojewskiego przeciw jezuitom. O pośrednictwie Iwińskiego w sprawie dysputy. Tłumaczy, dlaczego jezuici chcieli dysputować po łacinie (m. i. dla uniknięcia tumultów pospólstwa). Przytacza swe „ceduły", którymi odpisywał Niemojewskiemu. — Na k. B_3 o disputacjach polskich przy pospolstwie (dysputacje muszą się trzymać zasad dialektyki, inaczej są bezcelowe). — Na k. B_8: O collacyey albo rozmowie warszawskiej (z Toletem). — Po czym mówi: O początkach zakonu jezuitów (powołuje się na Suriusa). — O przezwisku Soc. J. — Wreszcie na k. D_6 rozpoczyna się odpowiedź na poszczególne punkty Assercji.

Assercje te cytuje (petitem) i przytacza także „dowody", jakimi popierał je Niemojewski, a potem po każdej assercji podaje kolejno polemikę bardzo obszerną. Omawia w ten sposób nazwisko zakonu, kwestie o słowie bożym i tradycji, o grzechu i o swobodzie woli, o zakonie bożym i jego doskonałości, o usprawiedliwieniu człowieka grzesznego, o wierze i o uczynkach dobrych, o sakramencie ołtarznym ciała i krwie i o mszy świętej, o wzywaniu świętych, o czyścu.

Ponieważ Assercje Niemojewskiego do nas nie doszły, przeto z repliki Wujka można odtworzyć ich treść, a nawet cytuje on dużo ustępów.

Kończy: Zamknienie ksiąg, Summa (spis rzeczy) i Omyłki.

Dalszą część tego dzieła tworzy pismo: O Kościele Pana Krystusowym, równocześnie wydane, w którym polemizuje z Niemojewskiego „Diatribe albo Kollacja".

Orzelski Interregni libri (wydał Kuntze 1917) str. 286 i nast.; tu o niedoszłej dyspucie z Niemojewskim obszerna wiadomość. — Załęski Jezuici IV cz. I str. 116. — Łukaszewicz Wiadomość historyczna 1838 str. 97. — Piekarski Katal. kórn. nr 1601. — Jocher 3356 i 3355 (podaje za Siarcz. tytuł mylnie). — Bentkowski II 558. — Oloff Beyträge I 202. — Wierzbowski Bibl. I 381. — Wojciechowska Z dziejów książki str. 173.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Moszyń. — Ossol. — Pawlik. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Ewangelie y Epistoły ták Niedźielne iáko y Swiąt wszytkich, które w Kośćiele Kátholickim według Rzymskiego porządku przez cáły rok czytáią.

Przez D. Jakuba Wuyka Societatis Jesu przełożone. Przydáne są y Modlitwy kośćielne ná każdą Niedzielę y ná każde Święto. VV Krakovvie, Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. M.D.XCIII. (1593). w 12ce, k. 1 nlb. i k. 151 liczb.

Litery sygnatur stoją: B pod *pa*; C pod *cz*; D pod *z*; E pod *ta*; F pod *hr*; H pod *y*; J pod *im*; L pod *al*; M pod *ta*; N pod *ac*.

Czy w tej pierwszej edycji wyszła także część II, obejmująca Ewang. i Epist. na dni postne — nie wiadomo? Przy unikacie bibl. Jagiell. nie ma jej.

Opis treści obacz przy wydaniu z r. 1626. Na egzempl. Jagiell. przypis: Petro Skarga.

Jocher t. II 4400 a (idąc za Siarczyńskim) podaje pierwsze wydanie z datą: w Wilnie 1579, co wątpliwe. Jagiell.

— Toż:... w Krakowie. Cum Gratia et Privil. S. R. M. 1611. w 16ce, k. 154 lb. Uniw. Warsz.

— Toż:... [Na końcu:] W Krakowie od narodzenia Syna Bożego 1616. w 4ce, k. 206 nlb. (sygn. Z_8 i do C_8).

Brak karty tytuł. Na karcie 147 (ark. Tiiij) stoi: Tu masz koniec Epistoł y ewangeliey niedzielnych. — Na k. 148 tytuł: Tu się iuż poczynaią Epistoły y Ewangelie o świętych. — Na k. 203 (ark. Cv): Dokończenie ewanieliy y epistoł o Swiętych. Ostatnie kart 3: Psalm Dawida S. 50. W tekście liczne drzeworyty starte. — W niedzielę 2. jest na k. 29; na karcie Mv w niedzielę pierwszą po S. Troycy; na ark. Ciiij: W dzień poświęcenia kościoła lekcya. Tyszk. w Czerw. Dworze.

— Toż:... W Krakowie MDCXVII (1617). Cum Gratia et Privil. S. R. M. w 16ce, k. 154. Uniw. Warsz.

— Ewangelie Y Epistoly (sic) tak Niedzielne iako y wszytkich Swiąt, ktore w Kośćiele Kátholickim, według Rzymskiego porządku przez cáły rok czytáią. Przez D. Iakvba Wvyka Societatis Iesv, przełożone. Przydáne są y Modlitwy Kośćielne ná káżdą Niedźielę y ná káżde Swięto. W Krakowie, Cum Gratia & Priuil: S. R M. M.DC.XXVI (1626). [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 12, k. tyt. i k. 163 liczb. (sygn. Cc_2).

Część II ma osobny tytuł:

Ewangelie Y Epistoly, na dni Postne powszednie, y na niektore inne Swiętá, w pierwszey Postylce opuszczone. Przez D. Iacvba Wuyka Societatis Iesv, przełożone. Przydane są y Modlitwy Kośćielne ná Swiętá y dni powszednie. W Krakowie, Cum Gratia & Priuil: S. R. M. M.DC.XXVI. (1626). [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 12ce, k. tyt. i k. 95 nlb. (sygn. H_{12}).

Na odwrocie obu części mała rycinka przedstawiająca narzędzia Męki Pańskiej i cytat z Filip. 2.

W tej edycji sygnatury rozłożone są w nast. sposób: W części I B pod *pod*; C pod *nic*; D pod *iż*; E pod *czy*; F pod *wi*; H pod *dź*; J pod *zat*. — W części II B pod *zas*; C pod *ego*; D pod *ali*; E pod *li re*.

Zaczyna się część I od Niedzieli I adwentu (lekcja z listu Pawła św. i ewang. z Łukasza rozdział 21), po czym idą lekcje i ewang. na dalsze niedziele i święta aż do Niedzieli dwndziestej po świątkach. Po każdej lekcji i ewangelii dodana krótka Modlitwa. Na k. 107 recto w połowie strony kwadrat z literami IHS wśród płomyków.

Od k. 108 verso: Ewangelie i Epistoły na święta przednieysze... (zaczyna się od święta św. Andrzeja, Mikołaja, poczęcia P. Marii, Tomasza apost., Agnieszki... itd. aż święta WW. Św., Marcina, Katarzyny). — Na k. 153 verso: W dzień poświęcenia kościoła lekcja. — Na k. 154 verso: Dokończenie.

Część II obejmuje Ewangelie y Epistoly, na Post czterdziestodniowy, abo na Post Wielki. Rozpoczyna ją lekcja i ewang. w dzień Popielca (k. 1 recto)..., wreszcie zaś: Wielka sobota (na k. H_5). — Kończą zaś: Lekcja na dzień św. Anioła stróża, na dzień Zaduszny, na dzień Kazimierza wyznawce, w dzień przeniesienia św. Wacława, w dzień św. Floriana, św. Jacka, przeniesienie św. Stanisława. Na ostatniej karcie u dołu: Koniec. Jagiell.

— Ewangelie y Epistoły na dni postne powszednie, y na niektóre inne święta w pierwszey Postylce opuszczone, przez D. Jakuba Wuyka S. J. przełożone. Przydane są y modlitwy kościelne na święta i dni powszednie. W Krakowie w Drukarni Andrz. Piotrkowczyka. 1636. w 12ce, str. 192 (sygn. H_{12}).

Jocher 4401 za Dziennikiem Wileń. 1819 t. II 559.

Zapewne wyszła także w tym samym czasie część I (na niedziele i święta), bo obie części razem wydawano — ale egzemplarz części I nie jest mi znany.

— Ewangelie y Epistoły, tak Niedzielne iako y wszytkich Swiąt, które...

przez cały rok czytaią. Sandomierz druk. Jez. 1637. w 12ce.

Tak podaje Katalog bibl. Kijowskiej pod nrem 14760. — Ale to edycja wątpliwa. W Sandomierzu istniała druk. jezuicka dopiero w latach 1716—70. Znany jest przedruk sandomierski z r. 1764.

— Toż:... tak niedzielne iako y wszytkich świąt... W Krakowie, W Druk: Wdowy y Dziedź: Andrz: Piotrk: Typ. K. I M. R. 1651. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 12ce, k. tyt., k. 154 liczb.

Część II. w 12ce, k. tyt. i k. 96 nlb. i k. 18.

Na odwr. k. tyt. drzeworyt z narzędziami męki.

W części I idą lekcje i ewang. do k. 108: Na Niedzielę I—XXIV po świątkach. — Od k. 108: Na swięta przedniejsze. Na k. 108 wąska ozdoba spiczasta.

Arkusze znaczone: B pod *od*, C pod *a*, D pod *izb*, E pod *cz*, F pod *w*, H pod *dź*, I pod *az*, K pod *y*, N pod *ac*.

Część II obejmuje Ewangelie i epistoły na post 40-dniowy. Nadpis nad kartami: Na post Wielki. — Idą do H_5. — Na k. H_7 jest: Na dzień św. Kazimierza, św. Wacława, św. Floriana, św. Jacka, św. Stanisława — a więc tak, jak w wydaniu z r. 1626.

Po czym dodany bez osobn. k. tytułowej: Przydatek Lekciy y Ewangeliy świąt uroczystych, Passyey Wielkopiątkowey, y nauki Chrześciánskiey Katholickiey początków (k. nlb. 18).

W tym „Przydatku" są lekcje i epistoły w dzień św. Józefa, św. Anny, na dzień pogrzebu umarłego. — Potem: Passya Swiętego Jana... w Wielki Piątek. — Wreszcie: Nauki Chrześcijanskiey Katholickiey Rzymskiey, początki... z rozkazania Ich MM. Księży Biskupow na Synodach... (Są to Ojcze nasz, Pozdr., Skład apost., Przykazania, Spowiedź powszechna i akty skruchy).

Arkusze II części znaczone są: B pod *za*, D pod *rzez*, E pod *ec*, F pod *y*, G pod *bli*, H pod *ie*.

Wisłocki w Roczniku dla archeologów 1870 str. 205.

Jagiell. (brak. k. tyt. i końca) — Ossol.

— Toż:... tak Niedzielne iako y wszystkich Świąt, ktore... Cum Gratia et Privil. S. R. M. w Krakowie w Drukarni Dziedziców Andrzeia Piotrkowczyka K. J. M. Typ. 1665. w 12ce, k. 154 liczb. (sygn. A—Cc_3).

Wisłocki w Roczn. dla arch. 1870 str. 205.

Zdaje się, że część II wyszła dopiero w parę lat później pt.:

Ewangelie y Epistoły na dni postne... w Krakowie w Drukarni Stanisława Piotrkowczyka Typ. I. K. M. Roku P. 1672. w 12ce, k. 53 nlb.

Bawor. (cz. I) — Ossol. (cz. II) — Uniw. Warsz.

— Ewangelie y Epistoły na Niedziele także na Swięta uroczyste, ktore w Kosciele Katholickim według sporządzenia Rzymskiego. na cały Rok czytaią z Figurami Taiemnic Pana Chrystusowych. Wszystkim Prawowiernym Duchownym y Świeckim, ku nauce zbawienney wielce pożyteczne y potrzebne. Z dokładu (sic) artykułow y aktow do wiary naypotrzebnieyszych. Cum Gratia et Privil. S. R. M. W Krakowie, w Drukarni Mikołaia Alexandra Schedla. I. K. M. Typografa R. P. 1685. w 12ce, str. 352.

Z rycinami w tekście

Bawor. — Uniw. Warsz.

— Ewangelie y Epistoły, tak niedzielne iako y wszytkich świąt, ktore w Kościele Katholickim, według Rzymskiego porządku przez cáły rok czytaią. Przez D. Jakuba Wuyka Societatis Jesu, przełożone. Przydane są y Modlitwy Kościelne ná káżdą niedzielę, y na kazde święto. Cum Gratia et Priuil. S. R. M. w Krakowie w Drukarni Akademickiey. Roku Pańskiego 1689. w 12ce. k. tyt. i k. 155 lb. (ostatnia nlb.).

Od k. 108 idą ewang.: Na swięta przedniejsze. — Na karcie ostatniej nieliczbowanej jest Ewangelia Mattheusza S. — Arkusze znaczone: B między *e* a *p*, C pod *ic*, D pod *by*, E pod :, F pod *w*, H pod *zd*, I pod *m*, L pod *ni*, S pod *p*, V pod *an*, X pod *a*.

Część II wyszła w trzy lata później pt.:

Ewangelie, Y Epistoły, Ná dni Postne powszednie, y na niektore inne Swięta... Przez D. Jakuba Wuyka Societatis Jezv:... W Krakowie, W Drukárni Akademickiey Roku P. 1692. w 12ce, k. 114 nlb. (sygn. A—K_6).

Kończą: Nauki chrześc. początki. — W egz. Jagiell. dopisano ewangelie: Na dzień św. Ignacego, Franc. Borg., męczenników japońskich, Alojzego Gonzagi.

Jocher 4401 b.

Bawor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Ewanielie y Epistoły tak Niedźielne iáko y wszystkich świąt, które w kośćiele Katholickim według Rzymskiego porządku przez cały rok czytaią, z przydatkiem nowym ná niektóre święta Królestwa Polskiego y W. X. L. w rozmaitych Zakonach; tákże na pogrzeby y o Męce Páná nászego: Przez X. Jakuba Wuyka Societatis Jesu przełożone, Przydane są y Modlitwy Kośćielne ná każdą Niedźielę, y ná káżde święto. w Wilnie, w Drukarni Akademickiey Soc. Jesu R. P. 1713. Część I. w 8ce, str. 343. — Część II. str. 122 i Rejestr.

Od str. 343 osobny tytuł: Ewanielie na dni postne powszednie... Przydane są y modlitwy kościelne na dni powszednie. A teraz znowu przedrukowane. W Wilnie w drukarni Akademickiey Societatis Jesu Roku Pańskiego 1713. Dalej nowe stronnicowanie od 1—122 i k. 5 nlb. rejestru. Ark. B stoi pod *ie*, C pod *wi*, D pod *y*, E pod *w*, F pod *ie*, G pod *do*.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Toż:... W Krakowie w drukarni Akademickiey 1713. w 12ce, str. 269.

Ewang. i epist. na dni postne idą od str. 156 z osobnym tytułem.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż:... w Kaliszu, w Drukarni Coll. Soc. Jesu. 1734. w 12ce, str. 282 i k. 4 nlb. Uniw. Warsz.

— Toż:... w Lublinie 1758. w 12ce. Uniw. Wileń.

— Toż:... we Lwowie 1760. w 12ce.

— Toż:... w Kaliszu 1763. w 12ce.

Jocher 6474 a.

— Ewangelie y Epistoły Tak niedzielne y na cały post, jako y wszytkich świąt. Które w kościele katolickim. według rzymskiego porządku przez cały rok czytaią. Przez X. Jakuba Wuyka Societatis Jesu. Przełożone. Przydane są ktorych nie było w starych Lekcye y Ewangelie na wielu Swiętych. Także Ewangelii na święta rożne w pospolitości według mszału Rzymskiego. w Sandomierzu Drukarni JKM. Collegii Soc. Iesu Roku Pańskiego 1764. w 12ce, str. 432 i 5 nlb. (Rejestr). Ossol.

— Toż:... Wilno. 1765. w 12ce.

— Ewangelie y Epistoły, Ták Niedzielne, Jáko y wszytkich Swiąt, Ktore w Kościele Katolickim, według Rzymskiego porządku, przez cały rok czytaią. Przez X. Jakuba Wuyka Societatis Jesu. Przełozone. Przydane są, których nie było w starych, Lekcye y Ewangelie, na wielu Swiętych Tákże Ewángelie ná Swięta różne w pospolitości: według Mszału Rzymskiego. w Poznaniu, w Drukarni J. K. M. Coll: Soc: Jesu Roku Pańskiego 1767. w 12ce, str. 300. Raczyń.

— Ewangelie na Niedziele y wszystkie Swięta ktore w Kościele Katolickim według Rzymskiego porządku przez cały rok czytane bywaią. Z przydatkiem nowym na niektóre święta Królestwa Polskiego y W. X. Litt. przez W. X. Jakuba Wuyka Societ. Jesu przełożone. w Wilnie w Druk. przy Akademii R. 1787. w 12ce, str. 269 i k. 10 (Reg.).

Jocher 4400 d.

— Toż:... na Swięta i Niedziele. W Poczajowie 1790. w 12ce.

Trębicki w Bibl. Warszawskiej 1841 III 573.

Ewangelie i epistoły... były niewątpliwie najpopularniejszym, najwięcej wydań posiadającym dziełkiem Wujka. Zapewne było też więcej wydań, aniżeli ja znam, ale egzemplarze ich albo się nie dochowały, albo pozostają dotąd w ukryciu. — Jeszcze w wieku XIX było to dziełko kilkakrotnie przedrukowane. O tych nowszych wydaniach ob. Bibl. w. XIX w t. V 176 oraz w t. VII 261. — Ostatni przedruk z r. 1904.

— Figury y Modlitwy o umęczeczeniu (1575)... ob. t. XVI 214.

— Ivdicivm Albo Rozsądek niektorych Kátholikow o Confessiey Sędomierskiey, Roku 1570 wydáney. W ktorym się fálsze y błędy tey to Confessiey poprostu pokázuią, á prawdá iednego Powszechnego Kośćiołá Rzymskiego sámá się broni. Ad Tit. I. Wyznawáią, żeby Páná Bogá ználi, ale się go prrą vczynkámi: bo są brzydkimi y niewiernymi, y ku wszelkiemu vczynkowi dobremu niesposobni. Esaiae 3. Grzech swoy iako Sodomá ogłaszáli, á nie taili go. Biada duszy ich abowiem oddane im będą ich złe rzeczy. [Na końcu:] W Krákowie W Drukárni Mikołáiá Szarffenbergerá, Roku Páńskiego 1570.

w 8ce, k. tyt. i k. 14 nlb., k. 264 lb., k. 24 nlb. (sygn. a—b_8 i A—Nn_8).

Na odwr. k. tyt. trzy cytaty z N. i St. Test. Dedykacja: Zygmuntowi Augustowi (na 10 k.) podpisana: Niektorzy Katholikowie... Wychwala „starszych" (tj. przodków), którzy działali kaptury i konfed. przeciw nieprzyjaciołom Kościoła. Dzisiaj są rozumy, nauki, dowcipy i krasomostwa u Polaków więtsze i ważniejsze, starą grubość odrzuciliśmy — ale co do Kościoła musimy, jako mówią, pierze opuścić. Siła sprosnych błędów się szerzy; bogactwa nasze głód ubogich ludzi przyniosły. Uderza na „Confessją", która luterskie, hugonockie i szwajcarskie błędy w sobie zawiera; ośmielono się tę Konf. pod imieniem króla do druku podać. Upomina króla, aby bronił Kościoła a katolików od wymysłów i potwarzy. — Po czym idzie na 4 k. spis artykułów, ktore w sobie te książki zamykają.

Judicium jest polemicznym dziełem przeciw „Confessji" sandomierskiej, o której obacz w t. XIV 354 (wydania z r. 1570 i 1574). Polemika ma formę dialogu. Najprzód wypowiadają pewne zdania „Confessionistae" — potem replikują im „Catholici".

Tekst dzieła jest podzielony na artykuły odpowiadające artykułom Konfesji. Takich artykułów jest XXX. Mówi w nich kolejno o niezgodzie różnowierców, o uchwałach soboru tryd., o Piśmie św. i prawdz. słowie bożym, o Bogu i obrazach jego, o chwale bożej przez pośrednika tj. Chrystusa, o upadku wolnej woli, o świętych, o pokusie i usprawiedliwieniu, o dobrych uczynkach, o Kościele i sługach jego (na k. 145 o mnichach), o chrzcie, mszy, wieczerzy, o modlitwach i śpiewach w języku polskim (godzinki), o postach, o katechizmie, o modlitwach za zmarłe, o czyścu, o ceremoniach, o dobrach kościelnych, o stanie bezmałżeństwa, o zwierzchności. Na końcu dodane trzy dodatki: O wieczerzy pańskiej (wedle konf. luterskiej). — O sakr. stołu (wedle Kalwina i Bezy). — Dekrety konc. trydenckiego (o świętości stołu pańskiego). W ten sposób objął najważniejsze kwestie sporne między katolikami a różnowiercami. Jedności katolickiej na soborze tryd. przeciwstawia ciągle niezgodę między sektami różnowierczymi i wykazuje, że konsens sand. niezgody tej nie usunął. Cała książka jest pełna triumfu z powodu osiągniętej na soborze tryd. zgody, co zapewnia Kościołowi katol. ogromną wyższość nad sporami po przeciwnej stronie.

Polemizuje z lutrami i kalwinami; dzieła Lutra cytuje dość często; argumentami jego są cytaty z Pisma i dawnych pisarzy kościelnych. W ogóle jednak nie przeciąża swej polemiki cytatami, lecz stara się pisać jasno, prosto, pięknym i czystym językiem, tak aby był powszechnie zrozumiały. Książka nie zwraca się do teologów, jak Conf. Hozjusza, lecz do ogółu czytelników.

Kończy polemiką przeciw Wieczerzy saskiej i Wieczerzy wedle Kalwina i Bezy (k. 262); po czym idzie kanon sob. tryd. o stole pańskim Na ostatnich kartach obszerny Regestr przedniejszych rzeczy.

Książka wyszła na życzenie arcyb. Karnkowskiego, a pieniądzy na jej druk dostarczył nuncjusz Wincenty Portico.

Oloff Beyträge I 260, II 206. — Bandtkie Hist. druk. K. P. I 174. — Maciejowski Piśmienn. III 12. — Jocher 3084. — Kopera Spis druków nr 312.

Lubowicz Naczało str. 200. — Halecki Zgoda sandom. (1915) str. 181 i passim.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Czapsk. — Czartor. — Czertwert. — Dzied. Włodz. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Semin. płockie — Semin. warsz. — Uniw. Lwow. — Warsz. powsz.

— Maluczki Katechyzm Kościoła powszechnego albo Nauka krześcijańskiey pobożności przez D. Piotra Kanizjusza (w Krakowie, Siebeneycher 1570)... ob. t. XIV 44.

Dedyk. Annie Jagiellonce. — Na końcu modlitwy piora Wujka.

Maciejowski III 436 (z bibl. Kórn.). — Nie podaje tego jednak Piekarski w Katalogu kórn. (1929). Kórnik(?).

— O Kośćiele Páná Chrystusowym prawdźiwym, rospráwá státeczna á dowodna. Z odpowiedźią ná Dowody przeciwne Páná Jákubá Niemoiewskiego. Nápisána przez Professory w Collegium Poznańskim Societatis Iesv. 1. Tim: 3. Kośćioł Boży iest dom Bogá żywego, filar y grunt prawdy. W Poznániu W Drukárni Jáná Wolrhabá, Roku Pánskiego. 1580. w 8ce, k. tyt. i k. 15 nlb., str. 206 lb.

Na odwr. karty tyt. herb Łodzia i 4-wiersz polski. — Dedykacja: Andrzejowi Opaleńskiemu marsz. koronnemu. Tutaj mówi, że część pierwszą tego dzieła (a więc „Dialysis") dedykował biskupowi pozn., a wtórą jemu przypisuje. Prosi go o opiekę i wysławia jego przymioty. Dan w Coll. pozn. w dzień św. Marcina 1580. Podpisani: Professorowie Coll.

Następuje przedmowa do czytelnika (na str. 11 nlb.). Mówi, że w książce tej odpisuje na „Collacyą" Niemojewskiego i powołuje się na swoje dzieło o czyścu.

Dzieli się to pismo Wujka na trzy części. Pierwsza (od str. 1—58) omawia kwestię o uznaniu prawdziwego Kościoła Pana

Chrystusowego (a więc: co to jest kościół? iż kacerze przywłaszczają sobie kościół itp., po dowody odsyła często do swej Postylli). — Od str. 59—136 w Części wtorej odpiera argumenta Niemojewskiego (na str. 89 o pomęczeniu katolików w Anglii). — Od str. 136 idzie Część trzecia, zawierająca wywód, że zbory kalwińskie, luterskie i nowokrzczeńskie nie są prawdziwym kościołem Chrystusowym. Wykazuje, że zbory te nie mogą się wykazać cudami, że mają nowe rytuały itp. — Od str. 188: Zamknienie z upomnieniem do czytelnika, a na str. 191: Ku Panu Niewojewskiemu (sic) i temu, który jest przeciwny Kościoła powsz. wierze wierne a zdrowe upomnienie.

I w tym upomnieniu odsyła „czytacza" „do Postylli polskiej od iednego z naszych wydanej". Dajże miły Boże, aby ci, którzy się obłądzili, uznali prawdę świata.

Oloff Beiträge I 202. — Jocher 5357. — Maciejowski Piśmienn. III 435. — Wierzbowski Bibl. I 388. — Piekarski Katalog kórn. nr 1609. — Wojciechowska Z dziejów książki str. 174.

Akad. — Bawor. (Czarn.) — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kapit. gnieźn. — Kórnik — Krasiń. — Ossol. — Pawlik. — Raczyń. — Uniw. Warsz. — Warsz. powsz.

— Officium abo godziny Błogosławioney Panny Mariey... (I wydanie). 1596 (?). w 12ce (?).

Oloff Beyträge I 260 i II 206. — Cytuje Karnkowski w przedmowie do Biblii z r. 1599. — Possewin Apparatus sacerdotum I 394.

Egzemplarz I wyd. dziś nie znany.

— Officivm Abo Godziny Blogoslawioney (sic) Panny Mariey. Nie dawno reformowáne, Y Z roskazánia Pivsa Papieża piątego wydáne. A Przez D. Iakvba Wvyka, Theologá Societatis Iesv, przełożone, y znowu z pilnośćią przeyrzane, y do druku dane. Z dozwoleniem Stárszych. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. Roku Páńskiego, 1598. [Tytuł w podwójnych liniach]. [Na końcu:] W Krakowie, W Drukárniey Andrzeiá Piotrkowczyká, 1598. w 12ce, k. tyt. i k. 14 nlb., str. 661 i str. 3 nlb. (regestr.

Na odwr. k. tyt.: Summa ustawy y odpustów... Piusa V.

Na pierwszych 14 k. nlb. wiadomości o Roku i częściach jego, kalendarz i summa nauki chrześc. (Wyznanie wiary, Ojcze nasz, 10 przykazań itp.). Po czym: Początek św. Ewangelii według Jana.

Oficium dzieli się na kilka części, porozdzielanych od siebie tytułami drukowanymi czerwono i ozdobionymi owalnymi drzeworytami, przedstawiającymi sceny biblijne. Od str. 1 idą: Godziny P. Mariey. Ktore mawiaią ode dnia po Gromnicach aż do nieszporu soboty przed pierwszą niedzielą Adwentu... na jutrznią. (Są to modlitwy, psalmy, hymny, antyfony etc. Wśród nich kilka wierszowanych np. Zdrowaś gwiazdo morska... Pamiętaj zbawienia sprawco..., Wspomnij o sprawco zbawienia... etc. Zapewne i te wierszowane pieśni przekładał Wujek; grzeszą one wielką nieudolnością przekładu, widocznie wierszem nie władał tak jak prozą).

Od str. 243 idzie: Officium abo obchod za umarłe. (Są to psalmy, lekcje, antyfony...). Od str. 315: Pieśni stopniow... (Są to psalmy i modlitwy). — Od str. 333: Siedm psalmow z litaniami. — Od str. 366: Modlitwy i prośby. — Od str. 383: Officium abo godzinki świętego krzyża. — Od str. 393: Officium abo godzinki o Duchu świętym. — Od str. 402: Modlitwy których na każdy dzień używać możesz. (Jest to obszerny modlitewnik, pełen różnych modlitw, rozmyślań i pieśni. Między innymi jest tu na str. 454 przekład polski Stabat Mater, który się zaczyna: Stała pod krzyżem troskliwa Matka z płaczu ledwie żywa, Gdy Syn sromotnie cierpiał... Na str. 463 modlitwa św. Tomasza, prozą).

W tekście dzieła jest także kilka małych drzeworytów.

Porównaj w t. XXII 308: Godzinki na uroczyste święta (1582).

Surzyński Polskie pieśni 1891. — Bernacki Pierwsza polska książka 1918 str. 201. — Ks. Krupiński Godzinki o Niep. poczęciu 1851. — Wierzbowski III 3071.

Czarn. (Bawor.).

— Toż:... W Drukarniey Andrzeia Piotrkowczyka. w 12ce, str. 355 (?).

W obu znanych egzempl. brak k. tyt.

Tutaj Godziny idą do str. 236. — Officium abo Obchod za umarłe od 237. — Od str. 306: Psalmy. — Od str. 323: Siedm psalmow pokutnych z litaniami. — Od str. 348: Modlitwy.

Jocher 6698, 7033. — Maciejowski Piśm. III 170.

Czartor. (def.) — Jagiell. (def.).

— Officium albo Godziny Błogosławioney Panny Maryey nie dawno reformowane, y z roskazania Piusa Papieża Piątego wydane. Przez D. Jacuba Wuyka Theologá Societatis Jesu przełożone, y do druku podane. Z dozwoleniem stárszych. Cum gratia et privilegio S. R. M. W Krakowie w drukárni

Wdowy y Dziedziców Andrzeja Piotrkow: K. I. M. Typogr. roku p. 1653. w 12ce, k. 12, str. 712 i k. 2 (regestr).

Rozpoczyna na k. A_2: Summa Ustawy y Odpustow Piusa Piątego Papieża. — Na odwrocie: O roku y częściach iego; Wykład kalendarza; Kalendarz... Po nim: Summa nauki chrześciańskiey... i Początek S. Ewangeliey według Jana Swiętego. Po czym: Godziny P. Maryey na jutrznią (od str. 1). — Officium abo obchód za umarłe (od str. 225). — Officium abo godzinki Sw. Krzyża. Na jutrznią (od str. 385). — Modlitwy w Swięta miesiąca (od str. 573—640). — Modlitwy pospolite o Swiętych (str. 640). — Litanie o N. Pannie (str. 708). Dalsze przedruki ob. pod Officium (w t. XXIII 282).

Czarn. (Bawor.) — Jagiell.

— Passia To iest, Historya męki Páná nászego Jesvsa Chrystusá, ze cżterżech Ewángelistow krotko zebrána, y na siedm częsci, y z wykłády swymi rozdżielona Anno Domini M.D.LXXXII. [Tu drzeworyt Chrystusa na krzyżu] [Na końcu:] Posnaniae. Ex Officina Joannis VVolrabi Anno Domini M.D.LXXXII. Die 22 Octobris, Impensis Excellentiss: D. Adami Pavlini Pobiedziscen: Doctoris Medici Posnaniensis. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. Ad Decennium. (1582). fol., k. tyt. i str. 85

Tytuł wśród rycin przedstawiających 4 ewangelistów i ludzi zbrojnych. Na odwr. tyt. Chrystus i 2 łotrowie na krzyżu. — Druk gocki.

Wyszło jako część Postylli mniejszej (wydanie z r. 1582), ale ma liczbowanie osobne, stąd bywa też katalogowane osobno. Ukazało się zresztą już przy wydaniu Postylli mniejszej z r. 1575 (część III Postylli), ale tam nie miało numeracji osobnej, tylko liczbowanie 470—555.

W wydaniu Postylli mniejszej z r. 1590 i 1596 jest Passia włączona w tekst pod dniem wielkopiątkowym (str. 147—86).

Poprzedza ją przedmowa, po czym idzie 6 opowiadań o przebiegu męki, nawiązujących do odpowiednich ustępów ewangelii: Modlitwa w ogrodzie z krwawym potem — Wydanie i pojmanie Pańskie — Sądzenie i zelżywości w domu Kaiphaszowym — Wydan Piłatowi i posłan do Heroda — Barabasz, biczowanie i skazanie na śmierć — Ukrzyżowanie i siedm słów — Cuda po śmierci. Do tych opowiadań wpleciono są też stosowne nauki. W „Zamknieniu" modlitwa.

— Passya, To iest, Historya męki y Smierci Paná naszego Jezusá Chrystusá, BOga y cżłowieká prawdziwego: kthorą on dobrowolnie podiąć raczył dla zbáwienia nászego: ze cżterzech Ewángelistow zebrána, y ná dziewięc częśći, y zwykłádem (sic) swoim, rozdzielona... ob. Postilla catholica z r. 1584 (str. 254—315).

Pomimo podobieństwa tytułu jest to utwór całkiem odmienny od Pasji włączonej do Postylli mniejszej, opisanej powyżej.

W przedmowie polemizuje z heretykami, którzy w W. Piątek stroją zapusty, od poranku biesiady sprawiają, a mięsem i winem się napełniwszy chichocą — podczas gdy u nas chrześcijan ludzie ćwiczą się w modlitwie i czujnościach.

„Passya" składa się z 9 rozmyślań (raczej kazań) na nast. tematy: przedanie Chrystusa — modlitwa w ogrojcu — pojmanie — Annasz i Kajfasz — Piłat i Herod — biczowanie — ukrzyżowanie — siedem słów — pogrzeb. Przewodnią myślą tych rozmyślań nad męką Chrystusa jest gloryfikacja jego cnót i wezwanie do ich naśladowania. Od czasu do czasu trafiają się ustępy polemiczne z heretykami, ale są rzadkie w porównaniu do Postylli. Nie ma też tych ciągłych odwołań się do „doktorów" i pisarzy kościelnych, w które obfituje Postylla. W „zamknieniu" modlitwa do Boga, „abyśmy się tą męką ku dobremu wzbudzić i od złego pohamować i w przeciwieństwach cieszyć się ją (sic) mogli".

Lelewel Bibl. ks. I 124—6. — Jocher 6025. — Maciejowski Piśm. III 430. — Wierzbowski Bibl. I 428.

Jagiell. — Pusłowski — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Postilla Catholica. to iesth Kazánia ná kożdą Niedźielę, y ná kożde święto przez cáły Rok, według wykłádu sámego prawdziwego KOSćioła SWiętego POWszechnego: dla pospolitego Człowieká, teras nowo á prosto ięzykiem Polskim nápisána. [Tu ozdobniki]. Przez Doktorá Jákubá Wuyká z Wągrowcá, Theologa zebránia P. Jezusowego. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krakowie. Máttheus Siebeneycher. 1573. [Tytuł na tablicy, pomieszczonej w środku karty tytułowej. Dookoła sceny ze Starego Testamentu. Dołem w kole król na tronie, przyjmuje z rąk dygnitarzy koronę]. [Na końcu sygnet drukarza:] Drukowano W Krákowie v Máttheuszá Siebeneycherá Roku od národzenia Páńskiego. 1573. fol., k. tyt.,

k. 16 nlb. (przedmowy i spisy rzeczy), k. 1 (tyt. I części), str. 849 lb. i k. 3 nlb. (sygnatura: A—C oraz $Cccc_4$).

Druk gocki, prócz dwóch dedykacji (druk kursywą).

Na odwr. k. tyt. Orzeł z liliami i epigramat łac.: Ad Aquilam regiam et Lillia gallica. — Dedykacja: Henrico electo regi Poloniae, datow.: Posnaniae e novo Collegio S. J. die S. Andreae 1573. Mówi tu, że oddaje Henrykowi conciones cath. lingua populari conscriptas diu a multis desideratas.

Następuje przypis do bisk. poznań. Adama Konarskiego. Mówi tu, że ludzie wolą teraz Postille lub leda książki w domu czytać niż kaznodzieja w kościele słuchać. Jest to złym, bo weszło w zwyczaj, iż każdy pisze wedle główki swojej, stąd mnoży się kacerstw i błędów. Pełno też katechizmów, modlitw i traktatów kacerskich językiem polskim; nadto są postylle, które odwodzą nie tylko prostych, ale i rycerskich ludzi od wiary katol. Zwłaszcza Rejowa „ktora dla gładkości mowy języka polskiego gorę otrzymała". Co widząc, że żadnej Postylle katolickiej polskim językiem nie było dotychmiast, tę wydaje. Do tego namówił go nieboszczyk ks. Jan Leopolita kazn. krak. Zebrał więc tu kazania, które po części w Pułtowsku, po części w Poznaniu miewał, i spisał je naprędce, oddając pasterzowi Kościoła Bożego. Dat. we czwartek po św. Katarzynie (koniec listopada).

W przedmowie „Do czytelnika" (na 8 str. nlb.) uderza gwałtownie na odszczepieńców, podnosząc, że różnią się sami między sobą (Luter, Kalwin, Serwet, nowokrzcieniec, trójbożanin) i wyliczając ważniejsze punkty, w jakich się różnią (wieczerza pańska, wzywanie świętych, msza, komunia pod 2 postaciami, posty, obrazy, chrzest, Trójca). Wskazuje, że to wszystko są stare herezje, które już najstarsi doktorzy kościoła dawno zwalczali. — Wyznaje, że kilka kazań przełożył z św. Augustyna, Cyryla, Chryzostoma, Bernata — a dużo korzystał z nowszych kaznodziei katolickich, głównie z Jana Ferusza. — Na nast. 2 stronach podaje regestr świętych doktorów, których się trzymał (głównie Augustyn, Bazyli, Beda, Bernard, Grzegorz Nazj., Hieronim, J. Chryz., J. Damascen, Teodoretus, Tertulian) oraz Regestr autorów nowych katolickich (M. i. Lipoman, Hosius, Staphylus, Kromer... i Rudolf Agricola!).

Na k. C—C_5: Argumenta to jest położenie spraw każdej ewang. (spis kazań wraz z argumentami tj. mottami z Pisma św.). — Na odwr. k. C_5: Do tego co czytać będzie... Stan. Grochowski (wierszyk ku pochwale dzieła).

Wreszcie na 1 k. tytuł I części (wśród szerokich ozdób drukarskich): Postylle część Pierwsza od Aduentu aż do świętey Troyce...

Na str. 458 rozpoczyna się druga część z osobnym tytułem (w ramie z ozdób druk.): Postylle Część Wtora, od Troyce Swiętey aż do Aduentu...

Na str. 849: Thypograph do Czytelnika łaskawego. Tu go uprzedza, iż wydaje na razie dwie części gotowe, a „część trzecią, która ma w sobie odświętne kazania, co rychlej też gotować będziemy".

Dalej idzie na dwóch kartach nlb. (sygn. $Cccc_2$) dłuższy wiersz Stan. Grochowskiego. Narzeka na herezje szerzące się w Polsce, wywołane przez diabła (diabeł doktory z niewiast czyni biblią im dawszy, chłop też cap za drugą od rzemiosła wstawszy, drugich diabeł wrócił z Rakowa i mniemają, że są apostołami — fałsz ich i błąd wyjawia ta księga). Przedruk tego wiersza jest w dziełach Grochowskiego. — Na ostatniej karcie sygnet z cyframi M. S. pod drzewem dębowym. (Obacz repr. w dziele Sygnety druk. I nr 22). Dzieło ozdobione pięknymi inicjałami i rycinami scen z Pisma św. Są one w trzech wielkościach: małe (6 × 5 cm), średnie (8 × 9$^1/_2$ cm) i duże (10$^1/_2$ × 14 cm). Te ostatnie na str. 1, 12, 59, 277, 288, 308, 313, 340, 353, 398, 419, 499, 628, 818. Na niektórych podany rok 1539. Na rycinie na str. 1 (wjazd na osiołku) leży na ziemi maleńka łopata z literą S (jest to monogram znanego niem. rytownika Scheuflina).

Postylla Wujka z r. 1573 jest dziełem apologetycznym i polemicznym, wymierzonym przeciw głównym herezjom szerzącym się w ówczesnej Polsce, a mianowicie przeciw luteranizmowi, kalwinizmowi i antytrynitaryzmowi — we wszystkich ich odcieniach. Forma „kazań" i postylli jest na to użyta, aby bronić głównych dogmatów wyznania katolickiego krytykowanych i odrzucanych przez dysydentów oraz atakować ich artykuły wiary. Wujek i w przedmowie i w tekście dzieła podkreśla, że słuchanie kazań mniej dziś działa niż książka. Na str. 576 rozbiera bliżej, czemu dziś słuchanie kazań mało buduje, i wylicza przyczyny małej skuteczności kazań (m. i. pochlebianie mocarzom świata i gorszące życie kaznodziejów). Toteż dzieło swe przeznacza do czytania przez wiernych, choć nadał mu charakter postylli.

Zgodnie z tym celem wszystkie kazania mają charakter polemiczno-dogmatyczny. Kwestie etyczne są przez niego dotykane nader rzadko (i tylko ubocznie, np. na str. 178 o tańcach jako o przyczynie wszystkiego złego, na str. 204 i 247 o obżarstwie i zbytkach przy stole, na str. 522 o zbytnich bogactwach, na str. 781 o pochlebcach, nieustannie o strojach i bar-

wiczkach białych głów str. 523, 693, 827 itp.). — Kwestii politycznych i społecznych nie dotyka nigdzie. Za to z całym zapałem obszernie i po kilkakroć omawia kwestie dogmatyczne, kwestie kultu i organizacji kościelnej: o ceremoniach i procesjach (str. 489, 492), o cudach (27), o zakonach (34), o tłumaczeniu Pisma św. i o znaczeniu tradycji (str. 114), o spowiedzi i komunii (str. 298, 326, 499), o chrzcie dziatek (403), o odpustach i pielgrzymkach (435), o celibacie (792), o obrazach św., o postach (190, 203), o znaczeniu spornych ustępów w Piśmie św. (na początku było słowo 52, 165) itp. itp.

Powołuje się głównie na powagę „doktorów Kościoła" i cytuje całe kazania i ustępy z pism św. Augustyna (str. 66—9 o prawym bóstwie Syna i Ducha), Jana Chryzostoma (300, 471, 847), Jana Damascena (305), św. Ambrożego (301—3). Rzadziej cytuje nowszych pisarzy katolickich Garetusa, Canizjusa, Stafilusa itp. Kilkakrotnie odwołuje się do uchwał soboru trydenckiego (str. 122, 504).

Całe dzieło przepełnione jest atakami polemicznymi na odszczepieńców. Cytuje często i zwalcza pisma Lutra, którego całe wydanie kilkutomowe ma przed sobą — np. na str. 539, 544, 610. Raz wspomina z urąganiem Vergeriusa, str. 806. — Rzadziej cytuje Kalwina, np. na str. 532 i Melanchtona (str. 327). Bardzo często polemizuje z antytrynitariuszami, choć ich głównych ówczesnych przedstawicieli po nazwisku nigdzie nie wspomina. Z literatury polskiej nieustannie cytuje i jak najostrzej potępia Postyllę Reja (ale o innych jego dziełach nie pisze), np. na str. 76, 129, 203, 234, 349, 392, 395, 405, 414, 435, 489, 530, 590, 716, 814, itp. Widocznie Postylla Wujka jest wywołana Postyllą Rejową i ma jej przeciwdziałać. Nie szczędzi Rejowi nawet zarzutów ad hominem: nazywa go fałszerzem słowa bożego, niezbożnym wykrętnikiem, pełnym wymysłów szatańskich itp. Na str. 338 pisze o nim: „Bo jako ten pismo ma wykładać, który go się jako żyw nie uczył? Który swe lata w żarciech i karciech, w dworstwie, w szyderstwie, w kunściech a w rymowaniu strawił?".

W ogóle przeciwników Kościoła traktuje z całą zaciętością, przedstawiając jako kłamców, oszustów, samoszatanów (samosateniani!), nieuków itp. Wzywa też władzę, aby ich tępiła i zmusiła do uznania jedynej prawdziwej wiary. Są oni gorsi niż Żydowie (str. 465, 504); są bluźniercami Majestatu Bożego (str. 710). Złodziejem i łotrem jest, kto z papieżem nie trzyma (str. 363). Mają być siłą przypędzani do Kościoła: niechaj ich z wierzchu potrzeba przyciśnie, to potem z tego wola wyrośnie. Przypędź, niech wchodzą (str. 546, str. 150).

Obronę „Postylli" Reja tak silnie tutaj zaatakowanej podjął Grzegorz z Żarnowca (ob.) w r. 1584. — Obacz t. XVII 443 oraz Brückner Mik. Rej str. 146 i nast.

Błędne są powtarzane przez dawniejszych bibliografów wiadomości, jakoby Postylla Wujka wyszła drukiem po raz pierwszy w r. 1567 i jakoby Wujek ogłosił jej przekład na język łaciński w r. 1572. Jedno i drugie fałszywe. Przekład tej Postylli na łacinę był bowiem zamierzony, ale kongregacja prowinc. zakonu zabroniła tego (w r. 1576).

Ob. o tej Postylli synody prowinc. z lat 1579—1613, gdzie ją zalecono duchowieństwu.

W liście z r. 1571 donosi Wujek o jej ukończeniu i o cenzurze Stan. Warszewickiego. (Ob. Sygański Korresp. j. n. str. 313).

Jocher 4442 a i 4443 (t. II 374). — Brown Bibl. str. 432 (mylnie podaje datę 1567) — Wierzbowski Bibl. I 713, II 1489.

Hołowiński Homiletyka 1859 str. 401—8. — Mecherzyński Hist. wymowy II 134—66 (dużo wyjątków). — Pelczar Zarys dziejów kaznodz. II (1896) str. 145. — Jougan Homilie polskie 1902 str. 85—112. — Kolbuszewski Postyllografia polska 1921 str. 109—132 (rozbiera treść kazań oraz omawia stosunek do Ferusa). — Bruchnalski w Encykl. pol. Akad. Umiej. (Liter. piękna II 303). — Załęski Jezuici I 713. — T. Grabowski Skarga 1913 str. 134. — Ks. Knapiński w Encykl. kośc. XXXII 370. — Ks. Kiełb Zastosowania moralne w Postylli Wujka (w „Przeglądzie Homiletycznym" III 1923 str. 26—104).

Bawor. — Czaps. (Muz. Nar.) — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Pawlik. — Semin. warsz. — T. P. N. w Pozn. (dwa def.) — Warsz. powsz. — Wilanow. — Zamoj.

— Postille catholiczney Część Trzećia. W którey się zámykáią kazánia ná świętá Panny Máriey, Apostołow, Męczennikow y innych Swiętych, ktorych świętá kośćioł zwykł obchodzić przez cały rok. Przydane są y żywoty niektorych, z pewnych Historyi zebrane, Przydána iest, y Pássia, to iest Historya męki Pana Zbáwićiela nászego, Przez Doctorá Jákubá Wuyká z Wągrowcá Theologa Societatis Iezv. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krákowie. Máttheus Siebeneycher 1575. fol., k. 6 nlb., str. 575.

Dedyk. Annie krolewnie Jej Mił. polskiej, W. Xiężnie litewskiej itp., datow. w Poznaniu we wtorek przed św. Janem 1575.

Dziękuje jej tutaj za staranie pilne, aby ta trzecia część co rychlej wyjść mogła. — Po czym aprobata łac. Jakuba Uchańskiego, dat. Cracoviae non. Maji 1574. — Dalej idą Argumenta albo Summariusze (k. 3) i na k. 1 Conf. fidei św. Baz. i cytaty ze św. Ambrożego i Efrema (po łacinie i po polsku).

Rozpoczyna kazanie na dzień św. Andrzeja; potem idą kazania na dzień Mikołaja bisk., poczęcia P. M., Łucji Panny, Tomasza św., na dzień B. N. (kilka kazań), Szczepana św., Jana św., Młodzianków, Nowego Lata, Trzech Królów itd. itd. aż do dnia Katarzyny świętej. Z polskich świętych uwzględnił tylko dzień św. Wojciecha (kazanie o nawróceniu przodków naszych) oraz św. Stanisława (przykład Biskupa i Pasterza prawego). — Kończy: Kazanie na dzień pogrzebu człowieka chrześcijańskiego...

Oprócz swoich kazań włączył tu w tekst kilka pisemek doktorów Kościoła, mianowicie: Króciuchne kazanie Biernata św. na dzień B. N.; Kazanie Augustina o prawym bóstwa i Ducha; św. Augustina Relacya o cudach przez św. Szczepana; Żywot św. Agnieszki od Ambrożego św. napisany; Kazanie Biernata św. o N. P. na dzień wniebowzięcia; Jana Złotoustego kazanie pocieszne dla tych, którym powinowaci albo przyjaciele umierają; jest też jego homilia na dzień św. Łucji.

W tej trzeciej części, mającej również charakter apolog. polemiczny, bierze Wujek asumpt z licznych świąt kościelnych, aby walczyć z herezjami; głównie zwalcza i tutaj Lutra i Kalwina — często atakuje też i tu Postyllę Reja. Pisarzy ariańskich w. XVI nigdzie nie cytuje.

Kazanie na dzień św. Piotra jest dla niego pobudką do obrony zwierzchnictwa papieża. Kazania na dzień ścięcia św. Jana używa za powód do diatryby przeciw zbytkom, cudzołostwu i tańcom (tańca nienawidzi, chrześcijanom tańcować nie godzi się, tańcować białejgłowie to stan swój sromocić). — Kazanie na dzień zaduszny to walka o modlitwy za umarłych i o wiarę w czyściec. — Dzień WW. ŚŚ. to powód do obrony wzywania świętych. — Dzień Ofiar. M. B. to obrona ślubów czystości i zakonów.

Nader rzadko tylko, aby podawał żywot świętego i rozbierał go jako pobożny wzór (czyni to np. przy św. Marcinie, ale to wyjątek). Na żadnych hagiografów się nie powołuje. Mówiąc o św. Wojciechu i Stanisławie nie cytuje ich Vita; czerpie swe wiadomości z Kromera i może z Długosza; ale o tym milczy. Przy św. Wojciechu broni tezy, iż wyznawał to samo, co teraźniejszy Kościół; przy św. Stanisławie, iż był „papieżnikiem" i działał cuda (a heretycy w cuda nie wierzą).

W ogóle o stosunkach polskich rzadko wspomina. Kilkakrotnie uderza na zgodę sędomirską; prosi Boga, aby podczas interregnum 1573 wybrać, który by był podobny Chabremu Bolesławowi; wspomina zwyczaj święcenia ziół w Polsce (z okazji Wniebow. M. P.); ale to wszystko wzmianki rzadkie i szczupłe. — Dla ciekawości wspominam, iż opisuje w kazaniu na dzień pogrzebu, jak brachmany pogańscy filozofowie pamiętali o śmierci (to bramani w Indiach!, jak to świeżo udowadnia Klinger).

Od str. 478—555 idzie z nowym tytułem: Passia. Historya męki i śmierci P. Jezusowej... (o której ob. wyżej str. 389 pod Passia). Poprzedza ją przedmowa (str. 478—83).

Cała ta część III (a także Passia) ozdobione są gęsto rycinami mniejszymi i większymi (na str. 534 znak łopaty Scheuflina, na innych bywa czasem monogram C. S., np. na str. 540). Ryciny mniejsze są mniej staranne i udatne jak większe. Są one zapożyczone z dawniejszego wydawnictwa Siebeneychera (z r. 1539) pt.: Figury y Modlitwy o umęczeniu, o którym obacz t. XVI 214 (unikat w bibl. Bawor.).

Na końcu całego dzieła wydrukowano: Taki jest koniec Trzeciey części Postille Catholiczney w którey się zamykają kazania na święta Panny Maryey, Apostołów, Męczenników... itd. ... Przez Doktorá Jakuba Wuyká z Wągrowcá Theologa Societatis Jesu. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. W Krakowie Máttheus Siebeneycher 1575.

Literaturę o III części Postylli obacz przy opisie I i II części.

Lelewel Bibl. ks. I 124. — Jocher 4442. — Ptaśnik Mon. Pol. typogr. str. 72 i 705. — Wierzbowski Bibl. I 341. — Piekarski Katalog kórn. nr 1603. — Bartoszewicz Anna Jagiell. (1882) str. 485.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Drohob. — Dzików — Kapit. gnieźn. — Kórnik — Ossol. — Uniw. Warsz. — Warsz. powsz.

— Postilla Catholica. To iest, Kázania ná Ewángelie Niedzielne y Odświętne przez cáły rok: według wykłádu sámego prawdziwego, Kośćiołá S. powszechnego. Teraz znowu przeyrzána y popráwiona. Przydáne są niektore nowe Kázániá: y Obroná tey Postylle, náprzeciw sprosnym wykrętom y potwarzom Postylle Kacerskiey y Regestr dwoiaki. Przez D. Jákubá Wuyká z Wągrowcá, Theologá Societatis Iesv. Cum Gratia & Priuil: S. R. M. W Krakowie, W Drukarni Siebeneycherowey: Roku Páńsk: 1584. [W koło tego tytułu sceny

z Nowego Testamentu z napisami: Annvnciatio-Nativitas-Passio-Resvrrectio. W rogach postacie ewangelistów z napisami: Matthaevs-Marcvs-Lvcas-Ioannes]. fol., k. tyt. i k. 13 nlb., str. 448.

Na odwrocie k. tyt. portret króla Stefana, a pod nim wiersz polski Stan. Grochowskiego, rozpoczynający się: Patrz iako właśnie tę twarz nam conterfetuią... (pochwały Stefana).

Dedyk. królowi Stefanowi, podp. przez Jakuba Wuika z Wągrowca a dat. w Cołożwarze w Siedmigrodzkiej ziemi w dzień Marcina świętego 1583. Mówi o jego zwycięstwach i o zakładaniu kolegiów jezuickich. Także w siedm. ziemi „do którejeś nas tak czterzy lata chętliwie posłał" kolegium i semin. w Kołożwarze on nadał i fundował. Tak samo w Połocku i Rydze i w Derpacie. Wprawdzie nie chce on być panem sumienia niczyjego i w królestwie wszystkim wolność daje. Ale Wujek gani to i wskazuje, że ewangelikowie sami ani w Witemb., ani w Genewie, ani w Anglii (tu niewiasta jest panią wiary i papieżem Kościoła) wolności takiej nie dają.

Następuje potem na 3 k. „przedmowa do czyt. łask." (ta sama co w 1 wydaniu); dalej list łaciński do autora od Uchańskiego z r. 1574 (z pochwałami dla Postylli) i list łac. Stanisława Karnkowskiego, dat. Calissii XXV Junii 1584. Wychwala tu działalność jezuitów i opowiada, co sam zrobił dla podniesienia katolicyzmu (seminarium juxta Conc. Trid. placita). Daje też aprobację tej Postylli. Kończy regestr dokt. i autorów (jak w I ed.) i Porządek ewangeliy.

Do str. 448 idzie Część I Postylli, po czym następuje cz. II z osobną, ozdobną kartą tytułową:

Postylle Kátholiczney ná Niedziele Część Wtora Letnia: od Troyce ś. áż do Aduentu. Kthora iuż w sobie zamyka powinność każdego człowieká Chrześćiáńskiego, ták przeciwko Pánu Bogu, iáko y przeciw bliźniemu swemu. Przez tegosz D. Jákubá Wuyká z Wągrowcá, Theologá Societatis Iesv. [Tu ozdobniki]. Cum Gratia & Priuil: S. R. M. W Krákowie, W Drukárni Siebeneycherowey: Roku Páńsk: 1584. [W okół tego tytułu obrazy przedstawiające przyjmowanie sakramentów z napisami: Matrimonivm-Evcharistia-Confirmatio-Baptismvs-Poenitentia-Ordo-Extr: Unctio. W części górnej karty w środku Chrystus na krzyżu]. fol., k. tyt. i k. 3 nlb., str. 377.

Na odwr. k. tyt. cytaty z ewangelii.

Na pierwszych 3 kartach przedrukowana z poprzedniego wydania dedykacja Adamowi Konarskiemu z Kobelina, biskupowi pozn., datow. 1573.

Po str. 377 idzie dalszy tom dzieła, osobno liczbowany, ale tworzący z poprzednim tomem jedną typograficzną całość (co zaznacza wyrażenie „tegosz D. Jakuba Wujka" użyte na tytule):

Postylle Kátholiczney o Swiętych Część Pierwsza Oźimia. W kthorey się zamykaią Kazánia ná Swięthá Pánny Máryey, Apostolow, Męczennikow, y innych Swiętych, ktorych swiętá Kośćioł zwykł obchodzić począwszy od Aduentu, áż do ś. Janá Krzćićielá. Przez tegosz D. Jákubá Wuyká z Wągrowcá, Theologá Societatis Iesv. [Tu ozdobniki]. Cum Gratia & Priuil: S. R. M. W Krákowie, W Drukarni Siebeneycherowey: Roku Páńsk: 1584. [W około obrazki dewocyjne z napisami: Patriarchae-Apostoli-Confessores-Viduae-Prophetae-Martyres-Virgines-Innocen: Pveri-Soli Deo Gloria. Górą scena koronacji N. Marii Panny]. fol., k. tyt. i k. 14 nlb., str. 514.

Na odwr. k. tyt. cytaty z Pisma św.

Dedykacja: Annie z Bożej Łaski król. polskiej (jak w I wydaniu) na 2 k., datow. w Poznaniu we wtorek przed św. Janem 1575. — Po czym na 1 k. nlb. Confessio fidei św. Bazyl., oraz wyjątki z św. Ambr. i Efrema (po łacinie i po polsku).

Po str. 242 idzie nieliczbowana karta tyt. z napisem:

Postylle Kátholiczney o Swiętych Część Wtora Letniá. W kthorey śię záwieráią Kazania ná Swięthá Panny Máryey... obchodzić: począwszy od ś. Janá Krzćićiela, aż do Adwentu. Przez tegosz... W Krákowie, W Drukárni Siebeneycherowey: Roku Pánsk: 1584. folio.

Część ta idzie od str. 243 do 514, po czym rozpoczyna się z osobnym tytułem:

Apologia. Tho iesth, Obrona Postylle Kátholiczney, przećiw sprosnym wykrętom y potwarzam Postylle Heretyckiey, w Krákowie wydáney, Roku Páńskiego 1582... Przez tegosz D. Jákuba Wuyká z Wągrowca Theologá Societatis Jesv. fol., k. 2 nlb. i str. 515—

702, wreszcie k. 16 nlb. (dwa regestry miejsc Pisma św. i przedniejszych rzeczy, odnoszące się do całego dzieła).

Część ostatnią powyższego dzieła tj. Apologię opisałem już powyżej na str. 579, a obecnie podaję uwagi o całości tej drugiej edycji Postylli. Sygnatury idą przez całe dzieło, pomimo że liczbowanie stronic tu jest podwójne. Są to mianowicie sygnatury: A—Z, Aa—Zz, Aaa—Iii$_3$, a—z, aa—zz, aaa—vvv.

Druk gocki (tylko przedmowy Uchańskiego i Karnkowskiego kursywą). Są ozdobne inicjały. Wśród tekstu liczne drzeworyty (11 × 10^1/$_2$ cm), z których jedne podznaczone są cyframi J. A. (Jost Amman), inne np. na str. 318 M. B. — Drzeworyty są inne niż w pierwszym wydaniu (z r. 1573). Obacz o nich Rastawiecki Słownik rytowników str. 10.

Pod koniec Postylli o świętych tj. od str. 355 drzeworyty przestano już dawać. Nie ma ani jednego w Apologii.

Treść kazań uległa pewnym zmianom w stosunku do tekstu z r. 1573—5. Wprowadził bowiem Wujek dużo zmian stylistycznych, a także poprzerabiał niektóre ustępy, które były przedmiotem krytyki dysydentów (np. powoływanie się na niektóre apokryfy). Dodał także kilka kazań. Najważniejszym dodatkiem jest wsunięta do I części kazań niedzielnych od str. 253—315 obszerna:

Passya. To iest, Historya męki y smierci Páná naszego Jezusa Chrystusa... (obacz o niej wyżej na str. 589).

Ważnym uzupełnieniem dzieła są dwa dodane na jego końcu na 16 k. nlb. regestry. Jeden: Regestr mieysc Pisma św.... drugi: Regestr przedniejszych rzeczy. Zestawił tu, gdzie i co mówi w tym dziele o Antychryście, o bogactwach, o Kalwinie, o ewangelikach, o heretykach, o Lutrze i lutrach, o mszy św., o papieżu, o Postylli Rejowej (mówi o niej w stu z górą miejscach), o relikwiach, o sakramencie, o spowiedzi, o wzywaniu św., o zakonach, o Żydach itp. Z pomocą tego rejestru łatwo się zorientować o stanowisku Wujka w każdej kwestii i o jakości jego argumentów.

Literatura przedmiotu jest podana przy pierwszej edycji Postylli. — Nadto Jocher 4442 b. — Muczkowski w Zbiorze drzeworytów 1849. — Piekarski Katalog kórn. nr 1604. — Ptaśnik Monum. Pol. typogr. str. 72 i nr 705.

Postylla większa została przedrukowana po raz ostatni w latach 1868—70 (str. 1582 i 1450), o czym ob. Bibl. V 177.

Bawor. — Bened. w Lubiniu — Bened. w Nieświeżu — Bernard. we Lwowie — Bibl. w Mogile — Bibl. w Suchej — Chrept. — Czartor. — Dzied. — Dzików — Kapit. gnieźn. — Kórnik — Krasiń. — Ossol. — Pawlik. — Potockich w Raju — Raczyń. — T. P. N. w Pozn. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Postille Mnieyszey, Część Pirwsza Oźimia. To Jest Krotkie Kazánia, ábo Wykłády Swiętych Ewángeliey, ná káżdą Niedźielę, y na káżde święto, od Adwentu ász do przenaświętszey Troyce. Wedle náuki sámey prawdźiwey Kośćiołá S. powszechnego. Dla ubogich Kápłanow y Gospodarzow y pospolitego człowieka, teras z nowu s pilnośćią nápisana. Przes D. Jákuba Wuyká z Wągrowca Theologá zebrania P. Jezusowego. Posnaniae Cum Gratia Et Privilegio S. R. M. Ad decennium. [Na końcu:] Posnaniae Ex Officina Joannis Wolrabi Anno Domini 1579. Impensis Excellentiss. D. Adami Paulini Pobiedziscen: Doctoris Medici Posnanien. Cum Gratia Et Privilegio S. R. M. Ad decennium. w 4ce, k. 8 i str. 551.

Na odwr. k. tyt. herb Ogończyk i litery L. K. E. P.

Przypis (na 6 k.) Łukaszowi Kościeleckiemu, bisk. poznańskiemu. Tu mówi, że lat temu sześć wydał Postyllę wielką, ale z niej nie wszyscy mogą korzystać, bo jest droga. Dla niektórych wydaje się ona za obszerną. Zresztą już od lat dwóch nie stało egzemplarzy, a drukarz odkłada drugą edycję. Nadto Jakub Uchański i Piotr Myszkowski domagali się napisania krótkiej Postylli, by z niej księża mogli ludziom czytać na kazaniu. Zrobił więc prawie nową Postyllę, mało co biorąc z wielkiej. Pisał tę Postyllę w kolegium poznańskim. Dedyk. datow.: 15 Febr. 1579.

Następuje tekst pierwszej części tej Postylli, ozdobiony kilkudziesięcioma drzeworytami, np. na str. 1, 13, 24, 34, 67, 71, 88, 101, 112, 125, 138, 148, 170, 192, 204, 214, 225, 234, 316 itd. (wylicza je Wojciechowska j. n.).

Część II ma osobny tytuł, osobną dedykację i osobne liczbowanie:

Postille Mnieyszey Część Wtora LEtnia. To Jest. Krotkié Kazánia álbo Wykłády Swiętych Ewángeliy, ná káżdą Niedźielę, y na káżde święto, ode dniá przenaświętszey Troyce ász do Adwentu, wedle nauki sámey prawdźiwey Kośćiołá świętego Powszechnego. Dla vbogich Kápłanow, y Gospodarzow, y pospolitego człowieká, teraz z nowu

z pilnośćią nápisána. Przez X. Jákubá Wuyká z Wągrowcá, Theologá Societatis Jesu. Posnaniae. Anno MDLXXX. Cum Gratia et Privilegio S. R. M. Ad decenium. [Na końcu:] Posnaniae Ex Officina Joannis Wolrabi. Anno domini 1580; Impensis Excellentis: D. Adami Paulini Pobiedziscen: Doctoris, Medici Posnanien: Cvm Gratia et Privilegio S. R. M. Ad decennium. w 4ce, k. 4 nlb., str. 496 i k. 3 (karta z cytatami i rejestr).

Niektóre egzemplarze mają mieć odmienny tytuł, a mianowicie w zakończeniu: ...theologa zebrania P. Jezusa. Posnaniae Cum gratia et privilegio S. R. Majestatis ex officina Joannis Wolrabi Anno D. 1580.

Na odwr. k. tyt. herb sławnego m. Poznania i czterowiersz na ten herb: Bezpieczny bądź Poznaniu... itd.

Dedykacja: Sławnym a uczciwym Panom, Panu Burmistrzowi, Mieszczanom Poznania... d. 18 Augusti 1580 (k. 3 nlb.), podpisana przez Jana Conariusa z Pyzdr rektora S. J. Tu mówi, że prawie dokonywał drukarz drugiej części Postylli mniejszej, gdy miasto podarowało jezuitom posesję starej szkoły farskiej. Tę wtórą część Postylli Conarius pod niebytność autora umyślił ofiarować mieszczanom Poznania. Albowiem w ich kościele kazania te miewał: „Aby tedy i u was i u potomstwa waszego kaznodziej przeszłych nauka potomną była, jak onego ś. p. kapłana Walentego Wrobla, przystojna rzecz wam też część kazania tego ofiarować". Tu opowiada o dobroczyńcach jezuitów, którymi byli Łuk. Kościelecki, And. Opaleński, Piotr Opaleński. Także miasto oddało kościół św. Stanisława, dom, gdzie kapłani mieszkali, place ku budowaniu dobre i przestworne. Zbudowało im miasto dom nad fortą i opatrzyło ochędostwo wszelakie kościoła.

Całe dzieło ozdobione drzeworytami. Są one wyliczone w dziele Wojciechowskiej j. n.

Uwagi o tej Postylli i literaturę do niej się odnoszącą ob. przy opisie wydania z r. 1596.

Przywilej dla Wolraba na to wydanie ogłosił Wierzbowski Materiały II 27.

Jocher 4443 a. — Wierzbowski I. — Wojciechowska Z dziejów książki str. 171 i 174. — Piekarski Kat. kórn. nr 1605.

Bibl. w Suchej (cz. II) — Dzied. — Dzików — J. Borkowski (cz. II) — Jagiell. — Kapit. Gnieźn. — Kórnik — Ossol. — Potocki w Raju — Raczyń. — Sanguszków — Uniw. Warsz.

— Postilla Catholiczna Mnieysza TO iest Krotkie Kazánia, álbo Wykłády świętych Ewángeliy, ná każdą Niedźielę, y ná każde święto, przez ROK cáły, według náuki prawdźiwey KOśćioła POwszechnego Chrześćijáńskiego. Ná dwie Częśći rozdźieloná, Jednę Niedźielną, Drugą Odświętną. Dla vbogich Kápłanow y Gospodarzow, y pospolitego człowieká, z pilnośćią nápisaná y teraz znowu popráwioná y powtore wydaná. Przybyło też teraz kilka Kazánia Nowych á osobliwie kazánie Wielgopiątkowe ná Pasyą. Przez O. Jákubá Wuyká z Wągrowcá, Theologá Societatis Jesu. W POznániu, ROku Páńskiego, MDLXXXII. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. Ad Decennium. [Na końcu:] Posnaniae. Ex Officina Joannis Wolrabi. Anno Domini, 1582. Impensis Excellentiss: D. Adami Pavlini Pobiedziscen: Doctoris Medici Posnaniensis. Cum Gratia Et Priuilegio S. R. M. Ad Decennium. fol., k. 4 nlb., str. 434 i k. 1 (reg.).

Na odwrocie tytułu ośmiowiersz łaciński pod Ogończykiem tj. herbem Łuk. Kościeleckiego. Przemowa do Ł. Kościeleckiego (kart 3) dat. Wilnae 15 Feb. 1579. Tu opowiada, dlaczego po wielkiej Postylli wydaje małą. (Toż samo co w edycji z r. 1579).

Postille Catholiczney Mnieyszey Część Wtora. Ktora ma Kazánia ná dni Swiętych przez Rok cáły. Przydáne iest teraz nowo Kazánie ná Passyą, przy końcu, y niektore inne ná swych mieyscách. Dla vbogich Kápłanow, y Gospodarzow, y pospolitego człowieká, teraz znowu z pilnośćią popráwioná y powtore wydána. Przez D. Jákubá Wuyká z Wągrowcá, Theologá Societatis Jezu. Cvm Gratia Et Privilegio S. R. M. Ad Decennium. M.D.LXXXII (1582). fol., k. 2 i str. 235.

Dedykacja burmistrzowi i mieszczanom pozn. (jak w poprz. wydaniu z datą 17 sierpnia 1580 przez Konarskiego).

Po str. 235 z osobnym tytułem

Passia To iest, Historya męki Páná nászego Jesvsa Chrystusá, ze czterech Ewángelistow krotko zebrána, y ná siedm częśći, y z wykłády swymi, rozdźieloná. Anno Domini 1582. [Na końcu:] Posnaniae. Ex Officina Joannis VVolrabi Anno Domini M.D.LXXXII. Die

22 Octobris. Impensis Excellentiss: D. Adami Pavlini Pobiedziscen: Doctoris Medici Posnaniensis. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. Ad Decennivm. (1582). fol., k. 1 i str. 85.

Tytuł w pięknych ramach drzeworytowych z dwoma rycerzami w zbroi. — Na odwrocie tytułu duża rycina Chrystusa na krzyżu wraz z dwoma złoczyńcami na krzyżach. — Przedmowa idzie od str. 1—7.

O treści Pasji ob. wyżej str. 589 pod Passia.

Wierzbowski I 428. — Bederski Druki poznańskie 1929 nr 5 i nast. — Piekarski Kat. kórn. nr 1606. — Wojciechowska Z dziejów książki str. 181—5 (tu wylicza wszystkie drzeworyty).

Bawor. — Bibl. w Suchej — Dziedusz. — Kórnik — Krasiń. — Ossol. — Pusłow. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Postilla Catholicka Mnieysza. To iest: Krotkie Kazánie, álbo wykłády świętych Ewángeliy, ná káżdą Niedźielę, y ná káżde święto, przez cáły rok, według náuki prawdźiwey Kośćiołá Chrześćijáńskiego Powszechnego. Teraz znowu z pilnośćią przeyźrzáná, popráwiona, y po trzećie wydána. Z dozwoleniem Stárszych. Przez D. Jakvba Wuyka z Wągrowcá, Theologá Societatis Jesv. Przydano też teraz Kazánia, ktorych nie dostawáło według porządku Rzymskiego; y kilkánaśćie Kazań z Doktorow stárych, ktore w Regestrze naydźiesz gwiazdką náznáczone. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. W Krakowie. W Drukárniey Andrzeiá Piotrkowczyká, Roku Páńskiego, 1590. fol., k. tyt., k. 5 nlb. i str. 635.

Dedyk. do J. K. M. Zygm. III w wigilię św. Andrzeja 1590. — Ob. bliższy opis przy nast. wydaniu.

Jocher 4433. — Wierzbowski Bibl. II 1737. — Kotula Właściciele nr 304.

Bened. w Nieświeżu — Bawor. — Czartor. — Dzików — Gdań. miej. — Kap. gniezn. — Ossol. — Potocki w Raju — Raczyń. — Sem. warsz. — T. P. N. w Poznaniu — Warsz. powsz. — Wilanow.

— Postylla Katholicka Mnieysza. To iest: Krotkie Kazánia, ábo wykłády świętych Ewángeliy, ná káżdą Niedzielę, y ná káżde święto, przez cáły rok, według náuki prawdziwey Kośćiołá Chrześćijáńskiego Powszechnego. Znowu z pilnośćią przeyźrzána, popráwiona, y po czwarte wydána. Z dozwoleniem Stárszych. Przez D. Iakvba Wvyka Theologá Societatis Iesv. Przydano też Kazánia, ktorych nie dostawáło według porządku Rzymskiego: y kilká Kazań z Doktorow stárych, ktore w Regestrze naydziesz gwiazdką náznáczone. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krakowie, W Drukárniey Andrzeiá Piotrkowczyká, Roku Páńskiego, 1596. [Wokoło tytułu w owalach sceny z życia i męki Chrystusa]. [Na końcu:] W Krakowie, W Drukarniey Andrzeiá Piotrkowczyká, Roku Páńskiego, 1596. fol., k. tyt. i k. 5 nlb., str. 598 (sygn. Ffff iij).

Druk gocki.

Na odwr. k. tyt. herby królewskie i wiersz polski podpisany: S. N. Zaczyna się: „Nieraz na cię z Parkami cny królu schodziła Zła Bellona i nie raz na zad odskoczyła...".

Po czym na 7 stronach dedykacja królowi, datow. w Krakowie w wigilię Andrz. św. 1590 (a więc przejęta z poprzedniego wydania). W dedykacji tej podnosi, że u ewangelików królowie czynią się wykładaczami Pisma św., sędziami wiary i głowami Kościoła, przyciskając pod gardłem wszystkich, aby w to wierzyli, co i oni. Tak uczynił Henryk VIII i Helżbieta ang. Tak też uczy Brencjusz, choć jest w tym sprzeczny sam ze sobą. Nasi polscy ewangelicy uczą przeciw temu, iż królowie nie są pany sumienia ludzkiego. Każdy może wolno wierzyć, choćby i w szatana! Ale poddane swoje (w konfed. warsz.) przymuszają winami i więzieniem do swojej wiary. Tylko Kościół katol. sam słusznie naucza, że król ma być stróżem wiary, i to tej, o której biskupi katoliccy i najwyższy biskup trzymają. — Pod koniec dedykacji wyjaśnia, że w stosunku do edycji z r. 1579 zaszły w wydaniu z r. 1590 zmiany: przyczynił nie mało kazań, których nie dostawało na ewangelie porządku rzymskiego i dodał kazania onych świętych ojców i doktorów starych słowo od słowa przełożone — a to na to, aby się pokazało, że tą samą jest teraz wiara katol. jak przed tysiącem lat. Kończy pochwałami króla.

Następuje na 3 stronach: Regestr i porządek wszystkich kazań.

W wydaniu z roku 1590 i 1596 część I (ozima) i II (letnia) Postylli złączone są w jedną całość przez wspólną numerację i sygnatury. Mimo to przed częścią drugą jest na str. 271—2 osobny tytuł:

Postille Katholickiey Mnieyszey Cześć Wtóra, Ktora ma w sobie Kazania na święta Panny Maryey... W Krakowie, W Dru-

karniey Andrzeiá Piotrkowczyká. Roku Páńskiego, 1596. (Tytuł ten okolony jest podobnymi — ale niezupełnie tymi samymi — scenami w owalu, jak tytuł główny).

Drugą zmianą w stosunku do edycji z r. 1582 jest to, że tutaj „Passya. To iest: Historya męki Pana naszego...“ jest włączona w tekst (a nie pomieszczona na końcu dzieła, jak w r. 1582). Znajduje się tutaj na str. 147—86, a więc pod dniem wielkopiątkowym.

I w tej edycji jest spora liczba rycin, bo niemal przy każdym kazaniu jest zamieszczona rycina odnosząca się do słów ewangielii. Niektóre ryciny powtarzają się po 2 i 3 razy. Na wielu z nich są cyfry I. A.(mman), np. na str. 289, 318, 334, 338, 419, 490. — Rycina na str. 377 znaczona F. S. I. B. — Na kilku rycinach data 1569 (str. 310, 342). Widocznie drukarnia Piotrkowczyka wyzyskała zasób rycin odziedziczonych po Siebeneycherze. Klocki bardzo starte.

Postylla mniejsza wyróżnia się od wielkiej najprzód tym, że kazania są krótsze i pisane przystępniej, z widocznym przeznaczeniem, aby służyły za wzór dla kazań nastawionych na szarego człowieka. Ale i w treści są różnice. Polemika z herezjami (z lutrami, kalwinami) zdarza się wprawdzie, gdyż uważa on sekty w. XVI za identyczne lub zbliżone do sekt z pierwszych wieków (np. kalwiniści to niemal to samo co manichejczycy, str. 397). Ale te wycieczki polemiczne schodzą tu na drugi plan; na pierwszym planie stoją pozytywne wywody o znakach prawdziwego Kościoła, o potrzebie wiary, postów, ceremonii, o trudniejszych do zrozumienia prawdach wiary (Syn jest Bogiem, co to jest grzech pierworodny str. 388), o stosunku Starego i Nowego Testamentu (Stary jest figurą Nowego, jest tam wszystko przepowiedziane, co Chrystus spełnił), o należytym wykładzie przypowieści ewangelicznych, o znaczeniu i realności piekła, o potrzebie rychłego nawrócenia się i o niedostateczności wymówek, o celibacie i ślubach czystości, o potrzebie poszanowania dla duchownych itp. Charakterystycznym jest wywód na str. 374 o ministrach i ich żonach, które im przeszkadzają do nawrócenia się. Kwestii etycznych i tu rzadko dotyka, raczej poruszają go kwestie dogmatów i ustroju Kościoła. Wszystko wykłada jasno, przystępnie, pięknym i czystym językiem.

Na str. 440 jest kazanie na dzień św. Wojciecha; na str. 457 na dzień św. Stanisława; na str. 536 na dzień św. Jadwigi; ale stosunków polskich do swych wywodów nie wciąga.

W znaczniejszej jeszcze liczbie niż w Postylli większej wciągnął tu Wujek kazania i ustępy z pism dawnych pisarzy kościelnych: Jana Złotoustego (str. 32, 145, 585), papieża Leona (43, 63, 471), św. Augustyna (109, 199, 229, 552, 583, 593), Jana Damascena (264), św. Bernarda (414—6, 423, 434, 473, 478, 498, 516), wreszcie Tomasza z Akwinu (265). Są to ci kaznodzieje, na których sam się jak najchętniej wzoruje.

Na str. 595 jest pomieszczona uwaga „Do Czytelnika łaskawego“: Aby kilá kart gołych nie zostało, przydaliśmy to kazaniczko, którego użyć możesz czasu wojny, głodu abo moru. I opisanie Kościoła prawdziwego z Ireneusza bisk. i męcz. św. barzo bliskiego czasów apost. — Istotnie idzie najprzód małe kazanie „jednego Doktora starego o pościech i o pokucie niniwitów“ (wyjęte z Homilia doctorum), a potem: Pewne opisanie i okazanie Kościoła prawdziwego wyjęte z Ireneusza.

Na egz. Akad. przypis ręczny Wujka: Domui S. Barbarae Jesu Autor donavit or. pro illo.

Osiński Skarga str. 62. — Jocher 4443 d. — Wierzbowski III 1837.

Hołowiński Homil. 1859. — Mecherzyński Hist. wymowy II 134—66. — Pelczar Zarys kaznodz. II (1896) — Jougan Homilie polskie 1902. — N. Cieszyński Wujek a początki baroku w kaznodz. 1922. — Kolbuszewski Postyllografia (jak wyżej). — Ks. Sygański w Przegl. Powsz. 1914 II 239.

Akad. — Bibl. w Suchej — Chreptow. — Czartor. — Czetw. — Dzied. — Dzików — Gdańska miej. — Krasiń. — Ossol.

— Tož:... na każdą niedzielę y na káżde święto, przez cały rok... Znowu, z pilnośćią przeyźrzána popráwiona y po piąte drukowana. Z dozwoleniem Starszych. Przez D. Jakuba Wvyka Theologa Societatis Jesu. Przydano też Kazánia których niedostawáło według porządku Rzymskiego: y kilká Kazáń z Doktorow stárych które w Regestrze naydziesz gwiazdką náznáczone. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. w Krakowie w drukarniey Andrzeiá Piotrkowczyká. Roku Pańskiego 1605. fol., k. 6 i str. 597.

Tytuł otoczony 16 medalionami drzeworytowymi.

Dedykacja Zygmuntowi III z r. 1590.

Na końcu: W Krákowie, w drukárniey Andrzeiá Piotrkowczyká. Roku Páńskiego 1605.

W tekście drzeworyty na pół stronicy. Rytownik J. A.(mman), często podznaczany.

Arkusze idą: A pod *ni*, O pod *i*, R pod *es*, S pod *kt*, Y pod *kl*, Pp pod *rzeł*, Tt pod *szá ś*.

Jocher 4433 e.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Postilla Katholicka Mnieysza. To jest, Krotkie Kazania, abo wykłady świętych Ewangeliy, na każdą niedzielę, y na każde swięto, przez cały rok, według nauki prawdziwey Kościoła Chrześciańskiego powszechnego. Z pilnością przeyrzana, poprawiona y do druku podana. Z dozwoleniem Starszych, przez D. Jakuba Wuyka. Theologa Soc. Jesu. Teraz nowo, według ostatniey poprawy authorowey, na żądanie wielu Kapłanów, na mnieysze modum przedrukowana. Cum gratia et priuilegio S. R. M. w Krakowie, w Drukarni Andrzeia Piotrkowczyka, typographa K. I. M. Roku P. 1617. w 4ce, k. 7 nlb., str. 1003 i str. 3 nlb. (regestr).

Dedykacja Zygmuntowi III (jak w wydaniu z r. 1590, 1596).

Od str. 619 do końca idzie część II pt.:

Postylle Kátholickiey Mnieyszey Część Wtora. Ktora ma w sobie Kazánia ná święta Pánny Máryey, Apostołów, Męczenników, Wyznawców, Pánien y Wdów świętych, których świętá Kościoł zwykł obchodźić przez cáły rok; według náuki Kośćiołá świętego Chrześćiáńskiego Powszechnego. Przez D. Jakuba Wuyka, Theologá Societatis Jesu nápisána. Z dozwoleniem Stárszych. Teraz nowo ná mnieysze (iako pospolicie mowią) modum z pilnośćią przedrukowána. Cum gratia & priuilegio S. R. M. W Krakowie, w Drukárni Andrzeiá Piotrkowczyká K. I. Mći Typográphá Roku P. 1617.

Przedruki tej „Postylli mniejszej" ogłaszano i w nowszych czasach, a mianowicie w latach 1843, 1870, 1871, 1878 (ob. Bibl. V 177). Ostatni przedruk ogłosił ks. Kwieciński w r. 1909.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Przezdz. — Raczyń — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Postilla Katolicka, tai est: Iżguldimas Ewangeliu kiekwienos Nedelios ir Szwętes per wisus metus. Per Kuniga Mikaloiu Dauksza, Kanaunika Medniku, iż łękiszka perguldita, Su walu ir dałajdimu wiréśniuju. Wilniui, drukarnioi Akademios Soc. Jesu. A. Dni 1599. fol., k. 5 nlb., str. 627 oraz errata.

Druk gocki.

Karta tyt. w ramce. Ta sama ramka jest użyta przy drukach drukarza Fiedorowa: 1) Apostoł (moskiewski 1564), 2) Apostoł (lwowski 1574), 3) Biblia ostrogska (1581). Ramka ta jest naśladowana z norymb. ryciny Erharda Schöna, a ma być dziełem jakiegoś artysty moskiewskiego (?). — Ob. Jefremow Kniga w Rossii I. 1924.

O czym Czarnecki w Przegl. Bibl. 1932 str. 72.

Przypis po łacinie Melchiorowi (Giedroyciowi) bisk. miednickiemu. — Po czym przedmowa po polsku. Tutaj gani Dauksza zaniedbanie mowy litewskiej i podnosi wartość ojczystego języka dla narodu. — Wreszcie epigram łaciński i przekład tegoż w 8 wierszach, podp. przez Wacława Łabunowskiego.

W r. 1904—9 i 1927 wydał Wolter przedruk tej Postylli, nakł. Akad. Petersburskiej (ob. niżej).

Opis podał Wolter Ob etnograf. pojezdkie str. 57—71 i Staukiewicz Bibl. litew. II 21 (z egzempl. Szym. Dowkonts w Kiwilach na Żmudzi).

Mikucki Otczety 1855—6. — Wołonczewski Żemajtiu II 66—78. — Jucewicz Litwa str. 8. — Dzien. Wileński 1828 V 432. — Jocher 4447. — Przewodnik Bibliograf. 1904 str. 254.

Wolter w „Litew. Chrestomatii" 1901—4. — Tenże w Sborniku russ. jazyka Akad. Nauk 67 (str. LX—LXIV). — Tenże Postilla Wujka w litew. perewodie Daukši. Leningrad 1904—27). — Szliupas Rasztai 1890. — Rozwadowski w Enc. polskiej Akad. Um. III (Język) str. 273. — Bezzenberger w Kultur der Gegenwart I t. IX str. 360 i 368. — Brückner w dziele zbiorowym „Polska i Litwa" 1914 str. 352.

— Postilla aneb Kázaní ewangelitská na neděle a swátky celého roku, wedle obyčego Cyrkwe Swate, wseobecne Křestianske. Wydana skrze Jakuba Wuyka z Wagrowce etc. Doktora Pijsma S. w Polske řeci, a nuni zase na Cżesko přelozena. Dijl Prwnij. S powolenjm Wrchnosti. M.D.XCII (1592). [Na końcu:] Wytisstieno w Lithomyssli Leta Pane 1592. Andreas Graudenc. w 4ce, k. 6 i CCXLVI oraz LXXI.

Dedyk.: Stan. Pawłowskiemu bisk. ołomunieckiemu przez tłumacza And. Modestina de Hradec.

Cz. II pt.: Postilla aneb kazanij na Ewangelia dni Swatecnych.

Wierzbowski III 2907. — Piekarski Katalog kórn. nr 1607. Kórnik.

— Toż:... W Praze u Pawla Sessia 1629. w 4ce.

Jungmann nr 1556.

Przekład niemiecki Postylli, o którym wspomina Brückner (Mikołaj Rej str. 411) nie jest mi znany.

— Psałterz Dawidow Teraz znowu z Łacińskiego, z Graeckiego... Przez D. Jakuba Wuyka (1594, 1616, 1626, 1688, 1714, 1787)... ob. t. XV 76—7.

Przekład Psalmów Wujka opracował ksiądz Władysław Dziubek Wujek jako tłumacz Psałterza. Włocławek 1933.

— Prawdziwa sprawá o rozmowie álbo Disputacyey, ktorą miał Pan Jákub Niemoiewski w Wárszáwie ná Seymie, przy zacnych ludźiach z Franciszkiem Toletem Theologiem Societatis Jesv, Roku 1572. Wydána przez Professory Collegium Poznánskiego Societatis Jesv. W Poznániu, w Drukarni Iana Wolrabá, Roku 1580. w 8ce, k. 34 nlb.

Ob. opis i biblioteki w t. XXXI 187. Jest też w bibl. Bawor.

Wujek jest tylko wydawcą, który tekst łaciński przełożył na język polski i dodał na 2 str. zakończenie.

W łączności z tym wydał też Wujek równocześnie: 1) Dialysis... 2) O kościele Pana Chrystusowym... — W Dialysis na k. B_8 i nast. omawia też tę dysp. z Toletem.

Bidlo Jednota II 175. — Ks. Sygański w Przeglądzie Powszech. 1914 II 247. — Wojciechowska Z dziejów książki w Poznaniu str. 176.

— De Transsvbstantiatione, Disceptatio Theologica. Ad postulationem cuiusdam Equitis Poloni, conscripta & exhibita Vangroueci, Anno Domini, 1589. [Tu ozdobnik]. O Transsvbstanciaciey, To Iest O Przemienieniu istnośći w Naiświętszym Sákrámenćie Euchárystiynym, Theologickie rozbieránie. Ná żądánie niektorego Sláchćicá Polskiego, spisáne y podáne w Wągrowcu, Roku Pańskiego, 1589. [Tu ozdobnik]. Posnaniae, In Officina Typographica IOannis Wolrabi. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb. (sygn. E_4).

Na odwrocie k. tyt. cytaty po łacinie i po polsku z Przypowieści i Jezusyracha.

Po czym przedmowa: Woyćiech Záiączkowski Opat Wągrowiecki. Do Czytelnika... (na 5 stronach).

Tu mówi, że w zeszłym roku podczas powietrza przybyło do jego domu kilku Patres Coll. pozn., a także bywało sporo szlachty. Jeden sąsiad powinowaty, człowiek niegłupi, wiary ewangelickiej rozmawiał z jednym z jezuitów, między innymi o „przeistności", to jest o przemienieniu chleba istnego w ciało Pana. Po czym prosił jezuitę, aby mu dyskurs swój dał na piśmie. Jezuita napisał więc dyskurs, ale po łacinie, bo po polsku niedoskonale mówił. Zaś opat kazał to zakonnikowi swemu na polski język przełożyć i między ludzie wydać. Dan w klaszt. wągrowieckim 21 marca 1589.

Następuje tekst traktatu drukowanego synopt. po łac. i po polsku pod tyt.: O istotney Przemienności w osobach Ciała Bożego, napisany w formie listu do owego szlachcica. Autor traktatu przedstawia w nim dyskusję między sobą a owym szlachcicem. Przytacza więc zdania szlachcica i swe odpowiedzi. Mówi m. i. do niego: Zostaw urodzony Panie chleb głodnym luteranom, figurę, przy której cień jest tylko — sakramentarzom, przestań z nami na ciele Pańskim. Cytuje obficie ojców Kościoła jako świadków o tej nauce, która aż do r. 400 w chrześcijaństwie była podawana. — Kończy wiersz: Do tego co czytał a przed się dubituje, podpisany: F. Greg. Ostr. praep. Tarn. — Wreszcie idzie drzeworyt ($7\frac{1}{2} \times 10$ cm) przedstawiający papieża, który w otoczeniu wiernych klęczy pod ołtarzem i adoruje Chrystusa zjawiającego się z trumny; z boku krzyż i narzędzia męki.

Autorstwo Wujka wynika z bliskiego pokrewieństwa z innymi jego utworami (np. z Postyllą). Ale w tej samej sprawie zabierali głos współcześnie i inni jezuici, mianowicie Faunteus i Jungius.

Przeciwko tej pracy Wujka wystąpił z odpowiedzią w r. 1589 Daniel Mikołajewski pt.: O sakramencie ciała i krwie (ob. tom XXII str. 378).

W bibl. Kórn. jest fragment jakiejś broszury protestanckiej (około r. 1590) drukowanej synopt. po łacinie i po polsku, która ma również polemizować z pismem Wujka De transsubstantiatione. Obacz o tym Piekarski Katalog kórn. (1929) nr 1128.

Jocher 3932. — Maciejowski Piśm. III 452. — Wierzbowski II 1714. — Piekarski Katal. kórn. 1927 nr. 1602. — Ks. Sygański w Przegl. Powsz. 1914 II str. 248.

Chreptow. — Czapski (M. N.) — Czarn. (Bawor.) — Dzików — Kórnik — Krasiń.

— Zywot y Navka Pana Naszego Jesv Christa. Albo Ewangelia Ze Cztech Iedna. Ná sto y pięćdźieśiąt Rozdźiałow z Modlitwami porządnie rozłożona. Káżdemu Krześćiáninowi ku vstáwicznemu rozczytániu y rozmy-

śiániu nie tylko bárzo pożyteczna, ále y potrzebna. Nowo zebrána y wydána przez D. Jákuba Wuyká Theologa Societ: Iesv. Z dozwoleniem stárszych. Cum Gratia & Priuilegio. S. R. M. W Krakowie, W Drukárni Jákubá Sibeneycherá, Roku Páńskiego 1597. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 8ce, k. tyt. i k. 19 nlb., str. 391 (sygn. A—Bb_4)

Druk gocki.

Na odwr. k. tyt. wizerunek Zbawiciela i dwie cytaty z Biblii. — Przedmowa: Pániej Dorocie z Zojrzanowá Bárzynéy Woiewodźiney Krákowskiey, gdzie wychwala jej cnoty i mówi: „mnie chorego y dom nasz ubogi pilnie porucżam". Datow. w Krakowie z Domu Ś. Barbary w dzień Ś. Anny. Na 3 karcie tej „przedmowy" powiada: „Ludziom chrześc. języka naszego nie na małej przesskodzie było, iż do tych czasow nie mieli historyey zupełney Żywota spraw i nauk P. Chrystusowych porządnie spisanej i ze wszystkich ewangielistow w jedno jakoby ciało zebranej... Byłyć widziałem u starych Polaków xięgi, w ktorych był wypisany Zywot P. Jezusow, ale ten nie tak z ewangielistow jako z niektorych ludzi nabożnych nauki i rozmyślania był zebrany i już ich dawno nie stało..." — Po czym: Przedm. Do Czytelnika. (Tu daje czytelnikowi wskazówki, jak należy Żywot czytać, aby z tego odnieść pożytek). — Kończą: Summy wszystkich rozdziałow (na str. 7)... i Modlitwa przed czyt. Żywota (strona 1).

Na str. 1 (sygn. A) idzie nadpis: Zywot y Nauka Pana Naszego Jesv Christa. Albo Ewangelia ze czterech iedna.... Dzieło jest podzielone na 150 rozdziałów; każdy rozdział bywa albo kontaminacją z 2, 3 lub 4 ewangelii — albo jest wzięty z jednej ewangelii. Ale nawet i w tym ostatnim wypadku tekst tu podany przedstawia czasem stylistyczne różnice w stosunku do brzmienia Wujkowego przekładu Nowego Testamentu.

Poszczególne rozdziały ułożone są tak, aby razem tworzyły żywot Chrystusów jako opowiadanie faktów w chronologicznym porządku. W opis są wplatane także nauki (np. nauka o wiecznym bóstwie Chrystusa w rozdziale I wedle św. Jana). Po każdym rozdziale jest dodana krótka Modlitwa, nawiązująca do opisanego epizodu z życia.

Ustępy czytywane podczas mszy są poznaczane rączką na początku i na końcu.

Zamyka dzieło (od str. 379—91): Regestr abo Tablica Ewangelii, ktore w Niedziele y w Święta y w Posty w kościele według zwyczaju czytają.

Wedle Wielewickiego (Diarium I 338) ma to być dzieło Janseniusa (Concordia evangelica) przetłumaczone przez Wujka. Jednak w przedmowie wyraża się Wujek tak, jakby to nie był przekład: „Moje przedsięwzięcie było, abych samę Historyą Żywota porządnie z ewangelistów wypisał: uważanie lepak i rozmyślanie tych rzeczy dla pożytku duchownego zostawiłem to nabożeństwu i ćwiczeniu każdego". — Że jednak Wujek Janseniusa znał, na to dowód w Postylli mniejszej (1596 str. 843), gdzie się na niego powołuje.

Lelewel Bibl. ks. I 126. — Wiszniewski Hist. lit. VIII str. 155 i 166 (podaje liczbę kart 216). — Jocher 6030, 8175. — Maciejowski Piśm. III 431. — Wierzbowski Bibl. I 651.

Bawor. (Czarn.) — Jagiell. (defekt) — Klaryski w Krak. — Ossol. (?) — Uniw. Warsz.

— ob. Biblia — Czechowicz (to jest odpis o bóstwie 1590) — Dawid (Psałterz 1594—1714) — Kraiński Krz. (1603; tu polemika z jego Katechizmem) — Mikołajewski (O sakr. Ciała 1590) — Orzechowski Stan. (Chimera 1562; tu jego wiersz) — Pusch Jan (Theses de Dei verbo 1581; współautorem tych tez o Piśmie św. był być może Wujek) — Podanie rozmowy (1589) — Rzepnicki (Vitae praesulum I 339) — Śmiglecki M. (O bóstwie 1595) — Socinus F. (Refutatio 1594, Refutacya 1593) — Synodus dioecesana (z różnych lat) — Tarnovius Paulus (1625) — Wieruszowski K. (Laurea poetica 1726) — Zajączkowski Wojc. (Transsubst. 1593).

Pod jego zapewne kierunkiem były napisane tezy J. Puscha z r. 1581: Theses de puro et expresso Dei verbo (wyd. w Krakowie).

Swoją rozprawę pt. De excudendis adversus haereticos libris (w której omawiał między innymi polemikę Turriana i Skargi przeciw Wolanowi) przedłożył do oceny gen. Aquavivie w Rzymie w r. 1582. Rękopis jej nie został drukiem ogłoszony. Ob. Sygański Korresp. (j. n.) pod nrem 61.

Caligari Epistolae et acta (1915) str. 919 (passim). — Wielewicki Diarium I 238. — Starowolski Hecatontas str. 90.

Oloff Poln. Liedergesch. 200—3, 260. — Bandtkie Hist. druk. K. P. II 68. — Lelewel Bibl. ks. dwoje I 124, 185, 202 i II 211. — Szelewski w Pamiętniku Relig. Moralnym VI 207—17 i 296—302. — Wiszniewski VI 222 i passim, VIII 155 i 165, IX 53, 180, 241. — Maciejowski Piśmienn. polskie III 12, 424—38. — Łukaszewicz Hist. br. czeskich w WP. 119. — Tenże Hist. szkół I 336. — Dzie-

duszycki Piotr Skarga II 421. — Mecherzyński Hist. wymowy II 143—66. — Encykl. Orgelbr. XXVII 943. — Ks. Knapiński Encykl. kośc. XXXII 349—75.
Ks. Sygański Korrespondencja ks. Wujka z lat 1569—96 (w Rocznikach Pozn. T. P. N. t. XLIV). — Tenże Wujek w świetle koresp. (w Przegl. Powss. 1914). — Załęski Jezuici w Polsce tom I 710—7. — Grabowski Skarga (1913) str. 96 i 647. — Tenże Liter. ariańska 1908 str. 110. — Bieliński Uniw. wil., t. I—III. — Terlaga Lata szkolne Wujka w Przegl. Powsz. 1933. — Barycz Polacy na studiach w Rzymie (1938) str. 126 i n. — Tenże Hist. Uniw. Jag. str. 449. — Ks. Archutowski Ks. Jakub Wujek (odbitka z Podręcznej encykl. kośc. tomu 43) 1915.
Korbut² I 341. — Finkel Bibl. III str. 1899.

Wujkowski D. ob. Mirecki Bartłom. (1690).

WUJKOWSKI (Woykowski) Jan Stanisław Kostka kanon. pułtuski. Chleb Duchowny, Wszytkim Chrześćianom ná pośiłek w drodze, do Niebá idącym, Wystawiony. Albo ráczey, Katechizm Ná świát Polski wychodzący. Krotkie náuki Chrześćiáńskiey. w sobie zebránie máiący. Nád to: Jákq nayłatwieyszym, y osobliwszym do poięcia káżdemu, tudźież Kátechizowánia sposobem. Przez Jana Stanisława Kostkę Wuykowskiego, Kánoniká Pułtuskiego, Napisany. Roku Páńskiego 1733. Ad M.D G. & Sanctae Catholicae Romanae Ecclesiae utilitatem. Z przydatkiem ná końcu: Przewodniká ná drogę wieczności, dla dusz ludzkich obmyślonego, Kápłanom záś, á osobliwie Pasterzom, ná śmierć dysponuiącym, ku używániu podánego. [Tu linia z gwiazdek, a pod nią:] w Kaliszu, w Drukárni Collegium Soc: Jesu. w 8ce, k. tyt. i k. 10 nlb., str. 608, k. 26 nlb. (Rejestr) i str. 1—48 (Speculum curatorum et eorum vicariorum.. ad calcem huius libri).

Na odwr. k. tyt. cytat z Pisma św. po łac. i po polsku. — Na dalszej karcie herb domu Wysockich i wierszyki; na odwr. stronie cytaty z autorów klas. — Dedyk. Franciszkowi Kazimierzowi Wysockiemu, scholastykowi gnieźnieńskiemu (bez daty), pełna pochwał. — Po czym Judicium theol. ordinis S. Dominici (z r. 1732) i imprimatur J. Humańskiego. Wreszcie: Authoris praefatio (w której zaleca kapłanom trzy inne swe dzieła).

Od k. sygn. A_5 (a liczb. 1) rozpoczyna się: Sposób skuteczny odprawowania nauki chrześcijańskiej (ta żywa paginata: Sposób... itd., biegnie ponad stronicami przez całe dzieło; widocznie to był tytuł pierwotnie zamierzony).

Dzieło składa się z 4 traktatów, poświęconych wyjaśnieniu prawd wiary, każdy zaś traktat dzieli się na „nauki". Traktat I poświęcony jest wykładowi katechizmu; II o nadziei i modlitwie; III o miłości; IV o sakramentach kościelnych. Wywody swe objaśnia autor licznymi „przykładami" (są to opowiadania o licznych cudach, budujących zdarzeniach, dziwnych zrządzeniach Boga — także i z hist. staroż., np. historia o Ibicusie. Dużo czerpie z dzieła jezuity Daurukiusa).

Od str. 596 idzie: Exhortatio matrimonialis (po polsku), a kończy rejestr omówionych w dziele materii.

Dołączone na końcu (in calce libri): Speculum curatorum et eorum vicariorum... (str. 1—48), napisane jest całe po łacinie. Są to quaestiones catechisticae de officio et obligatione curatorum... tj. plebanów. Mówi autor na końcu, że zamierza napisać po polsku medytacje dla rekolekcji osób duchownych.

Do dzieła dołączony jest na końcu z osobnym tytułem:

Przewodnik ná drogę Wieczności. Dla dusz ludzkich Obmyslony. Kápłanom záś, á osobliwie Pasterzom ná śmierć dysponuiącym, ku używániu. Przez tegoż X. Jana Wuykowskiego Kánoniká Pułtuskiego Podany. Roku Páńskiego 1733. [Tu linia z gwiazdek a pod nią:] w Kaliszu, w Drukárni Coll: Soc: Jesu. w 8ce, k. tyt., str. 88.

Zawiera: Akty wiary, modlitwy za konających, psalmy, litanie itp., po polsku i po łacinie.

Jocher 6327 a i 6653 a.

Jagiell. — ks. Polkowski. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... w Kaliszu, w drukarni Collegium Soc. Jesu. (Bez roku). w 8ce, k. 4 nlb., str. 552, Rejestru k. 23; Speculum... str. 43; Przewodnik str. 86.

Odmienna edycja od poprzedzającej.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż:... w Kaliszu, w drukarni J. K. M. Coll. Soc. Jesu. (Bez roku) w 8ce, k. 4 nlb., str. 552, Rejestru k. 23; Speculum... str. 43.

Mimo tej samej liczby stron inna edycja od poprzedzającej. Tutaj kustosz B stoi pod *Ci*, C pod *res*, D pod *ci*, E pod *st*, N pod *roż*, P pod *yż*, Q pod *i*, R pod *ná*,

S pod *o*, T pod *ie*, Oo pod *kic*, Pp pod *prae*, Qq pod *pro*, Rr pod *spe*.
Jocher 6327 a.
Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Wszytkim Chrześćiánom ná pośiłek w drodze, do Niebá idącym, Wystawiony. Albo ráczey Katechizm, Ná świát Polski wychodzący. Krotkie Nauki Chrzescianskiey, z Rożnemi w sobie zebránie máiący Przykładámi Nád to: Jáko nayłatwieyszym, y osobliwszym do poięćia káżdemu, tudźiesz Katechizowania Sposobem. Przez X. Jana Stanisława Kostkę Wuykowskiego. ná ten czás Kánoniká Pułtuskiego, Napisany. A teraz powtore za dozwoleniem Stárszych Przedrukowany. Roku Páńskiego 1745. Ad M. D. G. & Sanctae Catholicae Romanae Ecclesiae utilitatem. Z przydátkiem ná końcu: Przewodniká ná drogę wiecznośći, dla dusz ludzkich obmyślonego, Káplánom záś, osobliwie Pasterzom, ná śmierć dysponuiącym, ku używaniu podánego. [Tu linia z różyczek, a pod nią:] W Krakowie w Drukárni Dominiká Siarkowskiego, J. K. M. y Jáśnie Oświeconego Xćia JMći Kardynáła Biskupá Krákowskiego Ordynaryinego Typogr: y Bibliop. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 338, k. 12 nlb. [oraz:] Specvlvm Cvratorvm, Et Eorum Vicariorum, Parvum quidem, sed perspicuum, atque verissimum... str. 24.
Po czym z osobnym tytułem:

Przewodnik ná drogę wiecznośći. Dla dusz ludzkich obmyślony. Kápłánom záś, á osobliwie Pasterzom ná śmierć dysponuiącym, ku używániu. Przez tegoż X. Jana Wuykowskiego, ná ten czás Kánoniká Pułtuskiego, podany. A teráz powtórnie przedrukowány Roku Páńskiego 1745. w Krakowie w drukárni Dominiká Siárkowskiego I. K. M. y J. Oświeconego Kárdinała Biskupa Krákowskiego, Xćia Siewierskiego, Ordynárnego Typográfa, y Bibliopoli. w 4ce, str. 46.
Bandtkie Hist. druk. krak. 482—3.
Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... a teraz powtore przedrukowany R. P. 1746. w Krakowie w Drukarni Dominika Woyc. Siarkowskiego J. K. M. y J. O. Xcia JM. Biskupa Krakowskiego. w 4ce, str. 335, k. 12 (regestr), k. 11 (Speculum curatorum), str. 42 (Przewodnik).
Jocher 2805 b i 6327 b.
Drohob. — ks. Polkowski — Uniw. Wileń.

— Toż:... a teraz swieżo przedrukowany 1781 w Krakowie kosztem Ignacego Grőbla 1781. w 8ce, k. 3 nlb. str. 552, k. 23 nlb. i str. 42.
Jocher 6327 c.
Raczyń. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Zarliwa Głosu Apostolskiego Odnowa. Przy dorocznych Vroczystośćiach Swiętych Bożych Ku zbudowániu dusz, drogą Krwią Jezusową odkupionych. Ná świat Polski Wychodząca. To iest Kazania Ná wszystkie Swiętá Roczne Duchem Apostolskim miáne, Y łátwym sposobem do poięcia y wymowie Napisane. Przez JMći Xiędzá Iana Wuykowskiego, Dziekana Grodźieckiego; Tom Pierwszy Z Przydátkiem ná końcu Kazań Pássyinych, y Adwentowych. [Tu ozdobna linia a pod nią:] w Warszawie w Drukárni XX. Scholarum Piarum 1723. fol., k. tyt., i k. 5 nlb., str. 367, str. CXXXIII, str. 61, 68.

Po aprobatach idzie Authoris praefatio oraz herb Załuskich (Junosza) i wiersz łaciński na herb. Dedykacja na 2 k. Andrzejowi Załuskiemu, bisk. płockiemu. Tu pochwały dla stryja i wspomniane jego stosunki z zagranicą. — Na ostatniej karcie nlb. (zatytułowanej: Lucerna ejus est Agnus) pochwały dla Andrzeja i Marcina Załuskich.

Kazania rozpoczynają się od kazania na uroczystość Nowego Lata (1704); po czym inne kazanie na N. Lato 1719. — Dalej idą kazania na święta od Trzech Króli aż do kazania LX na uroczystość apostołów Szymona i Judy (str. 360—7).

Do tego dodano na końcu szereg luźnych kazań z odmienną paginacją. A mianowicie: 1) na W. Świętych i na dalsze święta aż do święta świętego Jana (str. I—CXXXIII). — 2) Kazania postne (str. 1—61). — 3) Kazania niedzielne adwent. (str. 1—68) Osobnych tytułów kazania te nie mają. Nie ma też wspólnego rejestru dla tych kazań. Zdaje się, że do gotowego zbioru pt. „Żarliwa odnowa“ dodano kazania osobno drukowane i wydane później. Druk jest bowiem całkiem inny jak w „Żarliwej odnowie“.

Na str. 261 i nast. ciekawy i obszerny opis morowego powietrza, jakie grasowało

w Polsce w r. 1705. Przyczyną jego nadnaturalną było ustawiczne gwałcenie przykazań pańskich.

Tom II tego dzieła wydany został pt.: Grot Słowa Bożego (ob. niżej).

Jocher 4596 (podaje za Janozkim tytuł po łacinie: Conciones).

Czartor. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Grot Słowa Bozego Wskroś Serce Grzesznika, Przenikaiący. to iest; Kazania Ná Niedziele Całego Roku w Zarliwośći duchá, miáne. y łátwym sposobem do pojęćia, y wymowienia, Napisane. Przez X. Jana Wuykowskiego, Kánoniká Pułtuskiego. Tom II z przydatkiem ná końcu Kázań Passyinych, y Adwentowych, y niektorych extraordynáryinych. Roku Páńskiego 1732. [Tu linia, a pod nią:] w Kaliszu w Drukárni J.K.M. Kollegium Societatis Jesu. fol., k. tyt. i k. 6 nlb., str. 306.

Dalszą część tworzą (bez osobnego tytułu, ale z osobną paginacją:)

Kazań Siedm. Ná cały Post... str. 35. — Kazania cztery Adwentowe. O czterech rzeczách ostátecznych... str. 26. — Kazanie o powinney pámiątce ná gorzką Mękę Jezusową str. 69 — Summarjusz Kazań, Rejestr rozmaitych rzeczy, Errata... k. nlb. 10.

Po głównym tytule była w egz. Jag. osobna karta z miedziorytem herbu Manteuffeltów i z podpisami po polsku i po łac., z której w egz. Jag. dochował się tylko szczątek (a w egz. Czart. jej nie ma. Jest w egz. Uniw. Warsz.).

Dedykacja Krzyszt. Fryd. Manteuffeltowi Kiełpińskiemu, opatowi sieciechowskiemu. Sławi go jako dobrodzieja, który go zachęcił do spisania tych kazań.

Potem idą aprobaty z r. 1730—1: Praefatio auctoris. Tu mówi: cepi scribere catechismum idiom. polonico.

Rozpoczyna kazanie na niedzielę po B. Nar., kończy kazanie LV na niedzielę 24 po świątkach (str. 289—94). Od str. 295—306 idzie kazanie na poświącenie (sic) kościoła. — W dodatkach są kazania na post, na adwent (o śmierci, o sądzie itp.), o męce Jezusowej, na uroczystość w Studziannym (z r. 1729), na św. Ignacy (miane w Rawie 1729), na N. Rok w Warszawie 1728), jubileuszowe (1731), na św. Wojciech (str. 49), na dzień św. Stan. Kostki (str. 62) itp.

W kazaniach tych są tu i ówdzie pewne szczegóły obyczajowe i społeczne: Często i odważnie występuje przeciw uciskowi poddanych i sług pańskich (np. cz. I str. 110), m. i. przeciw zabieraniu spadku po zmarłych chłopach. Broni żarliwie dziesięcin, żadna konstytucja znieść ich nie może (str. 215). Potępia miasteczko Grodziec za przeniesienie targów z soboty na niedzielę (str. 123). Zwalcza zapusty i mięsopust, który jest okrutny rozbójnik, bo prowadzi do konfidencji z niewiastami (str. 52). Zwalcza obnażanie piersi przez strojne niewiasty, co jest przeciw dekretowi Innocentego XI z r. 1683 (str. 48). Ostrzega przed kontraktami tchnącymi lichwą. Potępia pojedynki. O zabobonach, wróżeniach i gusłach (str. 118), wierze w sny i radzeniu się Cyganów. Wymienia tu różne gusła, jak drapanie koszuli, ciskanie słomy w Wigilię, stypy, opalanie głowy, lizanie gomółki sera, karanie złodzieja przez gusła (cały ten opis guseł dziś mało już praktykowanych zasługiwałby na przedruk). „Katoliku, przestrzegam, strzeż się takich rzeczy“.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Warsz.

— Kazania na wszystkie święta roczne przez X. Jana Wuykowskiego dziekana Grodzickiego. Tom I w Warszawie, w drukarni XX. Pijarów 1729. w 8ce, str. 367, 131, 61 i rej.

Dzików.

— Kontrowersye Polskie abo prawda otwieraiąca Dyssydeńskie oczy do poznania prawdy prawdziwey Wiary Chrystusowey Wiary katolickiey na Theatrum polskim wystawiona przez X. Jana Kostkę Woykowskiego Kanonika Pułtuskiego z przydatkiem o niewierności y ślepocie Żydowskiey y o płonney ich nadziei oczekiwanego przyścia Messyasza. w Warszawie w Drukarni Koll. S. J. Roku Pańskiego 1737. w 4ce, k. 28, str. 383 i regestr (sygn. Aaaa—Mmm $_3$).

Po k. tyt. idzie rycina N. M. P. z dzieciątkiem, sztych Labingera w Warszawie. Jocher 3292. — Kuryer polski 1738 nr LIII (z datą 1738).

Czartor. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Medytacye na każdy dzień całego roku z reflexyami y na święta ruchome z Pisma S. wyięte. W których się zamyka prawdziwie Duch Boski y duch doskonałości chrześciańskiey z przydatkiem na końcu każdey medytacyi, o cnotach SS. Pańskich na swój dzień przypadaiących y codziennym do ich w szczególności pomocy

wzdychaniu, ku większey chwale Boskiey y lepszey ludziom wszelkim kondycyi nie tylko duchownym utriusque sexus ale y świeckim wygody nawet y samym kaznodzieiom (upewniam) do powzięcia materyi bardzo pożyteczne przez X. Norberta Jana Stanisława Kostkę Woykowskiego Praemonstrat: Kanonika Regular. Professyi Witowskiey nowym y doskonałym sposobem napisane. Za dozwoleniem Przełożonych, do druku podane Roku 1742 w Warszawie w Drukarni XX. Scholarum Piarum. Część I. w 4ce, k. 7 i str. 676.

Po k. tyt. idzie rycina N. M. P. (sztych Labingera) i dedykacja Matce Boskiej. — Po czym odezwa do ksieni zwierzynieckiej Brygidy Otwinowskiej, której nakładem to dzieło wyszło.

Toż:... Część II.... Roku którego życie przedwieczne w ciele ludzkim dla nas żyć poczęło 1742. W Kaliszu w drukarni J. K. Mci in Coll. Soc. Jesu 1742. w 4ce, k. tyt. 7 k. nlb., str. 565, indeksów str. 11 i 23, Errata 2 k.

Janozki Polon. I 86 podaje z datą 1736—7 i z tytułem łacińskim; za nim Jocher 5673 i 5758. — Jocher 5678.

Bibl. Dominik. w Przyrowie — Czartor. — Polkows. — Uniw. Wileń.

— Przewodnik na drogę wieczności czyli Modlitwy... przez Xiędza Jana Wuykowskiego kanonika Pułtuskiego. W Krakowie 1733. w 12ce, str. 88.

— Toż:... 1744. w 12ce, str. 132.

— Toż:... 1745. w 4ce.

Ob. wyżej str. 401.

— Toż:... dla dusz ludzkich obmyślony kapłanom zaś a osobliwie pasterzom na śmierć dysponującym ku używaniu przez tegoż ks. Jana Wuykowskiego natenczas kanonika pułtuskiego podany a teraz powtórnie przedrukowany R. P. 1746. W Krakowie w drukarni Dominika Siarkowskiego J. K. M. y J. O. biskupa krak. typografa y bibliopoli. w 4ce. str. 44.

I ta i inne edycje wychodziły jako część III „Chleba duchownego“, lecz miały osobny tytuł. Jocher (według Janozkiego) pod nr 4386 przytacza toż samo, lecz na łaciński tytuł zmienione: De homine christiano ad mortem recte praeparando.

Uniw. Wileń.

— Rekolekcye Duchowne. Na kilka, kilkanaśćie dni Rozłozone, Ludźiom zaś wszelkiey kondycyi, nie tylko Duchownym utriusq; Cleri, ále y Swieckim, ku pożytkowi Dusz, y ná Chwałę Bożą Służące, Na oczy Swiata Polskiego, Przez X. Jana, Kostkę, Wuykowskiego, Kanonika Pułtuskiego, Wydane. Roku Pańskiego 1736. [Tu linia z gwiazdek, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. M. Collegium Societatis Jesu. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 155, k. 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. cytaty.

Dedyk. Zofii Grabińskiej, ksieni ołobuckiej S. P. Bernarda (na str. 7). — Po czym aprob. Hozjusza bisk. posn. z r. 1736 i cenzura Dom. Rudnickiego (w której wychwala zarówno tę księgę, jak i Grot słowa).

Na str. 1: Przedmowa do czytelnika, po czym rozpoczynają się Medytacje. O urządzeniu rekolekcji, o ich dyrektorze. Potem tematy 54 medytacji (o stworzeniu człowieka, o grzechach i karach, o śmierci i piekle, o pokorze i cierpliwości, o umartwieniach i pacierzach itp.). — Od str. 143 idą przestrogi, zbawienne uwagi, specyfikacja książek (zaleca czytanie dzieł ks. Morawskiego, W. Tylkowskiego, St. Wielowiejskiego). Na końcu regestr i errata.

Bibl. Domin. w Przyrowie — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... niegdyś wydane a teraz powtore Roku Pańskiego 1759 przedrukowane w Krakowie w drukarni Fabiana Sebastyana Hebanowskiego J. K. M. Typographa y Bibliopoli.... 1759. w 4ce. k. 2, str. 176 i Regestr k. 10 nlb.

Jocher 5701.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... rozłożone. Ludziom zaś wszelkiej kondycyi nietylko duchownym utrisque Cleri, ale y swieckim ku pozytkowi dusz, y na chwałe Bożą służące, na oczy swiata polskiego przez Iana Kostkę, Wuykowskiego Kanonika Pułtuskiego niegdyś wydane a teraz po trzecie 1787 przedrukowane. w Warszawie w drukarni uprzywilejowaney XX. Missionarzów. w 4ce, k. 6 i str. 157.

Uniw. Warsz.

— ob. Directorium (1733) — Flos honorum.

Wujowski Jan ob. Gładyszewski Kaz. (Asylum reginae 1704).

Wulfer Petrus ob. Hube (1791).

WULFFERS Jan Szczepan, bibliotekarz i profesor literatury w szkole kadetów (ur. 1741 † 1804). Listy Chrzesciańskiego Filozofa Do Młodzienca Z Pod Dozoru Nauczycielow Wychodzącego Pisane. w których Jasno i co naykrócey dowody naygruntownieysze Religiy potrzebę i ustanowienie ztwierdzaiące zebrane są Y Wyłozone Za pozwoleniem Zwierzchności do Druku Podane. [Tu winietka: ornament roślinny]. w Warszawie w Drukarni J. K. Mci y Rzeczyplitey. Soc: Jesu Roku Pańskiego 1766. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 409 (mylnie 413).

Ob. tom XXI 347 pod Listy.

Było zapewne arkuszami dodawane do jakiegoś czasopisma, bo na niektórych arkuszach wydrukowano: Reszta w Sobotę... Reszta we środę...

Wulffers był tylko tłumaczem, bo rzecz jest widocznie tłumaczona. Dzieli się na 17 listów do Teotyma: o potrzebie religii, o prawie przyrodzonym, o zniesieniu prawa mojż., o Chrystusie, o nieomylności ewangelii, jak niedowiarek bijąc na religię sam się zbija.

Podobno są egzemplarze z dedykacją do Załuskiego?

— O Greckiey Y Rzymskiey Wymowie, Także O Początkowych Ustawach Sztuki Krasomowskiey. Z ktorych dadzą dowod Ichmosc Panowie Andrzey Wołłowicz, Starościc Przyłuski. Ignacy Mleczko, Stolnikowicz Inflantski. Kazimierz Hurko, Sędzic Ziemski Witebski. Konstantyn Kuszell, Stolnikowicz Podlaski. Michał Zienkowicz, Starościc Ostryński. Wincenty Bohomolec, Starościc Jeźnieński. Wincenty Kopeć, Chorążyc Brasławski. Kawalerowie Uczący się Krasomostwa w Collegium Nobilium Warszawskim Societatis Jesu. [Tu winieta]. Roku MDCCLXVI. (1766). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Dedyk. do ks. Czartoryskiego, generała ziem podolskich; podniesiono w niej, że książę chlubi się filozofią rozumu, że ma dar języków, że wskrzesza sztukę żołnierską itp. — W przedmowie pochwały krasomówstwa greckiego i rzymskiego i zachęta, aby młodzież je studiowała. Nie chodzi o studiowanie tysiącznych reguł retorycznych, ale powszechne, łacne, nigdy nieodmienne reguły, które sama natura rzeczy podaje. Tych się można nauczyć najlepiej z przykładów mowców starożytnych. Studiowanie samych piór włoskich lub francuskich nie wystarcza. Prawidła trzeba podawać w polskim języku, ale czerpać z Arystot., Cycerona, Kwintyliana, Longina.

Na ost. 4 kartach podano 48 pytań z początków sztuki krasomówskiej. Dotyczą one dziejów wymowy greckiej i rzymskiej oraz wynalezienia (inwencji), rozłożenia mowy i okrasy. Obiecuje autor później mówić o krasomówstwie polskim. Jest to więc program nauki retoryki, tak jak ją pojmowano w szkołach jezuickich tego czasu. Profesorem retoryki był w tych czasach w kol. warsz. Jan Wulfers.

Czartor.

— ob. Nepos Cornelius (Życia hetmanów 1783) — Curtius (Mowy 1787) — Liwiusz (Mowy 1784).

Pisywał bezimiennie w Monitorze (w r. 1765 i nast.).

Bentkowski Hist. lit. I 667, II 801. — Jocher I str. XX. — Brown str. 436. — Encykl. Orgelbr. XXVII 950. — Wybicki Życie moje 1927 str. 41.

Wulf, Wulfowicz ob. Wolf, Wolfowicz.

Wulffowscy - Schoicowie ob. Ślachetka (Trzy lutnie 1642).

Wulkany ob. Fromm (1680).

Wulmer, pisarz skarbowy ob. Ogiński Michał.

Vulnus a fatalis mortis... ob. Tarło Piotr.

VULPIUS (Volpi) Josephus S. J. Vitae Sanctorum a Benedicto XIII... fastis sacris adscriptorum... Anno 1726... compendio descriptae. Romae 1727. w 8ce, str. 110.

Na str. 95—110: Vita S. Stanislai Kostkae.

Jagiell.

— Breve compendio della vita de' Santi... Stanislao Kostka (1727) ob. Volpi J. (wyżej str. 292).

VULPIUS Krystian August. Graf Benjovsky, eine Tragödie. 1792. w 8ce.

Ob. Tretiak w Przegl Współcz. 1929 nr 86 str. 444.

VULTURINUS Pancratius (podobno pseud. Geyera z Hirschbergu). [Panegiricus Silesiacus]. 1521.

Jest to wierszowany opis Śląska

Przedrukowane w Füldenera Bio et Bibliogr. Silesiaca d. i. Schles. Bibliothek (1731) str. 362.
Również przedrukował Drechsler w Zeit des Ver. Gesch. Schles. XXXV str. 35—67.
Finkel-Malecz. Bibl.[2] nr 10144.

Vulturnus Laur. ob. ks. Albrecht (Porządek albo ustaw).

Wotschke w Zeit. Gesch. Posen 1902 str. 215 (o Seklucjanie).

Wunderlich Maria ob. Holfeld Joh. (Propheten 1649).

WUNDSCH Michael. Leich begängniss. der... Anna Ledgarths von der Linden... von Michael Wundsch... Concionator Aulicus Przywicensis. Dantzig, David Fr. Rhete 1678. w 4ce, str. 151.
Gdańs. miej.

WUNSCH Franc. Kurtzer Begriff der fürnemsten Hauptstück der Christlichen lehr in deutsche Reim verfasset erstlich durch G. Greissawer... Königsberg 1580. w 8ce.

Ded. J. Strobandowi z Torunia. — Mocarski Książka w Toruniu 1934 str. 26 (ale to do polskiej bibliografii właściwie nie należy). Tor. Kop.

WURRWITZ Gottlieb Friedr. Wenda Fürstin von Polen. Trauerspiel in drey Akten. Quilibet est suae sortis faber, bonae bonus, malus malae. Von Gottlieb Friedrich Wurrwitz. Berlin, bey C. G. Schöne. 1796. w 8ce, k. tyt. i str. 82.

Rzecz pisana prozą. Obok „Wendy" występują: Zaira (Hoffräulein), Rütiger (ein deutscher Fürst), Zcakwil i Dolgoruki (Woywoden und Reichstände), Rocowicz, Koczinsko i Rudowski (Ceremonienmeister, Jägermeister) itp. Daje to miarę historyczności tragedii, która dzieje się w r. 750. Są dwie intrygi miłosne: Wendy i Rütigera (Rütiger kocha Wendę, ona jego nie, więc musi ją siłą zdobyć) oraz Zairy i Rudowskiego (wygnańca, posądzonego niesłusznie o zabójstwo Krakusa brata Wendy). Dużą rolę w sztuce gra tajemniczy Nieznajomy, towarzysz ongi Lecha ojca Wendy, który posłuje od Wendy do Rütigera (jest on, jak się w końcu okazuje, ojcem Rütigera, księciem Richardem). Zaira topi się w Wiśle. Także Rütiger „dessen Absicht die Zerstöhrung Polens war", zabija się z żalu, że zamordował Nieznajomego, nie wiedząc jeszcze, że to jego ojciec. Na końcu topi się Wenda, oddając życie na ofiarę bogom jako znak wdzięczności za oswobodzenie kraju od zguby. Całość w stylu romantycznym; widocznie pod wpływem ostatniego rozbioru.
Jagiell.

WURZ S. Lobrede auf den h. Johannes von Kant als dessen Heiligsprechung 1769 zu St. Stephan feierlich begangen wurde. Wien 1769. w 4ce.
Kat. Rosenthala 1910.

Wybawienie Ruggiera ob. Saracinelli Ferd. (1628).

Wybczyński Albertus ob. Furietti (1754).

WYBICKI Józef (1747 † 10 marca 1822). Głos na Zgromadzeniu wydziałowym deputatów, dnia 10 Sierpnia 1791 na ratuszu Poznańskim przed wybraniem Plenipotenta na Seym y sędziów appellacyjnych miany. fol., k. 3.
Raczyń.

— Głos na Zgromadzeniu wydziałowym deputatów, dnia 10 Sierpnia 1791 na Ratuszu Poznańskim po obraniu siebie na Plenipotenta na Seym miany. fol., k. 2.

Inne druki stojące w związku z wybraniem Wybickiego zestawia Wojtkowski Bibl. WPolska 1937 nr 15129 i nast.
Raczyń.

— Mowa... posła z woiewództwa Kaliskiego na seym walny Grodzieński, jako do examinowania czynnościów Rady Nieustaiącey delegowanego, roku 1774. dnia 20 października przed Stanami miana. fol., str. 4. Raczyń.

— Mowy J. Wielmożnego Jegomości Pana Jozefa Wybickiego, Delegowanego Do Deputacyi Codicis Stanisława Augusta, Plenipotenta Miast Wolnych z wydziału Poznańskiego w różnych czasiech Miane. [Tu winieta]. w Warszawie 1791. w Drukarni Uprzywil. Michała Grölla, Księgarza Nadwornego J. K. Mci. w 4ce, k. tyt. i str. 23 (sygn. C_4).

Zawiera 4 mowy: 1) na ratuszu poznańskim dnia 10 września 1791 do ludu miejskiego; 2) tamże po swoim wyborze na plenipotenta; 3) dnia 13 września 1791 na zamku do N. P.; 4) na rozpoczęciu sejmu dnia 15 września 1791 na czele plenipotentów miast kor. i lit.

Tłumaczy mieszczanom znaczenie obywatelskiej wolności. Bałwany rządów feudalnych możnowładztwa i swywoli zostały przez stan rycerski skruszone. Wejdźcie

do świątyni wolności i zostawcie w przysionku wasze urazy. Zaręcza wam wolność rząd na odwiecznej przyrodzenia ugruntowany zasadzie. Lud polski (tj. sejm) uznał w człeku brata i zbliżyć się do siebie pozwolił.

Wychwala też mądrość i zdolność polityczną króla, który czekał w pokoju, aż przejdą burze i pokonał przeszkody we własnym domu. Ofiarowuje krajowi 12 armat i tyleż wozów imieniem ludu wiejskiego.

Pilat Liter. polit. str. 164.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— W. J. Pan Wybicki Wizytator Akademii Wileńskiey uczyniwszy oświadczenie przytomnym Panom y Professorom w czasie rozpoczętey iego publiczney wizyty taką do Akademików Wileńskich uczynił mowę (1778). w 4ce, kart 4.

Przedruk w Balińskiego Dawna Akad. Wileń. (1862). — Jocher 1818. — Alma Mater Vilnensis 1929. — Zabawy Przyjemne i Pożyteczne XVI.

Ob. Bibl. t. XXII 84 (Mowa Malczewskiego). Jagiell.

— Józef Wybicki Pełnomocnik Naywyższego Naczelnika y Rady naywyższey narodowey Do obywateli a mieszkańcow ziemi Polskiey wyznania Auszpurskiego, zwyczaynie Holendrami zwanych. — An die Bürger Einwohner von Polen augsburgischen Beckentnisses, gewöhnlich Holländer genannt. 1794. fol., str. 2. Bibl. w Suchej — Czetwert.

— Podróżny w Pawołowie w dobrach JW. JX. Brzostowskiego Referendarza W. X. Lit. (ok. 1778). fol., k. 1.

Wiersz.

Baliński Pamiętniki o Śniadeckich II 465. Bibl. w Suchej — Uniw. Warsz.

— Wiadomosc Z Olszenicy Wsi J. O. Xięcia Jmci Stanisława Poniatowskiego Generała Leutnanta Woysk Rzeczypospolitey Polskiey. (1778). [Górą winieta: palma i okazała waza przybrana kwiatami; pod palmą 2 dzieci]. w 4ce, k. 4 nlb.

Druk Grölla.

Opiewa uwłaszczenie włościan przeprowadzone w Olszenicy. Książę mówi do swych poddanych: Poddani moi olszenickiej włości — Znam was za ludzi a z tego powodu — Chcę by po ludzku żyliście w wolności — Ani waszego gwałt wytąpiał płodu.

Chce ich zdrętwiałych pobudzić do pracy, znosi pańszczyznę, nadaje czytane prawa, w których rzecz dokładnie opisano. Rzecz ta — jak mówi autor — jest godna pióra Trembeckiego (on i czuć umie i opisać cnoty). Węgierski, który satyrę sobie z poetów obrałeś, chwal — jeżeli już nie zapomniałeś.

Obacz Gazeta Warsz. 1778 (supplement do nru 68). — Bibl. t. XXV 15.

Ossol. — Raczyń.

— Kulig Komedya w Piąciu Aktach Przez W. Jmć Pana Jozefa Wybickiego Szambelana J. K. Mci. napisana, A Przez Aktorow J. K. Mci na Teatrze Warszawskim Reprezentowana. [Tu winieta: dwoje dzieci, z których jedno podaje drugiemu wieniec]. W Warszawie w Drukarni P. Dufour Drukarza J. K. Mci y Rzeczypospolitey. M.DCC.LXXXIII. (1783). w 8ce, k. tyt., str. 167 i 1 str. nlb. (omyłki).

Bohaterem sztuki jest Domaros, gderacz i skąpiec, który chce córkę Rozetę wydać za bogatego Starnszkiewicza, podczas gdy ona woli Starościca, noszącego się z francuska. Kulig urządzony w jego domu przez sąsiadów ma ułatwić połączenie Rozety ze swym „amantem". I tak się staje. Ostatecznie Domaros się godzi i sam jedzie dalej z kuligiem.

Pewną wartość mogą mieć szczegóły obyczajowe np. opis kuligu z towarzyszącym mu pijaństwem, maskami, tańcami, śpiewami, oracjami, zdejmowaniem kół (str. 108) itp.

W zbiorze „Teatr polski" tworzy tom 43.

Szyjkowski Dzieje komedii polskiej (1921) str. 33. — Bernacki Teatr za Stan. Aug. II 260. — Bentkowski I 538.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Raczyń. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Opera Oryginalna Kmiotek W Dwoch Aktach Roku 1788. [Tu winietka: herma]. w Poznaniu w Drukarni J. K. Mci Y Rzeczypospolitey. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 64.

Rozpoczyna dedyk. wierszem do chorążyny pozn. Gorzyńskiej. Opisuje, jak od 7 lat z literata stał się rolnikiem. Lutnię teraz z prostych nici wiąże i śpiewa kogo? — chłopa. Bo mu jest wdzięczny, że go żywi. Operę tę grał 2 razy w domu swoim z sąsiadami.

Przedstawia nam dwóch panów, dobrego i złego (Kaczałę), których poddani chcą się pobrać ze sobą, co natrafia na przeszkody. Cała opera pełna śpiewów i scen sielankowych. Ciągłe aluzje do potrzeby poprawienia doli chłopskiej. O potrzebie oświaty i szkół dla chłopów (str. 22).

Chłopów nie powinno się bezkarnie zabijać („miano tam coś takiego podobno w Warsędze i to jeszcze napisać w świętej jakiej księdze“ — widocznie ma na myśli kodeks Zamojsk.). Nadbieży wiek i dla Polaka, że wzorem rządnych krajów ukocha wieśniaka (str. 24). Jednakże chłopi oświadczają, że nie chcą nic więcej, jak tylko być zawsze poddanymi pracującymi na roli — tylko niesprawiedliwość niech ich nie uciska (str. 59). Pod koniec opery pan zły się nawraca i staje się życzliwym chłopom.

Windakiewicz Teatr polski 1921 str. 110. Bernacki Teatr za St. Aug. II 258.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Zielin.

— Opera Oryginalna. Samnitka. W Trzech Aktach. R. 1787. [Tu winieta: wieniec, a w nim otwarta księga i trąba]. W Poznaniu. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni J. K. Mci Y Rzeplitey. w 8ce, k. tyt., str. 95.

Dedykacja: Potockiemu, woiewodzie Ruskiemu („komu wolność narodu tak jemu jest miła... kto jak on dobru powsz. czyni ofiary... temu obraz wolnego ludu najmilszym widokiem“).

Rzecz dzieje się u Samnitów za czasów ich walk z Rzymem. Najdzielniejszy z Samnitów otrzymuje najpiękniejszą Samnitkę za uchwałą ludu. Jest to Orgon, któremu dostaje się córka Archonta Faustyna. „Tak zgodą jednomyślną, co kraj wolny wspiera — Cnota, zasługa chwałę z nadgrodą odbiera“. Cała sztuka gloryfikuje poświęcenie dla ojczyzny. Operą nie jest, bo zawiera tylko nieco arii, zresztą pisane wierszem 13-zgłoskowym.

Mimo zapewnienia „opera oryg.“ motyw jest podobno zapożyczony z Marmontela(?).

Hahn w Ks. dla Balzera I (1925) str. 457. Tu omawia też jego rękop. „Warrona na wsi“.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— Polka Opera w Trzech Aktach. [Tu winieta: niewiasta pod palmą trzyma w prawej ręce dzidę, w lewej koło z napisem J. P. niżej:] w Warszawie 1788. [Tu linia a pod nią:] w Drukarni J. K. Mci i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 88.

Na odwr. k. tyt. spis osób wyst. i objaśnienia. Rozpoczyna wiersz: Wybicki... do JW. z Mniszchów Potocki, generałowej art. kor. (Józefy, żony Szczęsnego), gdzie sławi patriotyzm „tulczyńskiego gruntu“. — Po czym przedmowa prozą i wierszem do czytelnika. Tu objaśnia, że rzecz dzieje się podczas oblężenia Trembowli 1675 oraz wysławia bohaterską przeszłość: wskrzeszmy ich zwłoki, ożywmy ich cienie, ich nam dziś trzeba i rady i siły...

Tytuł „opera“ kryje pod sobą próbę napisania dramatu histor., sławiącego miłość ojczyzny i cnotę bohaterstwa. Od czasu do czasu przerywają tok dramatu recitativa, chóry i arie, ale operą ten utwór nie jest. Temu samemu celowi służą przypisy treści histor. dodane przez Wybickiego u dołu stron. Turcy są wystawieni w dobrym świetle („mężniejszy jest ten żołnierz, jak ten najemniczy, któremu ni ojczyzna ni wiara jest droga“) — jak przystało na sytuację z r. 1788. Na str. 70 Wybicki, cytując przykłady dawnego męstwa polskiego, cytuje czyn Skrzetuskiego.

Bohaterką sztuki jest Kazanowska, żona komendanta fortecy, zagrzewająca załogę do oporu przeciw Turkom i główna przyczyna otrzymanego zwycięstwa. A także ociemniały żołnierz Plichta, stary bohater z czasów Czarnieckiego. W śpiewach sławi Wybicki wolność i miłość ojczyzny i czuć już w nich autora pieśni legionów. Charakterystycznym jest dla epoki Sejmu 4-letniego, że utwór ten ma na oku pobudzenie patriotyzmu wśród kobiet.

Autorstwo Wybickiego jest niewątpliwe nie tylko dlatego, że na czele stoi wiersz: „Wybicki... do Potocki“ — a więc wymienił swe nazwisko; ale i cały tok wiersza, nastrój „opery“ i treść zgadzają się z jego autorstwem.

Bernacki Teatr II 290. — Bentkowski Hist. liter. I 538 (podaje pod nazwiskiem autora).

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Un. Wil.

— Toż:... Opera w trzech Aktach Roku Panskiego 1789. w 8ce, k. 62(?).

— Wzor Dla Polek. [Na końcu:] w Drukarni Wolney na Kraiowym Papierze. (1792?). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Opisuje obszernie czyn Zofii Kazanowskiej „wsławionej męstwem przy zdobyciu Trębowli“ — ten sam czyn, który Wybicki gloryfikował w dramacie. Wzywa Polki do ocalenia ojczyzny, a przede wszystkim do ofiarowania pereł, złota, brylantów, medali na zasiłek ojczyźnie. Zamieszczam pod Wybickim, bo i styl i odwołanie się do przykładu Kazanowskiej na to wskazuje. Ale pewności nie mam.

Bibl. w Suchej — Jagiell.

— Zygmunt August, Tragedya Oryginalna W Piąciu Aktach, Przez W. Jmć Pana Wybickiego, Szambelana J. K. Mci. Nie Grek, nie Pyrhus, ani obca siła, Woyna domowa! tych klęsk narobiła! Chróscinski z Lukana. [Tu linia, a pod nią pęk kwiatów]. w War-

szawie. u P. Dufour, Drukarza I. K. Mci. M.D.LXXIX (1779) w 8ce, k. tyt. i str. XX, 108.

Cały tytuł sztychowany, w ozdobnej ramce. Sztych u dołu źle odbity, data ledwo widoczna.

Dedyk. do Stan. Poniatowskiego, gen. i szefa gwardii pieszej kor.

Następuje „Przedmowa" na str. 14 nlb., w której tłumaczy, dlaczego wolał szukać bohatera w historii kraju swego niż wprowadzać ludzi dawnych wieków. Ośmielił go przykład Rzewuskiego (Wład. pod Warną) i Krasicki, Homer polski (Wojna chocimska). Chce pokazać, czym się utrzymuje, a czym się gubi ojczyznę. Powołuje się też na Rzym ocalony (Woltera). Katylina był mu przykładem dla Kmity. Cytuje wyjątek z przedmowy Woltera.

Tekst tragedii jest istotnie pełen aluzji do współczesnych stosunków polskich. Zawiera nagany swawoli, głosi potrzebę usunięcia zabobonów, pochwały tolerancji, posłuszeństwa monarsze itp. Są też i lekkie krytyki pod adresem monarchy: zbytnia dobroć w monarsze cnotą się nie zowie.

Tomkowicz Barbara Radziwiłłówna w poezji polskiej (w Przeglądzie Polskim 1875). — Szyjkowski Dzieje nowożytnej tragedii (Typ pseudoklass.) 1920 str. 89—92. — Skałkowski Józef Wybicki I 31.

O fragmencie rękop. Zyg. Aug. ob. Simon w Pamiętniku Liter. 1929 str. 280 oraz w Tyg. Illustr. 1928 nr 43.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Warszawa, w drukarni P. Dufour, 1787. w 8ce, str. XX, 108.

Dedyk. Stanisławowi Poniatowskiemu generał lejtnantowi wojsk kor.

Zamieszczone w zbiorze „Teatr polski" tom 45.
Bawor. — Jagiell.

— Listy Patryotyczne Do Jasnie Wielmoznego Ex Kanclerza Zamoyskiego Prawa Układaiącego Pisane. [Tu winieta: po prawej stronie płyta a na niej piejący kogut, z lewej strony pod drzewem dziecko ryjące łopatą ziemię. Dołem napis: Labor Ipse Voluptas]. w Warszawie 1777. [Tu linia, a pod nią:] Nakładem Gröllowskiey Księgarni Nadworney w Marywilu Nro: 19. pod Znakiem Poetow. w 8ce, k. tyt., str. 362 (mylnie znaczonych 272).

Myłka w paginacji rozpoczyna się od str. 324 noszącej błędną liczbę 234.

Toż:... Tom II. [Tu winietka: ornament roślinny]. w Warszawie 1778. Nakładem Drukarni Gröllowskiey Nadworney, w Marywilu Nro. 19. pod znakiem Poetow. w 8ce, k. tyt., str. 162.

Na ost. stronie przenośnik „List", tak jak gdyby miał jeszcze nastąpić dalszy ciąg tomu.

Tom I składa się z 9 listów; tom II z listów 10—14.

Całe to dzieło Wybickiego, wydane bezimiennie, ma na celu przygotować opinię do życzliwego przyjęcia kodeksu prawnego (Zbiór praw sądowych), jaki eks-kanclerz Zamoyski rozpoczął właśnie układać z pomocą Wybickiego. List pierwszy datowany jest: z Prowincyi 24 grudnia 1776, co stanowi zapewne datę ukończenia książki i oddania jej do druku. (Jest to bowiem właściwie dedykacja dzieła Zamojskiemu).

Wybicki zaczyna od przedstawienia, jak powstała „społeczność" i dlaczego prawo natury nie wystarcza, lecz potrzeba rządu i „prawa cywilnego", to jest prawa opisującego jaśnie każdego obowiązki, bezpieczeństwa i wolność. Takie prawo cywilne ma dać Polsce kodeks Zamojskiego z inicjatywy króla Stanisława. (Entuzjastycznie wyraża się o jego roli, nazywa go Solonem: nie żałuj narodzie, że Sobieski tronu nie osiada; Stanisława duch i jego prawa ożywią wnuków, narodzą bohatyrów, wskrzeszą mścicielów, str. 63). Dobry rząd wydźwignie naród z przepaści. Polacy nie mają urządzeń i praw dobrych, więcej przywar jak doskonałości w nich się znajduje (str. 104). Charakteryzuje te wady polskich urządzeń (brak sprawiedliwości, poddaństwo rolnika itp.). Przeciwstawia ład i bezpieczeństwo w Holandii, jakie tam oglądał. „Także koloniom angielskim wróżyć można, że podług ich nowego ułożonego rządu, podług ich maksym od dawnych a wolnych Rzymian przejętych w czasie krótkim staną się najdłuższym państwem". Z wywodów jego wynika, że liczną populację i zamożność kraju uważa za pierwszy cel dobrego rządu w państwie. Tymczasem w Polsce stosunki włościańskie są tak złe, że muszą prowadzić do depopulacji i ubóstwa. Cała druga połowa I tomu (str. 158 i nast.) jest poświęcona kwestii włościańskiej (a po trosze i miejskiej). Zastrzega się, że nie dąży do zniesienia poddaństwa i do nadania chłopom pełnych praw („aby częścią krajowej zwierzchności się stali", str. 158). Ale chce zniesienia arbitralności pańskiej, chce opieki prawa, chce nadania im własności na roli. Poddaństwo jest przeciw prawu natury; już Kaz. W. chciał je znieść (jak dowiodło pióro Mniszka). Jest ono i dla dziedziców szkodliwe. Ono jest przyczyną nieuctwa i pijaństwa chłopa. Wychwala obywateli jak Zamojski, Chreptowicz, Brzostowski, którzy nadali chło-

pom prawa. Opisuje jaskrawo arbitralność panów i ich ekonomów w nakładaniu ciężarów chłopskich (str. 230, 320). W niektórych prowincjach polskich ziemia jest tak żyzna, iż mimo to, że chłop pańszczyźniany źle pracuje, ona daje duże plony, ale tym nie trzeba się łudzić. Gdyby nie pańszczyzna moglibyśmy o wiele więcej wywozić zboża (przeciętnie wywozimy 59.473 łasztów zboża). Polsce grozi też wyludnienie. Stara się oszacować liczbę ludności wedle podatku kominowego (liczy kominów 1.198.081 — co daje liczbę ludności w Polsce i Litwie około 5,391.364 (str. 289)). Miasta nasze są bezludne. Opisuje stan rozpaczliwy ludności chłopskiej na Litwie, jej mieszkania, odzież, gospodarstwo, zdrowie. A tymczasem w Pawłowie (Brzost.) wszystko się naraz poprawiło. Także Zamojski wyszedł dobrze na zaprowadzonych w swoim Bieżuniu i po wsiach reformach, bo 10 lat wolności znacznie powiększyło liczbę ludności (str. 298). Kończy silną krytyką stanowego podziału Polski na szlachtę i nie-szlachtę; trzeba ułatwiać chłopom przechodzenie od rolnictwa do kunsztów po miastach.

W tomie II jest zawartych 5 dalszych listów (10—14). List dziesiąty poświęcony jest potępieniu zbytku, który jest źródłem wielu ujemnych zjawisk społecznych, a zwłaszcza ubożenia kraju i wyciskania z rolników ostatniej kropli krwi. Potrzeba walki ze zbytkiem powinna mieć swoje konsekwencje w nowym kodeksie, między innymi powinna tam być ograniczoną łatwość pożyczania pieniędzy i zakaz towarów zbytkownych.

W dalszych listach wykazuje niebezpieczeństwo bezżenności dla pomnożenia ludności kraju. Dlatego trzeba ograniczyć i zreformować zakony. Powinny one poświęcać się opiece nad ubogimi i chorymi. Wykazuje ujemne strony szpitalnictwa polskiego, a także brak domów poprawy i więzień należycie urządzonych. Występuje przeciw szarlatanom lekarzom i żąda założenia szkoły doktorskiej. — W liście XII omawia reformę sprawiedliwości i przedstawia błędy sądownictwa polskiego. Sądy źle urzędują, sędziowie wyręczają się subalternami, nie ma w kraju bezpieczeństwa i ładu. Uderza ostro na sądy duchowne zależne od Rzymu i wzywa do zaprowadzenia najwyższego trybunału duchownego, który by miał siedzibę w Polsce. (Jak wiadomo kwestia ta była niesłychanie drażliwa i stała się jedną z przyczyn walki rozwiniętej przez nuncjusza przeciwko kodeksowi Zamojskiego). Wzywa też do ustanowienia instygatorów, którzy by zwalczali anarchię polską.

W liście XIV powołuje się na księdza Fleury i na księdza Vertota, którzy bronili zasady, że z Francji nie powinny iść apelacje do Rzymu. Cytuje także dzieło Febroniusa, a więc pisarza zdecydowanie gallikańskiego. W obszernym wywodzie historycznym stara się wykazać, że biskupi nie powinni zależeć od dworu rzymskiego, ale że sądzić ich powinien w Polsce nuncjusz wraz z polskim trybunałem duchownym. Na tym się książka urywa, a druk jej wygląda, jakby przerwany przed końcem.

Wybicki pisze dość rozwlekle i listy jego zawierają sporo frazeologii deklamacyjnej. Najgoręcej leży mu na sercu reforma stosunków poddańczych i sprawa ograniczenia władzy Rzymu nad biskupami polskimi. Wszystkich innych kwestii dotyka raczej ubocznie, dość nieraz chaotycznie i niejasno. Pisze on pod wpływem literatury kameralistycznej (przywiązuje silną wagę do populacji) i fizjokratycznej (najważniejszą rzeczą znieść ograniczenia w produkcji rolniczej, u nas poddaństwo). Stawia przed oczy przykład Anglii i Holandii jako krajów zamożnych i ludnych. Z teoretyków cytuje z podziwem „głębokiego" Russa (str. 311), z praktycznych mężów stanu Sully'ego, z ekonomistów Vaubana (a więc prekursora fizjokratów z końca w. XVII) i Mirabeau (Ami du peuple). Zna też i cytuje Monteskiusza i Blackstona.

O napisaniu tego dzieła wspomina Wybicki w „Życiu mojem" (w edycji Skałkowskiego w Bibliotece Narod. 1927 str. 144).

Na książkę tę wyszła odpowiedź pt.: List do Autora Listów Patryotycznych do J. W. Exkanclerza Zamoyskiego pisanych. Warszawa, Groell 1777. w 8ce. — Ob. t. XXI 335 (z bibl. w Suchej).

Polemikę z tymi Listami zawierają również: „Myśli obywatelskie z okoliczności projektu" (1780). Autor ich zwalcza zapatrywania Wybickiego na zniesienie poddaństwa chłopskiego i przytacza argumenty za jego utrzymaniem (z pewnym ograniczeniem).

Dość zbliżone do Wybickiego myśli wypowiada książeczka „O poddanych polskich" z r. 1788, o której ob. pod: Zamojski And. oraz t. XXIX 222.

Tarnowski Hist. liter. III 313. — Waliszewski Z dziejów XVIII w. str. 376 i n. — Korzon Wewn. dzieje II. — Grabski Zarys idei I (1903). — Smoleński Mont. w Polsce 1927 str. 71. — Starzewski w przedm. do przekładu „Umowy społ." Rousseau'a (1927) omawia wpływ Rousseau'a i Montesk. — Pohoska Sprawa oświaty (1921) str. 59. — Dąbkowski Nauka prawa 1915 (wprowadzono Listy jako lekturę do szkół K. E. Nar.). — Świętochowski Hist. chłopów I 364—7. — Hoyer Zagadn. wolnego handlu

w lit. pol. w. XVIII (w Roczn. Szkoły Handl. Warsz. 1925).

Akad. — Bibl. w Suchej — Bawor. — Jagiell. — Przezdz. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Zieliń.

— Mysli Polityczne O Wolnosci Cywilney. Servi legum sumus ut liberi esse possimus. Zdanie Rzymian. [Tu winieta: korona przyozdobiona ornamentem. Po czym linia, a pod nią:] w Poznaniu w Drukarni J. K. M. y Rzepltey Roku Pań: 1775. [Tytuł w ramkach]. w 8ce, k. tyt. i k. 23 nlb.

Na odwr. k. tyt. imprimatur J. Rogalińskiego (rektora Univ. Majoris Poloniae!); po czym na 1 k. dedykacja pisarzowi W. Kor. Raczyńskiemu podpisana J. W.(ybicki) P.(odwojewodzy) P.(ozn.).

Mysl Druga, Quibus autem Regia potestas non placuit, non ii nemini, sed non semper uni, parere voluerunt. Cicero de Legibus. [Tu winieta j. w.] w Poznaniu w Drukarni J. K. M. y Rzpltey R. P. 1776. w 8ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 3—180.

Na odwr. k. tyt. aprobata J. Rogalinskiego („życzyłbym, aby te Myśli każdy Polak w umyśle wyryte nosił"). Po czym list Raczyńskiego do autora, pełen pochwał dla tendencji „Myśli".

Mysl Trzecia, Libertatis extrema licentia, extremae servitutis est principium. Plato. [Tu winieta j. w.] w Poznaniu w Drukarni J. K. M. y Rpltey R. P. 1776. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 170.

Na odwr. k. tyt. aprobata J. Rogalińskiego. Po czym na 2 k. list Kaspra Rogalińskiego, kons. Rady Nieust. Wychwala on patriotycznego ducha przenikającego „Myśli" i wyraża wdzięczność autorowi.

Dzieło jest napisane pod wpływem pierwszego rozbioru, odczutego jako hańba i klęska. Ożywia je myśl, jak zapobiec dalszym klęskom i pozwolić narodowi odzyskać siły. W całym dziele drga silnie nuta uczucia, choć razić musi jego ton deklamacyjny i rozwlekłość wywodów.

Rozkład treści jest następujący: Myśl I zajmuje się „wolnością cywilną" tj. jednostki. Warunkiem wolności takiej jest cnota (tu pochwały dzieła Monteskiusza). Nie jest ona negacją sprawiedliwości, ofiarności i posłuszeństwa, jak to sobie niektórzy wyobrażają. Tylko w stanie natury żyli ludzie bez praw. Dobrowolnie w stanie cywilnym postawiwszy się, sam człowiek swej wolności wymierzył obszerność. Co to jest wolność towarzyska? Wolno powiększać swój majątek do pewnych granic — równość musi być zachowana „aby żaden obywatel nie mógł kupić drugiego". Nierówność i zbytek sprowadzają upadek.

W Myśli II mówi o potrzebie posłuszeństwa rządowi bez względu na formę rządu. Nie ma rządu doskonałego, każdy może być nadużyty. Tak samo rząd wolny w Rzeczypospolitej może doprowadzić naród do upadku, jeśli nie pilnuje zasad polityki. Z ciągłymi aluzjami do polskich stosunków krytykuje zbytnie zaufanie w pokoju, brak wojska, mylne ocenianie zamiarów żywionych przez sąsiadów. Nie trzeba się żalić na osoby stojące przy sterze i na nich swe żale wywierać; naród sam zawinił. (Tu na str. 50 i n. obszerny wywód o istotnych przyczynach pierwszego rozbioru — szuka ich w bezrządności polskiej). „Własnych obywatelów grób kopały nam ręce". „Znam cię narodzie być winnym". Ale jest nadzieja ratunku: „Mimo przepowiedzianej ci zguby, jeśli się do swego wrócisz żywiołu, ożyjesz, z ręki się śmierci wyrwiesz" (str. 98). Kreśli warunki naprawy. Należy zmienić kardynalne i fundamentalne prawa państwa i pilnować wtedy ich egzekucji. „Upada naród wolny, gdy ani stanowi sobie użyteczne prawa, ani ustanowionych słucha" (str. 153). Bardzo obszernie, bardzo nawet rozwlekle przekonywa czytelnika, że ustrój państw ulega zmianie i że żadnego ustroju nie można uważać za wieczysty, nienaruszalny (Dowody z historii starożytnej).

Dopiero w III „Myśli" stara się nakreślić bardziej konkretny program naprawy. Krytykuje, iż naród wolny „myślał, że wszelkie prawo niewolnikiem by go uczyniło" (str. 37). Gani liberum veto i elekcje oraz bezkrólewia. Wykazuje ich zgubność. Nie pozwalam — jest to polski tyran, bezprawnością Denisa przechodzi. Omawia bezludność Polski, zły stan miast, ucisk rolnika — i inne następstwa źle pojmowanej w Polsce wolności. Trzeba więc zmienić prawa. Należy to zrobić wybrawszy pewne osoby, które by ułożyły prawa, a sejm by zmiany aprobował (str. 101). Proponuje wybór nowemwirów (sześciu ze stanu rycerskiego, dwóch z senatu, jednego ministra), aby ułożyli nowe prawa fundamentalne i ustawy cywilne. Przedstawiciele województw i mandatariusze miast przedstawialiby projekty. Oprócz tego należy zredagować zbiór traktatów z sąsiadami. Te trzy kodeksy (prawa politycznego, sądowego i międzynarodowego) byłyby zatwierdzone przez sejm. Po czym omawia kwestie wysłania posłów do sąsiadów, aby donieśli o dokonanej zmianie w Polsce, oraz wykłada pożytki ze stałych posłów u obcych potencji. — O potrzebie zaprowadzenia tronu sukcesjonalnego (str. 142).

O zniesieniu liberum veto (ale mogą być okoliczności, w których jednomyślność zachowaną być powinna — np. gdyby chciano uchwalać ustawy przeciwne prawom boskim, str. 155). O potrzebie edukacji, o popieraniu rolnictwa i handlu, o potrzebie regularnego wojska, o ustanowieniu policji czyli magistratur dobrego rządu. O tym wszystkim mówi jednak nader ogólnikowo.

Pierwsza i druga „Myśl" oparta jest niemal wyłącznie na przykładach z dziejów Rzymu i Grecji. — Z tego punktu widzenia jest Wybicki epigonem pisarzy humanistycznych; ale stosunek jest odwrotny: wykazuje bowiem nie to, że ustrój Polski jest podobny do rzymskiego, ale że Polska utraciła cnoty rzymskie i greckie i że powinna do tych wzorów powrócić. Dopiero w trzeciej „Myśli" cytuje wzory narodów współczesnych, głównie Anglii i Holandii, i stawia te narody za przykład Polsce. Cytuje Monteskiusza, zwalcza Mahiawela (sic), powołuje się na „głębokiego Marmontela" (II 100) — ale także zna (choć nie cytuje) Rousseau'a. Od niego przejął uczuciowy ton oraz poglądy o powstaniu i o istocie społeczeństw, zawarte w I „Myśli". „Uwag o rządzie polskim" nigdzie nie wspomina. Wpływu Rousseau'a nie znać, zwłaszcza wtedy, gdy mówi konkretnie o potrzebnych w Polsce reformach politycznych. Mówiąc o dawniejszych dziejach Polski powołuje się na informacje Marc. Bielskiego.

Wybicki Życie moje (wydał Skałkowski) str. 136. — Starzyński Konstytucja 3 maja I str. 121.

Ob. Bibliogr. t. XXII 664.

Jagiell. — Ossol.

— Rozmowa między Szlachcicem polskim, Szwaycarem y Zydem w Gdańsku. [Tu wazon z kwiatem]. Roku 1780. w 8ce małej. str. 51.

Druk Grölla w Warszawie.

Żyd broni zdania, że Polska jest piekłem dla Żydów. Przytacza przykłady ucisku i nadużyć. Uderza też na ucisk chłopów. Szwajcar bierze Żyda w obronę; wypomina jednak Żydom ich wady; ale przede wszystkim wykazuje ujemne skutki niewoli chłopskiej i maluje nędzę chłopa. W przypiskach przytaczane „Listy patr. do Zam." Rozwiązanie widzi szlachcic w oczynszowaniu.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Toż:... w Gdańsku. 1782. w 8ce, str. 47.

Tak podaje Katalog Kaj. Jabłońskiego.

— Wykład sposobów do rzekospławności i handlów wprowadzenia. Warszawa, nakł. i dr. Grölla 1782. w 8ce, str. 40.

Bliższy opis ob. pod Czajkowski Franc. (w t. XIV 511), któremu to bezimiennie wydane pismo bywa również przypisywane (np przez Żebrawskiego).

Dziennik Handlowy 1786 (przedmowy k. 4ta) zdaje się, że raczej Wybickiego wskazuje, bo mówi: Jeden sławny kraju naszego polityk, udzielając publiczności wykład itd. — Znanym już był wówczas w kraju Wybicki.

Proponuje utworzenie trzech kompanii uprzywilejowanych celem uspławnienia rzek polskich przez ich uregulowanie.

Skałkowski Józef Wybicki I str. 36.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— Aperçus politiques sur l'existance... Paris, 1796.

O tej broszurze pisze bliżej Ogiński w swych Pamiętnikach (1870) t. II 176 i 204. — Miała wyjść spod pióra Polaka. — Celem jej było wykazać, że król pruski powinien się był zrzec zaboru polskiego i uczynić z niego osobne królestwo. — Memoriał podobnej treści przedstawił gabinetowi berlińskiemu w r. 1796 gen. Dąbrowski (ob. jego Pamiętnik wojskowy, 1864 str. 146).

O przesłaniu tego pisma Fryd. Wilh. II ob. Smoleński Emigr. pol. 1911 str. 21. Skałkowski przeczy autorstwu Wybickiego.

Druk taki nie jest mi znany i w ogóle wątpliwe, czy było drukowane?

— Kosciuszko Au Peuple Francais. [Na końcu:] De l'Imprimerie de Pougin, rue des Peres, nº. 9. Et se vend à Paris, chez P. Besson, Libraire, rue Honoré nº. 116, au second étage, maison de café Richard, entre la rue de l'Echelle et celle de la Convention. (1795). w 8ce, str. 35.

Bez osobnego tytułu.

Do autorstwa przyznaje się w „Życiu Mojem" (wyd. z r. 1927 str. 226).

Jest to podrobiona odezwa Kościuszki przesłana niby to z więzienia do Dyrektoriatu. Wybicki był wtedy perlustratorem listów moskiewskich i polskich z ramienia Dyrektoriatu. Mając z Dyr. stosunki przedstawiał tam wzrost potęgi rosyjskiej, a zachęcony spisał te uwagi w formie rzekomej odezwy do ludu francuskiego.

Podsuwa tu pomysł ligi szwedzko-duńsko-francusko-holendersko-pruskiej przeciw Rosji. Przedstawia, że przez rozbiory wzmogła się potęga Austrii. Austria uderzy kiedyś na Prusy, tylko przymierze prusko-szwedzkie może temu zapobiec. Rosja jest kolebką Hunów, Katarzyna jest następczynią Atylli. Przewaga Rosji jest zwich-

nięciem równowagi europ. Liga, jaką proponuje, powinna wskrzesić Polskę, a ona będzie narzędziem równowagi. Polacy mają une ame indomtable. Kto wskrzesi Polskę?

Broszurę tę pisał Wybicki w porozumieniu z Barssem, z Prozorem i gen. Dąbrowskim. Wiązali oni nadzieje na odbudowanie Polski z Fryd. Wilhelmem (dalszy ciąg orientacji prusofilskiej z czasów sejmu 4-letniego). Inny kierunek reprezentuje austrofilski Glave i stojąca za nim grupa (ob. pod: Syrach), która wierzy w możliwość koalicji austro-francuskiej w obronie Polski. — Jeszcze inną politykę chce prowadzić radykalna Deputacja polska (Mniewski, Tassycki, Giedroyć, Meier, Pawlikowski — a zwłaszcza Franc. Dmochowski) zawiązana z końcem sierpnia 1795. Imieniem Deputacji odpowiadał Wybickiemu na tę broszurę Dmochowski (1796).

Smoleński Emigracja polska 1911 str. 4, 12. 16. — Askenazy Napoleon i Polska I 110.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell.

— Kosciuszko do Ludu Francuskiego. (Bez wyr. m. i r.). w 8ce, str. 63.

Bibl. w Suchej — Horodecka.

— Do obywatelów Wenecji bawiących Potockiego, Mniewskiego, Liberackiego, Ogińskiego, Wyszkowskiego. (Dat. 15 kwietnia 1795).

Przytacza to pismo Askenazy Napoleon i Polska I 230. Wątpliwe, aby to był druk.

— Lettre d'un Polonois Répresentant des villes en 1791, et Membre du gouvernement provisoire de la dernière Révolution de Pologne. Au citoyen N. N. membre du Corps Législatif de la République Cisalpine. (1797). w 8ce.

Wyraża przekonanie, że Republika cisalpińska ma byt szczęśliwy zapewniony, a Polska nie. Zasady ustalone w naszej konstytucji 1791 obalały feodalizm i urzeczywistniały prawa człowieka. To było przyczyną rozbiorów 1793. Krytykuje despotyzm. Rzeź Pragi. Republika cisalpińska wydała się gen. Dąbrowskiego najstosowniejszą ziemią dla stworzenia legionów. Popierali je gen. Pille, Hoche, Championnet, Bonaparte. O pułk. Liberackim i Puchale, którzy krwią scementowali przyjaźń z republiką cisalpińską. Niech rząd republiki ujawni czynami swe uczucia dla legionów polskich. Niech pomoże Polsce odzyskać należne jej miejsce. Datow. w Mediolanie 1797, podpis: Wybicki.

Przedrukowano to w „Listach znakomitych Polaków wyjaśniających historię Legionów polskich" (Kraków 1831 str. 127 nr XLIV). W zbiorze tym obok listów Kniaziewicza, Godebskiego, Dąbrowskiego, Drzewieckiego, Schultza, Wielhorskiego, Barssa jest także kilka innych listów do i od Wybickiego z lat 1797—1800.

Askenazy Napoleon i Polska II 328.

Bibl. w Suchej.

— Mémoires Pour Servir A L'Histoire Des Révolutions De Pologne, Particulièrement à celle de 1794. Par un Citoyen polonois. [Tu linia, a pod nią:] A Paris, A la Librairie républicaine, rue Honoré, n°. 85, vis-a-vis maison d'Aligre; Et chez les marchands de Nouveautés. [Tu podwójna linia a pod nią:] An III de la république une & indivisible (1795). w 8ce, k. tyt, str. VIII i 88.

Na końcu: De l'imprimerie de Belin, rue Jacques, N°. 22. — Ob. t. XXII 280.

Na odwr. k. tyt. uwaga, że jest to część większego dzieła. Dalsze „memoires" będą się ukazywać „dans l'ordre naturel des evenements". Będzie je znamionować „la célerité et l'exactitude". — Widocznie autor powziął zamiar ogłosić szereg memoriałów o przebiegu wydarzeń współczesnych w Polsce. I zamiar ten i tytuł przypominają dzieło Zajączka z r. 1796.

Rozpoczyna przedmowa (drukowana innymi czcionkami jak reszta dzieła), w której autor mówi, że oparł się na różnych pismach dyplom., ale przede wszystkim na wspomnieniach o własnym udziale w negocjacjach. Ostro krytykuje dzieło Mehégo Hist. de la pret. revolution (ob. t. XXII 265) wydane 1792, które zostało napisane pod wpływem Rosji (autor był jakiś czas employé du gouv. russe).

Dziełko składa się z dwóch części (str. 1—42 i 43—88). Poprzedza je Avertissement (tu pochwała równości i wolności).

W części I opowiada wypadki od r. 1786 i przedstawia przewrotność polityki pruskiej w latach 1788—92. Król pruski porównany jest do złodzieja, który wezwany na pomoc do palącego się domu kradnie z niego meble. O radach dochodzących z Berlina (przy współudziale Anglii), aby wejść do ligi złożonej z Turcji, Prus, Anglii i Holandii. O przymierzu z 29 marca 1790. O negocjacjach Ign. Potockiego z królem pruskim w Berlinie. Targowica i wkroczenie Rosji. — W cz. II o przymierzu prusko-austriackim. Zmiana polityki Prus. Atak Prus przeciw Polsce. Stanowisko Targowicy wobec Prus i zakaz Rosji, by się Prusakom nie opierała. Szczęsny Potocki w Petersburgu. Sejm grodzieński. Stanowisko Stan. Augusta (le perfide Stanislas). Kończy zapewnie-

niem, że szlachta polska zrozumiała, iż wolność musi być nadana całemu ludowi, a Polska musi być republiką, bo tylko to cimentera des liaisons utiles avec des nations etrangères. W przypisach podaje dużo objaśnień niezbędnych dla Francuzów i notuje kilka mało znanych faktów, np. o skupieniu weksli królewskich przez Luchesiniego w Holandii (zapłacił je król zaraz sprzedając swoje brylanty), o braku Jakobinów w Polsce, o pobycie Szczęsnego Potockiego w Hamburgu itp.

Jako autora tego pisemka wymienia L. Chodźko Hist. des legions (str. 12) Wybickiego. Ale czy ten memoriał jest jego pióra? W pismach swoich pisanych od połowy r. 1796 Wybicki stał się wyznawcą zbliżenia polsko-francusko-pruskiego, podczas gdy autor niniejszego memoriału jak najostrzej Prusy zwalcza. Jest to argument przeciw autorstwu Wybickiego (a raczej za autorstwem Dmochowskiego). Także zawarte tu potępienie Stan. Augusta nie zgadza się z Wybickim, a najzupełniej zgadza z Dmochowskim współautorem „O konstytucji". — Zbliżenie do dzieła Zajączka też świadczy za Dmochowskim.

Mimo to Askenazy Napoleon i Polska I 244 uznaje za autora Wybickiego (wbrew Skałkowskiemu O kokardę str. 35). — Za Askenazym idzie Grodek P. Maleszewski (1936) str. 136. Sądzę, że obaj popełniają pomyłkę. Według mnie autorem mógł być tylko Dmochowski.

Memoriał ten był tłumaczony wedle Leonarda Chodźki, na język francuski przez Kazimierza de La Roche, Polaka zmarłego r. 1836.

Supplément au Quérard La France littéraire (1857) t. VI 601.

Bibl. Nat. w Par. — Jagiell.

— Precis des causes de la destruction de la Pologne et des motifs, qui nécessitent sa restauration. Paris chez les Marchands de nouveautés. De l'imprimerie des amis réunis. An V de la Republique. (1797). w 8ce, str. 93.

Bywa przypisywane bądź Franc. Dmochowskiemu (ob. t. XV 253) bądź Wybickiemu.

Bibl. w Suchej — Dzików — Jagiell. — Krasiń.

— Réflexions Politiques Et Économiques Sur les richesses territoriales de la Pologne et son commerce audehors. [Na końcu:] De l'Imprimerie de Pougin, rue des Pères, n°. 9. Et se vend à Paris, chez P. Besson, Libraire, rue Honoré, n°. 116, au second étage, maison du café Richard, entre la rue de l'Echelle et celle de la Convention. (ok. 1797). w 8ce, str. 47.

Ob. t. XXVI 153.

Pismo to jest, jak się zdaje, utworem Wybickiego, o czym świadczy i sposób pisania, i zamiłowanie do argumentowania cyframi, i erudycja (powoływanie się na Vaubana, np. str. 20), i treść. Powstało po trzecim rozbiorze i po śmierci Fryd. W., o którym mówi na str. 23 jako o nieżyjącym († 1796). O tym piśmie wspomina zapewne Wybicki w „Życiu mojem" (wyd. z r. 1927): „wypadło mi mówić o potędze rosyjskiej wzrosłej na ruinach Polski".

Tendencją tego pisma jest wyjaśnić Francji (a może i Prusom), że największą korzyść z rozbiorów odniosła pod względem gospodarczym Rosja, a Francja jest poszkodowaną. O znaczeniu handlu na Morzu Czarnym i bogactwie Ukrainy. Mówi, że minister Descorches i konsul Boneau („który teraz jęczy w okowach rossyjsk.") zebrali dużo o tym informacji. O znaczeniu handlu Bałtykiem. Polska była krajem bogatym w płody rolne (le pays le plus veritablement riche). Zestawia statystykę produkcji rolnej w Polsce (115,722.533 morgów po I rozbiorze, z tego 43 miliony roli uprawnej). Nadwyżka eksportu rolnego mogła żywić Francję. Rozbiór całkowity Polski musi sprowadzić upadek handlu i gospodarstwa Prus: zostają odcięte od bogactw wschodniej Polski. Tylko Rosja się wzbogaci. Lud francuski traci możność wyżywienia się w czasach głodu i wojny. Holandia (peuple Batave) jest wysoce zagrożona. Polska uznawała wolność handlu, Rosja żywi ducha fiskalizmu, monopolu i ceł. Francja powinna wyciągnąć rękę ku ludom uciśnionym. — Argumenty cyfrowe są bardzo niedokładne, a zaufanie w poruszenie opinii francuskiej w imię handlu z Polską złudne.

Jagiell.

— Reflexions Sur les Causes Naturelles De l'union entre la Porte Ottomane, la France, la Pologne, la Suède et le Danemarck. [Na końcu:] De l'Imprimerie de Pougin, rue des Pères, n°. 19, Et se vend à Paris, chez P. Besson, Libraire, rue Honoré, n°. 116 au second étage, maison du café Richard, entre la rue de l'Echelle et celle de la Convention. (1795). w 8ce, str. 16.

Bez osobnej karty tytułowej.

Ob. t. XXVI 152.

Autorstwo Wybickiego jest pewne. Ten sam pomysł polityczny, co w broszurze Kosciuszko au peuple Fr., ten sam druk, ta sama księgarnia Bessona — ten sam wreszcie cały styl i sposób dowodzenia.

Przedstawia niebezpieczeństwo porozumienia austro-rosyjskiego dla innych narodów Europy. Rozbiory zwichnęły równowagę Europy. Rosja dąży do domination universelle. Chce pochłonąć państwo ottomańskie wspólnie z Anglią i Austrią. Jeszcze czas temu przeciwdziałać! Jagiell.

— ob. Baudouin de Courtenay (Uwagi ogólne 1789) — Dmochowski Fr. (Reflexions 1796 str. 246) — Dyarjusz sejmu (1784; tu jego mowy) — Kniaziewicz K. (1799) — Kollekcya — Lettre aux Patriotes (1794) — Malczewski Ign. (Mowa 1778) — Monitor (1778) — Teleszyński Waw. (Uwaga nad Uwagą na koszta pogrz. 1781, 1791) — Wolter (Samson 1781) — Żaba Ign. (Allocutio) — Zabawy Przyjemne i Pożyteczne (1777).

W Gazecie Warszaw. 1796 nr 16 jest list gończy pruski przeciw niemu.

Drukował w Monitorze w r. 1778 i nast. kilka artykułów o kredycie i o banku.

O jego roli w komisji kodyf. z r. 1790—1 (ułożył „Zasady do prospektu") ob. Kelles-Krauzówna w Roczniku Ossol. I 1928 str. 306.

Jemu przypisywane jest ogólnie autorstwo Pieśni legionów (Jeszcze Polska), a W. Orłowski w Bibl. Warsz. 1913 I 380 przypisuje mu również autorstwo melodii, przecząc, aby autorem jej był Kl. Ogiński (autorstwo Ogińskiego jest istotnie nie stwierdzone). — Autograf Wybickiego był w zbiorach Kraszewskiego (bratanka J. I. Kr.), a pochodził on z Sarbinowa od Edw. Rożnowskiego. W r. 1886 odbito z niego facsimile w 24 egz. — Przedruk w zbiorze Horoszkiewicza Pieśni i marsze 1895 str. 36—7.

Pamiętniki jego („Życie moje") wydał Raczyński 1840, Mościcki 1905, zaś poprawnie Skałkowski 1927 (w „Bibl. narod."). Tu wstęp o jego życiu i pismach.

Jego wiersze ogłosił z rękop. Skałkowski w Kurierze Pozn. 1926 nry 478—530.

O jego rękop. utworze Szlachcic mieszcz. (1791) ob. Galle W. Bogusł. 1925 str. 187 oraz Breitmeier Szkice liter. 1927.

O rękopisie jego „Pasterki" ob. Bernacki Teatr II 285 oraz Hahn w Pamiętniku Liter. 1921.

Rękopisy jego są w Bibl. Jag. (ob. Katalog rękop. Wisłockiego) — także Czartor., Krasiń. (listy) i Raczyń.

Obacz o tych rękopisach (dochowanych i zaginionych, jak np. opis podróży do Holandii) — Krzemiński w „Sto lat" I (j. n.).

Listy jego wymienia Korbut [2] II 143.

O jego utworach wydanych w w. XIX ob. Bibl. t. V 151 i VII 261.

Bardzo liczne utwory przypisywane mu bywają niesłusznie, a mianowicie:

1) Uwaga na koszta pogrzebowe (1781). — Wybickiemu przypisuje ją mylnie Skałkowski. Obacz t. XXXII 105.

2) Uwagi obywatelskie nad żebrakami (1782)... Ob. t. XXXII 110.

3) Uwagi polit. względem stanu duch. ob. t. XXXII 110. — Przypisuje mu to Skałkowski w przedmowie do „Życia mojego" 1927 str. XV (idąc za Sobieszczańskim).

4) Uwagi obywat. nad projektami względem duchow. (1790)... ob. t. XXXII 110.

5) Uwagi ogólne nad stanem roln. i miejskim (1789)... ob. Baudouin... oraz t. XXXII 110. — Wybickiemu przypisuje to Pilat Liter. polit. 1872 rozdz. IV.

6) Myśli moje przy kominku (1791)... Ob. t. XXII 662. — Jemu przypisuje Skałkowski, co nieprawdopodobne.

7) Skałkowski l. c. przypisuje mu też autorstwo dwóch pism politycznych „O poddanych polskich" (1788) i „Myśli polityczne dla Polski" (1789). Dowodów na to jednak nie podaje. Istotnie pisał oba te utwory ktoś, kto był zbliżony do „Zbioru praw sądowych" Zamoyskiego — podobnie jak Wybicki — gdyż między „Zbiorem" a „Myślami" jest duża wspólność ideowa. Ale autorem nie mógł być Wybicki. Świadczą przeciw temu zarówno różnice stylowe jak i pewne różnice w treści. Dużo prawdopodobniejszą jest hipoteza, że albo inspiratorem albo nawet autorem obu powyższych utworów był sam Andrzej Zamojski, co bliżej uzasadnię w tomie następnym pod Andrzejem Zamojskim.

8) Sobieszczański (w Encykl. Org. XXVII) przypisuje mu: Uwagi względem monety papierowey. Warszawa. w 8ce. — Mnie nie znane.

9) Zupełnie mylnie bywają mu przypisywane: Myśli obywatelskie z okoliczności Proiektu pod tytułem: Zbior praw sądowych. Mocą konstytucyi roku 1776 ułożonego, jako też z okoliczności Listow patryotycznych... (1780). — Ob. t. XXII 663.

K. Koźmian Pamiętniki III. — Dąbrowski Pamiętnik wojskowy 1864. — Drzewiecki Pamiętniki 1858. — Ant. Jabłonowski Pamiętniki 1875. — Niemcewicz Pamiętniki 1807—8 (1902) oraz Pamiętniki 1811—20 (1871). — Ogiński Pamiętniki 1870. — Witwicki Wieczory pielgrzyma str. 137.

Bentkowski Hist. liter. I 531, II 93. — Pamiętnik Warsz. 1804, t. XV 358—69 i 1816 t. VI oraz 1817. — Sobieszczański w Encykl. Orgelbr. XXVII.

Chodźko Histoire des legions pol. en Italie 1829. — Konopczyński Konfed. barska tom I i II. — Tokarz Ostatnie lata Kołłątaja I (1905). — Tenże Warszawa przed wybu-

chem 1794 str. 328. — Teodor Wierzbowski Szkoły parafialne 1921. — Tenże Protokuły K. E. N. 1908 str. 118. — Kukiel w dziele zbiorowym „Polska, jej dzieje i kultura“ t. III (1930) str. 7—9 i 16. (Tu charakteryzuje jego program polit. w r. 1795 i różnice od programu Jakobinów polskich tj. Dmochowskiego i tow.). — Tarnowski Hist. liter. III. — Rolle (Antoni J.) Niedoszłe legiony (w „Nowych opow. hist.“ 1883). — Skałkowski Józef Wybicki I (1747—95), Poznań 1927 (tu życiorys aż po r. 1795, a w aneksach dokumenty, listy i wiersze Wybickiego). — Tenże Wybiciana w Zapiskach T. N. Tor. VII (1928) str. 237 i nast. (są to przyczynki biograf.). — Mościcki Twórca pieśni Jeszcze nie zginęła 1916. — Krzemiński w „Sto lat myśli polskiej“ I 187—210. (Tu życiorys, bibliografia i wyjątki z pism).

Dalszą literaturę omawiającą jego działalność zwłaszcza w okresie porozb. wymieniają: Wojtkowski Bibl. Wielkopolski nr 9884. — Korbut II 141—3. — Finkel III str. 1899. — Krzemiński (j. w.).

Wybor Ekonomicznych Wiadomosci Z Xiąg Nayprzednieyszych Zagranicznych. [Tu linia, pod nią:] O Fortunatos nimium, sua si bona norint Agricolas! Virg. Georg. III. [Tu linia, a pod nią winieta: w barokowej ramie fragment krajobrazu]. Za Dozwoleniem Zwierzchnosci. MDCCLXX. (1770). w Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey Collegium Soc: Jesu. w 4ce, k. tyt., str. XXVIII, 432.

Na odwr. k. tyt. cytaty z Xenofonta, Cycerona i Columelli.

Rozpoczyna: Wstęp gdzie mówi, że ekonomia jest słowem „rozległego nader znaczenia“ — ale przede wszystkim wyraża wybór ułożenia, doskonałość umiejętności z najlepszym sposobem wykładu łączący. Istnieje ekonomia całego przyrodzenia, ekonomia powszechna krajowa, ekonomia domowa czyli ekonomia gospodarstwa domowego. — Następują obszerne pochwały rolnictwa. W całej Europie od pokoju akwizgr. (1748) nauczono się je cenić i wydoskonalać. Zaczęto obmyślać też wieśniakom możliwość życia wygodnego i zaprowadzać stosowne urządzenia, by stan ten podnieść. Zaczęto zakładać towarzystwa ekonomiczne celem udoskonalenia kunsztu rolniczego. Autor tłumaczy wreszcie, że wydanie tej książki musi przynieść pożytek ojczyźnie i współziomkom.

Dzieło jest podręcznikiem rolnictwa; ale wydany został tylko tom I, składający się z 3 części: Część I o istocie gospodarstwa wiejskiego (o warstwach ziemi, rodzajach gruntu, o urodzajności gruntów itp.). — Od str. 113 idzie Część II o uprzątnieniu, obwarowaniu i podziale gruntów (wysuszanie bagien, zapobieganie wylewom rzek, płoty martwe i żywe, podział gruntów, ugory). — Od str. 313 idą księgi trzecie o polepszaniu gruntu nawozami (nawozy z ziemi, gliny, piasku, marglu, soli, roślin itp.).

Tendencja dzieła jest wybitnie fizjokratyczna. Na str. XVI wstępu jest w gorącym tonie utrzymany ustęp o potrzebie polepszenia bytu włościan: „Pierwszym rolnictwa wsparciem jest ożywienie w ludziach średniego stanu, wzniecenie w gminie oraczow prawdziwej ku ojczyznie miłości. Ojczyzna wtedy wspolnym wszystkich ściśle łączącym stanie się węzłem, za pomocą którego możni i słabi, zacni i podli, rozkazujący i słuchający będą się poczytywali za cząstki jednego domu... Kochający wspolną ojczyznę w tymże są stanie, co i żeglujący w jednym okręcie... Jeśli niższy obywatel ani obrony ani łaski ani pomocy żadnej nie doznaje, jeśli rozprzestrzenienie powagi, pomnożenie dostatków jedyną jest między możnemi a słabemi różnicą... lękać się trzeba, aby kmieć na ojczyznę nie patrzał z obojętnością...“. Jak na rok 1770, są to wyrazy śmiałe.

Wedle wstępu (str. XXII) miało być jeszcze dalszych kilka ksiąg w pierwszym tomie (o oraniu, zasianiu, zbieraniu plonu, rodzajach zboża) — a nadto miały być dalsze tomy poświęcone hodowli bydła, ogrodom i budynkom, handlowi i rękodziełom stojącym w związku z rolnictwem. Do wydania ich nie przyszło.

Książka jest zapewne tłumaczoną lub kompilowaną z obcych prac, ale stara się tu i ówdzie uwzględniać stosunki polskie. Cytuje bardzo często prace obcych pisarzy (Formanoira, Justiego, dużo z Recueil d'une société à Berne 1760 i z Journal écon. de France). Z polskich dzieła de Rieula i Krescentyna. Często przytacza polskie nazwy roślin (str. 219, 243 itd.). W tekście kilka rycin przedstawiających urządzenia rolnicze (wymiary wszędzie na łokcie warszawskie).

W „Gazetach Wileńskich“ 1770 nr 5 (w supl.) podana jest wiadomość, że kilka osób powodowanych dobrem publicznym zamierza rozpocząć wydawnictwo „periodycznego pisma“ pt. Wybór Ekon. Wiad. — Osoby te wstrzymują się od nieumiarkowanych obietnic, jakie poczynił w zeszłym roku autor „Ekonomicznych Wiadomości“. (Pod tym tytułem wydawał pismo w r. 1758—61 Mitzler ob. t. XXII 446. Zaś w r. 1769 wychodziły „Uwagi Tyg. Warsz.“ Sincerusa; zapewne te „Uwagi“, a nie„ Wia-

domości" Mitzlera mają Gazety Wileń. na myśli?) Wydawcy „Wyboru" nie prędzej zaczną wydawać, aż zbiorą 100 prenumeratorów.

Wedle Dmochowskiego (Nowy Pamiętnik Warsz. 1803) słyszał on z ust Albertrandego że był autorem. Niesłusznie przypisywano to Wyrwiczowi.

Na zbliżenie istniejące między tym dziełem a „Uwagami Tygodnika Warszawskiego" (r. 1768—9), zwróciłem już uwagę w t XXXII 120. Jagiell. — Ossol.

Wybor czasow presz dny Roku po narodzenyu syná Bożego Tissyącznego Pyetsetnego Dwudzyestego ij Syodmego ku godneyssemu krwie pusczányu... (Kraków, 1526). fol., k. 1.

Jest to kalendarz ścienny, najstarszy z tego typu kalendarzy druk. w języku polskim. Druk mieszany czerwony i czarny. Wokół rama. Są też u góry małe herby m. Krakowa, Orzeł polski (czerwono) i Lilie. Szerokość tablicy wynosi 26 cm; długości nie da się oznaczyć, gdyż w Bibl. Jag. dochował się tylko fragment obejmujący styczeń, luty, maj, czerwiec, wrzesień, październik.

Przy każdym dniu miesiąca są zaznaczone przez odpowiednie znaki fazy księżyca oraz wskazówki co do brania w tych dniach lekarstw (lekarstwo przez trunek dobre, lekarstwo przez piluli dobre itp.). Jagiell.

Wybór (Rostropny). [Na drugiej k. tyt.:] Rostropny Wybor Azuba do Korony, z Pomiędzy Trzech Synów Swoich. Czyli: Powieść Moralna O Azubie I Trzech Synach Iego. Z przydanym Rosporządzeniem Z Francuzkiego Na Polski Język Podana Roku 1782. [Tu linia, a pod nią:] Znayduie się w Księgarni P. Michała Gröla. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. 2 tyt., str. 96, k. 2 nlb.

Tłumacz w dedykacji księżęciu Janussowi Swatopełkowi Czetwertyńskiemu powiada: „Czytający tę powieść w ojczystym języku a znający W. X. M. doskonale, odkryją niezawodnie wspaniałe W. X. M. sentymenta.... Kochasz kraj swój, pragniesz go widzieć jak najlepiej rządzonym, panowanie zatym Azuba i dziwnie rozumny jego postępek do smaku mu przypadnie".

Powieść jest więc moralizująca. Azub jest królem Bukarii, ludu pasterskiego. Chcąc wypróbować swych synów oddaje im za życia prowincje do rządzenia. Jeden z nich zaczyna rządy od wypolerowania kraju przez nauki i teatra — ale musi wprowadzić uciążliwe podatki celem ich pokrycia. Drugi atakuje sąsiadów i prowadzi wojny — ze stratami. Trzeci (Salem) zaszczepia sprawiedliwość i nadaje wolności ludowi. Azub widząc rządy trzech synów oddaje następstwo po sobie owemu trzeciemu, Salemowi. Żeni się Salem z ukochaną Zeidą.

Gubrynowicz Romans w Polsce za St. Aug. str. 24.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Lwow.

Wybor Serafickiey Hierachii, w Krakowie 1741. w 12ce.

— Serafickiey Hierarchii Albo Honor Osobliwszych Swiętych Pańskich Zakonu Seráfickiego Pátryárchy Swiętego Oyca Franciszka, Przez krotkie do nich Nabożeństwá Oswiadczony, A przez OO. Reformatow MáłoPolskich, dla używania Wiernym Powtore Przedrukowany. Roku Pánskiego 1757. Cracoviae Typis Praefecti Typographiae suae Celsitudinis R. Petri Antonij Frola (1757). w 12ce, k. tyt. i k. 89 nlb.

Na odwr. aprobata M. Ziętkiewicza z r. 1741. — Są to godzinki, modlitwy, medytacje i hymny wierszowane. Od k. B_2 idą modlitwy na cześć innych świętych: św. Antoniego padewsk., Piotra z Alkantary, Jana Kapistrana, Dydaka, Katarzyny, Teresy, Bonawentury itd. Kończą: Odpusty wieczne (z datą 1756) i litania do św. Tekli. — Przeznaczone dla tercjarzy św. Franc.

Jocher 6673, 8299 (za Bandt. Hist. dr. krak. 400).

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż:... Patryarchy swiętego Oyca Franciszka przez krotkie do nich Nabożeństwa oswiadczony, a przez OO. Reformatow małopolskich, dla używania wiernym zebrany a teraz potrzecie przedrukowany Roku pańskiego 1772. w Zamościu w drukarni akademickiey. w 12ce, str. 255 (sygn. L_5).

Pierwszą aprobatę dał 1741 w Krakowie ks. Maciej Ziętkiewicz, a do przedruku Wawrzyniec Żłoba surrogat chełmski. Na końcu umieszczony jest spis tercjarzy, w którym znajdują się: Elżbieta Lubieńska, wojewodzina poznańska, Józef Sołtyk, kasztelan lubelski, Dominik i Jan Krasiccy, kaszt. chełmscy, ks. Jerzy Lubomirski, chorąży w. kor. itp.

Uniw. Warsz.

— nayprzednieyszych w Metropolii Wileńskiey Kaznodzieiow to iest Ka-

zania w Kościołach Katedralnym Wileń., WW. XX. Augustynianów pod czas solenney introdukcyi Błogosławionych Augustyna Nowella, Antoniego ab Amandula, Antoniego ab Aquila przez trzydniową dewocyą odprawione... R. P. 1761 w Wilnie w Druk. Akad. S. J. w 4ce, ark. sygn. P.

Przypis. Michałowi Podbipięcie sędziemu grodzkiemu połockiemu.

Są tu kazania: Franciszka Chlebowskiego Schol. Piar., Jacka Strumiłły Ord. Praedicat., Jana Feliksa Brzezińskiego wikariusza katedry wileń., Michała Ostrowskiego definitora zak. karmel., Faustyna a S. Alex., Juwenalisa Charkiewicza prof. Ord. Minor. S. Franciszka. Felicjana Cynkowskiego zak. św. Franciszka, i Michała Luka.

Jocher 4725.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— krolestw albo krotkie opisanie czterech części świata, nowoprzedrukowane. Lublin 1755. w 12ce.

Uniw. Wileń. — Zieliń.

— modlitw do nabożeństwa rożańcowego przydany, a braci y siostrom Rożańca S. w Kościele Farskim Lubawskim osobliwie kwitnącego przez X. Fundatora T. S. P. P. K. C. L. E. tegosz bractwa ofiarowany. Drukowano w Gdańsku u Simona Reinigera R. P. M.DC.XC.II. (1692). w 12ce, k. 12 (?) i str. 494.

Dedyk. do miasta Lubawy. W niej wydawca mieni się rodem z tegoż miasta.

Jocher 6845.

— Modlitw Przy Rożáńcowym Nabożeństwie y krotkim Kátechiśmie... W Brunsberku w Kollegium S. J. Do druku powtornie podány, przez X. T. S. P. Theologá Roku Pańskiego M.DCC.XII. (1712). w 12ce, k. 12 i str. 494.

— Toż:... i krotkim katechizmie W Królewcu Pruskim u Daniela Krysztofa Kantera 1797. w 12ce, k. 12 str. 490 i rejestr. Uniw. Warsz.

— mów, not, turnusów etc. seymu grodzieńskiego R. 1793. i innych pism i wiadomości ściągających się do teraźnieyszych okoliczności (zaczęty 26 sierpnia R. 1793). W Warszawie w drukarni na ulicy ś. Jerskiey w kamienicy XX. Kanonikow Regular. Nr. 1765. tam, gdzie podatek podymnego odbiera się. w 8ce, str. 96.

Bibl. w Suchej — Jagiell.

— osobliwych nabożeństw na duchowną pociechę y pożytek ludzi pobożnych z rożnych ksiąg pozbierany Przez jednego kapłana Soc. Jesu do Druku podane. w Sandomierzu, w Drukarni Colleg. Soc. Jesu R. 1726. w 8ce, k. nlb. 4. str. 123. Uniw. Warsz.

— nabożeństwa przywilcje, odpusty, łaski hoynie od Swiętey Stolicy Apostolskiey udzielone, y chwalebne powinności Bractwa Bożego Ciała y Miłosierdzia... w 4ce.

— Toż: (edycya 2)...

— Toż: y chwalebne powinności Arcy-Bractwa Bożego Ciała y Miłosierdzia w Kaplicy Stołecznego w Wielkim Xięstwie Litewskim Miasta Wilna J. K. M. przy Kościele Swięto-Jańskim Societatis Jesu, ufundowane wszelkiego stanu y płci ludziom, Duchownym y Swieckim do otrzymania darow Bożych, y zbawienia służącego Teraz potrzecie z przydatkiem wielu modlitw, y nabożeństw ułożone, y lepszym porządkiem do przedrukowania podane, przez X. J. S. Soc. Jesu, na ten czas Przełożonego tegoż Arcy-Bractwa. R. P. 1748. W Wilnie w Druk. J. K. M. Akad. S. J. w 4ce, k. 4, str. 274 i rejestr.

Dedykacja Józefowi i Antoninie z Xiążąt Radziwiłłów Massalskim, Marszałkom Trybunału Głów. W. X. L., którzy do Bractwa należeli i podobno koszt na druk ten wyłożyli.

Jocher 6663 i t. III str. 205—6.

Uniw. Wileń.

— nabożeństwa codziennego, tygodniowego, y w dni swięte z przydatkiem Rożańca. W Krolewcu Pruskim u Daniela Krystofa Kantera 1794. w 12ce, k. 10, str. 382 i reg. Uniw. Warsz.

— pieśni nucący taiemnice Chrystusa Pana Nayświętszey Jego Matki y niektorych Swiętych opiekę głoszący. w Kaliszu w Druk. J. K. M. i Rzpltey. R. P. 1778. w 8ce, str. 141.

Jocher 7061.

— krótkich powieści, anekdotów, baiek, komedyi, rozmów itd., przysto-

sowanych do użycia i poięcia dzieci oboiéy płci wszelakiego wieku. Dzieło bardzo pożyteczne do edukacyi, którego wszystkie prawie kawałki są wyjęte i przełożone z obcych ięzyków na ięzyk francuzki, a z francuzk. na polski ięzyk wytłómaczone. Warszawa, 1792. w 12ce. Uniw. Kijow.

- Świętych Pańskich dwojakiego obrządku ogłoszony z przyłączeniem wiadomości publiczney na rok 1764. w 12ce.

Jest to rodzaj kalendarza. Krasiń.

Wybór Wiadomości Gospodarskich (tom I, II, III)... (1786)... ob. Świtkowski Piotr (w tomie XXX, 114).

Był to rodzaj czasopisma, złożonego z artykułów tłumaczonych lub oryginalnych, dotyczących rolnictwa, a wydawanego jako uzupełnienie „Pamiętnika".

Z dzieła tego zrobiono niebawem krótki wyciąg (3 małe zeszyciki), o którym niżej. Autor tego wyciągu podaje, że sam „Wybór" wyszedł w sześciu tomikach, co zapewne tak trzeba rozumieć, że wydawano Wybór zeszytami a nie tomami i że zeszytów (tomików) było sześć. — Zapewne i autorem „Wyboru z Wyboru" był Świtkowski.

— ob. Świtkowski Pamiętnik (1786: Pismo względem niekt. ważnych w ekonomice okoliczności).

Wybór z Wyboru Wiadomości Gospodarskich Roku 1785. w 8ce.

— Toż:... w drukarni J. K. M. i Kom. Edukac. narod. 1787. w 8ce, str. 38.

Na końcu o morwach i winnicach na Podolu i Ukrainie. Jagiell.

— Toż:... Wiadomosci Gospodarskich Roku 1795. w 8ce, k. tyt. i str. 50.

Mówi, że jakiś autor wydał w Warszawie „Wybór wiad. gosp." w sześciu tomikach, zebrany pracowicie z różnych praktyk. Ponieważ cena wyboru jest 12 zł. więc nie każdemu zechce się wydać tyle. Dlatego wydaje ten skrót, przedrukowując rady co do koniczyny, marchwi, pasternaku, chowania owiec i krów, pognoju (gips)... itp. Wybór ten odwołuje się wciąż do rad Szuberta. Stosunki ziemi i klimatu polskiego są często uwzględniane, np. cytowane gospodarstwo Teppera w Raszynie (str. 35), Szulca (zięcia Teppera), przykłady z Rusi ukrainnej, z Podola, ze Śląska itp. Jagiell. — Raczyń.

— Toż:... Warszawa, Gröll. Roku 1796. w 8ce. Ossol. (?)

— życia y cudow Ladysława z Gielnowa... ob. Morawski (Rosznerski 1754).

Wyborg ob. Skrifwelser (1656).

Wyborowski (Wiborowski) Walenty ob. Waleszyński Mart. (Conclusiones 1701).

Wybranowska Urszula ob. Dachnowski Jan (1654).

(Wybranowski Antoni). Powodowie Wielebni Przeor, Pod-przeor, prokuratorowie, i cały konwent Iasney-Góry Częstochowski, Zakonu S. Pawła I Pustelnika. Pozwani Wielebny Antoni Wybranowski kanoników Regularnych Lateraneńskich w Kłobucku i kościoła parafialnego w Truskolasach proboszcz, tudzież wielebni przeor, prokurator i cały konwent tychże kanoników regularnych lateraneńskich w Kłobucku. Niemniey sąd uciążliwy. (1790?). fol., str. 70. Jagiell.

— Stan sprawy Konwentu Iasno Górskiego Częstochowskiego z JX. Wybranowskim Proboszczem i całym Konwentem Kłobuckim w Sądach Assessoryi Koronney agitujący się z dokumentów istotnie wyłuszczony (po r. 1786). fol., k. 2.

W procesie z Walewskimi dziedzicami Jedlna o miasteczko Kłobuck. Jagiell.

— ob. Gordon Antoni (Kazanie na prymicyach 1753) — Konwent częstoch. (1791).

WYBRANOWSKI Ignacy. Kopia listu do Tomasza Długkiego (28 februar. z Warszawy). Warszawa, 1790. w 4ce.

— Głos... 4 Januarii 1791. fol Czartor.

— Mowa JW. JP. Ignacego Wybranowskiego Stolnika i posła Wdztwa Lubelsk. na sessyi seymowey 12 marca 1789 przy podaniu proiektu podatkowania z dóbr ziemskich miana. (Warszawa). W drukarni Wolney. fol., k. 2. Czartor.

— Toż:... 4 czerwca 1789. fol. Czartor.

— Mowa... Imci Pana... stolnika y posła Wdztwa Lubelskiego w materyi uwolnionego od strazy i na kau-

cyą wziętego księcia Adama Ponińskiego Podskarb. W. Koron. d. 30 marca 1770 r. miana. (Warszawa) w drukarni Wolney 1790. fol., str. 4.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Mowa... w materyi podanego projektu do uniwersału na sejmiki extra ordynaryjne po wdztwach w okoliczności czyli obierania królów, czyli sukcessyonalnego tronu dn. 30 Augusta 1790 miana. Warszawa, druk. Wolna, fol., k. 2. Czartor.

— Protestacya Ignacego Wybranowskiego stolnika y posła Wdztwa Lubelsk. Actum Lublini in Judiciis Ordinariis general. Tribunalis Regni 22 Iunij 1791. w 4ce, 1 ark.

Przeciw ustawie 3 Maja.

Treść jest podana w Gazecie Polskiej 1883 nr 207.

Katalog Batows. nr 2186.

Wybranowski Józef i Rajmund ob. Baranowski J. (Angelicus 1755).

Wybranowski Marcin († 1638) ob. Biesiekierski Jan (Szlachcic 1632) — Laurynowicz Mikołaj (Kaz. pogrzeb. 1638) — Żarski ks. Piotr (Dar wiekop. 1629).

Finkel III 1899.

WYBRANOWSKI Mikołaj. Divinae sapientiae Matri In Lauretana Icone gratiis clarissima propositae Eidemq; benevole adscito Titulo Reginae Poloniae humana scientia, Sub faventissimis Vice regiae Majestatis. Illustrissimorum celsissimi Collegii saecularis ad Tribunal Regni Judicum deputatorum auspiciis, in philosophicis Thesibus consecrata, a perillustri ac generoso domino, D. Nicolao Wybranowski, Thesaurarida Lublinensi, In Athenaeo Lublinensi Societatis Jesu. Anno Incarnatae Sapientiae 1746 Die 3 Mensis Julii. fol., k. 11.

Z ryciną N. Marii P.

WYBRANOWSKI Mikołaj Narcyz. Deputatio Confessarii extraordinarii. fol., k. 1. Ossol.

— Facultas exponendi SSmum. fol., k. 1.

— Diploma pro munere Decani foranei. fol., k. 1.

— Datum Cracoviae d. 13 Julii 1791. [Okólnik w języku łacińskim uwiadamiający o wyznaczeniu cenzorów ksiąg i egzaminatorów powiat. w diec. krak.] fol. Ossol.

— Zalecenie odprawiania zaleconych dawniej, suplikacyi; dan w Krakowie 18 maja 1792. fol., k. 1. Jagiell.

— Zalecenie z urzędu konsystorza jeneralnego krakowskiego; dan w Krakowie 23 sierpnia 1792. fol., k. 1. Jagiell.

— Edictum dat. Cracoviae 13 Julii 1791. fol., k. 1. Jagiell.

— ob. Propositiones (1766).

Wybranowski Romuald ob. Zabielski Wojciech (Mowa 1749).

Wybranowski Stanisław, chorąży znaku pancernego ob. Duchalski Kajetan (1758) — Jełowicki Tom. (Kazanie 1780) — Zabielski Wojciech (Życie 1750).

Wybranowski Tomasz ob. Biesiekierski Jan (Szlachcic 1632).

Wybranowski Wojciech ob. Biesiekierski Jan (Szlachcic 1632).

Wybranowski Zygmunt ob. Laurynowicz Mikołaj (1638).

Wybrański Mat. ob. Sierakowski Wacław (Academia 1756).

Wychgel J. Wilh. ob. Schmid Joach. Erdm. (Dissertatio 1764).

Wychowanie ob. Andrzejowski K. (Zwierciadło damom 1762) — Badurski And. (De officio par. et liberorum 1765) — Ballexerd (fizyczne dzieci 1774) — Berquin (Przyj. młodych 1781) — Bieliński Fr. (Sposób edukacji 1775) — Bielski Jan (Pro Scholis 1747) — Byszewska Ludw. (1789) — Dedekind (Grobjan 1637) — Educatio, Edukacja (w tomie XVI str. 18—19) — Etyka — Fijałkowski M. — Gliczner Er. (dzieci 1558) — Grabieński Jan (1769) — Iwanicki Józef (Zebranie 1777) — Jaśkiewicz Mik. (Polityk 1757) — Kamieński Ad. (patriotyczne 1772, obywat. 1774) — Kawaler (1786) — Komissya Edukacji Nar. (tu obfite odsyłacze i literatura z końca w. XVIII) — Konarski Stan. — Kos-

sow Sylw. — Krajewski Dym. — Lorichius Reinh. (1558) — Meza Lusitanus (ciała i duszy 1790) — Modrzewski Frycz Andrzej — Obyczaje — Pastorius J. (De nobilium 1654) — Paedagogium i Paedologia (t. XXI) — Popławski Ant. (1775) — Potaczewski (publ. institutio 1768) — Rej Mik. — Rollin K. (Sposób 1769, ćwiczenie dzieci 1784) — Rozmowy (ob. Wiśniewski Ant.) — Rychter Józ. (Kmotr) — Sołtyk Maciej (1794) — Sposób zaszczepienia (1784) — Szkoły — Tarnowski Jan (1756) — Ubertin (Książeczki 1654) — Włodek (O naukach 1780 str. 306 i n.) — Wohlfeil Kazimierz (Handbuch 1798).

Literaturę dawną o wychowaniu (edukacji) zestawia Finkel Bibliogr. histor. tom II str. 915 i 1613.

Inne specjalne bibliografie do dziejów wychowania i szkolnictwa ob. pod: Komisja Ed. Nar. i pod: Szkoły (Karbowiak, Lewicki). — Nadto Bibliografia pedagog. polska w „Encyklopedii wychowawczej" II 102—183.

Tync w „Kulturze starop." (Zjazd Kochanowsk.) 1932 str. 316—51. Tu zestawiona bibliografia do wychowania w. XVI. — Freilichówna Ideał wychowawczy szlachty polskiej w w. XVI i w pocz. XVII (1938) Tu analiza pojęć o wychowaniu na podstawie obszernie wyzyskanej dawnej literatury.

Wychowaniec natury ob. Osuchowski D. (1785).

WYCHYLÓWKI (z) Jan. Kiermasz wieśniacki (Kraków, około r. 1610).. ob. Dzwonowski Jan — Jan z Wychylówki (1665) — Jurkowski Jan — Kijan (z) Jan (Fraszki).

Przedrukowali ten zbiorek fraszek i pieśni: 1) Wierzbowski w Bibl. zapomnianych... (1902) zeszyt XVII. — 2) Badecki Liryka mieszczańska 1937 str. 59 i nast. (Tu na str. 385 opis dochowanych wydań).

Wójcicki Zarysy domowe IV 157. — Maciejowski Polska i Ruś I 398—400. — Wiszniewski Hist. liter. VII 17. — Majorkiewicz Pomysły str. 41 i 63. — Brückner w „Wiśle" VI 875. — Windakiewicz Teatr ludowy str. 159. — Badecki Liter. mieszczańska 1925.

Porównaj w tomie XVIII str. 440.

Wyciąg z mowy powiedzianey na sessyi seymowey d. 26 marca 1790 w niebytności arbitrów przez iednego z deputowanych do wyexaminowania osób obwinionych o spólnictwo rozruchów buntowniczych, które się wszczęły w Polszcze na początku wiosny r. 1789 z doniesieniem Stanom Nayiaśnieyszym okoliczności odkrytych z indagacyi onychże. (Warszawa 1790). w 8ce, str. 94.

Bentkowski II 776.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Czetwert. — Jagiell.

— z xiąg ziemiańskich... ob. Akt konfederacyi.

Wyciągnienie ob. Sejmiki (1790).

Wyczechowski Wład Józef ob. Jan Kanty od S. Juliana (1742).

WYCZOŁKOWSKI Marcin. Mowa w Trybunale Lubelskim R. 1765. fol.

Dzików.

Wydatki koronne. (Prawo na sejmie 1776). fol., k. 2.

— Skarbu Koronnego... (Projekt na sejmie 1780). fol., k. 1.

— Skarbu Koronnego. (Projekt z r. 1782). fol., k. 1.

Ob. Actum. T. P. N. w Poznaniu.

Wyderki (wyderkafy) ob. Kalw K. (1541) — Lichwa — Lochman K. (1782) — Olechowski J. (Ostrzeżenie 1780) — Śmiglecki (O lichwie 1613) — Szamotulski Grzegorz — Turobinius J. (ob. Kalw 1541) — Usura — Widerkauf — Zaborowski Stan. (Divites 1512).

Przepisy konst. sejm zestawia Inwentarz Vol. Legum I 582.

WYDRA Stan., Soc. Jesu. Historia Matheseos in Bohemia et Moravia. Pragae 1778. w 8ce.

— Elementa calculi differentialis et integralis. Pragae et Viennae 1783. w 8ce. Uniw. Lwow.

— Vita Admodum Rev.... Viri Josephi Stepling... conscripta a Stan. Wydra. Pragae 1779. w 8ce.

Bibl. Nar. w Pradze.

— Clar. ac Magn. Viri J. Stepling in Univ. prag. profess. Litterarum commertium eruditi cum primis argumenti. Vratislaviae 1782. w 8ce.

J. Stepling S. Jesu, przyjaciel Chr. Wolffa i astronom w Pradze, był nauczycielem kilku uczniów Polaków (Jana Bohomolca, Kaz. Naruszewicza, Poczobuta, T. Żebrowskiego). W obu powyższych dziełach dużo o jego stosunkach z Polakami. — Ob.

ks. Stan. Bednarski Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce 1933 str. 62 i n.

Wydworny polityk ob. Dobracki M. (1664, 1672).

WYDŻGA Jan Stefan († 1686) bisk. warm., arcyb. gnieźn. Historia abo Opisánie wielu Poważnieyszych Rzeczy ktore się dźiały pod czás Woyny Szwedzkiey w Krolestwie Polskim od Roku Pańskiego 1655. w Miśiącu Lipcu, aż do Roku 1660, w Misiącu Maiu trwäiącey, w sobie zämykáiące, y do wiádomośći potomnym Wiekom Podane. w 4ce, str. 117.

Bez osobnej k. tytuł. Druk między r. 1662 a 1665.

Autor na wstępie wyjaśnia, że pisał to dla siebie, nie myśląc nigdy tak lichą pracą fatygować pras drukarskich i usprawiedliwia się, że dlatego imienia swego nie kładzie. Mówi, że przydawał łaciny, bo teraz weszło w zwyczaj haftować nasz polski język łac. wzorkami i dodał aforyzmy polit., jakie znajdował u atorów. (Istotnie dużo cytuje Tacyta, Liwiusza, Seneki, Lukana — zwłaszcza pierwszego z nich).

Opowiadając zdarzenia z lat 1655—7 podnosi przede wszystkim zasługi królowej Ludwiki Marii, jej ofiarność na rzecz potrzeb wojennych, jej odwagę i energię. Ale i zachowanie króla wychwala, choć wciąż przytacza dowody, że źródłem energii i oporu najezdnikowi była królowa. Na str. 36 i nast. o rokowaniach polsko-szwedzkich (Dönhoffa). Obszernie opisuje pobyt królestwa na Śląsku i o naradach tam odbywanych (widać, że przy tym był obecny i brał w nich żywy udział). Powrót królestwa do kraju i zwrot na korzyść Polski. Epizod z Rakoczym (str. 65) i rola, jaką królowa w nim odegrała. Pomoc Austrii, rokowania z elektorem brandenb. Stosunek Polski do Danii. Rola posła holenderskiego (dwuznaczna, raczej nieżyczliwa Polsce, str. 99). Wyniszczenie i opuszczenie korony polskiej. Pertraktacje w Oliwie. „Te są zabawy i prace królowej polskiej, nie tak wyrażone abo wypisane, ile raczej z daleka namienione...". Cały opis jest więc gloryfikacją królowej przez osobę dobrze wtajemniczoną w dyplomatyczną stronę wojny. — O działaniach wojennych nie pisze tutaj, ale na str. 3 pomieścił autor zdanie: „Przyczyny, progressy i skutki tej wojny opiszą większe y lepiej utemperowane pióra i ja sam śmiem o tem zamyślawać sporo". Do wykonania tej obietnicy nie doszło.

Praca ta przełożona na łacinę została zamieszczona w Diarium Europaeum VIII (z tego łacińskiego tekstu korzysta Kochowski, o czym sam wspomina w przedmowie do Climact. II). — Przekład włoski uskutecznił Poliarco Micigno, ale go drukiem nie wydał (rękopis jest w Bibliotece św. Genowefy w Paryżu). — O rękopisie petersb. donoszą Korzeniowski Zapiski z ręk. w Archiwum do dziejów liter. XI 259 oraz Moszyński Wiadomość o rękop. str. 62.

W r. 1852 wydał w Warszawie przedruk (niedokładny) K. W. Wójcicki. — Tenże w Bibliotece staroż. pisarzy t. V 151—208 (z rękopisu).

Nazwisko autora odkrył już Janozki Nachricht II 44. — Czermak (w Studiach hist. 1901 str. 260) wyraża pewne wątpliwości, ale niesłusznie. Pisał to ktoś bliski dworu M. Ludw., a między bliskimi jej ludźmi Wydżga jest jedynym możliwym.

Wedle Chwałkowskiego Exercitatio 1685 (za nim podaje to Załuski Bibl. hist.) wyszło tylko w 80 egzemplarzach.

Przezdziecki Wiadomość bibliogr. o rękop. 1850. — Braun De script. str. 175. — Wiszniewski Hist. liter. I 68 i 141. — Gołębiowski O dziejop. str. 146. — Wójcicki J. St. Wydżga i jego pamiętnik, Warszawa 1852. — Plebański w Dzienniku Powsz. 1862 nr 30 str. 117. — Czermak Studia hist. 1901 str. 260. — Finkel-Maleczyński [2] nr 11501—2. — Korbut [2] I 533. Jagiell.

— Series Episcoporum Varmiensium. [Tu linia a pod nią:] Typis Monasterii Olivensis S. O. C. primum promulgata, Anno Dominicae Incarnationis. M.D.C.LXXXI. (1681). [Tytuł w owalnej barokowej ramie]. (Na końcu: Anno à Partu virginis M.DC.LXXXI). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwrocie k. tyt. miedzioryt przedstawiający M. Boską z Chrystusem trzymającym w ręku książkę. — Dedykacja: Matri Verbi Incarnati, a na jej odwr. stronie powtórzono: Series Episcoporum Varm.

Po czym idą herby biskupów w liczbie 31; pod każdym herbem czterowiersz po łacinie, a nad herbem daty biogr. Rozpoczyna Anselmus (obiit 1262). Herby mają zrazu charakter fantastyczny i są widocznym wymysłem rytownika, dopiero od w. XVI są zgodne z rzeczywistością. Jako 18 z rzędu idzie Maur. Ferber, jako 19 Joannes Flaxbinder, dalej Tideman Gise, Stan. Hosius, M. Cromer, Andrzej Batori, Piotr Tylicki, Szymon Rudnicki, Jan Albert, M. Szyszkowski, Jan Konopacki, Venc. de Lesno, J. St. Wydżga, M. St. Radziejowski.

Autorstwo Wydżgi jest mocno nieprawdopodobne, raczej mógł zamówić u kogoś

tę pracę. Był on biskupem warmińskim do r. 1681, po czym został kanclerzem i nominatem arcyb. gnieźn. Daty z jego życia są tu podane obszerniej niż przy innych biskupach.

Mój ojciec zamieścił to w t. XII 319 pod B. J.(?). — Jocher 9199. — Janozki Nachr. III 45.

Ob. Treter De episcopatu (1685) str. 163. Ossol.

(Wydżga Jan Stefan). Via sacra meritorum, virtutum, honorum, passibus et monimentis Celsissimi ac Reverendissimi Domini Domini Ioannis Stephani Wydżga, archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, regni Poloniae primatis, primique principis, ad gloriae capitolium producta, inter prima Gnesnensibus aris in se reddita vota et auspicia ab obligatissimo Suae Illustrissimae Celsitudini Karnkoviano Callissiensi Collegio Societatis Jesu adorata. Anno quo mortalitatis viam ingressus Deus Homo 1680. Typis Collegii Calissiensis Soc: Jesu. fol., k. nlb. 2 i ark H_2.

Na odwr. str. tyt. herb Wydżgi, pod nim 2 dystychy łac.; na k. 2 dedykacja łac., od ark. A_1 panegiryk.

Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— ob. Boehme (Acta pacis oliv. I 226 i 291) — Diarium Europeum cz. VIII (Append. s. 92) — Hosius Adalb. (1660) — Lubomirski Stanisł. Herakl. (1683) — Mazurkiewicz Wal. (Monum. 1665) — Mogilnicki Aleks. (1657) — Puffendorf (1695) — Rzepnicki (Vitae praesulum I 184—7) — Stoessel Zyg. (Diarium 1663) — Szomowski Mik. (Raj nieb. 1655) — Treter (Vitae ep. Varm.) — Ujejski St. (Paneg. 1660) — Zimorowicz Bartł. (advocatus 1642).

W „Pamiętn. Sandom." za r. 1829 I 30—54 jest „Votum apologeticum" na odezwę wydaną przez niego.

Jego mowa przy złożeniu pieczęci jest w Ostrowsk. Danejkowicza Suadzie 1745 f. I 116—8.

Gołębiowski w Bibl. Warsz. 1853 I 386—90. — Janocki Nachr. III 44. — Wiszniewski Hist. lit. I 81. — Okolski Herbarz I 328. — Niesiecki Herbarz IX 452. — Łętowski Katalog IV 245—55. — Mecherzyński Hist. wymowy III 297—9. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 15—17. — Enc. kościelna XXXII 387. — Korytkowski Arcybisk. i bisk. IV 266—92. — Temberski Annales (ed. Czermak) 1897 str. 49. — Wojtkowski Bibliogr. WPolska nr 9894. — Korbut [2] I 533. — Finkel III str. 1899.

WYDŻGA Jerzy. Msza śpiewana Polska wprowadzona do Koscioła Brodzkiego przez I. W. X. Ierzego Wydzgę Kanonika Chełmskiego, Proboszcza Brodzkiego, Hrubieszowskiego. Anno 1767. w 8ce, k. 4.

Jocher 6454.

Wydżga Leon ob. Wątrobka Wincenty (Magnitudo 1775).

(Wydziały Rady Najwyższej). Wydział potrzeb woyskowych w Radzie Naywyższey Narodowey. Odezwa do Obywateli względem szycia koszul dla woyska 1794. fol. Czetwert.

— Wydział Jnstrukcyi w Radzie Naywyższey Narodowey. Obwieszczenie do Possessorów Dóbr i Summ Edukacyjnych... 1794. fol. Czetwert.

— Licytacya w Deputacyi administracyjney w Wydziale skarbowym Kommissyi porządkowey Xięstwa Mazowieckiego 1794. fol., str. 4. Bibl. w Suchej.

— Skarbowy w Radzie Naywyższey Narodowey. Obwieszczenie o przedłużenie kontraktów na czopowe i szelężne... 1794. fol. Czetwert.

— Skarbowy w Radzie Naywyższey Narodowey. Obwieszczenie względem Talarów Albertyńskich... 1794. fol. Czetwert.

— Toż:... Dan w Warszawie dnia 12 miesiąca Czerwca roku 1794. (Podpis. X. H. Kołłątaj P. W. S.). Uniwersał względem podatków i poboru w całym kraju Koronie i Litwie przez Radę Naywyższą ustanowionych na potrzeby w tym czasie nagło Rzpltey. fol., k. 2. Uniw. Wileń.

— Wydział Żywności w Radzie Naywyższey Narodowey. Obwieszczenie Warszawy o dostatku żywności i furażów. 1794. fol. Czetwert.

— Żywności w Radzie Naywyższey Narodowey. Uniwersał względem handlu Żywności i furażów, tudzież naymu robocizny... 1794. fol. Czetwert.

— Żywności w Radzie Naywyższey Narodowey. Uniwersał zalecający egze-

kucję wyszłych dotąd Urządzeń. 1794. folio. Czetwert.

— Żywności w Radzie naywyższey narodowey. Dnia 15 mies. sierpnia 1794 Roku. (Urządzenie składki i zwozki żywności i furazow dla woyska za zapłatę). fol. plakat. Bibl. ks. Misjon.

— Toż:.. dnia 25 sierpnia 1794. fol. plakat.

Bibl. ks. Misjon. — Czetwert.

WYDZIERZEWSKI (Wydzyerzewski) Łukasz. Theses philosophicae, de Anima eiusque potentiis. Quas post absoluta Philosophiae studia, publice in celebri Acad. Mog. probugnabit Nobilis Adolescens Lucas VVydryerzevvsky Polonus, Praeside P. Petro Musero Aidenhovio, Societatis Jesu Philosophiae Professore Ord. Moguntiae, ex officina typographica Henrici Breem. M.D XCIV. (1594). w 4ce, k. 23.

Dedyk. Hier. de Liesno Gostomski Palat. Posnan.

Wierzbowski II 1792. Zamoj.

Wyethlatow (vvietlatou) Johannes Alberti, clericus notarius ob. Statuta provincialia (1489) w t. XXIX 246.

Wygand Aug. ob. Leopold I (Handschreiben 1698).

Wyganowski Ignacy ob. Nabożeństwo (1767).

(Wygierski klasztor). Wywod praw za któremi WW. w Bogu Ichmć Xięża Kameduli są Posessorami Eremu Wygierskiego y wsi do niego należących, czyli obrona przywileiu zamiennego Augusta II Konstytucyi fundusz utwierdzających, y dekretow Komisarskich, moc swoją biorących z przywileiu y Konstytucyi (1790?). fol., k. 11.

Ob.: Pismo. Uniw. Warsz.

— Replika I. XX. Kamedułów Eremu Wygierskiego przeciwko I. PP. Tołoczkom, Siekluckiemu y drugim, okolicy Tołoczek posessorum, oraz Ekonomii IK. Mci Grodzieńskiey mniey do tey sprawy należącey a tylko samym kondyktem dobrowolnie zainwolwowaney. (1790?). fol., ark. G.

Jagiell.

— ob. Cygan (1792) — Informatio ratione ecclesiae et eremi (1791) — Kiewlicze (erem 1790) — Pismo od posessorów (1788) — Surowiecki Karol (Xiądz 1792) — Tołoczko (1788).

Wyglądała wójtostwo ob. Zambrzycki Jan (Zamiana).

Wygoda y użytek Krajowe. fol. k. 1.

Projekt mający na względzie poparcie i podniesienie fabryki krajowej oliwy.

T. P. N. w Poznaniu.

Wygnańska Agnieszka ob. Roman Tomasz (Katalog 1615).

(Wygonowscy). Sprawa WJP. Jana Wygonowskiego Podkomorzyca Pttu Brzeskiego, z WJP. Józefem Woyną Skarbnikiem Brzeskim i Pułkownikiem. (1799). fol., k. 2 nlb. Uniw. Wileń.

— Sprawa JW. JP. Jana Wygonowskiego Marszałka Brzeskiego z JWW. Elżbietą z Tarkowskich Matką, Janem Sędzio Ziemskim Pińskim, Wincentym Sędzio Ziemskim Brzeskim, Kazimierzem Sekretarzem Gabinetu bywszego Zagranicznych Interessow, Eliaszem Majorem Woysk Rossyiskich, Pawłem i Józefem Synami Wogonowskiemi (sic) Podkomorzyną i Podkomorzycami Brzeskiemi. (po 1797). fol., k. 2 nlb.

Uniw. Wileń.

— Sprawa JW. Jeymć Pani Elżbiety z Tarkowskich Wygonowskiey Podkomorzyney Brzeskiey. Przeciwko JWu i WWm JPPm Kazimierzowi Wygonowskiemu Marszałkowi Brzeskiemu, Józefowi Woynie Skarbnikowi Brzeskiemu, Pułkownikowi bywszych Woysk Litt: Wincentemu Sędziemu Ziem: Brzeskiemu, Kazimierzowi Sekretarzowi bywszego Gabinetu Zagranicznych Interessow, Eliaszowi Rotmistrzowi w Woysku Rossyiskim, Pawłowi i Józefowi Chorążym bywszey Artylleryi Litt: Wygonowskim; W. JX. Antoniemu Nałęcz Małachowskiemu Kanonikowi Inflant: Proboszczowi, i wszystkim XX. Kommunistom Kamienieckim, Janowi Majorowi i Marcinowi Strażn: Kobryńskiemu, Maleszewskim, Maurycemu Iżyckiemu, Stanisławowi Łyszczyńskiemu, i dalszym Wierzycielom, tak zeszłego Ignacego Wygonowskiego Podkomorzego, i samey teraz proceduiącey Pod-

komorzyney, jako też Podkomorzycow Wygonowskich. (po 1791). fol., k. 2 nlb.
Uniw. Wileń.

— ob. Dekret trybunału (1789) — Sobański (Krótka 1799).

Wygonowski Józef ob. Catalogus (1756).

WYGONOWSKI Kazimierz. Głos Iaśnie Wielmożnego... posła woiewodztwa brzeskiego litewskiego, dnia 26 czerwca 1793 w Izbie seymowey miany. fol., k. 1.
Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasiń.

WYGONOWSKI Winc. Krotka Reffutacya Ze strony WJP. Wygonowskiego Chor: byłych Woysk Litt: Przeciwko Maciejowi Rusteyce Woytowi i dalszey Włości Starostwa Borcian: Akcyą Kryminalną podpału Gumna dopełniaiącym. (1799). fol., k. 3 nlb. Uniw. Wileń.

— Dodatkowe Objasnienie Sprawy WW. JPP. Wincentego i Maryanny z Przesmyckich Wygonowskich Chorążych byłych Woysk Polskich z Włością Starostwa Borciańskiego i z oney Woytami i Plenipotentami czyli wszelkich akcyow naczelnikami Maciejem Rusteyką, Symonem Tołoczką, Maciejem Cybulskim, i Maciejem Kuczynskim ku ostatecznemu Sądu Głł: Lit: zdefiniowaniu idącey. (1799). fol., k. 2 nlb.
Uniw. Wileń.

(**Wyhowski Aleks.**) biskup łucki († ok. 1720). Decalogus id est decem dubia ex proprio motivo Alexandri Wychowski inter capitulares S. Crucis Calvomontanos ord. S. Benedicti a decennio interposita nunc eidem reposita ac exhibita (1700). fol. Uniw. Warsz.

— Alexander Magnvs Genere, Meritis, Honoribus, Illvstrissimvs Reverendissimvs Dominvs, Dominvs de Wyhow Wyhowski S. R. I. Comes Episcopus Luceoriensis Sub Auspicatissimum in Cathedram Aditum, A Gentilitia Aquila Orbi Indicatvs, & Devinctissimorvm Collegiorvm Luceoriensis, Brestensis, Ostrogiensis, Societatis Iesu, Panegyrico cultu Adoratus. Anno, quo Magni Consilii Angelus in ima descendit, 1704. [Tu ornament linearny]. Leopoli Typis Collegii Societatis Iesv. fol., k. tyt. i k. 19 nlb.

Na boku k. tyt. odsyłacz: Curtius de Gestis Alexandri, lib. 4to, num. 15to.

Na pierwszej karcie miedzioryt herbu i kilka cytat z poetów, m. i. z Sarbiewskiego. Rytownik podpisany: S. Leop. C. A. Niedb[ałowicz]. — Na odwrocie ryciny 5 dwuwierszy.

Po dedykacji Wyhowskiemu idzie dłuższa Oratio, wspominająca przodków, pełna pochwał, przeplatana wierszami. Między innymi opisuje tu autor Kozaków: Gens est Polonis contermina exterminandae inhians Poloniae, cui subdita cum esset, caput amittere, quam jugo cerviceno subjicere prae elegit. Terra lacte fluens, matris oblita suae. Gens bellis a puero innutrita, priusque, lethum quam Lechum nominare docta. Vivit ceu nunquam moritura, moritur ceu nunquam victura; pericula Spartano, aperto enim excipit pectore, nudatoque collo nudis insultat ensibus. Nobilis audacia in rustica mente, quae liberalis in necem contemnit impetus, ab iisque contemnitur: jaculandi peritissima extra fortunae metam se statisse existimat. Insepelit terrae milites, ut bellicosa Cadmi progenies insperatos exsurgat in tumultus. Otio dedita natio exstirpandae laborat viciniae. Constantinopolim toties aggressa classibus viminatis corio, super Nigro Mari illusit procellis: in praeceps agitati nautae erigebantur naufragiis. In naviculis, quasi loculis obserati mortem simulabant, ut ab impatiente cadaverum Pelago in littus eiiceretur pestis inopinata. Sentiri non videri faciles turmae celsissina concinebant, ventorum inflato applausus, ac jocos aequoris petulantis sequendo.

Także jest tu ustęp, w którym autor wierszami jambicznymi opisuje śmierć Korycińskiego przełożonego miechowskiego, posła w Hisspanii i Portugalii.
Jagiell. — Krasiń. — Zamoj.

— ob. Borkowski Michał (1668) — Jeleński Mik. (Aquila 1702) — Krobski Fr. (Nuntia 1704) — Kwiatkiewicz J. (Krzyż 1690) — Ormiński Tom. (Kalend. 1706) — Ostrowski Jak. (Triumphalis aquila 1703) — Rosiński Piotr (Nidus 1702) — Rzepnicki (Vitae praes. II 389) — Sapieha J. Fryd. (Fundatio 1717) — Wiśniowiecki Michał Tom. (Plausus 1668).

Jego trzy listy (dwa do J. F. Sapiehy, jeden do Stan. Miączyńskiego) są zamieszczone w Swadzie pol. Ostrowskiego 1745 f. I str. 4, 57, 92. — Tamże inskrypcja ad ejus effigiem f. II str. 30.

Encykl. Orgelbr. XXVIII 27—9. — Sobieszczański Wycieczka archeolog. str. 102.

Wyhowski Daniel ob. Sobieski Aleksander (Manifest 1704) — Mars (1715).

Korzon Dzieje wojen III 437.

Wyhowski Eustachy wojewodzic ob. Tainer L. (1671).

(Wyhowski Jan) hetman ukr. († 1664). Glaubhaffte Relation von dem Haupt Treffen und Victorie so der Feldhauptman VVyhosky wieder den rebellischen Cosacken Puszkorenko... erhalten... (1658). w 4ce, k. 4.

Dat. z Horyńca 4 Julii. — Jest też relacja z Krakowa 12 Julii.

Ob. t. XXVI 218.

Gdań. miej. — Ossol.

— ob. Puncta des Vergleichs (1659) — Relation (1658).

Rawita-Gawroński Kozaczyzna ukrainna (1923) str. 114 i nast. — Korzon Dzieje wojen III 437. — Finkel Bibl. III 1899.

Wyhowski Józef ob. Conclusiones (1726).

Wyhowski Stefan ob. Grabowski Manswet (Charakter pański 1739).

WYHOWSKI Szymon ks. Mowa przy otwarciu szkół warszawskich normalnych pod rządem J. O. Xcia Imci Poniatowskiego Biskupa Płockiego Koadiutora Krakowskiego zostających miana przez Imci X. Szymona Wyhowskiego, Professora Retoryki i poetyki dnia 25. września 1778. w 4ce, k. 6.

Podaje tu biografię Russa i polemizuje z jego poglądami na wartość nauk. Zbija zdanie, że nauki są niepotrzebne, a nawet szkodliwe. Twierdzi, że dzieje się to tylko wtedy, gdy nie są osadzone na gruncie cnoty. Naukę należy też łączyć z edukacją w cnocie. Bez tego nauki są istotnie płonne i mogą szkodzić.

Szyjkowski Myśl J. J. Rousseau 1913 str. 21. — Wąsik w „Kultura i wychowanie" 1938 str. 233. Jagiell.

— Mowa przy otwarciu szkół normalnych warszawskich miana przez Imci X. Szymona Wyhowskiego professora retoryki i poetyki. dnia 25 września 1780 r. w 4ce, k. 6.

Akad. — Czartor. — Jagiell.

— ob. Wprowadzenie (1785).

WYJASNICKI Apotomachos. La Turco-Federomanie Avec Son Spécifique A Coté Gratis Par Apatomachos Wyiasnicki Operateur Patriote ou bien, Considerations Raisonnées, Sur Les inconvéniens & les Dangers D'une Alliance étroite de la Pologne Avec la Porte: y joint un Appendice & Des Notes instructives & anecdotiques en guise de Preuves Justificatives: Suivies de la Minute du Traité d'Alliance & de Commerce en question, entre la Pologne & la Turquie. Mens Sana in Corpore Sano. [Tu starta winieta: niewiasta przy stosie]. A Eleuthéropolis chez Philalethe. (1791). w 4ce, k. tyt. i str. 72, k. 1 nlb., str. 31, k. 2 nlb.

Na odwr. k. tyt. cytat z Esai: cap: 50. Rozpoczyna „Avis prel.", w którym autor wyjaśnia, że pseudonim jego „Apotomachos" oznacza zwalczanie iluzji, zaś „Wyjaśnicki oświecanie. Walczy z szarlatanami, Cagliostrami polit., bezwstydnymi operatorami, z mesmeryzmem polit. Prosi, aby mu czytelnik wybaczył zwroty alegoryczne.

Rzecz składa się z polemiki przeciw traktatowi z Turcją i z osobno liczbowanych obszernych not. Daje przykłady szkodliwych przymierzy z dziejów star. i nowszych. Kim są Turcy? Przedstawia ich opłakane stosunki skarbowe, ludnościowe, wojskowe. Rosja pokazała, że może sama jedna pokonać Turcję. Uznał to swego czasu Vergennes. Rząd turecki jest rządem monstrualnym, tyrańskim, ochlokratycznym, ufundowanym na przesądach (teokracja imperialistyczna). Federomanowie chcą z nim złączyć Polskę przeciw Rosji. Wysławia zręczność Bułhakowa. Niebawem Rosja zawładnie całym M. Czarnym. Gdyby nasza (polska) młodzież zamiast jeździć do Rzymu i Paryża (aby uchodzić za ekonomistów i encyklopedystów) udawała się na wielkie dwory europ. i uczyła się języków — nie potrzeba by zwalczać u nas tej federomanii. Rozbiera i krytykuje projekt układu polsko-tureckiego. Ostrzega przed nadziejami na Prusy, one się pogodzą z Rosją za cenę Polski. O małej wartości krzyku: Bijmy Moskalów. Widzi już, jak sto piór podniesie się przeciw niemu. Będzie wyśmiewać jego sposób pisania pedantyczny, neologiczny, trywialny i mało francuski. Kończy wyliczeniem pogardliwych przezwisk tureckich nadawanych innym narodom. (Polaków nazywają fudul giaur tj. niewierni aroganci).

W notach cytuje różne fakta i różnych autorów piszących o Turcji (Busbequi, Leunclavius, Montecuculi, Marsigli, Ricaut, Cantemir, Montague, Porter, Businello, Guys, Anville, Sestini, Riedessel, Gouffier, Ludeke, Bioernthael, Stoevers, Tott, Volney, Raicewich, le Pere Boscovich). Z tym

ostatnim (który towarzyszył ambas. James Porterowi) poznał się autor w Besarabii i pozostawał z nim w korespondencji. Na str. 7 wymienia książkę generała majora Warneri („mon grand ami feu le gen. Warneri") i mówi, że jego książka o wojsku tureckim była pisana na żądanie Repnina. — Na str. 15 cytuje wierszowane urywki Fryd. II wyśmiewające Turcję. — Na str. 20 o szkole języka tureckiego w Chocimiu i o zaznajomieniu się Sobieskiego z językiem tureckim. — Na str. 26 cytuje z uznaniem broszury „Maska odkryta" i L'esprit du vrai patriotisme".

Wszystkie te noty przesycone są niechęcią do Turcji i do przymierza polsko-tureckiego.

Kończy: na 2 k. „Minute du traité d'alliance et de commerce... entre la Pologne et la Turquie".

O dziejach tego (niedoszłego) traktatu pisze obszerniej Kalinka Sejm Czter. II (1884) str. 187—216. Przeciwnikiem jego był Stanisław August, a broszura powyższa wyszła zapewne za jego wiedzą. (Kalinka nie znał jednak Turkofederomanii). Czy autorem tej broszury był istotnie Karol Boscamp Lasopolski, jak zdaje się przypuszczać mój ojciec w t. XXI str. 101, na to nie ma dowodu. Że autor nie był rodowitym Polakiem, za tym by przemawiało, że użył języka francuskiego, a także że nie cytuje literatury polskiej o Turcji, np. dzieła Mikoszy (1787).

Broszura „Maska odkryta", na którą się powołuje, była inspirowana przez ambasadę ros., a autorem jej miał być W. Zacharkiewicz (obacz). — Zaś o broszurze „L'esprit du vrai patriotisme", dat. 1791, ob. tom XVI 101.

Quérard La France littéraire X 541.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

Na to wyszła odpowiedź:

A l'operateur Patriote sur la chrie intitulée. La Turco-federomanie. (1791). w 4ce.

Wyjątki z dzienników paryskich... ob. Jakubowski J. (1789).

— przekładu ob. Terentius (1594).

Wyjawienie ob. Górski J. (1608).

Wyjazd z Połonnego ob. Piekarski A. (1623).

Wyjazd z Warszawy Władysława Królewicza... ob. Władysław IV (1617).

Wyjęcie z Gazet publicznych ciekawe ku objaśnieniu prawowiernych chrześcianów de die 8 Junii. w 4ce.
Zieliń.

Wykaz osób które wykonały przysięgę do dnia 5 kwietnia. fol., str. nlb. 2.
Krasiń.

— uczniów szkół narodowych w Koronie, do odebrania łaskawego daru J. K. Mci to jest: medalów, podczas wizyty jeneralney r. 1789 i do druku podanych. (1789).

Katal. D. E. Friedleina.

— statystyczny włóczęgów i ludzi chorych nieznających przytułku (Komisja policyi O. N.) Warszawa d. 23 Grudnia 1791. fol., k. 2. Krasiń.

Wykład o cierkwi i o cierkownych rieczach i o służbie Bozij i o Wieczerni. Napiecz. w Kijewie w 1668. w 4ce.

Sopikow cz. I nr 204. — Karatajew nr 760.
Petersb. publ.

— Tož:... o służbie Bozij i o Wieczerni. Napieczat. w Uniewskom Monastyrie w 1670. w 4ce, k. 25 i 13.

Tołstoj nr 143. — Karatajew nr 777.
Muzeum Rumian. — Petersb. publ.

— Tož:... Napiecz. w Uniewskom Monastyrie w 1674. w 4ce.

Sopikow cz. I nr 205. — Karatajew nr 805.

Wykład Katechizmu narodowego, czyli prawidła patryotyczne do użycia młodzi narodowey. w 8ce, str. 16.

— konstytucyi 1790 r. względem wszystkich dóbr krolewskich Seymami 68. i 75. r. w dziedzictwa nadanych ustanowioney, tudzież opisu o niey przez Deputacyą Seymową i rozróżnionych wyroków Assesoryi i Kom. Skarb:, tudzież nielegalnie przydaney komisyi woyskowey względem dóbr dziedzicznych wareckich zaszłych 1790. fol., k. 6 nlb. Bibl. w Suchej — Krasiń.

— Liturgiey swiętey. y Modlitwy z Doctorow SS. według S. Wschodniey y Apostolskiey Cerkwie zebrane, y na wielu mieyscach z pilnością poprawione. Przydane są do tego y inne Modlitwy na kożdy dzień ś. Oyca naszeº Cyrilla, y Kalendarz dni przez Rok idących z Paschalią. Drukowano w Wilnie Roku 1624. w 16ce, k. 6 nlb., 222 lb. i k. 2 nlb. (końca brak).[1]

Dedyk.: Janowi Ogińskiemu staroście Kormialowskiemu, od Zakonników Cenobii Bractwa Wileńskiego Cerkwi Ducha S.

Pierwsze wydanie wyszło w r. 1605 pod nazwiskiem Berkowskiego (ob. t. XII 499). Sprawozd. z poszuk. w Szwecji, nr 164. Bibl. Upsalska.

— Mszy Świętego Jana Chryzostoma według zwyczaiu cerkwi Ś. Wschodniey, odprawuiącey się. Na iedney paginie ięzykiem słowienskim na drugiey zaś przeciwney paginie ięzykiem Polskim dla informacyi przytomnych. Przez WW. OO. Bazylianów sporządzony y do druku podany. R. P. 1743. w Supraślu w drukarni WW. OO. Bazylianów. w 8ce, str. 126. Uniw. Warsz.

— Toż:.. w Supraślu 1751. w 8ce.

— Toż:... Cerkwi wschodniey odprawuiącey się. Przez WW. OO. Bazylianów Unitów sporządzony. Lwów, w druk. Jana Szlichtyna 1756. w 8ce, kart 36.

Jocher 6467. Krasiń. — Ossol.

— Nauk podług przepisów Publiczney Instrukcyi od Prześwietney Kommissyi nad Edukacyą Narodową w obydwoch Polskach i w W. Xięstwie Litewskiem przez Nayiaśnieysze Stany Rzeczypospolitey na Seymie Roku 1773 uchwaloney, do Szkół Większych Wydziału Lubelskiego stosowany na r. 1781. Pod Rządem X. M. Franciszka Jezierskiego Filozofii Doktora Kollegiaty Kaliskiey Kanonika, Szkół Większych Wydziału Lubelskiego Rektora (1781). fol., str. 1.

Zawiera: Rozkład nauk i przepisy ogólne dla dyrektorów i uczniów. Jagiell.

— (Gruntowny) nauki Chrzesciańskiey iasnemi Ewangelii i rozumu dowodami utwierdzony ku oswieceniu prawowiernych a przekonaniu upornych niedowiarków służący od sławnego Theologa zebrany w wielu już językach wydany a teraz na polski przetłumaczony. W Kaliszu w Drukarni J. O. X. Prymasa 1784. w 8ce, k. 4, str. 190 i rej. k. 3.

Jocher 2824.

Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Postępku Dworu Jmperatorskiego Rossyiskiego Względem Nayjasnieyszey Rzeczypospolitey Polskiey, Z Dedukcyą Praw, Na których on funduie wzięcie w possessyą Wartośći, wyrownywaiącey pretensyom swoim do teyże Rzeczypospolitey. [Tu winieta: gałązka róży]. W Petersburku MDCCLXXIII. (1773). W Drukarni Akademickiey Jmperatorskiey. w 4ce, k. tyt., str. 17.

Wyszło także po francusku pt. Exposé (ob. t. XVI 333).

Broszura dowodzi, że dwór rosyjski zawsze bronił w Polsce lustru wolności i umocnienia prawa obierzczego królów oraz równouprawnienia dysydentów (części obywatelów wyłączonej od urzędów niesprawiedliwym gwałtem). Kupy mniemanych konfederatów przeszkadzały temu. Rząd rosyjski nie mogąc czekać dalej sprawiedliwości zabiera w posesję część ziem polskich. Następuje „Dedukcja praw" do ziem zabranych przez Rosję, oraz: „Krzywdy i szkody ludziom rosyjskim poczynione". Krzywdy te polegają na tym, iż zbiegowie poddani panów gruntowych rosyjskich osiedlali się w Polsce, a urzędy polskie patrzyły na to bezczynnie. Polska miała także gwałcić traktaty handlowe, ustanawiając komory i kontrybucje na gościńcach. Kupców rosyjskich i faktorów więziono w Polsce bezprawnie itp. Jej Imp. Mość musiała sobie sama sprawiedliwość uczynić.

Na broszurę tę odpisał Łojko: Odpowiedź na skrypt (w t. XXI 390).

Porówn. pod Łojko: Zbiór deklaracji, not y czynności (1773) w t. XXI 391. Tu przedruk tej broszury.

— Toż:... [po: Rzeczypospolitey... zamieszczoną jest winieta odmienna niż w pierwszym wydaniu, a mianowicie: na tle krajobrazu dwa drzewa; na prawym wisi arfa]. w 4ce, k. tyt., str. 16.

Czartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. (obie edycje) — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsz. (dwie edycje) — Zieliń.

— Praw Króla Jegomości Pruskiego do Księstwa Pomerellii, i Do Innych Wielu Krajów Krolestwa Polskiego, z dokumentami. w Berlinie, drukował J. J. Decker... MDCCLXXII. (1772). w 4ce, str. 30 i XI. Raczyń.

— Toż:... Praw Krola Jegomosci Pruskiego Do Księstwa Pomerelii I Do Innych Wielu Krajow Krolestwa Polskiego, Z Dokumentami. [Tu winieta: dwie gałązki z owocami, na ich skrzyżowaniu gołąb z gałązką w dziobie]. w Berlinie Drukował Jerzy Jakub Decker

Typograf Krolewski. MDCCLXXII. (1772). w 4ce, k. tyt., str. 32 lb. i 10.

Wydane z polecenia Hertzberga i zapewne za jego współdziałaniem ułożone. Oryginał pisany był po francusku (Exposé des droits). Tekst polski jest przekładem drugiej wersji broszury, pierwsza bowiem wersja została po wydrukowaniu wycofana i niszczona, tak że należy do rzadkości. Obacz o tym korespondencję w dziele Bära Westpreussen I 32 i II 119 (w wydawnictwie: Publikationen aus den preuss. Staatsarchiven Band 83, rok 1909).

Wymienia kraje, które posiada korona polska, a które dom brandenb. „za podaniem się sposobności i pogodnego (sic) czasu sprawiedliwym prawem odzyskać może". Są to 1) Pomerelia (ongiś kraj Gotów, Wandalów itp., potem książąt słowackich, a wreszcie margr. brandenb.). Powołuje się na Dregera i kronikarzy. — 2) Część kraju przyłączona do WPolski, która to część między Drawą a Notecią należała do N. Marchii. — 3) Województwa poznańskie i kaliskie „niesłusznie od Śląska oderwane". — 4) Elbląg. Preskrypcja w pr. natury nie ma miejsca, więc zawsze można się o te kraje upominać. — Na ost. 10 stronach kilka dokumentów, mających te rzekome prawa popierać: 1) Dipl. investiturae Frid. II z r. 1231; 2) Charta Mistvini II 1264; 3) Confirmatio poss. monasterii Olivensis z r. 1291; 4) Transactio Waldemari et Johannis march. brandenb. de decimis terrae inter Noteszam z r. 1312; 5) Dipl. Vladislai regis 1405; 6) Charta Ulrici de Oest 1408.

Wyszło także równocześnie po łacinie (ob. Expositio) i po niemiecku (Ausführung). — Przedruk tekstu francuskiego w Hertzberga Recueil.

Odpowiadał na to Łojko: Wywód hist. praw króla pruskiego do Pomerelii i Prus polsk. roztrząsający oraz odpowiedź na pismo pt. Wykład (1773). w 4ce, str. 151. — Praca Łojki wyszła również po francusku i po łacinie (Disquisitio).

Askenazy Przymierze polsko-pruskie (1919) str. 240. — Reiche Die politische Literatur unter Friedr. 1891. — Arnold Gesch. der deutschen Polenliteratur 1900 str. 219. — Bandtkie Hist. druk. Król. Pols. III 35.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Czetw. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— praw dyssydentów (1766)... ob. Expositio iurium eorum qui Dissidentium (w t. XVI 133) — Prawa dissidentów (1766, w t. XXV 216).

Książki polskiej pt. Wykład praw dyssydentów (1766) nie znam; wydanie polskie Expositionis nosi tytuł „Prawa dyssydentów". — Ale istnieje odpowiedź z r. 1767 pt.: „Rozmowa dwuch kawalerow... o piśmie, które wyszło z napisem Wykład praw dyssydenckich..." a więc można by przypuszczać, że ukazało się dziełko pt. Wykład praw dyssydenckich. — Także ks. Ignacy Grabowski tytułuje swoją odpowiedź na „Prawa dyssydentów" w następujący sposób: Prawa powszechne przeciw drukowanemu wykładowi praw dyssydenckich. — Nie można przeto wykluczyć, że „Wykład" się ukazał, a tylko mnie nie jest znany.

O polemice powyższej podał pobieżną wzmiankę Smoleński Przewrót umysłowy (1891) str. 227.

— Prozb Exulantów. Gratitudo Exulantom. (Bez roku). fol., k. 2.

Obywatele inflantscy, exulanci po przejściu ziemi inflantskiej pod panowanie rosyjskie, upraszają Króla i Prześwietne Stany Sejmujące Rzeczypospolitej, ażeby Desiderium onych pod tytułem: Gratitudo Exulantom do Ustaw Konstytucyjnych przyjęte zostało. T. P. N. w Poznaniu.

— ob. Exulanci.

— Praw O Juryzdykcyi Starostow Grodowych I Jch Sędziow. [Tu winieta: w barokowym ornamencie otwarta książka]. w Warszawie 1785. w Drukarni J. K. Mci i Rzeczypospolitey, u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i str. 69.

W r. 1783 wniósł zażalenie Wacław Rogoziński do Rady Nieustającej o bezprawnie przedsięwziętą egzekucję przez sąd grodzki warsz. Stąd wyłonił się spór zasadniczy między sądem grodzkim a magistratem miasta Warszawy o zakres jurysdykcji sądu grodzkiego, względnie o „ścieśnianie" przez ten sąd kompetencji magistratu m. Warszawy. Broszura niniejsza zawiera akta tego sporu: 1) memoriał Rogozińskiego; 2) wyjaśnienie starosty warsz. wraz z dowodami o jego zaprowadzeniu i o jego kompetencji (str. 4—21); 3) notę miasta Warszawy przesłaną w tej sprawie do Depart. Sprawiedliwości (str. 21); 4) odpowiedź grodu (str. 31) z obszernym wywodem prawnym; 5) wreszcie uniwersał króla „za zdaniem rady", rozstrzygający kwestię sporną niemal całkowicie na korzyść grodu. Podpisani Maciej Garnysz, K. Raczyński, Adam Naruszewicz. Dat. 12 maja 1783.

Podał te akta do druku widocznie starosta grodzki.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasiń. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— początkowych prawideł Ekonomiki politycznej z przystosowaniem

przepisów gospodarstwa narodowego do onego wydźwignienia i polepszenia stosownie do aktualnego stanu, w którym rzeczy zostaią. W Warszawie 1790. w 8ce, str. 287.

Porównaj: Wybór.
Egzemplarza nie odszukałem.
Czartor. — Zieliń.

— słów Pawła św. Jeden iest Bog... (1564)... ob. Paweł Grzegorz z Brzezin.

— słów do wyrozumienia trudnych: które w Kalendarzach rocznych położone, o Królestwach, Xięstwach, Województwach, Ziemiach, Miastach y Osobach różnych prognostyków. Z drukarni Akademii Zamoyskiey wydany r. 1698. w 4ce. Dzików.

— snów... Kraków 1660.

— snów... Toruń 1694. w 8ce.

— Tož:... Kraków, Schedel 1696.

Ob. „Kraj" petersb. 1898 nr 18 str. 211.
Żadna z tych edycji nie jest mi znana.

— nocnych snów dwornemu czytelnikowi dla uspokojenia się w zamysłach (Toruń 1721)... ob. Interpretatio (w t. XVIII 596).

„Wykład snow" wychodził najpierw w języku łacińskim (już w w. XVI kilkakrotnie), potem i po polsku. Wydawano go pod nazwiskiem proroka Daniela (obacz). W r. 1660 wydrukowano taki wykład snow Daniela w Krakowie; w r. 1717 przedrukował go również w Krakowie drukarz Domański. Była też jakaś edycja Schedla (około r. 1700), z której przetłumaczono „Wykład snow" na język rosyjski i ogłoszono drukiem w Moskwie.
W jakim stosunku pozostają te druki do senników z końca w. XVIII, należałoby dopiero wyjaśnić. Sennikowi Daniela (Somnia Danielis) poświęcił kilka uwag Brückner Liter. relig. I 65.

— Snów Nocnych. Dowcipnemu Czytelnikowi, dla uspokoienia się w zamysłach iego z siedmiu Płanet i dwunastu Znamion Niebieskich Prognostyku. Alfabetycznie Sporządzony Do tego przydana iest Praktyka Pitagoresa wielkiego Filozofa, a oraz inne dla nauki i ciekawości krotochfilne na Litery z całego Alfabetu. Praktykowania Przedrukowane Roku Tego. w 8ce, k. tyt., str. 37 (sygn. C_2).

Druk pochodzi z ostatnich lat w. XVIII, ale rok nie zaznaczony. Być może z r. 1793. Jest to zapewne przeróbka poprzedniego dziełka.
Na odwr. k. tyt.: Informacya dla łaskawego czytelnika; zawiera ona pouczenie, że interpretując sen trzeba wziąć pod uwagę czas, miejsce, godność śpiącego i wedle tego wykładać. Sny zsyła Bóg.
Potem na str. 4—19 uszeregowane są alfabetycznie sny (anioł, arka, alba, bawełniane drzewo... itd.) i ich wykład. Resztę dziełka zajmuje objaśnienie natury planet i ich własności, dalej właściwości snów miewanych wedle dni, miesięcy i godzin. Jakich dni w roku człowiek powinien się strzec, bo są nieszczęśliwe. Cały ten sennik obliczony na poziom małej kultury i na idącą za tym łatwowierność.
Ossol.

— snów albo sposób prawdziwy do wygrania w loteryi, od pewnego Włoskiego astronoma wydany. W Warszawie 1792. w 8ce, str. 32.

— sprawy przychodzącey pod rozpoznanie Trybunału przy Rugach o seymiki deputackie powiatu Kowieńskiego 1785 Roku. fol., k. 2. Uniw. Warsz.

— ustaw Kapituły ostatniey Brzeskiey w r. 1772 w miesiącu Lutym odprawioney wiernie z łacińskiego na polski język przewiedzionych. 1772. w 8ce, str. 63 lb. Krasiń.

— Vt, Re, Mi, Fa, Sol, La. Głosow tych sześć Muzycznych. Według Muzykow y Kantorow, Wokalistow, Choralistow, Instrumentalistow ogolnie wszystkich, secundum Praecepta ich, Politycznie Opisany. [Tu ozdobnik]. OMnes Cantores, naturaliter amant humores, Adde: Et quotquot sunt in mundo sapidos liquores. Lepiey ci że wżdy przećie co kolwiek vmieią. A z owych Czyżow wyschłych wiesz iáko się śmieią? Si vox est, canta: si mollia brachia, salta, Et quacunq; potes Arte placere, place. Dobryś chłop: Albo krzykni álbo pełnić wykni, Ieśliś chyży: Albo sie o Taneczek przymkni. &c. [Tu ozdobnik]. Cracoviae, Anno Domini, 1633. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwr. k. tyt. kursywą wiersz: Do Pánow Muzykow, gdzie im szyderczo doradza, aby go na gratysa zaprosili do Gładysza: „Węgrzyn drogi, miod szkodzący. Dobryć owo co nie chrzcący. Gust, sapor, color zielony, O tym tytuł iest złożony".

Utwór składa się z sześciu „głosów“ zatytułowanych Ut (Utiliter), Re (Realiter), Mi (Mirabiliter), Fa (Familiariter), Sol (Solemniter), La (Lamentabiliter). Każdy z tych głosów zajmuje całą stronę (wierszem trzynastozgłoskowym). Treść polega na szyderczych uwagach o życiu i piciu muzyków. A więc pod Ut mówi o tym, jak pijąc „w gębie krty miary nie mają“... Pod Re, jak im oczy mgłą zachodzą i dyskursy wtedy jako w roju pszczoł coraz nowe... Pod Mi, jak ksiądz Woroniecki(?) kazał też krzyżować, więc i oni na krzyż piją. Pod Fa wypomina im jakąś dorodną Zofię i wylicza instrumenty (organy, rożek, skrzypki, pomykaczka by trąba, sałamaje, cytary, lutnie), jakich używa ona muzyczna szkoła. Pod Sol, jak po szynkach grają koncerty. Pod La, jak muzyk uczy żonę śpiewać, to ją po łbu, po bokach, po grzbiecie notuje. — Całość niedołężnie wierszowana, pełna jest aluzji do jakichś ówczesnych stosunków i muzyków. Często przeplata autor wiersze łaciną i wyrażeniami technicznymi. O tym, aby autor „przedrzeźniał“ tu III satyrę Horacjusza (jak twierdzi Maciejowski Piśm. III 140), nie ma mowy.

Załuski Bibl. poet. str. 26. — Juszyński Dykcjon. II 462. — Badecki Liter. mieszcz. 1925 nr 165 (podaje repr. tytułu i przedruk wiersza na k. tytuł.).

Bawor. — Ossol.

— ob. Beccaria (o cnotach 1773, o przestępstwach 1772) — Gilowski P. (Katechizmu 1579, 1605) — Karpowicz Leon (modlitwy otcze nasz 1620) — Krzyżanowski Hier. (Creda 1566) — Ludkowicz P. (wiary 1611) — Michałowski Szczep. (prawa przyrodzonego 1793) — Odpowiedź (postępku 1773) — Ogiński M. (sprawy 1751) — Paszkowski Mar. (Bogiń słowieńs. 1608) — Paweł G. (miejsc Starego i Nowego Testamentu 1568) — Schlichting Jon. (prawdz. o bostwie 1645) — Smalcius Wal. (Krótki ewangelii 1607) — Socyn (na kapitułę Jana św. 1568) — Sudrowiusz (na modlitwę Pańską 1580) — Turrecremata (reguły S. Benedykta) — Tylkowski Wojciech (Paraphrasis Psalmow 1688) — Wojciechowski Franc. (Sprawy 1778) — Wybicki J. (rzekospławności 1782; obacz też: Czajkowski F.).

Wykłady ob. Palafox (listów) — Wykład (snów 1660—1792).

Wyklęcie ministrów... ob. Cichowski.

Wykopaliska (urny, monety, bożki) ob. Adelt (1741) — Bayer Teof. (De nummis romanis 1722—3) — Bürger (1778) — Duńczewski St. (Kalendarz 1767) — Eckhardt (Idola ex agro eruta 1734) — Fischer Chr. (1716) — Frentzel (Frenzel) (De diis et idolis 1691) — Grabowski Adam (tableau en relief 1752) — Grosser Sam. (1714) — Henel (Silesia renovata 795) — Herrman L. (Maslografia 1711) — Masch (Obotrytów 1771) — Meller (Hist. urnae sepulcralis 1679) — Reusch Kr. (1724) — Rhode J. J. — Richter J. G. (Götzen Dienst Wenden 1740) — Rzączyński Gab. (Hist. natur. 1721) — Schütz Kasp. (Historia 1592) — Schultz Jerzy Paweł (Das gel. Preussen) — Stief (De urnis 1704) — Urny — Wogen (Die altert. Rhetra 1771) — Volckman (Silesia subterranea 1720).

Finkel Bibl. str. 588 i 1576. — O starożytnych wykopaliskach na Śląsku z w. XVII i XVIII zestawia dawną literaturę Thomas Literaturgeschichte I 186 i 363.

Wykorzenieniu (O) złego ob. Alwarez (Paz 1618).

(Wykowska Marianna). Wywod sprawy z strony W. Maryanny z Rudzińskich Wykowskiey Kasztelanowy Wyszogrodzkiey z W. Szwieykowskim Kasztelanem Kamienieckim i innymi... w celu zniesienia dekretu ultimae instantiae niesłusznie zaskarzoney etc. (Starostwo Niechworowskie). fol., k. 2.

— Summarium. Powodowie: UUr. Stan. Krajewski, Ignacy Gomuliński, Instygatorowie koronni, z urzędu swego czyniący; W. Maryanna z Rudzińskich, niegdy W. Kazimierza Wykowskiego, kasztelana Wyszogrodzkiego małżonka, pozostała wdowa, w assystencyi J. O. Xięcia Imci Michała Poniatowskiego, Korony Polskiey y W. X. Litt. Prymasa, czyniąca matka. UUr. Ignacy y Grzegórz, kasztelanicowie Wyszogrodzcy, synowie Wykowscy dóbr Starostwa Niechworowskiego, z przyległościami, Kryłowką y Kotowką dożywotnią, y emfiteutyczni possessorowie Mikołay Wykowski, Felix Kamiński, Niechworowska, Kryłowiecka i Ko-

towska gromady. Pozwani: UUr. Franciszek y Helena z Leśnickich Grocholscy, Miecznikowie koronni, dóbr miasteczka Czerwoney dziedzice. (około 1784 r.). fol., str. 27. Jagiell.

— Summarium. Powodowie: UUr. Stanisław Krajewski, Ignacy Gomuliński Instygatorowie koronni, z Urzędu swego czyniący. W. Maryanna z Rudzińskich niegdy W Kazimierza Wykowskiego, kasztelana Wyszogrodzkiego małżonka, pozostała wdowa, w assystencyi J. O. Xięcia Imci Michała Poniatowskiego, Korony Polskiey y W. X. Litt. Prymasa czyniąca matka. UUr. Ignacy y Grzegórz, kasztelanicowie Wyszogrodzcy, synowie Wykowscy dóbr starostwa Niechworowskiego, z przyległościami Kryłowką i Kotowką dożywotnią, y emfiteutyczni possessorowie, Mikołay Wykowski, Felix Kamiński, Niechworowska, Kryłowiecka y Kotowska gromady. Pozwany: W. Leonard Marcin Swieykowski, kasztelan Kamieniecki, dobra Zerdele czyli Chałaimgrodek posiadający. fol., str. 38.

Dokumenty od r. 1494—1784. Jagiell.

Wykoski ob. Wyhowski.

Wykowski Aleksander ob. Kwiatkiewicz M. (1687—9).

WYKOWSKI Felicjan od św. Jana Kantego (pseudonim: Odenil Apesuntski) (ur. 1754 † w Dombrowicy 1803) Na Jmieniny JW. JX. Pawła Xawerego Brzostowskiego Referendarza W. X. Lit. fol., k. 1.

Ten wiersz podpisał: Odenil Apesuntski P. A.

— Malowanie JW. Tyszkiewiczowy Pisarzowey W. W. X. L. fol., k. 1.

Podpisał się Odenil Apesuntski.

— Do JWJ. Pana Podkomorzego Woiewodz. Wileńskiego (Giedroycia) po odebranym orderze S. Stanisława 1778. fol., k. 1.

Podp. Odenil Apesuntski.

— Oświadczenie prawdziwey przyjaźni W. J. P. Józefowi Wińczy Skarbnikowi Orszańskiemu w dzień Jmienin. w Wilnie 1778.

Podpisał: Odenil Apesuntski Pasterz Arkadyjski.

Kilka jego wierszy jest ogłoszonych w „Zabawach przyj. i pożyt.".

— Nayiaśnieyszemu Panu swemu miłościwemu udarowany medalem złotym tłómacz książki o Rzeczywistości Religii chrześciańskiey dzięki czyni. (1782). w 4ce, k. 2.

Ob. t. XXV str. 33. — Tłumaczył Jenniga. Jagiell. — Zieliń.

— Propositiones Theologicae iuxta mentem Angelici Praeceptoris. Romae ex typogr. Joan. Zempel. w 4ce, str. 9.

Drobnym drukiem.
Jocher 2668.

(Wykowski Felicjan). Do Jegomości Xiędza... Ex-Provinciała Litewskiego z okoliczności wyjazdu Jego z Wilna do Polski 1775. fol. Uniw. Wileń.

— Reverendissimo patri Feliciano Wykowski Schol. Piar. per Lithuaniam praeposito Provinciali, die suo nominali. Epigramma (1770). fol., k. 1.

Podp. G. D. Schol. P. Razem strof 10. Uniw. Wileń.

— Do Nayprzewielebnieyszego w Bogu Jegomości Xiędza Felicyana Wykowskiego Ex-Prowincyała Konwiktu Wileńskiego Schol. Piarum 1778. fol., k. 1.

Są tu te wiersze: Wykowski! co rym nucisz słodko-płynnem brzmieniem I gładko i dowcipnie pod naszem imieniem; Nam zaszczyt, sobie sławę, a miejscu ozdobę Jednasz, i niewątpliwą dajesz zawsze probę, Że słusznie Odenilla masz na sobie imie. To jest nasze o tobie zdanie, ku twej stymie: Że w Apollina i Muz rymownej gonitwie, Co w Polszcze Naruszewicz, to Ty jesteś w Litwie.

— ob. Jenning (Widok religij 1782) — Quintylian (Siruć, approb.).

Janozki Lexic. II 154. — Encykl. Org. XXVIII 38. — Horanyi Script. II 851—3.

Wykowski Grzegorz i Ignacy ob. Quaestiones (1766).

(Wykowski Kazimierz). Ponieważ W. Kazimierz Wykowski Kaszt. Wyszogrodzki etc. etc. (Assekuracya summy sto tysięcy Złł. Pol. in vim recompensae temuż W. Wykowskiemu Kasztelanowi Wyszogr. i Sukcessorom jego). fol., karta 1. T. P. N. w Poznaniu.

WYKOWSKI Stanisław Jan Kanty (1731 † 1806). Ad serenissimum Poloniarum regem oratio per... S. P. clericum. Vilnae, ex typ. S. R. M. et Rei-

publ. Schol. Piarum 1764. w 8ce, k. 2 i str. 29.

Cenzor A. Horain biskup.
Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Toż:... Vilnae... w 4ce, ark. H_2 (kart 19).

Ded. Stanislao Augusto sapienti pio pacifico, felici, electo, et renuntiato, Polonor. regi, magno duci Lituanor., patre Stanislao Comite Poniatovio, primario regni senatore, matre Constantia Principe Czartoryskia, a regio Iagellonum sangvine, oriunda prognato... Ioannes Cant. Stanislaus Wykowski de clericis regularibus Scholar. Piar. Czartor. — Ossol.

— ob. Konarski Stan.

Janocki Lexic. II 156. — Wizerunki i roztrząs. (1838) t. II str. 101.

WYKOWSKI Sebastian od św. Stanisława, pijar (ur. 1700 † 1764). Caput Palladis Cunae, Augustale Consiliorum, Verticis Augusti Mens, Mentis Generosae Idea. Domûs Pomianiae Frons & Corona; In Jllustrissimo Excellentissimo Domino D. Gaspare In Cienia Cienski, Venatore Curiae Regni; Ad Comitia Generalia Ex Palatinatu Siradiensi Legato. Cultu Studij Theologici Collegij Regij Varsaviensis Scholarum Piarum Aestimatum. Anno Quo Incarnata Sapientia humanae Saluti Consuluit 1726. [Tu linia]. Varsaviae Typis S. R. M. Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. k. tyt. herby. — Dedykacja panegiryku wierszem i prozą. Na końcu: Conclusiones theologicae de ultimo fine hominis seu beatitudine ad mentem Aug. Doctoris .. Disputabuntur in Coll. regio vars. Sch. P. defendente Patre Sebastiano a S. Stanislao sub praes. Severini a Matre Dei A. D. 1726.

Być może, że autor konkluzji był także autorem części panegirycznej?
Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Dux Amor in Campo Honoris et Fortunae Marti Bellonam Illustrissimo Excellent. DD. Severino Comiti in Rozdoł et Rejowiec Rzewuski Chełmensi Neosielecensi etc. Capitaneo Illustrissimam Excellentissimam Dominam D. Barbaram Szembekoviam Dapiferidam Regni Desponsans a Devinctissimo Magnis Nominibus Collegio Varsoviense Scholarum Piarum Inter Publicos applausus Panegyrico cultu Adornatus Anno Domini MDCCXXVI. Varsaviae Typis S. R. M. Schol. Piar. 1726. fol., k. 14. Ossol.

— Kazanie podczas sollemnizacji św. Wincentego... ob. t. XXXIII str. 43 (Beatyfikacya wielk. sługi 1731).

— Korona Kolumny y Gryfa z pereł cnót osobliwych, z dyamentów prześwietnych imion szacowna przy weselnym akcie Wżnego Jmci Pana Alexandra Walewskiego Starosty Wartskiego etc. z Wżną Jmci Panną Petronellą Bykowską przez Muzy piotrkowskiego Scholarum Piarum Collegium polskiemu światu do stymy y waloru podana roku 1722. fol., 4 ark.

Na odwr. str. tyt. herby oblubieńców, a pod nimi 4 wiersz polski.
Juszyński Dykc. II mylnie ma pod Wyszyńskim. Uniw. Warsz.

— Labor Deorum Columna characteribus virtutis sapientiae et honoris insignita ad nuptialem actum Illustris et Magnifici Dni Alexandri de Walewicz Walewski Vartensis etc. Capitanei ac Illustris et Magnificae Dominae Petronellae Bykowska obsequio Apollinis Petricoviensis Scholarum Piarum adornata anno lapidis angularis 1722. Typis Clari Montis Częstochoviensis. fol., 1 arkusz.

Na odwr. str. tyt. herby oblubieńców; pod nimi 2 czterowiersze łac. — Brak końca.
Juszyński Dykc. II mylnie ma pod Wyszyńskim. Uniw. Warsz.

— Teatrum publicznych żalów po śmierci nieśmiertelney pamięci J. Wżnego Jmci Pana Jakuba Rybińskiego Wojewody Chełmińskiego, Generała Artyleryi Koronney, na widok polskiego świata otworzone, dla ulgi serdecznego smutku JW. Jmci Pani Heleny z Potockich Rybińskiey Wojewodziny Chełmińskiey, Kowalewskiey, Wiślickiey, Lipieńskiey, Lipnickiey itd. Starościny przy akcie pogrzebowym przez Collegium Warszawskie Scholarum Piarum w żałobney symetryi prezentowane r. 1726. W Warszawie w drukarni WW. OO. Scholarum Piarum fol., k. 2 nlb.

Opłakuje śmierć wojewody i żegna go w imieniu wszystkich władz państwa.
Juszyński Dykc. II przyznaje to Wyszyńskiemu. — Bielski Vita podaje z datą 1727

i pisze: in funere Helenae Rybińska. — Za nim powtarza Bartoszewicz Szkice z dziejów saskich (Dzieła VII) str. 186. Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— ob. Wincenty a Paulo (Beatyfikacya 1731).

Bielski Vita piar. 19. — Janoski Lexic. II 163. — Encykl. Orgelbr. XXVIII s. 38. — Horanyi Scriptor. II 853—5.

Wykrotowicz Gabriel ob. Josaphat a S. Franc. (Princeps 1723).

Wykszycki ob. Wyxycki.

Wyłączenie kommissyi woyskowo-cywilney dla ziemi Mielnickiey... obacz Actum (15 lutego 1790).

WYLAMOWSKI Maciej. Solea Veritatis Philosophicae In Alma Academia Vilnensis Societatis Iesv. Pro Lavrea Magisterii Philosophici Conseqvenda A Matthia Wylamowski, Artivm Liberalivm Et Philosophiae Baccalavreo Propvgnanda. [Tu winieta: ornament linearny]. Vilnae Typis Acad. Societatis Iesv Anno D. 1619. [Tytuł w ozdobnej ramie]. w 4ce, k. tyt. i k 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i 4-wiersz łaciński: In stemma. Dedykacja Macieja Wylamowskiego Stanislao Kiszka episc. Samogitiae. Zawiera tezy z logiki, fizjologii, meteorologii, animistyki, matematyki i metafizyki (naturalis theologia). Na końcu: Defendentur Mense maio die 5. — Praeside Jacobo Olszewski, jak dopisano na egz. bibl. Uniw. Warsz.

Żadnych autorów nie przytacza, nawet dzieł Aryst., na którym się opiera.

Uniw. Warsz.

Wyleżyński Wojciech ob. Poklatecki (Pogrom 1595).

Wyliam Jan ob. Arnoldus Nic. (Refutatio 1646).

Wyliam Krzysztof ob. Wyliam Stan.

WYLIAM Stanisław z Kaliszan. Disputatio Politica Prima, De Regis Virtutibus, Officio. Et potestate. Qvam Divina fretus Gratia Sub Praesidio D. Johannis Philemonis, Historiarum & Politices in Illustri Schola Auriaco-Bredana Professoris, Publico examini subjectam pro virili defendet. Stanislaus Wyliam De Kaliszany Eques Polonus. die... [dopisano: 12] Maij, loco horisque solitis. [Tu: globus]. Bredae, Ex Officina Ioannis a Waesberge, Illustris Scholae & Collegii Auriaci Typographi Iurati. cIɔIɔXLIX. (1649) w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Disputatio Politica Secvnda. De Regis Potestate, Avtoritate, Majestate, Et Juribus. Qvam Divina adspirante Gratia Sub Praesidio D. Johannis Philemonis, Historiarum & Politices in Illustri Schola Auriaco-Bredana Professoris, Publicae oppugnationi subjectam, tuebitur Stanislaus Wyliam De Kaliszany Eques Polonus. die... [dopisano 20] Maij, loco horisque solitis. [Tu: globus]. Bredae, Ex Officina Ioannis a Waesberge, Illustris Scholae & Collegii Auriaci Typographi Iurati. cIɔIɔXLIX. (1649). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Część I dedykowana: Christophoro Wyliam de Kaliszany genitori meo. — Część II: Domino Zbygneo de Goray Goraiski, castellano chelmensi; datow. Bredae Kal. Maii 1649. Zaczyna od słów: Jllustrem familiam Goraiscianam, ab Hunnorum Regibus ortum duxisse, nemo nisi qui in Historia Polonica peregrinus et hospes est, ignorare potest etc.

Część I składa się ze 144 tez. Wypowiada w nich pogląd, iż władza monarsza ma dwojaki zakres: kościelny i polityczny. Habent enim reges potestatem res ecclesiae constituendi atque ordinandi. Do królów należy cura ecclesiae, reformatio cultus, zwoływanie synodów, de ceremoniis et ritibus eccles. decernere, jus vocandi ministros, de causis inter ministros et episcopos decernere. Jako dowody cytuje ustępy ze Starego Testamentu i z Corpus juris civ. Jednak nie powinien król używać środków tyrań. (conscientiis subditorum jugum non imponatur). Dysydentów chrześcijan może tolerować! Ma karać za przekraczanie przykazań Dekalogu. — Obszernie wymienia polityczne zadania monarchy (zadania głównie administracyjne: cura commerciorum, educatio juventutis, xenodochia itp.). — Radzi monarchom szanować wolności poddanych, nie obciążać ich podatkami, starać się o kolonie, persuadere et animos subditorum praeparare, tak aby byli monarsze życzliwi. Ma być zawsze uprzejmy i łagodny. Ma rozdawać praemia. Nie ma wspierać obcych tyranów. Ma się strzec złych doradców i delatorów itp. Kreśląc ten parenetyczny wzór księcia cytuje Plutarcha, Tacyta, Arystot., Ksenofonta.

W części II (tez 71) wyjaśnia, co to jest potestas ordinaria et absoluta, jaką mają principes. Należy się im ona bądź ipso jure, bądź ex privilegio, bądź diuturna consue-

tudine. Dięki tej władzy mogą oni uchylać prawa (derogare), ale są w tym ograniczeni przez jus divinum et naturale (immutabile). Jus gentium mogą w pewnych warunkach uchylać. Jest więc princeps legibus solutus (Ulpianus), ale powinien volens legibus sese subjicere. — W tezie 52 i nast. omawia pojęcie suwerenności czyli „majestas" królewskiej. Przytacza definicję Bodinusa: summa, perpetua atque legibus soluta potestas in cives... i polemizuje z nią. Zamiast niej stawia rozróżnienie majestas imperantis i majestas imperii, i stara się wyciągnąć konsekwencje, co należy do jednej, a co do drugiej. Wylicza 12 większych i 12 mniejszych prerogatyw królewskich, z których niektóre także i niższym książętom przysługują. Największą trudność sprawia mu fakt, że jura regis nie we wszystkich państwach są jednakowe: novimus enim pro varietate regnorum diversa esse jura et leges eorundem, diversam potestatem in aliis majorem in aliis minorem, quae exacte sciri non possunt, nisi ab homine in omnium gentium historiis adprime versato.

Zdaje się, że ma tu na myśli różnice między swoimi tezami a stanem rzeczy w Polsce, gdzie tezy o „princeps legibus solutus" nie mogły być stosowane.

Zbig. Gorajski, któremu jest część II dedykowana, należał do wyznania reform., więc zapewne i Wyliam był tego wyznania. Naukę o omnipotencji monarchy zwłaszcza w sprawach relig. zaczerpnął zapewne od swego profesora w Bredzie, ale starał się ją złagodzić i dostosować do stosunków polskich. Ossol.

— ob. Arnoldus Nic. (Refutatio 1646).

Wyliamowna Anna de Kaliszan ob. Belzycianum Gymnasium (1640) — Słupecki Jerzy (Monile 1640).

Vylna ob. Verhael (1701) — Wilno.

(Wyłożenie). Panskiey Modlitwy krzesćiyáńskie Náuczone, y Mądre wyłożenye, Z łáćińskiego ná Polski yęzyk przetłumáczone. [Tu ozdobnik]. Mathei XVII. Toć yest syn moy miły, wktorym mi sye dobrze zlubiło, tegoż słuchayćye. [Tytuł w ramce złożonej z postaci aniołków i z ornamentu roślinnego]. [Na końcu:] Prásowano w Krákowye przez Hieronimá Vietorá. Látá. 1543. w 8ce, k. tyt. i k. 57 nlb. (sygn. H_1, ale sygn. pod koniec pomylone).

Rozpoczyna dziełko: Przemowa do Cćicyelá Krźesćiáńskyego, datow. 11 marca 1543. Tłumacz mówi, że dziełko oryginalne było łacińskie, „nye wyem kogo, bo sye nye napisał". Autor był biegły w języku łac. i był sługa Pana swego dobry i wierny. „Przetom to spilnoscyą przebyegssy wedle skromnosci dowcipu mego y poki mye imo insse moye zanyeprozuyenya dostać mogło, na polski przełożył".

Zapowiada też, że ma zamiar przełożyć „ostatek tych xyążek, to yest na nyektore psalmy krześcyanskye y nabożne rozmyslanya".

Język przekładu, podobnie jak i pisownia, są nieporadne, staroświeckie, pełne form już w połowie w. XVI rzadkich. Tekst Modlitwy Pańskiej brzmi: Oycze nasz yenżeś yest w nyebyesyech swyęć syę imyę twe, przydźi krolestwo twe... itd.

Dziełko składa się z ustępów zawierających wykład poszczególnych próśb Ojczenasza, przy każdej prośbie dodana jest stosowna „Modlitwa", jedna lub kilka. Wykład polega na cytatach z ewangelii lub ze St. Test. odpowiadających danej prośbie. — Na samym końcu jest zamieszczona: Modlitwa na krotce wszyćki syedm prośb w modlitwye Panskyey wyrażonych wsobye zamykająca.

Poszczególne „prośby" są poprzedzielane rycinami. Jest ich dziesięć prócz karty tytułowej: Chrystus i apostołowie, Modlitwa do Boga, Zesłanie Ducha św., Droga krzyżowa, Kazanie, Więźniowie, Pokusa, Śmierć starca w łożu, oraz powtórnie użyte klocki Chrystusa i apostołów oraz Zesłanie Ducha św. Na jednym drzeworycie u dołu widoczna sygnatura M. Czy był to krakowski sztycharz, czy też klocki sprowadzono z Niemiec, trudno rozstrzygnąć.

Raczej jednak mamy do czynienia z wyrobem miejscowym, sądząc po stylu. 1) szereg pokrewnych drzeworytów, niektóre nawet bardzo bliskie, spotkać można w Muczkowskiego Zbiorze drzeworytów (1848); 2) w niektórych drzeworytach „Wyłożenia" natrafia się na silne gotyckie tradycje idące od Stwosza np. „Zesłanie Ducha św." lub „Chrystus i apostołowie".

Dziełko to jest odmienne od wykładu Ojczenasza Erazmowego. Mogłaby się nasuwać możliwość, że to utwór protestancki i że dlatego nazwiska autora nie położono; ale śladów protestantyzmu w tekście nie dostrzegłem. Ale i o Kościele katolickim nie ma nigdzie w tekście wzmianki. Z pisarzy kościeln. cytowany tylko św. Chryzostom, Ambroży, Augustyn, Cyprian, Euzebiusz.

Jocher 2862 i noty. — Maciejowski Piśm. tom dodatk. 351. Czartor.

Wyłożenie nauk dla szkół Nowodworskich krakowskich. 1777. w 8ce. Ossol.

— materyi nauk, które Ichm. kawalerowie w Collegium Nobilium warszawskiem Sch. Piarum traktowali w miesiącu czerwcu y lipcu 1773. w 4ce. Ossol.

— Toż:... 1774. w 4ce.
Zarazem: Rejestr uczniów. Ossol.
— Toż:... r. 1775. w 4ce.
— Toż:... r. 1776. w 4ce.
— Toż:... w Kollegium Nobilium Warszawskim Scholarum Piarum traktowali y z nich przy końcu Roku publiczne dawali dowody w miesiącu lipcu Roku 1777. w 4ce, k. 17 nlb.
Uniw. Warsz.
— Toż:... traktowali y z nich przy końcu roku publiczne dawali dowody w miesiącu Lipcu 1778. w 4ce.
Czartor. — Jagiell.
— Toż:... traktowali y z nich przy końcu Roku publiczne dawali dowody w Miesiącu Lipcu 1779. w 4ce, k. 18.
Uniw. Warsz.
— Toż:... r. 1780. w 4ce.
— Toż:... w Collegium Nobilium warszawskiem XX. Piarów w przeciągu całego roku traktowali y z nich w miesiącu lipcu r. 1781 dawali dowody. w 4ce.
Krasiń. — Uniw. Kijow.
— materyi nauk, które Ichm. kawalerowie w Konwikcie S. P. traktowali w mies. lipcu 1782. Lwów, 1782 w 4ce.
Ossol.
— Toż:... za rok 1783. w 4ce.
— materyi nauk, które kawalerowie w konwikcie Rzeszowskim S. P. traktowali i z nich dawali dowody 1782. w Lwowie. w 4ce, ark. B_4.
— Toż:... Które, Ichmość Konwiktorowie W Collegium Nobilium Warszawskim XX. Scholarum Piarum w przeciągu całego Roku traktowali, i z nich w Miesiącu Lipcu Roku 1784. dawali dowody. w 4ce, k. tyt. i k. 23 nlb.
Program ułożony jest klasami. Wylicza więc wszystkie nauki, jakie w danej klasie są nauczane (wraz z rozkładem treści), po czym wymienia nazwiska uczniów, którzy na pytania w tym zakresie postawione będą odpowiadać. W klasie VI uczono wymowy, poezji (estetyka i historia), historii narodu polskiego (czytywano wypisy z Kromera), prawa politycznego polskiego (bardzo obszerne streszczenie), logiki, historii kunsztów (wynalazków), języka łacińskiego i ojczystego. — W klasie V uczono fizyki, higieny, geometrii, prawa narodów, początków społeczeństwa i nauki ogólnej o państwie. — W kl. IV prawa natury, geometrii, kreślenia map, algebry, rolnictwa itp. — W kl. III nauki moralnej, historii starożytnej, geometrii, ogrodnictwa. — W kl. II historii świętej, arytmetyki, miernictwa, początków hist. naturalnej, nauki moralnej, gramatyki polskiej; czytano też „Wypisy z autorów klas". — W kl. I nauki moralnej, arytmetyki, gramatyki etc. Na końcu objaśnienia o osobnych lekcjach z franc. i niemieckiego.
Czartor. — Jagiell.
— Toż:... za rok 1785. w 4ce.
Bibl. w Suchej.
— (Dyplomatyczne krotkie) związków y obligacyi Powiatu Piltyńskiego względem Rzeczypospolitey Polskiey. w 4ce, str. 15.
Jest tu nadto: List rewersalny Stanów Rzpltey dany względem podatku 17 maja 1774 r. (str. 13—15).
Bibl. w Suchej — Czartor. — Zieliń.
— moralnych przymiotów i powinności stanu woyskowego... ob. Brodowski (1780).

Wyłożenije prawosławnoj wiery... ob. Zyzani (1627).

Wyłuszczenie sprawy obywatelów stanu rycerskiego ziemi Łomżyńskiey y Rożańskiey, z czasem wzrastającey proboszczów Sielunskich przemocy, y pod tym imieniem czyli nazwiskiem szlachty Sielunskiey nieprzyzwoicie mianowanych y pod juryzdykcyę tychże proboszczów bezprawnie podgarnąć usiłowanych. fol., str. 28.
Ob. Sieluń. Bibl. w Suchej.
— praw ob. Chromiński Kaz.

Wymiar nadgrody dla komissarzow nadzwyczaynych Skarbu Rzpltey. (Projekt do prawa). fol., str. 7.
Bibl. w Suchej.
— obywatelskiey sprawiedliwości ku powszechney kraju obronie. Prawo uchwalone d. 11. Maja 1792 r. w 8ce, k. 2.
O wynagrodzeniu szkód wojennych.
Krasiń. — Raczyń.
— nabożnych przymiotów ob. Gliszczyński Waler. (1645).

Wymitanij (o) kazanij... ob. Komeniusz J. A.

Vymonowa Węgielbrokowa ob. Dambrowski Samuel (Tajemna rada 1624).

Wymowa i poezya dla szkół narodowych pierwszy raz wydana. Krak., Druk. Szkoły Główney Nar. (1792)... ob. Piramowicz Grzegorz.
Por.: Retoryka.

— ob. Wulfers (O greckiej i rzymskiej 1766).

On jest zapewne autorem tego programu nauczania wymowy, gdyż łączyły go z Czartoryskim i szkołą kadetów bliższe stosunki.

Wymowa (podręczniki, zbiory mów, wskazówki dla mówców) ob. Actus litter. (zamoscen. 1778) — Auctorum (1745, 1758) — Bielski Jan (Ćwiczenia krasomowcze 1747, 1757) — Boczyłowicz (Wymow. polit. 1694) — Bohomolec F. (Zabawy orat. 1779) — Bohour (Zabawy orat. 1786) — Bystrzonowski (Polak senzat 1730; zbiór mów) — Cauler S. (1605, 1648) — Corvinus (1502; teoria) — Dąbrowski Stanisł. (1746) — Daneykowicz (ob. Ostrowski; zbiór mów) — Decolonia (De arte 1705, 1754; podręcznik) — Delamars (Phrases 1741) — Dowody aplikacyi (1773) — Duczymiński (1619) — Eloquentia (w t. XVI 50; tu liczne odsyłacze do wymowy) — Erazm Roterd. (1533) — Fijałkowski (O wymowie 1790; podręcznik) — Fredro A. M. (Vir consilii 1700; podr.) — Fridwald (1690; podr.) — Golański (O wymowie 1786, 1788; podr.) — Gorecki Wojc. (politicus) — Górski J. (1558) — Grodzicki (Theatrum eloq. 1745) — Herbest B. (Orationis, Rhetorica 1560—6; podr.) — Jaworski St. (De verae eloq. 1751) — Instrukcja o mowach (1742; tu kilka mów na przykład danych) — Juglaris (1702; podr.) — Juventius (Inst. poeticae; Novus candid. 1735; podr.) — Kaliński J. D. (Atomi eloq. 1718) — Kanon (Lucubr. 1676) — Karpiński Fr. (1790) — Keckerman (Systema 1608; podr.) — Kochanowski Mat. (1756; zbiór mów) — Kojałowicz Kaz (Modi 1654, 1668; podr.) — Konarski Stan. (De eloq. vitiis 1741) — Kraus (1687) — Krokowski Józ. (in colleg. Kijoviano 1683) — Kulikowski (1753) — Kwiatkiewicz Jan (Orator Marianus, Orator peripateticus 1680, Phoenix retorum seu atticismi 1672; Suada civilis 1672) — Lauer J. (Wymowny polityk 1699) — Lauxmin (Praxis oratoria 1648) — Lubomirski Stan. (1694) — Luder (Noctes atticae 1740) — Major (Zwierciadło przykładów 1612—90; stąd czerpali kaznodzieje swą erudycję) — Malczewski Adam (Umbra ligatae 1787, De vera eloq. 1748) — Micanus (Praecepta, Dialect. 1561) — Mizler (w „Nowych Wiad.“ zeszyt XI; tu Reguły krasomowcze) — Mosellanus (rhetor. 1530) — Mowca polski (1668, 1683, 1689) — Mowca polit. (1668, 1684) — Mowy wyborne (1759, 1784) — Ochocki (Flos 1654) — Oratio de necess. eloq. (1765) — Orationes, Orationum, Orator (w t. XXIII 397—8; tu liczne odsyłacze) — Oratoria ars — Ostrowski Danejk. (Suada 1745—47; ogromny zbiór mów na wszelkie okazje) — Petrycy J. (Imitatio Ciceronis 1624) — Piramowicz G. (Wymowa i poezja 1792; podr.) — Pisarski (Mowca 1668—76; zbiór mów) — Plinius polonicus (1667; zbiór mów) — Potocki P. (1642) — Przedmowy (Przemowy) weselne y pogrzebowe (1625, 1630) — Radau (Orator extemporaneus 1640, 1655; podr.) — Retoryka czyli sztuka krasom. (K. E. N.) — Rhetorica (w t. XXVI 287; tu liczne odsyłacze) — Rollin (Sposób krasom. 1769) — Romer (De oratore 1652) — Rzączyński (Gemmae) — Rzewuski Józ. (Książka zabawek) — Rzewuski W. (Zabawki krasom. 1762) — Sakowicz K. (Przemowy 1626) — Soarez (1645; podr.) — Spangenberg (1541, 1561; podr.) — Spiżarnia aktów (1632, 1635, 1640, 1645, 1647, 1680) — Sturmius (1576) — Sztafeta polska (1757) — Szylarski Wal. (eccles. 1765) — Tarło Aleks. (1658) — Temberski (Orator, Via appia 1712) — Ujazdowski M. (o wymowie w starożyt. w przedmowie do Cycerona Oratio 1577) — Uwagi (1786) — Waleszyński (Instit. 1722; podr.) — Wolański J. (1683) — Woysznarowicz K. J. (Orator 1648, 1677) — Wysocki Sam. (Orator politicus 1740; tu obszerny podręcznik wraz ze zbiorem mów wzorowych) — Zabawy przyj. (tu dużo artykułów o wym.) — Zyszkiewicz (Vellus 1643).

Bibliografię ważniejszych mówców podają prace Mecherzyńskiego, Pelczara, Janika, Bruchnalskiego (jak zaraz niżej).

Mianowicie Bruchnalski w „Encykl. polsk. Akad. Um.“ (Dzieje lit. pięknej w Polsce, t. II 1918) na str. 241—418 dał rys rozwoju wymowy w Polsce w w. średnich i w czasach nowożytnych. W przypisach oraz na końcu podał literaturę przedmiotu; w tekście wylicza ważniejszych mówców świeckich i duchownych (Kazania) oraz ich mowy. Na str. 410 zestawił polskie prace odnoszące się do teorii wymowy (podręczniki retoryki) od początku wieku XVI. — Na str. 413 zestawia dzieła o historii wymowy (Brodziński, Dziekoński, Mecherzyński, Pelczar itp.).

Również Janik Z dziejów wymowy (w „Pamiętniku Liter.“ 1908 i 1910 str. 1—51) dał monografię wymowy polskiej z wieku XVII—XVIII, nie ograniczającą się do wyliczenia tytułów mów, ale charakteryzującą ideały retoryczne Polski tego czasu. Na str. 35 i n. przedstawił ideał przyświecający Konarskiemu, gdy podejmował reformę polskiej wymowy.

Raczej bibliograficznie ujęli przedmiot: Pelczar Zarys dziejów kaznodziejstwa t. III (1897), ale i tu omówione podręczniki wymowy kośc. — Mecherzyński Hist. wymowy (3 tomy) 1856—9. — T. Dziekoński (w „Popisie warsz. liceum“ 1825).

O wymowie jezuickiej i o jej uczeniu podał cenne uwagi Bednarski Upadek i odrodzenie szkół jezuic. 1933 str. 190 i n. — O retorykach szkolnych obacz też Łukaszewicz Hist. szkół I 91, 230, 236, 278 i nast., 303 i nast. — Liczne podręczniki rękopiśmienne retoryk szkolnych znajdują się po różnych zbiorach np. w bibl. Krasiń. nr 425 i nast.

„Wybór mów starop.“ wraz z doskonałą na owe czasy rozprawą wstępną ogłosił w r. 1860 Ant. Małecki.

Finkel Bibl. hist. II nr 19. 939 i str. 1, 985, 1018, 1026, 1454, 1642.

Wymowny polityk ob. Boczyłowicz Jak. (1674).

Wynalazek Do powiększenia Intrat Skarbu Rzeczypospolitey ze Starostw teraz tylko około 2,300.000. czyniących, a zaraz 6,000 000 czynić mogących, w przyszłości zaś do 20,000.000 (1789). fol., k. 2.

Raczyń. — T. P. N. w Pozn. — Zieliń.

— Do powiększecia Intrat Skarbu Rzplitey i Starostw teraz tylko około 2,000.000 półtory kwarty czyniących a przyszłości 6,000.000 mogących czynić co rok. fol., str. 1. Krasiń.

Wynalezienie kapitału publicznego, ku zasileniu nowych potrzeb Rzeczypltey z oszczędzeniem podatków. (Projekt do prawa na 4-letn. sejmie). fol., sygn. B_2.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Krasiń.

Wyobrażenie prawdziwego Pijara (z końca w. 18). w 4ce, kart 2. Jagiell.

— wszystkich królów w Krakowie 1787.

Porówn.: Sława.

— prawdziwe troyga dzieci ob. Gemma Korneli (Prawdziwe wyobrażenie dzieci, po r. 1596) — Theobaldus (1578).

— kniazia Moskiewskiego ob. Neotebel (Acrostichis 1581).

Wypis z Gazety francuskiey (Courier du Bas Rhin) artykułu de Claves le 16 fevrier 1790. w 4ce. Ossol.

— z Korrespondenta Warszawskiego, w Krakowie przedrukowany Dnia 29. 1794. Roku. w 4ce, k. 24 nlb.

Razem 6 numerów, każdy po 4 kartki.

Są to ważniejsze wiadomości o powstaniu przedrukowane w celach propagandy. Pierwszy numer ma datę: 29. 1794 Roku (brak miesiąca, ale to 29 kwietnia). Szósty numer datowany 3 czerwca 1794. — O „Korr. warszawskim“, z którego te wypisy są dokonane ob. tom XX 102. — Wydawał te wypisy w Krakowie komendant Wieniawski, o czym ob. w t. XXXII 469. We wstępie do tego pisemka podnosi zasługę ziemi krak., która „pierwsze hasło powstania wydała“.

Zawiera odezwy Zakrzewskiego prez. warsz., przejęte listy Igielstroma, rozkazy Rady zast., wierszyk patriot. L. J. L., uniwersały Kościuszki, opis powstania na Żmudzi i walk z Moskwą na Pradze i w St. Mieście, listy z Tarnopola i Brześcia, opisy egzekucji Sz. Kossakowskiego, Ożarowskiego Ankwicza itp. Ostatnia wiadomość o przybyciu Stan. Sołtyka do Warszawy. Jagiell.

— z Gazety Wolney Warszawskiey pod dniem 10. Maja Roku 1794. Nro. 5go. w 4ce, k. 4 nlb. Jagiell.

— z Xiąg grodzkich zamku Łuckiego. Roku Tysiąc sześćset siódmego (1607), Miesiąca Septembra 28. dnia. fol., str. 10.

Odpis przywileju Stefana Batorego nadanego Żydom z r. 1580 podanego przez Joz. Abramowicza żyda łuckiego. Podpisano na końcu: Drmicki Vices-Ter: Łuc: Iur: protonc: & castr. Deleg. — Druk z końca w. XVIII. Jagiell.

— z Xiąg Grodzkich województwa Wileńskiego. 1702 (?). fol.
Uniw. Wileń.

— z Xiąg Grodzkich Zamku Zytomirskiego, Roku 1754, Miesiąca Maja 16 Dnia. fol., k. 7 lb.
Jest to oblata protestacji, jaką wniósł Udalryk Radziwiłł przeciwko Stan. Lubomirskiemu i Celest. Czaplicowi ze Szpanowa. Jest to epilog sporu majątkowego na tle sprawy o ordynację ostrogską (zajazd na Dubno). Powołuje się na Informację o dobrach ordyn. ostr., przez Augusta Aleks. Czartoryskiego drukiem w druk. Sch. P. ogłoszoną. Akad. — Krasiń. — Ossol.

— z Xiąg Grodzkich krzemienieckich r. 1754. fol.
Względem ordynacji Ostrogskiej. Ossol.

— z Xiąg grodzkich Winnickich wojdztwa bracławskiego r. 1754. m. Febr. 8go. fol.
Manifest względem ordynacyi Ostrogskiej.
Dzików. — Ossol.

— z Xiąg Grodzkich woiew. wilenskiego r. 1764. m. Aprilis 28. dn. fol.
Instrument konfeder. gener.
Ossol. — Uniw. Wileń.

— z Xiąg Grodzkich, wdztwa kijowskiego r. 1768 miesiąca Decembris 22. dnia. fol., k. 4.
Manifestacya księży unitów o okropnościach popełnianych przez hajdamaczyznę.
Czartor. — Ossol.

— z Xiąg Grodzkich powiatu Wiłkomirskiego... 1777. fol. Uniw. Wileń.

— z Xiąg Grodzkich wojwdztwa kijowskiego r. 1780 m. Octobris, 11 dnia. fol.
Manifest wniesiony w imieniu Jerzego Lubomirskiego z przyczyny wystawionego przezeń regimentu grenadierów. Ossol.

— z xiąg Trybunału głów: W. X. Lit. spraw wieczystych kadencyi grodzieńskiey r. 1781. fol.
Aktykacya ostrzeżeń od Trybunału powszechność uprzedzających. Czartor.

— z Xiąg Grodzkich powiatu Grodzieńskiego r. 1784. 30 Octobr. w 8ce, str. 10 lb. Krasiń.

— z Xiąg grodzkich powiatu Grodzieńskiego. R. 1784, 27 października. fol., k. 1. Bibl. Ks. Misjon.

— z Xiąg Ziemstwa włodzimierskiego r. 1790 mca listopada.
Doniesienie obywatelom o czynach sejmu.
Dzików — Krasiń. — Uniw. Wileń.

— z akt generalney Konfederacyi Koronney Uniwersału niszczącego patenta y znaki od despotycznego rządu wydane. Datowany w Nowym Konstantynowie d. 18 Lipca 1792 r. fol., k. 1.
Krasiń. — Raczyń.

— z Xiąg Ziemiańskich pttu Grodzieńskiego. (Akt konstytucji: Zalecenie deputacyi do examinowania stanu woyska Rzeczyposp. wyznaczoney). 1793. fol., k. 1.
Te i dalsze „wypisy" odnoszą się do konfederacji targowickiej. Zapewne jest takich „wypisów" dużo więcej, niż to, co niżej podałem. Krasiń.

— Toż:... pttu grodzieńskiego r. 1793 mies. Junii 24 dnia. fol.
Jest to protest przeciw Sieversowi.
Jagiell.

— Toż:... R. 1793 m. Junii 27 dnia. (Akt Konstytucyi zalecającej Pieczętarzom O. N. ułożenie proiektu Instrukcyi dla Deputacyi do porozumienia się z Dworem Petersburskim). fol., k. 1.
Ossol.

— Toż:... 10 lipca 1793. fol.
Ossol.

— Toż:... 12 lipca 1793. fol.
Ossol.

— Toż:... Konstytucya „Prorogacya Sejmu" (1793 d. 15 Julii). fol., k. 1.
Krasiń.

— Toż:... 18 Julii 1793. fol.

— Toż:... Dochodzenie należytości Skarb. O. N. (1793 d. 7 Augusti). fol., 1 k.
Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Ostrzeżenie dla woyska O. N. (1793 d. 9 Aug.). fol., k. 1 Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Zalecenie Ur. marszałkowi seymowemu. (1793 d. 17 Augusta). fol., str. 1.
Krasiń.

— Toż:... Zalecenie. (1793 d. 19. Augusta). fol., str. 1. Krasiń

— Toż:... Akt Konstytucyi: Ratyfikacya traktatu z Najj. Imper. Wszech-Rossyi zawartego. (1793 d. 19 Augusta). fol., k. 7 nlb. Krasiń

— Toż:... Akt Konstytucyi: Zalecenie WW. Hetmanom W. X. L. i Regimentarzowi W. K. (1793 d. 22 Augus.). fol., str. 1. Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Zalecenie Komissyom Skarbu O. N. (1793 d. 24 Augus.). fol., str. 1.
Krasiń. — Ossol. — Zieliń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Ustanowienie Deputacyi do ułożenia projektu formy rządu. (1793 d. 7 Septem.). fol., k. 1. Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Deputowani do ułożenia projektu formy rządu. (1793 d. 11 Septemb.). fol., str. 1.
Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Zalecenie Komissyom Skarbu O. N. (1793 d. 14 Septemb.). fol., str. 1. Krasiń.

— Toż:... Akt Konfederacyi Sejmu Skonf. Grodzień. pod laską IW. Stan. Bielińskiego Marsz. Seymu tegoż w zamku I. K. M. Grodzień. na dniu 15 Września 1793 r. podpisami N. Króla Imci i niżey wyrażonych stwierdzony. fol., k. 4 nlb. Krasiń.

— Toż:... 20 Septembra 1793. fol., karta 1.
Examen Magistratur krajow. Czartor.

— Toż:... Roku 1793, Miesiąca Septembra 24 dnia. fol., k. 1.
Jest to zalecenie deputacji do traktowania z J. P. posłem pruskim.
Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— Toż:... Zlecenie WW. Pieczętarzom Oboyga Narodów na Notę J. P. de Bucholz Min. Extraordyn. podaną. fol., k. 1. Czartor.

— Toż:... Akt Konstytucyi i Zalecenie WW. pieczętarzom (1793 d. 26 Septembr.). fol., str. 1. Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Ustanowienie Komissyi do rozsądzenia sprawy upadłych Krajowych banków (1793. d. 28 Septembra) fol., k. 4 nlb.
Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Zalecenie WW. Kanclerzom O. N. ażeby summaryusze sancytów Konfederacyi Targowickiey przez metrykantów rozdrukowane, po województwach rozesłane były. (1793 d. 28 Septem.). fol., str. 1.
Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Zalecenie WW. Pieczętarzom O. N. (1793 d. 28 Septem.). fol., k. 1. Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Zalecenie wykonania przysięgi WW. Hetm. Litewskim Regimentarzowi woysk Koronnych i Magistratom. (1793 d. 28 Septembr.). fol., k. 1. Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Powiększenie dochodów skarbu publicznego. (1793 d. 8 Octobr.). fol., 1 str. druk.
Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Plenipotencya dla WW. Pieczętarzów do traktowania z IW. Ambassad. ross. (1793 d. 10 Octob.) i Całość funduszów Komissyi Edukacyjney (1793 d. 10 Octobr.). fol., k. 2. Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Zalecenie Deputacyi wyznaczoney do traktowania z Dworem Petersbur. (1793 d. 14 Octobr.). fol., 1 str. druk.
Krasiń.

— Toż:... 12 Novembr. 1793. fol., k. 1.
Zawiera: Nominowani komisarze przez Nas Króla na miejsce nie podejmujących się.
Czartor.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Instrukcya dla WW. i UUr. Komissarzów do Demarkacyi z Dworem Petersbur. i Berlińskim wyznaczonych. 1793 d. 23 Novem. (Następuje jeszcze 10 innych aktów Konstytucyi pod tym samym dniem). fol., k. 5 nlb. Krasiń.

— Toż:... Akt Konstytucyi: Deklaracya ogólna do województw i ziem w Koronie, pod tymże aktem i dniem: Urządzenie funduszów Duchownych. (1793 d. 23 Novem.). fol., k. 2 nlb.
Krasiń.

— z listu pisanego z Fontainebleau dnia 21 grudnia. w 4ce.
Bibl. w Suchej.

— z listu Naczelnika z obozu pod Praską Wolą dnia 1 lipca 1794 r. Wypis z raportu Generała Mokronowskiego dnia 30 Czerwca z pod Błonia. Raport potyczki pod Sołami dnia 25 Czerwca 1794. w 4ce. Czetwert.

— listu odpowiedniego S. Zgromadzenia Zboru Trydentskiego do Xcia Biskupa Płockiego, względem stanu Dyecezyi swoiey do Rzymu przesłanego. Rzym d. 14 Maja 1779. w 4ce, k. 2.
Po polsku i łacinie.
Jocher 7983.

— z Listu pisanego przez Obywatela Podolskiego do przyiaciela w Warszawie będącego. — Auszug eines Briefes von einem Edelmann aus Podolien. fol., k. 1 (po polsku i po niem.).

O moskiewskich potyczkach z Turkami. Potyczka w Galaczu i pobicie Moskali. Rodzaj plakatu.
Galacz wzięli Moskale 19 kwietnia 1789. Turcja wypowiedziała wojnę Rosji w r. 1787. Może więc jest to z tej daty.
Dzików — Uniw. Warsz.

— Toż:... będącego. Extrait d'une lettre écrite par un Gentilhomme de la Podolie, à son Ami à Varsovie. fol., plakat. Raczyń.

— listu pewnego z Zagranicy do swego przyiaciela. R. 1771. w 4ce, k. 27 nlb. (sygn. C_2—I_4).

Bez osobnego tytułu. Rzecz odbita z „Kalendarza polskiego i ruskiego na r. p. 1772 przez Astrofila krakowskiego wyrachowanego" (ob. Bibl. XIX 32). Astrofilem tym był zapewne Franc. Ksaw. Ryszkowski, prof. Akad. i jemu to najsnadniej przypisać autorstwo powyższej broszury. Ryszkowski wrócił właśnie do Krakowa z Bononii, gdzie się kształcił w medycynie i temu można by przypisać, iż datował ów List „z zagranicy". Uniw. Warsz.

— listu pewnego z Zagranicy. do swego Przyiaciela. R. 1771. Moy Przyiacielu... (1772). w 8ce, str. 128 (sygn. A—H_8).

Bez osobnego tytułu. Górą winieta przedstawiająca kościółek, dwa drzewa i domy.
List ten ma być obroną astrologii, przeciwko której występuje „nowa fizyka". Piszący kalendarze i prognostyki kryją się teraz z tym. Astronomia matka córę z imienia wyzuła. Za to pojawiają się kalendarze polityczne i prognostyki. Przyznaje, że astrologowie przepowiadali klęski, które się nie sprawdzały, ale to tylko dlatego, że lud ostrzeżony zawczasu w modlitwach prosił Boga o ich odwrócenie (tak stało się raz w Krakowie). — Cytuje obszernie zdania doktorów Kościoła i dawniejszych astronomów (Kepler, Kircher, Keckerman, Schoth, Niderndorff), którzy uznawali zasadność astrologii. Co innego są niegodziwe różne sztuki od mistrza piekielnego ludziom podane, jak wróżenie z sita, kryształu, siekiery, z ptaszych lotów itp. O różnych odmianach astrologii; tylko złą astrologię potępiły bulle papieskie (Sykstusa V). Dobry astrolog musi się odznaczać różnymi przymiotami (wylicza ich 11, na str. 95). Astrologia nie stoi w sprzeczności z systemem Kopernika. Natomiast należy potępić kabałę, którą teraz po Polsce otrębują i zachwalają (str. 112). Kawalerowie młodzi uczą się jej od żydów. Przyjdzie czas, że ludzie będą zwalczać nauki tak potrzebne jak hydraulika, ingenigeria, nauka praw i lekarska — jeśli krytyka będzie się dalej tak rozwijać jak teraz. Adieu!
Katalog Piarów Sz. Bielskiego podaje zapewne toż samo pod nrem 129 z tytułem: Wypis listu na obronę Astrologii r. 1774.
Smoleński Przewrót umysłowy str. 117. — Ujejski Król N. Izraela 1924 str. 49.
Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Ludu wszelakiego w Szpitalu Generalnym Warszawskim, pod tytułem Dzieciątka Jezus R. 1782. fol., k. 1.

— polski: praktyki astronomów sławney nauki krakowskiey na rok Bożego Wcielenia 1533. Wenus planeta panował tego roku będzie, a Mars iemu pomoże. [Poniżej rycina przedstawiająca osobę przelewającą wodę z dzbana do miednicy]. w 16ce, ark. 1.

Piotrowicz w Bibl. Warsz. 1883 za czerwiec str. 483. — Wiek 1902 nr 7. — Seruga Krak. kalendarze (1913).

— (Systematyczny) z politycznych praw i rozporządzeń dla Galicyi... ob. Koefil (1791).

— z rapportów Kommissyi porządkowey Cywilno Woyskowey Województwa i Powiatu Sandomierskiego i Wiślickiego z dyspozycyi i kosztów Kommissyi Policyj O. N. do druku podany Roku 1791. fol., k. 4 nlb.

Projekt o włóczęgach, o doktorach i inne projekta kraju dotyczące.
Czartor. — Uniw. Warsz.

— z prawideł dla komissyi do ułożenia w Rossyi nowego projektu o naukach. Warszawa (1791). w 4ce, k. 5.

Ob. Manugiewicz w t. XXII 133.
Czartor. — Dzików.

— Naywyższych Rozkazów, dla Policyi Sankt-Petersburgskiey od dnia 19. Listopada 1790 Roku do daty ninieyszey wydanych, i do Naczelnikow wszystkich Guberniów, końcem iednostaynego onych wszędy wypełnienia, rozesłanych (1798). fol., ark. 1.

Po rosyjsku i po polsku. Jagiell.

— uniwersału exekucyi dekretów Kommissyi skarbowey. 1792. fol.
Bibl. w Suchej.

— z ustaw oryginalnych J. WW. Jmość Panien Kanoniczek na okazanie niesłuszności zarzutów, które anonimus y inne nieprzyiaźne pisma im zarzucaią (po r. 1740). w 4ce, str. 42.

— ob. Auszug (chronolog. 1796) — Dunin Piotr — Proboszczowicz (komety 1556).

Wypisani historyckie ob. Demetrius (1605).

Wypisanie (Krotkie) o Papieżu nowo obránym: Ktoremu imię własne, Joánnes Angelus: A teraz go gdy wstąpił ná Stolec Papieski Pius iiij. przezywaią: Z kąd a co zacz iest: A czego od niego spodziewáć się máią wszytcy wierni Boży tych czásow. Z Łáćińskiego ná Polskie słowo niemal od słowá wyłożone. [Tu winietka]. (B. m. i r. 1560). w 8ce, k. tyt. i k. 27 nlb. (sygn. Giij i k. 2 niesygn.).

Druk gocki wyraźny i staranny. Nad tytułem ozdobna gałązka. Druk albo Wierzbięty albo co prawdopodobniejsze u Murmeliusa w Brześciu Litewskim. Winietka na k. tyt. podobna jak na „Zwierciadle" Reja.

Obejmuje list zatytułowany: „Uczciwy a mnie miły bracie w Panu Chrystusie". List ten ciągnie się aż do końca dziełka a zamknięty jest wyrazami: Synagoga Rzymska na doł leci jako zgniełe pustki (sic). Za co niech jemu będzie cześć y chwała na wieki wieków. Amen. Pod tym mała winieta przedstawiająca wychodzącą z obłoków rękę, która trzyma w ręku koronę osadzoną na sercu. Podobne serce jest na końcu dzieła „Dwa listy" — ob. XXXII 361.

Autor listu nigdzie nie nazwany odpowiada komuś, kto mu doniósł, iż margrabia z domu Medikow jest obran za papieża. Autor listu wyjaśnia, że ten nowy papież nie jest z onego sławnego i zacnego domu Medyków Florentynów, ale jest z nowej jakiejś a niedawnej familii miasta mediolańskiego. Jest to familia nowa, nazwana Medikami albo Medikinami od ojca albo dziada, który był lekarzem pospolitym. Autor listu powtarza różne ubliżające tej familii wiadomości o jej łakomstwie w zbieraniu pieniędzy. Dzięki tym pieniądzom otrzymała familia tytuł margrabiów, ale są to margrabiowie bez żadnej władzy. Jeden z jej członków przystawszy do dworu rzymskiego został biskupem i kardynałem. Autor listu opisuje przebieg wyboru i notuje wszystkie obelżywe zarzuty, jakie podały paskwillusy. Papiestwo zostało więc kupione za pieniądze zebrane przez złodziejstwa i wydzierania, co autora oburza i pobudza do pogardy dla nowego papieża.

W drugiej części swego listu odpowiada autor na pytanie, czego po tym nowo obranym papieżu mamy czekać? Oczywiście, że nic dobrego. Autor listu zbija nadzieję, jakoby się ten papież postarał o złożenie pospolitego, wolnego i chrześcijańskiego koncylium. Nie dopuści on inakszego, jak tylko takowe, jakowe się było w Tridencie i Bononii zaczęło. To znaczy będą naszymi sędziami i stanowicielami fałszywych nauk przegoleni pomazańcy. Nie należy też mieć nadziei, żeby papież naprawił obyczaje duchownych, będąc sam epikurejskim a niezbożnym. Obyczaje nie zostaną poprawione, bo lekarz jest niedouczony i zaraźliwy. Będzie on syny boże prześladował, a bracią Pana Chrystusową mordował. Nowy papież już potwierdził owe 20 artykułów, które przeszły papież Paweł IV podał cesarzowi Ferdynandowi, a to są artykuły godne Antychrysta. Tu uderza autor listu na jezuitów, a zwłaszcza na tych, którzy przebywają w Wiedniu, i broni książąt luterian przed ich obwinieniami. Książęta niemieccy żadnej niezgody między sobą nie mają, bo nie odstępują od nauki bożej, i dlatego ani Karolus ani Ferdynand nie mogą zgasić rozpalonego ognia ewangelii bożej, choćby nawet wzięli do pomocy króla francuskiego i hiszpańskiego. Gdyby nawet im się udało naukę Chrystusową wykorzenić z ziemi niemieckiej, to będzie ona kwitnąć w Transylwanii, na Węgrzech, w Polsce, w Litwie, w Liwonii, w królestwie duńskim, szwedzkim, szkockim i angielskim. Prawdziwy kościół bywa zawsze prześladowany od cielesnych ludzi, ale bez większej szkody dla siebie. Zresztą cesarz przyjął artykuły papieskie nie sam z siebie, ale zwiedziony od Staphilów i Canisiusów.

Śmiesznym jest, że papież przezwał się Pius, co się wykłada pobożny. Tak samo, że się nazywa Medicus, gdyż przymnoży tylko chorób synagodze swojej.

Autor mówi, że pisząc ten list dowiedział się, iż nowy Antychryst uczynił legatem swoim u cesarza Stanisława Hozjusza Polaka i dał mu 500 złotych czerwonych na to, aby się wyprawił z legacją, nie dołożywszy się Jego Miłości króla polskiego pana swego i inszych rad koronnych ani dozwolenia wziąwszy, bo ich o to pyszny ten Kaligula nie pytał. Tu następuje ostry atak osobisty na Hozjusza, „który przewyższa nienawiścią przeciwko naszej nauce wszytki przegolone mazańce papieskie, a w roku przeszłym napisał jadowite i uszczypliwe księgi przeciwko książętom niemieckim". Ten Hozjusz Ka-

ligula będzie drażnił książęta niemieckie i z pewnością nie osiągnie swego celu. Mówią, że papież ma zamiar przyjechać pośrodek ziemie niemieckiej i tam koncylium uczynić, ale my się tego nie boimy. Kończy autor swój list wyliczając, kto się będzie na niego za ten list oburzał, ale on o to nie dba. „Przyjdzie czas iż odradzający się kościół Boży, którym my jesteśmy, tymże sposobem będzie papieżników cierpiał i znosił, którym sposobem rzymska synagoga cierpiała dotychczas Greki i Ruś, którzy w swych splugawionych kościołach rzeczy swoje sprawowali, byli cierpiani i zaniechani od papieży". Gdy my będziemy mocniejszymi, nie będziemy się z nimi obchodzić ogniem i mieczem, jako się oni z nami obchodzą za dozwoleniem książąt i królów.

Cały ten list, pisany w r. 1560, właśnie wtedy, gdy Vergerius bawił za drugim razem w Polsce, musiał wyjść spod jego pióra. Nie znałem go, niestety, opracowując Vergeriusa w przeszłym tomie (str. 357—66). Za autorstwem Vergeriusa świadczy nie tylko namiętny atak na papieża Piusa IV, ale tak samo nienawiść do Staphylusa i Hozjusza, z którymi Vergerius wciąż walczy. Nawet dowcip Hozjusz-Kaligula powtarza się w innych utworach Vergeriusa. On także znał dobrze pochodzenie Pawła IV i dzieje jego rodziny. Przeciw Hozjuszowi i jego legacji do cesarza ogłosił zresztą Vergerius osobny pamflet po łacinie w Królewcu (De rev. Stan. Hosio).

List był widocznie pisany w Polsce, choć nadanie mu formy odpowiedzi jest zapewne konwencją. Jeśli go pisał Vergerius, to musiał jakiś Polak na polskie list przełożyć. Język jest czysty i zręczny, pióro wprawne. U Marmeliusa wyszły w tym samym czasie „Dwa listy" (z innym utworem Vergeriusa).

Jocher 8709. — Maciejowski Piśm. dodatk. 383. — Wierzbowski III 3196. — Piekarski Katalog kórnicki str. 227.

Kórnik.

— (Krotkie) spráwy kthora byłá o prawdziwym wyznaniu y wierze, prawdziwego Bogá, y Syná iego Paná Jezusa Krystusa zbawićielá y Páná nászego, tákże y Duchá S: poćieszyćielá y Doktorá nászego, w Krákowie y w Pinczowie, Roku. 1563. Dniá 7 Miesiącá Octobrá w Krákowie. A dnia 9. 10. 11. 12. 13. y 14. w Pinczowie ná Synodzie. W Nieświżu w Drukárni Dánielowey. Roku Páńskiego. 1564... ob. t. XXIV 148 (pod: Pauli Grzegorz).

Druk gocki. Drukarnia Łęczyckiego.

Przypis czytelnikowi chrześc. — Jest to opis synodu, z wymienieniem uczestników.

— (Prawdziwe y osobliwe każdey sprawy) iako s przodu Turcy ten zacny wysep Krolestwa Cipriyskiego, wielką mocą oblegli, gdzie tamże Nikozia głowne miasta (wktorym się krolowie tey ziemie chowali) gwałtownie wzieli... ...ob. Membra (1572) w t. XXII 278.

Maciejowski Piśm. III 16. Ossol.

— ob. Miechowita M. (dwojej krainy 1541, Sarmacyi 1545) — Steynensis-Stratander (jak ma bydź olejek 1546).

Wypisy z Autorow Klassycznych Do Nauk w Szkołach Narodowych Stosowane. oprawna gr. 9 nieoprawna gr. 6. Roku 1777. w 8ce, k. tyt., k. 3 nlb. (Przestrogi) i str. 31.

Na odwr. k. tyt. 12 członków K. E. Nar. (z Ign. Massalskim na czele) zawiadamia że Wypisy te zostały ułożone przez Tow. do Ksiąg Element. z zalecenia na sesji 7 września 1775 i że Kom. E. N. wyznacza je szkołom nar. do użycia.

W „Przestrogach" powiedziano, że czytanie ksiąg ma się stosować do jedynego edukacji celu: wydoskonalić rozum, dać dobre obyczaje i czynić człowieka sobie i społeczności pożytecznym. W tym duchu ma nauczyciel czynić uwagi, ale uwag moralnych nie powinien gęsto i rozwiężle dawać. Podane są wskazówki co do przekładania (trzeba pokazywać piękno obu języków). Trzeba porównywać zwyczaje nasze ze starożytnymi. Zaleca się pomagać uczniom „Dykcyonarzykiem starożytności".

Na str. 1 u góry: Wypisy na Klasę pierwszą.

Dziełko składa się z krótkich urywków, łatwych do rozumienia z różnych autorów łacińskich: Cycerona, Kwintyliana, Pliniusza, Plutarcha, Liwiusza itp. — Zaczyna się od urywków „Do moralney nauki" (trzeba kochać rodziców, trzeba ich słuchać i czcić, trzeba im zawdzięczać, trzeba szanować sędziwych). — Na str. 12 wiadomość o Fedrze i kilka jego bajek. — Na str. 21: Wypisy do historii naturalney (z Kolumelli o koniach, krowach, owcach, psach). — U dołu stron są objaśnienia rzeczowe, np. życie Kolumelli.

Bandtkie na kartce katalog. Bibl. Jagiell. notuje jako autora Skrzetuskiego; ale Bielski Vita nie wlicza tego między prace Skrzetuskiego. Daleko prawdopodobniejszym jest autorstwo Piramowicza, który był duszą prac Tow. dla Ksiąg Element.

Ob. Wisłocki Poczet prac str. 118.

Bibl. Popielów — Jagiell. — Krasiń. — Raczyń. — Uniw. Kijow.

— Toż:... na Klasę Pierwszą. Drugi raz wydane. w Marywilu u Michała Grölla B. J. K. Mci N. 24 pod znakiem Poetow i po wszystkich szkołach w kraju. 1781. w 8ce, str. 40.

Jocher 764 b. Bibl. w Suchej.

— Toż:... w Marywilu 1782. w 8ce.

Uniw. Wileń.

— Toż:... do klasy pierwszey. Czwarty raz wydane. W Krakowie w Drukarni Szkoły Główney Koronney. 1787. w 8ce, k. tyt. i str. 25.

Ossol.

— Toż:... Z Autorow Klassycznych Stosowne Do Klassy Pierwszey. Piąty ráz wydane. [Tu linia, a pod nią:] Nie oprawne... gr: 5. Oprawne... gr: 7. [Tu linia, a pod nią winieta: pęk cebulek z nacią]. w Krakowie Roku 1789. w Drukarni Szkoły Główney Koronney. w 8ce, k. tyt. i str. 25.

W miarę nowych wydań treść Wypisów ulegała zmianom. W tym wydaniu na str. 1 zaczyna się: Wypisy stósowne do klassy pierwszey. Do Grammatyki. O mowie etc. Powtóre Do moralney nauki. O wzajemnem przywiązaniu Rodzicow. Idą przytoczenia z klasyków po łacinie. Od str. 16: Bayki Fedra i Ezopa. Od str. 21: Terencyusz (Adelphi); str. 24: Powieści niektore. Ossol.

— Toż:... Z Autorów Klassycznych Stósowne Do Klassy Pierwszey. Szósty ráz wydane. Oprawne... gro: 10. [Tu winieta: pęk owoców]. w Krakowie 1791. w Drukarni Szkoły Główney. w 8ce, k. tyt. i str. 25.

Tutaj zaczyna się na str. 1: Do Grammatyki. O mowie... Powtóre do moralney nauki... — Wydanie jest więc zgodne z poprzedzającym. (W obu opuszczono ustępy z Kolumelli). Na str. 21: Wiadomość o Terencjuszu i wyjątki z jego komedii. Na str. 24: Powieści niektóre.

Akad. — Jagiell. — Krasiń.

— Toż:... (B. m. i r. dr.). Cena groszy 15. w 8ce, str. 31.

Zapewne wydań warsz. i krak. mogło być jeszcze więcej, niż tu zanotowano.

Jagiell.

— Toż:... Wilno 1796. w 8ce.

Uniw. Wileń.

— Toż:... Wilno 1798. w 8ce.

Uniw. Wileń.

— Z Autorow Klassycznych Do Nauk w Szkołach Narodowych Stosowane. oprawna gr. 15 nieoprawna gr. 10. Roku 1777. w 8ce, str. 67.

Na odwr. k. tyt. zalecenie K. E. N. (jak przy poprz. Wypisach).

Na str. 1 nadpis: Wypisy na Klassę Drugą. — Rozpoczyna: Do Moralney Nauki. O Powinnościach wzaiemnych między Uczniem i Nauczycielem. (Są to urywki z Cycerona, Kwintyliana, Seneki itp.). — Na str. 15: Bayki z Fedra (z objaśnieniami u dołu). — Na str. 22 wypisy do Hist. natur. (z Kolumelli — o kurach, gołębiach, pszczołach). — Na str. 37 z Korn. Neposa (Temistokles, Arystydes i Cymon). — Na str. 55—67 wyjątki z listów Cycerona.

Chrept. — Jag. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Toż:... na klassę II. W Warszawie 1780. w 8ce.

Jocher 764. Uniw. Wileń.

— Toż:... Na klassę II. W Warszawie 1781. w 8ce.

Jocher 764 b.

— Toż:... Drugi raz wydane. W Krakowie 1783. w 8ce. Ossol.

— Toż:... Trzeci ráz wydane. Roku 1784. [Tu winieta: pęk cebulek z nacią]. W Krakowie w Drukarni Szkoły Główney Koronney. [Na str. 1:] Wypisy Na Klassę Drugą. w 8ce, k. tyt. i str. 54.

W tym wydaniu są zmiany. Na str. 12: O powinnościach wzajemnych między sługą i panem. — Na str. 16 bajki z Fedra. — Na str. 23 trzy żywoty z Neposa. — Na str. 42 listy Cycerona. — I tu więc opuszczono Kolumellę.

Czart. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż:... 1788. w 8ce.

— Toż:... Wilno 1793. w 8ce.

Uniw. Wileń.

— Toż:... Do Klassy Drugiey Oprawne w papier gr: 10. Przedrukowane. [Tu winieta: na podstawie, wśród różnych przyrządów globus]. w Warszawie 1795. w 8ce, k. tyt. i str. 40.

Na czele (k. 1) nadpis: Wypisy na klasse drugą. Do Moralney Nauki. — Rozpoczynają: O powinnościach wzajemnych między uczniem i nauczycielem. — Na str. 7: O powinnościach wzaiemnych między sługą i panem (z Seneki, Waleriusza itp.). — Na str. 10 bajki z Fedra. — Na str. 14 z Korn. Neposa życie Temistoklesa, Arystydesa, Cymona. — Na str. 28 listy Cycerona i Pliniusza. — Kończą „przypiski“, w których podano daty z życia kilku autorów tu wyzyskanych. Akad.

— Toż:... Wilno 1796. w 8ce.

— Toż:... Wilno 1798. w 8ce.

Uniw. Wileń.

— Toż:... Z autorów Klassycznych do nauk w szkołach narodowych stosowane. Trzeci (sic) raz wydane. Berdyczów. 1797. w 8ce, str. 70. Krasiń.

— Toż:... Z Autorow Klassycznych Do Nauk w Szkołach Narodowych Stosowane. nieoprawna gr. 12. Roku 1780. w 8ce, k. tyt. i str. 187.

Na egz. Jag. cena podana inaczej: nieoprawna gr 18.

Na odwr. k. tyt. zalecenie dziełka do użycia po szkołach narod., podpis. przez Ign. Massalskiego i innych członków K. E. N.

Na str. 1 nadpis: Wypisy na klassę trzecią. Do Moralney nauki.

Są to urywki z różnych autorów łacińskich, najprzód: O przystojnym obcowaniu i pożyciu jednego z drugim (z Seneki, Cycerona, Terencjusza, Plutarcha, Tacyta, Waleriusza, Horacego itp.) — Od str. 49 żywoty wodzów greckich z Neposa. — Od str. 68 wiadomość o życiu i dziełach Wirgiliusza i wyjątki z Ziemiaństwa (z obfitymi objaśnieniami u dołu). — Od str. 99 wypisy do historii natur. o ogrodach i roślinach (z Kolumelli). — Od str. 137 listy Pliniusza i Cycerona.

Jocher 764. Akad. — Czartor.

— Toż:... Warszawa, Gröll, 1781 w 8ce.

— Toż:... Z Autorow Klassycznych Do Nauk w Szkołach Narodowych Stosowane. Trzeci ráz wydane. [Tu linia, a pod nią:] Bez oprawy... gro: 20. [Tu linia, a pod nią winieta: pęk cebulek]. W Krakowie 1786. R. w Drukarni Szkoły Główney Koronney. w 8ce, k. tyt. i str. 126.

Na str. 1: Wypisy Na Klassę Trzecią Do Moralney Nauki... (ze zmianami w doborze urywków). — Na str. 26: Życia wodzów greckich z Neposa. — Na str. 46: Wypisy do hist. nat. (z Kolumelli, o ogrodach jarzynnych). — Na str. 71 listy Pliniusza i Cycerona. — Od str. 104 idzie nadpis: Do Historyi Assyryiskiey, Perkiey i Egipskiey. (Tu ustępy o bożkach i wróżkach, o pogrzebach i Nilu, o Egipcie, o Apisie. Piramidach, o Asyrii, o Scytach, o Germaniku w Egipcie itp.). Kończy: Z K. Neposa do dziejów Perskich.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Toż:... w Wilnie 1792. w Drukarni I. K. M. przy Akademii. w 8ce, str. 132. Uniw. Wileń.

— Toż:... w Wilnie 1798. w 8ce, str. 133. Uniw. Wileń.

— Toż:... w Wilnie 1799. w 8ce. Uniw. Warsz.

— Na Klassę Trzecią, Do Historyy Dzieiów Ludzkich. [Tu linia]. Historia testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis. Cicero, de Orat. lib. 2. cap. IX. [Tu linia, a pod nią:] Pierwszy ráz wydane. [Tu podwójna linia, a pod nią:] Roku 1782. w Marywilu u Michała Grölla Bibl. J. K. Mci, Nro 24 pod znakiem Poetow, i po wszystkich Szkołach w Kraiu. w 8ce, k. tyt. i str. 20.

Zawiera ustępy do historii Wschodu starożytnego zaczerpnięte z Cycerona, z Pliniusza starszego, z Justyna, Tacyta oraz Korneliusza Neposa. Ustępy te odnoszą się do bożków i wróżb, do zwyczajów pogrzebowych, do Egiptu i do Nilu, do państwa asyryjskiego i Scytów. Ostatni ustęp odnosi się do dziejów perskich.

Pokrywa się z końcowymi ustępami w Wypisach na kl. III z r. 1786.

Czartor. — Kijow. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... ludzkich. Historia testis ...Cicero de Orat. etc. Sszyta gr. 5. Oprawná w papier gr. 8. Roku 1782, w Marywilu u Michała Grölla. w 8ce, k. 1, str. 20.

Na str. 1. Do historyi Assyryyskiey, Perskiey i Egipskiey. Z Cycerona str. 5; z Pliniusza Egipt str. 11; z Justyna str. 17; z Tacyta str. 19; z Korneliusza do dziejów perskich. Jagiell.

— Toż:... (B. m. i r.). w 8ce.

Wydań jest niewątpliwie więcej, niż powyżej zanotowano. Uniw. Wileń.

— Toż:... Szyta... gr: 7. w Wilnie w Drukarni Akademickiey. Roku 1799. w 8ce, k. tyt. i k. 18 nlb.

W wydaniu tym nie ma żadnych zmian w treści i w układzie całego zbiorku, tylko druk jest o wiele mniej staranny.

Wydania i tych i poprzednich „Wypisów", jakie wychodziły z początkiem w. XIX, ob. w Bibl. t. V str. 201—2.

Uniw. Wileń.

Wypłacenie Długów Narodowych. (Projekt na seymie 1775). fol., k. 2.

Jest to projekt spłacenia długów przez wypuszczenie papierów bankowych z obmyśleniem funduszów na ich umorzenie.

Ossol. — T. P. N. w Poznaniu.

Wyprawa Czárá Moskiewskiego z Stolice ná Woynę przeciwko Litwie y Polakom. (1654). w 4ce, k. 2 nlb.

Jest to rodzaj „gazetki“. Opisuje ona, jak kniaź Trubecki i bojarzyn Dołgoiuki (sic) oraz inni wodzowie moskiewscy wyprawiają się na wojnę w sile kilkudziesięciu tysięcy ludzi. Błogosławi ich patriarcha i ogląda ich „czar“. Towarzyszą tym wojskom zaciągi cudzoziemskie (m. i. Rylski Polak z 1000 husarzów). „Czar“ jedzie otoczony 24 husarzami. Oddano carowi listy od Chmielnickiego odradzające wojnę, a jedna czarownica prorokowała carowi, że wracając z wojny znajdzie stolicę w proch obróconą. Mimo to car wyjechał. Między Szkłowem a Kopyściem 12 aug. 1654 podstąpiło wojsko mosk. pod „naszych“ (hetman Radziwiłł). Nasi pole otrzymali przy zwycięstwie, ale mieli duże straty. Nazajutrz przyszedł książę Bogusław i pan Niemierzyc z posiłkami. Które początki niech Bóg pobłogosławi. (Klęska Radziwiłła pod Szkłowem jest więc tu zatajona).
Czartor.

Wyprawa duszy na tamten świat. W Wilnie 1533, in typographia Andreae Lescicii, sumptibus S. E. D. D. L. Ordin. w 8ce mniej., str. 200 (brak końca).

Taki tytuł podaje Narbutt (Dzieje IX 287), za nim Kraszewski (Wilno IV 116). — Książka miała być drukowana w 4 językach, tj. polskim, łacińskim, litewskim i niem. jako podręczna agenda dla kapłanów, i to drukiem łacińskim zmieszanym z gotyckim. — Stankiewicz w swojej Bibliogr. lit. II (1889) str. V pisze o tej książce, co następuje: „Rok wydania uważam za błędnie podany. Prawdopodobnie był to druk z r. clo.lo.xcx.m (1603); Narbutt liczbę rzymską odcyfrował mylnie, ztąd powstała pomyłka, cofająca wydanie książki o lat siedmdziesiąt. Z notaty Narbutta widać nadto, że książka ta nietylko nie miała końca, ale brakowało jej nawet tytułu; szczegóły zaś podane przez niego muszą być przekręcone z przedmowy. Andrzeja Leszczyńskiego, wojewodę brzesko-kujawskiego (1586—1606), protektora kalwinów..., zrobił Narbutt drukarzem wileńskim.. Drukarz Andreas Lescicius, nigdy nie exystował, należy go zatem ze spisów drukarzy wykreślić raz na zawsze“.

Uwaga Stankiewicza jest niewątpliwie słuszna, choć nie ma podstaw do przyjęcia, że istniała edycja z r. 1603.

Niepotrzebnie Abramowicz Cztery wieki 1925 str. 21 zastanawia się, „iż na razie pozostaje nierozstrzygniętym pytanie, czy Leczycki był postacią rzeczywistą, czy urojoną“.

— Wyprawa Ná Tamten Swiat Duszy To iest Akty Zebrane do Dyspozycyi Chorych służące, Z Przydatkiem Suplementow, Konwoju, y Przykładow szczęśliwey Smierći Swiętych Páńskich. Także są niektore Sakramenta Kośćielne wyięte z Agendy dlá wygody y lekkośći Kápłánom Swieckim przy Miasteczkách y Wśiách zostáiącym potrzebne, Ktore łátwo w Regestrze znáydziesz Z Dozwoleniem Stárszych do Druku Podane. Roku Páńskiego 1742. [Tu ozdobna linia]. we Lwowie w Drukarni Pawła Jozefa Golczewskiego J. K. Mośći Uprzywileiowanego Typografa. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 207 i str. 3 nlb. (Regestr).

Aprobata And. Giżyckiego, kanon. lwow. z r. 1742. Przedmowa „do czytelnika“ podaje rady, jak nawiedzać chorego i dawać wiatyk. Nie jest w niej wspomniane, jakoby to był przedruk. Giżycki mówi o książce: recenter a quopiam sacerdote saeculari penitentiario compactum.

Cała rzecz jest podzielona na trzy „nawiedzenia“ chorego. Za każdym razem podane modlitwy i akty, jakie trzeba przy nim i z nim odprawić. Także egzorcyzmy demonów (str. 45).

Od str. 59 idzie drugie nawiedzenie chorego; od str. 97 Suplement o ratowaniu chorego powątpiewającego w wierze świętej. Tu ciekawe przepisy, jak nawracać Żyda na śmierć osądzonego lub wolnego do wiary chrześc. (cała długa rozmowa z Żydem, plura suffragabitur Spiritus S.).

Od str. 128 idzie trzecie nawiedzenie. — Od str. 163 idzie: Zwierciadło umierających Świętych Pańskich.

Od str. 170—84 idzie rzecz nowa, a mianowicie: Ordo baptismi parvulorum. Są to formuły odprawiania chrztu po polsku, litewsku i niemiecku. (Po litewsku: Kogieydy nuog Bažnicios Dieuo? itd.). Ale modlitwy są tylko po łacinie.

Od str. 184—203 formuły Celebrandi matrimoniorum (również w trzech językach); Modus introducendi mulierem (po łacinie); Benedictiones in festo Paschae... itp. Kończy: Benedictio thalami ex Rituali Romano (str. 207). Wreszcie na 3 str. Regestr.

Krasiń. — Przezdz. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... wyięte z Agendy... przedrukowane we Lwowie w Drukarni S. Troycy 1748. w 8ce, k. 2, str. 200 i k. 2.

Jocher 6922.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Przedrukowane Roku Pańskiego 1759. [Tu linia, a pod nią:] we Lwowie w Drukarni Bractwa Swiętey

Troycy. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 190, k. 2 nlb.

W tej edycji Ordo baptismi parvulorum idzie od str. 147. — De sacramento matrimonii od str. 163. Formuły litewskie chrztu i małżeństwa są te same, co w edycji 1742. Ossol.

— Wyprawa człowieka do Domu wieczności albo Dyspozycya do dobrey y szczęsliwey smierci tak Kapłanom Chorych Dysponuiącym iako y tym co się na smierć gotuią. Janowi y Maryannie Kruszewskim pracą Drukarni Warszawskiey S. Jes. ofiarowana y wydana 1750. w 4ce, k. 4, str. 415 i k. 3 (rejestr).

Jocher 6328 (ma str. 400).
Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... do domu wieczności. 1752. w 8ce. Uniw. Wileń.

Wyprawa Duszy na tamten Swiat to iest Zbawienne Nauki y Akty do dyspozycyi chorych służące, zebrane. Z dozwoleniem Starszych do Druku podane. Roku Pańskiego 1763 w Przemyślu w Drukarni I. K. M. C. S. J. w 8ce, k. 2 (przedmowy), str. 531 i str. 21 nlb. (rejestr abecadłowy).

— Toż:... Z poważnych autorow zebrane y powtornie z znacznym pomnożeniem potrzebnych uwag wydane z dozwoleniem Zwierzchności. Roku Panskiego 1764. W Przemyślu w Drukarni J. K. M. C. S. J. w 8ce, k. 3, str. 531 i k. 10 (rejestr).

Książka do użytku kapłanów dla celu przygotowywania na śmierć. — Na przedruk daje aprobatę na odwrocie tytułu Hieronim Kasim. Wielogłoski Episc. Bendensis. — Część I: Kapłan wezwany do chorego. — Część II od str. 125: Kapłan opatrzony w akty strzeliste. — Część III: Jak sobie kapłan ma postąpić z chorym (od str. 222). — Część IV od str. 327: Rezolucye moralne przy dysponowaniu. — Część V od str. 348: Patronowie dobrej smierci. — Część VII obejmuje: Zebranie grzechów.

Jest to więc co innego, jak poprzednio opisana „Wyprawa" z r. 1742 i nast.
Drohob. — Jagiell. — Ossol.

— Toż:... w Przemyślu 1794. w 8ce.

— Wyprawa duchowna w drogę szczęśliwey wieczności tak kapłanom dla dyspozycyi chorych y na śmierć skazanych; iako też samym chorym... (1722, 1755, 1762, 1772)... ob. Dambrowski Józef w t. XV 24).

Ob. również pod: Alimonia.

Wyprawa w drogę Wiecznosci Dvsz Lvdzkich Pasterzom pogotowiu. z Dozwoleniem Stárszych Roku 1691. [Tu ozdobna linia]. w Warszawie w Drukarni Colleg: Scholarum Piarum. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt. i k. 39 nlb.

Jest to spis grzechów, jakie spowiednik ma przypomnieć ciężko chorym w razie dyspozycji chorego. Kończą akty wiary, modlitwy, litanie do odmawiania przy umierających (po łacinie i po polsku).

Kustosz A stoi pod *au*, B pod *c*, C pod *o*, D pod *ni*, E pomiędzy *a* a *t*.
Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Toż:... pasterzom pogotowiu... R. 1698. w Warszawie, w Drukarni Coll. Piarum w 8ce.

Jocher 6310 a.

— w drogę wiecznosci Dusz ludzkich Pasterzom pogotowiu W Warszawie Drukowana 1698 przedrukowana zaś w Poznaniu w Drukarni Akademickiey 1726. w 8ce, ark. E.
Krasiń. — Uniw. Warsz.

— Toż:... pogotowiu za Dozwoleniem Starszych po trzeci raz Nowo do Druku podane. Roku Páńskiego 1751. W Krakowie w Drukarni Sebastyana Chebanowskiego J. K. Mci Uprywileiowanego (tak) Typpografa (tak) y Bibliopoli Krakowskiego oraz y Warszawskiego. w 8ce, ark. C_8 (k. 39).

Zaczyna: Communio infirmorum. Od k. 2 grzechy przeciw 10. przykazania Bożego. Między grzechami stoi: Stanowienie i aręndy Żydów, na urzędy; Nakazywanie robót Rusinom w ich święta; Nie godzi się bowiem Rusi w ich święta niewolić, ale w lackie święta Ruś robić może Lachom bez grzechu, takowe jest zdanie teologów. — Od karty D idzie: Ordo extremae unctionis. — Kończą: Spowiedź powszechna, Akt skruchy, Akt wiary, Nauka dla chorych. — Kustosze stoją B pod *be*, C pod *rz*, D pod *sae*, I pod *m*. Jagiell.

— Wyprawa Duszy na drogę wieczności albo affekta do Boga strzeliste przez czułych o zbawienie dusz Pasterzów... (W Łowiczu 1779)... ob. Jaśkiewicz Mikołaj (w t. XVIII 505).

Jaśkiewiczowi przyznaje autorstwo Minasowicz w przedmowie do jego dziełka „Skarb ukryty". Ale M. Jaśkiewicz był zapewne tylko wydawcą.

Wyprawa plebanska. [Tu ozdobnik, a niżej winieta: plecionka]. W Krákowic (sic), W Drukárni Lázárzowey, Roku Páńskiego, 1590. w 4ce, k. 12 (sygn. C_4).

Kustosz Aij pod *ie z ie*; B pod *ot*, C pod *yd*.
Jest to więc inne odbicie, jak następne z tą samą datą (ale zapewne w jednym z bliskich lat odbite).
Badecki Liter. mieszcz. nr 167 (daje repr. tyt.). — Kotula Właśc. rękop. 1929 nr 355.
Bawor. (Czarn.).

— Toż:... Wyprawa plebanska. [Tu ozdobnik, a niżej winieta: plecionka]. W Krákowie, W Drukárni Lázárzowéy, Roku Páńskiego, 1590. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb. (sygn. C_4).

Kustosz Aij pod *wyn*; B pod *dza*; C pod *ni*. — Ob. Bibliogr. XII 99—100.
Jest to dialog pomiędzy Plebanem, Albertusem, Wendetarzem i Rostrucharzem. Plebanowi kazano w myśl „nowych obyczajów“ wysłać jednego żołnierza na wojnę. Chce więc wysłać swojego Albertusa, ale go musi wyekwipować. Przybywa przeto do Krakowa i tu na Kleparzu kupuje dla niego uzbrojenie i konia z siodłem. Naturalnie nie zna się na tym, kupuje więc najniezdarniej, a Wendetarz i Rostrucharz okpiwają go. „Nie grzech popa złupić“. Albertusowi naprzykrzyła się szkoła i dość rad idzie na wyprawę. Toczą się na ten temat rozmowy, które widocznie musiały oddziaływać na publiczność jako komiczne, skoro rzecz ta była wielokrotnie przedrukowana. „Komedią“ ten utwór jednak nie jest, jeśli przez komedię rozumiemy utwór przeznaczony na scenę, — tylko rozmową.
Dalszy ciąg stanowi „powrót“ Albertusa z wojny, napisany zapewne przez tegoż samego autora.
Do dziełka tego nawiązał Brożek początek swego Gratisa (1625).
Bandtkie Hist. druk. krak. 403. — Wiszniewski VII 150—1. — Juszyński II 462. — Badecki Lit. mieszcz. nr 168. — Tenże Polska kom. rybałt. 1931 str. 653. — Piekarski Katal. körn. nr 1611. — Wierzbowski II 1716.
Wójcicki Stare gawędy III 146. — Kallenbach Liter. XVII wieku I 113. — Hahn Literatura dram. str. 79. — W r. 1931 przedrukował ten utwór Badecki Polska komedia rybałtowska str. 1—27 i 653 (objaśnienia). — Badecki Liter. mieszcz. 1925 str. 81 i 440 wymienia literaturę odnoszącą się do Wyprawy i Albertusa z wojny.
Dzików — Jagiell. — Kórnik — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż:... Teraz znowu Wydrukowana. [Tu plecionka]. W Krákowie, W Drukárniey v Dźiedźicow Jakubá Siebeneicherá, Roku Páńskiego, 1613. w 4ce, k. 12 nlb.

Sygn. Aij pod *czy*, B pod *sá*, C pod *się*.
Badecki Polska kom. rybałt. 1931 str. 563. — Tenże Liter. Mieszcz. nr 169 podaje repr. tyt. — Ob. Bibl. XII 99.
Czartor. — Dzików — Kórnik — Ossol.

— Toż:... [Tu ozdoba]. Teraz znowu wydrukowána. [Tu plecionka inna jak w wydaniu 1613]. Drukowano, Roku 1614. w 4ce, k. 12.

Sygn. Aij pod *wyn*, B pod *w*, C pod *p*.
Badecki Polska kom. rybałtowska 1931 str. 653. — Tenże Lit. mieszcz. nr 170 podaje repr. tyt. — Bibl. XII 99.
Akad.(?) — Czartor. — Dzików — J. Michalski.

— Toż:... Albertvsa Ná Woyne. [Tu sześciowiersz: Chudy Pleban ná Woynę z wácka y z stodoły... itd.... Oraz dwuwiersz: Co się się z nim potym działo, w ten czás niespokoiny Kup drugą część, gdzie Tytuł Albertusá z Woyny]. Teraz svviezo Wydrukowana. Roku Páńskiego, 1649. [Tytuł w koronkowej ramce]. w 4ce, str. 23.

Sygn. B pod *za*, C pod *e*. — Druk zapewne Kupisza.
Badecki Polska kom. rybałt. 1931 str. 653. — Tenże Lit. mieszcz. nr 171 podaje repr. tyt. — Bibl. XII str. 99—100.
Bawor. (Czarn.) — Bibl. w Suchej — Czart. — Jagiell. — Kórnik. — Krasiń. — Ossol.

— Toż:... [Tu rycina, przedstawia Albertusa konnego przed bramą domu, z okna na piętrze wygląda niewiasta]. w Krákowie Roku Pánskiego 1696. w 4ce, str. 23.

Sygn. B pod *o*, C pod *nie*.
Na odwr. k. tyt. ten sam sześciowiersz i dwuwiersz, co na tytule edycji poprzedniej.
Badecki Polska kom. rybałt. 1931 str. 653. — Tenże Lit. mieszcz. nr 172 podaje repr. tyt. — Bibl. XII str. 100 (podane tam za Wiszniewskim edycje z lat 1677 i 1699 nie istnieją wedle Badeckiego).
Bawor. (Czarn.) — Bibl. w Suchej — Czart. — Drezd. publ. — Jagiell. — Kórnik — Ossol.

Wyprawa Zydowska Na Woyne. [Nad tym główka aniołka]. W Krakowie. Roku Páńskiego, 1606. w 4ce, k. 6 nlb.

Tytuł w ozdobnej ramce.
Na odwr. tyt. 8-wiersz do J. M. Piotra Gorajskiego z Goraja, mnie wielce Mościwego Pana... podp.: J. W. C.[racoviensis].

Jest to utwór (niedołężnie wierszowany), przedstawiający, jak Żydzi postanawiają wyruszyć na wojnę, w nadziei, że w ten sposób położą koniec prześladowaniom i zyskają na poważaniu. Boruchaj przedstawia im, jak na nich wszyscy fukają i jak im zabierają pieniądze. Pospólstwu żydowskiemu podoba się myśl pójścia na wojnę. Hetmanem wybrany Morduchaj. Przebierają za żołnierzy 800 mołojców. Wyprawiają posłów do króla, aby im dał hajduków do asysty, gdy będą ciągnąć na wojnę. Humorystycznie opisuje autor, jak to Żydzi zamierzają ciągnąć i żywić się w pochodzie, unikając studentów, którym by musieli dawać kozubalec. Ale hultajstwo zabiega im drogę i gromi Żydów; Żydzi wracają przeto do Krakowa. Autor kończy: Jeśli mi tu kto w tym przygani — niechże sam nad nimi hetmani.

Wiersz ten stał się podstawą dla rozwinięcia motywu „wojny żydowskiej" w literaturze ludowej (ob. niżej). Bywał on przepisywany i przedrukowywany jeszcze w wieku XIX (ob. Bibl. tom III 304 pod: Opisanie wojny). Są także jego przeróbki w literaturze ruskiej.

Przedrukował Badecki Polska kom. rybałt. 1931 str. 125—36 i 673. — Tenże Lit. mieszcz. 1925 str. 444—8. — Maciejowski Piśmienn. III 67. — Wiszniewski Hist. liter. VII 161. — Kolberg Lud seria V 424—8. — Franko w „Wiśle" VI 1892 str. 263 i VII 82. — Hruszewski w Zapiskach Tow. Szewczenki 1897 t. XV 13—6. — Łopaciński w „Wiśle" VII 307. — T. Dąbrowski w „Ludzie" (Kwart. Etnogr.) XVI 337 (tu informacje o rozwoju tego motywu w literaturze ludow.). — Bartoszewicz Antysemityzm w lit. 1914 str. 133. — Bystroń Megalomania narodowa 1935 str. 168. — Bałaban Dzieje Żydów I 362.

Dzików — Katedr. w Strengnäss — Kórnik — Ossol. (def.).

Wypráwa Ministrá ná woynę do Inflant. Svperintendent, Minister, Syn Ministrow, Zyd. (1617?). w 4ce, k. 4.

W unikacie Jagiell. brak widocznie karty tytułowej, gdyż podany wyżej tytuł wydrukowany jest nad zaczynającym się tekstem, a pierwszą sygnaturą jest Aij. Widocznie k. tytułowa była kartą Ai. — Tak samo nie miał tytułu egzemplarz bibl. Załuskich.

Jest to rozmowa wierszowana między superintendentem, ministrem (Grzegorzem), synem ministra i Żydem. Nawiązuje ona do Wyprawy Albertusa na wojnę (1590), co w pierwszych wierszach wyraźnie zaznaczono. Superintendent nakazuje ministrowi jechać na wojnę ze Szwedami, przeciw czemu minister silnie się broni (ma żonę, teraz zima, nie chce mazać rąk krwią). Proponuje, aby zamiast niego wysłać syna. Ten się zgadza chętnie. Kupują mu u Żyda kabat, sprowadzony z Witemberga — i miecz, którym Żyszka mnichy mordował — i puginał po królowej angielskiej — i rusznicę. Kabat ma być wynaprawiany kartami wyrwanymi z Biblii brzeskiej.

Wiersz dość gładki; autorem był być może ktoś z kół jezuickich, bo oni lubili zwalczać heretyków szyderczymi utworami, jak np. Synod ministrów heret.

Badecki Liter. mieszcz. (1925) str. 430. — Tenże przedrukował tekst w zbiorze „Polska komedia rybałtowska" (1931) str. 271—87 i 687. — Pollak w Pamiętniku Liter. 1929 str. 85. — Maciejowski Piśm. III 184—5.

Jagiell.

— Waina Wyprawa Do Wołoch Ministrow ná Woynę. [Pod tym ozdoba druk. i czterowiersz:] Do Czytelnika. Proszę zabaw się trochę á pátrz pilnie okiem, Nie zaraz że bądz sędźią áni też Prorokiem. Aże wszytko zupełnie do końcá przeczytasz, Jeślić rozum nie zniesie, więc Ministrá spytasz. [Tu ozdoba]. Wydána z popráwą (po r. 1617). w 4ce, k. 12 nlb.

Na odwr. k. tyt. 24 wierszy, rozpoczynających się: Bo to bydło szatańskie ni o czym nie wiedzą... Cały ten wierszyk atakuje heretyków: „Niechby ich djabeł pobrał i z ciałem i duszą". Księża katoliccy śpią, ale heretycy ustawnie czytają i, co naszym upadnie, to oni chwytają, zbierają odrobiny, z tego robią księgi... nurzają się i z głową, boga przeklinają... itd. Ale ich kościół jest osądzony na stratę, a nas w Trójcy Jedyny będzie wiecznie sądził. (Ma więc na myśli arian).

Jest to bardzo daleko idąca przeróbka Wyprawy ministra na wojnę do Inflant, zapewne przez tego samego lub innego jezuitę (stąd na tytule napisano: Wydana z poprawą). Pan zawiadamia ministra Grzegorza, że na sejmie w Warszawie uchwalono, aby ministrowie jechali na wojnę. Minister płacze i sprowadza żonę Anusię, która zabrania mu jechać. Natomiast idzie do karczmy po syna Matiasza, który rad pija. Syn godzi się jechać, ale wpierw idzie z ojcem do aptekarza Foltyna na destylowaną cynamonową. Następuje scena kupowania rynsztunku u Żyda. Minister daje synowi wskazówki, jak ma się zachowywać, gdy przyjdzie ciągnąć na wojnę, po czym wracają obaj do pana. Pan pyta o konia i siodło; Matiasz opowiada, jak sobie z tym poradzi. Kończy scena „wyprawy z domu". Matka daje też swoje przestrogi (nie tykaj się masz-

kary, nie daj się zwodzić urodą, bo byś zdrowiem przypłacił) i opatruje w żywność. Kupują konia od Mazgaja sąsiada po długim targu, Matys spada z tego konia. Minister lamentuje, że traci jedynego syna.

Całość jest barwnym i pełnym życia obrazkiem wyjazdu na wojnę i połączonych z tym przygotowań, choć niewątpliwie głównym celem autora nie było to, ale wyśmianie ministrów dysydenckich. Dalszym ciągiem tego utworu, napisanym zapewne znowu przez tego samego autora, było „Zwrócenie Mathyasza z Podola", wydane w krótki czas potem pod pseudonimem Maćka Pochlebcy (ob.: Zwrócenie). Także i z tej „Wyprawy" niektóre motywy dostały się do ludu i spotyka się je tam dotychczas (ob. Dobrzycki w Pamiętniku Liter. 1907 str. 67).

Badecki przedrukował dwukrotnie: raz w Bibliotece pisarzy polskich Akad. nr 59 (r. 1910). Tu podał domysł swój o osobie Jana Sowizdrzała autora i podniósł wartość utworu. — Powtóre w „Polskiej komedii rybałtowskiej" 1931 str. 291—326 i 688. — Tenże Polska literat. mieszcz. (1925) str. 441—4. (Tu podobizna k. tyt.).

Juszyński Dykc. II 461 podaje: „Pierwsza edycja przez Jana Sowizrzała roku 1617 w 4ce". Ale egzemplarz z taką datą i z nazwiskiem Jana Sowizdrzała nie jest dziś znany. — Maciejowski Piśmien. III 184 i 185. — Wójcicki Zarysy domowe I 127—39. — Brückner Cechy liter. szlach. i miejskiej (w „Księdze dla Orzechowicza" I 175). — Tenże w Pamiętniku Literackim 1911 str. 399 (recenzja przedruku Badeckiego). — Windakiewicz Teatr ludowy 1902. — Pollak w „Pamiętn. Liter." 1929 str. 83 (rozważa kwestię I wydania). — Prohaska Hetman Stan. Żółkiewski 1928 str. 158 (omawia tło historyczne tej broszury, wiąże go z tzw. wyprawą jaruską; ale wywód jego nie jest przekonywujący).

Akad. — Bawor. (Czarn.) — Czartor. (?) — Ossol. (defekt) — Petersb. (z bibl. Zał.).

— ob. Albertus (plebańska 1590, 1614, 1649, 1697, 1699) — Bassay Wojc. (niewinnego człowieka 1566) — Grodzki H. (do nieba Ciswickiego 1644) — Palczowski Paweł (wojenna króla do Moskwy 1609) — Piotrkowczyk Al. (żałobna dusze 1649) — Prawowiarski Gabr. (za odprawą Węgierskiego) — Rosentreter M. (na odprawę 1611) — Starowolski Szym. (y wyjazd wojsk Amurata 1634).

Wyprawienie Tyszkiewicza... ob. Dubowicz Al. (1642).

Wyprawy obronne (1792?) fol., k. 2.
Krasiń.

— Toż:... Prawo uchwalone 14 Maja 1792. w 8ce, str. 15.

Ob. Volum. legum IX 443.
Bibl. w Suchej — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

Wypyski Stanisław i Jan ob. Kuncewicz Michał (Dobry ziemianin 1640).

Wyrachowanie (Dokładne) wszystkich procentów Złotowych, Groszowych, Szelągowych, Denarowych od siódmego aż do pierwszego, na wszystkie kapitały od Złotego iednego aż do dwóch Millionów, przez wszystkie czasy od Roku aż do miesiąca i dnia iednego, w dziewięciudziesiąt dwóch osobnych tabellach, z wielkim ułatwieniem pracy y przysługą dla Rachmistrzów, Bankierów, Kapitalistów, Kredytorów, Dłużników. Przy Zaręczeniu Publiczney Wiary ułożona. W Warszawie w drukarni nakładem i kosztem Piotra Zawadzkiego Roku 1793. w 4ce, k. 1 i str. 92 (tabele).

Współczesny Korespondent krajowy i zagraniczny podaje to samo z datą 1792.
Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Wileń.

— summ z superat Skarbu Koronnego rezolucyami Rady od seymu 1780 do 1784 r. dla woyska Koronnego wyznaczonych. fol., ark. 1 rozł. Krasiń.

Wyrażenie figur ziół rozmaitych ob. Siennik (Lekarstwa 1564, od k. 193—256).

— autentyczne teraźnieyszego interessu Kurlandzkiego. W Warszawie r. 1763 na końcu Lutego wydana. fol., sygn. G_2.

— Toż:... na końcu Marca z przydatkami wydane. Warszawa 1763. fol.
Bibl. w Suchej — Ossol. — Uniw. Wileń.

— (Krótkie) przyczyn dla czego wiara Katolicka iest naypewnieysza. w Krakowie w Drukarni Seminaryum Bisk. Akad. 1765. w 8ce, str. 204.
Jocher 3003. Ossol.

Wyrazy ob. Jezierski Franc. (1791).

Wyrocznia nowych filozofów (1782)... ob. Wolter.

Wyrocznie pogańskie ob. Fontenelle (1777).

Wyrok z dekretu przez N. Krola Imci Polskiego Zygmunta III między

Błogosł. Iozafatem Kuncewiczem, na on czas arcybisk. Połockim z jedney, a mieszczanami Mohilowskiemi, chcącemi się wyłamać z pod Juryzdykcyi Duchowney Arcy-Biskupów Połockich, pasterzów swoich, z drugiey strony, w R. 1619 marca 22 d. w Warszawie ferowanego. I Reskrypt Króla Augusta Wtorego, kassujący przywiley na Episkopią Mohilowską, y całey Białey Rusi przez Serafina Połchowskiego Dyzunita in praeiudicium Arcy-Biskupa Połockiego subreptitie otrzymany w Roku 1699. Augusta 9. dnia. fol., k. 2.
Raczyń.

— (Sądu marszałkowskiego koronnego) tyczący się handlu żydowskiego w Warszawie d. 19 grudnia 1775 r. wydany. Działo się w Warszawie d. 19 grudnia 1775 przy zasiadaniu Lubomirskiego Marsz. W. kor. przed sądem Nayw. Instan. (Podpis: Michał Bedoński pisarz sądów). Warszawa, Dufour. 1775. fol., k. 4. Jagiell.

— śmierci na Józefa Chrząszczyńskiego, Jana Dąbrowskiego, Jacka Dąbrowskiego, Józefa Chrzanowskiego o występek rozboiu. 1799. w 4ce, k. 2.
Po polsku i niemiecku. Bibl. w Suchej.

— śmierci na Tomasza Tatarowicza i Franciszka Strączka za popełniony Rozboy w Krakowie dnia 4 Czerwca 1799. Todesurtheil über den Thomas Tatarowicz und Franz Strączek wegen verübten Raubmordes. Krakau, den 4ten Iunius 1799. w 4ce, 2 kartki.
Jagiell.

Wyroki Arytmetyczne wzorem Kabały dla uciechy oboiey płci ułożone. 1778. w 8ce, sygn. G_2.
Jagiell — Uniw. Warsz.

— Boskie... ob. Tylkowski Wojc. (1685).

Wyrożembska Joanna ob. Woroniecki Franciszek (Kommissya).

Wyrożembski Jan Wład. ob. Actum (1697).

Wyrozumienie (Dobre) wszystkim ktorzy ie czynią to iest światło wyrozumienia chrzesciańskiego koniecznie do zbawienia potrzebnego. Cztery częsci teyże nauki promieniami swemi przenikaiące na obiaśnienie ciemnego rozumu wystawione. W Krakowie w Drukarni akademickiey 1779. w 8ce, sygn. N_2.
Jocher 3014.
Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

WYRWICZ Andrzej. Illustrissimo et Reverendissimo Domino D. Stanislao Święcicki Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Chełmensi Fundatori SS. Theologiae Nec non Perillustri et Reverendissimo Domino D. Nicolao Stanislao Święcicki abbati Tremesnensi Generali in Spiritualibus per Varsaviensem Archidiaconatum Officiali Dedicat Praefationem de Jure et Justitia in Introductione Sacrae Theologiae habitam obligatissima Theologiae facultas Collegii Varsaviensis Soc. Jesu anno Dni 1680. (Warszawa) w drukarni Karola Ferdinanda Schreibera. w 4ce, k. 5.
Jocher 4252. Uniw. Warsz.

WYRWICZ Karol S. J. (ur. 1717 † 20 grudnia 1793). Abbrégé Raisonné De l'Histoire Universelle. [Na drugiej k. tyt.:] Abrégé Raisonné De L'Histoire Universelle Sacrée Et Profane a l'usage des Pensionnaires du Collége des Nobles de Varsovié de la Compagnie de Jesus. [Tu w liniach:] Vult brevitate placere. Mart: Tome I. [Tu winieta: ornament roślinny]. a Varsovie De l' Imprimerie Royale au College de la Compagnie de Jesus. [Tu linia, a pod nią:] MDCCLXVI. (1766). w 8ce, k. tyt. i k. 10 nlb., str. 336 (mylnie 938), k. 12 nlb.

Toż:... Tome II. [Tu winieta: ornament roślinny]. A Varsovie de l'Imprimerie Royale au Collége de la Compagnie de Jesus. [Tu podwójna linia, a pod nią:] MDCCLXXI. (1771). w 8ce, k. 2 tyt. i k. 2 nlb. (spis rzeczy), str. 594.

Tom I dedykowany ks. Ad. Czartoryskiemu; tu pochwały jego wiedzy i innych zalet; podpisał K. Wyrwicz, rektor Col. Nob. — Następuje na 4 k. przedmowa, gdzie tłumaczy znaczenie nauki hist. i objaśnia cel dzieła. Nie podaje niczego nowego, lecz podaje wyniki badań dotychczasowych tak, aby młodzież odnosiła korzyść. Może ona porównywać ustrój monarchii i republik, despotyzm i wolność,

wady złych a pożytki dobrych ustrojów. Cenzurę dzieła podpisał ks. H. Śliwicki, aprobatę dał Ant. Okęcki.

Tom ten zawiera (w formie pytań i odpowiedzi) dzieje Żydów (do str. 114), Asyrii, Babilonu, Persji i Grecji (do str. 251). Od str. 252 idą dzieje Rzymu aż do cesarza Augusta. Na ostatnich 12 kartach odsyłacze do źródeł i do literatury. Powołuje się kilkakrotnie na rozprawy Akademii Francuskiej.

Tom II ma na odwrocie k. tyt. aprobatę J. Bohomolca z r. 1771 i imprimatur M. Sierakowskiego. Dzieli się na dwie części (Origine des etats modernes str. 1—160, oraz Livre I 161—794). „Origine" jest to wstęp, w którym autor orientuje czytelnika o różnych państwach, jakie istniały i istnieją na świecie, podając, kiedy powstały i upadły, i jakie miały dynastie; wylicza więc państwa Wschodu, państwa ludów germańskich, królestwa średniowieczne, księstwa i cesarstwa współczesne itp. Cały ten wstęp przerywa tok opowiadania historycznego, które zakończył w t. I na cesarzu Auguście, gdyż zamiast je kontynuować opisuje genezę i stan teraźniejszy różnych państw bez względu na chronologię.

Dopiero od str. 161 tomu II powraca do przerwanego na Auguście toku opowiadania i podaje historię cesarstwa rzymskiego od Augusta aż po r. 1765. Traktuje bowiem o „cesarstwie rzymskim" jako o jednolitej całości, upatrując jego dalszy ciąg w dziejach świętego państwa rzymskiego średniowiecznego i nowożytnego (empire romain sous les barbares, sous les Francs, sous les Allemands). Przedstawienie jest chaotyczne i pobieżne, gdyż w ramy dziejów tego świętego państwa stara się wcisnąć historię całej Europy zachodniej. Jako podręcznik historii powszechnej jest to też rzecz chybiona, a zapowiedzi swoich co do uwzględniania ustrojów autor nie spełnił.

U dołu stron (a nie na końcu, jak w t. I) odsyłacze autora do źródeł i do literatury, wskazujące na duże jego oczytanie. Cytuje obok francuskich także angielskie prace histor.

Bardzo daleko idącą przeróbką tego dzieła jest ogłoszona w r. 1787 „Historya powszechna skrocona". o której niżej.

Akad. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń

— Historya Powszechna Skrocona Przez J. W. Jmci Xiędza Karola Wyrwicza Opata Komendariusza Hebdowskiego Kawalera Orderu S. Stanisława &c. Napisana Tom I. W którym się zamyka Historya Ludu Bozego Od stworzenia świata do zburzenia od Rzymian Kościoła Ierozolimskiego. [Tu w liniach:] Indocti discant, doctos meminisse juvabit. Pope trad. Latin. [Tu winieta: w ornamencie linearnym otwarta książka]. w Warszawie w Drukarni Nadworney J. K. MCi i Prze: Kommissyi Eduk: Narodo: 1787. w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 445, k. 19 nlb.

Rozpoczyna dedykacja wydawcy Stanisława Szymańskiego do bisk. pozn. Antoniego Okęckiego. Oświadcza, iż „wydawca" dzieła tego dozór i koszt druku na siebie przejął. — Dalej idzie na 3 k. druga „przemowa wydawcy". Chwali reformy szkolne pijarów, teatynów, a zwłaszcza jezuitów. Wyrwicz, dziś opat hebdowski, będąc podówczas rządcą konwentu jezuickiego, zamyślił szkołę dla ćwiczenia młodzi wystawić. Plan dawał Schröger, a król plantę domu poprawiał. Zaczęto też układać księgi elementarne dla konwiktu, gdy w samym zapędzie los nieszczęsny, wielkim przedsięwzięciom zawsze zawistny, zmieszał osnowę i wszystko wniwecz obrócił. Zostały tylko ułomki: Geografia w dwóch edycjach, Historia po francusku. Prawo natury w tłum. Morskiego, Prawo przyrodzone i narodów, rzymskie według Pana Domat zostały w rękopiśmie.

Mówi, że Wyrwicz rozszerzył tutaj tekst i dodał przypiski, a miejscami na nowo napisał. — Zapowiada, że ma wyjść dalszy ciąg, tj. tomiki poświęcone wywodowi star. i teraźn. państw (wedle życiorysu Dmochowskiego Wyrwicz napisał istotnie część dalszą, ale ta drukiem nie wyszła).

Tom ten, drukowany z szerokimi marginesami, zawiera Historię ludu bożego, ujętą w formę pytań i odpowiedzi a podzieloną na 3 księgi. Celem dzieła jest nakreślić stworzenie świata i dzieła boskie i objawienie się Boga w historii ludu bożego. Oparte jest całe na St. Testamencie, a tylko w przypiskach wyjaśnia autor niektóre szczegóły korzystając z pisarzy współczesnych mu. Tak np. na str. 251 w obszernej nocie rozważa, skąd mogli Filistynowie przybyć, i oświadcza się za ich przybyciem z Krety (Kafti). Z historyków francuskich cytuje dzieła Prideaux, Hueta i Calmeta Dict. Czasem powołuje się ogólnikowo na angielskich historii pisarzów (str. 299). Niewątpliwie okazuje też duże oczytanie w literaturze historycznej przedmiotu, choć do źródeł — poza Biblią i Józefa Antiq. — nie sięga. Dochodzi do zburzenia Jerozolimy.

W dziełku Szymańskiego Magazyn anekdotów czyli zbiór powieści (1786) jest umieszczone doniesienie, gdzie wydawca mówi, iż przełożywszy księgę pt. Abregé de

l'histoire... przez Karola Wyrwicza, Kawalera orderu S. Stanisława, Opata Hebdowskiego niegdy Collegium Nobilium S. I. Rektora podana, a teraz po wykładzie na polski język, od tegoż niespracowanego dla dobra i poloru narodu męża, lubo w zwątlonych laty i słabością siłach, przejrzaną rozszerzoną i szacownemi przypiskami ubogaconą; tenże tłumacz podał do druku. Dzieło to dla ważnych i ciekawych przydatków, od samegoż autora przypisanych na 2 Tomiki podzielono. Pierwszy obejmie Historyę świętą, drugi Historyę narodów starożytnych do Ery Chrześciańskiej.

Pod podobnym tytułem wyszedł w r. 1740 przekład „Historyi ludu bożego" Berruyera; ob. tom XII 510.

Jocher 8112 a.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow.

— Toż:... Ludu Bożego przez X. Wyrwicza w Warszawie 1793. w 8ce.

Jocher 8112 b.

— Geografia Czasow Teraznieyszych. Tom Pierwszy. [Na drugiej k. tyt.:] Geografia Czasow Teraznieyszych Albo Opisanie naturalne y Polityczne Krolestw, Państw, Stanow wszelakich, ich rządu, praw, rzemiosł, handlu, przemysłu, przymiotow, obyczaiow &c. Ku Pozytkowi Narodowey Młodzi Wydana. [Tu w liniach:] Floriferis ut apes in saltibus omnia libant, Omnia nos itidem depascimur aurea dicta. Lucret. Lib. III. Tom I. [Tu winieta: na cokole przybranym przyrządami globus]. w Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey in Collegio Soc: Jesu. MDCCLXVIII. (1768). w 8ce, k. 2 tyt. i k. 3 nlb., str. XI—XLVI i 592.

Dedyk.: hrabiney z Poniatowskich Branickiey, Kaszt. Krak. — Po czym: Przemowa do czytelnika, gdzie narzeka na mnogość pism franc. ang. i włoskich, którymi zarzuceni jesteśmy (o niemieckich nie wspomina). Mimo to nie mógł znaleźć obcych ksiąg zdatnych dla naszej młodzi. Pisma te są najszacowniejsze, które pożytek kraju sobie zamierzyły. Pisząc dla młodzi wolnego narodu, kładł nacisk na opis praw i ich stanowienia. Także na bogactwo i ekonomią narodów. Na końcu cenzura Jana Bohomolca i imprim. Jaśkiewicza (z datą 13 maja 1768).

Na stronach XXI—XLV idzie: Przydatek rzeczy opuszczonych (dodrukowany widocznie po ukończeniu druku tomu I). Jest to rzecz o orderach neapolit., niem., moskiewskich (Wyrwicz używa w całym dziele tej nazwy na Rosję), franc. i nawarskich. (O orderach innych krajów mówi w tekście dzieła). Ten Przydatek bywa też oprawiany na końcu dzieła.

Układ dzieła jest następujący (a wykład przez pytania i odpowiedzi): O geografii w powszechności; O geogr. naturalnej (części świata, oceany, wyspy, atmosfera); O geogr. astronomicznej; O przystosowaniu sfery świata do globu (o długości i szerokości, o klimatach, o miarach, o globusie). Wreszcie od str. 97 idzie: Geografia polityczna.

Z początku mówi: O kształcie rządów, o istocie państwa, o różności narodów, o wiarach i sektach, o różnych językach, o kolorze i postaciach ludzkich (rasach). Od str. 179 omawia po kolei stosunki polityczne różnych państw europejskich: papieskie, Sycylia, Malta, Rzesza Niem., Turcja, monarchia moskiewska, Francja, Hiszp. i Portug., Anglia, Sardynia, Węgry, Szwecja, Dania, Prusy. Na tym się tom I urywa, kończy go obszerny indeks rzeczowy.

Opisując te państwa podaje daty o ich obszerności, podziale polit., miastach, żyzności, handlu, charakterze ludności, ustroju, prawach, wielkości „potencji" (wojsko), orderach itp. Prusy opisuje osobno, jakby nie były członkiem Rzeszy. Na str. 278—89 mówi o państwach monarchii moskiewskiej, charakteryzując ujemnie stan kultury i przymioty narodu mosk.: „Moskale niedawno byli grubianie, nieobyczajni, prości, niewierni w dotrzymaniu traktatów i zabobonni... nie znali nauk i kunsztów, nie poznawali swych własnych pożytków... Umysł ich ma coś jeszcze niewolniczego i braknie im na tych pobudkach, które czynią ludźmi wielkiemi..." Ustęp ten wywołał rekryminacje Repnina i jezuici musieli podobno nakład wycofać (?).

Tom II nie wyszedł, natomiast wyszło w parę lat później (1770, właśc. 1773) nowe opracowanie.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Chrept. — Czartor. — Drohob. — Ossol. — Raczyń — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— Geografia Powszechna. [Na drugiej k. tyt.:] Geografia Powszechna Czasow Teraznieyszych Albo Opisanie krótkie kraiów całego świata, ich położenia, granic, płodu ziemnego, skłonności obywatelów, handlu, obyczaiów &c. &c. Z nayświeższych wiadomości, Kraiopisarzów, i Wędrowników Zebrana Ku pożytkowi Młodzi Narodowey na szkoły publiczne Wydana. [Tu winieta: na ozdobnym cokole globus]. w Warszawie w Drukarni I. K. Mci i Rze-

czypospolitey in Collegio Soc: Jesu. MDCCLXX. (1770). w 8ce, k. 2 tyt., str. XVI, 741.

Kustosz A stoi pod *n*, B pod *al*, C pod *er*, D pod *i R*, E pod *an*.

Na odwr. tyt.: Judicium censoris (J. Bohomolca) i imprimatur And. Stan. biskupa (Młodziejowskiego). — Data: 1772 25 decembris. Widocznie wiec wyszło dopiero 1773.

Dedyk. Michałowi Czartoryskiemu, kanclerzowi. Wychwala jego nakłady na ksiąg drukowanie i młodzi szlacheckiej kształcenie.

Dalej: Przemowa. „Początek panowania St. Aug. poczytuję za epokę podźwignionych w Polsce nauk". Mówi, że poprzednie jego prace o historii i geografii (Abregé 1766, Geografia 1770) nie były stosowne do pospolitego młodzi edukowania, częścią dla języka, częścią dla poważnych materii. Ta jest przeznaczona do studiowania w ciągu 6 klas.

Układ i treść inne jak w poprzednim dziele.

Tutaj geografia jest podzielona na geografię w powszechności (o lądach, wodach, postaci i językach różnych narodów), na opisanie krajów europ. wedle podziału na państwa, na opis Azji, Afryki i Ameryki (księga III, IV, V), na księgę o Astronomii (o sferze świata, gwiazdach, planetach, szerok. i długości ziemi), na dział o polityce (o zwierzchności krajowej, o prawie, o wiarach i sektach, o handlu i monecie, o statystyce zaludnienia i o sile wojskowej).

Przedstawienie jest również popularne i tak samo ujęte w pytania i odpowiedzi. Literatura nie jest cytowana, ale w przedmowie mówi, że korzystał z najświeższych wiadomości krajopisarzy i wędrowników. Istotnie przedstawienie jest zgodne z ówczesnym stanem stosunków i erudycja w opisie krajów duża. Stosunki przyrodnicze mniej go interesują, więcej stan polityczny, dane historyczne i statystyczne. Od współczesnych podręczników szkolnych (Fischer 1759, Sałtszewicz 1786, Siekierzyński 1766) dzieło Wyrwicza ma wyższy poziom. Siekierzyński, jak się zdaje, korzystał z Wyrwicza. Notuję ciekawsze szczegóły:

Na str. 54 wywód o istocie narodowości i czym się różnią różne narody między sobą. — Na str. 129 obszernie o państwie moskiewskim. (Do niedawna byli to grubianie, teraz to się zmieniło; jest to ustępstwo wobec protestu Repnina). — Obszerny wykład o stosunkach Francji i Anglii. — Na str. 254—394 o państwach Korony Polskiej. (Tu opis Warszawy i Krakowa na str. 277; opis stanu ekonom.; przymioty i charakter Polaków). — Na str. 395 opis Azji (Chin, Persji, Japonii itp.). — Na str. 497 Afryka. — Na str. 561 Ameryka (o stanach północnych zaledwo str. 579—80; widocznie nie docenia ich znaczenia).

Od str. 629—736, a więc na przeszło 100 stronach, obszerna rozprawa pt. „O polityce". Jest to popularny wykład (pozostający pod wpływem Monteskiusza) o najważniejszych pojęciach prawa politycznego i prawa prywatnego (rodzaj „encyklopedii prawa"). Na str. 629 wyjaśnia, co to jest „Polityka" (filozofia królów i ich ministrów, ratio status) i omawia kwestie polityczne w kilku obszernych rozdziałach. O różnych formach rządu (teokracja, monarchia, despotyzm, demokracja itp.) i opisanie, jaki rząd ma które państwo (widocznie zna Montesk.). O królestwie polskim mówi tylko parę słów. — Od str. 666 wywód o prawie (głównie o prawie przyrodzonym). Podziały prawa. Prawo narodów (obszernie). Źródła prawa. Różne prawa i sekty. O handlu (i o wartości monety polskiej). Cyfry populacji (ludność Polski z Litwą 8 milionów, Niemiec 24 mil., Francji 20 mil., Włoch 8½ mil., Moskwy 20 mil.). Ludność miast (Berlin 100.000, Paryż 850.000, Gdańsk 47.000, Wiedeń 200.000, Warszawa 56.000). Liczba wojsk europejsk. — Na str. 730: o woysku oyczystym (wiadomości histor.; cyfr teraźniejszych podać nie umie).

Tak więc w całości jest to dzieło nie tylko podręcznikiem geografii, ale zarazem elementarnym wykładem o ustrojach, o prawie, o statystyce, dobrze świadczącym o próbach podniesienia nauczania w szkołach ówczesnych jezuickich. Podnieść należy, że jest ono wolne od tendencyjności, jaka przebija w innych dziełach Wyrwicza. W wykładzie „Polityki" zręcznie wplecione nauki moralizujące o obowiązkach dobrego obywatela.

Od str. 737—41 są zamieszczone Omyłki.

Plebański w Encykl. wychow. IV 486. — Lewicki Geografia za czasów K. E. N. (w Muzeum 1910) str. 19. — Dąbkowski Nauka prawa 1915 str. 37. — Smoleński Monteskiusz w Polsce 1927 str. 64. — Ks. Bednarski Upadek i odrodzenie szkół jez. 1933 str. 275—8 i 431 (podaje podobiznę k. tyt. i sporo wyjątków z dzieła. Wedle niego wywarły na Wyrwicza wpływ poglądy Woltera na zadania historii? Tego nie zauważyłem).

Akad. — Czartor. — Czetw. — Dzików — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Toż:... wiadomości, Kraiopisarzów, i Wędrowników Zebrana ku pożytkowi Młodzi Narodowey na Szkoły publiczne Wydana. W Warszawie w drukarni I. K. M. i Rzeczypospolitey in Col-

legio Soc. Iesu MDCCLXXIII. (1773). w 8ce, k. 7 i str. 741.

Jest to taż sama edycja co poprzednia, tylko data druku odmienna.

Bentkowski Hist. lit. II 647.

Chrept. — Drohob. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Przezdz. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Toż:... Warszawa, druk. Grölla, 1778. w 8ce, str. 592 (?).

Katalog pijar. Bielskiego.

— Toż:... wiadomości Kraiopisarzów i Wędrowników. Zebrana ku pożytkowi Młodzi Narodowey na Szkoły publiczne wydana. Za przywileiem. W Warszawie, w drukarni uprzywileiowaney Michała Grölla, księgarza nadwornego I. K. M. MDCCXCIV. (1794). w 8ce, k. 8, str. 741.

Jest to taż sama edycja co z r. 1770 i 1773, tylko tytuł nowo przedrukowany.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Toż:... albo opisanie naturalne y polityczne królestw, państw, stanów wszelakich, ich rządu, praw, rzemiosł, handlu, przemysłu, przymiotów, obyczajów etc., ku pożytkowi narodowey młodzi wydana, a teraz na nowo przedrukowana. Wilno, w drukarni Akademickiey 1794. w 8ce. str. XII i 609.

Także podają: w 8ce, str. 592 i Przydatek rzeczy opuszczonych str. XLV.

Dzienn. Wileń. 1821 I 216.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— Kalendarzyk polityczny warszawski na rok 1760. Warszawa, w drukarni Kollegium Soc. Jesu. w 12ce.

Zawierał imiona i genealogię panów europejskich państw, rządy, potęgę, ordery itp. — Kalendarzyki polityczne inne ob. w t. XIX 43—7.

Smoleński Pisma hist. II 75.

Egzemplarz był w bibl. ks. Polkowskiego.

— Kalendarzyk polityczny na rok 1761... Rzeczypospolitey polskiey. Warszawa 1761. w 12ce.

Dedyk. Antoninie Walpurdze Królewicowey Polskiey... X. Karol Wyrwicz S. J.

— Toż:... na r. 1762. W Warszawie S. J. w 12ce.

— Kazanie O Prawidle I Celu Władzy Seymowey Na Zaczęciu Seymu Walnego Szescioniedzielnego, Dnia 2. Października roku MDCCLXXX. (1780). W Kosciele Kollegiaty Krolewskiey Warszawskiey Przez Xiędza Karola Wyrwicza Opata Hebdowskiego Miane. [Tu winieta: pęk sztandarów i broni nakryty tarczą]. w Warszawie. w Drukarni Nadworney J. K. Mości. (1780). w 4ce. k. tyt. i k. 29 nlb.

Rozpoczyna dedykacja: Xciu Stan. Poniatowskiemu obranemu Koła Rycerskiego w Radzie nieust. marszałkowi, dat. 18 paźdz. 1780.

Kazanie dzieli się na 2 części. Mówi o mądrości szatańskiej narodom najszkodliwszej, dalej o mądrości ludzkiej i bożej. O niedoskonałości naszych sądów (powołuje się na Rozmowę Ł. Górnickiego). Wychwala konstytucję z r. 1766 o sprawach kryminalnych. Trzeba oprzeć prawo na religii, a nie na niedowiarstwie okrytym mianem „filozofii". Pożytki z wiary. Należy stosować do ksiąg niezbożnych edykty królów z r. 1523 i 1556. — W cz. II mówi o miłości ojczyzny. O zrywaniu sejmów, o niezgodzie. Powołuje się na Skargi Kazania sejmowe. Modli się o zgodę.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchej — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Kazanie W Dzien Ostatni Pogrzebu Andrzeia Stanisława Kostki Młodzieiowskiego Biskupa Poznanskiego i Warszawskiego, Kanclerza Wielkiego Koron: Orderow Krolewskich, Orła Białego i Swięt: Stanisława Kawalera &c. &c. W Kosciele Kollegiaty Krolewskiey Warszawskiey Od Karola Wyrwicza Opata Kommendataryusza Hebdowskiego Dnia 1. Kwietnia Roku 1780. Mjane. [Tu winieta: bukiet kłosów oraz maczuga i kaduceusz]. w Warszawie, w Drukarni Nadworney J. K. Mci. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 20 nlb.

W pierwszej części kazania mówi o miłości chrześcijańskiej, w drugiej omawia cnoty i zasługi zmarłego. W przypiskach wiadomości hist. o Piotrze Tomickim, Janie Chojeńskim, Andrzeju Lipskim.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Przezdz. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Uebersetzung der Rede bey der Leiche des H. Andr. Stan. Kostka Młodziejowski von... Warschau, bey Gröll 1780. w 4ce, ark. F_2.

Czartor. — Krasiń.

— Mowa do Iaśnie Oświeconych Xiążąt Ichmościów Adama Generała

Ziem Podolskich y Izabelli z Hrabiów Flemingów Czartoryskich w dzień pożądanego Ich ślubu przy oddaniu Weselnych Rymów Imieniem prowincyi Mazowieckiey i Domu Warszawskiego Soc. Iesu przez Xiędza Karola Wyrwicza w Wołczynie dnia 19 listopada Roku 1791 miana. fol., k. 2.

Uniw. Warsz.

— Origine Des Etats Modernes Et Des Nations. [Na drugiej k. tyt.:] Origine Des Etats Modernes & Des Nations. Servant d'Introduction à l'abrégé raisonné de l'histoire moderne générale & politique, à l'usage des Pensionnaires du Collége des Nobles de Varsovie, de la Compagnie de Jesus. [Tu w liniach:] Vult brevitate placere. Mart: [Tu winietka]. a Varsovie De l'imprimerie Royale au Collége des Jésuites. [Tu linia a pod nią:] MDCCLXIX. (1769). w 8ce, k. 2 tyt. i str. 160 (sygn. K_8).

Na odwr. karty tyt. aprobata J. Bohomolca i imprimatur Ant. Okęckiego.

U dołu pierwszych stron każdego arkusza stoi wydrukowane: Tom II. Jest to bowiem istotnie tom drugi dzieła „Abrégé" (ob. wyżej str. 451), a raczej część wstępna tego tomu (str. 1—160) wydana z osobnym tytułem. Na str. 160 jest przenośnik: Livre..., który w tej odbitce nie ma uzasadnienia, a natomiast tłumaczy się jasno, jeśli się pamięta, że w dziele pt. „Abrégé" następuje na str. 161 Księga I, poświęcona dziejom państwa rzymskiego.

Ks. Bednarski (j. w.) str. 274.

Czartor. — Uniw. Kijow.

— Pamiętnikowi Historycznemu Y Politycznemu Pro Memoria. Część Pierwsza. [Tu winieta]. w Warszawie w Drukarni Nadworney J. K. Mci. 1783. w 8ce, k. tyt. i str. 73. — Część Druga. [Tu winieta]. w Warszawie W Drukarni Nadworney J. K. Mci i PP. Kom: E. N. Roku 1785. w 8ce, k. tyt., str. 168. — Część Trzecia. [Tu winieta: kosz z kwiatami]. W Warszawie 1785. w Drukarni Nadworney J. K. Mośći i PP. Kommissyi Edu: Narod: w 8ce, k. tyt., str. 408.

Całe to dzieło, liczące razem przeszło 600 stron, jest drobiazgową polemiką ks. Wyrwicza przeciw „Pamiętnikowi" ks. Świtkowskiego, o którym obacz tom XXIV 40 i XXX 111.

Zaczyna polemikę od nagany dla tytułu pisma; nie wiadomo bowiem, co „pamiętnik" oznacza: czy osobę, która pamięta, czy to, co sprawy godne pamięci utrzymuje? „Nie znam Polaka, który by tego słowa w tym użył znaczeniu".

Po czym przechodzi zeszyt za zeszytem i stronę niemal za stroną, wykazując myłki w latach, faktach, nazwiskach (często pozorne i urojone, czasem istotne), jakie się Pamiętnikowi przydarzyły. Prostuje dużo błahych rzeczy, rzadko tylko podejmując polemikę o zapatrywania i poglądy. Ogromnie dużo miejsca we wszystkich trzech częściach zajmuje polemika z artykułem o owczarniach w Hiszpanii i o cenach wełny. Był to artykuł oparty na jakiejś książce angielskiej, którą Pamiętnik poznał za pośrednictwem przekładu franc., a streszczając „od prawdy się oddalił". W ogóle wytyka Wyrwicz, że Pamiętnik porusza kwestie nie obchodzące naszej publiczności i że nie spełnia swych obietnic wobec czytelnika (cz. II str. 9). Polemika toczona zrazu w sposób nie osobisty nabiera z czasem po obu stronach ostrości i kończy się zjadliwymi wycieczkami.

Z ważniejszych przedmiotów tej polemiki wymieniam następujące: W cz. II na str. 64 o następstwach wojny o niepodległość ameryk. i o zachwianiu się Anglii. — Na str. 120 polemika o merkantylizm (Colbert) i o fizjokratyzm (Quesnay). — W cz. III na str. 25—73 obszerny wywód o wolności relig. (Wyrwicz oświadcza się przeciw tolerancji niczym nieograniczonej; przedstawia dzieje idei nietolerancji). — Na str. 81 o sprawie żydowskiej i o potrzebie zarządzeń przeciw wyzyskowi żyd. — Na str. 100 i n. atak na Russa. — Na str. 111 obrona króla M. Wiśniow. — Na str. 165—245 krytyka wolności druku i obrona cenzury, zarówno duchownej jak świeckiej, wraz z dziejami cenzury od r. 1515. (Nawet w Anglii wołają o cenzurę, cóż dopiero pisarze narodów monarchicznych i katolickich). — Na str. 282 i 309 charakterystyka rządów M. Teresy (w duchu przychylnym). — Na str. 287—94 o stosunku filozofa Chr. Wolfa do królów pruskich. — Od str. 330 odpowiada bardzo ostro na jakiś „paszkwil", zamieszczony przeciw niemu w Pamiętniku nr XII i wykazuje dalsze pomyłki i dowody ignorancji u przeciwnika.

Wyrwicz ma dużą erudycję i niewątpliwie sporo omyłek trafnie wykazał; ale zdaje się, że nie to było głównym jego celem, tylko obniżenie powagi i wpływu pisma, które szerzyło idee uważane za wolnomyślne i jako takie szkodliwe. Polemika o tolerancję i wolność druku jest z tego punktu bardzo charakterystyczna. — Rów-

nocześnie przeprowadził atak na Pamiętnik ks. Łuskina (w Gazecie Warsz.; obacz też pod Replika w t. XXVI 247).

Bentkowski Hist. lit. I 128. — Bartoszewicz Hist. lit. II 67. — Tenże Znakomici mężowie (jak niżej). — Korzon Wewn. Dzieje [2] I str. 8. — Smoleński Przewrót umysłowy (1891) str. 347—9. — Tenże w Przegl. Hist. 1912 str. 330 (wedle niego część I wyszła także powtórnie 1786).

Akad. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Powitanie... Ogińskiego miecznika W. X. Lit. w dobrach dziedzicznych Dryświatach... Wilno 1791. w 4ce.

Uniw. Wileń.

— Tabella porównanych monet zagranicznych w kraju do czasu idących; jakoto małych Główek wszelkich saskich, wrocławskich, Bąków i Berlinów nazwanych, do proporcyi nowey srebrney bitey monety którey tak na czerw. Złoty jeden Holenderski iako y do Złotych własnych dawnych Polskich osiemnaście na Czerw. Złoty ieden rachowanych 67 groszy srebrnych pojedynczych idzie. Dla informacyi officyalistów Skarbu J. K. Mości y Rzpltey po komorach celnych będących, wydana od Kommissyi Skarbu koronnego Rzpltey. w Warszawie (1766). w 8ce, k. 6 nlb.

Ob. tom XXXI 3—4.

W Gazecie Korrespond. Warsz. na rok 1794 str. 189 (przy sposobności oceny rozprawy ks. Karpowicza) są zawarte pochwały tej Tabelli ułożonej przez Wyrwicza. „Karpowicz Tabellę Wyrwicza zupełnie zgodną wszędzie znajdywał. Okazał potrzebę uformowania tabellów monety, wagi, miar, łokciów z pogranicznemi narody na łokcie warszawskie i litewskie tudzież na korce, beczki i garce krajowe redukując...“.

Jagiell.

— X. Karola Wyrwicza Soc: Jesu Rektora Coll: Nob: Warszawskiego Uwagi Nad Historią odmian w Panstwie Rossyiskim przez Jakuba Lacombe po Francusku napisaną na Polski ięzyk przetłumaczoną... (1766)... ob. Lacombe (w tomie XXI 19—20).

Praca Wyrwicza jest bardzo samodzielną i gruntowną krytyką dzieła Lacombe'a, przetłumaczonego i wydanego przez innego jezuitę Grzegorza Kniażewicza, jako dodatek do „Zbioru dziejopisów polskich“ Bohomolca (ob. tom XIII 229). We wstępie wychwala Wyrwicz reformy Piotra W., który usunął „grubość“ u Moskali; a potem zestawia obszernie (str. 124—33) dotychczasowe opracowania historii rosyjskiej i ogłoszone drukiem źródła do niej. Wobec opracowań wyraża swój sąd krytyczny ujemny lub dodatni. Wymienia też rękopis arc. Łaskiego: Relatio de erroribus Moschorum facta in concilio Lateranensi (z r. 1514). Między innymi omawia tu pisma Woltera (Hist. Karola XII, Hist. Piotra W.). — Potem zestawia Wyrwicz „chronologię albo porządek panowania monarchów ruskich“ (od Ruryka do Katarzyny). Wreszcie przechodzi stronę za stroną z dzieła Lacombe'a i zbija błędy i opuszczenia przezeń popełnione, powołując się na „pisarzy i rękopisma ojczyste“, i wykazując, że Lacombe miał o dziejach polskich mętne pojęcia, czerpiąc je z Woltera i Solignaca. Na str. 154 obszerniej wyjaśnia sprawę Dymitra Kantemira; na str. 157 o konfed. tarnogrodzkiej; na str. 158—70 obszerny ekskurs o tytule carów (imperatorów) przybranym przez monarchów rosyjskich. Zaczyna od wyjaśnienia problemu suwerenności (opiera się na teorii Bodina), a w związku z tym zastanawia się, czy naród może przyznać władcy wyższy tytuł, niż go on dotąd posiadał? Kończy zabiegami Rosji o uznanie tego tytułu przez dwory europ. (także i przez Polskę, co przeprowadził Repnin w r. 1764).

Akad. — Dzików — Jagiell.

— ob. Albertrandy Jan (1750) — Bohomolec (Zbiór dziejopisów I 1764) — Dubois (1778) — Janocki (Excerpt. str. 89) — Korrespondent kraj. i zagraniczny (1793 str. 925) — Łojko (Zbiór deklaracji 1773) — Monitor (był jego współpracownikiem) — Narusze wicz Ad. (Dzieła III) — Replika Pamiętnikowi (1783).

Mylnie bywa przypisywane Wyrwiczowi „Objaśnienie Widoku historycznego“ (1764, w 8ce, k. 24). — Jest to polemika z kilku ustępami w dziele Jana Bielskiego S. J. pt. „Widok“, a mógł pisać tę polemikę tylko profesor Akademii Krak. Nie mógł jej pisać Wyrwicz, sam jezuita. Toteż autorem jest niewątpliwie Andrzej Lipiewicz, który wydał równocześnie przeciw Bielskiemu Manifest identycznej treści co Objaśnienie.

Brał udział w redagowaniu „Historyi politycznej państw starożytnych“ 1772, o której obacz tom XVII str. 217. Napisał tutaj „Wstęp o zwierzchności“, w którym bardzo wiele korzystał z Monteskiusza. — Obacz Smoleński Pisma hist. II 47.

Miał też współpracować z Łojką przy wydaniu „Zbioru deklaracyi“ w r. 1773 (ob.).

O jego „Projekcie edukacyi“ ob. Lewicki Geneza Komisji Eduk. Nar. (1923) str. 38 i 67.

Wspomina w Nowym Pamiętniku Warsz. 1803 Dmochowski, że wiele rękopismów w rozmaitych materiach po Wyrwiczu pozostało, a między innymi dwa pisma zupełnie ukończone, na których wydatek drukarski król Stanisław August i niektórzy panowie łożyć chcieli, pod tytułem: Liga kambrejska, wyjaśniające głęboką politykę rządu weneckiego i Konfederacja gołębiowska, w którym „przymioty, zdolność i polityka króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego arcy chwalebnie dlań są wystawione, a z ówczesnych dziejow następne krain okoliczności wyjaśnione“.

O tej jego „Konfederacyi gołąbskiej“ (wydanej 1853, 1862), w której oparł się nie dość krytycznie na „Arcana“ Zawadzkiego — ob. Korzon Dola i niedola III 276, oraz Przyboś Konfederacja gołąbska 1931.

O późniejszych wydaniach pism Wyrwicza ob. Bibliografia V 206.

Załuski Bibl. histor. 1832 str. 60. — Brown Bibl. pisarzy 436—8. — Bentkowski Hist. lit. II 646, 791. — Wiszniewski Pomniki liter. I 90. — Dmochowski w N. Pamiętniku Warsz. 1803 XI str. 365—73. — Dmochowski Pisma rozm. II (tu życiorys). — Bartoszewicz Gazeta ks. Łuskiny (w jego dziele „Znak. mężowie“ I 303). — Tenże w Bibliotece Warsz. 1850 tom 37 str. 491—506. — Wójcicki Cmentarz powązk. II 214. — Sobieszczański w Tygodn. Illustr. 1865 str. 37—8. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 76—7. — Encykl. kościelna XXXII 405. — Załęski Jezuici III cz. 2 i IV. — Bieliński Stan nauk 1890. — Tenże Uniwersytet wileń. II, III. — Smoleński Żywioły zachowawcze i Komisja Eduk. (w „Pisma hist.“ II 107). — Tenże Przewrót umysł. (j. w.). — Tenże Mont. w Polsce 1927. — Korbut[2] II 150. — Finkel Bibl. hist. III str. 1900.

Wyrwiczówna Anna ob. Mikulicz Winc. (Sprawa 1799).

Wyrysowanie Zalów przez pewnego Kompacyenta Kraków 1758. fol.

Są to żale na zgon Marii Józefy.

Jagiell.

Wyrzejski ob. Wierzeyski.

WYRZEJSKI Michał. Infula Illustrissimi Ac Reverendissimi Domini D. Henrici Firlei Archiepiscopi Gnesn., Legati Nati, Primatis, Primique Principis, praeciosis lapillis distincta. In quibus Imagines Illustrissimae gentis Firleianae Collucent. Primo ingredienti Gnesnensem Archiepiscopatum A Pallade Posnaniensis Athenaei Societatis Jesv, per Michaelem Wyzeyski stvdiosum M.DC.XXIV. (1624) Dedicata. Posnaniae: In officina Ioannis Wolrabi. Anno 1624. fol., k. 14 nlb.

Tytuł w ramce.

Na odwr. k. tyt. herb Lewart i 4-wiersz łac. Dedyk. arcyb. H. Firlejowi.

Opisuje Wojciechowska Książka w Pozn. nr 247. Czartor.

— ob. Przyjemski Stanisław (Acroama 1624).

Wyrzykowski Mikołaj ob. Propositiones (1774).

Wyrzykowski Paweł ob. Toryani Jan Kanty (Vocatio 1760).

Wyrzynek... ob. Przybylski Jac. (1795).

Wyskitki ob. Decisio (1701).

Wyskowski Jerzy, rytownik... ob. Wyszkowski.

Wyskowski Michał ob. Wyszkowski.

WYSŁOUCH. Mowa J. W. Imci Pana Wysłoucha Pisarza Trybunału głownego W. X. Lit. (Wilno 1763). w 4ce, k. 3 nlb. Jagiell.

Wysłouch Stanisław ob. Sulikowski Mikołaj (Applausus 1633).

WYSŁOUCH Zenon. Kopia listu JW. Zenona Wysłoucha Podkomorzego województwa Brzeskiego etc. do Jaśnie Wielm. Matuszewicza posła z tegoż województwa. Warszawa, w drukarni uprzywilejowaney M. Grölla księgarza Nadw. I. K. Mci (1790). w 4ce, k. 4.

Katal. Batowskiego nr 2156 ma datę 1789.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasiń.

— ob. Orzeszkowie (1774).

Wysłouchowa Honorata z Orzeszków ob. Orzeszkowie (1774).

Wysłowienie znaków ob. Szadek Mikołaj (1527).

Wysoccy ob. Willer Dan. (Zegar 1735).

Wysocka Magdalena ob. Ostapowicz Tomasz (1799).

Wysocka Tekla ob. Mieroszewski Jan (1632).

Wysocki Abraham ob. Keckermann B. (Brevis comment. 1612).

WYSOCKI Adam, Soc. Jesu (ur. 1734). Język Powszechność nieprawości, Jac. 3. 6. czyli Zbiór nieprawości Języka przez Abecadło ułożony: a z wyłoże-

niem każdey y z lékarstwem na każdą nieprawość Podany przez X. Adama Wysockiego e Societate Jesu. [Tu linia a pod nią:] R. P. 1779. W Gdansku Drukarni J. E. F. Müllera. w 8ce, k. tyt., str. 334.

Na odwr. tyt. aprobaty. Dedykacja św. Janowi Nepomucenowi. Jest to książka moralizująca, ułożona alfabetycznie wedle głównych przewinień języka (ambicja, bluźnierstwo, chełpliwość, dworność, fałszywość — razem wymienia 26 nieprawości). Powołuje się często na książkę „Wykład nauki chrześcijańskiej".

Ks. Mańkowski w Roczniku Tow. Nauk. w Toruniu 1911 (z bibl. Fiałka w Chełmnie). Uniw. Warsz.

— ob. Bellarmin Rob. (Ogłos umier. Zbawic. 1778) — Wanier Jakub (Folwark domowy 1780; to jego przekład).

Brown Bibl. pis. 438. — Bentkowski Hist. lit. I 346.

Wysocki Albertus ob. Wysocki Wojciech.

WYSOCKI Aleksander Walerian. Epithalamium na wesele Iana Puzyny i Anny Sołohubianki od Alexandra Waleryana Wysockiego. W Wilnie, w drukarni Leona Mamonicza 1622. w 4ce. Ossol.

— Erydan trojaki.

Niesiecki II 165 podaje, iż jest to panegiryk dla Anny Frąckiewiczówny zamężnej za Piotrem Gorajskim.

— Mauzoleum albo grób wieczney pamięci Jana Radzimińskiego Frąckiewicza chorążego Lidckiego. Wilno 1631. w 4ce, k. 19 nlb.

Druk gocki. — Z herbem na odwr. k. tyt. Krasiń.

— Niebo Gwiazdeczne Jaśnie Wielmożney Familii Ich Mościow P. P. Słuszkow, w ktorym Nowa y szczęsliwa Troiaka Constellacia. Za przeyrzeniem, zrządzeniem y błogostawienstwem Naywyższego świata sprawce: Świat Litewski y Polski oświeciła. Kiedy Jaśnie Wielmożny Jego M. P. Alexander Słuszka Woiewoda Minski Starosta Rzeczycki, y Jaśnie Wielmożna Jey M. Pani Zophiia Zienowiczowna Słuszczyna, Woiewodzina Minska, Starościna Rzeczycka. Namilsza Corke Jey Mość Pannę Helizabetę Woiewodziankę Minską, Starościankę Rzeczycką, za Wielmożnego Pana Je° Mści Pana Adama Kazanowskiego Stolnika Koronnego Borysowskiego etc. etc. Starostę, Fortunnie Wydaie. Od Alexandra Waleriana Wysockiego S. Theologiey w sławney Aca. Wilen. Auditora. W Roku 1634. dnia 25. Junij ofiarowane. Wiewiu (sic) Drukowane. fol., k. 8 nlb.

Zawiera orację prozą do Elżbiety Słuszczanki, wojewodzianki mińskiej, oraz Phaenomena na niebie domowym panów Służszkow (wiersz).

Bandtkie Hist. dr. Kr. P. I 122. — Maciejowski Piśmienn. III 707—8 (podaje ustęp). — Kraszewski Wilno II 100, IV 175. Krasiń. — Ossol.

— Ostatnia posługa Jego Mości P. Mikołaiowi Wiżgirdowi Podkomorzemu Upitskiemu, w Roku 1622 w mcu Marcu, dnia 13 zmarłemu, Małżonce żałosney Jey M. P. Annie Montygayłownie Mikołaiowey Wiżgirdowey... etc. przez uniżonego Służebnika Alexandra Waleryana Wysockiego wierszem opisana. W Wilnie roku 1622. fol.

Notata Jochera (z bibl. Sław.).

— Zamek Nieśmiertelney Chwały Dwanaśćie Bram ná kształt Naywyższego Niebá máiący nowemi Księżycámi ozdobiony. W Ktory Wielmozny Pan. Jego Mosc P. Adam Z Kazanowa Kazanowski. Stolnik Koronny Stárostá Borysowski, Kożienicki, Rumoński &c. &c. Jasnie Wielmoznego Pana Jego Mosci Pana Aleksandra Słvszki Woiewody Minskiego Stárosty Rzeczyckiego &c &c: y Jáśnie Wielmożney Pániey Jey Mśći Pániey Zophiiey Zenowiczowny Słuszczyney Woiewodźiney Mińskiey, Rzeczyckiey &c. Stárośćiney. Corkę, Jey Mość P. Elizabethę Oblubienicę sobie od Naywyższego przeyrzaną y daną szczęśliwie wprowádza, Przez Aleksandra Waleriana Wysockiego Auditora S. Theolog: in Alma Academ: Vil: opisany, Y ich Mśćiom PP. Oblubieńcom vniżenie ofiárowany. [Tu linia, a pod nią:] Vilnae Typis Academiae Societatis Iesv. (1634). fol., k. tyt. i k. 10 nlb

Na odwr. k. tyt. miedzioryt: przedstawia zamek ze stojącym na murze rycerzem, a rycerz ten trzyma w ręku ogromną chorągiew z herbami. Dookoła na mar-

ginesach 12 bram, w każdej umieszczony wojownik, dygnitarz świecki lub biskup. W pierwszej bramie Horatius Cocles (!). Cały rysunek dość niedołężny.

Dedyk. do Adama Kazanowskiego, stolnika kor. W dedykacji tej sławi różnych Kazanowskich i porównywa Horacjusza Kazanowskiego do Coclesa. Tu także wywodzi Warszewickich od Warszawy, a tę nazwę znowu od Warsza i Ewy (zapewne on sam jest twórcą tej etymologii).

Utwór składa się z 12 poematów, opiewających czyny bohaterskie różnych Kazanowskich; ostatni z nich Adam stolnik koronny. Wciąż podnosi jego bliski stosunek do króla Wład. i podaje bliższe szczegóły. Kończą dwa krótkie prognostyki oblubieńcom.

Kraszewski Wilno IV.

Czartor. — Krasiń. — Ossol.

WYSOCKI Antoni ks. Mowa IW. Imci X. Antoniego Wysockiego Kantora Kujawskiego Kanonika Gnieznieńskiego, Vice-Prezydenta Trybunału Koronnego miana na Reassumpcyi Trybunału w Lublinie Dnia 25 kwietnia Roku 1754. fol.

WYSOCKI Fererius. Actum Cracoviae coram Actis terr. d. 16 m. Augusti 1796. Linea familiae Odrovonsiorum e stirpe olim illustrissimi Radoslai Comitis in Końskie procedentium. Ex annalibus Regni Poloniae et documentis authenticis per me concinnata et conscripta. fol., k. 2.

Tablica genealogiczna Odrowążów, Borowskich, Lipskich, Chojeckich, Kurzańskich, Łabęckich. — Na końcu: Rescriptum ad acta 23 Jan. 1797.

Czartor. — Jagiell.

Wysocki Franciszek ob. Donadzki A. (1721) — Rupellanus Paul. (1744).

Wysocki Franc. Kazimierz ob. Wuykowski Jan (Chleb 1733).

(Wysocki Gabriel). Musae Parentantes, Super improviso sed a Iehova praeviso, tristis interitus momento, Viri Reverendae vitae pietatis, orthodoxae fidei puritatis, veraeque in munere divinitus sibi concredito assiduitatis, Gabrielis Wisotzki Silesii. Exulis tertio, sancto pro Nomine Iesu, nec non augustae Religionis zelo, extimum vitae ad habitum in fide, patientia et spe perseverantis: Qui 3. Iduum Sextilis, Aerae Christiane cIoIocXXXIV. horam circiter quartam pomeridianam, dum ad pagum Principatus Teschinensis, Silesiorum nuncupatum, exundantem lembunculo Vistulam tranare conatur, cum imperito remigii Remige, Sponso, aquis insperato haustus; non multo post in Polyandro Teuto-Vistulano, Baronatus Plesnensis (ubi et vitae ejus Socia, Eva Kretiana, circa decursum Bacchanalium. Anni ejusdem honorifice sepulta quiescit) humata est. Breslae, Excudebat Georgius Bauman. (1634). w 4ce, kart 12.

Wiersze łacińskie Abrahama Kreta, Tymoteusza Watijaszkiego, Samuela i Marcina Wysockich i innych. Jeden wiersz niemiecki. Wrocław. miej.

(Wysocki Hieronim). Numina orbi Polono propitia, D. Hieronymo Wysocki Custode Gnesn. Tribunalis Reg. praesidente ad ingressum Iudiciarii Senatus panegyrico cultu adorata a Scholis Piis Petricoviensibus. Częstochoviae, 1716. fol., k. 13.

Bawor. — Krasiń. — Uniw. Wileń.

— ob. Bogucki J. (Wzrost sprawiedl. 1732) — Nieszczewski Antoni (1745) — Starzyński Jan (Dusza ojczyzny 1725) — Trinum et unum Deo simile (1726) — Wieruszewski Kazimierz (Nawa Franciszka 1722).

Wysocki Jan (I) (1522 † 6 lutego 1559) ob. Latinius Latinus (1552—63, 1659).

Pamiet. Rel. Mor. XXXIV str. 20, 130. — Starowolski Monum. 711. — Łętowski Katalog IV 255. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 81. — Encykl. kośc. XXXII 406.

Wysocki Jan (II) ob. Witkowski Stan. (Złota wolność 1609).

WYSOCKI Jan Mikołaj. Elogivm Fvnebre Illvstrissimi Domini Christophori Chodkiewicz Palatini Vilnensis Comitis in Szhłow (sic), Mysz & Bychow Bobroyscensis, Krewensis, Rakanciscensis, Lauariscensis, &c. &c. Gvbernatoris. Immortali Virtutum memoriae sacrum. Atque Illvstrissimo Domino D. Ioanni Casimiro Chodkiewicz Castellano Vilnensi. & Illvstrissimo ac Reverendissimo Domino D. Alexandro Christophoro Chodkiewicz Dei & Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Ven-

densi &c. Moestissimis Filiis Dedicatum Per Ioannem Nicolavm Wysocki. Vilnae, Typis Academiae Societatis Iesv. Anno Domini M.DC.LII. (1652). fol., k. tyt. i k. 8 nlb.

Na odwr. tytułu herby Chodkiewiczów (Gryf) oraz rodzin spokrewnionych i 6 wierszy in stemma. Dedykacja Janowi Kazim. i Aleks. Krz. Chodkiewiczom. Po czym panegiryk prozą z pochwałami dla Krzysztofa i Karola nie bez pewnych szczegółów historycznych. Uniw. Wileń.

Wysocki Kazimierz ob. Decisio (1739).

Wysocki Krzysztof z Budzisławia ob. Tułowski Mikołaj (Meteora 1618).

WYSOCKI Maciej ks. Eheu Manes seu Vox clamantis in deserto aures et cor, Illustrissimi et Magnifici Dni Christophori de Tęczyn Ossoliński Palatini Sendomiriensis, Marsalci Tribunalis Regni; Perillustris et adm. Rndi Dni Simonis Kohucki praepositi Gnesn. custodis Plocen, Canon. Cracov, S. R. M. Secr. in Trib. praesidentis, nec non omnium Illmorum Perillustrium Admodum Rndorum DD. utriusque status Tribunalis Regni deputatorum suaviterattingens a R. P. Mathia Wysocki parocho Lęcnensi et Lamuchow. humillime offertur. Lublini. w 4ce, k. 22 nlb.

Wysocki Melchior ob. Sierakowski Ł. (Epic. 1593).

WYSOCKI Mikołaj, syn Andrzeja (ur. 21 sierpnia 1599). Akt Vsługi Chrztv S° y S. Wieczerzey Panskiey. Tákże Akt Dawania Slvbv Małżenskiego. Dla prętszego y częstszego Vżywánia Z Agendy Zborow Ewangelickich Koronnych y Wielkiego Xśięstvva Litevvskiego Wyięty. 1. Cor. 14. V. 19. 40. We Zborze wole pięć słow zrozumitelnie przemowić, ábym y drugich náuczył, niżeli dziesięć Tysięcy słow ięzykiem obcym, Wszytko się niechay dzieie przystoynie y porządnie. [Tu trzy gwiazdki]. Drukovvano vv Lubeczu. Anno. 1644. [Tytuł w ramce z linii]. w 4ce, k. tyt., str. 74.

Obacz: Agenda albo forma porządku (1637)... w tomie XII 73.

Na odwr. k. tyt. wydrukowano: „Ja X. Mikołay Wysocki Superattendant Distryktu Podlańskiego, zá dozwoleniem społstárszych, te trzy ákty Sacrorum Rituum, przeyrzane w druk podałem, Dniá 1 Octob. Roku. 1644".

Obejmuje akty usługi Chrztu świętego (str. 2—18), usługowania Wieczerzą Pańską (str. 19—48), dawania ślubu (str. 49—74).

Każdy akt należy rozpocząć śpiewaniem pieśni („Święty duchu zawitaj knam..." itp.; nuty są podane). Potem idą odpowiednie teksty Pisma św. i ich egzegeza (objaśnienie). Dalej Wyznanie wiary, napominania, modlitwy a kończy zamknienie z psalmu. — Dla odmawiania „Wyznania wiary" są podane nuty na str. 26. — Na str. 44 modlitwa za ojczyznę (zachowaj ją od miecza nieprzyjacielskiego, od głodu ciężkiego, od powietrza morowego). — Na str. 58 nauka dla małżonka, „abyś się przeciwko niej srogim a okrutnym nie stawił, ale żebyś czasem przebaczał jej niedostatków, folgując jej jako naczyniu mdłemu...". Na str. 64 obszerny tekst przysięgi małżeńskiej. Kończy modlitwa młodych małżonków.

Jocher 7126 i noty. — Łukaszewicz Wyzn. helw. II 221. — Schnaase Zur pol. Lit. 1862 nr 37—41.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— ob. Mantissa (1617).

Bandtkie H. druk. Kr. P. I 347. — Kwiatkowski Panow. Wład. IV str. 310. — Łukaszewicz Kośc. br. czes. w WPolsce str. 215. — Węgierski Hist. eccles. slavon. (1652) str. 442. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 82. — Maciejowski Piśmienn. III 155.

WYSOCKI (Wisotzki) Samuel, Ślązak. Elegidion Mnemoneustico-Protrepticon, ad Cultorem recens nati Iesuli; Amatorem Eusebies; Sectatorem Eirenes; uno singula verbo Hominem Christodoxum; piae Praxeos gratia, συν θεῷ και πονῷ, ab hinc triennio. Super Esodio 1645. et Eisodio 1646. Annorum, tricies iteratis Eteostichis, simplicito concinnatum. Iam ocre annexis ad calcem ἀναγράμμασι, Perillustri, Generoso ac Magnificentissimo Heroi, Domino, Domino Siegfriedo a Promnitz; Libero Baroni in Plesna; Sorae, Tribel: et Naumburgi; Haereditario Falcobergae et Cantersdorffi; Domino in Gross Strelitz. Leschnitz, etc. Domino suo gratiosissimo: literarii et chartacei Apophoreti loco, Calendis Januar. Styli novi, ineuntis (utinam auspicati et pacati) Anni 1649: a bissexto primi; cum intimo perennantis prosperitatis et sa-

luberrimae Longaevitatis suspirio ac voto, ab Authore, Samuele Wisotzki. Siles: p. t. Notar: Bilicensi humiliter nuncupatum. VIrtVs heV Vanos CernIt nVnC fLebILIs annos CVnCta rapIt MILes: IVste IehoVa sILes (1649). Breslae, Literis chalcographicis describente Baumanno. w 4ce. 4 kartki.

Zawiera wiersze łac. Wrocław. miej.

— Samuelis Wisotzki, Silesi, Lemmatis symbolici, Omnium Rerum Vicissitudo: Ex Eunucho P. Terenti Afri, Comici Carthaginensis. Actu 2. Scena 2. tralatitii; Tersis Amicorum ac Fautorum Epigrammasi, variisque Carminum Schematibus varie efformati, Octernio Primus. Anno Theantropou, VICIssItVDInIbVs sVbItaneIs oMnIa VnIVerse sVbsVnt (= 1649) Mense Octobri. Breslae, Silesiorum, Literis Georgi Baumanni typotheticis exscriptus. w 8ce k. 8 nlb.

Dedyk.: Domino Alexandro a Biala Bielsk: Haereditario in Zabrze, Ożegow, Ruda Zabowie etc.

W dedykacji przywiedziono lokucję polską: „Odmianom nagłym podległo wszystko“. Wiersze łacińskie z podp.: Johan. Serpilii, David. Froelichii, Joh. Hradecii, Tob. Stephani etc. Pod ostatnim wierszem podpisany jest: Petrus Branetzki, Polonus, Verbi Divini apud Gdacenses Minister. Wrocław. miej.

(Wysocki Samuel). Syncharmata In Sacrum Nuptiale, Praestantissimi, Virtute ac Doctrinae eruditae copia Ornatiss. Viri Iuvenis D. Samuelis Wisotzki, Notarii Reipubl: Plesnensis dexterrimi, Sponsi; Nec non Lectissimae animi ac corporis Dotibus Commodissimae Virginis Sophiae Gottwertiae, Prudentis, Circumspecti, ac rerum usu Eximii Viri, D. Martini Gottwerth. Civis Ac Senatoris Plessaei primarii, primogenitae Filiae, Sponsae, Die 5. Ianuar. Anni, a misso Mundi Servatore, 1642. Plessę Silesiorum, celebrandum, Ab Amicis e locis diversis missa. Cracoviae Polonorum literis Piątkowianis typotheticis. (1642). w 4ce, ark. C_2.

Wiersze łacińskie różnych autorów, jak: Abrahama Kreta. Tymot. Watyjaszkiego, Salom. Mikosza z Torunia, Adama Łani alias Lipowskiego, Mac. Royko, Wal. Rozenowskiego, Ezaj. Łasickiego, Macieja Kreta, Krzysztofa Kreta, Marcina Wysockiego i innych. W języku polskim: „Gadka do gości swadźiebnych“. Albrechta Turcowitiusa i wiersz narzeczonego Samuela Wysockiego. Wrocław. miej.

— Symfonesis trium Gratiarum per Alternationem discursive-votiva, votive-discursiva, Celebritati atque Felicitati Nuptiarum; quas Reverendus, Clarissimus, copiosae Eruditionis, variae Experientiae, ac omni Virtutum Laude Gravissimus Vir, Dn. Johannes Gerstmaer, Sacrarum Literarum Consultus, p. t. Antistes Ecclesiae Leobschucensis primarius; simul ac Legioni Görtzkianae, Svecicae, a Castrensibus Concionibus; Sponsus: Cum Lectissima Lacteolaque Virgine, Justina- Marianna. Viri Reverendi, Devoti ac Doctissimi, Dn. Martini Froelichii. Lutheranae orthodoxiae in vicino Poloniae Regno addictorum Mercatorum Psychomeletoris ac Concionatoris legitime vocati; Filia unica, Sponsa a. d. $\frac{23}{3}$ Decemb. An: tes ensarkoseos tou logou. 1646. Leobschuci, Silesiorum, adornabat: ab Amicis Samuelis Wisotzki, p. t. Reipubl. Plessaeae Notarii, Ut Fons et Origo Conjugii, Deus Opt. Max. Honoratiss. Conjugibus omnia salutaria adferat, apo atheias gnomes, ab intima mente prooemiantis, Benevolentia ac Officio concinnata, Consecrata. Trenchinij, Hungaro: Literis chalcographicis Vocalianis. w 4ce, k. 4 nlb. Muz. Nar. w Budap.

WYSOCKI Samuel od św. Floriana, pijar (ur. 1706 † 1771). Adwent z Postem Kazaniami o Sądzie Bożym, o Męce Pańskiey, o pokucie, o umartwieniu pięciu ciała zmysłow, y inszych Prawdach Wiary Chrześciańskiey, ku większey Chwale Boskiey, y pozytkowi dusz ludzkich po rożnych Katedrach z Regestrem Kaznodzieyskim na wszystkie Roku Niedziele. Zapowiedziany. Głośnemu ná wszystkie czasy Jmieniowi JJ. WW. Ich Mćiow Pánow, Karola Márgrábi ná Mirowie Wielopolskich Gonzagi Myszkowskiego, Koniuszego Koronnego, Generała Mało-Polskiego, Krakowskiego, Lipinskiego Starosty. Jana Czesnika Kor: Starosty Láncko-

ronskiego, Hieronima Starosty Zarnowieckiego, Generáłá Woysk J. K. Mći y Rzeczypospolitey, Wielopolskich, Ná Zywcu, y Pieskowey Skale S. P. R. Hrabiow. Kawalerow Orła Białego, Ná dowod, y powinney Oświadczenie wdzięczności Poswięcony. Przez X. Samuela od S. Floryana Scholarum Piarum, Prowincyi Polskiey Assystenta Roku Panskiego 1749. [Tu linia, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. Mći y Rzeczy Pospolitey Collegium XX. Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 5 nlb., str. 775 liczb. i 9 nlb. (regestr).

Strona 775 mylnie oznaczona 705.

Na odwr. k. tyt. herb Wielopolskich Stary koń, po czym idzie 30 i kilka wierszyków (zajmujących 2½ strony), napisanych przez Kawalerów w szkołach warsz. S. P. zostających. (Są tu Wodziccy, Szymanowscy, Lasoccy, Tarłowie, Narzymscy, Ponińscy, Swidzińscy, Czapscy). Wszystko to zapewne utwór autora kazań.

Dedykacja Wielopolskim zajmuje 7 stron, po czym cenzura (Dym. Koli) i impr. W dedykacji wychwala ojca, obu braci Jana i sławi ich wymowę i miłość ojczyzny.

Kazania Wysockiego miane były częściowo w Warszawie w r. 1735, częściowo w katedrze krak. od r. 1741. Rozpoczynają: Kazania adwentowe (str. 1—217), a na ich końcu idą: Materie kazań (do str. 227). Jest to zestawienie treści powyższych kazań.

Od str. 227—353 idą: Kazania postne..., które również kończą się, takimi samymi Materiami kazań (str. 353—82).

Od str. 383—423 idą: Kazania o pięciu zmysłach ciała ludzkiego (na poniedziałki W. Postu). Zaś od str. 423—748 na wtorki, środy, czwartki, piątki i soboty wielkopostne. Po czym (str. 748—61) podaje Materie tych kazań na powszednie dni postu.

Kończy: Regestr kaznodziejski (str. 761—75), zawierający dyspozycję kazań na wszystkie w całym roku niedziele (z wyjątkiem adwentowych i postnych), to znaczy dyspozycję takich kazań, które w tym zbiorze nie są zawarte. Od str. 775 idzie Regestr rzeczy i propozycji w tej księdze znajdujących się.

Język kazań jest czysty (z wyjątkiem łacińskich cytat z Pisma św.); treść moralizująca. Kazania kończą się zazwyczaj „reflexyą z melancholią" na temat ludzkich grzechów. Opowiada obszernie o sądzie ostat. (str. 110—70) i o piekle. Wzywa do pobożności i do praktyk katolickich. Na str. 383 jest kazanie przeciw obżarstwu; na str. 397 przeciw piłmom i balsamom. Na ogół wypełnione są kazania ogólnikami, a mowca unika omawiania konkretnego grzechów jak i spraw publicznych. Faktów i przykładów z historii czy teraźniejszości polskiej nie zwykł cytować. Dość często cytuje Stapletona i Lochnera.

Bentkowski II 571. — Jocher 4652 a.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Warszawa 1752. folio, stron 845 i rej. k. 2.

Czartor. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Drugi raz przedrukowany Roku Panskiego 1760. w Warszawie w druk. I. K. Mci y Rzeczypospolitey Collegium Scholarum Piarum. folio, str. 845 i k. 2 rej.

Jocher 4652 b.

Drohob. — Dzików — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Alcides infractus Religionis Succollator Cruce pro Clavâ in omni acie Triumphans S. Joannes à Cruce In Reformatione Adm. RR. PP. Carmelitarū Discalceatorū Ordinis B. V. Mariae de Monte Carmelo Cogregationis S. Eliae Primus ac Fideliissimus Coadjutor Sacris suo Nomini Idibus In Basilica Conventus Varsaviensis Oratorio Suggestu Demonstratus Honori Sacratissimae ejusdem Conventus Communitatis Communi omnibus et Singulari homagio Authoratus. Per P. Samuelem à S. Floriano (Wysocki) Scholarum Piarum. Anno Quo Sanctior Atlas collapsum casu Protoparentis, orbem restauravit. 1732. Varsaviae Typis S. R. M. et Reipubl. Scholar. Piarum. fol., k. 13 nlb. (sygn. E_2).

Dedyk. oo. Karmelitanom.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń.

— Anima Regnorum inter mortes Eruditio post finitas vacationum Ferias Rhetorici in renovatione Studii Argumento regiae ab exedris Eloquentiae Sarmatici in Corde Imperii producta admodum Reverendo Patri Nostro D. Cypriano a S. Laurentio ex Provinciali, Consultori Provinciae Regii Varsaviensis Scholarum Piarum Collegii Rectori sub tempus Installationis suae cum voto longaevae in annos vitae devoto Filialis affectus cultu consecrata per Patrem

Samuelem a S. Floriano Rhetorices Professorem Anno quo vita pro salute omnium in cruce animum egit 1737. Varsaviae, typis Collegii Scholarum Piarum, 1737. fol., k. 4 i ark. nlb. F_2.

Obejmuje: Oratio. Jagiell.

— Honor Fortunie y Cnocie zaslubiony przy Akcie Weselnym JW. JMci Panny Urszuli Potocki Starościanki Trębowelskiey y JW. Jmci Pana Hieronima na Pieskowey Skale Wielopolskiego Starosty Zarnowieckiego Przez Apollina Collegium Warszawskiego Scholarum Piarum ogłoszony Roku Pańskiego 1741. w Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey w Collegium XX. Schol. Piarum 1741. fol., k. 13.

Bielski Vita str. 80. Krasiń. — Ossol.

— Honor virtutis comes fortunae sponsus in auspicatissima nuptiarum solennitate Illustrissimi et Excellentissimi Domini D. Georgii de Magna Kończyce S. R. I. Comitis Vandalini Mniszech Supremi Succamerarij M. D. L. nec non Illustrissimae ac Excellentissimae D. Bilhildae de Szembekiis Cancellaridis Regni neosponsorum inter publicos Orbis Poloni plausus obligatissimo voto et nomine Regij Varsaviensis Scholarum Piarum Collegij salutatus Anno, quo Augustus Lechiae confert Sponsalia pacis. 1738. Varsaviae typis S. R. M. et Reipublicae Scholarum Piarum, fol.

Na odwr. str. tyt. herb nowo zaślubionych, a pod nim 8 wierszy łac. — Przypisało prozą nowożeńcom Kolegium Warszawskie. Jagiell.

— Chwała Chwalebnego w Swiętych swoich Boga, y Swiętych w Bogu uwielbionych, Kazaniami ná wszystkie w Roku całym dni Swięte, y niektore Akty publiczne po rożnych Katedrach Chrześciańskiey dla náśladowania Pobożnośći Ogłoszona. J. W. Jmci Panu P. Jerzemu Augvstowi S. P. R. Hrabi z Wielkich Kończyc, y Ossownicy Wandalinowi Mniszchowi Marszałkowi Nádwornemu Koronnemu, Sanockiemu, Lubaczowskiemu, Grudziądzkiemu &c. Starośćie: S. Jędrzeia, y białego Orła Kawalerowi Ná dowod uprzeymey Imieniowi Temu życzliwośći przyszłych dla pamięci wiekow Zapisana Przez X. Samuela od S. Floryana Scholarum Piarum Prowincyi Polskiey Konsultora Roku Pańskiego 1747. Tom Pierwszy. [Tu ozdobna linia, a pod nią:] W Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzpltey XX. Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 5 nlb., str. 562 i k. 1 (Errata typi), wreszcie k. 6 nlb. (Rejestr Rzeczy znacznieyszych).

Na odwr. k. tyt. herb Mniszchów, po czym 34 wierszyki napisane na jego cześć przez uczniów szkół pijarskich: Nepom. Ponińskiego, Jana Sapiehę, Ign. Świdzińskiego, Jana Czapskiego... itd. — Po czym dedykacja do marszałka koronnego podp. przez ks. Samuela na 7 stronach. Wreszcie cenzura i imprimatur Ant. Grzegorzewskiego.

Rozpoczyna kazanie na N. Rok 1742 (miane w katedrze krak.), po czym idą dalsze kazania na święta i niedziele. Ostatnie: przed wyjazdem do Wschowy na senatus consilium kard. Jana Lipskiego, wojew. Potockiego, marsz. Mniszcha i innych senatorów (w r. 1742). — Przy każdym kazaniu bywa zaznaczona data i miejsce kazania.

Kończący dzieło: Rejestr rzeczy znacznieyszych jest sygnowany a—c, i ułożony alfabetycznie. Spisu kazań nie zawiera, wyliczono tylko „kazania extraordynaryjne" to znaczy takie, które były wypowiedziane z pewnych szczególnych okazji (złożenie ślubów zak., poświęcenie kościoła, wyjazd senatorów, z okazji powietrza itp.).

Na końcu dodano z osobną sygnaturą i bez paginacji trzy kazania, widocznie później dodrukowane i dlatego nie objęte rejestrem, a mianowicie:

1) Kazanie Na Pogrzebie J. W. z Branickich Tarłowy Woiewodziny Sandomierskiey, miane w Opolu Roku 1746. Dniá 4. Sierpnia. fol., k. 12 nlb.

2) Kazanie Ná Pogrzebie J. W. JMCI X. Jozefa Łaszcza Biskupa Koadjutora Kijowskiego Miane we Lwowie w Kośćiele XX. Jezuitow Roku 1748. die 27. Junij. fol., k. 9 nlb.

3) Kazanie Ná Pogrzebie Serca ś. p. J. W. Jmći Paná Jana Tarła Wojewody Sándomirskiego, Ziem Podolskich, y Woysk Koronnych Generała, Kámienieckiego, Sokalskiego, Medyckiego, Jaśielskiego Starosty, Kawalera Orła

Białego, w Kościele Warszawskim XX. Scholárum Piarum 14. Mája. Roku Pańskiego 1750. fol., k. 9 nlb.

Żadne z nich nie posiada osobnego tytułu i widocznie miały być oprawione razem z poprzednim zbiorem.

W egzempl. Czartor. oprawiono je przed „Rejestrem rzeczy znaczn.", ale ten był zapewne wcześniej ułożony i drukowany niż te 3 dodatkowe kazania.

W Bibl. Uniw. Warsz. jest egzemplarz tego dzieła z datą 1752 i z dedykacją: Annie z Nieborskich Łuszczewskiej. Przedrukowano więc k. tyt. i dedykację.

Jocher 4514, 4603.

Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Swięta Roku Całego Ná Większą cześć chwałę Pana Boga. y Swiętych w Bogu Chwalebnych Kazaniami w Krakowskiey ná Zamku Kátedrze, y po rożnych w Polszcze Ambonach Zapowiedziane, Jmieniowi Jasnie Wielmoznego JMCI Pana Antoniego de Tenczyn Ossolinskiego, Kasztelana Sandomirskiego, Generała Woysk J. K. M. y Rzeczyp: Orła Białego Kawalera. Dedykowane. z Przydatkiem Kazań ná Publicznych Aktach, y o Męce Pańskiey Przez X. Samuela Od S. Floryana Wysockiego Scholarum Piarum Collegium Warszawskiego Rektora. Roku Panskiego 1753. Tom II. [Tu ozdobna linia, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzepltey w Collegium XX. Schol: Piarum. (1753). fol., k. tyt. i k. 3 nlb., str. 572 lb. i str. 7 nlb.

Tworzy tom II dzieła pt. Chwała chwalebnego Boga (ob. wyżej).

Na odwr. herb Ossolińskich i wiersze. Dedykacja do kasztelana sandomirskiego (na 5 str.), po czym cenzury i aprob. z r. 1752. Kazania te miewał bądź w katedrze krak. (1742), bądź w kośc. bernardynek krak., u wizytek i kanoniczek w Warszawie (1749), bądź u pijarów w Warszawie (1739—51), u misjonarzy tamże, podczas Trybunału skarb. w Radomiu (str. 137), u karmelitów krak., także w Krzemienicy, w Woli na polu elektoralnym. Dużo z tych kazań miał przed Marią Józefą królową polską (1750), np. na str. 291. Był więc kaznodzieją wziętym i widocznie bardzo się podobał, o czym świadczą także przedruki jego zbiorów kazań.

Na str. 96 kazanie na uroczystość św. Wojciecha w Krakowie na Zamku (1745). Na str. 115 na św. Stanisława. Na str. 326 o cudach sprawionych przez obraz w kościele augustianów w Warszawie. Na str. 299 podczas aktu beatyf. św. Jana Kalasantego. Na str. 555 podczas koronacji M. B. w kościele dominik. lwow. Na str. 487 kazanie na obłóczynach Kl. Narzymskiej. Kończy sześć kazań o pochwałach Chrystusa.

Jocher 4526 a.

Bawor. — Jagiell. — Ossol.

— Toż:... w Warszawie, u Groela 1769 (2 tomy?). fol.

Tak podaje za Chłędowskim Jocher 4526 b.

Dzików (?).

— Kazania tak w dzień S. uroczystości B. Józefa Kalasancyusza fundatora y pierwszego generała zakonu Scholarum Piarum, jako też podczas aktu beatyfikacyi Jego miane. Wielmożnemu JMci Panu Józefowi in Brzeziny, Brochów & Żuków Lasockiemu, Staroście Gostyńskiemu, przy solennym patrona S. rekursie. Z oświadczeniem sprzyjających chęci Imieniowi temu na wiązanie oddane przez X. Samuela od S. Floryana Scholarum Piarum Kollegium Warszawskiego rektora Roku 1753. W Warszawie w drukarni J. K. Mci y Rzpltey XX. Scholarum Piarum. fol., k. 4 nlb. i sygn. H_2. Jagiell.

— Kazania pod czas I. O. Trybunału Skarbowego, w Kościele Farnym Radomskim miane. Honorowi Wielmożnego Iegomości Pana P. Waleryana à Kićiny Kicińskiego Naywyższego Skarbu K. I. K. M. y Rzeczypospolitey Pisarza; Na oświadczenie powinney Imieniowi Temu obligácyi dedykowane. Przez X. Samuela od S. Floryana, Ordynaryusza Katedralnego Krakowskiego y Kommissarskiego Kaznodzieię. Roku Słowá Wćielonego 1742. w Warszawie w Drukárni I. K. M. y Rzeczypospolitey XX. Scholarum Piarum. w 4ce, k. 7 oraz str. 175.

Na odwr. str. tyt. herb Kicińskich i Niemierzyców.

W katal. pijarskim Bielskiego nr 133 stoi: Kazania podwojne. Jagiell.

— Kazania pod czas Trybunału Skarbu Koronnego w Kosciele Farnym Radomskim miane. Andrzeiowi Załuskiemu Bisk. Krak. Prezydentowi Trybunału przez X. Samuela od S. Floriana Schol. Piar. Coll. Warszaw. Rektora,

Trybunals. naowczas Kaznodzieie przypisane. w Warszawie w Druk. Schol. Piar. 1752. w 4ce, k. 7 i str. 175 (?).

Dzików — Ossol.

— Kazania Pod czas J. O. Trybunału Skarbu Koronnego w Kościele Farnym Radomskim Miane J. O. Xiążęciu JMCi Antoniemu Na Wisniczu y Jarosławiu Hrabi Lubomirskiemu Miecznikowi W. Koronnemu Staroscie Kazmierskiemu, Barskiemu & Generał Leytnantowi Woysk J. K. Mci y Rzplitey Orderu S. Iędrzeia Kawalerowi Ofiarowane. Przez S. Samuela Wysockiego od S. Floryana Scholarum Piarum Assystenta Generalnego. Roku 1754. [Tu linia, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey Collegiū Schol: P. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 401, k. 4 nlb.

Na odwr. k. tyt. herby (Lubomirskich i Ożarowskich) oraz wierszyk. Dedykacja Ant. Lubomirskiemu, dat. 6 Aug. 1754. Dalej cenzury z tegoż roku.

Kazanie I miane było za prezydencji And. Załuskiego w r. 1751. Składa się ono z kilku kazań (razem 9) — ostatnie kończy się na str. 180. Miane było na pożegnanie J. O. Trybunału.

Kazania drugie (od str. 180—308) miane były na Tryb. skarbowym za prezydencji bisk. Sebast. Dębowskiego a za laski Mik. Podoskiego w r. 1742. Jest to również cykl z 7 kazań, z których ostatnie przy pożegnaniu Trybunału.

Kazania trzecie (str. 309—401) za prezydentury bisk. Stan. Grabowskiego a za laski Ant. Lubomirskiego w r. 1743. Jest to dziewięć kazań, z których tu tylko 5 jest wydrukowanych, bo resztę ogłosił w innym swym dziele (Conciones festivales).

Na końcu Regestr rzeczy znaczniejszych. Treść kazań składa się z ogólników; zachęca sędziów do sprawiedliwości; zabrania gniewu; zaleca miłosierdzie; grozi złym patronom (str. 119); tłomaczy doniosłość przysięgi; krytykuje zwłokę w sprawach itp. Ale szczegółów konkretnych nie podaje.

Czartor. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Kazanie Ná Pogrzebie JW JMCI X. Jozefa Łaszcza Biskupa Koadj. Kijowskiego (1748)... ob. w zbiorze „Chwała“ (j. w.).

— Kazanie W dzień w Niebowzięcia Maryi Roku 1752 Pod czas Solennego Beatyfikacyi Aktu B. Joanny Franciszki Fremiot de Chantal Pierwszey Matki y Fundatorki Zakonnic od Nawiedzenia N. M. P. nazwanych, w Kościele Warszawskim Ná Konkluzyi trzydniowego Nabożeństwa Miane. Wielmożnemu Jmci Panu Walentemu Łuszczewskiemu Podkomorzemu Ziemi Sochaczewskiey, Przy Solenney Imienin Uroczystości, Z uprzeymą zdrowia, życia długoletniego y pomyślnych szczęśliwości apprekacyą Ná Wiązanie oddane. Przez X. Samuela od S. Floryana (Wysockiego) Scholarum Piarum Kollegium Warszawskiego Rektora Roku 1753. w Warszawie w Drukarni I. K. M. y Rzeczyposp. Kollegium XX. Schol. Piar. fol., k. 4 i sygn. D_2.

Na karcie tyt. herb Łuszczewskich.

Dedyk.: Walent. Łuszczewskiemu. — Na początku wiersze Michała i Franciszka Szymanowskich.

Akad. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Kazanie na uroczystość Imienia Nayswiętszey Maryi Panny przed Nayi. z Austryaków Maryą Józefą Królową Polską w kościele naszym warszawskim miane W. J. P. Walerianowi Kicińskiemu Staroscie Krzeczowskiemu naywyższemu Skarbu Kor. J. Kr. M. y Rzecz. pisarzowi w dzień uroczysty Patrona św. z powinszowaniem lat 75. szczęśliwie przeżytych z uprzeymą dalszego wieku apprekacyą na wiązanie oddane przez X. Samuela od S. Florjana Schol. Piarum Koll. Warsz. rektora. w Warszawie, w Drukarni J. K. M. y Rzplitey XX. Schol. Piarum 1753. fol., k. 19 nlb.

Z genealogią Kicińskich. Uniw. Warsz.

— Kazanie W dzień Pierwszy Solennego Pogrzebu J. O. Xiążęcia Jmci Adama z Liptowa. y Orawy Komorowskiego Arcy-Biskupa Gnieznińskiego, Kor: Polskiey, y W. X. L. Prymasa, Y Pierwszego Xiążęcia, Tynieckiego, Jędrzejowskiego Opata. Orła Białego Kawalera. W Kollegiacie Łowickiey Miane. Przez X. Samuela Wysockiego od S. Floryana Scholarum Piarum Ex-Assystenta Generalnego. Roku Pańskiego 1759. Dnia 28. Marca. [Tu winieta: kosz kwiatów]. w Warszawie w Drukarni J. K. Mci, y Rzeczypospo-

litey in Collegio Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 15 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Komorowskich i 3 czterowiersze. Dedykacja familii Komorowskich. Mówi, że zmarły zakazał, aby w kazaniu pogrzebowym były wyrażane jego pochwały.

Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Majestas reginae animorum eloquentiae stemmaticis illustrissimorum, illustrium M. Dominorum Rhetorum titulis et insignibus, nec non magnis eorundem Natalibus, ac nominum seriè augusta, in regio Vladislai IV Varsaviensi Scholarum Piarum Collegio mutui in mnemosynon affectus gratos inter discipulos, et professorem R. P. Samuelem a S. Floriano posita sub tempus scholasticorum Comitiorum anno Regis Regum 1739. die 16. Julii. Varsaviae typis S. R. Majestatis et Reipublicae in collegio Scholarum Piarum. fol., ark. 13.

Wymienia herby jedenastu rodzin i pokrótce stylem nakamiennym kreśli pochwały członków tychże: herb Strzemię Brzostowskich, herb Gozdawa Godlewskich, herb rodziny Rostkowskich, dalej herb Rawicz Ciecierskich, herb Lilia Łuszczewskich, herb Szeliga Sufczyńskich, herb Leliwa Mickiewiczów, herb Nieczuja Urbańskich, herb Ślepowron Kamińskich, herb Lubicz Łubów, herb Lubicz Łopacińskich. — Na ostatnim arkuszu jest spis uczniów, którzy wówczas słuchali wymowy. — Wyliczonych jest 127 uczniów.

Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Warsz.

— Mowy Rozne Listy y ich responsa w rożnych materiách Służące Albo Supplement do Orátora Polskiego Wydane. Przez X. Samuela od S. Floryana Scholárum Piarum. [Tu linia ozdobna, a pod nią:] w Krakowie Roku Pańskiego 1752. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 608, k. 10 nlb., 2 tablice.

Jest to tož samo dzieło, co opisany poniżej: Tractatus do form. epist., tylko doprawiono nowy tytuł (po polsku) z datą 1752.

Czartor.

— Nauki Homilie. y Materye Kazan Na Wszystkie W Całym Roku Dni Swięte Ku Większey Pana Boga Chwale, Y Czci Swiętych Jego. Dla pożytku Dusz ludzkich, Pasterzow ich, y Kaznodzieiow przysługi Napisane. A Na Widok Publiczny Pod Zaszczytem Wielkiego Jmienia J. O. Xiążęcia JMCI Kajetana Sołtyka Biskupa Krakowskiego. Xiążęcia Siewierskiego Orła Białego Kawalera Wydane. Przez X. Samuela Wysockiego od S. Floryana Scholarum Piarum. Ex-Assystenta Generalnego. Roku 1762. Tom Pierwszy. [Tu linia z gwiazdek, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. Mci y Rzplitey Kollegium XX. Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb., str. 1198 i str. 27 nlb. (regestr i errata).

W liczbowaniu mylka (bo 855 opuszczono).

Na odwr. k. tyt. pochwały herbu Sołtyków (bez drzeworytu herbu); na k. A_2 dedykacja Kajetanowi Sołtykowi (2 k.); po czym: Autor do czytelnika o końcu tej księgi, wreszcie Ad pastores... i Do Chrześcian Pobudka. Kończą: Imprimatur (datowane 1758).

Tož:... [jak w tomie I; dalej:] Pod Zaszczytem Godnego Jmięnia J. W. JMci Xiędza Antoniego Z Ostrowa Ostrowskiego Biskupa Kujawskiego, Orła Białego Kawalera Wydane. Przez X. Samuela Wysockiego Scholarum Piarum Ex-Assystenta Generalnego. Roku 1765. Tom Drugi. [Tu linia, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. Mci y Rzplitey, w Kollegium XX. Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 1114, str. 29 nlb. (rejestr).

W liczbowaniu mylka, opuszczono 508.

Na odwr. k. tyt. herb Ostrowskich. Dedykacja bisk. Ant. Ostrowskiemu, po czym: Autor do czytelnika o końcu tey Księgi (kart 2).

Tož:... [jak w tomie I, dalej:] Pod Zaszczytem Godnego Jmięnia J. W. JMci Xiędza Andrzeia, Stanisława Kostki Młodzieiowskiego Biskupa Poznanskiego, Kanclerza W. Koronnego Kawalera Orderu Stanisława S. Wydane Przez X. Samuela Wysockiego Scholarum Piarum Ex Assystenta Generalnego Roku 1768. Tom Trzeci. [Tu linia, a pod nią:] W Warszawie W Drukarni J. K. Mci y Rzpltey w Kollegium XX. Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 1171, k. 12 nlb. (regestr).

W liczbowaniu mylka, opuszczono 953.

Na odwr. k. tyt. herb Młodziejowskich. Dedykacja Andrzejowi Młodziejowskiemu.

W przedmowie „Autor o końcu tej księgi" (tj. o celu) zamieszczonej w t. I i II mówi,

że napisał to dzieło dla plebanów, aby mogli zawarte tu kazania głośno, powoli, wyraźnie z ambon ludziom czytać. Cytaty łacińskie mogą przekładać na polskie. Takie kazania do czytania ludowi pisali Karol Bor. i Bellarmin. Na każdy dzień święty daje nauki o życiu i cudach świętego z konkluzjami wedle ustaw soboru tryd., a ponieważ te nauki są przydłuższe, można je dzielić na części i co roku ludowi inną część czytać. Obok nauk daje także krótkie homilie do czytania od ołtarza. Na koniec podaje przy każdym święcie materie do kazań (tj. dyspozycje kazań na różne tematy), aby było z czego wybierać.

Tom I rozpoczyna się od kazań na dzień N. Lata (z konkluzją, z refleksją, z nauką drugą, z homilią, z materiami i rozporządzeniami dalszych kazań na Nowy Rok). Razem zajmują więc kazania na N. Rok str. 1—165. Podobnie jest z innymi świętami, tym też tłumaczą się ogromne rozmiary dzieła liczącego razem blisko 3600 stron.

Po kazaniach na N. Rok idą kazania na dzień Trzech Królów, na święto św. Agnieszki, na św. Oczyszczenia, św. Macieja, na święto św. Kazimierza (str. 715), św. Józefa, Zwiastowania, na rocznicę poświęcenia Kościoła. — W tomie II idą kazania od dnia Zmartwychwstania do dnia św. Piotra i Pawła. (Na str. 204 św. Wojciech, na str. 450 św. Stanisław). — Tom III rozpoczyna kazanie na dzień Nawiedzenia N. M. P., kończy kazanie na święto św. Michała.

Czy wyszedł tom IV, który powinien był objąć kazania z ostatniego kwartału roku, nie wiem — ja się z nim nie spotkałem.

Kazania zachęcają do cnoty, modlitwy, pobożności, prawowierności, do których zwłaszcza „imię szlachetne powinno być pobudką“. Całymi zdaniami cytuje po łacinie Biblię i pisarzy kośc. dawnych i nowszych (Tom. a Kempis itp.). Zwłaszcza niektóre „materie kazań“ (tj. dyspozycje do kazań) są ułożone całe po łacinie, gdyż są przeznaczone dla duchownych, aby im ułatwić układanie kazań. Nie porusza nigdzie spraw współczesnych i grzechów społecznych, ogranicza się do moralizowania na temat doskonałości indywidualnej. W t. I str. 1189 pochwały Stan. Lubom., który fundował kolegium pijarskie w Podolinie (Nagrodził Stanisławie Bóg ci z swojej strony, Tyś dał Bogu tysiące, wnuk ma miliony).

Jocher 4533.

Czartor. — Drohob. — Raczyń. (tom II) — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Niebo herbownego Xiężyca niezgasłą honorów, imienia y zasług pełnią, Jaśnie Oświeconą zkolligowanych domów konstellacyą, z nieomylnym dalszych fortun Prognostykiem wypogodzone, na Nowiu doszłego szczęśliwie maryażu Wielmożney ImCi Panny Zofii Granowskiey Starościanki Gostyńskiey z Wielmożnym Imcią Panem Tomaszem z Lipia Lipskim Chorążym Buskim od obligowanego Wielmożnym Imionom Apollina Warszawskiego Scholarum Piarum Collegium publicznemu świata polskiego oku przy tryumfalnych Świetnego Hymeneusza ogniach remonstrowane. Roku, którego mistyczny Xiężyc w pełni łask światu zawitał 1732. w Warszawie w drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey Scholarum Piarum. fol., 15 arkuszy.

Na odwr. str. tyt. herby nowożeńców i wiersz. Przypis prozą polską państwu młodym. Panegiryk wierszem polskim skreślony, wysławia ród Granowskich i Lipskich.

Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Nuntia pacis in aula Caesaris Maximini contra dissidentes sapientum sensus pro Deo, fide, ecclesia, relig. perorans, D. Catharina. Idib. suo nomini sacris expedita et P. Antonio a B. Cunigunde, Reg. Varsav. Schol. Piar. Coll. rectori, delegata. Varsaviae 1736. fol., k. 11. Uniw. Wileń.

— Oratio de laudibus Catharinae Virginis et Martyris. Varsaviae. Coll. Sch. Piarum, 1743. fol.

— Oratio panegyrica de Beato Patre Jos. Calasantio a Matre Dei C. C. R. R. Piarum Scholarum conditoris gloriosi solemniter habita. Varsaviae, typ. Sch. Piarum, 1753. fol.

— Orator E crucis suggestu amorem ad populum ab exemplo Perorans Christus Patiens In vim Compassionis mutuae Menstrua lucubratione per Elogia Declamatus. Et inter Festos Divi Tutelaris Applausus Admodum Reverendo Patri P. Valentino a B. Cunegunde [Kamieński] in Regio Varsaviensi Scholarum Patrum Collegio Sacrae Theologiae Professori in votivum ligamen Ab obligatissimo Sangvinis nexu Tanto Nomini I. M. D. Ioanne

Słotwiński Pincernida Inovladislaviensi Regiae Auditore Eloquentiae Authoratus. Suffragante Penna Professoris sui P. Samuelis a S. Floriano Anno Domini 1737. Varsaviae Typis S. R. M. et a Reipublicae Scholarum Piarum 1737. fol., str. 22 nlb.

Na odwr. str. herb Kolegium pijarskiego a pod nim 8 w. łac. na pochwałę. Przypisał autor prozą ks. Walentemu. Dalej wierszem łacińskim i polskim na uwielbienie tajemnic Męki Jezusa Chrystusa kreśli pochwały.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Orator Polonus Primò aliquot Instructionibus de Comitijs, Legationibus, Militia. Politica; Deinde Occasionibus ibidem dicendi, modis, materijs, exemplis, & supplementis Informatus. Jllustr: Juventuti Scholas Pias frequentanti in exemplar Propositus. Sub Magni Protectione Nominis Illustrissimi Excellentissimi Domini D. Joannis Ansgarij Comitis in Bekowo Czapski. Supremi Regni Thesaurarii, Bratianensis, Laucoriensis &c. Capitanei, Generalis Thesauri S. R. M. Administratoris, Equitis Ordinis Aquilae Albae. Per P. Samuelem a S. Floriano In Regio Vladislai IV Varsaviensi Scholarum Piarum Collegio Scholarum Praefectvm; Anno Verbi Incarnati MDCCXL. (1740). [Tu linia, a pod nią:] Varsaviae Typis S. R. M. & Reipublicae in Collegio Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb., str. 884, k. 4 nlb. (indeks i Errores).

Na odwr. k. tyt. herb Czapskich (w bogatej armaturze); pod nim piszą łac. wiersze uczniowie pijarscy: Jan Potocki wojewodzic bełs., Joachim Potocki wojewodzic bracł., Karol Godlewski, Franc. Kobielski.

Dedyk. na 5 kartach (po łac.) do Czapskiego zawiera genealogię i biografię Czapskiego. — Po czym na 1 str. Ad lectorem (z zachętą do czytania) i 4 aprobaty, dat. Varsaviae 1740.

Dzieło to jest praktycznym podręcznikiem wymowy, zawierającym zarówno mowy wzorowe jak wskazówki mogące służyć do łatwiejszego układania mów. Dzieli się na cztery „instrukcje"; na końcu dodane jest „Supplementum oratori politico" (rodzaj encyklopedycznych informacji de omnibus rebus) — oraz „Przydatek", zawierający 28 mów J. A. Czapskiego, wypowiedzianych przy najrozmaitszych okazjach w latach 1720—40. Zdaje się, że Czapski był nakładcą dzieła, na co wskazuje także dedykacja.

1) Pierwsza „Instructio" jest najobszerniejsza, idzie bowiem od str. 1—527. Jest ona podręcznikiem dla mów na sejmikach i sejmach. Dzieli się zaś na 10 artykułów: 1) art. I de comitiolis electionis nuntiorum; 2) de comitiolis electionis deputatorum judicum ad Tribunal Regni; 3) de com. relationum, 4) de com. electionis officialium terrestrium; 5) de com. boni ordinis; 6) de senatus consilio; 7) de comitiis generalibus (od str. 340—500); 8) de comitiis convocationis generalis; 9) de comitiis electionis regis; 10) de comitiis coronationis regiae.

Przechodzi więc te 10 rodzajów sejmików i sejmów, na jakich szlachcic mógł potrzebować swej wymowy i podaje wzory stosownych mów. Daje to bardzo plastyczny obraz retorycznej strony sejmików i sejmów, bo Wysocki stara się przewidzieć wszystkie sposoby i okazje przemawiania: zagajenie, dziękowanie za wybór i za urząd, odpowiedź ablegatom króla, mowy przed i po wotowaniu, żegnanie zebranych itp. Na każdą z tych okazji podaje bądź to mowy przez siebie ułożone, pełne ogólników i frazesów makaronicznych, bądź to mowy rzeczywiście wypowiedziane przez jakiegoś sławnego w tych latach mowcę (wtedy podaje nazwisko i datę; głównie z lat 1720—40, ale są i mowy wcześniejsze). Mowy są polskie, wyjątkowo tylko łacińskie.

Przed każdym „artykułem" dodaje zazwyczaj wstęp objaśniający, co to sejmiki elekcyjne, deputackie, relacyjne, dobrego porządku itp. — Na str. 340—3 obszerny wywód poświęcony sejmowi; na str. 229—32 o senacie i o okazjach, jakie tam bywają co do wypowiadania mów. Na str. 500 i 525 wywód o sejmach konwokacyjnych, elekcyjnych i koronacyjnych. W tych wywodach hist. prawnych korzysta z Kromera, Gwagnina, Hartknocha.

Wartość dzieła podnosi, że Wysocki nie ogranicza się do mów powitalnych, dziękczynnych, pożegnalnych itp., ale stara się też podać wzory dla mów rzeczowych dotyczących materii, jakie mogą być i bywały w tych latach roztrząsane na sejmikach i sejmach. Podaje więc wzory dla mów sejmikowych za i przeciw aukcji wojsk (str. 21, 65), tak samo dla mów sejmowych na ten temat (str. 448). Zgodnie bowiem z ówczesnym zwyczajem stara się usłużyć swym czytelnikom raz broniąc, a raz znowu zwalczając pewną „propozycję". (Tak samo postępuje Radzewski w „Kwestiach polit. obojętnych" 1743). Są tu więc mowy za i przeciw

wolności religijnej (str. 75) — czy swoi czy cudzy mają składać wojsko? — czy kara winna być z pomiarkowaniem czy surowa? — czy peregrynacje do cudzych krajów należy ułatwiać? — czy aequalitas tytułów ma być w Polsce zachowana? (str. 197) — czy należy tolerować zbytek? (str. 206) — o fundowaniu szkół, o zdobieniu królestwa pałacami, kościołami i strukturami (str. 221) — o potrzebie osadzania miast (str. 225) — czy w polityce zagranicznej neutralitas jest wskazana? (str. 273) — czy duchowni i zakonnicy powinni trzymać dobra ziemskie? (str. 461) — o kontrybucjach kościelnych (str. 470) — czy in casu necessitatis może prawo i bez sejmu dysponować? (str. 493) — czy przyzwoita Polakom z swojej krwi obierać króla? (za i przeciw, str. 505) — czy lepsza wolna elekcja czy sukcesja? (str. 515). — Na str. 521 wywód, jakie przymioty winien mieć król.

Podnieść należy, że na str. 497 jest odważny, rozumny atak na liberum veto: Rwanie sejmów jest szkodliwe; powołuje się tu na Stan. a S. Laur. (a więc Konarskiego) i nie zamieszcza mowy za źrenicą wolności.

Jest to więc cenny materiał historyczny do problemów zajmujących społeczeństwo w początkach rządów Augusta III. Również cennym materiałem mogą być mowy rzeczywiście wypowiedziane a tu zamieszczone. Wymieniam niektóre przykładowo: mowy Teodora Lubomirskiego na radzie warsz. 1735 (str. 232) — J. Czapskiego str. 235 (1735), 257 (1732), 406 (z r. 1738, z ważnym programem skarbowym) — Jana Tarły (str. 242) — Antoniego Potockiego (str. 245, 263) — Stanisława Świdzińskiego (str. 246) — Michała Konarskiego (str. 250) — Józefa Mniszcha (str. 254) — Jak. Narzymskiego (str. 266) — prymasa Teodora Potockiego (str. 271, 384, 401 z r. 1738) — Marcina Ożarowskiego (str. 343) — biskupa And. Olszowskiego (str. 392) — Andrzeja Załuskiego (w sprawie Łyszczyńskiego, str. 425) — Scypiona (str. 424) — Fr. Radzewskiego — podkom. Kampenhausena (str. 543) — kan. Świnarskiego (str. 547) — Stanisł. Szczuki (str. 377). — Jest też zamieszczonych kilka aktów i formuł, np. uniwersał Augusta III z r. 1738; instrukcja Jana III na sejmiki z r. 1690 i 1685; listy Teod. Potockiego, instyg. Ponińskiego, marsz. Mniszcha z r. 1735 (str. 51—5).

Mowy przeplata autor „Supplementami", w których podaje na użytek mowcy najrozmaitsze sentencje, ustępy z poetów, cytaty erudycyjne, symbole itp., jakie mowca przy danej okazji może ku większemu zachwyceniu słuchaczy wpleść w swoją mowę (np. str. 456). Są to dowody zwyrodnienia smaku, przeciwko czemu wystąpił w rok później z taką odwagą i talentem inny pijar — Konarski.

II) Od str. 523 idzie: Instructio secunda De legationibus. Artykuł I zawiera wzory mów dla legatów królewskich na sejmiki itp. (legationes intra regnum). Artykuł II: De legationibus ad exteros. Tu wywód hist. (na str. 552) o poselstwach zagr. i mowy łacińskie do papieża, do cesarza (And. Olszowskiego i Radziwiłła z r. 1680), do Ludwika XIV (Jana Wielopolskiego z r. 1685), do Kar. Gustawa (Przyjemskiego 1655), do Hen. Walezego itp. Na str. 570—75 traktat De officio legati, oparty na Warszewickim (ale ten nie zacytowany).

III) Od str. 576 idzie: Instructio tertia de orationibus militem concernentibus. Zaczyna wywód prawny o przepisach co do wojska i wypraw wojennych (po łacinie). Potem idą mowy Dariusza, Aleksandra W., Łokietka, Olbr. Łaskiego (z r. 1561), Kaz. L. Sapiehy (1649), Stan. Lanckorońskiego, Henr. Plaven (z r. 1410); to wszystko po łacinie. Na str 598 mowy w poselstwie od wojska na sejm (Sługockiego, Skrzetuskiego z r. 1733). — W Appendix dodany jest traktat: De duce, militia, bello... zapewne wypisany z któregoś z pisarzy w. XVI, bo oparty na Lipsiusie, Frontinusie, Vegetiusie itp.

IV) Od str. 620: Instructio quarta de orationibus officiosis Są to różne mowy: na reasumcję sądu, podczas wjazdów, winszujące godności, imienin i świąt... oraz „impety do powinszowania". (Są to frazesy i zwroty, od których można zaczynać mowy w różnych okazjach). Na str. 702 wzór mowy winszującej królowi syna; od str. 726 mowy weselne; na str. 754 mowa oddając pannę do klasztoru; od str. 765 różne mowy pogrzebowe. I w tym dziale podaje „erudycje" „symbola", cytaty itp.

Od str. 793—848 obszerny traktat po łacinie, zatytułowany Supplementum Oratori Politico. Składa on się z 11 paragrafów przynoszących elementarne, encyklopedyczne wiadomości o najrozmaitszych rzeczach, jakie znać mowcy potrzeba: De initiis rerum in Scriptura Sacra contentarum; o początkach i rozwoju chrześcijaństwa; o obrzędach kościelnych; o prawie publicznym i pojęciu politiae (wedle Arystotelesa); o dziejach i ustroju różnych państw (na str. 819—27 o Polsce, cytuje Vol. Legum i indeks Ładowskiego); o wojnach i bitwach, o biskupstwach, zakonach, herezjach; o początkach nauk i sztuki wojsk.; de initiis rerum miscellanearum. Wartości ten chaotyczny zbiór różnych „ciekawości" nie ma żadnej.

Od str. 849—84 idzie „Przydatek mow niektorych J. Anz. Csapskiego woj. chełm. teraz podskarb. koronnego w różnych

czasach i miejscach mianych". — Są tu mowy na Trybunale skarbowym, na generale malb. i gruds., na sejmiku deputackim, na sejm. przedsejmowych, na sejmach walnych (1722, 1736), w senacie, na pogrzebie Zamojskiego.

Janik w Pamiętniku Liter. 1908 str. 459. Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchej — Chrept. — Krasiń. — Ossol. — Przezdz. — Raczyń.

— Plenilunium Omnigenae Perfectionis sine decrescenti S. Joseph Sponsus B. V. M. Sacra suo Nomini Luce In publico Hospitum, Scholarumq; Congressu Regiae ab exedris Eloquentiae Humilis umbra Styli Demonstratum Nunc vero: In Annua Tutelaris Revolutione Illustrissimo Domino D. Michaeli Nieborski Castellano Plocensi, Ad Plenissimam vitae, Honoris ac Fortunae augem Inter Festivos Gratulantium Applausus Ominosum ex voto Devinctissimi Tanto Nomini P. Samuelis à S. Floriano in Regio Varsaviense Scholarum Piarum Collegio Rhetorices Professoris Anno Pulchrae ut Luna Plenae gratia 1738. Varsaviae Typis S. R. M. et Reipubl. in Collegio Schol. Piar. fol., k. 6 nlb. (syg. E_2).

Dedyk. Michałowi Nieborskiemu. Na odwr. tyt. herb Nieborskich.

Jagiell. — Ossol.

— Kazanie Ná Pogrzebie Sercá ś. p. Jaśnie Wielmożnego JMci Pána Jana Hrabi ná Tęczynie, y Szczekarzewicach Tarła Wojewody Sandomirskiego, Generała Ziem Podolskich, Kamienieckiego, Látyczewskiego, Sokalskiego, Medyckiego, Jaśielskiego Starosty, Rotmistrza Pancerney Chorągwi, y Generała Lieutnanta Woysk J. K. Mći y Rzeczypospolitey, Orła Białego Kawalerá. W Kościele Warszawskim XX. Scholarum Piarum Miane, Przez X. Samuela od S. Floryana Scholarum Piarum Prowincyi Polskiey Assystenta Roku Pańskiego 1750. Dnia 14. Maja. [Tu linia z gwiazdek, a pod nią:] w Warszawie w Drukárni J. K. Mći y Rzeczypospolitey in Collegio Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 12 nlb.

Na odwr. k. tyt. herby Tarłów i Krasińskich. — Dedykacja do Zofii z Krasińskich Tarłowej.

Wyszło w dwóch odbiciach. Jedno ma osobny tytuł i dedyk.; drugie o k. 9, bez osobnego tytułu a z sygn. A—E. Zostało ono włączone do zbioru „Chwała", o którym ob. wyżej.

W kazaniu pełno reminiscencji i odsyłaczy do autorów klas. i do Pisma św. Można z niego jednak wydobyć pewne szczegóły do żywotu Tarły: o jego służbie wojskowej, o konfed. dzikowskiej, o stosunku do Aug. III, o jego 4-krotnym ożenieniu, o jego hojności dla Pijarów.

Konopczyński Stan. Konarski (1926) str. 142. Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Praedicata Thomisticae Gloriae olim Ore Dei, Summorum Pontificum, Conciliorum SS. Patrum Academiarum, Religiosorum Ordinum testimoniis Prolata nunc verô Ipsa die Nomini ejusdem Divi Thomae Aquinatis Angelici Ecclesiae Doctoris Sacrâ in Basilica S. Hyacinthi Ordinis Praedicatorum, Generalis Conventus Varsaviensis Publice solenni ab exedris plausu Declamata ac Inter communes Gratulantium applausus Nomini Illustrissimi, Excellentissimi, Domini, D Joannis Sybilski, Sacri Rom: Imper: Liberi Baronis de Wolfsberg, Generalis Majoris Exercitus Equestris S. R. Majestatis Poloniae, Electoris Saxoniae, etc. nec non Cohortis Equitum Colonello Votivo pro Ligamine Destinata. Per R. P. Samuelem à S. Floriano Scholarum Piarum In Regio Vladislai IV Varsaviensi Collegio Scholarum Praefectum, et Professorem Rhetorices. Anno Verbi Incarnati 1739. Varsaviae, Typis S. R. M. et Reipbcae in Collegio Scholarum Piarum. fol., k. 3 nlb. i sygn. F_2.

Dedyk.: Janowi Sybilskiemu z herbem tegoż. Jagiell.

— Przemowa z kazaniem do WW. Jmci RP. Wizytek Warszawskich przy wprowadzeniu Nayśw. Sakramentu do kościoła nowego y solennem jego poświęceniu R. 1761. miana. Nayprzewieleb. w Bogu Jmc Pannie Ludwice Helenie Zborowskiey tegoż Klasztoru Warszawskiego Matce przełożoney w dzień uroczystych imienin na wiązanie oddana przez X. Samuela Wysockiego od S. Floryana Sch. Piarum ex assystenta generalnego. W Warszawie w drukarni

JKM. y Rzpltey Coll. Schol. Piar. (1761). w 4ce, k. 3 nlb. i 27 stron.

Na odwr. str. idą wiersze na herb Panien Wizytek. Uniw. Warsz.

— Rożaniec nad wszystkie insze modlitwy, nabożeństwa y akty kazaniem na uroczystość N. Maryi P. Rożańcowey w kościele WW. OO. Dominikanów Warszawskich pokazany. Przy solenney imienin uroczystości JWP. Teressie z Bielińskich Łubieńskiey kasztelanowey Sandomirskiey z uprzeymą zdrowia życia długoletniego y pomyślnych szczęśliwości apprekacyą na wiązanie oddany przez X. Samuela od S. Floryana konsultora y sekretarza prow. polskiey Sch. Piarum. W Warszawie w druk. JKM. y Rzpltey XX. Schol. Piarum R. P. 1746. fol., k. 16 nlb.

Na odwr. str. tyt. herby Junosza i Pomian, a pod nimi 20 wierszy polskich. Przypisał autor prozą polską Łubieńskiej.
Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Summa Dignitatis et gloriae omni laude major Sibi Ipsi S. Joseph Pater Dei Hominis Putativus Inter Solennes Sui Nominis applausus Publico ab exedris gestu Per Michaelem Brzostowski Castellanidam Mscisłaviensem Capitaneum Oranensem Regiae Auditorem Eloquentiae Declamatus. Et in votivum Ligamen Illustrissimo Excellentissimo Domino D. Josepho De Magna Konczyce S. R. I. Comiti Vandalino Mniszech Supremo Regni Mareschalco Profundae Submissionis Cultu Dedicatus Suffragante pennâ R. P. Samuelis à S. Floriano in Regio Varsaviensi Scholarum Piarum Collegio Praefecti Scholarum ac Rhetorices Professoris Annô Domini 1739. Varsaviae Typis S. R. M. et Reipublicae Collegii Scholarum Piarum. fol., k. 2 nlb. i sygn. F_2.

Dedyk.: Mniszchowi przez Michała Brzostowskiego (z herbem Mniszchów).
Jagiell.

— Tractatus De Formandis Epistolis Iuxta Normam Veterum, Recentiorumq; Scriptorum Oratori Polono in supplementum Jn exemplar Polonae Juventuti Scholas Pias freqventanti Sub Auspicatissimo Nomine Jllustrissimi Excellentissimi Domini, D. Michaelis Nieborski, Castellani Plocensis, Conscriptus Per P. Samvelem a S. Floriano Schol: Piarum Concionatorem Cathedralem Cracoviensem Ordinarium. Anno Qvo Deus cum Homine Tractatum Salutis inijt. 1743. [Tu linia, a pod nią:] Cracoviae Typis Michaelis Josephi Antonij Dyaszewski, Sacrae Regiae Majestatis. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 608, 2 tablice, k. 10 nlb. (indeks).

Na odwr. k. tyt. lichy drzeworyt herbu Nieborskiego. Dedykacja temuż na 4 kartach; przemowa ad lectorem, oraz cenzury i aprobaty dat. 1743.

Traktąt o epistolografii podzielony jest na 2 części: w części I (od str. 1—44) mówi autor o pojęciu, rodzajach, częściach i zaletach listów. Na początku przytacza list Chrystusa do Abgara i listy Matki Boskiej (teste Canisio, Savonarola et Aenea Silvio!). Na str. 7 gani niepotrzebne makaronizmy w listach (oraz wyrażenia wulgarne, np. latoś zam. tego roku lub słonie zam. słońce). Na str. 10 mówi o częściach listów (salutatio, valedictio, subscriptio, tituli — tu podaje tytuły wszystkich monarchów). Często cytuje listy Cycerona jako wzór, nie uwzględnia zaś ani tu, ani w dalszej części dzieła epistolografów średn. i renesansowych (cytuje fragmenty listów w. XVI, ale nie uwzględnia teorii humanistów).

Od str. 45 idzie Pars II (genera epistolarum, definitiones, materias, modos, exempla veterum et recentiorum et propria, impetus similiter formulas exhibens).

Listy dzieli wedle treści na 4 główne rodzaje: 1) Genus demonstrativum (tu odróżnia nuntiatorium, officiosum, gratulatorium, gratiarum, actorium, laudatorium, dedicatorium). — 2) Genus deliberatorium. — 3) Genus judiciale (accusat., excusat., quaerul., deprecat., mixtum). W tym ostatnim poddziale (genus mixtum) zamieszcza listy żartobliwe i sekretne (jocosa seu faceta, aenigmatica seu secreta, np. pisane cyframi, co do których odwołuje się do Kwiatkiewicza Eloq. (1689). — 4) Genus regium (listy królewskie w sprawach publicznych).

Przed każdym rodzajem, a także przed jego poddziałami, zamieszcza charakterystykę ogólną (definitio, materia), po czym kilka listów starożytnych (głównie Cycerona). W wykład swój wplata często formuły listów, brane „ex variis authoribus", bądź starożytnych, bądź też z pisarzy nowszych (Bonamicus, Sadoletus, Romulus Amasaeus, różni pijarzy). Ale nie te ustępy nadają dziełu jego główną wartość, lecz nader liczne teksty listów przytoczonych przez niego jako listy wzorowe a czerpane ze

stosunków polskich (najczęściej w języku polskim, rzadziej po łacinie). Dzięki temu jego książka przynosi ważny zbiór listów różnych osobistości głównie z końca XVII i pocz. w. XVIII. Podaje także nieco listów wcześniejszych, ale główna masa cytowanych przez niego listów pochodzi z współczesnego mu okresu.

Z wcześniejszych wymieniam: list Hozjusza z r. 1562 (o potrzebie ścigania heretyków), list Stan. Lubomirskiego (z r. 1646); list Eryka Puteana do pijara Laur. Dalmazzi (z r. 1624, str. 123); list Uniwersytetu Paryskiego do Uniw. Krak. (w sprawie bulli Unigenitus, str. 123); liczne listy dotyczące zakonu pijarów z okresu Wład. IV i Jana Kazim. (np. str. 400 i passim).

Z późniejszych listów: dużo listów prymasa Teod. Potockiego (z okresu po śmierci Aug. II) na str. 55 i nast.; dużo listów biskupa krak. Jana Małachowskiego (widocznie korzystał z jego kopiariusza); kilka listów Michała Wiśniowieckiego woj. wil. (np. str. 126, 163, 346, 599); listy marsz. Mniszcha (z r. 1741, str. 231); listy wojew. Ponińskiego do kard. J. Lipskiego (z r. 1741, str. 230); listy starosty Jana Wielopolskiego do prymasa (z r. 1733, str. 235); list Stanisława Konarskiego do Karola i Jana Wielopolskich (str. 306); listy Szembeka bisk. warmińskiego (z r. 1735, str. 409); listy bisk. Konst. Fel. Szaniawskiego do bisk. Pancerzyńskiego z r. 1726 (str. 453); listy bisk. Łubieńskiego (str. 455); listy Waleriana Kicińskiego w sprawach Trybunału skarb. radomskiego (str. 458—60, z r. 1742); list kaszt. Michała Konarskiego o sejmiku (str. 531); instrukcja dla J. Gnińskiego (z r. 1683; na str. 577); listy Jana Sob. do Kozaków (str. 581); uniwersał Józ. Potockiego o bezp. granic (r. 1736, str 597); list Mich. Wodzickiego (str. 596) itp. — Nie przytacza źródeł, skąd te listy zaczerpnął; ale niewątpliwie widać, że miał przed sobą jakieś kopiariusze, zapewne prymasa T. Potockiego, hetm. Wiśniowieckiego, bisk. Małachowskiego, pijarski. — Zmniejsza wartość wielu listów, że nie zawsze podaje datę.

Przytacza też dużo listów własnych, np. bardzo ciekawy list z Rzymu do przyjaciela, opisujący śmierć papieża oraz wybór nowego (bez daty, str. 60—75); list o koronacji króla pol.; opis zerwania sejmu generalnego (z potępieniem liberi veto); list do opata Słotwińskiego z r. 1737 str. 462; list Ziemianina, w jaki sposób można przeprowadzić aukcję wojska (str. 495; wskazuje źródła dochodów); list, czy potrzebna jest konfederacja i czy królowi wolno rozdawać, komu chce, wakanse (str. 503). — Tu trzeba wspomnieć, i to przede wszystkim, liczne listy wierszowane, będące niewątpliwie utworem samego Wysockiego, co też czasem wyraźnie zaznacza — np. na str. 95 i nast., na str. 133 (przyjaciel wprasza się w przyjaźń przyjaciela); na str. 189 (powinszowanie wierszem łac. Adamowi Komorowskiemu); na str. 241 (dyscypuł oświadcza wdzięczność profesorowi); na str. 258 list witający wojażera zagranicznego; na str. 286 list do przyjaciela na pochwałę wolności polskiej... (Polska bierze prym u świata! wszystkie państwa i trony bez potyczek zwyciężał jak orzeł i lew! itp. nonsensy); na str. 328 list o niestatku uciech światowych; na str. 331 list odradzający peregrynacji do cudzych krajów (ma Polska mądrość równej ceny, którą niegdyś służyły Ateny, ma sapientów, doktorów, ma szkoły itp); na str. 352 dyrektor napomina ucznia do cnoty; na str. 354 stary pobudza młodego Polaka do męstwa; na str. 375 pociesza zrujnowanego przyjaciela; na str. 466 list rekomendujący się w łaskę. Listy te pisane są gładkim wierszem, niewiele makaronizującym (choć w prozaicznych chętnie makaronizuje). Treść czysto dydaktyczna, czasami przypomina styl Drużbackiej, choć od niej jako wierszopis niżej stoi. Gloryfikuje niekrytycznie sarmatyzm polski i nie dorasta w swoim patriotyzmie rozumowi współczesnego mu Konarskiego.

Na końcu dzieła 2 tablice podające odległość miast polskich od siebie oraz miast cudzoziemskich od siebie. Potem: Informacja o poczcie (kiedy wychodzą poczty z Warszawy i Krakowa i dokąd, jakimi idą drogami) — Wreszcie indeks rzeczowy.

Dzieło jest cenne, a Wysockiemu należy się i za nie i za inne prace miejsce wśród pisarzy augustowskich. Ale mocną jest przesadą, jeśli Bruchnalski w „Dziejach literatury pięknej" (Enc. Ak. Um. II 192) nazywa je „najbogatszym zbiorem najpoważniejszych wiadomości historycznych". Zapoznawszy się z tym zbiorem dokładnie, jestem dużo sceptyczniejszy. Na str. 202 twierdzi Bruchnalski, że Wysocki korzystał w wywodach teoret. z „Progimnasmata" Prisciana.

Bawor. — Chreptow. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Trybunał Skarbu Koronnego z Duchem S. wszystkim na dobre wychodzący, kazaniem w Poniedziałek świąteczny podczas wotywy na zaczęciu tegoż J. O. Trybunału w kościele farnym Radomskim pokazany. JJ. WW. PP. utriusque subsellii senatus et equestris ordinis kommissarzom z powinną wielkich imion rekognicyą dedykowany

przez X. Samuela od S. Floryana Sch. Piar. ordynaryusza Katedr. Krak. y Kommissarskiego kaznodzieję Roku 1742. W Warszawie w druk. JKM. y Rzpltey XX. Schol. Piarum fol., 10 ark.

Na odwr. str. tyt. herby Jelita i Junosza oraz 12 wierszy polskich. Wypisani są tu kommisarze zasiadający na Trybunale. Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Verbum mentis divinae pacem militanti declarans ecclesiae D. Thomas Aquinas Angelicus Ecclesiae doctor sacris suo nomini Idibus in publico Scholarum congressu regiae e suggestu eloquentiae declamatum ac in annuo tutelaris recursu Perillustri et Rndmo Dno Joanni Aloysio à Humanka Humanski Cancellario Culmensi, Praelato in ecclesia Cathedrali Posnaniensi, Varsaviensi, canonico Plocensi, praeposito Lubomlensi, Judiciorum S. R. M. Assessori inter solennes Gratulantium applausus in votivum ligamen solutum per Patrem... Rhetor. Profess. Schol. Piar. anno quo Omnipotens Sermo Dei a Regalibus sedibus venit dum medium silentium tenere omnia. Varsaviae typis S. R. M. in Coll. Schol. Piar. 1737. fol., k. sygn. F_2.

Dedykacja Janowi Alojzemu Humańskiemu. Na odwrocie tytułu jego herb.
Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Zal z pociechą podczas Aktu Pogrzebowego JW. JM. Pana Alexego hr. na Skrzynnie Dunina kuchmistrza W. X. Lit., Chęcińskiego Starosty na folgę JW. familyi y skolligowanych imion kazaniem w kościele Miedniewickim WW. OO. Reformatów wywiedziony przez X. Samuela od S. Floryana Schol. Piarum prowincyi Kor. assystenta R. 1750. d. 30. września. W Warszawie w drukarni J. K. M. y Rzpltey Koll. Schol. Piarum. fol., 7 arkuszy.

Na odwr. str. tyt. herb Łabędź, a pod nim 14 w. pol. Autor przypisał prozą księżnej Barbarze z Duninów Sanguszkowej, siostrze zmarłego.
Czartor. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— Zeyście z tego świata na inszy bez rozstania ostatniego z familij JW. Jmci X. Jozefa na Łaszczowie, Tuczapach y Warężu Łaszcza biskupa koadjutora Kijowskiego Kanclerza gnieźnieńs. y hebdowskiego Opata na folgę w żalach JW. Familij, y zkolligowanych imion, kazaniem podczas aktu pogrzebowego w kościele Lwowskim XX. Jezuitów d. 27 Czerwca pokazane przez X. Samuela od S. Floryana Konsultora Prowincyi Polskiey Scholarum Piarum Roku 1748. W Warszawie, w drukarni Sch. Piarum. fol., ark. E_1.

Ded. do Anny Potockiej krajczyny koron., bełsk., rubieszowskiej, ropczyck. starościny (siostrzenicy).

— Zycie z śmiercią Jaśnię Wielmożney Elzbiety Hrabiny z Branickich Tarłowy Woiewodziny Sándomirskiey Generałowey Ziem Podolskich, y Woysk J. K. Mći, R. P. Kámienieckiey, Medyckiey, Sokalskiey, Jaśielskiey &c. Starosciny Wszystkim ná wzor y przykład Kazaniem podczas Aktu Pogrzebowego dnia 4. Sierpnia w OPolu Pokazane. Przez X. Samuela od S. Floryana, Konsultora y Sekretarza Prowincyi Polskiey Scholarum Piarum. Roku 1746. [Tu ozdobna linia]. w Warszawie w Drukarni J. K. Mći y Rzeczy-Pospolitey w Kollegium XX. Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwrocie herb starościny bolimowskiej Urszuli z Branickich Lubomirski (sic) i 2 czterowiersze. Po dedykacji idzie: Kazanie na pogrzebie woj. Elżb. Tarłowej. Sławi jej pobożność, hojność, miłosierdzie, gęsto cytując autorów starożytnych (Plutarcha, Val. M., Klaudiana, Owid. itd.). Na końcu cenzury teolog.

Weszło w skład zbioru „Chwała chwalebnego Boga“ (ob. wyżej), gdzie ma sygnaturę $a—f_2$ (kart 12, bez osobnego tytułu).
Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Zbiór wszystkich zasług dlatego nie iedney ale wszystkich godna Marya (1574)... ob. Hasło (w t. XVIII 58).

Juszyński Dykc. II. — Bentkowski Hist. lit. I 675, II 571. — Chłędowski Spis dzieł 122. — Janozki Excerpt. 355 oraz Lexicon I 177, II 192. — Tenże Polon. lit. 86. — Bielski Vita Piar. 78. — Łukaszewicz Hist. szkół II 122. — Konopczyński Stan. Konarski 1926 str. 111. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 82—3.

Wysoko ceni jego wymowę Załuski (Zebranie rytmów III 438).

Był on towarzyszem Konarskiego w staraniach o zatwierdzenie jego reformy szkolnej i jeździł z nim do Rzymu 1753.

Wysocki Stanisław ob. Sierosławski Tomasz (Constructio 1728).

WYSOCKI Szymon S. J. (1543 † 12 czerwca 1622). Fortka Niebieska, To iest Dźielne ćwiczenia żywotá Duchownego, w ktorych kto się będźie chćiał ćwiczyć, doskonáłośći Chrześćiáńskiey snádnie może dostąpić. Te złożyłá y w nich się ćwiczyłá Pánná niektora zakōna we Włoszech: ktore naprzod ięzykiem Włoskim z roskazánia Biskupá Kremoneńskiego nápisano, potym w rozmáite ięzyki dla pożytkow ich, ktore w ludźiách czyniły, przełożono, ná ostátek y ná Polskie przez iednego Kápłáná Societatis Iesu przetłumáczono. Z dozwoleniem Stárszych. Przydano niektore nabożne ćwicźenia, á osobliwie przez cáły tydźień o męce Páńskiey rozmyślánia. Lucae 13. Matth. 7. Vśiłuićie wniść przez ćiásną Fortkę, ábowiem szeroka Forta y przestrona drogá iest, ktora wiedzie ná potępienie, á wiele iest tych ktorzy ią chodzą. O iakoż ćiásna Fortka, y śćisła drogá iest, ktora wiedźie do żywotá, á máło iest tych ktorzy ią nayduią. [Tytuł w ozdobnej ramce]. [Na końcu godło jezuitów, a pod nim:] Drukowano w Wilnie, v Janá Kárcaná. Roku 1588. w 8ce, k. tyt. i k. 8 nlb., str. 247, k. 2 nlb.

Druk gocki.

Na odwr. k. tyt. herby Tęczyńskich i 10 wierszy polskich. Dedykacja Katarzynie z Tęczyna Radziwiłłowej (na 7 k.) podpisana przez Symona Wysockiego S. J. a datow. w Wilnie we środę przed Zwiastowaniem 1588. (Tu chwali jej szczodrobliwość dla kolegium lubelskiego oraz wileńskiego).

W przestrodze do czytelnika mówi, że dziełko to jest wydane dla person zakonnych.

Dziełko składa się z rozmyślań podzielonych na 2 księgi: I do str. 50; II do str. 191. Są to medytacje na tematy pobożności i posłuszeństwa regule. Mają być odprawiane w różnych porach dnia, przy i po mszy, po spowiedzi, przy czytaniu ksiąg duchownych itd. — Od str. 192 idzie 13 nauk. — Od str. 200 idą: Niektore rozmyślania o męce panskiej na każdy dzień tygodnia. — Na karcie nlb. na końcu: Summa wszystkiego.

Jocher III nr 5567 i 6737. — Maciejowski Piśm. III 310. — Wierzbowski I 538. — Grabowski Skarga 1913 str. 251.

Bawor. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Fortka Niebieska Abo ráczey Cwiczenia Duchowne iedney sługi Bożey Przykłádem ktorey ták osoby zakonne, iáko y nabożne Bogu oddáne, mogą się cwiczyć, chcąc się podobáć Pánu Jezusowi dusz swych oblubieńcowi, Z roskazania Wielebnego Mikołáiá z Fondratá, Biskupa Kremońskiego, ięzykiem Włoskim wydána, á ná Polski przez iednego Kápłaná Societatis Jesv przetłumáczona. Z dozwoleniem Stárszych. W Krakowie. W Drukárniey Andrzeiá Piotrkowczyká. Roku 1599. w 8ce, k. 9 nlb., str. 257 i k. 2.

Przedmowę podpisał i tu ks. Symon Wysocki. Wierzbowski I 673.

Bawor. — Czartor. — Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Kazanie Na Pogrzebie Jáśnie Oświeconego Kśiążęćiá Je° X. Mczi Páná Pana Jana Symeoná Olelkowicza, z łáski Bożey Kśiążęćiá Słuckiego y Kopylskiego. &c. Ostáteczne go, Męskiey płći tey Zacney y stárodáwney Fámiliey Potomká. Miane. Przez X. Symona Wysockiego, Societatis Iesv Kaplana. W Kośćiele teyże Societatis W Lvblinie 29. Aprilis. 1593. [Tu ozdoba]. W Wilnie, W Drukárni Akádemiey Societatis Iesv. 1593. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 48.

Druk gocki, stronice w ramkach.

Dedyk. Zofiey z Mielca Księżnie Słuckiey. W niej zaznacza, że ogłasza to drukiem na jej życzenie. Dat. z Wilna 20 czerwca 1593.

Kazenie składa się z 3 części. — W części drugiej rozwija naukę Kościoła o czyścu i zbija mniemania heretyckie. M. i zwalcza Kalwina „proroka francuskiego". Luter mocno wierzy, że czyściec jest. — W części III dużo o księciu Słuckim, zwłaszcza zaś o tym, jak się stał katolikiem (przedtem był „na ruskiej religii").

Osiński Skarga 61 podaje mylnie, jakoby druk wyszedł w Lublinie. — Wierzbowski Bibl. II 1772. — Piekarski Katalog kórn. nr 1612.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Bodlejańska — Czapski — Czartor. — Dzików — Kórnik — Ossol. — T. P. N. w Posn. — Synod. wileń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Kształt Poboznosci to iest, Zywot Swiątobliwy, y Smierc Chvvalebna, Iey M. Paniey P. Katarzyny Z Macieiovvic Wapowskiey, Kasztelanki Przemysłkiey, &c. Z kielką exemplarzow. Przez X. Simona Wysockiego Societatis Iesv. Krotko zebrány. [Tu ornament linearny]. W Kaliszu, W Drukarniey Woyciechá Gedeliuszá Roku Páńskiego. 1606. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 84.

Na odwrocie herb Ciołek czerwono wytłoczony, pod tym czterowiersz.

Dedykacja kard. Bernatowi Maciejowskiemu arcyb gnieźń., dat. z kolegium Kaliskiego w dzień przen. św. Wojciecha 1606.

Opowiada o pobożności i cnotach zmarłej. Jak się starała o zbawienie swych poddanych (w Dynowie). Jak się brzydziła heretykami. Dyscypliny i włosiennice jej. Jej pokora. Opis śmierci jej. Dużo rysów obyczajowych do wzrastającego pietyzmu.

Obacz tom XII 148.

Bywa oprawiane razem z dziełkiem Androcego „Nauka jako stan wdowiey" (1606), które ks. Wysocki przełożył z włoskiego.

Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— Skarbnica duchowna. Rozmaite Xiążeczki nabożne z drogimi naukami w sobie zawieraiąca przez Iednego kapłana Societatis Jesu po włosku wydana, a teraz przez drugiego tegoż Zakonu na Polskie przełożona. Z dozwoleniem Starszych. Roku Pańskiego 1600. w 12ce, str. 24, 192, 170, 2 i 171.

Dedykacja Annie Radziwiłłowej marszałkowej lit. Wilno in octava Epihaniae 1600.

Autorem jest Fulvius Androcy, ale na tytule nazwiska nie wymieniono.

W tomie XII str. 149 podano przez omyłkę druku datę 1660 (zamiast 1600).

Przedruk wyszedł w r. 1872.

Wierzbowski II 1920.

Bawor. — Czapski (M. N.) — Uniw. Warsz.

— Sposob spowiadania się dla tych co często do tego sakramentu przystępują.

Jocher 4354 (za Siarczyńskim).

Takiego druku nie znam.

— ob. Alvarez J. (O żywocie zakon. 1613) — Androcy Fulvius (Nauka jako stan wdowi 1606, Skarbnica 1600, Rozmyślania o męce 1611) — Arias Fr. (O naślad. P. M. 1613, Zdrój wody 1611, Traktat o różanym 1611) — Avila Fr. (Excvtarz 1608) — Bussaeus (Nowy raj 1608) — Capella And. (Ogródek duch. 1613) — Cepari W. (Żywot Gonzagi 1609) — Cerqueira (Nowiny z Japonu 1608) — Grady Baz. (Palma panień. 1607) — Granady (z) Ludw. (O dwun. przyw. 1613; ob. Capella) — Kapuan Rajm. (Żywot Katarz. Sienień. 1609) — Major Jan (Zwierciadło przykł. 1612, 1621, 1633) — Pinelli Ł. (Monstrancja 1614, O doskonałości 1607) — Plata Jeronim (Dobra 1606) — Platus Domicius (Morze czerw. 1606, 1615) — Rodriguez (Nowiny 1606) — Trigawt (Nowiny 1616).

Ks. Szymon Wysocki tłumaczył powyższe dzieła z łaciny lub z włoskiego, a zapewne i inne, na których nie zaznaczono jego nazwiska. Niektóre z tych tłumaczeń bywają znaczone w katalogach bibl. jako prace jego własne. W dedykacjach do tych dzieł (np. do Kapuana Żywot Katarzyny Seneńskiej 1609) podaje dużo cennych wiadomości o sobie, o rodzinach, którym przekłady dedykuje, oraz o bojownikach i ruchu kontrreformacyjnym.

Przyznają mu mylnie przekład „Naśladowania" Tomasza a Kempis (które przełożył Woje. Fabrycy), a także mylnie autorstwo następujących broszur:

1) Abrys żywota św. Jana od Krzyża (1676) — ob. tom XVIII 432.
2) Nauka bractwa dusz w czyśću (1643) — ob. tom XXIII 61.
3) Ks. J. Wielewicki Diarium III 57 podaje jako jego pracę „Nowiny z Japonu", co jest przekładem z Cerqueiry.

Bandtkie Hist. druk. krak. 345, 354. — Tenże Hist. dr. Kr. P. II 218, I 123. — Siarczyński Obraz II 331. — Maciejowski Polska I 403, 418. — Tenże Piśm. II 310—13. — Łukaszewicz Wyzn. helw. w Lit. I 159. — Wiszniewski Hist. lit. VIII 172, 48, IX 212. — Osiński Życie Skargi 61. — Święcki Hist. pam. II 333. — Brown Bibliot. 438. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 81. — Encykl. kośc. XXXII 407. — St. Estreicher Acta rector. II 379 — Załęski Jezuici w Polsce I. — Ciesielska Borkowska Mistycyzm hiszp. na gruncie polskim 1939 str. 120—71 — Finkel Bibl. III str. 1900.

Wysocki Wawrzyniec ob. Sierosławski Tomasz (Constructio 1728).

WYSOCKI Wojciech (Albertus), kanonik poznański. Defensio pro libris de Purgatorio Rob. Bellarmini adversus rabulam Virtembergensem et Lithuanum ministrum suscepta (1602)... ob. Rogerius Ludwik (w t. XXVI 338).

Albert Wysocki ofiarował w r. 1650 bibliotece nacji polskiej w Padwie odpis statutów: Statuta in gratiam inclytae nationis Polonae (in Universitate Patavina) ex vetusto codice sumpta et opera R. R. Alberti Wysocki praepositi Baranoviensis S. R. M. Cancellarii, notarii et protunc nationis bibliothecarii fideliter descripta et una cum inventario bibliothecae Illustrissimae nationi a° 1650, 31 Oct. oblata.

Może to ten sam, co kanonik poznański? Ob. o nim Święcki Hist. pamiat. II 333. — Siarczyński Obraz II 332. — Przegląd Polski 1887 wrzesień str. 470. — Finkel III str. 1900.

Wysocki kościół ob. Mikołaj św. (1655).

WYSOKIŃSKI Aleks. De respiratione viscerum... Dissert. periodica. Francofurti ad Viadrum (1739). w 4ce.
Uniw. Kijow.

Wysotzki Abraham ob. Wysocki.

Wyspa szczęśliwa Komedya we dwoch aktach... ob. Teatr polski t. 37.

Wystawa ob. Rieule (1766).

Wyssamociba katoliszka [tj. wykład nauki katolickiej, po łotewsku] ob. Roth Michał.

Wyssel Wojciech ob. Sierakowski Hiac. (Kawaler 1654).

Wystawienie nowego regimentu na usługę Rzpltey przez Ur. Potockiego, starostę Bełskiego. (Projekt na sejm 1780). fol., k. 1.

Ob. Potocki Szczęsny Stanisław.

Wystawienie (Wierne) rozruchu wszczętego przez wywieszenie trzykolorowey chorągwi od Poselstwa Francuzkiego. w Wiedniu 13. Apr. 1798. przez oczewistego świadka. w 8ce mał., str. 20.

Ob. Wiedeń (w t. XXXII 446).
Bibl. w Suchej — Uniw. Warsz.

Wyszcie z świata ob. Karczyński St. (1698).

Wyszeński Iwan ob. Wiszeński.

Wyszkowski kościół ob. Turkowski Fabian (Wiersz 1793).

WYSZKOWSKI Augustyn, filipin. Czas stary który starego Mieczysława xięcia polskiego, fundatora S. Żakonu Cystersów w Lendzie przez 600 lat pamięta, odmłodzony herbownym xiężycem JW. JMX. Mikołaja Antoniego Łukomskiego Opata Lendzkiego J. K. M. Sekretarza wymierzony na siódmy wiek z podziękowaniem Królowi Wieków, z odpustami przez całą oktawę z licznym konkursem ludzi w Lendzkiey bazylice odnowiony, a przez X. Augustyna Wyszkowskiego Proboszcza B. Congreg. oratorii S. Philippi Nerii prezbitera w Oktawę teyże Solennizacyi godzinnym Kazaniem skrócony R. 1745. d. 13. Junii. W Poznaniu w druk. J. K. M. Coll. Soc. J. fol., k. 11 nlb.
Uniw. Warsz.

Wyszkowski Franc. Ksawery (1764 † 8 września 1824) ob. Cornelius Nepos (1783) — Zienowicz Michał (opis kampanii).

Askenazy Napoleon i Polska I. — Gazeta Warszawska 1824 nr 148. — Finkel Bibl. III str. 1900.

Wyszkowski Jerzy (Georgius), rytownik ob. Mater (1755) — Milatyn (1747) — Relacya (1752) — Urbanowski Paulin (Podskarbi 1760).

Rastawiecki Słownik rytown. str. 302.

WYSZKOWSKI Michał. Rozrywki młodości wierszem i prozą. Tom I. Warszawa 1790. w 8ce.

Ob. Bibl. tom XXVI 428.

Egzempiarz dziś nie znany. Kilka wierszy zawartych tu przedrukowano w r. 1830 w wydaniu pośmiertnym jego „Poezji". Miały tu być sielanki w guście Gessnera i Karpińskiego, a także kilka wierszy politycznych (np. dla St. Małachowskiego). Później przekładał także Marcjalisa, Fontenelle'a, Zachariaego, Woltera, La Fontaine'a. — Pozostawał w przyjaźni z K. Tyminieckim i Felińskim. On także był wydawcą pism Tyminieckiego.

Życiorys jego podał Lach Szyrma w wydaniu pośm. „Poezji" z r. 1830. — Opracował bliżej jego działalność literacką Szyjkowski Z obozu klasyków w „Bibl. Warsz." 1910 IV (str. 470—502) i 1911 I. — Tu także wskazał na pewne szczegóły podane o Wyszkowskim przez Felińskiego, Hoffmanową, Koźmiana i Wójcickiego (Społ. Warsz.). — Bernacki Teatr za Stan. Aug. II 442. — Estreicher Bibl. V 208. — Korbut² II 312—13 (tu podana literatura o jego działalności przypadającej na w. XIX).

Wyszkowski Piotr rytownik ob. Sierakowski S. (Konst.).

Rastawiecki Słownik ryt. str. 301.

WYSZKOWSKI Stanisław. Carminum Proverbialivm Loci communes ex variis

authoribus, ad vsum communem collecti, Per me Stanislavm Wyszkowski Mag. Phil. Almae Acad. Cracouien. [Tu ozdobnik]. Cracoviae, Anno Domini, 1642. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwrocie k. tyt. herb (Lew) i 4-wiersz. Dedykacja Mikołajowi Kaz. Firlejowi de Dąmbrowica Broniowskiemu, pułk. cesars. Zawiera krótkie wiersze na tematy Boga i Marii — oraz na temat niektórych zwrotów przysłowiowych, jak: Conscientia mille testes, Non omnia possumus omnes, Pecuniae obediunt omnia, Mulieres dolis plenae sunt... itp. Ale są też wierszyki obyczajowe o mores mensae, consortium, ebrietas itp. Niektóre z tych wierszy rymowane (Omnibus est notum quod valde diligo potum, Si possem vellem pro potu ponere pellem...); większość w heksametrach. Ossol.

(Wyszogród). Opisanie obchodu rocznicy elekcyi króla w Wyszogrodzie. fol., k. 2. Bibl. w Suchej.

Wyszogrodu (z) Leonard (Altipolita) ob. Słończewski (t. XXVIII 252).

Wyszogrodzianin (pseud.) ob. Małowieski Bonaw.

Pseudonim ten okazuje się z wydanych w r. 1810 „Różnych pism“ Bon. Małowieskiego, gdzie pomieszczono jego artykuły z Dziennika Handl. (1787—8).

Wyszomierski Cezary ob. Bellarmin Robert (Wschody do nieba 1760) — Nowaryni Alojzy (O dobrodz. boskich 1759).

WYSZOMIRSKI Krescentyn (Krescencjan) franciszkanin. Superis affinis prosapia Cels. Ducum Światopełkorum... Leopoli 1750. fol. Ossol.

— Zbior doskonałości życia J. O. z XX. Sanguszkow Xżny Anny Jabłonowskii Woiewodziney Poznańskiey przy złożeniu Serca iey w Kościele Zasławskim XX. Obserwantow S° Franciszka, dnia 9 Czerwca, Roku Panskiego 1766. w pogrzebowym Kazaniu obwieszczony przez X. Krescencyana Wyszomirskiego Zakonu S. Fran. Regularney obserwancyi Lektora Jubilata, Gwardyana Samborsk. JJ. OO. Dorocie, Stanisławowi, Jozefowi, Mateuszowi, y Tekli Xiężniczkom y Xiążętom Jabłonowskim panom y fundatorom swoim nayłaskawszym pozostałym curom y synom, dla brania wzoru łączenia krwi naywyższey z naypierwszemi cnotami ofiarowany od Konwentu Zasławskiego S. Fran. Regul. obserwancyi dnia 6 Lutego R. P. 1767. w Drukarni Akademickiey Lwowskiey Coll. Soc. Jesu. fol., ark. H.

Horodec. — Krasiń. — Ossol.

— Marya Ruskich kraiow y całey Polski dziedz. Pani (1752)... ob. Hasło (w t. XVIII 58).

— ob. Tyszkowski W. (1750).

Wyszowscy ob. Bogusławski Wojciech (1698).

WYSZTORT Chryzostom, aud. theol. Nova Et Plena Lvna In Primo Foelicissimo, Optatissimoque Illvstrissimi Ac Reverendissimi Domini D. Georgii Tyszkiewicz Dei Et Apostolicae Sedis Gratia Episcopi Samogitiae In suum Episcopatum Aduentu. A Nobili & Studiosa Iuuentute Collegij Crozensis Chodkiewiciani Societatis Iesv. Oblata & dedicata. Anno Christiano M.D.C.XXXIV. (1634). Vilnae Typis Academiae Societatis Jesv. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i wiersz (podp. Jan Przestrzelski). Dedykacja bisk. Jerzemu Tyszkiewiczowi, pod którą podpisał się Chrys. Wysztort. — Dalej idzie „Oratio“ z podpisem Gabr. Dowgiały oraz wierszyki łacińskie Melch. Sawickiego, Chryz. i Stef. Biliewicza, And. Chrzczonowicza, Kaz. Jana i Stan. Giełgudów, Mik. Bardowskiego, Jana i Sam. Dowgiały, M. i J. Motowicza, And. Milukiewicza, Łuk. Bronisza, J. Marcinkiewicza, J. Rostelmana, Aleks. Piotrowicza, J. Szukszty, Mik. Popinigiewicza, Mik. Labunowskiego, Krz. Zedemera; kończy obszerniejsze Votum wierszowane, podpisane przez P. Dzida. Wszystkie te utwory są pióra któregoś z profesorów-jezuitów, a studenci są ich fikcyjnymi autorami.

Łukaszewicz Hist. szkół IV 100. Ossol.

Wyszyńscy ob. Apteczka wonna.

WYSZYNSKI Antoni, kanon. przem. i ofic. chełmski. Kazanie Seymowe Miane przez Jmć Xiędza Antoniego Wyszynskiego Kanonika Kathedralnego Przemyslkiego, i Kollegiaty Warszawskiey Officiała Generalnego Chełmskiego. [Tu linia, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospo-

litey XX. Societatis Jezu Roku 1766. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Kazanie na temat „braternictwa" to jest miłości obywatelów, ojczyzny i narodu. Miłość ta jest duszą moralną kraju. Wytyka szlachcie jej zaniedbania w obowiązkach (do was należy miasta z rozwalin wydobyć, wsi osadzić rolnikami, handel ubezpieczyć, o zdrowie ludności dbać itp.). Należy też króla czcić. Odbija to kazanie sejmowe korzystnie od pustych i napuszonych kazań sejmowych z okresu saskiego.

Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow.

WYSZYŃSKI Dominik. Kazania na uroczystości Wszystkich Świętych, y Oczyszczenia N.M.P. pierwsze przy wstępie na Archi-katedrę Metropolitańską Lwowską, drugie podczas pierwszey po odebraniu palliusza celebry X. Ferdynanda Onufrego na Kitkach Kickiego Arcybiskupa Metropolity lwowskiego, miane przez X. Dominika Wyszyńskiego kaznodzieię archi-katedralnego Lwowskiego Zakonu Kaznodzieyskiego 1781. We Lwowie w drukarni bractwa Ś. Troycy. w 8ce, k. 43.

Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— ob. Wyszyński Norbert.

Wyszyński Jan ob. Witkowski St. (1609).

Wyszyński Ignacy ob. Geometria (1791).

Wyszyński Kazimierz (I) z zakonu Marianów († 1755) ob. Arias F. (Gwiazda zaranna 1749).

Jocher 5962, 8222 (to mylka). — Pamiętnik Relig. Moral. V 305—8. — Janozki Lexicon I 178. — Encykl. kośc. XXXVII 420.

(Wyszyński Kazimierz II) od św. Józefa. Sacra rituum congregatione... card. Archinto praefecto Brigantinen. Romae 1782. w 4ce.

Gazeta Polska (1781) nr 66. — Smoleński Przewrót umysł. 1891 str. 171.

Uniw. Wileń.

Wyszyński Michał ob. Ochabowicz Wojciech (Złote żniwo 1739).

Wyszyński Norbert dominikanin ob. Ostrowski Grzegorz (Znakomitość 1769; tu jego kazanie).

Jocher 8507. — Barącz Dzieje zakonu kazn. II 288.

WYSZYNSKI Walerian od św. Andrzeja, pijar (1684 † 1754). Argumentum Theologicum... promissis magnorum meritorum... Petri Venceslai Franc. per Poloniam et Litvaniam Praepositi prov. a studio theol. Varsaviensi S. P. nomini obligatissimo... expositum. Varsaviae, typis eiusdem Collegii 1708. fol.

Uniw. Warsz.

— Niebo z herbownych Ogończyka y Nowiny kleynotów w nowe honorów y fortun zaszczyty ozdobione weselnemi Hymeneusza pochodniami wyiaśnione Wielmożnemu JMci Panu Piotrowi Gabryelowi Kniaziowi Nieronowiczowi Szpilowskiemu woyskiemu ziemi Wiskiey, sędziemu Grodzkiemu Wąsoskiemu y oraz Wielmożney Jmci Pannie Helenie Ryszkowskiey podczaszance Łukowskiey przy dożywotnich zawarciu kontraktów łaskawemi zgodnych obrotów influencyami y życzliwym Apollina Szczuczyńskiego Schol. Piarum applauzem sprzyiaiące Roku P. 1715 dnia 3. Marca. Typis monasterii Supraslensis PP. Basilianorum (1715). fol., k. 10.

Na odwr. str. tyt. herby oblubieńców i pod nimi 10 wierszy pols. W 50 ośmiowierszach składa Apollo swe życzenia nowożeńcom, wynosząc zasługi przodków.

— Polityk Święty, S. Franciszek Salezyusz Xiążę y Biskup Geneweński, Patryarcha Wielebnych Pánien, Pánny Nayświętszey Náwiedzenia w kośćiele Krákowskim, ná dźień Vroczystośći iego Prezentowany. Jaśnie Wielmożnemu I. M. Xiędzu Stanisławowi ná Słupowie Szembekowi Biskupowi Dyonizyiskiemu, Suffrágánowi y Officyałowi Krákowskiemu, Opátowi Mogilskiemu, etc. Od Xiędzá Waleryana Scholarum Piarum oddany. Roku Páńskiego 1699. W Krákowie, w drukárni Fránćiszká Cezárego, I. K. M. y I. M. X. Biskupá Krákow: Xiążęćiá Siewierskiego; tákże Przesławney Akádemiey Krákowskiey Typográfá. fol., k. 2 nlb. i sygn. A—D_2.

Jagiell.

— ob. Argumentum (1708) — Barclay (kontynuacja Argenidy przez Bugnot, w przekł. Wyszyńskiego 1756) — Franc. Salezy (Traktat miłości 1750).

Janozki Lexicon II 152. — Dzien. Wileński 1821 III 237—45. — Kraszewski Wilno IV 262, 287. — Załuski Bibl. poet. str. 2. —

Bielski Vita piar. 36. — Bentkowski Hist. lit. II 462. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 103. — Horanyi Scriptor. II 863. — Encykl. kośc. XXXII 420.

Wytłumaczenie historyczne, dla czego Oycowie Zakonu kaznodzieyskiego każdego dnia po Completorium śpiewają hymn Salve regina. w 4ce.

Załuski Consp. 29.

— ołtarzowego aparatu do Jasney Góry Częstochowskiey danego. fol.

Jocher 8819. — Por. Krasowski.

— sprawy ur. Uniechowskiego o dobra Poczapów. fol. Ossol.

Wytrąbienie Monety Fałszywey Szląskiey z Polski, w Stołecznym Mieście K. J. M. w Krakowie, we Wtorek Wielkonocny. Roku. 1622. Ktorey Zácnotliwe Zloto y Srebro, náwiezli włoczęgowie ná zgubę Korony Polskiey. Z Mandatv Naiasnieyszego Zygmvnta III. Królá Polskiego, Szwedzkiego, Wandalskiego, &c. &c. [Tu ozdobnik]. Quod Rex mandat agas, Si vis euadere plagas Cauete Báby. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. k. tyt. wiersz: Mámon Bog żydowski. — Druk gocki.

Jest to broszura wierszowana (wiersz niedołęgny, sens miejscami niezrozumiały), wywołana tak aktualną za Zygmunta III kwestią zalania Polski mniej wartościową a często nawet fałszywą monetą. Broszura przypisuje Żydom winę zepsucia waluty i idącej za tym drożyzny. W szeregu obrazków z życia miejskiego (krakowskiego) ilustruje autor następstwa tej spekulacji żydowskiej, polegającej na sprowadzaniu fałszywych ortów i orlików z Wrocławia i wymieniania ich na dobre, które Żydzi chowają. Równocześnie narzeka na zubożenie przez rabunki żołnierza z Konfederowanego (sic) „który gorsze niż Turkom zadał Polsce rany" (i ten motyw i motyw zepsucia monety przez Żydów powtarzają się współcześnie w pisemkach Starowolskiego). „Wrocław szkoła żydowska, siła stąd nauki...". Chwali autor jakieś 4 baby, które na rynku nie chciały brać orlików wrocł., ale tylko grosze „z jabłkami". (Przechytrzył je jednak hajduk Ferens, który kupił jabłek za szeląg, w jabłka wetknął po groszu i tymi baby poczęstował kupując sarnę za 5 złotych). Chwali autor wypędzenie Żydów z Augsburga. Opisuje przygody jakiegoś wójta zza Myślenic, gdzie wschodzi tylko owies, chleb jest czarny, a i ten komederaci (sic) zabrali. We Włoszech łatwiej żyć, bo tam uwarzywszy dwie jaj mąż z żoną wyżyje, a dzieci karmi chlebem omaściwszy go wodą tłustą po jajach. Opisuje zubożenie jakiegoś miasta w W. Polsce, gdzie Żydzi wybrali dobre orty a lunary (lonhery) nie chcieli przyjmować soszu w złych ortach. Ludzie musieli więc odkupywać dobre pieniądze od Żydów, płacąc 100 złych ortów za 80 dobrych. W innym mieście jedna łotryni mając 500 złotych szelągów robienia starego wymieniała biorąc trojak na złotym i obłowiła się. „Kiedyby to w Babinie sławnym uczyniono, tedy by jej i ognia i wody broniono". — Teraz stało się już Szląskiej monety wytrąbienie — a Boże daj wygubienie złych obyczajów.

Wytrąbiono złą monetę na podstawie konstytucji z r. 1621 (Vol. Legum III 426) i do tego się odnosi dewiza: cavete baby.

Juszyński Dykc. II 436. — Maciejowski Piśm. III 109. — Szelągowski Pieniądz i przewrót cen 1902 str. 302.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Jerzy Szembek.

Wytworne listy ob. Szwentner A. (1692).

Wytyklnd ob. Jezierski Fr. (Wypis 1790).

Wytyszkiewicz Józef ob. Kaspar y Jan.

WYTYSZKIEWICZ Mateusz i Wojciech. Orationes II. quarum alteram pro Scholis publicis, cum Studia Nodworsciana innovarentur die 17 8bris 1776 Mathaeus Wytyszkiewicz, alteram in laudem S. Catharinae Virginis et Martyris, Litteratorum Patronae, die 25 9bris, eodem anno Adalbertus Wytyszkiewicz, Eloquen. et Geometr. in Univ. Crac. Auditores, germani fratres, assistente M. Josepho Joan. Cant. Muszyński Ph. D. Rhet. Prof. in Oratorio Academico habuere. Typis Coll. Majoris Univers. Cracoviensis (1776). w 4ce, k. 10.

Dedyk.: Wojciechowi Antoszewskiemu, Metryki Skarbu Koronnego Przełożonemu.

Jocher 1219.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. Miączyński Ignacy i Michał (Manifest 1793).

Finkel III str. 1900.

W Bibl. Jag. znajduje się jego obszerny rękopis pt.: Chemia experimentalis methodo novissima, facillima et tironibus accommodatissima a Mathaeo Wytyszkiewicz, artium liberalium, philosophiae et medicinae dre concinata (Bononiae 1784). Dedyk. Stanisławowi Augustowi królowi.

WYWIAŁKOWSKI (Wiwiałkowski) Piotr. Historia veteris et novi Testamenti per Pet. Wiwiałkowski. Augustae Vindelic. 1741. w 4ce.

Wywod Gruntowney y Niewzruszoney Ufnosci W Miłosierdziu Boskim Na pociechę dusz, ktorych zbytnia boiaźń do utraty Serca przyprowadza. Napisany po Francusku przez JW: JMCI: Xiędza *** Biskupa Swessionenskiego, Przetłumaczony na Polski ięzyk Y Do Druku Podany. [Tu winieta: kosz kwiatów w ozdobnym ornamencie]. W Chełmnie Roku Panskiego 1772. w 8ce, k. tyt., str. 247.

Na odwr. tyt. aprobata Andrz. bisk. z daty Gedani 22 febr. 1772. Dedykacja: N. P. M. Treść: rozpamiętywania nad dobrocią Boga i ufnością w miłosierdzie. — Cz. II od str. 86: Gdzie się dają odpowiedzi na te zarzuty ktore poddaje bojaźń duszom lękliwym. Od str. 246 Psalm: Odstąpcie precz odemnie myśli.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Łuck, w Druk. XX. Dominikanów. 1797. w 8ce, str. 248.

Krasiń.

— (Krótki i ścisły) szkód... (1664)... ob. Boratyni (Informacya).

— prawdy przez przykłady (1545)... ob. Księgi probowane.

— (Krotki) którym dowodzi się, iż miastom y mieszczanom Xięstw Kurlandyi y Semigalyi prawo względem Appellacyi do sądów I. K. Mci relacyinych sprawiedliwie służy. w 4ce, k. tyt. i str. 10 nlb. Bibl. w Suchej.

— natury wsi Horodnicy i Sułkowiec. fol. Ossol.

— Historyczny Prawo Nayjasnieyszego Krola JMCI Pruskiego do Pomerellii, Trzech Powiatow Wielko-Polskich Y Pruss Polskich Roztrząsaiący Oraz Odpowiedz Na Pismo Pod Tytułem Wykład Praw Pruskich. 1773. w 4ce, k. tyt., str. 151.

Ob. Łojko (w t. XXXI 391).
Jest to odpowiedź na „Wykład“ wydany przez Hertzberga, o którym ob. wyżej str. 429.

— praw polskich do Pomeranii... (1773)... ob. Łojko (w t. XXI 391).

— Pretensyi Do Nowey Marchii Służący Za Konstytucyą Do Zbioru Pretensyi Do Pomeranii. Z Franouskiego Na Polski. (1773). w 8ce, k. tyt. i str. 52.

Ob. Łojko (w t. XXI 391). Tu na str. 389 o broszurze francuskiej pt. Recherches sur la Nouvelle Marche.

— poprzedzający praw Korony Węgierskiey do Rusi Czerwoney y do Podola, tak iako Korony Czeskiey do Xięstw Oświecimskiego y Zatorskiego. w Wiedniu, u Jana Tomasza de Trattnern Drukarza y Bibliopoli Dworu 1772. w 4ce, str. 53 i 43 i dokumenta.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Przezdz. — Uniw. Lwow. — Zieliń.

— Toż:... w Wiedniu u Iana Tomasza de Trattnern Drukarza y Bibliopoli Dworu. MDCCLXXII. w 4ce, str. 57 i 48.

Są dwie różne edycje.
Odpowiedź na ten „Wykład“ obacz: Łojko (Odpowiedź na wykład 1773, Zbiór deklaracyi 1773). — Obacz również tom XXXIII 259.

Dzików — Raczyń. — Ossol. — Un. Wileń.

— prawa do dziesięcin wytycznych kosciołowi farnemu S. Mikołaja na Wesoły będącemu należących, Magistratowi Krakow. podany w Sierpniu 1782 r.

Ossol.

— Z Prawa Iak Wakanse rozdawane bydź maią. (1763). fol., k. 4 nlb.

Broni zdania, że urzędy wedle ustaw Rzeczypospolitej powinny być obsadzane przez obywatelów tej ziemi, w której wakują. Opiera się już na wydaniu Voluminów Legum. W prowincji W. X. Lit. obowiązuje unia „owa chwalebna i dla obojga narodów szczęśliwa“, ale warunkiem tej unii jest należyty szafunek urzędów.

Akad. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— praw do prowentu przedtym kwarta zwanego z dóbr Białocerkwi dziedzicznych JW. Branickiemu Hetm. W. K. służących. 1776. fol., k. 2.

— Ugruntowany Wywod, Niesłusznego Sprawowania Się Y Niebespiecznych Machinacyi Y Zamysłow Wiedenskiego Y Saxonskiego Dworu Naprzećiw Jego Krolewskiey Mośći Pruskiey, Dokumentami Na Pismie Będącymi Autentycznymi Dowiedźiony. [Tu winieta: puzon i włócznia przybrane gałązkami]. w Berlinie 1756. w 4ce, k. tyt., str. 40 (Wywód) i str. 51 (Pisma dowodowe y Dokumenta).

Pisane imieniem rządu pruskiego, a więc Fryderyka II. Głównie atakuje Brühla i ogłasza raporty przesyłane mu przez hr. Flemminga posła wied. i sekr. Prassego (z Petersburga). Poseł saski Funk przedstawiał w Petersburgu, jakoby Fryderyk dążył do zaboru Prus i Gdańska (w r. 1753).

W dodatku ogłoszono różne tajemne dokumenty: projekt traktatu co do podziału Prus (1747), alians ros. austr. (1746), rezolucję dla hr. Witzthum (1747), memoriał posłów saskich w Petersb. (1747), reskrypt Aug. do Loosa (1747), instrukcję hr. Arnimowi (1750), listy Flemminga, Brühla itp.

Por.: Memoryał — List na perygr. — Pisanie podróżnego — Pisma dowodliwe — Załuski And. Stan.

Ob. Konopczyński Polska w dobie I (1909) str. 176. — Finkel Bibl. hist. nr 4788. (Tu inne pisma współczesne).

Chrept. — Jagiell. — Krasiń. — Un. Wileń.

— xiążąt Bironow. Sprawa seymowa fol., k. 1. Bibl. w Suchej.

— zaręczeń Nayiaśnieyszych Krolow i Rzpltey domieszczenia w Senacie JXX. Biskupow zjednoczonych z Świętym Kościołem Rzymskim Ruskich. fol., 1 ark. dr. (str. 3 nlb.).

Dochodzi do roku 1697, lecz druk z końca w. XVIII. Jagiell.

Wywód ob. Dębołecki W. (jedynowładnego 1633) — Januszowski J. (y obmowa 1602) — Marxen (prawa do dziesięcin 1782) — Prażmowski Mik. (niewinności 1672) — Tetsch Chr. A. (krótki którym dowodzi się 1767) — Ustrzycki (Wywód przyczyn gruntownych y praw zak. Maltańskiego 1774) — Warszawa (z praw krajowych, że pretend. przez Teppera) — Załuski And. St. (ugruntowany praw) — Zarębiusz A. (o Nayśw. Sakramencie 1616).

Wywody prawa o cłach W. X. L., na których ułożenie Instruktarza do exakcyi celnych fundować się powinno. (Wilno 1766. w 4ce, k. 6 nlb.

Bibl. w Suchej — Krasiń. — Uniw. Kijow.

— Toż:... w 4ce, k. 20 nlb.

Jest tu: Nota Tyzenhauza Podsk. Nadw. y Admin. ceł W. X. Lit. do Komis. Skarbu W. X. Lit. i Rezolucya na tę notę (1766 Aug. 9 dnia). Ossol. — Zieliń.

— (Krótkie) uciążliwości dekretu assessorskiego w sprawie JJ. XX. Augustynianow Klasztoru Brzeskiego z miastem J. K. Mości Brześciem ferowanego. (po r. 1771). fol. Uniw. Wileń.

— (Wiary Kościoła Rzymskiego) dla Rusi y Ormian osobliwie... ob. Herbest B. (1586).

— genealogiczne ob. Dunczewski Stan. (1733).

Wyxycki Sebastian Paweł ob. Otwinowski Jerzy (1737).

Wyżewski Hipolit (ur. 1766 † 1813) ob. Korrespondent Warszawski Donoszący Wiadomości Krajowe i Zagr. (1792 i 1793).

On był wydawcą tego pisma, o którym obacz t. XX 102.

Wyżga ob. Wydżga.

Wyznaczenie assessorów dyssydentskich do sądów Assessoryi koronney. (Prawo na seymie 1791). fol., k. 1.

Obacz Actum d. 5 Marca 1791. Raczyń.

— Assessorów do sądów naszych nadwornych W. X. L. (Actum... etc. d. 28 stycznia r. 1791). fol., k. 1.

Ob. Actum. Krasiń.

— czasu na przyjęcie delegacyj od województw, ziem y powiatów, tudzież dopełnienie votum w założeniu Kościoła Opatrzności. Prawo dnia 15. marca roku 1792 przyjęte. fol., k. 5 nlb.

Działo się w Warszawie w Zamku Jego Królewskiey Mości Dnia 17 Miesiąca Marca, Roku Pańskiego 1792.

Razem z tym oprawny porządek obrzędu w dniu 3 maja 1792.

Podpisani: Michał Mniszech, Ign. Potocki, Kaz. Raczyński.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Krasiń. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warsz.

— deputacyi dla Xiestw Kurlandyi i Semigallii. fol., k. 1.

Ob. Actum in Curia regia Varsaviensi anno 1791 d. 5 Mart.

Dzików — Krasiń. — Raczyń.

— examinatorow w sprawie o bunty oskarżonych. (Projekt). 1790. fol., str. 3.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Raczyń.

— examinatorów w sprawie o bunty oskarżonych. (Prawo z 8 maja 1789). fol.

Ob. Actum (die 28 mai 1789) oraz Vol. Legum IX 76. Raczyń.

— deputacyi do miast naszych królewskich. 1789. fol., k. 1.

Ob. Actum in curia (1789).

Por. Vol. Legum IX 156 oraz Projekt prawa o miastach (1791). Krasiń.

— Deputacyi Do zbioru Praw Sądowych y ułożenia Codicis Iudiciarii. Proiekt Dłuskiego, Starosty Łukowskiego... z Proiektami w teyże Materyi podanemi, Seweryna Potockiego... y... Xiążęcia Czartoryskiego... zgodnie w Deputacyi ułożony. fol., str. 2.
Raczyń.

— deputacyi do napisania Codicis Civilis et criminalis dla W. X. L.... ob. Actum d. 30 Czerw. 1791. Krasiń.

— deputacyi do porównania ofiary i podatków. (Prawo na seymie 1790). fol., k. 2.
Ob. Actum (8 marca 1790) oraz Vol. Leg. IX 163.

— deputacyi do rewizyi protokółów ofiary z dóbr jakieykolwiek natury od Prześw. Kommissyow Woiewodzkich przesyłanych. (Projekt do prawa 1790). fol., k. 1.
Ob. Actum 8 martii 1790.
Bibl. w Suchej.

— Kommissarzy względem ofiary. Projekt (około 1790). fol., k. 1.
Bibl. w Suchej.

— kommissyi do woiewodztw... wydany 10 czerwca. Projekt 1791. fol., str. 4.
Po francusku. Bibl. w Suchej.

— kommissyi do Lustracyi i Likwidacyi Woyska. Roku 1793. Mies. Sept. 28 Dnia. fol., k. 2. Czartor.

— osób ad Consilium Permanens i do wszystkich innych jurisdykcyi, do których Kommissarze na seymie obierani być powinni. (Actum d. 15 1775 r.). fol., k. 3 nlb.
Ob. Actum. Krasiń.

— osób deputowanych do konstytucyi... do likwidacyi. fol., k. 2.
Dat. 26 augusti 1776.
Branic. — Krasiń. — T. P. N. w Pozn.

— osób do kommissyi zobopólnie z komissarzami. N. Cesarzowey, Królowey Węgierskiey i Czeskiey o pretensyje Obywatelów wzajemnie składającey się. fol., k. 1.
Projekt na sejmie 1775.
Bibl. w Suchej — Czartor. — Krasiń. — Uniw. Warsz.

— osób do Kommissyi Skarbu Rzplitey W. X. L. 1793. d. 23 marca. fol., k. 1. Krasiń.

— posła do dworu Berlińskiego X. Józefa Czartoryskiego, Stolnika W. X. Lit. (Projekt na seymie 1788). fol., k. 1.
Czartor. — Uniw. Wileń.

— posłów do dworów cudzoziemskich. (Projekt na sejmie 1788). fol., k. 1.
Bibl. w Suchej — Czartor.

— posłów do Dworów Francuskiego i Hiszpańskiego. 1790. fol.
Ob. Actum. Uniw. Wileń.

— sądów czasowych. (Projekt do prawa na 4-letnim sejmie 1790). fol., karta 1. Czartor.

— Sądu do Spraw o Dobra w Obydwu Narodach leżących y na Seym z Assessoryów y Trybunałów odesłanych. (1776). fol., k. 1.
Czartor. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warsz.

— sędziów seymowych... (Prawo na seym 1786). fol., k. 2.

— sędziów seymowych ob. Actum in Curia Regia 18 paźdz. 1782.

— sędziów seymowych na kadencye r. 1783 i 1784. przypadające. fol.
Raczyń.

— sądu w sprawie Adama Łodzi Ponińskiego... ob. Actum in Curia Regia (Varsav. 19 Junii 1789).

Wyznanie Prawosławne Swiętey Wschodniey Cerkwie O Pochodzeniu Ducha S. Wybrane. Z Xiąg teyże Cerkwie Wschodniey, Dla náuki wszytkim Synom zá Matką swoią Cerkwią Swiętą Wschodnią wiernie idącym. Z Pozwoleniem Starszych Roku Pańskiego 1678. w 4ce, k. tyt. i k. 16 nlb. (sygn. D_5).
Druk gocki.
Są to cytaty z pism św. Grzegorza Nysseńskiego, Atanazego, Chryzostoma, Cyryla Jerozol., patr. Filoteusza, Grzeg. Neocesaryjskiego, Grzegorza cudotwórcy oraz z jakiegoś nie nazwanego „pisarza ruskiego". Częste są powoływania na soborniki i inne księgi Kościoła prawosławnego. Cytaty są przytaczane w dwóch językach: po rusku (ale czcionkami łacińskimi) i po polsku. Ujęte są te cytaty w trzy rozdziały: 1) o pochodzeniu Ducha św. (jak zaznaczono na k. tyt.); 2) o starszeństwie i władzy nad apostołami Piotra św.; 3) o biskupach rzymskich. Wszystkie te cytaty zmierzają do wykazania, iż stanowisko Kościoła katol. jest słuszne i że „Cerkiew św. wostoczna" nakazuje tak wierzyć, jak katolicy wierzą (ale tego

wniosku nigdzie jasno nie zaznaczono). Tendencja jest więc za zjednoczeniem kościołów i antyprawosławna.

Na k. D_4 cytuje tu autor żywot św. Metodego; o czym Bielowski w Monum. Pol. hist. I 115. Ossol.

— wiary powszechney kościołów krześć. (1570, 1574 i 1632)... ob. t. XIV 354—5.

— wiary niektórych Xiążąt (augsb. wyznanie wiary)... ob. Confessio (1561, 1594, 1635) w t. XIV 355—6.

— (Ogólne) zborów reformowanych (ewangel.) z r. 1645... ob. t. XIV 357.

— ob. Confessio (chrześc. 1557, 1564) — Gliczner (august. 1594) — Hozjusz St. (wiary katol. 1562) — Konfessya — List (augszpurskie 1785) — Niemojewski J. (1572) — Orzechowski St. (wiary na Seym 1562) — Pauli G. (ks. Sarnickiego 1564) — Salinarius (1615) — Schlichting (chrześcijańskiey 1646) — Seklucjan Jan (1540) — Węgierski Andrzej (1647) — Wujek Jak. (1570).

Wyżyccy ob. Tembiński (Mowa 1759).

Wyżycka Barbara z Węgorzewskich ob. Hipolit od św. Jana Chrzciciela (1737).

Wyżycka Ewa ob. Brzyski Marcin (1763).

Wyżycka Marianna z Żaboklickich ob. Compendium (1703).

Wyżycki Jan ob. Kuuk (1700).

Wyżycki Jan Gerald ob. Compendium (1703).

Wyżycki Jerzy ob. Hipolit od św. Jana (1737).

Wyżycki Karol ob. Ostrowski Danejk. (Swada polska 1745; tu jego mowa na radzie 1735).

WYŻYCKI Gerald Mikołaj Ignacy, biskup chełmski, arcyb. lwow. († 1757). Epistola Pastoralis ante ingressum Cathedr. Leopoli typis Confrat. S. Trinit. 1737. fol., ark. G_2.

Jocher 7623. Ossol.

— Nic. Ignatius in Wyżyce Wyżycki Archiep. Leopol. Datum Leopoli 9 Julii 1743. fol., k. 1.

List pasterski.

— Konstantyn Wielki Pierwszy Sarmackiego świata Pacyfikator, zbolałego na Sławie Maxencyvsza w herbownym Swym Krzyzv Tryvmfviący Stanisław Dźiewiąty Biskvp Krakowski, y Męczennik, Káznodźieyską Mową Ogłoszony. Wielkiemv y Pierwszemv na Krakowskiey Kathedrze Konstantynowi. Jaśnie Oświeconemu Xiążęciv J. Mći. Siewierskiemu, Sześćdźiesiątemu Czwartemu Krakowskiemu Biskvpowi. Felicyanowi Konstantynowi Szaniawskiemu. Dedykowany Przez X. Mikołaia Gheralda z Wyżyc Wyzyckiego. Archidyakona Kathedralnego Krakowskiego, Dziekana Chełmskiego, Scholastyka Warszawskiego W Sam Rok Swięty Wielkiego IVBILEVSZV, álbo otwartey Brámy Swiętey MDCCXXV. (1725). Roku od Otwártych Bram Swiętych, álbo Ran Męczeńskich w Stanisławowym Ciele. DCXLVI. Dnia VIII. Máiá. W Krakowie W Drukárni Jakuba Matyaskiewicza, J. K. M. Typografa. fol., k. tyt. i k. 16 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb wśród ryciny, przedstawiającej św. Stanisława i Konstantyna. W kazaniu nieustannie przeprowadza porównanie między św. Stanisławem a Konstantynem. Styl napuszony, język makaroniczny.

Jocher 4940, 5595.

Bibl. Przypkow. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Skarb Zakryty Swięto-złotych Karmelv Roz Przy Vroczystosci Zakrytego Skarbv Bozego Anny Przeswiętey, Na Wesołą Do Nowo Erygowáney Fundacyi Reformowánego Teressy S. Karmelv Introdukcyą Otworzony. Pod Zaszczytem Herbownych Roz J. W. Jmći Pana Jana Na Słvpowie Szembeka Kanclerza Wielkiego Koronnego, Łomzynskiego, Grudźiądzkiego &c: Starosty. Teyże Neo Erygowánych Bazyliki, y Klasztoru Fundatora. Kaznodźieyskim Piorem Opisany. Przez X. Mikołaia Gheralda z Wyżyc Wyzyckiego, Achidyakona Kathedral: Krakowskiego, Dziekana Chełmskiego, Scholastyká Warszawskiego. Rokv Záwártych wszystkich Skárbow Swiętych 1725. dnia 26. Iulij. [Tu linia, a pod nią:] w Krakowie w Drukárni Jakubá

Matyászkiewicza, J. K. M. Typografá. fol., k. tyt. i k. 29 nlb.

Dedyk. na 8 kartach Szembekowi. Po czym kazanie przeplatane łaciną.

Jocher 5247, 8898.

Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Przypkow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Odpisanie na ksiąszkę (sic) Francuzką, Autora de la Borde, Oratorii Jesu Przetłumaczoną na Polski ięzyk; którey tytuł: Nauki o istocie, różnicy, i granicach Dwoch Władz, To iest Duchowney Y Swieckiey Przez Mikołaia, Ignasego na Wyżycach Wyzyckiego Arcybiskupa Metropolii Lwowskiey. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni Lwowskiey I. K. M: Collegii Soc: Jesu Roku Pańskiego 1756. w 8ce, k. tyt., 2 ryciny, k. 5 nlb., str. 227, k. 3 nlb.

Na pierwszej karcie (po k. tyt.) ozdobnie sztychowany herb Wyżyckiego z orderem B. Orła, podp.: J. Filipowicz Sc. — Przed pierwszą stroną tekstu rycina przedstawiająca Chrystusa wręczającego klucze Piotrowi i Kościół na skale (zapewne również sztychował Filipowicz?).

W przedmowie do czytelnika (k. 5) mówi autor, że książka La Borde'a, która się świeżo ukazała w polskim przekładzie (ob. o niej t. XXI 8), jest heretycką. Opiera się na Confessio Augustana ułożonej przez Melanchtona ucznia Lutra. Cytuje art. VII o różnicy władzy duch. i świeckiej z tej Confessio (wedle Pichlera). Tłumacz książki La Borde'a tendencyjnie przedstawia praejudicia od władzy duchownej poczynione.

Całe to dziełko Wyżyckiego jest szczegółową polemiką zarówno z dziełem La Borde'a, jak także z przedmową i annotacjami polskiego tłumacza. Wedle dzieła La Borde'a (ogłoszonego w oryginale jeszcze w r. 1731) państwo nie powinno się mieszać do kwestii wiary, bo wiara należy wyłącznie do Kościoła. Ale za to działalność Kościoła winna polegać na dobrowolnym posłuszeństwie; biskupi i papież nie mają bowiem jurysdycji w znaczeniu „przymusu". Sądownictwo ma Kościół tylko o tyle, o ile mu to nadało państwo.

Z tą naczelną tezą polemizuje Wyżycki. Polemika ta dzieli się na dwie części: I od str. 1—38, II od 39—227. — W części I stawia niektóre propozycje: że władza świecka (monarcha, parlament) nie ma prawem natury i prawem boskim sprawować władzy duchownej, że urząd świecki nie może się wdawać w sprawy Kościoła (zabraniają mu tego przepisy kanonów i zdania uczonych), że władza duchowna i świecka może się pomieścić w jednej osobie, że papież i biskupi mają władzę przymusu.

W cz. II roztrząsa po kolei „propozycje" La Borde'a i wykazuje ich mylność. Na str. 55 o tezie, że władza duchowna ma być podległa świeckiej. Na str. 91 rozbiera istotę suwerenności monarszej, skąd pochodzi i jakie ma granice (powołuje się często na Bellarmina De romano pontifice). Urzędnik, który władzy swej używa na swoje dobro, jest tyranem (str. 139). Moc wymuszająca władzy kościelnej (klątwa) jest silniejsza jak władzy świeckiej. Heretycy mylnie twierdzą, jakoby Kościół chciał monarchom wydrzeć ich władzę (str. 182). Duchowni muszą dążyć do karania bluźnierczych heretyków, jak niedawno u nas w Toruniu (str. 191), a zwierzchność świecka winna się starać, aby ksiąg herezje zamykających nie drukowano (herezją są bowiem zgubne dla zbawienia duszy, a o tym, co jest herezją, ma orzekać władza duchowna). Tłumaczowi zarzuca kalumnie i falsze (w annotacjach) i obszernie je zbija. Na końcu zestawia Wyżycki „propozycje herezjarchów", które znajduje się powtórzone w książce La Borde'a. Na trzech ostatnich nlb. kartach ogłasza list Benedykta XIV do biskupów polskich (z r. 1755), w którym książka La Borde'a (i polski jej przekład) są w całości potępione.

Z autorów współczesnych cytuje Wyżycki Bossueta („Bosveta") i Fleury'ego, ale z tym wciąż polemizuje (np. na str. 177), bo Fleury głosił czasami zdania podejrzane o herezję i La Borde zasłaniał się jego powagą.

Obok Wyżyckiego odpowiadali La Borde'owi i inni duchowni (ob. t. XXI 8, gdzie wyliczono kilka pism wyszłych z tej okazji).

Jocher 7270. — Smoleński Przewrót umysłowy (1891) str. 287—9.

Jagiell. — Krasińs. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

(Wyżycki Gerald Mikołaj). Deskrypcia wiazdu do Lwowa Mikołaia Geralda Wyżyckiego 1737. w 4ce, k. 2.

Ossol.

— Dyariusz solenney introdukcyi Archikonfraternij Pa: Jezusa Nazarańskiego od Stolicy Apostolskiey S. pamięci Klemensa Dwunastego uprzywileiowaney, przez IW. ICi X. Mikołaia Geralda Wyżyckiego Arcybiskupa Metropolitańskiego w Lwowie Mieście Stołecznym Ruskiey Metropolii die 5ta

Augusti Ao 1740. odprawioney. w 4ce, 3 karty.

Jest to dodatek do Kuriera Polskiego. Zamoj.

— Fructus meritorum honor, ex avitis olim Geraldorum pomis praesagus, nunc vero Illustrissimo, Excellentissimo ac Reverendissimo Domino D. Nicolao Michaeli in Wyżyce Geraldo Wyzycki Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Chełmensi, Abbati Czervenensi, praeposito Mstoviensi consecratus, in festivo Tutelaris sui die per devotissimum Wyżycciano Nomini Collegium Chełmense Scholarum Piarum panegyrica veneratione adornatus. Anno Virginalis Uteri germinantis fructum vitae 1699. Zamoscij typis Universitatis. fol., ark. 8.

Na odwr. str. tytułu 10 wierszy na herb biskupa. — Przypis prozą Mikołajowi Wyżyckiemu biskupowi chełmskiemu. Panegiryk częścią prozą nadętą, częścią wierszem alcejskim. Zamoj.

— Suplement do Gazet Anno 1757. Ze Lwowa die 27 m. Aprilis. w 4ce. k. 1.

O pogrzebie Wyżyckiego. Jest to dodatek do Kuriera Polskiego nr XVII. Jagiell.

— Apex Aureus Infularum In montibus Leonis eminens Crux Geraldorum Archi-Praesulea Illustrissimi Excellentissimi ac Reverendissimi Domini Domini Nicolai Geraldi in Wyzyce Wyzycki Archiepiscopi Leopoliensis Ad Culmen gloriae Ascendens. Applaudentibùs sub Ingressum Cathedrae Archi-Diaecesano Leopoliensi & Stanislaopoliensi Societatis Jesu Collegiis Anno Domini 1737. [Tu ozdobna linia, a pod nią:] Leopoli Typis Collegii Societatis Jesu. fol., k. tyt. i k. 37 nlb.

Na odwr. karty tyt. staranna rycina herbu (Labinger sculps. Leopoli). Rozpoczyna wiersz ku czci Mik. Wyżyckiego, po czym panegiryk prozą łacińską. Treści brak. Niesiecki IV 116 podaje jako autora ks. J. Skórskiego. — Ob. t. XXVIII 184. Jagiell. — Ossol.

— ob. Hasło słowa bożego (1730) — Łęczyński Stan. (Signaculum 1696) — Leszczyński Seb. (Sequestra 1699) — Missae promissae (1742) — Norses Ant. (1744) — Piasecki Paweł (Praxis 1758) — Rudotowski K. (Kazanie 1750) — Serjewicz Adr. (Ingres 1737, Skarbów plenipotencya 1738) — Sienkiewicz Ign. (Rationale 1699) — Skórski J. (Apex 1737, Lech polski 1751) — Zawadzki Adam (Oratio 1737) — Zawadzki Wojciech (In solemni ingressu 1737).

Miał ogłosić drukiem w r. 1756 „Pismo święte Starego i Nowego Testamentu albo Biblia wierszami polskiemi z francuskiego wytłomaczona. Lwów, S. J.". w 12ce. Ale egzemplarz tego druku nie jest znany, a wiadomość wątpliwa.

Janozki Lexic. I 204, II 79. — Tenże Pol. lit. I 87. — Niesiecki Herbarz IX 457—68. — Łętowski Katalog IV 255. — Encykl. Org. XXVIII 118. — Finkel III str. 1900.

Wyżycki Gierałt Sebastian ob. Brzyski Mar. (Odgłos 1763).

(Wyżycki Stanisław). Königl. Mayestät in Schweden Erklär. Conditiones und Artikul über die Übergabe der Stadt Krakau an St. Wyzycky, S. Logewsky. Bresslau 1655. w 4ce, k. 4.

— ob. Franconius D. (1612) — Karol Gustaw (1655).

WYŻYCKI Gerałt Stanisław. Dilectus alter, qui poscitur. Romae 1704.

Wzdychania synogarlice ob. Bellina M. (Rozmyślania 1714).

Wzdychanie gołębicy ob. Bellarmin Rob. (1621).

Wzgarda świata ob. Innocenty III (Lwowczyk St. 1571) — Stella (Wielebnego w Bodze ojca 1611).

Wzgląd na przypadki. Zdanie Kommissyi Skarbu koronnego. (Projekt do prawa na 4 letn. sejmie 1790). fol., k. 1.

— na zasługi Narodu Tatarskiego (po r. 1768). fol., k. 1.

Ob. t. XXXI 61. Uniw. Wileń.

— na zasługi UUr. Kommissarzów do wynalezienia Ofiary i Podatków wyznaczonych. fol. Uniw. Wileń.

Wzięcie na żołd Rzeczypospolitey Kozaków. (Projekt sejmowy). fol., str. 1. Bibl. w Suchej — Czartor.

Wzmianka Krótka O Ziednoczeniu Xięstwa Litewskiego z Królestwem Polskim w Duchu Wolnosci i Rownosci. (1790?). w 8ce, k. tyt., str. 40.

Pisane przed uchwaleniem „Wzajemnego Zaręczenia“ z r. 1791. Autor opowiada krótko o sposobach łączenia się narodów, o unii za Jagiełły i Jadwigi, podnosi pokojowe dokonanie unii itp. Przemawia za wprowadzeniem daleko idącej jednolitości. Polacy winni mieć dostęp do urzędów na Litwie i na odwrót. Doradza, aby Statut litew. wprowadzić w całej Polsce (str. 37). Mówiąc o aktach unii korzysta ze zbioru Januszowskiego.

Bywa przypisywane Fr. Jezierskiemu (ob. t. XVIII 541).

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

Wznowienie powszechne taxae stolae 1750. fol.

Druk gocki.

Dobrowolski J. Lompa 1931 str. XXVI.

Wzór Pisma Nowo odlanego w Drukarni XX. Trynitarzow w Lublinie Roku łacińskiego 1782. fol., str. 2 nlb.

Druk po jednej tylko stronie w ozdobnych obwódkach. A. Wolański.

— dla Polek w osobie Kazanowskiey wsławioney męstwem przy dobyciu Trębowli... ob. Wybicki Józef.

— raportów (1774—7) ob. Kommissya Edukacyi narodowey.

Lewicki Ustawodawstwo szkolne (1925) str. 46 i 127.

— podług którego fundusze pobożne opisane być mają. (1791?). fol., 1 tablica. Krasiń.

— kontraktu między administracyą rządu domowego JO. Xcia Imci Prymasa a stronami dobra w dzierżawę biorącemi. fol., k. 2.

Ob. Poniatowski Michał.

— lekcyi akademickich w szkole głowney koronney (1789, 1790)... ob. Prospectus praelect.

— Nauk Katechistom Dawać się Zwykłych z Przydatkiem niektórych Ustaw Katechizmowania poświęcony znayduiącemu się w Galicyi Duchowieństwu wydany przez Szkoły Normalne 1780 Roku. w 8ce, k. 12 nlb. Uniw. Warsz.

— Toż:... Nauk Katechistom Dawać Się Zwykłych z Przydatkiem Niektorych Ustaw Katechizowania Poswięcony Znayduiącemu się w Galicyi Duchowieństwu Wydany. Przez Szkoły Normalne 1785 Roku. w 8ce, str. 24.

Cenzury i aprobaty kościelnej brak. Broszurka ma być rzekomo napisana przez „nauczyciela katechistów“ i jest cieniem „albo raczej namienieniem“ przyszłego, mającego dopiero wyjść dzieła. Poleca pasterzom opiekę nad szkołami. Na str. 16—24: Ustawa katechizowania (bez zaznaczenia, przez kogo wydana), odwołująca się do św. Augustyna, Cyryla i Grzegorza Nazj., na których ma się opierać Na Corpus Juris Can. nie powołuje się (Sposób nauczania nie ma być nowotny, ale ze starożytności wzięty). Robi wrażenie, że to przekład z niem. a charakter oficjalno rządowy. Jagiell. — Ossol.

— rycerza polskiego (1788). fol.

Jest to ogłoszenie Stanów Rzeczp. pozwalające na wystawienie pomnika Stefanowi Czarneckiemu. Ossol.

— czyli Schema na Księgę ziemiańską mieyscową i seymikową. fol. duże, k. 13 nlb.

Raczyń. — Uniw. Warsz.

— o zbawienie ludzkie gorliwych Missyonarzów... Wiino 1755. w 4ce.

Dedyk.: Janowi Zyndramowi Kościałkowskiemu, Woyskiemu Wiłkomirskiemu. Ks. Polkowski — Uniw. Wileń.

— życia cnotliwego w rozmyślaniu życia, męki y śmierci Jezusowey. Warszawa 1797. w 8ce.

— ob. Gorczyński Mich. (żywy S. Stan. Kaźmierczyk (1702) — Januszowski Jan (Rzeczypospolitej 1613) — Kochanowski J. (pań mężnych 1600) — Miske Lud. (troisty doskonałości) — Ostrowski Grzegorz (cnot pobożnych 1632) — Szczurowski T. (dosk. 1772) — Wuchaliusz Jan (życia chrześcijańsk.) — Zawadzki Piotr (pism 1790) — Zymunskiewicz F. W. (sławy Fredrowi 1642).

Wzory ob. Lirycyusz H. (Franciszek św., cnot 1594) — Szymański St. (biletów 1784).

Wzrok ob. Demours — Okulary (na wzrok słaby 1611).

(Wzrost). L. † J. † C. † An. Aetate, & Pietate Wzrost W láta y Pobożność Dzieci. z Początkow Náuki Chrześciańskiey Zbawiennie Bierących (sic). z Pozwoleniem Zwierzchności Duchow-

ney. Powtore Wydánie. [Tu linia, a pod nią:] W Krakowie w Druk: Semin: Bisk: Akád. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 16ce, k. tyt. i k. 21 nlb.

Druk z drugiej połowy w. XVIII (ok. 1760). Pierwsze wydanie nie znane. Przeznaczone do nauczania katechizmu małych dzieci. Jagiell. — Ossol.

Wzywanie ob. Bembus (narodu rusk. 1629) — Lesiowski J. (1609; w t. XXI 2) — Makowski Ad. (do modlitwy 1640) — Rutski J. W. (do jedności 1629) — Skarga P '(do pokuty 1609, 1610, 1615, 1688, do wiary 1611).

X.

X. B. W. ob. Krasicki Ign. (X. B. Warmiński).

Xang-Xung (Imirce ou la fille de la nature)... ob. Krajewski (Podolanka).

Xawery książę ob. Franciszek Ksawery królewicz (syn Augusta III).

Xeirotonia ob. Gerinus A. (connub. 1585).

Xeniolum ob. Alempechius (Leopoli 1619) — Mayer Chr. (liturgicum 1644).

Xenion ob. Trądkovius G. (Zamoyski 1606, Brzeziński 1610) — Heischius Z. (Chartaceum 1615) — Wałkowicz (M. Gutterer 1643) — Więckowic Mich. (J. Oleśnicki 1607).

Xenium ob. Buczkowski (J. Ostrowski 1621) — Gromicki A. (S. Nucerino 1612) — Łabęcki St. (Viris 1610) — Michałowicz St. (Apollinis 1610) — Niegoszewski (in expeditione 1581) — Pszonka P. (Christi 1654) — Skowrotka (in Ostrog 1613) — Śmieszkowic S. (Vlad. IV 1634) — Tornarido J. (strena 1609) — Wilczek D. (Franckowicio 1612) — Zasłona Joan. (J. Wisemberg 1645).

Xenocrates, filozof ob. Rej (Wizerunek 1585) — Toczyski K. (1749).

Xenodochii epitome ob. Bassaeus A. (Epitome 1570).

XENOFONT. Herakles Prodikou, Xenofontos apomnemoneumata. Bez w. m. i r. (Kraków druk Uniw. około 1790). w 8ce, k. 4 nlb.

Podobno wydawca Krz. Idatte zmarły w r. 1792. Jagiell.

— ob. Bruni Leonh. (Historia 1546) — Curneus (Hercules 1565, Mimesis 1655) — Jaskier (Promptuarium 1535; w przedmowie mówi o Oeconomia Reipubl.) — Jurkowski J. (Trag. o polskim Scilurusie 1604; tu motywy z Xenofonta o spotkaniu Herk. z rozkoszą) — Paprocki Bartł. (Pamięć nierządu 1588) — Paprocki Franc. (Wojny znaczniejsze 1763; zna Cyropedię) — Praetorius Adam (Herculis cum voluptate et virtute interlocutorium 1583) — Seklucjan (Oeconomia 1546) — Smotrycki M. (Justyfikacja 1622) — Spangenberg (Bellum 1538; tu przewierszowany jego Hercules) — Stalicki W. (1646) — Stryjkowski (Kronika 1582; zna pisma Xen. z przekładu łac.) — Szymonowicz Sz. (Hercules prodiceus 1602; parafraza) — Wereszczaka (Hercules 1632) — Wereszczyński J. (Gościniec 1585) — Wolan (De libertate 1572; tu znajomość Cyropedii — również w Meditatio 1592 na k. K_4 i O_2) — Wyliam Stan. (1649).

Pisma Xenofonta znał Orzechowski i zużytkował w niektórych swych utworach kreśląc obraz wzorowego władcy (np. Fidelis subditus, Rozmowa, Funebris oratio 1543, Żywot Tarnowskiego). W jednym miejscu nazywa go „Xenophon Socraticus“, mając widocznie na myśli jego Memorabilia o Sokratesie. — W wielu „zwierciadłach“ monarszych — tak częstych u nas w w. XVI—XVII — jest wpływ Xenofonta widoczny (zwłaszcza Cyropedii); ob. pod Wyliam.

Na ogół jednak znajomość Xenofonta w Polsce nie była wielka; ograniczała się do Cyrop., Ekonomii i Herkulesa — a i to za pośrednictwem przekładów łacińskich. Rękopisy takich przekładów łacińskich są w Bibl. Jagiell. np. nr 482 (Cyropedia), 519, 3245 (Tyrannus, z przedmową Aretina). Ob. Wisłocki Katal. rękop. (1877).

Były też pisma Xenofonta przedmiotem wykładu w Akad. krak. — Takiego wykładu słuchali Sobiescy.

O znajomości Xenofonta w Polsce ob. Sinko Erudycja klasyczna Orzechowskiego (1939) str. 25 i nast. — Tenże Liter. grecka I cz. 2 str. 565. — Nadolski w Kwart. klas. V (1931) str. 325. — Obszerniej omawia tę kwestię Rapaport w przedmowie do przekładu „Sympozjonu" i innych pism Xenofonta w „Bibl. Narod." seria II nr 39 (1929).

Xerxes Tragedya pod zaszczytem JW. JM. Pana Tadeusza z Burzyna Burzyńskiego Marszałka Wielkiego Trybunału W. X. Lit., Kasztelana Smoleńskiego Kawalera Orderów S. Stanisława biskupa y S. Alexandra Newskiego, Starosty Krasnosielskiego od Ichmościów Panów Kawalerów Kollegii nobilium Soc. J. wyprawiona. Roku P. 1766. d. .... maja w Wilnie. w 4ce.

Jest to program tragedii w 5 aktach.
Brown Bibl. str. 77.

Xiądz z kropidłem na cygana z gandziarą (1792).. ob. Surowiecki K.

Xiądz Pleban w Przyzwoitym Myslenia Sposobie Praktyk Albo Sposob Urzędu Plebanskiego Praktykowany. a Za dołożeniem się Zwierzchnosci Duchowney Wydrukowany. [Tu winieta: kosz kwiatów]. w Warszawie. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni Nadworney J. K. Mci Roku 1787. w 8ce, k. tyt., str. 69, k. 1 nlb.

Jest to dziwnego rodzaju poemat, złożony z XVII pieśni opisujących zatrudnienia i zadania wzorowego plebana, analogia do współczesnej z tym powieści J. Kossakowskiego o wzorowym plebanie. I w tym utworze jest niewątpliwy wpływ Podstolego Krasickiego, choć to wierszem a tamto prozą pisane.

Wiersz niewykwintny, choć dość płynny. Każda pieśń składa się z kilku strof 10-wierszowych; razem jest strof 122. U dołu przypisy prozą, zawierające cytaty z pism znanych autorowi (Kazania Wujkowskiego, Hist. rewolucji szwedzkiej), z listów pasterskich (Łubieńskiego, Okęckiego) itp. Na str. 17 cytuje „Woynę mnichów", z uwagą że „skrzywdził zakony". Dużo w przypiskach uwag o ludziach współczesnych (Mich. Poniatowski, Czartoryski, bracia Załuscy i ich biblioteka); dużo też o obyczajach ludu (stypa, zabawy niedzielne nieprzystojne po lasach, zaścielanie słomą kościoła, rzucanie owsa); jest też sporo narzekań na złe obyczaje i brak pobożności. Na str. 51 cytuje mowę pijaka Michała Brodowicza do alkiermesu (spirytusu), o której obacz tom XIII 352.

W poemacie swoim opiewa doniosłość urzędu plebana, opisuje jego zajęcia, jazdę do chorego z „olegem" (sic), msze i niezgody z kolatorem, kazanie, dawanie ślubu (Marynie z Bartosem), grę organisty (który wymyślił nową łaciną: Sancte Michaele patrone Tuteczniensi ora pro nobis), chodzenie po kolędzie (teraz już mówią, że to nie jest moda), śmierć bakałarza (qui docebat A be ce, requiescat in pace), liche wyposażenie plebana, kłopoty gospodarskie, sprawy czeladzi i budynków, wypoczynek swój pod lipami, aluzję do nadania mu kanonii honoralnej przez biskupa.

W całości jest to nie bez wdzięku nakreślony obrazek z życia plebana w jakiejś parafii nad Wisłą. Autor ma sporo humoru i werwy. Z pochwał Stanisława i Michała Poniatowskich można wnosić, że łączyła go z nimi znajomość. Pochwały biskupa Okęckiego są podobne jak u Woronicza. Ale nie ma tu naśladowania Naruszewicza, a całość jest realistyczniejszą i prostszą niż „pieśni wiejskie" Woronicza, opisujące również stosunki na plebanii ale przybrane w formę konwencjonalną. Sądzę mimo to, że prawdopodobieństwo autorstwa Woronicza jest duże.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Zieliń.

Xiądz Wikary ob. Fielding (1787).

Xiąg rocznych ob. Furman S. (Kalendarz 1656).

Xiąski Mikołaj z Wronowa ob. Wiśniowski Józef (Nowy i stary kalendarz 1681) — Xięski M.

Xiążąt Krolow Polskich Obrazy żywe 1787. w 4ce, k. 20 nlb. (?).

Simon w Ruchu liter. 1929 str. 256 z bibl. Wróblewskiego w Wilnie. — Są to pochwały królów polskich z okazji przyjazdu Stanisława Augusta do Krakowa.

Obacz opis w tomie XVI 169 pod „Fama", gdyż tytuł polski jest tylko drugim z rzędu tytułem, a pierwszy tytuł ma brzmienie łacińskie.

Xiąże Xiężyców ob. Radziwiłł Mik. Krz. (1727).

Xiążęce tytuły.. ob. Tytuły.

Xiążeczka do syllabizowania po Polsku i po Francuzku. w Warszawie 1793. w 8ce.

Katalog Grela z r. 1794.

— (Nowa) do syllabizowania po Polsku i po Niemiecku. Za pozwoleniem zwierzchności. W Krakowie 1795. w Drukarni Anny Dziedzicki i Suk-

cess. — Neues Buchstabier und Lesebüchlein, Polnisch und Deutsch. Mit Erlaubniss (sic) der Obern. Krakau 1795. Gedruckt bey Anna Dziedzicka und Sukzes. w 8ce, sygn. A—D_7 (k. 31 nlb.).
Jagiell.

Xiążka pod tytułem Pijak (ok. 1770)... ob. Naruszewicz Adam.
On jest autorem, ale rzecz wydana anonimowo.

Xiążka moralna dla dzieci oboiey płci w krótkich powieściach i rozmowach. Wrocław 1799.
Katal. pijarski Sz. Bielskiego pod nrem 204.

— do Nabożenstwa y Katechyzmu w Lwowie 1727.
Notat. Haana.

— in octavo majori ob. Ogiński Mich. Kleof. (1781) — Szembek szambelan.

— o edukacyi dzieci.. ob. Locke.

Xięga ob. Actum (ziemiańska 1792) — Księga (w t. XX 346) — Lanterna M. (Modlitw) — Mroskowski M. (lamentem 1657).

Xięgi Ester ob. Jabłonowski J.

— o gospodarstwie ob. Krescentyn (1594).

Xięski ob. Księski.

XIĘSKI Aleksy. Illacya do Trybunału Koronnego imieniem Palestry Lubelskiey przez Alexego Xięskiego miecznika Wendeńskiego 20 Grudnia 1757. fol., k. B_2.
Ossol.

Xięski Antoni z Wronowa ob. Kiełkowski Mauritius (Hypomnema francisc. 1718).

Xięski Mikołaj ob. Turoniecki Sz. (1676) — Xiąski M.

Xięski Stanisław ob. Gawiński Jan (Treny 1650).

Xięski Stefan ob. Turoniecki Szymon (Ascia 1676).

Xięstwa Kurlandyi i Semigalii. (Sprawa seymowa) fol., str. 11.
Ob. Kurlandia. Bibl. w Suchej.

Xięstwach (O) Oświecimskim i Zatorskim Dopełnienie (1773)... ob. Łojko (Zbiór deklaracji str. 283—93).
Było też puszczone w obieg, jako wycinek z książki.

Xięstwo Kurlandzkie y Semigalskie, y powiat Piltyński. Ducatus Curlandiae et Semigallie, districtusque Piltinensis (1780). fol., k. 1.
Petersb. publ.

— Toż:... (inna konstytucja, po r. 1778). fol.
Ob. Volum. Leg. IX. Petersb. publ.

Xiężyc w Baranku z aspektów innych obrotnych planet wiele prognostykujący. fol., k. 4 nlb.
Wierszem.

— Oświecaiący ewangeliczną światłością. w ciemnosciach niedowiarstwa zostaiących.. ob. Fidelis św. (1729, 1746).

Xiężyc ob. Brześciański St. (mistyczny 1726) — Dunin P. (pełnia 1694) — Ginter Bartłomiej (świadek A. Sieniaws. 1653) — Jedlewski (1654) — Księżyc (w t. XX 347) — Łaski K. (1651) — Morsztyn J. (Leliwy 1729) — Paprocki B. (płaczący 1622) — Przywicki Jak. (zamkniony 1682) — Sieniawski Mik. (domu 1725) — Wiśniowiecki D. Jerzy (zaćmiony 1682).

Xilander ob. Xylander Ernest.

XIMENES Franciszek. Scala coeli. [Na końcu:] Fue impresso este tratado intitulado escala celi en muy noble et muy leal cibdad de Seuilla a instancia y espensas de Juan thomas fauario de Lumelo enel año de mil y quatrocientos et nouenta y seys. (1496). M(eynardus) S.(tanislaus Polonus). w 4ce, k. 24.
Wierzbowski III 2028. Czartor.

Ximenes ob. ob. Łuskina St. (Propositio 1763).

XYLANDER Golnovius Ernest. Naeniae Et Lachrimae Super luctuosissimum obitum Serenisssimi Ac Potentissimi Principis Et Domini, Sigismundi III. Regis Poloniae, Magn. Lith: Rvss: Prvss: Maso: Samo: Livo: Terraeq; Severiensis Dvcis, Nec Non Svecorvm, Gothorvm, Wandalorvmq; Haereditarii Regis, &c. &c. Domini nostri [dum vivebat] Clementissimi, Qui anno 1632. die 30. Sept. placida & felici morte nobis ereptus & in sanctorum consortium susceptus est. Scriptae & fusae consternato animo & maesta manu Ab Ernesto Xylandro, Golnovio Pomerano,

Philos: Studioso. Thren: Hierem: 5. Gaudia nostra jam finem vident, & jubilatus noster in ploratum & luctum versus est: Corona capitis nostri concidit, ah, ah! tam graviter quod peccavimus. [Tu linia, a pod nią:] Dantisci, Typis excribebat Georg: Rhetius, Illust. Reipub: & Gymnasii Typographus. Anno 1632. [Tytuł w ozdobnej ramie]. fol., k. tyt. i k. 8 nlb.

Na odwrocie dedykacja królewiczowi Wład. Zygmuntowi i jego braciom. Po czym idą poematy heksametrami łacińskimi ku czci Zygmunta III. — Kończą epitaphia i anagramaty z imion królewiczów. Ostatni wiersz w języku greckim podpisał Nicolaus Scribonius Osnabr. Westphalus.

Xylander nauczał w Gdańsku; w wierszach pisze pochwały ze stanowiska Gdańska.

Finkel Bibl. str. 7996. Krasiń.

Xylander (Xilander) Krzysztof ob. Gilewski M. (Timnoxenia 1628) — Jedliński Jan (1628).

XYLANDER Stefan. Disputatio ethica de voluntate. Witebergae 1598. w 4ce, kart 6.

Zaliczono między polskie druki (niesłusznie) w Sprawozdaniu z poszukiwań na Węgrzech (pod nrem 319).

Xyst filozof ob. Monitor (na r. 1776)

Y.

Ynreitung Kaiserl. Majestät zu Wien (1515)... ob. Zygmunt I.

YOUNG Edward (1684 † 12 kwietnia 1765). Listy Moralne. w Lublinie 1783. w 8ce.

Egzemplarza tego wydania nie odszukałem.

— Listy Moralne z Dzieł Edwarda Younga z Francuzkiego Na Polski Przełozone Edycya Druga. [Tu winieta: wazon z kwiatami]. Za pozwoleniem Zwierzchności w Lublinie 1787. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni J. K. Mci, Koleg: XX. Trynitarzów. w 8ce, k. tyt., str. 72.

Zawiera cztery listy: jeden Przeciw niedowiarstwu i trzy listy O roskoszy (zarazem odpis na list, który autor odebrał). W końcu opisuje śmierć libertyna.

Tłumacz nie nazwany.

Szyjkowski w Rozprawach filolog. Akad. tom LV (1917) str. 31.

Przedruk miał się ukazać w Lublinie 1800 (co wątpliwe?), nadto 1809.

Czartor. — Jagiell.

— Msciwosc Tragedya Younga, z Angielskiego na Francuzki z Francuzkiego na Polski język Przełozona. Manet Alta mente responsum Virg: w 8ce, k. 72 nlb. (sygn. I_8).

Druk po r. 1774 we Lwowie u Szlichtyna, jak sądzi Bernacki Teatr za Stan. Aug. II str. 295 (podaje on sygn. I_2, co jednak mylne).

Alonzo, zwycięski wódz hiszpański, wziął do niewoli i starał się uczynić swym przyjacielem Zangę, syna króla Maurów. Zanga za pomocą intryg i fałszywych oskarżeń (przeciw przyjacielowi Alonza Karlosowi i żonie Alonza Leonorze) bierze na nim okrutną zemstę. „Afryko! pomściłaś się". — Tłumaczenie nieudolne.

Od k. H_8 verso idą dwa dialogi zmarłych, w obu występuje Merkury. Pierwszy dialog między Angielczykiem zabitym w pojedynku i dzikim Mokawczykiem z Ameryki („krwawym Niedźwiedziem"). Mokawczyk wykazuje wyższość zwyczajów swego narodu. — Drugi dialog to rozmowa Pani Modnej z Merkurym: Merkury grozi jej, że ją Minos do piekłów wrzuci za to, że źle żyje i źle chowa dzieci. Kończy się wierszykiem: Sławnego Mądrego jest Platona zdanie, Że póty kłotnia bywać nie przestanie, Póki nie zginą owe słówka dwoje, Moje i Twoje.

Ojciec mój w Bibl. II 307 podaje przedruk z w. XIX — ale to wygląda na myłkę.

Jagiell. — Uniw. Lwow.

— Nocy Younga. [Tu linia, a pod nią:] Tom pierwszy. [Na drugiej k. tyt.:] Nocy Younga z Angielskiego i Francuskiego Przetłomaczone. [Tu w liniach:] Sunt lacrymae rerum, & mentem mortalia tangunt. Virgilius. Tom pierwszy. [Tu winieta: kombinacja ornamentu linearnego z roślinnym]. Za pozwoleniem Zwierzchności. w Lublinie w Drukarni uprzywileiowaney J. K. Mości. XX. Trynitarzów. [Tu linia, a pod nią:] M.DCC.LXXXV. (1785). w 8ce, k. tyt. 2, str. LII, 268. — Tom drugi... k. tyt. 2, str. 246, k. 1 nlb.

Na czele: Przemowa zawierająca w sobie krótki zbiór życia Younga (to samo co w nast. wydaniach).

Od str. 203: Sąd ostateczny. (Jest to przekład prozą). Na ostatniej karcie: Zbior Materyi.

Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Toż:... w Lublinie, w Drukarni uprzywileiowaney J. K. Mości XX. Trynitarzow. MDCCLXXXVII (1787). w 8ce, Tom I... str. XXXIX i 279. — Tom II... str. 249.

Drohob. — Krasiń. — Raczyń.

— Nocy Younga z Angielskiego i Francuzkiego Przetłomaczone. Sunt lacrymae... Tom I. [Tu winieta: wazon z kwiatami]. Za pozwoleniem Zwierzchności. w Lublinie 1798. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni J. C. A. Mci Trynitarzów. w 8ce, k. 2 tyt., str. XXXIX, 300, k. 1 nlb. — Tom II. [Tu winieta: pęk sztandarów i broni przykryty tarczą]. Za pozwoleniem Zwierzchności. w Lublinie 1792. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni Uprz: J. K. Mci XX Trynitar: w 8ce, k. tyt. 2 i str. 251, k. 1 nlb.

Strona 131 w tomie II opuszczona przy liczbowaniu.

Mam przed sobą egzemplarz Jagiell., w którym tom I jest datowany 1798, a tom II 1792. Nie może to być myłka druku; lecz widoczne były dalsze dwa wydania tytułowe: jedno z datą 1792, drugie 1798 — a egzempl. Jagiell. jest złożony z tomów należących do dwóch różnych wydań tytułowych.

Na czele: Przemowa zawierająca w sobie krótki zbiór życia Younga, niektóre uwagi nad iego dowcipem, nad iego Nocami i tym tłomaczeniem z nieiakim wyobrażeniem wszystkich Dzieł iego.

Cała ta przemowa jest (tak samo jak Nocy) przełożona z francuskiego (z Le Tourneura?). Autor przemowy podaje główne daty z jego życia i wychwala talent Younga, ale oświadcza, że tłumacząc go poczynił duże zmiany. Wyłączył zbyteczne powtarzania i wsadził je do „not" na końcu każdego rozdziału. Opuścił wyrzekania protestanta przeciw papieżom i fanatyczne wiersze. Rozmnożył rozdziały i z 9 uczynił 24. „Zamiar był mój z Younga Anglika utworzyć Younga Francuza". To wszystko utrzymał także tłumacz polski, gdyż do oryginału angielskiego nie sięgał.

Mimo tych zmian utwór Younga rozpamiętywujący problem śmierci i nicość świata pozostał i dla dzisiejszego czytelnika równie sentymentalnym i czułostkowym, jak jest w oryginale i nie stracił swoich cech właściwych pierwszej połowie w. XVIII.

W tomie II od str. 106—251 idzie przekład prozą „Sądu ostatecznego", dokonany również z tłumaczenia francuskiego. I ten przekład dokonany jest prozą, choć autor używa o trzech częściach tego utworu nazwy: pienie pierwsze, drugie i trzecie.

Omawia ten przekład Nocy Szyjkowski Myśli nocne w poezji polskiej (Rozpr. filolog. Akad. tom LV r. 1917) str. 29.

Przedruk miał wyjść w r. 1800 w Lublinie (wraz z przedrukiem Listów mor. i Sądu), wraz z dodatkiem, że to przekład Dmochowskiego (?). Tak notuje mój ojciec w Bibl. II 307, ale to wątpliwe.

Natomiast na pewno istnieje taki przedruk z r. 1809, ale na k. tyt. tego przedruku nie ma dodatku, jakoby to był przekład Dmochowskiego.

Bawor. — Jagiell. — Ossol.

— Nocy... (przekład wierszem Fr. Dmochowskiego).. 1798. w 8ce, str. 22.

Z wierszem ded. Ign. Krasickiemu „Książciu słow. Kameny", pod którym podpisany tłumacz.

Tu przełożona tylko Noc I (wedle proz. przekładu Le Tourneura). Ale zdaje się, że Dmochowski przetłumaczył także dalsze części Nocy, gdyż w dziele Golańskiego O wymowie (1808) cytuje tenże jakiś ustęp z przekładu Dmochowskiego z dalszych części.

Przedruk w r. 1803, 1805 i 1825, obacz Bibl. II 367. Tu dana data wiersza dedykacyjnego: w Paryżu 15 listopada 1798.

Zaś w r. 1817 wydał Konopacki przekład ustępu o przyjaźni w Pam. warsz. VII. — Toż samo Kotiużyński w Dzienniku Wileńskim 1822.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Sąd Ostateczny. [Na drugiej k. tyt.:] Sąd Ostateczny Poema Edwarda Yunga Anglika Po Francuzku Przez P. Le Tourneur Prozą. A Z Francuzkiego Na Polski Ięzyk Wierszem Przełozone. [Tu w liniach:] Sunt lachrymae rerum, & mentem mortalia tangunt. Virgil. [Tu winieta: pod drzewem mężczyzna z trąbą w prawej ręce i z dzidą opartą o lewe ramię]. w Warszawie. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni Nadworney J. K. Mci i PP. Kommissyi Edykacyi Narodowey. 1785. w 4ce, k. 2 tyt., z tych jedna nlb., str. 80.

Rozpoczyna dedyk. wierszowana do Adama Stan. Naruszewicza, bisk. smoleńskiego (na 3 kartach) podpisana: X. Fr. Dmochowski S. P. — Zaczyna się: Co Albionskiey mieszkaniec krainy — Dumał załosnem trwożąc pieniem braci, — Przez co skropione łzą zebrał wawrzyny — To ja w ojczystej wystawiam postaci itd. — W dalszym ciągu podnosi zasługi Naruszewicza (przekład Tacyta, wawrzyny z rymotwórstwa, ojczyste dzieje).

W „Przedmowie" (2 karty) charakteryzuje Younga, powołując się na Merciera i wychwala wartość Sądu. Wyjaśnia, że starał się nie oddalać od oryginału — „w samych tylko imionach właściwych, małej sobie wolności pozwoliłem, kładąc imiona sławnych mężów polskich".

Istotnie na kilku miejscach wspomina tłumacz Kazimierza W., Tarnowskich, Zamojskich Czarneckich, Chodkiewiczów, Sobieskich... „Wasze prace i trudy dla dobra współziomków, dla was były zaszczytem, bodźcem dla potomków" (str. 45). — Na str. 59 ustęp o Polsce: Z twej woli Polska, którą dziś twardy los gniecie, była niegdyś przemożnym królestwie na świecie. — Również na str. 79 apostrofa do Polski: Pokażcie mi ów naród wolnością wsławiony, co tych miał królów, którym rozdawał korony, co nigdy samowładztwa srogiego bałwana, nie znał... itp. pochwały Polski).

Przekład dokonany jest wierszem potoczystym i stoi o wiele bliżej oryginału niż inne przekłady (prozaiczne) z Younga.

Wojciechowski Wiek oświecenia 1926 str. 122. — Szyjkowski w Rospr. filolog. Akad. 1917 l. c. — Tenże Ossian w Polsce str. 57. — Smoleński Pisma hist. II 409.

Chrept. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Toż:... z datą 1787 (?).

Dalsze przedruki tego przekładu pochodzą z lat 1803, 1805 i 1825, o czym obacz Bibl. II 307.

— ob. Dmochowski (Sztuka rymotwórcza) — Krasicki Ignacy (Zbiór 1781 II 584) — Niemcewicz (Powrót posła 1791; tu humorystycznie wspomniana afektacja Younga) — Ogiński (Bayki 1788 str. 51).

„Rozmowa między młodą damą a Merkurym" oraz „Między Merkurym a Amerykaninem" jest zamieszczona w „Zabawach przyj. i pożyt." II cz. 1.

O znajomości Younga u pisarzy polskich wieku XVIII i XIX i o naśladowaniach (Naruszewicz, Kniaźnin, Karpiński, Bykowski itd.) ob. Szyjkowski l. c. str. 37.

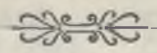
Younga Adrian i Aleks. ob. Jungius.

Wielewicki III 33.

YOUNGA Jan Samuel. Życzliwy applaus przy solennym na niezwiędłą przyjaźń związku w Bogu przewielebnego Jego Mości X. Jana Alexandra Cassiusa, conseniora y notariusza zborów Wielkopolskich y pruskich &c. &c. y wysoce urodzoney a przezacney Ioanny Zofii Woidowney śp. Jego Mości Pana Piotra Woidy, sekretarza niegdy J. K. Mości y presidenta Leszczyńskiego naymłodszey córy, na dokument swey powinney ku nim wdzięczności od życzliwego ich domu sługi Iana Samuela Ioungi. Anno 1740. dnia 17 miesiąca lutego ofiarowany. W Lesznie, drukiem Michała Wawrzyńca Pressera. fol., k. 2. Czartor.

Ypantesis ob. Łubieński Math. (1628).

Ysbrantz ob. Aitzema (1658).

Uzupełnienia

do tomu XXXIII

WILCKINS Jan, biskup w Chester. Vertheidigter Copernicus... (1713)... ob. str. 13.

Należy poprawić Wilkins na Wilckins, a Vertheidigung na Vertheidigter.

WILKOSŁAWSKI Jan z Grabia. Nowy Konstantinopol Albo Przenosiny do zacnych filarow y budynkow z smiertelnosci do Wiecznosci Przy wielce żałosney Ruinie wielkiego Rzeczypospolitey y przezacney Family Ich Mow PP. Połubinskich FILARA Iasnie Wielmoznego Pana Konstantego Połubinskiego Wojewody Parnawskiego Załosney Małżonce Iasnie Wielmożney Iey Mści Paniey Zophiey Sapieżance Połubinskiey Woiewodziney Parnawskiey y Wielmożnemu Potomstwu y wszystkim pokrewnym offiarował Stephan z Grabia Wilkosławsky Auditor Philosoph w Akad. Wilenskiey Soc. IESU. A. D. 1640. fol., k. 12 nlb.

Druk gocki.

Karta tytułowa w ozdobnym miedziorycie: na dole miasto z napisem Połubiniec, budowane przez kościotrupy. U góry miasto Constantinopolis. Anioły przenoszą filary z dolnego miasta do górnego, nowej siedziby Konstantego Połubińskiego. „Oryginalny i charakterystyczny dla owej epoki pomysł" — jak mi pisze właściciel dziełka hr. Plater.

Sam panegiryk prozą i wierszem.

Bibl. M. Platera w Wilnie.

WILKOWIECKA (z) Mikołaj. Zywa Historya o chwalebnem Zmartwychwstaniu Pańskiem... w Krakowie, w drukarni Marcina Filipowskiego 1631. w 8ce, sygn. C_3.

Egzemplarz z kartą tytułową znajduje się w bibl. Potockich w Raju pod Brzeżanami (gdzie dostał się z bibl. Ign. Łosia). — Był to zapewne ten sam egzemplarz, który cytował Katalog Kaj. Jabłońskiego. Obacz wyżej str. 18.

Villegas Quevedo Franc. († 1645).

J. Morawski Dwaj moraliści hiszp. Quevedo i Gracjan w szacie polskiej (w Sprawozd. pozn. T. P. N 1934 str. 14—18).

Dzieło Villegasa „Politica de Dios" charakteryzuje J. A. Święcicki na tle całej jego twórczości (w „Dziejach literatury powszechnej" tom III 1890 str. 341 i 396). Wedle niego było to pomyślane jako pamflet na doradców Filipa III i IV.

Viridarium poetarum... (1583).

Egzemp. kap. gniezn. z dedykacją wydawcy Wojc. Baranowskiemu opisuje Formanowicz Katalog bibl. kapit. gniezn. 1936 nr 426.

— ob. Batory (Viridarium 1563).

WISNER Daniel. Tractatus brevis de extra Magis, Lamiis, Veneficis (1639).

Jego prace stoją pod wpływem dzieł prof. w Tybindze J. J. Godelmana (Tractatus de magis, veneficis et lamiis 1590).

Por. także J. Załuski (Objaśnienie zabobonów 1766).

WIŚNIEWSKI Antoni. Rozmowa na czym dobro... (str. 76).

Cyfry F. S. nie mogą oznaczać Fab. Sakowicza, bo ten był profesorem retoryki w Coll. Nob. S. J.

— ob. Zebranie rymów Józ. Załuskiego (t. III 489; tu jego wiersz).

(Wiśniowiecki Jeremi Michał). Maiores Illvstrissimorvm Principum Korybvt Wiszniewiecciorvm In Svo Nepote Illvstrissimo Principe D. D. Ieremia Korybvt Wiszniewiecki Palatino Rossiae, Caneviensi etc. Capitaneo redivivi. Ab Auditoribus Eloqueutiae (sic) in Collegio Mohileano Kiiouiensi Comice cum eorum gestis memorabilibus

Uzupełnienia
do tomu XXXIII

celebrati. Anno Dńi 1648. Maij Die I. w 4ce, k. 14 nlb. (sygn. D_2).

Na odwr. k. tyt. drzeworyt przedstawiający rycerza uzbrojonego pędzącego na rydwanie i tratującego nieprzyjaciół. Nad nim korona, mitra i wieńce. Na jego tarczy herb Wiśniowieckich. Pod drzeworytem napis: Hoc trahitur Korybut victoris gloriae curru. Nec toti solus sufficit iste locus.

Na k. 2 dedykacja Jeremiemu, podpisana przez Colleg. mohil. jezuitów. — Następnie na 17 kartach panegiryk w formie sztuki teatralnej, pisanej wierszem po polsku (nagłówki po łacinie). Wiersze są ciężkie. Actus primus Scaena I zaczyna się tak: Pogonia Herb Litewskich Xiążąt wynosi — Prześwietnych Korybutów przodków pierwszych głosi...

Sztuka liczy 4 akty, każdy po 4 sceny. Osoby występujące są wyróżnione tylko w 1-ej scenie 4go aktu mianowicie: Niebo, Ziemia, Cnota, Neptunus, Satyr, Vulcanus.

Na samym końcu A. M. D. G. B. V. M. et SS. O. H. Wszystkie karty w obramowaniu.

Egzemplarz nieoprawiony, w złym stanie, rogi dolne zniszczone.

Bibl. M. Platera w Wilnie.

Wiśniowiecki Michał Serwacy, hetman W. X. Lit. ob. Wolski S. St. (1738; tu listy do niego).

Wiśniowiecki Michał Tomasz, król ob. Załuski And. (Epistolae hist. fam., I).

WITUŃSKI (Wytuński) Augustyn ks. Pięć psalmów na Imię Marya. Przy tym Officium o Poczęciu P. Maryi. Officium o Świętym Józefie. Officium o S. Aniele Stróżu. Officium o S. Barbarze. Cudami wsławione, Z ogrodka X. Augustyna Wytuńskiego zebrane. w 16ce, str. 216. Jagiell.

Witzthum, poseł saski ob. Wywód (1756).

(Wizytki). Lettre circulaire aux communautez des Religieuses de la Visitation Sainte Marie. Nouvellement establies par la Serenissime Reine de Pologne en la Ville de Varsovie, en forme de Relation de tout a qui s'est passé, tout dans le cours de leur voyage, qu'en leur arrivés et establissement, fait le 9 auest 1654. A tous les Monasteres de l'Institut. Imprimé a Paris 1655. w 8ce, str. 92.

Jeden egzemplarz znajduje się w bibl. SS. Wizytek w Warszawie; drugi egzempl. w bibl. Wizytek w Troyes (Francja).

Ob. wyżej str. 147.

(Władysław IV). Ein Christlich Gebett Welches Nach Tödlichem Abgang Vladislai IV. Königs in Polen vnd Schweden vnsers Weiland aller gnedigsten Königs vnd Herrn, in der Gemeine Gottes der Königlichen Stadt Dantzig offentlich vorgelesen, vnd andechtig gesprochen worden. Gedruckt zu Dantzig, bey Georg Rheten Witbe, im Jahr Christi 1648. w 4ce, k. 4. Raczyń.

Włochy ob. Załuski Ludwik (instrukcja o jego podróży włoskiej przez Andrzeja Chryz. Załuskiego).

(Wodziński Gabriel). Oda na oktawę festynu urodzin J. W. Jmci Xiędza Gabriela Wodzińskiego, Biskupa Smoleńskiego Kawalera Orderu Orła Białego napisana. Warszawa 1783. w 8ce, k. 2 nlb. Raczyń.

Wolanówna Zofia ob. Kaczorowski (Monita calv. 1616 str. 37).

Wołłowicz Eustachy (Ostafi) ob. Sbornik (1585).

Volpi Józef (Vitae Sanctorum 1727)... ob. Vulpius.

VOLTAIRE. Nanina czyli Uprzedzenie zwyciężone... (tłum. I. Bykowski). Wilno 1799. w 4ce.

Obacz wyżej str. 313. Egzemplarz się odnalazł. Tak więc wyrażona tam wątpliwość nie jest słuszna. Uniw. Wileń.

Woodward, poseł ang. ob. Załuski Józef (Dwa miecze 1731; tu obszerna polemika z jego memoriałem).

Wyderkafy ob. Lipski And. (Pract. observ. 1612) — Zalaszowski (Jus regni 1702 t. IIgi).

Wyszkowski Michał... (ob. str. 477).

Dużo szczegółów z jego życia podaje Chodynicki Dykc. III 355—60. Wedle Chod. jest on autorem śpiewów hist. o Kazimierzu W. i o Leszku Białym, pomieszczonych w Śpiewach Niemcewicza (?).

Wytuński Augustyn ob. Wituński Aug. (wyżej str. 135).

[illegible]

VOLTAIRE [illegible]

[illegible]

— Tom XIV. Zeszyt 4—5. **Lit. Con.—Cz.**, str. VIII i 385—590. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—IX . . . . 10·—

— Tom XV. Zeszyt 1—4. **Lit. D**, str. VIII i 475. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—V. 15·—

— Tom XVI. **Lit. E—F**, str. 377. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—XXXIV. . . . . 15·—

— Tom XVII. **Lit. G**, str. 491. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—V. . . . . 15·—

— Tom XVIII. Zeszyt 1—3. **Lit. H**, str. 1—331. . . . . 15·—

— Tom XVIII. Część II. **Lit. I—J**, str 333—705. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—VI. . . . . 10·—

— Tom XIX. Zeszyt 1—4. **Lit. K—Kom.**, str. 487. . . . . 15·—

— Tom XX. Zeszyt 1—4. **Lit. Koń.—Ky.**, str. 436. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—XXIII. . . . . 15·—

— Tom XXI. Zeszyt 1—5. **Lit. L—Łz.**, str. IX i 1—550. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—IX. . . . . 15·—

— Tom XXII. Zeszyt 1—2. **Lit. M**, str. 1—272. . . . . 10·—

— Tom XXII. Zeszyt 3—5. **Lit. M—My.**, str. 273—673. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—XVII. . . . . 10·—

— Tom XXIII. Zeszyt I. **Lit. N—Ok.**, str. 1—312. . . . . 10·—

— Tom XXIII. Zeszyt II. **Lit. Ok.—Oż.**, str. VIII i 313—545. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—XLIII. . . . . 10·—

— Tom XXIV. **Lit. P—Pom.**, str. VI i 1—479. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—LVI. . . . . 15·—

— Tom XXV. **Lit. Pon.—Q**, str. 1—443. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—XXXVII. . . . . 20·—

— Tom XXVI. **Lit. R**, str. 1—574. — Dopełnienia i sprostowania do **litery P, Q** i **R**. str. I—XX. . . . . 20·—

— Tom XXVII. **Lit. S—Sh.**, str. 1—421. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—IX. . . . . 30·—

— Tom XXVIII. **Lit. Si—Soj.**, str. 1—411. . . . . 30·—

— Tom XXIX. **Lit. Sok—St.**, str. 1—373. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—III. . . . . 30·—

— Tom XXX. **Lit. Su—Sz.**, str. 1—372. — Dopełnienia i sprostowania str. I—IV. . . . . 30·—

— Tom XXXI. **Lit. T**, str. 1—508. — Uzupełnienia do tomu XXXI str. I—IV. . . . . 30·—

— Tom XXXII. Lit. **U—Wik**, str. 1—500. — Uzupełnienia do tomu XXXII str. I—III. . . . . 30·—

— Tom XXXIII. Lit. **Wil—Y**, str. 1—495. — Uzupełnienia do tomu XXXIII str. I—II . . . . 30·—

Podręczniki

Seria I

	zł
Dzieje literatury pięknej w Polsce. Wydanie II. Część I	9·—
Część II	16·—
Gawroński A., Podręcznik sanskrytu (Gramatyka, wypisy, objaśnienia, słownik)	15·—
Morawski K., Zarys literatury rzymskiej	4·—
Moszyński K., Kultura ludowa Słowian. Część I. Kultura materialna	24·—
— Kultura ludowa Słowian. Cz. II. Kultura duchowa, zeszyt 1	24·—
Pisownia polska. Przepisy. Słowniczek. Wydanie XI.	—·75
Sinko T., Literatura grecka. Tom I, część 1	15·—
— Literatura grecka. Tom I, część 2	20·—
Witkowski St., Historiografia grecka i nauki pokrewne. Tom I	5·—
— Historiografia grecka i nauki pokrewne. Tom II	5·—
— Historiografia grecka i nauki pokrewne. Tom III	7·—
Zieliński T., Tragodumenon libri tres	5·—

Seria II

Adametz L., Hodowla ogólna zwierząt domowych. Z niemieckiego rękopisu przełożył Zdz. Zabielski	6·—
Anatomia człowieka. Tom I. Opracował A. Bochenek (opraw.)	10·—
Anatomia człowieka. Tom II. Opracowali A. Bochenek i St. Ciechanowski	10·—
Anatomia człowieka. Tom III. Opracowali A. Bochenek i St. Ciechanowski	6·—
Anatomia człowieka. Tom IV. Część 2 (Nerwy obwodowe. Oko. Powłoki zewnętrzne). Opracowali E. Loth, Fr. Krzyształowicz i K. Majewski	6·—
Anatomia człowieka Tom IV. Część 3 (Ucho). Opracował J. Markowski	5·—
Hoyer H., Anatomia porównawcza zwierząt domowych (z licznymi rycinami)	6·—
Klecki K., Patologia ogólna. Tom I	10·—
Kozak J. i Orzelski T., Ćwiczenia z zakresu chemii ogólnej (z rycinami)	5·—
Lenartowicz J. T., Zarys chorób skóry	12·—
— Atlas chorób skóry (215 ryc. z krótkimi objaśnieniami) opr. w kart.	20·—
opr. w płót.	22·—
Łomnicki A., Rachunek różniczkowy i całkowy. Tom I	15·—
— Tom II	7·—
— Tom III	9·—
Marchlewski L., Podręcznik do badań fizjologiczno-chemicznych	3·—
Maziarski St., Podręcznik do ćwiczeń histologicznych, wyd. 4	8·—
Nowicki W., Anatomia patologiczna szczegółowa. Tom I	20·—
— Tom II	18·—
Oszacki A., Choroby przemiany materii i energii u człowieka. Podstawy nauki o metabolizmie. Fizjopatologia tycia i chudnięcia. Kliniczne postacie otyłości i chudości	4·—
Pisarski T., Kamienie moczowe. Ich budowa i mechanizm powstawania	2·—
Rosenblatt A., Geometria analityczna na płaszczyźnie (z rycinami)	6·—
Rosner A., Ginekologia. Tom I—II	20·—
Zakrzewski K., O promieniotwórczości (z rycinami)	3·—
Zaremba St., Zarys mechaniki teoretycznej. Tom I. Wiadomości pomocnicze i kinematyka	16·—
— Tom II. Podstawy matematycznego ujęcia mechaniki	10·—

